

שבוע פרשת בא

(14 – 20 January 18)

כ"ז טבת – ד' שבט תשע"ח

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

**מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחַיּוּת בִּי נִשְׁמָתִי
בְּחַמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתְךָ.**

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזכור בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה:**

**וְהַעֲרַב נָא יי אֱלֹהֵינוּ אֶת־דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי
כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיָ אֲנַחְנוּ וְצִאֲצֵאֵינוּ,
וְצִאֲצֵאֵי כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כָּלֵנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי
תוֹרָתְךָ לְשִׁמּוֹת. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הַמְּלַמֵּד תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:
בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל
הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נוֹתֵן
הַתּוֹרָה:**

**וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו
לֵאמֹר כֹּה תְבַרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲמֹר לָהֶם:**

**יְבָרְכֶךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחַנֶּךָ: יֵשֹׁא
יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׁם לְךָ שְׁלוֹם:**

וְשִׁמּוֹ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֲנִי אֲבָרְכֶם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:**

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין שלי"ד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:**

קריאת שמע

**שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:
בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכוֹתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:**

**וְאַהֲבַת יי אֱלֹהֶיךָ, כָּל לְבָבְךָ וּכְלֵךְ נַפְשְׁךָ וּכְלֵךְ
מֵאֲדָרְךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְךָ
הַיּוֹם, עַל לְבָבְךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשִׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ,
וְהָיוּ לְטַטְפַּת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ.
וְהָיָה אִם שָׁמַעְתָּ שְׁמִעֵנוּ אֵל מְצוֹתֶיךָ, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה
אִתְּכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יי אֱלֹהֵיכֶם וּלְעֲבֹדוֹ, כָּל
לְבַבְכֶם וּכְלֵךְ נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֶּר אֲרֻצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה
וּמִלְקוֹשׁ, וְאִסַּפְתִּי דִּגְגָךְ וְתִירְשְׁךָ וַיַּצְהֲרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשַׁדְּךָ
לְבִהְמֶתְךָ, וְאִכְלְתָּ וְשִׂבַּעְתָּ. הִשְׁמַרְוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם,
וְסָרְתֶם וְעַבַּדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְתָרָה
אִפֹּא יי בְּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֶּר וְהָאֲדָמָה לֹא
תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאִבַּדְתֶּם מִתָּרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר יי
נָתַן לָכֶם. וְשִׁמַּתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהִים עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם,
וְקִשְׁרָתֶם אֹתָם לְאוֹת עַל יָדְכֶם וְהָיוּ לְטַטְפַּת בֵּין עֵינֵיכֶם.
וְלִמְדֶתֶם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשִׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ
וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר
נִשְׁבַּע יי לְאַבְרָהָם לֵאמֹר, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.
וַיֹּאמֶר יי אֵל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל פְּנֵי כִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם,
וְנָתַנוּ עַל צִיצִית הַכֶּנֶף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית,
וְרִאִיתֶם אֹתוֹ, וְזָכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וְעָשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא
תִתּוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זָנִים
אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעָשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתֵי, וְהָיִיתֶם
קֹדְשִׁים לְאֱלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם,
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לְאֱלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יי
אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵן.**

ככון לומר קודם התפילה:

**הַרְיֵנִי מִקְבַּל עָלִי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבַת לְרַעַד כְּמוֹךָ
מִצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק
לימי החודש.**

**יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאַלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבִנָּה בֵּית
הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ.
אֵךְ צְדִיקִים יוֹדוּ לְשִׁמְךָ יִשְׁבוּ יִשְׁרִים אֶת פָּנֶיךָ.**

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חוקש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבריר קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לכד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבתן יכול היה לקנות חיי נפש, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשית־תובות "לה'") בצירוף שם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניהם בחרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קמו.

שבחים גדולים להקדוש־ברוך־הוא וחיאך דוד אמר בדין הוא לאהוב אותו על כל הטובות שעשה לו כמה ניסים ואינו יודע מה גמול ישלם לו שאי אפשר להשיב לו על כל הגמול שעשה עמו:

א אֶהְבֵּתִי כִּי־יִשְׁמַע | יְהוָה אֶת־קוֹלִי תַחֲנוּנִי: ב כִּי־הִפָּהּ אֹזְנוֹ לִי וּבִימִי אֶקְרָא: ג אֶפְפוּנִי | חֲבַל־מָוֶת
וּמִצָּרִי שְׂאוֹל מִצָּאוֹנִי צָרָה וַיִּגְוֶן אִמְצָא: ד וּבִשְׁם־יְהוָה אֶקְרָא אֲנִהּ יְהוָה מִלְּמָה נִפְשִׁי: ה חֲנוּן יְהוָה
וַצַּדִּיק וְאֵלֹהֵינוּ מִרְחָם: ו שֹׁמֵר פֶּתָאִים יְהוָה דָּלֹתִי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ: ז שׁוֹכֵן נִפְשִׁי לְמִנוּחַי כִּי־יְהוָה גָּמַל
עָלָיִכִי: ח כִּי חֲלַצְתָּ נִפְשִׁי מִמָּוֶת אֶת־עֵינִי מִן־דְּמָעָה אֶת־רַגְלִי מִדָּחִי: ט אֶתְהַלֵּךְ לִפְנֵי יְהוָה בְּאַרְצוֹת
הַחַיִּים: י הֶאֱמַנְתִּי כִּי אֲדַבֵּר אֲנִי עֲנִיתִי מְאֹד: יא אֲנִי אֲמַרְתִּי בַּחֲפוּי פֶל־הָאָדָם כֹּזֵב: יב מָה־אֲשִׁיב לַיהוָה
כָּל־תְּגֻמּוֹלוֹתַי עָלָי: יג כּוֹס־יִשׁוּעוֹת אֲשָׂא וּבִשְׁם יְהוָה אֶקְרָא: יד גִּדְרֵי לַיהוָה אֲשַׁלֵּם נִגְדָה־צֶא לְכָל־עַמּוֹ:
טו יִקַּר בְּעֵינֵי יְהוָה הַמָּוֶתָה לַחֲסִידָיו: טז אֲנִהּ יְהוָה כִּי־אֲנִי עֹבֶדְךָ אֲנִי־עֹבֶדְךָ בְּן־אֲמֹתָךְ פֶּתַחַת לְמוֹסְרֵי:
יז לָךְ אֲזַבַּח וְכַח תּוֹדָה וּבִשְׁם יְהוָה אֶקְרָא: יח גִּדְרֵי לַיהוָה אֲשַׁלֵּם נִגְדָה־צֶא לְכָל־עַמּוֹ: יט בַּחֲצֹרוֹת |
פִּת יְהוָה בְּתוֹכְכִי יְרוּשָׁלַם הַלְלוּתָהּ:

קיו.

מוזמר משני פסוקים רמזו על ימות המשיח וישראל בתפארתם ולכן הללויה כולם כי אז כולם יקראו בשם ה':

א הִלְלוּ אֶת־יְהוָה כָּל־גּוֹיִם שִׁבְחוּהוּ כָל־הָאֻמִּים: ב כִּי גָבַר עָלֵינוּ | חֲסִדּוֹ וְאַמֶּת־יְהוָה לְעוֹלָם הַלְלוּתָהּ:

נקודות משיחות קודש - מזמור קטז מתוך "תהילות מנחם"

ט - אתהלך לפני הוי' בארצות החיים

"ארצות החיים" במשמעות הפנימית

א. הפירוש¹ ב"אתהלך לפני הוי'" - בארץ ישראל, (שהיא) "ארצות החיים" - כי בה אוכל לחיות, ולא כמו שהי' עד עתה, שהייתי מגורש מארץ ישראל מפני שאול, וקרוב הייתי לשכון בין המתים.

אולם עדיין צריך ביאור, למה הפסוק נקט "ארצות (החיים)" לשון רבים, ולא ארץ החיים, בלשון יחיד?

ומבואר בחסידות² ש"ארצות החיים" - קאי על עלמא דאתכסיא ועלמא דאתגליא, שמבטאים ב' ענינים (בעבודה: א) המשכה למעלה למטה. (ב) העלאה מלמטה למעלה. ודוד נתן שבח והודי' על שזכה לעבוד בב' ענינים אלו³.

המשך בעמוד 80ב

(1) ראה מצו"ד ופרש"י ועוד.

(2) תו"א ויצא כב, ד. וראה גם אוה"ת שם רטז, סע"ב ואילך. וראה גם אגה"ק סו"ס ח. שם סי"ד. תו"א ר"פ וישב. וראה אוה"ת שם רנא, ב. אוה"ת לתהלים (יהל אור) כאן (ושם כ"כ אופנים בארצות. עיי"ש).

(3) ראה ד"ה חייב איניש לבסומי בפוריא ה'תשי"ח שזהו הביאור במדרש (שמו"ר פכ"ה, ח) "כי ה' אלהיך מביאך אל ארץ טובה ורחבה" - לראות שולחן שהוא ערוך בג"ע, שנאמר אתהלך לפני ה' בארצות החיים". עיי"ש.

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין	ב) עין יעקב מסכת תענית	רלג
ב) מזמורי תהלים קטז, קיז	ג) מסכת שבועות עם ביאורים	כג
ג) סדר מפורט ליום העשירי בשבט	מדף מז עד דף מט	רלד
ד) מאמר ד"ה באתי לגני ליל שבת-קודש פרשת בשלח, י"א שבט, אחרי קבלת שבת (מאמר א), ה'תשח"י	כד) מסכת עבודה זרה עם ביאורים	רמו
ה) מאמר ד"ה באתי לגני מוצאי שבת-קודש פרשת בשלח, י"א שבט, (מאמר ב), ה'תשח"י	מדף ב עד דף ה	רמו
ו) שיחת מוצאי שבת-קודש פרשת בשלח	מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:	
י"א שבט ה'תשח"י	כה) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציורים	רסג
ז) משיחות ש"פ בא, ד' שבט ה'תשמ"ח	כז) שולחן ערוך הלכות ראש-השנה	רסג
ח) השלמות לשיחות דלעיל	לפי לוח רב יומי אדמו"ר הזקן	רסג
שיחת ש"פ בא, ד' שבט ה'תשמ"ח	כז) תורה אור	רסו
ט) לקוטי-שיחות פרשת בא כרך טז	אדמו"ר הזקן	רסו
י) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ג הרה"ח המקובל	כח) שערי תשובה	רסט
ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל	אדמו"ר האמצעי	רסט
יא) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת בא	כט) מאמרי הצ"צ – מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרס"ו	רע
יב) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת בא	אדמו"ר ה"צמח צדק"	רע
יג) שיעורי תהלים לשבוע פרשת בא	ל) תורת שמואל תרל"ב	רעא
יד) שיעורים בספר התניא (מוגה)	אדמו"ר מוהר"ש	רעא
לשבוע פרשת בא	לא) שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב	רעא
טו) לוח "היום יום" לשבוע פרשת בא	אדמו"ר מוהרש"ב	רעא
טז) הלכה יומית לעיון ברמב"ם	לב) ספר המאמרים – אידיש (מתורגם)	רעג
	אדמו"ר מוהרי"צ	רעג
שיעורי רמב"ם	לג) ספר השיחות הי"ש-ת-תש"א בלה"ק	רעז
יז) ג' פרקים ליום לשבוע פרשת בא	אדמו"ר מוהרי"צ	רעז
יח) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת בא	לד) אגרות קודש	רעז
יט) – ספר המצוות לשבוע פרשת בא	אדמו"ר מוהרי"צ	רעז
כ) נביאים וכתובים	לה) חומש לקריאה בציבור	רעח
ישעיה פרק נה, איוב פרק לז-לח	לו) קריאה התורה למנחת שבת-קודש	רפה
כא) משניות – מסכת מועד קטן/חגיגה	לז) לוח זמנים לשבוע פרשת בא	רפו
ביאור קהתי	לח) סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש	רפז
	רכז	

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

ב"ה, ראש חדש שבט, ה'תשי"א
ברוקלין, נ. י.

אל אניש, תלמידי התמימים, אל המקושרים או
השייכים אל כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נגז"מ ז"ע
הכ"מ, ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

במענה על שאלת רבים אודות סדר מפורט ביום העשירי בשבט הבע"ל, הוא יום היארצייט של כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ,
הנני בזה להציע:

בשבת קדש שלפני היארצייט ישתדלו לעלות לתורה.

אם אין מספר העליות מספיק - יקראו בתורה בחדרים שונים, אבל **לא להוסיף** על מספר הקרואים.

ישתדלו שמפסיר יהי הגדול שבחבורה - בריצוי רוב המנין - או על פי הגורל.

יבחרו וירימו מי שיתפלל לפני התיבה ביום היארצייט, ונכון לחלק שיתפלל אחד ערבית, שני - שחרית, שלישי - מנחה כדי
לזכות בזה מספר יותר גדול של אניש.

להדליק נר שידלק כל המעת לעת. אם אפשר בקל - נר של שעה.

בשעת התפלות ידלקו חמשה נרות.

אחר התפלה (בבקר - אחר אמירת תהלים) ילמוד (יסיים) המתפלל לפני התיבה פכ"ד דכלים ופי"ז דמקואות. אח"כ יאמר
המשנה ר' חנניא בן עקשיא כו' ויאדיר. בלחש - איזה שורות בתנאי, קדיש דרבנן.

אחר תפלת ערבית - יחזרו חלק מהמאמר דיום ההסתלקות (ד"ה באתי לגני, נדפס בקונטרס ע"ד בע"פ. ואם אין מי שיחזור
בע"פ ילמדוהו בפנים. וכן אחר תפלת הבוקר. ולסיימו אחר תפלת מנחה.

בבוקר קודם התפלה - פרק תנאי. וכן לאחר תפלת מנחה.

בבוקר קודם התפלה ירים כל אחד תרומה להענינים השייכים לנשיאנו, הוא כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ, **בעד עצמו ובעד כל
אחד מבני ביתו שיחיו**, וכן קודם תפלת מנחה.

לאחר תפלת הבוקר וחזרת הדא"ח - יקרא כל אחד פי"ג (כמובן בחגירת אבנט). אלו שזכו להכנס ליחידות, או עכ"פ לראות
את פני כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ - יצייר עצמו, בעת קריאת הפי"ג, כאלו עומד לפניו. להניח הפי"ג אח"כ בין דפי מאמר, קונטרס
וכו' של תורת כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ. ולשלחו (אם באפשרי **בו ביום**) על מנת לקראותו על ציון שלו.

במשך המעת לעת - ללמוד פרקי המשניות של אותיות השם.

במשך המעת לעת - לעשות התועדות.

לקבוע שעה במשך המעת לעת - לבאר לבני ביתו שי' אודות כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ ועבודתו אשר עבד בה כל ימי חייו.

במשך המעת לעת - לבקר (אלו הראויים לזה) בבתי הכנסיות ובבהמ"ד אשר בעיר לחזור שם מימרא או פתגם מתורתו של
כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ, לבאר אודות אהבת **כל ישראל** שלו, להודיע ולהסביר תקנתו ע"ד אמירת תהלים, לימוד חומש עם
פירש"י - ובמקומות המתאימים - גם ע"ד לימוד התנאי כפי שחלקו לימות השנה. - אם באפשרי לעשות כל הנ"ל מתוך
התועדות.

במשך המעת לעת - לבקר (המוכשרים לזה) במקום כנוסי הנוער החרדי - ולהשתדל, ככל האפשרי בדרכי שלום, גם במקום
כינוסי הנוער שלעת עתה עדיין אינו חרדי - ולבאר להם איך שחבה יתירה נודעת להם תמיד מאת כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ,
לבאר להם את אשר תבע מהם והתקוה והבטחון אשר בטח בהם, אשר סוף סוף ימלאו את תפקידם בהחזקת היהדות והפצת
התורה בכל המרץ החום והחיות שהם מסוגלות הנוער.

* * *

מובן אשר, אם זהו מתאים לתנאי המקום, ימשיכו בכל הנ"ל בימים אשר אחרי היארצייט ובפרט ביום השי"ק שלאחריו.

* * *

והוי' יחיש ביאת גואלנו והקיצו ורננו שוכני עפר, ונשיאנו, הוא כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ, בעל ההילולא, בתוכם ישמיענו
נפלאות וינהלנו בדרך העולה בית א-ל.

מנחם מענדל שניאורסאהן

בס"ד, י"ג שבט, ה'תש"י

(ח) **וְהִנֵּה** בקדשה נעשה מאות ד' ה', ובסטרך אחרא נעשה מר' ק'¹⁰, דה' הרי יש בו גם כן אות יו"ד מלפניו והוא רגל השמאלי דאות ה', אלא שהוא מלפניו, ובדל"ת הוא מאחוריו, והינו שמורה על אפן היחוד, דאות ד' מקבל מאות ג' שקדם אליו, והוא יחוד אחר באחר, ובאות ה' היו"ד מלפניו, שהיחוד הוא בבחינת פנים בפנים, וזה נעשה על ידי הצדקה, וכדאימת בכתבי האר"ז¹¹ דצדקה הוא צדק ה', שמאות ד' נעשה ה', וכמאמר רז"ל¹² "גימ"ל דל"ת – גמול דלים", שהד' מקבל מהג' ועל ידי זה נעשה אות ה', אבל בסטרך אחרא נעשה מר' ק', דק' הרי הוא דומה בתמונתו לאות ה' אלא שבאות ה' הרגלים הם בשוה, ובאות ק' הרגל השמאלי הוא יורד למטה, שזהו ענין¹³ "רגליה ירדות מות", שהוא קנה הקו"ף, והוא מה שאמרו רז"ל "ירד גבריאל ונעץ קנה בים ועלה בו שרטון ועליו נבנה כרד גדול" (שהוא מצר לישראל, רש"י), והוא קנה הק' הנעשה בקלפה וסטרך אחרא, וזה הוא המצר לישראל. ובאור הענין על דרך החסידות הוא, דהנה הג' קוין¹⁴ דאות ה' הם ג' לבושי הנפש – מחשבה דבור ומעשה, ולכן קנה השמאלי הוא נפסק מהשני קוין, להורות שהמעשה הוא נפסק מדבור ומחשבה, ודהגם דמחשבה הוא לבוש המיחד ודבור לבוש הנפרד, ולכן המחשבה הוא רק לעצמו והדבור הוא אל הזולת, הנה בכל זה הרי הדבור הוא בערך אל המחשבה, מה שאין כן מעשה שהוא נפרד. דכן הוא גם בסדר העולמות, ד"כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו", דבראתיו הוא בריאה עולם המחשבה, ויצרתיו יצירה עולם הדבור, ובעשיה אומר אף, דאף הפסיק הענין, וזהו רגל השמאלי דאות ה"א שהוא מורה על המעשה. ואות ה"א בקדשה הוא פאשר ג' לבושי הנפש – מחשבה דבור ומעשה – הרי הם ממלאים מאור התורה החכמה והמדות, והינו דבמחשבתו חושב מחשבת התורה, ובדבורו מדבר בדברי תורה, וגם במי שהוא פשוט ולא ידע מאי קאמר¹⁴ (והינו שאינו בעל השגה), בכל זה מהדר לדבר בדברי תורה ובפסוקי תורה וכן בדברי תפלה, ומעשה במעשה המצות, וכן בעשיותיו הגשמיות הרי "כל מעשיך יהיו לשם שמים", והינו דגם בעשית דברי הרשות, מה שמתר לו על פי התורה, יהיה לשם שמים, וכמו בעסק משא ומתן, וכמו שכתוב "ששת ימים תעבד", והפונה בהריוח הוא שיוכל לקיים את המצות לשמור ולעשות, וכמו במצות צדקה וגמילות חסדים, וכן בכדי שיהיה מחו ולבו פנויים לעסק בתורה ללמד וללמד לשמור ולעשות את זמני קביעות העתים לתורה ועבודה שכלב בתפלה. וכאשר עושה כן, הנה מלבד זה אשר מרויח זמני הלמוד ומחיה נפשו ממש ומאירה באור התורה והתפלה, הנה עוד זאת אשר עצם העסק משא ומתן שלו (פאשר הוא לשם שמים) הוא כדבעי¹⁵, דבמלא הרי הוא נזהר מאונאה וגזל ומרמה ושקר, דהרי יודע אשר כל אלה שגא הוי', ואיך יעשה דבר אשר הפך אלקות. וגם מאיר בגלוי אצלו האמונה פשוטה הקבועה בכל לב איש ישראל ד"כרפת הוי' היא

(14) ראה תורה אור [מאמר] דיבור המתחיל חייב אינש (הראשון). לקוטי תורה ריש פרשת בלק. ועוד.

(15) ראה לקוטי תורה פרשת חוקת [מאמר] דיבור המתחיל אז ישיר. [מאמרים] דיבור המתחיל שחורה אני תש"ב (קונטרס מו). דיבור המתחיל מעין גנים (בספר המאמרים - אידיש).

(10) פרי עץ חיים ההקדמה לשבת. שער הכוונות ענין תחום שבת.

(11) טעמי מצוות פרשת ראה. שער המצוות וספר הלקוטים שם. ובכמה מקומות. וראה מאורי אור מערכת צדק.

(12) שבת קד, א.

(13) ראה ספר הליקוטים שם.

תעשיר", והברכה תבוא רק באשר יהיה העסק כלי ראוי לברכת הוי', וכן הוא מתנהג גם בשארי הענינים שלו, הן באכילה ושתיה שהוא לשם שמים להבראת גופו שיוכל ללמד ולהתפלל ולעבד את הוי' בקיום המצות, איש איש לפי מהותו ומדרגתו, מארי תורה מארי תפלה מארי עובדין טבין¹⁶ בצדקה וגמילות חסדים והדומה לפרנס עניים ולהיות מתמכין דאורייתא¹⁷ בגופו וממונו, דאז באשר עושה זאת לשם שמים, הנה בדרך ממילא הרי עצם הפעל הוא כדבצי, וכמו שהוא באכילה ושתיה שנוקה מן המותרות, דהפירוש הוא דגם בדברים המתירים הנה דבר שהוא מותרות לו נזהר מזה, מאחר שאין ענינו למלאת תאוות נפשו כי אם מה שהוא לצורך קיום גופו וחיותו. וכן הוא גם בשארי הדברים שהוא עוסק בהם, וכמו גבאי צדקה והדומה, הרי דבריו הם בנחת ובקרוב הדעת, ואף שלפעמים הוא בחזק גדול לעמד על איזה דבר בתקף גדול, שיהיה נעשה הדבר שהוא בהדור והדומה, ובכל זה הנה מדבר בנחת ודברי טעם, ומתרחק מהגאונה עד קצה האחרון, להיות שהעקר הוא אצלו פנימיות הענין שהוא מצות הוי', וזהו אות ה"א בקדשה. ואות קו"ף הם המחשבה ודבור ומעשה דלעצמם זה, ונעשה מאות רי"ש, דאות רי"ש הוא מחשבה ודבור דלעצמם זה, דכאשר הוא מלא ממחשבות זרות והרהורין בישין¹⁸, וכן בדבורים אשר לא להוי' המה, לא מבציע¹⁹ דבורים האסורים, לשון הרע רכילות והדומה, אלא גם רבוי דברים בטלים, הנה נעשה על ידי זה קנה הקו"ף שהוא המעשה, והינו שנופל במעשה לא טוב רחמנא לצלן, וזהו קנה הקו"ף שיוירד למטה, והוא שעל ידי מעשה לא טוב הרי הוא יורד למטה מטה, וכא מהמחשבה והדבור הלא טובים. וזהו דכתיב "והבור ריק אין בו מים", דישנו באר באל"ף ובור בוא"ו, דבאר באל"ף קאי על הנשמה, וכמו שכתוב "מעין גנים באר מים חיים"¹⁵, דכשם שהבאר נובע מתפתא לעלא²⁰, ועל ידי זה הוא רבוי המים, כן הנשמה על ידי ירידתה בגוף שהוא בירא עמיקתא²¹, אבל באשר עוסק בתורה ומצוות כנ"ל, הנה מזה דוקא נעשה עלית הנשמה ביותר שאת בעלוי אחר עלוי, וזהו "מעין גנים", דעל ידי שהנשמה בבחינת באר הנובעת בגלוי לאלקות על ידי העבודה בברור וזכוף הגוף ונפש הבהמית, הנה מזה נעשה המעין בהגנים, דגן הוא גן עדן, וכמו שכתוב "ויטע כו' גן בעדן" כו', וגנים הם ב' המדרגות שבגן עדן, גן עדן התחתון וגן עדן העליון, והוא שקאי דמיא²², נחל התענוג שנעשה לנשמות בגן עדן בעלותם למעלה כו', אבל הבור ריק, דריק הוא בור כו', וזהו שאמרו רז"ל (שבת דף כב עמוד ב) "ממשמע שנאמר 'והבור ריק' איני יודע שאין בו מים, ומה תלמוד לומר 'אין בו מים', לומר לך מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו", דהבור ריק, ובור שהוא הנפש הבהמית, מים אין בו אבל הוא ממלא מנחשים ועקרבים שהם מחשבות זרות וכו', וזהו הקו"ף שהם כקוף¹⁶ בפני אדם, דאדם הוא מחשבה דבור ומעשה¹⁷, א' מחשבה, ד' מ' דבור ומעשה, אבל קלפה הם רק כקוף בפני אדם, דבקדשה המחשבה דבור ומעשה ממלא מאור הקדשה, ובסטרך אחרא ממלא מחשבות זרות כו', וזהו שאומר בזהר ונטלין אות שי"ן, שהוא מה שלוקחין הארה דהארה מהארת חמיות דקדשה, וזהו הקיום שלהם. קצור. בקדשה נעשה מד' ה', ממחשבה ודבור בא למעשה שכלם ממלאים בתורה ומצוות. בסטרך אחרא נעשה מר' ק', ממחשבה ודבור דלעצמם זה נופל במעשה לא טוב.

(16) פרי עץ חיים ושער הכוונות שם. מאורי אור ק, א. (17) לקוטי תורה ריש [מאמר] דיבור המתחיל בהעלותך

(השני). ובכמה מקומות.

ועוד.

ביאור בדרך אפשר

נאמר ב'שיר השירים':

ביאור בדרך אפשר

לעזר⁵, שהם הצדיקים משפיעים למטה וממשיכים⁶ מלמעלה

למטה דרגה גבוהה באלוקות הנקראת **בחנינת שוכן**⁷ **עד מרום**⁸ **וקדוש**⁹ כלומר דרגה שמצד עצמה היא מרוממת ונבדלת ולמעלה מהעולמות התחתונים **שיהיה** בחינה נעלית זו **בגלוי למטה** בעולם הזה התחתון.

בס"ד. ליל שבת קודש פרשת בשלח, י"א שבט, אחרי קבלת שבת (מאמר א'), ה'תשח"ו*

(הנחה בלתי מוגה)

באתי¹ **לגני אחתי כלה**², ואיתא **במדרש רבה** (במקומו³) **"לגני"** לגנוני, למקום **שהיה עקרי בתחלה**, דעקר **שכינה בתחתונים היתה**, ועל-ידי חטא **עץ-הדעת נסתלקה** מארץ **לרקיע** מארץ התחתונה **לרקיע הראשון**, מבין שבעת הרקיעים **ואחר-כך על-ידי שאר החטאים** שהיו בדורות הבאים, אחרי חטא **עץ-הדעת בימי אדם הראשון נסתלקה** ועלתה השכינה יותר למעלה **מרקיע לרקיע עד הרקיע השביעי**, הרחוק ביותר מהארץ התחתונה, **ואחר-כך בדורות הבאים עמדו שבעה צדיקים והורידו את השכינה** בחזרה **מלמעלה למטה**, כל צדיק הוריד את השכינה רקיע אחד, אברהם²⁷ הוריד את השכינה מהרקיע השביעי לשישי, יצחק הוריד את השכינה מהרקיע השישי לחמישי, וכן הלאה עד **שבא משה רבנו, שהוא השביעי, וכל השביעין חביבין**⁴, והורידה ומשה רבנו, השביעי לאברהם אבינו (אברהם³⁴ יצחק-יעקב-לוי-קתה-עמרם-משה) הוריד את השכינה **מרקיע הראשון למטה בארץ**.

והוא והדרך שבה הצדיקים מביאים את גילוי והשראת השכינה למטה על-ידי **עבודתם באתפכא** בכפיית והכנעת **סטרא-אחרא** הצד האחר, הצד שאינו צד הקדושה ואתהפכא והפיכת **סטרא-אחרא** לטוב וקדושה, **שעל-ידי זה** ה'אתפכא' וה'אתהפכא' **אסתלק וקרא דקודשא-בריך-הוא בכולוהו עלמין**⁹, עולה כבודו של הקדוש-ברוך-הוא ומאיר ומתגלה בכל העולמות **והוא האור המתגלה בעולם על ידי עבודת הצדיקים האמורה הוא אור ה'סוכב כל עלמין** אור אלוקי בלי גבול שלמעלה מהתלבשות פנימית בכל עולם לפי עניינו המיוחד אל **א'סוכב** מעל העולמות **שמאיר בכלוהו עלמין** בכל העולמות **בשורה**. ועקר **הגלוי** של האור האלוקי ה'סוכב כל עלמין' **היה במקדש, כמו שכתוב**¹⁰ בתורה בציווי על מלאכת המשכן **ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם**, ואם הכוונה רק לגילוי והשראת השכינה במקדש עצמו היה צריך הכתוב לומר **"בתוכו"** בלשון יחיד ומכך שלא כתוב כך ו"בתוכו" **לא נאמר אלא "בתוכם"**, יש לפרש את הכתוב שהכוונה גם להשראת השכינה בתוך **כל אחד ואחד מישראל**¹¹.

וזהו הפירוש הפנימי בכתוב בתהלים **"צדיקים גו' ירשו ארץ וישכנו"** וזהו ההסבר הפנימי לכך **שאחת העבודות שהיו במקדש היא**

(*) בהמאמר ניתוספו כמה הערות ומראה-מקומות (הערות א-ה) – ע"פ רשימת כ"ק אדמו"ר שליט"א בכתי"ק. (1) מאמר זה מיוסד בעיקרו על פרק השמיני מהמשך באתי לגני השי"ת. (2) שה"ש ה, א. (3) שהש"ר עה"פ. (4) ויק"ר פכ"ט, יא. (5) תהלים לו, כט. (6) ראה מ"כ ומהר"ו במדבר"ר פ"ג, ב. מהר"ו לב"ר פ"ט, ב. (7) נוסח התפלה דשבת ויו"ט. ובשהש"ר שם: שוכן עד וקדוש שמו (ישעי' נז, טו). (8) ראה ד"ה באתי לגני תשי"א ס"ד (תו"מ סה"מ שבט ע' רסו). וש"נ. (9) בתניא פכ"ז (לה, א) ובלקו"ר ר"פ פקודי מציין לזהר ח"ב קכח, ב (ובלקו"ר שם מציין גם לזהר שם סז, ב. וראה גם שם קפד, א). וראה גם תו"א ויקהל פט, ד. לקו"ר חוקת סה, ג. (10) תרומה כה, ח. (11) ראה ראשית חכמה שער האהבה פ"ו קרוב לתחלתו (ד"ה ושני פסוקים). אלשיך עה"פ תרומה שם ("שמעתי לומדים"). של"ה סט, א. רא, א. חלק תושב"כ תרומה שכה, ב. שכו, ב. לקו"ר נשא כ, סע"ב. ובכ"מ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

בכך, הנהגה למעלה מטעם ודעת, מעבר למתחייב על פי השכל וההיגיון. 43
 וממשיך הרבי הריי"צ, בעל ההילולא של יו"ד שבט בפמאמר, דיבור 44
 המתחיל 'באתי לגני' שמסר להרפסה ופרסום ליום הסתלקותו, יו"ד שבט 45
 בשנת תש"י, שמעצי שטים עשו קרשים למשכן, כלומר שבנין 46
 המשכן שבו תשרה השכינה, נעשה 47
 באופן כזה שמעצי השיטים עשו 48
 'קרשים'. וממשיך ומבאר את 49
 המשמעות הפנימית של הקרשים 50
 דהנה, בתבת במילה 'קרש' יש 51
 שלש אותיות, קו"ף רי"ש 52
 ושי"ן, ואיתא מובא בזהר 53
 דאותיות ק' ר' הן אתון 54
 דלעמתי, אותיות של הצד 55
 ההפוך מצד הקדושה ובכדי 56
 שיהיה להן קיום, שהרי הקיום 57
 והחיות של כל דבר, אפילו דבר המגד 58
 לקדושה, יכול להיות רק מצד הקדושה 59
 שהיא מקור החיות, ולכן כדי 60
 שהאותיות ק' ור' יוכלו להתקיים, 61
 נטלין אות ש' בגויהו, הרי הן 62
 לוקחות לתוכן את האות ש' בכדי 63
 שתהיה להן חיות מהקדושה. 64
 ומכלית העבודה הרוחנית של 65
 האדם היא להפך את ענין 66
 ה'קרש' שיש בו שתי אותיות מצד 67
 ה'לעומת זה' לקדושה. 68
 ומבאר הרבי הריי"צ עוד בפמאמר, 69
 שהאותיות ק' ר' שהן, כאמור, 70
 אותיות של 'לעומת זה' דומות 71
 בצורתן לאותיות ד' ה', 72
 שהרי"ש דומה לדל"ת 73
 בתמונתה בצורתה וכן 74
 בפרושה, כי גם רש' וגם דל' הם 75
 ביטויים של עניות אצל מכל 76
 מקום למרות הדמיון בין הד' והר', 77
 יש הפרש גדול ביניהן, 78
 שהד' יש בה יו"ד מאחוריה, 79
 מצידה הימני, מאחורי האות עצמה, שהיו"ד 80
 נקודה מורה על הבטול של המציאות האישית, ולכן אות ד' היא 81
 בקדושה, כי צד הקדושה מתאפיין ומתייחד בבטול לאלקות ובהעדר 82
 תחושת 'ישות' ומציאות מה שאין-בן ה'ר' אין בה יו"ד 83
 מאחוריה, הינו שאין בה בטול, ולכן כיוון שהאות ר' מסמלת 84

עבודת הקרבנות, דבקרבנות שתוכן ענינם הוא התקרבות לאלוקות 1
 יש שני ענינים, בתחלה בשלב ראשון, בעת הקרבת הקרבן, נעשית 2
 העלאה להתעלות של הקרבן הגשמי מלמטה למעלה, שזהו ענין 3
 האמור בוהר "רזא דקרבנא עולה עד רזא דאין-סוף" 12, סוד 4
 הקרבנות עולה עד סוד האין-סוף 5
 וקרבנות הוא ענין קרוב 6
 לאלוקות של הפחות כו' 13 7
 והחשים של האדם, לאחר שהייתה 8
 התקרבות והתעלות מלמטה למעלה 9
 ואחר-כך נעשה "ריח 10
 נוח" 14, הקרבן (והעבודה 11
 הרוחנית של האדם המביא את הקרבן) 12
 גורמים נחת רוח למעלה שהוא 13
 ענין ההמשכה והגילוי של האור 14
 האלוני מלמעלה למטה 15
 שיהיה "ושכנתי בתוכם" 16
 המשכת והתגלות אלויות למטה. 17
 וזהו גם-כן הסיבה הפנימית לכך 18
 שהמשכן היה בנוי דווקא 19
 מעצי שטים, ולא מחומר אחר, כי 20
 "שטה" בהקשר זה פירושו 21
 נטיה, סטיה מן הדרך הישרה 22
 והנכונה, וכמו שכתוב 15 באשה 23
 סוטה כי תשטה אשתו, דקאי 24
 והכוונה היא (לפי המשמעות הפנימית) 25
 על הנשמה הישראלית 26
 היהודית שירדה משורשה ומקורה 27
 למעלה באלוקות למטה לגוף גשמי 28
 בעולם הזה וסטה מדרך 29
 הישר, דרך התורה והמצוות. 30
 וכאשר ישנו שטות זה 31
 דלעמתי, הנהגה של 'שטות', 32
 למטה מטעם ודעת בכיוון השלילי, 33
 שטות של הצד ההפוך מצד הקדושה 34
 (הנקרא 'לעומת זה' על שם הכתוב 35
 במשלי 'זה לעומת זה עשה אלוקים') 36
 צריך להפכו את ה'שטות' של 37
 'לעומת זה', למטה מטעם ודעת, לשטות דקדושה, הנהגה של למעלה 38
 מהשכל וההיגיון. וזהו הסיבה הפנימית לכך שהמשכן היה מעצי 39
 שטים, המסמלים את ענין השטות דקדושה' לפי שכל ענין עבודת 40
 המשכן ומקדש, הוא להפך את השטות דלעמתי 41
 לשטות דקדושה שתמורת סטיה מהדרך הישרה תהיה הוספה ויתרון 42

ליל שבת-קודש פרשת בשלח, י"א שבט, (מאמר א') ה'תשח"י

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 'ישות' ומציאות ולא ביטול, היא מאתן מאותיות דלעמת-זה. וכמו
2 שנתבאר כל זה בסעיפים הקודמים¹⁷ של המאמר, לפני סעיף ח
3 השיך במיוחד לשנה זו.
- 4 (ב) והנה לאחר שכתב במאמר את ההפך בין אות ד'
5 שהיא אות מצד הקדשה לאות ר',
6 שהיא אות של 'לעומת זה', ממשיך
7 לבאר שכן הוא גם ההפך
8 ההבדל בין אות ה' לאות ק',
9 שאף שהן דומות זו לזו
10 בצורתן, מכל-מקום יש הפך
11 גדול ביניהן, מצד התוכן והענין
12 הפנימי של שתי האותיות, דאות ה'
13 היא בקדשה, ואות ק' היא
14 בלעמת-זה.
- 15 ומבאר הרבי הרי"צ במאמר,
16 שאות ה' נעשית מאות ד',
17 שהרי גם בצורת האות ה' יש אות ד'
18 אלא שנוסף בה באות ד' רגל
19 השמאלית מלפניה, בקדמת
20 האות והינו, שבאות ד' היו"ד
21 המבדילה בין ד' לר' היא
22 מאחוריה, והוא יחיד אחור
23 באחור', כמבואר בקבלה וחסידות,
24 בדרך כלל, האור נשפע ונמשך מדרגה
25 לדרגה כך שרק הסוף והחיצוניות של
26 הדרגה העליונה נמשך אל הדרגה
27 שלמטה ממנה, אבל כאשר נוצר 'יחוד'
28 בין שתי הדרגות, אזי ההשפעה
29 מהעומק והפנימיות של הדרגה
30 העליונה מתחברת עם העומק
31 והפנימיות של הדרגה התחתונה, ועל
32 ידי ה'יחוד' נמשך ונשפע יותר אור
33 ושפע מאשר בהמשכה והשפעה רגילה, ועל דרך זה בהשפעת והמשכת האור
34 והחיות מהאותיות, חיבור פנימי ועמוק בין הבחינה העליונה, בחינת המשפיע,
35 והבחינה התחתונה, בחינת המקבל, נקרא 'יחוד'. ועל כך מבואר כאן כי היחוד
36 של החיבור בין אות ג', המשפיע, לאות ד' המקבל, הוא בבחינת 'אחור באחור',
37 כי אמנם 'יחוד' בכלל הוא השפעה פנימית, אך מכל-מקום יש ב'יחודים' כמה
38 ואופנים. וכאשר החיבור הוא, במובן מסויים, יחוד של העניינים החיצוניים של
39 שתי הבחינות, הוא נקרא 'אחור באחור' ובאות ה' היו"ד היא (גם)
40 מלפניה, והוא 'יחוד פנים בפנים', דרגה יותר נעלית ב'יחודים', בה
41 היחוד והחיבור הוא יותר פנימי ויותר עמוק שהוא יחוד בשלמות.
- 1 (וכמבואר בספר 'דרך מצותיך' לאדמו"ר ה'צמח צדק, מצוות משא הארון
2 בכתף: "... על דרך משל, באדם יש פנים ואחור, שבפנים הוא עיקר החיות
3 וחושם המעולים, שכל ראה שמיעה ריח דיבור טעם. והעורף שמאחוריים
4 אין שם חושים מעולים וחיות פנימי כל כך אלא חיצוניים, ונקרא לכך
5 אחוריים... וכן גם בתורה נאמר והיא
6 כתובה פנים ואחור... וכמו כן בלב
7 האדם שבו משכן המידות שבנפש
8 האלוות... יש בה פנים ואחור. בחינת
9 פנים הוא... התענוג בה', כי התענוג
10 הוא פנימיות המידות, וכשהאבה היא
11 בתענוג זהו הנקרא פנים בפנים, רוצה
12 לומר שמקבלת שפע המוחין
13 בפנימיותה. והסימן לזה, שההתבוננות
14 באור-אין-סוף יהיה לה לבחינת אור
15 וחיות ממש להשיב נפשה... ונקרא
16 בחינה זו פנים בפנים, רוצה לומר
17 פנימית ההתבוננות שהוא הנקרא
18 מוחין, מתלבש בפנימיות המדות...
19 מה-שאי-כן בחינת אחוריים הוא
20 כשהמידה שהיא התפעלות האבה
21 אינה מקבלת ההתבוננות בחוץ תוכה
22 ופנימיותה, אך ורק בבחינת אחוריים
23 וחיצונית שלו בלבד... ששפע המוחין
24 אינו מתלבש כ"אם באחוריים של
25 המדות ולא בפנימיותם, שלכן לא
26 ימצא בהאבה בחינת התענוג שאינו
27 אלא בבחינת הפנימיות...").
28 ומבאר במאמר בענין אות ד'
29 (שיש בה יו"ד מאחוריה),
30 שהד' מקבלת השפעה מהג',
31 וכמאמר רבותינו ז"ל¹⁸
32 בגמרא ג' ד' - גמל דלים,
33 נחית צדקה והשפעה לעניים ודלים, וכפי שיבאר להלן לפי פנימיות
34 העניינים.
35 והענין בזה, פפי שמבאר רבנו הזקן בענין תמונת צורת
36 אות ג' (פידוע שתמונת צורת האותיות מורה על אפן
37 ההמשכה וההשפעה שנמשך ומתגלה באמצעות אות זו, פי 'אותיות'
38 הן מלשון 'אתא בא בקר'¹⁹, לשון של אור וגילוי שהן
39 המשכות וגלויים של אור אלוהי, ותמונת צורת האותיות מורה
40 על אפן האור והגלוי²⁰), שהיא הצורה של אות ג' קו אחד
41 שהוא נא"ו, עם נקודה שהוא י' תחתיו מתחת לקו שהוא בצורת

(א) תו"א נט, א. וראה ביאורי הזהר בלק לאדמו"ר האמצעי לזח"ג רד, א (קז, ריש ע"ד). אוה"ת דרושי חנוכה ס"ע שלד.

(17) בכל הנאמר עד כאן — ראה ד"ה באתי לגני ה'תשי"א-ה'תשי"ז. (18) ראה שבת קד, א. (19) ישעי' כא, יב. וראה תו"א מב, ב. לקו"ת במדבר יא, ג. ועוד. (20) ראה תניא שעהיו"א ספ"א. פ"ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 אות ר'. דהנה, אות וא"ו שהיא קו ארוך מורה על ענין
2 ההמשכה וההתגלות של אור אלוקי מלמעלה למטה, ולכן
3 בראש הוא"ו יש אות יו"ד, לפי שכל המשכה כל התגלות
4 וכל הארה היא על-ידי הקדמת הצמצום של האור כפי שהוא
5 בדרגה העליונה, כדי לגלות ולהאיר
6 במידה מוגבלת, בהתאם ליכולת
7 הקליטה של מקבל השפע, פי בכדי
8 שהרב המשפיע את הרעיון
9 השכלי לתלמיד יוכל להשפיע
10 לתלמידו והתלמיד אכן יקלוט ויבין
11 את דברי הרב, צריך הרב לצמצם
12 תחלה את השכל שישאר מכל
13 הרעיון העמוק כפי שהוא בשכל של
14 הרב נקודה בלבד שהיא צריך
15 התחתון בהתאם ליכולת ההבנה
16 והקליטה שלו. וצמצום זה למרות
17 שלכאורה הוא העלם והסתר של האור
18 הגדול המאיר בשכל של הרב, לאמיתו
19 של דבר הוא תחלת ההמשכה,
20 שלב ראשון בהשפעה ובגילוי והוא
21 הי"ד שהיא אות קטנה הדומה
22 לנקודה שבראש הוא"ו והיא
23 רומזת לצמצום בתחילת הגילוי
24 ובהקדמה והכנה לגילוי. ולאחרי
25 שההשפעה בכללותה נעשית
26 מדודה ומוגבלת לפי צריך
27 המקבל, כמו במשל האמור שהרב
28 מצמצם את השכל הגדול שלו לרעיון
29 שמותאם לתלמיד א"זי צריך
30 להיות ענין ההמשכה הגילוי
31 וההארה מלמעלה למטה,
32 שסדר ההמשכה הוא שפכל
33 שנמשך למטה יותר, הרי זה
34 מתצמצם ומתקצר יותר, כי
35 ההמשכה היא לפי סדר השתלשלות
36 מדרגה לדרגה והאור שכדרגות
37 הנמוכות הוא מועט ומצומצם ביחס
38 לאור שבמדרגות הגבוהות וכן הוא
39 בתמונת בצורת אות וא"ו,
40 שפכל שנמשך יותר מלמעלה
41 למטה - הרי הוא הולך ונדק והחלק של הקו הקרוב יותר לחלק
42 העליון של האות הוא יותר עבה, רמז לכך שמדרגה לדרגה האור הולך
43 ומתמעט.
44 אָמנם, כל זה צמצום ומיעוט האור כהכנה והקדמה להשפעה וכן
45 הצמצום והמיעוט מדרגה לדרגה הוא מצד המשפיע, אבל בראש
46 השכל כאשר הרעיון השכלי מגיע לכלי המקבל, א"זי מתצמצמת
- ההשפעה יותר, בצמצום נוסף על הצמצום הקודמים והוא ענין
הצמצום שנעשה בה בהשפעה מצד כלי המקבל ויכולת הקליטה
שלו. והינו, שנוסף על הצמצום וההמשכה שמצד
המשפיע, הנה בבא ההשפעה בכלי המקבל, הרי היא
מתצמצמת יותר מצד כלי
כתוצאה מהעובדה שהכלים
ואפשרויות הקליטה של המקבל
(התלמיד) הם במידה מוגבלת. והוא
הצמצום הזה, מצד כלי המקבל, ענין
הי"ד שבסוף הוא"ו
שבתמונת אות ג', כאמור, האות
ג' מורכבת מאות ר' שתחתיה אות י'
והו' רומזת להמשכה והשפעה וכן לכך
שההשפעה באה בצמצומים והי'
שתחת הו' שצורתה היא כנקודה
קטנה, שמורה על הצמצום
הנוסף בהשפעה שנעשה מצד
כלי המקבל, והינו שמקבל
ובסופו של התהליך מגיע אליו ונקלט
בו רק נקודה בלבד מקבלות
הענין והתוכן הכללי של
ההשפעה.
וזהו ענין ארבעה עולמות
אצילות-בריאה-יצירה-עשיה
שפכל המשכה והשפעה,
כלומר, כללות 'סדר השתלשלות' של
יירות והמשכת האור האלוקי מדרגה
לדרגה נחלק לארבעה עולמות רוחניים
כלליים (דרכם האור יורד מדרגה
לדרגה, כאשר בעולם האצילות יש
ביטול מוחלט לאלוקות ובעולמות
הבאים האור מועט ומצומצם יותר
ויש נתינת מקום למציאות עד שחלק
מעולם העשייה הוא העולם הזה
הגשמי ועל כך מבואר כאן כי
בפרטיות יותר החלוקה לארבעה
עולמות אלו, ארבעה שלבים בירידת
והמשכת האור, על ידי צמצום מדרגה
לדרגה, קיימים בכל המשכה והשפעה
מדרגה לדרגה, הינו, שהמקבל
את ההשפעה בשלב האחרון של התהליך הוא מקבל רק את בחינת
עשיה בלבד, והוא חלק רביעי, רבע בלבד מההשפעה המקורית
ולכן הי"ד תחת הוא"ו שבאות ג' הוא בגודל של רבע
בלבד מהקו של הוא"ו. וזהו ענין ג' ד' גמל דלים,
שמורה על ההשפעה מאות ג' לאות ד' שמצד אחד היא
המשכה והשפעה, אבל מצד שני ההשפעה היא על ידי צמצומים.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

היסוד כפי שהיא כלולה בספירת הבינה (הנקראת 'אמא' כי היא מעוררת
 ו'מולידה' את המידות), והכוונה לספירת היסוד שבתוך 'זעיר אנפין' המידות
 העליונות (הנקראות 'פנים קטנות' כי האור המאיר במידות הוא מועט וקטן
 לגבי האור המאיר במוחין), היינו שהכוונה לבחינות היסוד שבבינה לא כפי
 שספירת הבינה היא בפני עצמה אלא
 כפי שהבינה היא חלק מהמידות, ובאופן אחר בחינת 'גבאי צדקה' היא
 ספירת היסוד עצמה, כפי שהיא חלק מ'זעיר אנפין' (כללות המידות) ולא
 כפי שהיא חלק מספירת הבינה שב'זעיר אנפין', וְעַל־יָדוֹ הִיא
 הַשְּׁפָעָה מהמידות, בחינת 'זעיר אנפין' לַסְּפִירַת הַמְּלָכוֹת. וְעַל־
 יָדֵי הַשְּׁפָעָה זו עניין הצדקה כפי שהוא למעלה בספירות העליונות,
 הָרִי לֹא זֶה בְּלִבָּד שְׁאִין שׁוֹם חֶסֶד בָּאֹר וּבִשְׁפָע, אֲלָא
 אֲדָרְבָּה, שְׁעַל־יָדֵי־זֶה הַנְּתִיבָה וההשפעה דוֹקָא מְגִיעַ לְבַחֲנִית
 גְּדֻלַּת וְהִתְרַחֲבוּת 'זַעֲרִיר־אֲנִפִּין' והמידות שמצד עצמן הן
 בְּבַחֲנִית 'פנים קטנות', מקבלות גידול והרחבה.
 וְזֶהוּ הַפְּרוּשׁ שֶׁצִּדְקָהּ הִיא אוֹתִיּוֹת צִדְקָהּ, 'דִּצְדָק' קָאִי
 מְכוּוֹן עַל סְפִירַת הַמְּלָכוֹת, שאין לה אור משלה ומקבלת השפעה וחיות
 מהספירות שמעליה כמו עני המקבל צדקה וְהָאוֹתִיּוֹת "צִדְקָה" מוֹרוֹת
 עַל הָאֹר הַנִּשְׁפָּע לַסְּפִירַת הַמְּלָכוֹת כְּפִי שֶׁהִיא בְּדֶרֶגָה נְמוּקָה,
 דְּתִמְנוּנָה צוֹרֵת אוֹת צִדְי"ק הָאוֹת הָרִשׁוֹנָה בְּמִילָה 'צדקה' הִיא יו"ד
 וְנו"ן שֶׁפְּנִיָּהּ הַפּוֹכוֹת זֶה מְזֹז, וְעוֹמְדוֹת 'אַחֲזֹר' וְקֶשֶׁר
 וְחִיבוּר ('יחוד') בֵּין שְׁתֵּי בַחֲנוֹת בְּאֹפֶן כֹּה מוֹרָה עַל הַשְּׁפָעָה חִיצוֹנִית,
 הַשְּׁפָעָה מוּעֲטָה בְּלִבָּד, כְּמִבּוֹאָר לַעֲלֵי וּכְמוֹ־כֵן בָּאוֹת דְּלָת הָאוֹת הַשְּׁנִיָּה שֶׁל הַמִּילָה 'צדקה', הַחִיבוּר בֵּין
 הָאוֹת עֲצֻמָּה וְהִי"ד שְׂמֵאֲחֻרִּיהָ (שְׂבוּכוֹתָהּ הִיא ד' וְלֹא ר') הִיא 'יְחִיד
 אַחֲזֹר בְּאֲחֹר' כְּפִי"ל (סְעִיף ב). וְאוֹת קו"ף הָאוֹת הַשְּׁלִישִׁית שֶׁל

אֲמָנָם עַל־יָדֵי הַשְּׁפָעָה מָאוֹת ג' לָד, שֶׁהִיא עֲנִין
 הַשְּׁפָעָה לְמָאן דְּלִית לִיה מְגַרְמִיָּה כְּלוּם, לְמִי שְׁאִין לוֹ מַעֲצָמו
 כְּלוּם שְׁהִי ד' רִמּוּזָה לְדִלוּת וְעִנּוּת הִנֵּה מָאוֹת ד' שְׁקוּדָם הַשְּׁפָעָה
 שְׁקִיבִלָה מִג' לֹא הִיָּה לֵה אֹר וּשְׁפָע מִשְׁלָה כָּלל, נַעֲשֶׂה ה', וְהִנֵּנוּ,
 שְׁעַל־יָדֵי הַשְּׁפָעָה נַעֲשֶׂה תוֹסֶפֶת אֹר שֶׁלֹּא הִיָּתָה קוּדָם,
 וְכַנ"ל בְּמַעֲלָת ה' עַל ד' שְׁבָאוֹת ה' הִיא 'יְחִיד פְּנִים
 בְּפְנִים' וְיְחִיד שֶׁל הַפְּנִימִיּוֹת עִם הַפְּנִימִיּוֹת גּוֹרֵם לְהַמְשִׁכָּה וְהַתְּגַלּוּת אֹר
 בְּתוֹסֶפֶת, כְּמִבּוֹאָר לַעֲלֵי. וְזֶה נַעֲשֶׂה עַל־יָדֵי הַצִּדְקָה, שֶׁצִּדְקָהּ הִיא צִדְקָה־ה' 21,
 שְׂמָאוֹת ד' נַעֲשֶׂה ה'. וְהָעֲנִין בְּזֶה, דְּהִנֵּה כְּתִיב 22
 יֵשׁ מִפְּזָר וְנוֹסָף עוֹד, וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל בְּ"אִם
 רָאִיתָ אָדָם מִפְּזָר מְעוֹתָיו לְצִדְקָה, הָרִי יוֹדֵעַ
 שֶׁהִיא מוֹסִיף", שֶׁהִרְי אֲפָשָׁר לְחַשֵּׁב שְׁעַל־יָדֵי
 הַפְּזָר יִהְיֶה חֶסֶד וְגִרְעוֹן בְּמִמּוֹנֵה, הִנֵּה עַל זֶה
 נֶאֱמַר "יֵשׁ מִפְּזָר וְנוֹסָף עוֹד", שֶׁלֹּא זֶה בְּלִבָּד
 שֶׁלֹּא יִהְיֶה שׁוֹם חֶסֶד וְגִרְעוֹן, אֲלָא אֲדָרְבָּה, "וְנוֹסָף עוֹד".
 וּמִבְּאֵר בְּכַתְּבֵי הָאֲרִיז"ל בְּעִנֵּין גְּבָאִי צִדְקָה' לְמַעֲלָה, שֶׁהִיא 'סוּד בִּינָה'
 שֶׁבְּתוֹךְ 'זַעֲרִיר־אֲנִפִּין', או 'סוּד זַעֲרִיר־אֲנִפִּין' עֲצָמו, שְׁבוּ נְמֻשְׁכִּים כָּל הַחֲסִדִּים, וְעַל־יָדוֹ הִיא
 הַשְּׁפָעָה לַסְּפִירַת הַמְּלָכוֹת. וְעַל־יָדֵי הַשְּׁפָעָה זֶה
 הָרִי לֹא זֶה בְּלִבָּד שְׁאִין שׁוֹם חֶסֶד וְגִרְעוֹן, אֲלָא
 אֲדָרְבָּה, שְׁעַל־יָדֵי־זֶה דוֹקָא מְגִיעַ לְבַחֲנִית גְּדֻלַּת
 וְהִתְרַחֲבוּת 'זַעֲרִיר־אֲנִפִּין'. וְזֶהוּ הַפְּרוּשׁ שֶׁצִּדְקָהּ
 הִיא צִדְקָה־ה', 'דִּצְדָק' קָאִי עַל סְפִירַת הַמְּלָכוֹת,
 וְהָאוֹתִיּוֹת "צִדְקָה" מוֹרוֹת עַל הָאֹר כְּפִי שֶׁהִיא
 בְּדֶרֶגָה נְמוּקָה, דְּתִמְנוּנָה אוֹת צִדְי"ק הִיא יו"ד
 וְנו"ן שֶׁפְּנִיָּהּ הַפּוֹכוֹת זֶה מְזֹז, וְעוֹמְדוֹת 'אַחֲזֹר' וְקֶשֶׁר
 בְּאֲחֹר. וּכְמוֹ־כֵן בָּאוֹת דְּלָת הִיא 'יְחִיד אַחֲזֹר
 בְּאֲחֹר' כְּפִי"ל (סְעִיף ב). וְאוֹת קו"ף מוֹרָה עַל
 "וְנוֹסָף עוֹד".

וּמִבְּאֵר בְּכַתְּבֵי הָאֲרִיז"ל

בְּעִנֵּין גְּבָאִי צִדְקָה' כְּפִי שֶׁהִיא לְמַעֲלָה, בְּרוּחָנוֹת, שֶׁהִיא 'סוּד
 בִּינָה' שֶׁבְּתוֹךְ 'זַעֲרִיר־אֲנִפִּין', או 'סוּד זַעֲרִיר־אֲנִפִּין' עֲצָמו,
 שְׁבוּ נְמֻשְׁכִּים כָּל הַחֲסִדִּים, כְּלוּמָר, 'גְּבָאִי צִדְקָה' לְמַעֲלָה הִינּוּ סְפִירַת

(ב) יל"ש משלי יא, כד (רמז תתקמז).

(ג) שער המצוות וטעמי המצוות פ' ראה.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

במשלי "רגליה יורדות מות"²³, במובן זה שיש ממנה השפעה גם
לקליפות הנקראות 'מות' וזהו שאמר רבובתינו ז"ל²⁴ בגמרא ירד
המלאך גבריאל ונעץ קנה בים ועלה בו שרטון אי של יבשה,
ועליו על האי הזה נבנה כרף גדול של רומי, שמצר לישראל.

ופירוש הדברים על-פי חסידות הוא,

"ים" הוא ספירת המלכות
דאצילות, כפי שהיא בעולם
האצילות, ו"נעץ קנה בים" הוא
ענין "רגליה יורדות מות",
השפעה ממלכות דאצילות, מצד
הקדושה, שיוצרת ונמשכת לקליפות
ומזה נעשה יניקה של חיות
לסטרא-אחרא הצד האחר, המגד
לצד הקדושה, להוסיף כח
בקליפות, ותוספת הכוח בקליפות
היא עד כדי כך ש"נבנה כרף
גדול של רומי שמצר
לישראל", והינו, שעבודת
בני ישראל היא וועשו לי
מקדש ושכנתי בתוכם", לבנות

בעולם מקום לגילוי והשראת השכינה
ולחמשיך לגלות את השכינה בתוך כל
אחד מיראלי ו"כרף גדול של
רומי" מצאיות שבה באה ליד ביטוי
תוספת הכוח בקליפות מונע
ומעכב השראת השכינה
בישראל. וכל זה הוא מצד
קנה הרגל הארוכה של הקו"ף
שיוצרת למטה ומשפיע כוח וחיות
לקליפות. וזהו ההפרש בין ק'
לה', שלכאורה הן אותיות דומות
אבל לאמיתו של דבר יש ביניהן הבדל
גדול שאות ק' בעלת הרגל הארוכה
הממשיכה חיות לקליפות היא
פלעמת-זה, היפך הקדושה, ואות
ה' היא בקדשה עצמה.

(ג) ובאור הענין בדרך
החסידות, דהנה כתיב²⁵

בנבואת ישעיה, שהקדוש-ברוך הוא
אומר: 'כל הנקרא בשמי ולכבודי
בראתי יצאתי אף עשיתי,
שהם המילים 'בראתי יצאתי אף
עשיתי' הם רמז על שלשה

ובנפש האדם הענינים

המילה 'צדקה' מורה על היות רגלה הארוכה של האות ק'
מתפשטת ויורדת בקליפות הכוחות של היפך הקדושה המעלימים
ומסתירים על הקדושה כפי שקליפה מעלימה ומסתירה על הפרי (כדלקמן)
וכפי שנרמז בפסוק במשלי 'רגליה יורדות מות'. וכל זה הסיבה לכך

שההשפעה מועטת ומצומצמת וגם

נובעת למקומות לא רצויים הוא
לפי שהיחוד הממשיך את
ההשפעה הוו הוא 'אחור'
באחור, שהוא יחוד גרוע,
יחוד חיצוני הממשיך אורות בדרגה
נמוכה ולכן אפשר להיות מזה
אחיזה כו' ויניקה לכוחות לא
רצויים, והינו, דהגם שאות
קו"ף כפי שהיא חלק מהמילה
'צדקה', היינו חלק מספירת המלכות,
היא האות ק' עצמה, בקדשה
עדין, מכל-מקום בין
שאפשר יכול להיות מזה
אחיזה כו' והשפעה לקליפות,
הרי זה מורה שגם בתחלה
בתחילת ההשפעה הוא יחוד
גרוע. וכל זה הוא באותיות
'צדק' מצד עצמן כמבואר
לעיל כיצד בכל שלושת האותיות
השפע בא ביחוד גרוע. אמנם על-
ידי השפעת מעשה הצדקה,
נעשה אות ה' שהוא ענין
'יחוד פנים בפנים', ויתרה
מזה, שעל-ידי מעשה
הצדקה, הנה מבחינת "צדק"
עצמו שהוא יחוד גרוע -
נעשה אות ה', יחוד פנים
בפנים, שהוא יחוד
בשלמות, היינו שהיחוד הגרוע
עצמו הופך להיות יחוד 'פנים בפנים',
יחוד מושלם שפועל תוספת השפעה
וגם ההשפעה היא רק בצד הקדושה.
אמנם אות ק', אף שבכללות
באופן כללי דומה היא בצורתה
לאות ה', מכל-מקום יש
הפרש הבדל גדול ביניהן,
שהרגל השמאלית באות ה' היא
בנוכה שווה לרגל הימנית, אבל הרגל
השמאלית באות ק' היא ארוכה,

אמנם אות ק', אף שבכללות דומה היא לאות
ה', מכל-מקום יש הפרש גדול ביניהן,
שהרגל השמאלית באות ק' יורדת למטה, שנהו
ענין "רגליה יורדות מות"²³, וזהו שאמר
רבובתינו ז"ל²⁴ ירד גבריאל ונעץ קנה בים ועלה
בו שרטון, ועליו נבנה כרף גדול של רומי,
שמצר לישראל. "ים" הוא ספירת המלכות
דאצילות, ו"נעץ קנה בים" הוא ענין "רגליה
יורדות מות", ומזה נעשה יניקה לסטרא-אחרא
להוסיף כח בקליפות, עד ש"נבנה כרף גדול של
רומי שמצר לישראל", והינו, שעבודת בני
ישראל היא וועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם",
וכרף גדול של רומי" מונע ומעכב השראת
השכינה בישראל. וכל זה הוא מצד קנה הקו"ף
שיוצרת למטה. וזהו ההפרש בין ק' לה', שאות
ק' היא בלעמת-זה, ואות ה' היא בקדשה.

(ג) ובאור הענין בדרך החסידות, דהנה כתיב²⁵
בראתי יצאתי אף עשיתי, שהם
שלשה עולמות בריאה-יצירה-עשיה, ובנפש

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 המקבילים לשלושת העולמות הללו הם שלשה הלבושים אמצעי
2 הביטוי של הנפש מחשבה כנגד עולם הבריאה דבור כנגד עולם היצירה
3 ומעשה כנגד עולם העשיה²⁶. ושלש בחינות אלו, מחשבה דיבור
4 ומעשה אף שכלן הם לבושים בלבד, ואינם הנפש עצמה,
5 מפל-מקום יש הפרש
6 ביניהם, כי מחשבה ודבור
7 אינם נפרדים מהאדם, אלא הם
8 חלק ממנו עצמו ולכן ישנם
9 המחשבה והדיבור רק במין
10 האדם, ולא בבעלי חיים והינו
11 שפח הדבור ישנו במין
12 האדם וקא, ולכן נקרא האדם
13 בשם 'מדבר', תואר שמבדיל
14 ומייחד אותו ממין החי, בעוד שבעצם
15 עניין החיות יש דימיון בין בני אדם
16 לבעלי חיים. ועוד זאת, שהדבור
17 נשמע לאדם וקא, מה-
18 שאין-כן בלח המעשה, הרי
19 ישנו כח הפועל כחו של האומן
20 היוצר בנפצל ביצירה, בתוצאה של
21 מעשיו גם בדומם, אפילו ביצירת
22 דבר דומם, הינו שפעלת כח
23 המעשה היא גם בדומם, זאת
24 משום שמדובר בכוח נפרד מהאדם,
25 כוח חיצוני לגבי מהותו הפנימית, ולכן
26 בעוד שלא ייתכן לדבר אל הדומם,
27 אפשר לעשות בו מעשה, וקמו-כן
28 ישנו כח המעשה גם בבעלי-
29 חיים, וזו הוכחה נוספת שלא מדובר
30 בעניין מיוחד רק לאדם והינו לפי
31 שפח המעשה נפסק ונבדל
32 מהאדם.
33 וקמו-כן בשלשה עולמות
34 בריאה-יצירה-עשיה,
35 שב'עשיה' פתיב בפסוק הנוכח
36 "אף עשיתיו", הכתוב אומר
37 'בראתיו יצאתיו אף עשיתיו' כך שבין
38 המילים הרומזות לעולמות בריאה
39 ויצירה, שכנגד דיבור ומחשבה, אין
40 הפסק והבדל, ולפני המילה 'עשיתיו'
41 שכנגד המעשה יש מילה נוספת
42 "אף" הפסיק הענין להורות
43 שדיבור ומחשבה הם עניין אחד,
44 לבושים המאחדים עם האדם, ומעשה
- הוא עניין אחר, לבוש הנפרד מהאדם. וכמקמו בשלשת הקוין
שבתמונת צורת אות ה', המורכבת משלושה קוים, העליון, הימני
והשמאלי, שהקו העליון והקו הימני של האות ה' מורים על
המחשבה והדיבור, והקו השמאלי מורה על המעשה, ולכן
הקו השמאלי נפסק ונבדל
משני הקוין, לפי שפח
המעשה נפסק ונבדל מכח
המחשבה והדיבור.
והנה ענין שלשת הקוין
באות ה', שהיא כאמור אות בצד
הקדושה הינו שהמחשבה-
דבור-ומעשה שלו ממלאים
לגמרי מאור הקדשה, שמלבד
זאת שמקנים במחשבתו
דבורו ומעשיו את כל עניני
תורה ומצוות, הנה גם בדברי
הרשות שאינם לימוד תורה ומצוות
ממש, אבל דברים מותרים הרי כל
המחשבה-דבור-ומעשה שלו
הם מתוך כוונה "לשם שמים",
ולא רק הענינים הגשמיים
שהאדם עוסק בהם במחשבה או
בדיבור או במעשה שעושה בהם
מצוה, וכמו אכילת שבת,
שהאכילה של המזון הגשמי
עצמה היא מצוה, ובדברים אלו
בוודאי שמדובר במחשבה ובדיבור
ובמעשה שמצד הקדושה אלא גם
בדברי הרשות שאינם מצווה
ממש, כל עשיותיו הם כמו
מעשים של הכשר מצוה, הכנה
לקיום מצוה ועובד בהם באותם
דברי הרשות העבודה כלשון הכתוב
במשלי ד' ככל דרכיך
דעהו²⁷, כלומר, מדובר ב'דרכי',
דרכים ומעשים של האדם עצמו וגם
בהם הוא מצווה 'דעהו', לדעת את ה',
וכמו למשל בענין העסק
ההתעסקות של האדם בפרנסה,
שלא זו בלבד שהעסק הוא
בתכלית הפשרות, ומתנהל תוך
הקפדה על כללי ההלכה, שגזקה
מאונאה, השגת גבול, "לזה
ואינו פורע" והדומה, וגם אינו מטורד ומשקע בעסק, אלא

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 יִרְאֶת־חָטָא עַל־כָּל־פָּנִים, לְכָל הַפְּחוֹת וּמִכָּל־מָקוֹם כְּשָׁבָא
2 לְפַעַל - חֶסֶר זֹאת, לֵאמֹר הַתְּפִילָה, כֹּאשֶׁר הֵם עוֹסְקִים בְּעֵינֵיהֶם אַחֲרֵיהֶם
3 וְנִדְרָשִׁים לְהַתְנַהֵּג בְּפוּעַל בִּירְאֵת שָׁמַיִם, אֵין לָהֶם מִידָה מִסְפַּקֶּת שֶׁל יִרְאָה,
4 לְמִרּוֹת שִׁבְעַת הַתְּפִילָה עוֹרְרוּ בְּעֶצְמָם אֶת הִירְאָה הַזֶּה, וְאִם־כֵּן הַשְׁאֵלָה
5 הַיָּא, הִיכֵן הֵן הָאֻהָבָה וְיִרְאָה
6 שֶׁהֵיוּ בַּעַת הַתְּפִילָה?

7 וּמִבְּאֵר בְּזֶה אֲדַמְרִי הָאֲמַצְעִי, וּמִבְּכָל־לִלּוֹת בֹּאֲפוֹן כְּלָלִי יֵשׁ שְׁנֵי
8 אוֹפָנִים בְּפִרְנָסָה, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב³² בְּמִשְׁלֵי (לְגַבִּי הַתּוֹרָה)
9 'אוֹרֵךְ יָמִים בִּימִינָה' בְּשִׁמְאֵלָה עֶשֶׂר וְכַבּוּד, שֶׁיִּשְׁנֹו אִפֹּן
10 הָעֶשֶׂר וְיִשְׁנֹו אִפֹּן הַכְּבוֹד, כִּפִּי שֶׁמִּמִּשְׁיךְ וּמִפְרֹט. "עֶשֶׂר" הֵינּוּ
11 שְׁרֹוּצָה לְהַעֲשִׂיר, וּמִשּׁוּם זֶה כִּי לִזְכוּת לְעוֹשֶׂר מִשְׁקִיעַ הֶרְבָּה
12 כְּסָפִים בְּעַסְק, וְעַד שְׁלֹוה גַם מִשְׁלֵי אַחֲרִים. אִךְ יִשְׁנֹו אִפֹּן
13 שְׁנוֹתָנִים לוֹ פִּרְנָסָתוֹ בְּדֶרֶךְ "כְּבוֹד", וְהֵינּוּ שְׁגָם כְּאֲשֶׁר
14 אֵינוֹ מִרְבֶּה בְּעֶשֶׂית כָּלִים שֶׁדִּרְכָם יוֹמֵשׁ לוֹ הַשְּׁעָה, נוֹתָנִים לוֹ
15 פִּרְנָסָתוֹ בְּדֶרֶךְ שְׁלִמְעֵלָה מִהֶטְבַּע, מַעַל וּמַעְבֵּר לְמָה שִׁיכּוֹל
16 לְהִיטֵן נִמְשָׁךְ בְּכָלִים הַמַּעֲטִים שַׁעֲשָׁה. וְהֵנָּה, גַם כְּאֲשֶׁר פִּרְנָסָתוֹ הִיא
17 בְּאִפֹּן הָרֵאשׁוֹן, בְּהַשְׁקָה גְדוּלָה וּבְעֶשֶׂית כָּלִים רַבִּים, צָרִיךְ לִיזְהַר
18 שְׁיִהְיֶה זֶה בְּדֶרֶךְ הַקִּדְשָׁה, וְהֵינּוּ שְׁלֵא יִהְיֶה מִטְרָד בְּזֶה
19 בְּיֹתֵר, אֲלֵא רַק בְּמִידָה הַהִכְרָחִית, וְשִׁזְהָ עֵינֵי הָעַסְק לֹא יִכְלָל
20 אוֹתוֹ מִקְבִּיעוֹת עֵתִים לְתוֹרָה וּתְפִלָּה, כִּי צָרִיךְ לִידַע עַל
21 הָאֲדָם לְדַעַת וּלְזַכּוֹר תְּמִיד אֲשֶׁר "בְּרַפְת הָיִי" הִיא תַעֲשִׂיר,
22 וְגַם כָּל הָעַסְק צָרִיךְ לְהִיטֵן מִתּוֹךְ כֹּוֹנָה "לְשֵׁם שָׁמַיִם".

1 אֵינוֹ מִטְרָד וּמִשְׁקָע בְּעַסְק יֵתֵר עַל הַמִּידָה הַנִּדְרָשֶׁת וְאֵינוֹ שְׁקוֹעַ בְּעַסְק
2 בְּמִידָה שֶׁמִּפְרִיעָה לְעֵינֵי תּוֹרָה וּמִצְוֹת, אֲלֵא מִתְנַגֵּעַ בְּעַסְק רַק בְּכַח
3 הַמַּעֲשֵׂה בְּלִבָּר, שֶׁהוּא כּוֹחַ חִיצוֹנִי לְגַבִּי הַכּוֹחוֹת הַפְּנִימִיִּים שֶׁל הָאֲדָם,
4 כּוֹנֵס לְעֵיל, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב²⁸ בְּתַהִלִּים יִגִּיעַ בְּפִיךָ, הֵינּוּ שֶׁהָאֲדָם אֵכֵן

5 מִתְנַגֵּעַ אֵךְ הִיגִיעָה הִיא רַק בִּידִיו, כּוֹחַ
6 הַמַּעֲשֵׂה, אֲבָל מִחוּ וְלִבּוֹ פְּנוּיִים
7 לְתוֹרָה וּתְפִלָּה, הֵנָּה עוֹד זֹאת, שְׁכָל הָעַסְק הוּא
8 מִלְכַּת־חִילָה מִתּוֹךְ כֹּוֹנָה "לְשֵׁם שָׁמַיִם",
9 בְּכַדִּי שְׁיִיכָל בְּכֶסֶף
10 שִׁירוּחַ מִהָעַסְק לְתַת צְדָקָה
11 וּשְׁאֵר הַמִּצְוֹת, וּבְשִׁכָּל זֶה הוּא עוֹסֵק בְּפִרְנָסָה בְּכַדִּי
12 הוּא עוֹסֵק בְּפִרְנָסָה בְּכַדִּי שְׁיִיכָל לְעַבֵּד אֶת הָיִי.
13 וְהַעֲנִין בְּזֶה, שֶׁכְּאֲשֶׁר הָעַסְק אֵינוֹ כְּדָבָעִי, הָרִי
14 לֹא זֶה בְּלִבָּר שֶׁבִּשְׁעַת הָעַסְק אֵינוֹ כְּדָבָעִי
15 עַד שֶׁשׁוֹכַח שֶׁ"בְּרַפְת הָיִי" הִיא תַעֲשִׂיר²⁹, וְנִדְמָה לוֹ שֶׁכָּחוּ וְעָצָם יָדוֹ עֲשָׂה לוֹ
16 אֶת הַחִיל הַזֶּה³⁰, הֵנָּה עוֹד זֹאת, שֶׁהָעַסְק שְׁלֵא
17 כְּדָבָעִי גּוֹרֵעַ וּמִחְסֵר גַם בְּעֵינֵיהֶם שֶׁהִגִּיעַ אֲלֵיהֶם
18 עַל־יְדֵי עֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה. וְכִפִּי שֶׁמִּבְּאֵר כ"ק
19 אֲדַמְרִי הָאֲמַצְעִי³¹ הַטַּעַם שֶׁאֵנוֹ רוֹאִים בְּהִמּוֹן הָרֵב,
20 שֶׁמִּצְדַּע עֲבוֹדָתָם בְּתְפִלָּה מְגִיעִים הֵם לְדִחְלוֹ וְרַחֲמֵי, אִם לְבַחֲנִית יִרְאֶת־אֱלֹקִים אוֹ
21 לְבַחֲנִית יִרְאֶת־חָטָא עַל־כָּל־פָּנִים, וּמִכָּל־מָקוֹם כְּשָׁבָא לְפַעַל - חֶסֶר זֹאת, וְאִם־כֵּן הַשְׁאֵלָה הִיא,
22 הִיכֵן הֵן הָאֻהָבָה וְיִרְאָה. וּמִבְּאֵר בְּזֶה, שֶׁבְּכָל־לִלּוֹת יֵשׁ שְׁנֵי אוֹפָנִים בְּפִרְנָסָה, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב³²
23 בְּשִׁמְאֵלָה עֶשֶׂר וְכַבּוּד, שֶׁיִּשְׁנֹו אִפֹּן הָעֶשֶׂר וְיִשְׁנֹו אִפֹּן הַכְּבוֹד. "עֶשֶׂר" הֵינּוּ שְׁרֹוּצָה לְהַעֲשִׂיר,
24 וּמִשּׁוּם זֶה מִשְׁקִיעַ הֶרְבָּה כְּסָפִים בְּעַסְק, וְעַד שְׁלֹוה גַם מִשְׁלֵי אַחֲרִים. אִךְ יִשְׁנֹו אִפֹּן שְׁנוֹתָנִים
25 לוֹ פִּרְנָסָתוֹ בְּדֶרֶךְ "כְּבוֹד", וְהֵינּוּ שְׁגָם כְּאֲשֶׁר אֵינוֹ מִרְבֶּה בְּעֶשֶׂית כָּלִים, נוֹתָנִים לוֹ פִּרְנָסָתוֹ
26 בְּדֶרֶךְ שְׁלִמְעֵלָה מִהֶטְבַּע. וְהֵנָּה, גַם כְּאֲשֶׁר פִּרְנָסָתוֹ הִיא בְּאִפֹּן הָרֵאשׁוֹן, צָרִיךְ לִיזְהַר שְׁיִהְיֶה
27 בְּדֶרֶךְ הַקִּדְשָׁה, וְהֵינּוּ שְׁלֵא יִהְיֶה מִטְרָד בְּזֶה בְּיֹתֵר, וְשִׁזְהָ לֹא יִכְלָל אוֹתוֹ מִקְבִּיעוֹת עֵתִים לְתוֹרָה וּתְפִלָּה, כִּי צָרִיךְ לִידַע
28 אֲשֶׁר "בְּרַפְת הָיִי" הִיא תַעֲשִׂיר, וְגַם כָּל הָעַסְק צָרִיךְ לְהִיטֵן מִתּוֹךְ כֹּוֹנָה "לְשֵׁם שָׁמַיִם".

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 אָבֵל כַּאֲשֶׁר הוּא מִשְׁקִיעַ וּמִטְרִיד אֶת עֲצָמוֹ בַּעֲסֵק יִתֵּר עַל
2 הַמִּידָה, הִנֵּה עַל-יְדֵי-זֶה עוֹשֶׂה גִרְעוֹן וְחִסְרוֹן גַּם בְּעִנְיָו
3 יִרְאֶת-אֱלֹקִים וְיִרְאֶת-חֹטֵא שֶׁהִגִּיעַ אֲלֵיהֶם עַל-יְדֵי עֲבֹדַת
4 הַתַּפְלָה, וְהִינוּ שְׁעַל-יְדֵי הַשְׁקוּעַ בַּעֲסֵק, פּוֹעֵל הוּא גִרְעוֹן
5 וְחִסְרוֹן בְּכָל עִנְיָנוּ הַרוּחָנִיִּים, עַד
6 שְׁאִינוּ שׂוֹף גַּם אִפִּילוֹ לִירְאֶת-
7 חֹטֵא וּכְאִמּוֹר שֶׁמִּצַּד הַמַּהוּת הַרוּחָנִית
8 שְׁלֹו וְהִדְרָגָה אוֹתָהּ הִשִּׁיג בַּעֲבֹדַת
9 הַתַּפְלָה, יֵשׁ בּוֹ אֲהַבַת ה' וִירְאַת ה'
10 אִפִּילוֹ בִּדְרוּגוֹת יוֹתֵר גְּבוּהוֹת, אֲבָל
11 הַשְׁקוּעַ בַּעֲסֵק יוֹתֵר מִיְּדֵי גּוֹרֵם לוֹ
12 לִדְרֹת מִמְּדֻרְגָּתוֹ עַד שֶׁאֵין בּוֹ אִפִּילוֹ
13 יִרְאֶת חֹטֵא לְהִיזָהר מִעֲבִירָה בַּפּוֹעֵל.
14 וְהַעֲצָה לָזֶה הִיא כְּמֵאֲמָר
15 רַבְתִּינוֹ ז"ל³³ בַּפְּרָקִי אֲבוֹת כָּל
16 הַמִּקְבָּל עָלָיו עַל תּוֹרָה,
17 מַעֲבִירִים מִסִּירִים מִמֶּנּוּ כו', וְעַל
18 דֶּרֶךְ אֶרֶץ, וְהִינוּ, דִּהְיָם
19 שֶׁמִּצַּד מַעֲמָדוֹ וּמִצָּבוֹ בְּמִצּוֹר וּבְמִצּוֹק אִינוּ שׂוֹף
20 וּבְמִצּוֹק מְרֹוב טְרוֹדוֹת הַפְּרִנָּה אִינוּ
21 שׂוֹף לְהַרְגִּישׁ אֶת הַתַּעֲנוּג
22 הָאֱלֹקִי שֶׁבַּתּוֹרָה, וְיִתְרָה מִזֶּה,
23 שֶׁמִּצָּבוֹ הַרוּחָנִי חֲמוֹר עַד כְּדֵי כִךְ
24 שְׁאִינוּ שׂוֹף אִינוּ מִסּוּגָל לְהַרְגִּישׁ
25 לֹא רַק אֶת הַתַּעֲנוּג הָאֱלֹקִי שֶׁבַּתּוֹרָה,
26 אֲלָא גַּם אִפִּילוֹ אֶת הַתַּעֲנוּג
27 הַשְּׂכָלִי שֶׁבַּתּוֹרָה, דָּאָף
28 שֶׁבַּתּוֹרָה כְּתִיב³⁴ כִּי הִיא
29 חֲכָמָתְכֶם וּבִינָתְכֶם (גַּם אִפִּילוֹ)
30 לְעִינֵי הָעַמִּים, וְלֹכֵן רָאוּ יִשְׁהוּדֵי
31 יִתְעַנֵּג לְכָל-הַפְּחָתוֹת עַל הַשְּׂכָל שֶׁל
32 הַתּוֹרָה, הִנֵּה מִצַּד מִצָּבוֹ הַרוּחָנִי
33 הַיִּדּוּד אִינוּ שׂוֹף לְהַרְגִּישׁ גַּם
34 אֶת הַתַּעֲנוּג הַשְּׂכָלִי שֶׁבַּתּוֹרָה,
35 מִפְּלִמָּקוֹם עַל-יְדֵי-זֶה
36 שִׁיקְבָּל עָלָיו עַל תּוֹרָה,
37 שִׁיתַּעֲקֹשׁ וְיִשְׁקִיעַ אֶת עֲצָמוֹ
38 (עַר וְעַתָּה זֶה אֵינִי שֹׁפֵאֲרָן אֵין
39 אֵרִינְוֹאֲרָן זֶה יִתְרוֹם אֶת עֲצָמוֹ
40 וְיִשְׁלִיךְ אֶת עֲצָמוֹ) לַעֲסוֹק בַּתּוֹרָה
41 בְּדֶרֶךְ קִבְּלַת עַל, גַּם לֹא עוֹנֵג
42 מִתְּהַבֵּה וְהַשְׁגָּה, אֲזִי "פּוֹרְקִים
43 מִמֶּנּוּ עַל דֶּרֶךְ אֶרֶץ" וּבִסּוּפּוֹ שֶׁל
- דבר יסורו ממנו הקשיים הרוחניים שבאו בעקבות השיקוע בעסק יתר על
המידה.
(ד) והנה כאשר עבודתו היא כתמונת אות ה', שלושה קוים
שכולם בצד הקדושה, שכל מחשבותיו דבוריו ומעשיו מְמַלְאִים
מאור הקדשה בלבד ללא נתינת
מקום למחשבות ודיבורים ומעשים
אחרים, הרי זה פועל משפיע גם
על מדותיו הרגשות שלו שיהיו
כדבעי, וכפי שמבאר במאמר
בענין 'אבאי צדקה', שדבריו
הם בנחת ובקרוב הדעת,
בדרכי שלום ודרכי נעם כי לא
רק מעשיו רצויים אלא גם מידותיו
מתוקנות.
ויש לומר הטעם שמביא
במאמר דגמא לענין זה של
מידות מתוקנות (מלבד השלמות
במחשבה דיבור ומעשה בפועל)
מ'אבאי צדקה' דוקא, על-פי
מה שנתבאר לעיל (סעיף ג)
בענין 'אבאי צדקה' למעלה,
כפי שהוא בספירות העליונות, שהוא
'יסוד בינה' שבתוף 'זעיר-
אנפין' או 'יסוד זעיר-אנפין'
עצמו, שהוא המשפיע
למלכות, כמבואר לעיל באריכות,
ועל-ידי ההשפעה מבחינות אלו
לספירות המלכות הנה לא זו בלבד
שלא נחסר במקור המשפיע אלא
אדרבה "ונוסף עוד", שעל-ידי
מעשה הצדקה, הנה מבחינת
"צדק" שלושת האותיות הראשונות
של המילה 'צדקה' שכל אחת מהן
רומזת בצורתה ל'יחוד' גרוע שמביא
השפעה מועטת ומצומצמת וגם
ההשפעה לא נמשכת רק למקום
הראוי, נעשה ה', שהוא יחוד
בשלמות שממנו נשפע אור רב
וכלול בצד הקדושה. ולכן, כאשר
מבאר במאמר ענין אות ה"א
בעבודה, ומוסיף שענינה הוא
אות ה"א בעבודה, מביא את

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

מועטת ביותר) של גאווה. אף כל זה הוא בתחלת העבודה³⁹,
אבל אחר-כך כאשר כבר התעלה בעבודתו הנה "כל שאור וכל
דבש לא תקטירו" וגם גאווה כלשהי אסורה. ולכן, 'גבאי צדקה'
שכבר גמר עבודתו האישית והתעלה עד שנעשה משפיע על
אחרים, צריך להיות בתוקף, ועד שלפעמים צריך להיות בזה
מהגאווה עד קצה האחרון, שלא יהיה אצלו "לא מינה
לא ממנה ולא מקצתה ואפילו לא מקצת ממנה"³⁸ ויחד עם זה שליו
לנהוג בתוקף, עליו להיות בעל מידות טובות ומתוקנות.

(ה) אמנם תמונת אות ק' היא באפן שרגלה השמאלית יורדת ונמשכת למטה, נמוך יותר מרגלה הימנית וכן"ל (סעיף ב) שזהו ענין "רגליה יורדות מות", השפעה מהקדושה (מספירת המלכות) לקליפות עד ש"נבנה ממנה מהשרטון שבים שנברא על ידי שהמלאך גבריאל נעץ קנה בים כרך גדול של רומי שמצר לישראל", והוא מלכות רומי, ענין שדה דלעמת-זה כפי שממשיך ומבאר.

והענין בזה, דהנה נאמר בוזה, "אית יש שדה ואית יש שדה"⁴⁰, כלומר, קיימים שני סוגים של שדה, אית יש שדה דקדשה, ואית יש שדה דלעמת-זה, של היפך הקדושה, ועל זה על השדה של 'לעומת זה' נאמר⁴¹ בתורה ברין התוקף נערה פי בשדה מצאה, צעקה הנערה המאורשה ואין מושיע לה, ולכן אין להעניש את הנערה וכפי שמבאר כ"ק אדמו"ר ה'צמח צדק"⁴², במשמעות הפנימית של הדברים ש"נערה" קאי הכוונה על

שלמות הן במחשבה דיבור ומעשה והן במידות, מביא את הדגמא מ'גבאי צדקה' דוקא. ומבאר בזה, שאופן דבורו של 'גבאי צדקה' הוא בדרכי נעם כו', והינו, דהגם שההתעסקות בענין הצדקה צריכה להיות בתוקף, ועד שלפעמים צריך להיות בזה ענין של פניה לתת צדקה, וכמו שמצינו בהלכה שלפעמים מעשין כופים ומכריחים על הצדקה³⁵, מפל-מקום 'גבאי צדקה' מדבר בדרכי נעם ודרכי שלום, ומתרחק מן הגאווה רישות' עצמית עד קצה האחרון. ולכאורה צריך ביאור, איך אפשר לשלב בין שני הדברים הסותרים לכאורה הקיימים בהנהגתו של גבאי צדקה - הנהגה בנועם ובהכנעה ושלמות מצד אחד והנהגה בתוקף מצד שני.

ויוכן זה על-פי מאמר הבעל-שם-טוב³⁶ על הפסוק³⁷ האמור בתורה לגבי הקרבנות כל שאור חמץ וכל דבש לא תקטירו גו' קרבן ראשית תקריבו גו', דלקאורה הרי זו סתירה, כי כיוון ששאר דבש אינם רצויים, למה מביאים מהם 'קרבן ראשית'?

ומבאר הבעל שם טוב, שבתחלת העבודה בשלב ראשון בעבודת ה' צריכה להיות קצת ישות עצמית ומידה מסוימת של גאווה, כמו שאור שמנפח את עצמו, והינו, שכדי שלא יבא היצר הרע ויאמר לו לאדם מי אני ומה אני ואיוה ערך יש למעשי ובכך יגרום לו יאוש ונפילות הרוח, צריך להיות הגבהה רוממות הרוח בעבודתו, והוא ענין שאמר חז"ל שתלמיד חכם צריך שתהיה לו שמינית שפשמנית³⁸ (מידה

(ד) אוה"ת תולדות קמג, ב ואילך.

(35) ראה ב"י לטור יו"ד סרמ"ח. (36) כתר שם טוב סש"ג. (37) ויקרא ב, יא ואילך. (38) סוטה ה, א. (39) ראה לקו"ש כח"ב ע' 162 הערה 32. "רשימות" חוברת טו ע' 34 ואילך. שיחת יום ב' דחג השבועות תשי"א (תו"מ ח"ג ע' 151 ואילך). ועוד. (40) זח"א קכב, סע"א. (41) תצא כב, כז.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 הנפש האלקית שִׁירָדָה ממקורה ושרשה למעלה לְמִטָּה, לגוף גשמי
2 בעולם הזה, "וּמִצָּאָהּ הָאִישׁ בְּשָׂדֶה" והירידה היא עד כדי כך שהיא
3 נמצאת ב'שדה' הֵינּוּ 'שָׂדֶה דְּלַעֲמַת-זָה', כִּי ב'שָׂדֶה דְּקִדְשָׁה',
4 הָרִי אֲדָרְבָּה, וְזוּ מִקּוֹם מְסוּגָל לַעֲבוּדַת ה', כִּמוּ שְׁנֹאמַר דְּרָשׁוּ הָרִי
5 בְּהַמְצָאוֹ קְרֵאוּהוּ בְּהִיּוֹתוֹ
6 קְרֹוב⁴², מִה-שְׁאִין-כֵּן ב'שָׂדֶה
7 דְּלַעֲמַת-זָה, הָרִי "עֲשׂוֹ אִישׁ
8 שָׂדֶה" הַמַּסְמֵל אֶת הוֹיָךְ הַקְדוּשָׁה
9 נַעֲשֶׂה הַמּוֹשֵׁל וְשׁוֹלֵט עָלֶיהָ,
10 עַל הַנִּשְׁמָה, עַד שְׁגָם כְּאֶשֶׁר
11 "צִצְקָה הַנֶּעֱרָה" וְהִיא מְצִידָה לֹא
12 מְעוֹנִינָה לְהִיּוֹת תַּחַת הַשְּׁלִיטָה שֶׁל
13 ה'לַעֲוֹמַת זֶה', אֲזִי "אֵין מוֹשִׁיעַ
14 לָהּ", לְפִי שֶׁהַמּוֹשֵׁל וְשׁוֹלֵט
15 שָׁם ב'שדה', הוּא רַק "עֲשׂוֹ
16 אִישׁ שָׂדֶה". וּמַסִּים בְּתוֹב
17 "וּמַת הָאִישׁ גּוֹ' לְבָדוֹ,
18 וְלַנֶּעֱרָה לֹא תַעֲשֶׂה דְּכָר",
19 דְּהֵנָּה כְּתִיב⁴³ לֹא יֵדַח מִמֶּנּוּ
20 נִדָּח, וּבִסּוּפּוֹ שֶׁל דָּבָר אֵף אַחַת
21 מִנִּשְׁמֹת יִשְׂרָאֵל לֹא תִתְנַק לְגַמְרִי
22 מִהַקְדוּשָׁה, וְגַם נִשְׁמָה שֶׁהִיָּתָה
23 בְּשִׁלְטָה שֶׁל 'אִישׁ שָׂדֶה', תִּשְׁכַּח
24 וְתִתְחַבֵּר לְשׁוֹרְשָׁהּ וּמִקּוּרָהּ בִּאלּוּקוֹת
25 וְלִכְנֵן "וּמַת הָאִישׁ גּוֹ'
26 שֶׁהַנִּשְׁמָה (ה'נֶעֱרָה') הִיָּתָה בְּשִׁלְטָתוֹ
27 לְבָדוֹ", וְרַק הַחַיּוֹת שֶׁלּוֹ תִּפְסַק,
28 שֶׁהָרִי כָּל יִנְיָקָת הַחַיּוֹת שֶׁל
29 הַקְּלֹפֹת הִיא מִהַקְדְּשָׁהּ, וְלִכְנֵן
30 כְּאֶשֶׁר יִשְׁאַר "לְבָדוֹ", שֶׁיִּנְיָקָה
31 מִמֶּנּוּ הַחַיּוֹת דְּקִדְשָׁהּ, אֲזִי
32 "וּמַת הָאִישׁ" גּוֹ'. אֲכָל
33 "וְלַנֶּעֱרָה לֹא תַעֲשֶׂה דְּכָר",
34 לְפִי שְׁגָם אִפְּלוּ בְּשַׁעַת הַחֲטָא,
35 רַק הַחֲלָקִים וְהַרְבִּידִים הַחִיצוֹנִיִּים שֶׁל
36 הַנִּשְׁמָה מִשְׁתַּתְּפִים בַּחֲטָא אֲבָל בַּחֲלָקִים
37 וּבַרְבִּידִים הַפְּנִימִיִּים שֶׁלָּהּ, הַנִּשְׁמָה
38 הִיא בְּאֻמָּנָה אֹתוֹ יִתְבָּרַךְ⁴⁴,
39 נִשְׁאֵרָת נִאֻמָּנָה לָהּ אִפְּלוּ בַּעַת הַחֲטָא
40 שֶׁהָרִי רַק "רִגְלֶיהָ הַחֲלָקִים
41 הַתַּחְתּוֹנִים וְהַחִיצוֹנִיִּים יוֹרְדוֹת"
42 וּמִשְׁפִּיעוֹת לַלַּעֲוֹמַת זֶה' כּוֹ', אֲכָל
43 בְּפִנְיָמִיּוֹת הֵנָּה "וּכְבוֹדִי
- לְאַחֵר לֹא אָתָּן"⁴⁵ עֲצֵם הַנִּשְׁמָה דְּבוּקָה בְּקִדְשׁ-בִּירֹךְ-הוּא בַּעֲצֻמוֹ
שֶׁכְּבוֹדוֹ לֹא נִמְסָר אֵף פַּעַם לְשִׁלְטַת הַקְּלִיפּוֹת. וְאַף-עַל-פִּי-כֵן,
בְּחִיצוֹנִיּוֹת וּלְפִי שְׂעָה הָרִי הַמּוֹשֵׁל וְשׁוֹלֵט עָלֶיהָ עַל הַנִּשְׁמָה
הוּא "עֲשׂוֹ אִישׁ שָׂדֶה", וְהוּא עֲנִין הַקְּנָה הַרְגֵּל הָאֲרוּכָה שֶׁל
הַקּוֹדֵף שֶׁ"עָלִיו נִבְנָה כְּרֹךְ גְּדוֹל שֶׁל רוֹמִי הַמְּצָר
לְיִשְׂרָאֵל". וְהַתְּחִלַּת הָעֲנִין שֶׁל
הַשְּׁעָה וְשִׁלְטָה שֶׁל ה'לַעֲוֹמַת זֶה'
הוּא מֵאוֹתִיּוֹת מִחֲשָׁבוֹת-זָרוֹת
וְדְּכָרִים בְּטָלִים, שְׁמַצַּד
הַמִּחְשָׁבוֹת וְהַדְּבוּרִים הַלֹּא-
טוֹבִים, הֵנָּה מִזָּה כָּאֵל גַּם
לְמַעֲשֶׂה לֹא טוֹב, שְׂעָהוּ
הַמַּעֲשֶׂה הַלֹּא רָצוֹי הַקְּנָה שֶׁל
הַקּוֹדֵף שִׁיּוּרָד לְמִטָּה בִּיּוֹתָהּ, עַד
לְמַעֲשִׂים לֹא רָצוּיִים. וְלֹא זֶה בְּלָבָד
שְׁאוֹתִיּוֹת הַמִּלִּים שֶׁל
הַמִּחְשָׁבוֹת-זָרוֹת וְדְּכָרִים
בְּטָלִים הֵם חֲסֵרוֹן מִצַּד-
עֲצָמָן, אֲלֵא עוֹד זֹאת, שֶׁהֵם
עוֹשִׂים גִּרְעוֹן וַחֲסִירוֹן גַּם
בְּקִלּוֹת עֲבוּדָתוֹ גַּם בִּאוֹתָם
חֲלָקִים שֶׁבָּהֶם לֹא הִיָּה בּוֹ חֲסִירוֹן עַד
עַתָּה (כְּמִבּוֹאָר לַעֲלִיל הַשְּׁטֵרוֹת בַּעֲסָק
פּוֹנְעוֹת גַּם בְּעִנְיָנִים כִּמוֹ אַחֲבָה וִירָאָה
שֶׁהִשִּׁיג עַל יְדֵי עֲבוּרַת הַתְּפִילָּה וְכו').
וְכִמוֹ שֶׁפִּרְשׁ הָרֵב הַמְּגִיד⁴⁶
מִמַּעֲוִירֵשׁ עַל הַפְּסוּקָה⁴⁷ בַּתְּהִלִּים
(פָּרָק טו, הַמּוֹנֶה אֶת הַמַּעֲלוֹת שֶׁל
הָאָדָם שֶׁרָאוּ לְהִיּוֹת "גִּירוֹ בִּאֵהֱלִיךְ"
וַיִּשְׁכַּח בְּהַר קִדְשֶׁךְ) לֹא רָגַל עַל
לְשׁוֹנוֹ, שְׁאוֹתִיּוֹת הַמִּחְשָׁבוֹת-
זָרוֹת וְדְּכָרִים בְּטָלִים (לֹא רַק
דְּבוּרִים הָאֲסוּרִים, כִּמוֹ
לְשׁוֹן-הָרַע וְרִכִּילוֹת, אֲלֵא גַם
אוֹתִיּוֹת שֶׁל דְּכָרִים בְּטָלִים
שֶׁלֹּאֵרוּרָה אֵין בָּהֶן אִיסוּר, גַּם הֵן
גּוֹרְמוֹת נֹזֵק וְרוֹחֵנִי כְּבָד), הֵן
הוֹלְכוֹת רְכִיל וּמִקְטָרְגוֹת
לְמַעֲלָה עַל כָּל עֲבוּדָתוֹ, וְזֶהוּ

(42) ישע"י נה, ו. 43) ע"פ שמואל"ב יד, יד. 44) תנאי ספכ"ד. 45) ישע"י מב, ח. 46) או"ת סז, א. לקו"א סרי"ט. 47) תהלים

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 "לא רגל על לשונו", שנוזהר שלא יהיו עננינים המקטרגים
2 ומלשנים עליו.
3 (ו) וממשיך במאמר, שזהו גם-כן מה שכתוב⁴⁸ בבור שאליו
4 הושלך יוסף הצדיק, והבור רק אין בו מים, "רק" הן אותיות
5 ק' ר', אותיות של 'לעומת זה',
6 כמבואר לעיל, ועל זה נאמר
7 ש"אין בו מים" של קדושה.
8 ומבאר במאמר ההפך בין
9 'בור' שחסרה בו קדושה ל'באר'
10 שיש בה קדושה, ד'באר" קאי
11 מכון על הנשמה, דכתיב
12 שכתוב בזה⁴⁹ ב'שיר השירים' בין
13 המעלות של הנשמה מעין גנים
14 באר מים חיים, וכשם שמי
15 הבאר הם מקדם בהיותם בעומק
16 האדמה מים מלוחים, ועל-ידי
17 שעוברים את המצר ודחק
18 של גידי הארץ בדרום מלמטה
19 למעלה הם נעשים בסופו של דבר
20 מים חיים⁵⁰, כך גם בנשמה,
21 שעל-ידי ירידתה למטה
22 להתלבש במצר ודחק של
23 הגוף ונפש הבהמית שבגשמיות
24 ובחומריות שלהם הם מצירים ודוחקים
25 את הנשמה, הרי דווקא מתוך המצר
26 והדוחק היא הנשמה ממשיכה
27 את בחינת המעין, בחינת
28 מים חיים, בגן-עדן העליון,
29 שהוא שקלא דמא, שוקת מים,
30 וזהו "מעין גנים" כי 'גנים' לשון
31 רבים, רומז לשתי הבחינות של גן עדן
32 העליון וגן עדן התחתון. וכאמור, על
33 ידי עבודתה, הנשמה ממשיכה את
34 ה'מעין' בגן עדן העליון, וזה ענינו של
35 באר מים חיים", בחינת 'באר'
36 בקדושה, בשונה מבחינת 'בור'
37 ב'לעומת זה'.
38 וצריך להבין, איך אפשר איך
39 יתכן הדבר ומאין הוא הכוח לכך
40 שעל-ידי עבודת הנשמה
41 למטה בעולם הזה, תגרום
42 תוספת גילוי של אור אלוהי בגן-
43 עדן העליון?
- אף הענין הוא, דהנה אמרו רבותינו ז"ל⁵¹ בפרקי אבות יפה
שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מפל חיי
העולם הבא, ולכאורה גם על כך יש לתמוה, מדוע עדיפה שעה אחת
של תשובה ומעשים טובים בעולם הזה התחתון שיש בו העלם והסתור על
האלוקות, מכל חיי העולם הבא שהוא
עולם עליון שיש בו גילוי אלוקות,
ומבאר כ"ק אדמו"ר
מהר"ש⁵², שדוקא על-ידי
העבודה שבפעולם הזה
מגיעים לבחינת 'אור הסוכב'
האור שלא מתלבש בעולמות בפנימיות
אלא 'סוכב' ומקיף עליהם מלמעלה
ומאיר בכל העולמות בשווה, הנקרא
אור 'הסוכב כל עלמין'. ובכללות
יש בזה שלש בחינות, עולם
הזה, גן-עדן התחתון שהוא
עדן בגדר עולם העשיה והוא
חלק מעולם העשיה הרוחני שיש לו
קשר וזיקה לעולם הזה, החלק הגשמי
של עולם העשיה, וגן-עדן העליון
שהוא למעלה מגדר זמן
ומקום כמבואר בתניא 'שער היחוד
והאמונה' (פרק ז) שהמקום והזמן הם,
למעשה, גרי המציאות: "והנה גדר
ובחינת שם עולם נופל על בחינת מקום
וזמן דווקא בחינת מקום הוא מזרח
ומערב צפון ודרום מעלה ומטה, בחינת
זמן עבר הווה ועתיד" ר'גן עדן
העליון' הוא למעלה מגדרים אלה.
ויש בחינה נעלית יותר מכל
שלוש הבחינות האמורות, שזהו מה
שמתיחדש על-ידי העבודה
של 'תשובה ומעשים טובים' בעולם
הזה והיא בחינה נעלית יותר מ'גן עדן
העליון'. והינו, דעם היות
שבירידת הנשמה למטה
יורדת היא מגן-עדן העליון
שם הוא שורש ומקור הנשמה, לגן-
עדן התחתון, וכידוע
בפרוש⁵³ הפנימי של מאמר
רבותינו ז"ל⁵⁴ בפרקי אבות דע
מאין באת ולאן אתה הולך,
שהנשמה באה "מאין", שהוא

(48) וישב לו, כד. (49) שה"ש ד, טו. (50) ראה אוה"ת חוקת ע' תתמו. ע' תתקיא ואילך. (51) אבות פ"ד מ"ז. (52) המשך וככה תרל"ז פ"ט. (53) לקו"ת במדבר ב, א. (54) אבות ריש פ"ג.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

44 הן ה'שלוש ראשונות' על המדות וכשם שבמוחין מאיר אור רב לגבי
45 המידות (הנקראות 'זעיר אנפין', פנים וזעירות), כך גדלה מעלת 'גן עדן' על
46 מעלת העולם שבו הוא מאיר. דהנה פללות ההשתלשלות של האור
47 האלוקי המאיר בעולמות (שבא ונמשך מדרגה לדרגה וכל אחת אחוזה

48 בחברתה כמו חוליות בשרשרת)

49 נחלקת לשלש בחינות, ועל-
50 דרך-משל בגוף האדם למטה
51 שיש בו שלש בחינות: ראש
52 והתחלה גוף האמצע ורגל⁵⁸

53 הסוף, חלוקה דומה קיימת גם ב'סדר

54 השתלשלות, 'ראש' הם המוחין

55 שזוהי המעלה היותר

56 עליונה, 'גוף' הם המדות,

57 ו'רגל' הוא כח המעשה

58 בלבד, והוא הכח היותר

59 תחתון. ועם היות שיש

60 מעלה ויתרון ברגל גם לגבי

61 החלקים העליונים מהרגל, שהוא

62 הרגל מוליך ומוביל את את

63 הראש ומפל-שפן את הגוף,

64 כך שהרגל נותנת לחלקים העליונים

65 דבר שלא קיים בהם מצד עצמם

66 והינו שהגוף והראש אינם

67 יכולים להגיע למחוז חפצם

68 כי-אם על-ידי הרגל דוקא,

69 אבל מפל-מקום בכדי שהרגל

70 תוליך את הראש, הרי זה

71 גופא עצמו בא על-ידי ההכנה

72 שבמחשבה שראש, שמביין שצריך

73 ללכת למקום פלוני, ועל-ידי

74 המדות שבלב המרגישות את

75 המחשבות שבמוח באה ויורדת

76 ההשגה שבמחשבה לרגלים, ואז

77 הן הרגלים מוליכות את הלב

78 והמחשבה למחוז חפצם, והינו,

79 שהרגל יש בה אמנם יתרון שלא

80 קיים בגוף ואפילו בראש, אבל בסופו

81 של דבר הרגל צריכה לקבל

82 מהראש והגוף, לפי שהיא

83 היותר תחתונה. ולמעלה

84 ממנה הוא הגוף. ועם היות

85 שיש יתרון מעלה בלב על

86 רצון הלב שלמעלה מטעם-ודעת,

1 שהוא המילה "אין" כתובה ביו"ד, דקאי והכוונה על גן-עדן
2 העליון, כמאמר רבותינו ז"ל⁵⁵ בגמרא ביו"ד נברא עולם
3 הבא (כדרשת חכמינו ז"ל (בגמרא) על הכתוב (בישעיה) "ביטחו בה' עדי
4 עד כי ביה' צור עולמים", אלו 'עולמים' לשון רבים) שני עולמות שברא

5 הקדוש-ברוך-הוא אחד בה' ואחד ב'

6 ואינו יודע אם העולם הבא ב' והעולם

7 הזה בה', אם העולם הזה ב' והעולם

8 הבא בה', כשהוא אומר אלה תולדות

9 השמים והארץ בהבראם, אל תקרי

10 בהבראם אלא בה' בראם, הרי אומר

11 העולם הזה בה' והעולם הבא ב'),

12 ועל-ידי עבודתה של הנשמה

13 למטה באה רק לבחינת "אין",

14 שהוא בלי יו"ד, דקאי על

15 גן-עדן התחתון שהוא בגדר

16 עולם העשייה, ויש לו שיבות

17 לעולם העשייה הינו בגדר זמן

18 ומקום, כמבואר לעיל, ובפטר

19 על-ידי וירדתה בעולם הזה

20 ממש שבאין-ערך לעולם

21 הבא שהוא גן-עדן העליון,

22 ונמצא שירידת הנשמה ממקורה הגבוה

23 ועד העולם הזה הגשמי היא ירידה

24 גדולה מאד, ירידה באין ערוך, כי אין

25 כל יחס והשוואה בין גן עדן העליון

26 לעולם הזה הגשמי ומפל-מקום

27 על-ידי העבודה בעולם הזה

28 דווקא נעשה ענין של

29 התחדשות, שלא היה קיים לפני

30 הירידה וכמו שיתבאר להלן.

31 דהנה, התהוות כל העולמות

32 היא מהמדות העליונות, כמו

33 שכתוב⁵⁶ בתהילים זכר רחמיך

34 וחסדיך כי מעולם המה, ולפי

35 הפירוש הפנימי, הכתוב רומז לכך

36 שהתהוות העולמות היא ממידת החסד,

37 המידה העיקרית של ששת המידות

38 (חסד-גבורה-תפארת-נצח-הוד-יסוד)

39 וגן-עדן הוא ה'שלש

40 ראשונות' 'חכמה-בינה-דעת',

41 שלוש הספירות הראשונות הן בבחינת

42 'גן עדן' של כל עולם⁵⁷, ואם-

43 בן הרי גדלה מעלת גן-עדן על העולם, כמעלת המוחין

1 ביו"ד, דקאי על גן-עדן העליון, כמאמר

2 רבותינו ז"ל⁵⁵ ביו"ד נברא עולם הבא, ועל-ידי

3 עבודתה באה רק לבחינת "אין", שהוא בלי

4 יו"ד, דקאי על גן-עדן התחתון שהוא בגדר

5 עולם העשייה, הינו בגדר זמן ומקום, ובפטר

6 על-ידי וירדתה בעולם הזה ממש שבאין-ערך

7 לעולם הבא שהוא גן-עדן העליון, ומפל-מקום

8 על-ידי העבודה נעשה ענין של התחדשות,

9 וכמו שיתבאר. דהנה, התהוות העולמות היא

10 מהמדות, כמו שכתוב⁵⁶ זכר רחמיך וחסדיך כי

11 מעולם המה, וגן-עדן הוא ה'שלש ראשונות'

12 של כל עולם⁵⁷, ואם-כן הרי גדלה מעלת גן-עדן

13 על העולם, כמעלת המוחין על המדות. דהנה

14 פללות ההשתלשלות נחלקת לשלש בחינות,

15 ועל-דרך-משל בגוף האדם למטה שיש בו שלש

16 בחינות: ראש גוף ורגל⁵⁸, 'ראש' הם המוחין

17 שזוהי המעלה היותר עליונה, 'גוף' הם

18 המדות, ו'רגל' הוא כח המעשה בלבד, והוא

19 הכח היותר תחתון. ועם היות שיש מעלה ברגל,

20 שהוא מוליך את הראש ומפל-שפן את הגוף,

21 והינו שהגוף והראש אינם יכולים להגיע למחוז

22 חפצם כי-אם על-ידי הרגל דוקא, מפל-מקום

23 בכדי שהרגל תוליך את הראש, הרי זה גופא

24 בא על-ידי ההכנה שבמחשבה, שמביין שצריך ללכת

25 למקום פלוני, ועל-ידי המדות שבלב באה

26 ההשגה שבמחשבה לרגלים, ואז הן מוליכות את

27 הלב והמחשבה למחוז חפצם, והינו, שהרגל צריכה

28 לקבל מהראש והגוף, לפי שהיא היותר

29 תחתונה. ולמעלה ממנה הוא הגוף. ועם היות

30 שיש יתרון מעלה בלב על המחשבה, וכמו בפרעו-תא-

31 דלבא שלמעלה מטעם-ודעת, הרי יש פרעו-תא-

המחשבה, וכמו בפרעו-תא-דלבא

(55) מנחות כט, ב. (56) תהלים כה, ו. (57) ראה גם סה"מ עטר"ת ע' רסח. (58) ראה ביאורו"ז לאדמו"ר האמצעי אחרי עה, א. סה"מ תרח"ץ ע' רכב. וש"נ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 וכמובא בחסידות מדברי זוהר 'לית מחשבה תפיסא ביה', היינו שאין שכל
- 2 שמסוגל לתפוס ולהשיג את הקדוש-ברוך-הוא בעצמו, אבל נתפס הוא
- 3 'ברעותא דלכא', רצון הלב, שבמובן מסוים יש לו מעלה ויתרון על השכל
- 4 וההיגיון, אבל מצד שני גם בענין זה עצמו בסופו של דבר, המוח, הראש,
- 5 יותר נעלה מהלב, כי הרי יש
- 6 רעותא-דלכא שעם היותה דלכא שפע היותה למעלה מטעם-ודעת הרי
- 7 למעלה מטעם-ודעת הרי
- 8 היא כפאה על-ידי הקדמת
- 9 ההתבוננות השכלית דוקא,
- 10 אלא שההתבוננות היא בענין
- 11 ההפלאה כלומר, לא התבוננות של
- 12 הבנה והשגה שמקרב את הענין
- 13 האלוקי לאדם אלא התבוננות עד כמה
- 14 האלוקות, נעלית ומרוממת ונפלאה
- 15 מהאדם. וגם ואפילו בחינת
- 16 רעותא-דלכא רצון הלב
- 17 שלמעלה מטעם-ודעת
- 18 לגמרי, גם היא לא בדרגה יותר
- 19 נעלית מהמוח והראש, כי הרי גם
- 20 היא כפאה ונמשכת מהמוחין,
- 21 וקמו ענין המסירות-נפש,
- 22 שעם היותו תקף עצמי
- 23 שלמעלה מהשכל, והיא למעלה
- 24 ממה שמתחייב מצד השכל וההיגיון,
- 25 הרי באמת התקף המסירות-
- 26 נפש ענינו הוא תקף הדעת,
- 27 שהוא האדם שמוכן למסור את נפשו
- 28 על יהדותו הוא בדעת חזק ותקיף
- 29 עד מסירות-נפש ממש, כלומר,
- 30 הוא כל כך איתן ותקיף בדעתו (ענין
- 31 המוחין) עד שהוא מוכן למסור את
- 32 נפשו על כך. ונמצא שכל
- 33 האברים גם הגוף וגם הרגל הם
- 34 מקבלים מהמוחין.
- 35 ועל-דרך-זה יוכן למעלה
- 36 בענין גן-עדן, שהוא בחינת
- 37 'שלש ראשונות', שלוש
- 38 הספירות הראשונות מעשר הספירות שהן חכמה-בינה-דעת. אמן כל זה
- 39 הוא כמו שהוא 'גן עדן' מצד-עצמו, אבל על-ידי העבודה
- 40 בעולם הזה דוקא, מוסיפים תוספת אור בגן-עדן העליון⁵⁹
- 41 יותר ממה שיש בו מצד עצמו. וזהו "מעין גנים", התוספת שבני
- ישראל מוסיפים בגן עדן נקראת 'מעין' (מקור מים הרומזים להשפעה והארה) 42
- שמשפיע לגנים, גן עדן התחתון וגן עדן העליון ועניניה של תוספת האור 43
- הוא 'שבגן-עדן מצד-עצמו', ללא החירוש והתוספת שעל ידי עבודת 44
- הנשמות מאיר רק 'אור הממלא', האור האלוקי ה'ממלא' את 45
- העולמות כשם שהנשמה 'ממלאה' את 46
- הגוף, אור המתלבש בעולמות 47
- בהתלבשות פנימית ומאיר בכל עולם 48
- ועולם לפי ענינו ולפי יכולת הקליטה 49
- וההכלה שלו, כשם שאור הנפש מאיר 50
- בכל אחד מאברי הגוף בהתאם לענינו 51
- ותכונתו, והוא אור מוגבל ומצומצם, 52
- והוא ענין "יושבין ונהנין 53
- מזיו השכינה", שהשגה של 54
- האור האלוקי שהיא סיבת ההנאה של 55
- הנשמות בגן עדן היא רק בבחינת 56
- 'ממלא' (וזהו הטעם שענין 57
- התשובה אינו מועיל בגן- 58
- עדן, כי הכוח המיוחד שניתן לאדם 59
- לעשות תשובה וגם לאחר שחטא 60
- לחזור ולדבוק באלקות הוא מצד 61
- בחינת 'סובב כל עלמין', האור האלוקי 62
- הלא מוגבל המאיר על כל העולמות 63
- והנבראים בשוה באופן 'סובב' 64
- עליהם מלמעלה, אבל כיון שבגן עדן 65
- מאיר אור ה'ממלא', הרי באותו מצב 66
- שבו הנשמות באות לגן עדן, זה המצב 67
- שבו הן נשארות ואי אפשר לשנות 68
- זאת), ועל-ידי העבודה 69
- בעולם הזה ממשיכים את 70
- 'אור הסובב' שלמעלה מהאור 71
- המאיר בגן עדן. 72
- ז) אמן כל זה הוא בחינת "באר" 73
- "באר" בא"לף שהוא המקור 74
- ל'מעין גנים', תוספת האור בגן עדן, 75
- כמבואר לעיל באריכות. אבל 76
- "בור" בא"ו, הנה על זה 77
- נאמר "והבור רק אין בו 78
- מים", שמצד האותיות ק' ר', אותיות של 'לעומת זה', "אין בו 79
- מים", ועל זה אמרו רבותינו ז"ל⁶⁰ בגמרא מים אין בו, 80
- אבל נחשים ועקרבים יש בו. והינו, שמצד העדר העבודה 81
- הרצויה בעבודת ה' הרי הוא מוסיף כח בקלפות וסטר-אחרא, 82

59) בזכרון אחדים – שהדוגמא דראש גוף ורגל הובאה על זה שדוקא על ידי העבודה בעולם הזה מוסיפים תוספת אור בגן עדן, דאף שהכח לזה בא מלמעלה, מעולמות העליונים, מ"מ, לאחר שנימשך הכח מלמעלה, הנה ע"י העבודה למטה מגיעים למעלה יותר. ועד"מ הרגל, דאף שזה גופא שהרגל מוליך את הראש למקום חפצו נמשך מהראש (כנ"ל), מ"מ, לאחר שהרגל מקבל ההשפעה מהראש, אזי הרגל מגבי' את הראש. 60) שבת כב, א. ב"ר פפ"ד, טז.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 וְזֶהוּ עֲנִין קָנָה הַקּוֹף שְׁׁרָגְלִיָּה יוֹרְדוֹת מָוֶת וּנְמִשָּׁךְ שֶׁפֶע
2 לְקַלִּיפוֹת וּסְטֵרָא-אַחֲרָא. וְזֶהוּ גַם-כֵּן עֲנִין הָאִמּוֹר בּוֹהֵר שֶׁהַקְּלִיפוֹת
3 וְהַסְטֵרָא-אַחֲרָא לְעוֹמֵת הַקְּדוּשָׁה הֵם "קְקוֹף בִּפְנֵי אָדָם"⁶¹, דָּאף
4 שְׁגָם בְּקַלְפָּה יֵשׁ מַחְשָׁבָה דְּבוּר וּמַעֲשֵׂה, וּמִדְּמָה אֶת עֲצָמָה
5 לְקַדְשָׁהּ, וּלְכַאוּרָה יֵשׁ יְדִמּוּן בִּינֵיהֶם
6 בְּעִנּוּן זֶה שֶׁל לְבוּשֵׁי הַנֶּפֶשׁ (וְכֵן
7 בְּעִנּוּיִים נוֹסְפִים), מִכָּל-מְקוֹם הָרִי
8 זֶה רַק קְקוֹף בִּפְנֵי אָדָם, וְכֵסֶם
9 שֶׁלְקוֹף לְכַאוּרָה יֵשׁ יְדִמּוּן לְאָדָם אֲבָל
10 לְאִמּוּתוֹ שֶׁל דָּבָר אֵינוֹ דּוֹמֵה לְאָדָם
11 כָּלל, כֵּךְ גַּם בִּיחֹס שֶׁל הַקְּלִיפוֹת
12 וְהַסְטֵרָא-אַחֲרָא לְקְדוּשָׁה וְהִנֵּנוּ,
13 שְׁאֵמֶתִית עֲנִין מַחְשָׁבָה
14 דְּבוּרִי-וּמַעֲשֵׂה הוּא לֹא בְּקַלִּיפוֹת
15 שֶׁהֵן 'קִקוֹף' אֲלֵא דְּוֹקָא בְּקַדְשָׁהּ,
16 בְּחִינַת "אָדָם", שֶׁהוּא אוֹתִיּוֹת
17 "אֶלֶף דָּם"⁶², דָּם הוּא
18 רִאשִׁי-תִּבְכוֹת דְּבוּר וּמַעֲשֵׂה,
19 וְאֶלֶף הוּא מַחְשָׁבָה⁶³,
20 וְהֵ"אֶלֶף" מִתְּחִילָה אֶת הֵ"דָם"
21 כֵּסֶם שְׂבָאָרִים לְמִטָּה הִיא הוּא מְדַבֵּר
22 וְעוֹשֶׂה אֶת מַה שֶׁהִיא תַּחֲלִיל
23 בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ.
24 וְהִנֵּה מַה שְׁנִתְבָּאָר פֶּאן
25 שֶׁהַמַּחְשָׁבָה הִיא לְחוּד, וְנִרְמֹזֶת
26 בְּאוֹת א' וְדְבוּר וּמַעֲשֵׂה בָּאִים
27 יַחַד וְנִרְמֹזִים בְּאוֹתֵי דָם, אֵינוֹ
28 סוֹתֵר לָמָּה שְׁנִתְבָּאָר לְעִיל
29 (סְעִיף ד') בְּעִנּוּן "אָף"
30 עֲשִׂיתִיו", שֶׁהַמַּעֲשֵׂה נִפְסָק,
31 כִּי הוּא לְבוֹשׁ נִפְרָד מִהַנֶּפֶשׁ וְהַדְּבוּר
32 וּמַחְשָׁבָה הֵם מְחַבְּרִים לְנֶפֶשׁ
33 עֲצָמָה. וּלְפִי זֶה, אִם מַחֲלִקִים אֶת שְׁלוֹשׁ
34 לְבוּשֵׁי הַנֶּפֶשׁ לְשֵׁנִי קְבוּצוֹת הַחֲלוּקָה
35 הִיא לְמַחֲשַׁבָּה וְדִבְרוּר כְּדִבְרֵי אֶחָד
36 וּמַעֲשֵׂה כְּדִבְרֵי שֵׁנִי, וְאֵין זֶה סְתִירָה
37 לְמַבּוּאָר כֵּאֵן שֶׁהַמַּעֲשֵׂה וְהַדְּבוּר הֵם
38 קְבוּצָה אֶחָד וְהַמַּחֲשַׁבָּה הִיא דָּבָר אֲחֵר
39 לְפִי שֵׁשׁ הַפָּרֶשׁ בְּעִנּוּן יַחֲס
40 הַלְבוּשִׁים לְגַבִּי נֶפֶשׁ הָאָדָם

(ה) ד"ה ויאמר גו' לך אעת"ר (סה"מ אעת"ר ע' מג ואילך).

(61) ראה זח"ב קמח, ב. אוה"ת (יהל אור) לתהלים ע' שנח. (62) של"ה כא, א. וראה אוה"ת שם. (63) ראה לקו"ת בהעלותך לא, ג.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 שאתה הוא מבטא) הִנֵּנוּ כְּמוֹ שֶׁכָּכָר נִתְּגַלוּ מִן הַנֶּפֶשׁ, הָרִי
 - 2 הַמַּעֲשֵׂה הוּא נִפְרָד לַגִּמּוּרִי מִהַנֶּפֶשׁ עֲצֵמָה וְהַדְּבּוּר הוּא דְּבוּק
 - 3 בַּנֶּפֶשׁ, וְזֶהוּ מָה שֶׁנִּתְּבָאָר לְעִיל בְּעֵנֵינוּ "אֵף עֲשִׂיתִיו"
 - 4 שֶׁהוֹלָמָה בְּרִיאָה וְיִצְרָה שֶׁכָּנָד לְבוּשֵׁי הַדְּבּוּר וְהַמְחַשְּׁבָה הֵם בְּקִבּוּצָה אַחַת
 - 5 וְעוֹלָם הַעֲשִׂיָּה שֶׁכָּנָד לְבוּשׁ הַמַּעֲשֵׂה
 - 6 הוּא עֵינֵינוּ שׁוֹנֶה. אֲכָל פֶּאֶשֶׁר
 - 7 מִיְּחֻסִּים אֵת הַלְבוּשִׁים לְנֶפֶשׁ
 - 8 עֲצֻמָּה, הֵנָּה הַמְחַשְּׁבָה הִיא
 - 9 מֵאַחַדָּת עִם הַנֶּפֶשׁ, וְאִינָהּ
 - 10 חֲדוּשׁ וְהוֹסֵפָה בַּנֶּפֶשׁ אֵלָּא רַק
 - 11 בִּיטוּי שֶׁל הַנֶּפֶשׁ עֲצֻמָּה, מִדֶּשֶׁאִין־
 - 12 כֵּן הַדְּבּוּר מְחַדֵּשׁ מִהַנֶּפֶשׁ
 - 13 דְּבוּרִים שֶׁלֹּא הִיוּ קִיּוּמִים בַּהּ קוֹרֵם
 - 14 הַדְּבּוּר, שֶׁהָרִי הַדְּבּוּר עֵינֵינוּ
 - 15 גְּלוּי אֶל הַזּוּלָּת, וְאִם־כֵּן הָרִי
 - 16 הַזּוּלָּת תּוֹפֵס מְקוֹם אֲצִלוֹ,
 - 17 וְלִגְבִּי הַנֶּפֶשׁ עֲצֻמָּה אֵין
 - 18 תְּפִיסַת מְקוֹם לַזּוּלָּת, וְכִמוֹ־כֵן
 - 19 מִצַּד הַנֶּפֶשׁ עֲצֻמָּה אֵין תְּפִיסַת
 - 20 מְקוֹם לַדְּבּוּר שֶׁעֵינֵינוּ הוּא
 - 21 לְגִלּוֹת לַזּוּלָּתוֹ, וְאִם־כֵּן הָרִי
 - 22 הַדְּבּוּר הוּא מְחַדֵּשׁ (כְּמוֹ
 - 23 הַמַּעֲשֵׂה שֶׁהוּא בּוֹדֵא דְּבַר נִפְרָד
 - 24 מִהַנֶּפֶשׁ עֲצֻמָּה וְחִידוּשׁ לְגִבְיָה כִּי בּוֹרֵר
 - 25 שֶׁכִּנְפֵּשׁ שֶׁהִיא רוּחָנִית אֵין נִתְּנִית מְקוֹם
 - 26 לַפְּעוּלוֹת מַעֲשִׂוֹת).
 - 27 וְזֶהוּ "אָדָם" א' ד', שְׂרומֵז
 - 28 עַל הַמְחַשְּׁבָה־דְּבּוּר־וּמַעֲשֵׂה
 - 29 אֶל־הַ מַחֲשָׁבָה, וְרַם־רִשְׁיִיתִיבוֹת
 - 30 דִּיבּוּר מַעֲשֵׂה כְּמוֹ שֶׁהֵם בְּקִדְשָׁהּ,
 - 31 אֲכָל הַמְחַשְּׁבָה־דְּבּוּר־וּמַעֲשֵׂה
 - 32 ב'לְעֻמַּת־זֶה', הִפֵּךְ הַקְדוּשָׁה,
 - 33 הֵנָּה דְּמִיּוֹנָם לְקִדְשָׁהּ הִיא
 - 34 בְּקוֹף בְּפָנֵי אָדָם וְאֵין בָּהֶם אֵת
 - 35 הָעֵינִינִים כְּפִי שֶׁהֵם בְּאִמָּת.
 - 36 ח) וְזֶהוּ שֶׁהַמְשָׁכָן הִנֵּה עֲשׂוֹ
- מְקַרְשִׁים, לְפִי שֶׁתְּכַלִּית הַכוּוֹנָה וְהַמְטָרָה שֶׁל כָּל הָעֲבוּדָה
- שֶׁבְּמִשְׁכָּן הִיא לְאַהֲפָקָה שְׂוֹכָא לְהוֹרָא, לְהַפּוֹךְ אֶת הַחוּשׁ (כָּל
- עֵינֵינוּ ה'לְעוֹמֶת זֶה שְׁנִרְמִזִּים בְּמוֹשֶׁג 'קֶרֶשׁ', כְּמִבּוּאָר לְעִיל בְּאִרְיָכוֹת בְּעֵינֵינוּ
- הָאוֹתִיּוֹת שֶׁל 'לְעוֹמֶת זֶה') לְאוֹר וְנִתְּנִית־כַּחַּ עַל זֶה הִיא עַל־יָדֵינוּ
- עֲבוּדָת הַצְּדִיקִים, וּבְפָרֵט
- נְשִׂאֵי יִשְׂרָאֵל כָּל דּוֹר וְדוֹר
- עַד נְשִׂאֵי דוֹרְנוּ הַרְבֵּי הִרְיִינֵנוּ
- 'בְּעַל הַחֲלוּלָא', שִׁירֵי־ד שֶׁבֶט הוּא
- יוֹם הַסְּתָלָתוֹ (בְּשַׁנַּת תש"ו) שְׁנוֹתָן
- כַּח לְכָל מְקַשְּׁרֵינוּ וְהַשִּׁיכִים
- אֵלָיו, שֶׁתְּהִיָּה אֲצִלָּם הָעֲבוּדָה
- הַזֶּה, עֲבוּדַת הַצְּדִיקִים, דְּאַתְּכַפֵּיָא
- כְּפִיָּה וְהַכְנָעָה שֶׁל סְטְרָא־אַחְרָא
- וְאַתְּכַפֵּיָא הַפִּיכָת סְטְרָא־אַחְרָא
- לְטוֹב וְקְדוּשָׁה, אֲשֶׁר עַל־יָדֵינוּ
- עֲבוּדָה זֹאת הִיא כְּדִבְרֵי הַזֶּה
- שֶׁהוּבָאוּ בְּתַחֲלִיל הַמַּאמָר, "אֶסְתַּלַּק
- יִקְרָא דְּקוֹדֶשׁ־בְּרִיָּה־הוּא
- בְּכוּלָּהּ עֲלֵמִין", עוֹלָה כְּבוֹדוֹ שֶׁל
- הַקְדוּשׁ־בְּרִיָּה־הוּא (וְנַעֲשֶׂה גִלּוּי
- אֲלוּקוֹת) בְּכָל הָעוֹלָמוֹת שֶׁנַּעֲשֵׂה
- "בְּאֵתִי לְגִנִּי" וְשׁוֹב יֵשׁ גִּלּוּי
- וְהַשְׂרָאָה הַשְׂכִּינָה לְמַטָּה בְּעוֹלָם הַזֶּה
- כְּמוֹ בְּתַחֲלִיל הַבְּרִיאָה קִדְּם
- הַחֲטָא בְּעֵץ הָדַעַת, וְלִמְעַלָּה
- יֹתֵר וְעַד לְגִלּוּי נִעְלָה עוֹד יוֹתֵר מִכְּפִי
- שֶׁהִיא בְּתַחֲלִילָה, וְעַד שֶׁנִּשְׁלָמָה
- תְּכִלִּית הַכּוּוֹנָה שֶׁהִיא הַמְטָרָה שֶׁל
- כָּל הַבְּרִיאָה ד'נִתְּאָה הַקֶּבֶץ־הַ
- לְהִיּוֹת לוֹ יִתְבָּרֵךְ דִּירָה מְקוֹם
- שֶׁבּוּ יִהְיֶה גִלּוּי אֲלוּקוֹת וְהַשְׂרָאָה
- הַשְׂכִּינָה בְּתַחֲתוֹנִים⁶⁴ דּוּקָא
- בְּעוֹלָם הַזֶּה הַנְּחוּת וְהַתְּחַתָּן בִּיטוּר.
- שֶׁנַּעֲשֵׂה "בְּאֵתִי לְגִנִּי" כְּמוֹ קִדְּם הַחֲטָא, וְלִמְעַלָּה יֹתֵר, וְעַד שֶׁנִּשְׁלָמָה תְּכִלִּית
- הַכּוּוֹנָה ד'נִתְּאָה הַקֶּבֶץ־הַ לְהִיּוֹת לוֹ יִתְבָּרֵךְ דִּירָה בְּתַחֲתוֹנִים⁶⁴.

(64) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז. ב"ר ספ"ג. במדב"ר פי"ג, ו. תניא רפל"ו. ובכ"מ.

עניין זה – שתוכנו הפצת המעיינות חוצה – יהיה בהצלחה רבה ומופלגה, ובאופן שלא זו בלבד שאין מתפעלים מה"חוצה", אלא אדרבה" מהפכים את ה"חוצה", "בקרר הארץ" – לקדושה.

משיחת ג' שבט ה'תשד"מ

ביאור בדרך אפשר

נאמר ב'שיר השירים':

1 **בְּאִתִּי¹ לִגְנִי אֲחֹתִי כֹלָה²**, הקדוש-ברוך-הוא אומר לכנסת ישראל
 2 הנקראת כאן 'אחותי כלה', באתי (חזרתי) אל הגן שלי ו**אֵיתָא מובא**
 3 **בַּמִּדְרָשׁ³ "לִגְן" אֵין כְּתִיב כָּאן** לא נאמר כאן 'לגן' במשמעות של
 4 גן כלשהו, לא חשוב **אֵלָא "לִגְנִי"**,
 5 לגן הידוע ומוכר כהגן שלי, **לִגְנִי**,
 6 למקום המיועד להתייחדות, **לְמִקּוֹם**
 7 **שְׁהִיהָ עֲקָרִי עֵיקָר** התגלות
 8 והשראת שכנתו של הקדוש-ברוך-הוא
 9 **בְּתַחֲלָה**, בתחילת בריאת העולם
 10 הוּא, **דְּעָקָר שְׂכִינָה בְּתַחֲתוֹנִים**
 11 **הִיְתָה**, בתחילת הבריאה, עיקר גילוי
 12 והשראת השכינה היה דווקא בעולם
 13 הוּא, העולם התחתון ביותר מכל
 14 העולמות, **כְּפִי שְׁהִיהָ בְּבִרְיָא**
 15 **הַעוֹלָמוֹת**, בשעה שהעולם רק נברא
 16 **וְאֲחֵר־כֶּף עַל־יְדֵי חֲטָא עִז־**
 17 **הַדַּעַת** שהיה עבירה על רצון ה'
 18 שנעשתה כאן, בעולם הזה התחתון,
 19 **נִסְתַּלְקָה הַשְּׂכִינָה מִן הָאָרֶץ**
 20 **מִהָעוֹלָם** הוּא ועלתה מכאן **לְרִקִּיעַ**
 21 **הָרָאשׁוֹן** מבין שבעת הרקעים,
 22 **וְעַל־יְדֵי הַחֲטָאִים שְׁלֹאֲחֵרִי**
 23 **מַעֲשֵׂי הַחֲטָאִים** המנוגדים לרצון ה',
 24 שֶׁעָשׂוּ הָאֲנָשִׁים אַחֲרֵי חֲטָא עִז הַדַּעַת
 25 **נִסְתַּלְקָה הַשְּׂכִינָה מִרִּיקִיעַ**
 26 **לְרִקִּיעַ** מהראשון לשני ומהשני
 27 לשלישי וכן הלאה **עַד** שהשכינה
 28 עלתה **לְרִיקִיעַ הַשְּׁבִיעִי, וְאַחֲרֵי־**
 29 **כֶּף הַצַּדִּיקִים** שהיו בעולם הזה
 30 בדורות הבאים, החל מאברהם אבינו
 31 **עַל־יְדֵי עֲבוֹדָתָם** את ה' במעשיהם
 32 הטובים בעולם הזה **הַמְּשִׁיכֵי אֶת**
 33 **הַשְּׂכִינָה** מלמעלה למטה **מִרִּיקִיעַ**
 34 **הַשְּׁבִיעִי לְרִיקִיעַ הַשְּׁשִׁי,**
 35 **וְאַחֲרֵי־כֶף לְמִטָּה יוֹתֵר**, מהשישי
 36 **לְמִטָּה** וכן הלאה **עַד**
 37 **רַבְּנֵי, שְׁהוּא הַשְּׁבִיעִי** מאברהם
 38 אבינו (אברהם, יצחק, יעקב, לוי, קהת, עמרם, משה) **וְכָל הַשְּׁבִיעִין**

ביאור בדרך אפשר

1 **חֲבִיבִין⁴**, וגם כאן יש למשה חביבות מיוחדת לגבי כל הצדיקים הקודמים
 2 הבאה לידי ביטוי גם בכך ש**משה שְׁהִמְשִׁיף אֶת הַשְּׂכִינָה מִרִּיקִיעַ**
 3 **הָרָאשׁוֹן לְאָרֶץ** והשלים את מה שהתחיל אברהם אבינו והחזיר את ענין
 4 השראת השכינה בעולם הזה כפי שהיה בתחילת הבריאה, לפני חטא עץ
 5 הדעת. **וְזֶהוּ מַה שְּׁכָתוּב⁵** בציווי
 6 של הקדוש-ברוך-הוא על מלאכת
 7 המשכן **וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ**
 8 **וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם**, והמשמעות
 9 הפנימית של הציווי היא **שְׁיִהְיָה** על
 10 ידי בניית המשכן, **עָקָר** גילוי והשראת
 11 **שְׂכִינָה בְּתַחֲתוֹנִים**, בעולם הזה
 12 התחתון **כְּמוֹ שְׁהִיהָ כְּאֶשֶׁר**
 13 **"בְּאִתִּי לִגְנִי"**, **לִגְנִי** בתחילת
 14 הבריאה. **וְעִנְיָן זֶה** של המשכת
 15 והתגלות השכינה למטה בארץ
 16 **נַעֲשֶׂה עַל־יְדֵי עֲבוֹדַת**
 17 **הַצַּדִּיקִים, שְׁהֵם מְשִׁכִּינִים**
 18 **וּמְמַשְׁכִּינִם⁶ בְּחִינַת שׁוֹכֵן⁷ עַד**
 19 **מְרוֹם וְקְדוּשָׁה⁸** בחינת ודרגת
 20 האלוקות שמצד עצמה היא למעלה
 21 מהעולם והיא מרוממת מהעולם
 22 וקדושה ונבדלת מהעולם **שְׁיִהְיָה**
 23 **בְּגִלְיָה לְמִטָּה, וְהוּא הַצַּדִּיקִים**
 24 מביאים את השכינה מלמעלה למטה
 25 **עַל־יְדֵי עֲבוֹדָתָם** את הקדוש ברוך
 26 הוא **בְּאֵתְכֶפְיָא סְטָרָא־אַחְרָא,**
 27 כפיית והכנעת הצד האחר, הצד שאינו
 28 צד הקדושה **שְׁעַל־יְדֵי־זֶה** כתוצאה
 29 מהכנעת הסטרא אחרא **אֶסְתַּלַּק**
 30 **יְקָרָא דְקוֹדְשָׁא בְּרִיף־הוּא**
 31 **בְּכוּלָּהוּ עֲלָמִין⁹**, עלה כבודו של
 32 הקדוש-ברוך-הוא בכל העולמות
 33 **וּכְהַדִּיקוּק** ומדויק לשון הזוהר,
 34 המקור לדברים אלו, **"בְּכוּלָּהוּ**
 35 **עֲלָמִין"**, בכל העולמות, מובן
 36 שהכוונה לבחינה ודרגה נעלית מאד
 37 באלוקות, **הֵינִי יְקָרָא דְקוֹדְשָׁא־**
 38 **בְּרִיף־הוּא** כבודו של הקדוש-ברוך-
 39 הוא **שְׁהוּא מאיר "בְּכוּלָּהוּ עֲלָמִין"** בכל העולמות, **בְּשָׁנָה**, באותה

(1) מאמר זה מיוסד בעיקרו על פרק השמיני מהמשך באתי לגני השי"ת. (2) שה"ש ה, א. (3) שהש"ר עה"פ. (4) ויק"ר פכ"ט, יא. (5) תרומה כה, ח. (6) ראה מ"ב ומהרז"ו לבמדב"ר פ"ג, ב. מהרז"ו לב"ר פ"ט, ב. (7) נוסח התפילה בשבת ויו"ט. ובשהש"ר שם: שוכן עד וקדוש שמו (ישעי' נז, טו). (8) ראה ד"ה באתי לגני תשי"א ס"ד (תו"מ סה"מ שבט ע' רסו). וש"נ. (9) בתניא פכ"ז (לד, א) ובלקו"ת ר"פ פקודי מציין לזהר ח"ב קכח, ב (ובלקו"ת שם מציין גם לזוהר שם סז, ב. וראה גם שם קפד, א). וראה גם תו"א ויקהל פט, ד. לקו"ת חוקת סה, ג.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

התקרבות של האדם לאלקות, דרך אחת נקראת 'העלאה', היינו התעלות
מלמטה, מצד האדם, למעלה, אל האלוהות, והדרך השנייה נקראת 'המשכה',
היינו ירידה והמשכה מלמעלה, מצד האלוהות, למטה, אל האדם, וְעַל־
יְדִיָּזָה שהאדם מצידו עובד את ה' בדרך 'אתכפיא' ומתקרב לאלוקות
מלמטה למעלה **נַעֲשֶׂה אַחֲרֶיךָ**
ככתוב בתורה על פעולת הקרבנות
"רִיחַ נִיחֹחַ"¹⁴, **נִחְת־רוּחַ**
לְפָנֵי כו'¹⁵ לפני הקדוש-ברוך-הוא,
שְׁהוּא עֲנִין הַהִמְשָׁכָה של האור
האלוקי **לְמַטָּה, עַד שְׁנַעֲשֶׂה**
"וְשִׁכְנָתִי בְּתוֹכְכֶם", התגלות
והשראת השכינה **בְּתוֹךְ כָּל אֶחָד**
וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל¹⁶, כדברי חכמינו
ז"ל שלכן לא נאמר 'ושכנתי בתוכם',
רק במשכן ובמקדש עצמו, אלא
'ושכנתי בתוכם', בתוך כל אחד ואחד
מבני ישראל **וּכְפִי שְׁמֵבָאָר** הרבי
הרי"צ **בְּמֶאֱמָר** הנוכח, 'באתי לגני'
תשי", **שְׁכָשֶׁם שְׁהִיתָ עֲבוֹדָת**
הַקְּרָבָנוֹת בְּשַׁעַר שְׁבִית־
הַמִּקְדָּשׁ הָיָה קִים בְּגִשְׁמִיּוֹת,
כאשר הביאו לבית המקדש קרבנות
גשמיים, ולפי פשוטו של מקרא, על כך
נאמר בתורה 'ריח ניחוח' והקרבנות
גורמים נחת-רוח למעלה ומגלים
וממשיכים אלקות, **כְּמוֹ-כֵן יִשְׁנֹו**
גַּם עֲכָשׁוּ בזמן הגלות כאשר אין
בית המקדש קיים **עֲנִין "אָדָם כִּי**
יִקְרִיב מִכֶּם קָרְבָן לַהוֹיָה"¹⁷,
שְׁפּוֹעֵל האדם **בְּעֶצְמוֹ (עַר טוֹט**
דוֹרֵךְ מִיֵּט זִיף הוא עושה ופועל
ומשפיע על עצמו, בעבודתו הרוחנית) **כְּלָלוֹת עֲנִין** התוכן הכללי
והמשמעות של **עֲבוֹדַת הַקְּרָבָנוֹת** שהיא כאמור התקרבות לאלוקות
מלמטה למעלה ('העלאה') הגורמת התגלות אלוהית מלמעלה למטה
(המשכה).
וּמִמְשִׁיף הרבי הרי"צ **לְבָאָר**¹⁸, **שְׁלָכְךָ** כיוון שעבודת המשכן והמקדש
הייתה בהבאת קרבנות וכך לגרום המשכת אלוהות למטה **הָיָה הַמְשָׁכָן**
בנוי **מִעֲצֵי שִׁטִּים** מקרשים העשויים מעץ הנקרא 'שיטים' **דְּוָקָא, כִּי**
"שִׁטִּים" הוא **מִלְשׁוֹן סִטְיָה** נטייה וירידה **מִן הַדֶּרֶךְ, וּכְמוֹ**
שְׁכָתוֹב¹⁹ בתורה לגבי אשה סוטה **כִּי תִשְׁטָה אִשְׁתּוֹ, דְּבִכְלָלוֹת**

1 מידה, **שְׁאִין זֶה אֹר ה'מְמַלָּא כָּל עֲלָמִין**, האור האלוהי ה'ממלא'
2 את העולמות כשם שהנשמה 'ממלאה' את הגוף, אור המתלבש בעולמות
3 בהתלבשות פנימית ומאיר בכל עולם ועולם לפי עניינו ולפי יכולת הקליטה
4 וההכלה שלו, כשם שאור הנפש מאיר בכל אחד מאברי הגוף בהתאם לעניינו
5 ותכונתו **שְׁפָזָה אֵין עוֹלָם דּוּמָה**
6 **לְחִבְרוֹ**, כי בכל עולם יש הארה של
7 האור האלוהי ה'ממלא כל עלמין'
8 המותאמת ומיוחדת לעולם זה בפרט,
9 **כִּי-אִם** אלא האור האלוהי המאיר
10 ומתגלה בעולמות על ידי עבודת
11 הצדיקים בכפיית והכנעת הרע, הוא
12 **אֹר ה'סוֹבֵב כָּל עֲלָמִין**, האור
13 שלא מתלבש בעולמות בפנימיות אלא
14 'סובב' רמיקף' עליהם מלמעלה
15 **שְׁלָגְבִיָּה "כּוֹלְהוּ עֲלָמִין" הֵם**
16 **בְּשִׁפָּה** ולגביו אין הבדלים בין
17 העולמות השונים. **וְגִלּוֹי זֶה** של
18 האור האלוהי ה'סובב כל עלמין'
19 **נִמְשָׁךְ** מלמעלה למטה ומאיר
20 ומתגלה בעולם הזה התחתון **עַל-יְדֵי**
21 **"וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשִׁכְנָתִי"**
22 **גו'** היינו בעשיית משכן ולאחר מכן
23 בית המקדש.
24 **וּמִמְשִׁיף** הרבי הרי"צ **בְּמֶאֱמָר**¹⁰
25 על הפסוק 'באתי לגני' (שמסר לפרסום)
26 לקראת יו"ד שבט תשי"ז הוא יום
27 הסתלקותו), **שְׁלָכְךָ** כיון שהמשכן
28 והמקדש ממשיך את אור ה'סובב כל
29 עלמין' למטה **אַחַת הַעֲבוֹדוֹת**
30 **(הַיְנוּ וְכֵאן אֵין הַכוּוֹנָה אַחַת מִרְבוֹת**
31 **אַל אִלָּה הַעֲבוֹדָה הַמִּיֻּחָדָת, שְׁהִירִי**
32 **פְּרוֹשׁ "אַחַת" הוּא מִלְשׁוֹן מִיְחָד**¹¹ כדברי הגמרא שיוסף הבבלי
33 היה חביב אצל רבי אלעזר בן שמוע 'עד אחת', ומבואר על כך בפירוש
34 התוספות: "במגילת סתרים דרבינו נסים, גריס עד לאחת, פירוש: עד מאד
35 כדמתרגמין מאד לחדא. ויש מפרשים עד אחת, עד הנפש שנקראת יחידה")
36 **שְׁהִיתָ בְּמִקְדָּשׁ הוּא עֲנִין עֲבוֹדַת הַקְּרָבָנוֹת, כִּי** כדברי הזוהר
37 **"רָזָא דְּקוֹרְבָנָא עוֹלָה עַד רָזָא דְּאֵין-סוּף"**¹², סוד הקרבנות
38 עולה עד סוד האין-סוף **וְעֲנִין הַקְּרָבָנוֹת** לפי המשמעות הפנימית הוא
39 **קָרוֹב הַפְּחוּת כו'**¹³ והחושבים של האדם לאלוקות (שהוא עֲנִין
40 **הַהִעָלָה** מלמטה למעלה, כמבואר בחסידות שקיימות שתי דרכים לפעול

(10) פ"ב. (11) ראה תוד"ה עד אחת — מנחות יח, א. וראה ד"ה באתי לגני תשל"ב ס"ד הערה 22 (תו"מ שם ע' שסט).
ועוד. (12) ראה זהר ח"ב רלט, א. ח"ג כו, ב. (13) ראה סה"מ תש"ט ע' 29. ושי"ג. (14) פינחס כח, ח. ועוד. (15) ספרי ופירוש"י
עה"פ. (16) ראה ראשית חכמה שער האהבה פ"ו קרוב לתחילתו (ד"ה ושני פסוקים). אלשיך עה"פ תרומה שם ("שמעתי
לומדים"). של"ה סט, א. רא, א. חלק תושב"כ תרומה שכה, ב. שכו, ב. לקו"ת נשא כ, סע"ב. ובכ"מ. (17) ויקרא א, ב.
(18) פ"ג. (19) נשא ה, יב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 במובן רחב יותר, הכתוב לא מדבר רק לגבי אשה סוטה אלא קאי מכון
2 על הנשמה הישראלית היהודית, של כל אחד ואחת מעם ישראל
3 פאשר היא סוטה נוסה ויוררת מדרך הישר, מהליכה והתנהגות
4 בדרך הישרה והנכונה שהיא דרך המלך, מלכו של עולם, ורכו של
5 הקדוש ברוך הוא, היא דרך התורה
6 והמצוות, והוא ענין שטות
7 דלעמתיזה הנהגה של 'שטות',
8 למטה מטעם ודעת, שמקורה בצד
9 שאינו צד הקדושה (הנקרא לעומת
10 זה, על שם הכתוב 'כי את זה לעומת
11 זה (הטוב והרע) עשה אלוקים). ועל
12 זה כמענה ל'שטות דלעומת זה',
13 סטייה מדרך התורה, שהיא שטות,
14 למטה מטעם ודעת, צריכה להיות
15 העבודה דאתפניא סטרא-
16 אחרא, של כפיית והכנעת הצד
17 האחר, ה'לעומת זה' המביאה
18 לאתהפניא חשוכא לנהורא
19 ומיריו למתקא, להפיכת חושך
20 לאור ומר למתוק (כמבאר בחסידות
21 ש'אתכפיא' הרע הוא עדיין בחוקף
22 אלא שמתגברים עליו ומכניעים אותו,
23 ואילו ב'אתהפניא' הרע נהפך לטוב)
24 שמישטות דלעמתיזה הנהגה
25 שלא כרצון ה', שהיא למטה מטעם
26 ודעת, עושים שטות דקדשה,
27 הנהגה כרצון ה' למעלה מטעם ודעת
28 וכמו אהני ליה שטותיה
29 לסבא²⁰, הועילה לו ה'שטות' לזקן,
30 כמסופר בגמרא שרב שמואל בן רב
31 יצחק היה רוקד לפני כהלה, עם
32 שלושה חסידים (וורק אחד ומקבל
33 אחד) ובתחילה אמרו שבהנהגה זו הוא
34 מזולזל בכבוד תלמידי חכמים, אך
35 כאשר נפטר והפסיק עמוד אש בינו
36 לכל הציבור, אמרו שהועילה לו
37 השטות שלו לסבא (לזקן), ועל כך
38 אומר הרבי הרי"צ במאמר "דשטות זו
39 הרי היא למעלה מהדעת והיא מדרגה גבוהה ונפלאה מאד", שעל-ידי-זה
40 בזכות ההנהגה ב'שטות דקדושה', עבודת ה' למעלה מטעם ודעת, הוא
41 נעשה בן עולם-הבא, שזהו הענין שמעצי שטים המסמלים
42 את ענין ה'שטות דלעומת זה', הופכים זאת ל'שטות דקדושה' וכך בונים
43 את המשכן שבו שורה ומאירה בגלוי "עקר שכינה"²¹.
- (ב) וממשיך לבאר²² מה שעצי המשכן
נקראים בשם קרשים, שבתבת
'קרש' יש שלש אותיות, קו"ף רי"ש ושי"ן,
וענינן הוא [שהרי ידוע שאותיות התורה הן
מלשון "אתא בקר"²³, שהן ממשיכות גלוי אור,
ומזה מובן שהאותיות עצמן מורות על תכן
הדבר שנקרא בשם זה], כדאיאתא בזהר²⁴
שאותיות ק' ר' הן אתון דאתחזיאו על סטרא
בישא (אותיות דלעמתיזה), ובגין לאתקימא
נטלי אות ש' בגויהו, שעל-ידי-זה יהיה להן
חיות מהקדשה, כי לולי זאת הרי "שקרא לא
קאי"²⁵ השקר לא עומד, לא
מתקיים. והסיבה שלמעשה השקר כן
קיים הוא משום שמלבד האותיות ק'
ור' יש בו גם האות ש' שהיא אות של
אמת. וענין העבודה עבודת ה'
של היהודי הוא להפך את
האותיות דלעמתיזה כפי שהן
נמצאות בצירוף 'שקר' להיות
"קרש" דקדשה.
ומבאר במאמר השעם
שהאותיות ק' ר' הן אותיות
דלעמתיזה, דהנה ק' ר' הן לנגד
וה', שהרי אות ר' דומה בצורתה (בהבדל קטן) לאות ד', ואות
ק' דומה בצורתה (בהבדל קטן) לאות ה'. ואף שהאותיות ד'
ור' דומות (ועד כדי כך הוא הדמיון שפמעט שוות) זו לזו, הן
בדמותן בצורתן והן בפרושן, שהן מלשון

(20) כתובות יז, א. (21) ראה בהמשך פ"ה. (22) פ"ו. (23) ישעי' כא, יב. וראה תו"א מב, ב. לקו"ת במדבר יא, ג. ועוד.
(24) בהקדמה (ב, ב). (25) שבת קד, א.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 האותיות דל"ת ורי"ש מלשון דלות ועניות, שכן העני נקרא גם 'דל'
 - 2 וגם 'רש' מפל-מקום למרות הדמיון בצורה ובמשמעות הרי הן
 - 3 האותיות ד' ור' הפכיות זו מזו. וכפי שמצינו בדברי חכמינו ז"ל
 - 4 בנוגע לד' ור', שאם יחליף ר' במקום ד' או ד' במקום
 - 5 ר' במילים מסוימות - הרי זה
 - 6 מחריב עולמות חס-
 - 7 ושלום²⁶, וכמו בפסוק²⁷
 - 8 שמע ישראל הוי' אלקינו
 - 9 הוי' אחד, שצריך להדגיש
 - 10 את הד' האות האחרונה של המילה
 - 11 'אחד', ואם מחליף אותה חס-
 - 12 ושלום באות ר' - ובמקום 'אחד'
 - 13 אומר חס-ושלום 'אחר' הרי זה
 - 14 מחריב עולמות, וכן בפסוק
 - 15 "לא תשתחוו לאל אחר"²⁸,
 - 16 שצריך להדגיש את הר',
 - 17 ואם מחליף אותה חס-ושלום
 - 18 בד' ובמקום 'אחר' אומר 'אחד' -
 - 19 הרי זה מחריב עולמות.
 - 20 וממשיך במאמר לבאר החלוק
 - 21 ההבדל ביניהן בין האותיות ד' ור'
 - 22 בתמונתן בצורתן (פמבאר
 - 23 ב'שער היחוד והאמונה'²⁹
 - 24 שבספר התניא שפ"ל אות מ"ב
 - 25 אותיות התורה היא בתמונה
 - 26 מיחדת פרטית, המורה על
 - 27 ציור הצורה והאופן של ההמשכה
 - 28 והתגלות האור האלוני כו'
 - 29 באות זו בפרט), וההבדל הוא
 - 30 שאות ד' יש לה יו"ד
 - 31 מאחוריה, בצידה הימני, וענני
 - 32 הותכן הרוחני הפנימי של אות יו"ד
 - 33 שהיא בציור של נקודה בלבד
 - 34 שאין לה התפשטות לאורך
 - 35 ולרוחב, מורה על ענני הבטול
 - 36 של המציאות עד כדי כך שנשארת רק
 - 37 'נקודה' בלבד. והרי פללות
 - 38 החלוק ההבדל הכללי בין
 - 39 קדושה ל'לעמית-זה', היפך
 - 40 הקדושה, הוא שקדושה הוא
 - 41 דבר הבטל למקורו האלוני, מתוך
 - 42 ידיעה והכרה שהאלוקות היא מקור
 - 43 חיותו, ו'לעמית-זה' הוא ענני של ישות תחושה של ישות וגבהות
- גאוה ומציאות נפרדת ממקור החיות האלוני, פמבאר בתניא³⁰
- (בכמה מקומות, ולדוגמה בפרק כב: "ולכן אמרו רבותינו זכרונם לברכה
- שגסות הרוח שקולה כעבודה זרה ממש כי עיקר ושוש עבודה זרה הוא מה
- שנחשב לדבר בפני עצמו נפרד מקדושתו של מקום... וכוה מפרידים את
- עצמם מקדושתו של מקום ברוך-הוא
- מאחר שאין בטלים לו יתברך כי אין
- קדושה עליונה שורה אלא על מה
- שבטל לו יתברך..."). ולכן, מצד
- הבטול דאות ד' שיש לה
- יו"ד מאחוריה, הנה עם
- היותה עדין בבחינת דלות,
- ולמרות שבענין הדלות אכן יש דמיון
- הר' לר', מכל-מקום בגלל הביטול
- הרי היא האות ד' בבחינת
- הקדושה. מה-שאין-כן ללא
- הבטול של היו"ד מאחוריה,
- אזי נעשה מהאות ד' אות ר',
- שהיא האות ר' מאתן מאותיות
- דלעמית-זה³¹ של היפך הקדושה.
- ועתה³² בסעיף ח של המאמר, הפרק
- השייך במיוחד לשנה זו, תשי"ח (וכן
- לשנה זו, תשע"ח, שכן 'המשך' באתי
- לגני הוא בן עשרים פרקים וכל עשרים
- שנה מתחילים שוב מההתחלה) בא
- לבאר ענין האות ק' שנעשה
- מאות ר', כאשר מוסיפים לה קו
- ארוך מצד שמאל שבסטר-א
- אחרא נעשה מאות ר' אות
- ק', פדלקמן.
- ג) ולהבין זה האמור לעיל על
- הפיכת הר' לד' בצד הקדושה והפיכת
- ר' לק' בצד ה'לעמית זה' מקדים
- לבאר במאמר הנזכר: והנה
- בקדושה נעשה מאות ד' - ה',
- פי אות ה' הרי יש בה גם-כן
- יו"ד מלפניה בצידה הקדמי,
- והיא רגל השמאלית של אות
- ה', אלא שהיא הרגל הקצה של
- הה"א שהיא כאת יו"ד מלפניה,
- ובד' היא היו"ד המבדילה את
- האות ד' מהאות ר' מאחוריה,
- והינו שמורה ההבדל הזה על
- אפן היחוד, כמבואר בקבלה וחסידות, בדרך כלל, האור נשפע ונמשך

(26) ויק"ר פיי"ט, ב. (27) ואתחנן ו, ד. (28) תשא לד, יד. (29) פיי"ב. (30) פכ"ב. פל"ה. ועוד. (31) בכל הנאמר עד כאן, ראה ד"ה באתי לגני ה'תשי"א-ה'תשי"ז. (32) בסעיף ח.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 מדרגה לדרגה, כך שרק הסוף והחיצוניות של הדרגה העליונה נמשך אל
2 הדרגה שלמטה ממנה, אבל כאשר נוצר 'יחוד' בין שתי הדרגות, אזי ההשפעה
3 מהעומק והפנימיות של הדרגה העליונה מתחברת עם העומק והפנימיות של
4 הדרגה התחתונה, וכאשר יש 'יחוד' נמשך ונשפע יותר אור ושפע מאשר
5 בהמשכה והשפעה רגילה, ועל דרך זה
6 בהשפעת והמשכת האור והחיות
7 מהאומיות, חיבור פנימי ועמוק בין
8 הבחינה העליונה, בחינת המשפיע,
9 לבחינה התחתונה, בחינת המקבל,
10 נקרא 'יחוד', כי אות ד' מקבלת
11 חיות והשפעה מאות ג' שקדמה
12 לה, והוא הייחוד של החיבור בין
13 אות ג', המשפיע, לאות ד' המקבל,
14 'יחוד אָחור בָּאָחור', אמנם
15 'יחוד' בכלל הוא השפעה פנימית, אך
16 מכל-מקום יש ב'יחודים' כמה אופנים
17 וכאשר החיבור הוא, במובן מסוים,
18 יחוד של הענינים החיצוניים של שתי
19 הבחינות, הוא נקרא 'אָחור באָחור',
20 ובאות ה' היי"ד מקלפניה
21 מהצד הקדמי של האות, שְׁהִיחֹד
22 הוא בְּבִחִינַת 'פְּנִים בְּפְנִים'
23 דרגה יותר נעלית ב'יחודים' בה ייחוד
24 והחיבור הוא יותר פנימי ויותר עמוק.
25 וְזֶה ה'יחוד' האמור (יחוד בבחינת
26 'פנים בפנים') נַעֲשֶׂה עַל-יְדֵי קיום
27 מצות הַצִּדְקָה, וְכִדְאִיתָא וכפי
28 שמואל בְּבִחִינַת הָאֲרִיזָ'ל³³
29 שֶׁצִּדְקָה הוּא אוֹתִיּוֹת צִדְקָה',
30 והתוכן הרוחני הפנימי של מצות
31 הצדקה הוא שְׁמֵאוֹת ד' נַעֲשֶׂה ה', וכפי שיתבאר להלן ענינה המיוחד
32 של אות ה' שיש לה שלושה קרין ומעלתה על אות ד' שיש לה רק שני קרין,
33 וְכִמְאָמַר רַבּוֹתֵינוּ ז"ל²⁵ בגמרא ג' ד' - גְּמֹל דְּלִים, גמילות
34 חסדים וצדקה לעניים שְׁהֵד' מְקַבֵּלַת הַשְּׁפָעָה מֵהֵג', וְעַל-יְדֵי-זֶה
35 נַעֲשִׂית אוֹת ה' לאחר שֵׁהד' וזכה לתוספת שפע מהאות שלפניה, האות
36 ג', יש ביכולתה להשפיע לאות שלאחריה, האות ה'.
- 37 ובאור הַעֲנִין, כְּפִי שְׁמֵבָאֵר אֲדַמּוּ"ר הַזֶּקֶן בְּעֵנִן צוֹרֵת אוֹת
38 גִּמְ"ל (כְּנָל) שְׁצוֹרֵת הָאוֹתִיּוֹת מוֹרָה עַל אִפֶּן הַמְשַׁכֵּת
39 הָאוֹר היורד מלמעלה למטה באמצעות אות זו), שְׁהוּא קוֹ אֶחָד
- שְׁהוּא בצורת האות וָא"ו, עִם נְקוּדָה שְׁהִיא בצורת האות יו"ד
תַּחֲתָיו תחת הקו, וְזֶה מוֹרָה עַל בְּחִינַת הַיִּסּוּד, כמבואר בקבלה
וחסידות שהחיבור והייחוד בין המידות העליונות שבעשר הספירות (הנקראות
זְעִיר אַנְפִּין ובקיצור ז"א) וספירת המלכות (הנקראת גם 'נוקבא') הוא
באמצעות מידת היסוד וּלְכָךְ
נְקָרָא אוֹת זו גִּמְ"ל, שְׁהוּא
גִּמְ"ל דְּלִים, פְּרוּשׁ: שְׁגוּמָל
חֶסֶד וְשֹׁפֵעַ לַמַּלְכוּת הַנִּקְרָא
דְּל" כמבואר בקבלה וחסידות
שספירת המלכות אין לה תוכן וענין
משלה והיא מקבלת הכול מהספירות
שמעליה. וְעֵנִין הַיִּו"ו יו"ד, שתי
האותיות המרכיבות את צורת האות
גִּמְ"ל הֵרִי זֶה דְּגָמַת צוֹרֵה דוּמָה,
וממילא גם תוכן דומה, כמו אוֹת
יו"ו, אֵלָּא שְׁתַּמּוּנַת הַצּוֹרֵה של
אוֹת יו"ו הוּא לא קו ישר בלבד
אלא יו"ד יו"ו, מלבד הקו הישר
יש תוספת שדומה לאות יו"ד
לְהוֹרֹת עַל פְּנִימִית הַטֶּפֶה
היו"ד (שצורתה כנקודה וטיפה)
שכמות ר' רומזת לנקודה הפנימית של
ההשפעה (מהמידות למלכות וכן מג')
לד') שְׁהִיא יו"ד בְּרֵאשִׁית
הַשֶּׁפֶע כו' שבתחילת ההשפעה
היא כמו נקודה קטנה ולכן רומזת
האות יו"ד וְנִמְשָׁכָה בְּשֹׁפֶע
הַיִּו"ו אַחֲרֵיכֶּן פִּדּוּעַ, כלומר,
ההשפעה שבתחילתה היא כמו טיפה
וכמו נקודה בלבד, כצורת האות יו"ד,
- לאחר מכן היא מתרחבת בשפע רב, כפי שנרמז בצורת האות ו' שהיא אות
ארוכה ונמצא שהי' נמשכת לו', מֵה-שְׁאִין-כֶּן גִּמְ"ל הוּא בְּהַפּוּף,
בניגוד לאות ו' שבה הנקודה היא למעלה והקו הארוך הוא למטה להורות
שהתחלת ההשפעה היא בנקודה קטנה וההמשך הוא בהתרחבות, באות ג'
הרי זה להיפך הַיִּו"ו המורה על השפעה בהתרחבות הוא לְמַעַלָּה
וְהַיִּו"ד המורה על צמצום ההשפעה לנקודה קטנה היא לְמַטָּה,
לְהוֹרֹת עַל סִיּוּם הַשֶּׁפֶע בְּמַלְכוּת, כאמור, ההשפעה באה מהמידות
(זְעִיר אַנְפִּין) לספירת המלכות הקולטת את ההשפעה, ושם בספירת המלכות,
ההשפעה מסתיימת ונעצרת אַחֲרֵי הַמְשָׁךְ הָאוֹר וְהַשֶּׁפֶע מִן

(א) תו"א נט, א. וראה ביאורי הזוהר פ' בלק לאדמו"ר האמצעי לזח"ג רד, א (קז), ריש ע"ד). אוה"ת דרושי חנוכה ס"ע שלד.

(33) טעמי מצות פ' ראה. שער המצות וס' הלקוטים שם. ובכ"מ. וראה מאו"א מע' צדק (הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א בסה"מ ה'ש"ת כאן).

ביאור בדרך אפשר

1 המִשְׁפִּיעַ כו' הנרמז באות ו' וכיוון שבאות ג' ה' היא למעלה והיו"ד
2 היא למטה, הרי זה מורה על המשכת ההשפעה עד שהיא נעצרת (ע"ד-
3 קאן-לשוננו של אדמו"ר הזקן).
4 וְהַעֲנִין בְּזָה, דְּאוֹת וַיִּי' יֵשׁ בְּרֹאשָׁהּ יו"ד, וממנה מהאיות יו"ד
5 שבראש האות ו' נמשך קו דק, ומו"ה בכללות קו דק וארוך ורמז, 1
6 באופן כללי, על ההמשכה והגילוי 2
7 של האור והשפע מלמעלה 3
8 למטה, כי כ"ד שִׁמְשֵׁף גילוי 4
9 והשפעה מַעְלִיּוֹן לַתַּחְתּוֹן המקבל 5
10 את השפע, כמו למשל בהשפעה 11
12 מִהַמְּשִׁיעַ הָרַב אֶל הַמִּקְבֵּל 12
13 תַּלְמִיד, צָרִיךְ הַעְלִיּוֹן המְשִׁיעַ 13
14 לַצִּמְצָם אֶת עֲצֻמוֹ הָיְתָה בְּעֶרְךָ הַתַּחְתּוֹן, שֶׁלֹּכֵן 14
15 בְּעֶרְךָ הַתַּחְתּוֹן, כִּיּוֹן שֶׁבִין הַעֲלִיּוֹן 15
16 לַתַּחְתּוֹן יֵשׁ פֶּעַר גָּדוֹל וְהַתַּחְתּוֹן לֹא 16
17 מְסוּגָל לְקַלוֹט וְלַחֲכִיל אֶת הַשֹּׁפַע 17
18 מִהַעֲלִיּוֹן כִּפִּי שֶׁהוּא אֲצֵל הַעֲלִיּוֹן. וְלֹכֵן 18
19 לִפְנֵי מִסִּירַת הַשֹּׁפַע לַתַּחְתּוֹן, צָרִיךְ 19
20 הַעֲלִיּוֹן לַצִּמְצָם אֶת הַהִשְׁפָּעָה וְלַהֲתַאֲמִים 20
21 אוֹתָהּ לִפִּי הַרְמָה וְיִכּוֹלֵת הַקְּלִיטָה שֶׁל 21
22 הַתַּחְתּוֹן שֶׁלֹּכֵן נִשְׁאָר בְּסוּפוֹ שֶׁל 22
23 דָּבָר רַק הַיּו"ד שֶׁבְּרֹאשׁוֹ וַאֲיֵן 23
24 הַעֲלִיּוֹן מְשִׁיעַ לַתַּחְתּוֹן יוֹתֵר מִזֶּה, 24
25 שֶׁזֶּהוּ הַצִּמְצוּם וְהַהֲתַאֲמָה שֶׁל 25
26 הַהִשְׁפָּעָה לַתַּחְתּוֹן תַּחֲלַת 26
27 הַהִמְשָׁכָה. וְלֹאֲחֲרֵי 27
28 שֶׁהַהִשְׁפָּעָה מְדוּדָה וּמְצוּמָצָמָה 28
29 כְּכֹר, הִנֵּה כָּל שִׁירְדָת 29
30 הַהִשְׁפָּעָה מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, הָרִי 30
31 זֶה בְּאִפְּן שֶׁמִּתְצַמֵּץ וּמִתְקַצֵּר 31
32 הַשֹּׁפַע עוֹד יוֹתֵר, שֶׁזֶּהוּ צִיּוֹר אוֹת 32
33 וְאִי, שֶׁלֹּאֲחֲרֵי הַיּו"ד 33
34 שֶׁבְּרֹאשָׁהּ, הַרְוֵמוֹ לִשְׁלֹב הָרַאשׁוֹן 34
35 שֶׁל הַהִשְׁפָּעָה, לִפְנֵי הִירִידָה הַגְּדוּלָּה, 35
36 נִמְשָׁף קוֹ שְׁהוֹלֵךְ וְדָק וּבְסוּפוֹ 36
37 הוּא יוֹתֵר דָּק מֵאֲשֶׁר בַּתְּחִילָתוֹ, לַהּוֹרֹת שֶׁבְּהִמְשָׁךְ הִירִידָה יֵשׁ צִמְצוּם נוֹסֵף. 37
38 וְאַחֲרֵיכֵן, לֵאחֹר הַצִּמְצוּם בַּתְּחִילַת הַהִשְׁפָּעָה וְהַהִשְׁפָּעָה הִנֵּה בְּכַדִּי 38
39 שִׁמְשֵׁף לְמִקְבֵּל שְׂאִינוֹ בְּעֶרְךָ, כְּלוּמֹר, הַפֶּעַר וְרִיחֹק הַעֵרֶךְ בֵּין 39
40 הַמְּשִׁיעַ וְהַמִּקְבֵּל (בְּמִשְׁלֵל הַכּוּנָה לִרְבּ וְתַלְמִיד שְׂאִינִם בְּעֶרְךָ זֶה לִזֶּה וְכֵן 40

(ב) שער המצוות וטעמי המצוות פ' ראה.

ביאור בדרך אפשר

בְּמִשְׁלֵל, בְּסִפּוּרֵי הַעֲלִיּוֹנוֹת) הוּא לֵלֵל כָּל יֵחַס וְהַשְׁוָאָה בֵּינֵיהֶם וְלֹכֵן כִּדִּי 41
42 שֶׁהַמִּקְבֵּל אֵינֶן יִקְלוֹט אֶת הַהִשְׁפָּעָה וְיִהְיֶה הַשֹּׁפַע לְפִי עֶרְךָ כְּלִי 42
43 הַמִּקְבֵּל, בְּהִתְאֵם לִיכּוֹלֵת הַקְּלִיטָה וְהַהֲכִלָּה שֶׁל הַמִּקְבֵּל צָרִיךְ לְהִיּוֹת 43
44 עֲנִין שֶׁל צִמְצוּם גַּם מִצֵּד הַמִּקְבֵּל הַקּוֹלֵט אֶת הַהִשְׁפָּעָה, הִינֵנוּ, 44
45 שֶׁהַמִּקְבֵּל³⁴ מְצִידוֹ עוֹמֵד 45
46 בְּתַנּוּעָה שֶׁל צִמְצוּם וּבְטוֹל 46
47 הַמְּצִיאוֹת הָאִישִׁית שֶׁלּוֹ, וּבְטוֹל 47
48 זֶה הוּא הַכְּלִי הַעוֹשֶׂה אֶת הַמִּקְבֵּל 48
49 לִכְלִי רֹאיוֹ וּמוֹכֵשׁ לְקַבֵּל אֶת 49
50 הַשֹּׁפַע מִן הַמְּשִׁיעַ. וְזֶהוּ 50
51 הַצִּמְצוּם וְהַבִּיטוּל שֶׁל הַמִּקְבֵּל הַיּו"ד 51
52 הַמְּסַמֵּל אֶת הַצִּמְצוּם וְאֵת הַהִקְטָנָה 52
53 בְּסוּף הַיּו"ד (שֶׁבְּתַמּוּנַת בְּצוּרָה 53
54 שֶׁל אוֹת גִּימ'ל), שֶׁמוּדָה הָאוֹת 54
55 עַל סִיּוּם הַהִמְשָׁכָה, 55
56 כְּשֶׁצָּרִיךְ הַשֹּׁפַע לְבֹא 56
57 (אִיִּבְעָרְגִּיין לַעֲבוּר וְלַהֲנִיעַ) 57
58 לְמִקְבֵּל שְׁלִיטָה לִיָּה מִגְּרָמִיָּה 58
59 כְּלוּם, שְׂאִין לוֹ כְּלוּם מִשְׁל עֲצֻמוֹ 59
60 שֶׁזֶּהוּ עֲנִין הָאוֹת ד' ³⁵ מִלְשׁוֹן 60
61 דְּלוֹת וְעִנְיּוֹת. 61
62 וְזֶהוּ גַם עֲנִין הַתּוֹכֵן הַפְּנִימִי שֶׁל 62
63 "גְּמֵל דְּלִים" גְּמִילוֹת חֲסִדִּים 63
64 וְהַשִּׁפָּעָה לַעֲנִיִּים כְּפִשּׁוּטוֹ, 64
65 שֶׁהַעֲשִׂיר שִׁישׁ לוֹ, מְשִׁיעַ 65
66 לְעֵנִי וְדֵל דְּלִית לִיָּה מִגְּרָמִיָּה 66
67 כְּלוּם שְׂאִין לוֹ מִצִּמְצוּם כְּלוּם, וְאַפֵּן 67
68 הַהִשְׁפָּעָה נִרְמָז בְּאוֹת גִּימ'ל 68
69 הַמְּסַמֵּל אֶת הַהִשְׁפָּעָה וְהַנְּתִינָה 69
70 שֶׁמִּמֶּנָּה נִמְשָׁף לְאוֹת דְּלִי"ת 70
71 הַמְּסַמֵּל אֶת הַקְּבִלָּה, כְּמוֹבֹאֵר לַעֲלִי 71
72 בְּאִרְכּוּת. 72
73 וְעַל-יְדֵי מַעֲשֵׂה הַצִּדְקָה 73
74 שֶׁהַעֲשִׂיר נוֹתֵן וּמְשִׁיעַ לַעֲנִי, נַעֲשֵׂה 74
75 מִד' - ה'. כְּלוּמֹר, כֹּאשֶׁר הִד' 75
76 הַמְּסַמֵּל אֶת הַדְּלוּת וְאֵת הַעֲנִיּוֹת 76
77 מִקְבֵּלַת שֹׁפַע, אִזִּי הִיא הוֹפְכַת לְאוֹת ה' (וְנוֹסֵף לָהּ עוֹד קוֹ) שֶׁהִיא אוֹת 77
78 הַמְּסַמֵּל מִצַּב נִעְלָה בְּיוֹתֵר, כִּפִּי שִׁיתְבָּאֵר לַהֲלֵךְ. 78
79 וְהַעֲנִין בְּזָה, כְּמִבְּאֵר בְּכַתְבֵּי הָאֲרִיז"ל עַל הַפֶּסוּק³⁶ בְּמִשְׁלֵי 79
80 יֵשׁ מְפַזֵּר וְנוֹסֵף עוֹד, בְּדֶרֶךְ כָּל כִּדִּי לַעֲבוּר מִמּוֹן צָרִיךְ לַחֲסוֹךְ בְּהוֹצָאוֹת 80

(34) בענין ב' צמצומים אלו — ראה גם ד"ה באתי לגני דאשתקד פ"ב ופ"ד (תו"מ ח"ט ס"ע 6 ואילך; ע' 10 ואילך).

(35) ראה גם ד"ה באתי לגני שם פ"ה-ו (תו"מ שם ע' 12 ואילך). (36) משלי יא, כד.

מוצאי שבת קודש פרשת בשלה, י"א שבט, (מאמר ב') ה'תשח"י

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 אבל לפעמים דווקא הפזורה מביאה לתוספת שְׁדָרְשׁוּהוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל
- 2 במדרש על עֲנִין הַצִּדְקָה ("אם רֵאִיתָ אָדָם מִפְּזָר מְעוֹתָיו
- 3 לַצִּדְקָה, אל תחשוב שבכן הוא מאבד את ממונו אלא הֵנִי יוֹדֵעַ שֶׁהוּא
- 4 מוֹסִיף"), כִּי יִסּוֹד דְּאִמָּא יסוד שבבינה, היינו ספירת היסוד כפי
- 5 שהיא כלולה בספירת הבינה (הנקראת
- 6 'אמא' כי היא מעוררת ר'מולידה' את
- 7 שְׁבִתוֹךָ זְעִיר־אַנְפִּין, 2
- 8 המידות העליונות (הנקראות 'פנים'
- 9 זעירות' כי האור המאיר במידות הוא
- 10 מועט וקטן לגבי האור המאיר
- 11 במוחין), היינו שהכוונה לבחינות
- 12 היסוד שבבינה לא כפי שספירת הבינה
- 13 היא בפני עצמה אלא כפי שהבינה היא
- 14 חלק מהמידות או ה'יִסּוֹד' עֲצָמוֹ
- 15 דְּזְעִיר־אַנְפִּין, באופן אחר הכוונה
- 16 לספירת היסוד עצמה, כפי שהיא חלק
- 17 מ'זעיר אנפין' (כללות המידות) ולא
- 18 כפי שהיא חלק מספירת הבינה
- 19 ש'זעיר אנפין', הוא הַנִּקְבָּא
- 20 'גִּבְאֵי צִדְקָה', הַגּוֹבֵה אוֹסֵף
- 21 ומקבץ כָּל הָאוֹרוֹת שֶׁבְּכָל
- 22 הספירות, וְאַחֲרֵי־כֵן הוּא גִבְאֵי
- 23 הצדקה ובנמשל, עֲנִין היסוד, נוֹתֵנוּ
- 24 וּמַחְלִקוֹ לַעֲנִיִּים שֶׁהֵם
- 25 מִבְּחִינַת הַמַּלְכוּת הַסְפִירָה שְׁלִית
- 26 לה מגרמה כלום, כאמור לעיל. וְהִנֵּה
- 27 הַצִּדְקָה שְׁנוֹתָן לָהּ, ההשפעה
- 28 שספירת היסוד 'גובה' משאר הספירות
- 29 ונותנת לספירת המלכות הֵם
- 30 הַחֲסִידִים האורות של ספירת החסד
- 31 ושאר הספירות הַיּוֹרְדִים בִּיִּסּוֹד
- 32 זְעִיר־אַנְפִּין' כֹּה' ומשם הם
- 33 נמשכים לספירת המלכות. וְכִפִּי
- 34 הַסִּבְרָא הִיא נִרְאָה ולכאורה היה
- 35 מקום לחשוב שְׁעַל־יְדֵי־זֶה
- 36 כתוצאה מהעברת ההשפעה מ'יסוד'
- 37 ל'מלכות' נִתְמַעֲטוּ אוֹרוֹת
- 38 הַחֲסִידִים מִזְעִיר־אַנְפִּין' וכעת
- 39 יש במידות עצמן פחות אור מכפי שהיה לפני נתינת זו, וְלִכֵּן כדי שלא נטעה
- 40 לחשוב הוֹדִיעֵנוּ כִּי יֵשׁ מִפְּזָר כֹּה' וּמַחְמַת הַפְּזוֹר לא נחסר
- 41 במשפיע הנותן אלא להיפך הִנֵּה "נוֹסֵף עוֹד" מִמָּה שֶׁהִיא כֹּה',
- 42 שְׁנִגְדַּל 'גּוֹפֵא דְזְעִיר־אַנְפִּין' הגוף (העיקר) של המידות דווקא גדל
- 43 וצמח מההשפעה ל'מלכות'. וְהִנֵּה הַנּוֹתֵן צִדְקָה לעני כפשוטו, מובטח
- 44 לו כִּי גַם הוּא יִהְיֶה עַל־דֶּרֶךְ־זֶה, כִּי גַם אִם יִרְאֶה בְּעֵינָיו לִפִּי

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

45 ולהבין ענייני אלוקות), ששילשת הקוין של אות ה', הם שלשה
46 לבושי הנפש, מחשבה דבור ומעשה³⁹, ולכן הקנה
47 השמאלי הרגל השמאלית של האות ה' נפסק מנותק משני הקוין
48 האחרים שמרכיבים את האות ה' (קו העליון וקו הימני שמורים
49 על המחשבה ודבור), והניתוק
50 של הקו השלישי משני הקווים
51 האחרים הוא להורות שהמעשה
52 הוא נפסק מדבור ומחשבה,
53 וכפי שיתבאר להלן מה משמעות
54 העניין שזהו מה שכתוב בפסוק
55 הנזכר שבו מרמזים שלושת העולמות
56 בריאה יצירה עשיה, אף עשיתיו,
57 "אף" הפסיק הענין כיוון שבין
58 המילים 'בראתי' יצירתי' הרמזים
59 לעולמות בריאה ויצירה שכנגד
60 מחשבה ודבור, למילה "עשיתיו"
61 הרומזת לעולם העשייה שכנגד
62 המעשה נאמר "אף", הרי זה מורה על
63 ניתוק בין המחשבה והדבור למעשה.
64 דהנה, אף שמחשבה דבור
65 ומעשה הם לבושים כלי-ביטוי
66 בלבד של הנפש ולא הנפש עצמה,
67 מפל-מקום בלבושים גופא
68 עצמם יש חלוק הבדל בין
69 מחשבה ודבור, שאינם
70 נעשים נפרדים לגמרי מן
71 האדם, כלומר, גם המחשבה
72 והדיבור הם 'לבושים' ולא הנפש
73 עצמה אבל אינם נפרדים מהנפש אלא
74 מחוברים בה לבין לבוש
75 המעשה שנעשה נפרד לגמרי
76 מן האדם, שכוח המעשה הוא כוח
77 חיצוני לעומת הדיבור והמחשבה
78 שהרי בענין המעשה ישנו
79 פח הפועל בנפעל, בענין
80 המעשה בא לידי ביטוי הכוח של
81 האדם העושה בפעולה הנעשית, כמו
82 למשל פח האמן בעל המלאכה
83 היוצר שישנו בפלי שנעשה
84 על-ידו ודבר זה מורה על יציאת ופירוד כוח המעשה מהנפש עצמה
85 להתלבש ולפעול בענין שמחוץ לאדם. ועוד זאת, יש דבר נוסף שבו
86 רואים בגלוי את ההבדל בין כוח המעשה לכוחות המחשבה והדיבור שבענין
87 המעשה ישנו גם במין החי בעלי חיים שאין בו שכל כלל, כגון
88 מה-שאין-בן מחשבה ודבור שהם כוחות ולבושים מיוחדים

1 היא לשון דלות ועניות) ובאות ה' שבאה לאחר שענייני האות ד' כבר
2 תוקנו היד הקו שנוסף לה והופך אותה מד' לה' והוא קצר כמו האות
3 י' שהיא קטנה היא מלפניה, בקידמת האות ה' להורות שהיחוד
4 הגורם את ההשפעה ותוספת האור הוא בבחינת 'פנים בפנים' יחוד
5 פנימי שמביא תוספת של ירכיב אור.
6 והינו, שעל-ידי נתינת
7 הצדקה למטה בעולם הזה, צדקה
8 כפשוטה, למאן דלית ליה
9 מגרמיה כלום, למי שאין לו
10 מעצמו כלום שהוא ענין
11 ההשפעה והנתינה מגימ'ל
12 לדל'ת, "גמל דלים", כמבואר
13 לעיל, אזי נעשה גם ענין "גמל
14 דלים" למעלה, וגם למעלה יש
15 השפעה ונתינה לאות ד' שמצד עצמה
16 היא חסרה ואין לה כלום משלה
17 (ובספירות היא ספירת המלכות,
18 כמבואר לעיל) ועל-ידיה
19 ההשפעה לאות ד' נעשה מד' -
20 ה', שנוספה הרגל השמאלית
21 של האות ה' שהוא ענין היד
22 מלפניה, תוספת שהיא בקידמת
23 האות שהיה היחוד בבחינת
24 'פנים בפנים' ותהיה השפעה רבה.
25 (ד) וממשיך לבאר הענין
26 בלשון החסידות, דהנה,
27 שילשת הקוין שבאות ה'
28 המורכבת מקו למעלה, קו מימין וקו
29 נוסף משמאל (הקו שעל ידו הד'
30 הופכת לה', כמבואר לעיל) מורים
31 על סדר ההשתלשלות של
32 ירידת האור האלוקי מלמעלה למטה
33 היורד ונמשך מדרגה לדרגה באופן
34 שכל הדרגות אחוזות זו בזו כחוליות
35 של שלשלת ויש בו מדרגות רבות
36 שנהלק באופן כללי לשלשה
37 עולמות כללים הנקראים בריאה-
38 יצירה-עשיה, ורמזים בכתוב
39 בישע' "בראתי ויצירתי אף
40 עשיתיו"³⁷. וענינו של 'סדר' השתלשלות' האור האלוקי בשלושה
41 עולמות שבאדם כפי שהוא משתקף ובה לידי ביטוי בנפש האדם (ואין
42 להתפלל על ההשוואה בין עולמות עליונים ורחניים לכוחות הנפש של האדם
43 הגשמי שהרי נאמר "מבשרי אהיה"³⁸ אלוה, וכיוון שהאדם נברא
44 'בצלם אלוהים' ובדוגמה שלמעלה, הרי מהתבוננות בנפש האדם ניתן 'לראות'

(37) ישע' מג, ז. (38) איוב יט, כו. (39) ראה תו"א מג"א צה, ב ואילך. לקו"ת בלק סז, א ואילך.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 לְמִין הָאָדָם דּוֹקָא, שְׁלֹכֵן בְּגַלל כּוּחוֹת הַמַּחֲשָׁבָה וְכוּחַ הַדִּיבּוּר נִקְרָא
2 הָאָדָם בְּשֵׁם מְדַבֵּר הַמְבַדִּיל אוֹתוֹ מִשָּׂרָר בְּעַלֵּי הַחַיִּים וְאִינוּ נִכְלָל בְּמִין
3 הַחַי.
4 וּמִבָּאָר בַּמֶּאֱמָר, שְׁאוֹת ה' א"א שֵׁשׁ בַּה שְׁלוּשָׁה קִרִּים בְּקִדְשָׁהּ הִיא
5 בְּאֶשֶׁר שְׁלֹשָׁה לְבוּשֵׁי הַנֶּפֶשׁ,
6 מִחֻשְׁבָּה דְּבוּר וּמַעֲשָׂה, הֵם
7 מִמְּלָאִים מְלָאִים לְגַמְרֵי מְאוּר
8 הַקִּדְשָׁה, לְלֹא נִתְּנָה מְקוֹם לְדַבֵּר
9 אַחֵר שְׁאֵז הִנֵּה מִחֻשְׁבָּתוֹ דְּבוּרוֹ
10 וּמַעֲשָׂיו הֵם כְּדָבְעִי, וְהִנֵּנוּ,
11 שְׁכַל עֲנִינֵי תוֹרָה וּמִצְוֹת
12 שְׁצִירָיו לְעֶסֶק בָּהֶם, בֵּין
13 בַּמַּחֲשָׁבָה בֵּין בְּרִיבּוּר וּבֵין בְּמַעֲשֵׂה
14 לֹא יִחָסֵר בָּהֶם, וְהֵם אֲצִלוּ בְּשִׁלְמוֹת, וְגַם בְּשִׁעָה שְׁעוֹסֵק
15 בְּשִׁלְמוֹת, וְגַם בְּשִׁעָה שְׁעוֹסֵק
16 בְּעֲנִינֵי הָעוֹלָם וְאִינוּ עֹסֵק בְּדַבְרִים
17 שֶׁהֵם תּוֹרָה וּמִצְוֹת, וְכָל עִיסוּקֵי הֵם
18 עַל-פִּי הַתּוֹרָה כְּמִבָּאָר
19 בְּשִׁלְחֵן עֲרוּף, הִנֵּה כָּל
20 עֲשִׂיתָיו גַּם בְּעֲנִינֵי הָעוֹלָם הֵם
21 מִתּוֹךְ כּוֹנֵה "לְשֵׁם שְׁמִים"⁴⁰,
22 וְהִנֵּנוּ, לֹא רַק הָעֲנִינִים הַלָּלוּ
23 בְּעֲנִינֵי הָעוֹלָם הַזֶּה שֶׁהַעֲבוּדָה
24 בָּהֶם שֶׁהָרָץ לְעַבֹּד אֶת ה' בְּדַבְרִים
25 אֵלֶּה הִיא בְּאֶפֶן ד' כְּכָל דְּרָכָיו
26 דְּעֵהוּ"⁴¹, לְדַעַת אֶת ה' גַּם בְּמַעֲשָׂיו
27 וְדַרְכּוֹ שֶׁל הָאָדָם, הֵינּוּ דַבְרִים כֵּאלֶּה
28 שֶׁהַעֲשִׂיָה עֲצָמָה הִיא מִצְוָה,
29 עַל-דֶּרֶךְ אֲכִילָה בְּשִׁבְתָּהּ,
30 שֶׁפְּעוּלַת הָאֲכִילָה עֲצָמָה הִיא מַעֲשֵׂה
31 שֶׁל הָאָדָם, אֲבָל כִּיּוֹן שֶׁהָאֲכִילָה הִיא
32 לְכַבֹּד הַשֶּׁבֶת הָרִי הִיא הוֹפֶכֶת לְמַצּוּה
33 אֲלֵא גַם שָׂאָר הָעֲנִינִים בְּמַעֲשָׂיו
34 שֶׁל הָאָדָם שֶׁהֵם בְּכַחֲנִית הַכֶּשֶׁר
35 הַכְּנָה וְהַקְדָּמָה לְעִנְיֵן הַמִּצְוָה
36 הַבָּאָה לְאַחֲרֵיהֶּ. וְכִמּוֹ
37 שֶׁמִּבְּיָא בַּמֶּאֱמָר הַדִּגְמָא לְדַבֵּר
38 שֶׁהוּא מַעֲשֵׂה חוּלִין אֲבָל נַעֲשֵׂה מִתּוֹךְ
39 כּוֹנֵה רְאוּיָה וּלְכֵן הוּא בְּכָלל 'כָּל
40 מַעֲשִׂיךְ לְשֵׁם שְׁמִים' מַעֲסֵק מִשָּׂא-
41 וּמִתָּן, עִיסוּק בַּמַּסְחָר, שֶׁ"הַכְּנָה
42 וְהַמַּטְרָה בְּרוּחַ הוּא שְׂיוֹכַל
43 לְקַיֵּם אֶת הַמִּצְוֹת לְשִׁמּוֹר וְלַעֲשׂוֹת, וְכִמּוֹ לְמַשֵּׁל בַּמִּצְוֹת צִדְקָה
44 וְגִמְלּוֹת-חֶסֶדִים (שְׁזֵהוּ שְׁעַל-יְדֵי הָרֹחַ עֲצָמוֹ מְקַיֵּם מִצְוֹת,
- במקרה זה הממון עצמו משמש אמצעי לקיום מצווה הן מצוות הצדקה
שהאדם נותן בכסף שהורית, והן שאר המצוות, כידוע⁴² בכתבי
האר"ז"ל שאינן צריכות להיות כל המצוות כחנם, כמגנא⁴³, ללא
תשלום אלא צריך לקנותן בדמים), וכן הכסף יכול לשמש לעבודת
ה' גם באופנים אחרים ככדי שיהיו
מחו ולבו פנויים של האדם פנויים
לעסק בתורה כו' ועבודה
שבכל בתפלה" (שזהו על-
דרך 'הכשר מצוה' בדומה
לעיסוק בדברים שהם הכנה והקדמה
למצווה).
ומוסיף במאמר עוד ענין,
ש"באשר האדם עושה כן,
ועוסק במשא ומתן מתוך כוונות אלו
של 'כל מעשיך לשם שמים' ריבכל
דרכיך דעה, הנה מלבד זה
אשר בשעה שזו כוונתו בעסק,
אינו מקדיש לעסק זמן רב יתר על
המידה וממילא מרויח זמני
הלמוד נשאר בידו זמן פנוי לעסוק
בלימוד התורה ומתחיה נפשו
ממש נותן לנשמתו חיות ומאירה
ומאיר את נשמתו באור התורה
והתפלה, הנה עוד זאת יש
בכך ריווח נוסף אשר עצם
העסק משא ומתן שלו
(באשר הוא לשם שמים כיוון
שהמניעים טובים) הוא כדבצי
מסחר כפי שצריך להיות, דבמילא
מאחר שעוסק במסחר כראוי הרי
הוא מנהל את מסחרו בצורה הגונה
כפי ההלכה והוא נזהר מאונאה
וגזל מרמה ושקר, שהם דברים
שאסור לעשות במסחר שהרי
יודע אשר כל אלה שגא
הוי', ואיך יעשה דבר אשר
הוא הפך אלקות והרי כל
הכוונה והמטרה שלו במסחר היא
'לשם שמים'.
וגם למסחר 'לשם שמים' יש יתרון
נוסף שבגלל העיסוק מתוך אמונה בה'
שהכול בידו מאיר אצלו בגלוי
האמונה פשוטה הקבועה בכל לב איש ישראל כלומר, אמונה
זו קבועה בלב כל יהודי, אבל אצלו היא גם מאירה בגלוי שפרפת הוי'

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

42 אֱלֹקִים וַיֵּרָאֵת ה', כלומר, עבודתם ומעשיהם הטובים אכן מביאים להם
 43 יראת שמים ואכן היה מצופה מהם להיות יראי חטא במידה רבה יותר, אבל
 44 הם כל כך שקועים בטרדות הפרנסה שמה שהגיעו אליו במעשיהם הטובים
 45 הולך ונעקר ונפחת לאט לאט וְזוֹהִי סִבַּת הַנִּפְּלָה הַרוּחָנִית לִרְבֹּה
 46 הַהֶמוֹן כו'. וְהִינִי, מצב זה של
 47 להיות טרוד בפרנסה יתור על המידה,
 48 הגדרתו היא שְׁהֵעֵסַק בְּפִרְנָסָה
 49 אֵינוּ בֹאֲפֵן ד' "יָגִיעַ כְּפִיד" 46,
 50 כלשון הכתוב בתהילים "יָגִיעַ כְּפִיד כִּי
 51 תֹאכַל אֲשֶׁרֶךְ וְטוֹב לךְ" שְׁהִיָּגִיעָה
 52 הִיא בְּכַפִּים בְּלִבָּד, כלומר
 53 במעשה בפועל הנעשה בידים וְאֵלּוּ
 54 בְּעֶקֶר הַמּוֹחִין עֶסוֹק הוּא
 55 בְּעֵנִין "אֲנִי לֹא נִבְרָאתִי אֶלָּא
 56 לְשֵׁמֶשׁ אֶת קוֹנִי" 47, וזה המצב
 57 הרוחני, אבל כאשר אדם שקוע ביותר
 58 בפרנסה הרי זה משום שאינו עוסק
 59 בכך באופן של "יָגִיעַ כְּפִיד" בלבד
 60 אֶלָּא בֹאֲפֵן שְׁגָם רָאשׁוּ הֵינּוּ
 61 מוֹחוּ וּמַחֲשַׁבּוֹתָיו נִעְשָׂה שְׁקוּעַ
 62 בָּזָה, וְעַד שֶׁנִּעְשָׂה מְשַׁקֵּעַ
 63 בְּכָל מְצִיאוֹתָיו (עַר פֶּאֶרְלִירֵט
 64 זִיף מִילּוּלִית: הוּא מֵאֵבֵד אֶת עֲצֻמוֹ,
 65 כלומר שכל דמותו ומציאותו הרוחנית
 66 'הולכת לאיבוד') בְּדִאֲגוֹת
 67 וְטִרְדוֹת הַפִּרְנָסָה, בֹּאֲפֵן
 68 שְׁהִדְאָגָה הַפֶּתֶר וְהַחֲשֵׁשׁ פֶּן בַּעֲתִיד
 69 יִחָסֵר לַחֲמוֹ 48 מְכָלָה (עַס
 70 צוֹרִיִּיבֵט מִפּוֹרֶרֶת, חֵינּוּ הוֹרֶסֶת
 71 וּמֵאֵבֵדֶת) אֶת כָּל מְצִיאוֹתָיו,
 72 במוֹבֵן הַרוּחָנִי שְׁאֵז כֹּאשֶׁר הָאֵדָם
 73 שְׁקוּעַ כָּל כֵּךְ בִּטְרָדוֹת וְדֹאגוֹת הַפִּרְנָסָה
 74 הֵנָּה לֹא זֹו בְּלִבָּד שֶׁבִּשְׁעַת
 75 מַעֲשֵׂה כֹאשֶׁר עוֹסֵק בְּעֶסְקוֹ בִּפְעוּל
 76 אֵינוּ כְּדָבָעִי, אֶלָּא עוֹד זֹאת,
 77 שְׁזָה הַעוֹבְדָה שֶׁהָאֵדָם כָּל כֵּךְ שְׁקוּעַ
 78 בִּטְרָדוֹת וְדֹאגוֹת הַפִּרְנָסָה מְחַסֵּר
 79 וְגוֹרֵעַ מִפְּחִית וּפּוֹנֵעַ מִהֶעֱנִינִים
 80 שֶׁהִגִּיעַ אֲלֵיהֶם עַל-יְדֵי
 81 עֲבֹדָתוֹ הַרוּחָנִית בְּתַפְּלָה וְתוֹרָה וּמִצְוֹתֶיהָ, הַכְּנָה וְהַשְׁגָּה
 82 בַּתּוֹרָה וּבַעֲנִינֵי אֲלוֹקוֹת כו', וְעַד כִּי כֵךְ שֶׁנִּחָסֵר נִגְרַמַּת פְּגִיעָה וְחִלְשׁוֹת

1 הִיא תַעֲשִׂיר⁴⁴, הַמְקוֹר וְהַגּוֹרֵם לַעֲשִׂיּוֹת הוּא בְּרַכַּת ה' וְלֹא שׁוֹם גּוֹרֵם
 2 אַחֵר וְהַבְּרָכָה שֶׁל ה' הַהֲצִלָּה בְּעֶסְקִים תְּבֵא רַק בֹּאֲשֶׁר יִהְיֶה
 3 הָעֶסֶק רָאוּי לְכִרְכַּת הַיָּד" (מֵה-שְׂאִין-בֵּן אֵלּוּ הִיָּה מְשַׁקֵּעַ
 4 בְּעֵנִינֵי הַפִּרְנָסָה וּמְטָרֵד בָּהֶם, דָּבָר שֶׁעוֹלֵל לִהְיוֹת אִם הָעֶסֶק הוּא רַק
 5 מִתּוֹךְ רִצּוֹן לְהַרְוִיחַ וְלֹא מִתּוֹךְ כּוֹוֶנָה
 6 'לִשְׁם שָׁמַיִם' שְׁנוֹסֵף עַל הָעֵנִין
 7 הַבְּלִתִּי-רָצוֹנִי שֶׁבָּזָה גּוֹפָא עֲצֻמוֹ,
 8 בְּעֵצֶם הָעִסּוֹק בִּפְרִנְסָה בִּאֻפֵּן שֶׁהָאֵדָם
 9 שְׁקוּעַ בְּדָבָר וּמוֹטָרֵד מִכֵּךְ שְׁמֹרָה
 10 עַל הַמַּחֲשָׁבָה שֶׁ"כַּחֲחִי וְעֵצֶם
 11 יָדִי עָשָׂה לִי אֶת הַחִיל הַזֶּה" 45, עִסּוֹק בִּפְרִנְסָה בִּאֻפֵּן כּוֹז
 12 הַזֶּה" 45, עִסּוֹק בִּפְרִנְסָה בִּאֻפֵּן כּוֹז
 13 מוֹכִיחַ שֶׁהָאֵדָם טוֹעָה לַחֲשׁוֹב כִּי
 14 הַהֲצִלָּה שֶׁל תְּלוּיָה בּוֹ, בְּכוֹחוֹת שֶׁלוֹ
 15 וּבְכִישְׁרוֹנוֹת שֶׁלוֹ, הִרִי זֶה גַּם גּוֹרֵעַ
 16 בְּעֵנִינִים וְדִרְגוֹת וּמַעֲלֹת
 17 בַּתְּחוּם הַרוּחָנִי שֶׁהִגִּיעַ אֲלֵיהֶם
 18 עַל-יְדֵי עֶסְקוֹ בְּעֹבֹדֶת
 19 הַתַּפְּלָה וְקִיָּים הַתּוֹרָה
 20 וּמִצְוֹתֶיהָ).
 21 (ה) וְהֵעֵנִין בָּזָה, כְּפִי שֶׁמִּבְּאֵר
 22 אֲדָמוֹ"ר הָאֲמָצְעִי בְּנוֹ שֶׁל
 23 אֲדָמוֹ"ר הוֹקֵן בֹּאֲרָכָה בְּהַקְדַּמְתּוֹ
 24 לְדִרְךְ חֵיִים, אַחֵד מִסְּפָרָיו שֶׁל
 25 אֲדָמוֹ"ר הָאֲמָצְעִי שֶׁיִּשְׁנֵם בֹּאֲלּוֹ
 26 שְׂאִינִם מוֹצִאִים יִרְאֵת-חֲטָא
 27 בְּעֵצֶמָם לְפִי עֶרְךְ יִרְאֵת-
 28 אֱלֹקִים שֶׁבְּקִרְבָּם עַל-יְדֵי
 29 עֲבֹדָתָם בְּתַפְּלָה וְתוֹרָה
 30 וּמַעֲשִׂים טוֹבִים, כְּלוֹמֵר, מְדוּבָר
 31 בְּאִנְשִׁים הָעוֹסְקִים בַּתְּפִלָּה, בַּתּוֹרָה
 32 וּבְמַעֲשִׂים טוֹבִים וּמַעֲשִׂיהֶם הַטּוֹבִים
 33 גּוֹרֵמִים לָהֶם לִהְיוֹת חֲדוּרִים בִּירְאֵת-
 34 שָׁמַיִם, אֲבָל לִמְעַשָּׂה הֵם אִינֵם יֹרְאִי
 35 חֲטָא, לְהִזְהָר מְדוּבָר עֲבִירָה, כְּפִי
 36 שֶׁמִּצּוּפָה וּמִתְבַּקֵּשׁ מֵאִנְשִׁים בְּעִלֵּי יִרְאֵת
 37 שָׁמַיִם בְּמִידָה כּוֹז שֶׁהִסְבִּיחַ לָזָה
 38 הִיא מִצַּד טְרִדַּת עֵמֶק לָבֶם
 39 וְדַעֲתָם כִּי עוֹמֵק לִיבָם וְעוֹמֵק דַּעֲתָם
 40 טְרִידִים וְשִׁקוּעִים בְּפִרְנָסָה וְעֶסְקֵי הַזְּמָן דְּבָרִים זְמָנִים שְׁחוּלָפִים
 41 וְעוֹבְרִים שֶׁמְבַלְבְּלִים וְעוֹקְרִים מֵעַט מֵעַט הַשְּׁרִשֵּׁת יִרְאֵת

(44) משלי י, כב. (45) עקב ח, יז. (46) תהלים קכח, ב. וראה לקו"ת שלח מב, ד. חוקת סו, ג. ובכ"מ. (47) משנה ובריתא קידושין בסופה (ע"פ הגירסא בש"ס כתי" (אוסף כתבי-היד של תלמוד בבלי — ירושלים תשכ"ד). וכ"ה במלאכת שלמה למשניות קידושין שם. ועוד). (48) ע"פ ישעי' נא, יד.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 גם בענין יראת-אלקים ואפילו יש חסרון וחלישות ביראת-חטא
 - 2 בנוגע לפעל שמכל זה מובן עד כמה חשוב שהעסק בפרנסה יהיה מתוך
 - 3 כוונה של 'כל מעשיו לשם שמים' ויכל דרכיו דעה' ומתוך ידיעה ש'ברכת
 - 4 ה' היא תעשיר' ולא להיות שקוע בכך יתר על המידה, כמבואר לעיל באריכות.
 - 5 וממשיך במאמר הנזכר לברא
 - 6 ענין כללי בשרש הפרנסה
 - 7 למעלה, באלוקות, שהרי הכול בא
 - 8 ונמשך מלמעלה, דהנה בתיב⁴⁹
 - 9 בספר 'משלי' על התורה 'אורך ימים
 - 10 בימינו' בשמאלה עשר וכבוד,
 - 11 ולכאורה אינו מובן למה
 - 12 חלקם לשמים למה נאמר 'עושר
 - 13 וכבוד' בלשון שנראה כי מדובר בשני
 - 14 דברים נפרדים והרי העושר והכבוד
 - 15 באים כאחד כי מי שעשיר ממילא
 - 16 מכבדים אותו?
 - 17 אך הענין הוא, שיש שני
 - 18 אופנים שונים בפרנסה. אפן
 - 19 האחד, כמאמר רבותינו
 - 20 ז"ל⁵⁰ בגמרא מה יעשה אדם
 - 21 ויתעשר, ירבה בסחורה
 - 22 [וכיון שעצה זו נאמרה
 - 23 בתורה, הרי מובן שגם
 - 24 בקדשה יכול להיות סדר כזה
 - 25 כלומר שגם בעבודת ה' הרוחנית יש
 - 26 לפעמים ש'עושר' וההשיגים באים
 - 27 דווקא על ידי יגיעה והשתדלות רבה
 - 28 יותר מהרגיל ולמעלה מכוונותיו],
 - 29 והינו, שמרבה בקניית רבוי
 - 30 סחורה הרבה יותר מקפי
 - 31 מעותיו, קונה סחורה בכסף רב,
 - 32 הרבה יותר מהכסף שיש בידו כעת,
 - 33 שלא לפי ערך ללא כל יחס אל
 - 34 הפח והיכלת והמדידה
 - 35 וההגבלה שלו, מעל ומעבר
 - 36 לגבולות של מצבו הנוכחי עד כדי כך
 - 37 שלווה גם ממונם של אחרים.
 - 38 וכל זה הוא לפי שמצד איזה
 - 39 טעם שיהיה מפני סיבה מסוימת,
 - 40 תהיה הסיבה אשר תהיה, נמשכת
 - 41 לו הפרנסה שבכל האופנים באה
 - 42 מלמעלה על-פי דרכי הטבע
 - 43 דוקא, ובדרך הטבע מעט סחורה
 - 44 מביא מעט ריווח וכדי להרוויח הרבה ולהתעשר צריך להרבות בסחורה ולכן
- כדי שיהיה הוספה ורבוי בפרנסה, צריכה להיות הוספה ורבוי בכלים שבהם תומשך הברכה, וכיון שהקדש והפלים שלו הכסף להשקיע והאמצעים שיש בידו כעת אינם מספיקים כדי להרבות בסחורה, זקוק הוא גם לכלים של אחרים שלווה מהם ממונ כו'. אמנם, סדר זה שבו יש צורך במידה מספקת של כלים ואמצעים כדי לקבל את השפע המבוקש ואי אפשר להתעשר ללא מספיק אמצעים הוא רק בבחינת הגבול דקדשה שם הסדר הוא שנדרשת התאמה בין ההשפעה והכלים. אך ישנו גם אפן השני בפרנסה, והוא הנקרא (לא רק עשר סתם, אלא) עשר וכבוד, כי באופן הזה גם השפעת וקבלת העושר היא בדרך כבוד ואלא רק שלאחר קבלת העושר ממילא יש גם (כבוד) שאפילו במעוט סחורה, בכלים ואמצעים מעטים, הנה ברבת הו' היא תעשיר, שנותנים לו הצלחה מפלגה שלא לפי ערך לא לפי המידה של הפלים, אלא מעל ומעבר למצופה מסחורה בכלים ואמצעים אלה, כיון שזוהי הצלחה למעלה מדרך הטבע.
- ועל זה אמרו רבותינו ז"ל⁵¹ במשנה, במסכת 'אבות' כל המקבל עליו על תורה, מעבירין מסירים ומבטלים ממנו כו' ועל דרך-ארץ. וכל הפורק ממנו מעצמו על תורה, נותנים עליו כו' ועל דרך-ארץ. והינו, שבאשר האדם פורק ממנו מעצמו על תורה, שפח ההעמקה הבנה והשגה והספירה היינו כל פרטי כוחות השכל שהיה צריך להיות שפח לעניני לימוד תורה בלבד, הרי הוא משקע אצלו בעניני פרנסה עד לדיוטא היותר תחתונה, אזי נותנים עליו על דרך-ארץ, עליו מלמעלה על דרך-ארץ, של עול כבוד באפן שצריך להרבות

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

45 הַטָּבַע, בהצלחה במסחר כפי המצופה והמשוער באופן טבעי או אֲפִילוּ
46 שפורקים ממנו 'עול דרך ארץ' והוא זוכה להשפעה בַּהֲצִלָּהּ שֶׁלִּמְעֵלָה
47 מִדֶּרֶךְ הַטָּבַע, שֶׁבְּכָלִים מוֹעֲטִים בלבד תִּהְיֶה לוֹ פִּרְקָה
48 מִרְבָּה מעל ומעבר למה שכלים ואמצעים כאלה יכולים לקלוט ולהכיל.

49 (ו) ומוסיף בַּמֶּאמֶר בְּבִאור
50 עֲנֵן אות ה"א בַּקִּדְשָׁה, שהוא,
51 כאמור לעיל, שֶׁשְּׁלֹשָׁה לְבוּשֵׁי
52 אמצעי הביטוי של הַנֶּפֶשׁ מִחֻשְׁבָּה
53 דְּבוּר וּמַעֲשֵׂה, מְמַלְאִים מלאים
54 לגמרי מֵאֹר הַקִּדְשָׁה, ללא כל
55 נתינת מקום לדברים אחרים שאינם
56 בתחום הקדושה שֶׁאֵז הֵנָּה כָּל
57 עֲשִׂיתָיוּ הֵם "לִשְׁם שְׁמִים",
58 כמבואר לעיל באריכות כיצד גם עיסוק
59 בדברים גשמיים יכול וצריך להיות
60 'לשם שמים' וּבִדְרֹךְ מְמַלְאֵה הָרִי
61 עֶצֶם הַפֶּעַל הפעולות עצמן הוא
62 כְּדָבָעִי: "וְכִמּוֹ גִּבְאֵי צִדְקָה
63 וְהַדּוּמָּה וכן בעלי תפקידים דומים
64 לתפקיד גבאי צדקה", שֶׁמִּצַּד
65 מַעֲלָתוֹ (שהוא עַל-דֶּרֶךְ
66 גִּבְאֵי צִדְקָה' לְמַעֲלָה, שהוא
67 עֲנֵן יְסוּד וְצִיר-אֲנָפִין', בחינת
68 היסוד של המידות העליונות כַּנִּל

69 סְעִיף ג' כמבואר שם באריכות)
70 יָכוֹל לִהְיוֹת אֲצִלוֹ הֶרְגֵּשׁ שֶׁל
71 מְצִיאֹת, המעלות שלו עלולות
72 לגרום לו תחושה של חשיבות וישות
73 עצמית מִכָּל-מְקוֹם "הָרִי דְּבָרֵינוּ
74 הֵם בְּנִתָּה וּבְקִרְבֵּי הַדַּעַת, כמו
75 של אדם עניו ושפל וְאֵף
76 שֶׁלִּפְעָמִים הוא גבאי הצדקה,
77 מתנהג בְּחֻזֶּק גְּדוֹל, בתוקף רב,
78 וְעַד שֶׁלִּפְעָמִים צָרִיךְ לִהְיוֹת
79 בהנהגה של גבאי הצדקה עֲנֵן שֶׁל
80 כְּפִיָּה, כְּמוֹ שֶׁנִּפְסָקָה הלכה בדיני
81 צדקה שבמקרים מסוימים מַעֲשִׂין
82 כּוֹפִים ומאלצים עַל הַצִּדְקָה⁵²
83 וגבאי הצדקה נדרש לעיתים לַעֲמֹד
84 עַל אֵיזָה דָּבָר בְּתֹקֶף גְּדוֹל,
85 שִׁיחִיָּה נַעֲשֶׂה הַדָּבָר הַהוּא
86 בְּהִדּוּר וְהַדּוּמָּה, ובכָּל-זֹאת
87 הֵנָּה מְדַבֵּר בְּנִתָּה וְדָבָר טַעַם, ומתרחק מִהַגָּאוּה עַד קֶצֶה
88 הַתִּחְרוּן".

1 בַּסְחֹרָה וְכוּ', וזה עצמו שצריך לעסוק בסחורה הרבה הוא עול, וְעַד
2 שֶׁזָּהוּ אֲפִילוּ בֶּאֱפֵן שֶׁל עַל, במובן של קבלת עול, לא על פי השכל
3 וההיגיון, הֵינּוּ, שֶׁבְּשִׁבְלֵי הַפִּרְקָה עוֹשֶׂה עֲנִינִים כְּאִלוֹ שֶׁאֵין
4 לָהֶם מְקוֹם בְּשִׁבְלֵי, על פי השכל וההיגיון אין מקום לעשיית דברים

5 מסוג זה כִּי-אֵם בְּדֶרֶךְ עַל, אֵלָּא
6 שֶׁזָּהוּ עַל שֶׁהוּא בַּצֵּד הַהֶפְכִי, 1
7 הצד ההפוך מצד הקדושה על
8 דִּלְעַמְתָּ-זֶה, הצד הנקרא 'לעומת
9 זה' על שם הכתוב 'זה לעומת זה עשה
10 אלוקים' וְלֹא עַל דִּקְדָּשָׁה קבלת
11 עול מלכות שמים למעלה מהשכל
12 וההיגיון שהיא קבלת-עול של קדושה.
13 וְהַעֲצָה לָזֶה כִּי שֶׁהָאֵדָם לא יודקק
14 לעסוק בענייני פרנסתו במידה כזו
15 שתדרוש ממנו מאמץ כל כך גדול
16 ותהיה 'עול' כל כך כבד היא,
17 שֶׁיִּקְבַּל עָלָיו עַל תּוֹרָה וְעַל
18 מִצְוֹת, שהעיסוק שלו בלימוד תורה
19 ובקיום המצוות יהיה בדרך קבלת-עול
20 במובן החיובי, קבלת-עול של קדושה
21 וְהֵינּוּ, שֶׁאֵף-עַל-פִּי
22 שֶׁבְּמַעֲמָדוֹ וּמַצְבּוֹ הִרְחוּנִי עֲתָה,
23 הֵנָּה מִצַּד הַמַּצּוֹר וּמַצּוֹק בגלל
24 המצוקה הנפשית שהוא מרגיש
25 שֶׁמִּצַּד הַחֲמִירִיּוֹת שֶׁלוֹ, או
26 אֲפִילוּ מִצַּד הַגִּשְׁמִיּוֹת שֶׁלוֹ, 18
27 'חומירות' היא מצב מגושם ביותר
28 וְגִשְׁמִיּוֹת' היא פחות מגושמת אבל
29 פעמים גם ה'גשמייות' של האדם גורמת
30 לו 'מצור ומצוק' ובמצב הזה אֵינּוּ
31 שִׁיף לְהִכָּנָה וְהַשָּׂגָה בענייני
32 אלוקות, וְעַל-אֲחַת-כְּפִמָּה-וְכִמָּה
33 שֶׁאֵינּוּ שִׁיף לְהַעֲמָקָה, כך שאין
34 לו מנוע לעבודת ה' מתוך שהבין
35 והשיג את עומק הדברים והפנים אותם
36 אבל מִכָּל-מְקוֹם למרות שאין לו
37 הכנה והשגה, כאמור הָרִי הוא
38 מוֹסֵר וְנוֹתֵן אֵת עֲצָמוֹ (עַר
39 וּוְאֶרְפֹּט זִיף אֲרִיין מילולית:
40 משליך את עצמו, היינו נוֹתֵן את כל
41 כּוֹלָה לְקַבֵּל עָלָיו עַל תּוֹרָה,
42 וּכְמוֹ-כֵן עַל עֲבוֹדַת הַתִּפְלָה
43 וְעַל מִצְוֹת, ועוסק בכל אלה בקבלת עול הָרִי זֶה פוֹעֵל שְׁפוֹרָקִים
44 מִמֶּנּוּ עַל דֶּרֶךְ-אֲרָץ, בעניינים גשמיים, אֵם בֶּאֱפֵן שֶׁל דֶּרֶךְ

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 וְכַמְבָּאֵר בְּתוֹרַת הַבְּעַל-שֵׁם-טוֹב⁵³ עַל הַפְּסוּק⁵⁴ הָאֶמּוֹר בְּתוֹרָה
2 לְגַבִּי הַקֶּרְבָּנוֹת כָּל שְׂאֹר כָּל שְׂאֹר תְּבוּאָה שֶׁהִחְמִיצָה וְכָל דְּבַשׁ לֹא תִקְטִירוּ
3 גּוֹ' קֶרֶפֶן רֵאשִׁית תִּקְרִיבוּ גּוֹ' (דְּלִכְאוּרָה יֵשׁ בָּזָה סְתִירָה,
4 דְּכִינֹן שְׂשֹׂאֹר וְדִבֵּשׁ אֵינֶם רְצוּיִים וְאֵין לַעֲרֹב אוֹתָם בְּשׁוּם קֶרֶב,
5 לָמָּה מְבִיאִים מָהֶם "קֶרֶפֶן רֵאשִׁית",
6 וְהַבְּעַל-שֵׁם-טוֹב מְבִאֵר
7 אֶת הַדְּבָרִים לְפִי הַמַּשְׁמָעוֹת הָרוּחָנִית,
8 בְּעִבְרוֹת ה', אָמַר הַכְּתוּב "לֹא
9 תִקְטִירוּ מִמֶּנּוּ אֲשֶׁה לַהֲ"י
10 לַעֲבֹד עַל-יְדֵי גְבָהוּת, יֵשׁ
11 לְהִימָנַע מִהַקְטֵר שְׂאֹר וְדִבֵּשׁ כִּי הֵם
12 מִסְמָלִים אֶת עֲבוֹדַת ה' מִתּוֹךְ גְּבָהוּת-
13 לִב רַק אֲלֹא "קֶרֶפֶן רֵאשִׁית",
14 רֵאשִׁית הַהִתְחַלְתָּהּ שֶׁל הַהִתְקַרְבוֹת
15 לַהֲשֵׁם-יִתְבָּרָךְ מִתֵּר לֵהִיּוֹת בְּגִבָּהוּת וְעַל-דֶּרֶךְ
16 בְּגִבָּהוּת וְעַל-דֶּרֶךְ הַמְבָּאֵר⁵⁵
17 בְּמֵאֲמָר רַבּוֹתֵינוּ ז"ל⁵⁶
18 תִּלְמִיד-חֶכֶם צָרִיךְ שִׁיחָא בּוֹ אַחַד מִשְׁמוֹנָה שְׁבַשְׁמִינִית, שְׁעָנִין
19 אַחַד מִשְׁמוֹנָה שְׁבַשְׁמִינִית שֶׁל
20 גִּאוּהָ, שְׁעָנִין זֶה הוּא בְּתַחֲלַת
21 הָעֲבוֹדָה בְּשֶׁלֹּב הָרִאשׁוֹן שֶׁל עֲבוֹדַת
22 ה' שְׂאוּ יֵשׁ צוּרֵךְ בְּמִידָה מְסוּיֶמֶת שֶׁל
23 גִּאוּהָ, כִּי אִם לֹא יִהְיֶה בְּכַחֲנִית
24 הַגְּבָהָה כָּלֵל וְיִחוּשׁ רַק תְּחוּשָׁה שֶׁל
25 שְׁפֹלוּת וְהִכָּנְעָה, לֹא יַעֲרֹב לְבוֹ
26 לְגִשְׁתָּ אֶל הָעֲבוֹדָה, בְּאֲמָרוֹ
27 מִי אֲנֹכִי וּמָה עֲבוֹדָתִי⁵⁷
28 וְתַחוּשָׁת הַשְּׁפֹלוּת וְחוּסֵר הַהִעֲרָכָה
29 הַעֲצֻמִּית תִּגְרוֹם לוֹ לֹא לְהִתְמַסֵּר כְּרֹאִי
30 לְעִבְדוּת ה' וְלֹכֵן בְּתַחֲלִילָה יֵשׁ צוּרֵךְ
31 בְּמַעַט גְּבָהוּת. וְעַל-דֶּרֶךְ-זֶה בְּדוּמָה
32 לְמַבּוֹאֵר לְעִיל לַעֲנִיִּין הַשְּׂאֹר (חֲמִץ)
33 הַמְּסַמֵּל גִּאוּהָ הוּא גַם בְּנוֹגֵעַ
34 לְדִבֵּשׁ שֶׁהוּא הָרִבֵּשׁ הַמְּתוֹק וְהָעֵרֶב
35 לַחִיךְ מְסַמֵּל אֶת עֲנִיִּין הַתַּעֲנִיגוּ,
36 בְּמֵאֲמָר רַבּוֹתֵינוּ ז"ל⁵⁸ בְּגִמְרָא
37 לְעוֹלָם יִלְמַד אָדָם תּוֹרָה גַם
38 שְׂלֹא לְשִׁמְיָהּ, וְאִף פַּעַם (לְעוֹלָם)
39 לֹא יִימָנַע מִלְּלַמּוֹד תּוֹרָה, גַם אִם לֹא
40 הֵגִיעַ לְדוֹרָה לִימוֹד תּוֹרָה 'לְשִׁמְיָה'
41 הֵינּוּ, שְׁלֹמֶד תּוֹרָה לֹא לְשֵׁם
42 הַתּוֹרָה עֲצֻמָּה וְכִרִי לַעֲשׂוֹת רִצּוֹן ה'
- אלא מצד התענוג שששכל התורה], אבל אחר-כך אחרי
שהאדם עבר את השלב הראשון וההתחלתי של עבודת ה' "אל המזבח
- העליון היינו עבודת ה' בכלל שדרכה האדם מתקרב לאלוקות והוא
התוכן הכללי של עבודת הקרבנות - לא יעלו לריח ניחח לה",
שאין נחת-רוח לפניו יתברך
בגבהות חס-ושלום, ואין
להעלות 'שאר' על המזבח של
עבודת ה' כי כלשון הכתוב במשלי
תועבת ה' כל גבה לב⁵⁹,
והכתוב מדייק ואומר 'כל' להורות שה'
מתעב גאוה אפילו בכל-דהוא
בכל שהוא, כלומר במידה פחותה מאד
(כלשון הגמרא לא מינה ולא
מקצתה⁶⁰ לא ממנה ולא מקצתה,
כלומר שהדבר מופרך לחלוטין).
(ז) וממשיך במאמר, שכל זה
האמור לעיל אודות שלימות עבודת ה'
במחשבה, בדיוכו ובמעשה הוא התוכן
והמשמעות הפנימית של אות ה"א
בקדשה, ששלישה לבושי
הנפש מחשבה דבור ומעשה,
הם ממלאים לגמרי מאור
הקדשה, ואינם מניחים (זי)
לאן ניט צו לא מאפשרים, לא
משאירים מקום) כל עניני חשך
שמחסרים וגורעים שגורמים
הפחתה וחסרון ומנגדים על אור
הקדשה ועניניו.
אמנם, אות קו"ף שכמו באות ה'
גם בה יש שלושה קוים, אבל כאן
מדובר על היפך הקדושה, הם
המחשבה דבור ומעשה
דלעמת-זה, של הצד המנגד
לקדושה, וכשם שבצד הקדושה האות
ה' המורכבת משלושה קוים נוצרת
מאות ד' שיש בה שני קוים, כך גם
לגבי האות ק' ונעשה צורת האות ק'
מאות רי"ש, דאות רי"ש
הוא מחשבה ודבור דלעמת-
זה, הצד שכנגד צד הקדושה, כי
באשר הוא מלא ממחשבות זרות והרהורין
ממחשבות זרות והרהורין

(53) כתר שם טוב סימן שצג. (54) ויקרא ב, יא ואילך. (55) ראה לקו"ש חכ"ב ע' 162 הערה 32. "רשימות" חוברת טו ע'
34 ואילך. שיחת יום ב' דחג השבועות תשי"א (תו"מ ח"ג ע' 151 ואילך). ועוד. (56) סוטה ה, א. (57) תו"א מג"א צא, ב.
לקו"ת במדבר טו, ג. (58) פסחים נ, ב. וש"נ. (59) משלי טז, ה.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

קדשך' לא רגל על לשונו, שפשמדבר דברים בטלים או
 לשון-הרע, אז ההכל והקול ההוא שהוציא האדם מעצמו בעת
 דיבורים אלה עולה למעלה ומקטרג עליו, וכאשר אדם ההוא
 שקודם לכן דיבר דברים אסורים ודברים בטלים לומד אחר-כך דברי
 תורה, והקול וההכל מדברי
 תורה גם-כן עולה למעלה ומצד
 תוכנו ומהותו אמור ללמד עליו זכות,
 רק הקול וההכל הראשון
 דוחה את השני מלעלות,
 ומקטרג עליו. וזהו "לא רגל
 על לשונו", רוצה-לומר:
 הצדיק שאינו מדבר דיבורים לא
 רצויים אינו מלשין על עצמו
 באמצעות ההכל והקול שבו דיבר
 דברים אלה, אכל הרשע שכן
 מדבר דיבורים לא רצויים מלשין
 על עצמו, דהינו דבור הרע
 הראשון מלשין ומקטרג על
 לשונו של דברי-תורה שלמד
 אחר-כך וכפי שיתבאר להלן.
 והענין בזה, דהנה, לשון היינו
 הדיבור של האדם הוא באופן
 ש"נתתי לפניך הקדוש-ברוך-הוא
 נותן לפני האדם את החיים ואת
 הטוב, ואת המות ואת
 הרע"⁶², ויש לאדם בחירה חופשית
 שיכול לדבר דבורים של
 קדשה, שפלוותם ובאופן כללי
 דיבורי קדושה הם אותיות מילים
 של התורה ואותיות מילים של
 התפלה, ויכול לדבר גם
 דבורים האסורים או על-כל-
 פנים דברים בטלים שגם אם
 אינם דיבורים אסורים ממש הרי הם
 דיבורים לא רצויים והם ההיפך
 מדיבורים של תורה ותפילה. אמנם,
 כאשר האדם בוחר באפשרות
 השנייה, הלא רצויה, ולמעשה מדבר
 לא רק דבורים האסורים
 אלא אפילו דברים בטלים,
 הנה דבורים אלו עולים
 למעלה ו"הולכים רכיל"
 מספרים ומלשינים ומקטרגים על הדבורים של אותו אדם בתורה
 ובתפלה כו'. ועבודת הצדיק הבחור בטוב ובחיים צריקה להיות

בישין, וכן בדבורים אשר לא
 להני' המה, לא מבטי' אין צריך לומר דבורים האסורים,
 לשון-הרע ודחומה, שהם בודאי דיבורים לא רצויים ויש
 להם השפעה לא טובה על נפש האדם
 הנה נעשה על-ידי-ה' קנה
 הרגל השמאלית של הקו"ף הארוכה
 כמו קנה שהוא המעשה, כלומר
 המחשבות הלא רצויות והדיבורים
 הלא רצויים מביאים למעשים לא
 רצויים והינו שנופל במעשה
 לא טוב רחמנא-ליצילן
 (והינו, שלא זו בלבד
 שהמחשבה ודבור דלעמתי
 זה עצמם הם שלא פדכעי,
 אלא עוד זאת, שהם מביאים
 גם למעשה בלתי רצוי, כלומר,
 בפועל מדובר בחיסרון כפול, החיסרון
 הראשון שהמחשבות והדיבורים עצמם
 אינם טובים ואינם רצויים, והחיסרון
 השני הוא שהם גורמים הידרדרות
 נוספת וכתוצאה מכך האדם בא גם
 למעשים לא רצויים על-דרך
 האמור לעיל בנוגע לדאגות
 הפניסיה, כשהאדם עסוק וטרוד
 במסחר יתר על המידה ולא מפנים
 מספיק שברכת ה' היא תעשיר' שהם
 הדאגות והטרדות יש בהם חיסרון
 כפול האחד שהם עצמם דבר לא טוב
 ולא רצוי (כמבואר לעיל באריכות)
 והשני שהדאגות והטרדות מחסרים
 וגורעים גורמות הפחתה וחיסרון
 גם בדרך-גות הרוחניות שהגיע
 אליהם על-ידי עבודתו
 המאמצים שלו בעבודת ה' הקודמת
 לפני שהיה שקוע כל כך בדאגות
 ובטרדות הפרנסה).
 וממשיך ומפרט את החיסרון
 שבדיבורים לא רצויים (הן לשון הרע
 ורכילות האסורים לגמרי והן הריבוי
 בדברים בטלים, כנזכר לעיל):
 וכמבאר גם בתורת הרב
 המגיד⁶⁰ ממעורש (תלמידו
 וממלא-מקומו של הבעל-שם-טוב)
 על הפסוק⁶¹ בתהלים (פרק טו,
 המונה את המעלות של האדם שראוי להיות יגור באהלך' וישכון בהר

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 באפן ש"לא רגל על לשונו", הינו, שלא יהיו על לשונו
 2 שהדיבור שלו לא יכיל כלל דברים בטלים ש"הולכים רכיל"
 3 ומספרים ומלשינים עליו למעלה ויכולים למנוע את הפעלה של
 4 דברי תורה ודברי תפלה שבעלייתם למעלה הם מדברים טובה על
 5 האדם, כמבואר לעיל. אבל פאפן
 6 אינו נזהר בזה, ואינו מונע את
 7 עצמו לגמרי מדיבורים לא רצויים
 8 הרי זה מחסר וגורע בעניניו
 9 הקודמים הטובים, ועד שנופל
 10 וממחשבות ודיבורים לא טובים הוא
 11 מידרדר במעשים בלתי רצויים,
 12 ועד למעשים אסורים.
 13 (ח) וממשיך במאמר, שזהו
 14 הירידה הרוחנית ממחשבות ודיבורים
 15 לא רצויים (הרמוזים בשני הקורים של
 16 האות ק' הדומים לר') למעשים לא
 17 רצויים הוא התוכן והעניין של קנה
 18 הקו"ף הקו השלישי של האות ק'
 19 המסמל את ענין המעשה הלא רצוי
 20 שיו"ד מלמעלה למטה, ומסמל
 21 ירידה, וכפי שמבאר במאמר
 22 לפני זה, שאות ק' דומה
 23 בתמונתה בצורתה לאות ה',
 24 שהרי גם לה' וגם לק' יש שלושה
 25 קווים אלא שבאות ה' הרגלים
 26 הימנית והשמאלית הן בשונה,
 27 מסתיימות באותו גובה ובאות ק'
 28 הרגל השמאלית יורדת
 29 למטה, יותר נמוך מהרגל הימנית
 30 שזהו ענין כלשון הכתוב בספר
 31 משלי (שכאשר מפתים את האדם
 32 לדבר עבירה, בתחילה הדבר נשמע
 33 נעים ומתוק אבל בסופו של דבר הוא
 34 מר מאד ויש לו תוצאות קשות)
 35 "רגליה יורדות מות" 63,
 36 שהוא ענין הירידה עד למוות,
 37 נרמז ברגל הארוכה, השלישית, של
 38 האות ק', קנה הקו"ף, והוא
 39 ה'קנה' של האות ק' מה שאמר
 40 רבותינו ז"ל 64 בגמרא ירד גבריאל המלאך מהשמים אל הארץ
 41 ונעץ קנה בים ועלה בו שרטון אי, ועליו נבנה כרף גדול
- עיר גדולה של מלכות רומי (שהוא מצר לישראל, רש"י), והוא
 לפי המשמעות הרוחנית הפנימית קנה הק' הנעשה בקלפה הכוחות
 הלא טובים המכסים על הקדושה ומסתירים אותה כשם שהקליפה מכסה על
 הפרי וסטרך-אחרא, הצד האחר, שאינו צד הקדושה, וזהו ה"מצר
 לישראל" עניני הקליפות המגנדים
 ומפריעים לקדושה ברוחניות, כשם
 ששונאי ישראל מצרים לבני ישראל
 בגשמיות, וכפי שיתבאר להלן.
 והענין בזה, כפי שמבאר
 אדמו"ר ה"צמח צדק"י
 בפרוש מאמר הזהר"י "נעץ
 קנה בימא רבה", בים הגדול
 ש"קנה" הוא דכורא בחינת
 הזכר דקלפה, ויו"ק מקבל שפע
 וחיות ממלכות דקדשה
 הנקראת "ימא רבה" ים גדול,
 כפי שממשיך ומבאר. דהנה,
 ספירת המלכות דאצילות של
 עולם האצילות, הראשון והנעלה מבין
 ארבעת העולמות הכלליים אצילות-
 בריאה-יצירה-עשיה ("ימא רבה"
 שכאמור נקראת "ים גדול") "רגליה
 יורדות מות", באמצעות
 ה"רגלים" החלק התחתון והחיצוני
 שלה, יכולה להיות ירידה והמשכת
 שפע ל'מוות' וממנה יכולה
 להמשיך היניקה של השפעה
 וחיות לסטרך-אחרא ("נעץ
 קנה שבא ונמשך בימא רבה",
 הסטרא אחרא), על-ידי הנפילה
 ההירדורית ממחשבות ודיבורים לא
 רצויים במעשה לא טוב כו',
 שמוסיף המעשה הלא רצוי כח
 בקלפות, עד ש"עליו על
 השרטון שעלה בים נבנה כרף
 גדול של רומי שהוא מצר
 לישראל", שזהו שאמר
 רבותינו ז"ל 65 בפירוש הכתוב
 האמור ביעקב ועשו 'ולאום מלאום
 יאמץ', כשזה קם, זה נופל לא נתמלא צור עיר של אומות העולם
 המצרים לישראל אלא מחרבנה של ירושלים.

(ד) אוה"ת תולדות קמא, ב.

(ה) ח"ג רנא, ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

טובים ובמקום להיות ב'בית' היא נמצאת ב'שדה' ה'ינו, ש'בשדה' ישנו
 "עשו גו' איש שדה"⁷³, שהוא הלעמתיזה דקדשה, ושם
 ה'איש' הזה, האיש של היפך הקדושה, מוצא "את הנערה", והפסוק
 נקרא "הנערה" אבל נכתב "הנער" חסר ה', להראות שמבחינה רוחנית
 ה'נערה' היא במצב חסר דלא
 קבילת דכר⁷⁴ שלא קיבלה זכר
 ואין לה מספיק שפע (הינו שחסר
 ענין ה'ה"א דקדשה, המסמל
 שלימות במחשבה דיבור ומעשה,
 כמבואר לעיל), "והחזיק בה
 האיש" גו', הינו, שיש לו
 לעשו איש השדה, כוחות הקליפה,
 שליטה עליה על הנערה, היא
 הנשמה לפי שעה, באופן זמני,
 ועד ש'צעקה הנערה ואין
 מושיע לה" והיא נכנעת, באופן
 זמני, תחת כוחות שאינם של קדושה
 (מה-שאין-בן אלו היה האדם
 במצמד ומצב שאור הקדשה
 ממלא את כל עניניו, ולא היה
 מאפשר נתינת מקום לדברים אחרים
 כלל, אזי לא היה מגיע
 מלכתחילה ל"שדה", שפירושה
 כאן הוא, כאמור, מדבר, ארץ אשר
 לא יושב אדם שם).
 ואף-על-פי-כן, למרות כל
 הירידה והנפילה המתוארת לעיל
 באריכות, אותה מסמלת האות ק'
 ובפרט רגלה השמאלית, הקנה, הרי
 בסופו של דבר, כל ידח ממנו
 נדח⁷⁵, ואף יהודי לא יישאר, חס
 ושלוש, מנותק משרשו ומקורו
 האלוני שזהו מה שכתוב
 "ומת האיש גו' מצד הקליפה
 שרועה להזיק לנערה, היא הנשמה
 לבדו, ולנערה לנשמה היהודית
 לא תעשה דכר", כפי
 שכתב אדמו"ר ה'צמח צדק'⁷⁶ הפרוש הפנימי של "לבדו",
 כי יתברר תהיה בו הפרדה בין הטוב והרע ויוציאו ממנו כל

ובפרטיות יותר, כפי שמבאר בארקה בפרוש הכתוב⁶⁶
 ואם בשדה ימצא האיש את הנערה וגו' כי בשדה מצאה,
 צעקה הנערה המאורשה ואין מושיע לה, שמה שכתוב
 כאן "שדה" פרושו לא כמו המשמעות של 'שדה' בדרך כלל, מקום
 של גידול תבואה, אלא מדבר שאינו
 מקום יישוב (כמו שכתב
 הרד"ק⁶⁷), כלשון הכתוב מדבר
 אשר לא יושב אדם שם⁶⁸.
 וממשיך ומבאר את משמעות המושג
 'מדבר' במובן הרוחני דהנה,
 עבודת האדם היא שיהיה
 כתפארת אדם לשבת בית⁶⁹,
 הניגוד הגמור למדבר שאינו מקום
 יישוב בני אדם הוא בית ולא בית סתם
 אלא בית שיש בו יופי ותפארת כדברי
 חכמינו ז"ל על הדברים הנאים
 (המרחיבים דעתו של אדם) דירה
 נאה אשה נאה וכלים
 נאים⁷⁰, והמשמעות הרוחנית של
 בית עם דברים נאים היא כדאיתא
 כמובא בתקוני זהר'⁷¹ שקאי
 השכונה בבית נאה היא על
 הנשמה ועבודתה בתורה
 ומצות שהם באפן נאה, לימוד
 תורה וקיום מצוות באופן 'יפה'
 ומסודר שעל-ידיה נעשה
 הנשמה במדרגה גבוהה ונאה
 ומפוארת "כתפארת אדם
 לשבת בית". אבל ענין
 המדבר שכאמור איננו מקום ראוי
 לישיבת בני אדם הוא ארץ
 שממה לא מיושבת "אשר לא
 יושב אדם שם", הינו ש"אדם
 העליון שעל הכסא"⁷²
 הקדוש-בורך-הוא (שבמשעה המרכבה
 העליונה בא כדמות אדם על כסא)
 אינו יושב שם, כלומר, במקום
 שאין עבודת ה' תורה ומצוות, אין גילוי אלוקות. ועל זה נאמר "ואם
 בשדה ימצא האיש את הנערה" גו', אם הנשמה חסרת מעשים

(ו) אוה"ת תולדות קמג, ב ואילך.

(66) תצא כב, כה-כו. (67) בשרשים ובמכלול — הובא באוה"ת שם. (68) ראה ירמ' ב, ו. (69) ישעי' מד, יג. (70) ברכות נז, ב. (71) תקון ו (כב, ב). (72) ראה לקו"ת נשא כ, ג. ובכ"מ. (73) תולדות כה, כז. (74) זח"ב לח, ב. (75) ע"פ שמואל-ב יד, יד. (76) שם קמד, סע"ב ואילך.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 ניצוצות הקדשה שהיו בו לפני הבירור עד שישאר הרע לבד
2 בפני עצמו, ללא כל טוב בתוכו וממילא יפל ויהינו, לפי
3 שכללות החיות שלהם של הקליפות וה'סטרס אחרא' הוא מצד
4 ניצוצות הקדשה כי כל קיום וחיות בא אך ורק מצד הקדושה
5 ונעל-דרך מה שנתבאר לעיל
6 (סעיף א) שעל-ידי אות
7 ש"ן שהיא אות של אמת, כדברי
8 הוזהר נעשה קיום לאותיות ק'
9 ר' ולכן יכולה להיות מציאות של
10 'שקר', היפך הקדושה], ולכן
11 פאשר מוציאים ממנו מה'איש
12 שדה', היינו מהקליפות והסטרס אחרא,
13 כל ניצוצות הקדשה, כמו
14 שכתוב⁷⁷ באיוב חיל פלע את
15 הכוחות והניצוצות של הקדושה ואחרי
16 הבירור ויקאנו מבטנו הניצוצות
17 הקדושים יוצאים מרשותו וחוזרים
18 לרשות הקדושה וישנו א-ל,
19 ונשארו הרע לבד, אזי וימת
20 האיש ההוא לבדו" וכל
21 המציאות של הרע מתבטלת. אכל
22 ולנערה לא תעשה דבר",
23 הנשמה שקודם לכן הייתה בשליטת
24 הקליפות ונפגעה מהן, בסופו של דבר
25 חוזרת למעמדה ומצבה הטוב ויש
26 לה קימה ועליה מנפילתה
27 וירידתה בבחינת "שדה",
28 והינו לפי שרק "רגליה
29 יורדות מות", מלכתחילה רק
30 החלקים הנחותים והחיצוניים של
31 הנשמה נפגעו בגלל המעשים הלא
32 רצויים אכל "כבודי לאחר לא
33 אתן"⁷⁸, עצם הנשמה דבוקה
34 בקדוש-בורך הוא בעצמו שכבודו לא
35 נסמר לעולם לשליטת הקליפות ולכן
36 נשארת היא הנשמה עצמה
37 בשלמותה ובסופו של דבר לא ידח
38 ממנו נידח, כאמור לעיל.
39 ומכל-מקום למרות שבסופו של
40 דבר אכן הנשמה נשארת בשלימותה,
41 אבל בין שלפי שעה באופן זמני
42 ישנו הענין ד"בשדה מצאה" ולמעשה כן נעשה דבר לא רצוי, אזי
43 נעשית היניקה ללעמת-זה, והמעשה הלא רצוי משפיע חיות לבד
- 44 שלעומת צד הקדושה שזהו ענין קנה הקו"ף שיוירד למטה,
45 כמבואר לעיל, שכל זה הוא לפי שאור הקדשה לא היה ממלא
46 את שלושת הלבושים, מחשבה דבור ומעשה אלא נתן מקום
47 לאפשרות אחרות, כפי שהוסבר לעיל באריכות.
48 ט) וממשיך במאמר: וזהו דכתיב⁷⁹ להבי חבור שבו הושלך
49 יוסף הצדיק והבור רק אין בו
50 מים, ובביאור משמעות המושג
51 "בור" במובן הרוחני מבואר בתורת
52 החסידות דישנו "באר" באל"ף
53 ו"בור" בוא"ו, וההבדל ביניהם
54 הוא "באר" באל"ף קאי מכון
55 על הנשמה, וכמו שכתוב⁸⁰
56 בשיר השירים שהקדוש-בורך הוא
57 משבח את כנסת ישראל באמרו
58 שהנשמה היא מעין גנים באר
59 מים חיים, דכשם שהבאר
60 נובע מתתא לעילא, נביעת
61 המים בבאר היא מלמטה למעלה
62 ועל-ידי-זה הנביעה בדרך זו הוא
63 רבוי המים, כן הנשמה על-
64 ידי ירידתה מלמעלה בגוף
65 שהוא בירא עמיקתא, בור
66 עמוק, פאשר דווקא בהיותה במצב
67 כל כך נחות, הנשמה עוסקת
68 בתורה ומצות פנ"ל, הנה
69 מזה מתוך הירידה שלאחר מכן הרי
70 היא עולה ממנה, מלמטה למעלה,
71 דוקא נעשית עלית הנשמה
72 בסופו של דבר ביתר שאת מכפי
73 שהייתה מסוגלת להתעלות לולי
74 הירידה ומתוך הירידה הנשמה עולה
75 בעלוי אחר עלוי, וזהו התוכן
76 הפנימי של כינוי הנשמה בשם
77 "מעין גנים", דעל-ידי
78 שהנשמה היא בבחינת
79 "באר" הנובעת בגלוי
80 לאלקות, על-ידי העבודה
81 שהנשמה עובדת את ה' בבור
82 הפרדת הטוב מהרע והעלאתו לקדושה
83 וזכרון עידון הגוף ונפש
84 הבהמית, הנה מזה נעשה ה"מעין" השפע והנביעה ב"גנים",
85 וממשיך ומבאר מהו ענין "גנים" לשון רבים, "גן" לשון יחיד הוא

(77) איוב כ, טו. וראה תו"א חיי שרה טו, ג. (78) ישע' מב, ח. וראה אוה"ת שמע"צ ס"ע א'תתכח. (79) וישב לו, כד.

(80) שה"ש ד, טו.

באתי לגני אחותי כלה

מא

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 גִּן-עֵדֶן, וַיָּכֻמוּ שְׂפָתָיו⁸¹ בְּתוֹרָה לִגְבֵי תַחֲלִית הַבְּרִיאָה וַיִּטַּע כֹּה' גֵּן
- 2 בְּעֵדֶן כֹּה' וְ"גִנִּים" לִשׁוֹן רַבִּים הֵם שְׁתֵּי הַמַּדְרָגוֹת הַכִּלְלִיֹּת
- 3 שֶׁבְּגִן-עֵדֶן עֲצֻמוֹ, גִּן-עֵדֶן הַתַּחְתּוֹן וְגִן-עֵדֶן הָעֲלִיּוֹן, וְהוּא
- 4 שְׂקִיָּא דְמִיָּא, שׁוֹקֵת הַמַּיִם וְכֹשֶׁם שֶׁבִּגְשָׁמֵי הַמַּיִם נֹבְעִים בְּנַחַל, כֹּךְ יֵשׁ
- 5 לַמַּעֲלָה, כְּבִיכּוֹל, נַחַל הַתַּעֲנֻגִּים,
- 6 שְׁנַעֲשֶׂה לְנִשְׁמוֹת בְּגִן-עֵדֶן
- 7 בְּעֹלֹתָן מַלְמֻטָּה לְמַעַלָּה כֹּה'
- 8 וְכִפִּי שֶׁמִּמִּשְׁיָן לְבָאֵר.
- 9 וְהַעֲנִין בָּזָה, דְּלִכְאוּרָה אֵינוֹ
- 10 מוֹכֵן, מִהוּ תוֹכֵן וּמִשְׁמַעוֹת הַדְּבָרִים
- 11 שְׁעָלִית הַנִּשְׁמָה מַלְמֻטָּה לַמַּעֲלָה
- 12 פּוֹעֶלֶת תּוֹסֶפֶת נִבְיַעָה בִּ"גִּנִּים", דְּכִיּוֹן
- 13 שְׁ"גִנִּים" הוּא עֲנִין גִּן-עֵדֶן,
- 14 תַּחֲלִילָה גִּן-עֵדֶן הַתַּחְתּוֹן, וְיִתְרָה
- 15 מִזָּה, אֶפִּילוֹ גִּן-עֵדֶן הָעֲלִיּוֹן,
- 16 אִיךְ אֶפְשָׁר אִיךְ יִתְכַּן שְׁעָלִי-יָדִי
- 17 "בְּאֵר מַיִם חַיִּים", דְּקָאִי
- 18 שֶׁהַכּוֹנֵה הִיא עַל הָעֲבוּדָה
- 19 שְׁבִירִידָת הַנִּשְׁמָה לְמִשְׁהָ,
- 20 יְהִיָּה הוֹסֶפֶה בִּ"גִּנִּים",
- 21 שְׁנַעֲשֶׂה "מַעֲיָן" בִּ"גִּנִּים". ?
- 22 וּבִיּוֹתֵר יִקְשֶׁה עַל-פִּי מַה
- 23 שֶׁכָּתַב אֲדָמוֹר מְהֵרָ"שׁ
- 24 בְּבִאּוֹר מֵאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ ז"ל⁸²
- 25 בְּמִשְׁנֵה בִּפְרָקִי אֲבוֹת דַּע מֵאִין
- 26 בָּאתָ וְלֹאֵן אַתָּה הוֹלֵךְ, שְׁפָרֵשׁ
- 27 בְּ"לִקְוִיטֵי תוֹרָה"⁸³ לְאֲדָמוֹר הִזְקֵן
- 28 "מֵאִין בָּאתָ" מִגִּן-עֵדֶן
- 29 הָעֲלִיּוֹן, שֶׁם הוּא שׁוֹרֵשׁ הַנִּשְׁמָה
- 30 לְפָנֶי יִירֵדָתָה לַמַּטָּה, "וְלֹאֵן אַתָּה
- 31 הוֹלֵךְ" הוּא בַּחֲנִינָה גִן-עֵדֶן
- 32 הַתַּחְתּוֹן, "אֵין" הוּא לְשׁוֹן
- 33 מְקוֹם, מְלִשׁוֹן⁸⁴ הַכְּתוּב בִּיחְזָקָאֵל
- 34 אָנָּה פִּנְיָךְ מוֹעֲדוֹת, חֵינּוּ לֹאֵן,
- 35 לֵאמֹר מְקוֹם, אַתָּה מִתְעַדֵּר לַהֲגִיעַ,
- 36 שְׁלִשׁוֹן זֶה "אֵין" וְ"אֵנָּה" נּוֹפֵל
- 37 עַל בַּחֲנִינָה הַמְּקוֹם הַגָּשְׁמִי,
- 38 וְעַל-דִּרְדְּרָה זֶה "וְלֹאֵן" שֶׁבִּמִּשְׁנֵה
- 39 זוֹ, "וְלֹאֵן אַתָּה הוֹלֵךְ" חֵינּוּ בַּחֲנִינָה
- 40 גִן-עֵדֶן הַתַּחְתּוֹן שְׁנוֹפֵל עָלָיו
- 41 לֹמֵר שֶׁם הַתּוֹכֵן וְהַעֲנִין שֶׁל מְקוֹם (לְהִיּוֹתוֹ כִּי אֵין עֵדֶן הַתַּחְתּוֹן,
- 42 הַבַּחֲנִינָה הַנִּמּוּכָה שֶׁבֵּן עֵדֶן, קָשׁוֹר עִם הָעוֹלָם הַזֶּה שֶׁהוּא בְּגֵדֵר

- מְקוֹם וְזִמָּן, כְּמִבּוֹאֵר ב'שַׁעַר הַיַּחֲדוּד וְהַאֲמוּנָה' שֶׁבְּסִפְרֵי הַתְּנִיָּא (פֶּרֶק ז) ⁴³
- שֶׁהַמְּקוֹם וְהַזִּמָּן הֵם, לַמַּעֲשֶׂה, גִּדְרֵי הַמַּצִּיאוֹת: "וְהָנָה גִּדְרָא וּבַחֲנִינָה שֶׁם עוֹלָם ⁴⁴
- נּוֹפֵל עַל בַּחֲנִינָה מְקוֹם וְזִמָּן דְּרוּקָא, בַּחֲנִינָה מְקוֹם הוּא מוֹרָה וּמַעֲרֵב צִפּוֹן וְדִרְסוֹ ⁴⁵
- מַעֲלָה וּמַטָּה, בַּחֲנִינָה זִמָּן עֲבַר הוּוֹה וְעַתִּיד". וְכִפִּי שְׁמִכְבָּאֵר אֲדָמוֹר ⁴⁶
- מְהֵרָ"שׁ שֶׁהַפֶּרֶשׁ בֵּין "אֵין" ⁴⁷
- ("דַּע מֵאִין בָּאתָ") לְ"אֵין" ("וְלֹאֵן" ⁴⁸
- אַתָּה הוֹלֵךְ"), שְׁבִחֲנִינָה "אֵין" יֵשׁ ⁴⁹
- בּוֹ יוֹד, וְתַבַּת "אֵין" הִיא ⁵⁰
- בְּלֹא יוֹד, וְהוּא בַּחֲנִינָה ⁵¹
- הַיּוֹד שְׁבוֹ נִכְרָא הָעוֹלָם ⁵²
- הַבָּא ⁸⁵, כִּדְרֵשֶׁת חֲכָמֵינוּ ז"ל ⁵³
- (בְּגִמְרָא) עַל הַכְּתוּב (בִּישְׁעִיָּה) "בַּטַּח ⁵⁴
- בְּה' עָרִיד עַד כִּי בִיָּה ה' צוֹר עוֹלָמִים", ⁵⁵
- אֵלּוֹ ('עוֹלָמִים' לִשׁוֹן רַבִּים) שְׁנֵי ⁵⁶
- עוֹלָמוֹת שֶׁבָּרָא הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אֶחָד ⁵⁷
- בְּה' וְאַחַד בִּיּוֹד וְאֵינוֹ יוֹדַע אִם הָעוֹלָם ⁵⁸
- הַבָּא בִיּוֹד וְהָעוֹלָם הוּוֹה בְּה', אִם ⁵⁹
- הָעוֹלָם הוּוֹה בִּיּוֹד וְהָעוֹלָם הַבָּא בְּה', ⁶⁰
- כִּשְׁהוּא אֹמֵר אֱלֹה תּוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם ⁶¹
- וְהָאֵרֶץ בְּהִבְרָאָם, אֵל תִּקְרִי בְּהִבְרָאָם ⁶²
- אֵלֹא בְּה' בְּרָאָם, הוּא אֹמֵר הָעוֹלָם הוּוֹה ⁶³
- בְּה' וְהָעוֹלָם הַבָּא בִיּוֹד, וְגַן עֵדֶן הוּא ⁶⁴
- בַּחֲנִינָה בִּינָה, וְגַם גִּן-עֵדֶן ⁶⁵
- הָעֲלִיּוֹן הוּא מִבְּחִינָה בִּינָה, ⁶⁶
- וּבִיּוֹד דְּחִכְמָה כְּמִבּוֹאֵר בְּקִבְלָה ⁶⁷
- וְחִסְדִּית אֲרַבְעַת הָאוֹתוּת שֶׁל שֶׁם הוּא ⁶⁸
- רִמּוּזוֹת לְעֶשֶׂר הַסְּפִירוֹת וְהַיּוֹד שֶׁהִיא ⁶⁹
- בְּבַחֲנִינָה נְקוּדָה רִמּוּזוֹת לְסְפִירַת הַחֲכָמָה, ⁷⁰
- רֵאשִׁית הַהֲתַחַחוּת שֶׁל רַעֲיוֹן שְׁכָלִי ⁷¹
- כֹּאשֶׁר הוּא בְּבַחֲנִינָה נְקוּדָה בְּלִבֵּר ⁷²
- נִכְרָא הָעוֹלָם הַבָּא. ⁷³
- אֲמָנָם לְפִי-זֶה לְפִי הַבִּיאוֹר הָאֲמֹר ⁷⁴
- בְּמִשְׁנֵה ש'מֵאִין בָּאתָ וְלֹאֵן אַתָּה הוֹלֵךְ' ⁷⁵
- מְדַבֵּר עַל יִירֵדָתָה הַנִּשְׁמָה לַמַּטָּה, לְגוֹף ⁷⁶
- גָּשְׁמִי, וְעַלִּיתָהּ לְעוֹלָם הַבָּא וְגַן עֵדֶן, ⁷⁷
- צָרִיךְ לְהַבִּין, לָמָּה הִיָּתָה ⁷⁸
- כְּזֹאת מְלִפְנֵי וְתַפְרֵךְ מִהִי הִסִּיכָה ⁷⁹
- שֶׁבְּגִלְלָה רָצָה הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא ⁸⁰
- שְׁתַּדֵּר הַנִּשְׁמָה מִמִּקְוָה וּשְׁוֹרֶשָּׁה ⁸¹
- הָעֲלִיּוֹן לְהַתְּלַבֵּשׁ בְּגוֹף גָּשְׁמִי ⁸²
- בְּעוֹלָם הוּוֹה, הֵלֹא קִדְּם יִירֵדָתָה הִיָּתָה בְּבַחֲנִינָה "אֵין", בְּכִיטוֹל ⁸³
- לְאֻלּוּקוֹת, וְלָמָּה יִרְדָּה בְּגוֹף שֶׁהִיא יִירֵדָה גְּדוּלָּה כְּמוֹ הִירֵדָה מֵאֲגָרָא ⁸⁴

(ז) הַמִּשְׁךְ וְכַתָּב תַּרְל"ז פנ"ח וְאֵילֶךְ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 רָמָה לְבִירָא עֲמִיקְתָּא⁸⁶, מגג גבוה לבור עמוק שהיא ירידה גדולה
2 ביותר וְהִלְוֵאִי תְּהָא הַשְּׁבֵתָה לְמַעְלִיּוּתָא כְּמִקְדָם, והלוואי
3 שתחזור למעלה, בסיום שליחותה בעולם הזה, למעלה שבה הייתה לפני
4 הירידה, וְכָל הַדְרָכִים הֵם בְּחֻזָּת סַכְנָה⁸⁷ ואין וודאות שהנשמה
5 תשוב לפחות למעלתה קודם הירידה.
- 6 וּמָה גַם שְׁלֹאֲחֵרִי כָּל זֶה 1
7 תְּהִיָּה עֲלִיתָה רַק לְגוֹ-עֲדָן 2
8 הַתַּחְתּוֹן בְּלִבְדִּי, שְׁנֵהוּ עֲנִין 3
9 "וְלֹאֲן אַתָּה הוֹלֵךְ", כמבואר 4
10 לעיל, ואם כן מתחזקת השאלה מהו 5
11 כל עניין הירידה של הנשמה בגוף 6
12 בעולם הזה? 7
- 13 אֵךְ הָעֲנִין הוּא, דְּהִנֵּה אָמְרוּ 8
14 רַבּוֹתֵינוּ ז"ל⁸⁸ במשנה בפרקי 9
15 אבות יָפָה אפילו שְׁעָה אַחַת 10
16 בְּתַשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים 11
17 בְּעוֹלָם הַזֶּה מִכָּל חַיֵּי הָעוֹלָם 12
18 הַבָּא, והביטוי 'חיי עולם-הבא' 13
19 לא מתייחס רק לדרגה אחת מסויימת 20
20 אלא כּוֹלֵל כָּל עוֹלָמוֹת 21
21 עֲלִיּוֹנִים וּבִיחוד גֶן-עֲדָן 22
22 הָעֲלִיּוֹן, וְעַל זֶה עַל הַדְּרוֹגוֹת שֶׁל 23
23 'עולם הבא', גם הכי עליונה, נֶאֱמַר 24
24 שְׁתַּשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים-טוֹבִים 25
25 בְּעוֹלָם הַזֶּה הֵם נִעְלִים יוֹתֵר. 26
26 וּמִכָּבָר, שִׁישְׁנָן שֶׁלֹּשׁ דְּרוֹגוֹת, 27
27 הָאֶחָת הִיא עוֹלָם-הַזֶּה, 28
28 הַשְּׁנִיָּה הִיא גֶן-עֲדָן כְּמוֹ 29
29 מִצַּד-עֲצָמוֹ, 30
30 וְהַשְּׁלִישִׁית הִיא הַהוֹסְפָה 31
31 שְׁמוֹסִיפִים בְּגֶן-עֲדָן וגורמים בו 32
32 עלייה לגבי מצבו מצד עצמו עַל-יְדֵי 33
33 עֲבוֹדַת הַגֶּן, וְכְמוֹ שֶׁכָּתוּב⁸⁹ 34
34 בְּאֵדָם הַרְאִשׁוֹן עִם בְּרִיאָתוֹ וַיַּנִּיחָהּ 35
35 הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא הֵנִיחַ אֶת הָאָדָם 36
36 בְּגֶן-עֲדָן לְעִבְדָּהּ וּלְשִׁמְרָהּ, 37
37 הֵינֵנו לַעֲבוֹד אֶת הַגֶּן, שִׁמְשָׁמֵעַ 38
38 שְׁעַל-יְדֵי הָעֲבוֹדָה מוֹסִיפִים 39
39 יתרון ומעלה בְּגֶן-עֲדָן, וְכְמוֹ 40
40 בְּשִׁמְיּוֹת בֶּגֶן גִּשְׁמִי כַּפְשׁוּטוֹ 41
41 שְׁעַל-יְדֵי עֲבוֹדַת הַגֶּן שֶׁלְמִטָּה מוֹסִיפִים בֶּגֶן תּוֹסַפְתָּ מַעְלָה וִיתְרוֹן 42
42 שִׁיגְדְּלוּ הַפְּרוֹת בְּטוֹב יוֹתֵר, מִכְּפִי שֶׁהֵיוּ גְדִלִים לֵאל טִיפּוֹל וְעַבּוּדָה,

(86) ע"פ לשון חז"ל — חגיגה ה, ב. (87) ע"פ לשון חז"ל — ירושלמי ברכות פ"ד ה"ד. וראה לקו"ת אחרי כה, ג. (88) אבות

פ"ד מ"ז. (89) בראשית ב, טו. (90) תהלים כה, ו. (91) יתרו כ, יא. (92) פסחים נ, א.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 שהיו כאן חשובים, ראיתי קלים". אמר לו: בני עולם ברור ראיתי). אָמַנָם,
- 2 גַם הַגִּלּוּי של האור האלוהי שֶׁבִּגְן-עֶדֶן הוא מִבְּחִינַת 'מִמְלָא פֶל
- 3 עֲלֵמִין', האור המוגבל הממלא את העולמות והנבראים כל אחד לפי עניינו
- 4 ויכולת הקליטה שלו (כשם שהנשמה פועלת ומאירה בכל אחד מאברי הגוף
- 5 לפי עניינו ומהותו) שֶׁלֹכֵן אֵינוֹ
- 6 מוֹעִיל שָׁם בעולם הבא עֲנִין
- 7 הַתְּשׁוּבָה, שֶׁהוא הכוח המיוחד
- 8 שניתן לאדם לעשות תשובה וגם לאחר
- 9 שחטא לחזור ולדבוק באלוקות הוא
- 10 מִצַּד בְּחִינַת 'סוֹבֵב פֶּל עֲלֵמִין'
- 11 האור האלוהי הלא מוגבל המאיר על
- 12 כל העולמות והנבראים בשווה באופן
- 13 ש'סובב' עליהם מלמעלה דוֹקָא,
- 14 וְהֵינּוּ, שֶׁבָּאוּתוֹ מִעֵמֶד וּמִצֵּב
- 15 שְׂבָאִים הנשמות לִגְן-עֶדֶן, עם
- 16 סיוע השליחות כנשמה בגוף בעולם
- 17 הזה, אם הוא בָּאֲפֶן שֶׁ"וּתְלַמּוּדוֹ
- 18 בְּיָדוֹ"⁹², כהמשך דברי הגמרא שם
- 19 שרבי יהושע בן לוי שאל את בנו ששב
- 20 מהעולם הבא, מה מעמדם של תלמידי
- 21 חכמים שם, וענה לו ששם אומרים
- 22 'אשרי מי שבא לכאן (לעולם הבא)
- 23 ותלמודו (שלמד בעולם הזה) בידו או
- 24 חֶסֶד וְשִׁלּוּם לְהַפְךָ במקרה שלא
- 25 למד תורה בעולם הזה, חלילה,
- 26 נִשְׁאָרִים כֶּף לתמיד ואי אפשר
- 27 לשנות זאת, והסיבה לכך היא כִּי
- 28 בִּגְן-עֶדֶן מֵאִיר רַק אֹר
- 29 ה'מִמְלָא פֶל עֲלֵמִין', האור
- 30 שכאמור מאיר בכל עולם ובכל נברא
- 31 לפי ענינו בָּאֲפֶן שֶׁפֶל עֲנִין על
- 32 מְקוֹמוֹ יבֹא⁹³ ואין אפשרות לשינוי
- 33 מקום ושינוי מצב.
- 34 אָמַנָם, עַל-יְדֵי הַעֲבֹדָה
- 35 ד"לְעִבְדָּה וּלְשִׁמְרָה", קיום
- 36 מצוות-עשה והזירות מלעבור על
- 37 מצוות לא-תעשה בעולם הזה שֶׁעַל-
- 38 יְדִי-זֶה נַעֲשֶׂה נַחֲתֵרוּחַ לִפְנֵי
- 39 לִפְנֵי הַקְדוּשָׁה בִּירוּחַ-הָא שֶׁאֲמַרְתִּי
- 40 וְנַעֲשֶׂה רְצוֹנִי¹⁵, שֶׁהוא עֲנִין קִיּוֹם הַרְצוֹן הָעֲלִיּוֹן שֶׁלִּמְעַלָּה
- 41 מִבְּחִינַת 'מִמְלָא פֶל עֲלֵמִין', כמבואר בקבלה וחסידות כשם שבאדם
- 42 יש כוחות 'פנימיים' (המוחין והמידות, השכל והרגש) וכוח הרצון שהוא כוח
- 43 'מקיף' הפועל בכל חלקי הגוף בשווה, כך למעלה, כביכול, אור ה'ממלא כל
- 44 עלמין' הוא אור 'פנימי' מוגבל וכוח הרצון שהוא אור 'מקיף' ולא מוגבל

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 במצר ורחק של עניני עולם הזה הגשמי, והשהות הזו בתוך
2 המצר והדוחק מביאה לה, בסופו של דבר, את העלייה הגדולה, כמשל
3 המים המלוחים שעוברים את המצר והדחק של העפר
4 הגשמי שבגידי האדמה ועל-ידיה דווקא מתוך המצר והדוחק
5 נעשים המים שקודם לכן היו
6 מלוחים "מים חיים"⁹⁶.
7 (י) וממשיך במאמר: אבל
8 בניגוד לאמור לעיל אודות המעלה
9 הגדולה 'באר' שהיא ענין נעלה בצד
10 הקדושה, הבור רק⁹⁷, ד"רק"
11 (היגו אותיות ר' ק' שהן
12 כדברי הוהר אתון דאתחזיאו
13 אותיות הנראות על סטרא פישא
14 על הצד הרע, הסטרא אחרא) הוא
15 בור כו' (בור בוא"ו, ולא
16 באר באל"ף). וזהו שאמרו
17 רבותינו ז"ל⁹⁷ בדרשתם על
18 הפסוק 'והבור ריק אין בו מים',
19 ממשימע שגאמר ובור ריק,
20 איני יודע שאין בו מים,
21 ומה תלמוד-לומר "אין בו
22 מים". לומר לך, מים אין בו
23 אבל נחשים ועקרבים יש
24 בו, עד כאן דרשת חכמינו ז"ל
25 והפירוש הפנימי של הרברים הוא
26 ד"הבור ריק", ו"בור"
27 שהוא הנפש הבהמית, מים
28 אין בו, אבל הוא ממלא
29 כוחות הנפש של הנפש הבהמית
30 מלאים מנחשים ועקרבים
31 שהם מחשבות זרות וכו',
32 וזהו הקו"ף, שהם כוחות
33 הקליפה קוף בפני אדם⁹⁸,
34 כדברי הוהר שכשם שהקוף הולך
35 אחר בני אדם אף שלא נתקן לעשות
36 כן, כך הנחש הלך להחטיא את האדם
37 כי "אדם" הוא מחשבה
38 דבור ומעשה, א' מחשבה,
39 ד' מ' ראשי תיבות דבור
40 ומעשה, אבל קלפה הם רק
41 קוף בפני אדם, ולא אדם,
42 דבקדשה המחשבה-דבור
- 1 עניני עולם הזה הגשמי, כמשל המים המלוחים
2 שעוברים את המצר והדחק של העפר הגשמי
3 שבגידי האדמה ועל-ידיה נעשים "מים
4 חיים"⁹⁶.
5 (י) וממשיך במאמר: אבל הבור רק⁹⁷, ד"רק"
6 (היגו אותיות ר' ק' שהן אתון
7 דאתחזיאו על סטרא פישא) הוא בור כו' (בור
8 בוא"ו, ולא באר באל"ף). וזהו שאמרו רבותינו
9 ז"ל⁹⁷ ממשימע שגאמר ובור ריק, איני יודע
10 שאין בו מים, ומה תלמוד-לומר "אין בו מים".
11 לומר לך, מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש
12 בו, ד"הבור ריק", ו"בור" שהוא הנפש
13 הבהמית, מים אין בו, אבל הוא ממלא מנחשים
14 ועקרבים שהם מחשבות זרות וכו', וזהו הקו"ף,
15 שהם קוף בפני אדם⁹⁸, כי "אדם" הוא מחשבה
16 דבור ומעשה, א' מחשבה, ד' מ' דבור ומעשה,
17 אבל קלפה הם רק קוף בפני אדם, דבקדשה
18 המחשבה-דבור-ומעשה ממלאים מאור
19 הקדשה, ובסטרא-אחרא ממלא מחשבות זרות
20 כו'. והענין בזה, דהנה עקר ענינו של אדם, על
21 שם אדמה לעליון⁹⁹, הוא אדם דקדשה, ואלו
22 ענין הקלפה אינו אלא שמתדמה לקדשה קוף
23 בפני אדם, ואינו אמתית ענין האדם, כי-אם
24 "איש שדה" (פנ"ל בפרוש מה שכתוב "ואם
25 בשדה ימצא האיש את הנערה" גו'). וכן הוא
26 גם בנוגע למחשבה דבור ומעשה, שזהו ענינו
27 של אדם, א' מחשבה, ד' מ' דבור ומעשה
28 (פמבאר ב'לקוטי תורה'¹⁰⁰), שאמתית ענינם
29 הוא כפי שנמשכים ממחשבה דבור ומעשה
30 דלמעלה, שהם בקדשה בלבד, ואלו המחשבה-
31 דבור-ומעשה דסטרא-אחרא אינם אלא קוף
32 בפני האדם.
- 1 ומעשה ממלאים מאור הקדשה, מבלי נתינת מקום למחשבה
2 דיבור ומעשה שאינם קדושה ממש ובסטרא-אחרא ממלא כל
3 המחשבה והדיבור והמעשה ממחשבות זרות כו'.
4 וממשיך ומבאר בפרטיות יותר את ההבדל בין קדושה, בחינת 'אדם' לקליפה,
5 בחינת 'קוף':
6 והענין בזה, דהנה עקר
7 ענינו של אדם, שנקרא בשם זה
8 'אדם' על שם אדמה
9 לעליון⁹⁹, הוא אדם
10 דקדשה, ואלו ענין הקלפה
11 שאינו 'אדמה' לעליון אלא להיפך,
12 אינו אלא שמתדמה לקדשה
13 קוף בפני אדם, ואינו
14 אמתית ענין האדם, בקליפה
15 המושג 'אדם' לא נמצא באמת, כי-
16 אם "איש שדה" (פנ"ל
17 בפרוש מה שכתוב "ואם
18 בשדה ימצא האיש את
19 הנערה" גו') ושם נתבאר שהכוונה
20 ל'שדה' במובן של מדבר, מקום
21 שאינו יישוב בני אדם).
22 וכן הוא גם בנוגע
23 למחשבה דבור ומעשה,
24 שגם בזה יש הבדל מאד מהותי בין
25 קדושה לקליפה שזהו המחשבה-
26 דיבור-ומעשה ענינו של אדם,
27 א' מחשבה, ד' מ' דבור
28 ומעשה (פמבאר ב'לקוטי
29 תורה'¹⁰⁰), שאמתית ענינם
30 של מחשבה-דבור-ומעשה באדם
31 הוא כפי שנמשכים
32 ממחשבה דבור ומעשה
33 דלמעלה, שהם בקדשה
34 בלבד, ואלו המחשבה-
35 דבור-ומעשה דסטרא-אחרא
36 אינם אלא קוף בפני
37 האדם וכשם שהקוף יש לו דימיון
38 מסוים לאדם אבל אינו אדם באמת,
39 כך גם לגבי מחשבה-דיבור-ומעשה
40 בקליפה שאינם הענין האמיתי של
41 לבושי הנפש כפי שהם נמשכים מצד
42 הקדושה.

(96) ראה אוה"ת חוקת ע' תתמו. ע' תתקיא ואילך. (97) שבת כב, א. (98) ראה זח"ב קמח, ב. אוה"ת (יהל אור) לתהלים ע' שנח. (99) לשון הכתוב ישע' יד, יד. וראה של"ה ג, א. כ, ב. ועוד. (100) בהעלותך לא, ג.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 אף עדין צריך להבין מה שכתוב ש"אדם" הוא מחשבה
2 דבור ומעשה, א' מחשבה, ד' מ' דבור ומעשה, כאמור לעיל,
3 שחלוקה זו היא באפן דא' ד"ם¹⁰¹, הינו, למרות שמדובר
4 בשלושה לבושים שונים, למעשה החלוקה היא לשתי קבוצות, האחת א'
5 (מחשבה) בפני-עצמו,
6 והשנייה וד"ם (דבור ומעשה)
7 בפני-עצמם, ובאפן שהא'
8 מחיה את הד"ם, המחשבה
9 נותנת לדבור ולמעשה חיות ומזינה
10 אותם דלכאורה, הרי זה החלוקה
11 של מחשבה-דבור-מעשה לשתי
12 קבוצות כאמור מחשבה לחוד ודבור
13 ומעשה לחוד היא בסתירה למה
14 שנתבאר לעיל (סעיף ד)
15 בענין אות ה', ששני הקוין
16 הקו העליון של האות ה' והרגל הימנית
17 שלה שמורים על מחשבה
18 ודבור, הם מחברים, ורגל
19 השמאלית שמורה על
20 המעשה, הוא קו נפסק, שזהו
21 ענין "אף עשיתי" והדבר נרמז
22 בכתוב "בראתי יצאתי אף עשיתי"
23 הרימו לשלושת העולמות בריאה-
24 יצירה-עשיה שכנגד מחשבה דבור
25 ומעשה, שגם שם המחשבה והדבור
26 באים בזה אחר זה וביניהם ובין
27 המעשה יש הפסק.
28 אף הענין הוא, כפי שמבאר
29 כ"ק אדמו"ר (מוהרש"ב)
30 נשמתו-עדין בענין שלשה
31 לבושי הנפש מחשבה דבור
32 ומעשה, שכללות החלוקה
33 ההבדל ביניהם הוא שלבוש
34 המחשבה הוא לבוש המאחד
35 עם הנפש ודבוק בה, דבור הוא
36 לבוש הנפרד מהנפש עצמה
37 ולבוש חיצוני המבטא את הנפש
38 כלפי חוץ, ולבוש המעשה הוא
39 חיצוניות דחיצוניות, לגבי
40 הנפש עצמה, שיש בזה בחלוקה
41 האמורה בין הלבושים ביחס לנפש
- שני אופנים. אפן האחד, כפי שהוא מצד הנפש עצמה,
שאז המחשבה היא ענין בפני-עצמו (א' ד"אדם"), ודבור
ומעשה באים יחד (ד"ם ד"אדם"), והינו לפי שמחשבה
היא לבוש המאחד עם כחות הנפש, ופעולתו היא מתוך חיבור
מלא לכחות ולכן, כשם שפחות
הנפש נמצאים באדם
בתמידות (ולא באפן
ד"כלבוש תחליפם
ויחלפו"¹⁰² בניגוד ללבושים
שדומים לבגדים שאדם מחליף מעת
לעת ואינם חלק ממנו עצמו), כמו-
כן גם המחשבה היא תמידית
והאדם לעולם לא מפסיק לחשוב.
ואף שיש במחשבה ענין
הלבוש, וסוף סוף גם המחשבה היא
לא הנפש עצמה אלא כלי ביטוי של
הנפש, מכל-מקום הרי זה ענין
הלבוש שבמחשבה רק מה
שאפשר להחליף ממחשבה
זו שאותה האדם חושב ברגע מסוים
למחשבה אחרת, ומבחינה זו
המחשבה דומה ל'לבוש' המתחלף,
אבל המחשבה עצמה פעולה
החשיבה וההרהור היא משוטטת
תמיד, ואי-אפשר שיהיה
הפסק במחשבה, כיון שהיא
מאחדת עם כחות הנפש וכשם
שהכוחות קיימים תמיד גם המחשבה
קיימת תמיד.
מה-שאינן לבוש הדבור
הוא לבוש הנבדל מהנפש עצמה,
שהוא נפרד מכחות הנפש,
ולכן "עת לדבר ועת לחשות
מלדבר"¹⁰³ ויש זמנים שבהם
האדם מפסיק את הדבור לגמרי, דבר
שכאמור לא ייתכן לגבי המחשבה.
ועל-אחת-כמה ויכמה פתח
המעשה, כמו שנתבאר לעיל
שישנו הכוח לעשות לא רק
- אף עדין צריך להבין מה שכתוב ש"אדם" הוא
מחשבה דבור ומעשה, א' מחשבה, ד' מ' דבור ומעשה, כאמור לעיל,
שחלוקה זו היא באפן דא' ד"ם¹⁰¹, הינו, למרות שמדובר
בשלושה לבושים שונים, למעשה החלוקה היא לשתי קבוצות, האחת א'
(מחשבה) בפני-עצמו,
והשנייה וד"ם (דבור ומעשה)
בפני-עצמם, ובאפן שהא'
מחיה את הד"ם, המחשבה
נותנת לדבור ולמעשה חיות ומזינה
אותם דלכאורה, הרי זה החלוקה
של מחשבה-דבור-מעשה לשתי
קבוצות כאמור מחשבה לחוד ודבור
ומעשה לחוד היא בסתירה למה
שנתבאר לעיל (סעיף ד)
בענין אות ה', ששני הקוין
הקו העליון של האות ה' והרגל הימנית
שלה שמורים על מחשבה
ודבור, הם מחברים, ורגל
השמאלית שמורה על
המעשה, הוא קו נפסק, שזהו
ענין "אף עשיתי" והדבר נרמז
בכתוב "בראתי יצאתי אף עשיתי"
הרימו לשלושת העולמות בריאה-
יצירה-עשיה שכנגד מחשבה דבור
ומעשה, שגם שם המחשבה והדבור
באים בזה אחר זה וביניהם ובין
המעשה יש הפסק.
אף הענין הוא, כפי שמבאר
כ"ק אדמו"ר (מוהרש"ב)
נשמתו-עדין בענין שלשה
לבוי הנפש מחשבה דבור
ומעשה, שכללות החלוקה
ההבדל ביניהם הוא שלבוש
המחשבה הוא לבוש המאחד
עם הנפש ודבוק בה, דבור הוא
לבוש הנפרד מהנפש עצמה
ולבוש חיצוני המבטא את הנפש
כלפי חוץ, ולבוש המעשה הוא
חיצוניות דחיצוניות, לגבי
הנפש עצמה, שיש בזה בחלוקה
האמורה בין הלבושים ביחס לנפש
- ועל-אחת-כמה ויכמה פתח המעשה, כמו שנתבאר לעיל שישנו לא רק במין

(ח) ד"ה ויאמר גו' לך אעת"ר (סה"מ אעת"ר ע' מג ואילך).

(101) ראה של"ה כא, א. וראה אוה"ת שם. (102) תהלים קב, כז. (103) כן מובא הלשון בכ"מ בדא"ת. ובקהלת (ג, ז): עת

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 במין המדבר, אלא גם במין החי, אף-על-פי שאין להם
2 דעת ומוה מוכח שמדובר בכוח נפרד לגמרי מנפש האדם שיש בו דעת.
3 וגם במין המדבר עצמו, הרי חרש שוטה וקטן שאין להם
4 דעת, ומפל-מקום יש להם מעשה¹⁰⁴ וזו הוכחה נוספת שהנפש
5 עצמה וכוח המעשה הם שני דברים
6 נפרדים.
7 ומוסיף ומפרט את ההבדל המהותי בין
8 לבוש המחשבה לשני הלבושים
9 הנוספים, הדיבור והמעשה:
10 וכללות החלוקה הוא,
11 שמחשבה היא גלוי העלם
12 העצמי עניינים שמצד עצמם הם
13 נעלמים בתוך הנפש לעצמו, ללא
14 שיכות לזולת, מה-שאין-כן
15 במעשה וכן בדבור, שכל
16 ענין הדבור הוא בשביל
17 לגלות את הענין שקיים בתוך
18 נפשו לזולתו. ומזה מוכן,
19 שרחוק הערך הפער של דבור
20 ומעשה לגבי מחשבה, הוא
21 כמו רחוק הערך של הזולת
22 שהוא מציאות נפרדת לחלוטין לגבי
23 האדם עצמו. וכל זה האופן שבו
24 המחשבה שונה מהדיבור והמעשה ועל
25 זה מדובר במאמר הנזכר של הרבי
26 הרשב"ב.
27 ואפן השני הוא, לא כפי שהם
28 מצד הנפש עצמה אלא לאחרי
29 שישנם כבר בפועל ובגלוי
30 שלשת הענינים מחשבה
31 דבור ומעשה, וכמו בציור
32 בצורת אות ה', שהיא אות
33 אחת שיש בה שלשת
34 הענינים מחשבה דבור
35 ומעשה, היינו שכל שלושת הדברים
36 כבר קיימים בגלוי, הנה אז
37 המחשבה והדבור הם ביחד,
38 שהרי ענין הדבור הוא
39 שמדבר מה שחושב עתה, או
40 על-כל-פנים מה שחשב
41 לפני-זה, ולכן באות ה' שני הקווים
42 המסמלים את המחשבה והדיבור הם
43 מה-שאין-כן כח
- 44 המעשה, הרי אפשר ייתכן לעשות מעשה בלי כונה וכלי
45 מחשבה כלל, ובענין שלא עסק בו מעולם בעבר, אלא שאז
46 אם המעשה יהיה ללא כונה וללא מחשבה יהיה המעשה בלי סדר,
47 על-דרך כח המעשה במין החי, שאף שאין להם מחשבה
48 ודבור, יש להם ענין המעשה
49 וזה אופיו ומהותו של מעשה המנותק
50 מהמחשבה והדיבור.
51 (א) ומסים במאמר: וזהו
52 שאמרנו בזה (בנוגע
53 לאותיות ק' ר') ונטלין שתי
54 האותיות הללו המסמלות את הקליפה
55 והסטרא אחרא לוקחות אות שיי",
56 שהוא מה שלוקחין ויונקים
57 שפע וחיות הארה דהארה חיות
58 והשפעה מועטת ביותר, מהארת
59 החיות דקדשה, וזהו השפעה זו
60 מהקדושה הקיום שלהם (עד-
61 כאן-לשוננו), וכנ"ל שכל
62 הענינים לאמתתם כפי שהם
63 באמת הם בקדשה, מה-שאין-
64 כן בקליפה הרי זה רק כקוף
65 בפני אדם. ובענין זה היא
66 העבודה המוטלת על האדם להפך
67 את ה'חשוקא ומרירו', החושך
68 והמירות (השייכים ל'שקר' שעיקרו
69 האותיות ק' ור') ל'נהורא
70 ומתקו', לאור ומתיקות, להוציא
71 החיל הכוח והחיות מצד הקדושה
72 שכלע מפיו ומבטנו ירשנו
73 א-ל, עד ש"מת האיש ההוא
74 לבדו" ותצא ממנו כל חיותו
75 (כנ"ל סעיף ח), והינו,
76 שפועלים שהקו"ף תחזר
77 להיות ה"א, אות של קדושה
78 שכל הענינים ממלאים מאור
79 הקדשה, על-ידי עבודת
80 התשובה בכל שלשת הקוין,
81 תורה עבודה וגמילות-

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 **חֲסִדִּים** 105, רמז לאות ה' שיש לה שלושה קוין, **שְׁעַל-יְדֵי-זָה** וְיִדֵּי-זָה הפיכת ה'שטות' של היפך הקדושה ל'שטות דקדושה' **בּוֹנִים אֵת** 12
 2 **מִהֶפְכִּים אֵת 'שְׁקַר' הָעוֹלָם** 1 **וְגִמְלוֹת-חֲסִדִּים** 105, **שְׁעַל-יְדֵי-זָה מִהֶפְכִּים אֵת** 13
 3 **וְ'קֶשֶׁר' הָעוֹלָם לְ'קֶרֶשׁ'** 2 **'שְׁקַר' הָעוֹלָם וְ'קֶשֶׁר' הָעוֹלָם לְ'קֶרֶשׁ' דִּקְדָּשָׁה,** 14
 4 **הַמִּשְׁכָּן שְׁנַעֲשִׂים מִ"עֲצֵי שִׁטִּים** 3 **קֶרֶשִׁים שְׁנַעֲשִׂים מִ"עֲצֵי שִׁטִּים עוֹמְדִים," הִינּוּ,** 15
 5 **הַשְּׁטוּת דִּלְעֻמַּת-זָה עֲבִירוֹת עַל** 4 **מִהֶפְכִּית הִינּוּ, מִהֶפְכִּית** 16
 6 **רִצּוֹן ה' בִּאֲפֹן שֶׁל שְׁטוֹת לִמְטָה מִטַּעַם** 5 **שֶׁהוּא עֲנִין הָעֲבוּדָה שְׁלִמְעֵלָה מִטַּעַם-וְדַעַת,** 17
 7 **וְדַעַת לְשְׁטוֹת דִּקְדָּשָׁה, שֶׁהוּא** 6 **וְעַל-יְדֵי-זָה בּוֹנִים אֵת הַמִּשְׁכָּן, "וְעֲשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ** 18
 8 **עֲנִין הָעֲבוּדָה לַעֲשׂוֹת אֶת רִצּוֹן ה'** 7 **וְשִׁכְנָתִי בְּתוֹכָם," שְׁנַעֲשֵׂה "כְּתִפְאֶרֶת אָדָם לְשִׁבְתָּ** 19
 9 **שְׁלִמְעֵלָה מִטַּעַם-וְדַעַת, וְעַל-** 8 **בֵּית," דִּירָה לּוֹ יִתְבָּרַךְ בְּתַחְתּוֹנִים** 106. 20
 10
 11
 12
 13
 14
 15
 16
 17
 18
 19
 20
 21
 22

(105) אבות פ"א מ"ב. (106) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז. ב"ר ספ"ג. במדב"ר פ"ג, ו. תניא רפ"ו. ובכ"מ.

המשך ביאור למסכת שבועות ליום שני עמ' א

- 1 **הַהִלְכָה כֵּן אִף כְּשֶׁלֹּא עֲמַד הַמְלוּחָה בְּדִין, וְאִי לִיתָא, לִיתָא –** וְאִם אֵין 1
 2 **הִלְכָה כְּמוֹתָם, הָרִי זֶה אִפִּילוֹ אִם עֲמַד הַמְלוּחָה בְּדִין, אֵלֹא נִשְׁבַּעִים** 2
 3 **הַיּוֹרְשִׁים וְגוֹבִים.** 3
 4 **מִקְשָׁה הַגִּמְרָא: אֱלִמָּא מִסְפָּקָא לִיה –** מִדְּבַר רַב נַחֲמָן מוֹכַח שֶׁהוּא 4
 5 **מִסּוּפָק בַּהִלְכָה זֶה, אִם הִלְכָה כִּרְבּ וּשְׁמוּאֵל, וְהָאִמְרַן רַב יוֹסֵף פֶּרֶ** 5
 6 **מִנְיָוִי, עֲבָד רַב נַחֲמָן עוֹבְדָא יְהִלּוֹן –** נִהַג רַב נַחֲמָן לִמְעֻשָׁה בִּאֲפֹן 6
 7 **שֶׁהָיוּ שְׁנֵי בַעֲלֵי הַדִּין חֲשׂוּדִים, שִׁיחֲלֹקוּ בַּמִּמּוֹן, וּמוֹכַח שֶׁלִּדְעוֹתוֹ אֵין** 7
 8 **הִלְכָה כִּרְבּ וּשְׁמוּאֵל, שֶׁהָיוּ לְדַבְרֵיהֶם בִּאֲפֹן שֶׁאֵין אֲפִשְׁרוֹת לְקִיָּים** 8
 9 **אֶת דִּין הַשְּׁבוּעָה, מִפְּסִיד הַתּוֹבָע. מִתְרַצַּת הַגִּמְרָא: לְדַבְּרֵיו דְּרַבִּי** 9
 10 **מֵאִיד הָאוֹמֵר 'חֹזֵרָה שְׁבוּעָה לְמִקּוּמָה' קָאָמַר רַב נַחֲמָן אֶת סְפִיקוֹ,** 10
 11 **הָאִם פִּירוּשׁ רַב וּשְׁמוּאֵל נִכּוֹן, וּמִפְּסִיד הַתּוֹבָע, אוּ פִירוּשׁוֹ שֶׁל רַבִּי** 11
 12 **אֲבָא שֶׁהִתְנַבֵּעַ מִשְׁלָם, וְלִיה לֹא סְבִיָּא לִיה –** אֵךְ רַב נַחֲמָן עֲצֻמוֹ 12
 13 **סוֹבֵר כְּדַבְּרֵי רַבִּי יוֹסִי, שִׁיחֲלֹקוֹ, וְלִכֵּן נִהַג כֵּן גַּם לִמְעֻשָׁה.** 13
 14 **הַגִּמְרָא מִקְשָׁה עַל דְּבַר רַב וּשְׁמוּאֵל שֶׁאֵין אָדָם מוֹרִישׁ שְׁבוּעָה** 14
 15 **לְבָנָיו: מִתֵּיב רַב אוֹשְׁעִיָא, שֶׁנִּינוּ בַּמִּשְׁנָה (כְּתוּבָת קֹדֶשׁ) אָדָם שְׁמַת, וְלֹא** 15
 16 **תְּבַעָה אִשְׁתּוֹ אֶת כְּתוּבָתָה עַד שְׁמִתָּהּ, יוֹרְשִׁיָּה מִן־יֶרֶן –** תּוֹבַעִים 16
 17 **וְגוֹבִים אֵת כְּתוּבָתָה עַד עֲשָׂרִים וְחֲמֵשׁ שָׁנִים מִיּוֹם שְׁמַת בַּעֲלָהּ, וְהָרִי** 17
 18 **שֶׁם הָאִשָּׁה עֲצֻמָּה הִיָּתָה צְרִיכָה לְהִשְׁבַּע כְּדִי לִגְבוֹת אֶת כְּתוּבָתָה** 18
 19 **מִיּוֹרְשֵׁי בַעֲלָהּ, וּמִכֵּל מִקּוֹם גַּם יוֹרְשִׁיָּה גוֹבִים אֶת כְּתוּבָתָה, אִף** 19
 20 **שֶׁאֵינֶם יְכוּלִים לְהִשְׁבַּע שְׁלֹא נִפְרַעָה, וּמוֹכַח שֶׁאָדָם מוֹרִישׁ לְבָנָיו** 20
 21 **מִמּוֹן שֶׁהִיא חַיִּיב לְהִשְׁבַּע עָלָיו. מִתְרַצַּת הַגִּמְרָא: הָאֵל קָאָמַר** 21
 22 **עֲקִינָן, בִּאֲפֹן שְׁנַעֲשֵׂיָה הָאִשָּׁה, וְמִתָּהּ, וְיִרְשִׁיָּה גוֹבִים אֶת הַכְּתוּבָה** 22
 23 **מִכֹּחַ שְׁבוּעָתָה, אֵךְ אִם לֹא נִשְׁבַּעָה אֵין יוֹרְשִׁיָּה גוֹבִים כְּתוּבָתָה.** 23
 24 **מוֹסִיפָה הַגִּמְרָא לְהַקְשׁוֹת עַל רַב וּשְׁמוּאֵל: תָּא שְׁמַע, שֶׁנִּינוּ בַּמִּשְׁנָה** 24
 25 **(כְּתוּבָת זַ), אָדָם שֶׁהִיא נְשׁוּי שְׁתֵּי נָשִׁים, תּוֹחִילָה נִשָּׂא רֵאשׁוֹנָה, וְמִתָּהּ,** 25
 26 **וְאַחֵר כֵּךְ נִשָּׂא שְׁנִיָּה, וְמִתָּהּ הוּא, וּבְמִיתָתוֹ הַתַּחֲיִיב כְּתוּבָה לְאִשְׁתּוֹ** 26
 27 **הַשְּׁנִיָּה, וְיִרְשִׁי הָרֵאשׁוֹנָה תּוֹבַעִים אֶת יִרְשִׁתָּה אֲבִיהֶם, וְהָאִשָּׁה** 27
 28 **הַשְּׁנִיָּה אוּ יוֹרְשִׁיָּה תּוֹבַעִים אֶת הַכְּתוּבָה מִנְכָּסֵי הַבַּעַל, הַדִּין הוּא** 28
 29 **שֶׁהָאִשָּׁה הַשְּׁנִיָּה וְכֵן יוֹרְשִׁיָּה, אִם מִתָּהּ, קוֹדֶמִין לְיִרְשִׁי הָרֵאשׁוֹנָה,** 29
 30 **וְתוֹחִילָה גוֹבָה הַשְּׁנִיָּה אוּ יוֹרְשִׁיָּה אֶת הַכְּתוּבָה, וְאַחֵר כֵּךְ נוֹטִלִים** 30
 31 **יִרְשִׁי הָרֵאשׁוֹנָה אֶת מָה שְׁנוֹתֵר בִּירוּשָׁה, וְהִינּוּ כִּיּוֹן שְׁמוּטִל** 31
 32 **עֲלֵיהֶם לְפָרוּעַ אֶת חוּב אֲבִיהֶם מִנְכָּסֵי, וְכְתוּבַת הָאִשָּׁה הַשְּׁנִיָּה** 32
 33 **מוֹטֵלָה עַל נִכְסֵי אֲבִיהֶם. וּמִכֵּל מִקּוֹם מוֹכַח שִׁיּוּרִשִׁי הַשְּׁנִיָּה גוֹבִים** 33

בס"ד. שיחת מוצאי שבת קודש פרשת בשלח, י"א שבט ה'תשח"י.

בלתי מוגה

- 1 ...ית. [ניגנו הניגון "צמאה לך נפשי גו' עך טי דורין כו", וגם כ"ק אדמו"ר שליט"א ניגנו בעצמו,
- 2 ואחר-כך אמר:]
- 3 בוודאי יודעים כולם פירוש התיבות (של הניגון הנ"ל) בכללות⁶⁹:
- 4 המדובר הוא אודות היצר הרע, שלהיותו "מלך זקן וכסיל"⁷⁰, נקרא "דורין", שפירושו כסיל.
- 5 והוא נוסע אל היריד ("מאַרקא") – כמבואר בחסידות⁷¹ שהעולם כולו הוא כמו "יריד" שבאים אליו
- 6 לקנות סחורה על מנת להרוויח, שהרי "זבון וזבין (ללא ריוח) תגרא איקרי" (בתמיה)⁷², ודוגמתו בנמשל
- 7 הוא ענין ירידת הנשמה לעולם: הנשמה היא "חצובה מתחת כסא הכבוד"⁷³, ויתירה מזה, כדברי רבינו
- 8 בתניא ש"נפש השנית בישראל היא חלק אלקה ממעל ממש", ונשמה זו יורדת למטה ומתלבשת בנפש
- 9 הבהמית ובגוף, ועוסקת בכל עניני העולם – הנה ירידה זו היא צורך עליה, היינו, שהירידה היא כדי
- 10 להרויח, שלכן לא מספיק "שתהא יציאתך מן העולם כביאתך לעולם"⁷⁴, שהרי "זבון וזבין תגרא איקרי",
- 11 אלא צריכה להיות עליה למקום נעלה יותר מהמקום שממנו היתה הירידה.
- 12 וכמו שנתבאר לעיל במאמר⁷⁵, שעל-ידי "באר מים חיים"⁷⁶ (דקאי על ירידת הנשמה למטה) ממשיכים
- 13 את ה"מעייין" ב"גנים", אפילו בגן-עדן העליון, שזהו ענין "מאין באת"⁷⁷.
- 14 ובאותיות פשוטות:
- 15 הנשמה מצד עצמה, כפי שהיא "חצובה מתחת כסא הכבוד" – היא רק "חלק אלקה ממעל"; אך
- 16 על-ידי ירידתה למטה, הנה "יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה"⁷⁸, דכיון שעל-ידי-זה
- 17 ממלאת הנשמה ציווי ורצון הבורא, הרי "שכר מצוה מצוה"⁷⁹, שמתחברת ומתאחדת עם נותן התורה
- 18 ומַצְנֶה הַמַּצְנֶה, "לאשתאבא בגופא דמלכא"⁸⁰, באופן ש"ישראל וקודשא-בריך-הוא כולא חד"⁸¹.
- 19 וזהו שאמרו רבותינו ז"ל⁸² "עתידין צדיקים (ויתירה מזה: כל ישראל, שהרי "עמך כולם צדיקים"⁴⁰)
- 20 שנקראין על שמו של הקב"ה", שהוא ענין התאחדות הנברא עם הבורא, "אתם הדבקים בה' אלקיכם"⁸³.
- 21 ונמצא, שעל-ידי "תשובה ומעשים טובים בעולם הזה" מרוויחים ב"יריד" את השכר והרווח היותר
- 22 גדול, רווח בלי-גבולי – ההתאחדות עם הקב"ה בעצמו שהוא למעלה מכל מדירות והגבלות.
- 23 יט. וכדי להשיג את הרווח מתוך נועם ועריבות ("מיטן גאַנצן געשמאַק") – רוצה הקב"ה שענין זה
- 24 לא יהיה באופן של "נהמא דכיסופא"⁸⁴, מתנה ללא יגיעה.
- 25 ועל זה הוא ענין ה"עמל" ביעקב (כנ"ל סעיף יב) – היגיעה שצריכה להיות אצל כל אחד, שאף-על-פי
- 26 שרואה לפניו שתי דרכים, "את החיים ואת הטוב, ואת המות ואת הרע", מכל-מקום, "ובחרת בחיים"⁸⁵,
- 27 שאינו טועה, אלא בוחר בדרך החיים, וגם אם הדבר כרוך עם קשיים ויגיעה, אין זה מעכב אותו
- 28 מהבחירה וההליכה בדרך שרוצה הקב"ה שילך בה, שזוהי דרך התורה והמצוה.
- 29 ובשביל זה צריך להיות מישהו שיסית ויפתה אותו שלא לעשות כן (שהרי אם יהיה רק טוב בלבד,

(69) ראה גם שיחת ליל שמח"ת שנה זו בסופה (תו"מ חכ"א ע' 113).

(70) קהלת ד, יג ובפרש"י.

(71) ראה תו"א ותו"ח ר"פ וישב. ובכ"מ.

(72) ב"מ מ, ב (ובפרש"י). וש"נ.

(73) זח"ג כט, רע"ב. וראה בהנסמן בנצו"ז לזח"א קיג, א.

(74) ב"מ קז, סע"א.

(75) ד"ה באתי לגני – הא' פ"ו (לעיל ע' 10). הב' פ"ט (לעיל ע' 24).

(76) ש"ש ד, טו.

(77) אבות רפ"ג.

(78) שם פ"ד מ"ז.

(79) שם מ"ב.

(80) זח"א ריו, ב.

(81) ראה זח"ג עג, א.

(82) ב"ב עה, רע"ב.

(83) ואתחנן ד, ד. וראה אדר"ג ספ"ד.

(84) ראה ירושלמי ערלה פ"א ה"ג. לקו"ת צו ז, ריש ע"ד.

ובכ"מ.

(85) נצבים ל, טו-יט.

לא יהיה ענין של יגיעה) – שזהו היצר הרע, שמסית ומפתה את האדם, כדי שהאדם ימצא בעצמו את הכוחות שלא לציית לו, ולמרות טענותיו של היצר הרע, יבחר בדרך הישר, בלימוד התורה וקיום המצוות. מהי כוונת היצר הרע? – איתא בזהר⁸⁶ ומובא בחסידות⁸⁷ שהיצר הרע בעצמו רוצה שלא ישמעו אליו, כיון שהוא יודע את המטרה האמיתית שבשבילה נברא – כדי לגלות את מעלתו של יהודי, שמבלי הבט על הקשיים, עושה הוא מה שהקב"ה מצווה עליו לעשות; ואז מקבל גם היצר הרע את שכרו – כיון שעל-ידו נעשתה עבודתו של יהודי לא בדרך של "נהמא דכיסופא", אלא על-ידי יגיעתו.

וכל זה – כאשר לא שומעים אל היצר הרע; אבל מי ששומע להיצר הרע, ופגם ועבר את הדרך – אזי החסרון הוא בשתיים: הוא עצמו לא קיים את הציווי "ובחרת בחיים", אלא הלך בדרך הלא-נכונה; וגם היצר הרע אינו מרוצה ממנו, שהרי לא זו בלבד שלא יקבל שכר על כך שעל-ידו באה טובה ליהודי, אלא הוא עוד יקבל "פסק"... כמו בכל ענין שמביא תקלה בעולם, כמו שכתוב⁸⁸ "ואת הבהמה תהרוג", מפני שבגללה נכשל יהודי.

וזהו הטיעון עם היצר הרע: בשלמא כאשר מסית את האדם באופן שהאדם אינו שומע אליו – הרי זו חכמה גדולה; אבל כאשר עושה מלאכתו, ובסופו של דבר שומע האדם אליו – הרי לא זו בלבד שה"דורין מאַרקן" אינו מרוויח מאומה (נוסף לכך שהאדם אינו מרוויח מאומה), אלא אדרבה, שיקבל "פסק" על כך שעל-ידו באה תקלה בעולם.

כ. וזהו תוכן הניגון "צמאה לך נפשי . . עך טי דורין כו":

תכלית פעולתו של היצר הרע היא – שיהודי יתעורר ברגש של צמאון להקב"ה ("צמאה לך נפשי"), כיון שנמצא "בארץ ציה ועיף בלי מים"⁸⁹, וכמבואר בתניא⁹⁰ שזהו הטעם ש"זדונות נעשו לו כזכיות"⁹¹, "הואיל ועל-ידי-זה בא לאהבה רבה זו", באופן ש"צמאה נפשו לה' כארץ עיפה וציה . . ביתר עז כו". ואם כן, לאחר שיהודי הגיע כבר לדרגא ד"צמאה לך נפשי כמה לך בשרי" – שוב אין ל"דורין מאַרקן" מה להתערב, כיון שהוא עשה כבר את שלו... ואז פעולתו אינה אלא "רָאָבִישׁ סוּאָרְקָא", לעשות מחלוקת בין ישראל לאביהם שבשמים.

מהי הסיבה לכך שהיצר הרע בכל זאת עושה כן?

הרי זה על-דרך המבואר⁹² בפירוש הנוסח שאומרים ב"על חטא", "על חטא שחטאנו לפניך ביצר הרע" – כידוע הקושיא⁹³: הרי כל החטאים הם ביצר הרע, ומהו יחודו של חטא זה? – שיש לפעמים שהיצר הרע עצמו אינו רוצה בכך, הוא עשה כבר את שלו, אלא שהאדם מגרה את היצר הרע, רחמנא-ליצלן, יותר ממה שהיצר הרע רוצה מצד עצמו!

וזהו גם מה שנתבאר לעיל במאמר⁹⁴ בענין "עול דרך ארץ"⁹⁵, עול דייקא, שלפעמים הרי זה באופן שהוא היפך השכל, היינו, שאפילו שכלו הבהמי אומר לו שהוא עושה שטות וגורם רעה לעצמו, ואף-על-פי-כן, מצד הכבודות שבלבו – כמו שכתוב "ויכבד לב פרעה"⁹⁶ "ולא שת לבו גם לזאת"⁹⁷, ועל-דרך-זה בנוגע ל"פרעה" שבלבו – הרי הוא מגרה את היצר הרע לעשות היפך רצון הבורא, גם כאשר היצר הרע מצד עצמו אינו חפץ בכך.

וכפי שרואים שכאשר אינו יכול לעמוד בנסיון ונכשל ומילא את תאוותו, הנה לאחר שמיילא תאוותו, יש לו רגש של היפך שביעות רצון [כדאיתא בספרים⁹⁸ שה"בחינה" לידע אם דבר מסויים הוא ענין של מצוה או ענין של עבירה, היא, רגש האדם לאחר המעשה, שלאחרי עשיית מצוה יש לו רגש של שביעת רצון, והפכו בעבירה], כיון שאפילו היצר הרע עצמו אינו מרוצה מכך ששמעו אליו.

(93) ראה של"ה סח, סע"א. וראה גם תו"מ ח"ח ריש ע' 230.

(94) ד"ה באתי לגני – הא' פ"ג (לעיל ע' 8). הב' פ"ה (לעיל ע' 20).

(95) אבות פ"ג מ"ה.

(96) וארא ט, ז.

(97) שם ז, כג.

(98) ראה שבט מוסר פכ"ה. וראה גם תו"מ ח"ח ע' 147.

(86) ח"ב קסג, א.

(87) תניא ספ"ט. ספכ"ט. ובכ"מ.

(88) קדושים כ, טו ובפירש"י.

(89) תהלים סג, ב.

(90) פ"ז.

(91) יומא פו, ב.

(92) ראה גם אג"ק ח"ב ע' ר. חכ"א ע' שנח. ועוד.

1 וזהו מה שטוענים – מתוך שמחה (ניגון) – שכיון שישנו כבר הענין ד"צמאה לך נפשי כמה לך
2 בשרי", אזי צריך כבר להיות הענין ד"אתהפכא חשוכא לנהורא"⁹⁹, כמו שכתוב¹⁰⁰ "ואהבת את ה' אלקיך
3 בכל לבבך", "בשני יצריך"¹⁰¹ – שלא זו בלבד שהיצר הרע לא יהיה "רָאָבִישׁ סוּאָרְקָא", שלא יעשה
4 ענינים השייכים לצד השמאלי, אלא אדרבה, שיהפוך להיות מסייע באהבת ה', שהיא היסוד לכל
5 מצוות-עשה (כמבואר בדברי הרמב"ם¹⁰²), כולל גם מצות יראת ה', שהיא היסוד לכל מצוות
6 לא-תעשה¹⁰³, ונמצא, שכאשר אהבת ה' היא "בשני יצריך" – אזי מסייע גם היצר הרע בקיום כל תרי"ג
7 מצוות, שבוזה נכלל גם הענין ד"קדש עצמך במותר לך"¹⁰⁴, וכללות העבודה ד"בכל דרכיך דעהו"¹⁰⁵.
8 כא. ואז זוכים שיהיה "כן בקודש חזיתך", כפירוש הבעל-שם-טוב¹⁰⁶ "הלואי בקודש חזיתך":
9 כשם ש"צמאה לך נפשי גו' בארץ ציה ועיף", הנה באותו צמאון, מרוצה וכליון, יעמדו גם כאשר
10 "בקודש חזיתך" – כאשר יקויים בקרוב היעוד המקווה "את רוח הטומאה אעביר מן הארץ", ו"מלאה הארץ
11 דעה את הוי"¹⁰⁷, שאז יעמדו בתנועה של רצוא לילך מדרגא לדרגא, "מחיל אל חיל", בקדושה גופא¹⁰⁸,
12 והיינו, לפי שבקדושה גופא ישנן דרגות שהם שלא בערך, ובמילא דרוש צמאון גדול ביותר, עד לאופן
13 של יציאה מהכלים, שזהו ענין "בכל מאדך"¹⁰⁹, מאד שלך לפי אותה שעה,
14 ורצוא זה ממשיכים אחר-כך עד למטה מטה – לעשות לו יתברך דירה בתחתונים.

* * *

15 כב. בעל ההילולא אמר פעם באחת משיחותיו*:
16 פעם היה הסדר שהתורה היתה למעלה מכל הענינים. ועד שכאשר דובר אודות חיים מסודרים, חיי
17 נישואין, הנה לכל לראש היה מונח בפשיטות ובוודאות שלאחרי חתונה צריך האברך לעסוק בלימוד
18 התורה משך זמן, ובנוגע לפרנסה – על ההורים משני הצדדים לדאוג באיזה אופן שיהיה, שלא יהיה
19 בלבול מצד דאגת הפרנסה, ויוכל להיות לימוד התורה בטהרה ובמנוחה.
20 הרגשה זו – אמר הרבי – היתה לא רק אצל ההורים, אלא גם אצל הצעירים, הן הבחור והן הבחורה,
21 הן החתן והן הכלה, שגם הם ידעו שזוהי התכלית בחיים.
22 והרבי סיים, שאפילו השפחה שבבית, להבדיל, ידעה שאין להרעיש על-ידי דפיקה בדלת, כיון שהחתן
23 החדש יושב ולומד, ואין לבלבל אותו; העיקר של כל הבית הוא – נישואי הבת לאברך שלומד תורה
24 לשמה, מבלי לחשוב אודות עניני תכלית.
25 כג. אין לך דבר בעולם שנעשה לפתע פתאום. ובכדי שתהיה הרגשה זו – יש לקבוע ולהשריש את
26 מדת הבטחון בהשם-יתברך.
27 ובהקדמה:

28 ישנם הורים שמתהלכים יומם ולילה מתוך דאגה "פן יחסר לחמו"¹¹⁰.
29 – על כך יש פתגם¹¹¹ חריף ("אַ שְׁאָרְפֶּער וואָרט") בספרי מוסר¹¹²: מצינו במדרשי חכמינו ז"ל¹¹³

(* חביבות תורה (סוכות, צ"ו¹⁰⁹)).

(99) ראה זח"א ד, א. תניא ספ"י.
(100) ואתחנן ו, ה.
(101) ברכות נד, א (במשנה). ספרי ופירש"י עה"פ.
(102) ראה "פירוש" לרמב"ם הל' יסוה"ת רפ"ב.
(103) תניא פ"ד.
(104) יבמות כ, א.
(105) משלי ג, ו. וראה רמב"ם הל' דעות ספ"ג.
(106) ראה כתר שם טוב (הוצאת תשנ"ט) בהוספות סס"ד.
(107) ישעי' יא, ט.
(108) ראה לעיל הערה 56.
(109) שיחת יום ב' דחה"ס תרצ"ו בתחלתה (סה"ש תרצ"ו ע' 7).
(110) ע"פ ישעי' נא, יד. וראה רד"ק עה"פ.
(111) ראה גם תו"מ חט"ז ע' 146 הערה 97.
(112) כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר, שאין לחשוש מפני זה, כיון שנמצאים במוצאי שבת ("אלץ וועט אַראָפּגעשוויינקט ווערן").
(113) להעיר מזח"ב ריט, ב.

1 שהנחש הוא עצוב תמיד. ועל-זה שואלים את הנחש למה הוא עצוב – הרי פרנסתו מובטחת, כיון
2 ש"עפר¹¹⁴ תאכל כל ימי חיך"? ומשיב הנחש¹¹⁵, שחושש "פן יחסר לחמו" לאחר שישלח את העפר
3 של כל כדור הארץ! ...
4 ומזה משתלשל באופן דק יותר או באופן גס יותר – שישנה הדאגה "פן יחסר לחמו", וכדי להבטיח
5 את הפרנסה, הנה לכל לראש צריכים לבטל מעניני תורה ומצוותיה, כיון שאינו רואה שעניני התורה
6 ומצוות יכולים להביא לו תועלת בעולם הזה החומרי ואפילו בעולם הזה הגשמי.
7 אמנם, סדר החיים אצל בני ישראל הוא באופן שיודעים מה שמברכים בברכה הראשונה של ברכת
8 המזון (שהיא ברכה כללית, שלכל הדעות חיובה מן התורה¹¹⁶), ברכת הזן – שהקב"ה הוא "הזן את
9 העולם כולו בטובו בחן בחסד וברחמים"¹¹⁷, כך, שהאדם על-ידי דאגתו, לא יעזור מאומה במלאכתו של
10 הקב"ה להמציא לו פרנסתו ופרנסת בני ביתו.
11 וכפי שראו במוחש בזמן ירידת המן – כדאיתא בגמרא¹¹⁸ "משה תיקן לישראל ברכת הזן בשעה שירד
12 להם המן" – שירידת המן "מן השמים" היתה "דבר יום ביומו"¹¹⁸, כך, שבכל יום ידע יהודי שיש לו
13 מזון שתי סעודות עבור יום אחד בלבד, ותו לא, ואף-על-פי-כן, היה מברך בתמימות ובשלימות: "הזן
14 את הכל", מתוך וודאות, שלמחרת בבוקר ימציא לו הקב"ה "על פתח ביתו" – אם רק יתנהג כצדיק¹¹⁹
15 – את המזון הדרוש לו, באופן ש"הממעט לא החסיר"¹²⁰.
16 ועל-אחת-כמה-וכמה בימינו אלו, שאין לך מי שנמצא במעמד ומצב כמו דור אוכלי המן, שקיבלו
17 את התורה גם עבור כל הדורות שלאחריהם, שהיה להם רק מזון ליום אחד, שתי סעודות!
18 כד. וכאשר ההורים אינם שקועים בדאגה "פן יחסר לחמו", אזי מחנכים את הבת והבן באופן שהם
19 יודעים שיש להם על מי לסמוך – על הקב"ה, והרי הקב"ה אינו מוגבל חס-ושלום בהשכלה שרוכשים
20 ב"קאלעדזש", או בשאר הענינים כיוצא בזה שיש שחושבים שזוהי הדרך היחידה עבור פרנסה; הקב"ה
21 יכול ליתן פרנסה בהרחבה, ושלא בערך, למי שאינו מרבה בשטות, ואפילו אינו מרבה בסחורה¹²¹ –
22 יותר ממי שיש לו הרבה שטות והרבה סחורה...
23 וכאשר מחנכים את הילדים באופן כזה, הנה בבוא הזמן שצריכים לחפש חתן או כלה – מביטים על
24 העיקר, ולא על הטפל, ואז, העיקר מביא עמו גם את הטפל, כמו שכתוב¹²² "אורך ימים בימינה בשמאלה
25 עושר וכבוד" (כפשוטם), פרנסה בהרחבה.
26 ועד שהפעולה היא אפילו על אינס-יהודים שנמצאים בבית – על-דרך מה שכתוב¹²³ "וראו כל עמי
27 הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך", כפי שדרשו חכמינו ז"ל¹²⁴ בנוגע למצות תפילין, והרי "הוקשה
28 כל התורה כולה לתפילין"¹²⁵ – כדברי הרבי, שהשפחה שבבית יודעת שאין לה להרעיש בדפיקת הדלת,
29 הדלת שבין הבית לחוץ, כיון שהחתן יושב ולומד תורה, והיינו, שאף שאין לה שייכות וידיעה כלל
30 בענין זה, מכל-מקום, יש לה יראה שפועלת אצלה ביטול במציאות ("זי ווערט אויס מציאות פון
31 טיר-קלאַפערין"), כדי שיהודי יוכל ללמוד תורה במנוחה.
32 וכיון שסדר זה נקבע בתורה, הרי מעצמו מובן וגם פשוט, שזהו ענין נצחי לכל המקומות ולכל
33 הזמנים, גם בשנת תשי"ח, בארצות-הברית ובכל שאר המדינות – שזהו הסדר המאושר, שמביא אושר
34 רוחני וגם עושר גשמי.

המשך השיחה יופיע בדבר מלכות לפרשת בשלח

(121) ראה לעיל במאמר – הא' פ"ג (לעיל ע' 7). הב' פ"ד-ה
(לעיל ע' 18 ואילך).
(122) משלי ג, טז. וראה שבת סג, א. ב"ב כה, ב.
(123) תבוא כח, יו"ד.
(124) ברכות ו, א. וש"נ.
(125) קידושין לה, א. וש"נ.

(114) בראשית ג, יד.
(115) ראה זח"ג רל, א.
(116) ברכות מה, ב.
(117) נוסח ברכה הא' דברכת המזון.
(118) בשלח טז, ד. וראה לקו"ש חכ"ו ע' 95 ואילך. וש"נ.
(119) ראה יומא עה, א.
(120) שם, יח.

בס"ד. משיחות ש"פ בא, ד' שבט ה'תשמ"ח

- תרגום מאידית -

בשבט יעלה כל אחד לתורה¹¹, שהרי יום ההילולא
של הנשיא שייך לכל יהודי, "הוא הכל".
ובפרט בשנה זו שהשבת שלפני יום ההילולא
הוא ש"פ בא, והרי ההסתלקות (בשנת תש"י) היתה
בשבת פרשת בא¹².
ומזה מובן שהשבת שלפני עשירי בשבט
(ובוודאי ביום עשירי בשבט) הוא זמן זכאי ועת
רצון וצריכים לנצלם כדי להתחזק ב"כל מעשיו
ותורתו ועבודתו" של בעל ההילולא, ללכת "בדרך
ישרה אשר הורנו מדרכיו ונלכה באורחותיו נס"ו"¹³.
ב. ויובן בפרטיות יותר בהקדים הביאור בדיוק
לשון הרמב"ם הנ"ל בנוגע למלך ונשיא שהוא "לב
כל קהל ישראל". שפירוש הדבר בפשטות: כשם
שחיות כל הגוף תלויה בלב, כך חיות "כל קהל
ישראל" תלויה במלך.
אלא שעדיין צריך להבין: חיות הגוף הרי
תלויה בעיקר במוח שבראש¹⁴, ואדרבה: "עיקר
משכן הנשמה" במוחין שבראש¹⁵, וממנו נמשך
חיות לכל אברי הגוף (גם ללב)¹⁶. וא"כ מדוע
מדמה הרמב"ם את המלך ללב ולא למוח¹⁷?

א. יום השבת-קודש הזה הוא השבת שלפני –
ומיני' מתברך¹ - עשירי בשבט, יום ההסתלקות-
הילולא של כ"ק מו"ח אדמו"ר.
ושייכות מיוחדת לשבת זה עם יום ההילולא,
שהרי כבר בשבת מתחילים לעסוק בעניני ההילולא
– כידוע פרטי ההנהגות ע"פ מנהג ישראל בשבת
שלפני ההילולא, עלי' לתורה², וכיו"ב ("נהרא³
נהרא ופשטיה")⁴.
ועאכו"כ ביום הילולא של צדיק, שביום
הסתלקותו (ועד"ז ביום ההילולא שלו מדי שנה),
"כל מעשיו ותורתו ועבודתו אשר עבד כל ימי
חייו"⁵ עולים ונכללים למעלה, ו"מתגלה" ומאיר
בבחי' גילוי מלמעלה למטה . . . ופועל⁷ ישועות
בקרב הארץ".
ובפרט ביום ההילולא של נשיא הדור,
ש"הנשיא הוא הכל"⁸, ובלשון הרמב"ם⁹ "לב כל
קהל ישראל" – מובן, שיום ההילולא שלו
וההכנות לכך בשבת שלפניו שייכים לכל אחד
ואחד שבדור.
וזהו גם היסוד להצעה¹⁰ שבשבת שלפני עשירי

ואילך. ס' המנהגים-חב"ד ע' 95 ואילך. אגרות קודש ח"ד ע' קמב
ואילך.

(11) שמיוסדת על הצעת כ"ק מו"ח בקשר ליארצייט של אביו,
אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע (אגרות קודש שלו ח"א ע' קמא).
(12) דאף שהוא שונה בימי החודש, אבל מובן שההסתלקות
שייכת גם לפ' השבוע, ובפרט ביום השבת שבו קורין כל הפרשה
(שצריכים "לחיות" עם הפרשה, כתורת אדה"ז – "היום יום" ב'
חשון. ס' השיחות תש"ב ע' 29 ואילך). והרי כל דבר הוא
בהשגחה פרטית, ועאכו"כ ימי צדיקים, שעליהם נאמר "יודע ה'
ימי תמימים" (תהלים לז, יח. וראה ב"ר ר"פ חיי שרה).

(13) אגה"ק סי' זך (קכו, א).
(14) "תלת שליטין אינון כו' מוחא ולבא וכבדא" – זח"ב קגג,
א (ברע"מ). וראה זח"א קלח, א (במדנ"ע). וראה זהר חדש פ,
א: תלתא מלכא אינון כו'.

(15) ועד שלכמה דיעות אפשר (לבצע"ח עכ"פ) לחיות בלא לב
(אף שאא"פ לחיות בלי ראש), דלא כדעת החכם צבי' (סי'
עד"עו. וראה זח"ג רכא, ב) – שו"ת מהרמ"ז סי' לג. כרתי ופלתי
ס"מ סק"ד. בהנסמן בסה"מ תשי"א ע' 186 בהערה.
(16) תניא פנ"א.

(17) להעיר משאלה דוגמתה בנוגע לזה שהקב"ה נקרא בשם
לב ולא בשם מוח (לקו"ת שה"ש לג, ד). ועיי"ש הביאור
בהפרש בין מוח ולב.

(1) דשבת מיני' מתברכין כולהו יומין דשבוע הבא (זח"ב סג,
ב. פח, א).

(2) (מה טוב) למפטיר – ראה שער אפרים שער ט סמ"ב. ברכי
יוסף שו"ע או"ח סרפ"ד. – הובא בס' המנהגים-חב"ד ע' 79.
בנוגע לשאר המנהגים הקשורים עם הכנות להיארצייט (כמו
הוספה בלימוד התורה, בנתינת הצדקה וכיו"ב) אפשר להשלים
ופשיטא לקיימם גם בימי השבוע שלאחרי השבת; אבל העלי'
לתורה שייכת דוקא לשבת שלפני היארצייט (וי"ל – מפני שמיני'
מתברך היארצייט), וצע"ג באם אפשר להשלימו בקריאת שני
וחמישי הבא, ובפרט שהוא בפרשה אחרת, בנדו"ד – פ' בשלח
(ואף את"ל שהעלי' בשבת יכולה להיות בקריה"ת דתפלת מנחה
(שהיא בפרשת בשלח), מ"מ ה"ז חלק משבת פ' בא (בנדו"ד)).
(3) חולין יח, ב. נז, א.

(4) כמה מהם הובאו בס' מועד לכל חי (הובא בס' המנהגים
שם).

(5) אגה"ק סי' זך (קמז, א-ב). וראה סידור שער הל"ג בעומר
(דש, ב"ג). ועוד.

(6) אגה"ק סי' כח (קמח, א).

(7) תהלים עד, יב.

(8) פירש"י חוקת כא, כא.

(9) ה' מלכים פ"ג ה"ו.

(10) במכתב מר"ח שבט – נדפס בלקו"ש חיי"א ס"ע 216

ומכיון שבדם מלובשת החיות – "כי הדם הוא
הנפש"²⁵ – הרי מובן, שבכל האברים נמשך אותה
החיות.

ועפ"ז יובן מש"כ הרמב"ם שהמלך הוא "לב כל
קהל ישראל" – כי נוסף על זה שהמלך מנהיג את
העם, ומשפיע אליו כל צרכיו²⁶ (לכל אחד ואחד
את צרכיו), שמצד זה נקרא "ראש הדור"²⁷, ה"ה גם
משפיע (ויש לומר, שאדרבה, זהו עיקר ענינו) אל
העם מענינו (של המלך) הוא, שזה נשפע לכולם
בשוה²⁸.

וכפי שמצינו בנוגע לקריאת פרשיות התורה
שהמלך הי' קורא ב"הקהל" בתור שלוחו של
הקב"ה, "להשמיע דברי האל"²⁹, שלכאור"א
[חכמים גדולים] ואלה שאינם מבינים פירוש
המילות, כי לא מבינים בלה"ק] נשפע אותו הענין
(ד) "דברי האל"²⁹.

ג. ומזה מובן בנוגע לנשיאי ישראל שבכל דור,
שבנוסף להוראות שכל נשיא נותן לאנשי דורו [הן
הוראות כלליות והן הוראות פרטיות], ה"ה גם
משפיע אליהם מענינו הוא (של הנשיא), ע"י
הנתינת-כח שנותן להם לעשות (עכ"פ) "אפס קצהו
ושמץ מנהו"³⁰ מעבודתו בקודש.

ומכיון שהנשיא הוא "לב כל קהל ישראל" –
יש לומר, שהענינים שאנשי הדור מקבלים מהנשיא
[ובפרט ה"הוראות" שלמדים מהנהגתו של הנשיא]
– ה"ה תפקידו המיוחד של הדור הזה.

וע"ד הידוע³¹ בפירוש מאמר רז"ל³² "במאי הוי

1 ונוסף לזה: ענינו של המלך הוא שמנהיג את
2 העם – "אשר יוציאם ואשר יביאם"¹⁸. וזהו
3 בדוגמת הראש המנהיג את כל אברי הגוף¹⁹ [ולכן
4 מצינו בכ"מ שהמלך נקרא "ראש"²⁰], וא"כ מדוע
5 מדמה הרמב"ם את המלך ללב?

6 וי"ל הביאור בזה:

7 המעלה שבהשפעת הלב לאברי הגוף לגבי
8 השפעת המוח אליהם, היא בכך שאברי הגוף
9 מקבלים מהלב את אותה החיות.

10 משא"כ החיות הנשפעת (בגלוי) לאברי הגוף
11 מהמוח שבראש, היא באופן שכל אבר מקבל
12 "חיות וכח" השייך לו "כפי מזגו ותכונתו, העין
13 לראות והאוזן לשמוע והפה לדבר והרגלים
14 להלך"²¹.

15 ויש להוסיף: שאפילו הרצון המלובש במוח
16 שבראש, המנהיג את כל האברים, הנה אע"פ שענין
17 וגדר הרצון נמצא בכל האברים בשוה – הרצון
18 "להניע הרגל" הוא שוה לרצון "להניע הראש",
19 ואפילו – לרצון להשכיל²² –

20 הנה מובן בפשטות שבפועל הם רצונות שונים:
21 רצון להניע הרגל, רצון להניע הראש, רצון להשכיל.

22 משא"כ החיות הנמשכת מן הלב לכל אברי
23 הגוף, היא באופן שכל האברים מקבלים אותה
24 החיות²³. וכפי שרואים בפשטות, שמהלב נמשך
25 דם לכל האברים – בכל האברים אותו הדם²⁴.

(18) פינחס כז, יז.

(19) ולכן נקרא הראש "מלך על כל אבריו" (שבת סא, א. שו"ע
אדה"ו או"ח מהדו"ט ס"ב ס"ד. ובמהדו"ק שם ס"ו), גם על הלב
(אף שבפרטיות גם הלב נקרא בשם "מלך" בערך לשאר האברים
– זח"ב קטז, סע"ב. ח"ג שם. רלב, סע"א. רלה, א).
ולהעיר מהר"ת "מלך" – מוח לב כבד (ראה ניצוצי אורות
וניצוצי זהר לזח"ב קנ"ג, א. וש"נ), והרי ראש כל התיבה הוא אות
מ"ם – מוח.

(20) ש"א טו, יז. ועוד. "ראש הדור" – תנחומא חוקת כג.
במדבר"ר פי"ט, כח. וראה תניא פ"ב: ראשי אלפי ישראל
שנשמותיהם הם בבחי' ראש ומוח כו' ראשי בני ישראל שבדורם.
ולהעיר ממש"נ בכ"מ (נשא את ראש) – במדבר ד, א. נשא ד,
כב. וראה במדבר"ר פ"ד, יב. אוה"ת נשא (כרך ו) ע' א'תשלה.
(21) תניא פנ"א.

(22) סהמ"צ להצ"צ מצות בנין מקדש (פו, ריש ע"א). וראה
ד"ה ויקח קרח תרס"ו (המשך תרס"ו ע' רעג ואילך). ד"ה ועתה
יגדל נא תרס"ח (ע' רמח"ט). ד"ה ואני תפילתי תרצ"ד (סה"מ
קונטרסים ח"ב שיא, ב ואילך).

(23) ראה לקו"ת במדבר יג, סע"א.

(24) שסובב והולך מהלב אל כל האברים כו' ואח"כ חוזר אל

הלב, ודוקא כשסיבוב והילוך זה הוא כהלכתו תמיד כסדרו
המסודר לו כו' אזי האדם בריא בתכלית כו' (אגה"ק סל"א. וראה
לקו"ת שה"ש שם. ד"ה עם המלך תרס"ג. ועוד).

(25) ראה יב, כג.

(26) ראה סהמ"צ להצ"צ מצות מינוי מלך בתחילתה.

(27) מדרש שבעה ערה 20.

(28) שבפרטיות גם בעבודת כל אחד יש ב' ענינים (בדוגמת
הלב והמוח): א) דבר המשותף בעבודת כל ישראל – שאני
נבראתי לשמש את קוני (קידושין בסופה). ב) שליחותו המיוחדת,
דוקא ע"י נשמה וגוף שלו ובוזמן ומקום שלו [ולכן "כל אחד
ואחד חייב לומר בשבילי נברא העולם" (סנהדרין לו, א במשנה)],
וכן בתומ"צ שלו: נוסף על החיוב בלימוד התורה וקיום כל
המצוות בכלל – יש לכאור"א חלקו בתורה, "ותן חלקנו בתורתך",
והמצוה ד"הוה זהיר ב'י' טפי" (כדלקמן בפנים).

(29) רמב"ם סוף הלי' חגיגה.

(30) ל' התניא פמ"ד (סג, א).

(31) סה"מ תש"ח ע' 240. ס' השיחות ה'ת"ש ע' 22. ועוד.

(32) שבת קיח, ב.

השומע יצחק ל"י³⁶ – "כל השומע" שנולד עוד
 ילד יהודי, כלומר, שניתוסף ביהדות, הרי זה מוסף³⁷
 אצלו שמחה ותענוג.³⁸
 ה. ועוד ענין בזה:
 שני השמות ("יוסף יצחק") קשורים עם
 הגאולה העתידה³⁷ [שלכן מתחילים שניהם באות
 יו"ד המשמשת בלשון עתיד]:
 "יוסף" – "על שם שעתידי הקב"ה להוסיף
 ולגאול את ישראל ממלכות הרשעה³⁸ כשם שגאל
 אותם ממצרים³⁹, דכתיב⁴⁰ והי' ביום ההוא יוסף
 ה' שנית ידו וגו'⁴¹;
 ועד"ז בנוגע ל"יצחק" – לשון עתיד, כי
 לעתיד-לבוא⁴² יתגלה ה"צחוק ותענוג העליון"⁴³.
 ויש לומר, שהשייכות ד"יוסף" ו"יצחק"
 לגאולה העתידה היא גם מצד זה שהעבודה דלעת"ל
 תהי' באופן ד"יוסף" ו"יצחק":
 מכיון שלעת"ל לא יצטרכו להתעסק וללחום
 ולבטל ענינים בלתי-רצויים, כי "ואת רוח הטומאה
 אעביר מן הארץ"⁴⁴ – במילא תהי' העבודה רק
 להוסיף ("יוסף") בקדושה גופא, "ילכו מחיל אל
 חיל"⁴⁵ להמשיך "אורות נעלים ביותר"⁴⁶.

(36) וירא כא, ו.

(37) וגם ההילולא ביום נעשירי (בשבט) שייכת להגאולה – כי
 עשרה הוא מספר השלם (פרדס שער ב), המורה על שלימות
 העבודה בגאולה העתידה (ראה המשך וככה תרל"ז פ"ז ואילך.
 ועוד), שלכן יהי' אז השלימות של עשרה בכמה ענינים (שירה
 עשירית, פרה עשירית, כינור של עשרה נימין. ועוד).

(38) ו"יוסף ה' לי בן אחר" קאי גם על מלך המשיח, "זרע
 שהוא בא ממקום אחר", מרות המואבי' (ב"ר פכ"ג, ה), כי
 "כשהרע נהפך לטוב אין שבת גדול מזה כו'" (עבוה"ק ח"ד
 ספ"ד) – אוה"ת ויצא רכ, א. תתכז, ב. ויחי שצז, ב. תט, ב.

(39) וגם יוסף עצמו הי' למעלה מענין הגלות והשעבוד –
 כמובן מדברי המדרש (שמו"ר פ"א, ד. וראה לקו"ש ח"כ ע' 238
 ואילך) "כל זמן שיוסף הי' קיים לא הי' להם משוי של מצרים
 כו'". ולהעיר שיוסף הוא מלך (תנחומא במדבר יב. במדבר"ר פ"ב,
 ת. הובא בפירש"י ויחי נ, ג. וראה שמו"ר פ"א, ז. ועיי"ש במשנת
 דרבי אליעזר שמקשר מלכותו של יוסף עם זה שהוא רומז על
 הגאולה העתידה, ככפנים).

(40) ישע"י יא, יא.

(41) שמו"ר פ"א, ה.

(42) ולהעיר ממאחז"ל שלעתיד-לבוא יאמרו ליצחק כי אתה
 אבינו (שבת פט, ב. הובא בתו"א שבהערה הבאה. ועוד).

(43) תו"א ויצא כא, ג.

(44) זכרי' יג, ב.

(45) תהלים פד, ח. וראה ברכות בסופה. שו"ע אדה"ז או"ח

רסקנ"ה.

(46) אגה"ק סכ"ו (קמה, א).

זהיר טפי", שלכל אחד יש מצוה הנוגעת אליו
 במיוחד, שבה מאיר ("זהיר" מלשון זוהר ואור)
 ביותר האור האלקי, ועד שמצוה זו היא ה"שער"
 לכל המצוות שמקיים, שלכן צריך להיות "זהיר
 (כפשוטו) טפי" במצוה זו.

ד. מהענינים המיוחדים שיכולים ללמוד
 מהנהגתו של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו (בעל
 ההילולא בעשירי בשבט) – ענינים הנוגעים
 במיוחד לדורנו זה, כנ"ל:

א) לא להסתפק עם ההישגים של העבר, אלא
 להוסיף עוד בזה במשך כל הזמן כו'.

הן בעבודתו עם עצמו, והן בעבודת הפצת
 היהדות והפצת המעיינות חוצה.

ב) כל ענין בעבודת ה' (הן בעבודתו עם עצמו,
 והן בעבודה להשפיע על הזולת) צריכה להיעשות
 בשמחה ובטוב לבב.

ונוסף לזה: ההשפעה על הזולת צריכה להיות
 באופן כזה, שתגרום לשמחה ותענוג גם אצל
 הזולת.

ושני ענינים אלו מרומזים בשמו³³ של בעל
 ההילולא – "יוסף יצחק":

"יוסף" – מלשון הוספה. להוסיף כל הזמן, הן
 בנוגע לעבודה עם עצמו, והן בנוגע לעבודה
 ד"יוסף ה' לי בן אחר"³⁴, להשפיע ולפעול על
 יהודי שהוא במצב ד"אחר" ולעשות ממנו "בן"³⁵.
 ועד"ז אם בענין אחד הוא עדיין "אחר" – שיהי'
 גם בענין זה "בן".

"יצחק" – מלשון צחוק ותענוג, שכל ענין
 בעבודת ה' יעשה מתוך תענוג ושמחה.

וצחוק ותענוג זה, לא רק בנוגע לעצמו אלא גם
 (כנ"ל) בנוגע לזה שצריכים לקרבו ליהדות,
 שהתקרבותו לתורה ומצוות תהי' (לא מצד יראת
 העונש וכיו"ב, אלא) עי"ז שמרגיש הטוב טעם
 ותענוג שיש בתומ"צ.

וגם זה מרומז בשם "יצחק", על שם "כל

(33) ששם האדם מחי' אותו ומורה על מהותו – ראה לקו"א

(להה"מ) סרמ"ד. או"ת (להה"מ) ד, סע"ג. לקו"ת בהר מא, ג.
 וראה בארוכה לקו"ש ח"ו ע' 35 ואילך בהערות.

(34) ויצא ל, כד.

(35) ראה אוה"ת עה"פ ויצא שם (רכ, א ואילך). ויחי שפו, א

ואילך. שצ, א ואילך. שצז, ב ואילך. תט, א ואילך.

ובמיוחד: לעורר ולפרסם בכל מקום ומקום³⁸
 שיעשו בעוד מועד את ההכנות המתאימות לכל³⁹
 הענינים ומנהגים הקשורים עם יום ההילולא⁴⁰
 (שכבר נדפסו בפרטיות⁵¹) – בנוגע לתפילות היום;⁴¹
 הוספה בלימוד התורה, כולל לימוד תורתו של בעל⁴²
 ההילולא; הוספה מיוחדת בנתינת הצדקה, וכו';⁴³
 ועוד וגם זה עיקר: לארגן שביום ההילולא⁴⁴
 תהיינה התוועדויות בכל מקום ומקום, באופן⁴⁵
 ד"כרוב עם הדרת מלך"⁵² – בכל מקום מתאים לפי⁴⁶
 תנאי המקום והזמן, בכדי שיהי' "כרוב עם" עד⁴⁷
 כמה שאפשר.⁴⁸
 וההכנות לזה בעוד מועד צריכות להיות⁴⁹
 במיוחד בשנה זו, כאשר יום ההילולא חל בערב⁵⁰
 שבת, שבו ביום קשה לערוך התוועדות "כרוב עם",⁵¹
 כיון שעסוקים בהכנות לשבת. ועד"ז בליל שבת,⁵²
 כיון שצריך לסעוד סעודת שבת ביחד עם בני ביתו⁵³
 וכו', ואפילו ביום השבת – גם זה מוגבל רק לאלו⁵⁴
 הנמצאים בסמיכות מקום.⁵⁵
 ולכן צריך כבר עתה להתחיל בהכנות כיצד⁵⁶
 ומתי לערוך ההתוועדות בימים שלאחרי יום⁵⁷
 ההילולא,⁵⁸
 ומה טוב – שיעשו התוועדות הן ביום⁵⁹
 ההילולא, או בשבת שלמחרתו, והן בימים⁶⁰
 שלאחר-יזה – באופן וזמן המתאים שיותר יהודים⁶¹
 ישתתפו בזה, באופן ד"כרוב עם הדרת מלך".⁶²
 ובהתוועדות זו בקשר עם יום ההילולא יתחזקו⁶³
 כולם יחד ללכת "בדרך ישרה אשר הורנו מדרכיו⁶⁴
 כו", בכל הפרטים הנ"ל,⁶⁵
 ובהדגשה: באופן ד"יוסף" – הוספה ועלי' בכל⁶⁶
 עניני טוב וקדושה, ו"יצחק" – מתוך שמחה,⁶⁷
 המקיפה את כל מציאותו.⁶⁸
 ובאופן ש"יוסף" (הוספה) ו"יצחק" (שמחה)⁶⁹
 המקיפה גם את חלקו בעולם, עי"ז שיהודי מנצל⁷⁰
 את דברי הרשות "לשם שמים"⁵⁴ ו"בכל דרכיך⁷¹
 דעהו"⁵⁵, שהוא (אינו פורש מהם, אלא) משתמש⁷²

1 וכל הענינים שישראל יפעלו בעולם, יתקבלו
 2 בעולם (לא בדרך כפי', אלא) מתוך שמחה ותענוג.
 3 ו. וע"פ הידוע⁴⁷ שתיבה המתחילה באות יו"ד,
 4 מורה הן לשון עתיד והן לשון הווה (תמידות) – יש
 5 לומר, שהענינים ד"יוסף" ו"יצחק" בעבודת ה'
 6 עתה (הוספה ותענוג) והענינים ד"יוסף" ו"יצחק"
 7 שיהיו לעת"ל, יש ביניהם קשר ושייכות:
 8 כל הענינים דלעת"ל תלויים ב"מעשינו
 9 ועבודתינו" עתה⁴⁸. ולכן, ע"י העבודה עכשיו
 10 באופן ד"יוסף" ו"יצחק" (להוסיף בתומ"צ
 11 ("יוסף") מתוך שמחה ותענוג ("יצחק")) באים
 12 לזמן ד"יוסף ה' שנית ידו" ול"צחוק ותענוג
 13 העליון" שיהי' בגאולה העתידה.
 14 ולכן עבודה זו היא תפקידו המיוחד של דורנו
 15 (כנ"ל ס"ג) דור האחרון של הגלות, שתפקידו
 16 להביא את הגאולה.
 17 ז. המסקנה וההוראה מכל האמור לעיל בנוגע
 18 לפועל:
 19 החל משבת זו (לפני יום ההילולא בעשירי
 20 בשבט) ובימים שלאחר-יזה – צריך כל יהודי
 21 [ובפרט אלו שזכו לראות את כ"ק מו"ח אדמו"ר,
 22 או להתאחד עמו ע"י לימוד תורתו] להתכונן ליום
 23 ההילולא של נשיא דורנו, "לב כל קהל ישראל"
 24 שבדור,
 25 ע"י קבלת החלטות טובות, ולהביאם לפועל,
 26 להתחזק בהליכה "בדרך ישרה אשר הורנו מדרכיו
 27 ונלכה באורחותיו נס"ו", החל מלימוד תורתו,
 28 ותורה בכלל, ובאופן כפי ש'בעל ההילולא' תבע,
 29 שלימוד התורה של יהודי צריך להיות באופן שלא
 30 רק שהוא לומד תורה (ועד שמתאחד עמה ב"יחוד
 31 נפלא שאין יחוד כמוהו ולא כערכו נמצא כלל
 32 כו"⁴⁹), אלא שהתורה מלמדת אותו כיצד עליו
 33 להתנהג,
 34 ו"גדול תלמוד שמביא לידי מעשה"⁵⁰ – קיום
 35 המצוות בהידור, ובפרט בכל הפעולות ש'בעל
 36 ההילולא' יסד, ובכללות – הפצת התורה והיהדות
 37 והפצת המעיינות חוצה.

(51) מכתב שבהערה 10.

(52) משלי יד, כח.

(53) משא"כ לפני יום ההילולא – אין נוהגים להקדים סיום

וכי"ב.

(54) אבות פ"ב מ"ב.

(55) משלי ג, ו.

(47) פירש"י בשלח טו, א.

(48) תניא רפ"ז.

(49) תניא פ"ה.

(50) קידושין מ, ב.

וביחד עמם – כל יהודי דורנו זה, נשמות 16
בגופים. ואע"פ שכתוב⁶⁵ שאצל כל יהודי צריך 17
להיות "אל עפר תשוב"⁶⁶, עכ"פ "שעה אחת קודם 18
תחיית המתים" – מובן, שעתה אפשר לצאת י"ח 19
ו"אל עפר תשוב" בעבודה רוחנית⁶⁷ - עבודת 20
הביטול (עפר), ענין המיתה בעבודה רוחנית⁶⁸. 21
והולכים כולם יחד לארץ הקודש, לירושלים 22
עיר הקודש, בביהמ"ק השלישי, ובאופן 23
ד"אחישנה"⁶⁹, לא עיכבן אפילו כהרף עין⁷⁰. 24

בהם גופא "לשם שמים" ו"דעהו"⁵⁶. ואז צריך 1
להתווסף בזה (ובוודאי נותן הקב"ה את הברכות 2
והאפשרות לכך שיהי' באופן מתמיד ("יוסף"), עוד 3
ועוד, בבני חיי ומזוני רויחי ובכולם רויחי, כיון 4
שהוא מנצל את הכל "לשם שמים" כו'. 5
וזה נעשה הכנה קרובה לשלימות של "יוסף" 6
ו"יצחק" בגאולה האמיתית והשלימה, שאז יהי' 7
"בא אל פרעה"⁵⁷, "דמיני' אתפריעו ואתגליין כל 8
נהורין"⁵⁸, ו"ויהי בשלח פרעה את העם"⁵⁹, לא רק 9
ביטול הגלות, אלא פרעה וגלות בעצמם עוזרים 10
ו"שולחים" יהודים מהגלות⁶⁰, 11
ועד ל"אז ישיר"⁶¹, השירה העשירית⁶², ו"שר 12
לא נאמר אלא ישיר, מכאן לתחיית המתים מן 13
התורה"⁶³ – ו"הקיצו ורננו שוכני עפר"⁶⁴, ובעל 14
ההילולא בתוכם ובראשיתם, 15

(65) שבת קנב, ב.

(66) בראשית ג, יט.

(67) ע"ד המבואר (תו"א ר"פ שמות) שבזמננו זה יזכו לגילוי פנימיות התורה ע"י "עבודה קשה בחומר ובלבנים" שבתורה – חומר דא קל-וחומר, לבנים דא ליבון הלכתא, אף שבגלות מצרים זכו למ"ת ע"י "עבודה קשה בחומר ובלבנים" כפשוטו.

(68) (כפי שהי' צ"ל הסדר אם לא הי' החטא (ראה זח"ג קנט, א. אוה"ת חוקת ע' תתטז ואילך. סה"מ עטר"ת ע' תקטו. ועוד). ולהעיר ממאחז"ל מאן דנפל מדרג' איקרי מית (ראה זח"ג קלה, ב. לקו"ת חוקת נו, ריש ע"א. ועוד. לקו"ש ח"י ע' 211).

(69) ישע"י ס, כב. סנהדרין צח, א.

(70) כימי צאתך מארץ מצרים (מכילתא ופירש"י פרשתנו יב, מא).

(56) כמו שלומדים בשיעור היומי ברמב"ם (הל' דיעות פ"ג).

(57) ריש פרשתנו.

(58) זח"א רי, א.

(59) ר"פ בשלח – שקורין בתפילת מנחה בשבת זו, ויום ההילולא הוא בערב שבת פ' בשלח.

(60) ראה תו"א בשלח סא, ג.

(61) בשלח טז, א.

(62) מכילתא בשלח שם.

(63) סנהדרין צא, ב. מכילתא שם.

(64) ישע"י כו, יט.

המשך ביאור למסכת שבועות ליום שלישי עמ' ב

והפסוק 'כי תשבע' מתפרש בלשון 'אי', כלומר אם תשבע, דהיינו 17
מעצמו, ולא שבועת הדיינים שהיא בעל כרחו. 18
הגמרא חוזרת לדון במחלוקת רב ושמואל, ומביאה את דעת רבי 19
אלעזר: רבי אֶלְעָזָר אָמַר, כּוֹלֵן פְּטוּרִין מִקֶּרְבֵּן שְׁבוּעַת הַשּׁוֹמְרִין, 20
וְאוֹלָם חֵיבִין מִשּׁוּם שְׁבוּעַת בִּיטוּי, כְּשִׁיטַת רַב הַמְּבֹאֲרֶת לַעִיל. חוֹיִן 21
מֵהָאֹפֶן שְׁטוּעֵן אֵינִי יוֹדֵעַ מָה אָתָּה סָתָה, דְּשׁוּאֵל – שְׁשֵׁנִי לִגְבִי 22
שׁוּאֵל, וְכֵן חוֹץ מִטַּעֲנַת נִיכָה וְאִבִּידָה, דְּנוֹשָׁא שְׂכָר וְשִׁפְשׁוּכָר – 23
שְׁשֵׁנִי לִגְבִי שׁוֹמֵר שְׂכָר וְהַשּׁוֹכֵר, שְׁבָהֶם שְׁנִינִי בַּמִּשְׁנָה שֶׁהוּא 24
חֵיב, אוֹתוֹ חֵיבִין הֵינִי קֶרְבֵּן שְׁבוּעַת הַפִּיקְדוֹן, שְׁתָּרִי כְּפָרוֹ מִמּוֹן – 25
שַׁעַל יְדֵי שְׁבוּעָתָם, רָצוּ לְהִפְטֹר מִחֵיבִין מִמּוֹן, וְשְׁבוּעָתָם נִחְשְׁבֶת 26
שְׁבוּעַת כְּפִירַת מִמּוֹן. 27

עֲלֵיהֶם קֶרְבֵּן חֲטָאת הָבָא מִשּׁוּם שְׁבוּעַת בִּיטוּי. 1
וְאִי אִתְּמַר בְּהָא – וְאִם הָיוּ נִחְלָקִים רַק לַעֲנִין שְׁבוּעַת הַשּׁוֹמְרִים, 2
הֵינִי אוֹמְרִים שְׁדוּקָא בְּהָא קָאָמַר שְׁמוּאֵל שְׁפִטוֹר, מִשּׁוּם שְׁבִית דִּין 3
מִשְׁבִּיעִים אוֹתוֹ, וְכַדְבְּרִי רַבִּי אֲמִי, אֲכַל בְּהָא – לַעֲנִין שְׁבוּעַת שׁוֹרֵק 4
פְּלוּנִי חֲפֵץ לִים, אִימָא מוֹדָה לִיה שְׁמוּאֵל לָרֵב שְׁחִיב קֶרְבֵּן, מֵאַחֵר 5
וְנִשְׁבַּע מִעֲצָמוֹ, לְפִיכָךְ צָרִיכָא – צָרִיךְ הִיָּה לְהַשְׁמִיעֵנוּ אֶת 6
מַחְלֻקְתָּם בְּשֵׁנִי הַמִּקְוִינִי. 7
הַגְמָרָא עוֹבֶרֶת לְדוֹן בְּדַבְרֵי רַבִּי אֲמִי: גּוֹפָא – נֶשׁוּב לַעֲצֵם דְּבַרִּי רַבִּי 8
אֲמִי וְנִבְאָר אוֹתָם, אָמַר רַבִּי אֲמִי, כֹּל שְׁבוּעָה שֶׁהִינִי מְשַׁבְּעִין 9
אוֹתָהּ הוּא נִשְׁבַּע לְשָׂקָר, אֵין בָּהּ חֵיבִין קֶרְבֵּן חֲטָאת, הָבָא מִשּׁוּם 10
שְׁבוּעַת בִּיטוּי. שְׁנֵאמַר (ויקרא ה'ד) 'אִו נֶפֶשׁ בִּי תִשָּׁבַע לְכַמָּא כְּשִׁפְתָּיִם, 11
וּמַהֲלִשׁוֹן 'כִּי תִשָּׁבַע', מִשְׁמַע שְׁדוּקָא בְּאֹפֶן שְׁנִשְׁבַּע מִעֲצָמוֹ חֵיב 12
קֶרְבֵּן, וְלֹא כֹאשֶׁר הַשְׁבִּיעוּהוּ בֵּית דִּין. וְהֵטַעַם שְׁדוּרִשִׁים 'כִּי תִשָּׁבַע' 13
מִעֲצָמוֹ, הוּא כְּדִרִישׁ לְקִישׁ, דְּאָמַר רִישׁ לְקִישׁ, הַלְשׁוֹן 'כִּי', מִשְׁתַּמֵּשׁ 14
בְּתוֹרָה בְּאַרְבַּע לְשׁוֹנוֹת, פְּעָמִים בְּלִשׁוֹן 'א' – אִם, פְּעָמִים בְּלִשׁוֹן 15
'דְּלָמָא' – שְׁמָא, פְּעָמִים בְּלִשׁוֹן 'אֱלָא', וְפְעָמִים בְּלִשׁוֹן 'דִּהָא' – שְׁהִי. 16

הדרן עלך ארבעה שומרים
וסליקא לה מסכת שבועות

השלמות לשיחות דלעיל

בסעיף א, שיום ההילולא בעשירי בשבט שייך לפרשת בא:

- 1 ויש להוסיף בביאור עילוי פרשת בא - שבה נאמרה הפרשה "החודש¹ הזה לכם ראש חדשים גו"²:
- 2 "החודש הזה לכם" גו' הוא ענין כללי ועיקרי בכל התורה ומצוותיה - כמובא בתחילת פירוש רש"י
- 3 על התורה: "לא היה צריך להתחיל את התורה אלא מהחודש הזה לכם, שהיא מצוה ראשונה שנצטוו בה
- 4 ישראל", ורק בגלל סיבה צדדית - "משום כח³ מעשיו הגיד לעמו" גו' "פתח בבראשית".
- 5 ויש לומר, שמכיון שהפתיחה ב"בראשית" היא בגלל סיבה צדדית, הרי גם אחר-כך נשאת הדגשת
- 6 התחלת התורה ב"החודש הזה לכם .. מצוה ראשונה כו".
- 7 ובהקדמה:
- 8 ידוע³ שגם קסלקאדעתא בתורה הוא ענין של תורה. ועל-דרך-זה בנוגע לענין של פלוגתא - שאף
- 9 שנפסקה הלכה כדעה אחת, מכל-מקום "אלו ואלו דברי אלקים חיים"⁴, ועד כדי כך, שבמקום שיש
- 10 אפשרות לקיים את שתי הדעות - לא בנוגע למעשה בפועל (שהרי אי-אפשר להתנהג בפועל כשתי דעות
- 11 מנוגדות), אלא בנוגע לעבודה רוחנית כו' - צריכים לקיים את שתיהן⁵.
- 12 ועל-אחת-כמה-וכמה בנידון-דין, שמלכתחילה אין סתירה וניגוד להתחלת התורה ב"החודש הזה
- 13 לכם שהיא מצוה ראשונה כו", אלא שיש סיבה צדדית ("משום כח מעשיו הגיד לעמו") לפתוח
- 14 ב"בראשית" (ובפועל ממש אי-אפשר לפתוח בשני ענינים בבת אחת) - הרי בוודאי שגם לאחר המסקנא
- 15 (הפתיחה ב"בראשית") נשאר העילוי ד"החודש הזה לכם" (ש"לא היה צריך להתחיל את התורה אלא
- 16 מהחודש הזה לכם") בכל התוקף.
- 17 (ובסיום הענין, אמר): ויהי-רצון שבקרוב ממש נזכה לקיום היעוד⁶ "ואשיבה שופטין כבראשונה"
- 18 גו', שאז יקיימו מצוות "החודש הזה לכם" - קידוש חדשים - בפועל ממש.

שם, אודות ההצעה שכל אחד ואחד יעלה לתורה בשבת שלפני יום ההילולא:

- 19 ולהעיר, שבכללות ענין העליה לתורה (ביום השבת) מודגשת השלימות של כל ישראל ("הנשיא הוא
- 20 הכל") - שבעה קרואים, מספר המרמז לשלימות נשמות-ישראל שנחלקים לשבעה סוגים, שבעת קני
- 21 המנורה⁷.

שם, אודות הליכה בדרכיו ואורחותיו של בעל ההילולא:

- 22 ויש להוסיף ולהדגיש שענין זה נוגע לכל אחד ואחת, אנשים נשים וטף - כי, נוסף לכך שעניניו של
- 23 נשיא הדור שייכים לכל הדור, הרי מהחידושים של נשיא דורנו, שמזמן לזמן היה מדבר גם בפני נשי
- 24 ישראל לעורר ולחזק בעניני יהדות, ואפילו בפני טף, ולא עוד, אלא שעל-פי ציוויו נתפרסמו הדברים
- 25 גם בדפוס, שעל-ידי-זה נעשה בבחינת הוראה לדורות⁸.
- 26 וענין זה מודגש יותר בשנה זו 'שנת הקהל' - "הקהל את העם, האנשים והנשים והטף גו' ליראה את
- 27 ה' אלקיכם"⁹.

(6) ישע"י א, כו.

(7) ראה לקו"ת ר"פ בהעלותך. ובכ"מ.

(8) ראה אג"ק אדמו"ר מהור"י צ"ח ב' ע' שפב.

(9) וילך לא, יב-יג.

(1) יב, ב.

(2) תהלים קיא, י.

(3) ראה לקוטי לוי"צ אגרות ע' רסו, ועוד.

(4) עירובין יג, ב. וש"נ.

(5) ראה לקוטי לוי"צ אגרות ע' שח, ועוד.

בסעיף ב, בענין התלבשות הרצון באברי הגוף:

- 1 ודוגמתו בענין המצוות - שבהן מתגלה רצון העליון.
- 2 אף שענין וגדר הרצון הוא בכל המצוות בשוה, כמודגש בנוסח ברכת המצוות (בכל המצוות בשוה)
- 3 "אשר קדשנו במצוותיו וצונו" - מכל־מקום מכיון שהרצון הוא בנוגע למצוה פרטית זו, יש כאן רצונות
- 4 שונים זה מזה, בדוגמת התחלקות האברים, כידוע שהמצוות נמשלו לאברים, רמ"ח פיקודין אינן רמ"ח
- 5 אברים דמלכא¹⁰.
- 6 מה־שאינ־כן התורה - "היא בחינת הדם הוא הנפש, שהוא הוא הממשיך רוח חיים באברים מן הנפש
- 7 עצמה, והוא מקור חיות הנפש באברים . . לכל האברים בשוה"¹¹.

בסעיף ג, שענינו של נשיא הדור שייכים לכל בני הדור:

- 8 ולהעיר, שענין זה לא מספיק שיהיה בבחינת מקיף בלבד, אלא צריך שיומשך גם באופן פנימי, ועד
- 9 שבאים לבחינת המקיף שלאחרי ולמעלה מבחינת הפנימיות¹² - על־דרך בחינת אתערותא־דלעילא
- 10 שלאחרי האתערותא־דלעילא שנמשכת (בפנימיות) על־ידי האתערותא־דלתתא, דשריא באתר שלים
- 11 (בבחינת מקיף)¹³.

בסעיף ה, הערה 37, אודות השלימות של עשירי בשבט, מספר השלם:

- 12 וגם ענין זה (שההסתלקות היתה ביום העשירי בשבט) מהווה הוראה ולימוד בעבודת דורנו - שהעבודה
- 13 בכל הענינים האמורים (המרומזת בשמו של בעל ההילולא בעשירי בשבט, "יוסף" ו"יצחק") צריכה
- 14 להיות באופן של שלימות.

בסעיף ז, אודות קבלת החלטות טובות ביום השבת־קודש:

- 15 ולהעיר ממאמר רבותינו ז"ל¹⁴ "מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה", היינו, שאצל הקב"ה - "ה'
- 16 יראה ללבב"¹⁵ נחשבת המחשבה עצמה כמו העשיה בפועל.
- 17 ויש להוסיף, שמלבד עצם המחשבה וההחלטה בתוקף המתאים, שבוודאי תבוא לידי מעשה בפועל,
- 18 הרי מכיון שמחשבה והחלטה זו נעשית על־ידי הנפש האלקית, "חלק אלקה ממעל ממש"¹⁶, אין מי
- 19 שיעכב בעדה לקיים המחשבה וההחלטה בפועל ממש.
- 20 ועל־אחת־כמה־וכמה כאשר מלבד המחשבה וההחלטה, מתחילים תיכף ומיד בענין של מעשה בפועל
- 21 (באופן המותר ושייך ביום השבת־קודש), שעל־ידי־זה ניתוסף עוד יותר בקיומן של ההחלטות הטובות
- 22 לאחר השבת - על־דרך ביאורו של בעל ההילולא¹⁷ בדיוק לשון חכמינו ז"ל¹⁸ "הבא ליטתהר מסייעין
- 23 אותו", "מסייעין" לשון רבים, דקאי על "ריבוי הניצוצות המתבררים על־ידו", ש"הם העוזרים האמיתיים
- 24 של האדם".

שם, בענין עריכת התוועדויות בקשר עם העשירי בשבט:

- 25 ובוודאי יפרסמו השומעים דברים אלו בכל מקום ומקום - לכל אלו שענין זה נוגע אליהם, או שצריך
- 26 להיות נוגע אליהם...

(14) קידושין מ, א. ועוד.

(15) ש"א טז, ז.

(16) תניא רפ"ב.

(17) סד"ה הוי' לי בעוזרי תרפ"ז (סה"מ תרפ"ז ע' רח).

(18) ראה שבת קד, א. רש"נ.

(10) ראה מכות כג, סע"ב. זח"א קע, ב. הקדמת הרמב"ם לס'

היד בסופה.

(11) לקו"ת במדבר יג, א ואילך.

(12) ראה גם לקוטי לוי"צ פרשתנו ס"ע נט ואילך.

(13) ראה לקו"ת שה"ש כד, א ואילך. ובכ"מ.

1 [ואדרבה - אצל אלו שצריך להיות נוגע אליהם (מכיון שלעת-עתה אינם מרגישים שהדבר נוגע
2 אליהם), מודגש יותר הצורך וההכרח לפעול עליהם שאכן יהיה הדבר נוגע להם בפועל ממש].
3 ובכל מקום שמתעורר ספק כו' - יש להחמיר ולהודיע ולפרסם גם במקום ההוא, דמכיון שעניניו של
4 נשיא הדור שייכים לכל אחד ואחד מאנשי הדור, יש להשתדל לכלול בפעולות אלו כל אחד ואחד
5 מישראל.
6 ובהדגשה יתירה בשנה זו - 'שנת הקהל' ו'שנת תשמח' - להקהיל את כל בני ישראל בעניני יהדות,
7 תורה ומצוותיה, ומתוך שמחה, כבנידון-דין התועדויות של שמחה שיביאו לידי חיזוק והוספה בכל
8 עניני יהדות, תורה ומצוותיה.

9 ח. מאמר דיבור-המתחיל "באתי לגני אחותי כלה".

* * *

10 ט. נהוג בכל התועדות ביום השבת-קודש ללמוד פסוק בפרשת השבוע עם פירוש רש"י, ענין
11 בהערות אאמו"ר על הזוהר בפרשת השבוע, וכן הלכה בשיעור היומי ברמב"ם.
12 ובעמדנו ביום השבת שמיניה מתברך יום ההילולא עשירי בשבט (כנ"ל בארוכה) - יש להשתדל
13 למצוא את הקשר והשייכות לענינא דיומא, ויהי-רצון שנצליח לכוון לאמיתתם של דברים כו'.
14 י. בנוגע לפירוש רש"י - נתעכב על אחד הענינים שהעירו אודותיו בהתחלת הפרשה:
15 על הפסוק¹⁹ "ויעל הארבה על כל ארץ מצרים וינח בכל גבול מצרים, כבד מאד לפניו לא היה כן
16 ארבה כמוהו ואחריו לא יהיה כן" - מעתיק רש"י את התיבות "ואחריו לא יהיה כן", ומפרש: "ואותו
17 שהיה בימי יואל, שנאמר²⁰ כמוהו לא נהיה מן העולם, למדנו שהיה כבד משל משה, (כי של יואל היה)
18 על-ידי מינין הרבה, שהיו יחד ארבה ילק חסיל גזם, אבל של משה לא היה אלא של מין אחד, וכמוהו
19 לא היה ולא יהיה".
20 וצריך להבין:

21 "אותו שהיה בימי יואל" - מאן דכר שמיה?! הרי ה'בן חמש למקרא' לא למד ואינו יודע עדיין
22 אודות הארבה שהיה בימי יואל, ומהו הכרחו של רש"י לתרץ כן? שאלה וקושיא שתתעורר לאחר שילמד
23 את הפסוק ביואל - היפך שיטתו לפרש פשוטו של מקרא על אתר, ולא להקדים ולתרץ קושיא שתתעורר
24 רק בפסוקים שלאחרי-זה, אפילו בסמיכות מקום, ועל-אחת-כמה-וכמה קושיא שתתעורר רק ביואל,
25 נביאים אחרונים?!

26 ואין לומר שהקושי שבפסוק הוא מתיבת "ואחריו לא יהיה" כן, דמשמע, שיתכן שיהיה ארבה, אלא
27 שלא יהיה "כן", דוגמת ארבה זה (ולכן מפרש את החילוק בינו לבין "אותו שהיה בימי יואל") - כי
28 אס-כן, היה צריך רש"י לפרש גם מה שכתוב "לפניו לא היה כן (ומוסיף ומדגיש) ארבה כמוהו".
29 וכפי שיתבאר לקמן.

30 יא. בהערות אאמו"ר²¹ מובא מאמר הזוהר²² "משום דקיימא סיהרא בפגימותא ולא מתברכא משמשא
31 ולא מתנהרא מן שמשא, כמה דאת אמר²³ כי כל בשמים ובארץ, ולא אתנהרא מיובלא", ומבאר אאמו"ר

(22) פרשתנו מ, רע"ב.

(23) דה"א כט, יא.

(19) יו"ד, יד.

(20) יואל ב, ב.

(21) ע' נט.

- 1 דיוקי הלשונות בדרך הקבלה כו', אבל אינו מבאר הלימוד וההוראה בעבודת האדם לקונו (כמדובר כמה פעמים שסמך שיבינו זאת על-פי המבואר בדרושי חסידות כו'), כפי שיתבאר לקמן.
- 3 יב. בנוגע לשיעור היומי ברמב"ם - יש ענין תמוה ומוקשה ביותר, מלא קושיות כו', אשר עד עתה לא מצאתי מי שיעורר על זה, כדלקמן.
- 5 ונסיים - לא בענין של קושיא ורמינהו כו', אלא בענין של שמחה ("אין לך שמחה כהתרת הספקות"²⁴), עד לשלימות השמחה - השמחה דלעתיד-לבוא, "אז ימלא שחוק פינו"²⁵, שאז יהיה גם ענין ה"דעות" (הלכות דעות - תוכן השיעור היומי) בתכלית השלימות, כפי שלמדנו זה-עתה מה שכתב הרמב"ם בסיום וחותם ספרו ש"באותו הזמן (ימות המשיח) . . לא יהיה עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד.. שנאמר²⁶ כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים".
- 10 וכמו שנאמר²⁷ "ולא ילמדו עוד איש את רעהו גו' כי כולם ידעו אותי למקטנם ועד גדולם", כלומר, אף שגם לעתיד-לבוא יהיה חילוק בין "קטנם" ל"גדולם"²⁸. שעיקרו בענין הלימוד והידיעה, מכל-מקום בנוגע לידיעת עצמותו, "ידעו אותי", יהיו כולם בשוה ("כולם ידעו אותי"), "השוה ומשוה קטן וגדול"²⁹.
- 13 ויש להוסיף, שגם הענין ד"ידעו אותי" (ידיעת עצמותו) יהיה באופן של לימוד דוקא - כמו שכתוב³⁰ "ולא יכנף עוד מוריד והיו עיניך רואות את מוריד", "מוריד" דייקא ("הקב"ה המלמד להועיל"³¹), אלא שה"מורה" הוא עצמותו ומהותו³². ונוסף לזה, הלימוד הוא באופן של ראייה - "עיניך רואות את מוריד".
- 16 [ולחצור מהשייכות לפרשת בא - "בא אל פרעה", פרעה דקדושה, "דמיניה אתפריעו ואתגליין כל נהורין", שזהו תוכן הענין ד"ולא יכנף עוד מוריד" (שלא יתכסה ממך בכנף ולבוש³³) והיו עיניך רואות את מוריד"].
- 19 וההכנה לזה היא - בהדגשה יתירה - ב'שנת הקהל':
- 20 ב"הקהל" מודגשת ההשוואה ד"קטנם" ו"גדולם" - "הקהל את העם, האנשים והנשים והטף", ובלשון הרמב"ם³⁴ שאפילו אלה "שאינן מכירין" (לשון הקודש), כלומר, שאינם מבינים פירוש המלות - "חייבין להכין לבם ולהקשיב אזנם כו'", וטעם הדבר - להיותה "כיום שניתנה בו בסיני . . כאילו עתה נצטווה בה ומפי הגבורה שומעה, שהמלך שליח הוא להשמיע דברי האל". כלומר, מכיון שעיקר ההדגשה היא (לא על ההכנה וההשגה, אלא) על הלימוד "מפי הגבורה", לכן הכל שווים - על-דרך ובדוגמת "כי כולם (למקטנם ועד גדולם)" ידעו אותי" לעתיד-לבוא.
- 26 ויש לומר דוגמתו בעבודת כל יום³⁵ - התחלת היום באמירת "מודה אני לפניך מלך חי וקיים שהחזרת בי נשמותי בחמלה רבה אמונתך", תכלית הביטול לעצמותו ומהותו (כמבואר במקום אחר³⁶ גודל עילוי אמירת "מודה אני לפניך"), שלכן, בענין זה שווים הכל, מהקטן שבקטנים, עד לגדול שבגדולים, צדיק גמור עובד ה' ביראה ואהבה בתענוגים, שגם הוא מתחיל את עבודת היום באמירת "מודה אני לפניך", כמו שכתב רבינו הזקן (בעל ההילולא בכ"ד טבת דמיניה אזלינן) בהתחלת השולחן ערוך וה'סידור.
- 31 ויהי-רצון - והוא העיקר - שמהדיבור בענינים אלה נזכה לקיומם בפועל ממש,

(30) ישע"ל, כ.
 (31) פירש"י עה"פ.
 (32) לאחר (וע"י) שלימות הלימוד מ"מוריד" כפשוטו, ועד לאופן ד"איהו חכם הלומד מכל אדם" (אבות רפ"ד).
 (33) תניא פל"י.
 (34) הל' חגיגה פ"ג ה"ו.
 (35) ובפרט בזמן הזה, שמכיון שאי-אפשר לקיים מצות "הקהל" כפשוטה, הרי "קלקלתנו זוהי תקנתנו" (ע"ד שבת פ, ב. ועוד) - ע"י קיומה בעבודה הרוחנית בכל זמן ובכל מקום (כמדובר כמ"פ במשך השנה).
 (36) ראה קונטרס ענינה של תורת החסידות כ"ט ואילך.

(24) מאמר החכם - המשך מים רבים תרל"ו בתחילתו. ועוד.
 (25) תהלים קכו, ב.
 (26) ישע"י יא, ט.
 (27) ירמי' לא, לג.
 (28) כולל - שה"קטן" משתדל ומתייגע להתעלות לדרגת ה"בינוני", עד לדרגת "גדול", וגם ה"גדול" משתדל ומתייגע להתעלות לדרגה נעלית יותר - כמאד"ל (ראה קה"ר פ"א, יג. פ"ג, י"ד) "מי שיש לו מנה רוצה מאתיים, מאתיים רוצה ד' מאות", ועד"ו בנוגע לענינים דוחניים (ואדרבה - מכיון שכן הוא הטבע בענינים רוחניים, נשתלשל מזה גם בנוגע לענינים גשמיים).
 (29) נוסח הפיוט ד"וכל מאמינים".

1 כולל גם קיום היעוד "הקיצו ורננו שוכני עפר", בעל ההילולא בעשירי בשבט, שהוא גם ממלא-מקומו
 2 של בעל ההילולא בכ"ד טבת (דמיניה אזלינן),
 3 - שבו נעשה הענין ד"פועל ישועות בקרב הארץ"³⁷ על כל הימים שלאחרי-זה, כולל ובמיוחד בנוגע
 4 לענינו העיקרי, המרומז בשמו: "שניאור" - שני אור, האור של תורת הנגלה והאור של תורת הנסתר³⁸,
 5 ו"זלמן" אותיות "לזמן", המורה על ההמשכה בגדרי העולם (זמן)³⁹ -
 6 וכן רבותינו נשיאנו שביניהם, וכן נשיאי ישראל שלפניהם, עד לנשיא הראשון - משה רבינו, "רעיא
 7 מהימנא".
 8 וכל זה - תיכף ומיד, שהרי צדיקים קמים לתחיה מיד⁴⁰, ובלשון הגמרא⁴¹ - שכאשר יבנה בית-המקדש
 9 יהיו כבר "משה ואהרן ובניו עמהם".
 10 יג. ובהמשך להאמור בענין הסיום בענין של שמחה - יגשו עתה אלה שהכינו קנקני משקה, דבר
 11 המשמח, עבור התועדויות ומסיבות בקשר לעניני יהדות, תורה ומצוותיה.
 12 וכרגיל - יכריזו על תוכן המאורע שעבורו לוקחים המשקה, המקום והזמן כו', ויזמינו את המסובים
 13 כאן להשתתף בהם (על-כל-פנים - יחידי סגולה שישתתפו בפועל ממש), ויחלקו מהמשקה בין המסובים
 14 כו'.
 15 ויהי-רצון שהתחלת כל עניני שמחה אלה - אשר עם היות כל מאורע ומאורע בזמנו ומקומו המיוחד,
 16 נעשית התחלת כולם יחדיו עתה, הן על-ידי קבלת החלטות טובות במחשבה, הן על ההכרזה בדיבור,
 17 והן על-ידי חלוקת המשקה במעשה - תזרו ותמהרו עוד יותר את השמחה האמיתית והשלימה, כך שמיום
 18 השבת, "וביום שמחתכם אלו השבתות"⁴², מדלגים תיכף ומיד ל"שמחת עולם על ראשם"⁴³.
 19 וכאמור, "הקיצו ורננו שוכני עפר", והם - כל המוזכרים לעיל - בתוכם, וכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא
 20 דורנו בראשיתם, במהרה בימינו ממש, "לא עיכבן המקום כהרף עין".
 21 [לאחרי חלוקת המשקה - התחיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן "והריקותי לכם ברכה".]

* * *

22 יד. הביאור בפירוש רש"י:
 23 כשלומדים את הפסוק "לפניו לא היה כן ארבה כמוהו", דמשמע, שגם לפני-זה היה ארבה, אבל לא
 24 "ארבה כמוהו" - לא צריך רש"י לבאר במה מתבטא החילוק בין הארבה שלפניו לארבה זה, ש"לפניו
 25 לא היה ארבה כמוהו" (שיכול להיות בכמה אופנים - מצד ריבוי הכמות או האיכות, גודל הנזק, וכיוצא
 26 בזה)⁴⁴, מכיון שהכתוב לא נכנס לפרש החילוק שביניהם.
 27 וכפי שמצינו בריבוי סיפורי התורה שלפני-זה שהכתוב לא נכנס לפרטי הענינים⁴⁵ - מכיון שלא מצא
 28 לנכון להדגיש פרטים אלו שאינם ענינים עיקריים וחשובים עד כדי צורך שיתפרשו בתורה, תורה והוראה
 29 נצחית. ולכן, גם בפירוש רש"י - פשוטו של מקרא - לא נתפרשו הפרטים שלא נאמרו בכתוב, גם הפרטים
 30 שנתפרשו במדרשי חכמינו ז"ל, מאותה סיבה שהכתוב לא נכנס לפרטים אלו.
 31 אמנם, בסיום הכתוב - "ואחריו לא יהיה כן" - צריך רש"י לפרש הדבר כדי לשלול אפשרות של
 32 טעות אצל ה'בן חמש למקרא':

(44) ועכ"פ - לכתוב "לא ידעתי" (כפי שמצינו בכ"מ בפירוש רש"י).
 (45) ולדוגמא: (א) במלחמת ארבעת המלכים עם חמשת המלכים - נתפרשו שמות כולם, מלבד אחד. (ב) במסעות אברהם - לא נזכרו בכל פעם פרטי הדברים "במקנה בכסף ובזהב", וכיו"ב בריבוי ענינים.

(37) תהלים עד, יב. אגה"ק סכ"ח (קמח, א).
 (38) ראה לקו"ש ח"ו ע' 37 ואילך. ורש"י.
 (39) ראה לקו"ש שם ע' 41. ורש"י.
 (40) זח"א קמ, א.
 (41) יומא ד, ב. וראה תוד"ה אחד - פסחים קיד, סע"ב.
 (42) ספרי בהעלותך יו"ד, יו"ד.
 (43) ישע"י לה, יו"ד. נא, יא.

- 1 מפשטות לשון הכתוב משמע, ש"לאחריו לא יהיה כן" הוא כמו "לפניו לא היה כן", היינו. שמכת
- 2 ארבה באופן חמור כזה לא היתה לפני-זה ולא היתה לאחר-זה.
- 3 אבל, פירוש זה אינו נכון - מכיון שהמציאות היא שגם בימי יואל היתה מכת ארבה באופן חמור,
- 4 ואדרבה, נאמר בו "כמוהו לא נהיה מן העולם", היינו, ש"היה כבוד משל משה".
- 5 וכדי לשלול הטעות בפסוק כאן⁴⁶ - מוכרח רש"י לפרש החילוק בין ארבה זה לארבה שהיה בימי
- 6 יואל, כלומר, רש"י מפרש ש"ואחריו לא יהיה כן" לא קאי על חומר מכת ארבה, שלא יהיה ארבה חמור
- 7 כזה (שהרי הארבה של יואל היה כבוד משל משה), כ"אם על האופן המסויים של ארבה זה - שלכן מפרש
- 8 החילוק שביניהם, ש"אותו של יואל על-ידי מינין הרבה . . אבל של משה לא היה אלא של מין אחד".
- 9 ועוד יש לומר באופן אחר - שהכרחו של רש"י הוא (לא רק מיואל, אלא גם) מהתיבות "ארבה
- 10 כמוהו":
- 11 מכיון שבנוגע לארבה שלפניו לא מסתפק הכתוב במה שכתוב "לפניו לא היה כן", אלא מוסיף
- 12 ("לפניו לא היה כן) ארבה כמוהו", ואילו בנוגע לארבה שלאחריו נאמר רק "ואחריו לא יהיה כן" -
- 13 על-כרחך צריך לומר, שיש חילוק בין לפניו ולאחריו: "לפניו לא היה כן ארבה כמוהו" - בנוגע לחומר
- 14 מכת הארבה, ו"לאחריו לא יהיה כן" - בנוגע לאופן המסויים של ארבה זה (מין אחד).
- 15 והבוחר יבחר - באחד משני אופנים הנ"ל.
- 16 טו. הביאור בהערות אאמו"ר:
- 17 "סיהרא" - קאי על ישראל, ש"מונין ללבנה"⁴⁷ ו"דומין ללבנה"⁴⁸. וענינו בעבודתם של ישראל -
- 18 מעשה בפועל, כידוע שענין המעשה בספירות הוא ספירת המלכות (סיהרא).
- 19 והנה, כדי שהעבודה במעשה בפועל תהיה בתכלית השלימות - צריכה להיות ההמשכה והגילוי
- 20 מהבחינות שלמעלה ממנה, בחינת המדות, ועד לבחינת המוחין.
- 21 וענין זה מרומז במאמר הזהר הנ"ל - "דקיימא סיהרא בפגימותא, ולא מתברכא משמשא כו' ולא
- 22 אתנהרא מיובלא", היינו, ששלימות הלבנה (היפך המצב דקיימא סיהרא בפגימותא) הוא על-ידי ההמשכה
- 23 מ"שמשא", שמשא ד'זעיר-אנפין' (מדות), ולמעלה מזה - ההמשכה "מיובלא", בחינת הבינה (מוחין).
- 24 טז. ובפרטיות יותר:
- 25 בהמשכה מבחינת המדות למעשה בפועל, יש שני אופנים (כמרומז בכפל הלשון "מתברכא משמשא
- 26 .. מתנהרא מן שמשא") - (א) ההמשכה מבחינת היסוד ("כמה דאת אמר, כי כל בשמים ובארץ", דקאי
- 27 על בחינת היסוד), הסיום והסך-הכל של בחינת המדות. (ב) למעלה מזה - ההמשכה מבחינת התפארת,
- 28 עיקר ושלימות המדות.
- 29 ונוסף לזה צריכה להיות גם ההמשכה מבחינת המוחין, "אתנהרא מיובלא", בחינת הבינה - כלומר,
- 30 לא רק המשכה מבחינת המדות שהן השורש לענין המעשה, אלא גם המשכה מבחינת שורש המדות, בחינת
- 31 הבינה, "אם הבנים שמחה".
- 32 יז. וביאור ענין ההמשכה מבחינת המדות (יסוד ותפארת), וההמשכה מבחינת המוחין (בינה), למעשה
- 33 בפועל (מלכות) - בעבודת האדם:
- 34 מעשה בפועל - יכול להיות גם מבלי שיומשך בו מבחינת המדות, אבל אז לא יהיה המעשה
- 35 בשלימותו, כ"אם באופן של חסרון ופגם ("קיימא סיהרא בפגימותא") - "מצות אנשים מלומדה"⁴⁹,
- 36 ולמטה מזה - רק בדיעבד, ולא לכתחילה, וכיוצא בזה. אבל שלימות המעשה (שלימות הלבנה) - אינו
- 37 אלא בהיותו חדור עם הרגש המדות שבלב.

⁴⁶ סע"ב ואילך. ועוד.

⁴⁷ ישע"י כט, יג. וראה תניא פל"ט (נג, ב). ובכ"מ

⁴⁸ ולא תירוצן על שאלה שתתעורר כשילמד הפסוק ביואל.

⁴⁹ סוכה כט, א.

⁴⁸ ראה סוכה שם. ב"ר פ"ו, ג. וראה אוה"ת בראשית ד,

והנה, גם כשישנה ההמשכה מבחינת המדות למעשה - יתכן שנמשך רק מבחינה התחתונה (יסוד),¹
היינו, הסיום והסך-הכל של המדות שנוגע ושייך (ישירות) למעשה בפועל, ולא מבחינה העליונה, עיקר²
ושלימות המדות (תפארת). ולכן, מדגיש הזוהר שגם כשנמשך במלכות מבחינת היסוד, אבל לא מבחינת³
התפארת - הרי זה עדיין מצב ד"קיימא סיהרא בפגימותא", כי שלימות המעשה הוא כשנמשך גם מבחינת⁴
התפארת, עיקר ושלימות המדות.⁵

וחדוש גדול עוד יותר - שגם כש"לא אתנהארא מיובלא", בחינת הבינה, חשיב "דקיימא סיהרא
בפגימותא":⁶

מדות - שייכות למעשה בפועל, להיותן שורש ומקור המעשה, ולכן כשחסרה המשכת עיקר ושלימות⁸
המדות (אף שישנה ההמשכה מהסיום וסך-הכל של בחינת המדות), חסרה השלימות בענין המעשה.⁹

אמנם, בנוגע למוחין - להיותם שורש ומקור לבחינת המדות (לא לבחינת המעשה עצמו, אלא לשורש¹⁰
ומקור בחינת המעשה), יש מקום לומר שחסרון המשכת בחינת המוחין אינו גורע בשלימות המעשה,¹¹
ועל זה מחדש בזוהר שגם חסרון ההמשכה מבחינת הבינה למלכות, חשיב "קיימא סיהרא בפגימותא".¹²

וטעם הדבר - כי כל זמן שההמשכה אינה אלא מבחינת המדות, שורש ומקור בחינת המעשה, אזי¹³
המעשה הוא במדידה והגבלה, אבל כשנמשך במעשה (מלכות) מבחינת המוחין, שורש ומקור המדות -¹⁴
אזי המעשה הוא באופן נעלה יותר באין-ערור, למעלה ממדידה והגבלה, וזוהי שלימות ענין המעשה¹⁵
(היפך בתכלית מ"קיימא סיהרא בפגימותא") לאמיתתה.¹⁶

וסדר העבודה הוא - מן הקל אל הכבד. היינו, שבתחילה צריכה להיות ההמשכה מבחינת המדות,¹⁷
ובזה גופא - תחילה מבחינת היסוד, ואחר-כך גם מבחינת התפארת, עיקר ושלימות המדות, ואחר-כך¹⁸
באים לדרגה נעלית יותר - שנמשך גם מבחינת המוחין, שאז המעשה הוא בתכלית השלימות, למעלה¹⁹
ממדידה והגבלה.²⁰

יח. בשיעור היומי - כותב הרמב"ם:

"צריך האדם שיכוין לבו וכל מעשיו כולם לידע את השם ברוך-הוא בלבד, ויהיה שבתו וקומו ודיבורו²²
הכל לעומת זה הדבר. כיצד וכו' וכו',⁵⁰ ומסיים⁵¹, "ועל ענין זה ציוו חכמים ואמרו: וכל⁵² מעשיך יהיו לשם²³
שמים, והוא שאמר שלמה בחכמתו בכל⁵³ דרכיך דעהו".²⁴

ומכאן יש ללמוד חידוש בנוגע לכללות העבודה ד"כל מעשיך יהיו לשם שמים":²⁵

הפירוש הפשוט ד"כל מעשיך יהיו לשם שמים" הוא - שהמעשים עצמם אינם בבחינת "שמים",²⁶
כי-אם עניני הרשות ("מעשיך"), אלא שעשייתם היא "לשם שמים", כלומר, שעל-ידם באים אחר-כך לענין²⁷
של "שמים". וכהדוגמא שמביא הרמב"ם כאן - "יעשה דברים האלו כדי שימצא דברים שהגוף צריך²⁸
להם .. עד שיהיה גופו שלם לעבוד את ה' . . כדי שלא יחלה ולא יוכל לעבוד את ה' והוא חולה" -²⁹
שעשיית הדברים עצמם היא בשביל צורך הגוף, אלא שכוונתו היא "לשם שמים", שעל-ידי-זה "יהיה גופו³⁰
שלם לעבוד את ה'" לאחר מכן.³¹

ועל-פי-זה, העבודה ד"כל מעשיך יהיו לשם שמים" היא למטה מהעבודה ד"בכל דרכיך דעהו" - שהרי³²
אין להשוות מעשים שעשייתם אינה אלא "לשם שמים", היינו, שעל-ידם תהיה תועלת בעניני "שמים",³³
לדרכים שהם עצמם בבחינת "דעהו" (לא רק 'אמצעי' שמביא אחר-כך לענין של "שמים").³⁴

אמנם, מכיון שהרמב"ם כותב שני ענינים אלו בהמשך אחד-55 - "ועל ענין זה ציוו חכמים ואמרו: וכל³⁵
מעשיך יהיו לשם שמים, והוא שאמר שלמה בחכמתו בכל דרכיך דעהו" - על-כרחך צריך לומר שגם³⁶

(53) משלי ג, ו.

(54) ראה גם לקו"ש ח"ג ע' 907. ועוד.

(55) ועד"ז בשמונה פרקים שם.

(50) הל' דעות פ"ג ה"ב.

(51) סוף הלכה ג'.

(52) אבות פ"ב מ"ב. וראה בארוכה שמונה פרקים להרמב"ם

פ"ה.

- 1 העבודה ד"כל מעשיך יהיו לשם שמים" היא (לא רק באופן שעלידה באים אחר-כך לענין של "שמים",
2 אלא) גם באופן שמעשים אלו עצמם הם ענין של "שמים" (כמו "בכל דרכיך דעהו").
- 3 ויש לומר ההסברה בזה - שההתעסקות בצרכי הגוף כשלעצמה היא מצד הציווי ד"ונשמרתם גו'
4 לנפשותיכם"⁵⁶, כלומר, לא זו בלבד שאוכל ושותה כדי שיוכל לעבוד את ה' ("לשם שמים"), אלא יתירה
5 מזה - שהאכילה והשתיה עצמה הם ענין של עבודת ה', מכיון שבזה מקיים ציווי ה' שצונו לשמור
6 בריאות הגוף, "ונשמרתם גו' לנפשותיכם".
- 7 ועל-דרך-זה "כשישא ויתן או יעשה מלאכה ליטול שכר" - שלא זו בלבד שעושה זאת "כדי שימצא
8 דברים שהגוף צריך להם .. עד שיהיה גופו שלם לעבוד את ה'" ("לשם שמים"), אלא יתירה מזה -
9 שפעולת המשא-ומתן או עשיית המלאכה גופא הוא ענין של עבודת ה', מכיון שבזה מקיים ציווי ה' בנוגע
10 לקיום העולם, "לא⁵⁷ תוהו בראה (אלא) לשבת יצרה"⁵⁸.
- 11 יט. אמנם, עדיין דרוש ביאור והסבר בכללות הענין - הקשר והשייכות לידיעת ה':
12 הרמב"ם מדגיש כאן ענין ידיעת ה', הן בתחילת הענין - "שיכוין לבו וכל מעשיו כולם לידע את
13 השם ברוך-הוא", והן בסיום הענין - "בכל דרכיך דעהו".
- 14 וצריך להבין:
- 15 (א) הדוגמאות שמביא הרמב"ם כאן הם בנוגע לכללות ענין עבודת ה' - כפי שמסיים לאחר פרטי
16 הדוגמאות: "נמצא המהלך בדרך זו כל ימיו עובד את ה' תמיד .. מפני שמחשבתו בכל כדי שימצא צרכיו
17 עד שיהיה גופו שלם לעבוד את ה'⁵⁹ . כדי שלא יחלה ולא יוכל לעבוד את ה' והוא חולה⁶⁰, נמצאת
18 שינה שלו עבודה למקום ברוך-הוא", ומדוע מדגיש הרמב"ם ענין ידיעת ה' דוקא - "שיכוין לבו וכל
19 מעשיו כולם לידע את השם ברוך-הוא", ומסיים "בכל דרכיך דעהו"?!
- 20 (ב) ושאלה כללית יותר: איך יתכן לומר ש"צריך האדם שיכוין לבו וכל מעשיו כולם לידע את השם
21 ברוך-הוא בלבד" - הרי, תכלית בריאת האדם היא לעבוד את ה', כמאמר רבותינו ז"ל⁶¹ "אני נבראתי לשמש
22 את קוניי", ולא רק לידע את ה' - מצוה אחת (הראשונה) מרמ"ח מצוות-עשה?!
- 23 כ. ועל-דרך-זה נשאלת השאלה בדברי הרמב"ם בסוף הלכות תשובה:
- 24 בפרק האחרון בהלכות תשובה, מאריך הרמב"ם בביאור מעלת העבודה מאהבה - "מעלה זו היא
25 מעלה גדולה מאד, ואין כל חכם זוכה לה, והיא מעלת אברהם אבינו שקראו הקב"ה אוהבו⁶², לפי שלא
26 עבד אלא מאהבה"⁶³, ומסיים⁶⁴ "דבר ידוע וברור שאין אהבת הקב"ה נקשרת בלבד של אדם עד שישגה
27 בה כראוי . . אינו אוהב הקב"ה אלא בדעת שידעוהו, ועל-פי הדעה תהיה האהבה .. לפיכך צריך האדם
28 לייחד עצמו להבין ולהשכיל בחכמות ותבונות המודיעים לו את קונו .. כמו שביארנו בהלכות יסודי
29 התורה".
- 30 וגם כאן נשאלת השאלה האמורה: איך יתכן לומר שתכלית השלימות היא אהבת ה' - הרי, תכלית
31 בריאת האדם היא לעבוד את ה', "לשמש את קוניי", כלומר, לא רק לדעת את ה', ולאהבה את ה' ("על-פי
32 הדעה תהיה האהבה"), שתי מצוות פרטיות, כי-אם לעבוד את ה'?!?

ושישכל בחכמות והוא רעב וחולה כו".
(60) אבל לאח"ז (רפ"ד) - "שהרי אי אפשר שיבין או ידע דבר מדיעת הבורא והוא חולה".
(61) קידושין בסופה.
(62) ישעי' מא, ח.
(63) הלכה ב'.
(64) הלכה ו'.

(56) לשון הכתוב - ואתחנן ד, טו. וראה ברכות לב, סע"ב, ובחידא"ג מהרש"א שם.
(57) ישעי' מה, יח.
(58) וע"ד מ"ש (קהלת ז, טז) "למה תשומם". כלומר, שלא יסור מדרך הישוב, כמ"ש הרמב"ם בסוף הלכה א'.
(59) אבל בתחילת ההלכה - "ישים על לבו שיהא גופו שלם וחזק כדי שתהי' נפשו ישרה לדעת את ה', שאי אפשר שיבין

ובסגנון אחר קצת – על-פי תורת החסידות:

[ובהקדמה - שדברי הרמב"ם צריכים להיות גם בהתאם לתורת החסידות, שהרי תורת החסידות היא הוספה על עניני התורה שלפני-זה, ולא בסתירה, חס-ושלום. ולכן, מצינו שאדמו"ר האמצעי⁶⁵ משתדל ומתאמץ ("מאטערט זיך", כביכול) לתווך את שיטת הרמב"ם⁶⁶ שההשגחה הפרטית אינה אלא על מין המדבר (ובפרט בני ישראל) עם החידוש של תורת החסידות שיש השגחה פרטית על כל פרטי הנבראים דומם-צומח-חי-מדבר⁶⁷ - מכיון שלא תיתכן סתירה וניגוד ביניהם].

החילוק בין אהבה לעבודה הוא - שבענין האהבה ניכרת ומודגשת מציאותו של האוהב, ובלשון רבינו הזקן בספר התניא⁶⁸ "אפילו הוא צדיק גמור עובד ה' ביראה ואהבה בתענוגים, אף-על-פי-כן אינה בטילה במציאות לגמרי. . רק הוא דבר בפני עצמו כו'", "יש מי שאוהב"⁶⁹, ואילו בענין העבודה מודגשת תנועת הביטול והעדר המציאות.

ואם-כן, איך יתכן לומר שתכלית השלימות היא אהבת ה' - הרי ענין העבודה הוא למעלה מזה, ביטול מציאותו לגמרי?

שאלות אלו - ישארו לעיונם של משתתפי ההתועדות שיחיו, ויהירצון שעלידי עיונם והשתדלותם כו' יצליחו למצוא ביאור והסבר, כל חד וחד לפום שיעורא דיליה, ובלשון חכמינו ז"ל⁷⁰ "איני מבקש כו' אלא לפי כוחך".

כא. ומכיון שבקרוב ממש יקויים היעוד "הקיצו ורננו שוכני עפר" - יוכלו לשאול שאלות הנ"ל אצל הרמב"ם בעצמו, ולשמוע ממנו ביאור הדברים, או שהרמב"ם יאמר בואו ונלך אני ואתם לשאול אצל משה רבינו, על-דרך שמצינו אצל רבינו-תם בנוגע למצות תפילין (שבפרשתנו⁷¹) - שהלכו לשאול אצל משה רבינו, ולא עוד, אלא שרבינו-תם התווכח עם משה רבינו כו' (כמובא ב'סדר הדורות'⁷²).

[וההסברה בזה - איך יתכן להתווכח עם משה רבינו - מכיון שאצל משה רבינו עצמו ישנם שני מצבים: (א) "שכינה מדברת מתוך גרונו"⁷³ - בשעה שמקבל מפי הגבורה, (ב) כשחוזר ולומד הענין שקיבל מפי הגבורה בשכלו והשגתו כו'. וכידוע הפתגם דוגמתו בנוגע לרבותינו נשיאנו - החילוק בין אמירת המאמר, כנתינתו מסיני, ללימודו לאחר-יזה, שאז שייך לפלפל עם בעל המאמר עצמו (כמוזכר גם בהתועדות שלפני-זה⁷⁴)].

ועד שזוכים לשלימות הלימוד - מהקב"ה בעצמו, "כי כולם ידעו אותי", "והיו עיניך רואות את מוריך" (כנ"ל סעיף יב).

וההכנה לזה – על-ידי ההוספה בלימוד התורה בזמן הזה,

כולל ובמיוחד לימוד הרמב"ם, ובפרט שזה-עתה באים מסיום הרמב"ם - וכפי שהכריזו עכשיו שבשבוע הבא תתקיים חגיגת סיום הרמב"ם כאן [ולקחו משקה המשמח, שעל-ידי-זה נוסף גם בלימוד מתוך שמחה⁷⁵] - והתחילו לימוד מחזור חדש באופן נעלה יותר,

וכן בנוגע ללימוד ה'שולחן ערוך' של ה'בית יוסף' - כמדובר לאחרונה ששנה זו היא שנת החמש-מאות להולדתו של ה'בית יוסף', שלכן יש להוסיף בזה מתוך "שטורעם" - כראוי לדבר שהולך ומוסיף במשך חמש מאות שנה,

[ולהעיר מגודל מעלתו של ה'בית יוסף' לגבי שאר גדולי ישראל שבימיו - כידוע⁷⁶ שמהר"י ב"ר

(71) יג, ט.

(72) ד"א תתק"ל.

(73) נסמן בלקו"ש ח"ד ע' 1087.

(74) שיחת ש"פ וארא ב'השלמות'.

(75) וי"ל שענין זה הוא ע"ד ובדוגמת הקדמת "מילתא

דבדיחותא" לפני הלימוד (פסחים קיז, א. ושי"ג).

(76) קונטרס הסמיכה שבסוף שו"ת מהרלב"ח.

(65) דרך חיים, שער התשובה פ"ט.

(66) מו"נ ח"ג פי"ד. וראה בארוכה לקו"ש ח"ח ע' 277 ואילך.

(67) ומסגנון לשונו נראה, שעדיין "אינו מרוצה" (כביכול)

מביאור זה, מכיון שצריך להיות מתאים יותר כו'.

(68) פרק לה.

(69) ראה ספר הערכים חב"ד ערך אהבת ה' ס"ד.

(70) במדבר"ר פי"ב, ג.

- 1 הוסמך על-ידי כמה וכמה מחכמי ישראל (על יסוד דברי הרמב"ם⁷⁷ ש"אם הסכימו כל החכמים שבארץ
2 ישראל למנות דיינים ולסמוך אותם, הרי אלו סמוכים"), ומהר"י ב"ר סמך ארבעה מחכמי ישראל,
3 ובניהם - מרן ה'בית יוסף', וה'בית יוסף' סמך את ה'אלשיך', וה'אלשיך' סמך את רבי חיים ויטל⁷⁸.
4 וכן לימוד ה'שולחן ערוך' של רבינו הזקן, בעל ההילולא בכ"ד טבת (דמיניה אזלינן), בשנת תקע"ג,
5 לפני "מאת שנה ושבעים שנה וחמש שנים"⁷⁹ (כמוזכר בהתוועדות שלפני-זה⁸⁰).
6 וכל ענינים אלו - באופן ד"הקהל", ומתוך שמחה, כמדובר ריבוי פעמים במשך השנה, ואין צורך
7 להאריך בזה, ובפרט שתוכן כל ענינים אלו מפורש בספרים, כולל ובמיוחד - במאמרים ובשיחות כ"ק
8 מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, וכן בספרים שלפני-זה, עד ל'שולחן ערוך' וכו',
9 וכאמור, שזוכים לקיום היעוד "הקיצו ורננו שוכני עפר", והם בתוכם,
10 ו"אז ישיר משה ובני ישראל גו'" (כמו שכתוב בפרשת בשלח, שמתחילים לקרוא בתפילת מנחה),
11 "שר לא נאמר אלא ישיר, מכאן לתחיית המתים מן התורה",
12 ויחד עמהם - כל בני ישראל שבדורנו, נשמות בגופים, כאמור לעיל (סעיף ז) שאצלם יהיה העילוי
13 ד"עפר אתה ואל עפר תשוב" בעבודה הרוחנית - ענין הביטול, היינו, שאינו בבחינת "יש מי שאוהב",
14 אלא בתכלית הביטול (כנ"ל סעיף כ), אבל נשמות בגופים, ומתוך בני חיי ומזוני רויחא, ובכולם רויחא,
15 ותיכף ומיד - "בשלח פרעה את העם" (כנ"ל סעיף ז), ועד שמציאות הגלות גופא מתהפכת לגאולה
16 — על-ידי-זה שמוסיפים אל"ף (אלופו של עולם) ב"גולה", שאז נעשה מ"גולה" "גאולה"⁸¹,
17 ובפשטות - שכל בני ישראל יוצאים מהגלות, "בנערינו ובזקנינו גו' בבנינו ובבנותינו"⁸² "קהל גדול
18 ישו בו הנה"⁸³, במהרה בימינו ממש.
19 [דובר אודות עריכת התוועדיות בקשר עם העשירי בשבט — נכלל בשיחות שנדפסו לעיל.
20 כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לשליח-ציבור שי' לנגן "יהי רצון כו' שיבנה בית המקדש", ואחר-כך
21 הזכיר אודות אמירת ברכה אחרונה].

(77) הל' סנהדרין פ"ד ה"א.

(79) ל' הכתוב - חיי שרה כה. ז.

(80) שיחת ש"פ וארא סי"ד.

(81) ראה ויק"ר ספ"ב, לקו"ת בהעלותך לה, ג. ובכ"מ.

(82) בא יו"ד, ט.

(83) ירמ' לא. ז.

(78) ולהעיר ולהבהיר - עבור אלה ש"תואנה הם מבקשים" - שלא יפרשו את הדברים בקשר ובשייכות לחידוש הסמיכה בימינו... כ"אם להדגיש את גודל מעלתו של הבית-יוסף, כמובן וגם פשוט.

המשך ביאור למסכת עבודה זרה ליום שבת קודש עמ' א

12 התורה, וכן הוא אומר (תהלים פא יד-טו) 'לֹא עָמִי שׁוֹמֵעַ לִי [וגו']
13 יִשְׂרָאֵל בְּדֶרֶךְ יְהִלְכֶּה, כְּמַעַט אֲוִיבֵיהֶם אֲכַנֶּנִּי' וגו', ואומר (ישעיה מח
14 יח-ט) 'לֹא תִקְשְׁבֶנָּה לְמִצְוֹתַי וְיָהִי כְנָהֵר שְׁלוֹמֶךָ וְגו' וְיָהִי כְחוֹל זֶרְעֶךָ
15 וְיִצְאֲצֵא מִעֵיד' וגו', ו'לֹא' (והלואין) הוא לשון תחינה.
16 תַּנּוּ רִבְּנֵי, נאמר בתורה (דברים ה כו) 'מִי יִתֵּן וְיִהְיֶה לָכֶם זֶה לָהֶם
17 לִירְאָה אֹתִי וְלִשְׁמֹר אֶת כָּל מִצְוֹתַי כָּל הַיָּמִים לְמַעַן יִיטֵב לָהֶם
18 וְלִבְנֵיהֶם לְעֹלָם, אֲמַר לָהֶם מֹשֶׁה לְיִשְׂרָאֵל, כְּפֻזִּי מוֹכָה בְּנֵי כְּפֻזִּי
19 מוֹכָה אֹתָם. וְהֵינּוּ שֶׁשָּׁעָה שְׁאֵמֶר תִּקְדֹּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל' מִי יִתֵּן
20 וְיִהְיֶה לָכֶם זֶה לָהֶם, הִנֵּה לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל לֹמֶר תֵּן אֶתָּה לָנוּ לֵב
21 לִירְאָה אוֹתָךְ כָּל הַיָּמִים.
22 מבארת הגמרא: נתכנו ישראל כְּפֻזִּי מוֹכָה, דְּכֵתִיב וְנִפְשָׁה קֶצֶה

1 במחלוקת קורח ועדתו, אֵלֶּא שְׁיָדוּ מִנְּכִסְיָהֶם, ועני חשוב כמת.
2 סוּמָא, דְּכֵתִיב (איכה ג ו) 'כְּמִתְשָׁכִים הוֹשִׁיבֵנִי כְּמַתִּי עוֹלָם, וְהֵינִי
3 שְׁהִטְמָא הַיּוֹשֵׁב בַּחוּשׁ חֲשׁוֹב כִּמְתִּי.
4 מְצֻרֶעַ, דְּכֵתִיב לגבי מרים שלקתה בצרעת, 'אֵל נָא תְּהִי כְּמַת'
5 (במדבר יב יב).
6 וּמִי שְׁאִין לוֹ בְּנִים, דְּכֵתִיב (בראשית ל א) 'וַתֵּרָא רָחֵל כִּי לֹא יֵלְדָה
7 לְיַעֲקֹב, וַתִּקְנָא רָחֵל בְּאֶחָתָהּ, וַתֹּאמֶר אֶל יַעֲקֹב, הִבֵּה לִּי בָנִים, וְאִם
8 אֵין מִתָּה אֲנִכִּי, הִרִי שְׁלָלָא בָנִים הִיא חֲשׁוּבָה כִּמְתִּי.
9 הגמרא מביאה מאמר מענין הפסוק 'מִי יִתֵּן וְיִהְיֶה לָבָבָם זֶה לָהֶם
10 לִירְאָה': תַּנּוּ רִבְּנֵי, נאמר בתורה (ויקרא כו ב) 'אִם כְּחֻקֵּי תִלְכוּ, אֵין
11 'אִם' אֵלֶּא לְשׁוֹן תַּנּוּנִינִים, שֶׁהִקְבִּה מִתַּחַנֵּן שִׁישְׂרָאֵל יִלְכוּ בְּדֶרֶךְ

לקוטי שיחות פרשת בא כרך טז

מתורגם ללשון הקודש

ב.

גם כיום יש מקום לאכילת מצה עשירה בערב פסח

פסח מצרים מהווה מקור ושורש לפסח דורות.¹⁶
מובן אפוא, שהענין שהובא לעיל לגבי פסח מצרים,¹⁷
שכהכנה ליציאת מצרים היה מקום לאכילת מצה
עשירה, צריך להיות דוגמתו גם בפסח דורות:¹⁸
19

ב"מרדכי" כתוב⁷ ש"בזמן שבית המקדש קיים היו
עושין כל הסדר אחר הסעודה ולא היו אוכלין מצת
מצוה אלא לאחר שמלאו כריסן... ו"בימייהם היו
אוכלין מצה עשירה על סעודתן"⁸ (כדי שברכת
ה"מוציא" של הסעודה לא תיאמר על מצה שבה
יקיימו מאוחר יותר, ב"סדר", את מצוות אכילת
מצה⁹).

בדומה לכך מוצאים גם בזמן הזה, למרות
שעורכים את הסדר לפני הסעודה: הדין קובע שבערב
פסח, לפני השעה העשירית, "מותר לאכול מצה
עשירה"¹⁰ למרות שאסור לאכול שום מצה¹¹. ויש

א.

בפסח דורות - "לחם עוני", בפסח מצרים -
אפשרית גם מצה עשירה

1 בקשר לציווי¹ "ואכלו... בלילה הזה... ומצות...",
2 המצווה את בני ישראל לאכול מצה בליל ט"ו בניסן,
3 בהיותם עדיין במצרים, מוצאים דבר פלא, לכאורה:

4 בציווי לדורות על אכילת מצה (בפרשת ראה²)
5 אומרת התורה: "שבעת ימים תאכל עליו מצות לחם
6 עוני כי בחפזון יצאת מארץ מצרים", ומזה לומדים³,
7 שהמצה צריכה להיות "לחם עוני" דוקא - לא מצה
8 עשירה. וכיוון שבפסח מצרים, בפרשתנו, אין מוזכר
9 "לחם עוני", נראה⁴, שבמצרים יכלו בני ישראל לצאת
10 ידי חובת אכילת מצה גם על-ידי אכילת מצה עשירה⁵.

11 לפי זה מובן, שלמרות שבפסח דורות צריכה המצה
12 להיות "לחם עוני" דוקא, בכל זאת בגאולת מצרים
13 עצמה היה מקום גם למצה עשירה, אך זאת לא בעת
14 הוציאה ממצרים ממש, שהרי אז אכלו בני ישראל
15 "לחם עוני"⁶, אלא לפניו, וכהכנה לקראתה.

6 ראה גבורות ה' (פנ"א) דמש"נ בהגדה "לחמא עניא די אכלו
אבהתנא בארעא דמצרים", הכוונה בזה** להמצות שאכלו בעת יציאתם
ממצרים, עיי"ש. ובאזה"ת רד"ה הא לחמא (ויקרא כרך ב' ע' תג)
דחמא שנק' לחם עוני היינו מה שאכלו כשיצאו ממצרים (אבל עיי"ש
בסוף המאמר),

ומכיון שלחם עוני שולל מצה עשירה, הרי מובן, שלא אכלו אז מצה
עשירה.

7 סוף פסחים בדיני הסדר בשם רבינו מאיר. ופליג בזה על הרמב"ם
הל' חו"מ פ"ח.

8 שם בסוף המס' (ק"ט, ב).

9 ראה פסחים קטו, רע"א (לענין מרור).

10 ירושלמי פסחים ר"פ ערכי פסחים (הובא בתוד"ה לא יאכל -
פסחים צט, ב). רמב"ם הל' חו"מ ספ"ו. טוש"ע אר"ח סתע"א ס"ב.

טוש"ע אדה"ז שם ס"ד.

11 טוש"ע שם. טוש"ע אדה"ז שם.

1 פרשתנו יב, ח. וראה שם, יח.

2 טז, ג.

3 פסחים לה, א. שם לו, א. רמב"ם הל' חו"מ פ"ה ה"כ. פ"ו ה"ה.
טוש"ע אר"ח סתס"ב ס"א. טוש"ע אדה"ז שם ס"א, ס"ו. סתנ"ד ס"ד.

4 כי אף את"ל שהציווי דלחם עוני נאמר בסני (ראה חגיגה ו, ריש
ע"ב (וש"נ). ועוד) - הרי מובן שציווי זה (וכל הציוויים) דפ' ראה כו' לא
נאמרו לפני הדיבור - במצרים.

5 ולדעת המהר"ל (גבורות ה' פמ"ח) גם בפסח דורות - ב' הציוויים
[בערב תאכלו מצות ו"לחם עוני"] הם ב' מצוות. ומי שיש לו רק מצה
עשירה [שיש בה גם מים ויכולה לבא לידי חימוץ] יאכלנה בליל פסח
לקיים עכ"פ מצות בערב תאכלו מצות, אף שלא יקיים מצות לחם עוני
(וכ"כ בב"ח לטאור"ח סתע"א. וראה אלי' רבה שם סק"ח. פמ"ג שם א"א
סק"ה).

אבל במג"א (שם סק"ה. וכ"ה בח"י שם סק"ה. סתס"ב סק"ב) לא
ס"ל כן. וכ"ה להלכה בטוש"ע אדה"ז סתנ"ה ס"ג. סתע"א ס"ד-ה.

(* לכאורה ה' אפשר לדחוק, שכוונתו במש"ש (סעיף ד') "מצה עשירה דהיינו שעירב בה מי פירות" היא לעיסה שנילושה רק במי פירות (בלי מים), שאז גם להמהר"ל
מותר לאכלה בערב פסח מפני שאינה יכולה לבוא לידי חימוץ.

אבל אינו. כי

(נוסף לזה שא"כ (א) הול"ל "דהיינו שנילושה במי פירות" ולא "שעירב בה מי פירות" (שמשמע שיש בה גם מים), ובפרט שמשנה מלשון הטור (וכדיוק הב"ח) שם
"שנילושה כו" (אבל ראה לשון אדה"ז בס' תמד ס"ב: שנילושה כו' - ואולי לא רצה לשנות שם מלשון הטור, וסמך על מה שפרש במקומו בס' תנא (שמציין שם)
"דהיינו שעירב כו"). (ב) וניקח: לא הול"ל להזכיר כלל התיבות "מצה עשירה" (נשאר הטעם שמתור לאכלה הוא (לא מפני שריא "מצה עשירה", כ"א) מפני שאינה יכולה
לבוא לידי חימוץ. אלא שבזה י"ל דקאי על ריש סימנא, שהוא לשון הרא"ש, טור וכ' (ובללא"כ צ"ל כן - לתוך כפל הלשון: עשירה, דהיינו כו'))
ממ"ש בסעיף ה' "ואסור לאכלה בערב פסח" מוכח שקאי במצה שיש בה גם מים, ומסעיף זה נלמד על הקודמו (אף שבדוחק ר"י - דלצדדין קתני).
ובכל אופן - הרי מפורש בסיומן תנה סל"ג: קמח ומים (נעיי"ש).

(** וידועה הנשק"ט והפירושים בזה - כו"כ מהם הובאו בתו"ש מילואים לכרך כב סימן ה' פרק א'. וראה לקמן הערה 39.

להיות¹⁶ גורם שימנע את החימוץ, צריך לשמור את
המצה מחימוץ, זכר ליציאת מצרים בפרט של "בחפזון
יצאת..."²⁴

כיוון שלשני סוגי המצות שאי אפשר לצאת בהם
ידי חובת אכילת מצה (א) מצה עשירה (ב) דברים
שאינם באים לידי חימוץ – מובא בפסוק אותו הטעם,
"כי בחפזון יצאת..."²⁵, מובן שלשני סוגי מצה אלו יש,
באופן כללי, אותו פגם לגבי קיום מצוות אכילת מצה
באמצעותם.²⁶

מצד שני, אנו מוצאים שההלכה לגבי מצה עשירה
נאמרה רק בפסח דורות (כפי שהוסבר בסעיף א')²⁷
ולעומת זאת את ההלכה שהמצה של ליל פסח צריכה
להיות מבצק כזה, שהיא "יכולה לבוא לידי חימוץ"²⁸,
אנו מוצאים, באופן כללי, כבר בפסח מצרים, כפי
שנלמד ב"ירושלמי"²⁹ מן הפסוק³⁰ "ושמרתם את
המצות", שניתן לצאת ידי חובה רק באמצעות "מצה
שצריכה שימור"³¹. כלומר, למרות שבפסח מצרים
אפשר היה לצאת ידי חובת אכילת מצה על-ידי אכילת
מצה עשירה, היתה זו צריכה להיות מצה כזאת
ש"צריכה שימור", [כגון: עיסה שערבבו בה מים עם
מי פירות, שאז היא "באה לידי חימוץ", ואדרבה –
ממהרת להחמיץ]³².

ה.

שני סוגי המצות הנ"ל מסמלים שתי דרכים בעבודת ה'

ההסבר לכל זה (על-פי פנימיותם של הענינים),
יובן באמצעות הבהרת ההבדל התוכני שבין "לחם
עוני" לבין "מצה עשירה" ביחס לעבודת ה':
"לחם עוני" נאפה מבצק העשוי רק מקמח ומים,³³

לומר, שהעובדה שההלכה מתירה אז אכילת מצה
עשירה מלכתחילה³⁴, מוכיחה שבערב פסח, כאשר
מתכוננים לפסח וליציאת מצרים, נותנת התורה מקום
לאכילת מצה עשירה.³⁵

ג.

הטעם לכך שאי אפשר לקיים מצות אכילת מצה ע"י מצה עשירה

בציורי על אכילת לחם עוני, שהובא לעיל, מציין
הפסוק את הטעם לציורי – "כי בחפזון יצאת מארץ
מצרים", ולכן "לא הספיק בצק להחמיץ"³⁶.
כיוון ש"לחם עוני שולל, בנוסף לחמץ"³⁷, גם מצה
עשירה, נראה ש"כי בחפזון יצאת..." מהווה טעם גם
לעובדה שאי-אפשר לצאת ידי חובת אכילת מצה
על-ידי אכילת מצה עשירה.³⁸
אם-כן צריך להבין: כיצד ניתן ללמוד מן המילים
"כי בחפזון יצאת..." את הסיבה לכך שאי אפשר לצאת
ידי חובת אכילת מצה על-ידי אכילת מצה עשירה?

ד.

מצה רק מדבר שעשויה להחמיץ

מתחילתו של הפסוק שצוטט לעיל, "לא תאכל
עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות...", לומדים³⁹
שאפשר לקיים מצות אכילת מצה רק באמצעות
מ"דברים הבאים לידי חימוץ".⁴⁰

[הקשר שבין "כי בחפזון יצאת..." לדין זה הוא
פשוט: כיוון שבפסח מצרים היה בצק שיכול היה
להחמיץ, ורק בגלל ה"חפזון" "לא הספיק..." להחמיץ"⁴¹
– צריכה גם המצה שאוכלים לזכר יציאת מצרים
להיות עשויה מ"דברים הבאים לידי חימוץ", וצריך⁴²

שימור*, כמשנ"ת בארוכה בהגש"פ עם לקוטי טעמים מנהגים וביאורים
(קה"ת תשמ"ד) ע' שצו ואילך (וש"נ).

(18) פסחים פ"ב ה"ד.

(19) פרשתנו יב, יז (היינו שנצטוו ע"ז עוד בהיותם במצרים).

(20) עיין רמב"ן במלחמת ה' פסחים פ"ב (ל, א). וראה מ"מ הל'
ח"מ פ"ו ה"ה (הובא בב"י לטאור"ח סת"ב ד"ה ומ"ש ואם לש). שו"ע
אדה"ז הנ"ל.

וראה בארוכה שו"ת צ"צ חאור"ח סנ"ז אות ב' – שגם הבבלי (פסחים
מ, א. הובא בשו"ע אדה"ז סת"ב סנ"ד) ס"ל דרשה זו דירושלמי. וראה
בארוכה הגש"פ הנ"ל שם.

(21) ראה בכ"ז טושו"ע או"ח סי' תסב ס"ב. שו"ע אדה"ז שם ס"ג.

(12) ראה תוד"ה לא יאכל שם (בסופו): אבל מצה עשירה שריא וכן
ה' נוהג ר"ת. הג"מ הל' חו"מ ספ"ו. ועוד.

(13) רש"י עה"פ.

(14) ראה ירטב"א להגש"פ פ' הא לחמא. גבורות ה' רפנ"א. ועוד.

(15) פסחים לה, א. רמב"ם שם פ"ו ה"ד. שו"ע אדה"ז או"ח ר"ס
תנג.

(16) וכמשנ"ש ושמרתם את המצות. וראה שו"ע אדה"ז חאור"ח סת"ב, ג,
סי"ד. וראה לקמן בפנים ובהערה 20.

(17) לשון אדה"ז שו"ע סת"ב סוס"א. – והיינו, לא רק שהדגן צ"ל
מדברים הבאים לידי חימוץ (שזה נלמד מ"לא תאכל עליו גו" כנ"ל
בפנים), אלא שגם העיסה צ"ל – זו שיכולה לבוא לידי חימוץ וצריכה

ו.

יש צורך בעבודת "לחם עוני" דוקא מפני ש"בחפזון יצאת"

שני אופני העבודה מתבטאים, באופן כללי, בשני הסוגים הכלליים של גאולה: גאולת מצרים והגאולה העתידה.

ביציאת מצרים כתוב²⁷ "כי ברח העם" (חפזון), כי "הרע שבנפשות ישראל עדיין היה בתקפו"²⁸, ולכן היו מוכרחים לברוח מן הרע, מ"טומאת מצרים"²⁸, וזהו ענינו של "לחם עוני" – עבודה של "אתכפא". אך לא כן לעתיד לבוא: אז יהיה "לא בחפזון תלכו"²⁹ ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ³⁰, מצב של "אתהפכא" – מזה עשירה.

זהו ההסבר לכך ש"בחפזון יצאת..." מהווה טעם להלכה שמצה של ליל פסח איננה יכולה להיות מזה עשירה (וכן לא מזה העשויה מדברים שאינם באים לידי חימוץ): מפני ש"בחפזון יצאת..." שהרע היה עדיין בתוקפו (כפי שהוסבר לעיל)³¹, דרושה עבודה של קבלת עול ו"אתכפא" – "לחם עוני"³².

ז.

כל אחד משני הסוגים הנ"ל יש יתרון

ההלכה שבפסח אין יוצאים ידי חובת אכילת מזה על-ידי אכילת מזה עשירה, איננה רק מפני שמשמעותה הפנימית של מזה עשירה איננה כמו גאולת מצרים, שהיתה באופן של "ברח העם" (קבלת עול ו"אתכפא", כמסבר לעיל), אלא גם מפני של "לחם עוני", וכך גם לגאולת מצרים, יש יתרון על פני "מזה עשירה", והגאולה שלעתיד לבוא, כדלהלן:

אמנם³³, ב"אתהפכא" (מזה עשירה) הרע מתבטל לחלוטין, אך בכל זאת יש יתרון ב"אתכפא": רק

1 שאין להם שום טעם. מזה עשירה, לעומת זאת, נאפית
2 מעיסה שנילושה עם יין, שמן ודבש²², או מי פירות
3 אחרים²³, המוסיפים טעם לעיסה.

4 ענינם בעבודת ה'²⁴ הוא כדלהלן: "לחם עוני"
5 מסמל עבודה מתוך קבלת עול (ולא מתוך תענוג
6 והנאה); למרות שבשכל אין שום הסברים (וכתוצאה
7 מכך) אין גם תענוג לענינים אלקיים, בכל זאת עובד
8 היהודי את הקב"ה מתוך קבלת עול. "מזה עשירה",
9 לעומת זאת, היא עבודה מתוך "טעם ודעת", עבודה
10 שיש בה "טעם", הנאה.

11 כאשר עבודתו של יהודי היא רק מתוך קבלת עול,
12 ללא ה"טעם" של שכל ומדות (רגשות), הרי הוא שרוי
13 במצב, שלפי שכלו ומדותיו יש אצלו מקום להתנהג
14 אחרת, לעשות רע, אלא שבאמצעות הכח של קבלת-
15 העול הוא מכניע את הרע ("אתכפא" = כפיית הרע)
16 והוא עובד את ה'. לעומת זאת, כאשר העבודה היא
17 מתוך טעם ודעת, בשלימות, שוללים השכל והמידות
18 את האפשרות לעשות את ההיפך מרצון ה', אין כל רע
19 ("אתהפכא" = הפיכת הרע לטוב מוחלט).

20 ואכן, זהו הקשר בין שני סוגי המזה שנמנו לעיל
21 [(א) מזה עשירה (ב) מזה העשויה מדברים שאינם
22 באים לידי חימוץ] – בפנימיותם של הענינים. אחד מן
23 הפרטים בא כתוצאה מן האחר: עבודה באופן של
24 "מזה עשירה" בשלימותה – עבודה מתוך שכל ומדות
25 – שוללת אפשרות של חימוץ ורע²⁵, כשם שמזה
26 עשירה, כפשוטה, איננה יכולה לבוא, כרגיל²⁶, לידי
27 חימוץ.

28 רק עבודה של "לחם עוני", קבלת עול, מאפשרת
29 הימצאות של חמץ ורע (זהו לחם היכול לבוא לידי
30 חימוץ), אלא שמכניעים את הרע, ואין מאפשרים
31 התפשטות, הגבהה וחימוץ – על-ידי "ושמרתם",
32 על-ידי עבודה מתמדת והתעסקות.

(26) דכשאין מערבין בה מים – מי פירות (לבר) אין מחמיצין (פסחים לה, ריש ע"ב, ויש"נ. רמב"ם הל' חו"מ פ"ה ה"ב. תשו"ע (ושו"ע אדה"ז) ס"ח תסב).

(27) בשלח יד, ה.

(28) תניא פל"א.

(29) ישע"י נב, יב. וראה המשך וככה דלקמן הערה 31.

(30) זכרי' יג, ב.

(31) ראה בענין ד"חפזון" – לקו"ת אמור לה, ב. במדבר ג, ג. ובארוכה – אוה"ת ב' ע' רצא ואילך. וככה תרל"ז בתחילתו, שם פק"ט.

ד"ה כי בחפזון תש"ח (והמשכו). ועוד.

(32) ראה עד"ז אוה"ת סד"ה הא לחמא הנ"ל.

(33) ראה בכ"ז במקומות שנמנו בהערה 24.

(22) לשון הגמרא – פסחים לה, א. לו, א. וברמב"ם שם (פ"ה ה"ב. פ"ו ה"ה) מוסיף "חלב". והוא ע"פ עובדא דריב"ל (פסחים לה, א) – ב"י סת"ב שם.

(23) ברמב"ם שם (פ"ו ה"ה) דבשאר מי פירות יוצאין י"ח (וראה כס"מ שם פ"ה ה"ב). אבל ראה ב"י לטאו"ח סת"ב שם: לא ראיתי לשום אחד מהפוסקים שחילק בין יין ושמן ודבש וחלב לשאר מי משקין. וראה פר"ח או"ח ר"ס תסב.

(24) בהבא לקמן – עיין תו"א ס"פ ויקהל ד"ה קחו (פט, ג. צ, ב), וביאוריו בתו"א שם בהוספות (קיד, ג ואילך. קטו, ד. קטז, ב). אוה"ת שם (ע' ב' קסג ואילך. ב'קעא ואילך. ב'קפא). אוה"ת ד"ה הא לחמא (דלעיל הערה 6) ע' תנח ואילך. וראה ג"כ לקו"ת ויקרא ו, סע"ג ואילך.

(25) ראה תו"א ס"פ ויקהל (ועד"ז) – בשאר המקומות דלעיל הערה הקודמת): מזה עשירה.. שאינה באה לידי חימוץ כלל.

ט.

כל אחת מן העבודות היא פרט בעבודה האחרת

הזכרת הגאולה העתידה בגאולת מצרים, איננה רק
כדי להודיע על העתיד, אלא זוהי גם נתינת כח ליישם זאת
בעבודת האדם בהווה – שכבר בתחילת העבודה (גלות
מצרים) תהיה קיימת עבודה של "מעין" הגאולה העתידה.
ולכאורה אפשר לשאול: כאשר נמצאים עדיין
בתחילת העבודה, והרע עודנו בתוקפו, כיצד תיתכן
מציאות של עבודה שהיא "מעין" הגאולה העתידה,
שענינה הוא "אתהפכא", העדרות מוחלטת של הרע?

ההסבר לכך הוא: למרות שבתחילת העבודה איננה
קיימת התבטלותו של הרע, ולפיכך העבודה היא בדרך
מלחמה וקבלת עול (כפי שהובהר לעיל בסעיף ה'),
בכל זאת אין להתבטלות ו"קבלת העול" צריכות
להיות רק בדרך הכרח, אלא יש "לקשור" את
ההתבטלות עצמה ל"מציאות" האדם, כך שגם שכלו
ומדותיו "יסכימו" להתבטלות ולקבלת עול, ואז תהיה
העבודה מתוך קבלת-עול המלווה גם בתענוג.

כלומר, הגאולה העתידה שבתוך גאולת מצרים
איננה העבודה של שכל ומדות בפני עצמן, המביאה
בסופה ל"אתהפכא" (כפי שהוסבר בסעיף ה') אלא
היא מהווה פרט בתוך ה"אתהפכא" של גאולת מצרים
– העבודה מתוך קבלת-עול המלווה בתענוג.

[בדומה לכך גם הענין של גאולת מצרים, שיוזכר
לעתיד לבוא, הוא "פרט" בגאולה העתידה: עיקר
ההתעלות בעתיד הוא זיכרון מציאות האדם
("אתהפכא"), אך הזיכרון לא יהיה מדוד ומוגבל רק
לפי זיכורו של האדם את עצמו (לפי "מציאותו"), אלא
יותר מהגבלות מציאותו – מעלת ההתבטלות].

י.

הגאולה העתידה נמצאת בתוך גאולת מצרים רק
באחד מן הפרטים

זהו ההסבר לכך שהמצה שאכלו בני ישראל
במצרים, כהכנה לייציאת מצרים, יכלה להיות מצה
עשירה³⁹, אך מצד שני היא היתה צריכה להיות "מצה
שצריכה שימור":

1 עבודה זו כרוכה ביגיעתו של האדם, עליו ללחום
2 ולהכניע את הרע.

3 או בדרך אחרת: עבודה של "אתהפכא" מבטאת
4 את התאחדותו של האדם עם אלקות על-ידי שהוא
5 מזכך את עצמו עד כדי כך, שמציאותו איננה מאפשרת
6 מציאות של רע; "אתהפכא" מבטאת את ההתבטלות
7 וההתמסרות לאלקות: לפי שכלו ומדותיו, יש מקום
8 ואפשרות לרע, אך למרות זאת הוא מכניע את עצמו,
9 עושה את ההיפך ממה שדורש ממנו מציאותו, ומקיים
10 את רצון ה'.

11 זהו אחד ההסברים לכך שגם בגאולה העתידה
12 יהיה זכר לייציאת מצרים³⁴, שהרי המטרה היא, שיהיו
13 שני היתרונות ביחד: גם כאשר נמצאים בדרגה של
14 "אתהפכא", זיכרון מציאות האדם לחלוטין, עד שאין
15 כלל מקום לרע – גם אז קיים היתרון שב"אתהפכא"³⁵
16 (גאולת מצרים) – התבטלותו של האדם, המתבטאת
17 בעבודה ויגיעה.

ח.

גם בגאולת מצרים יש צורך בהזכרת הגאולה
העתידה

18 אדמו"ר הזקן מסביר בספרו "תורה אור"³⁶, שבכך
19 שבגאולת מצרים כתובות שתי עליות – "ואנכי אעלך
20 גם עלה"³⁷, הכוונה היא גם לעליה השניה שתהיה
21 בגאולה העתידה.

22 מובן, אפוא, שכשם שגאולת מצרים תיזכר ותשפיע
23 על הגאולה העתידה, כך גם בגאולת מצרים צריכה
24 להיות מורגשת הבטחתו ודיבורו³⁸ של הקב"ה בקשר
25 לגאולה העתידה.

26 ההסבר לכך: היכולת והאומץ להילחם ברע ולנצחו
27 גם כאשר הרע בתוקפו (והרי אפילו לאחר שבירתו הוא
28 נשאר עדיין בתוקפו, כפי שזה היה בייציאת מצרים
29 שהיה צריך להיות "ברח העם"), מתאפשרים בסיוע
30 ההכרה וההרגשה שהעבודה של "אתהפכא" תביא,
31 בסופו של דבר, ל"אתהפכא".

32 ולפיכך, עוד לפני תחילת גאולת מצרים, כבר היה
33 דיבור והודעה של שתי העליות – "אעלך גם עלה" –
34 גם על הגאולה העתידה.

(36) ר"פ שמות.

(37) ויגש מו, ד. ובתו"א הנ"ל: וכן בשמות ג' פסוק י"ד א"ל ענין
הגאולה האחרונה כו'.

(38) דחשיב מעשה (ב"ר פמ"ד, כב. ועוד).

(39) באוה"ת סד"ה הא לחמא הנ"ל איתא, דה"לחם עוני" הוא המצה

(34) משנה ברכות ספ"א. ונאמר "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו
נפלאות" (מכאן ז, טו) "כאשר היתה לישראל ביום עלותו מארץ מצרים"
(ישעי' יא, טז).(35) ראה סד"ה כימי צאתך תש"ח: בחפזון יצאת למען תזכור כו',
ועד"מ עונג המלך בנחזון דוקא.. כד אתהפכא סט"א כו'.

הסברם של הדברים: היציאה ממצרים גרמה לכך
שבני ישראל כבר לא היו "עבדי פרעה", ונהיו "עבדי
ה'".⁴¹ כלומר, הם היו אז בדרכה של קבלת מלכותו
יתברך.⁴² שבאה לפני קבלת העול לקיום ציווי ה'
נכלשון חז"ל:⁴³ יקבל עליו עול מלכות שמים תחילה
ואחר-כך יקבל עליו עול מצוות].
בעבודה זו אין לערב את "מציאות" האדם –
בדומה לדברי חז"ל⁴⁴ מאן דמחוי במחוג קמי מלכא
(=מי שמצביע ברמז לפני המלך) עונשו הוא היפך
החיים. לפיכך אסור לערב כאן את ה"טעם" והתענוג
של מצה עשירה, כי קבלת מלכותו של הקב"ה
(להיעשות עבדי ה') היא באמצעות "לחם עוני"
בלבד⁴⁵, התבטלות מוחלטת.
(משיחת אחש"פ וש"פ שמיני תשכ"ו)

ואולי י"ל ע"פ המבואר באוה"ת ויהל (ס"ע ב'קסא"ב) דגם זה שלא
הספיק כו' הוא "כמו בחי" אתכפא רק שזהו בפנימיות" (ראה לקמן
בפנים, דיצי"מ ענינה קבלת מלכות שמים, ביטול בתכלית), ולכן נק' ג"כ
– מצד ענין עיקרי זה – "לחם עוני", מכיון שהוא רק אתכפא ולא
אתחכא [שזה נעשה רק בספה"ע כו'], כבהערה הקודמת.
(41) ראה בהר כה, מב. שם, נה. מגילה יד, א.
(42) ראה ד"ה הא לחמא הנ"ל ע' תנג ואילך.
(43) משנה ברכות פ"ב מ"ב. וראה מכילתא יתרו כ, ג. ועוד.
(44) חגיגה ה, ב. וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ד ע' 32 ובהערה 13
שם.
(45) ראה גם לקו"ת שבהערה 24.

על סמך ההתכללות של הגאולה העתידה בגאולת
מצרים מתאפשרת מצה עשירה גם בתוך מצרים. אך
גאולת מצרים יכולה "להידמות" לגאולה העתידה רק
בפרט של "עשירה" – שקבלת העול עצמה תהיה
מלווה ב"טעם" ותענוג, אך לא בענין שלפיו הגאולה
העתידה אינה "יכולה לבוא לידי חימוץ" ("אתהפכא"),
פרט זה איננו יכול להתקיים כאשר הרע עודנו בתוקפו.
יא.

לאחר היציאה ממצרים - "לחם עוני" בלבד
כל הנ"ל אמור לגבי הזמן שבו היו עדיין בני
ישראל במצרים לפני הגאולה, אבל ביציאה ממצרים,
לאחר הגאולה, וכך לגבי המצה שאוכלים בליל פסח
לזכר יציאת מצרים, מוכרח להיות "לחם עוני" דוקא⁴⁰.

שאלו לפני חצות, עיי"ש [ועפ"ז מבאר מש"נ בהגדה "לחמא עניא די
אכלו אבהתנא בארעא דמצרים"], וכן מוכח בתו"א שבהערה 24 (פט, ג.
קיד, ג. עיי"ש),
וי"ל ש"לחם עוני" יש בו כו"כ ענינים (כולל ג"כ שעונים עליו
דברים הרבה – פסחים לו, א. קטו, סע"ב) ומצה עשירה כזו שצריכה
שימור נק' ג"כ (בכללות) "לחם עוני" (מכיון שענינה אתכפא – ענין
עיקרי בלחם עוני). וראה הערה הבאה.
(40) ויל"ע איך לתווך זה עם הידוע (לקו"ת צו ד"ה להבין מ"ש
בהגדה. ד"ה ששת ימים (הא'). סידור ד"ה והגדת. ובכ"מ) דמצה [שלפני
חצות היתה צריכה שימור] שלאחרי חצות (ואילך) לא היתה יכולה לבוא
לידי חימוץ (מצד זה שנגלה עליהם ממה"מ כו'), ובהמשך תער"ב (ח"ב
ע' התקלג) ש"היא בחי' מצה עשירה כו".

המשך ביאור למסכת שבועות ליום שני עמ' ב

גם את שבועת השותפים, והחידוש בזה הוא שאף שביעית
משמטת גם את השבועה, כמבואר לעיל (מזה), היינו רק בשבועה
על הלואה, אבל שבועת השותפים שהיא מכח טענת גזילה, אינה
נשמטת.
תמזה הגמרא: וכי אפשר לומר שזהו החידוש בברייתא, הָא
בְּהִירָא קָתְנִי לָהּ – הרי דין זה כתוב בפירוש בברייתא, נַעֲשֶׂה לוֹ
שׁוּתָף אוֹ אֲרִיס בְּעֶרֶב שְׁבִיעִית, וְלִמּוּצָאֵי שְׁבִיעִית לֹא הֵימְנוּ, מְגַלְגֵּלִין,
וּמוֹכָח שֶׁאֵין שְׁבִיעִית מְשַׁמְטָה אֶת שְׁבִיעִית הַשּׁוּתָפִים, וּמוֹכָח
שֶׁהַצֵּרְכָה הַבְּרִייתָא לּוֹמֵר גַּם שֶׁאֵם לּוֹה מִמֶּנּוּ בְּעֶרֶב שְׁבִיעִית
וּבִמּוּצָאֵי שְׁבִיעִית נַעֲשֶׂה לוֹ שׁוּתָף אוֹ אֲרִיס אֵין מְגַלְגֵּלִין, יֵשׁ לְדִיִּיק
שֶׁאֵם הִיָּה זֶה בִּשְׁאֵר הַשְּׁנַיִם הֵיוּ מְגַלְגֵּלִים, וְשָׁמַע מִיָּנָה דְּמְגַלְגֵּלִין
שְׁבִיעִית אֵין מְגַלְגֵּלִין. אִמְרַת הַגְּמָרָא: שָׁמַע מִיָּנָה – אֲכַן מוֹכָח כֵּן
מִהַבְּרִיתָא.
הגמרא מביאה מימרא נוספת בענין גלגול שבועה: אָמַר רַב הֵינָא,

פרשטת הגמרא: תָּא שָׁמַע, לֹא הֵימְנוּ – לֹא אדם מחבירו בְּעֶרֶב
שְׁבִיעִית, וְלִמּוּצָאֵי שְׁבִיעִית נַעֲשֶׂה לוֹ הַלּוּה שׁוּתָף אוֹ אֲרִיס, וּכְפָר
בַּהֲלֹאָה, אֵף שֶׁהַמְלוּה מְשַׁבְּעוּ שְׁבִיעִית הַשּׁוּתָפִים, אֵין מְגַלְגֵּלִין
עַלִּיו שְׁבִיעִית שֶׁהוּא פְטוּר מִהַהֲלֹאָה, שְׁהֵרִי אֵף אֵם בִּאֲמַת הַלּוּהוּ,
כְּכַר שִׁמְשִׁטָּה שְׁבִיעִית אֵת הַחֹב. וְיֵשׁ לְדִיִּיק, מַעֲמָא – הַטַּעַם שֶׁאֵינוּ
יֹכֵל לְגַלְגֵּל עַלִּיו שְׁבִיעִית הוּא כִּיּוֹן דְּלֹא הֵימְנוּ עֶרֶב שְׁבִיעִית, דְּאִתְּנִי
שְׁבִיעִית אֶפְקָעְתִּיהּ – שְׁבִיעִית הַשְּׁבִיעִית וְשִׁמְשִׁטָּהּ, הָא שְׁאָר שְׁנֵי
שְׁבִיעִית – אֲבָל אֵם הַלּוּהוּ בִּשְׁאֵר הַשְּׁנַיִם, מְגַלְגֵּלִין עַלִּיו שְׁבִיעִית שֶׁלֹּא
לוֹה, אֵף שֶׁשְׁבִיעִית הַשּׁוּתָפִים עֲצֻמָּה הִיא שְׁבִיעִית דְּרַבְנָן, וּמוֹכָח
שֶׁמְגַלְגֵּלִים בְּדִרְבְּנָן. דּוּחָה הַגְּמָרָא: לֹא תֵימָא – אֵל תֹּאמַר וְתִרְיִיק
מִהַבְּרִיתָא דְּהָא שְׁאָר שְׁנֵי שְׁבִיעִית מְגַלְגֵּלִין, כִּיּוֹן שֶׁבִּאֲמַת גַּם בִּשְׁאֵר
הַשְּׁנַיִם אֵין מְגַלְגֵּלִין. אִלּוּ אִמְרָא – תִּדִּיִּיק כֵּן, אֵם נַעֲשֶׂה לוֹ שׁוּתָף אוֹ
אֲרִיס בְּעֶרֶב שְׁבִיעִית, וְחִלְקוּ קוֹדֵם שְׁבִיעִית, וְלִמּוּצָאֵי שְׁבִיעִית לֹא
הֵימְנוּ, וְהוּדָה בְּמִקְצָה, וְהַתְּחִיִּיב שְׁבִיעִית דְּאִדְרִייתָא, מְגַלְגֵּלִין עַלִּיו

וכדומה⁷.

ונחלקים לד' וז', ע"ד כמו שהי"א סממני הקטרת נחלקים לד' וז', כי ד' מהם כתובים בפירוש בתורה⁸ נטף שחלת חלבנה לבנה וז' רמוזים רק בהתיבות סמים ב' פעמים שהוא מדרש חכמים.

ועד"ז במלכי תהו המלכים הם ז' ושם האבות⁹ נאמרו ד' וד"ל.

לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר שמונדבריס עמוד 94

בראשית לו, לאילב: ואלה המלכים אשר מלכו בארץ אדם לפני מלך מלך לבני ישראל: ומלך באדם בלע בן בעור ושם עירו דנהבה:

קנב

רמז, "קנן" הי' לו ד' בנות, וז"ל תרו"ז – ביחד י"א, נגד מלכי תהו שהם ז' ושם האבות נאמרו ד' – ביחד י"א, רמוזים בזה

ללבן היו ד' בנות, כי גם בלהה וזלפה היו בנותיו כמ"ש בפרש"י בחומש' בפסוק אם תענה את בנותי, וליתרו² היו ז' בנות. וי"ל באמת שרש לבן ויתרו מתהו³, (כי הרי הם מאומות העולם, שאומות העולם בכלל שרשם מתהו), והי' להם ביחד י"א בנות⁴ הוא לנגד הי"א בחי' דתהו שנפלו, כמו י"א⁵ סממני הקטרת, י"א⁶ יריעות עזים

(1) בראשית לא, ג. ראה גם לעיל סימן נד.

(2) שמות ב, טו.

(3) ראה בלקוטי לוי יצחק הערות לזהר שמונדבריס עמוד פב, דיתרו מתחלה הי' כומר כהן מדין – מתוהו, ואח"כ נתגייר וכו'. עיין לקמן סימן קמא. וראה ספר המאמרים ה'תשל"ז עמוד 161.

(4) ראה בפנים בלקוטי לוי יצחק, שמבאר דענין "בנות" הוא מתוהו, ורק כשבאו יעקב ומשה ללבן ויתרו היו להם בנים. ע"ש ביאור הענין עפ"י קבלה.

(5) שמות ל, לד. ראה לקמן הערה 8.

(6) שמות כז, ז "ועשית יריעות עזים לאהל על המשכן עשתי עשרה יריעות תעשה אותם". ראה ילקוט לוי יצחק עה"ת ח"א סוף סימן ח, דמספר האמות ביריעות עזים, מרמז לבחי' גבורות ודינים דתוהו. ועזים בחי' גבורות כמאז"ל (שבת עז). מ"ט עזים מסגי ברישא והדר אימרא ברישא חשוכא והדר נהורא. לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר בראשית עמוד נו "עזים לשון עז" בחי' גבורה. ראה לקוטי תורה פרשת בלק עד, ד. אור התורה פרשת תרומה עמוד א'חקיב. ספר המאמרים תרכט סוף עמוד קיח ואילך.

המשך ביאור למסכת עבודה זרה ליום שישי עמ' ב

1 ויאמרו אמת, אלו עובדי כוכבים שבעל כרחם יאמרו שהקב"ה דן
2 דין אמת בכך שהוא מוכה את ישראל.
3 ואמר רבי יהושע בן לוי, כל מצות שישאל עושה בעולם הזה, באות
4 [ומורפות] (ומכוח) אותם לעובדי כוכבים לעולם הקא על פניהם,
5 שנאמר (דברים ד) 'ושמרתם ועשיתם כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני
6 העמים, והנה נגד העמים' לא נאמר בפסוק, אלא 'לעיני העמים',
7 ודבר זה מלמד שהמצוות באות ומורפות לעובדי כוכבים על פניהם
8 לעולם הקא.
9 ואמר רבי יהושע בן לוי, לא עשו ישראל את העגל במדבר, אלא
10 ליתן פתחון פה לבעלי תשובה, לומר שבשם שישאל חטאו וכפרו
11 בהקב"ה ונתקבלה תשובתם, כך גם תשובת בעלי תשובה תתקבל,

12 ולכן סיבב הקב"ה שיחטאו ישראל בעגל, שנאמר (דברים ה) לגבי
13 בני ישראל בסיני, 'מי יתן ויהיה לבכם זה להם ליהא אותי כל
14 הַיָּמִים' וגו', הרי שישאל היו יראי ה', ולא היו ראויים לחטא
15 העגל, אלא שסיבב כן הקב"ה כדי ליתן פתחון פה לבעל תשובה.
16 ותינו דאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי, לא דוד היה ראוי
17 לאותו מעשה של בת שבע, ולא ישראל היו ראויין לאותו מעשה של
18 העגל. לא דוד ראוי לאותו מעשה, דבתיב (תהלים קט כב) 'ולבי חלל
19 בקרבי', כלומר, יצר הרע הרוג בקרבי, ואין לו כח לשלוט בקרבי.
20 ולא ישראל ראויין לאותו מעשה, דבתיב (דברים ה) 'מי יתן ויהיה
21 לבכם זה להם ליהא אותי כל הַיָּמִים', שהיו אז יראי ה'. אלא למה
22 עשו מעשים אלו,

עג מתוך הספר ילקוט גאולה ומשיח – פרשת בא

וכן תמצא בגאולתנו העתידה שלשה קצים בספר דניאל: אלף ק"ג, אלף ר"צ, אלף של"ה, הוא שכתוב תחלה: ויאמר אחד קדוש³ לפלמוני המדבר עד מתי החזון התמיד והפשע שומם תת וקדש וצבא מרמס, ויאמר אלי עד ערב בקר אלפים ושלש מאות ונצדק קדש⁴, חשוב ימים ולילות⁵ ביחד, וכיון שנחלקם בימים הרי אלף ק"ג שנה⁶, וכתוב: ומעת הוסר התמיד ולתת שקוץ שומם ימים אלף מאתים ותשעים⁷, וכתוב אחריו: אשרי המחכה ויגיע לימים אלף שלש מאות שלשים וחמשה⁸.

והיתה הסבה מאת הקב"ה שהיתה גאולת מצרים על ג' קצים כדי לחזק ידינו הרפות בגלותנו זה, ושלא נאמר: אבדה תקותנו נגזרנו לנו⁹, כי מאחר שנתברר לנו כי שלשה קצים אלו של גאולת מצרים שלשתן היו אמת, כי עלינו להאמין כי שלשה קצים המפורשים בדניאל בגאולתנו העתידה כלם אמת אע"פ שיש שם מדות וחשבונות מתחלפות, וע"כ נגזרו כאן וכאן ג' קצים, שאם יזכו נגאלין בראשון, ואם לא יזכו בראשון יזכו בשני, ואם לא יזכו בשני יזכו בשלישי, ואי אפשר שתאחר הגאולה מן הקץ הקצוב האחרון ואילך. רבינו חננאל, מובא ברבינו בחיי

יב, כב – ולקחתם אגודת אזור וטבלתם בדם אשר בסף והגעתם אל המשקוף ואל שתי המזוזות מן הדם אשר בסף ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בוקר

א. ולקחתם אגודת אזור. איתא במכילתא ר"ש אומר ארבעה מזבחות היו משקוף ושתי המזוזות וסף שהוא אסקופה, וכבר כתבנו לעיל משקוף ושתי המזוזות היו נגד אברהם יצחק ויעקב כמבואר בזוהר (עי' ש"ר א, לו), יש לומר שדם אשר בסף על אסקופה יסוד הבית שמרמז על יוסף והוא כי אזור מספרו י"ו ועם אותיות סף הוא בבחינת יוסף, ואפשר שהי' לכפר על מכירת יוסף דכתיב בו (בראשית מב, כב) וגם דמו הנה נדרש ולכך נצטוו על דם מילה ודם פסח כדכתיב (יחזקאל טו, ו) ואומר לך בדמייך חיי, ועמ"ש לעיל עוד כי שתי המזוזות היו מרמזים על בתי מקדשים ראשון ושני והמשקוף על בית שלישי שיבנה במהרה בימינו, והסף הי' מרמז למזבח שבשילה שהי' בחלקו של יוסף.

פנים יפות

יב, מ – ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים שלשים שנה וארבע מאות שנה

ב. ומושב בני ישראל. מצינו בגאולת מצרים שלשה קצים, והם: ת' שנה, ת"ל שנה, רד"ו שנה. ת' שנה נמנים מתחלת גרות זרע אברהם עם ענים ודלותם ולחצם של בניו, שנאמר: ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה¹, ובזה נכלל גרות ועבדות. ת"ל שנה הם נמנים מיצחק מושעה שנולד². רד"ו שנה הם שישבו במצרים מנין רד"ו.

(1) בראשית טו, יג.

(2) כן מצאתי בכל ד"ר. אבל הוא תמוה מאד, כי כל המפרשים (רש"י וראב"ע בפירוש הארון ורמב"ן) וגם המדרשים (סדר עולם פרק ג, מכלילתא פסחא פרשה יד, ועיין תורה שלימה לך לך טו, הערה קמב) וגם הרמב"ם ב"אגרת תימן" (הוצ' מוסד הרב קוק עמוד קנד), וגם רבינו בתוכם (עיין לעיל פרשת לך לך טו בסוף פסוק יד), כולם פה אחד שמשנולד יצחק עד שיצאו ממצרים היו ארבע מאות שנה בשוה (והחשבון הוא בדיוק: יצחק הי' ס' שנה בלדת רבקה את יעקב, ויעקב הי' ק"ל שנה, וישראל נעמדו שם רד"ו שנה, הרי ת). והחשבון ת"ל הוא מגזירת בין התתרים. ואם כן איך

המשך ביאור למסכת עבודה זרה ליום חמישי עמ' ב

האדם, כפי שְׁנֵאמַר (משלי כב ה) 'צַיִּים פָּחִים בְּדֶרֶךְ עֲקָשׁ, שׁוֹמֵר נַפְשׁוֹ יִרְחַק מֵהֶם' – המחלות הבאות מהקור והחום נמצאות בדרך העיקש, ומי ששומר את נפשו יתרחק מהם. וְאִיִּכְעִית אִימָא לְעוֹלָם הָבָא, והיינו בְּדֶרֶבִי שְׁמַעוֹן בֶּן לֵקִישׁ, דְּאָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לֵקִישׁ, אֵין גִּיהֶנָּם לְעֵתִיד לָבָא, אֱלָא תְּקַדִּישׁ בְּרוּךְ הוּא מוֹצִיא תְּמָה מִן־תְּתִיקָה וּמִקְדִּיר, דְּשַׁעֲרִים נִידוּנִין וְנַעֲשִׂים בָּהּ, וְצַדִּיקִים מְתַרְפְּאִין בָּהּ. מֵה שְׂרָשְׁעִים נִידוּנִין

1 אֲדָם בִּין שְׁפִירְשִׁין מִדְּבָרֵי תוֹרָה וּמִן הַמִּצְוֹת מִיָּד מְתִים. דְּבָר 1
2 וְאִיִּכְעִית אִימָא לְעוֹלָם הָבָא, והיינו בְּדֶרֶבִי שְׁמַעוֹן בֶּן לֵקִישׁ, דְּאָמַר רַבִּי 2
3 אֲדָם בִּין שְׁפִירְשִׁין מִדְּבָרֵי תוֹרָה וּמִן הַמִּצְוֹת מִיָּד מְתִים. דְּבָר 3
4 וְאִיִּכְעִית אִימָא לְעוֹלָם הָבָא, והיינו בְּדֶרֶבִי שְׁמַעוֹן בֶּן לֵקִישׁ, דְּאָמַר רַבִּי 4
5 אֲדָם בִּין שְׁפִירְשִׁין מִדְּבָרֵי תוֹרָה וּמִן הַמִּצְוֹת מִיָּד מְתִים. דְּבָר 5
6 וְאִיִּכְעִית אִימָא לְעוֹלָם הָבָא, והיינו בְּדֶרֶבִי שְׁמַעוֹן בֶּן לֵקִישׁ, דְּאָמַר רַבִּי 6
7 אֲדָם בִּין שְׁפִירְשִׁין מִדְּבָרֵי תוֹרָה וּמִן הַמִּצְוֹת מִיָּד מְתִים. דְּבָר 7
8 וְאִיִּכְעִית אִימָא לְעוֹלָם הָבָא, והיינו בְּדֶרֶבִי שְׁמַעוֹן בֶּן לֵקִישׁ, דְּאָמַר רַבִּי 8

♦ יום ראשון כ"ז טבת ♦

א ויאמר יי למשה עול לות פרעה ארי אנא
נקרית ית לבה וית לפא דעבדוהי בדיל
לשואה אמי אלין ביניהון:

י (א) ויאמר יהוה אל-משה בא אל-פרעה כִּי-אֲנִי
הַכְּבַדְתִּי אֶת-לְבּוֹ וְאֶת-לֵב עַבְדּוֹ לְמַעַן שְׁתִּי
אֶתְחִי אֵלָה בְּקֶרְבוֹ:

כז"י ויאמר ה' אל-משה בא אל-פרעה • והתרה בו • שתי • שימי, שאשית אני.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ו עמ' 65)

הקב"ה הכביד את לב פרעה כְּדִי לִשְׁלַל מִמֶּנּוּ אֶת
הָאֲפָשִׁרוֹת שֶׁל תְּשׁוּבָה; אֲךָ רִשִׁי מְגַלֶּה שֶׁעֲדִין הִיָּה בְּיָדוֹ
לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה, שֶׁהָיָה הַמִּטְרָה שֶׁל הַתְּרָאָה הִיא, בְּדֶרֶךְ
כָּלִל, שֶׁהָאֲדָם יִקְבַּל אוֹתָהּ.

וְהַתְּרָאָה בּוֹ (רש"י י, א) מְבָאָר ב'תַּנְיָא', שָׂאֵף מִי שֶׁנֶּאֱמָר בּוֹ
ש"אִין מִסְפִּיקִין בְּיָדוֹ לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה, הִנֵּה "אִם דְּחַק
וְנִתְחַזַּק . . וְעָשָׂה תְּשׁוּבָה - מִקְבָּלִין תְּשׁוּבָתוֹ". וְאֵף כָּאן,
גַּם לְאַחֵר שֶׁהַכְּבִיד ה' אֶת לֵב פְּרָעָה, עֲדִין הִיָּה בְּיָדוֹ
הַבְּחִירָה לְהִתְחַזֵּק וְלָשׁוּב בְּתְשׁוּבָה. זֶהוּ וְהַתְּרָאָה בּוֹ -

~ נקודות משיחות קודש ~ (משיחת שבת בא פרשת תש"מ - מתוך 'התקשרות')

וּמִשְׁפִּיעַ עָלָיו, וְהוּא וְהַעֲנִיִּין הַנִּלְמָד נִשְׁאָרִים שְׁנֵי דְבָרִים
נִפְרָדִים. עַל כֵּךְ נֶאֱמָר בָּא - עַל הָאֲדָם 'לְבֹא' אֶל הַלְמוּד,
שֶׁהַתִּכְּוָן הַנִּלְמָד 'יְבֹא' וְיִכָּנס בְּפִנְיָמִיּוּתוֹ, וְהַעֲנִין יִשְׁפִּיעַ עָלָיו
וְיִתְאַחַד עִמּוֹ בְּהִתְאַחֲדוּת גְּמוּוּהָ. זֶה גַּם צְרִיכָה לִהְיוֹת
הַשְׂאִיפָה בְּכָל עֲנִיָּין עֲבוּדָת ה' - הַתְּאַחֲדוּת וְהִתְקַשְׁרוּת
פְּנִימִית בֵּין הָעוֹבֵד לְעֹבֵדָהּ.
עַל-יְדֵי עֲבוּדָת ה' בְּבַחֲנִית בָּא, מַחֲשִׁים אֶת בּוֹא הַגְּאוּלָּה
הָאֲמִתִּית וְהַשְׁלָמָה בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ.

בֹּא אֶל פְּרָעָה (י, א)
מִדּוּעַ נִזְקָט הַכְּתוּב לְשׁוֹן 'בָּא' וְלֹא כְּפִי שֶׁלְכְּאוּרָה מִתְּנָאִים
יֹתֵר - 'לָךְ' ?
הַהִסְבֵּר הוּא, שֶׁפְּרָשְׁתֵּנוּ מִסְפֶּרֶת עַל הַגְּאוּלָּה מִמִּצְרַיִם, וְעַל
כֵּךְ רִמְזָה הַכְּתוּב כִּי עֲבוּדַת הַבּוֹרָא בְּאִפֶּן שֶׁל 'בָּא' - מִקְרָבָת
אֶת הַגְּאוּלָּה.
כְּאֲשֶׁר אָדָם קוֹבֵעַ עֵתִים לְלִמּוּד הַתּוֹרָה, יִתְּכֵן שְׂאֵמָנָם הוּא
'הוֹלֵךְ' אֶל הַלְמוּד וּמִשְׁתַּתֵּף בּוֹ, אֲךָ הַלְמוּד אֵינוֹ פּוֹעֵל

~ נקודות משיחות קודש ~ (משיחת מוצאי ש"ק פרשת וארא תשל"ח - מתוך 'התקשרות')

כְּשִׁיחֻדֵי נִתְקַל ב'מִיֶּצֶר' - בְּדָבָרִים הַמוֹנְעִים אוֹתוֹ מִעֲבוּדַת
הַבּוֹרָא, יִתֵּן אֶל לְבּוֹ שֶׁמְקוֹר הַמְּנִיעוּת הוּא לִמְעֻשָׂה הַקְּב"ה
עֲצָמוֹ, הַמְּבַקֵּשׁ לְנִסּוּתוֹ, כְּדִי שִׁיִּגְלֶה אֶת כְּחוֹת נִשְׁמוֹתוֹ.

כִּי אֲנִי הַכְּבַדְתִּי אֶת לְבּוֹ (י, א)
גְּזֵרוֹת פְּרָעָה וְקָשֵׁי גְלוּת מִצְרַיִם לֹא בָּאוּ מִרְצוֹנוֹ הַחִפְשִׁי
שֶׁל **פְּרָעָה** אֲלָא מִפְּנֵי שֶׁהַקְּב"ה הַכְּבִיד אֶת לְבּוֹ, כְּדִי שִׁיִּתְגַּלּוּ
נִסֵּי ה' וְנִפְלְאוֹתָיו.

בּוֹדִיל דְּתַשְׁתַּעֲי גְדָם בְּרָךְ וְכִר בְּרָךְ יִת
נִסִּין דִּי עֲבָדִית בְּמִצְרַיִם וְיִת אֲתוּמִי דִּי
שְׂוִיתִי בְּהוֹן וְתַדְעוֹן אַרִי אָנָּה יי:

(ב) וּלְמַעַן תִּסְפֹּר בְּאָזְנִי בְּנֶךְ וּבֶן-בְּנֶךְ אֶת אֲשֶׁר
הִתְעַלְלָתִּי בְּמִצְרַיִם וְאֶת-אֲתוּמִי אֲשֶׁר-שִׁמְתִּי בָּם
וַיִּדְעָתֶם כִּי-אֲנִי יְהוָה:

ספורנו

יִסְפְּרוּ יִשְׂרָאֵל לְדוֹרוֹת וַיִּכְּבִּירוּ גְדֻלָּתִי
וְטוֹבִי, לְפִיכֶךְ הִתְרָאָה רֵאשִׁית אֵף עַל
פִּי שְׁלֹא יִשְׁמַע פְּרָעָה.
לְמַעַן שְׁתִּי אֶתְחִי אֵלָה בְּקֶרְבוֹ. כְּדִי
שֶׁבָּהֶם יִכִּיר הָעַם אֶת גְּדֻלָּתִי וַיָּשׁוּב
מִרְשָׁעָתוֹ. תוֹרָה א
(ב) **וּלְמַעַן תִּסְפֹּר.** לְמַעַן יִדְעוּ דוֹרוֹת
יִשְׂרָאֵל אֶת כָּל אֵלָה.

שָׁמַע (פְּסוּקִים לֹד לֹד), חָשַׁב מִשָּׁה שְׁהִיָּתָה
הִתְרָאָה בּוֹ לְרִיק, כִּי גַם שְׁלֹא יוֹכֵל
לְסַבֵּל לֹא יִשְׁמַע, וְלָכֵן אָמַר לוֹ ה'
יִתְבָּרֵךְ, אֵף עַל פִּי שֶׁעָתָה גַּם הוּא
הַכְּבִיד לְבּוֹ (פְּסוּק לֹד), הִנֵּה אֲנִכִּי כָּבֵר
"הַכְּבַדְתִּי אֶת לְבּוֹ" בְּשָׁחִין, וְזֶה
לְהַרְבּוֹת הָאוֹתוֹת בְּקֶרֶב מִצְרַיִם, כְּדִי
שִׁיָּשׁוּב אֵיזָה מִהֶם בְּתְשׁוּבָה, וּלְמַעַן

י (א) **כִּי אֲנִי הַכְּבַדְתִּי.** אֵף עַל פִּי
שָׁאֵמַר מִשָּׁה "יִדְעָתִי כִּי טָרָם תִּירְאוּן"
(לעיל ט, ל). חָשַׁב שָׂאֵף עַל פִּי שְׁלֹא יִכְנַע
לְאֵל יִתְבָּרֵךְ מִירְאָת גְּדֻלּוֹ, מִכָּל מְקוֹם
יִשְׁמַע בְּהִיוֹתוֹ בְּלִתִּי יָכוֹל עוֹד לְסַבֵּל
אֶת רַעַת הַמַּכּוֹת, וְזֶה חָשַׁב כְּאֲשֶׁר רָאָה
שִׁמְכֶם הַמַּכָּה אָמַר "ה' הִצִּידִק" (לעיל ט,
כז). אֲמָנָם כְּאֲשֶׁר רָאָה שֶׁעַם כָּל זֶה לֹא

שיעור יומי ליום ראשון כ"ז טבת ושנים מקרא ואחד תרגום - י - פרשת בא

זש"י • התעללתי • שחקתי, כמו: (במדבר כב) "כי התעללתי בי", (שמואל א ו) "הלוא באשר התעלל בהם", האמור במצרים. ואינו לשון פועל ומעללים - שאם

(ג) ויבא משה ואהרן אל־פרעה ויאמרו אליו כה־אמר יהוה אלהי העברים עד־מתי מאנת לענת מפני שלח עמי ויעבדני:

זש"י • לענת: פתגמומו: לאתפנעא, והוא מגזרת עני, מאנת להיות עני ושפל מפני.

(ד) כי אם־מאן אתה לשלח את־עמי הנני מביא מחר ארבה בגבלך:

~ נקודות משיחות קודש ~ (על־פי 'לקוטי שיחות' כרך ו, עמוד 65 - מתוך 'לקראת שבת')

בכל מצב יכולים לשוב בתשובה

בתחלת פרשתנו הובאו דברי משה אל פרעה בשליחותו של הקב"ה "כי אם מאן אתה לשלח את עמי, הנני מביא מחר ארבה בגבלך" (י. ד). וידועה הקושיא, דהרי כתוב לפני זה "אני הכבדתי את לבו", שהטעם שמואן פרעה לשלח את בני ישראל הוא מפנין שהקב"ה חזק את לבו, ואם־כן מדוע נענש בארבה מטעם שמואן לשלח, הרי זה לא היה בבחירתו? ויש לתרץ על־פי מה שכתב רבנו הזקן נשמתו־עדן ב'אגרת התשובה' (פרק יא) שאף מי שנאמר עליו "אין מספיקין בידו לעשות תשובה" (יומא פה, ב במשנה), הנה "אם דחק ונתחזק ונתגבר על יצרו ועשה תשובה מקבלין תשובתו". דהינו, דאף מי שמולמעלה מכבידים עליו התשובה, מכל־מקום עדן יש לו משפט הבחירה "להדחק" ולשוב

(ה) וכסה את־עין הארץ ולא יוכל לראות את הארץ ואכל את־יתר הפלטה הנשארת לכם מן־הפרד ואכל את־כל־העץ הצמח לכם מן־השדה:

זש"י • את עין הארץ • את מראה הארץ. ולא יוכל וגו' • הוואה לראות את הארץ, ולשון קצרה דבר.

ספורנו

וידעתם. אתה ודורותיך ותמצרים. תורה ג	בלעדיו אפלו ברגע, אין לקוות שתשוב מבח שום גדר מכות, אבל אולי תשוב מבח התמדתם ומן ארך, לכה ראוי לשאל עד איזה ומן יהיה גבול התמדת המאון עם התמדת	המכות. תורה ד
(ג) עד מתי מאנת. הנה מאחר שאינך נכנע אפלו עתה שראית יבולתי על האויר המסוף, אשר לא תוכל להיות		(ד) ואכל את כל העץ. יקלקלהו, כמו "והיה לאכל" (דברים לא, כז), "כי אכל את יעקב" (תהלים עט, ו). תורה ו

וַיִּמְלֹךְ בְּתִיד וּבְתִיד וּבְתִיד כָּל עֲבָדֶיךָ וּבְתִיד כָּל
מִצְרַיִם דִּי לֹא חָזוּ אֲבֹהֶיךָ וְאֲבֹהֶיךָ אֲבֹהֶיךָ
מִיִּמָּא דְמִהוּיָהוֹן עַל אֲרַעָא עַד יוֹמָא הַדִּין
וַיִּתְּנִי וַיִּתְּנִי מִן קֳדָם פְּרָעָה:

וַיֹּאמְרוּ עֲבָדֵי פְרָעָה לֵה עַד אֲמַתִּי יְהִי דִין
לְנָא לְמִקְלָא שְׁלַח נָת גְּבִרְיָא וַיִּפְלְחוּן קֳדָם יְיָ
אֱלֹהֵיהוֹן הַעֲדָה כְּעֵן לֹא יִדְעַת אֲרִי אֲבֹת
מִצְרַיִם:

ח וַתֹּתֵב יְהוָה מֹשֶׁה וְנָתַת אֶת־הָרֶן לְפָנֶיךָ
וַיֹּאמֶר לְהוֹן אֲזִילוּ פְלָחוּ קֳדָם יְיָ אֱלֹהֵיכֶם מִן
וּמִן דְּאִלִּין:

ט וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בְּעוֹלָמָא וּבְסִכְנָא גִזִּיל בְּכִנְנָא
וּבְכִנְנָא בְּכִנְנָא וּבְתוֹרָנָא גִזִּיל אֲרִי חָגָא קֳדָם
יְיָ לְנָא:

י וַיֹּאמֶר לְהוֹן יְהִי בֵּן מִיִּמָּא דִּי בְּסִכְנָא פִּד
אֲשֶׁלַח יִתְכּוֹן וְנָתַת סְפִלְכוֹן חֲזוּ אֲרִי בִישָׁא
דְּאִתּוֹן סְבִירִין לְמַעַבְדָּא לְקַבֵּל אֲפִיכוֹן
לְאַסְתְּחָרָא:

בְּתַפְלָתוֹ: (לְקַמֵּן לֵב) "לְמָה יֹאמְרוּ מִצְרַיִם לֵאמֹר בְּרָעָה
הוֹצִיאָם? זֶה הֵיא שְׁאֲמַר לָהֶם: "רְאוּ כִי רָעָה נִגְדָה
פְּנִיכֶם", מִיד: "וַיִּנָּחֵם ה' עַל הָרָעָה" וְהַפָּךְ אֶת הַדָּם
לְדָם מִיֵּלָה שְׁמַל יְהוֹשֻׁעַ אוֹתָם, וְזֶהוּ שְׁנֵאֲמַר: (יְהוֹשֻׁעַ
ה) "הַיּוֹם גִּלּוּתִי אֶת חֲרַפְתּוֹ מִצְרַיִם מְעַלִּיכֶם", שְׁהִי
אוֹמְרִים לָכֶם: דָּם אָנוּ רוֹאִין עֲלֵיכֶם בְּמִדְבָּר.

יא לֹא כֵן אֲזִילוּ כְעֵן גְּבִרְיָא וּפְלָחוּ קֳדָם יְיָ
אֲרִי יִתֵּה אִתּוֹן כְּעֵן וְתִרִיד יִתְהוֹן מִן קֳדָם
פְּרָעָה:

לאֱלֹהֵינוּ, וְאִין דְּרָךְ הַטָּף לְזַבְחָה. וַיִּגְרַשׁ אֹתָם • הָרִי
זֶה לְשׁוֹן קָצֵר, וְלֹא פִּרְשׁ מִי הַמְּגִרָשׁ.

(ו) וּמִלְאוּ בְּתִיד וּבְתִיד כָּל־עֲבָדֶיךָ וּבְתִיד כָּל־מִצְרַיִם
אֲשֶׁר לֹא־רָאוּ אֲבֹתֶיךָ וְאֲבֹת אֲבֹתֶיךָ מִיּוֹם הַיּוֹתָם
עַל־הָאֲדָמָה עַד הַיּוֹם הַזֶּה וַיִּפֶּן וַיֵּצֵא מֵעַם פְּרָעָה:

(ז) וַיֹּאמְרוּ עֲבָדֵי פְרָעָה אֵלָיו עַד־מָתִי יִהְיֶה זֶה לָנוּ
לְמוֹקֵשׁ שְׁלַח אֶת־הָאֲנָשִׁים וַיַּעֲבְדוּ אֶת־יְהוָה
אֱלֹהֵיהֶם הַטָּרֵם תִּדְעַ כִּי אֲבָדָה מִצְרַיִם:

כז"י • הַטָּרֵם תִּדְעַ • הַעוֹד לֹא יִדְעַת כִּי אֲבָדָה מִצְרַיִם?.

(ח) וַיּוֹשֶׁב אֶת־מֹשֶׁה וְאֶת־אַהֲרֹן אֶל־פְּרָעָה וַיֹּאמֶר
אֱלֹהִים לָכוּ עֲבְדוּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם מִי וּמִי
הַהֲלָכִים:

כז"י • וַיּוֹשֶׁב • הוֹשִׁבוּ עַל־יְדֵי שְׁלִיחַ שְׁשֻׁלְחוֹ אֲחֵרֵיהֶם, וְהַשִּׁיבוֹם אֶל פְּרָעָה.

(ט) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בְּנַעֲרֵינוּ וּבְזִמְנֵינוּ גִלְדָה בְּכִנְיָנוּ
וּבְכִנְיָנוּ בְּצִאֲנָנוּ וּבְבִקְרָנוּ גִלְדָה כִּי חֲגִי־יְהוָה לָנוּ:

(י) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי כֵן יְהוָה עִמָּכֶם כַּאֲשֶׁר אֲשֶׁלַח
אֶתְכֶם וְאֶת־טַפְכֶם רְאוּ כִי רָעָה נִגְדָה פְּנִיכֶם:

כז"י • כַּאֲשֶׁר אֲשֶׁלַח אֶתְכֶם וְגו' • אֵף כִּי אֲשֶׁלַח גַּם
אֶת הַצֵּאן וְאֶת הַבָּקָר, כַּאֲשֶׁר אֲמַרְתֶּם. רְאוּ כִי רָעָה
נִגְדָה פְּנִיכֶם • בְּתַרְגּוּמוֹ. וּמִדְרַשׁ אֲגָדָה שְׁמַעְתִּי:
כּוֹכַב אֶחָד יֵשׁ שְׁשָׁמוֹ רָעָה, אָמַר לָהֶם פְּרָעָה: רוֹאָה
אֲנִי בְּאִיצְטְגִּינִינֹת שְׁלִי, אוֹתוֹ כּוֹכַב עוֹלָה לְקִרְאָתְכֶם
בְּמִדְבָּר, וְהוּא סִימֵן דָּם וְהִרְיָגָה. וּכְשֶׁחֲטָאוּ יִשְׂרָאֵל
בְּעַגְלָה וּבִקְשׁ הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ־הוּא לְהִרְגָם, אָמַר מֹשֶׁה

(יא) לֹא כֵן לָכוּ נָא הַגְּבִרִים וַעֲבְדוּ אֶת־יְהוָה כִּי אִתָּה
אֲתָם מְבַקְשִׁים וַיִּגְרַשׁ אֹתָם מֵאֶת פְּנֵי פְרָעָה: ס

כז"י • לֹא כֵן • כַּאֲשֶׁר אֲמַרְתֶּם לְהוֹלִיד הַטָּף עִמָּכֶם,
אֲלֹא לָכוּ הַגְּבִרִים וַעֲבְדוּ אֶת ה'. כִּי אִתָּה אֲתָם
מְבַקְשִׁים • (אוֹתָה עֲבֹדָה) בְּקִשְׁתֶּם עַד הַנָּה: נִזְבַּחַה

ובְּכִרְיָהֶם וְכִרְוֹנֵם לְכִרְכָּה "וְהֵם רָצִים
לְבָאָר שְׁחַת" (ברכות כה, ב). תורה יא

בְּעִסְקָכֶם זֶה אֵל הָרַע לָכֶם וְתִמְצָאוּהוּ,
כְּעִנְיָן "הִלְךְ לְמוֹת" (בראשית כה, לב),
"וְגִלְיָה יִרְדּוֹת מִנֹּת" (משלי ה, ח).

(י) כַּאֲשֶׁר אֲשֶׁלַח אֶתְכֶם וְאֶת
טַפְכֶם. כִּל שְׁכֵן הַמִּקְנֶה. רְאוּ כִי רָעָה
נִגְדָה פְּנִיכֶם. רְאוּ כִי אֲתָם הוֹלָכִים

♦ יום שני כ"ח טבת ♦

יבואמר יי למשה ארים ידך על ארעא דמצרים ויחי גובא ויסק על ארעא דמצרים ויכול ית כל עסבא דארעא ית כל די אשאר ברדא :

(יב) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נִטֵּה יָדְךָ עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם בְּאַרְבֶּה וְעַל עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיֹּאכַל אֶת־כָּל־עֵשֶׂב הָאֲרֶץ אֶת כָּל־אֲשֶׁר הַשָּׂאִיר הַבֶּרֶד :

כ"ז • בְּאַרְבֶּה • בְּשָׁבִיל מַכַּת הָאֲרֶבָה .

יג ויארים משה ית חטרה על ארעא דמצרים ויי דבר רוח קדומא בארעא כל יומא והוא וכל ליליא צפרא הוה ורוח קדומא נטל ית גובא :

(יג) וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת־מַטְּהוֹ עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיְהוֶה נֶחֱלָה רוּח־קָדִים בְּאֶרֶץ כְּלִיזֵם הַהוּא וְכָל־חֵלְלָה הַבֶּקֶר הָיָה וְרוּחַ הַקָּדִים נָשָׂא אֶת־הָאֲרֶבָה :

כ"ח • וְרוּחַ הַקָּדִים • רוּחַ מְזֻרְחִית נָשָׂא אֶת הָאֲרֶבָה, לְפִי שָׂבָא כְּנָגְדּוֹ, שְׂמִצְרַיִם בְּדְרוּמִית מְעַרְבִית הָיְתָה, כִּמּוֹ שְׂמִפְרָשׁ בְּמָקוֹם אַחֵר .

יד וסליק גובא על כל ארעא דמצרים ושאר בכל תחום מצרים תקיף לחדא קדמוהי לא הוה כן גובא דכותה ובתרוהי לא יחי כן :

(יד) וַיַּעַל הָאֲרֶבָה עַל כָּל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיֵּנַח בְּכָל גְּבוּל מִצְרַיִם כְּבֹד מְאֹד לִפְנֵי לֹא־הָיָה בֶן אֲרֶבָה כְּמֹהוּ וְאַחֲרָיו לֹא יִהְיֶה־בֶן :

על־ידי מינין הרבה שהיו יחד : ארבה, ילק, חסיל, גזם, אכל של משה לא היה אלא של מין אחד (כף גרסת רבי אליהו מזרחי), וכמוהו לא היה ולא יהיה.

כ"ט • וְאַחֲרָיו לֹא יִהְיֶה־בֶן • וְאוֹתוֹ שֶׁהָיָה בִּימֵי יוֹאֵל, שְׁנָאֻר : (יואל ב) "כְּמֹהוּ לֹא נִהְיָה מִן־הָעוֹלָם", לְמַדְנֵנו שֶׁהָיָה כְּבֹד מְשָׁל מֹשֶׁה, [כִּי שֶׁל יוֹאֵל הָיָה]

טו ויחפא ית עין שמשא דכל ארעא ויחשוכא ארעא ויכל ית כל עסבא דארעא וית כל פירי אילנא די אשאר ברדא ולא אשתאר כל ירוקא באילנא ובעסבא דחקלא בקל ארעא דמצרים :

(טו) וַיִּכֶם אֶת־עֵין כָּל־הָאֲרֶץ וַתַּחֲשֹׁךְ הָאֲרֶץ וַיֹּאכַל אֶת־כָּל־עֵשֶׂב הָאֲרֶץ וְאֶת כָּל־פְּרִי הָעֵץ אֲשֶׁר הוּתִיר הַבֶּרֶד וְלֹא־נֹתַר כָּל־יֵרֶק בָּעֵץ וּבְעֵשֶׂב הַשָּׂדֶה בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם :

כ"י • כָּל יֵרֶק • עָלָה יֵרֶק, וִירְדוּר "א בלע"ז.

טז ויאחי פרעה למקרי למשה ולאהרן ואמר חבית קדם יי אלהכון ולכון :

(טז) וַיִּמְהַר פֶּרַעַה לִקְרֹא לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וַיֹּאמֶר חַטָּאתִי לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְלָכֶם :

יז ויבצן שבוק בען לחובי ברם זמנא חדא ויצלו קדם יי אלהכון ויעדי מגי לחוד ית מותא הדין :

(יז) וַעֲתָה שָׂא נָא חַטָּאתִי אֵךְ הַפֶּעַם וְהַעֲתִירוּ לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם וַיִּסַּר מַעֲלִי רַק אֶת־חַמּוֹת הָיָה :

ספורנו

הארבה את שרשי החטה והבסמט ושאר העשבים. תורה יג

מרחוק ושרק לו מקצה הארץ והנה מהרה קל יבוא" (ישעיה ה, כח). תורה יג (טז) וַיִּמְהַר פֶּרַעַה. בטרם יאכל

(יב) על ארץ מצרים בארבה. בצד הארבה, והוא הדרומי, כמו מצנה לארבה שיבוא, בענין "ונשא גס לגוים

(יח) וַיֵּצֵא מֵעַם פְּרָעָה וַיַּעֲתָר אֶל־יְהוָה:

יח ונפק מלות פרעה וצלי קדם יי:

יט והפך יי רוחא מערבא תקיף לחדא ונטל
ית גובא ורמחי לימא דסוף לא אשתאר
גובא חד בכל תחום מצרים:

(יט) וַיַּהֲפֹךְ יְהוָה רוּחַיִם חֹזֵק מְאֹד וַיֵּשֶׁא אֶת־
הָאֲרֶבֶה וַיִּתְקַעְהוּ יָמָּה סוּף לֹא נִשְׁאָר אֲרֶבֶה אֶחָד
בְּכָל גְּבוּל מִצְרַיִם:

ועד ים פלשתים", ממזרח למערב, שים פלשתים
במערב הים, שנאמר בפלשתים: (צפניה ב) "יושביו
חבל הים, גוי כרתים". לא נשאר ארבה אחד •
אף המלוחים שמלחו מהם (שמות רבה) •

כ"י • רוח ים • רוח מערבי. ימה סוף • אומר אני,
שים סוף היה מקצתו במערב כנגד כל רוח דרומית
וגם במזרח של ארץ ישראל. לפיכך, רוח ים תקעו
לארבה בימה סוף כנגדו. וכן מצינו לעגן תחומין,
שהוא פונה לצד מזרח, שנאמר: (לקמן כג) "מים סוף

כ ואתקף יי ית לבא דפרעה ולא שלח ית בני
ישראל:

(כ) וַיַּחֲזֹק יְהוָה אֶת־לֵב פְּרָעָה וְלֹא שִׁלַּח אֶת־בְּנֵי־
יִשְׂרָאֵל: פ

כא ואמר יי למשה ארים ידך על צית שמיא
ויהי חשוכא על ארעא דמצרים בתר דיעדי
קבל ליליא:

(כא) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נִמָּה יָדְךָ עַל־הַשָּׁמַיִם
וְהָיָה חֹשֶׁךְ עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּמַּשׁ חֹשֶׁךְ:

ואונקלוס תרגם לשון הסרה, כמו לא ימיש, בתר
דיעדי קבל ליליא, כשיגיע סמוך לאור היום, אבל
אין הדבור מישב על הוי"ו של וימש, לפי שהוא
כתוב אחר ויהי חשך. וימדרש אגדה פותרו,
לשון (דברים כח) "ממשש בצהרים", שהיה כפול
ומכפל ועב עד שהיה בו ממש.

כ"י • וימש חשך • ויחשיך עליהם חשך יותר
מחשכו של לילה, וחשך של לילה נאמיש ויחשיך
עוד. וימש • כמו ויאמש. יש לנו תבות הרבה
חסרות אל"ף, לפי שאין הברת האל"ף נפרת
כל"ף, אין הכתוב מקפיד על חסרונה, כגון: (ישעיה
ג) "לא יהל שם ערבי" – כמו לא יאהל, – לא יטה
אהלו, וכן: (שמואל ב כב) "ותזרני חיל", כמו ותאזרני.

כב וארים משה ית ידה על צית שמיא והנה
חשך קבל בכל ארעא דמצרים תלתא
יומין:

(כב) וַיָּט מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ עַל־הַשָּׁמַיִם וַיְהִי חֹשֶׁךְ־אֶפְלָה
בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם שְׁלֹשֶׁת יָמִים:

שלא יראו מצרים במפלתם ויאמרו: אף הם לוקין
כמונו. ועוד שחפשו ישראל וראו את פליהם,
וכשיצאו והיו שואלין מהן והיו אומרים: אין
בידינו פלוג, אומר לו: אני ראיתיו בביתך ובמקום
פלוגי הוא. שלשת ימים • שלוש של ימים,
טריינ"א בלעז, וכן שבעת ימים בכל מקום,
שטיינ"א של ימים.

כ"י • ויהי חשך אפלה וגו' שלשת ימים • חשך
של אפל, שלא ראו איש את אחיו אותן ג' ימים
(בשמות רבה), ועוד שלשת ימים אחרים חשך מכפל על
זה שלא קמו איש מתחתיו, יושב אין יכול לעמד,
ועומד אין יכול לישב (שמות רבה. עיי"ש). ולמה הביא
עליהם חשך? שהיו בישראל באותו הדור רשעים,
ולא היו רוצים לצאת, ומתו בשלשת ימי אפלה כדי

עביו, ולא יפל עליו העדר האור,
בהיותו בלתי מוכן אליו.
ולפיכך, תורה כב

של לילה. כי אמנם חשך הלילה הוא
אור מוכן לקבל האור, והוא חשך
בהעדר האור בלבד, אמנם זה החשך
יהיה אור בלתי מוכן לקבל האור לרב

(כא) נמה ידך על השמים. על אותו
החלק מהאור הנקרא "שמים",
כמבאר בפרשת בראשית.
וימש חשך. ויסיר את החשך הטבעי

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות נרדך יא עמ' 3)

לחטא זה, ואין קטגור נעשה סגור. ועל-דרך-זה כאן: גאלת מצרים נבעה מהקשר הפנימי הקיים בין הקב"ה ובין כל יהודי, לרבות הרשע; אף מי שסרב לצאת התנגד לעצם הקשר - ושוב לא יתכן שהוא יועיל לו.

ולא היו רוצים לצאת (רש"י י, כב) יש לשאל: הרי בגלות מצרים היו עובדי עבודה-זרה, ולמרות זאת נגאלו, ומדוע דוקא אלו שסרבו לצאת לא זכו לגאולה. ויש לומר, דהנה מי שעבר על אסורי יום כפור, אין יום כפור מכפר עליו. ובטעם הדבר מבאר, שיום כפור עצמו הוא בגדר גורם

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש נרדך ה עמ' 80 ואילך, נרדך לא עמ' 48 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

קיום המצות בדרך הטבע

טבעיים ולא במעשה נסים, בכדי שהמצות יהיו בדרים שהם מגדרי העולם (ראה מצפה איתן על תוד"ה חטין סנהדרין סט, ב. כלי חמדה פ' ויקהל לה, כז-כח).

ועל-פי-זה גם הצווי ד'ונצלתם את מצרים', היו צריכים לקיים בדרך הטבע.

ולכן מפרש רש"י שקדי שקיים הצווי לא יהיה בדרך גס, הנה לא רק עצם קיום המצוה (ונצלתם את מצרים) היה בדרך הטבע, אלא גם ההכנה לקיום המצוה (חפוש כלי הזהב של המצריים) היה בדרך הטבע ולא באופן נסי.

ויהי חשך-אפלה בכל-ארץ מצרים (י, כב) ולמה הביא עליהם חשך. . שחפשו ישראל וראו את כליהם וכשיצאו והיו שואלים מהו והיו אומרים אין בדינו כלום, אומר לו אני ראיתי בביתך ובמקום פלוני הוא (רש"י).

מלשון רש"י "שחפשו ישראל" משמע שאינו מפרש כפרוש שהובא בתנחומא (פרשתנו ג') ש"היה מאיר לישראל ומראה להן כל כלי כסף וזהב וכו", דמפרש שבני ישראל היו צריכים לחפש את כלי הזהב וכו', וצריך ביאור טעם השנוי. ויש לבאר זה דהנה צווי הקב"ה נתנו "לצרף בהן את הבריות", ולכן הדין דצוויי הקב"ה צריך לקיים בדרים

כג לא חזו אנש ית אחוהי ולא קמו אנש מתחותיהי תלתא יומין ולכל בני ישראל הנה נהורא במוחבנהון:

(כג) לא-ראו איש את-אחיו ולא-קמו איש מתחתיו שלשת ימים ולכל-בני ישראל היה אור במושבתם:

♦ יום שלישי כ"ט טבת ♦

כד וקרא פרעה למשה ואמר אזילו פלחו קדם יי לחוד ענכון ותורכון שבוקו אף טפלוכון זייל עמכון:

(כד) ויקרא פרעה אל-משה ויאמר לכו עבדו את יהוה רק צאנכם ובקרכם יצג גם-טפכם ילד עמכם:

כ"ט יצג • יהא מצג במקומו.

כה ואמר משה אף את תמסר בידנא נכסת קדשין ועלון ונעבד קדם יי אלהנא:

(כה) ויאמר משה גם-אתה תתן בידנו ובחים ועלת ועשינו ליהוה אלהינו:

כ"ט גם אתה תתן • לא דידך שמקננו ילד עמנו, אלא גם אתה תתן.

כו ואף בעירנא זייל עמנא לא תשתאר מדעם ארי מנה אנחנא נסבין למפלח קדם יי אלהנא ואנחנא לית אנחנא דדעין מה נפלח קדם יי עד מיתנא תמן:

(כו) וגם-מקננו ילד עמנו לא תשאר פרסה בי ממנו נקח לעבד את-יהוה אלהינו ואנחנו לא-נרע מה נעבד את-יהוה עד-באנו שמה:

כ"ט פרסה • פרסת רגל, פלנט"א בלע"ז. לא נרע מה נעבד • כמה תכבד העבודה. שמא ישאל יותר ממה שיש בדינו.

(כו) וַיִּחַזַק יְהוָה אֶת־לֵב פֶּרְעֹה וְלֹא אָבָה לְשַׁלְּחָם: כַּוְּנָתָהוּ יִי יֵת לָבָא דְּפִרְעָה וְלֹא אָבָה לְשַׁלְּחוֹתָהוּ:

(כז) וַיֹּאמְרוּ לוֹ פֶּרְעֹה לֵךְ מֵעַלֵּי הַשָּׁמֶר לֵךְ אֶל־תַּחֲסֵף רְאוּת פָּנָי כִּי בַיּוֹם רֵאשִׁית פָּנָי תָּמוּת: כח וַאֲמַר לֵה פֶּרְעֹה אֲזִיל מֵעַלְי אֶסְתַּמַּר לֵךְ לֹא תוֹסִיף לְמַחְזִי אִפִּי אֲרִי בְיוֹמָא דְתַחְזִי אִפִּי תָמוּת:

(כט) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בֵּן דְּבִרְתָּ לֹא־אֶסְפָּה עוֹד רְאוּת פָּנָי: כט וַאֲמַר מֹשֶׁה רְאוּת מְלִילְתָא לֹא אוֹסִיף עוֹד לְמַחְזִי אִפִּיף:

כ"י • בן דבירת • יפה דבירת, ובזמנו דבירת. אמת, שלא אוסיף עוד ראות פניך (שמות רבה) •

יא (א) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עוֹד נִגַּע אַחֵר אָבִיא עַל־פֶּרְעֹה וְעַל־מִצְרַיִם אַחֲרֵי־כֵן יִשְׁלַח אֶתְכֶם מִזֶּה בְּשַׁלְּחוֹ בְּלָה גֵרֶשׁ יִגְרַשׁ אֶתְכֶם מִזֶּה: יא וַאֲמַר יִי לְמֹשֶׁה עוֹד מִכְתָּשׁ חַד אֵינִי עַל פֶּרְעֹה וְעַל מִצְרַיִם בְּתַר כֵּן יִשְׁלַח יִתְכוֹן מִכָּא בְּשַׁלְּחוֹתָהּ גְּמִירָא תִּרְכָּא יִתְרִיף יִתְכוֹן מִכָּא: כ"י • בְּלָה • גְּמִירָא. "בְּלָה", כְּלִיל. בְּלָכֶם יִשְׁלַח.

(ב) דְּבִרְנָא בְּאֻזְנֵי הָעַם וַיִּשְׁאַלּוּ אִישׁ מֵאֵת רַעְיוֹהּ וַאֲשֶׁה מֵאֵת רַעְיוֹתָהּ כְּלִי־כֶסֶף וְכָלִי זָהָב: ב מִלִּיל פִּעֵן קָדָם עָמָא וּשְׁאִילוּ גְבַר מִן חֲבֵרָה וְאֶתְמָא מִן חֲבֵרָתָה מְנִין דְּכֶסֶף וּמְנִין דְּזָהָב:

כ"י • דְּבִרְנָא • (ברכות ז) אין 'נא' אלא לשון בקשה. בדבירה ממך, הזהירם על כך, שלא יאמרו אותו צדיק, אברהם: "ועבדים ונענו אותם" קים בהם, "ואחרי כן יצאו ברכוש גדול" לא קים בהם.

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש כרך כא עמ' 12 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

רכוש גדול במוֹתָנָה או בתְּשֻׁלוֹם

דְּבִרְנָא בְּאֻזְנֵי הָעַם וַיִּשְׁאַלּוּ אִישׁ מֵאֵת רַעְיוֹהּ וַאֲשֶׁה מֵאֵת רַעְיוֹתָהּ כְּלִי־כֶסֶף וְכָלִי זָהָב (פרשתנו יא, ב ואילך) מִהַמְצִרִיִּים, דְּלִכְאוּרָה הִיָּה מוֹתָאִים יוֹתֵר אִם הַמְצִרִיִּים הִיוּ נוֹתְנִים לָהֶם אֵת זֶה דְּבִרְנָא כְּפֹד עַל־יְדֵי נְתִינַת מוֹתָנָה וְכִיּוּצָא בְּזֶה, וְלָמָּה הִצְרִיכוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְבַקֵּשׁ וְלִשְׁאֹל אֵת הַרְכּוּשׁ מִהַמְצִרִיִּים? וַיֵּשׁ לֹאמַר עַל פִּי מַה דְּאִיתָא בְּסִנְהֶדְרִין (צא, א) "פַּעַם אַחַת בָּאוּ בְּנֵי מִצְרַיִם . . אָמְרוּ . . תְּנוּ לָנוּ כֶּסֶף וְזָהָב שְׁנִטְלָתֶם מִמֶּנּוּ, אָמַר גְּבִיָּהּ בֵּן פְּסִיסָא . . תְּנוּ לָנוּ שֹׁכֵר עֲבוֹדָה שֶׁל

"תחת אשר לא עבדת... ועבדת את איביך" (דברים כח, מז מח), "אם לא כֶּאֱשֶׁר דְּבִרְתֶּם בְּאֻזְנֵי כֵן אֶעֱשֶׂה לָכֶם" (במדבר יד, כח), כְּאֶמְרָם וְכִרְוֹנָם לְבִרְכָּה "הַמְכַבֵּשׁ אֵת הַתּוֹרָה מֵעֶשֶׂה, סוּפוּ לְבִטְשָׁלָה מֵעַנִּי", (אבות ד, ט). תורה ב (ב) דְּבִרְנָא בְּאֻזְנֵי הָעַם וַיִּשְׁאַלּוּ. שְׁלֹא יִדְאֲגוּ שְׁמָא בְּסִבְתָּ הַמְמוֹן וּמִסְרֵי עֲצָמָם לְרִדְף אַחֲרֵיהֶם, כִּי בְּזֶה תִּהְיֶה תְּשׁוּעָתָם. תורה ג

פֶּרְעֹה" (לעיל ג, יא), בְּאוֹתוֹ הֵאָפֵן יִשְׁלַח אֶתְכֶם עִתָּה מִכְרָח בְּצִרְתוֹ. בְּלָה גֵרֶשׁ יִגְרַשׁ אֶתְכֶם מִזֶּה. אֲבָל אֲזִי גֵרֶשׁ אֵת שְׁנֵיכֶם בְּלָבָד וּמִפְּנֵי בְּלָבָד, אֲמַנְם עִתָּה יִגְרַשׁ אֵת בְּלָכֶם מִכָּל זֶה הַמְקוֹם. כִּי אֲמַנְם וּזְ מִדַּת צִדְקוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, בְּשִׁיתְעַקֵּשׁ אֲדָם מַעֲשׂוֹת הָרָאוּי לְבִלְתִּי עֲשׂוֹת רִצּוֹן קוֹנֵה, יַעֲשֶׂה מַה שְּׁבִרַח מִמֶּנּוּ בְּצִרְה וּיְגוֹן, וְלֹא לְרִצּוֹן יְהִיָּה לוֹ, כְּאֶמְרוּ

(כט) לֹא אֶסְפָּה עוֹד רְאוּת פָּנָי. כִּי תָמוּת, כְּעִנִּין "לֹא תִסְפוּ לְרֵאשִׁית עוֹד עַד עוֹלָם" (להלן ד, א). אֲמַנְם כְּאֶשֶׁר קָרָא לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן לִלְלָה, קָרָא אוֹתָם עַל יְדֵי עֲבָדָיו בְּלָבָד, כְּאֶמְרוּ "וַיִּרְדּוּ כָל עֲבָדֶיךָ אֵלָה אֱלִי" (להלן יא, ח). תורה א יא (א) יִשְׁלַח אֶתְכֶם מִזֶּה בְּשַׁלְּחוֹ. בְּאוֹתוֹ הֵאָפֵן שְׁכַבְרָה שֶׁל מִרְצוֹנוֹ אוֹתָהּ וְאֵת אֶהֱרֹן בְּשִׁבְט עֲבָרָתוֹ, כְּאֶמְרוּ "וַיִּגְרַשׁ אֶתְכֶם מֵאֵת פָּנָי

פתשלוש שָׁכָר (שחִיבִים לשלם להם), ולכן עשה הקב"ה שהמִצְרִיִּים יִתְּנוּ אֶת הָרְכוּשׁ רַק כְּתוּצָא מִהַשְׂאֵלָה וְהַ"תְּבִיעָה" שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (שִׁמְגִיעַ לָהֶם שָׁכָר, מִצַּד הַדִּין) וְאֵז רָאוּ הַכֹּל, שֶׁזֶה הִגִּיעַ לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל כִּי הָיוּ רְאוּיִים וְזָקָאִים לָזֶה כְּתִשְׁלוּם, וְלֹא בְּדֶרֶךְ מִתְּנָה. וק"ל.

ששים רבוא ששעבדתם במצרים שלשים שנה וארבע מאות שנה. . ולא מצאו תשובה, והינו, שבני ישראל קבלו את הרכוש כתשלום שכר על שעבודם למצרים. ועל־פי־זה אם המצריים היו נותנים להם את זה מצד עצמם, היו יכולים לחשב שזה היה רק בדרך מתנה ולא

ג ויהי יי ית עמא לרחמין בעיני מצרים אף גברא משה רב לחדא בארעא דמצרים בעיני עבדי פרעה ובעיני עמא:

(ג) ויתן יהוה את־חן העם בעיני מצרים גם האיש משה גדול מאוד בארץ מצרים בעיני עבדי־פרעה ובעיני העם: ם

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך כ עמ' 239)

(ג, יא): שאין לך אחד מישראל שלא נטל הרבה חמורים טעונים מכסףם ומזהבם של מצרים.

ויתן ה' את חן העם בעיני מצרים (יא, ג) יש אומרים ששבת לוי, שלא היה בשעבוד מצרים, לא היה בכלל נתינת החן ולא קבל מבת מצרים. אבל ראה רש"י להלן

♦ יום רביעי א' שבט ♦

ד ואמר משה כדן אמר יי כפלגות ליליא אנא מתגלי בגו מצרים:

(ד) ויאמר משה כה אמר יהוה כחצת הלילה אני יוצא בתוך מצרים:

כמו כבחצות הלילה, ואמרו שאמר משה: 'בחצות', דמשמע סמוך לו, או לפניו או לאחריו, ולא אמר בחצות, שמא יטעו אצטגניני פרעה ויאמרו משה בדיא הוא, אבל הקדוש־ברוך־הוא יודע עתיו ורגעיו, אמר: 'בחצות'.

כ"י ויאמר משה כה אמר ה' • בעמדו לפני פרעה נאמרה לו נבואה זו, שהרי משיצא מלפניו לא הוסיף ראות פניו. כחצת הלילה • כהחלק הלילה. בחצות, כמו: (מלכים א יט) "פעלות", (תהלים קכד) "בחרות אפם בנו", זהו פשוטו, לישובו על אפניו, שאין 'חצות' שם דבר של חצי. ורבותינו דרשו: (ברכות ד)

ה וימות כל בוכרא בארעא דמצרים מבוכרא דפרעה דעתיד למתב על כרסי מלכותה עד בוכרא דאמתא די פתר ריחיא וכל בוכרא דבעידא:

(ה) וימת כל־בכור בארץ מצרים מבכור פרעה הישב על־כסאו עד בכור השפחה אשר אחר הרחים וכל בכור בהמה:

השפחות? שאף הם היו משעבדים בהם ושמחים בצרתם. וכל בכור בהמה • לפי שהיו עובדין לה. וכשהקדוש־ברוך־הוא נפרע מן האמה, נפרע מאלהיה (מכילתא) •

כ"י עד בכור השבי • למה לקו השבויים? כדי שלא יאמרו: יראתם תבעה עלבונם, והביאה פרענות על מצרים. מבכור פרעה וגו' עד בכור השפחה • כל הפחותים מבכור פרעה וחשובים מבכור השפחה היו בכלל, ולמה לקו בגי

ו ויהי צוחתא רבא בכל ארעא דמצרים דכותה לא הות ודכותה לא תסף:

(ו) והיתה צעקה גדלה בכל־ארץ מצרים אשר כמותו לא נהיתה וכמותו לא תסף:

ספורנו

בזה עד החוטא פחות מכלם. תורה ו (ו) אשר כמותו לא נהיתה. אשר בלילה כמותו לא נהיתה "צעקה"

השפחה. מן הנקבד מכלם עד הנקלה מכלם, אבל "מבכר פרעה.. עד בכור השב" (הלל יב, כט) הוא מן היותר חוטא

(ג) גם האיש משה גדול מאד. ולכבודו הרבו להשאיל. תורה ד (ה) מבכור פרעה.. עד בכור

(ד) וּלְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִחְרֹץ כָּלֵב לְשׁוֹנוֹ לְמֹאִישׁ
וְעַד־בְּהֶמְהָ לְמַעַן תִּדְרְעוּן אִשָּׁר יַפְלֶה יְהוָה בֵּין
מִצְרַיִם וּבֵין יִשְׂרָאֵל:

"מחשבות חרוץ", אדם חריף ושינון, (שמואל א י) "יחד
חרוצים תעשיר", חריפים, סותרים שנונים. אֲשֶׁר
יַפְלֶה • יבדיל.

כ"י • לא יחרץ כלב לשנו • אומר אני, שהוא לשון
שנון: לא לשנו, וכן (יהושע י) "לא חרץ לבני ישראל
לאיש את לשונו", לא שנו. (שמואל ב ה) "אז תחרץ",
תשתכן. (ישעיה מא) "למורג חרוץ", שנון. (משלי כא)

ח ויחתנו כל עבדיך אלין לותי ויבעון מני
למימר פוק את וכל עמא די עמך ויתר בן
אפוק ונפק מלות פרעה בתקוף רגז:

(ח) וַיִּרְדּוּ כָל־עַבְדֵיךָ אֵלֶיךָ וְהִשְׁתַּחֲוּוּ־לִי לֵאמֹר
צֵא אִתָּהּ וְכָל־הָעָם אֲשֶׁר־בְּרַגְלֶיךָ וְאַחֲרֵיכֶן אֵצֶא
וַיֵּצֵא מֵעַם־פְּרָעָה בַּחֲרִי־אָף: ׀

ההולכים אחר עצתך והלויך. ואחרי-כן אצא
עם כל העם מארצך. וַיֵּצֵא מֵעַם פְּרָעָה • כשגמר
דבריו, יצא מלפניו. בַּחֲרִי־אָף. • על שאמר לו:
"אל תסך ראות פני".

כ"י • וירדו כל עבדיך • חלק כבוד למלכות, שהרי
בסוף, ירד פרעה בעצמו אליו בלילה ואמר: "קומו
צאו מתוך עמי", ולא אמר לו משה מתחלה וירד
אלי והשתחווית לי (ובחים קב). אֲשֶׁר בְּרַגְלֶיךָ •

ט ואמר יי למשה לא זכבל מנכון פרעה
בדיל לאסגאה מפתי פארעא דמצרים:

(ט) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֹא־יִשְׁמַע אֲלֵיכֶם פְּרָעָה
לְמַעַן רַבּוֹת מוֹפְתֵי בָאָרֶץ מִצְרַיִם:

כ"י • למען רבות מופתי • מופתי, שנים. רבות, שלשה: מפת בכורות, וקריעת ים-סוף וילנער את מצרים.

י ומשה ואהרן עבדו ית כל מופתיה האלין
קדם פרעה ואמקין יי ית לבא דפרעה ולא
שלח ית בני ישראל מארעה:

(י) וּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עָשׂוּ אֶת־כָּל־הַמּוֹפְתִים הָאֵלֶּה לִפְנֵי
פְּרָעָה וַיַּחֲזֹק יְהוָה אֶת־לֵב פְּרָעָה וְלֹא־שָׁלַח אֶת־
בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֲרָצוֹ: ׀

כ"י • ומשה ואהרן עשו וגו' • כבר כתב לנו זאת בכל המופתים, ולא שנאה כאן אלא בשביל לסמכה
לפרשה שלאחריה.

ספורנו

קצתם ראויים לו בצד מה, ולהפיל את
אלהי מצרים, כדי שיחול הענש, וכל
זה בנבואה הפסח, כאמרו "ועברתי..
והביתי.. אעשה שפטים.. ופסחתי"
(להלן יב, יג), רצה שתהיה מצותו זאת
לישראל על ידי משה ואהרן יחדיו,
כמו שהשתדלו יחדיו להשיב את
המצרים בתשובה ולהורות את בני
ישראל, כדי שיוכזו שניהם יחד
להוציא לפעל את פרי פעלת
השתדלותם. תורה י

אליכם פרעה וכו'. אמר, שבהיות
שהאל יתברך אמר אל משה שטעם
הכבדת הלב שהיתה לפרעה כי הקשה
ה' את רוחו היה כדי להרבות מופתיו,
כדי שבהם יכירו המצרים וישראל את
גדלו וטובו, כאמרו "וידעתם כי אני
ה'" (לעיל יב, ט). והנה להשלים כונתו זאת,
משה ואהרן יחדיו התעסקו לעשות
המופתים, לכן עתה כאשר גזר האל
יתברך להעניש את המצרים ולהציל
את ישראל מאותו הענש, עם היות

כזאת, וזה כי לא היה ליל מלחמת חיל
אויבים, כי אמנם אז תרבה הצעקה
בעיר, כענין "קול צעקה משער הדגים
ויללה מן המשנה ושבר גדול
מהגבעות" (צפניה א, י), אבל בלילה כזה,
שהיה ליל שלום במצרים, לא נהיתה
ולא תוסיף "צעקה" כזאת. תורה י
(ח) וְאַחֲרֵי כֵן אֵצֶא. לא אצא מיד
כשתבקשו מלפני שאצא, אלא "אחרי
כן", כי אמתין עד הבקר. תורה ט
(ט) וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה לֹא יִשְׁמַע

יב (א) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה וְאֶל-אַהֲרֹן בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר:

בַּתוֹךְ הַכֶּרֶךְ? תִּלְמֹד לומר: "בְּצִאתִי אֶת הָעִיר וגו'", ומה תפלה קלה לא התפלל בתוך הכרך, לפי שהיתה מלאה עבודת כוכבים, דבר חמור כנה, לא כל-שכן?.

וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן • בְּשִׁבְלִי שְׂאֲהֹרֶן עָשָׂה וְטָרַח בְּמוֹפְתִים כְּמֹשֶׁה, חָלַק לוֹ כְּבוֹד זֶה בְּמִצְוֵה רִאשׁוֹנָה, שְׁכָּלְלוּ עִם מֹשֶׁה בַּדְּבוּר. בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם • (מכילתא) חוץ לַכֶּרֶךְ. אוֹ אֵינוֹ אֵלָא

(ב) הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים רִאשׁוֹן הוּא לָכֶם לְחֹדְשֵׁי הַשָּׁנָה:

רְאוּיָה לְקֹדֶשׁ, וְהִרְאָה לוֹ בְּאַצְבָּע אֶת הַלְּבָנָה בְּרָקִיעַ וַאֲמַר לוֹ: כִּנָּה רָאָה וְקֹדֶשׁ. וְכִיצַד הִרְאָהּ, וְהִלָּא לֹא הָיָה מְדַבֵּר עִמּוֹ אֵלָא בְּיוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: (לעיל ו) "וַיְהִי בְּיוֹם דְּבַר ה'", (ויקרא ו) "בְּיוֹם צִוּוֹתוֹ", (במדבר טו) "מִן הַיּוֹם אֲשֶׁר צִוָּה ה' וְהִלָּאָה"? אֵלָא סְמוּךְ לְשִׁקִּיעַת הַחֲמָה נֶאֱמָרָה לוֹ פֶּרֶשׁ זֶה, וְהִרְאָהּ עִם חֲשֻׁכָּה.

וְהִרְאָהּ (מכילתא. שמות רבה) הִרְאָהּ לְבָנָה בְּחֹדֶשְׁהָ, וַאֲמַר לוֹ: כְּשֶׁהָיִיתָ מִתְחַדֵּשׁ, יִהְיֶה לָךְ רֹאשׁ חֹדֶשׁ. וְאֵין מְקָרָא יוֹצֵא מִיַּד פְּשׁוּטוֹ: עַל חֹדֶשׁ נִסָּן אָמַר לוֹ: זֶה יִהְיֶה רֹאשׁ לְסֹדֶר מִנְּזַן הַחֲדָשִׁים, שֶׁיִּהְיֶה אֵיר קְרוֹי שְׁנִי, סִינָן - שְׁלִישִׁי. הַזֶּה • נִתְקַשָּׁה מֹשֶׁה עַל מוֹלַד הַלְּבָנָה, בְּאֵינוֹ שְׁעוֹר תִּרְאָה וְתִהְיֶה

ג מלילו עם כל כנשתא דישאל למימר בעשרא לנחמא הדין ויסבון להון גבר אמר לבית אבא אמר לביתא:

(ג) דִּבְרוּ אֶל-כָּל-עַדְתֵּי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בְּעֶשֶׂר לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וַיִּקְחוּ לָהֶם אִישׁ שָׂה לְבֵית-אִבְתּוֹ שָׂה לְבֵית:

דִּבְרוּ הַיּוֹם, בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ, שִׁקְחוּהוּ בְּעֶשֶׂר לַחֹדֶשׁ. הַזֶּה • פֶּסַח מִצְרַיִם מִקְחוּ בְּעֶשֶׂר וְלֹא פֶסַח דְּוִרוֹת (פסחים צו) • שָׂה לְבֵית אִבְתּוֹ • (שם) לְמִשְׁפַּחָה אַחַת. הָרִי שֶׁהָיוּ מְרַבִּין, יָכוֹל שָׂה אֶחָד לְכֻלָּן? תִּלְמֹד לומר: "שָׂה לְבֵית".

וְכִי אַהֲרֹן מְדַבֵּר, וְהִלָּא כָּבֵד נֶאֱמַר: "אַתָּה תִּדְבֹּר"? - אֵלָא חוֹלְקִין כְּבוֹד זֶה לָזֶה, וְאוֹמְרִים זֶה לָזֶה: לְמַדְנִי, וְהַדְּבוּר יוֹצֵא מִבֵּין שְׁנֵיהֶם כָּאֵלוֹ שְׁנֵיהֶם מְדַבְּרִים. דִּבְרוּ אֶל-כָּל-עַדְתֵּי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בְּעֶשֶׂר לַחֹדֶשׁ • (מכילתא)

ד ואם יזעיר ביתא מלאתמנאה על אמרא ויפב הוא ושיקבה דקריב לביתיה במנזן נפשתא גבר לפום מכלה תתמנון על אמרא:

(ד) וְאִם-יִמְעַט הַבֵּית מִהֵיئֹת מֹשֶׁה וְלָקַח הוּא וּשְׁכָנוֹ הַקָּרֵב אֶל-בֵּיתוֹ בְּמִכְסַת נִפְשָׁתוֹ אִישׁ לְפִי אָכְלוֹ תִּכְסּוּ עַל-הַשָּׂה:

וְלִהְתַּמְעַט "מִהֵיئֹת מֹשֶׁה", יִתְמַעְטוּ בְּעוֹד הַשָּׂה קָיָם, בְּהֵיئֹתוֹ בְּחַיִּים וְלֹא מִשְׁנַשְׁחַט (פסחים פט) • בְּמִכְסַת חֲשִׁבוֹן, וְכֵן: (ויקרא כז) "מִכְסַת הָעֶרְכָּךְ". לְפִי אָכְלוֹ הָרְאוּי לְאָכִילָה, פֶּרֶט לְחוּלָה וְזָקֵן שְׁאֵינוֹ יָכוֹל לְאָכֹל בְּנִית (מכילתא) • תִּכְסּוּ • תִּתְמַנּוּן.

וְאִם יִמְעַט הַבֵּית מִהֵיئֹת מֹשֶׁה • וְאִם יִהְיֶה מוֹעֲטִין מִהֵיئֹת מֹשֶׁה אֶחָד, שְׁאֵין יָכוֹלִין לְאָכְלוֹ וַיִּבֹּא לִידֵי נֹתֵר, "וְלָקַח הוּא וּשְׁכָנוֹ וגו'", זֶהוּ מִשְׁמַעוֹ לְפִי פְּשׁוּטוֹ. וְעוֹד יֵשׁ בּוֹ מִדְּרַשׁ לְלַמֵּד שְׂאֲחֵר שְׁמַנּוֹ עָלָיו, יָכוֹלִין לְהִתְמַעַט וּלְמַשֵּׁךְ יְדֵיהֶם הֵימָנוּ וְלִהְמָנוֹת עַל שָׂה אֲחֵר, אִךְ אִם בָּאוּ לְמַשֵּׁךְ יְדֵיהֶם

שיהיו מצריים רבים שוכנים בין בית עברי לבית רעהו, יקרא "שכנו" אותו העברי שהוא יותר קרוב לביתו משאר העברים. תורה ה

אבל היו לעבודת אחרים ורצונם. לפיכך ראשון הוא לכם לחדשי השנה. כי בו התחיל מציאותכם הבחירי. תורה ג (ד) ושכנו הקרב אל ביתו. אף על פי

יב (ב) החדש הזה לכם ראש חדשים. מכאן ואילף יהיו החדשים שלכם, לעשות בהם כרצונכם, אבל בימי השעבוד לא היו מיכם שלכם,

(ה) **וְהָיָה תָמִים זָכָר בֵּן־שָׁנָה יִהְיֶה לָכֶם מִן־הַבְּעִשִּׁים**
וּמִן־הָעִוִּים תִּקְחוּ:

כ"י • תמים • בלא מום. • בן שנה • כל שנתו קרוי
 בן שנה, כלומר שנולד בשנה זו. מן הבעשים ומן
 העזים • או מזה או מזה, שאף עז קרוי שנה, שנאמר:
 (דברים יד) "וְשָׁנָה עִזִּים".

(ו) **וְהָיָה לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת עַד אַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם**
לְחֹדֶשׁ הַיָּהּ וְשִׁחֲטוּ אוֹתוֹ כָּל קָהָל עַד־יִשְׂרָאֵל בֵּין
הָעֲרֵבִים:

כ"י • וְהָיָה לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת • זהו לשון בקור,
 שטעון בקור ממום ארבעה ימים קדם שחיטה.
 ומפני מה הקדים לקיחתו לשחיטתו ארבעה ימים,
 מה שלא צוה בן בפסח דורות? הנה רבי מתיא בן
 חרש אומר: הרי הוא אומר: (יחזקאל טז) "וְאָעֲבַר עָלֶיךָ
 וְאָרָאךָ וְהִנֵּה עִתָּךְ עַת דִּדִּים", הגיעה שבועה
 שגשבעתי לאברהם שאגאל את בניו ולא היו בידם
 מצות להתעסק בהם, כדי שיגאלו, שנאמר: (שם)
 "וְאַתָּה עֵרָם וְעָרִיחָהּ", ונתן להם שתי מצות: דם פסח
 ודם מילה שמלו באותו הלילה, שנאמר: (שם)
 "מִתְבּוֹסֶסֶת בְּדַמֶּיךָ", בשני דמים, ואומר: (זכריה ט)
 "גַּם־אַתָּה בְּדַם־בְּרִיתְךָ שְׁלַחְתִּי אֲסִירְךָ מִבּוֹר אֵין מִים
 בו", ושהיו שטופים בעבודת כוכבים, אמר להם:
 "משכו וקחו לכם", "משכו" ידיכם מעבודת

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך טז עמ' 114)

ומפני מה הקדים לקיחתו לשחיטתו ארבעה ימים
 (רש"י יב, ו) ארבעה ימים הם משך הזמן הנדרש לאדם לקבל
 החלקה מתוך מתינות וישוב הדעת. וכפי שפרש רש"י
 לגבי העקדה, שהקב"ה הראה לאברהם את הר המוריה רק
 ביום השלישי למסעו (שהוא היום הרביעי מאז הצווי על

(ז) **וְלָקְחוּ מִן־הֶדֶם וְנָתְנוּ עַל־שְׁתֵּי הַמְּזוֹזוֹת וְעַל־**
הַמִּשְׁקוֹף עַל הַבָּתִּים אֲשֶׁר־יֹאכְלוּ אוֹתוֹ בָּהֶם:

כ"י • וְלָקְחוּ מִן הַדָּם • זו קבלת הדם. יכול ביד?
 תלמוד לומר: "אשר בסף". המזוזות • הם
 הנקופות אחת מכאן לפתח ואחת מכאן.
 המשקוף • הוא העליון שהדלת שוקף עליו
 כשסוגרין אותו, לינטל בלע"ז. ולשון שקיפה –

(ח) **וְאָכְלוּ אֶת־הַבֶּשֶׂר בַּלֵּילָה הַזֶּה צִלִּי־אֵשׁ וּמִצּוֹת**
עַל־מִרְרִים יֹאכְלֻהוּ:

כ"י • אֶת הַבֶּשֶׂר • ולא גידים ועצמות (מכילתא. פסחים פג). • על מררים • כל עשב מר נקרא מרור, וצום לאכל
 מרור, זכר ל"וימררו את חיהם".

ויהי לכן למטרא עד ארבעה עשר יומא
 לירחא הדין ויפסון יתה כל קהלא כנשפא
 דישראל בין שמשיא:

כוכבים "וקחו לכם" צאן של מצוה. ושחטו אתו
 וגו' • וכי בלן שוחטין? אלא מכאן, ששלוחו של
 אדם כמותו (מכילתא. קידושין מא). • קהל עדת ישראל •
 קהל ועדה וישראל. מכאן אמרו: פסחי צבור
 נשחטין בשלש פתות, זו אחר זו. נכנסה פת
 ראשונה, ננעלו דלתות העזרה וכו', כדאיתא
 ב'פסחים' (דף סד). • בין הערבים • משש שעות
 ולמעלה קרוי בין הערבים, שהשמש נוטה לבית
 מבוא לערב, ולשון "בין הערבים" נראה בעיני,
 אותן שעות שבין עריבת היום לעריבת הלילה.
 עריבת היום בתחלת שבע שעות מפי ינטו צללי
 ערב, ועריבת הלילה בתחלת הלילה. ערב, לשון
 נשף וחשך, כמו: (ישעיה כד) "ערבה כל־שמחה".

ויסבון מן דמא ויתננו על תרין ספיא ועל
 שקפא על בתיא דיכלון יתה בהון:

חבטה, כמו: (ויקרא כח) "קול עלה נדף" טרפא
 דשקיף, "חבורה" משקופי. על הבתים אשר
 יאכלו אתו בהם • ולא על משקוף ומזוזות
 שבבית התבן ובבית הבקר שאין דרין בתוכן.

ח ויכלון ית בסרא בליליא ההוא טוי ניר
 ופטייר על מררין וכלגה:

(ט) אֶל־תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ זֶה וּבָשֵׁל מִבָּשֵׁל בְּמִים כִּי אִם־צִלִּי־אֵשׁ רֹאשׁוֹ עַל־כִּרְעָיו וְעַל־קִרְבּוֹ:

ט לא תיכלון ממנו ב'ד חי ואף לא בשל א מבושל במי'א אלהן ט'י נור רישה על כרעו'י ועל ג'וה:

ממנו כי אם צלי אש". ראשו על כרעיו • צולוהו כלו כאחד עם ראשו ועם כרעיו ועם קרבו, ובני מעיו נותן לתוכו אחר הדחתן (שם ער). ולשון "על כרעיו ועל קרבו", כלשון (לקמן יג) "על צבאותם", כמו בצבאותם – כמות שהן, אף זה כמות שהוא, כל בשרו משלם.

ז"ש א' אל תאכלו ממנו נא • שאינו צלוי כל צרכו, קוראו 'נא' בלשון ערבי. ובשל מבשל • כל זה באזהרת "לא תאכלו" (שם פא). במים • מנין לשאר משקין? תלמוד לומר: "ובשל מבשל", מפל-מקום (שם). כי אם-צלי-אש • למעלה, גזר עליו ב'מצות עשה', וכאן הוסיף עליו 'לא תעשה', "אל תאכלו

~ נקודות משיחות קודש ~ (ממכתב כללי לחג הפסח י"א ניסן תשכ"ו. אגרות מלך כרך ב. עמ' נד – מתוך 'התקשרות')

המגבלים – 'אליל', ולקבעו לסמכות הכי עליונה, אלא עליו להיות בטל לרצון העליון. כרעיו: אסור לאדם לעשות איל מהתאנה לכו ועצמה (תאנת השלטון), למשול ולתבע את כל הנמצא סביבו. קרבו: האדם אינו ראוי לעשות איל מצרכיו הגשמיים, עד שאינו נרתע מפלוג וכל האמצעים כשרים כדי להשיג את פונקטיו.

ראשו על כרעיו ועל קרבו (יב, ט) קרבן הפסח היה שה – האליל של מצרים. בשחיטתו בא לידי בטוי בטולה המחלט של העבודה-זרה ופולחן האלילים. גם כיום ישנה העבודה של שחיטת הפסח ובטול 'אלילים', ובשלשת הפרטים של 'ראשו', 'כרעיו' ו'קרבו'. ראשו: אסור לאדם לעשות את ראשו – שכלו והבנתו

(י) וְלֹא־תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר וְהַנֶּתֶר מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר בָּאֵשׁ תִּשְׂרְפוּ:

י ולא תשאירו ממנו עד צפרא ודישתאר מנה עד צפרא בנורא תוקדוין:

ועוד מדרש אחר: למד שאינו נשרף ב'יום טוב' אלא ממחרת, וכך תדרשנו: והנותר ממנו בבקר ראשון, עד בקר שני תעמד ותשרפו.

ז"ש ו' והנותר ממנו עד בקר • מה תלמוד לומר "עד בקר" פעם שניה, ליתן בקר על בקר, שהבקר משמעו משעת הגין החמה, ובא הכתוב להקדים שאסור באכילה מעלות השחר, זהו לפי משמעו.

(יא) וְכַבֵּה' תֹּאכְלוּ אֹתוֹ מִתְּנִיכֶם חֲגָרִים נְעִלֵיכֶם בְּרִגְלֵיכֶם וּמִקְלָכֶם בִּידֵיכֶם וְאִכְלֵתֶם אֹתוֹ בַּחֲפוּזִין פֶּסַח הוּא לַיהוָה:

יא וכדין תיכלון יתה חרציכון יהון אסירין מסניכון ברגליכון וחטריכון בידיכון ותיכלון יתה בבחילו פסחא הוא קדם יי:

מבין בתי מצרים וקופץ ממצרי למצרי, וישראל אמצעי נמלט, ואתם עשו כל עבודותיו לשם שמים. (דבר אחר) דרך דלוג וקפיצה, זכר לשמו שקרוי פסח, וגם פסק"א לשון פסיעה.

ז"ש ו' מתניכם חגרים • מזמנים לדרך. בחפזון • לשון כהלה ומהירות, כמו: (שמואל א כג) "ויהי דוד נחפז ללכת", (מלכים ב ז) "אשר השליכו ארם בחפזם". פסח הוא לה' • הקרבן הוא קרוי פסח, על שם הדלוג והפסיעה שהקדוש-ברוך-הוא מדלג בתי ישראל

~ נקודות משיחות קודש ~ (ליקוטי שיחות כרך יב עמ' 161 ואילך – מתוך 'התקשרות')

שהיתה "ערות הארץ". משעה שהשתחררו מעבדות זו ועד שעמדו ליד הר-סיני לקבל את התורה מפיי הגבורה – עבר זמן קצר ביותר (ארבעים ותשעה ימים). מעבר חז שפנה אי-אפשר לבצע אלא בדרך של 'דלוג וקפיצה'.

פסח הוא לה' (יב, יא) פסח הוא לה': הקרבן הוא קרוי פסח על שם הדלוג... ואתם עשו כל עבודותיו... דרך דלוג וקפיצה (רש"י). מה הצרך ב'דלוג' בשעת יציאת מצרים? בגי' ישראל היו משעבדים במשך כמה דורות במצרים,

~ נקודות משיחות קודש ~ (מכתב כלי י"א ביטון תשמ"ו – מתוך 'התקשרות')

"נעליכם" – על האדם לעזור ולסייע לאנשים שאיתם הוא בא במגע. ובאופן כללי יותר – להכניס אלקות וקדושה בכל סביבתו. ענין זה נרמז ב"נעלים", שהרי עלידי הרגל בא האדם במגע עם האדמה.

"מקלכם" – אדם חייב להשפיע גם על החלק בעולם שרחוק ממנו, שאינו מסוגל להגיע אליו, שהרי "חייב אדם לומר בשבילי נברא העולם". דבר זה נרמז ב'מקל', שכן אדם משתמש במקל כדי להגיע לדבר שאינו יכול להגיע אליו בידו.

וככה תאכלו אותו, מתניכם חגורים, נעליכם ברגליכם, ומקלכם בידכם (יב, יא)

חיוני של אדם מתחלקים, בדרך כלל, לשלושה סוגים: האדם עצמו, קשריו עם סביבתו הקרובה, קשריו עם הסביבה הרחוקה.

שלושה חלקים אלו נרמזים בשלושת הפסטים האמורים – "מתניכם", "נעליכם", "מקלכם":

"מתניכם" – אדם צריך להגיע לחרות בכל הקשור בועצמו. חרות זו נרמזת ב"מתניכם", שכן "המתנים הם דבר המעמיד את כל הגוף עם הראש הנצב ועומד עליהם".

יבואתגלי בארעא דמצרים בליליא הדין ואקטול כל בוכרא בארעא דמצרים מאנשא ועד בעירא ויכל טעות מצרים אעבד דיניי אנא יי:

(יב) וְעַבְרָתִי בְּאֶרֶץ־מִצְרַיִם בְּלִילָה הָזֶה וְהַפִּיתִי כָל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מֵאָדָם וְעַד־בְּהֵמָה וּבְכָל־אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים אֲנִי יְהוָה:

בבכוריהם". מאדם ועד בהמה • מי שהתחיל בעברה תחלה, ממנו מתחלת הפרענות. ובכל אלהי מצרים • של עץ נרקבת, ושל מתכת נמסת ונתכת לארץ. אעשה שפטים אני ה' • אני בעצמי ולא על-ידי שליח.

כ"א וְעַבְרָתִי • כמלך העובר ממקום למקום, ובהעברה אחת וברגע אחד פלן לוקין (מכילתא). כל בכור בארץ מצרים • אף בכורות אחרים והם במצרים. ומניין אף בכורי מצרים שבמקומות אחרים? תלמוד לומר: (תהלים קלו) "למכה מצרים

יג ויהי דמא לכוני לאת על פתיא די אתון תמן ואחזי ית דמא ואיחוס עליכוני ולא יהי ככוני מותא לחבלא במקטלי בארעא דמצרים:

(יג) וְהָיָה הַדָּם לָכֶם לְאֹת עַל הַפֶּתִים אֲשֶׁר אַתֶּם שֹׁם וְרֵאִיתִי אֶת־הַדָּם וּפִסַּחְתִּי עֲלֵכֶם וְלֹא־יְהִי־בְכֶם נֶגֶף לְמִשְׁחִית בַּהֲפֹתִי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם:

הסעפים", וכן כל הפסחים הולכים פקופצים, וכן "פסוח והמליט", מדלגו וממלטו מבין המומתים. ולא־יהיה בכם נגף • אבל הוזה הוא במצרים. (מכילתא). הרי שהיה מצרי בביתו של ישראל, יכול ימלט? תלמוד לומר: "ולא־יהיה בכם נגף", אבל הוזה במצרי שבביתכם. הרי שהיה ישראל בביתו של מצרי, שומע אני ילקה פסוח? תלמוד לומר: "ולא־יהיה בכם נגף".

כ"ב וְהָיָה הַדָּם לָכֶם לְאֹת • לכם לאות ולא לאחרים לאות. מפאן, שלא נתנו הַדָּם אלא מבפנים. וראיתי את הַדָּם • הכל גלוי לפניו, אלא אמר הקדוש־ברוך־הוא, נותן אני את עיני לראות שאדם עסוקים במצותי, ופסח אני עליכם. ופסחתִי • וחמלתי, ודומה לו: (ישעיה לא) "פסוח והמליט". ואני אומר: כל פסיחה, לשון דלוג וקפיצה: ופסחתִי, מדלג היה מבתי ישראל לבתי מצרים, שהיו שרויים זה בתוך זה. וכן: (מלכים א יח) "פסחים על־שתי

ספורנו

משלחת מלאכי רעים" (תהלים עח, מט). כי לולא הפסיחה שעשה האל יתברך ישראל, לא היו נמלטים משאר הצרות ששלח על שארית עם מצרים, בענין "פן תספה בעון העיר" (בראשית יט, טו). וצוה עליהם מתנות הַדָּם לאות, למען ימלטו, וזה למען שמו לבלתי החל, באמרו "ואמר לה בדמיון חיו" (יחזקאל טו, ו). תורה יד

אחר. וצוה נתן טעם לכל הקודם, למה הצריך שעשה האל יתברך בעצמו את כל אלה, ולא כן עשה בסנחריב ווולתו. תורה יג
(יג) ולא יהיה בכם נגף למשחית. לא יגע בכם נגף על ידי אותה ההשחיתה שאני עושה במצרים.
בהפתי. שמלבד מכת הבכורות שלח בשאר העם "עברה וועם וצרה

(יב) וְעַבְרָתִי. לפלט נתיב לאפי, שלא יוכל על זה השלית.
והפיתי כל בכור. שאבחין בין טפה של בכור לטפה שאינה של בכור.
ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים. אשפיל שרי מעלה המנהיגים אותם עתה, כדי שיחול הענש יותר.
אני ה'. ולא יאות כל זה בלתי לה' לבדו, באמרו "אני ה', אני הוא ולא

~ נקודות משיחות קודש ~ (על פי 'לקוטי שיחות' כרך לו, עמוד 50 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

קרוב כל יהודי באשר הוא

דהנה יהודי שנמצא בבית המצרי בלילה הזה, מעמדו ומצבו ברוחניות נמוך מאוד. דלחר כל מה שעשו להם המצרים, ולאחר המכות שקבלו המצרים, ולאחר שהזכירו בני ישראל שבלילה זה "לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר" (שם, כב), עדין נמצא הוא בבית של מצרי!

ועם כל זה, "ירד" הקב"ה "בכבודו ובעצמו" (הגדה של פסח, פיסקא ויוציאו), עד לביתו של המצרי, להציל גם יהודי זה ולהוציאו ממצרים, והוא מצד חבתו של הקב"ה לכל אחד מישראל.

ומזה לומדים גם בנוגע אלינו, ש"די' לעבד שיהא כרבו" (ברכות נח, ב. ועוד). דקשם שהקב"ה ירד "בכבודו ובעצמו" עד לביתו של מצרי לקרב בן ישראל לתורתו ועבודתו, בן צריך כל אחד לקרב כל יהודי באשר הוא, לדרכי ועבודת הבורא יתברך, גם אם לזה צריך "לרדת" ממעמדו ומצבו הנעלה.

בנוגע לדם הפסח שנצטוו ישראל לתת על המשקוף, כתוב בפ' שנתנו "ולא יהיה בכם נגף למשחית בהמותי בארץ מצרים" (יב, ג). ופרש רש"י "הרי שהיה ישראל בביתו של מצרי, שומע אני ילקה כמותו, תלמוד לומר ולא יהיה בכם נגף".

ויש ללמוד הוראה נפלאה מדברים אלו בדרך קרוב בני ישראל לאביהם שבשמים.

דהנה ישנם האומרים, דאף שמיוקנים הם לעסק בקרוב בני ישראל לתורה ומצות, גם אם הם אנשים פשוטים ביותר, הנה זהו רק אם לכל הפחות יגיעו לבית המדרש, ואז יתעסקו בקרובם. אף עם אנשים פאלי שאינם מגיעים מצד עצמם לבית המדרש אינם רוצים להתעסק. שהרי לזה צריך להפסיק את הלמוד, ו"לרדת" למקומות בהם נמצאים אנשים אלו.

ועל זה באה ההוראה מליל הפסח:

~ נקודות משיחות קודש ~ (על פי 'לקוטי שיחות' כרך ה, עמוד 175 ואילך, ועוד – מתוך 'לקראת שבת')

איך יכול אדם להרגיש כאילו הוא יצא ממצרים?

ונמצא, שמואז יציאת מצרים אי אפשר כלל שיהיו בני ישראל בגדר "עבדים", וגם כאשר נמצאים בגלות הרי הם "בני חורין".

והנה מבאר בספר התניא (שער היחוד והאמונה פ"ב) שדבר שהוא נגד הטבע, הנה כדי שיתקיים הדבר ולא יתבטל, יש צרך שיחדש הקב"ה ויפעל את הנס בכל רגע ורגע, ואם יפסיק הקב"ה לחדשו לרגע אחד, יתבטל הנס ויחזרו הדברים לטבעם.

ועל פ"ז, מכיון שענין זה שישראל הם בני חורין בעצם ואי אפשר שיהיו עבדים, הוא גם שלמעלה מן הטבע לגמרי, הרי מובן שנס זה מתחדש בכל רגע, ובכל רגע ורגע הקב"ה מוציא אותנו ממצרים, ופועל בנו להיות 'בני חורין'.

שנו חכמים במשנתם "בכל דור ודור חיב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים, שנאמר והגדת לבנך גו'" (פסחים קטז, ב במשנה).

ולכאורה תמונה הדבר, איך יכול האדם להרגיש "כאילו הוא יצא ממצרים", בעוד שיציאת מצרים היתה בשנת ב'תמ"ח, ומאז ועד עתה עברו אלפי שנים?

ויש לבאר הדברים על פי מה שבאר המהר"ל מפראג בספרו גבורות ה' (פס"א, וראה שם פנ"ב), שביציאת מצרים בנוסף לזה שיצאו מארץ מצרים בפעל, הרי אז נפעל שנהיו ישראל בני חורין בעצם, ובלשונו "כי אחר שהוציא הקב"ה את ישראל ממצרים ונתן אותם בני חורין כו', זה השם הוא לישראל בעצם, והפעל והחשיבות שיש בזה לא נתבטל בגלותם".

~ נקודות משיחות קודש ~ (על פי 'לקוטי שיחות' כרך לו, עמ' 114 – מתוך 'לקראת שבת')

להשריש בלב את המיאוס ברע

הקב"ה בגלל שנחשב בעיני המצרים כעבודה זרה. לא זו בלבד שבני ישראל נצטוו לשחטו למרות חמתם של המצרים, אלא אף נדרשו להחזיקו בבית ד' ימים כדי שהמאוס וההפרדות מהרע יחדרו וישרשו בלבם.

ולא יהיה בכם נגף למשחית בהמותי בארץ מצרים:

הרי שהיה ישראל בביתו של מצרי, שומע אני ילקה כמותו, תלמוד לומר ולא יהיה בכם נגף (יב, ג. ובפרש"י)

יש ללמוד הוראה נפלאה מדברים אלו כ"עשה טוב", וקרוב פסח כ"סור מרע". קרוב פסח היה שה, שנבחר על ידי

ידידיה יומא הדין לכוז לדוכנא ותתגון יתה תנא קדם יי לדריכוו קנים עלם תתגנה:

(י) והיה היום הזה לכם לזכרון וחתתם אתו חג ליהוה לדורתיכם חקת עולם תחגגו:

כ"ו • לזכרון • לדורות. וְחַגְתֶּם אֹתוֹ • (מכילתא) יום שהוא לך לזכרון אֶתֶּה חוּגְגוֹ, וְעֵדִין לֹא שִׁמְעֵנוּ אִי זֶה יום הַזִּכְרוֹן? תִּלְמֹד לומר: "זָכוֹר אֶת הַיּוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר יִצְאֶתֶם", לְמַדְנֵנוּ שְׂוִים הִיִּצְאָה הוּא יוֹם שֶׁל זִכְרוֹן. וְאִיִּזָּה יוֹם יִצְאוֹ? תִּלְמֹד לומר: (במדבר לג)

"מִמַּחֲרַת הַפֶּסַח יִצְאוּ", הָיָה אוֹמֵר יוֹם ט"ו בְּנִיסָן, הוּא שֶׁל יוֹם טוֹב, שֶׁהָיָה לֵיל ט"ו אָכְלוּ אֶת הַפֶּסַח וְלִבְקֹר יִצְאוּ (מכילתא). לְדַרְתֵּיכֶם וְגו' • שוֹמֵעַ אֲנִי, מַעֲוֹט "דורות", שְׁנִים? תִּלְמֹד לומר: "חֻקַּת עוֹלָם תִּחְגְּגֶהוּ" (מכילתא) •

(טו) שְׁבַעַת יָמִים מִצּוֹת תֹּאכְלוּ אַךְ בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן תִּשְׁבִּיתוּ שְׂאֵר מִבְּתִיכֶם כִּי כָּל־אִכְל חֻמֵּץ וְנִכְרַתָּה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מִיִּשְׂרָאֵל בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן עַד־יוֹם הַשְּׁבִיעִי:

הָרִאשׁוֹן תִּשְׁבִּיתוּ שְׂאֵר • מַעֲרַב יוֹם טוֹב, וְקִרְוִי "רִאשׁוֹן" לִפִּי שֶׁהוּא לִפְנֵי הַשְּׁבַעַת. וּמַצִּינוּ מִקֵּדֶם קִרְוִי "רִאשׁוֹן", כִּמוֹ (איוב טו) "הָרִאשׁוֹן אָדָם תִּלְדֶּה"? הַלִּפְנֵי אָדָם נולֶדֶת? אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא רִאשׁוֹן שֶׁל שְׁבַעַת? תִּלְמֹד לומר: "לֹא־תִשְׁחַט עַל־חֻמֵּץ", לֹא תִשְׁחַט הַפֶּסַח וְעֵדִין חֻמֵּץ קִנֵּם (מכילתא) • הַנֶּפֶשׁ הַהוּא • כִּשְׁהִיא בְּנִפְשָׁה וּבִדְעָתָה, פֶּרֶט לְאֲנוּס. מִיִּשְׂרָאֵל • שוֹמֵעַ אֲנִי תִכְרַת מִיִּשְׂרָאֵל וְחֻלְף לָהּ לְעַם אַחֵר? תִּלְמֹד לומר בְּמִקּוֹם אַחֵר: "מִלִּפְנֵי", בְּכָל מִקּוֹם שֶׁהוּא רְשׁוּתִי.

כ"ז • שְׁבַעַת יָמִים • שְׁטִינֵינָא שֶׁל יָמִים. שְׁבַעַת יָמִים מִצּוֹת תֹּאכְלוּ • וּבְמִקּוֹם אַחֵר הוּא אוֹמֵר: (דברים טז) "שִׁשֶּׁת יָמִים תֹּאכַל מִצּוֹת". (פסחים קכ) לְמַד עַל שְׁבִיעִי שֶׁל פֶּסַח שְׁאִינוּ חוֹבָה לְאָכַל מִצָּה, וּבִלְבָד שֶׁלֹּא יֵאָכַל חֻמֵּץ. מִזֵּין אִף שֶׁשָּׁה רְשׁוּת? תִּלְמֹד לומר "שְׁבַעַת יָמִים", זֶה מִדָּה בַתּוֹרָה: דָּבָר שֶׁהִיָּה בְּכָלל וְיִצָּא מִן הַכָּלל לְלִמּוּד, לֹא לְלִמּוּד עַל עֲצָמוֹ בְּכָלל יִצָּא, אֶלָּא לְלִמּוּד עַל הַכָּלל כִּלּוֹ יִצָּא: מֵה שְׁבִיעִי רְשׁוּת, אִף שֶׁשָּׁה רְשׁוּת. כּוֹל אִף לִילָה הָרִאשׁוֹן רְשׁוּת? תִּלְמֹד לומר: "בַּעֲרֹב תֹּאכְלוּ מִצּוֹת", הַפְּתוּב קִבְּעוּ חוֹבָה (שם כח) • אִף בַּיּוֹם

טז וּבִיּוֹמָא קְדָמָא מַעֲרַע קְדִישׁ וּבִיּוֹמָא שְׁבִיעִיָּא מַעֲרַע קְדִישׁ יְהִי לְכוֹן כָּל עֵיבִידָא לֹא יִתְעַבֵּד בְּהוֹן בְּרִם דִּי מִתְאַכֵּל לְכָל נֶפֶשׁ הוּא בְּחֻדוֹהִי יִתְעַבֵּד לְכוֹן:

(טז) וּבַיּוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרָא־קֹדֶשׁ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל־מְלֶאכֶה לֹא־יַעֲשֶׂה בָּהֶם אִךְ אֲשֶׁר יֵאָכַל לְכָל־נֶפֶשׁ הוּא לְבָדוֹ יַעֲשֶׂה לָכֶם:

שְׁאֲפֹשֶׁר לַעֲשׂוֹתָן מַעֲרַב יוֹם־טוֹב. לְכָל נֶפֶשׁ • אֲפִלּוֹ לְבִהְמָה. כּוֹל אִף לִפְנֻעִים? תִּלְמֹד לומר: "לָכֶם" (נִסְחָה אַחֲרָת: תִּלְמֹד לומר: "אִךְ", חֵלֶק) • (ביצה כ"ח, ב"ר.) •

כ"ח • מִקְרָא קֹדֶשׁ • "מִקְרָא", שֵׁם דָּבָר. קָרָא אוֹתוֹ קֹדֶשׁ לְאָכִילָה וְשִׁתִּיָּה וְכִסּוּת (מכילתא) • לֹא יַעֲשֶׂה בָּהֶם • אֲפִלּוֹ עַל־יְדֵי אַחֲרִים. הוּא לְבָדוֹ • (כּוֹל אִף לִפְנֻעִים? תִּלְמֹד לומר: "הוּא לְבָדוֹ יַעֲשֶׂה לָכֶם", לָכֶם וְלֹא לִפְנֻעִים), הוּא וְלֹא מְכַשְׁרֵיו,

~ נְקוּדוֹת מִשִּׁיחוֹת קוֹדֶשׁ ~ (משיחת יום ב' דחג הסוכות ושבת חול־המועד סוכות ה"שכ"ח)

יוֹם־טוֹב צִרְיָה הָאֲדָם לְהַרְגִּישָׁה בְּכָל הַשָּׁנָה. זֹאת אוֹמֶרֶת, דְּנוֹסָף עַל שְׁמִחַת הָאֲדָם בַּעֲת קִיּוֹם הַמִּצְוָה - "שְׁמִיחָה שֶׁל מִצְוָה", פּוֹעֵלֶת הָאֲרֵת הַמוֹעֲדִים שִׁירְגִישׁ שְׁמִיחָה זֶה בְּמִשְׁוֹן כָּל הַיּוֹם.

מִזָּה שֶׁהַתּוֹרָה הַתִּיבָּה מְלֶאכֶת הָאֲסוּרוֹת בַּיּוֹם־טוֹב לְצִרְף אֲכִילַת יוֹם־טוֹב, נִרְאֶה עַד כְּמָה שְׁמִיחַת יוֹם־טוֹב הוּא עֲנִין עִיקָרִי בַּמוֹעֲדִים, וְכִמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר "מוֹעֲדִים לְשִׁמְחָה". וְהִנֵּה יָדוּעַ דְּהָאֲרֵת הַמוֹעֲדִים מְאִירָה בְּכָל יוֹם. וְעַל־פִּי הַנ"ל דְּהַשְׁמִיחָה הוּא עֲנִין עִיקָרִי בַּיּוֹם־טוֹב, מוֹבֵן שֶׁגַם שְׁמִיחַת

יִוְתָּרוֹן יֵת פִּשְׁתִּיא אֲרִי בְּכִרָן יוֹמָא הָדִין אֲפִיקִית יֵת חִילִּיכוֹן מֵאַרְעָא דְּמַצְרַיִם וְתִטְרֹן יֵת יוֹמָא הָדִין לְדִרְיִכוֹן קִנֵּם עָלֵם:

(יז) וּשְׁמִרְתֶּם אֶת־הַמִּצּוֹת כִּי בְּעֵצֶם הַיּוֹם הַזֶּה הוֹצֵאתִי אֶת־עַבְדְּאֹתֵיכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וּשְׁמִרְתֶּם אֶת־הַיּוֹם הַזֶּה לְדַרְתֵּיכֶם חֻקַּת עוֹלָם:

אֹתָהּ מִיד. וְשִׁמְרָתֶם אֶת הַיּוֹם הַזֶּה • מִמְּלָאכָה. לְדִרְתֵּיכֶם חֻקַּת עוֹלָם • לִפִּי שְׁלֹא נֹאמַר "דִּדְרוֹת" וְ"חֻקַּת עוֹלָם" עַל הַמְּלָאכָה, אֲלֵא עַל הַחֲגִיגָה, לְכַךְ חֲזַר וְשָׁנָא כֹּאן, שְׁלֹא תֹאמַר: אֲזַהֲרַת "כָּל-מְלָאכָה לֹא-יַעֲשֶׂה", לֹא לְדִדְרוֹת נֹאמְרָה, אֲלֵא לְאוֹתוֹ הַדּוֹר.

יח בניסן בארבעא עשרא יומא לירחא ברמשא תיכלון פטירא עד יומא עשרין וחד לירחא ברמשא:

כ"י • עד יום האחד ועשרים • למה נאמר, והלא כבר נאמר: "שבעת ימים"? לפי שנאמר "ימים", לילות מניין? תלמוד לומר: "עד יום האחד וגו'".

יט שבעת ימים חמיר לא ישתבח בבתיכון ארי כל דיכול מחמא וישתצי אנשא ההיא מפנשטא דישראל בגיורא ובציבא דארעא:

שאינו ראוי לאכילה לא יענש עליו. ואם ענש על השאור ולא ענש על החמץ, הייתי אומר: שאור שהוא מחמץ אחרים, ענש עליו, חמץ שאינו מחמץ אחרים, לא יענש עליו. לך נאמרו שניהם (מכילתא). בגר ובאזרח הארץ • לפי שהנס נעשה לישראל, הצריך לרבות את הגרים.

כ כל מחמא לא תיכלון בכל מותבניכון תיכלון פטירא:

ראויה להאכל בכל מושבתיכם, פרט למעשר שני וחסלות תודה (מכילתא עין שם) (שאינם ראויים להאכל בכל מושבות, אלא בירושלים).

כ"י • ושמרתם את המצות • שלא יבאו לידי חמוץ, מכאן אמרו: תפח, תלטש בצונן. רבי יאשיה אומר: אל תהי קורא "את המצות", אלא "את המצות", כדרך שאין מחמיצין את המצות, כך אין מחמיצין את המצות, אלא אם באה לידך, עשה

(יח) בראשן בארבעה עשר יום לחדש בערב תאכלו מצת עד יום האחד ועשרים לחדש בערב:

(יט) שבעת ימים שאר לא ימצא בבתיכם כי כל-אכל מחמצת ונכרתה הנפש ההוא מעדת ישראל בגר ובאזרח הארץ:

כ"י • לא ימצא בבתיכם • מניין לגבולין? תלמוד לומר: "בכל גבולך". מה תלמוד לומר "בבתיכם"? — מה ביתך ברשותך, אף גבולך שברשותך, יצא חמצו של עובד כוכבים שהוא אצל ישראל ולא קבל עליו אחריות. כי כל-אכל מחמצת • לענש ברת על השאור. והלא כבר ענש על החמץ? אלא שלא תאמר: חמץ שראוי לאכילה ענש עליו, שאור

(כ) כל-מחמצת לא תאכלו בכל מושבתיכם תאכלו מצות: פ

כ"י • מחמצת לא תאכלו • אזהרה על אכילת שאור. כל מחמצת • להביא את תערכתו. בכל מושבתיכם תאכלו מצות • זה בא ללמד שתהא

• יום חמישי ב' שבט •

כא ויקרא משה לכל סבי ישראל ואמר להון אתנגידו וסיבו לכוז (מן בני) ענא לזרעיתכון וכוסו פסחא:

(כא) ויקרא משה לכל-זקני ישראל ויאמר אליהם משכו וקחו לכם צאן למשפחתיכם ושחטו הפסח:

כ"י • משכו • מי שיש לו צאן, ימשך משלו. וקחו • מי שאין לו, יקח מן השוק. למשפחתיכם • שה לבית אבות.

כב ותסבון אסרת אזובא ותטבלון בדמא
דבמנא ותדון לשקפא ולתרין ספיא מן דמא
דבמנא ואתון לא תפקון אנש מתרע ביתה
עד צפרא:

(כב) ולקחתם אגדת אזוב וטבלתם בדם אשר-בסף
והגעלתם אל-המשקוף ואל-שתי המזוזות מן-הדם
אשר בסף ואתם לא תצאו איש מפתח-ביתו
עד-בקר:

"מן-הדם אשר בסף": על כל הגעה, טבילה. ואתם
לא תצאו וגו' • מגיד שמאחר שנתנה רשות
למשחית לחבל, אינו מבחין בין צדיק לרשע, ולילה
רשות למחבלים הוא, שנאמר: (תהלים קד) "בו תרמש
כל חיתו יער" (מכילתא) •

כ"י • אזוב • מין ירק שיש לו גבעולין. אגדת
אזוב • ג' קלחין קרויין אגדה. אשר בסף • בכלי,
כמו ספות פסוף. מן הדם אשר בסף • למה חזר
ושנאו? שלא תאמר: טבילה אחת לשלש המתנות,
לכך נאמר עוד "אשר בסף", שתהא כל נתינה ונתינה

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך כו עמ' 78)

רש"י כאן: "לשלש המתנות". וכן כתב לעיל (פסוק ז): זו
קבלת הדם. וכתב החיד"א (ספר דברים אהדים דרוש ד)
ש"קבלת הדם בסף ונתינתו על המשקוף והמזוזות . .
בדאי דינו שמצותו בכהנים, דהוה בכורות בו בפסק".

טבילה אחת לשלש המתנות (רש"י יב, כב) לזריקת הדם
על שתי המזוזות ועל המשקוף היה גדר של זריקת הדם
על המזבח, כדאיתא במכילתא: "שלשה מזבחות היו להם
במצרים, המשקוף ושתי המזוזות". וכן משמע מלשון

~ נקודות משיחות קודש ~ (אורהתורה שמות כרך א עמ' שכה - מתוך 'התקשרות')

מסכתות, "ושמונים פילגשים" - שמונים ברייתות (ראה
במדב"ר פ"ח).

וטבלתם בדם אשר בסף (יב, כב)
במדרש כאן אמרו, ש'דם' רומז ללמוד התורה.
וסימנך: 'ספ' רומז ל"ששים המה מלכות", ששים

כג ויתגלי יי לממחי ית מצרים ויחזי ית
דמא על שקפא ועל תרין ספיא ויחזי יי על
תרעא ולא ישבוק לחבלא למיעל לבתיכון
לממחי:

(כג) ועבר יהוה לנגף את-מצרים וראה את-הדם
על-המשקוף ועל שתי המזוזות ופסח יהוה על-
הפתח ולא יתן המשחית לבא אל-בתיכם לנגף:

כ"י • ופסח • וחמל, ויש לפרש ודלג. ולא יתן המשחית • ולא יתן לו יכלת לבא, כמו: (בראשית כא) "ולא נתנו
אלהים להרע עמדי".

כד ותשרון ית פתגמא הדין לקים לך ולבניך
עד עלם:

(כד) ושמרתם את-הדבר הזה לחק-לך ולבניך עד-
עולם:

כה ויהי ארי תעלון לארעא דיתן יי לכון
פמא די מליל ותשרון ית פלחנא הדין:

(כה) והיה כיתבאו אל-הארץ אשר יתן יהוה לכם
כאשר דבר ושמרתם את-העבדה הזאת:

ספורנו

תו" (יחזקאל ט, ד). תורה כג
(כג) לנגף. את עם מצרים ב"עברה
וועם וצרה משלחת מלאכי רעים"
(תהלים עח, מט). כי אמנם יאמר 'נגף' על
כל מכה גם בלתי מות, כאמרו 'ונגפו
אשה הרה, ולא יהיה אסון' (להלן בא, כב).
המשחית. את עם מצרים בעברה וועם
וכו'. תורה כד

עד העגל, כי הם יהיה צור עולמים
נצחיים, כי הו"ד תורה על פשיטות
נצחי, ותורה הו"ד עליונה מציאות
היחיד בעולמו על שני עולמים
נצחיים.
ואתם לא תצאו. הנה הבית יהיה
מצינו בדם, "ואתם לא תצאו", וכן
האפן "ופסח" (פסוק כג), על דרך "והתוית

(כב) מן הדם אשר בסף. שתהיה על
כל הנאה טבילה, כמו שצוה האל
באמרו "על שתי המזוזות" (פסוק ז) וזה
קודם, ואחר כך "על המשקוף", וזה לא
יתכן וזלתי בג' הנאות, להורות על ג'
יודין, כאמרו 'העולם הבא נברא
כיו"ד' (מנחות כט, ב ועוד). וכן היה קדם
הטא אדם הראשון, וביום מתן תורה

כ"י • וְהָיָה כִּי תֵבְאוּ • תִּלְחַח הַפֶּתוּחַ מִצֹּה זֶה בְּכִיאתָם לְאֶרֶץ, וְלֹא נִתְחַיְבוּ בַּמִּדְבָּר אֲלָא פֶסַח אֶחָד שָׁעָשׂוּ

בְּשָׁנָה הַשְּׁנִית עַל־פִּי הַדְּבֹר. כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר • וְהִיכֵן דִּבֶּר? (לעיל ח) "וְהִבְאֵתִי אֲתֶכֶם אֶל הָאֶרֶץ וְגו'".

(כו) וְהָיָה כִּי־יֵאמְרוּ אֲלֵיכֶם בְּנֵיכֶם מַה הָעֲבֹדָה הַזֹּאת לָכֶם:

כֹּו וְהִי אֲרִי יִימְרוּן לִכּוֹן בְּנִיכּוֹן מַה פִּלְחָנָא הָדִין לִכּוֹן:

(כו) וַאֲמַרְתֶּם זִבְח־פֶּסַח הוּא לַיהוָה אֲשֶׁר פָּסַח עַל־בְּתִי בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בַּמִּצְרִים בְּנִגְפוֹ אֶת־מִצְרַיִם וְאֶת־בְּתִינוּ הֲצִיל וַיִּקְדֹּד הָעָם וַיִּשְׁתַּחֲווּ:

כֹּו וְתִימְרוּן דְּבַח חֲסִים הוּא קָדָם יְיָ דִּי חֲסִים עַל בְּתִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בַּמִּצְרִים כִּד הָוָה מְחִי יָת מִצְרָאִי וְיָת בְּתִנָּא שְׂזִיב וּכְרַע עֲמָא וּסְגִידוֹ:

כ"י • וַיִּקְדֹּד הָעָם • עַל בְּשׁוּרַת הַגָּאֻלָּה וּבִיאת הָאֶרֶץ, וּבְשׁוּרַת הַבְּנִים שֶׁהָיוּ לָהֶם.

(כח) וַיֵּלְכוּ וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן בֶּן עֲשׂוֹ: ס

כח וַאֲזָלוּ וַעֲבָדוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּמָא דַּפְקִיד יְיָ יָת מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן בֶּן עֲבָדוֹ:

כ"י • וַיֵּלְכוּ וַיַּעֲשׂוּ וְגו' • וְכִי כָּבֹד עָשׂוּ? וְהָלֹא מִרַש־חֲדָשׁ נֶאֱמַר לָהֶם? אֲלָא מִכִּיּוֹן שֶׁקָּבְלוּ עֲלֵיהֶם, מַעֲלָה עֲלֵיהֶם הַפֶּתוּחַ בָּאֵלּוּ עָשׂוּ (מכילתא). וַיֵּלְכוּ וַיַּעֲשׂוּ • אִף הִלְיָכָה מְנָה הַפֶּתוּחַ, לִיתֵּן שְׂכָר לְהִלְיָכָה

וְשָׂכָר לַעֲשִׂיָּה. כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת־מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן. לְהַגִּיד שְׂבַחָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שֶׁלֹּא הִפִּילוּ דָּבָר מִכָּל מִצְוֹת מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן. וּמַהוּ "בֶּן עֲשׂוֹ"? אִף מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן בֶּן עָשׂוּ.

♦ יום שישי ג' שבט ♦

(כט) וַיְהִי בַּחֲצִי הַלַּיְלָה וַיְהוָה הִפָּה כָּל־בְּכוֹרֵי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכֹר פְּרָעָה הַיֹּשֵׁב עַל־כִּסְאוֹ עַד בְּכוֹר הַשֹּׁבֵי אֲשֶׁר בְּבֵית הָבוֹר וְכָל בְּכוֹר בַּהֲמָה:

כט וְהָוָה בְּפִלְגּוֹת לַיְלָא וַיִּי קָטַל כָּל בּוֹכְרָא בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם מִבּוֹכְרָא דְּפְרָעָה דְּעֵתִיד לְמַתָּב עַל כְּרִסֵּי מַלְכוּתָהּ עַד בּוֹכְרָא דְּשִׁבְיָא דִּי בְּבֵית אֲסִירֵי וְכָל בּוֹכְרָא דְּבַעֲרָא:

כ"י • וַה' • כָּל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר וַה', הוּא וּבֵית דִּינוֹ, שֶׁהָיוּ לְשׁוֹן תּוֹסֶפֶת הוּא, כְּמוֹ פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי. הִפָּה כָּל בְּכוֹר • אִף שֶׁל אִמָּה אַחֶרֶת וְהוּא בְּמִצְרַיִם. מִבְּכוֹר פְּרָעָה • אִף פְּרָעָה בְּכוֹר הָיָה, וְנִשְׁתַּמֵּר מִן הַבְּכוֹרוֹת, וְעָלְיוֹ הוּא אוֹמֵר: (לעיל ט) "בְּעַבְדוֹ זֹאת הָעַמְדָּתִיךָ, בְּעַבְדוֹ הָרִאשׁוֹן אֶת־כַּחֲי", בַּיָּס סוּף. עַד

בְּכוֹר הַשִּׁבְיָ • שֶׁהָיוּ שְׂמַחִין לְאֵידָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל. וְעוֹד, שֶׁלֹּא יֵאמְרוּ: יִרְאָתָנוּ הִבִּיָּאָה זֶה הַפְּרָעָנוֹת. וּבְכוֹר הַשְּׂפָחָה בְּכָלֵל הָיָה, שֶׁהָיָה מְנָה מִן הַחֲשׁוֹב שֶׁבְּכָלֵן עַד הַפָּחוֹת, וּבְכוֹר הַשְּׂפָחָה חֲשׁוֹב מִבְּכוֹר הַשִּׁבְיָ.

ספורנו

(כו) מַה הָעֲבֹדָה הַזֹּאת לָכֶם. שְׂאִינָה בַּיּוֹם מִקְרָא קֹדֶשׁ כְּשֶׁאֵר הַקְּרִבָּנוֹת, וְלֹא תוֹךְ זְמַן שֶׁאֵר הַקְּרִבָּנוֹת, שֶׁהוּא מִתְמַיֵּד שֶׁל שָׁחַר עַד תְּמִיד שֶׁל בֵּין הָעֶרְבִים, וְלָמָּה לֹא יִסְפִּיק קָרְבַּן אֶחָד לְכָל יִשְׂרָאֵל כְּמוֹ בְּשֶׁאֵר קְרִבָּנוֹת צִבּוֹר. תוֹרָה כֹּו

(כז) זִבְחַ פֶּסַח הוּא. וְהַזִּבְחַ נַעֲשֶׂה בְּשִׁבְלֵי הַפְּסִיחָה שֶׁהִיָּתָה עֲתִידָה לְהַעֲשׂוֹת בַּחֲצִי הַלַּיְלָה שֶׁל אַחֲרָיו, וּמִפְּנֵי שְׂאִין זִבְחַ בַּלַּיְלָה הָצֵרֶךְ לַעֲשׂוֹתוֹ בְּזֶה הַזְּמַן הַנִּמְשָׁךְ אַחֲרֵי הַלַּיְלָה שֶׁל אַחֲרָיו בְּעֶנְיֵן הַקְּרִבָּנוֹת. וְהָצֵרֶךְ כָּל אֶחָד לְהִקְרִיב, כִּי הַפֶּסֶח

נַעֲשֶׂה לְכָל יְחִיד בְּפָנָיו עֲצֻמוֹ, וְלֹא לַצִּבּוֹר בְּכָלֵל. תוֹרָה כח

(כט) וַה' הִפָּה. כְּלוֹמֵר, יִשְׂרָאֵל הִתְעַסְקוּ בְּמִצְוֹת הַפֶּסַח, וַה' הִפָּה בְּאוֹתוֹ הַזְּמַן בְּעֲצֻמוֹ אֶת בְּכוֹרֵי מִצְרַיִם לְגָאֻלָּם. תוֹרָה ל

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחות י"א ניטן תשד"מ)

ולעלות בדרך המובילה לקבלת התורה. **חצי היום** - הרגע המואר ביותר ביממה, מסמל מצב שבו האדם מקף באור התורה; וגם אדם זה **חצי** 'לצאת ממצרים' ולחוש שמצבו הנוכחי נחשב כ'מצרים' ביחס לדרגות גבוהות יותר.

ויהי בחצי הלילה (יב, כט) התחלת הגאולה היתה בחצי הלילה, והגאולה בפעל היתה בחצי היום ("בעצם היום הזה הוציא ה' את בני ישראל מארץ מצרים"). **חצי הלילה** - הרגע החשוף ביותר ביממה, מסמל מצב שבו האדם שקוע בחשכת העולם; וגם אדם זה **בכחו** 'לצאת ממצרים'.

לוקם פרעה ליליא הוא וכל עבדוהי וכל מצרים ונות צוחתא רבמא במצרים ארי לית ביתא די לית הנה בה תמן מתא:

(ל) ויקם פרעה לילה הוא וכל עבדיו וכל מצרים ותהי צעקה גדלה במצרים כי אין בית אשר אין שם מת:

בכור, שנאמר: (תהלים פט) "אף אני בכור אתנהו". דבר אחר: מצריות מזנות תחת בעליהם וילדות מרוקם פנויים, והיו להם בכורות הרבה. פעמים, חמשה לאשה אחת, כל אחד בכור לאביו.

כ"י ויקם פרעה • ממשתו • לילה • ולא כדרוך המלכים בשלש שעות ביום. הוא • תחלה, ואחר כך עבדיו, מלמד שהיה הוא מחזר על בתי עבדיו ומצמידן. כי אין בית אשר אין שם מת • יש שם בכור, מת. אין שם בכור, גדול שבבית קרוי

לא וקרא למשה ולאהרן ליליא ואמר קומו פוקו מגו עמי אף אתון אף בני ישראל ואזילו פלחו קדם יי כמא דהויתון אמרין:

(לא) ויקרא למשה ולאהרן לילה ויאמר קומו צאו מתוך עמי גם אתם גם בני ישראל ולכו עבדו את יהוה בדברכם:

הכל, כמו שאמרתם ולא כמו שאמרתי אני, בטל "לא אשלח", בטל "מי ומי ההולכים", בטל "רק צאנכם ובקרכם יצג".

כ"י ויקרא למשה ולאהרן לילה • מגיד שהיה מחזר על פתחי העיר, וצועק: היכן משה שרוי? היכן אהרן שרוי? גם אתם • הגברים. גם בני ישראל. הטף. ולכו עבדו את ה' בדברכם •

לב אף ענכון אף תורכון דברו כמא די מלתון ואזילו וצלו אף עלי:

(לב) גם צאנכם גם בקרכם קחו כפאשר ולכו וברכתם גם אתי:

ועולות". וברכתם גם אותי • התפללו עלי שלא אמות, שאני בכור (מכילתא).

כ"י גם צאנכם גם בקרכם קחו • ומהו כפאשר דברתם? (לעיל י) "גם אתה תתן בידנו זבחים

לגותקיפת מצרים על עמא לאוהא לשלחותהון מן ארעא ארי אמרו פלגא מיתין:

(לג) ותחזק מצרים על העם למהר לשלחם מן הארץ כי אמרו פלגו מתים:

כ"י פלגו מתים • אמרו: לא בגזרת משה הוא, שהרי אמר: "ומת כל בכור", וכאן אף הפשוטים מתים, חמשה או עשרה בבית אחד (מכילתא).

לדונטל עמא ית לישיהון עד לא חמע מותר אצותהון צריר פלכשיהון על פתיהון:

(לד) וישא העם את בצקו טרם יחמץ משאתם צרות בשמלתם על שכם:

על שכם • אף על פי שבהמות הרבה הוליכו עמם, מחבכים היו את המצות (מכילתא).

כ"י טרם יחמץ • המצרים לא הניחו לשהות כדי חמוץ. משאתם • שיירי מצה ומרור (מכילתא).

(לח) וּבְנֵי־יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ כְדִבְרֵי מֹשֶׁה וַיִּשְׁאָלוּ מִמִּצְרַיִם כָּל־כֶּסֶף וּבָלִי זָהָב וּשְׁמֹלֹת:

כ"י • כְּדִבְרֵי מֹשֶׁה • שָׁאֵמְרָ לָהֶם בְּמִצְרַיִם: (לעיל יא)
 "וַיִּשְׁאָלוּ אִישׁ מֵאֵת רֵעֵהוּ". וּשְׁמֹלֹת • אֵף הֵן הָיוּ - חֲשׂוֹבוֹת לָהֶם מִן הַכֶּסֶף וּמִן הַזָּהָב, וְהִמָּאָחֵר בְּפֶסוּק

(לו) וַיְהִי־הָנֶתֶן אֶת־חֵן הָעַם בְּעֵינֵי מִצְרַיִם וַיִּשְׁאָלוּם וַיַּנְצִלוּ אֶת־מִצְרַיִם פ

כ"י • וַיִּשְׁאָלוּם • אֵף מָה שָּׁלָא הָיוּ שׂוֹאֲלִים מֵהֶם, הָיוּ נוֹתְנִים לָהֶם: אֵתְהָ אֹמְרָ אֶחָד, טַל שָׁנִים וְלָךְ. וַיַּנְצִלוּ • וְרוֹקִינֹו.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך כא, עמ' 80 - מתוך 'התקשרות')

וַיַּנְצִלוּ אֶת מִצְרַיִם (יב, לו)
 מוֹסִיפָה לְהִתְקַיֵּם?
 אֵלָא בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בָּרְרוּ רַק אֵת הַנְּצוּצוֹת שֶׁהָיָה עֲלֵיהֶם לְבָרֵר, אֵף לֹא אֵת הַנְּצוּצוֹת שֶׁנִּתְּנוּ לְמִצְרַיִם לְצַרְךָ עֲצָם קִיּוּמָהּ. הָיְתָה מִצְרַיִם צְרִיכָה לְהִתְבַּטֵּל לְגִמְרִי! כִּי־עַד אִפּוֹא הָיָה

(לז) וַיִּסְעוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵרַעְמֶסֶם סִכְתָּה בְּשֵׁשׁ־מֵאוֹת אָלֶף רִגְלֵי הַגְּבָרִים לְכָד מִטָּף:

כ"י • מֵרַעְמֶסֶם סִכְתָּה • ק"כ מִיל הָיוּ, וּבָאוּ שָׁם לְפִי שְׁעָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (לִקְטָן יט) "וַאֲשָׁא אֶתְכֶם עַל כֹּנָפֵי נְשָׁרִים". הַגְּבָרִים • מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה.

(לח) וְגַם־עָרַב רַב עָלָה אִתָּם וַצֹּאן וּבָקָר מִקְנֵה כָּבֵד מְאֹד:

כ"י • עָרַב רַב • תַּעְרוּבוֹת אֲמוֹת שֶׁל גֵּרִים.

(לט) וַיֹּאפּוּ אֶת־הַבָּצֵק אֲשֶׁר הוֹצִיאוּ מִמִּצְרַיִם עֹגֶת מִצּוֹת כִּי לֹא חֲמִץ בִּי־גִרְשׁוֹ מִמִּצְרַיִם וְלֹא יִכְלוּ לְהִתְמַהֵמָה וְגַם־צָדָה לֹא־עָשׂוּ לָהֶם:

כ"י • עֹגֶת מִצּוֹת • תִּרְרָה שֶׁל מִצָּה. בָּצֵק שָׁלָא הִחְמִיץ קְרוֹי מִצָּה. וְגַם צָדָה לֹא עָשׂוּ לָהֶם • לְדָרֵךְ. מִגִּיד שֶׁבָּחָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שָׁלָא אֲמָרוּ: הֵיאָךְ נִצָּא לְמִדְבָּר בְּלֹא צָדָה? אֵלָא הָאֱמִינוּ וְהִלְכוּ. הוּא

שֶׁמֶפֶרֶשׁ בַּקְּבֵלָה: (יִרְמְיָה ב) "זָכַרְתִּי לָךְ חֶסֶד נְעוּרֶיךָ אֲהַבֵּת כְּלוּלִיתֶיךָ, לְכַתֵּךְ אַחֲרֵי בַמִּדְבָּר בְּאֶרֶץ לֹא זְרוּעָה". וּמָה שֶׁכָּר מִפֶּרֶשׁ אַחֲרָיו? "קִדְשׁ יִשְׂרָאֵל לָה' וְגו'" (מְכִילֵת א).

ספורנו

(לח) וַצֹּאן וּבָקָר. שֶׁל עָרַב רַב שְׁעָלוּ עִמָּם לְגוֹר בְּתוֹכָם עִם כָּל קִנְיָנָם. תוֹרָה לֹט (לט) כִּי לֹא חֲמִץ. כִּי לֹא הִתְחַמֵּץ, מִפְּנֵי קֶצֶר הַזְּמַן שֶׁהָיָה מִשְׁעַת נִסְעָם מֵרַעְמֶסֶם שֶׁהָיָה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם עַד שֶׁהִגִּיעוּ לְסִכְתָּה, שֶׁהָיָה חוּץ לְגִבּוֹלָם, בְּאֶמְרָם וְזָכוּנָם לְבִרְכָּה "שָׁלָא הִסְפִּיק בְּצֻקָן שֶׁל אֲבוֹתֵינוּ לְהַחְמִיץ עַד שֶׁנִּגְלָה עֲלֵיהֶם מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמַּלְכִּים הַקְּדוֹשׁ (הַגִּדָה שֶׁל פֶּסַח). כִּי אֲמָנָם בְּהִיוֹתָם בְּסִכְתָּה חוּץ לְגִבּוֹל מִצְרַיִם נִגְלוּ עֲלֵיהֶם עֲמוּדֵי הָעָן וְהָאֵשׁ, "וְה' הוֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם" (וַחֲלוּ יג. כא). תוֹרָה מ

(מ) וּמוֹשֶׁב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יֵשְׁבוּ בַּמִּצְרִים שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וָאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה:

מ ומוֹתב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דִּי יְתִיבוּ בַּמִּצְרִים
אַרְבַּע מֵאָה וּתְלָתִין שָׁנִין:

בשנות קהת, והרבה משמונים של משה נכלעים בשנות עמרם. הרי, שלא תמצא ארבע מאות לביאת מצרים, והזקקת לומר על פרך, שאף שאר הישיבות נקראו גרות ואפלו בחרון, כענין שנאמר: (בראשית לה) "אשר גר שם אברהם ויצחק", ואמר: (לעיל ח) "את ארץ מגוריהם אשר גרו בה". לפיכך אפה צריך לומר "כי גר יהיה נרע", משהיה לו נרע. וכשתמנה ארבע מאות שנה משנולד יצחק, תמצא מביאתן למצרים עד יציאתן ר"י שנה, ונה אחד מן הדברים ששנו לתלמי המלך.

כ"י אֲשֶׁר יֵשְׁבוּ בַּמִּצְרִים • אחר שאר הישיבות שישבו גרים, "בארץ לא להם". שלשים שנה וארבע מאות שנה • בין הכל, משנולד יצחק עד עכשו היו ארבע מאות שנה. משהיה לו נרע לאברהם, נתקם: "כי גר יהיה נרע", ושלשים שנה היו משנולדה גזרת בין הבתרים עד שנולד יצחק. ואי אפשר לומר בארץ מצרים לבדה, שהרי קהת מן הבאים עם יעקב היה. צא וחשב כל שנותיו וכל שנות עמרם בנו ושמונים של משה, לא תמצאם כל-כך. ועל-פרך הרבה שנים היו לקהת עד שלא ירד למצרים, והרבה משנות עמרם נכלעים

מ ונהה מסוף ארבע מאה ותלתין שנים
ונהה בכרן יומא הדין נפקו כל חיליא דני
מארעא דמצרים:

(מא) ויהי מקץ שלשים שנה וארבע מאות שנה ויהי בעצם היום הזה יצאו כל-עבאות יהוה מארץ מצרים:

אצל אברהם לכשרו, בחמשה עשר בניסן נולד יצחק, ובט"ו בניסן נגזרה גזרת בין הבתרים. (מכילתא) •

כ"י ויהי מקץ שלשים שנה וגו', ויהי בעצם היום הזה • מגיד שפיון שהגיע הקץ, לא עכבן המקום כהרף עין. בט"ו בניסן באו מלאכי השרת

מב לילי נטיר הוא קדם יי לאפקותהון
מארעא דמצרים הוא ליליא הדין קדם יי
נטירין לכל בני ישראל לדריהון:

(מב) ליל שמרים הוא ליהוה להוציאם מארץ מצרים הוא הלילה הזה ליהוה שמרים לכל-בני ישראל לדרתם: פ

לאברהם, בלילה הזה אני גואל את בניך. שמרים לכל-בני ישראל לדרתם • משמר ובא מן המזיקין, כענין שנאמר: "ולא יתן המשחית וגו'".

כ"י ליל שמרים • שהיה הקדוש-ברוך-הוא שומר ומצפה לו לקים הבטחתו להוציאם מארץ מצרים. הוא הלילה הזה לה' • הוא הלילה שאמר

מג ואמר יי למשה ולאהרן דא גזירת
פסחא כל בר ישראל דישתמד לא יכול
לה' •

(מג) ויאמר יהוה אל-משה ואהרן זאת חקת הפסח כל-בן-נכר לא-יכול בו:

ספורנו

שהיה משמר ומצפה לגאלת ישראל כל ימי גלותם במצרים, בן הוא משמר ומצפה לגאלת ישראל העתידה, כאמרו "ולכן יחכה ה' לחננכם" (ישעיה ל, יח).

לכל בני ישראל לדרתם. כאמרם "בניסן נגאלו, ובניסן עתידין להגאל". תורה מג

(מג) זאת חקת הפסח. לדורות כענין

(מב) ליל שמרים הוא לה' להוציאם. שהיה מצפה להוציאם, כי לא ענה מלבו, אבל לא מצא את ישראל מוכנים וראויים לגאלה עד אותה הלילה, ואותה היה משמר ומצפה כי חפץ חסד הוא, כאמרם וכוונם לברכה 'שהקדוש ברוך הוא מחשב את הקץ' (הגדה של פסח).

הוא הלילה הזה לה' שמרים. וכמו

(מ) אשר ישבו במצרים שלשים שנה וארבע מאות שנה. תשלום ארבע מאות ושלשים שנה מיום שהוציא את אברהם אבינו מאור כשדים להכניסו בברית בין הבתרים, כאמרו שם "אני ה' אשר הוצאתיך מאור כשדים" (בראשית טו, י). ולזה אמרו בסדר עולם פ' א) בן שבעים שנה היה אברהם אבינו בברית בין הבתרים. תורה מא

(ג) וַיַּעֲשׂוּ כָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־
מֹשֶׁה וְאֶת־אַהֲרֹן כִּן עָשׂוּ: ס

(גא) וַיְהִי בַעֲצֵם הַיּוֹם הַזֶּה הוֹצִיא יְהוָה אֶת־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עַל־צִבְאוֹתָם: פ

♦ שבת קודש ד' שבט ♦

יג (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

א ומליל יי עם משה למימר:

(ב) קִדְּשִׁי לִי כָל־בְּכוֹר פֶּטֶר כָּל־רֶחֶם בְּבִנֵי יִשְׂרָאֵל
בְּאֶדָם וּבְבִהֵמָה לִי הוּא:

כ"י פֶּטֶר כָּל־רֶחֶם • שִׁפְתַּח אֶת הָרֶחֶם תַּחֲלָה, כְּמוֹ
(משלי יז) "פֹּטֶר מִים רַאשִׁית מְדוּן", וְכֵן (תהלים כב)

"יִפְטִירוּ בְשִׁפְהָ", יִפְתַּחוּ שְׁפָתֵים. לִי הוּא • לְעֲצָמֵי
קְנִייתִים עַל־יְדֵי שְׁהִכִּיתִי בְּכוֹרֵי מִצְרַיִם.

(ג) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָעָם זָכוֹר אֶת־הַיּוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר
יֹצֵאתֶם מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים כִּי בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיאָ
יְהוָה אֶתְכֶם מִזֶּה וְלֹא יֹאכַל חֻמִּין:

ג ואמר משה לעמא הוּו דכירין ית יומא
הדין די נפקתון ממצרים מבית עבדותא
ארי בתקוף ידא אפיק יי יתכון מפה ולא
יתאכל חמיע:

כ"י זָכוֹר אֶת הַיּוֹם הַזֶּה • לִמַּד שֶׁמִּצְרַיִם יֹצֵאתֶם מִצְרַיִם בְּכָל יוֹם.

(ד) הַיּוֹם אַתֶּם יֹצְאִים בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב:

ד יומא דין אתון נפקין בנרחא דאביבא:

כ"י בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב • וְכִי לֹא הֵינּוּ יוֹדְעִין בְּאַיִתָּה
חֹדֶשׁ יִצְאוּ? אֵלָּא כִּן אָמַר לָהֶם: רְאוּ חֹסֶד שְׂגֻמָּלְכֶם
שֶׁהוֹצִיא אֶתְכֶם בְּחֹדֶשׁ שֶׁהוּא כָּשֶׁר לְצֵאתָ, לֹא חֹמֶה

וְלֹא צִנָּה וְלֹא גִשְׁמִים, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (תהלים סו)
"מוֹצִיא אֲסִירִים בְּכוֹשֹׁרוֹת", חֹדֶשׁ שֶׁהוּא כָּשֶׁר
לְצֵאתָ.

(ה) וְהָיָה כִּי־יָבִיאוּךָ יְהוָה אֶל־אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי
וְהָאֱמֹרִי וְהַחִתִּי וְהַיְבוֹסִי אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם לֵאמֹר
לְךָ אֶרֶץ זָבֹת חֶלֶב וְדִבַּשׁ וְעַבְדָּתָא אֶת־הָעֵבֶרֶת
הַזֹּאת בְּחֹדֶשׁ הַזֶּה:

ה והיה ארי יעלנך יי לארעא דכנענא
וחתאי ואמוראי וחיתאי ויבוסאי די קיים
לאברהם למתן לך ארעא עבדא חלב ודבש
ותפלח ית פלחנא דא בנרחא דדין:

כ"י אֶל אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי וְגו' • וְאֶף־עַל־פִּי שְׁלֹא מָנָה
אֵלָּא חֲמֹשֶׁה עֶמְמִין, כָּל שִׁבְעָה גוֹיִים בְּמִשְׁמַע,

שְׁכָלָן בְּכָלֵל כְּנַעֲנֵי הֵם, וְאַחַת מִמִּשְׁפַּחַת כְּנַעֲנֵי הִיא
שְׁלֹא נִקְרָא לָהּ שֵׁם אֵלָּא כְּנַעֲנִי (תנחומא) • נִשְׁבַּע

ספורנו

יג (ב) קִדְּשִׁי לִי כָל בְּכוֹר. שִׁיתִּיבּוּ כָלֶם בְּפִדְיוֹן כֶּשֶׁר כָּל הַקֹּדֶשׁ, לְמַעַן יִהְיוּ מִתְּרִים בְּעַבְדוּת חַל, שְׁלֹלִי הַפִּדְיוֹן הָיוּ אֲסוּרִים לַעֲשׂוֹת כָּל מִלְּאכַת חַל, כְּעֵנֶן "לֹא תַעֲבֹד בְּכֹכֶר שׁוֹרֶךְ" (דברים טו, יט). וּפְדִיּוֹן נַפְשָׁם הוּא הַעֲרָךְ הַמִּפְרָשׁ לְכֵן חֹדֶשׁ בְּפִרְשַׁת עֲרֻכִּין, בְּהִיּוֹת אִזּוּ מִן פְּדִיּוֹנוֹ, כְּאִמְרוּ "וּפְדִיּוֹן מִן חֹדֶשׁ תִּפְדֶּה" (במדבר יח, טז). תורה ג

(ד) הַיּוֹם אַתֶּם יֹצְאִים מִצְרַיִם. הַיּוֹם הַזֶּה הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מִצְרַיִם בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב. בְּזֹאת הַשָּׁנָה קָרָה שִׁיחִיָּה חֹדֶשׁ

הַלְכָנָה בִּיצִיאַתְכֶם בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב, לְפִיקוֹךְ שְׁמוֹר אֶת הַיּוֹם הַזֶּה וְעָשׂוּ עֲבוּרֵי הַשָּׁנָה בְּאֶפֶן שִׁיחִיָּה לְעוֹלָם זֶה הַחֹדֶשׁ בְּאָבִיב, שָׁבוּ תַעֲשׂוּ זֶה הַחֹג. תורה ה

"וְהָיָה כִּי תֵבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ וְגו'", וְלָמָּה חֲזַר וַשְּׁנֹאֶה? בְּשִׁבְלִי דְכָר שְׁנִיתֶיךָ בָּהּ. בְּפִרְשָׁה רִאשׁוֹנָה נֶאֱמַר: (לעיל יב) "וְהָיָה כִּי יֵאמְרוּ אֲלֵיכֶם בְּנֵיכֶם מַה הָעֲבֹדָה הַזֹּאת לָכֶם", בְּכֵן רָשַׁע הַכְּתוּב מְדַבֵּר, שֶׁהוֹצִיא אֶת עַצְמוֹ מִן הַכֶּלֶל. וְכֵאן: "וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ", בְּכֵן שְׂאִינוּ יוֹדֵעַ לְשָׂאֵל, וְהַכְּתוּב מְלַמֵּד שֶׁתִּפְתַּח לוֹ אֶת־הַזֹּאת • (פסחים צו) שֶׁל פֶּסַח. וְהֵלֵא כְּכֹר נֶאֱמַר לְמַעַל־הַזֹּאת • בְּאֶבְרָהָם הוּא אֹמֵר: (בראשית טו) "בַּיּוֹם הַהוּא כָּרַת ה' אֶת אֲבָרָם וְגו'", וּבִיִּצְחָק הוּא אֹמֵר: (שם כ) "גִּדּוֹר בְּאָרֶץ הַזֹּאת וְגו'", וּבִיִּצְחָק הוּא אֹמֵר: (שם כט) "הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲתָה שׁוֹכֵב עָלֶיהָ וְגו'".

זָבַת חֶלֶב וּדְבַשׁ • חֶלֶב זָב מִן הָעֵדִים, וְהַדְּבַשׁ זָב מִן הַתְּמָרִים וּמִן הַתְּאֵנִים (מגילה ו). אֶת הָעֲבֹדָה הַזֹּאת • (פסחים צו) שֶׁל פֶּסַח. וְהֵלֵא כְּכֹר נֶאֱמַר לְמַעַל־הַזֹּאת • בְּאֶבְרָהָם הוּא אֹמֵר: (בראשית טו) "בַּיּוֹם הַהוּא כָּרַת ה' אֶת אֲבָרָם וְגו'", וּבִיִּצְחָק הוּא אֹמֵר: (שם כ) "גִּדּוֹר בְּאָרֶץ הַזֹּאת וְגו'", וּבִיִּצְחָק הוּא אֹמֵר: (שם כט) "הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲתָה שׁוֹכֵב עָלֶיהָ וְגו'".

וּשְׁבָעָא יוֹמִין תִּיכּוּל פְּטִירָא וּבִיּוֹמָא שְׁבִיעָא חֲזָא קָדָם יי:

(ו) שְׁבַעַת יָמִים תֹּאכַל מִצֵּת וּבִיּוֹם הַשְּׁבִיעִי חָג לִיהוָה:

ז פְּטִיר יִתְאַכַּל יְת שְׁבַעַת יוֹמִין וְלֹא יִתְחַזִּי לָךְ חֲמִיעַ וְלֹא יִתְחַזִּי לָךְ חֲמִיר בְּכָל תַּחֲוֹמָךְ:

(ז) מִצֹּת יֹאכַל אֶת שְׁבַעַת הַיָּמִים וְלֹא־יִרְאֶה לָךְ חֲמִין וְלֹא־יִרְאֶה לָךְ שְׂאֵר בְּכָל־גִּבְלֶךָ:

ח וְתַחֲוִי לְבִנְךָ בְּיוֹמָא הַהוּא לְמִיָּקֵר בְּדִיל דִּין עֲבַד יי לִי בְּמַסְקֵי מְמַצְרִים:

(ח) וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בְּעָבוּר זֶה עָשָׂה יְהוָה לִי בִּצְאוֹתִי מִמִּצְרַיִם:

לְכֵן רָשַׁע, לוֹמֵר: "עָשָׂה ה' לִי" וְלֹא לָךְ, שְׂאֵלוֹ הֵייתָ שָׁם, לֹא הֵייתָ כְּדָאי לְהַגָּאֵל • (מכילתא).

כִּי־יִי בְּעָבוּר זֶה • בְּעָבוּר שְׁאֲקִים מִצְוֹתַי, כְּגוֹן: פֶּסַח, מִצֵּה וּמְרוֹר הִלְלוּ. עָשָׂה ה' לִי • רִמְזוּ תְּשׁוּבָה

~ נְקוּדוֹת מְשִׁיחוֹת קוֹדֶשׁ ~ (לְקוּסִי שִׁיחוֹת כֹּרֶךְ כּו עמ' 187)

הוּא מוֹדֶה שֶׁהוּא שִׁיף לִיצִיאוֹת מִצְרַיִם. לָכֵן אֹמֵר לוֹ הַכְּתוּב: לוֹ הֵייתָ שָׁם הֵייתָ נִגָּאֵל (כְּמוֹ שֶׁאֵר הִרְשָׁעִים שֶׁחֲטָאוּ בְּדִבְרֵים אַחֲרִים, שִׁנְאוּ מִמִּצְרַיִם), אֲבָל לֹא הֵייתָ כְּדָאי וְרָאוּי לָכֶךְ.

לֹא הֵייתָ כְּדָאי לִיגָאֵל (יג, ח) וְאֵלּוּ בְּמִכְלִיתָא נֶאֱמַר "לֹא הָיָה נִגָּאֵל". וְיֵשׁ לְבָאֵר, דְּהִנֵּה רַק הִרְשָׁעִים שֶׁסָּרְבוּ לְצִאֵת מִמִּצְרַיִם מִתְּנוּ בַּעַת מַכַּת חֲשׁוֹף וְלֹא נִגָּאֵלוּ (רש"י לעיל י, כב). מוֹכֵן אַפּוֹא, שֶׁ"בֵּן רָשָׁע" זֶה כֵּן הָיָה נִגָּאֵל, שֶׁהָרִי הוּא מוֹצִיא אֶת עַצְמוֹ מִן הַכֶּלֶל רַק לְגַבִּי קֶרֶן פֶּסַח (מִצֵּה וּמְרוֹר), אִוְלָם

ט וַיְהִי לָךְ לָאֵת עַל יְדֶךָ וּלְדִכְנָא בֵּין עֵינֶיךָ בְּדִיל תְּהִי אוֹרִיתָא דִּי בְּפִימָךְ אֲרִי בִידָא תְּקִיפָא אֲפָקֶךָ יי מִמִּצְרַיִם:

(ט) וְהָיָה לָךְ לְאֹת עַל־יְדֶךָ וּלְזִכְרוֹן בֵּין עֵינֶיךָ לְמַעַן תִּהְיֶה תּוֹרַת יְהוָה בְּפִיךָ כִּי בִיד חֲזָקָה הוֹצֵאֲךָ יְהוָה מִמִּצְרַיִם:

יְדֶךָ • עַל יְד שְׂמָאֵל. לְפִיכָךְ, יְדָכָה מְלֵא בְּפִרְשָׁה שְׁנִיָּה (לְקַמֵּן פֶּסוּק טז), לְדַרְשׁ בָּהּ, יְד שֶׁהִיא כְּהָה • (מכילתא, מנחות לו).

כִּי־יִי וְהָיָה לָךְ לְאֹת • יִצִּיאוֹת מִצְרַיִם תִּהְיֶה לָךְ לְאֹת. עַל־יְדֶךָ וּלְזִכְרוֹן בֵּין עֵינֶיךָ • רוֹצֶה לוֹמַר שֶׁתִּכְתֹּב פְּרָשִׁיּוֹת הִלְלוּ וְתִקְשְׁרֵם בְּרֹאשׁ וּבִזְרוֹעַ. עַל

(י) וַשְּׁמֵרְתָּ אֶת־הַחֻקָּה הַזֹּאת לְמוֹעֲדָה מִיָּמִים יְמִימָה: פ

כִּי־יִי מִיָּמִים יְמִימָה • מְשַׁנָּה לְשַׁנָּה (פנחות לו).

(יא) וְהָיָה כִּי־יִבְאֶה יְהוָה אֶל־אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי בָאֲשֶׁר יִי וַיְהִי אֲרִי יַעֲלֶנָּה יִי לְאַרְעָא דְכְנַעֲנָאִי כְּמָא דִּי קִנִּים לָךְ וְלֹא־בְהִתָּךְ וַיִּתְּנָה לָךְ:
נִשְׁפַּע לָךְ וְלֹא־בְתִיךָ וַנִּתְּנָה לָךְ:

נִשְׁפַּע לָךְ • וְהִכֵּן נִשְׁפַּע לָךְ ? (לעיל ו) "וְהִבְאֵתִי אֶתְכֶם אֶל הָאֶרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁאֵתִי וְגו'". וַנִּתְּנָה לָךְ • (מכילתא)
תְּהֵא בְּעִינֶיךָ כְּאֵלֹו נִתְּנָה לָךְ בּוֹ בְּיוֹם, וְאֵל תְּהִי בְּעִינֶיךָ פִּירֶשֶׁת אַבּוֹת.

כִּי־יִבְאֶה כִּי יִבְאֶה • יֵשׁ מִרְבוּתֵינוּ שֶׁלְמָדוֹ מִכָּאן שֶׁלֹא קָדְשׁוֹ בְּכוּרוֹת הַנוֹלָדִים בְּמִדְבָּר. וְהָאוֹמֵר שֶׁקָדְשׁוֹ, מִפְּרֵשׁ בִּיָּאָה זֶה לֹמֵר: אִם תִּקְיָמוּהוּ בְּמִדְבָּר, תִּזְכּוּ לְהִכָּנֵס לְאֶרֶץ וּתְקִימוּהוּ שָׁם (מכילתא).

(יב) וְהִעֲבַרְתָּ כָּל־פֶּטֶר־רְחֶם לַיהוָה וְכָל־פֶּטֶר שֶׁנֶּגֶר בְּהֶמָּה אֲשֶׁר יִהְיֶה לָךְ הַזָּכִּיר לַיהוָה:
יִבְרַח פֶּטֶר כָּל פֶּתַח וְלֵדָא קָדָם יִי וְכָל פֶּתַח וְלֵד בְּעִירָא דִּי יִהְיֶה לָךְ דְּכִרִין תִּקְדֵּשׁ קָדָם יִי:

אָבֵל זֶה לֹא בָא אֶלָּא לְלַמֵּד עַל הַנֶּפֶל, שֶׁחָרִי כָּבֵר כְּתֹב: "כָּל פֶּטֶר רְחֶם". וְאִם תֹּאמַר: אֵיךְ בְּכוֹר בְּהֶמָּה טְמֵאָה בְּמִשְׁמַע, בָּא וּפְרַשׁ בְּמָקוֹם אֲחֵר: "בְּבִקְרָךְ וּבְצֹאנֶךָ". לָשׁוֹן אֲחֵר, יֵשׁ לִפְרֹשׁ: "וְהִעֲבַרְתָּ כָּל פֶּטֶר רְחֶם", בְּבָכוֹר אָדָם - הַכְּתוּב מְדַבֵּר.

כִּי־יִבְאֶה וְהִעֲבַרְתָּ • אֵין "וְהִעֲבַרְתָּ" אֶלָּא לָשׁוֹן הַפְּרָשָׁה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "וְהִעֲבַרְתָּ אֶת נִחְלָתוֹ לְבֵיתוֹ". שֶׁנֶּגֶר בְּהֶמָּה • נֶפֶל שֶׁשִּׁגְרָתוֹ אִמּוֹ וְשִׁלַּחְתּוֹ בְּלֹא עֵתוֹ, וְלִמְדָךְ הַכְּתוּב שֶׁהוּא קָדוֹשׁ בְּבָכוֹרָה לִפְטֹר אֶת הַבָּא אַחֲרָיו, וְאֵיךְ שֶׁאִינוֹ נֶפֶל, קָרוֹי שֶׁנֶּגֶר, כְּמוֹ שֶׁנֶּגֶר אֶלְפִיד,

(יג) וְכָל־פֶּטֶר חֲמוֹר תִּפְדֶּה בְּשֵׁה וְאִם־לֹא תִפְדֶּה וְעִרְפָתוֹ וְכָל בְּכוֹר אָדָם בְּבִנְיָךְ תִּפְדֶּה:
יִבְרַח פֶּתַח (בִּיבְרָא) דְּחִמְרָא תִּפְרוֹק בְּאִמְרָא וְאִם לֹא תִפְרוֹק וּתִנְקַפֵּה וְכָל בִּיבְרָא דְאִנְשָׁא בְּבִנְיָךְ תִּפְרוֹק:

בְּהִנָּאָה וְהִשָּׂה חֲלִין בִּיד כְּהֵן. וְעִרְפָתוֹ • עוֹרְפוֹ בְּקוֹפִיץ מֵאֲחוֹרָיו וְהוֹרְגוֹ. הוּא הַפְּסִיד מְמוֹנוֹ שֶׁל כְּהֵן, לִפְיֶכָּה יִפְסִיד מְמוֹנוֹ (מכילתא) • וְכָל בְּכוֹר אָדָם בְּבִנְיָךְ תִּפְדֶּה • חֲמֵשׁ סְלָעִים, פְּדִיוֹנוֹ קָצוּב בְּמָקוֹם אֲחֵר.

כִּי־יִבְאֶה חֲמוֹר • וְלֹא פֶטֶר שֶׁאֵר בְּהֶמָּה טְמֵאָה, גִּזְרֵת הַכְּתוּב הִיא, לִפִּי שְׁנִמְשָׁלוֹ בְּכוֹרֵי מִצְרַיִם לְחֲמוֹרִים. וְעוֹד, שִׁסְיָעוֹ אֶת יִשְׂרָאֵל בִּיִּצְיָאָתָן מִמִּצְרַיִם (שֶׁאִין לָךְ אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁלֹא נָטַל הַרְבֵּה חֲמוֹרִים) טְעוּנִים מִפְּסָפָם וּמִזְהָבָם שֶׁל מִצְרַיִם. תִּפְדֶּה בְּשֵׂה • נוֹתֵן שֶׂה לִפְנֵי, וּפֶטֶר חֲמוֹר מִתֹּר

(יד) וְהָיָה כִּי־יִשְׁאֲלֶךְ בְּנֶךָ מָחָר לֵאמֹר מַה־זֹּאת וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים:
יִי וַיְהִי אֲרִי יַשְׁאֲלֶנָּה בְּנֶךָ מָחָר לְמִימַר מָא דָּא וְתִימַר לֵה בְּתִקּוּף יָדָא אֶפְקָנָא יִי מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִיתָא:

הוּא אוֹמֵר: (דברים ו) "מָה הַעֲדוֹת וְהַחֲקִים וְהַמִּשְׁפָּטִים וְגו'", הֵרִי זֹאת שְׁאֵלַת בֶּן חֶסֶם. דְּבִרָה תוֹרָה פְּנִיגָד אֶרְבָּעָה בָּנִים: תָּם, רָשָׁע, וְשֹׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ לִשְׁאֹל, וְהַשּׁוֹאֵל דֶּרֶךְ חֶסֶם.

כִּי־יִשְׁאֲלֶךְ בְּנֶךָ מָחָר • יֵשׁ מָחָר שֶׁהוּא עֹכְשׁוֹ וְיֵשׁ מָחָר שֶׁהוּא לְאַחַר זְמַן, פְּגוֹן זֶה וּפְגוֹן: (יהושע כב) "מָחָר יֹאמְרוּ בְּנֵיכֶם לְבָנֵינוּ" דְּבָנִי גָד וּבָנִי רְאוּבֵן. מָה זֹאת • זֶה תִּינוּק טַפֵּשׁ שֶׁאִינוֹ יוֹדֵעַ לְהַעֲמִיק שְׁאֵלָתוֹ וְסוֹתָם וְשׁוֹאֵל: "מָה זֹאת". וּבְמָקוֹם אֲחֵר

ספורנו

בְּעִגְלוֹת כְּמִנְהַג מִצְרַיִם, וְהִצְרָכָנוּ לִשְׁאֵת בְּחֲמוֹרִים, וְנִעְשָׂה בָהֶם נֶס שֶׁהִסְפִּיקוּ לָנוּ בְּכִמּוֹ רָגַע, וְחָלָה עֲלֵיהֶם אִיזוֹ קִדְשָׁה רְאוּיָה לִפְדִּיּוֹן. תוֹרָה טו

בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ ה' מִמִּצְרַיִם. בְּחֹזֶק יָדָם שֶׁל מִצְרַיִם הוֹצִיאָנוּ ה', כְּאִמְרוֹ "וְתִתְּחַזַּק מִצְרַיִם עַל הָעָם" (לעיל יב, א), בְּאִפְסָן שֶׁלֹא יִכְלְנוּ לִשְׁאֵת נִבְסִינוּ

(יד) מָה זֹאת. פְּדִיּוֹן פֶּטֶר חֲמוֹר, שֶׁהוּא בְּהֶמָּה טְמֵאָה וְלֹא תִּחַוֵּל עֲלֶיהָ קִדְשֵׁת הַגּוֹף, וְעִרְפֵּת פֶּטֶר חֲמוֹר אִם לֹא תִפְדֶּה.

טו וַיְהִי כִּי־הִקְשָׁה פְּרַעֲהָ לְשַׁלְּחָנּוּ וַיַּהֲרֹג יְהוָה אֶרֶי אֶקְשִׁי פְּרַעֲהָ לְשַׁלְּחָנּוּ וַיִּקְטַל יְיָ כָּל־בֹּכֶרָא בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֹּכֶרָא דְאִנְשָׁא וְעַד בֹּכֶרָא דְבְעִירָא עַל כֵּן אָנָּה דְּבַח קָדֶם יְיָ כָּל־פֶּתַח וּלְדָא דְּכָרִין וְכָל בֹּכֶרָא דְּבָנֵי אֶפְרַיִם:

(טו) וַיְהִי כִּי־הִקְשָׁה פְּרַעֲהָ לְשַׁלְּחָנּוּ וַיַּהֲרֹג יְהוָה כָּל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכוֹר אָדָם וְעַד־בְּכוֹר בְּהֵמָה עַל־כֵּן אֲנִי זֹבֵחַ לַיהוָה כָּל־פֶּטֶר רֶחֶם הַזִּכָּרִים וְכָל־בְּכוֹר בְּנֵי אֶפְרַיִם:

טז וַיְהִי לָאֵת עַל יְדֵךְ וּלְתַפְלִין בֵּין עֵינֶיךָ אֲרִי בְּתַקּוּף יָדָא אֶפְקָנָא יְיָ מִמִּצְרַיִם:

(טז) וַיְהִי לְאֹת עַל־יְדְּכָהּ וּלְטוֹטְפַת בֵּין עֵינֶיךָ בֵּי בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיאָנִי יְהוָה מִמִּצְרַיִם: ססס

דרום, "אל תשיפו", לשון דבור, כמו "ולזכרון בין עיניך", האמורה בפרשה ראשונה, שהרוגה אותם קשורים בין העינים, וזכר הגם וידבר בו:

כ"י וְלְטוֹטְפַת בֵּין עֵינֶיךָ • תַּפְלִין, וְעַל שֵׁם שֶׁהֵם אֲרֻבָּעָה בָּתִּים קְרוּיִין טוֹטְפוֹת, 'טט' בְּכַתְּפֵי שְׂתִים, 'פת' בְּאַפְרִיקֵי שְׂתִים. וּמִנַּחֲמָם חִבְּרוּ עִם "וְהִשֵּׁף אֶל

ק"ה פסוקים, ימנ"ה סימן. חסלת פרשת בא

ההפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רפג - רפד

ספורנו

שִׁהְיוּ בְּכוֹרֵי הָאָדָם בְּיִשְׂרָאֵל כְּמוֹ נְזִירִים אוֹ יוֹתֵר, מִיַּחְדִּים לַעֲבוֹדַת הָאֵל יְהוָה, וְאַסּוּרִים בְּעֲבוֹדַת הַדִּיּוֹט. עַל כֵּן אֲנִי זֹבֵחַ בְּכוֹר בְּהֵמָה. וְכָל בְּכוֹר בְּנֵי אֶפְרַיִם. כְּדֵי שִׁיְהִיו מִתְּרִים בְּעֲבוֹדַת חַל. תורה טז

צִאנִי" (יחזקאל לד, יז). וַיַּהֲרֹג ח'. וְהָאֵל הָרַג אֶת הַנִּמְשָׁל לַחֲמוֹר כְּאִשֶּׁר לֹא נִפְדָּה בָּשָׂה. כָּל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם. וְהָיוּ בְּכוֹרֵי יִשְׂרָאֵל רְאוּיִים לְלָקוֹת עִמָּהֶם עַל דְּרָךְ "פֶּן תִּסְפָּה בְּעֵזֶן הָעִיר" (בראשית יט, טז), וְהִצִּילֶם בְּמָה שֶׁהִקְדִּישָׁם לוֹ, בְּאֶפֶן

(טו) וַיְהִי כִּי הִקְשָׁה פְּרַעֲהָ. וּבְהִיּוֹת שִׁפְרַעֲהָ הִקְשָׁה לְשַׁלְּחָנּוּ, וְהוּא נִמְשָׁל לַחֲמוֹר, כְּאִמְרוֹ "אִשֶּׁר בָּשָׂר חֲמוּרִים בְּשָׁרָם" (יחזקאל כג, ב), וְהָיָה יָכוֹל לִפְדוֹת עַצְמוֹ וְעַמּוֹ שֶׁשָּׁלְחוּ אֶת יִשְׂרָאֵל, שֶׁהֵם נִמְשָׁלִים לָשָׂה, כְּאִמְרוֹ "שָׂה פִּזְוִיָּה יִשְׂרָאֵל" (ירמיה ג, יז), וְכֵן כְּאִמְרוֹ "וְאִתְּנָהּ

אגרות קודש

ב"ה, ו' שבט, תשי"ג

ברוקלין.

שלום וברכה!

... בטח למותר לעוררו ע"ד המובא בעומק הרעיון דישראל הם גוי אחד בארץ שאין זה רק כפשוטו שהם מאמינים בה' אחד ובתורה אחת אלא שהם ממשיכים האחדות בכל הענינים, היינו שאין שניות בעולם כלל, כי כמו שנקרא הקב"ה אחד שהוא אחדות הפשוטה הרי גם בעולם נמצאת אחדות בין כל הענינים שבו, ובפרט אשר הגשמיות והרוחניות אינם שני ענינים נפרדים, ורק שניתן מקום כמרו"ל שהרוצה לטעות יבוא ויטעה, אבל באמת אחד הם, וזה מתפקידו של איש הישראלי להבין ולהרגיש בעצמו אחדות הוי' ולהבינה ג"כ לסביבתו ובכל מושפעיו ובכל מקום שידו מגעת, והי"ה ג"כ בנוגע לבריאות, שכאשר נצרכה הוספה בבריאות הגוף צריכה להיות מתאימה להוספה בבריאות הנשמה וכלשון רז"ל כל המוסיף מוסיפין לו, ולכן ארשה לעצמי לעוררו אשר מהנכון שאביו שליט"א יוסיף בלימוד השיעורים דתורתנו תורת חיים אשר ע"י חיי עולם נטע בתוכנו, שאחד הפירושים בזה, אז זייענדיק אין וועלט זאל מען לעבען מיט חיים אמיתים שזה צ"ל נרגש ונראה גם בגוף בגשמיות וכפסק הרמב"ם, היות הגוף בריא ושלם מדרכי השם הוא (דעות רפ"ד).

המחכה לבשו"ט.

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - כ"ז טבת מפרק קכ עד סוף פרק קלד	יום רביעי - א' שבט פרק כ מפרק א עד סוף פרק ט
יום שני - כ"ח טבת מפרק קלה עד סוף פרק קלט	יום חמישי - ב' שבט מפרק י עד סוף פרק יז
יום שלישי - כ"ט טבת מפרק קמ עד סוף פרק קנ	יום שישי - ג' שבט מפרק יח עד סוף פרק כב
שבת קודש - ד' שבט פרק כ מפרק כג סוף פרק כח	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרו שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון כ"ז טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 44, פרק יז ובוה יובן... עד עמ' כג, כלי המעשה.

ליקוטי אמרים

פרק יז ובוה יובן מ"ש כי קרוב אליך הדבר מאד בפך ובלבך לעשותו דלכאורה הוא בלבך נגד החוש שלנו [והתורה היא נצחית] שאין קרוב מאד הדבר להפך לבו מתאוות עוה"ז לאהבת ה' באמת וכמ"ש בגמרא אטו יראה מילתא זוטרתא היא וכל שכן אהבה. וגם אמרו רז"ל דצדיקים דוקא לבם ברשותם. אלא דלעשותו ר"ל האהבה

וקיים מצוות באהבה ויראה שבהתגלות הלב.

1 **פָּרָק יז.** בפרק הקודם הסביר רבנו הזקן כיצד צריך להיות סדר עבודתו של "בינוני": עלידי התבוננות בגדולת הקב"ה, יעורר בהתגלות בלבו אהבת ה' ויראת ה', וזאת כדי לשלוט ביצר הרע. היראה תמנע אותו מלעשות עבירה, והאהבה תניע אותו לקיים מצוות וללמוד תורה; ואם אין בכוחו לעורר, עלידי ההתבוננות, אהבה ויראה כאלו, שתהינה בהתגלות בלבו, אלא רק מוסתרות במוחו ובלבו – גם אז בכוחו, להחזיק אותו במדריגת ה"בינוני", ולהיות זוהר בכל התורה והמצוות; כן, עולות גם אז התורה והמצוות שלו למעלה, כאילו למד תורה וקיים מצוות באהבה ויראה שבהתגלות הלב.

16 **וְכִזְּה** – במה שלמדנו, שגם מי שאין בכוחו לעורר, עלידי התבוננות, אהבה ויראה רגשיות בלבו, אלא רק אהבה ויראה המתבטאות בתעלומות מוחו ולבו בלבד – בכל זאת יש בכוחו להביאו לזהירות ולשלמות בכל תרי"ג המצוות, להכניס בהן "חיות" ולהעלותן למעלה, **וְיִבֶּן מִה שֶׁתִּתְּנוּ: "כִּי קָרֹב אֵלֶיךָ הַדָּבָר מְאֹד, בְּפִיךָ וּבִלְבָבְךָ לַעֲשׂוֹתוֹ"**. – הפסוק אומר, שקל ליהודי לקיים תורה ומצוות בשלש לבושי: מחשבה, דיבור ומעשה – "בפך" – בדיבור, "בלבך" – במחשבה, "לעשותו" – במעשה. ברם, במובן פנימי ועמוק יותר, אין משמעותה של המילה "לבך" למחשבה בלבד, אלא גם על ענינו האמיתי של הלב, והוא: אהבה ויראה. שכן, מקומם של רגשות האהבה והיראה וכדומה, הוא בלב. בהתאם לכך, הרי משמעותו של הפסוק היא: קרוב (קל) הדבר לכל יהודי לקיים תורה ומצוות מתוך רגש פנימי של מורא מהקב"ה, ומתוך רגש של אהבה להקב"ה. על כך שואל רבנו הזקן: **דְּלִבְאִירָה, הוּא – בְּלִבְבְּךָ** – רגשות הלב באהבה ויראה, נגד החוש שלנו – לפיו לא כל-כך קל להגיע לאהבה וליראה מהקב"ה, **[וְהַתִּירָה הִיא נִצְחִית]**, – כל ענין בתורה עומד בתוקפו לנצח ולכל זמן. כלומר: אי אפשר לבוא ולומר שמשנה רבנו אמר זאת לבני ישראל שבדור המדבר, שבהיותם דור דעה היה הדבר קל להם להגיע למדריגת אהבה ויראה, ואילו לגבינו אין הדבר קל וקרוב כל כך. אין הדבר כך. שכן, התורה היא נצחית ונאמרה לכל דור, לא דוקא לדור המדבר, אך, כאמור, במוחש אנו רואים: **שְׁאִין "קָרֹב מְאֹד הַדָּבָר" לְהִפָּךְ לְבוֹ מִתְּאוּת עוֹלָם הָיָה לְאַהֲבַת ה' בְּאַמֶּת**, – שכן, מטבעו נוטה הלב לתאוות, וכדי לעורר אהבה להקב"ה, על האדם לשנות את הנטיה המציאותית שבלב, מקיצוניות אחת לקיצוניות קוטבית – מתאוות העולם הזה לאהבה להקב"ה. שתי אלה – תאוות העולם הזה, ואהבת ה', אינן יכולות, בשום אופן, להיות ביחד.

45 כמאמר ה"חובת הלבבות"² שכשם שאש ומים אינם יכולים "לדור" ביחד, כך לא יכולות תאוות העולם הזה ואהבת ה' להיות ביחד בלב האדם. אנו רואים, אם כן, שלא "קרוב" ולא קל כל-כך לקבוע בלב האדם אהבת ה' ויראת ה'. **וְכִמּוֹ שֶׁתִּתְּנוּ בְּגִמְרָא: "אִטּוּ יִרְאָה מִלְּתָא זּוּמְרָתִי הִיא"?** – וכי היראה (מהקב"ה) היא דבר קטן? על מה שאמר משה רבנו: "מה ה' אלקיך שואל מעמך כ"אם ליראה", שואלת הגמרא: "אטו יראה מילתא זוטרתא היא?" – "דמזה מוכח – דאדרבה, בכל הדורות ואפילו בדורו של משה – אינו קרוב מאד" (לשון כ"ק רבינו), ואם כך הדבר ביחס ליראה **וְכָל-שֶׁשֶׁן אַהֲבָה** – שכן, קשה יותר להגיע לאהבה מאשר ליראה, שלאהבה בודאי לא כל-כך קל להגיע. הרי, שנוסף לחוש שלנו, יש לנו ראייה גם מהגמרא, שאין הדבר קל כל-כך להגיע ליראת ה' ובמיוחד לאהבת ה'. כיצד, איפוא, אומר הפסוק ש"קרוב מאד" הדבר? **וְגַם אִמְרוּ רַז"ל: "צְדִיקִים – דְּיֻקָּא – לִבָּם בְּרִשּׁוֹתֵם"**. – לעורר בלבם תמיד אהבת ה' ויראת ה'. ואילו מי שאינו "צדיק" – אין לבו ברשותו, "דמזה מוכח דלא לבד שאינו קרוב בו", אלא אדרבה אינו שייך רק לצדיקים, שמועטין הן וכו'" (לשון הרבי), כיצד, איפוא, אומר הפסוק, שלכל יהודי, "קרוב מאד", לקיים תורה ומצוות "בלבך", עם הלב, כלומר: שלבו ברשותו, תחת פיקוחו, להפוך את תאוות העולם הזה לאהבת ה' והרי התורה לא ניתנה רק לצדיקים: **אֵלָּא דְּ"לַעֲשׂוֹתוֹ"**, – המלה "לעשותו" יש בה משום הסבר על "קרוב מאד בלבך" – איזה "בלבך" קרוב מאד? הרי זה אותו "בלבך" הנוגע ל"לעשותו" בלבד, לקיים מצוות. שכן, בעצם, קשה הסדר בפסוק: "בפך ובלבך לעשותו" רומזים, כאמור לעיל, על מחשבה, דיבור ומעשה – אך אין הם מסודרים בפסוק, לא לפי הסדר שמלמעלה למטה, ולא לפי הסדר שמלמטה למעלה. אם מתחילים במדריגה העליונה יותר, היה צריך להיות הסדר: "בלבך" (מחשבה), לאחר מכן "בפך" (דיבור), ולאחר מכן "לעשותו" (מעשה), כי מחשבה היא למעלה מדיבור, ודיבור למעלה ממעשה. ואם מתחילים במדריגה התחתונה, היה צריך להיות הסדר: "לעשותו", לאחר מכן "בפך", ולאחר מכן "בלבך". מדוע, איפוא, מתחיל הפסוק ב"בפך" – דיבור, וממשיך "בלבך" – מחשבה, ולאחר מכן "לעשותו" – מעשה? אלא, המלה "לעשותו" נכתבה מיד אחרי "בלבך" מפני שהיא באה להסביר ולפרש, ש"בלבך" האמור כאן, הכוונה לאופן כזה שקשור ל"לעשותו", לקיים המצוות. **רִיזָה לִזְמֵר, הָאֲהֶבָה הַמְּבִיָּא**

46 כמאמר ה"חובת הלבבות"² שכשם שאש ומים אינם יכולים "לדור" ביחד, כך לא יכולות תאוות העולם הזה ואהבת ה' להיות ביחד בלב האדם. אנו רואים, אם כן, שלא "קרוב" ולא קל כל-כך לקבוע בלב האדם אהבת ה' ויראת ה'. **וְכִמּוֹ שֶׁתִּתְּנוּ בְּגִמְרָא: "אִטּוּ יִרְאָה מִלְּתָא זּוּמְרָתִי הִיא"?** – וכי היראה (מהקב"ה) היא דבר קטן? על מה שאמר משה רבנו: "מה ה' אלקיך שואל מעמך כ"אם ליראה", שואלת הגמרא: "אטו יראה מילתא זוטרתא היא?" – "דמזה מוכח – דאדרבה, בכל הדורות ואפילו בדורו של משה – אינו קרוב מאד" (לשון כ"ק רבינו), ואם כך הדבר ביחס ליראה **וְכָל-שֶׁשֶׁן אַהֲבָה** – שכן, קשה יותר להגיע לאהבה מאשר ליראה, שלאהבה בודאי לא כל-כך קל להגיע. הרי, שנוסף לחוש שלנו, יש לנו ראייה גם מהגמרא, שאין הדבר קל כל-כך להגיע ליראת ה' ובמיוחד לאהבת ה'. כיצד, איפוא, אומר הפסוק ש"קרוב מאד" הדבר? **וְגַם אִמְרוּ רַז"ל: "צְדִיקִים – דְּיֻקָּא – לִבָּם בְּרִשּׁוֹתֵם"**. – לעורר בלבם תמיד אהבת ה' ויראת ה'. ואילו מי שאינו "צדיק" – אין לבו ברשותו, "דמזה מוכח דלא לבד שאינו קרוב בו", אלא אדרבה אינו שייך רק לצדיקים, שמועטין הן וכו'" (לשון הרבי), כיצד, איפוא, אומר הפסוק, שלכל יהודי, "קרוב מאד", לקיים תורה ומצוות "בלבך", עם הלב, כלומר: שלבו ברשותו, תחת פיקוחו, להפוך את תאוות העולם הזה לאהבת ה' והרי התורה לא ניתנה רק לצדיקים: **אֵלָּא דְּ"לַעֲשׂוֹתוֹ"**, – המלה "לעשותו" יש בה משום הסבר על "קרוב מאד בלבך" – איזה "בלבך" קרוב מאד? הרי זה אותו "בלבך" הנוגע ל"לעשותו" בלבד, לקיים מצוות. שכן, בעצם, קשה הסדר בפסוק: "בפך ובלבך לעשותו" רומזים, כאמור לעיל, על מחשבה, דיבור ומעשה – אך אין הם מסודרים בפסוק, לא לפי הסדר שמלמעלה למטה, ולא לפי הסדר שמלמטה למעלה. אם מתחילים במדריגה העליונה יותר, היה צריך להיות הסדר: "בלבך" (מחשבה), לאחר מכן "בפך" (דיבור), ולאחר מכן "לעשותו" (מעשה), כי מחשבה היא למעלה מדיבור, ודיבור למעלה ממעשה. ואם מתחילים במדריגה התחתונה, היה צריך להיות הסדר: "לעשותו", לאחר מכן "בפך", ולאחר מכן "בלבך". מדוע, איפוא, מתחיל הפסוק ב"בפך" – דיבור, וממשיך "בלבך" – מחשבה, ולאחר מכן "לעשותו" – מעשה? אלא, המלה "לעשותו" נכתבה מיד אחרי "בלבך" מפני שהיא באה להסביר ולפרש, ש"בלבך" האמור כאן, הכוונה לאופן כזה שקשור ל"לעשותו", לקיים המצוות. **רִיזָה לִזְמֵר, הָאֲהֶבָה הַמְּבִיָּא**

29 "וְלִמְחָר – כלומר לעתיד לבוא, כו", – יקבלו את השכר, כְּמוֹ
30 שְׁנֵתִיבָאָר בְּמָקוֹם אַחֵר. – דרגתה האמיתית של אהבת ה',
31 שהיא כשלעצמה יש בה משום קיבול שכר חלקי, אינה נוגעת
32 כעת, כמו שנוגע עצם המעשה של תורה ומצוות. ולשם כך
33 מספיקה גם האהבה
34 שבתעלומות המוח והלב.
35 הרי שהמלה "לעשותו"
36 מסבירה את "ובלבבך":
37 איזו אהבה "בלבבך" היא
38 "קרוב מאד" לכל אדם –
39 זוהי האהבה הבאה לידי
40 ביטוי במוחו בלבד, ודי בה
41 להביא לידי "לעשותו";
42 אהבה כזו יכול לעורר
43 בתוכו, גם מי שאינו
44 מסוגל לעורר אהבה
45 בהתגלות הלב. אהבה זו

ליקוטי אמרים

7 המביאה לידי עשיית המצות בלבד שהיא רעותא
8 דלבא שבתעלומות לב גם כי אינה בהתגלות לבו
9 כרשפי אש ודבר זה קרוב מאד ונקל לכל אדם אשר
10 יש לו מוח בקדקדו כי מוחו ברשותו ויכול להתבונן בו
11 ככל אשר יחפוץ וכשיתבונן בו בגדולת א"ס ב"ה
12 ממילא יוליד במוחו על כל פנים האהבה לה' לדבקה
13 בו בקיום מצותיו ותורתו וזה כל האדם כי היום לעשותם
14 כתיב שהיום הוא עולם המעשה דוקא ולמחר כו' כמ"ש
15 במ"א. והמוח שליט בטבעו ותולדתו על חלל השמאלי
16 שבלב ועל פיו ועל כל האברים שהם כלי המעשה

46 במוח, תביא כבר את האדם לקיום התורה והמצוות – כפי
47 שיוסבר להלן: והמח שליט בטבעו ותולדתו, על חלל
48 השמאלי שבלב, – מקומה של הנפש הבהמית והיצר-הרע,
49 משם עלולות להתעורר תאוות, ולאחר מכן – מחשבות רעות,
50 ועל פיו, ועל כל האברים שהם כלי המעשה. – המוח שליט
51 עליהם. ומאחר שבמוח, על-כל-פנים, תהיה לו האהבה והרצון
52 ללמוד תורה ולקיים מצוות, וכך ישלוט המוח, לאחר מכן, על
53 התאוה שבלב, ויניע את הפה ואת שאר האברים ללמוד תורה
54 ולקיים מצוות. לפי זה גם כאשר לבו אינו ברשותו, כפי שזה
55 ב"צדיק", הרי כיון שמוחו ברשותו – ביכולתו להשפיע על הלב
56 ועל שאר האברים,

1 לְיָדֵי עֲשִׂית הַמִּצְוֹת בְּלִבָּד, – הכוונה לאהבה "שבתעלומות
2 לבו ומוחו", שעליה דיבר בפרק הקודם, במדריגות אהבת ה',
3 אין זו נקראת אהבה. רק שביחס לקיום המצוות היא נקראת
4 "אהבה", מפני שבכוחה להביא לקיום המצוות, שְׁהִיא "רְעוּתָא
5 דְלִבָּא" – רצון הלב,
6 שבתעלומות לב, גם כי
7 אֵינָה בְּהִתְגַּלּוּת לְבוֹ
8 כְּרִשְׁפֵי אֵשׁ. – ובכל זאת
9 גם היא מביאה אותו
10 לקיום המצוות. וְדָבָר זֶה
11 – לעורר בתוכו אהבה כזו
12 שבתעלומות לבו בלבד,
13 "קְרִיב מְאֹד" וְנִקְלָ לְכָל
14 אָדָם אֲשֶׁר יֵשׁ לוֹ מוֹחַ
15 בְּקִדְקֵדוֹ, כִּי מוֹחוֹ
16 בְּרִשְׁוֹתוֹ, – גם אם אין
17 לבו ברשותו, וְיִכּוּל
18 לְהִתְבּוֹנֵן בּוֹ – במוחו, כְּכֹל אֲשֶׁר יַחְפֹּץ, וְכִשְׁיִתְבּוֹנֵן בּוֹ
19 בְּגִדְלֵת אֵינְסוֹף בְּרוּחֵ-הוּא – מְמִילָא יוֹלִיד, בְּמוֹחוֹ עַל-כָּל-
20 פְּנִיָּם, – אם לא בלבד, הָאֱהָבָה לַה' לְדִבְקָה בּוֹ – בהקב"ה,
21 בְּקִיּוּם – על-ידי קיום, מִצְוֹתָיו וְתוֹרָתוֹ. וְזֶה – העיקר
22 והתכלית של כָּל הָאָדָם, – לקיים מצוות וללמוד תורה, כִּי
23 "הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם" כְּתִיב, – המצוות ניתנו לעשותן "הַיּוֹם",
24 שְׁ"הַיּוֹם" הוּא עוֹלָם הַמַּעֲשֶׂה דְּוָקָא – "הַיּוֹם" רומז על "עולם
25 המעשה" דוקא, העולם-זה, האהבה להקב"ה כשלעצמה
26 איננה הדבר העיקרי. העיקר הוא קיומן המעשי של המצוות.
27 אלא, כדי לקיים מצוות כראוי, מתוך רגש נפשי פנימי, זקוק
28 האדם לאהבת ה'. אך, עיקרו של ה"היום", הוא "לעשותם",

יום שני כ"ח טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' כג, אם לא מי שהוא... עד עמ' 46, במ"א:

71 "בינוני" – לבו הוא אכן ברשותו? אלא כפי שהסברנו, יובן הדבר:
72 שלשה אופנים בדבר: ה"צדיקים" – "לבם ברשותם", ובכל עת
73 שהם רוצים להתעורר באהבת ה', הם מתעוררים, מבלי
74 שיצטרכו להזדקק לכך שהמוח ישפיע על הלב; ה"רשעים" – לא
75 זו בלבד שאין לבם
76 ברשותם, אלא אדרבה:
77 הם ברשות לבם;
78 וה"בינונים" – אמנם אין
79 לבם ברשותם, באותה
80 מדה כפי שזה ב"צדיק",

ליקוטי אמרים

11 אם לא מי שהוא רשע באמת כמארו"ל שהרשעים
12 הם ברשות לבם ואין לבם ברשותם כלל וזה עונש על

81 אך המוח משפיע בהם על הלב. הרי שבמדה מסויימת,
82 ב"בינונים", הלב הוא ברשותם, וזאת בכל הקשור להשפעה
83 המעשית במחשבה, דיבור ומעשה. לכן, ב"רשעים" הוא אומר:
84 "אין לבם ברשותם כלל" – גם באמצעות המוח, אין הם יכולים

57 אִם לֹא מִי שְׁהוּא רָשָׁע בְּאֵמֶת, – לא "בינוני" הנקרא "כרשע"
58 (כמוזכר בפרק י"ג), אלא רשע באמת, אצלו אין המוח "שליט"
59 על הלב, אלא אדרבה, בְּמִאֲמַר רַ"ל שְׁ"הַרְשָׁעִים הֵם
60 בְּרִשְׁוֹת לָבָם", – אין באפשרותם לשלוט על עצמם,
61 כשמתעוררת תאוה
62 בלבם, וְאֵין לָבָם
63 בְּרִשְׁוֹתָם כָּלֵל, – אין
64 למוח שום פיקוח והשפעה
65 על לבם. באמור לעיל,
66 יוסבר דבר נוסף: לכאורה
67 קשה, מצד אחד נאמר ש"צדיקים לבם ברשותם", כלומר שרק
68 ה"צדיק" לבו ברשותו, ואילו ה"בינוני", שהוא למטה במדריגה
69 מ"צדיק" – אין לבו ברשותו; ומצד שני נאמר, שדוקא רשעים
70 הם "ברשות לבם". ולפי זה, מי שאינו בכלל של "רשע" –

שברון הלב וההתמרמרות על החטאים, שזהו חרטה על העבר, 49
הם בְּחִינַת תְּשׁוּבָה תְּתַאֲחָה, – תשובה תחתונה. שתי בחינות 50
בתשובה: "תשובה תתאה" ו"תשובה עילאה", הבאות לידי ביטוי 51
במילה "תשובה", "תשוב ה'", החזרת האות ה' משם הוי'; בשם 52
הוי' – שתי החי'ן: ה' 53
עילאה (העליונה), ה' 54
הראשונה שאחרי חי'ד – 55
וה' תתאה, ה' שאחרי 56
הוא". – "תשובה עילאה" 57
היינו: החזרת ה' עילאה 58
ליד' של שם הוי'; 59
ו"תשובה תתאה" היינו: 60
החזרת ה' תתאה לוא"ו 61
של שם הוי'. התשובה 62
אודותה מדובר כאן – היא 63
תשובה תתאה: לְהַעֲלוֹת 64
ה' תְּתַאֲחָה, – של שם 65
הוי', לְהַקְימָה מְנַפִּילָתָהּ 66
שְׁנַפְּלָהּ אֶל – הקליפות, 67
הנקראות תְּחִיצוֹנִים, 68
שְׁהוּא – נפילת ה' תתאה 69
של שם הוי' לידי 70
התחיצונים, סוד גלות 71
השכינה, בְּמַאֲמַר 72
רַ"ל: "גָּלוּ לְאֵדוֹם – 73
שְׁכִינָה עִמָּהֶם", – בתוך 74
הגלות, דְּהִינּוּ – בעבודה הרוחנית של האדם, הכוונה: בְּשֹׁאֲרֵם 75
עוֹשֶׂה מַעֲשֵׂה "אֵדוֹם" – נכשל בעבירות רחמנא-ליציל, מוֹרִיד 76
וּמַמְשִׁיךְ לְשֵׁם – בתוך הקליפות, בְּחִינַת וְנִיצוֹץ אֱלֹהוֹת 77
הַמְּחִיחַ אֶת נַפְשֵׁי רַחֲמֵי נִשְׁמָה שְׁלוֹ, – "גלות השכינה" – 78
הניצוץ האלקי שבו הוא בגלות; הגלות מתבטאת בכך שהניצוץ 79
האלקי הרי מחיה את נפשו, רוחו ונשמתו, הַמְּלַכְשִׁים בּוֹ נַפְשׁ 80
הַבְּהִמִּית מִחֻקְלָהּ, שְׁבָלָבוּ שְׁבַחֲלָל הַשְּׁמַמָּל, הַמּוֹלֶכֶת בּוֹ 81
– הנפש הבהמית והקליפה שולטות בו, בְּעוֹדוֹ רָשָׁע, – לפני 82
שחזר בתשובה, וּמּוֹשְׁלֵת בְּ"עִיר קָמָנָה" – הגוף, שְׁלוֹ, – הרי 83
שהנפש, רוח ונשמה נמצאות בגלות בתוך הקליפה, ויחד איתן 84
ועל-ידן נמצא בגלות גם הניצוץ האלקי המחיה אותן, וְנַפְשׁ 85
רוּחַ נִשְׁמָה בְּבוֹשִׁים בְּגוֹלָה אֲצִלָּה. – הנפש, הרוח והנשמה 86
עצמן, לא זו בלבד שהן נמצאות בגלות, הן גם "כבושות" בגלות 87
– מצב של שבי. השבי לא רק שמאבד את חירותו לעשות 88
פעולותיו הוא, אלא גם כופים עליו לעשות פעולותיו של 89
השונא שבידיו הוא שבי. ואילו הניצוץ האלקי עצמו נמצא רק 90
בגלות – נעדרת השפעתו הראויה להחיות את הנפש, רוח 91
ונשמה, שתורגש בהן, ועל-ידן בכל הגוף, "חיות" אלקית. 92
וּבְשֹׁנְשָׁבָר לְבוֹ בְּקִרְבּוֹ, וְנִשְׁבְּרָה רוּחַ הַטְּמָאָה וְסִטְרָא 93
אֲחֵרָא, וְיִתְפָּרְדּוּ – כוחות הקליפה וה"סטרא אחרא", בּוֹ – 94
היא – האות ה' תתאה של שם הוי', שהיא השכינה, קָמָה 95
מְנַפִּילָתָהּ וְגַם נִצְבָּה, בְּמּוֹ שְׁנַתְבָּאָר בְּמָקוֹם אֲחֵרָ: – הרי, 96

להשפיע על הלב. למדנו שהמוח שליט על הלב בטבע מתולדתו 1
של האדם, אך מדוע אין אנו אומרים כך גם ביחס ל"רשעים", 2
הרי, לכאורה, גם בהם ישנו אותו טבע מתולדתם? – מסביר רבנו 3
הזקן: וְזֶה עֵנֶשׁ עַל גִּדְּל וְעֵצִים עֲוֹנִים. – כעונש על עוונותיהם 4
נלקח מהם כוחו של המוח 5
לשלוט על הלב. ברם, אם 6
כך, נשאלת השאלה: 7
כיצד אפשר לומר בהם 8
שהדבר "קרוב מאד", שגם 9
ל"רשעים" קל הדבר 10
לקיים תורה ומצוות 11
ב"בלבבך"? – והתשובה: 12
היא: וְלֹא דִּקְרָה תוֹרָה 13
בְּמַתִּים – אֵלּוּ שְׁבַחֲתִיהֶם 14
קְרוֹיִם מַתִּים. – אין 15
התורה – בה נאמר 16
ש"קרוב אליך וגו'" – 17
מדברת ב"רשעים" 18
שבחייהם נקראים מתים. 19
כ"ק רבינו העיר כאן: 20
"הנה עפהנ'ל ודהלב 21
בטבעו רוצה גשמיות ולא 22
אהו"ר אפי' לא 23
שבתעלומוות כו', 24
והרשעים אפי' מוחם 25
ברשות לבם א"כ א"א 26
בהם עבודת ה' (2 לעולם ח"ו (כי מי יעוררם כו'). ומבאר (1 27
דבאמת במצבם א"א כו'. אבל (2 בידם לשנות מצבם (טבע הלב 28
ותוקפו) ע"י שבירת לבם כו". בִּי בְּאֵמָת, אִי אֲפֹשֶׁר לְרַשְׁעִים 29
לְהַתְחִיל לַעֲבֹד ה' – שמשמעה לקיים תורה ומצוות מתוך רגש 30
הנפש, באהבה ויראה, בְּלִי שִׁיעָשׁוּ תְּשׁוּבָה עַל הָעֵבֶר תַּחֲלָה, 31
לְשֹׁבֵר תְּקִלְפוֹת, שָׁחַם – הקליפות, שנוצרו מהעבירות שלהם, 32
מִסָּךְ מִבְּדִיל וּמַחֲצֵה שֶׁל בְּרוֹל הַמַּפְסָקֶת בֵּינָם לְאֲבִיהֶם 33
שְׁבָשָׂמִים, – כיצד, אם כך, ובמה, איפוא, שוברים את הקליפות? 34
על-ידי שְׁבִירַת לְבוֹ וּמְרִירַת נִפְשׁוֹ עַל הַטְּמָאִי, – המרירות 35
ושברון הלב – שוברים את הקליפות. בְּמּוֹ שְׁבָתוֹב בּוֹהֵר עַל 36
פְּסוּק: "וּבְחֵי אֱלֹהִים רוּחַ נִשְׁבְּרָה, לֵב נִשְׁבֵּר וְגו'", – קרבן 37
לשם אלקים, הוא "רוח נשברה", כשרוח ה"סטרא אחרא" 38
נשברה. כיצד ובמה נשברת רוח ה"סטרא אחרא"? – שְׁעָלֵי יְדִי 39
לֵב נִשְׁבֵּר – נִשְׁבְּרָה רוּחַ הַטְּמָאָה דְּסִטְרָא אֲחֵרָא [עֵין שֵׁם 40
פְּרִשְׁתִּי פִּינְחָם דִּף רַמּוֹ וּפְרִשְׁתִּי וְיִקְרָא דִּף ח וְדִף ה עֲמוּד א 41
וּבְפִרְוֵשׁ הַרְמ"ז שֵׁם]. – ב"זוהר" שם מדובר, שכל הקרבנות 42
נוזרים בתורה בשייכות לשם הוי', כמו שכתוב תמיד בקרבנות: 43
"ריח ניחוח להוי'". ואילו בשייכות לשם אלקים – אינו נזכר שום 44
קרבן. מה, איפוא, משמש בקרבן לשם אלקים? – שבירת רוח 45
ה"סטרא אחרא"; זאת אומר הפסוק: "ובחי אלקים – רוח 46
נשברה". הרי, על-כּלִּפְנֵים, שאכן אין ה"רשעים" יכולים 47
להתחיל עבודת ה', מבלי שישברו תחילה את לבם. וְהִיא – 48

הרבי מוהרש"ב נשמתו עדן מליובאוויטש ביקר פעם בוינה אצל
רופא, פרופסור מסויים. שאלו הפרופסור: מהי תורת החסידות?
הרבי נשמתו עדן ענה לו: – תורת החסידות היא, שהמוח יסביר
ללב מה עליו לרצות, ועל הלב ליישם בחיים את מה שהמוח
מבין. שאלו שוב הפרופסור: כיצד עושים זאת, מוח ולב הם הרי
שני עולמות שים גדול מפריד ביניהם! ענה לו הרבי: – אכן, בכך
מתבטאת עבודת האדם, להקים גשר בין שני חלקי עולם אלה,
או לכל הפחות למתוח חוטי טלפון אלקטרוניים ביניהם, כך
שהאור שבמוח יגיע ויאיר בלב.

שעלי ידי תשובה, משתחררת, כביכול, השכינה מגלותה.
הניצוץ האלקי שבאדם מתחיל להשפיע בנפשו ובגופו, ורק אז,
הוא יכול להתחיל בעבודת ה', כך הדבר ב"רשע". ואילו במי
שאינו רשע, מוחו "שליט על הלב", ולכן אומר הפסוק (שמדבר
באלה שאינם רשעים): "כי קרוב אליך הדבר מאד" – קל מאד
ליהודי לקיים תורה ומצוות, "בלבבך" – באהבת ה' וביראת ה'.
בפרק זה למדנו אודות הענין של "מוח שליט על הלב", ועלי ידי
הרצון שהאדם יוצר בתוכו בהשפעת הבנת מוחו, ביכולתו
להתגבר על תאוות לבו. – ראוי להוסיף בקשר לאמור:

יום שלישי כ"ט טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 46, פרק יח ולתוספת... עד עמ' כד, גלגולים]:

19 **פָּרָק יח.** בפרק הקודם הסביר רבנו הזקן את הפסוק: "כי קרוב אליך
20 הדבר מאד בפין ובלבבך לעשותו", שקרוב הדבר לכל אחד מישראל,
21 לקיים תורה ומצוות, "בלבבך" – באהבת ה' וביראת ה', עלי ידי ענין
22 "ההתבוננות", ההתעמקות בגדולת הקב"ה. שכן, ה"מוח" הוא ברשותו
23 של כל אחד מישראל (גם
24 בשלבו אינו ברשותו, כפי שזה
25 ב"צדיקים" שלבם ברשותם),
26 וביכולתו להתעמק במוחו
27 בכל מה שהוא רוצה.
28 ובשיתעמק במוחו בגדולת
29 הקב"ה – "יוליד" בתוכו
30 אהבה להקב"ה ויראה ממנו.
31 גם אם מחמת סיבות שונות,
32 אין באפשרותו "ליצור" אהבה
33 ויראה גלויות ומורגשות

ליקוטי אמרים

פרק יח ולתוספת ביאור באר היטב מלת מאד
שבפסוק כי קרוב אליך הדבר
מאד וגו' צריך לידע נאמנה כי אף מי שדעתו קצרה
בידיעת ה' ואין לו לב להבין בגדולת א"ס ב"ה להוליד
ממנה דחילו ורחימו אפי' במוחו ותבונתו לכד אעפ"כ
קרוב אליו הדבר מאד לשמור ולעשות כל מצות
התורה ות"ת כנגד כולן בפיו ובלבבו ממש מעומקא
דלבא באמת לאמיתו בדחילו ורחימו שהיא אהבה

שדעתו קצרה בידיעת ה', – חסרה לו ידיעה והבנה,
להתבונן בהן, בגדולתו של הקב"ה, ואין לו לב להבין בגדולת
אין סוף קרוב הוא, – מוחו ולבו אינם מותאמים כפי שצריך
לענין ההתבוננות, שיוכל להוליד מנחה – מההתבוננות,
דחילו ורחימו – יראה ואהבה, אפילו במחו ותבונתו לכד
– לא זו בלבד שאין באפשרותו לעורר בתוכו אהבה ויראה
מורגשות בלב, אלא שאין גם באפשרותו לעורר אהבה ויראה
שתבאנה לידי ביטוי במוחו ובתבונתו בלבד, אף על פ"כ
קרוב אליו הדבר מאד לשמור – להישמר מלעבור על איזו
מצות לא תעשה, שכפי שהוסבר לעיל, זקוק האדם לשם כך,
ל"מודה" של יראת ה', ולעשות – לקיים, כל מצות התורה,
ותלמוד תורה כנגד כלן, – שכן, לשלימות קיומן של
מצוות העשה ולימוד תורה, נדרשת אהבת ה' – הרי שבידו
לקיים זאת, בפיו ובלבבו ממש, – כלומר, לא רק לפי
פירושה הגלוי של המלה "בלבבך" – מחשבה, אלא גם לפי
מושג האמיתי של המלה בלבבך – ביראת ה' ובאהבת ה',
בלב ממש, מעמקא דלבא, – מעומק הלב, באמת לאמתו,
בדחילו ורחימו, – ביראה ואהבה. לא באהבה שבבחינת
"תבונה", שכשלעצמה אין היא במדרגת אהבה אמיתית,

בלבב, אך הוא יכול "ליצור" אותן במוחו ובתעלומות לבו. אהבה ויראה
אלו די בהן ל"לעשותו" – להביא אותו לקיום תורה ומצוות. הן גם
מתלבשות בתורתו ובמצוותיו, להעלות למעלה – כאילו למד תורה
וקיים מצוות מתוך אהבה ויראה גלויות ומורגשות בלב.
ברם, מאחר שאלו הן אהבה ויראה שנוצרו עלי ידי "התבוננות" – טעונה
39 המלה "מאד" (שבפסוק: "כי קרוב אליך הדבר מאד") הסבר, כי כדי
40 להתבונן בגדולת הקב"ה, צריך שיהיה לאדם במה להתבונן, צריך
41 שתהיה לו ידיעה בגדולת ה' ולהתבונן בידיעה זו. הוא גם צריך להיות
42 בנוי ומתאים לענין ההתבוננות. כיצד, איפוא, אפשר לומר על כך שזה
43 "קרוב מאד"? – יסביר רבנו הזקן, בפרק שאנו עומדים ללמוד, שגם מי
44 שאין לו ידיעה בגדולת הקב"ה, ואינו שייך לענין ההתבוננות – בכל זאת
45 יכול גם הוא לקיים תורה ומצוות "בלבבך", עם הלב, באהבת ה' וביראת
46 ה'. וזאת, עלי ידי ה"אהבה מסותרת" להקב"ה שבלב כל אחד מישראל,
47 שהיא ירושה לכל אחד מישראל מאבותינו. לשם גילוי אהבה זו
48 (הכוללת בתוכה גם יראה) אין האדם זקוק לענין ההתבוננות, אלא – כפי
49 שייסביר להלן – די לו בענין ה"זכרון", שיזכור שקיימת בו אהבה זו. וזכרון
50 זה בלבד יביא אותו לקיום התורה והמצוות. על אהבה זו אפשר כבר
51 לומר "קרוב מאד", כי גם מי שאינו שייך לענין ההתבוננות – אפשר לו,
52 באהבה זו, לקיים תורה ומצוות.

1 ונקראת בשם אהבה רק ביחס ל"לעשותו", לקיומן של המצוות.
2 ואילו האהבה והיראה, עליהן מדובר כאן, הן אהבת ה' ויראת
3 ה' הנחשבות לכאלו במדריגות של אהבה ויראה. אלא – כיצד
4 אפשר לו ליהודי כזה, שאינו שייך להתבוננות, שתהיינה לו
5 אהבת ה' ויראת ה'
6 אמיתיות? – אומר על כך
7 רבנו הזקן: **שְׁהִיא "אֲהָבָה**
8 **מִסְתַּרְתָּ" שְׁבִלָב בְּלִלּוֹת**¹
9 **יִשְׂרָאֵל, שְׁהִיא יְרֵשָׁה**²
10 **לְנֹה מֵאֲבוֹתֵינוּ.** – כל³
11 אחד מִישראל יש לו⁴
12 בירושה אהבה זו, ואין⁵
13 הוא צריך "ליצור" אותה.⁶
14 אלא, כדי שנבין כיצד⁷
15 אפשר לו לקיים, באהבה⁸
16 זו, תורה ומצוות! במיוחד⁹
17 בשלקיום תורה ומצוות¹⁰
18 נדרשת גם יראת ה' –¹¹
19 ואילו כאן מדובר על¹²
20 אהבה מסותרת בלבד –¹³
21 מסביר רבנו הזקן עניינה

22 של אהבה זו, כדי שנדע איך לעורר אהבה זו ולהביאה לידי
23 ביטוי בשמירת התורה והמצוות, ואיך כוללת אהבה זו גם
24 יראת ה' – **רַק שְׁצַרִּיף לְהַקְדִּים וּלְבָאֵר תַּחֲלָה בְּאֵר הַיִּטֵּב,**
25 **שֶׁרֶשׁ אֲהָבָה זֶה –** באיזו בחינה, ובאיזה כוח בנפש, מושרשת
26 אהבה זו, **וְעֵינֵינוּ,** – מה משמעותה של אהבה זו: ישנה אהבה
27 המתבטאת ביצירת לחץ להתאחד עם הקב"ה, שהנשמה כפי
28 שהיא מלובשת בגוף שלה תתאחד עם הקב"ה; וישנה אהבה
29 הנושאת בתוכה כמיהה של "כלות הנפש", שהנפש מחפשת
30 להיכלות ולהיכלל בהקב"ה, וכדומה. מהו, איפוא, ה"מבוקש"
31 של האהבה המסותרת? **וְאִיךָ הִיא יְרֵשָׁה לְנֹה,** – כיצד
32 יורשים אהבה? **וְאִיךָ נִכְלָל בָּהּ גַּם דְּחִילוֹ.** – כיצד נכללת
33 באהבה זו גם יראתה? שכן, כפי שלמדנו, כדי להישמר
34 מעבירות, נדרשת הרי גם "יראה", ומאחר שבאהבה (מסותרת)
35 זו אפשר לקיים את כל התורה והמצוות, הרי שהיא כוללת
36 בתוכה גם יראה – ודבר זה עלינו להבין, איך וכיצד כוללת
37 אהבה זו גם יראתה? **וְהַעֲנִין,** – הוא, **כִּי הָאֲבוֹת הֵן הֵן**
38 **הַמְרַבֵּקָה,** – האבות היו בטלים לגמרי, בכל עצמותם, להקב"ה,
39 כמו "מרכבה" הבטלה ל"רוכב" בה, והיא מונהגת רק לפי רצונו
40 – כך, לא היה לאבות שום רצון אחר מאשר רצונו של הקב"ה,
41 **וְעַל כֵּן –** ולכן, **זְכוּ לְהַמְשִׁיךְ נַפְשֵׁיהֶם לְנִשְׁמָה לְבִנְיָהם**
42 **אֲחֵרֵיהֶם עַד עוֹלָם מַעֲשֵׂי סְפִירוֹת דְּקִדְשָׁה שְׁבָאֲרַבְעָה**
43 **עוֹלָמוֹת אֲצִילוֹת בְּרִיאַת יִצְחָק עֲשִׂיהָ,** – בגלל עבודתם, זכו
44 האבות, אברהם יצחק ויעקב, שכל מי שהוא מזרעם תהיה לו
45 נשמה קדושה, המורכבת משלש מדריגות: נפש, רוח ונשמה,
46 הנובעות מעשר הספירות שבארבעת העולמות: אצילות,
47 בריאה, יצירה, עשיה. אך, מאחר שלמעלה, בקדושה עצמה,

ליקוטי אמרים

מסותרת שבלב כללות ישראל שהיא ירושה לנו מאבותינו רק שצריך להקדי' ולבאר תחלה באר היטב שרש אהבה זו ועניינה ואיך היא ירושה לנו ואיך נכלל בה גם דחילו. והענין כי האבות הן הן המרכבה ועל כן זכו להמשיך נר"נ לבניהם אחריהם עד עולם מעשר ספירות קדושה שבארבע עולמות אבי"ע לכל אחד ואחד כפי מדרגתו וכפי מעשיו ועל כל פנים אפי' לקל שבקלים ופושעי ישראל נמשך בזיווגם נפש דנפש דמלכות דעשיה שהיא מדרגה התחתונה שבקדושת העשיה ואעפ"כ מאחר שהיא מעשר ספירות קדושות היא כלולה מכולן גם מחכמה דעשי' שבתוכה מלובשת חכמה דאצילות שבתוכה חכמה דאצילות שבה מאיר אור א"ס ב"ה ממש כדכתיב ה' בחכמה

בעשר הספירות; וב"מלכות" עצמה, ישנן נפש, רוח ונשמה, והנפש היא האחרונה בין השלש; ול"קל שבקלים" או ל"פושעי ישראל", נמשכת "נפש" בלבד. כלומר, נפש הבאה מנפש של "מלכות" של עולם העשיה. היינו: אף ה"יחוד" (הזיווג) הנחות ביותר, מקבל, לפחות, נפש מהמדריגה התחתונה ביותר שבקדושה: **שְׁהִיא מְדִינָה תַּחְתּוֹנוֹת שְׁבִקְדֻשָּׁתָהּ הַעֲשִׂיָּה, וְאֵת עֲלִיָּתָהּ,** – למרות שנפש זו היא מהמדריגה התחתונה, **מֵאַחֵר שְׁהִיא –** הנפש, **מַעֲשֵׂי סְפִירוֹת קְדוֹשׁוֹת,** – קיים הרי "כלל", שכל דבר בקדושה הוא בהתכללות, שכל מדריגה כלולה מכל המדריגות, ולכן **הִיא –** גם המדריגה התחתונה ביותר בקדושה של עולם העשיה, **כְּלִילָה מְכֻלָּה,** – מכל שאר המדריגות והספירות של "עשיה", **גַּם מִחֲכָמָה דְּעֲשִׂיָּה,** – שהיא הספירה העליונה ביותר בעולם העשיה, **שְׁבִתּוּכָה –** ב"חכמה דעשיה", **מְלִבְשֵׁת חֲכָמָה דְּמַלְכוּת דְּאֲצִילוֹת,** – שכן, כפי שיוסבר להלן, בפרק נ"ב, ספירת ה"מלכות" של עולם האצילות, מתלבשת ומאירה בעולם העשיה. ומאחר שב"מלכות" דאצילות כלולות כל עשר הספירות, הרי שעשר הספירות של "מלכות" דאצילות, מתלבשות בעשר הספירות של עולם העשיה: "חכמה" של מלכות דאצילות – ב"חכמה" של עולם העשיה, "בינה" של מלכות דאצילות – ב"בינה" של עולם העשיה, וכך הלאה. הרי – שב"חכמה" של עולם העשיה, מתלבשת "חכמה" של "מלכות" דאצילות: **שְׁבִתּוּכָה –** ב"חכמה" של מלכות דאצילות, **חֲכָמָה דְּאֲצִילוֹת,** – שכן, עשר הספירות של עולם האצילות, כלולות אחת מהשניה, ממילא כלולה ב"מלכות" גם "חכמה" של עולם האצילות, **שְׁבִתּוּכָה –** ב"חכמה" של עולם האצילות, **מֵאִיר אֹרֶךְ אֵינִי סוֹף בְּרִיךְ הוּא מְמַשׁ, כְּדִכְתִּיב: "ח' בְּחֲכָמָה יָסֵד**

ומפני היות נשמות גבוהות אלו בשבי, ברשות "עמקי הקליפות" 25
 – והרי "כלל" בידינו, ש"אין הקב"ה בא בטרוני' עם בריותיו" 26
 אין הקב"ה בא בדרישות מופרזות מבריותיו, לא מוציאים מידי 27
 הקליפות, שלא ברצונן, דבר שנפל ברשותן; הקליפות לא היו 28
 משחררות את הנשמות 29
 הגבוהות שנפלו ברשותן, 30
 אלא במקרה של זיווג 31
 "פושעי ישראל", כי אז, הן 32
 מקוות, שאותה נשמה 33
 גבוהה, בתור "ילוד" של 34
 "פושעי ישראל", תושפע 35
 מה"לבושים" הגסים של 36
 ההורים, ותהיה כמותם. 37
 ואז יינקו הקליפות חיות 38
 במדה מרובה יותר, 39

מהנשמה הגבוהה. ברם, בחיותה נשמה גבוהה – היא "שוברת" 40
 ופורצת את הלבוש הגס בו הולבשה על-ידי ההורים, ומתעלה 41
 למדריגה של "צדיק". כִּמּוֹ שִׁכְתּוּב בְּסֵפֶר גִּלְגּוּלִים: הרי, 42
 שבמדריגות השונות שבנשמות, קורה שדוקא בהורים "פושעי 43
 ישראל", נמשכת נשמה גבוהה כזו. על-כל-פנים, למדנו, שכל 44
 יהודי יש בו נשמה של קדושה, ושבבחינת ה"חכמה" של 45
 הנשמה "שורה" אור אינ-סוף ברוך-הוא. להלן יוסבר טעמו של 46
 דבר, מדוע ההשראה מאור אינ-סוף היא דוקא בבחינת "חכמה" 47
 של הנפש – כי "חכמה" היא כוח שלמעלה מ"שכל" ומ"הבנה". 48

אֶרֶץ, – "ה' בחכמה" – אור אינ-סוף מאיר ב"חכמה"; "בחכמה 1
 יסד ארץ" – "חכמה" מאירה ב"מלכות" הנקראת "ארץ". שכן, 2
 "מלכות" כמו "ארץ", כל אחת בענינה, היא המדריגה התחתונה 3
 ביותר; ו"כֹּלֶם בְּחֻכְמָה עֲשִׂיתָ". – מכאן, ש"חכמה" מאירה 4
 ב"עשיה". וְנִמְצָא, כִּי 5
 אינ-סוף ברוך-הוא 6
 מְלַבֵּשׁ בְּבְחִינַת חֻכְמָה 7
 שְׂנֵפֶשׁ הָאָדָם – יְהִיָּה 8
 מִי שִׁיְהִי מִיִּשְׂרָאֵל, – 9
 בנשמתו של כל אחד 10
 מישראל, מאיר אור 11
 מהאינ-סוף ברוך-הוא. 12
 מדוע הוא מאיר דוקא 13
 בבחינת ה"חכמה" 14
 שבנשמה – יסביר 15

ה"תניא" להלן. וּבְחִינַת הַחֻכְמָה שָׁבָה, – שבנפש, עִם אֹר 16
 אינ-סוף ברוך-הוא מְלַבֵּשׁ בָּהּ, – ב"חכמה", מְתַפְשֵׁט 17
 בְּכָל בְּחִינַת הַנֶּפֶשׁ כְּלָה, לְתַחִיּוֹתָהּ – בחיות אלקית, 18
 מְבַחֶינָה רֹאשָׁה עַד בְּחִינַת רִגְלָהּ, – מהמדריגה העליונה 19
 ביותר שבנפש, הנקראת "ראש" של הנפש, עד למדריגה 20
 התחתונה ביותר שבנפש, הנקראת "רגל" של הנפש. בְּדִבְתֵּיבֵי: 21
 ה"חֻכְמָה תַּחִּיָּה בְּעֻלָּה" – הנפש נקראת "בעליה", היא בעלת 22
 כוח החכמה. [וְלַפְעָמִים מְמַשִּׁיכִים פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל – 23
 לילדיהם, נִשְׁמוֹת גְּבוּהוֹת מֵאֵד שֶׁהָיוּ בְּעַמְקֵי הַקְּלִפּוֹת, – 24

יום רביעי א' שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' כד, הנה החכמה... עד עמ' כד, ומוכן:

"לתפוס", להשיג ולהבין את אור אינ-סוף ברוך-הוא. הכוחות 67
 המהווים את ה"שכל" וה"הבנה" אינם בגדר שבהם יתלבש אור 68
 אינ-סוף ברוך-הוא, כי "שכל" ו"הבנה" אינם יכולים להשיג את 69
 אור אינ-סוף שהוא למעלה מ"הבנה". ואילו "כוח החכמה", מאחר 70
 שכאמור, הוא למעלה 71
 מ"שכל" ו"השגה" – 72
 מתלבש בו אור אינ-סוף. 73
 לשון כ"ק רבינו: 74
 "מהמשך ומהלשון 75
 משמע (ואולי גם מוכח) 76
 דמדבר במדרי' אחת. 77
 ומפרש כ"ח מ"ה – ג"כ ענין 78
 אחד, – כח שאינו מושג. 79
 ונקודת הביאור – דחכ' 80

היא מקור השכל (ולכן מתפשט בנפש, וכשמתגלה פועל אפי' 81
 במחדור'מ כדלעיל וכדלקמן) אבל זהו מקור שאינו נתפס ונמצא 82
 למע' כח ושאינו מושג, (ולכן הוא"ס מתלבש בו). וְלִבְּנוֹ, כָּל 83
 יִשְׂרָאֵל, אֵפֶלּוּ הַנְּשִׁיִּים וְעַמֵּי הָאֶרֶץ, – אלה שאינם שייכים 84

הַנֶּה, הַחֻכְמָה הִיא מְקוֹר הַשִּׁכְל' וְהַהֲבָנָה, – ה"שכל" וה"הבנה" 49
 נמצאים ב"כוח הבינה", ו"בינה" היא הכוח להבין כל דבר על כל 50
 פרטיו. ואילו ה"חכמה" היא מקור ה"שכל" וה"הבנה". וְהִיא – 51
 ה"חכמה", לְמַעַל מִהַבִּינָה שֶׁהִיא – ה"בינה", הַכֹּנֶת הַשִּׁכְל' 52
 וְהַשְׁתָּנוּ, וְהַחֻכְמָה הִיא 53
 לְמַעַל מִהַהֲבָנָה 54
 וְהַשְׁתָּנוּ, וְהִיא מְקוֹר 55
 לָהֶן. וְזֶהוּ לְשׁוֹן – 56
 משמעות המלה חֻכְמָה – 57
 "כֹּחַ מֶה", – "חכמה" היא 58
 כוח שממנו נובע ה"שכל", 59
 והיא פועלת בתור "כוח". 60
 ויחד עם כך – היא בבחינת 61
 "מ"ה" – שהיא לשון 62

שאלה: "מה" היא? כפי ששואלים על דבר שלא משיגים אותו – 63
 שֶׁהוּא מֶה שְׁאִינוֹ מִשְׁגֵּי וּמוֹכֵן, וְאִינוֹ נִתְפָּס בְּתַשְׁבּוּהַ עֲדֵיו, וְלִבְּנוֹ 64
 מְתַלַּבֵּשׁ בָּהּ – ב"חכמה", אֹר אֵינ-סוֹף בְּרוּךְ-הוּא דְלִית 65
 מִחֻשְׁבָּה תְּפִיסָא בִּיה כָּלָל. – שאין מחשבה ושכל שבאפשרותם 66

הם, מְתַבֵּנִים כָּלֵל, – שיהיה מקום לומר שמסירות נפשם
נובעת מהבנתם בגדולת הקב"ה, וְאִין מוֹסְרִים נַפְשָׁם מִחֶמֶת
דַּעַת וְהַתְּבֻנָּה בְּה' כָּלֵל, אֵלֶּא כְּלִי שׁוֹם דַּעַת וְהַתְּבֻנָּה,
– הם מוכנים תמיד למסור את נפשם, רַק כָּאֵלּוּ הוּא דְּבַר שְׂאִי
אֶפְשָׁר כָּלֵל לְכַפֵּר בְּה'
אֶחָד, כְּלִי שׁוֹם טַעַם
וּמַעֲנָה וּמַעֲנָה כָּלֵל. בלי
שום מניע וסיבה הגיוניים,
כי כל דבר שנובע מן
ה"שכל" הוא שקול
ומדוד, ויכולה להיות
סברא לכאן וסברא לכאן,
ואם הנכוונות למסירות
נפש היתה נובעת מן
ה"שכל" ומן ה"טעם", היה
כאן על-כּל-פנים מקום
ל"טענות ומענות" בשכל:
למסור את הנפש או לא.
אך האמת היא, שבמסקנה
ההחלטית למסור את
הנפש – אין שום שקלא-
וטריא, אלא ההנחה
המוחלטת, שאי אפשר

הנשים ועמי הארץ הם מאמינים בה' שהאמונה היא
למעלה מן הדעת וההשג' כי פתי יאמין לכל דבר וערום
יבין וגו' ולגבי הקב"ה שהוא למעלה מן השכל והדעת
ולית מחשבה תפיסא ביה כלל הכל כפתיים אצלו ית'
כדכתיב ואני בער ולא אדע בהמות הייתי עמך ואני
תמיד עמך וגו' כלומר שבוה שאני בער ובהמות אני
תמיד עמך ולכן אפי' קל שבקלים ופושעי ישראל
מוסרים נפשם על קדושת ה' על הרוב וסובלים עינויים
קשים שלא לכפור בה' אחד ואף אם הם בורים ועמי
הארץ ואין יודעים גדולת ה'. וגם כמעט שיודעים אין
מתבונני' כלל ואין מוסרי' נפשם מחמת דעת והתבוננות
בה' כלל. אלא בלי שום דעת והתבוננות רק כאלו
הוא דבר שאי אפשר כלל לכפור בה' אחד בלי שום
טעם וטענה ומענה כלל והיינו משום שה' אחד מאיר
ומחיה כל הנפש ע"י התלכשותו בבחי' חכמה שבה
שהיא למעלה מן הדעת והשכל המושג ומובן:

להיות אחרת! – דבר זה אינו נובע מה"שכל". וְהִינֵנּוּ, – זהו
מחמת, מְשׁוֹם שֶׁה' אֶחָד מְאִיר וּמְחִיֶּה כָּל הַנֶּפֶשׁ, – של
יהודי, עַל-יְדֵי הַתְּלַשְׁוֹתוֹ בְּבְחִינַת חֻכְמָה שְׂפָה, – שבנפש,
שְׂהִיא – כוח החכמה, לְמַעַלָּה מִן הַדַּעַת וְהַשְׂכָּל הַמֻּשָּׁג
וּמוֹבָן; – לכן גם באלה שאינם שייכים כלל ל"שכל" ול"הבנה",
יש בהם הכוח למסור את נפשם על קידוש השם. בכך, הובהר
לנו שורשה של האהבה המסותרת: היא מושרשת ב"כוח
החכמה" של הנפש, שלמעלה מ"שכל", ובו – ב"כוח החכמה"
– מלוכש אור איך-סוף ברוך-הוא. משם נובע בכל יהודי כוח
האמונה ומסירות הנפש.

ל"שכל" ול"הבנה" בגדולת הקב"ה, הֵם מְאִמִּינִים בְּה',
שְׂהֶאֱמוּנָהּ הִיא לְמַעַלָּה מִן הַדַּעַת וְהַהֲשָׁגָה, – "כוח האמונה"
קולט" את מה שה"שכל" וה"הבנה" אינם יכולים להשיג, כִּי
פְּתִי יֵאֱמִין לְכָל דְּבַר, וְעֵרֹם יָבִין וְגו', – הפתי תופס כל
דבר על-ידי האמונה בו.
הרי, שתפיסתו של דבר

שלא על-ידי הבנתו
בשכל, היא על-ידי
אמונה. ברם, כשמדובר
על דבר שהשכל מסוגל
לתפוס, אלא שהוא,
הפתי, אין לו שכל והוא
תופסו ב"אמונה" – יש
בכך משום חסרון. ואילו
כשמדובר אודות אלקות
שהוא למעלה לגמרי
מ"שכל", אין כל דרך
אחרת "להשיגה", אלא
על-ידי אמונה בלבד. וכך
אומר ה"תניא": וְלִנְבִי
הַקָּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא,
שְׂהוּא לְמַעַלָּה מִן הַשְׂכָּל
וְהַדַּעַת, וְלִית מַחְשָׁבָה
תְּפִיסָא בִּיה' כָּלֵל – אין שום מחשבה ושכל המסוגלים להשיגו
כלל, הַכֹּל כְּפִתִּיִּים אֶצְלוֹ יִתְבָּרַךְ, – כולנו כפתיים גמורים
לגביו, שהרי ב"שכל" אי אפשר להשיגו, ומן ההכרח להשיגו
על-ידי אמונה שלמעלה מה"שכל", בְּדְכִתִּיב: "וְאִנִּי בְּעַר וְלֹא
אֲדַע, בְּהִמּוֹת חִיִּיתִי עִמָּךְ, וְאִנִּי תְּמִיד עִמָּךְ וְגו'", כְּלוֹמֵר
שְׂבִוָּה שְׂאִנִּי "בְּעַר" ו"בְּהִמּוֹת" – "אִנִּי תְּמִיד עִמָּךְ". – עם
הקב"ה. וְלִכֵּן, אֶפְלֹ קֵל שִׁבְקִלִּים וּפּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל מוֹסְרִים
נַפְשָׁם עַל קִדְשַׁת ה', עַל הָרֵב, וְסוֹבְלִים עֲנוּיִים קָשִׁים שְׂלֹא
לְכַפֵּר בְּה' אֶחָד. וְאֵף אִם הֵם בּוֹרִים וְעַמִּי הָאֶרֶץ וְאִין
יּוֹדְעִים גְּדֻלַּת ה', וְגַם כְּמַעַט שִׂידְעִים – בגדולת ה', אין –

יום חמישי ב' שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' כד, פרק יט ולתוספת... עד עמ' 48, א"ס ב"ה.

באה לנו בירושה. אך, עדיין טעון הסבר: (א) "ענין" אהבה זו, במה
מתבטאת שאיפתה של אהבה זו. (ב) כיצד כוללת בתוכה אהבה זו גם
יראה, שצורך בה לקיום תורה ומצוות. ענינים אלה, יובהרו בפרק י"ט
אותו אנו עומדים ללמוד,
לאחר הסבר נרחב אודות
האהבה המסותרת.
וְלְתוֹסַפָּת פְּאֹרָה, – ענין
האהבה המסותרת,
בשייכות לשני הפרטים האמורים: "ענינה" ו"איך נכלל בה גם
דחילו (יראה)", צִרְיָה לְבָאֵר הַיֵּטֵב מִה שִׁפְתוֹבִי: "יֵרֵ ה'

בפרק יט. בפרק הקודם הוסבר לשכל יהודי "קרוב מאד" לקיים תורה
ומצוות באהבת ה' וביראת ה', וזה נובע מהאהבה המסותרת שכלל כל
אחד מהם להקב"ה. אהבה זו באה להם בירושה מהאבות, שעל-ידי
עבודתם וביטולם להקב"ה,
המשיכו נשמה קדושה לכל
יוצאי חלציהם לנצח. בנשמה
קדושה זו, בבחינת ה"חכמה"
שבה, מלוכש אור איך-סוף
ברוך-הוא. ממנו נובעת בכל אחד מישראל אהבה להקב"ה, עד לכדי
מסירות נפש על קידוש השם. בכך הוסבר "שורש" אהבה זו, וכיצד היא

רוצה להינתק מגופה ולהתאחד בשורשה, ב"חיי החיים" – 49
 הקב"ה. הַגֵּם שֶׁתִּהְיֶה – שם, אֵין וְאִפֶּס וְתִתְבַּטֵּל שֵׁם – 50
 בשורשה, בְּמִצִּיאוֹת לְגִמְרִי, וְלֹא יִשְׁאֵר מִמֶּנָּה מְאוֹמָה 51
 מִמְּהוּתָהּ וְעֲצֻמוֹתֶיהָ הָרָאוּשׁוֹן, – אֵי אֶפְשֵׁר לומר שלא ישרא 52
 ממנה מאומה, שהרי 53
 אדרבה, מהותה, 54
 האמיתית של הנשמה 55
 היא, כשהיא מתאחדת 56
 עם שורשה, לכן אומר 57
 רבנו הזקן: "ממהותה 58
 ועצמותה הראשון", כפי 59
 שהיא בהיותה בגופה – 60
 נשמה עם כוחות של 61
 "שכל" ו"מדות" וכדומה – 62
 מזה לא ישרא כלום. כן 63
 לא שייך לומר שתשוקת 64
 הנשמה היא להתעלות 65
 למדרגה עליונה יותר. 66
 שכן, תשוקה למדרגה 67
 עליונה יותר, שייכת רק 68
 כשבהיותה 69
 "מהות" היא מגיעה 70
 למדרגה עליונה יותר. 71
 כמו: חכם קטן יכול 72
 לשאוף להיעשות חכם גדול. אך להיחפץ ל"מהות" אחרת – 73
 לא מתאימה לכך "תשוקה" – לא שייך הדבר שאדם יתווקק 74
 להיחפץ למלאך, כי זו "מהות" אחרת לגמרי. ומכיון שכן – 75
 מדוע, איפוא, תרצה הנשמה לצאת מגופה ולהתאחד 76
 בשורשה? – אֶת־עַל־פִּירְכֵּן זֶה רְצוֹנָהּ וְחִפְצָהּ בְּטַבְעָהּ. – 77
 ברם, המושג "טבע" נחשב בדרך כלל לחסרון, אם הדבר הוא 78
 לפי הטבע, חסר כאן הדר ה"שכל" – וכאן הרי מה שהנשמה 79
 נמשכת אל הקב"ה בטבע, נחשב ל"מעלה" – לכן, מעיר 80
 ה"תניא", מיד, שהמלה "טבע" כאן, משמעה, כל ענין שאינו 81
 לפי ה"טעם" וה"שכל", גם כשהדבר הוא למעלה מה"שכל", 82
 מצינים אותו במלה "טבע". וְטַבְעָהּ זֶה, – המלה "טבע", הוא 83
 שֵׁם הַמְּשָׁאֵל לְכָל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ בְּבְחִינַת טַעַם וְדַעַת. – כל 84
 דבר שאינו נעשה מתוך הגיון ושכל, מתואר בשם "טבע", וְגַם 85
 כָּאֵן – ביחס להמשכת הנשמה לשורשה, הַבְּוֹנָה, – 86
 בהשמשות במלה טבע: שָׂרְצוֹן וְחִפְצוֹן זֶה בְּנַפְשׁ – להיות 87
 דבוק בשורשה, אֵינוֹ בְּבְחִינַת טַעַם וְדַעַת וְשִׁכְל מְשֻׁנָּה וּמוֹכֵן, 88
 אֲלֵא לְמַעַל מִתְדַּעַת וְשִׁכְל מְשֻׁנָּה וְהַמוֹכֵן, וְהִיא בְּחִינַת 89
 חֻכְמָה שֶׁבְּנַפְשׁ – שלפי מה שהוסבר בפרק הקודם, "חכמה" 90
 היא כוח שלמעלה מ"שכל" ו"הבנה", שָׂבָה – בחכמה שבנפש, 91
 שורה אֲוֵר אֵין־סוֹף כְּרוֹף הוּא. – ומשום כך, נמשכת הנשמה 92
 להתאחד בשורשה, המושכה שלמעלה מה"שכל" וה"הבנה". 93
 הרי ש"ענין" האהבה המסותרת הוא – רצונה הפנימי של 94
 הנשמה להתאחד עם שורשה, עם הקב"ה. להלן יוסבר מדוע 95
 נקראת אהבה זו – "אהבה מסותרת". 96

ליקוטי אמרים

הקרוים אדם נשמתם היא למשל כאור הנר שמתנענע 1
 תמיד למעלה בטבעו מפני שאור האש חפץ בטבע 2
 ליפרד מהפתילה ולידבק בשרשו למעלה ביסוד האש 3
 הכללי שתחת גלגל הירח כמ"ש בע"ה ואף שע"י זה 4
 יכבה ולא יאיר כלום למטה וגם למעלה בשרשו 5
 יתבטל אורו במציאות בשרשו אעפ"כ בכך הוא חפץ 6
 בטבעו. כך נשמת האדם וכן בחי' רוח ונפש חפצה 7
 וחשקה בטבעה ליפרד ולצאת מן הגוף ולידבק בשרשה 8
 ומקורה בה' חיי החיים ב"ה הַגֵּם שֶׁתִּהְיֶה אֵין וְאִפֶּס 9
 ותתבטל שם במציאות לגמרי ולא ישרא ממנה מאומה 10
 ממהותה ועצמותה הראשון אעפ"כ זה רצונה וחפצה 11
 בטבעה וטבע זה הוא שם המושאל לכל דבר שאינו 12
 בבחי' טעם ודעת וגם כאן הכוונה שרצון וחפץ זה 13
 בנפש אינו בבחי' טעם ודעת ושכל מושג ומוכן אלא 14
 למעלה מהדעת ושכל המושג והמוכן והיא בחי' חכמה 15
 שבנפש שבה אור א"ס ב"ה. 16

נשמת אדם. פְּרוּשׁ, שִׁישְׁרָאֵל חֲקָרוּיִם "אדם", – כמאמר 1
 חכמינו ז"ל: "אתם קרוים אדם", שבני ישראל הם הנקראים 2
 "אדם", נְשַׁמָּתָם הִיא, לְמַשָּׁל, כְּאוֹר הַנֵּר שֶׁמִּתְנַעֵנֵעַ תָּמִיד 3
 לְמַעַל בְּטַבְעוֹ, – וכל כך למה? – מִפְּנֵי שֶׁאוֹר הָאֵשׁ חָפֵץ 4
 בְּטַבְעוֹ לִפְרֹד מִהַפְתִּילָה 5
 – בה האש מחזיקה את 6
 עצמה, וְלִדְבֹק בְּשִׁרְשׁוֹ 7
 לְמַעַל בְּיִסוּד הָאֵשׁ 8
 הַכְּלָלִי שֶׁתַּחַת גִּלְגָּל 9
 הַיָּרֵחַ, כְּמוֹ שֶׁבְּחִינַת 10
 בְּעֵינֵי חַיִּים. – האש 11
 שבנר נמשכת בטבעה 12
 ללמעלה, כדי להתאחד 13
 עם שורשה, "יסוד האש", 14
 הנמצא למעלה, מתחת 15
 לגלגל הלבנה. שכן, 16
 ארבעה היסודות: אש, 17
 רוח, מים, עפר, מסודרים 18
 בצורה כזו, שהיסוד הקל 19
 והעדין יותר, מקף את 20
 היסוד הכבד יותר: עפר 21
 שהוא היסוד הכבד ביותר 22
 – הוא גם התחתון ביותר; 23
 מים מבחינת הטבע 24
 שלהם, צריכים להיות מעל לעפר ולהקיף את העפר, אלא 25
 מחמת חסד ה' בלבד, הרי "לרוקע הארץ על המים", נמתח 26
 חלק מהעפר מעל למים; רוח היא למעלה מן המים ומקיפה 27
 את המים; אש מקיפה את הרוח. כך נמצא יסוד האש הכללי, 28
 מתחת לגלגל הירח. וְאֶת־שְׁעַל־יְדֵיהֶּה – עלידי היתנתקות 29
 האש מהפתילה והיתדבקותה בשורשה למעלה, וְכִבְיָהּ וְלֹא 30
 יֵאִיר כְּלוֹם לְמַטָּה, וְגַם לְמַעַל בְּשִׁרְשׁוֹ יִתְבַּטֵּל אֲוֵרוֹ 31
 בְּמִצִּיאוֹת בְּשִׁרְשׁוֹ, – שכן, "מציאות" הנר היא הרי כדי 32
 להאיר, ובשרשו תתבטל מציאות זו. כי, נר רגיל לעומת נר 33
 גדול – מאבד את מציאותו ואינו משמש לשום דבר (למשל: 34
 נר דלוק באמצע היום). מכל־שכן שהוא מאבד את מציאותו 35
 לגמרי לגבי שורשו. הרי, שאין לומר שמשכיבת הנר לשורשו 36
 היא כדי שיהיה שם מציאות נעלה יותר. אדרבה, שם תתבטל 37
 מציאותו לגמרי. והרי קיים כלל ש"כל דבר חפץ בקיומו", 38
 ובהתאם ל"כלל" זה, לא היתה האש שבנר צריכה להימשך 39
 ל"שורש", אֶת־עַל־פִּירְכֵּן בְּכָךְ הוּא – אור האש, חָפֵץ 40
 בְּטַבְעוֹ. – כלומר, כאילו אור הנר "רוצה" בכך, כמו שאכן אנו 41
 רואים ב"נר" שהוא נמשך תמיד לשורשו, כִּךְ נְשַׁמָּת הָאָדָם, 42
 וְכֵן בְּחִינַת רוּחַ וְנַפְשׁ, – לאו דוקא במי ש"פועלת" בו 43
 המדרגה העליונה יותר של "נשמה", אלא גם באלה שנשמתם 44
 היא בבחינות התחתונות יותר, של "רוח" או של "נפש", חִפְצָהּ 45
 וְחִשְׁקָהּ – של הנשמה, בְּטַבְעָהּ לִפְרֹד וּלְצֵאת מִן הַגּוּף 46
 וְלִדְבֹק בְּשִׁרְשָׁהּ וּמִקְוָהּ בְּחִי חַיִּים כְּרוֹף־הוּא; – הרי 47
 הוא ה"חיים" של הנשמה, שענינה – חיות, והנשמה בטבעה 48

יום שישי ג' שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 48, וזהו כלל... עד עמ' כה, חומא כו'.

ליקוטי אמרים

אלהות מאור אינסוף ברוך הוא המלכש בה, - בכוח
החכמה, הם בבחינת גלות בגופם בנפש הבהמית, מצד
הקליפה שבחלל השמאלי שכלב, המולכת ומושלת בגופם
- בשעה שהנפש הבהמית מושלת בגוף, נמצאים אז, בחינת
ה"חכמה" של הנפש
האלקית והניצוץ האלקי,
בגלות בגוף - בסוד גלות
השכינה, בנוכח לעילוי.
ולכן נקראת אהבה זו
בנפש האלהית,
שרצונה וחפצה לרבק
בה' חיי החיים ברוך
הוא, - נקראת אהבה זו,
בשם "אהבה מסתרת",
- לכאורה: "אהבה" היא
הרי רגש שבא לידי גילוי,
כיצד זה תואם למה
שמתארים אותה כאן
בשם "אהבה מסתרת"?
אלא בהתאם למה
שיוסבר להלן, באה
הסתרה זו מענין אחר
לגמרי. המכסה ומסתיר
על האהבה, והוא לבוש
השק של הקליפה: כי היא
- אהבה זו, מסתרת
ומכסה בלבוש שק דקליפה בפושעי ישראל, וממנה -
מהקליפה, נכנס בהם רוח שטות לחטא, כמאמר רז"ל:
אין אדם חוטא בו. - אלא אם כן נכנסה בו רוח שטות. "רוח
שטות" זו מתבטאת, כמוסבר להלן, בכך, שנדמה לאדם החוטא,
שלמרות שהוא חוטא, הוא נשאר אותו יהודי, ואין הוא מרגיש
שהוא נפרד בכך, חלילה, מהקב"ה. לו היה חש שעלידי חטא
הוא נפרד וניתק מהקב"ה - לא היה חוטא, מחמת האהבה
הנטועה בלבו להקב"ה, שבגללה הרי היה מוסר את נפשו כדי
שלא להינתק מהקב"ה - אלא "רוח שטות" זו מטפשת אותו
שלא ירגיש בהינתקות מהקב"ה הנגרמת על-ידי חטא. ברם,
אם כך הדבר, הרי שגם בשעת "נסיון" של קידוש ה', כשרוצים
לכפות עליו לכפור בהקב"ה, לא היה צריך לחוש שעל-ידי כך
הוא ניתק מהקב"ה, וממילא - לא למסור את נפשו - מסביר
רבנו הזקן, שבאפשרות הקליפה להסתיר רק על דברים שאינם
נוגעים ישירות בבחינת ה"חכמה" של הנפש האלקית. ואילו -
כשמדובר בנסיון של קידוש ה', הפוגע ישירות ב"כוח החכמה",
באמונה הנובעת מה"חכמה", שם אין הקליפה יכולה לכסות
ולהסתיר, ויהודי מרגיש אז וחש שעל-ידי כך אכן יינתק
מהקב"ה, ולכן הוא מוסר את נפשו:

וזהו כלל בכל סמך דקדושה, - בצד הקדושה: שאינו אלא
מה שנמשך מהחכמה, שנקרא "קדש העליון", - המלה קודש
רומזת על "חכמה", וקדושה היא המשכה מ"קודש" - המשכה
מ"חכמה". מה משמעות ההמשכה מ"חכמה"? - יוסבר להלן,
ש"חכמה" היא ענין
ה"ביטול" לאור אינסוף
ברוך הוא, להקב"ה:
"המשכה" מחכמה:
פירושה - המשכת ביטול
זה לאלקות, שאז זה צד
הקדושה. אך, כשחסר
"ביטול" זה מה"חכמה" -
אין זו קדושה. וכך אומר
רבנו הזקן ביחס ל"קודש"
העליון (חכמה): הפסל -
"קודש העליון" (חכמה)
בטל במציאות באור
אינסוף ברוך הוא
המלכש בו, ואינו דבר
בפני עצמו בנוכח
לעילוי, ולכן נקרא "פסל"
מה. - ולכן זה נקרא
בשם "חכמה", המורכבת
משתי המלים: "כח מה",
כוח של מה, של ביטול.
הרי שקדושה היא דוקא
דבר שיש בו המשכה מ"חכמה" - דבר שבטל להקב"ה ואינו
"מציאות" לעצמו כלל, והוא הפך ממש מבחינת הקליפה
וסמך אחרת, שממנה נפשות אמות העולם דעבדין
לגמריהו, - העושות רק למען מציאותן האנוכית, ואמרין:
"הב' חב" - ואומרות "תן תן" ו"הלעיטני", - כמו שאמר
עשה: "הלעיטני", להיות יש ודבר בפני עצמו, - ולא בטל
לאלקות, בנוכח לעילוי, - שקליפה היא בחינת "יש" (מציאות)
המנותקת מאלקות, הפך בחינת החכמה; - שענינה - ביטול.
ולכן - אלה שמצד הקליפה, נקראים "מתים", כי "החכמה"
תתה"ם, - אך, דבר שהוא היפך ה"חכמה", הוא גם היפך
החיים, ופתיכי: "מותו ולא פתחמה", - מיתה קשורה במה
שאין בו ענין ה"חכמה", וזה אומר ביחס לאומות העולם
המקבלות חיותן מהקליפות. וכן הרשעים ופושעי ישראל
קדם שבאו לידי נסיון לקדש השם; - שכן, כשהם באים לידי
נסיון של קידוש ה', מתעוררת בהם בחינת ה"חכמה"
שבנשמתם, ומחיה אז את נפשם. ואילו שלא בשעת נסיון של
קידוש ה', למרות שגם אז קיימת בהם, בחינת ה"חכמה" שבנפש
וה"ביטול" להקב"ה, אך זה אצלם בהעלם ובגלות - כפי שיסביר
להלן: כי בחינת החכמה שבנפש האלהית עם ניצוץ

יום שבת קודש ד' שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' כה, אלא שגלות הזה... עד עמ' 50, כלל:

- 1 אלא שגלות הזה לבחינת חכמה - אינו אלא לבחינת
- 2 המתפשטת ממנה בנפש בלה לחיותה, - בחיות אלקית.
- 3 התפשטות זו בלבד של "חכמה", אפשר שתהיה בגלות, ולא
- 4 יתאפשר לה להתפשט בכל הנפש, וממנה בכל הגוף, להחיותם
- 5 בחיות של קדושה
- 6 ולשמור עליהם מלעבור
- 7 עבירה. אבל שרש ועקר
- 8 של בחינת חכמה
- 9 שבנפש האלהית הוא
- 10 במחין, ואינה - ה"עיקר"
- 11 אינה
- 12 מתלבשת בלבוש שק
- 13 דקלפה שבלב בחלל
- 14 השמאלי בבחינת גלות
- 15 ממש, - שלא יוכל להיות
- 16 לה שום השפעה, רק
- 17 שהיא - בחינת חכמה זו,
- 18 בבחינת שנה ברשעים,
- 19 - אדם ישן קיימים בו כל
- 20 הכוחות, כמו לאדם ער,
- 21 אלא שבשעת השינה
- 22 הכוחות רדומים
- 23 ומוסתרים, ואינה פועלת
- 24 פעלתה בהם - שהרי
- 25 פעולתה צריכה להיות,
- 26 שהנפש כולה תהיה
- 27 בטלה להקב"ה, כל זמן
- 28 שעוסקים בדעתם
- 29 ובינתם בתאוות העולם.
- 30 - כל זמן שה"דעת"
- 31 וה"בינה", שהן הכוחות הגלויים ולמטה מ"חכמה", שקועות
- 32 בתאוות - בחינת ה"חכמה" היא כנרדמת ונתונה בשינה. אך
- 33 בשבאים - הרשעים, לידי נסיון בדבר אמונה, שהיא
- 34 למעלה מהדעת, ונגעה עד הנפש - עד לבחינת חכמה
- 35 שבה - שורש האמונה הוא, כאמור, ב"חכמה", אזי היא -
- 36 ה"חכמה", נעורה משנתה, - כלומר, היא מתגלה, ופועלת
- 37 פעלתה בכח ה' המלכש בה, - השפעתה של ה"חכמה"
- 38 מתבטאת בכך, שאותו אדם מוכן למסור את נפשו על קידוש
- 39 ה', וכמו שכתוב¹²: "ויקץ בישן ה'", - הרומו על בחינת
- 40 ה"חכמה" שבנפש ואור אינסוף המלוכש בה, שהיתה קודם
- 41 כרדומה, ולא פעלה פעולתה. אך, כשבא האדם לידי נסיון של
- 42 קידוש ה' - היא מתעוררת ופועלת פעולתה - לעמוד בנסיון
- 43 באמונת ה' בלי שום טעם ודעת ושכל משג לו, - מדוע
- 44 עליו למסור את נפשו. להתגבר על הקליפות ותאוות עולם

ליקוטי אמרים

אלא שגלות הזה לבחי' חכמה אינו אלא לבחי' המתפשטת ממנה בנפש כולה להחיותה אבל שרש ועיקר של בחי' חכמה שבנפש האלהית הוא במחין ואינה מתלבשת בלבוש שק דקליפה שבלב בחלל השמאלי בבחי' גלות ממש. רק שהיא בבחי' שינה ברשעים ואינה פועלת פעולתה בהם כל זמן שעוסקים בדעתם ובינתם בתאוות העולם. אך כשבאים לידי נסיון בדבר אמונה שהיא למעלה מהדעת ונגעה עד הנפש לבחי' חכמה שבה אזי היא ניעורה משנתה ופועלת פעולתה בכח ה' המלוכש בה. וכמ"ש ויקץ כישן ה' לעמוד בנסיון באמונת ה' בלי שום טעם ודעת ושכל מושג לו להתגבר על הקליפות ותאוות עוה"ז בהיתר ובאיסור שהורגל בהם ולמאוס בהם ולבחור לו ה' לחלקו ולגורלו למסור לו נפשו על קדושת שמו ואף כי הקליפות גברו עליו כל ימיו ולא יכול להם כמארז"ל שהרשעים הם ברשות לבם מ"מ כשבא לידי נסיון בדבר אמונה בה' אחד שיסודתה בהררי קודש היא לבחי' חכמה שבנפש האלהית שבה מלוכש אור א"ס ב"ה הרי כל הקליפות בטלים ומבוטלים והיו כלא היו ממש לפני ה' כדכתיב כל הגוים כאין נגדו וגו' וכתיב כי הנה אויבך ה' כי הנה אויבך יאבדו יתפרדו וגו' וכתיב כהמם דונג מפני אש יאבדו וגו' וכתיב הרים כדונג נמסו.

- 45 הנה בהיתר ובאסור שהרגל בהם, ולמאס בהם, - כלומר,
- 46 בעמדו עתה נכון למסור את נפשו על קידוש ה', לא רק שהוא
- 47 מרסן את תאוותיו הפנימיות ומושל עליהן, אלא הן נעשות
- 48 מאוסות בעיניו, ולבחר לו ה' לחלקו ולגורלו, - גם כוחותיו
- 49 הפנימיים, כ"שכל"
- 50 ו"מדות", הנקראים "חלק",
- 51 וגם הכוחות העליוניים
- 52 יותר, "רצון" ו"תענוג",
- 53 הנקראים "גורל" - יהיו
- 54 נתונים כולם להקב"ה -
- 55 למסר לו נפשו על
- 56 קדושת שמו. ואף כי
- 57 הקליפות גברו עליו כל
- 58 ימיו ולא יכול להם, -
- 59 שהרי, מדובר כאן ביחס
- 60 ל"פושע ישראל", שגם
- 61 הוא מוסר את נפשו על
- 62 קידוש ה', והקליפות היו
- 63 בו תמיד על העליונה,
- 64 כמאמר ר"ל¹³
- 65 ש"הרשעים הם ברשות
- 66 להם", - ברשות החלל
- 67 השמאלי שבלבם, מקומה
- 68 של הנפש הבהמית
- 69 והיצר-הרע שמצד
- 70 הקליפה; מכל-מקום
- 71 כשבא לידי נסיון בדבר
- 72 אמונה בה' אחר,
- 73 שיסודתה בהררי קדש,
- 74 היא בבחינת חכמה
- 75 שבנפש האלהית, - כפי שזכר לעיל, נקראת "חכמה" בשם
- 76 "קדש", שבה - ב"חכמה", מלכש אור אינסוף ברוך-הוא -
- 77 אז, הרי כל הקליפות בטלים ומבוטלים והיו כלא היו ממש
- 78 לפני ה', כדכתיב¹⁴: "כל הגוים - כולל קליפות, כאין נגדו
- 79 וגו'", וכתיב¹⁵: "כי הנה אויבך ה'", - כולל גם קליפות שהן
- 80 "אויב ה'", כי הנה אויבך יאבדו, יתפרדו וגו', וכתיב¹⁶:
- 81 "בהמם דונג מפני אש יאבדו וגו'", - הרשעים והקליפות
- 82 יימסו מפני השי"ת, וכתיב¹⁷: "הרים - הקליפות שהן בעיני
- 83 עצמן כהרים, כדונג נמסו". - הרי, שכלפי אור אינסוף
- 84 ברוך-הוא המלוכש בבחינת "חכמה" שבנפש של יהודי -
- 85 בטלות ונעלמות כל הקליפות, ואז - כשיהודי עומד לפני נסיון
- 86 של קידוש ה' - מתעוררת ומתגלה בתוכו בחינת חכמה זו. לכן,
- 87 למרות שלפני כן היתה לקליפות השליטה המלאה עליו, יש בו
- 88 עתה הכוח להתגבר עליהן. זאת אומרת: יהודי יש בו תמיד

1 הכוח (הנובע מ"חכמה" – אהבה מסותרת) לשלוט על התאוות,
2 צריכים רק לעורר כוח זה. להלן, יסביר רבנו הזקן, איך כלולה
3 באהבה זו גם יראה. שכן, כאמור, כדי לקיים תורה ומצוות
4 נדרשת גם יראה; ומאחר שאנו אומרים, שלשמירת התורה
5 והמצוות מספיקה האהבה
6 המסותרת בלבד – הרי
7 שהיא כוללת בתוכה גם
8 יראה; והנה, אור ה' איך
9 סוף ברוך-הוא המלכש
10 בחכמה שבנפש – גדול
11 ועצום כחו בל-כף
12 לגרש ולדחות הסמרא-
13 אחרא והקלפות שלא
14 יוכלו יגעו אפילו
15 בלבושיו, – ה"לבושים"
16 שהם שייכים לאור איך
17 סוף ברוך-הוא, שהם
18 מחשבה דבור ומעשה
19 של אמונת ה' אחד; –
20 שלא יהיה בכוח של
21 הקליפות "לנגוע" לא רק
22 באמונה עצמה, אלא גם
23 לא במחשבה, דיבור
24 ומעשה, שעליהם להיות מושלטים מהאמונה ומאחדות ה'.
25 דהיינו – אור איך-סוף המלוש בנפש היהודי, נותן לו הכוח,
26 לעמוד בנסיון למסר נפשו, אפילו שלא לעשות רק איזה
27 מעשה לבד נגד אמונת ה' אחד, כגון – כשכופים עליו:
28 להשתחות לעבודה זרה, אף שאינו מאמין בה כלל בלבד,
29 – ואין זה "נוגע" באמונה עצמה, שכן – בלבו הוא הרי מאמין
30 בהקב"ה, יש בכך רק משום מעשה שבניגוד לאמונה – ואף על
31 כך הוא מוסר את נפשו; וכן – זה נותן לו הכוח למסור את נפשו,
32 שלא לדבר תועה חסד-שלוש על אחדות ה', אף שאין פיו
33 ולבו שוין, רק לבו שלם באמונת ה'. – אף-על-פי-כן ימסור
34 את נפשו, שלא לעשות אותו מעשה ושלא לדבר אותו דיבור.
35 ברם, אין זו ההתבטאות של האהבה המסותרת עצמה. האהבה
36 הטבעית והמשיכה להקב"ה, אינן נפגעות כאן ישירות, כי גם
37 בשעת המעשה או הדיבור נשארת האמונה בתומתה, אלא זו
38 היא ההתבטאות של ה"יראה" הכלולה ב"אהבה" – הוא ירא
39 מלהיות חסד-שלוש נפרד מהקב"ה – יראה זו מונעת אותו
40 מלעשות אותו מעשה או מלדבר אותו דיבור. וכל זה – מחמת
41 שנתגלתה בו, בגלל הנסיון של קידוש ה', ה"חכמה" שבנפש. וזה
42 נקרא "החילו הנכלל ברחימו", – יראה הכלולה באהבה,
43 שהיא אהבה הטבעית שבנפש האלהית שבכללות ישראל,

ליקוטי אמרים

והנה אור ה' א"ס ב"ה המלוש בחכמה שבנפש גדול
ועצום כחו כל כך לגרש ולדחות הס"א והקליפות שלא
יוכלו יגעו אפי' בלבושיו שהם מחשבה דבור ומעשה
של אמונת ה' אחד דהיינו לעמוד בנסיון למסור נפשו
אפי' שלא לעשות רק איזה מעשה לבד נגד אמונת
ה' אחד כגון להשתחות לעבודה זרה אף שאינו מאמין
בה כלל בלבו וכן שלא לדבר תועה ח"ו על אחדות ה'
אף שאין פיו ולבו שוין רק לבו שלם באמונת ה' וזה
נקרא דחילו הנכלל ברחימו שהיא אהבה הטבעית
שבנפש האלהית שבכללות ישראל שחפצה ורצונה
בטבעה לידבק בשרשה ומקורה אור א"ס ב"ה שמפני
אהבה זו ורצון זה היא יראה ומפחדת בטבעה מנגוע
בקצה טומאת ע"ז ח"ו שהיא נגד אמונת ה' אחד אפילו
בלבושה החיצונים שהם דבור או מעשה בלי אמונה
בלב כלל:

שחפצה ורצונה בטבעה לידבק בשרשה ומקורה אור איך
סוף ברוך-הוא, שמפני אהבה זו ורצון זה – להידבק
בהקב"ה, היא – הנפש האלקית, יראה ומפחדת בטבעה מנגוע
בקצה טומאת עבודה-זרה חסד-שלוש, שהיא נגד אמונת ה'
אחד, אפילו בלבושה
החיצונים שהם דבור או
מעשה, – הקשורים
בעבודה-זרה, בלי אמונה
בלב כלל: – בעבודה-זרה
זו. גם מזה יראה נשמתו
של יהודי, ויראה זו, היא
הכלולה באהבה
המסותרת. הרי, שבאהבה
מסותרת – הכוללת
בתוכה גם יראה – יכול
יהודי לקיים תורה ומצוות,
כפי שיפורט להלן, על-ידי
שעושה חשבון: מאחר
שהיה גם מוסר את נפשו,
ובלבד שלא להיות נפרד
מהקב"ה, עליו בודאי
להימנע מלעבור עבירה,
כי על-ידי עבירה נפרדים
חסד-שלוש מהקב"ה. עליו לקיים מצוות, כי על-ידן מתאחדים עם
הקב"ה, וזה הרי רצונו האמיתי – להיות דבוק בהקב"ה.
בהקשר למה שלמדנו בפרק זה ב"תניא", שגם 'פושע ישראל'
מוסר את נפשו כשרוצים לכפות עליו לכפור בהקב"ה, מן
הראוי להביא סיפור שאירע בזמנו של הבעל-שם-טוב, המובא
בספר "תולדות יעקב יוסף": בגלל סיבות שונות, גדל וחונך
ילד יהודי אצל גוי "פריץ", ולא ידע שום דבר מיהדות.
כשבגר קצת אותו ילד, החליט ה"פריץ" להמיר את דתו באופן
רשמי, והכין לכבוד אותו מאורע סעודה גדולה. בהיותו בטוח
שהילד לא יתנגד לכך, הודיע לו ה"פריץ" שביום מסוים
ימירו את דתו. הילד החל לשאול למשמעות הדבר. וה"פריץ"
ענה לו: כלום, עד עתה קוראים לך פייוויש – וכשימירו את
דתך יקראו לך "איוואן". שאל הילד: מדוע אני נקרא
"פייוויש"? נאלץ ה"פריץ" לספר לו, שהוא ילד יהודי. מששמע
הילד שהוא ילד יהודי לא רצה להסכים שימירו את דתו,
בטענו: אני נקרא "פייוויש" – אשאר "פייוויש" ולא הועילו
היסורים הרבים שייסר אותו ה"פריץ" על כך. פייוויש מסר את
נפשו על קידוש ה'. התבטא על כך אשה יהודיה: ריבונו של
עולם, אנחנו, אכן, לא טעינו בך. אך, גם אתה לא טעית בנו.
פייוויש, פושע ישראל, מסר את נפשו על קידוש ה'.

לגבי קדושת נפש האלוקית, נתן לה הקדוש-ברוך-הוא (לסטרא-אחרא) רשות ויכולת להגביה עצמה כנגדה כדי שהאדם יתגבר עליה וינצחנה, ועל-ידיה יוכל להיות כללות עניין העבודה.

יום ראשון

יום שני

כז טבת

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: וארא, שני עם פירש"י.

תהלים: קכ"קלד.

תניא: משא"כ . . . צדיקים כו' ע"ש.

רבינו הזקן אמר: אידישע גשמיות איז רוחניות, דער אויבערשטער גיט אונז גשמיות, מיר זאָלען דערפון מאַכען רוחניות. אמאָל אז עס איז לרגע ניט אזוי, דארפֿען געבען דעם אויבערשטען אפילו מנחת עני גיט ער א פולע.

רבינו הזקן אמר: גשמיות של יהודים היא רוחניות. הקדוש-ברוך-הוא נותן לנו גשמיות, כדי שנצא ממה רוחניות. לעתים, כאשר לרגע אין הדבר כן, יש לתת לקדוש-ברוך-הוא ולו מנחת עני, והוא נותן בשפע.

יום שני

יום שלישי

כח טבת

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: וארא, שלישי עם פירש"י.

תהלים: קלה-קלט.

תניא: ובוה יובן . . . תהי צדיק.

בספר החקירה (דרך אמונה) לה"צמח צדק הנדפס - חסרים הרבה הגהות. ה"צמח צדק חבירו ביחס עם נסיעותיו לפטרבורג, ששם היה צריך לענות על כמה שאלות בענינים אלו.

יום שלישי

יום רביעי

כט טבת

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: וארא, רביעי עם פירש"י.

תהלים: קמ"קב.

תניא: פרק טו, ובוה . . . 40 חלל בקרבו.

אנן פועלי דיממא אנן. יום הוא אור, עבודתנו היא עבודת האור, מאכען ליכטיג די וועלט באור תורה. ומלבד כי צריכים לעמוד במעמד ומצב טוב בעז"ה בעצמו - אליין דארף מען זיין ווי עס דארף צו זיין - הנה כל העבודה היא לזכות להעמיד תלמידים גרונטיקע מענשען, אשר יהיו מסורים בלבם ודעתם אל הכוונה הפנימית. שאינו מספיק למוד תורה הנגלית וחבוב הקודש בשמירת המצות, כי אם צריכים גם עבודה שבלב.

אָנן פּוּעֲלֵי דִימָמָא אָנן [=אָנן, פּוּעֲלֵי יוֹם אָנן]. יוֹם הוּא אוֹר, עֲבוּדַתְנוּ הִיא עֲבוּדַת הָאוֹר, לְהָאִיר אֶת הָעוֹלָם בְּאוֹר תּוֹרָה. וּמִלֵּבד כִּי צָרִיכִים לַעֲמֹד בְּמַעֲמַד וּמִצָּב טוֹב, בְּעֲזֶרַת ה', בְּעֲצָמוּ - לְהִיּוֹת בְּעֲצָמוּ כְּפִי שְׁצָרֶיךָ - הִנֵּה כָּל הָעֲבוּדָה הִיא לְזֻכּוֹת לְהַעֲמִיד תַּלְמִידִים אֲנָשִׁים יְסוּדִיִּים, אֲשֶׁר יִהְיוּ מְסוּרִים בְּלִבָּם וּדְעוּתָם אֶל הַכּוּנָה הַפְּנִימִית. שְׁאִינוּ מְסַפִּיק לְמוֹד תּוֹרָה הַנִּגְלִית וְחֲבוּב הַקּוֹדֶשׁ בְּשִׁמְרַת הַמִּצְוֹת, כִּי אִם צָרִיכִים גַּם עֲבוּדָה שְׁבֻלֵב.

יום רביעי

יום חמישי

א שבט, ר"ח

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: וארא, חמישי עם פירש"י.

תהלים: א"ט.

תניא: ובבינוני . . . כא מרגילותו.

אמירת תהלים האמור (בכל יום אחר התפלה) אין בזה שום הפרש בין בתי כנסיות של אנ"ש [אנשי שלומנו, חסידי חב"ד] שיחיו, או מתפללי נסח אשכנז או נסח פולין, ה' עליהם יחיו. ומצד

אֶהְבֶּת יִשְׂרָאֵל... וּבִפְרֹט לְגִדְל הָעֶנְיָן שֶׁל אֲמִירַת תְּהִלִּים בְּצִבּוֹר וְכוּנָתָהּ הַפְּנִימִית, הַנוֹגֵעַ לְכָל־יִשְׂרָאֵל מִמֶּשׁ בְּגִשְׁמִיּוֹת, בְּכַנִּי חַיִּי וּמִזֹּנָא, וּבְרוּחָנִיּוֹת... עָלִינוּ לְהִשְׁתַּדֵּל בְּכָל מִינֵי הַשְׁתַּדְלוֹת אֲשֶׁר יִקְבַּע בְּכָל בְּתִי הַכְּנָסֶת מֵאִיזָה גִסָּח שִׁיחָיָה.

ה'תש"ג

ב שבט

יום ששי

יום
חמישי

שיעורים. חומש: וארא, ששי עם פירש"י.

תהלים: ייז.

תניא: ובוז יובן . . . עבודתו כלל.

אאמו"ר סיפר: הדרוש וארא גו' ושמי ד' גו' המדבר בענין כי לא ידח ממנו נדח (אינו הנדפס בתו"א), קנה לו שם "דער פרומער וארא", והי' רגיל רבינו הזקן לחזור אותו אחת לשלש שנים, ובכל פעם ופעם כמעט שהי' אומר אותו כלשונו. ואמר הצ"צ: יעדער מאָל איז געווען א אור חדש. האָט דער טאַטע געזאָגט: א אור איז אלע מאָל גלייך, אָבער מאור איז אלע מאָל ווי א דבר חדש.

אָדנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הַרש"ב] סִפֵּר: הַדְּרוֹשׁ "וְאָרָא גו' וְשָׁמִי ה'" גו', הַמְּדַבֵּר בְּעֶנְיָן "כִּי לֹא יִדַּח מִמֶּנּוּ נִדְּחָ" (אֵינוֹ הַנִּדְפָּס בִּ"תוֹרָה אֹר"), קִנָּה לוֹ שֵׁם "דְּעֵר פְּרוּמְעֵר וְאָרָא", [= "וְאָרָא" ה'יָרָא שְׁמִים]. וְהָיָה רָגִיל רַבְּנּוּ הַזֶּקֶן לַחֲזוֹר אוֹתוֹ אַחַת לְשָׁלֹשׁ שָׁנִים, וּבְכָל פֶּעַם וּפֶעַם כִּמְעַט שֶׁהָיָה אוֹמֵר אוֹתוֹ כְּלִשְׁוֹנוֹ. וְאָמַר הַ"צִּמְח צֶדֶק": בְּכָל פֶּעַם הָיָה זֶה אֹר חָדָשׁ. הַגִּיב אָבִא: 'אֹר' הוּא תְּמִיד זֶה, אֶךְ 'מְאֹר' הוּא בְּכָל פֶּעַם כְּדָבָר חָדָשׁ.

ה'תש"ג

ג שבט

שבת

יום
שישי

שיעורים. חומש: וארא, שביעי עם פירש"י.

תהלים: יח"ב.

תניא: פרק טז. וזה . . . באריכות.

"תוֹרָה אֹר" נִדְפָּס לְרֵאשׁוֹנָה בְּשָׁנַת תַּקצ"ז בְּקֶאפּוֹסֶט (בְּלִי הַהוֹסְפוֹת). הַ"צִּמְח צֶדֶק" בְּמַכְתָּבוֹ מִיּוֹם ג שָׁבַט תַּקצ"ז כּוֹתֵב: סִפֵּר "תוֹרָה אֹר" הַנִּדְפָּס עִתָּה... בּוֹ מְאֻמָּרִים רַב הַדְּרוּשִׁים שֶׁמִּשְׁנַת תַּקנ"ו עַד סוֹף תַּקע"ב, אֲשֶׁר הִרְבֵּה מֵהֶם שֶׁם רַבְּנּוּ ז"ל בְּעֶצְמוֹ עֵין עִיּוֹנוֹ עָלֵיהֶם וְהִגִּיהֶם, וְהִסְכִּימָה דַּעְתּוֹ הַקְדוּשָׁה לְהִבְיֵאֵם לְבֵית הַדְּפוּס. וְהִסְפֵּר כּוֹלֵל שְׁנֵי חֻלְקִים, חֻלְק הָרֵאשׁוֹן עַל שְׁנֵי חֻמְשֵׁי הַתּוֹרָה וְהַנֶּחֱסֵר וּפְּוִרִים, גַּם כְּמָה דְּרוּשִׁים לְחַג הַשְּׁבוּעוֹת זְמַן מִתֵּן תּוֹרָתָנוּ בְּפִרְשֵׁי יְתֵרוֹ, וְקִצָּת לְפִסָּח בְּפִרְשֵׁי וִיקָהָל. וְחֻלְק הַשְּׁנִי אִם יִרְצֶה ה' עַל ג' חֻמְשֵׁי הַתּוֹרָה וְשִׁיר הַשִּׁירִים וּמוֹעֲדִים וְרֵאשׁ הַשָּׁנָה יוֹם כְּפוּר... וְשֵׁם הַמַּחֲבֵר נֶאֱמָר לוֹ: שְׁנִיאֹר, כְּמוֹ "וְאֶהְבֶּת" בְּגִימַטְרִיָּא ב' פְּעָמִים אֹר. עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ -

לֹא הִסְפִּיקוּ לְהַדְפִּיס רַק חֻלְק הָרֵאשׁוֹן, כִּי עַל יְדֵי מְלֻשִׁינוֹת סִגְרָה הִמְשָׁלָה כְּמָה מִבְּתֵי הַדְּפוּס הַעֲבָרִים בְּרוּסִיָּה, וּבִינֵיהֶם גַּם בֵּית הַדְּפוּס בְּקֶאפּוֹסֶט אֲשֶׁר שֵׁם הַדְּפִיסוֹ הִ"תוֹרָה אֹר". בְּשָׁנַת תר"ח נִדְפָּס חֻלְק ב' בְּזִיטְאִמִּיר וּבְשָׁנֹי הַשֵּׁם "לְקוּטֵי תוֹרָה".

ה'תש"ג

ד שבט

יום ראשון

שבת
קודש

שיעורים. חומש: בא, פרשה ראשונה עם פירש"י.

תהלים: כג"ח.

תניא: פרק יז. ובוז . . . כג מצותיו ותורתו.

מִצְרִים הוּא לְשׁוֹן מִצֵּר וְגָבּוּל. גְּלוּת מִצְרִים בְּרוּחָנִיּוֹת, הוּא מֵה שֶׁנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית מַגְבִּילָת וּמִסְתַּתֶּרֶת עַל הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית, עַד שֶׁנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית מִתְּצַמְצֶמֶת כָּל כֶּךָ שֶׁנַּעֲשֶׂה בְּקִטְנוּת וְהָעֵלֶם. וַיִּצְיֵאת מִצְרִים הוּא הַסֵּרֶת הַמִּצֵּר וְהַגְּבוּל. וְהִינוּ דִּהְשָׁכָל שְׁבַמַּח מְאִיר בְּלֵב בְּמִדּוֹת טוֹבוֹת בְּפַעַל מִמֶּשׁ.

מלאכה על-ידי המדיר והמודר יחד יום ראשון כ"ז טבת ה'תשע"ח

רפויה?

ומבאר ה'לחם משנה': לדעת הרמב"ם אין דברי הגמרא 'מרפי ליה לארעא' - ריכוך הקרקע, אלא שמרפא את הקרקע "שמסיר המכשול ועושה לו הדרך", כי השיבולים העומדים לפני המודר מאיטים את קצב הקצירה, והמדיר הקוצר "מסירם מלפניו, ונמצא דמרפא לו ארעא".

וה'דברי מלכיאלי' (ח"א יו"ד סי' סא) מבאר:

לפי גירסת הגמרא, שלפנינו הטעם 'דקא מרפי ליה לארעא' נאמר בדברי רבי מאיר ולא בדברי חכמים, ויש לומר שהסבר ש'לא יעשה עמו באומן' שלא יחפור המדיר והמודר בסמיכות כיון ש'מרפי ליה ארעא' הוא רק לפי רבי מאיר, ולכן הוא אוסר גם במרוחק (כשאינו מהנהג) גזירה שמה יחפור בסמוך שאז הנאתו היא וודאית. אבל לחכמים הגזירה היא שלא יקצרו יחד שמה יסייע לו שיוכל לגמור מהר את קצירתו (אבל ריכוך הקרקע אינו נחשב סיוע), וכיון שזה רק חשש לסיוע - לא גזרו חכמים קצירה בריחוק מקום, כי זו 'גזירה לגזירה'. והרמב"ם פוסק כחכמים ואוסר רק לקצור ביחד ורק בקירוב.

הלכות נדרים פרק ו, הלכה יז: נִדְמָנָה לוּ מְלָאכָה עִמּוֹ, כְּגוֹן שֶׁהָיוּ קוֹצְרִין בְּאֶחָד - עוֹשֶׂה בְּרָחוּק מִמֶּנּוּ; גִּזְרָה שְׁמָא יִסְיָעָנָה.

מקור ההלכה במשנה (נדרים מא, ב): "ולא יעשה עמו באומן (שורה של נטיעות), דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים, עושה, והוא ברחוק ממנו". ופירש הר"ן: המודר הנאה מחברו לא יחפור עם המדיר באותה שורה בכרם, כי על ידי חפירת המדיר בקרקע, גם הקרקע הסמוכה נעשית רפויה וקלה לחפירה (דקא מרפי ליה לארעא קמיה'), ונמצא שהמודר נהנה מהמדיר.

ובגמרא (שם) מבואר שאכן אם המדיר והמודר חופרים סמוך זה לזה, לדברי הכל אסור, וכאשר חופרים במרוחק - לדעת רבי מאיר אסור גזירה שמה יבואו לחפור גם בסמיכות, וחכמים אינם חוששים לזה.

אבל הרמב"ם פירש (בפירוש המשנה שם) "ולא יעשה עמו באומן" - שלא יקצור המדיר באותה שורה שהמודר קוצר, כי על ידי קצירתו "ימצא (המודר) מקום פנוי שיכול למהר מלאכתו" ונמצא שסייע לו לגמור מלאכתו יותר מהר. ותמה על כך ה'כסף משנה': בגמרא מבואר שהסיוע שמרפה את הקרקע עבורו, ואיזה סיוע יש לקוצר אם הקרקע

מתי אסור להשאל על הנדר? יום שני כ"ח טבת ה'תשע"ח

משלהם".

ותמה על זה ה'כסף משנה':

א. האומר 'קונם הנאתי על בני עירי' [שבני העיר יהיו אסורים ליהנות ממנו] - איך אפשר לומר שהתרת החכם מבני העיר היא התרת נדרי עצמו, הרי לא בני העיר הם הנודרים ומדוע לא יתירו את הנדר אף שיש להם הנאה מכך? ב. איך יתכן שאדם האוסר על עצמו את הנאת בני העיר יוכל להשאל לחכם מבני העיר, הרי בהתרה זו הוא נהנה מהחכם, אף שאסר על עצמו הנאת בני העיר והחכם בתוכם? ולכן מפרש את דברי הרמב"ם כך:

"אסר על עצמו הנאת בני העיר", היינו שהוא יאסור ליהנות מבני העיר ואינו יכול להישאל על נדרו לחכם מבני העיר לפי שנהנה מהתרת החכם, ואסור לו ליהנות ממנו (אלא שאם עבר ונשאל ההתרה קיימת). ואת דברי הירושלמי, שהאומר 'קונם הנאת בני העיר עלי' נשאל לזקן שיש שם, מפרש ה'כסף משנה' להיפך שיהיה אסור לבני העיר ליהנות ממנו, והחכם יכול להתיר לו שהרי הנודר לא אסר על עצמו ליהנות מהם.

הלכות נדרים פרק ז, הלכה ט: אָסַר עַל עַצְמוֹ הַנִּתְּ כִּנֵּי הָעִיר - אָסוּר לְהִשָּׁאֵל עַל נִדְרוֹ לְחֶכֶם מִבְּנֵי אוֹתָהּ הָעִיר הַהִיא; וְאִם נִשָּׁאֵל וְהִתִּיר לוֹ, הָרִי נִדְרוֹ מִתָּר.

הריב"ש (הובא ב'כסף משנה') והב"ח (יו"ד סי' רכח ד"ה מי שאמר) פירשו את דברי הרמב"ם "אסר על עצמו הניית בני העיר" - שבני העיר יהיו אסורים ליהנות ממנו, ו"אסור להשאל על נדרו לחכם מבני אותה העיר" היות ואסר הנאתו על בני העיר, ואם כן התרת הנדר היא תועלת והנאה לבני העיר, וגם החכם נהנה מכך והרי הוא כמתיר נדרי עצמו, ושנינו (נגעים פ"ב מ"ה) 'כל הנדרים אדם מתיר חוץ מנדרי עצמו'. וכדברי הירושלמי (נדרים פ"ה ה"ד): "קונם הנייתי על בני עירי, אינו נשאל לזקן שיש שם".

אמנם זהו מדרבנן, אבל מדאורייתא יכול חכם מבני אותה העיר להתיר, שהרי לא בני העיר נדרו ואסרו על עצמם, ולכן בדיעבד "אם נשאל והתיר לו - הרי נדרו מותר".

וממשיך הירושלמי (שם): אמר 'קונם הנייתי בני העיר עלי' [שהיה אסור לו ליהנות מבני העיר] - נשאל לזקן שיש שם, ואין זה כמתיר נדרי עצמו "דמה הנאה יש להם כשהוא ינהה

'מקצת היום ככולו' - בנדרים ונזירות יום שלישי כ"ט טבת ה'תשע"ח

וכגון אם נדר בשעה שתיים בצהריים, עליו לנהוג איסור עד ליום השלושים בשעה זו.

ויש להבין: הרי כלל בדידנו 'מקצת היום ככולו', ולכן

הלכות נדרים פרק י, הלכה ג: שְׂאִינִי טוֹעֵם חֲדָשׁ אֶחָד - אָסוּר שְׁלֹשִׁים יוֹם נְמוּרִים, מֵעַתָּה לְעַתָּה.

'מעט לעת' - היינו שלוששים יום שלמים משעה שנדר.

הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ קטו

אכן, בכל דבר התלוי בדין תורה אומרים 'מקצת היום ככולו', אך נדרים נקבעים לפי לשון בני אדם ובוזה אין אומרים 'מקצת היום ככולו'.

ואע"פ שגם הנזירות חלה על ידי קבלת האדם, אך מאחר ופרטי דיניה מפורשים בתורה (איסור שתיית יין וכו') הרי כשאדם מקבל על עצמו נזירות, בדעתו שתחול על פי כללי התורה ולכן אומרים בזה 'מקצת היום ככולו', אך כשאוסר על עצמו בנדר לעשות דבר שאינו מפורש בתורה, דינו נקבע רק על פי המקובל בלשון בני אדם ואין אומרים בזה 'מקצת היום ככולו' (נחלת יהושע סי' ט).

האומר 'הריני נזיר שלוש יום' אינו צריך לנהוג בנזירות שלוש יום שלמים מהרגע שנדר אלא רק עד תחילת יום השלושים, ומדוע כאן לא חל כלל זה?

ומבאר ה'מחנה אפרים' (הל' נדרים סי' לד):

'מקצת היום כולו' נאמר לגבי עשייה חיובית, אך לא לגבי שלילת העשייה. ולכן, כאשר אדם נודר לנהוג בנזירות במשך שלוש יום – די בנזירות עד תחילת יום השלושים ואין צורך בכולו, אך כאשר נודר שלא לאכול איזה מאכל למשך שלוש יום – אסור לו לעבור על הנדר במשך כל שלוש הימים ולענין זה הכוונה לימים מלאים.

ויש שביארו באופן אחר:

יום רביעי א' שבט ה'תשע"ח

נזירות בחוץ לארץ

היתה צריכה להשאר בחוץ לארץ כדי לנהל את עניני הממלכה.

וה'תוספות יום טוב' (נזיר פ"ג מ"ו) ביאר:

טומאת ארץ העמים היא רק מדרבנן ולכן מי שנזיר בחוץ לארץ יכול לנהוג שם נזירות, אך חכמים קנסוהו וחיבוהו לעלות לארץ ישראל ולנהוג נזירות בשנית. וכיון שהוא רק קנס לא חייבו את הילני המלכה לעלות מיד אלא לאחר שנהגה נזירות בחוץ לארץ. וכך גם בכל הנודר נזירות בחוץ לארץ, חובתו לעלות לארץ ישראל חלה לאחר שהשלים את נזירותו בחוץ לארץ. ואין זה דומה לנודר נזירות בבית הקברות שחייב לצאת מיד ואם השתהה לוקה (להלן פ"י ה"ח), כי שם זו טומאה מדאורייתא ואילו טומאת ארץ העמים היא מדרבנן.

ועל מה שהוסיף הרמב"ם "מי שנדר בזמן הזה בחוצה לארץ כופין אותו לעלות לארץ ישראל ויהיה נוהג נזירות", הקשה הראב"ד: מדוע כופים אותו לעלות, הרי בזמן הזה כולנו טמאי מת ובמה שונה ארץ ישראל מחוץ לארץ? ומבאר הרדב"ז: אמנם כולנו טמאי מת, אך כיון שגזרו טומאה על ארץ העמים, נמצא שכל שעה ששוהים שם מוסיפים טומאה, וכל שאפשר למעט בטומאה, צריך למעט.

הלכות נזירות פרק ב, הלכה כא: אין הנזירות נוהגת, אלא בארץ ישראל; ומי שנדר בחוצה לארץ – קונסין אותו ומחבין אותו לעלות לארץ ישראל, ולהיות נזיר בארץ ישראל כמננו תמים שנדר. לפיכך, מי שנדר בזמן הזה בחוצה לארץ – כופין אותו לעלות לארץ ישראל, ויהיה נוהג נזירות שם. והקשה ה'כסף משנה':

במשנה (נזיר יט, ב) הובא מעשה בהילני המלכה שנדרה נזירות בחוץ לארץ ולאחר שהשלימה את נזירותה, עלתה לארץ ישראל והורו לה חכמים לנהוג נזירות פעם שניה. ומשמע שלא חייבה לעלות אלא עלתה מרצונה. ומה שמבואר בגמרא (שם) שאם נדר בחוץ לארץ קונסים אותו (כיון שקיבל נזירות בארץ העמים שחכמים גזרו עליה טומאה. ראה תוס' שם ד"ה נזיר), היינו שאם עלה לארץ קונסים אותו לקבל נזירות פעם שניה, אבל לא חייבוהו לעלות!

ומבאר:

כיון שחכמים גזרו טומאה על ארץ העמים, הרי כל יום שהנזיר נמצא שם הוא עובר על טומאה דרבנן ולכן חייבוהו חכמים לעלות לארץ ישראל. ומה שחכמים לא חייבו את הילני המלכה לעלות לארץ ישראל, יתכן שהוא משום שחכמים לא ידעו על נזירותה עד שעלתה לארץ, או אולי

יום חמישי ב' שבט ה'תשע"ח

שהיית הנזיר במקום טומאה

והרדב"ז מחלק:

כאן – לאחר שנודע לו התרו בו שיצא ולא יטמא נזיר ולא יצא (וכלשון הרמב"ם: "ואחר שנודע לו התרו בו ולא קפץ ויצא") ולכן לוקה על שהייתו, ואילו להלן – בנכנס לבית הקברות בשידה תיבה ומגדל וקיבל עליו נזירות לא התרו בו שיצא, ולכן אינו לוקה, אבל "אם התרו בו ושהה, פשיטא שהוא לוקה".

וה'שאגת אריה' (החדשות סי' י"ב) מיישב:

הנכנס בשידה תיבה ומגדל לבית הקברות וקיבל עליו נזירות – הכניסה למקום וקבלת הנזירות נעשו בהיתר, וכאשר חבירו פרע את המעזיבה ובטלה החציצה הרי השהיה במקום הטומאה היא 'לאו שאין בו מעשה', ולכן אינו לוקה.

הלכות נזירות פרק ה, הלכה יט: נכנס לאהל המת או לבית הקברות כשנזיר, ואחר שנודע לו התרו בו, ולא קפץ ויצא אלא עמד שם – הרי זה לוקה; והוא שישקא שם כדי השתחויה.

הקשה ה'לחם משנה': להלן (פ"י ה"ט) כתב הרמב"ם שהנכנס לבית הקברות בתוך שידה תיבה ומגדל החוצצים בינו לטומאה וקיבל עליו נזירות, ואחר כך בא חבירו ופרע עליו את המעזיבה, כך שהחציצה הוסרה ונטמא, למרות שלא יצא אלא המשיך לשהות שם – אינו לוקה. ולכאורה הדברים סותרים לדבריו כאן, שהנזיר שנכנס לאהל המת או לבית הקברות בשגגה ולאחר שנודע לו המשיך לשהות שם ולא יצא, לוקה!

לכית הקברות ב'שידה תיבה ומגדל' ותחילת מעשהו בהיתר. מה'שאיין-כן כאן, שהנזיר נכנס למקום טומאה המשיך לשהות במקום הטומאה גם לאחר שנודע לו, כיון שתחילת המעשה היתה באיסור (אף כי בשוגג) כל שהייתו באהל המת נחשבת כ'מעשה', ולוקה.

ואף שלענין בגד כלאים "אם התרו בו ואמרו לו פשוט פשוט והוא לבוש בו ושהה כדי לפשוט וללבוש... חייב" (הל' כלאים פ"י ה"ל), הרי זה מכיוון שתחילת הלבשה היתה על ידי מעשה נחשבת גם השהיה כמעשה. אך זהו דוקא בכלאים, שתחילת הלבשה באיסור, ולכן כשממשיך להיות לבוש, השהיה נגדרת אחר תחילת המעשה. ואינו דומה לנזיר שנכנס

יום שישי ג' שבט ה'תשע"ח

קדושה מול קדושה

שומשמן דולק זמן רב יותר ואילו שמן זית אורו צלול יותר. והרי זו אותה השאלה האם להעדיף את כמות הזמן או את איכות האור.

אך יש לפרש את המחלוקת בענייננו באופן אחר: לכל הדעות קדושת הכהן הגדול גדולה מקדושת הנזיר, והנזיר מביא קרבן על טומאתו והכהן אינו מביא לא משום שקדושת הכהן פחותה אלא משום שהטומאה פוגמת בה פחות מאשר בקדושת הנזיר ולכן די בהזאה וטבילה כדי לחזור לקדושתו. ואילו בקדושת נזיר הטומאה פוגעת פגיעה חמורה יותר ולכן נדרש גם קרבן כדי שיחזור לקדושתו.

ובכן נחלקו התנאים. לדעת רבי אליעזר ראוי להתחשב במידת הפגם שגורמת הטומאה ועדיף לפגום בקדושת הכהן פגימה קלה ולא לפגום בקדושת הנזיר פגימה חמורה, אך לדעת חכמים יש להתחשב בגודל הקדושה הנפגמת ומוטב לפגום בקדושה הנזיר הקלה מאשר בקדושת הכהן החמורה.

(לקח טוב, כרך 12)

הלכות נזירות פרק ז, הלכה יג: נְזִיר וְכֹהֵן שֶׁפָּגְעוּ בַּמִּזְבֵּחַ - וַיִּטְמָא נְזִיר, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא סוֹתֵר הַנִּמִּים הָרִאשׁוֹנִים וּמֵבִיא קֶרֶבֶן טָמְאָה, וְאֵל וַיִּטְמָא כֹהֵן; שָׁזָה - קִדְּשָׁתוּ קִדְּשֵׁת שְׁעָה . . וְהַכֹּהֵן - קִדְּשָׁתוּ קִדְּשֵׁת עוֹלָם.

דין זה שנוי (נזיר מז, א) במחלוקת תנאים. לדעת רבי אליעזר עדיף שהכהן יטמא משום שטומאת הנזיר חמורה מטומאת הכהן, שהרי הנזיר צריך להביא קרבן על טומאתו. ואילו לדעת חכמים עדיף שיטמא הנזיר משום שקדושת הכהן חמורה שהיא קדושת עולם ואינה מוגבלת לזמן. ופסק הרמב"ם כחכמים.

ויש לפרש, כי שורש מחלוקת רבי אליעזר וחכמים הוא האם הכמות עדיפה או האיכות. שכן בקדושת הכהן יש מעלה מצד כמות הזמן (קדושה עולמית) ואילו קדושת הנזיר נעלית יותר מצד האיכות ולכן עליו להביא קרבן על טומאתו. ודוגמא לדבר: הגמרא (שבת כג, א) דנה האם עדיף להדליק נר חנוכה בשמן שומשמן או בשמן זית, שכן שמן

שבת קודש ד' שבט ה'תשע"ח

אדם מוציא דבריו לבטלה?

שלושים יום האומר 'ערך זה עלי' אינו חייב כלום, ולהלן (פ"ו ה"ב) כתב: "המקדיש את עצמו לא הקדיש אלא דמיו, והרי הוא חייב בדמי עצמו", ומבואר בגמרא (גיטין לט, א) שלדעת חכמים לא התכוין שדמיו (כפי שהוא נמכר בשוק) יהיו להקדש היות וכן חורין אינו נמכר, וההקדש לא חל אף שדבריו יהיו לבטלה, ורק לדעת רבי מאיר אומרים שכוונתו להקדיש את דמיו, ואף שכן חורין אינו נמכר, כי אין אדם מוציא דבריו לבטלה. ונשאלת השאלה: מדוע פסק הרמב"ם כאן כחכמים ושם כרבי מאיר?

ומבאר ה'ברכי יוסף' (יד"ד ס' רנח):

לשון 'ערך' אין במשמעותו 'דמים', כנאמר בירושלמי (נזיר ריש פ"ב) "כל הלשונות משמשין לשון דמים חוץ מלשון ערכין, כל הלשונות משמשין לשון ערכין חוץ מלשון דמים", ולכן האומר 'ערכו עלי' על הנערך פחות מכן שלושים יום לא אמר כלום. מה'שאיין-כן במקדיש עצמו, כיון ש"כל הלשונות משמשין לשון דמים", מסתבר שכוונתו להקדש ואינו מוציא את דבריו לבטלה.

הלכות ערכין וחרמין פרק א, הלכה ג: אִם הָיָה הַנֶּעֱרָךְ בֶּן שְׁלֹשִׁים יוֹם אוֹ פָחוֹת - אֵין לוֹ עֶרֶךְ, וְהָאֹמֵר עָלָיו: 'עֶרְךָ זֶה עָלַי' - חָרִי זֶה בְּאֹמְרִי 'עֶרְךָ בְּלִי זֶה', וְאֵינוֹ חַיֵּב בְּלוֹם.

תינוק פחות מכן חודש אין לו 'ערך', כי בתורה נקבע 'ערך' רק מכן חודש ומעלה, אבל יש לו 'דמים', והאומר 'דמיו עלי' נדרו נדר.

ונחלקו רבי מאיר וחכמים (ערכין ה, א) באומר 'ערך זה עלי' על נערך פחות מכן שלושים יום: לדעת רבי מאיר נותן להקדש את דמיו ("כמה שהוא נמכר בשוק" - רש"י), כי אין אדם מוציא דבריו לבטלה, ואם דבריו לא יכולים להתקיים במשמעותם הפשוטה, אומרים שהתכוין למשמעות אחרת, וכיון שהנודר יודע שאין 'ערך' לפחות מכן חודש, וודאי התכוין ל'דמיו'. וחכמים סוברים שלפעמים אדם מוציא דבריו לבטלה ואומר דברים שאינם יכולים להתקיים, ואין כאן נדר. ומקשים האחרונים (ברכת הובח ערכין שם, לח"מ להלן פ"ו ה"כ,

ועוד):

כאן פסק הרמב"ם כחכמים שאם הנערך פחות מכן

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - כ"ז טבת-ד' שבט תשע"ח

יום ראשון כ"ז טבת ה'תשע"ח

הלכות נדרים

פרק רביעי

(1) סוגי הנדרים שאינם מחייבים את הנדר לעמוד בהם, היתר נדרים ע"י חכם או שלשה הדיוטות, המתפסים בנדר ותלותו בו, חוסר זהירות האדם בתנאי הגורם לאיסור נדרו.

1 א. נְדָרִי אֲנִסִּין² וְנְדָרִי שְׁגָגוֹת³ וְנְדָרִי הַבָּאִי - הָרִי
2 אֱלוֹ מִתְרִים⁵, כִּדְרָךְ שְׂבָאֲרָנוּ בְּשִׁבְעוֹת⁶. הָרִי
3 שֶׁהִדְרִיחוֹ הָאֲנִסִּין⁷ וְהַמּוֹכְסִין⁸ וְאָמְרוּ לוֹ: נָדַר לָנוּ
4 שֶׁהַבֶּשֶׂר אֲסוּר עָלֵינוּ אִם יֵשׁ עִמָּךְ דָּבָר שֶׁחַיִּב בְּמַכֶּסֶּ,
5 וְנָדַר וְאָמַר: הָרִי הַפֶּת וְהַבֶּשֶׂר וְהִינֵן אֲסוּרִין עָלַי -
6 הָרִי זֶה מִתָּר בְּכָל⁹, וְאִף עַל פִּי שֶׁהוֹסִיף עַל מָה
7 שֶׁבִקְשׁוּ מִמֶּנּוּ. וְכֵן אִם בִּקְשׁוּ מִמֶּנּוּ שִׁידוּר שְׁלֹא
8 תִּהְיֶה אִשְׁתּוֹ לִי¹⁰, וְנָדַר שְׁלֹא תִּהְיֶה לוֹ אִשְׁתּוֹ וּבְנֵיו
9 וְאֶחָיו - בָּלֵן מִתְרִין¹¹. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזֶה¹².

(2) שנדר מתוך אונס והכרח. (3) כגון שאמר: תיאסר אשתי מליהנות לי, שגנבה את כסי או שהכתה את בני, ונודע שלא גנבה ושלא הכתה. (4) גוזמה ושפת יתר, כגון שאמר: ייאסרו עלי פירות אלו אם לא ראיתי בדרך הזה חיילות הרבה כיוצאי מצרים. או אם לא ראיתי חומת עיר פלונית גבוהה עד לרקיע, שזה לא נתכוון אלא לספר את גובה החומה או רוב העם, דרך גוזמה והפלגה. (5) ואינם צריכים שאלה לחכם. (6) אלא שבשבעות כתב רבינו: הרי זה פטור, משמע שאיסור יש בדבר, אלא שהוא פטור מקרבן, כי אין שבועה בלא הזכרת שם שמים, ואסור להוציא שם שמים לבטלה, אבל בנדרים אין בהם איסור, הואיל ולא גמר בליבו לשם נדר. (7) חמסן ובעל זרוע המשתמש באלימות. (8) לוקח מכס (מס) שלא ברשות המלך, או שלוקח ברשות, אבל מוסיף לעצמו על המס הקצוב. (9) אף על פי שיש עמו דברים החייבים במכס כי האנוס אין פיו וליבו שווים ואין נדרו נדר. (10) ממנו. (11) ליהנות לו. (12) כגון שאומר: נדר זה עלי, אם אין פירות אלו פירות תרומה - והם אינם אוכלים דבר אסור, או שהם מבית המלך ופטורים ממכס.

10 ב. וּבְכָל הַנְּדָרִים הָאֵלֶּי¹³ צָרִיךְ שִׁיתְּכֹהֵן בְּלָבוֹ לְדָבָר
11 הַמִּתְרִי¹⁴. כְּגוֹן שִׁישִׁים בְּלָבוֹ שִׁיחֵיו אֲסוּרִין עָלָיו
12 אוֹתוֹ הַיּוֹם בְּלָבָד אוֹ אוֹתָהּ שָׁעָה, וְכֵן פְּיוּצָא בְּזֶה.
13 וְסוּמָךְ עַל דְּבָרִים שֶׁבְּלָבוֹ, הוּאֵיל וְהוּא אֲנוֹס¹⁵ וְאִינוֹ
14 יָכוֹל לְהוֹצִיא בְּשִׁפְתָּיו, וְנִמְצָא בְּשִׁעָה שִׁידוּר לָהֶן אִין
15 פִּיו וְלִבּוֹ שְׁוִין, כְּמוֹ שְׂבָאֲרָנוּ בְּשִׁבְעוֹת¹⁶.

(13) שנדר מחמת אונס. (14) אבל בנדרים שגגות אין אתה יכול לומר שיתכוון בליבו וכו' שהרי שוגג הוא ואין לבו עמו. (15) כלומר, אף על פי שדברים שבלב אינם דברים,

הואיל ואנוס הוא הרי זה סומך עליהם. (16) שאינו חייב עד שיהא פיו וליבו שווים ולפיכך נשבעים לחרמים ולמוכסים. וכתב הרמ"א שאם יש לחוש שייוודע ביטול נדרו לגויים, אסור, מפני חילול השם. ולכן נענש צדקיהו שעבר על שבועתו לנבוכדנצר אף על פי שהיה בדרך אונס. וראוי להעיר שיש נדרים אונסים מסוג אחר לגמרי, כגון שהדיר ראובן את חבירו מנכסיו אם לא יאכל אצלו ביום פלוני, וחלה חבירו או שערכו נהר ולא יכול היה לבוא, הרי זה מותר, כי אנוס התורה פטרתו.

ג. וְכֵן נְדָרִי זְרוֹזִין¹⁷ - מִתְרִין¹⁸. פִּיזָד? כְּגוֹן שֶׁהִדִּיר
16 חֲבֵרוֹ¹⁹ שִׁיאֲכַל אֲצִלּוֹ²⁰, וְנָדַר זֶה²¹ שְׁלֹא יֵאָכַל, מִפְּנֵי
17 שִׁאֲנוֹ רוּצָה לְהַטְרִיחַ עָלָיו, בֵּין אֲכָל²² בֵּין לֹא אֲכָל²³
18 - שֶׁנִּיְהֶן פְּטוּרִין²⁴. וְכֵן הַמּוֹכֵר שֶׁנָּדַר שְׁלֹא יִמְכֹּר חֲפֵץ
19 זֶה אֱלֹא בְּסִלְעָה²⁵, וְהַלּוֹקֵחַ נָדַר שְׁלֹא יִקְחֶנּוּ אֱלֹא
20 בְּשִׁקְלָה²⁶, וְרָצוֹ²⁷ בְּשִׁלְשָׁה דִּינָרִין - שֶׁנִּיְהֶן פְּטוּרִין²⁸.
21 וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזֶה. לְפִי שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶם לֹא גָמַר
22 בְּלָבוֹ, וְלֹא נָדַר אֱלֹא כְּדִי לְזַרְזֹל אֶת חֲבֵרוֹ²⁹, וְלֹא גָמַר
23 בְּלָבוֹ³⁰.
24

(17) שלא נדר אלא לזרז את חבירו, שלא יעמוד בדעתו. (18) ואינם צריכים שאלת חכם. (19) שאסר עליו הנאתו ממנו. (20) שהזמינו לאכול אצלו, והלה מסרב, עמד המזמין והדירו אם לא יאכל אצלו. (21) המוזמן. (22) וחילל המוזמן את נדרו. (23) בניגוד לדעת המוזמן מדירו. (24) שאין זה נדר. (25) שהוא ארבעה דינרי כסף. (26) חצי סלע, שהוא שני דינרים, שהמוכר אמר: קרבן דמי המקח עלי אם אני מוכרו בפחות מסלע והלוקח אמר: קרבן המקח עלי אם אני אקחנו ביתר משקל. (27) נתרצו והסכימו. (28) לפי שמתחילה לא התכוונו להעמיד את דבריהם בדווקא, וכן דרך המוכרים והלוקחים [=קונים]. (29) שיסכים לשלושה דינרים. (30) נמצא שאין פיו וליבו שווים ואינו נדר. וכאן אין צורך שיתכוון בליבו לדבר אחר, כבנדרים אונסין לעיל, שהרי לא נתכוון לנדר כלל, בעוד שבנדרים אונסין נדר לדעת האנוס, ויש כאן נדר, לפיכך צריך שיתכוון בליבו לדבר המותר. ובירושלמי אמרו: במה דברים אמורים כשאין מעמידים אבל כשמעמידים (שאומרים שתחילת נדרם היה בדווקא ובלב שלם) צריכים היתר חכם. וזהו שדייק רבינו: "שכל אחד מהם לא גמר בליבו". וכתוב ב"הגהות מיימוניות": מה שרגילים בני אדם לומר בין ליהודים, בין לגויים: אמונה שלא אעשה או שאעשה אף על פי שהם נדרים זרוזין, צריכים התרת חכם.

ד. וּמִצֵּין שְׂאִפְלוֹ אַרְבַּעָה מִיַּנִּי נְדָרִים אֱלוֹ, שֶׁהֵן
25 מִתְרִים, שְׂאִסוּר לוֹ לְאָדָם לְהִיטֵל נוֹדֵר בָּהֶן עַל מִנֵּת
26 לְבִטְלָן? תִּלְמוּד לֹא־מֵר: לֹא יִחַל דְּבָרוֹ - לֹא יַעֲשֶׂה
27 דְּבָרָיו חֲלִין³¹.
28

(31) וגדולה מזו שנינו: "מניין לנדרים שהם מותרים לך מן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

השמים ובני אדם נוהגים בהם איסור, שלא תהא נודר ומבטל, תלמוד לומר, לא יחל דברו - שלא יעשה דבריו חולין".

ה. מי שְנָדַר וְנָחַם³² עַל נִדְרוֹ - הֲרִי זֶה נִשְׁאַל³³ לְחֻכָּם וּמִתִּירוֹ³⁴. וְדִין הַתֵּר נִדְרִים כְּדִין הַתֵּר שְׂבוּעוֹת: שֶׁאֵין מִתִּיר אֶלָּא חֻכָּם מִבְּהֶק³⁵, או שְׁלֹשָׁה הִדְיוּטוֹת³⁶ בְּמָקוֹם שֶׁאֵין חֻכָּם. וּבְלִשׁוֹן שְׁמִיתִין הַשְּׂבוּעָה מִתִּירִין הַנִּדְרִים³⁷. וְכֵן שֶׁאֵר הַעֲנִינּוֹת שֶׁפָּרְשָׁנוּ בְּשְׂבוּעוֹת - כֵּלָּן בְּנִדְרִים כְּדִרְךָ שֶׁהֵן בְּשְׂבוּעוֹת³⁸.

ח. וְכֵשֶׁם שֶׁהָאָב או הַבַּעַל מִפֶּר נִדְרֵי אָסֵר, כֶּף מִפֶּר נִדְרֵי הַקִּדְּשׁוֹת⁴⁷ הַדּוּמִין לְנִדְרֵי הָאָסֵר.

47) שהרי בפרשת נדרים העוסקת בהפרת נדר האשה על ידי האב או הבעל, נאמר: "זה הדבר" כמו שנאמר ב"שחוטין חוץ" - לומר שגם בנדר הקדש מועילה שאלה, מעתה גם הפרת האב והבעל מועילה, שהרי ההפרה מפורשת בתורה יותר מ"היתר חכם" שאינו אלא מפי הקבלה.

ט. מי שְנָדַר, וְשָׁמַע חֲבֵרוֹ וְאָמַר 'אֲנִי', וְשָׁמַע שְׁלִישִׁי וְאָמַר 'אֲנִי'⁴⁸, וְנִשְׁאַל הָרֹאשׁוֹן עַל נִדְרוֹ וְהַתֵּר - הִתֵּרוֹ כֵּלָּן⁴⁹. נִשְׁאַל הָאֲחֵרוֹן וְהַתֵּר - הָאֲחֵרוֹן מִתֵּר, וְכֵלָּן אֲסוּרִין⁵⁰. נִשְׁאַל הַשְּׁנִי וְהַתֵּר - הַשְּׁנִי וְשָׁל אֲחֵרוֹ מִתֵּרִין, וְהָרֹאשׁוֹן אֲסוּרִי⁵¹.

48) שגם אני רוצה בנדר זה כמותו וכל זה בתוך כדי דיבור של קודמו. 49) הואיל וכולם תלו את נדריהם זה בזה, נמצא כשהותר הראשון - הותרו כולם. 50) שהם לא תלו את נדריהם בו. 51) שכל אחד התפס נדרו בחבירו, נמצא מהשני ולמטה מותר - ממנו ולמעלה אסור.

י. וְכֵן הַמִּתְפִּיס דְּבָרִים הַרְבֵּה בְּנִדְרָה, כְּגוֹן שֶׁנָּדַר עַל הַפֶּת וְהַתְּפִיס הַבְּשָׂר⁵², וְנִשְׁאַל עַל הַפֶּת וְהַתֵּר בָּהּ - הַתֵּר הַבְּשָׂר⁵³. נִשְׁאַל עַל הַבְּשָׂר וְהַתֵּר בּוֹ - לֹא הַתֵּר הַפֶּת.

52) אפילו לאחר כדי דיבור. 53) מאחר שהפת הותרה, נמצא שהתפסת הבשר בפת, הייתה בדבר המותר ולא בדבר הנדר.

יא. הַנִּשְׁפָּע או הַנּוֹדֵר שֶׁאֵינוֹ נִהְיָה לְכָלֶכֶם⁵⁴, וְנִשְׁאַל עַל נִדְרוֹ או עַל שְׂבוּעָתוֹ עַל אֶחָד מֵהֶם וְהִתִּירוֹ⁵⁵ - הִתֵּרוֹ כֵּלָּם⁵⁶; שֶׁהַנִּדְרָה שֶׁהַתֵּר מִכָּלֵּל - הַתֵּר כֵּלָּם. אָמַר שֶׁאֵינוֹ נִהְיָה לְזֶה וְלָזֶה וְלָזֶה: הַתֵּר הָרֹאשׁוֹן - הִתֵּרוֹ כֵּלָּן⁵⁷; הַתֵּר אֲחֵרוֹן - הָאֲחֵרוֹן מִתֵּר, וְכֵלָּן אֲסוּרִין. שֶׁאֵינוֹ נִהְיָה לְזֶה וְלָזֶה לְזֶה⁵⁸ - צְרִיכִין פֶּתַח לְכָל אֶחָד וְאֶחָד⁵⁹. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזֶה.

54) לכל אנשי החבורה. 55) החכם. 56) כיוון שלא נדר מתחילה אלא על דעת שיתקיים כולו, נמצאת התרת מקצתו - פתח התרה לכולם. ובירושלמי אמרו: "ככל היוצא מפיו יעשה" - מכאן, לנדר שבטל מקצתו בטל כולו, שאם אין הנדר ככל היוצא מפיו אינו חל לחצאין. 57) הואיל והשתמש בוא"ו החיבור נתכוון לכללם כאחד ולתלות זה בזה, כל אחד בחבירו הקודם לו. 58) כאן לא התבטא

32) מתחרט. 33) נבדק ונחקר על ידי החכם על פרטי הנדר, כדי שהחכם ימצא לו פתח חרטה, נמצא שהחכם החוקר הוא השואל והנודר הוא הנשאל. 34) "כי כך למדו ממשה רבינו ... שזה הכתוב לא יחל דברו - שלא יחלל הוא בעצמו דרך קלות ראש בשאט נפש ... אבל אם ניחם וחזר, חכם מתיר לו". 35) מומחה ובקי בהלכות נדרים, אבל אין צריך שיהיה מוסמך מבית דין הגדול שבירושלים. 36) שאינם מלומדים, אבל בעלי שכל, שאם יסבירו להם עניין היתר נדרים יבינוהו כל צרכו. 37) שאומרים לו: שרui לך, או מותר לך או מחול לך. אבל אם אמרו לו: מופר לך או נעקר נדרך, אין זה כלום. 38) שהתורה עצמה הקישה (השוותה) אותם בפסוק אחד, שנאמר "איש כי ידור נדר לה' או הישבוע שבועה ... לא יחל דברו".

7 ו. וְאֵין מִתִּירִין הַנִּדְרֵי עַד שִׁיחֹל³⁹, בְּשְׂבוּעָה⁴⁰.

39) כגון שהיה עומד בניסן ונדר לאסור על עצמו אכילת בשר מראש חודש אייר, וניחם, אינו נשאל עד שייכנס אייר, שנאמר "לא יחל דברו ככל היוצא מפיו יעשה", אחר שחל הנדר ובא לידי עשייה, אזי הוא אינו מוחל ואחרים (החכם) מוחלים לו. 40) שאין נשאלים עליה עד שתחול.

8 ז. וְכֵשֶׁם שֶׁנִּשְׁאַלִים עַל נִדְרֵי הָאָסֵר⁴¹ וּמִתִּירִין אוֹתוֹ, 9 כֶּף נִשְׁאַלִים עַל נִדְרֵי הַקִּדְּשׁ⁴² וּמִתִּירִין אוֹתוֹ⁴³. בֵּין 10 נִדְרֵי קֶדְשִׁי בְּדֶק הַבֵּית⁴⁴ בֵּין קֶדְשִׁי מִזְבֵּחַ⁴⁵. וְאֵין 11 נִשְׁאַלִין עַל הַתְּמוּרָה⁴⁶.

41) שאדם אסור פירותיו על עצמו. 42) שהקדיש לגבוה, ונאסר בהנאה על הכל. 43) נדרים עה. "יש שאלה בהקדש", מכיוון שהחכם מוצא לו פתח חרטה ועוקר את נדרו מעיקרו. נמצא שהקדשו טעות, והקדש טעות אינו הקדש. והוא הדין לכל דבר המתקדש במוצא שפתיו כגון תרומה ומעשר, מועילה בו שאלה לבטלו ולהפקיעו מקדושתו. שאין נשאלים אלא על נדרי איסור, "אבל נדרי הקדש מצוה לקיימם, ולא יישאל עליהם אלא מדוחק, שנאמר, נדרי לה' אשלם". 44) דברים שאינם ראויים למזבח אלא מוקדשים לטובת תיקון בית המקדש והחזקתו כגון בהמה טמאה או בעלת מום וכדומה. 45) בעלי חיים טהורים הראויים להיקרב על המזבח והוקדשו לעלות קרבן עליו. על הכל מועילה שאלה להתיר קדושתו. כמו שדרשו בנדרים לומר שיש שאלה בהקדש כבנדרים. ולפי זה אם הקדיש בהמה להקריבה בפנים (בעזרה) ושחטה בחוץ ונתחייב כרת, ואחר כך נשאל על הקדישו הרי זה פטור,

מילה או סיום מסכת. (75) שמפציר בו לאכול עמו. (76) "לווה אדם תעניתו ופורע" ואפילו כשנדר לצום. (77) באותו יום. ולא יאכל עוד בו ביום, על סמך שיתענה יום אחר, כיוון שפרט בנדרו יום זה. (78) ולא קבע איזה יום. (79) כדי לקיים את נדרו. אבל באותו היום מותר לו לאכול עוד.

פרק חמישי

(1) ההבדלים בין האוסר פירות אלו על חברו, לאוסר פירותיו על חברו ולא הדגיש אלו, יחסי נדר בין בן לאביו ותוצאותיו, תערובת הדבר הנדור בדבר המותר וביטולה, חליפי פירות נדורים או גידוליהם.

א. ראובן שֶאָמַר לְשִׁמְעוֹן: הֲרִינִי עָלֶיךָ חֶרֶם,²⁴ או
הֲרִי אֶתָּה אֲסוּר בִּהְנִיתִי - נֶאֱסַר עַל שִׁמְעוֹן שִׁיְהֶנָּה
בְּרֹאוּבֵן.²⁵ וְאִם עֶבֶר וְנִהְנָה - אֵינִי לֹקֶה, שֶׁהֲרִי לֹא
אָמַר שִׁמְעוֹן כְּלוּם.²⁶ וּמִתֵּר לְרֹאוּבֵן לִהְנוֹת בְּשִׁמְעוֹן,
שֶׁהֲרִי לֹא אֲסַר עֲצָמוֹ בִּהְנִיתִי.²⁷

(2) שנכסי יהיו עליך כחרם של בדק הבית, שאסור ליהנות ממנו (ראה לעיל פ"א, הי"ד. פ"ב, ה"ח). (3) משנה בנדרים מז: שאדם יכול לאסור את נכסיו על אחרים. (4) ולא אמר, ולא "דבר שהוא כענין אמן שהוא קבלת דברים" (ראה לעיל פ"כ, ה"א) ולפיכך אינו עובר ב"לא יחל דברו". וכן משמע מרש"י ביצה לט: שכל שלא דיבר מאומה, אינו עובר משום "לא יחל", אבל אסור לו להינות מנכסיו שעשאו המדיר עליו כהקדש (אור שמח). אמנם אם המדיר עצמו ינהג את המודר, ילקה המדיר משום "לא יחל דברו", כמבואר לקמן פ"י, הי"ב (לחם משנה). (5) אין אומרים דעתו של ראובן היתה להיות מובדל משמעון, לא לההנותו ולא ליהנות ממנו (רדב"ז).

ב. אָמַר לְשִׁמְעוֹן: הֲרִי אֶתָּה עָלִי חֶרֶם,²⁹ או הֲרִינִי
אֲסוּר בִּהְנִיתִךְ - הֲרִי נֶאֱסַר רֹאוּבֵן מִלִּהְנוֹת בְּשִׁמְעוֹן.
וְאִם נִהְנָה - לֹקֶה, שֶׁהֲרִי חָלַל דְּבָרוֹ. וְשִׁמְעוֹן מִתֵּר
בִּהְנִיתִי רֹאוּבֵן. אָמַר לוֹ: הֲרִינִי עָלֶיךָ חֶרֶם וְאֶתָּה עָלִי,
או הֲרִינִי אֲסוּר בִּהְנִיתִךְ וְאֶתָּה אֲסוּר בִּהְנִיתִי - שְׁנֵיהֶם
אֲסוּרִין זֶה בְּזֶה.³⁴ וְכֵן כֹּל בִּיּוֹצֵא בְּזֶה.

(6) שנכסיך יאסרו עלי כחרם. (7) משנה בנדרים מז: ומובן שאינו לוקה אלא הנודר בלבד ולא לחברו הנאסר. וראה לקמן פ"ז ה"א-ג.

ג. רֹאוּבֵן שֶאָמַר לְשִׁמְעוֹן: הֲרִי פְרוֹת פְּלוּנִי אֲסוּרִין
עָלֶיךָ, או הֲרִי אֶתָּה אֲסוּר בִּהְנִיתִי פְּלוּנִי - אֵין זֶה
כְּלוּם; שֶׁאֵין אָדָם אוֹסֵר חֶבְרוֹ בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ שְׁלוֹם,³⁷
אֶלָּא אִם כֵּן עָנָה שִׁמְעוֹן אָמֵן, כִּמּוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ.³⁸

(8) נדרים מז. וכן אמרו לענין איסור עבודה-זרה, נאמר בתורה (דברים ז, כה) "פסילי אלהיהם" - אינם נאסרים עד שיפסלו בעליהם (קריית ספר). (9) לעיל פ"ב, ה"א.

ד. הָאוֹמֵר לְחִבְרוֹ: כִּפְרִי זֶה אֲסוּרָה עָלֶיךָ, אָף עַל פִּי
שְׁתַּנְּתָּה לוֹ בְּמִתְנַהֲגָה⁴⁰ - הֲרִי זֶה אֲסוּרָה עָלָיו.³⁹ מֵת

בוא"ו החיבור, נמצא שנדר באופן פרטי לכל אחד ואחד, ולא תלה אותם זה בזה. (59) שהרי כל אחד מהם הודר על ידו בפני עצמו.

יב. נָדַר כְּנִזְרָא⁶⁰ וּבְקִרְבָּן⁶¹ וּבִשְׁבוּעָה⁶², או שֶׁנָּדַר וְאֵין
יָדוּעַ בָּאֵי זֶה מִהֵן נָדַר - פֶּתַח אֶחָד לְכָלָן.⁶³

(60) להיות נזיר. (61) שאמר קרבן דבר פלוני עלי. (62) שבועה שלא אוכל בשר ביום פלוני. (63) הואיל והכל נדר אחד הוא, נדר שהותר מקצתו - הותר כולו. ואפילו לא מצא פתח חרטה אלא לנדרו שהוציא בשפתו לאחרונה - הותרו כולם, שהכל נדר אחד הוא.

יג. הַנּוֹדֵר מֵאֲנָשִׁי הָעִיר⁶⁴ וְנִשְׁאָל לְחֶכֶם שְׁבַעִיר⁶⁵,
או שֶׁנָּדַר מִיִּשְׂרָאֵל⁶⁶ וְהָרִי הוּא נִשְׁאָל לְחֶכֶם
שְׁבִיטִשְׂרָאֵל⁶⁷ - הֲרִי נָדָרוֹ מִתֵּר.

(64) שאסר על עצמו הנאה מבני עירו. (65) אף על פי שלכתחילה אסור לו להישאל לו, שהרי הוא נהנה מהתרת החכם, שהוא מבני עירו. (66) מכל ישראל שבעולם. (67) כאן מותר לו להישאל אפילו לכתחילה, שהרי אי אפשר לו בחכם אחר, שאסר עליו הנאת כל ישראל, אבל בנודר מאנשי העיר, אפשר לו להישאל לחכם שבעיר אחרת.

יד. הָאוֹמֵר: פְּרוֹת אֵלֹו אֲסוּרִין עָלִי הַיּוֹם אִם אֵלֶךְ
לְמַחֵר לְמָקוֹם פְּלוּנִי - הֲרִי זֶה אֲסוּר לְאָכְלָם הַיּוֹם,
גְּזֵרָה שְׁמָא יִלָּךְ לְמַחֵר לְאוֹתוֹ מָקוֹם. וְאִם עֶבֶר וְאֶכְלֵן
הַיּוֹם, וְהִלָּךְ לְמַחֵר - לֹקֶה⁶⁸; וְאִם לֹא הִלָּךְ - אֵינוֹ
לֹקֶה.⁶⁹

(68) על אכילתו משום: לא יחל דברו. (69) אף על פי שעבר על איסור חכמים באכילתו אתמול.

טו. אָמַר: הֲרִי הֵן אֲסוּרִין לְמַחֵר אִם אֵלֶךְ הַיּוֹם
לְמָקוֹם פְּלוּנִי - הֲרִי זֶה מִתֵּר לִילָךְ הַיּוֹם לְאוֹתוֹ
הַמָּקוֹם, וְיִאֲסְרוּ עָלָיו אוֹתֵן הַפְּרוֹת לְמַחֵר. וְכֵן כֹּל
בִּיּוֹצֵא בְּזֶה.⁷⁰ מִפְּנֵי שֶׁאֵדָם זֶהִיר בְּדָבָר הָאֲסוּר שֶׁלֹּא
לְעִשְׂוֹתוֹ,⁷¹ וְאֵינוֹ זֶהִיר בְּתַנְאֵי שְׁגוּרָם לְאָסֹר דָּבָר
הַמִּתֵּר.⁷²

(70) כגון שאמר: תיאסר עלי שינה למחר אם אישן היום. (71) ולפיכך אין לחוש, שמא יאכל הפירות למחר, שלא ירצה לעבור על נדרו, שהוא איסור אכילתם. (72) ולפיכך בדין הקודם יש לחוש שמא ילך למחר, ונמצא שאכל פירותיו באיסור.

טז. הַנּוֹדֵר לְצוּם עֶשְׂרֵה יָמִים⁷³ בָּאֵי זֶה יוֹם שִׁירְצָה,
וְהָיָה מִתְעַנֶּה בְּיוֹם אֶחָד מֵהֶם, וְהִצְרֵף לְדָבָר מִצְוָה⁷⁴
או מִפְּנֵי כְבוֹד אָדָם גְּדוֹל⁷⁵ - הֲרִי זֶה אוֹכֵל וּפּוֹרֵעַ
יוֹם אֶחָד⁷⁶, שֶׁהֲרִי לֹא קִבַּע הַיָּמִים בְּתַחֲלַת הַנֶּדֶר. נָדַר
שְׁיִצּוּם הַיּוֹם, וְשָׁכַח וְאָכַל - מְשֻׁלִּים לְצוּם⁷⁷. נָדַר
שְׁיִצּוּם יוֹם אֶחָד או שְׁנָיִם⁷⁸, וּבִקְשָׁתְּחִיל לְצוּם שָׁכַח
וְאָכַל - אֶבֶר תַּעֲנִיתוֹ, וְחֵיב לְצוּם יוֹם אֶחָד⁷⁹.

(73) בלתי רצופים. (74) לאכול בסעודת מצוה כגון ברית

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(24) ופירש: בין בחיי בין במותי. (25) ואם לא היה תלמיד חכם, הרי הוא רוצה ליתן את נכסיו לבנו השני, אחיו של בנו הנאסר והגון ממנו, וממילא לא ישאר לבן הבן כלום (נדרים מח: ובר"ן שם). (26) כלומר בן הבן זוכה בהם, ואסור לאביו לתתם לאחיו או לבנים אחרים (כסף משנה). (27) כל זה לענין זכיה וקנין, אבל ענין היתר הנאה, אפילו אם בן הבן לא יהיה תלמיד חכם, מותר לו ליהנות מהנכסים, כמבואר בסמוך ה"ח. וכן דעת הראב"ד. ולא הוצרך רבינו אלא ללמדנו שכל האומר לחברו: קנה אותה על-ימנת להקנות לאחר, קנה השני בהקנת הראשון, אעפ"י שהראשון לא קנה כלום לעצמו, ולפיכך יזכה בן הבן כשיהיה תלמיד חכם, אף-על-פי שהבן עצמו לא קנה עכשיו לעצמו בקנין זה.

ח. זֶה הַבֶּן הָאֲסוּר בִּירֶשֶׁת אָבִיו, אִם נָתַן יֶרֶשֶׁת אָבִיו לְאֶחָיו²⁸ או לְבָנָיו²⁹ - הֲרִי זֶה מִתְּרִי³⁰. וְכֵן אִם פָּרַעַם³¹ בְּחוּבוֹ או בְּכִתְּבַת אִשְׁתּוֹ. וְצָרִיךְ לְהוֹדִיעַן שְׂאֵלוֹ נִכְסֵי אָבִי שְׂאֲסָרֵן עָלָיו³². שֶׁהַנֶּשֶׁבַע שְׂאֵל יִהְיֶה בּוֹ חֲבֵרוֹ - מִתְּרִי לֹא³³ לְפָרַע אֶת חוּבוֹ³⁴, כְּמוֹ שְׂיִתְּבָאָר³⁵.

(28) בן אביו. (29) שהם נכדי אביו (כפירוש המשנה לרבינו). (30) שגוף הנכסים שלו הם, אלא שאסור לו ליהנות מהם (משנה בבבא קמא קט). ואעפ"י שיש לו טובת הנאה בזה שהוא מהנה אותם, וגם הם עתידים להחזיק לו טובה בעד נתינתו, נמצא שהוא נהנה מנתינתו? הואיל והוא מודיעם, שממון זה אסור לו ומפני כך הוא נותנו להם, וגם הם יש להם שייכות משפחתית לממון זה, נמצא שאין לו בנתינתו זו טובת הנאה מרובה (כס"מ). (31) בדפוס רומי ובכת"י התימנים: פרעה. (32) וממילא אין לו טובת הנאה בנתינתו, שהרי הוא מוכרח ליתנה, כנ"ל. וכן אמרו שם בבבא קמא קט. לענין גזל אביו. וגם חובה עליו להודיעם, כדי שלא יחזרו אחיו ובניו ליתנם לו במתנה או לההנותו בהם, שאלו הנכסים נאסרו עליו אפילו כשבאו לידו על ידי אחר (רדב"ז). (33) לנשבע עצמו. (34) עבור חברו. (35) לקמן פ"ו, ה"ד "שהרי לא הגיע ליד ראובן (המודר) כלום, אלא מנע ממנו התביעה, ומניעת התביעה אינה בכלל איסור הנתינה" והואיל ואביו עצמו שהדירו מנכסיו היה יכול לפרוע בעדו את חובו, קם הבן במקומו לפרוע חוב עצמו ולהבריח הארי (הנושה) מעליו (רדב"ז).

ט. מִי שְׂנֵאָסֵר³⁶ עָלָיו מִיָּן מִמֵּי מֶאֱכָל בֵּין בְּנֵדֵר בֵּין בְּשִׁבּוּעָה, וְנִתְּבָשַׁל עִם מֵינִים אֲחֵרִים או נִתְּעָרַב עִמָּהֶן - הֲרִי זֶה מִתְּרִי בְּמֵינִים הַמִּתְּרִים, אֵף עַל פִּי שֵׁישׁ בִּהֶן טַעַם הַמֵּין הָאֲסוּר³⁷. וְאִם נֵאָסֵר בְּפִרְוֹת אֱלוֹ³⁸ וְנִתְּעָרַב בְּאַחֲרִים: אִם יֵשׁ בִּהֶן טַעַם דָּבָר הָאֲסוּר - אֲסוּרִין, וְאִם לֹא³⁹ - מִתְּרִין⁴⁰.

(36) שאסר על עצמו, ובסמ"ג לא-תעשה רמב, מעתיק דברי רבינו: מי שאסר עליו. (37) משנה בנדרים נב. שלא אסר על עצמו אלא אותו מין כמו שהוא בעינו, ולא ע"י תערובת. (38) שאמר פירות אלו (המונחים לפניו) אסורים עלי. (39) כגון שטעמם איש אחר, ומצא שאין בהם טעם הדבר האסור, או שהיו בהם ששים נגד הדבר האסור. (40) כדין

1 וְנִפְלָה לוֹ בִּירֶשֶׁה¹², או שְׁנִתְּנָה לוֹ אַחֵר בְּמִתְּנָה¹³ -
2 הֲרִי זֶה מִתְּרִי; שְׂאֵל אָמַר לוֹ אֵלָא כְּפָרִי¹⁴, וְהָרִי אֵינָה
3 עֲתָה שְׂלוֹ¹⁵.

(10) ואינה עוד שלו. (11) ואין אומרים לא נתכוין זה, אלא לאסרה כשיזמינו לאכול עמו, שעדיין היא שלו, אבל לא כשינתנה לו במתנה, שלאחר שנתנה אינה עוד ברשותו, מאחר שאמר: אסורה עליך, עשאה עליו כהקדש (נדרים לד:). (12) כגון שהיה המודר קרובו וראוי ליורשו. (13) שנתנה המדיר תחילה במתנה לאיש אחר, ואותו אחר נתנה למודר זה. (14) כל עוד שהיא שלי. (15) מאחר שמת, אין הככר שלו (נדרים לו). אלא ששם (לד:) הגירסא היא: "ככר עליך". ורבינו סובר, שאפילו אמר: "ככרי זו עליך" ומת, הרי זו מותרת (ראה לקמן פ"ח, ה"א). ויתכן, שהיה גורס שם: "ככרי זו עליך" כי מאחר שהדגיש ככרי, אעפ"י שהוסיף: זו, אין כוונתו, אלא כל זמן שהיא ברשותו (רדב"ז).

4 ה. אָמַר לוֹ: פְּרוֹת אֵלוֹ אֲסוּרִין עָלֶיךָ, וְלֹא אָמַר לוֹ
5 פְּרוֹתִי, אֵף עַל פִּי שְׂמִכְרָן¹⁶ או שְׁמַת וְנִפְלוֹ לְאַחֵר -
6 הֲרִי אֵלוֹ אֲסוּרִין עָלָיו. שֶׁהָאֲסוּר דָּבָר שֶׁהוּא שְׂלוֹ עַל
7 חֲבֵרוֹ, אֵף עַל פִּי שְׂיִצָּא מִרְשׁוֹתוֹ - הֲרִי הוּא בְּאֲסוּרוֹ
8 עוֹמֵד¹⁷; אֵלָא אִם בֵּן אָמַר נִכְסֵי או בֵּיתִי או פְּרוֹתִי
9 וְכִיִּצָּא בְּלִשׁוֹנוֹת אֵלוֹ, שֶׁהָרִי לֹא אֲסוּרִין¹⁸ אֵלָא כָּל
10 זְמַן שֶׁהֵן בְּרִשׁוֹת.

(16) לאחר, ואותו לוקח רוצה לתתם למודר זה. (17) נדרים מב: מז. הואיל וחל עליהם איסור, שוב אינו נפקע (ר"ן שם). (18) שמתחילה לא אסרם אלא כל עוד יהיו שלו. והשווה לקמן פ"ח, ה"א.

11 ו. הָאֲמִיר לְבָנוֹ: הֲרִי אֶת אֲסוּר בִּהְנִיתִי, או שְׁנִשְׁבַּע¹⁹
12 שְׂאֵל יִהְיֶה בּוֹ²⁰, אִם מֵת - יִירָשְׁנוּ²¹; שְׂזָה פְּאוּמֵר:
13 נִכְסֵי עָלֶיךָ אֲסוּרִין. אֲסֵר עָלָיו הִנֵּיתוֹ, וּפְרַשׁ: בֵּין
14 בְּחַיִּי בֵּין בְּמוֹתִי, אִם מֵת - לֹא יִירָשְׁנוּ²²; שְׂזָה כְּמוֹ
15 שְׂאֲמַר לוֹ: נִכְסִים אֵלוֹ אֲסוּרִין עָלֶיךָ²³.

(19) האב. (20) ונאסר הבן בהנתינו, כמבואר לעיל הל' שבועות פ"ה, ה"ד. ולדעת הרדב"ז שם, הכוונה כשקיבל הבן את השבועה באמירת אמן וכדומה, ולדעת ה"כסף משנה" אפילו כשלא קיבל עליו את השבעת אביו, חלה עליו השבועה לענין שצריך להזהר שלא ליהנות לו, אלא שאינו לוקה עד שיקבל. (21) משנה בבא קמא קח: שהירושה באה ממילא, ואין זו כאילו נתנה לו אביו (קרי' ספר). (22) משנה שם, אעפ"י שהוא זוכה בהם, אסורים הם עליו בהנאה (ר"ן לנדרים מז). וכמבואר בסמוך ה"ח. (23) נדרים מז. שיכול לאסרם אפילו כשיצאו מרשותו. וכמבואר בהלכה הקודמת.

16 ז. אֲסֵר בְּנוֹ בִּהְנִיתוֹ²⁴, וְאָמַר: אִם יִהְיֶה בֵּן בְּנִי זֶה
17 תְּלָמִיד חֶכֶם, יִקְנֶה בְּנִי זֶה נִכְסֵי כְּדִי לְהַקְנוֹתָ לְבָנוֹ²⁵
18 - הֲרִי זֶה מִתְּרִי²⁶, וְיִהְיֶה הַבֶּן אֲסוּר בְּנִכְסֵי הָאָב, וְכֵן
19 הַבֶּן מִתְּרִי בִּהֶן אִם יִהְיֶה תְּלָמִיד חֶכֶם כְּמוֹ שֶׁהִתְנַהֵּן²⁷.

לפי⁵⁴, או קרְבָן הֵן עַל פִּי - הָרִי זֶה אָסוּר
בְּחִלּוּפֵיהֶן⁵⁵ וּבְגִדּוּלֵיהֶם⁵⁶, וְאֵין צָרִיף לֹאמַר בְּמִשְׁקִין
הַיּוֹצֵאִין מֵהֶן⁵⁷.

53) אסורים עלי כקרבן. 54) אעפ"י שמשמעו רק אכילה ולא שאר הנאות. 55) אם הוחלפו בפירות אחרים או במעות, אסור לנודר ליהנות מהם. 56) אם נטעם, הגדל מהם אסור. כי הואיל ופירט הפירות וייחדם עשאו עלי כהקדש שאוסר חילופיו וגידוליו (משנה בנדרים נז. ובר"ן שם). אבל אילו היה נודר סתם מן התאנים או מן הענבים, ולא היה מייחד "פירות אלו" לא עשאו הקדש, שלא נתכוין אלא לאסור עצמו מאכילת אותו מין ולא בחילופיו וגידוליו (ר"ן שם). 57) שהם יוצאים מעצם הפרי, ועדיפים מחילופין וגידולים שאינם עצם אותם הפירות. וכן אמרו (נדרים נב:) "הא עדיפא להשמיענו" וכו', הרי שחילופיהם יש בהם יותר חידוש ממשקין היוצאים מהם (לחם משנה, ובר"ן שם).

יד. נָדַר או נִשְׁבַּע שְׂאִינִי אוֹכֵל אוֹתָם או שְׂאִינִי
טוֹעֵם אוֹתָם: אִם הָיָה דָּבָר שֶׁזָּרְעוּ כֹּלָה⁵⁸ כְּשִׁזְרָעוּ,
כְּגוֹן חֲשֵׁה וּשְׁעוֹרָה - הָרִי זֶה מִתֵּר בְּחִלּוּפֵיהֶן
וּבְגִדּוּלֵיהֶן⁵⁹; וְאִם הָיָה הַדְּבָר⁶⁰ שְׂאִין זָרְעוּ כֹּלָה
בְּאֶרֶץ כְּשִׁזְרָעוּ⁶¹, כְּגוֹן בְּצִלִּים וְשׁוּמִין - אִפְלוּ גִדּוּלֵי
גִדּוּלִין⁶² אֲסוּרִין⁶³. וּבֵין כֶּף וּבֵין כֶּף⁶⁴, מִשְׁקִין
הַיּוֹצֵאִין מֵהֶן⁶⁵ - סִפְקָה⁶⁶. לְפִיכָה, אִם שָׁתָה מֵהֶן -
אֵינוֹ לֹקְהָ⁶⁷.

58) נפסד ונאבד. 59) שלא אסר עצמו אלא בפירות אלו, ובחילופיהם ובגידוליהם אין טעם אותם הפירות שאסרם עליו (משנה שם נז. ובר"ן). 60) בכת"י התימנים: דבר. 61) שאין הזריעה כלה ונרקבת, אלא גוף הזרע רבה וגדל. 62) שזרע את הגידולים הראשונים ויצאו גידולים שניים. 63) שהרי מעורב בהם גוף האיסור, הוא הזרע הראשון שאינו כלה בארץ (משנה שם). וכל זה מוסב גם על האמור בהלכה הקודמת: "הרי זה אסור בחילופיהם ובגידוליהם" שמשמעו: דוקא גידולים, אבל גידולי גידולים מותרים כדין חליפי חליפים שמותרים, אין זה אלא בדבר שזרעו כלה, אבל בדבר שאין זרעו כלה אפילו גידולי גידולים אסורים (ר"ן שם). 64) בין זרעו כלה, בין אינו כלה. 65) מאלו פירות שאמר עליהם: קרבן שאיני אוכל אותם, או שאיני טועם אותם. 66) אם הם אסורים או לא, כי יתכן שלא התכוין אלא לאסור עליו טעימת הפירות עצמם ולא המשקין היוצאים מהם, שהם כנוססים ומופקדים בתוך הפירות ואינם כגוף הפרי (שם נדרים נב: בעיא שלא נפשטה) וספק תורה - להחמיר. 67) שאין לוקים על הספק. וכל זה כשלא אמר אלא: קרבן ענבים שאני טועם, אבל אמר: קרבן זיתים וענבים אלו, אסור בהם וביצא מהם, כמפורש במשנה שם וכמבואר שם בגמרא, שכל שאמר: פירות אלו, עשאו עליו כחתיכת איסור שאסור בה וברוטבה ובטעמה (רא"ש שם). והשווה לקמן פ"ט, הי"ד.

טו. וְכֵן הָאֹמֵר לֹאשְׁתּוֹ: מַעֲשֵׂה יְדִיךָ עָלֶי קֶרְבָן⁶⁸,
או קֶרְבָן הֵן לְפִי, או קֶרְבָן הֵן עַל פִּי - אָסוּר

כל דבר איסור המתערב בהיתר ואין בו טעם האיסור, הרי זה מותר, כמבואר בהל' מאכלות אסורות פט"ו, ה"ו.

1. י. פִּיכָה? נֶאֱסַר בְּבִשְׂרִי⁴¹ או בֵּינִי - הָרִי זֶה מִתֵּר
לְאָכֹל מֶרֶק וִירִקוֹת וְשִׁנְתִּבְשָׁלוּ עִם הַבִּשְׂרָה וְעִם הַיֵּין,
אִף עַל פִּי שֵׁשׁ בֶּהֱן טַעַם הַבִּשְׂרָה⁴² או טַעַם הַיֵּין,
וְאֵינוֹ אָסוּר אֲלָא בְּאִכִּילַת בִּשְׂרָה בְּפִנִּי עֲצָמוֹ או
לְשִׁתּוֹת יֵין בְּפִנִּי עֲצָמוֹ.

41) שאמר קרבן עלי בשר, ולא אמר: בשר זה. 42) שלא אסר עצמו אלא במה שנקרא בשר, ולא בדבר שבלע טעמו (משנה שם וברא"ש).

6. יא. נֶאֱסַר בְּבִשְׂרָה זֶה או בֵּינִי זֶה, וְנִתְבַּשַׁל עִם הַיֵּין:
אִם יֵשׁ בִּירִקוֹת טַעַם בִּשְׂרָה או טַעַם הַיֵּין - אֲסוּרִין,
וְאִם לֹא - מִתֵּרִין. שִׁזְהָ הַבִּשְׂרָה וְזֶה הַיֵּין נִעְשֶׂה כְּמוֹ
בִּשְׂרָה נְבִלּוֹת⁴³ וְשִׁקְצִים וְכִיּוּצָא בִּהְיִין⁴⁴. וְכֵן כָּל כִּיּוּצָא
בִּזְהָ⁴⁵. לְפִיכָה⁴⁶, הָאֹמֵר: בִּשְׂרָה זֶה אָסוּר עָלֵי - הָרִי
זֶה אָסוּר בּוֹ וּבְמֶרֶק שְׁבוֹ⁴⁷ וּבְתַבְלִין⁴⁸ שְׁבוֹ.

43) מפורש לעיל הלי' שבועות פ"ה, ה"ה. 44) הואיל ואמר בשר זה (המונח לפניו), עשאו על עצמו חתיכת איסור, וכל דבר איסור אסור בנתינת טעם. אבל כשלא אמר: זה, לא אסר עליו אלא דבר הנקרא בשר או יין (שם). 45) כגון שאסר על עצמו יינו של פלוני או של מקום פלוני, כמבואר ביו"ד רטז, סעיף יא. 46) הואיל ונעשה כחתיכת איסור שטעמה אסור בתערובת. 47) ובכת"י התימנים: שלו. 48) מיני בושם, שנותנים בתבשיל לתוספת טעם או ריח. ומקור הדברים במשנה שם: "הנודר מן הבשר מותר ברוטב ובקיפה". ומפרש רבינו בפירוש המשנה שם: קיפה - היא התבלין.

12. יב. נִתְעַרַב יֵין זֶה שְׂאִסְרוֹ עַל עֲצָמוֹ בֵּינִי אַחֵר, אִפְלוּ
טֶפֶה בְּחִבָּתִי - נֶאֱסַר הַכֹּל. מִפְּנֵי שֵׁשׁ לוֹ לְהִשְׁאֵל
עַל נִדְרוֹ⁴⁹, נִעְשֶׂה כְּדָבָר שֵׁשׁ לוֹ מִתֵּרִין⁵⁰ שְׂאִינִי
בְּטֵל בְּמִינוֹ⁵¹, כְּמוֹ שְׂבָאֲרָנוּ בְּהִלְכּוֹת מֵאֲכָלוֹת
אֲסוּרוֹת⁵².

49) מצוה עליו להשאל "כדי שלא יהא מכשול לפניו", כלשון רבינו לקמן פ"ג, הכ"ה. 50) "שהרי יש דרך שיותר בה", וזהו שדקדק רבינו וכתב: "יין זה שאסרו על עצמו", ולא כתב: "נאסר ביין זה", שאם אסר אחד על חברו יין זה, אין זה דבר שיש לו מתירים, שהרי הנאסר אין בידו להשאל על הדרת המדיר, ולמדיר אין היין אסור, ואפילו לשיטת רבינו לקמן פ"ו, הי"ב, שאם ההנה המדיר את המודר, חייב המדיר מלקות, - יין זה שנתערב לא נאסר על המודר, שהרי נתבטל ביין היתר, ומכיון שהמודר מותר בו, גם המדיר אינו לוקה אם יהנה אותו, ולפיכך הוכרח רבינו להדגיש כאן: "שאסרו על עצמו" ובנודר ידובר כאן ולא במודר (אור שמח). 51) "אפילו אחד בכמה אלפים". 52) פט"ו, ה"י. יב. ומקור כל הלכה זו בירושלמי נדרים פ"ו, ה"ד ומעין זה בבבלי נדרים נט.

17. יג. הָאֹמֵר: פְּרוֹת הָאֵלוּ קֶרְבָן עָלֵי⁵³, או קֶרְבָן הֵן

17 עוֹשִׂין בָּהֶן אֶכֶל נֶפֶשׁ⁶. וְאָסוּר לְשַׁאֵל מִמֶּנּוּ שֶׁקֶ
18 לְהֵבִיא בּו פְּרוֹת, וְחִמּוֹר לְהֵבִיא עָלָיו פְּרוֹת⁷.

(2) כגון כלים שמתקנים בהם את המאכל, או דבר שאפשר לקנות בו מאכל. ובר"ן ורא"ש לנדרים לג, א - הנוסח: הנאה המביאה לידי מאכל עלי. (3) מזה שאסור לו ליהנות ממנו, ובכת"י התימנים: האוסר לו. (4) נפה - לקמח להוציא ממנו הסובין, וכברה - לתבואה, שכוברים בה גרגרי תבואה. ונקבי הכברה גדולים מנקבי הנפה (ע"פ פירוש המשנה לרבינו, שבועות פ"ה, מ"ט). (5) ואין צריך לומר, שלא ישאל קדירה שמבשלים בה או שפור שצולים בו בשר, שהם קרובים למאכל יותר מנפה וכברה שאינם אלא גורם לגורם (משנה, נדרים לב: ובר"ן שם). (6) שם, שאין בכל אלה הנאה המביאה לידי מאכל, וראה בסמוך ה"ב. וכן מותר לו לשאול ממנו חיטים ללעוס וליתנם על מכתו, שאין זו הנאה המביאה לידי מאכל (ר"ן שם). (7) שגם זוהי הנאה המביאה לידי מאכל, הואיל והיא מקרבת המאכל אליו (שם לג. ובר"ן).

19 ב. מְקוֹם שֶׁדִּרְכָן שְׂאִין מִשְׂאִילֵין פְּלִים אֶלָּא בְּשֶׁכֶר
20 - אָסוּר לְשַׁאֵל מִמֶּנּוּ⁸ אֶף פְּלִים שְׂאִין עוֹשִׂין בָּהֶן
21 אֶכֶל נֶפֶשׁ⁹. הֲרִי שְׁהִיוּ בְּמִקּוֹם שְׂאִין נוֹטְלִין שֶׁכֶר,
22 וְשַׁאֵל מִמֶּנּוּ פְּלִים שְׂאִין עוֹשִׂין בָּהֶן אֶכֶל נֶפֶשׁ פְּדִי
23 לְהִרְאוֹת¹⁰ בָּהֶן בְּפָנֵי אֲחֵרִים עַד שֶׁיִּהְיֶה מֵהֶם¹¹, או
24 שֶׁבִקֵּשׁ לַעֲבֹר בְּאַרְצוֹ¹² פְּדִי שְׂלִיחַ בְּמִקּוֹם שֶׁיִּהְיֶה בּו
25 - הֲרִי זֶה אָסוּר מִסְּפִקָּה¹³. לְפִיכָּה, אִם עֲבָר - אֵינּוּ
26 לֹאקָה¹⁴.

(8) בחינם. (9) משנה, שם. שהרי בדמי השכירות שמחל לו, יקח הנודר מאכל, נמצא נהנה ממנו הנאה המביאה לידי מאכל. (10) להתנאות ולהתקשט בהם. (11) כגון ששאל ממנו טבעת ויתקשט בה בלכתו לבית המשתה, ויתנו לו מנה יפה משום כבודו. (12) באדמתו, לקצר דרכו לילך לבית המשתה. (13) שם, בעיה שלא נפשטה, כי יתכן, שאין זה אלא גורם רחוק המביא לידי הנאת מאכל. (14) שאין לוקים על הספק, אבל איסור תורה יש בזה, שספק נדרים - להחמיר. ויש להעיר, שגם באומר: הנאה המביאה לידי מאכל אסורה עליך, שבהלכה הקודמת, אין הנאסר לוקה, אפילו כשיעבור ויהנה, שהרי לא אמר הנאסר כלום, וכמבואר לעיל פ"ה, ה"א. ואינו לוקה אלא כשאמר לחבירו: הנאה המביאה לידי מאכלך, אסורה עלי (לחם-משנה).

27 ג. אֵין בֵּין מְדַר הִנָּא מְחַבְרֵי לְמְדַר מִמֶּנּוּ הִנֵּית
28 מֵאֶכֶל, אֶלָּא דְרִיסַת הֶרְגֵּל¹⁵ וְכָלִים שְׂאִין עוֹשִׂין בָּהֶן
29 אֶכֶל נֶפֶשׁ בְּמִקּוֹם שֶׁמִּשְׂאִילֵין אוֹתָם שֵׁם בְּחִנָּם¹⁶.

(15) לעבור דרך חצרו, שהראשון - אסור, ואילו השני מותר, וכגון שנכנס לחצרו לקצר הדרך, שהולך בה לרגל עסקיו, אבל כשהולך לבית המשתה - אסור, שהרי זה גורם להנאת המאכל, וכמבואר בהלכה קודמת (רדב"ז). (16) משנה, נדרים לב, ב.

30 ד. רְאוּבֵן שֶׁנֶּאֱסָרָה עָלָיו הִנֵּית שְׁמֵעוֹן, בֵּין בְּנֵדֶר בֵּין
31 בְּשִׁבּוּעָה - מִתֵּר לוֹ שְׁיִתֵּן שְׁמֵעוֹן עַל יְדוֹ¹⁷ מִחֲצִית

1 בְּחִלּוּפִיהֶן⁶⁹ וּבְגִדוּלֵיהֶן⁷⁰. שְׂאִינִי טוֹעֵם, שְׂאִינִי
2 אוֹכֵל: אִם הָיוּ פְּרוֹת מַעֲשֵׂה יְדִיה דָּבָר שֶׁזָּרְעוּ כָּלָה
3 - מִתֵּר בְּחִלּוּפִיהֶן וּבְגִדוּלֵיהֶן; וְאִם הָיָה דָּבָר שְׂאִין
4 זָרְעוּ כָּלָה - אֶפְלוּ גִדּוּלֵי גִדּוּלִין אֲסוּרִין. וְלָמָּה לֹא
5 יִבְטַל הָעֵקֶר הָאָסוּר בְּגִדּוּלִין שֶׁרָבּוּ עָלָיו? שֶׁהָרִי הֵן
6 דָּבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ מִתִּירִין⁷¹, שְׂאִינִי בְּטַל בָּרֵב, כְּמוֹ
7 שֶׁבְּאַרְנֹה⁷².

(68) שאסר עצמו כל מה שהיא עושה ומכנה לו. (69) אם נתנו לה פירות בשכר מעשה ידיה - חילופיהם אסורים. (70) אם נטעה עץ, הגידולין אסורים עליו (משנה בנדרים נז וברא"ש שם). ומכאן, שכל המייחד ואוסר פירות חברו על עצמו, הרי זה כאילו אמר: פירות אלו קרבן עלי, שהרי באומר לאשתו: מעשה ידיך עלי, לא אמר: אלו, ודינו כאילו אמר: אלו (ר"ן שם). (71) ע"י שאלת חכם, כמבואר לעיל הי"ב. (72) בהלכה הנ"ל (נדרים נט). והראב"ד שואל: למה יהיו הגידולים אסורים הלא הלכה היא: "זה וזה גורם מותר" (איסור והיתר הגורמים לייצור דבר אחר, אותו דבר מותר) ראה הל' ע"ז, פ"ז הי"ד, וכן בהל' מאכלות אסורות פט"ז, הי"ג, כ"ד, והרי הקרקע שהוא של היתר גורם אף הוא לגידול הבעל? ודעת רבינו, הואיל ונדרים יש להם מתירים, אין אומרים בהם: זה וזה גורם מותר, שלא יהיה זה עדיף מנתערב באלף שאינו בטל, כמבואר לעיל בבאורנו אות מז (רדב"ז). ולדעת הכסף-משנה, איסור נדר דומה להקדש, ויתכן, שבהקדש אפילו זה וזה גורם אסור, שאיסורו חמור ביותר.

8 טז. הָאָסֵר פְּרוֹתָיו עַל חֲבֵרוֹ, בֵּין בְּנֵדֶר בֵּין בְּשִׁבּוּעָה
9 - הֲרִי גִדּוּלֵיהֶן וְחִלּוּפֵיהֶן סִפִּיק⁷³. לְפִיכָּה חֲבֵרוֹ אָסוּר
10 בְּגִדּוּלֵי פְּרוֹת אֵלּוּ וּבְחִלּוּפֵיהֶן⁷⁴, וְאִם עֲבָר וְנִהְיָה -
11 נִהְיָה⁷⁵.

(73) בעיה שלא נפשטה בנדרים מז. וטעם הספק, כי הואיל והחילופין והגידולין עדיין לא באו לעולם בשעת הנדר, יתכן שאין אדם אוסר דבר שלא בא לעולם על חברו, כשם שאין אדם אוסר פירות חברו על חברו (כי יש כאן שתי מגרעות, שהפירות אינם ברשותו, וחברו אינו ברשותו), ודוקא כשאסר הפירות על עצמו, הואיל ואדם אוסר פירות חברו על עצמו, יכול לאסור גם דבר שלא בא לעולם על עצמו. ושמא אין לחלק ביניהם. (74) הואיל וזה ספק תורה, הולכים בו להחמיר. (75) ואינו לוקה, שאין לוקים על הספק (כסף משנה).

פֶּרֶק שְׁעִי

(1) מה בין המודר הנאה מחבירו למודר ממנו הנאת מאכל, דיני נידר בפירות השנה השביעית, נדר שלא ידבר עם חבירו, מהו בכתיבה.

12 א. הָאֹמֵר לְחֲבֵרוֹ: הִנָּא הִמְבִּיאָה לִי מֵאֶכֶל²
13 אֲסוּרָה עָלַי, אוֹ הִנָּא הִמְבִּיאָה לִי מֵאֶכֶל אֲסוּרָה
14 עָלַי - הֲרִי זֶה הִנָּאסֵר לֹא יִשְׁאֵל מִן הָאָסוּר לֹא³
15 נֶפֶשׁ⁴ וּבְכִרָה; וְרַחֲמִים וְתַנּוּר וְכָל דָּבָר שֶׁעוֹשִׂין בּוֹ אֶכֶל
16 נֶפֶשׁ; אֲבָל מִשְׂאִילוֹ נְזָמִים וְטַבְעוֹת וְכָלִים שְׂאִין

שנה ויום אחד, והביאה שתי שערות במקומות הידועים להבאת שיער - נקראת נערה עד ששה חדשים גמורים, ומגמר ששה חדשים ומעלה - תיקרא בוגרת (הל' אישות פ"ב, ה"א-ב). (32) שאז אין לאביה רשות בה, ומכיון שאינו יכול לקדשה אז אלא מדעתה, נמצא שאין האב המנהג. ויש מפרשים: מדעתה - ולא מדעת ראובן החתן, שאם עשאו ראובן שליח לדבר עם בתו על עסקי נישואין, נמצא שמעון מהנהו ואסור (נדרים לח: ובר"ן). (33) ואינה יכולה להתקדש אלא מדעת אביה, כמבואר בהל' אישות פ"ג, ה"א, יג. (34) לשון הגמרא שם.

ו. וְתוֹרֵם שִׁמְעוֹן תְּרוּמַת רְאוּבֵן³⁵ וּמִפְרִישׁ לוֹ¹⁵ מַעֲשְׂרוֹתָיו מִדְּעֻתוֹ³⁶. פִּיעַד מִדְּעֻתוֹ? כְּגוֹן שֶׁאָמַר¹⁶ רְאוּבֵן: כָּל הָרוּצָה לְתוֹרֵם - יָבֹא וְיִתְּרֵם³⁷. אָכֵל לֹא¹⁷ יֵאמָר לְשִׁמְעוֹן לְתוֹרֵם לוֹ, שֶׁהָיָה עוֹשֶׂה אוֹתוֹ שְׂלִיחַ,¹⁸ וְזֶה הֲנִיחָה לוֹ³⁸.¹⁹

(35) משל ראובן. (36) של ראובן המודר. כי שלא לדעת ראובן אין התרומה מועילה כלל, שנאמר בתרומה (במדבר יח, כח) "כן תרימו גם אתם" - מה אתם לדעתכם, אף שלוחכם לדעתכם (בבא מציעא כב.). (37) ובזה גילה דעתו שמרוצה הוא שיתרמו לו, וההרמה היא מדעתו, והואיל וגם אחרים יכולים לתרום לו, אין זה שלוחו, נמצא שדעת יש כאן, שליחות אין כאן (גמרא שם, וברש"י ורא"ש). (38) בכת"י התימנים: וזו. (39) ששמעון עושה את שליחותו, וראובן אסור בהנאתו (שם).

ז. וּמִלְמָדוֹ תוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה⁴⁰, שֶׁהָיָה אֶסוֹר לְטַל²⁰ עָלֶיהָ שֹׁכֵר; אָכֵל לֹא תוֹרָה שֶׁבְּכֹתֵב, שֶׁנּוֹטְטִין עָלֶיהָ²¹ שֹׁכֵר⁴¹. וְאִם אֵין דִּרְכָן שֶׁם לְטַל שֹׁכֵר עַל תוֹרָה²² שֶׁבְּכֹתֵב⁴² - הָיָה זֶה מִתְּרֵם⁴³. וְכֵן כָּף וְכֵן כָּף⁴⁴, מִתְּרֵם²³ לְלַמֵּד אֶת בְּנוֹ⁴⁵.²⁴

(40) מדרש (= 'ספרא' ו'ספרי' שהוא מדרש הפסוקים) הלכות (=הלכה למשה מסיני) והגדות (=דברי חכמים שהסמיכום על הפסוקים). (41) נדרים לו, א. שנאמר (דברים ד, יד) "ואותי צוה ה' בעת ההיא ללמד אתכם", הרי שנצטוו משה ללמד תורה לישראל, ונאמר (שם ה) "ראה למדתי אתכם. . . כאשר צוני ה'" - מה אני בחינם, אף אתם בחינם, ומכיון שאסור ליטול עליה שכר, נמצא שאין זה מהנהו, ואינו אלא עושה מצוה בלבד. ורבינו בפירוש המשנה שם, כותב: "ואני תמה מאנשים גדולים, שעיוורה אותם התאווה והכחישו האמת ופסקו דין לעצמם, ליטול שכר מן הדינים והתלמוד, ונתלו בהבלי שוא". והשווה פירושו לאבות פ"ד, מ"ה. וכן בהל' תלמוד תורה פ"ג ה"י, ובפירושו שם. (42) שמתור ליטול עליה שכר, שאינו נוטל אלא שכר פיסוק טעמים, לנגן המקראות כהלכתם, ופיסוק טעמים אינו מן התורה אלא תיקון חכמים (נדרים שם, כדעת רבי יוחנן) ואם שמעון ילמדו חינם, נמצא מהנהו. (43) שמחמירים על עצמם לא ליטול על המקרא, כדי שלא יבואו ליטול אף מן המדרש. (44) שם. (45) בין שנוטלים שכר על המקרא, בין שלא נוטלים.

ח. חָלָה רְאוּבֵן - נִכְנָס שִׁמְעוֹן לְבִקְרוֹ⁴⁶. וּבִמְקוֹם²⁵

הַשֶּׁקֶל שֶׁרְאוּבֵן חָיֵב בָּהֶּ¹⁸, וְכֵן פּוֹרֵעַ חוֹב שֶׁעָלָיו¹⁹; שֶׁהָיָה לֹא הִגִּיעַ לְיַד רְאוּבֵן כְּלוּם, אֲלָא מִנְעַ מִמֶּנּוּ הַתְּבִיעָה, וּמִנִּיעַת הַתְּבִיעָה אֵינָה בְּכָלל אֶסוֹר הֲנִיחָה²⁰.²¹ לְפִיכָךְ מִתְּרֵם לוֹ לִזְוֹן אֶת אִשְׁתּוֹ²² וְאֶת בְּנוֹ וְעַבְדּוֹ, אֲפִלּוּ הַפְּנוּעִים²³, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא חָיֵב בְּמִזְוֵנוֹתָם²⁴. אָכֵל לֹא יִזְוֹן אֶת בְּהֵמָתוֹ, בֵּין טֶמְאָה²⁵ בֵּין טְהוֹרָה; שֶׁכָּל שְׂמוּסִיף בְּבִשְׂרָה - הִיא הֲנִיחָה שֶׁהִגִּיעַ²⁶ לְיַד רְאוּבֵן²⁷.²⁸

(17) בשבילו. (18) שכל אחד מישראל חייב ליתן בכל שנה לבית-המקדש לצורך קרבנות ציבור, כמבואר בהל' שקלים פ"א, ה"א. (19) שהנודר חייב למי שהוא. (20) משנה, שם לג, א. ובגמרא שם הסבירו: אין זה אלא "מבריה ארי". והרי זה דומה לאחד שהלך למדינת הים, ועמד אחד ופירנס את אשתו, אין לו על הבעל כלום, והניח את מעותיו על קרן הצבי, כמבואר בהל' אישות פ"ב, ה"ט. ואע"פ שבסופו של דבר נהנה הנודר, שלא יצטרך לשלם את חובו או את שקלו, אין זה אלא גורם בלבד ('תפארת ישראל', שם). וב'ירושלמי' (נדרים פ"ד, ה"ב) אמרו: שאפילו הפורע חובו של חברו, שיש למלוה משכון עליו, פטור הלווה מלשלם לו, שיכול הלווה לומר, אפשר ופייסתי את המלוה, והיה מחזיר לי את משכוני בלא מעות. ומכאן שגם המדיר יכול לפרוע את חובו של המודר או הנודר, אפילו כשיש למלוה משכון עליו, וכן נראה מדברי רבינו (רדב"ז). וראה בשו"ע יו"ד סי' רכא, ס"ב. (21) הואיל ויכול לפרוע את חובו ואין זה מהנה. (22) של המודר ממנו. (23) שאין כל-כך מצוה בפרנסתם. (24) אין זה מהנה באופן ישיר אלא גורם להנאה (משנה, נדרים לח. ובר"ן שם). (25) אפילו טמאה שאין לו בה היתר אכילה, ונמצא שאינו נהנה בפיטומה. (26) ובכת"י התימנים: שהגיעה. (27) שיכול למכרה לגויים, וע"י פיטומה מתייקר מחירה. ונמצא שהגיעה הנאה ממש ליד ראובן (משנה שם, והשווה לקמן פ"ז, ה"א).

ה. הָיָה שִׁמְעוֹן כֹּהֵן - הָיָה הוּא מִתְּרֵם לְהַקְרִיב⁹ קֶרְבָּנוֹת רְאוּבֵן²⁸; שֶׁהַכֹּהֲנִים שְׁלוּחֵי שָׁמַיִם הֵם²⁹, וְאִינֶם שְׁלוּחֵי בַּעַל הַקֶּרֶבֶן³⁰. וּמִשָּׂא שִׁמְעוֹן בְּתוֹ הַבּוֹגֶרֶת³¹ לְרְאוּבֵן מִדְּעֻתָהּ³². אָכֵל אִם הִיְתָה נִעְרָה, שֶׁהָיָה עֲדִין הִיא בְּרִשְׁתּוֹ³³ - אֶסוֹר; שֶׁזֶה מְמוּסָר לוֹ³⁴.¹⁴

(28) אפילו חטאות ואשמות, שאין מקריבים אותם אלא מדעת בעלים, כמבואר בהל' מחוסרי כפרה פ"א, ה"ה. (29) שציוה הקב"ה על הכהנים להקריב את קרבנות ישראל. (30) כי אילו היו שלוחיהם, הרי מהנה הכהן את המודר, שעושה לו שליחותו (משנה, נדרים לה: ובגמרא שם). ואע"פ שבעיה היא ולא נפשטה שם, כבר הוחלט בקידושין כג, ב - שהכהנים הם שלוחי שמים, כי אילו היו שלוחי הבעלים, איך יתכן שהבעלים עצמם אינם יכולים להקריב קרבנם (כי זרים הם ועבודתם פסולה) ושלוחיהם יכולים? והלא כלל הוא: דבר שאין אני יכול לעשותו בעצמי, אני יכול לבצעו ע"י שליח. (31) הבת שמלאו לה שתיים-עשרה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 שְׁנוּטֵל שְׂכָר מִי שֵׁשֶׁב עִם הַחֹלָה לְצוּת⁴⁷ לוֹ - לֹא
2 יֵשֶׁב⁴⁸ שְׁמֵעוֹן, אֲלֵא מְבַקְרוּ וְעוֹמְדִים⁴⁹. וּמִתָּר לוֹ
3 לְרַפְּאוֹתוֹ בִּידוֹ, שֶׁזוֹ מִצְוָה הִיא⁵⁰.

נקודות משיחות קודש

13 אוֹתָהּ רְאוּבֵן, אוֹ יִקְרַב אוֹתָהּ לְפָנָיו, וְנִמְצָא מְהֵנָהוּ.
14 וְכֵן בְּפִרְוֹת שְׂבָאֲבוֹס⁶⁰. אֲבָל אִם אָכַל שְׁמֵעוֹן מִקְעָרָה
15 שֶׁהוּא יוֹדֵעַ שֶׁקְּשִׁיחַזִּירָנָה לְבַעַל הַבַּיִת יִחְזוֹר פַּעַל
16 הַבַּיִת וְיִנְיחָנָה לְפָנָיו רְאוּבֵן - הֲרִי זֶה מִתָּר⁶¹, וְאִין
17 חוֹשֵׁשִׁין שְׁמָא הִנִּיחַ גִּתָּח טוֹב בְּשִׁבְלִיל⁶².

51) שם מא, ב. ורבינו בפירוש המשנה שם אומר: . . .
"חייב הרופא מן התורה לרפאות חולי ישראל, וזה נכלל
בפירוש מה שאמר הפסוק (דברים כב, ב) והשבותו לו,
לרפאות את גופו, שהוא כשרואה אותו מסוכן ויכול להצילו
או בגופו או בממונו או בחכמתו". (וכן אמרו (סנהדרין עג.)
"והשבותו לו - זו אבידת גופו". וב"ירושלמי" (נדרים פ"ד,
ה"ב) אמרו, אפילו כשיש שם רופא אחר, מותר לראובן
לרפאותו "שלא מכל אדם זוכה להתרפאות". (וכן נפסקה
הלכה ביו"ד סי' רכא, ס"ד. 52) בדפוס רומי, וכן בכת"י
התימנים, אין כאן התחלת ההלכה, והכל נמשך להלכה
הקודמת, עד: "כך וכך". 53) שאין זו מצוה, כי לא
ציוותה תורה לרפא בהמת חבירו (נדרים מא: וברא"ש).
54) כיון שאינו נותן הרפואה בידו, אין זו אלא אמירה בלבד
ומותרת, וההנאה ממילא באה. ובלשון התלמוד שם: "אומר
לו סם פלוני יפה לה, סם פלוני רע לה". ומובן, שאם אין
ראובן יודע לעשות הרפואה, והבהמה תמות, ואין שם מי
שיועד לעשותה זולת שמעון - מותר לו לרפאותה בידים,
ש"צער בעלי חיים מן התורה הוא" (רדב"ז). וגם כי מצוה
להחזיר לו אבידתו (ראה לקמן פ"ז, ה, א) ואין לך השבה
גדולה מזו (ר"ן שם). 55) מתוך שהיא קטנה, כשהוא נכנס
עולים המים למעלה, ונמצא חבירו נהנה (משנה שם).
56) שאינו נהנה בחימומו. 57) ככתוב (קהלת ד, יא): "אם
ישכבו שנים וחם להם" (שם ובר"ן). 58) ואין חוששים
שמה יישן אצלו (שם וברא"ש). 59) ואין חוששים שמה
יתן לו מנתו, כיון שהדירו - מן הסתם שונאים זה את זה
(רא"ש שם). 60) כלי גדול כאבוס של בהמה, ונותנים
אותו לפני הפועלים, שמתוך שהם עמלים אוכלים הרבה
ואובסים אותם (ר"ן שם). 61) יש לחוש שמה יניח שמעון
פרי משובח, ולא יאכלנו - כדי שיאכלנו ראובן, וכנראה
שהאבוס היה מיוחד לפירות. וכן דברי רבינו בפירוש
למשנה שם: מן הסלים (אבוס) שממלאים בהם פירות
לאכילת כל הפועלים. 62) נדרים שם: "מן התמחוי החוזר
לבעל הבית". מנהגם היה, שאחר שאכל שמעון כדי שבעו,
היה מחזיר את הקערה אצל בעל הבית (המזמין לסעודה),
והלה מוסיף עליה ונותן לפני ראובן.

- 18 י. וּמִתָּר רְאוּבֵן לְשִׁתּוֹת כּוֹס שֶׁל תַּנְחוּמִין⁶³ מִיָּדוֹ שֶׁל
19 שְׁמֵעוֹן מִשֶּׁל רְאוּבֵן, וְכֵן כּוֹס שֶׁל בֵּית הַמִּדְרָח⁶⁴,
20 שְׁאִין בִּזְה הִנִּיחַ⁶⁵.

63) שבעל הבית יוסיף עליה משלו, ואין כל צורך ששמעון
יניח חתיכה לטובת ראובן (רדב"ז). וב"ירושלמי" נדרים פ"ד
ה"ד, אמרו: "מן התמחוי החוזר - תמחוי שיש בו לאכול
ולשבע ולהותיר", כלומר, שאינם יכולים לאכול כל מה
שבתוכו, והמותר חוזר לבעל הבית, ולפיכך אין לחוש
ששמעון ינהנה את ראובן (ראב"ד, וכן ביו"ד סי' רכא, ס"ה).

"חלה ראובן, נכנס שמעון לבקרו... לא ישב שמעון אלא
מבקר ועומד, ומותר לו לרפאותו בידו שזו מצוה היא".

וצריך להבין, במה שכתב הרמב"ם בהלכה שלפנ"ז
"ומלמדו תורה שבעל-פה, שהרי אסור ליטול עליה שכר,
אבל לא תורה שבכתב שנוטלין עליה שכר.. וא"כ גם
רפואה שנוטלין עליה שכר אסור לו לעשות עבדו, כיון
שמהנהו בכך שאינו צריך לשלם, ואף שהיא מצוה
לרפאותו - אסור, כמו שאסרו ללמדו תורה שבכתב.

ועוד צריך להבין שם מה שכתב "ובין כך ובין כך מותר
ללמד את בנו של ראובן, שהרי אינו מודר הנאה משמעון".
ולכאורה, החיוב ללמד את בנו תורה מונח על ראובן,
ועל-ידי ששמעון מלמד את בנו הרי הוא מהנה אותו,
ואמאי מותר.

(על-פי י"ן מלכות' ספר הפלאה סימן ו')

46) שבנו אינו מודר הנאה משמעון זה. ואע"פ שמצוה על
האב ללמד את בנו, וזה מוציאו מידי חובתו, אין זו הנאה,
ש"מצוות לאו ליהנות ניתנו", וגם אפשר שהיה מוצא אחר
שהיה מלמדו חנם (משנה, שם לה: ובפירוש רבי עובדיה
מברטנורה, שם). והשווה להלן פ"ז, ה"א. וראוי להעיר,
שבמשנה שם, הנוסח: "אבל מלמד הוא את בנו ואת בנותיו
מקרא". וראה בהל' תלמוד תורה פ"א, ה"ג. 47) שמצוה
הוא עושה, כמו שדרשו (בבא קמא ק). "והודעת להם את
הדרך ילכו בה - זה ביקור חולים", וכן אמרו (נדרים מ).
"מעשה בתלמיד אחד מתלמידי רבי עקיבא שחלה, לא
נכנסו חכמים לבקרו, ונכנס רבי עקיבא לבקרו, ובשביל
שכיבדו וריבצו לפניו, אמר לו: רבי! החייתיני, יצא רבי
עקיבא ודרש: כל מי שאין מבקר חולים, כאילו שופך
דמים". ואע"פ שראובן נהנה מזה, אין זו אלא גרם הנאה
הבאה ממילא (נדרים לט. ובר"ן). 48) לשבת עמו
בחבורה, כי מצות ביקור - די לה בעמידה. אלא שיש
מקומות שהחמירו על עצמם, שלא ליטול שכר אפילו על
ישיבה (שם ובר"ן). 49) ישיבה ממושכת, שהיא לצוותא.
50) כלומר, יושב ועומד מיד (רדב"ז), מכיון שאסור לקבל
על זה שכר, אין זה מהנהו, כי מצוה הוא מקיים.

- 4 ט. הִלָּתָהּ⁵¹ בְּהִמָּת רְאוּבֵן - לֹא יִרְפָּא אוֹתָהּ
5 שְׁמֵעוֹן⁵²; אֲבָל אוֹמֵר לוֹ: עֲשֵׂה לָּהּ כּוֹן וְכָךְ⁵³. וְרוֹחֵץ
6 עֲמוֹ בְּאִמְבָּטִי גְדוֹלָה, אֲבָל לֹא בְּקִטְנָה, מִפְּנֵי
7 שֶׁמֶהֱנֶהוּ בְּשִׁעָה שְׁמִגְבִּיָּה עָלֵיו הַמַּיִם⁵⁴. וְיִשֵּׁן עֲמוֹ
8 בְּמִטָּה בִּימֹת הַחֲמָה⁵⁵, אֲבָל לֹא בִּימֹת הַגָּשְׁמִים,
9 מִפְּנֵי שֶׁמִּחְמָמוֹ⁵⁶. וּמִסָּב עֲמוֹ עַל הַמִּטָּה⁵⁷, וְאוֹכְלִין
10 עַל שִׁלְחָן אֶחָד⁵⁸, אֲבָל לֹא מִקְעָרָה אֶחָת וְלֹא
11 מֵאֲבוֹס⁵⁹ שֶׁלְּפָנָיו הַפּוֹעֲלִים; שְׁמָא יִנִּיחַ שְׁמֵעוֹן
12 חֲתִיכָה אֶחָת טוֹבָה וְלֹא יֵאָכַל אוֹתָהּ בְּיָדֵי שְׁאִיכָל

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון כ"ז טבת - ספר הפלאה - הלכות נדרים קכה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ע"י שכירות אלא ע"י מכירה ממש, ראה לקמן פ"ח, הי"א (ר"ן שם). (77) המורדר הנאה משמעון. (78) בשנת השמיטה. (79) ככתוב (שמות כג, יא) "והשביעית תשמיטנה ונטשתה, ואכלו אביני עמך". (80) משנה, נדרים מב, א. והאוסר דבר שהוא שלו על חבירו, אע"פ שיצא מרשותו, הרי הוא באיסורו עומד, כמבואר לעיל פ"ה, ה"ה. (81) שהפקר הם, ואינו יכול לאסור עליו. (82) והוא אסור בדריסת הרגל, שהרי מורדר הנאה הוא ממנו, וכמבואר לעיל ה"ג.

17 יד. בַּמָּה דְּכָרִים אֲמֹרִים⁸³ בְּשֹׁאֲמֵר לֹא⁸⁴: הֵנִית
18 הַנֶּכְסִים הָאֵלֶּה אֲסוּרִין עָלֶיךָ⁸⁵; אֲכָל אִם אָמַר לוֹ: הֵנִית
19 נֶכְסִי⁸⁶ אֲסוּרִין עָלֶיךָ, או שְׁנִשְׁבַּע רְאוּבֵן או שְׁנִדָּר
20 מִנֶּכְסִי שְׁמַעוֹן⁸⁷ - בֵּין שֶׁהִגִּיעָה שְׁבִיעִית אוֹכֵל מִפְּרוֹת
21 שְׂדֵהוּ⁸⁸, שֶׁהָרִי יֵצֵאוּ מִרְשׁוֹת שְׁמַעוֹן. אֲכָל לֹא יִכְנָס
22 לְשְׂדֵהוּ⁸⁹, מִן הַטֵּעַם שֶׁבְּאַרְנוֹ⁹⁰.

(83) ללקטם לאכילה, ושלא לצורך אכילה אינה הפקר, נמצא זה נהנה מנכסיו באיסור (שם מב:). (84) שאם נדר לפני שביעית, אינו אוכל פירות שדהו אפילו בשביעית. (85) המדיר למורדר. (86) שמשמעו: אסורים עליך לעולם, ואדם אוסר דבר שברשותו אפילו לכשיצא מרשותו, ולפיכך אסור המורדר לאכול מן הפירות אפילו בשביעית שהכל הפקר. (87) שמשמעו: כל זמן שהם שלי. (88) כוונתו רק כשהנכסים הם של שמעון. (89) שם. והשווה לעיל פ"ה, ה"ה. (90) שהקרקע אינה הפקר אלא לאכילת הפירות, ושמה ישהה בה אחר אכילתו ואסור, נמצא זה אינו אוכל אלא מן הפירות הנוטים חוץ לשדה.

23 טו. נֶאֱסָרָה עַל רְאוּבֵן הֵנִית מֵאֲכָל שְׁמַעוֹן בְּלִדְיָ⁹¹,
24 אִם לִפְנֵי שְׁבִיעִית נֶאֱסָרָה, בֵּין בְּנִדָּר בֵּין בְּשִׁבְעָה -
25 הָרִי זֶה יוֹרֵד לְתוֹךְ שְׂדֵהוּ⁹², אֲכָל אֵינוֹ אוֹכֵל
26 מִפְּרוֹתָיו⁹³; וְאִם בְּשְׁבִיעִית נֶאֱסָרָה - יוֹרֵד⁹⁴ וְאוֹכֵל
27 מִפְּרוֹתָיו⁹⁵; שְׁאִין פְּרוֹת אֵלֶּה שֶׁל שְׁמַעוֹן, אֲלֹא שֶׁל
28 הַפֶּקֶר הֵן⁹⁶.

(91) בהלכה הקודמת. (92) ולא איסור הנאה כללית. (93) שמותר הוא בדריסת הרגל, כמבואר לעיל ה"ג. (94) אפילו כשהגיעה שביעית, וכמבואר לעיל ה"ג. (95) לתוך השדה. שבכל השדה, שהרי מותר לו להכנס לתוך שדהו. (96) ואין אדם יכול לאסור על חבירו דבר שאינו שלו (משנה, שם מב:).

29 טז. וְאֲסוּר לְרְאוּבֵן⁹⁷ לְהִשְׁאִיל⁹⁸ לְשְׁמַעוֹן, גְּזֵרָה
30 שְׁמָא יִשְׁאֵל מִמֶּנּוּ וְהָרִי הוּא אֲסוּר בְּהִנָּאָתוֹ. וְכֵן
31 אֲסוּר לְהִלּוּתוֹ⁹⁹, גְּזֵרָה שְׁמָא יִלְוֶה מִמֶּנּוּ. וְלֹא
32 יִמְכֹּר¹⁰⁰ לוֹ, גְּזֵרָה שְׁמָא יִקַּח מִמֶּנּוּ¹⁰¹.

(97) שהוא מורדר הנאה משמעון. (98) כלי. (99) ממון. (100) אפילו כשהמקח הוא דבר חריף ויש לו קופצים הרבה לקנותו, וכשהוא מוכרו במחיר הרגיל נמצא הלווקח נהנה ולא המוכר. (101) ואז המורדר נהנה כשהוא לוקחו בשוויו, ואסור (נדרים מג. ובר"ן שם) וראה לקמן פ"ז, ה"ז.

(64) שהיו רגילים לשתות יין בבית האבל, וגם האבל היה שותה עמם ומתנחם, כמבואר בכתיבות ח, ב. והיין הוא משל ראובן, אלא ששמעון משמשו, ואין זו הנאה מרובה (נדרים לח:). (65) מים חמים, שהיו שותים לאחר רחיצתם שם, כמבואר בשבת מא, א: "רחץ בחמין ולא שתה מהם, דומה לתנור שהסיקוהו מבחוץ ולא הסיקוהו מבפנים".

1 יא. וְאֲסוּר רְאוּבֵן בְּגִחְלָתוֹ שֶׁל שְׁמַעוֹן, וּמִתָּר
2 בְּשִׁלְהֶבֶת שְׁלוֹ⁶⁶.

(66) שהמשקה הוא משל ראובן, ושמעון אינו אלא משמשו, ומשום "דרכי שלום" התירו לו הנאה מועטת כזו. ואלה הכוסות נקראות בגמרא שם "כוס של שלום".

3 יב. הִיָּה לְשְׁמַעוֹן מְרַחֵץ אוּ בֵּית הַבַּד⁶⁷ מְשַׁכְּרִים
4 בְּעִיר⁶⁸, אִם הִיָּה לְשְׁמַעוֹן בֵּהֶן תְּפִיסַת יָד⁶⁹, כְּגוֹן
5 שֶׁהִנִּיחַ⁷⁰ מִיָּהן פֶּל שֶׁהוּא לְעַצְמוֹ וְלֹא שְׁכָר⁷¹, אֲפִלּוּ
6 הִנִּיחַ בְּמִרְחָץ אֲמַבְטִי אַחַת וּבְבֵית הַבַּד עֵקֶל⁷² אֶחָד -
7 אֲסוּר לְרְאוּבֵן לְהַכְנִס לְאוֹתָהּ מְרַחֵץ וְלִדְרוֹךְ בִּגְזֵת⁷³;
8 וְאִם לֹא הִנִּיחַ לְעַצְמוֹ כְּלוּם, אֲלֹא שְׁכָר⁷⁴ הַכֹּל - הָרִי
9 זֶה מִתָּר⁷⁵.

(67) להדליק נרו בשלהבת גחלתו, כי שלהבת אין בה ממש (ביצה טז). והשווה הל' ע"ז פ"ז, ה"י. וב'תוספתא' נדרים פ"ב, מ"ז: "המורדר הנאה מחבירו ומת (המורדר), מביא לו ארון ותכריכין חלילים ומקוננות, שאין הנאה למתים, ומעידו עדות ממון ועדות נפשות". כי בכל אלה אינו אלא עושה מצוה, כי אסור לכבוש עדות, ואפילו כשרוצה עכשיו לראות את המעשה כדי להעיד - מותר, כמבואר ביו"ד סי' רכא ס"ד, ובש"ך שם ס"ק ל. (68) בית שבו עוצרים שמן מזיתים, ונקרא כך על שם הבר הגדול (קורת עץ כבדה) בו כובשים את הזיתים. "והשיקו היקבים תירוש ויצהר" (יואל ב, כד) מתורגם: "ויטפון נעויה חמרא ובדיא משחא". (69) לפני שראובן נדר הנאה מנכסי שמעון. (70) איזו זכות או חלק נוסף על דמי שכירותו. (71) השאיר. (72) ולא השכירו. בספרות הקדומה, רגילים לכתוב: שכור במקום השכיר, השווה הל' דיעות פ"ז, ה"ח: "ראובן שאמר לשמעון, שכור לי בית זה". (73) כלי העשוי מחבלים שצוברים הזיתים לתוכו כשסוחטים אותם (ע"פ פירוש המשנה לרבינו, מעשרות פ"א, מ"ז). (74) הוא בית הבר הנזכר. (75) השכיר.

10 יג. וְאֲסוּר לְרְאוּבֵן⁷⁶ לְאֲכָל מִפְּרוֹת שְׂדֵה שְׁמַעוֹן,
11 וְאֲפִלּוּ בְּשְׁבִיעִית⁷⁷ שֶׁהַכֹּל הַפֶּקֶר⁷⁸; שֶׁהָרִי לִפְנֵי
12 שְׁבִיעִית נִדָּר⁷⁹. אֲכָל אִם נָדַר בְּשְׁבִיעִית - אוֹכֵל מִן
13 הַפְּרוֹת הַנוֹטוֹת חוּץ לְשְׂדֵהוּ⁸⁰, אֲכָל לֹא יִכְנָס לְשְׂדֵהוּ,
14 אֵף עַל פִּי שֶׁהִקְרַע הַפֶּקֶר; גְּזֵרָה שְׁמָא יִשְׁהָה שָׁם
15 אַחֵר שְׁיֵאכֹל⁸¹, וְלֹא הַפֶּקֶרִיהָ אוֹתָהּ תוֹרָה אֲלֹא כָּל
16 זְמַן שֶׁהַפְּרוֹת בְּתוֹכָהּ⁸².

(76) שאין ראובן נהנה משמעון, אלא מהשוכר ששכרו ממנו (משנה בנדרים מו.). ודוקא כשנדר ראובן אחרי ששמעון השכיר, אבל כל שקדם הנדר לשכירות, אין האיסור מסתלק

יום שני כ"ח טבת ה'תשע"ח

פרק שביעי

(1) שנים שהדירו הנאתם זה על זה, במה הם אסורים ובמה הם מותרים, דין המורד הנאה מאומה כולה, המדיר כהנים מנסיו מה הם בתרומתו, המדיר את חתנו בהנאה ורוצה לתת מעות לבתו, מה תקנתה?

- א. שנים שנאסרה הנאת כל אחד מהן על חברו, בין בנדר בין בשבועה - הרי אלו מתרין להחזיר אבדה זה לזה, מפני שהוא מצוה.² ובמקום שדרבן³ שנוטל שטר המחזיר את האבדה - יפל השטר להקדש⁴; שאם יטל שטר - נמצא נהנה⁵, ואם לא יטל - נמצא מהנה.

- (2) ואינו מהנהו כלום "שהתורה מכריחתו עליה". (3) מנהגם. (4) ואין אומרים יוליך הנאה לים המלח, לפי שאסרו על עצמם הנאתם כהקדש, לפיכך כל הנאה הבאה לידם זה מזה, הקדש היא. (5) "לפי שבזה המנהג יצא מדין התורה (שאסור לו ליטול שטר על השבת אבידה) וכאילו החזירה כדי לקבל ממנו (שטר), ונמצא זה שנשבע שלא ינהו מהנה אותו". ולדעת הר"ן בנדרים לג. מותר למחזיר לקבל שכרו מצד הדין, כגון שהיה בטל ממלאכתו מחמת השבתה, כמבואר במסכת בבא מציעא ל: ואילו היה מחזיר רוצה ליטול שכרו, הרי זה מותר, למרות שהוא מורד הנאה ממנו, כי שטר טרחתו וביטולו ממלאכתו הוא נוטל. אלא, אם הוא אדם חשוב ואינו רוצה ליטול שכרו ומשאירו אצל בעל האבידה הרי זה אסור, שבעל האבידה מורד הנאה מהמחזיר, ולפיכך תיפול ההנאה להקדש.

- ב. ומתרין בדברים שהם בשתפות כל ישראל⁶, כגון הר הבית⁷ (והלשכות)⁸ והעזרות⁹ והבאר שפאמצע¹⁰ הדרבן¹⁰. ואסורין בדברים שהם בשתפות כל אנשי העיר¹¹, כגון הרחבה¹² שבעיר והמרמץ ובית הפנסת¹³ והתבה¹³ והספרים¹⁴.

(6) הואיל ויד כל ישראל שווה בהם, הרי הם כהפקר ולא כדבר שהוא של שותפים. (7) ההר שעליו בני המקדש, והיה חמש מאות אמה על חמש מאות אמה. (8) חדרי המקדש ותאיו. (9) חצרות המקדש, כלשון הכתוב: "ומהעזרה הקטנה עד העזרה הגדולה". ונקראת כך, לפי ששם מתפללים לה' והוא עוזרם. (10) מבבל לירושלים, שעולי רגל היו שותים ממנה. ורבינו בפירושו שם כתב: "אף על פי שהציאה והבניין שלהם ממון כל ישראל, ולכל אחד מהם יש בהם זכות, אין זה כי אם זכות מעטה מאור". (11) שהם דרים בה, מפני שאין לאנשי עיר אחרת חלק בהם, ויכולים למכרם שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר, הרי הם כשותפים האוסרים זה על זה. (12) השוק. (13) שנותנים עליה ספר תורה לקרות. (14) שקונים בני העיר ללמוד בהם.

- ג. וביצע יעשו כפי שיהיו מתרין בדברים אלו¹⁵?

1. יז. נזדמנה¹⁰² לו מלאכה עמו, כגון שהיו קוצרים באחד - עושה ברחוק ממנו, גזרה שמה יסייענו¹⁰³.
2. המדיר את בנו מפני שאינו עוסק בתורה, ונאסר בהנאת אביו - הרי האב מותר למלאות לו חבית של מים, ולהדליק לו את הנר, ולצללות לו דג קטן;
3. שאין פונתו אלא להנאה גדולה, ודברים אלו לגבי הבן אינן חשובין¹⁰⁴.

(102) בכת"י התימנים אין כאן התחלת ההלכה, והיא מחוברת להלכה שלמעלה הימנה, והיא מסתיימת במלים: "שמה יסייענו", ואח"כ מתחילה הלכה חדשה: המדיר את בנו וכו'. (103) משנה, נדרים מא, ב: "ולא יעשה עמו באומן". ומפרש רבינו שם: שלא יקצור עמו באותה שורה שהוא קוצר, שגורם לו למהר מלאכתו כשמוצא המקום פנוי ע"י חבירו הקוצר קרוב לו. וכן ברע"ב שם. אומן - שורה, כלשון המשנה פאה פ"ד, מ"ה: "ונותנים פאה מכל אומן ואומן". ומפרש הגור אריה (הובא בתוספות יו"ט שם). "לפי שהשורה משוכה בשוה, וזו אומנות נקראת אומן". (104) כי הם הנאה מועטת (נדרים לח:): "המדיר בנו לתלמוד תורה" וכו'. והראב"ד מפרש אחרת: שהאב הדיר את תשמיש בנו על עצמו, כדי שלא יבטל הבן מתלמוד תורה, ואעפ"כ מותר הבן לשמשו שימושים קטנים אלה, שאין בהם ביטול תורה. והרדב"ז הסכים לשני הפירושים, שמצד הדין שניהם נכונים. אולם בשו"ע יו"ד סי' רכא ס"א הביא רק את פירושו של הראב"ד וסתם כמותו, ואילו את פירוש רבינו לא הזכיר כלל, משמע שסובר שאסור לאב להנהיגו במאומה, כמבואר בט"ז שם ס"ק א. ודעת רש"י בנדרים שם, כדעת רבינו. וראה ב"ירושלמי" ביכורים פ"ג, ה"ו.

8. יח. מי שגשבע או נדר שלא ידבר עם חברו¹⁰⁵ -
9. הרי זה מותר לו לכתב בכתב¹⁰⁶, ולדבר עם אחר
10. והוא שומע הענין שירצה להשמיעו. וכזה הורו הגאונים¹⁰⁷.

(105) כגון שאמר: קרבן פי מלדבר עמך, כי אם נדר: דיבורי עליך קרבן - אין זה נדר, שהדיבור אין בו ממש, כמבואר לעיל פ"ג, ה"י,א, וכן מבאר הש"ך ביו"ד סי' רכא סי' ב'נקודת הכסף' שם. (106) על גבי הקיר וכדומה. אבל לכתוב אליו ממש - אסור (באר הגולה' ליו"ד שם, אות סב). אבל בכת"י התימנים, הנוסח: "מותר לכתוב לו בכתב". ואמנם כן הנוסח בשו"ע שם סי'. (107) רב דוסא ורב האי, הובאו ב'אוצר הגאונים' נדרים עמ' 9 בשם "האשכול" - אלבק עמ' 137. וכתב הרדב"ז: ראיתי קצת בני אדם, שמדברים עם הכותל, ואומרים אתה הכותל תשמע, כדי שישמע (המורד הנאה ממנו) ואין ראוי לעשות כן, כי לא התירו אלא אם מדבר עם אחר השומע ומבין, ואפשר שיגיעו על ידו הדברים לחבירו המורד, אז אפילו כשהמורד עצמו שומעם - מותר, אבל כשמדבר עם הכותל, הדבר נראה שמדבר עם חבירו ממש ואסור.

השני. (27) שאין בה כדי חלוקה. (28) להעמיד ריחיים ותנור וכדומה. (29) אבל אין לכופו למכור את חלקו, כי לא נתן מכשול אלא לעצמו, והוא אומר: אהיה נזהר יפה שלא להיכשל.
ו. הִיָּה אֶחָד מִן הַשּׁוּק אֲסוּר בַּהֲנָאת אֶחָד מִשְׁנֵיהֶם - הָרִי זֶה מִתֵּר לְהַפְנֵס לְחֶצֶר; מִפְּנֵי שֶׁהוּא אֹמֵר לוֹ: לְתוֹךְ שֶׁל חֲבֵרָךְ אֲנִי נִכְנֵס, אֲנִי נִכְנֵס לְתוֹךְ שְׁלֹךְ.³⁰

(30) שאפילו אחד מן השוק, שאינו שותף ואינו מפסיד כלום, אם נאסור עליו הכניסה לחצר, בכל זאת מותר לו להיכנס, כרבי אליעזר בן יעקב ומטעם "יש בריה", כמבואר לעיל. וכל זה בחצר שאין בה כדי חלוקה. אבל כשיש בה כדי חלוקה אסור לו להיכנס עד שיחלוק. ואין לומר, ייאסרו אלו להיכנס אפילו לאחר חלוקה, הואיל ולא הוברר בשעת הנדר חלקו של כל אחד מהם, אין אתה יודע אפילו לאחר חלוקה, אם זהו חלקו המגיעו משעה ראשונה, ועלינו לחוש, שמא כל אחד מהם נכנס לחלק חברו ועובר על נדרו? כי הדבר ברור, שעל מנת כן נשתתפו מתחילה, שלא יוכל אחד מהם לאסרה על חברו, שיישאר האיסור אפילו לאחר חלוקה, שאם כן יוצא, שהוא אוסר נכסי חברו על חברו, ואינו בדין.

ז. מִי שֶׁאָסַר הֲנִיתָ אִמָּה מִן הָאֲמוֹת עַל עֲצָמוֹ - הָרִי זֶה מִתֵּר לִקַּח מִהֶן בְּיֹתֵר³¹ וְלִמְכֹּר לָהֶן בְּפָחוֹת³². אֲסוּר הֲנִיתָ עֲלֵיהֶם, אִם שׁוֹמְעִין לוֹ שִׁיקַּח מִהֶן בְּפָחוֹת³³ וְיִמְכֹּר בְּיֹתֵר - מִתֵּר³⁴. וְאִין גּוֹזְרִין כָּאֵין שְׁלֹא יִמְכֹּר³⁶ גְּזֵרָה שְׁמָא יִקַּח³⁷, שֶׁהָרִי לֹא נִדְרַ מְאִישׁ אֶחָד כְּדֵי שֶׁנִּגְזֵר עָלָיו, [אֶלָּא] מֵאִמָּה כְּלָה, שְׁאֵם אִי אֶפְשָׁר לוֹ לִשָּׂא וְלִתֵּן עִם זֶה - יִשָּׂא וְיִתֵּן עִם אַחֶר³⁸. לְפִיכָךְ³⁹, אִם אֲסוּר הֲנִיתָ עָלָיו - הָרִי זֶה מְשַׁאֲלִין⁴⁰ וּמְלִיָּה אוֹתָן, אֲבָל לֹא יִשְׁאַל מֵהֶם וְלֹא יִלְוֶה מִהֶן⁴¹.

(31) מהמחיר הרגיל. (32) מהמחיר המקובל, כדי שלא ייהנה מהם. וכל זה כשנדר שלא ינהה מאנשי אותה אומה, אבל אם נדר שלא ליהנות מנכסיהם, אפילו לקח שווה מאה במאתים אסור לו ליהנות ממקחו, שנדרו חל על נכסיהם. (33) כדי שלא ייהנו ממנו. (34) ומדובר כאן במקח ממוצע (לא חריף ולא גרוע), שיש במכירתו הנאה למוכר וללוקח כשהוא נמכר שווה בשווה, כי במקח חריף אפילו כשימכור בשווי אין בו הנאה ללוקח אלא למוכר בלבד, ואם כן זה שאסר הנייתו עליהם יכול למכור אפילו שווה בשווה, כי הם לא ייהנו בזה אלא הוא בלבד. (35) כשאסר הנייתם עליו. (36) בפחות. (37) בפחות, ונמצא נהנה, כשם שגזרו על כל מודר הנאה מחברו שלא ימכור לו בשום פנים, שמא יקח ממנו בפחות ונמצא נהנה. (38) שיעור דברי רבינו כך הם: "שהרי לא נדר מאיש אחד, כדי שנגזור עליו. שאם אי אפשר לו לישא וליתן עם זה ישא ויתן עם אחר - אלא מאומה כולה". וכוונת הדברים, שמאיש זה לאיש אחר אין טורח, ואפשר לגזור שלא ימכור לזה (המדיר) אלא לאחר, אבל לאסור עליו אומה שלימה ולהטריחו לישא וליתן עם אומה אחרת משום גזירה לא החמירו עליו. (39) הואיל ולא גזרו כאן. (40) כלים, שאין הוא נהנה אלא

1 כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִשְׁנֵיהֶם כּוֹתֵב חֶלְקוֹ לְנִשְׂאִי אוֹ
2 לְאֶחָד מִשְׂאֵר הָעַם, וּמִזְכָּה לוֹ בְּחֶלְקוֹ עַל יְדֵי אַחֶר¹⁶;
3 וְנִמְצָא כָּל אֶחָד מֵהֶם, כְּשִׁפְנֵס לְמַרְחֵץ שֶׁהוּא לְכָל
4 אַנְשֵׁי הָעִיר אוֹ לְבֵית הַכְּנֶסֶת - אֲיִינוּ נִכְנֵס לְרִשּׁוֹת
5 חֲבֵרוֹ, אֶלָּא לְרִשּׁוֹת אַחֲרִים, שֶׁהָרִי כָּל אֶחָד מֵהֶם
6 נִסְתַּלַּק מִחֶלְקוֹ שֶׁבְּמָקוֹם זֶה וְנִתְּנוּ בְּמִתְּנָה.

(15) ולא יצטרכו לעקור לעיר אחרת. (16) שאומר לו זכה בשטר מתנה זה לטובת הנשיא או פלוני כדיני זכייה והקנאה המבוארים בהלכות זכייה ומתנה פרק ד, הלכה ב. שזכים לאדם שלא בפניו ואותו "אחר" נעשה כשלוחו של הנשיא הזוכה.

ד. הָיוּ שְׁנֵיהֶם שֹׁתֵפִין בְּחֶצֶר¹⁷: אִם יֵשׁ בָּהּ דִּין
8 חֶלְקָה¹⁸ - הָרִי אֵלּוֹ אֲסוּרִין לְהַפְנֵס לָהּ, עַד שִׁיחֲלֹקוּ
9 וְיִכְנֵס כָּל אֶחָד לְחֶלְקוֹ¹⁹; וְאִם אֵין בָּהּ דִּין חֶלְקָה²⁰
10 - כָּל אֶחָד וְאֶחָד נִכְנֵס לְבֵיתוֹ, וְהוּא אֹמֵר: בְּתוֹךְ
11 שְׁלִי אֲנִי נִכְנֵס²¹. וְיִכֵּין כָּף וְיִכֵּין כָּף²², שְׁנֵיהֶם אֲסוּרִים
12 לְהַעֲמִיד רִיחִים וְתַנּוּר וּלְגַדֵּל תְּרִיגוּלִין בְּחֶצֶר זו²³.

(17) שיש לכל אחד מהם בית בחצר, והחצר שלפני הבתים, שניהם שותפים בה. (18) כדי חלוקה, שיש לכל בית ארבע אמות לפניו ברוחב הפתח, והנשאר מן החצר יש בה ארבע אמות על ארבע אמות לכל שותף, ואז כופים עליהם, שיחלוקו. (19) כיוון שאפשר לחלקה, ומתחילה עומדת חצר זו לחלוקה, נמצא, כשקנאוה לא היה בדעתם, שכל אחד ישתמש בה בכל שטחה, ומתוך שלא הוברר עדיין חלקו של כל אחד מהם, אסורים הם להיכנס לחצר, כי שמא הוא נכנס לחלק חברו, ומודר הנאה אסור בדריסת הרגל. (20) שאין בה השיעור האמור לעיל, ואין אחד יכול לכוף את חברו לחלוק, "שכל חצר שאין בה ארבע אמות על ארבע אמות אינה קרויה חצר". (21) כדעת ר' אליעזר בן יעקב, האומר: יש בריירה. כלומר, הואיל ואי אפשר לאחד מן השותפים לעכב את חברו מלהשתמש בה לעולם, ולא לכוף אותו לחלוק, מתחילה על מנת כן קנאוה, שתהא החצר קנוייה לגמרי לכל אחד מהם, בשעת תשמישו, וכשמשתמש בה, אומרים אנו, שהוברר הדבר למפרע שמתחילתו הייתה קנוייה לו לשעה זו, נמצא, שבשעה שנכנס לתוכה, בשלו הוא נכנס. (22) בין שיש בה כדי חלוקה, בין שאין בה. (23) כי בכל אלה יכולים שותפים (שלא נדרו הנאה זה מזה) לעכב זה על זה. אלא שריגלים הם לוותר, וויתור אסור במודר הנאה, שדריסת הרגל אסורה לו, וכל שיכול לעכבו ואינו מעכבו נמצא מהנהו.

ה. שְׁנַיִם שֶׁהָיוּ שֹׁתֵפִין בְּחֶצֶר, וְנִדְרַ אֶחָד מִהֶן שְׁלֹא יִהְיֶה בּוֹ²⁴ הַשְּׁנִי - כּוֹפִין אֶת הַנּוֹדֵר לִמְכֹּר חֶלְקוֹ²⁵.
נִדְרַ שְׁלֹא יִהְיֶה הוּא בְּשֵׁנֵי²⁶ - הָרִי זֶה מִתֵּר לְהַפְנֵס
לְבֵיתוֹ, מִפְּנֵי שֶׁבְּרִשּׁוֹת²⁷ הוּא נִכְנֵס. אֲבָל אֲיִינוּ יָכוֹל
לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בְּחֶצֶר²⁸, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ²⁹.

(24) ממנו. (25) הואיל ונתן מכשול לשני אם ישתמש בחצר, הדין נותן לכופו למכור, שלא ייכשל חברו על ידו. אבל את הנאסר אין לכוף, כי אנוס הוא באיסורו. (26) מן

להיכנס לביתו או לשדהו. (52) תרומה לכהן ומעשר ראשון ללוי. (53) אף על פי שטובת הנאה שיש לבעלים בהם, נחשבת כממון, בכל זאת הואיל ואסר כל הכהנים בתרומתו, עשאה כעפר, שהרי תרומה אסורה באכילה לזרים, ומה יעשה בה, נמצא שהפקירה לגמרי ואין לו בה שום טובת הנאה. והמעשר אף על פי שמתור באכילה לזרים, נתינתו ללוי הוא, והפקירו גם כן. (54) הואיל ויכול ליתנם לכהנים ולזרים אחרים, יש לו בהם טובת הנאה, שנותנם לכל מי שירצה, ואינם כהפקר, ויכול לאסרם עליהם. ואף על פי שבהלכות אישות פרק ה הלכה ו פסק רבינו, ישראל שקידש אשה בתרומה אינה מקודשת, שאין לו בה אלא טובת הנאה, ו"טובת הנאה אינה ממון"? אך באיסור נדרים, שהוא איסור הנאה, אפילו טובת הנאה, נחשבת כממון. שהרי אפילו ויתור אסור במורד הנאה. (55) כגון לקט שכחה ופאה, שאסרום בעלים על העניים, דינם כתרומה ומעשר, שבהלכה זו, שאם אמר על מתנות עניים המתחלקות בתוך ביתו: הרי הן אסורות "לעניים אלו" יתנן לעניים אחרים. ועל המתנות המתחלקות בגורן אף "עניים אלו" יכולים ליטולן על כורחו, שלא נאמרה בהן נתינה אלא "תעזוב" והפקר גמור הן, שאין לבעליהן בהן שום טובת הנאה.

יב. מי שהיתה הניתן אסורה על חברו ואין לחברו מה לאכל - הולך אצל החנוני ואומר: איש פלוני אסור בהנתי ואיני יודע מה אעשה⁵⁶. אם הלך החנוני ונתן לו ובא ונטל מזה⁵⁷ - הרי זה מתר⁵⁸.

(56) אבל אסור לו לומר בפירוש, תן לו ואני אפרע, שאם כן נעשה החנוני שלווחו, ושלווחו של אדם כמותו. (57) המדיר, שנתן לחנוני מרצונו, אבל אינו יכול לכופו לשלם לו, שהרי לא אמר לחנוני: תן לו ואני אפרע. (58) ואין המדיר עובר על נדרו, שאינו אלא פורע חובו של המורד ומותר.

יג. היה ביתו⁵⁹ לבנות, גדרו לגדר, שדהו לקצר, והלך אצל פועלים ואמר: איש פלוני אסור בהנתי ואיני יודע מה אעשה, והלכו הן ועשו עמו, ובאו לזה ונתן להן שכרן - הרי זה מתר⁶⁰; שגממץ זה שפרע לו חובו, וכבר בארנו שזה מתר לפרע לו חובו⁶¹.

(59) של המורד. (60) אף על פי שאין זה לצרכי מזונות אלא לצרכי בניין בלבד. וייתכן, שמשום כך כתב רבינו כאן: והלך אצל פועלים, שמשמעו בדיעבד, ולא לכתחילה, בעוד שבהלכה הקודמת כתב: הולך אצל חנוני, שמשמעו לכתחילה, כי זהו ההבדל בין צרכי חיי נפש, לצרכי בניין. (61) "שמניעת התביעה אינה בכלל הנייה".

יד. היו מהלכין בדרך ואין לו מה לאכל - נותן לאחר משום מתנה, והלה מתר בה⁶². ואם אין עמיהם אחר - מניח על הסלע⁶³ ואומר: הרי הן מפקרין לכל מי שיחפץ, והלה נטל ואוכל⁶⁴.

(62) אף על פי שיש כאן קצת הערמה, שהדברים מוכיחים

מהנה, בניגוד למורד הנאה מאיש אחד, שגזרו עליו לא להשאיל, שמא ישאל ממנו. (41) ממון, שאסור לו ליהנות מהם, וכן אמרו בנדרים לא. כשאסר הניית ישראל עליו מותר לו למכור להם דבר חריף אפילו שווה בשווה, שאין כאן הנאה למוכר אלא ללוקח, ולא גזרו למכור שמא ייקח.

ח. אסר הניתן עליהן והניתן עליו - לא ישא ויתן עמיהם, וכן לא ישאו הן ויתנו עמו⁴². ולא ישאיל להן, ולא ילוה מהם, ולא ילוה אותן.

(42) שבכל צד שהוא, נמצא אחד מהם נהנה, ובמקח ממוצע הנמכר בשווה, יש בו הנאה למוכר וללוקח גם יחד.

ט. אסר על עצמו הניתן בני העיר - אסור להשאיל על נדרו לחכם מפני אותה העיר⁴³ (ההיא). ואם נשאיל והתיר לו - הרי נדרו מתר⁴⁴, כמו שפארנו.

(43) שהרי הוא נהנה מהתרתו. (44) שאף על פי שנהנה מהחכם, לא בשביל זה נתבטלה התרתו. ולדעת ה"לחם משנה" נדרו מותר - אף על פי שהוא נהנה מחכם עירו - כי אין זה גרוע מתורה שבעל פה, שמתור לו למדיר ללמוד למורד מפני שאין נוטלין עליה שכר, ואף על פי שהמורד נהנה מהלימוד, מצוות לאו ליהנות ניתנו. גם כאן, הואיל ואין החכם רשאי ליטול שכר על התרתו, כדין תורה שבעל-פה, אין זו הנאה למורד.

י. מי שאסר הניתן הפירות⁴⁵ עליו - הרי זה מתר להנות בלקט⁴⁶ שכחה⁴⁷ ופאה⁴⁸, ומעשר עני⁴⁹. המתחלק בגרנות, אכל לא בתוך הפית⁵⁰.

(45) מה ששייך לבריות. (46) שבלים הנופלות בשעת הקצירה והוא שייך לעניים. (47) עומר תבואה ששכחו בעל השדה בשדהו, בשעת הקציר, ואסור לו לשוב לקחתו, אלא משאירו לעניים. (48) שאדם חייב להניח תבואה בסוף שדהו לעניים. (49) החלק העשירי שבתבואה, שחייב אדם ליתנו לעניים בשנה השלישית והשישית למחזור השמיטה. שמניחו בגורן וכל הרוצה ליטול בא ונטלו, והואיל וכל אלה הפקר הם, מותר לו ליהנות מהם, שאינם של הבריות. (50) כלומר, מעשר עני המתחלק בתוך הבית, לאחר שהכניס תבואתו לאוצר ולא הפריש ממנה מעשר עני בגורן, לפי שנאנס או שלא מצא עניים ליתן להם. ובמעשר זה נאמרה "נתינה" ונתת ללוי לגר ליתום ולאלמנה ואכלו בשעריך" ויש בו טובת הנאה לבעלים, שמחלקו לעני שירצה, ולפיכך אין זה כהפקר גמור, בניגוד למעשר עני המתחלק בגורן, שלא נאמרה בו "לשון נתינה" אלא: "והנחת בשעריך" וכל הרוצה בא ונטלו ואין בו לבעלים שום טובת הנאה.

יא. מי שאסר הניתן על הפהנים ועל הלזים - הרי אלו באין⁵¹ ונוטלין מתנותיהם⁵² על פרחו⁵³. ואם אמר: פהנים אלו ולזים אלו - הרי אלו אסורין⁵⁴, ויתן תרומותיו ומעשרותיו לכהנים ולזים אחרים. והוא הדין במתנות עניים⁵⁵ עם העניים.

(51) שולחים אחרים ליטול בשבילם, כי הם בעצמם אסורים

קנה הראשון, כדי שיקנה לשני לאחר זמן. ושם בגמרא הוכיחו, שקניין על מנת להקנות מועיל, מדין "קניין סודר", שהרי הקונה שדה מחברו בקניין חליפין, נותן הוא סודר (מטפחת) למקנה, ועם קבלת הסודר, מקנה בעל השדה את שדהו לקונה, אף על פי, שסודר זה יקבלו הקונה בחזרה מידי המקנה לאחר ההקנאה, נמצא שכל קניין הסודר לא היה אלא על מנת להקנות השדה לקונה, ומכאן שכל קונה על מנת להקנות לאחר, קנה השני כשהראשון יקנה לו. (74) הדבר ברור, שכל הנותן מתנה על תנאי, אם לא נתקיים התנאי בטלה המתנה.

יז. מי שנתן את שדהו לקונה על פועל בזה, והוא רוצה
ליתן לבתו מעות כדי שתהיה נהנית בהן ומוציאה
אותן בחפציה⁷⁵ - הרי זה נותן לה ואומר לה: הרי
המעות האלו נתונים לך במתנה, ובלבד שלא יהא
לבעלך רשות בהן, אלא יהיו למה שאת נותנת לפיך
או למה שתלפשי וכיצא בזה⁷⁶. ואפילו אמר לה:
על מנת שאין לבעלך רשות בהן, אלא מה שתרכי
עשי בהן⁷⁷ - לא קנה הבעל, ומה שתרכי תעשה
בהן⁷⁸. אבל אם נתן לה מתנה ואמר לה: על מנת
שאין לבעלך רשות בהן, ולא פירש שתהיה המתנה
הזאת לך ולכך או למה שתרכי תעשה בהן - הרי
קנה אותה הבעל לאכל פרותיה⁷⁹; ודבר זה אסור,
שהרי הוא אסור בהנחת חותנה⁸⁰.

(75) והרי יש לבעל זכות בהן. שכל הנותן מתנה לאשת איש, תליקח בה קרקע והבעל אוכל הפירות (הרווחים), נמצא זה נהנה מחותנו שהדירו הנאה והרי זה כאילו נתן המעות באופן ישיר לבעל, ואסור. (76) שלא הקנה המעות לאשה אלא לאותו דבר בלבד, ומתוך שאין זו מתנה לכל דבר, אין לבעל חלק בה. (77) ולא פירש לה, לאיזה דבר הקנה לה המעות. (78) שם, כשמואל, האומר: אפילו אמר: מה שתרכי עשי לא קנה אותן הבעל. וסובר רבינו ששמואל מצריך לומר לה את זה נוסף על מאמרו: על מנת שאין לבעלך רשות בהן, שמכיוון שמדגיש: "אלא מה שתרכי עשי" כוונתו לומר, שלא יהיו שלך אלא לאותו דבר שתרכי לעשות בהן בכל שעה ושעה, ואין ההקנאה חלה אלא באותה שעה שתרכי לעשות בהן איזה דבר, ולאותו דבר בלבד. נמצא, שאין לבעל קניין בהן, שהרי אף בתו לא קנתה אותן לכל דבר. (79) שיר אשה כיד בעלה. (80) ובכל זאת קנה אותן הבעל. ואף על פי שאסור לו ליהנות מהן, אם ירצה ליתן צדקה לעניים, או לעשות בהן צרכי רבים מותר, שמצוות לאו ליהנות ניתנו, וכן בכל דבר שאין לאדם בו היתר הנאה.

פרק שמיני

(1) נדר התלוי בדבר מסוים ולא נתקיים הדבר, נדר שהותר מקצתו מה דינו ככולו, שהולכים אחר כוונת הנודר ולא אחר משמעות הדיבור, ההבדל בין האומר: לביתך איני נכנס, לאומר: לבית זה איני נכנס, דברים המותרים בלא שאלה לחכם.

א. מי ששנר או נשבע, ופרש בשעת נדרו דבר שנדר

שלא נתנו לאחר, אלא כדי שיהנה בו המודר, הואיל ואין למודר מה לאכול התירו לו גם זה, אבל בהלכה הקודמת, שיש תקנה אחרת, לא התירו ליתן לאחר לשם מתנה, שנראית כהערמה. (63) אכן, או גוש אבן הבולט מעל הקרקע. (64) שאינו נהנה מהמדר אלא משל הפקר.

טו. נתן לאחד מתנה ואמר לו: הרי סעדה זו נתונה לך מתנה, וכבוא פלוני שהוא אסור בהנתי ואיכל עמנו - הרי זה אסור⁶⁵. ולא עוד, אלא [אפילו] אם נתן לו סתם, וחזר ואמר לו: רצונך⁶⁶ שיכבד פלוני ואיכל עמנו? אם הוכיח סופו על תחלתו שלא נתן לו אלא על מנת שיכבד פלוני ואיכל - אסור. כגון שהיתה סעדה גדולה⁶⁷, והוא רוצה שיכבד אביו או רבו וכיוצא בהן⁶⁸ לאכל מסעדתו; שהרי סעדתו מוכחת עליו שלא גמר להקנות לו. וכן כל כיוצא בזה⁶⁹.

(65) שהדברים מוכיחים, שלא נתן לו מתנה גמורה, אלא רוצה הוא להערים, כדי שפלוני המודר ייהנה עמו מסעודתו. (66) התסכים. (67) סעודת נישואין וכדומה. (68) שהדבר ידוע, שאין אדם מכין סעודה לנישואי בנו ונותנה לאחר. (69) וכלשון האחרונה של רבא. ולדעת ה"כסף משנה" לא נתכוון רבינו אלא כשאמר לו כך סמוך לנתינתו, אבל אם שהה קצת ולאחר שעה אמר לו כן, הרי זה מותר.

טז. כל מתנה שאם הקדישה⁷⁰ לא תהיה מקדשת⁷¹ - אינה מתנה. וכל הנותן לזה מתנה על מנת להקנותה לאחר⁷² - הרי זה האחר קנה בעת שיקנה לו הראשון⁷³. ואם לא הקנה לו הראשון לאותו אחר - לא קנה לא הראשון ולא השני⁷⁴.

(70) לשמים, לצרכי הקדש. (71) הואיל ואם הקדישה המקבל בעודה בידו אינה מקודשת אין לה דין מתנה גם לשאר עניינים. ואסור למודר ליהנות על ידי מקבל זה, כי אין זו אלא הערמה והתחכמות, כמו ששנינו שם: "מעשה באחד, שהיה אביו מודר הימנו הנאה והיה (המדיר) משיא את בנו, ואמר לחבירו: חצר וסעודה נתונים לך במתנה ואינם לפניך אלא כדי שיכבד אבא ויאכל עמנו בסעודה, אמר, [=החבר], אם שלי הם הרי הם מוקדשים לשמים. אמר לו [=הבן המדיר], לא נתתי לך את שלי, שתקדישם לשמים. אמר לו [=החבר]: לא נתת לי את שלך, אלא שתהא אתה ואביך אוכלים ושותים ומתרחצים זה לזה ויהא עוון התלוי בראשו? אמרו חכמים, כל מתנה שאינה, שאם הקדישה תהא מקודשת אינה מתנה". ואף על פי, שהלכה היא: מתנה על מנת להחזיר שמה מתנה: שם, כל עוד שלא החזירה הרי זו מתנה גמורה לכל מה שירצה, אבל כאן, אין בידו להקנותה לשום אדם, שלא נתנה לו, אלא כדי שיאכל אביו. (72) לאחר זמן. (73) אף על פי שהראשון לא קנאה לעצמו מעולם שהנותן לא נתנה לראשון לעצמו, כי אם להקנותה לשני לאחר זמן. - ואין זה כאומר לחבירו: זכה בדבר זה לפלוני, שזכה בה פלוני, ששם כל הזכיה אינה בשביל עצמו, כי אם בשביל חברו, מקבל המתנה, אבל כאן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אוכלים תאנים שָׁלוּ, וְאָמַר לָהֶן: הֲרִי הֵן עֲלֵיכֶם
קִרְבָּן¹⁷ - כִּיֹּן שֶׁקָּרַב אֲלֵיהֶם וְהִבִּיט וְהִרִי הֵן אָבִיו
וְאֶחָיו, הֲרִי אֵלֹו מִתְרִין. אָף עַל פִּי שְׁלֹא פָּרַשׁ הַסִּבָּה
שֶׁהִדִּירָן בְּגִלְגָּלָה, הֲרִי זֶה כְּמוֹ שֶׁפָּרַשׁ. שֶׁהִדְבָּר
מוֹכִיחַ, שְׁלֹא אָסַר עֲלֵיהֶם אֶלָּא שֶׁהִיא בְּדַעְתּוֹ שֶׁהֵן
זָרִים¹⁸. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזֶה.

(16) לא רק כשפירש בשפתיו ונמצא שטעה הרי זה מותר,
אלא אפילו כשלא פירש כלל. (17) אסורים בהנאה כקרבן.
(18) נמצא שהוא מוטעה בעיקר נדרו, שמעולם לא היתה
דעתו עליהם, ובטל מאליו (משנה שם כה:).

ה. מִי שֶׁנָּדַר אוֹ נִשְׁבַּע, וְנוֹלַד¹⁹ לוֹ דָּבָר שְׁלֹא הָיָה
בְּלִבּוֹ בְּשַׁעַת הַשְּׁבוּעָה אוֹ בְּשַׁעַת הַנֶּדֶר - הֲרִי זֶה
אָסוּר עַד שֶׁיִּשְׁאֹל לַחֲכָם וְיִתִּיר אֶת נִדְרוֹ. כִּיִּצַּד? אָסַר
אֶת עַצְמוֹ בְּהִנָּת פְּלוּנִי אוֹ שְׁלֹא יִכְנַס לְמִקּוֹם פְּלוּנִי,
וְנִעְשָׂה אוֹתוֹ הָאִישׁ סוֹפֵר²⁰ וְאוֹתוֹ מִקּוֹם בֵּית הַכֶּנֶסֶת,
אָף עַל פִּי שֶׁהוּא אוֹמֵר: אֵלֹו הֵייתִי יוֹדֵעַ שֶׁזֶה נִעְשָׂה
סוֹפֵר וּבְמִקּוֹם זֶה יִעְשָׂה בֵּית הַכֶּנֶסֶת, לֹא הֵייתִי נוֹדֵר
אוֹ נִשְׁבַּע - הֲרִי זֶה אָסוּר לְהִנּוֹת וּלְהִכְנֵס עַד שֶׁיִּתִּיר
נִדְרוֹ²¹, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרַנּוּ²². וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזֶה²³.

(19) ונתחדש. (20) תלמיד חכם, והכל צריכים לו, או לבלר
(כתבן) והכל צריכים לו, לפי שהוא כותב שטרות העיר
(משנה שם סד. וברא"ש ותוספות שם). (21) שיבא לפני
חכם מובהק או לפני שלשה הדיוטות ויאמר: אני נדרתי כך
וכך ונחמתי, ואילו הייתי יודע שיארע לי כך וכך, לא הייתי
נודר. ואילו היתה דעתי בעת הנדר כמו עתה, לא הייתי
נודר, והואיל ונהפכה דעתו מתירים לו. (22) לעיל הל'
שבועות פ"ו, ה"ה והי"ב. כאן יש - לדעת ה"אור שמח" -
לגרס: "ואין זה כתולה נדרו בדבר ולא נתקיים הדבר"
(ראה לעיל ה"ג). כלומר, אעפ"י שאומר: אילו הייתי יודע
לא הייתי נודר, אין זה מותר, שאין זה כתולה נדרו בדבר,
שזה לא תלה כלום בשעת נדרו, שגם עכשיו "עדיין לא
ניחם, אלא רצונו שלא יהנה לו, ושלא יעשה זה סופר"
(לשון רבינו שם). וראה בבאורנו שם. (23) כגון שהיה
המודר משיא את בנו, ואמר המדיר "אילו הייתי יודע, שהוא
משיא את בנו בקרוב, לא הייתי נודר" (משנה בנדרים סד.).

ו. כָּל נֶדֶר שֶׁהִתֵּר מִקְצָתוֹ - הִתֵּר כָּלוּ²⁴. וְהוּא הִדִּין
בְּשְׁבוּעָה. כִּיִּצַּד? רָאָה אֲנָשִׁים מִרְחוֹק אוֹכְלִין
פְּרוֹתָיו, וְאָמַר: הֲרִי הֵן עֲלֵיכֶם קִרְבָּן, וּכְשֶׁהֲגִיעַ
אֲלֵיהֶם וְהִנֵּה הֵם אָבִיו וְאֶנְשֵׁים זָרִים - הוֹאִיל וְאָבִיו
מִתְרִין²⁵, כִּלְּן מִתְרִין²⁶. וְאֶפְלוֹ אָמַר: אֵלֹו הֵייתִי יוֹדֵעַ
כֵּן, הֵייתִי אוֹמֵר: פְּלוּנִי וּפְלוּנִי אָסוּרִין וְאָבִי מִתְרִין -
הֲרִי כִלְּן מִתְרִין²⁷. אָבָל אִם אוֹמֵר כְּשֶׁהֲגִיעַ אֲלֵיהֶן:
אֵלֹו הֵייתִי יוֹדֵעַ שֶׁאָבִי בְּיָנִיכָם, הֵייתִי אוֹמֵר: כִּלְּכֶם
אָסוּרִין חוּץ מֵאָבִי - הֲרִי כִלְּן אָסוּרִין²⁸ חוּץ מֵאָבִיו;
שֶׁהִרִי גִלְגָּלָה דַּעְתּוֹ שְׁלֹא הִתֵּר מִקְצַת הַנֶּדֶר, אֶלָּא כְּמוֹ
שֶׁנָּדַר הָיָה נוֹדֵר²⁹ וּמִתְנָה עַל אָבִיו³⁰.

אוֹ נִשְׁבַּע בְּגִלְגָּלוֹ² - הֲרִי זֶה כְּמוֹ שֶׁתָּלָה³ נִדְרוֹ אוֹ
שְׁבוּעָתוֹ בְּאוֹתוֹ דָּבָר, וְאִם לֹא נִתְקַיֵּם אוֹתוֹ דָּבָר
שֶׁנִּשְׁבַּע בְּגִלְגָּלוֹ - הֲרִי זֶה מִתְרִין⁴.

(2) הסיבה שבגללה נדר מה שנדר. (3) התנה. (4) אפילו
בלא שאלה לחכם. שהרי זה כתנאי גמור, ואם לא נתקיים
התנאי בטל הדבר, וכמבואר בירושלמי נדרים פ"ט, ה"ג.

ב. כִּיִּצַּד? נֶדֶר אוֹ נִשְׁבַּע: שְׁאִינִי נוֹשֵׂא אִשָּׁה פְּלוּנִית
שְׁאִבְיָהּ רַע, שְׁאִינִי נִכְנַס לְבֵית זֶה שֶׁכָּלֵב רַע בְּתוֹכוֹ;
מִתּוֹ אוֹ שֶׁעָשָׂה הָאֵב תְּשׁוּבָה - הֲרִי זֶה מִתְרִין⁵. שֶׁזֶה
כְּמוֹ שֶׁנָּדַר אוֹ נִשְׁבַּע וְאָמַר: שְׁלֹא אִשָּׂא פְּלוּנִית וְלֹא
אִכְנַס לְבֵית זֶה אֶלָּא אִם נִסְתַּלַּק הַחֲזָק⁶. וְכֵן כָּל
פִּיּוּצָא בְּזֶה⁷.

(5) אעפ"י שהמיתה היא סיבה ש"נולדה" לאחר נדרו ואין
ה"נולד" יכול לבטל הנדר, ללא שאלה לחכם, כמבואר
בסמוך ה"ה - כאן, שתלה נדרו בסיבה ידועה, הרי זה עדיף
מנולד, כמו שמפרש רבינו והולך. (6) משנה בנדרים סה.
ובגמרא שם כדעת רב הונא, וכשנסתלק ההיזק - אין מקום
עוד לנדרו. (7) כמו שאמרו בירושלמי שם, "באומר קונם
שאיני נהנה לאיש פלוני כל הזמן שהוא לבוש שחורים,
לבש לבנים מותר בו".

ג. אָבָל הַנּוֹדֵר אוֹ הַנִּשְׁבַּע, שְׁאִינִי נוֹשֵׂא פְּלוּנִית
הַפְּעוּרָה, וְנִמְצָאתָ נָאָה⁸; שְׁחוּרָה, וְנִמְצָאתָ לְכֹנֵה;
קְצֵרָה⁹, וְנִמְצָאתָ אֶרְפָּה¹⁰; קוֹנֵם¹¹ שְׁאִין אִשְׁתִּי
לְהִנִּית לִי¹², שֶׁגִּנְבָה אֶת כִּסִּי וְשִׁהַקְתָּה אֶת בְּנִי,
וְנוֹדַע שְׁלֹא גִנְבָה וְשְׁלֹא הִקְתָּה - הֲרִי זֶה מִתְרִין¹³.
מִפְּנֵי שֶׁהוּא נֶדֶר טְעוּת, וְהוּא בְּכָלֵל נִדְרֵי שִׁגְגוֹת
שֶׁהֵן מִתְרִין¹⁴. וְאִין זֶה כְּתוּלָה נִדְרוֹ בְּדָבָר וְלֹא
נִתְקַיֵּם הַדָּבָר, שֶׁהִרִי הַסִּבָּה שֶׁבְּגִלְגָּלָה נֶדֶר לֹא
הֵייתָ מְצוּיָה¹⁴ וְטְעוּת הָיָה¹⁵.

(8) יפה. כלומר, לא שייפוה וקשטוה, אלא מתחילה היתה
נאה ויפה, ונמצא שנדר בטעות. (9) נמוכת קומה.
(10) גבוהה (משנה בנדרים סו.). (11) קרבן. קונם - הוא
כינוי לקרבן, כמבואר לעיל פ"א, ה"ז. ובכתי" התימנים,
וכן בדפוס רומי, תיבה זו איננה. (12) הנאתה ממני תהא
אסורה עליה כקרבן. (13) משנה שם כה: וכמבואר לעיל
פ"ד, ה"א. (14) מתחילה בשעת נדרו. (15) כלומר, בשני
המקרים שבשתי ההלכות שלפנינו, הוא מותר בלא שאלה
לחכם. אלא, שבדין האמור בהלכה ב הקודמת הוא מותר
מחמת שהוא תולה נדרו בדבר, וההיתר בהלכה שלפנינו
הוא מטעם "נדר טעות" שהוא בכלל נדרי שגגות (כסף-
משנה ע"פ סוגיית הגמרא שם סה:). ולדעת ה"אור שמח",
הנוסח בדברי רבינו כך הוא: "שהן מותרין, שהרי הסיבה
שבגללה נדר לא היתה מצויה, וטעות היה", והתיבות:
"ואין זה כתולה נדרו" וכו' אינן שייכות כלל כאן, ומקומן
בסמוך סוף ה"ה אחרי התיבות: "כמו שביארנו". וראה
בביאורנו שם.

ד. וְלֹא עוֹד¹⁶, אֶלָּא מִי שֶׁרָאָה אֲנָשִׁים מִרְחוֹק

(24) שנאמר (במדבר ל, ג) "ככל היוצא מפיו יעשה" כולו

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שני כ"ח טבת - ספר הפלאה - הלכות נדרים קלא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

16 לְהַפְשִׁילָן³⁹ לְאַחֲרֵי⁴⁰. הִיָּה לְבוֹשׁ בְּגָדֵי צֶמֶר
17 וְנִצְטַעַר בְּלִבִּישָׁתָן⁴¹, וְנִשְׁבַּע אוֹ נָדַר שְׁלֹא יַעֲלֶה עָלָיו
18 צֶמֶר לְעוֹלָם - אֲסוּר לְלַבֵּשׁ, וּמִתָּר לְטַעֵן עָלָיו, וּמִתָּר
19 לְהַתְּפֹסוֹת בְּגָזֵי⁴² צֶמֶר; שְׁלֹא נִתְּפֹנֵן זֶה אֲלֵא לְבָגֵד
20 צֶמֶר⁴³. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה.

(34) כוונת הנדר. (35) ההבנה המילולית שבדיבור.
(36) מכובד המשא. (37) או שהיה ריחו קשה, שהצמר
והפשתים ריחם קשה (משנה בנדרים נה: וכפירוש ה"נמוקי
יוסף" שם). (38) להתכסות בהם. (39) לתלותם.
(40) וכל-שכן לטענם לפניו, אלא שדרכם של אלו להפשילם
לאחוריו (תוספות יו"ט שם). שבענין שנצטער נדר, ולפיכך
מותר לו להתכסות, ואסור לו לטענם (רש"י שם).
(41) מחמת ריחם או מחמת כובדם (ריטב"א ורא"ש שם).
(42) צמר שנגזז ועדיין לא נטוה. (43) שלא נדר אלא
ממלבוש שנצטער בו (בריייתא שם, וברש"י). ונראה מדברי
רבינו, שהנדר מן הצמר סתם, אסור גם בלבישה וגם
בטעינה (ר"ן וכסף-משנה).

21 ט. הִיָּה מִבְּקָשִׁין מְמַנּוּ שְׂיִשָּׂא קְרוֹבָתוֹ⁴⁴ וְהוּא מְמַאֵן,
22 וּפְצָרוֹ⁴⁵ בּוֹ וְנָדַר אוֹ נִשְׁבַּע שְׁלֹא תִהְיֶה בּוֹ לְעוֹלָם;
23 וְכֵן הַמְּגַרֵּשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְנִשְׁבַּע אוֹ נָדַר שְׁלֹא תִהְיֶה
24 בּוֹ לְעוֹלָם - הָרִי אֲלוֹ מִתְּרוֹת לְהִנּוֹת לוֹ; שְׂאִין פּוֹנְתּוֹ
25 אֲלֵא לְשֵׁם אִישׁוֹת⁴⁶.

(44) ובמשנה נדרים סג: הנוסח: "בת אחותו". ומפרש רבינו
שם: לפי שהוא נהוג, ועוד הוא מצוה וחייב אדם להשתדל
בזה, כמו שאמרו "ומבשרך לא תתעלם" (ישעיה נח, ז) -
זה הנושא בת אחותו, וראה יבמות סב: (45) בקשו הרבה.
(46) נישואין (נדרים סג:).

26 י. וְכֵן הַקּוֹרֵא לְחִבְרוֹ שְׂיִסְעֵד אֲצָלוֹ וּמַאֵן, וְנִשְׁבַּע אוֹ
27 נָדַר שְׁלֹא יִכְנֵס לְבֵיתוֹ וְלֹא יִשְׁתָּה לוֹ טֶפֶת צוּגָן - הָרִי
28 זֶה מִתָּר לְהִכְנֵס לְבֵיתוֹ וְלִשְׁתּוֹת לוֹ צוּגָן; שְׁלֹא נִתְּפֹנֵן
29 זֶה אֲלֵא שְׁלֹא יֵאָכֵל וְיִשְׁתָּה עִמּוֹ בְּסַעֲדָה זוֹ⁴⁷. וְכֵן
30 כָּל פְּיוּצָא בְּזָה.

(47) שתיה מרובה, אבל טיפת צונן מותר לו. וכן מותר לו
לאכול ולשתות בביתו בסעודה אחרת, כמו שאמרו
בתוספתא (נדרים פ"ד, מ"ח) "תוך המשתה אסור, לאחר
המשתה מותר" (נדרים שם ובר"ן).

31 יא. הָאוֹמֵר לְחִבְרוֹ: קוֹנֵם⁴⁸ לְבֵיתָהּ אֲנִי נִכְנֵס וְשׂוֹדֵף
32 אֲנִי לֹקֶחַ, בֵּין בְּנֵדֶר בֵּין בְּשָׁבוּעָה, וּמִתָּה⁴⁹ אוֹ מִכֶּרֶן
33 לְאַחֵר - הָרִי זֶה מִתָּר לְהִכְנֵס לְבֵיתָהּ וְלִקַּח הַשְּׂדֶה מִן
34 הַיֹּרֵשׁ אוֹ מִן הַלֹּקָח; שְׁלֹא נִתְּפֹנֵן זֶה אֲלֵא כָּל זְמַן
35 שֶׁהֵן בְּרִשְׁתּוֹ. אֲכָל אִם אָמַר: לְבֵיתָהּ הִזֶּה אֲנִי נִכְנֵס
36 וְשׂוֹדֵף זֶה אֲנִי לֹקֶחַ, וּמִתָּה אוֹ מִכֶּרֶן לְאַחֵר - הָרִי זֶה
37 אֲסוּר⁵⁰.

(48) מפורש לעיל ה"ג. ובכת"י התימנים, וכן בדפוס רומי
ר"מ תיבת "קונם" איננה. אלא: "לבייתך איני נכנס, ושרך
איני לוקח". וראה בביאורנו לעיל אות י. (49) בעל הבית

ולא מקצתו, מכאן לנדר שבטל מקצתו - בטל כולו
(ירושלמי נדרים פ"א, ה"א) והשווה לעיל פ"ד, ה"א.
(25) שהדבר מוכיח, שלא אסר עליו, כמבואר לעיל ה"ד.
(26) שלא נדר מתחילה, אלא על דעת שיתקיים כולו, והתרת
מקצתו משמשת פתח היתר לכולו (משנה בנדרים סו.
וברא"ש שם). והר"ן (שם כה:): מפרש: כיון שאילו היה
יודע שאביו ביניהם היה מוציאו מן הכלל, הרי זה מוטעה
בעיקר הנדר, וכל שיש בעיקר הנדר טעות - אין פיו ולבו
שויים ובטל מאליו. (27) נדרים כה: הואיל ומתחילה אסרם
עליהם בלשון: כולכם, ועכשיו החליף דבריו הורע כוח
הנדר, וכאילו נעקר והותר מקצתו, ולפיכך הותר כולו
(רא"ש ותוספות שם). (28) שם, וכדעת רבה. (29) כיון
שבשעת הנדר אמר: כולכם אסורים, ועכשיו בשעת החזרה
הוא גם כן מעמיד דבריו הראשונים - ביחס לאחרים, אעפ"י
שמוציא את אביו מן הכלל, אין זה נדר שהותר מקצתו, לפי
שאביו לא נכנס מעולם במשמעות הנדר (ר"ן שם).
(30) וכבר אמרנו, שאביו לא נכלל מעולם במשמעות הנדר,
כמבואר לעיל ה"ד, נמצא שאין כאן נדר שהותר מקצתו.
והוא-הדין אם מתחילה אמר: פירותי אלה יהיו אסורים לזה
ולזה ולא הכירם, בגלל ריחוקם ממנו, וכשנתקרב וראה את
אביו ביניהם, חזר ואמר: אילו הייתי יודע... הייתי אומר
כולכם אסורים חוץ מאבא, הותרו כולם, מאחר שהחליף
דבריו שמשעת האיסור, לדבריו שבשעת החזרה, הורע כח
הנדר ונעקר, ומתוך דהותר מקצתו הותר כולו (כסף-משנה
בשם הטור).

1 ז. וְכֵן הָאוֹמֵר: הִיָּין קְרִיבָן עָלַי מִפְּנֵי שְׁהִיֵּין רַע לְבָנִי
2 מְעִים, וְאָמְרוּ לוֹ: הָרִי הַמֵּיִשָּׁן יָפָה לְבָנִי מְעִים; אִם
3 אָמַר: אֲלוֹ הִיִּיתִי יוֹדֵעַ, לֹא הִיִּיתִי נוֹדֵר, וְאָפְלוֹ אָמַר:
4 אֲלוֹ הִיִּיתִי יוֹדֵעַ, הִיִּיתִי אוֹמֵר: הַחֲדָשׁ אֲסוּר וְהַיֵּשָׁן
5 מִתָּר - מִתָּר בְּיָשָׁן וּבְחֲדָשׁ⁵¹. אֲכָל אִם אָמַר: אֲלוֹ
6 הִיִּיתִי יוֹדֵעַ, הִיִּיתִי אוֹמֵר: כָּל הַיַּיִנוֹת אֲסוּרִין עָלַי
7 חוּץ מִן הַמֵּיִשָּׁן - הָרִי זֶה מִתָּר בְּמֵיִשָּׁן⁵². וְכֵן כָּל
8 פְּיוּצָא בְּזָה⁵³.

(31) שהרי החליף דבריו, ועקר מקצת נדרו, וממילא הותר
כולו. (32) הואיל והעמיד דבריו בכתחילה לא הורע נדרו,
שאין זה אלא מתנה על המיושן, שלא היה בכלל בשעת
נדרו, אילו ידע שהוא יפה למעיים (נדרים סו. וכפירוש
הגמרא שם כו: לענין בצל, וממנו למד רבינו לענין יין).
(33) כמו שאמרו שם סו. "קונם בצל שאני טועם, שהבצל
רע ללב, אמרו לו: והלא הכופרי (בצל כפרי) יפה ללב !!
הותר בכופרי, ולא בכופרי בלבד הותר אלא בכל הבצלים",
וכפי שהוסבר בגמרא שם כו.

9 ח. כָּל הַנּוֹדֵר אוֹ נִשְׁבַּע - רוֹאִין דְּבָרִים שְׂבֻגָּלָן
10 נִשְׁבַּע אוֹ נָדַר, וְלִמְדִין מִהֵן לֹאִי זֶה נִתְּפֹנֵן, וְהוֹלְכִין
11 אַחֵר הַעֲנִיָּן⁵⁴, לֹא אַחֵר כָּל מִשְׁמַע הַדְּבֹר⁵⁵. בִּיצֵד?
12 הִיָּה טַעוֹן מִשָּׂא שֶׁל צֶמֶר אוֹ שֶׁל פִּשְׁתִּים, וְהִזְיַע⁵⁶
13 וְהִיָּה רִיחוֹ קָשָׁה⁵⁷, וְנִשְׁבַּע אוֹ נָדַר שְׁלֹא יַעֲלֶה עָלָיו
14 צֶמֶר אוֹ פִּשְׁתִּים לְעוֹלָם - הָרִי זֶה מִתָּר לְלַבֵּשׁ בְּגָדֵי
15 צֶמֶר אוֹ פִּשְׁתִּים וּלְכִסּוֹתָן⁵⁸, וְאִינוֹ אֲסוּר אֲלֵא

והשדה. (50) כיון שאמר "בית זה", עשאו עליו כחתיכת איסור (משנה נדרים מו. ובר"ן שם עמ' ב) והשווה לעיל פ"ה, ה"ד-ה.

1 יב. האומר לחברו: השאילני פתך, אמר לו: אינה
2 פנויה, נשבע או נדר ואמר: קונם⁵¹ שדי איני חורש
3 בה⁵² לעולם⁵³; אם היה דרכו לחרש בידו⁵⁴ - הוא
4 אסור, וכל אדם מתירין לחרש לו בה⁵⁵; ואם אין
5 דרכו לחרש בידו - הוא וכל אדם אסורין⁵⁶. וכן כל
6 פיוצא בדברים אלו.

(51) ובדפוס רומי, וכן בכת"י התימנים - תיבה זו איננה.
(52) בפרה זו. (53) נתעצב השואל כנגד המשאיל, ואמר כך מתוך כעס, שלא רצה זה להשאילו (משנה נדרים מג. וברש"י). (54) בעצמו, שהוא איש כפרי, איכר. (55) שלא נתכוין אלא לאסור חרישתו הוא. (56) כיון שאין דרכו לחרוש בידו, לא נתכוין אלא שלא ליהנות מחרישתה לא על ידו ולא ע"י פועליו (שם).

7 יג. מי שנשבע או נדר שישא אשה או שיקנה בית
8 או שיוצא בשירא⁵⁷ או יפרש⁵⁸ פים - אין מחיבין
9 אותו לשא אשה או לקנות או לצאת מיד, אלא עד
10 שיוצא דבר ההגיון⁵⁹ לו. מעשה באשה שנדרה שכל
11 מי שיתבע אותה תנשא לו, וקפצו עליה בני אדם
12 שאינן הגונים לה, ואמרו חכמים: לא נתפנה זו
13 אלא לכל מי שיתבע אותה מן ההגונים לה. וכן כל
14 פיוצא בזה.

(51) ובדפוס רומי, וכן בכת"י התימנים - תיבה זו איננה.
(52) בפרה זו. (53) נתעצב השואל כנגד המשאיל, ואמר כך מתוך כעס, שלא רצה זה להשאילו (משנה נדרים מג. וברש"י). (54) בעצמו, שהוא איש כפרי, איכר. (55) שלא נתכוין אלא לאסור חרישתו הוא. (56) כיון שאין דרכו לחרוש בידו, לא נתכוין אלא שלא ליהנות מחרישתה לא על ידו ולא ע"י פועליו (שם).

7 יג. מי שנשבע או נדר שישא אשה או שיקנה בית
8 או שיוצא בשירא⁵⁷ או יפרש⁵⁸ פים - אין מחיבין
9 אותו לשא אשה או לקנות או לצאת מיד, אלא עד
10 שיוצא דבר ההגיון⁵⁹ לו. מעשה באשה שנדרה שכל
11 מי שיתבע אותה תנשא לו, וקפצו עליה בני אדם
12 שאינן הגונים לה, ואמרו חכמים: לא נתפנה זו
13 אלא לכל מי שיתבע אותה מן ההגונים לה. וכן כל
14 פיוצא בזה.

(57) קבוצת אנשים העוברים יחד בדרך, או במדבר.
(58) יפליג מיבשה לים. (59) בבא קמא פ. ושם הנוסח: מי שנדר ליקח בית ולישא אשה בארץ ישראל וכו' וכנראה שזו טעות סופר, שכן בתוספתא שם פ"ח, מ"ד, שהיא מקור ברייתא זו, לא נזכרה ארץ ישראל לענין זה (מעשה רוקח). וכן בשו"ע יו"ד רט, סעיף א, לא הודגש כאן: ארץ ישראל.

15 יד. המדיר את חברו או שנשבע ואמר לו: שתבוא
16 ותטל לבניך כר אחד חטים או שתי חביות של זין⁶⁰
17 - הרי זה⁶¹ יכול להתיר נדרו בלא שאלה לחכם,
18 ויאמר לו: פלום נתפנת אלא לכבדני⁶², כבודי שלא
19 אטל⁶³, וכבר הגיע אלי כבוד שנדרת בשבילי⁶⁴. וכן
20 הנודר או הנשבע: שאין אתה נהנה לי אם אין אתה
21 נותן לבני פור של חטים ושתי חביות של זין - הרי
22 זה יכול להתיר נדרו שלא בשאלת חכם, ויאמר:
23 הריני פאלו נתקבלתי⁶⁵ והגיעו לידי. וכן כל פיוצא
24 בזה.

(60) שאמר לו: קונם שאני נהנה לך, אם אי אתה נוטל לבנך וכו' כלשון המשנה נדרים סג: ובגמרא שם כ. ולפי זה, המדיר, הוא הנודר על עצמו. (61) חברו, שנדרש ליטול ממנו. (62) בפני הבריות, שיראו שאני חשוב בעיניך, שאתה רוצה ליתן לי מתנה. (63) שאתכבד יותר, כשיראו שאיני רוצה לקבל. (64) וכל זה כשאין המדיר מפרש את

פרק תשיעי

(1) שהולכים בנדרים אחר לשון בני אדם למקומותיהם, הדברים שדרך השליח להמלך עליהם, הבדלים בין הנודר מן החיטה לנודר מן החטים, מקומות ואנשים שונים הנכללים בתוך הנדר ושאינם נכללים בו.

25 א. בנדרים הלך אחר לשון בני אדם באותו מקום
26 ובאותו לשון⁶⁶ ובאותו זמן⁶⁷ שנדר או נשבע בו.
27 פיצד? נדר או נשבע מן המבשל: אם דרך אותו
28 מקום באותו לשון באותו זמן שקוראין מבשל אפלו
29 לצלי ולשלוק⁶⁸ - הרי זה אסור בכל; ואם אין דרכם
30 לקרות מבשל אלא לבשר שנתבשל במים ובתבלין⁶⁹
31 - הרי זה מתיר בצלי⁷⁰ ובשלוק⁷¹. וכן המעשן⁷²
32 והמבשל בחמי טבירי⁷³ ופיוצא בהן⁷⁴ - הולכין בו
33 אחר הלשון של בני העיר⁷⁵.

(2) ובכת"י התימנים: ובאותה לשון. באותה שפה שנדר בה.
(3) כי בשינויי הזמנים, יתכן שאפילו באותה עיר תשתנה משמעות הלשון ממשמעה הקודם. (4) שנתבשל יותר מבישולו הראוי (רע"ב לנדרים פ"ו, מ"א. וכן ברא"ש לנדרים שם). אבל הר"ן והרשב"א הוכיחו, שבנדרים נקרא שלוק - כל שלא נתבשל כל צרכו, כי בלשון בני אדם גם תבשיל שנתבשל יותר מדי, נקרא: מבושל. (5) מפורש לעיל פ"ה, ה"א. (6) שאינו מבושל במים כ"אם צלוי על האש. (7) שאינו נקרא מבושל (נדרים מט.). ושם הביאו, שבלשון תורה גם צלוי נקרא מבושל, שכן כתוב (דברי הימים-ב לה, יג) "ויבשלו הפסח באש כמשפט". וידוע, שאין הפסח נאכל אלא צלי. ורבי עקיבא איגר ז"ל מראה שם, פסוק מפורש בתורה (דברים טז, וז) "תזבח את הפסח בערב . . . ובשלת ואכלת". (8) ולא נתבשל כלל. (9) שאין חומם מתולדות האש, השווה הל' שבת פ"ט, ה"ג. (10) כגון שאר מעיינות רותחים. (11) ובירושלמי נדרים פ"ו ה"א, נסתפקו בנודר מן המבושל, אם מותר במעושן ומטוגן ומבושל בחמי טבירה, ונשאר בספק. וכנראה, שזה במקום שאין לשון בני אדם מוסכמת בזה, ומספק הולכים בו להחמיר, כמבואר בסמוך ה"ד (כסף-משנה).

34 ב. נדר או נשבע מן המליח⁷⁶, אם דרכם לקרות
35 מליח לכל המלוחין - הרי זה אסור בכל המלוחין;
36 ואם אין דרכם לקרות מליח אלא לדג מליח בלבד
37 - אינו אסור אלא בדג מליח⁷⁷.

(12) מיני מזון המתובלים הרבה במלח וחרפים מאד, כמו שאמרו (קידושין סו.): "אף אנו נאכל מלוחים זכר

או נדר במקום זה מן הכשר - נאסר אף בכשר
דגים. וכן כל פיוצא בזה²⁶. ובכל מקום, הנודר מן
הכשר - אסור בכשר עופות²⁷ ובקרבנים, ומתר
בחגבים²⁸. ואם מראין הדברים בעת שנדר שלא
נתפון אלא בכשר בהמה בלבד [או לכשר עוף
ובהמה בלבד]²⁹ - הרי זה מותר בכשר דגים ואפלו
במקום שהשליח נמלך עליהן³⁰.

(24) לשאול ולהתייעץ עם שולחו. (25) ושואלו אם רוצה
הוא לקנות לו דגים במקום בשר, אבל אינו אומר לו לא
מצאתי אלא ירקות, מכאן אתה שומע, שהדגים בכלל מין
בשר הם (נדרים נד: וכדעת רבי עקיבא). (26) כגון אם
אמר: ירק המתבשל בקדירה עלי, הרי זה אסור בדלועין,
שאף הם מתבשלים בקדירה, והשליח נמלך עליהם
כשואמרים לו: להביא ירק המתבשל בקדירה (ראה לקמן
ה"י). (27) שהם בכלל בשר, והשליח נמלך עליהם
בתחילת שליחותו, ששואל את השולח: איזה בשר אתה
רוצה, בשר בהמה או בשר עוף? ואילו דגים אינו נמלך
עליהם אלא בסוף שליחותו, כשהלך ולא מצא בשר הוא
חוזר ושואל, שמא אקנה לך דגים? הרי שהעופות בכלל
בשר הם יותר מדגים (כסף-משנה ע"פ הסוגיא בנדרים שם).
(28) שאינם מין בשר, וגם השליח אינו נמלך עליהם (שם).
(29) ולא לדגים, כגון שכאבו לו עיניו, וידוע שהדגים קשים
לכואבי עינים (נדרים שם, וכן במעילה כ:). (30) הואיל
ובין כה אסור לו לאכול דגים מחמת כאב עיניו, ודאי לא
נתכוין בנדרו לאסור עליו בשר דגים, שממילא לא יאכלם
(שם ובר"ן).

ז. הנודר מן המבשל - מותר בפיוצא שלא נתבשל
עד שקפתה³¹ אלא נתגלגלה בלבד³². הנודר ממעשה
קדירה - אינו אסור אלא מדברים שמרתיחין אותן
בקדירה³³, כגון ריפות³⁴ וליבבות³⁵ וכיוצא בהן³⁶.
אסור עצמו מכל היורד לקדירה - הרי זה אסור בכל
המתבשלין בקדירה³⁷.

(31) הוקפאה ונקרשה. (32) הוחמה במים ולא הוקרשה
כלל, ועושין אותה לרפואה ואין אוכלין עמה פת (כסף-
משנה). ועל שם שבהתחלת בישול הביצה או צלייתה,
מתערב החלמון עם החלבון, נקרא בישולה: גלגול, כלשון
המשנה (שבת פ"ג, מ"ג): "אין נותנים ביצה בצד המיחם
בשביל שתתגלגל", ומפרש רבינו שם: "תתגלגל - תתערב,
הענין שתתבשל קצת בישול". ומקור הלכה זו, במשנה
נדרים מט, א: "ומותר בביצה טורמוטא", ומפרש רבינו שם:
"מבושלת במים חמים, ומשמרים אותה שימור גדול שלא
תקפה, וקוראים אותה הרופאים נמרשת". אבל מבושלת
הרבה עד שנקרשה אפילו קצת, אסור בה הנודר, וכן אמרו
ב"ירושלמי" (נדרים פ"ו, ה"א) "אסור בביצה מגולגלת, שכן
דרך החולה לאכול בה פתו". וכנראה שבנקרשה קצת,
מדובר שם (כסף-משנה). (33) שאינם צריכים בישול רב
אלא ברתיתחם נגמר בישולם (ב"ח ל"טור" יו"ד סי' ריז).
(34) מיני חיטה כתושים לגריסים, ככתוב (שמואל-ב יז, יט):
"ותשטח עליו הרפות". (35) עוגה מטוגנת עשויה מקמח,

לאבותינו". (13) שבנדרים, הלך אחר לשון בני אדם. וראה
בסמוך אות טו.

ג. נדר או נשבע מן הכבוש¹⁴, אם דרשם לקרות
כבוש לכל הכבושים¹⁵ - הרי זה אסור בפל; ואם
אין דרשם לקרות כבוש אלא לירק כבוש בלבד -
אינו אסור אלא בכבוש של ירק¹⁶. וכן כל פיוצא
בזה¹⁷.

(14) מזון מתוקן בתוך ציר (שמן, חומץ וכדומה) לשם
שימורו ימים רבים. (15) כל דברי מאכל למיניהם שנכבשו
בחומץ וכדומה. (16) במשנה, נדרים נא, ב - שנינו: "מן
הכבוש אין אסור אלא מן הכבוש של ירק, כבוש שאני
טועם אסור בכל הכבושים" וכו'. ומפרש רבינו שם, שעיקר
ההפרש הוא: בין השם הידוע, לשאינו ידוע, שאם אמר
הכבוש בה"א הידיעה, כוונתו לכבוש הידוע, והוא של ירק.
ואם אמר בלא ה"א הידיעה, הרי זה מורה על כל הכבושים,
וזהו כלל ידוע בכל הלשונות. אבל גם שם מסכם רבינו:
"ואל תפשע (תטעה) בעיקר הידוע: בנדרים הלך אחר לשון
בני אדם". כלומר, אם יארע מקום, שאין מדקדקים בלשונם
בין ה"א הידיעה לשם שאינו ידוע, בכל אלה עלינו ללכת
אחר לשון בני אדם באותו מקום ובאותו זמן (ע"פ 'תוספות
יו"ט' שם). (17) כגון הנודר מן השלוק, שאם אין דרכם
לקרות שלוק אלא לבשר שלוק, אינו אסור אלא בבשר
שלוק בלבד, כמפורש במשנה שם.

ד. היו מקצת פני המקום קורין לו כף ומקצתם אין
קורין - אין הולכין אחר הרב, אלא הרי זה ספק
נדרים¹⁸, וכל ספק נדרים - להחמיר, ואם עבר -
אינו לוקה¹⁹.

(18) מבואר בסמוך ה"ה. (19) משום: לא יחל דברו, שאין
לוקים על הספק, השווה לעיל פ"ה הי"ד.

ה. פיצד? נדר מן השמן במקום שמסתפקין²⁰ בשמן
זית ובשמן שמשימין²¹, ורב אנשי המקום אין קורין
שמן סתם אלא לשמן זית, וקורין לשמן שמשימין
שמן שמשימין, ומעוטם קורין אף לשמן שמשימין
שמן סתם - הרי זה אסור בשניהם²², ואינו לוקה
על שמן שמשימין. וכן כל פיוצא בזה²³.

(20) משתמשים. (21) ססקה ביונית, והוא צמח עשבוני,
שמזרעיו מפיקים שמן למזון ולמאור. (22) נדרים נג, א.
כיון שמיעוטם קוראים אף לשמן שומשמן שמן סתם, יש
להסתפק שמא אליו נתכוין (ר"ן שם). ושם אמרו: "הנודר
מן השמן בארץ ישראל (שאינו מצוי בה אלא שמן זית) -
מותר בשמן שומשמן ואסור בשמן זית, ובבבל (שאין מצוי
בה אלא שמן שומשמן) - אסור בשמן שומשמן ומותר
בשמן זית". (23) ראה לקמן הי"ד.

ו. כל דבר שדרף שליח באותו מקום להמלך²⁴ עליו
- הרי הוא בכלל המין שנאמר לשליח סתם. פיצד?
מקום שדרפן, אם ישלח אדם שליח לקנות לו בשר
סתם, אמר לו: לא מצאתי אלא דגים²⁵; אם נשבע

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

קמח אינה אלא כסיסה. (48) כי חיטה משמעה פת אפוייה, וחיטים - משמען כסיסת החיטים או הקמח, נמצא שנדר משניהם (שם בגמרא). (49) והם: חיטים, שעורים, כוסמת, שבולת שועל ושיפון (משנה, נדרים נה.).

- י. הנזדר מן הירק - מתר בְּדִלּוּעִין⁵⁰. הנזדר
- בְּכִרְיָשִׁין⁵¹ - מתר בְּקַפְלוּטוֹת⁵². הנזדר מן הכרוב -
- אָסוּר בְּמִים שְׁנִתְבָּשֵׁל בּוֹ הַכְּרוֹב⁵³; שְׁהִירֵי מִי
- שֶׁלָקוֹת⁵⁴ - פְּשִׁלָקוֹת⁵⁵. נדר מִמֵּי הַשֶּׁלָקוֹת - מתר
- בְּשֶׁלָקוֹת עֶצְמָן⁵⁶. הנזדר מן הָרֶטֶב - מתר בְּתַבְלִין⁵⁷
- שָׁבוּ; מן הַתַּבְלִין - מתר בְּרֶטֶב⁵⁸. הנזדר מן
- הַגְּרִיסִין⁵⁹ - אָסוּר בְּמִקְפָּה⁶⁰ שֶׁל גְּרִיסִין⁶¹.

(50) ריבוי מדלעת, והיא פרי גדול וצהוב של צמח מקשה, ואינה נאכלת אלא מבושלת, ולפיכך אינה בכלל "ירק", שהוא נאכל חי (משנה, נדרים נד.). אבל אם נדר מירק המתבשל בקדירה, גם הדלעת בכלל, שכן היא דבר שהשליח נמלך עליו ואומר: לא מצאתי ירק אלא דלועין (גמרא שם, וראה לעיל ה"ו). (51) משנה, שם נג, א. והוא מין ירק הדומה לבצל, ונקרא בערבית כראתי, כפירוש המשנה לרבינו, שביעית פ"ז, מ"א, ובלועזית: לאוך, כדברי ה"ערוך", והוא הכרתי המוזכר במשנה (ברכות פ"א, מ"ב). "ואת החציר ואת הבצלים" (במדבר יא, ה) מתרגם אונקלוס "וכרתי ובוצלי". (52) מין חציר הנעשה בארץ ישראל, כלשון רבינו בפירושו למעשר שני פ"ב, מ"א. והוא ג"כ ממיני הכריש והבצל, כלשון רבינו בפירושו למשנה נדרים פ"ו, מ"ט: "קפלוטות - שם הכרתין שבארץ ישראל". "ואת החציר" (במדבר יא, ה) מתרגם הירושלמי: קפלוטיא, כי השם קפלוט ביוונית: ראש, והוא כינוי לכרישין שיש להם ראש ה"ערוך" השלם). (53) משנה, נדרים נג, ב: "מן הכרוב, אסור באספרגוס". ולדעת רבינו שם: אספרגוס - "המים ששולקים (מבשלים) בהם הירקות איזה ירק שיהיה". (54) ירקות שנתבשלו (רש"י ברכות לח:). (55) וכן אמרו (ברכות לט.) "מי כל השלקות כשלקות". והשווה הל' ברכות פ"ח, ה"ד: "שמי השלקות כשלקות". (56) משנה, נדרים שם. (57) מיני בושם הבאים לתבל את הקדירה וליתן טעם ברוטב. (58) ברייתא, נדרים נב, ב: "מן הרוטב - מותר בקיפה, מן הקיפה - מותר ברוטב". ומפרש רבינו: קיפא - היא תבלין, כפירושו למשנה שם נב, א. והשווה לעיל פ"ה ה"א, ובפירושו שם. (59) פולים טחונים. (60) תבשיל מעובה וסמיך. (61) משנה, נדרים נג, ב: אע"פ שנתנם במקפה, עדיין שם גריסים עליהם (רא"ש שם).

- יא. הנזדר מן פירות הארץ - אָסוּר בְּכָל פְּרוֹת הָאָרֶץ,
- וּמִתֵּר בְּכִמְהִין וּפְטָרִיּוֹת⁶². וְאִם אָמַר: כָּל גְּדוּלֵי
- קִרְקַע עָלֵי - אָסוּר אֶף בְּכִמְהִין וּפְטָרִיּוֹת; אֶף עַל פִּי
- שְׂאִינָן יוֹנְקִין מִן הַקִּרְקַע⁶³, גְּדָלִין הֵן בְּקִרְקַע⁶⁴.

(62) שאינם יונקים מן הארץ אלא מן האויר (נדרים נה:). כמהין ופטירות הן ממשפחה אחת, אלא שהכמהין גדלים תוך הקרקע, ואחר חפירתה נראים, והפטירות גדלות על הארץ (מוסף ה"ערוך). ורבינו יונה' בפירושו לברכות מ, ב

ככתוב (שם, יג, ו) "ותלבב לעיני שתי לבבות". ומפרש רש"י שם: סולת מורבכת במים רותחים תחילה ואח"כ בשמן. (36) דברי קמח שאין מבשלים אותם זמן רב, אלא חולטים אותם במים רותחים וזהו גמר בישולם, כמבואר ב"ירושלמי" נדרים פ"ו ה"ב. (37) אפילו צריכים בישול רב (משנה בנדרים מט.). ולדעת ה"טור" יו"ד ס' ריז - הכוונה, אפילו לדברים שמבשלים אותם קצת בקדירה, ואח"כ מטגנים אותם באלפס, שאע"פ שלא נגמר בישולם בקדירה, הואיל וירדו תחילה לקדירה ונתבשלו בה - הרי הם אסורים.

- ח. הנזדר מן הדגים - מתר בְּצִירִים³⁸ וּבְמִרְיָס³⁹ שֶׁל
- דָּגִים. הנזדר מן הַחֵלֶב - מתר בְּקוֹם, וְהוּא הַמִּים
- הַמְבְּדִלִין מִן הַחֵלֶב⁴⁰. נדר מן הַקוֹם - מתר בְּחֵלֶב.
- נדר מן הַגְּבִינָה - אָסוּר בָּהּ בֵּין מְלוּחָה בֵּין תַּפְלָה⁴¹.

(38) שומן דגים, וקרבי דגים מעורבים בו (ר"ן לנדרים נא:). ורבינו מפרש שם: "המים היוצאים מן הדגים המלוחים". (39) שומן דגים שאין בו קרבי דגים (ר"ן שם). וה"ערוך" ערך אמן, פירש: שמנונית היוצאת מדגים הכבושים במלח. ומכיון שאין עיקר הדג מעורב בהם - מותר (משנה, נדרים נא:). (40) משנה, שם. שאין זה בכלל חלב. והראב"ד מפרש: קום - חלב הקפוי, כלומר לבן. אבל רבינו סובר שחלב קפוי - נקרא חלב בלשון בני אדם, והנזדר מן החלב אסור בו, שעדיין אין שם גבינה עליו (רדב"ז). (41) משנה, שם. תפלה - בלתי מלוחה, ככתוב (איוב ו, ו) "היאכל תפל מבלי מלח". ואין אומרים רוב גבינות מלוחות הן ולא נתכוין אלא למלוחה (ר"ן שם).

- ט. הנזדר מן החטים - אָסוּר בָּהֶן בֵּין חִיִּין בֵּין
- מְבַשְׁלִין⁴². חֹטֶה חֲטִים שְׂאֵנִי טוֹעֵם⁴³ - אָסוּר בָּהֶן
- בֵּין קֶמַח בֵּין פֶּתִי⁴⁴. חֹטֶה שְׂאֵנִי טוֹעֵם - אָסוּר
- בְּאֶפְרוּי⁴⁵ וּמִתֵּר לִכְס⁴⁶. חֲטִים שְׂאֵנִי טוֹעֵם - מִתֵּר
- בְּאֶפְרוּי⁴⁷ וְאָסוּר לִכְס⁴⁸. חֹטֶה חֲטִים שְׂאֵנִי טוֹעֵם -
- אָסוּר בֵּין בְּאֶפְרוּי בֵּין לִכְס⁴⁸. וְהַנִּזְדָּר מִן הַדֶּגֶן אוֹ מִן
- הַתְּבוּאָה - אֵינוֹ אָסוּר אֲלָא בְּחִמְשַׁת הַמִּינִין⁴⁹.

(42) כי אפילו נתבשלו, אינן נעשות גוף אחד (כמו באפוי) אלא נשארות פרודות זו מזו ובכלל 'חטים' הן. אבל כשנדר מן החיטה, שמשמעה גוף אחד, הרי זה מותר בהן בין חיין בין מבושלין, שהגרגרים נשארו פרודות ואינם בכלל חיטה ('מרכבת המשנה', וראה בסמוך אות מד). (43) שאמר בפירוש שהוא נזדר משתיהן. (44) חיטה בלבד, משמעה רק פת אפוייה, וחיטים משמען: חיין וגם קמח, ומתוך שנדר משתיהן, נאסר בכל (משנה, נדרים נג, ב. ובריטב"א שם). (45) ובכת"י התימנים: אסור בה אפוייה. שלשון חיטה משמעה: יחיד, ובוודאי לא נתכוין לגרגיר אחד, אלא לפת אפוייה שהיא גוף אחד (שם, וברש"י ור"ן). (46) לאכול חיטים חיין או קמח. לכוס - ללעוס, כמו ששינו (ברכות לו.). "הכוסס את החיטה". וכל דבר הנאכל שלא כדרכו, כגון חיטים חיין או קמח, נקרא: כסיסה (רש"י שם לו:). (47) שלשון חיטים: משמעה חיטים חלוקות שאדם כוססן כמו שהן, אבל לא פת אפוייה, שהיא גוש אחד ואינה נכססת אלא נאכלת (נדרים נג: ובר"ן). וכבר אמרנו, שגם אכילת

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שני כ"ח טבת - ספר הפלאה - הלכות נדרים קלה

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מהם (שם). (76) שסתם יין, משמע יין ענבים (שם).
 (77) שסתם שמן, משמעו שמן זית (שם). וראה לעיל ה"ה,
 ובביאורנו אות כא. (78) שסתם דבש אינו אלא דבש
 דבורים (שם). (79) שלא נתכוין אלא ליין טוב שהחמיץ
 (שם וב'תוספות'). (80) וסתם ירק, משמעו ירק גינה, ולא
 ירק שדה העולה מאליו בלא זריעה (שם). (81) הרוצה
 לומר "ירקות שדה", צריך לחבר שם לירק, ולומר: ירקות
 שדה, וכן כולם (רא"ש שם). לוי - חיבור, כמו: "הפעם
 ילוה איש" (בראשית כט, לד).

- 19 טו. הנודר מן הפסות - מתר בשק⁸² וביריעה⁸³
- 20 ובחמילה⁸⁴. מן הפית - אסור בעליה, שהעליה
- 21 בכלל הפית. נדר מן העליה - מתר בבית⁸⁵. מן
- 22 הדרגש⁸⁶ - מתר במטה; מן המטה - אסור בדרגש,
- 23 שהוא כמו מטה קטנה.

(82) ארוג משיער. (83) בגד גס ועבה שאינו תפור (משנה,
 נדרים נה: וכפירוש רבינו שם). ויש מפרשים: יריעת עזים
 של שוכני אהלים ('נמוקי יוסף' שם). (84) מסך עב מאד
 להגן ממטר, וכל אלו אינם ראויים לבגד (שם). ויש
 מפרשים, שאין היתר זה מועיל אלא להתכסות בהם על
 הכתפים, שאין זה דרך מלבוש, אבל אם עשה מהם בגד -
 אסור ללבושו אע"פ שהוא ממין גס ('נמוקי יוסף').
 (85) שאין הבית בכלל העליה (משנה, שם נו.). (86) מיטה
 קטנה שנותנים אותה לפני מיטה גדולה, וממנה עולים
 למיטה הגדולה (שם, וכפירוש רבינו). ויש מפרשים: מיטה
 קטנה העשויה לקשט הבית (תפארת ישראל, שם). "וישבת
 על מטה כבודה" (יחזקאל כג, מא) מתורגם: ורמית דרגשין.

- 24 טז. הנודר שלא יפגס לבית זה - הרי זה אסור מן
- 25 האגף⁸⁷ ולפנים⁸⁸. נדר שלא יפגס לעיר זו - מתר
- 26 להפגס לתחומה⁸⁹, ואסור להפגס לעבורה⁹⁰.

(87) מקום נקישת הדלת במפתן, מגזרת: "יגיפו הדלתות"
 (נחמיה ז, ג). (88) משנה, שם נו, ב. אבל מן סגירת הדלת
 ולחוץ על עובי המפתן - מותר (רש"י שם). (89) בבתים
 שבאלפים אמה לכל רוח העיר סביבותיה, וכן הכתוב אומר
 (במדבר לה, ה): "ומדותם מחוץ לעיר . . . אלפים באמה"
 הרי שתחומה נחשב חוץ לעיר (שם, ובגמרא). (90) הבתים
 היוצאים מחוץ לעיר בתוך שבעים אמה וארבעה טפחים
 סביבותיה לכל רוח, כאשר מעוברת שכריסה בולט, ועיבורה
 של עיר נחשב כעיר (משנה שם, וכפירוש הרע"ב). והשווה
 הל' שבת פכ"ח, ה"א, וכן בעירובין נג, א.

- 27 יז. הנודר הנה מבני העיר, ובא אדם ונשתתה שם
- 28 שנים עשר חדש - הרי זה אסור להנות ממנו; פחות
- 29 מפאן - מתר⁹¹. נדר מיזשבי העיר: כל ששתה שם
- 30 שלשים יום - אסור להנות ממנו⁹²; פחות מכן -
- 31 מתר⁹³.

(91) בבא-בטרא ה, א. שאינו נחשב עדיין כבן העיר. והשווה
 הל' שכנים פ"ו, ה"ה: "וכל הדר בעיר שנים-עשר חודש או
 שקנה בה בית דירה, נותן עם בני העיר בכל הדברים
 הצריכים" וכו'. (92) שם. אע"פ שאינו נחשב עדיין כבן

אומר: כמהים - נקראים אותם שמצויים תחת הקרקע
 ונקראים משומן הארץ . . . ופטריית - הן מין אחר שגדלין
 לפעמים בעצים, ונקראין בלע"ז פונגו"ש. (63) ואין להם
 שרשים בה. (64) מלחלוחית הארץ הם גדלים אע"פ
 שאינם נוגעים בקרקע (נדרים שם, וברא"ש). וכתוב
 ב'הגהות מיימוניות' בשם 'רבינו תם', הנודר ואומר: קונם
 כל פירות שבעולם עלי, אין נדרו חל, הואיל ואי-אפשר
 שלא יעבור עליו, הרי זה נדר שוא, כמבואר בנדרים טו, א.
 וראה ב'תוספות' שם בשם ר"י. אמנם אם יאמר: קונם כל
 פירות שבעולם עלי, אם אעשה דבר זה, נדרו חל - שהרי
 אפשר שלא יעבור על תנאו, ולא יצטרך לאיסור נדרו.

- 1 יב. הנודר מפרות השנה - אסור בכל פרות השנה⁶⁵,
- 2 ומתר בגדיים ובטלאים ובכלב ובביצים ובגוזלות⁶⁶.
- 3 ואם אמר: כל גדולי שנה עלי - אסור בכלם⁶⁷.
- 4 הנודר מפרות הקיץ - אין אסור אלא בתאנים⁶⁸.

(65) בין של אילן, בין פרי האדמה, עד תשרי של השנה
 הבאה (נדרים נה: וב'נמוקי יוסף' שם). (66) יונים, שאין
 אלה נקראים פירות (ריטב"א שם). (67) גמרא שם, ודוקא
 שאסרם עליו עד זמן ידוע שהוא יכול לעמוד בו, אבל אסרם
 עליו לעולם - אין זה נדר, שאי-אפשר לו לקיימו (ר"ן שם).
 וראה הערתנו לעיל אות סב. (68) הנקצצות ביד, בניגוד
 לענבים הנקצצות בסכין, כי לשון "קיקץ" משמעה דבר
 הנלקט ביד (נדרים סא: וברא"ש).

- 5 יג. ובכל הדברים האלו וכיוצא בהן הזהר בעקר
- 6 הגדול, שהוא: בנדרים הלך אחר לשון בני אדם⁶⁹
- 7 שפאותו מקום באותו לשון ובאותו זמן. ועל פי
- 8 עקר זה תורה ותאמר: זה הנודר אסור בדבר פלוני,
- 9 ומתר בדבר פלוני.

(69) שם נא, ב. ולא נשנו כל אלו, אלא אם אין שם מנהג
 ולא לשון קבוע, תסמוך על מה ששנו חכמים (רדב"ז).
 והשוה לעיל ה"א ובביאורנו שם.

- 10 יד. הנודר מן הענבים - מתר ביין⁷⁰, ואפלו
- 11 החדש⁷¹. מן הזיתים - מתר בשמן⁷². מן התמרים -
- 12 מתר בדבש תמרים⁷³. מן הסתוניות⁷⁴ - מתר בחמץ
- 13 סתוניות⁷⁵. מן היין - מתר ביין תפוחים⁷⁶. מן השמן
- 14 - מתר בשמן שמשמן⁷⁷. מן הדבש - מתר בדבש
- 15 תמרים⁷⁸. מן החמץ - מתר בחמץ סתוניות⁷⁹. מן
- 16 היין - מתר בירקות⁸⁰ שדה. מפני שכל אלו שם
- 17 לוי⁸¹ הם, והוא לא נדר אלא משם שאינו לוי באותו
- 18 מקום. וכן כל כיוצא בזה.

(70) משנה, נדרים נב, ב. (71) שטעמו כטעם הענבים, אין
 אנו הולכים אחר הטעם אלא אחר השם, והרי זה שם אחר
 לגמרי, כדעת רבא בעבודה זרה סו, א. (ש"ך ליו"ד סי' רטז,
 ס"ק כז, ובביאור הגר"א שם ס"ק כח). והשווה הל' מאכלות
 אסורות פט"ז, הי"ד. (72) נדרים, שם. (73) משנה, שם
 נג, א. (74) ענבים רעים הנשארים בגפנים בימות הסתיו,
 ועושים מהם חומץ. (75) שלא נתכוין זה לחומץ היוצא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ראש. והקטנים ראשם מגולה תמיד, ואדם מתאר אותם כ"מגולי ראש" (ר"ן שם). (111) שכבר אמרנו (לעיל ה"א) "בנדרים, הלך אחר לשון בני אדם".

- כ. נדר משוכתי שבת¹¹² - אסור בישראל¹¹⁷ ובכותיים¹¹³. נדר מעולי ירושלים - אסור בישראל¹¹⁸ ומתגר בכותיים; שלא נתפנו זה אלא למי שמצוה עליו לעלות לירושלים¹¹⁴. והנדר מבני נח - מתגר בישראל; שאין נקראים בני נח אלא שאר האמות¹¹⁵.

(112) מאותם ששומרים את השבת מחללה. (113) הם הגויים שהביא מלך אשור מכותה, והושיבם בערי שומרון ונתגייירו בארץ, גירות אמת, ואח"כ חזרו והשתחו לאלילים שבהר גריזים, ככתוב במלכים ב, יז, כד-לד. וראה חולין ו, א. והואיל והכותים מצווים על השבת כישראל ומקיימים אותה, הרי הם כישראל (משנה, נדרים לא. ובגמרא שם). (114) והכותים אע"פ שמצווים לעלות לירושלים בשעת הרגל, אינם מקיימים מצוה זו, ששונאים הם את ירושלים ובחרו בהר גריזים (שם, ובפירוש המשנה לרבינו). ובמרכבת המשנה מפרש, שדעת רבינו לומר, שאין הכותים מצווים כלל לעלות לרגל ירושלימה, הואיל ואין להם חלק בארץ, כמבואר בהל' מעשר שני פ"א, ה"ז. וכבר אמר רבי אמי (פסחים ח:) "כל מי שאין לו קרקע, אינו עולה לרגל". נמצאו דברי רבינו כפשוטם, שאין הכותים מצווים כלל לעלות לירושלים. (115) אע"פ שכל האומות לרבות ישראל יצאו מנח לאחר המבול, אחר שנתקדש אברהם להקב"ה, נקראו ישראל בניו: "זרע אברהם", ויצאו מכלל בני נח (משנה, נדרים לא. ובגמרא שם). וכן הכתוב (ישעיה מא, ח) אומר: "ואתה ישראל עבדי . . . זרע אברהם אהבי".

- כא. נדר מזרע אברהם - מתגר בכני ישמעאל ובני עשו, ואינו אסור אלא בישראל¹¹⁶; שגמרא: כי ביצחק יקרא לך זרע¹¹⁷; והרי יצחק אמר ליצחק: ויתן לך את ברכת אברהם¹¹⁸.

(116) בני יעקב. (117) ולא בישמעאל (משנה, נדרים לא. ובגמרא שם). (118) נתכוין רבינו להוכיח, שעשו אע"פ שהוא בן יצחק, אינו נחשב "זרע אברהם", שהרי יצחק אמר ליצחק: ויתן לך את "ברכת אברהם", ובאברהם נאמר (בראשית כב, יח) "והתברכו בזרעך", הרי שאותו זרע על יעקב בלבד נאמר (ראה רש"י שם, כח, ד). ורבינו בפירושו למשנה (נדרים פ"ג, מ"א) מוסיף: שהרי אמר הקב"ה לאברהם (בראשית טו, יג) "כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם" וזה לא היה אלא זרע יעקב. והשווה הל' מלכים פ"י ה"ז: "ויצא עשו (ממצות מילה), שהרי יצחק אמר ליצחק ויתן לך את ברכת אברהם לך ולזרעך - מכלל שהוא לבדו זרעו של אברהם המחזיק בדתו ובדרכו הישרה" וכו'.

- כב. נדר מן הערלים - אסור במולי עובדי פוכבים ומזלות¹¹⁹, ומתגר בערלי ישראל¹²⁰. נדר מן המולים - אסור בערלי ישראל¹²⁰, ומתגר במולי עובדי פוכבים ומזלות¹²¹. שאין הערלה קרויה אלא לשם עובדי פוכבים ומזלות, שגמרא: כי כל הגוים ערלים¹²²;

העיר, נחשב כיושב העיר בתקופה זו. ואם נדר ממי שדר בעיר זו - דעת המבי"ט (הובאה בש"ך ליו"ד סי' ריז ס"ק לז) שבזמנינו אינה נקראת דירה במקום אחד פחות מששה חדשים. (93) בבא בתרא שם. וכן בסנהדרין קיב, א.

- יח. הנדר מן המים הנמשכין ממעיין פלוני - אסור בכל הנהרות היונקות ממנו⁹⁴, ואין צריך לומר הנמשכות⁹⁵. אף על פי שגשפתנה שמים, ואין קורין אותן אלא נהר פלוני ובאר פלוני, ואין מלויין⁹⁶ אותן לשם המעיין הנדר⁹⁷ - הואיל והוא עקרן⁹⁸, אסור בכל⁹⁹. אבל אם נדר מנהר פלוני או ממעיין¹⁰⁰ פלוני - אין אסור אלא בכל הנהרות הנקראות על שמם¹⁰¹.

(94) שהם גבוהים מהמעיין. (95) ממנו ולמטה, שאנו רואים כי מהמעיין הם יורדים (ב"ח ליו"ד סי' ריז). (96) מחברים. (97) שיקרא שמו עליהם לכל הפחות כשם לוי. (98) מקור נביעתם. (99) בכורות נה, א. האומר: מים הבאים מנהר פרת אסורים עלי, הרי זה אסור בכל מימות שבעולם, ש"כל הנהרות למטה משלושה נהרות (חדקל, פישון וגיוחון), ושלושה נהרות למטה מפרת". (100) ולא נדר מהמים הבאים ממנו. (101) שם, כי אין דעתו אלא אחר שם שהוא רגיל לקרוא לאותו מקום (רש"י).

- יט. הנדר מיורדי הים¹⁰² - מתגר ביושבי היבשה¹⁰³. מיושבי היבשה - אסור ביורדי הים, אף על פי שהן מפרשים¹⁰⁴ באמצע הים הגדול; שיוירדי הים בכלל יושבי היבשה¹⁰⁵. נדר מרואי חמה - אסור בסמיך¹⁰⁶; שלא נתפנו זה אלא ממי שהחמה רואה אותו¹⁰⁷. נדר משחורי הראש - אסור בקרחים¹⁰⁸ ובעלי שיבות¹⁰⁹, ומתגר בגוים ובקטנים¹¹⁰. ואם ירדן לקרות שחרי הראש לכל - אסור בכל¹¹¹.

(102) שלא יהנה מהם. (103) שאין יושבי היבשה בכלל יורדי הים. (104) ובכתי' התימנים: מפורשים. כלומר מופלגים מהיבשה. (105) שסופם לעלות ליבשה (משנה, נדרים ל). ובירושלמי שם פ"ג ה"ו, העלו: הנדר מיורדי הים לאחר שלשים יום (כלומר, שלא יחול הנדר אלא לאחר שלשים יום), וקודם שלשים יום נעשו יושבי יבשה, הרי זה אסור בהם, שאין אנו הולכים אחרי זמן תחולת הנדר אלא אחרי שעת אמירתו, ואז היו יורדי הים, וכדעת רבי עקיבא, בין להקל בין להחמיר. והשווה לקמן פ"ג, ה"ז. (106) עוורים, ואע"פ שאינם רואים את החמה. (107) הואיל ולא אמר: מן הרואים, ולא הותר זה אלא בדגים ועוברים במעי אמם, שאין החמה זורחת עליהם (נדרים ל:). (108) שהרי לא אמר: מבעלי שיער. (109) אע"פ ששערם לבן, כבר היו שחורי ראש. (110) "שאין נקראים שחורי ראש אלא אנשים" (משנה, שם). לפי שהאנשים פעמים מגלים ראשם ופעמים מכסים אותו, ואי אפשר לתאר אותם, לא כמכוסוי ראש ולא כמגולי ראש, לפיכך נקראים: שחורי ראש, שרובם של אנשים ראשם שחור, אבל נשים שאסור להן לגלות ראשן, ולעולם ראשן מכוסה, אדם קוראן: מכוסוי

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי כ"ט טבת - ספר הפלאה - הלכות נדרים קלז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 ואין פונתו של זה אלא למי שהוא מצוה על המילה,
2 ולא למי שאינו מצוה עליה¹²³.
- 3 ב. נדר שאני טועם יום⁹ - הרי ספק¹⁰, ואסור מעת
4 לעת כאומר יום אחד, ואם אכל אחר שתשכח -
5 אינו לוקה¹¹. שאני טועם שבת זו¹² - הרי זה אסור
6 בשאר ימי השבת וביום השבת¹³, והרי הוא מתר
7 מאחד בשבת¹⁴. שאני טועם שבת אחת¹⁵ - הרי זה
8 אסור שבעה ימים מעת לעת. אמר שבת סתם ולא
9 פרש לא אחת ולא זו - הרי ספק, ואסור שבעה
10 ימים מעת לעת, ואם אכל אחר שבת - אינו לוקה,
11 כמו שפארנו.

- 12 כג. הנדר מישראל - אסור בגרים¹²⁴; מן הגרים -
13 מתר בישראל¹²⁵. הנדר מישראל - אסור בכהנים
14 וילדים; מן הכהנים ומן הלויים - מתר בישראל¹²⁶.
15 הנדר מן הכהנים - מתר בלויים; מהלויים - מתר
16 בכהנים¹²⁷. הנדר מנפיו - מתר בכני נפיו¹²⁸. ובכל
17 הדברים האלו וכיצא בהן דין הנדר והנשבע אחד
18 הוא¹²⁹.

- 19 (124) אבל הנדר "מזרע אברהם" מותר בגרים, כי אע"פ
20 שהם "בני אברהם", ואומרים בתפילה: "אלקי אבותינו" -
21 אינם נקראים "זרע אברהם" כי אם ישראל בלבד (נמוקי
22 יוסף בשם הריטב"א, נדרים לא). (125) תוספתא נדרים
23 פ"ב מ"ד, שהגרים בכלל ישראל, ואין ישראל בכלל גרים.
24 (126) שאין ישראל בכלל כהנים ולויים (שם). (127) שם,
25 אע"פ שמצינו בהרבה מקומות בכתוב, שהכהנים נקראו
26 לויים, ככתוב (יחזקאל מד, טז): "והכהנים הלויים בני
27 צדוק" (ראה חולין כד: -) בלשון בני אדם, אין הכהנים
28 נקראים לויים, ולא לויים כהנים, כי חלוקים הם לענין
29 המתנות, קריאת התורה וטומאת מת (רדב"ז). (128) בבא
30 בתרא קמג, ב. (129) השווה לעיל פ"ד ה"ה, ובביאורנו.

- 31 ג. שאני שותה חדש זה - אסור בשאר ימי החדש¹⁶,
32 אכל ביום ראש חודש יהיה מתר¹⁷, אף על פי
33 שהיה¹⁸ חודש חסר¹⁹. שאני טועם חודש אחד - אסור
34 שלשים יום גמורים מעת לעת. נדר חודש סתם -
35 אסור שלשים יום מעת לעת מפסוק.

- 36 (16) של החודש השוטף. (17) שהוא נמנה עם ימי החודש
37 הבא. (18) החודש הבא. (19) בן עשרים ותשעה יום.
38 נמצא שהחודש שהוא עומד בו בשעת נדרו הוא מלא. שכן
39 דרך רוב החדשים אחד מלא ואחד חסר, ועושים בחודש
40 חסר הבא שני ימים ראש חודש, שלמעשה היום הראשון
41 הוא למלאות החודש שעבר, בכל זאת מותר לנדר לשתות
42 בו, הואיל ובלשון בני אדם נקרא יום זה ראש חודש -
43 ובנדרים הלך אחר לשון בני אדם. אולם לפי פירוש זה, יותר
44 היה נוח אילו היה כתוב: "אף על פי שהיה החודש מלא"
45 ולפיכך פירש ה"אור שמח" בדרך אחרת, שלפעמים יקרה,
46 שהמולד החדש של הירח יחול בלילה שלאחר ראש חודש,
47 וזה נקרא "מולד זקן" ודבר זה ייתכן רק כאשר החודש
48 שעבר, היה חסר, שאז החודש הבא אין לו אלא יום אחד
49 ראש חודש, והייתי אומר, שהנדר לא לשתות יין בחודש
50 חסר זה, יהיה אסור לשתות גם ביום ראש חודש הבא,
51 שהוא כולו שייך ללבנה הישנה, שלפני המולד, אולם מפני
52 שבנדרים הלך אחר לשון בני אדם והם קוראים לו: ראש
53 חודש, לפיכך מותר לו מראש חודש ומעלה.

- 54 א. הנדר או הנשבע שאני טועם היום - אינו אסור
55 אלא עד שתחשך². שאני טועם יום אחד - אסור
56 מעת לעת משעת נדרי³. לפיכך⁴, הנדר שאני טועם
57 היום, אף על פי שהוא מתר⁵ משתחשך - לא יאכל⁶
58 משתחשך עד שישאל⁷ לחכם; גזירה שמה ישבע
59 פעם אחת יום אחד ויאכל משתחשך⁸, שהרי אין
60 כל העם יודעים הפרש שבין זה לזה.

- 61 (2) שאז נגמר היום. (3) ואם עמד בשעת הנדר בחצי היום
62 אסור לו לטעום למחר עד חצי היום. (4) הואיל ואם נדר
63 "יום אחד" אסור מעת לעת. (5) מדין תורה. (6) מדברי
64 חכמים. (7) להתיר לו נדרו. (8) בעוד שאסור לו לאכול
65 מצד הדין יום שלם מעת לעת.

- 66 ד. שאני אוכל בשר שנה זו, אפלו לא נשאר מן

29 זמן הקציר והבציר, בין שָׁנָדָר עָדֵיו בֵּין שָׁנָדָר עַד
30 שִׁיחִיהָ - אֵינוֹ אֶסוּר אֲלָא עַד שִׁיגִיעָה³⁸.

35 שיש להמשיכו זמן קבוע, כגון פסח שקבעה בו התורה
שבעה ימים. (36) עד הגיע זמנו. (37) שאין להמשיכו זמן
קבוע כגון קציר או בציר שאין זמן קבוע למשך ימי הקציר
והבציר, שלפעמים ימי הקציר מעטים ופעמים מרובים לפי
ברכת השנים. (38) שאין בדעת הנודר להכניס את עצמו
באיסור זמן בלתי ידוע לו ובוודאי כוונתו עד שיגיע ולא
יתר.

31 ט. האוסר עצמו בדבר עד הקיץ³⁹ - הרי אסור עד
32 שיתחילו אנשי המקום שָׁנָדָר בו להכניס פלפלות⁴⁰
33 תאנים⁴¹. עד הקציר - עד שיתחילו העם לקצר קציר
34 חטים, אבל לא קציר שעורים⁴². פֶּרֶשׁ וְאָמַר: עַד
35 שיעבר הקיץ - הרי זה אסור עד שיכפלו⁴³ העם רב
36 המחצלות שבמקצה⁴⁴ שמונשים עליהם תאנים
37 וענבים לעשותם גרוגרות⁴⁵ וצמוקים⁴⁶. הפל לפי
38 מקום נדרו של נודר.

39 זמן לקיטת תאנים, ונקרא קיץ, לפי שקוצרים אותן ביד.
40 (40) סלים. (41) ואפילו אמר: עד שיהיה הקיץ, אינו אסור
אלא עד שיתחילו להכניסם מן השדה. (42) אף על פי
שקציר שעורים הוא קודם לקציר חטים, אינו נקרא קציר
סתם אלא קציר חטים, לרוב חשיבותו. (43) יקפלו.
44 מקום מיוחד בחצר שמאחורי הבית לשמור בו פירות.
45 תאנים יבשות. (46) ענבים מיובשות. ואחרי שמכניסים
הפירות מקפלים המחצלות לשמרן לשנה הבאה.

39 י. פיצד? הרי שָׁנָדָר בפקעה ואסר עצמו בדבר עד
40 הקיץ, ועלה להר⁴⁷ - אינו מסתפל בקיץ של מקום
41 שהוא בו עתה אם הגיע אם לא הגיע, אלא בקיץ
42 של מקום שָׁנָדָר בו, ועליו הוא סומך⁴⁸. וכן כל
43 פיוצא בזה⁴⁹.

47 בזמן קציצת תאנים. והדבר ידוע, שהקיץ בבקעה מקדים
להגיע. (48) "הנודר עד הקיץ בגליל וירד לעמקים אף על
פי שהגיע הקיץ בעמקים אסור עד שיגיע הקיץ בגליל".
והוא הדין להיפך ולהקל. (49) שאם במקום נדרו הורגלו
לקרוא לקציר שעורים "קציר סתם" ונדר עד הקציר אינו
אסור אלא עד שיתחילו לקצור קציר שעורים.

44 יא. האוסר עצמו בדבר עד הגֶשֶׁם - הרי זה אסור
45 עד זמן הגשמים, שהוא בארץ ישראל ראש חדש
46 כסלו⁵⁰. הגיע זמן הגשמים - הרי זה מתר, בין ירדו
47 גשמים בין לא ירדו. ואם ירדו גשמים משבֵּעָה עֶשְׂרִי
48 במרחשון⁵¹ - הרי זה מתר⁵². ואם אמר: עד
49 הגשמים⁵³ - הרי זה אסור עד שירדו הגשמים. והוא
50 שירדו מזמן רביעה שְׁנִיָּה⁵⁴, שהוא בארץ ישראל
51 ומקומות הסמוכין לה משלשה ועשרים במרחשון
52 ואילך⁵⁵. ואם פֶּרֶשׁ וְאָמַר: עד שיפסקו הגשמים -
53 הרי זה אסור עד שיעבר הפסח בארץ ישראל⁵⁶
54 ובמקומות שהם כמותה⁵⁷.

1 הַשָּׁנָה אֲלָא יוֹם אֶחָד²⁰ - אֵין אֶסוּר אֲלָא אוֹתוֹ הַיּוֹם,
2 וּבַיּוֹם רֹאשׁ הַשָּׁנָה מֵתָר. וְרֹאשׁ הַשָּׁנָה לְנִדְרִים הוּא
3 יוֹם רֹאשׁ חֹדֶשׁ תִּשְׁרִי²¹. שְׁאֵנִי אוֹכֵל שָׁנָה אַחַת - הָרִי
4 זֶה אֶסוּר שָׁנָה תְּמִימָה מִיּוֹם לַיּוֹם²². וְאִם נִתְעַבְרָה²³
5 הַשָּׁנָה - אֶסוּר בָּהּ וּבְעִבְרָה²⁴. שְׁאֵנִי אוֹכֵל שָׁנָה²⁵ -
6 הָרִי זֶה אֶסוּר שָׁנָה תְּמִימָה מִיּוֹם לַיּוֹם מִסְּפָק, כְּמוֹ
7 שֶׁבִּאֲרָנוּ.

(20) כגון שעמד בכ"ט באלול. (21) שדרך בני אדם לקרוא
תשרי ראש השנה. (22) עד שנה אחרת באותו יום שנדר.
(23) שהוסיפו לה אדר שני. (24) נמצא זה אסור בבשר
שלושה עשר חודש. ואין אומרים לא הייתה דעתו אלא על
שנה פשוטה שהיא י"ב חודש, כי בנדרים הלך אחר לשון
בני אדם ובין פשוטה ובין מעוברת נקראת שנה. (25) ולא
פירש, לא אחת ולא זו.

8 ה. שְׁאֵנִי שוֹתֶה יַיִן שְׁבוּעָה זֶה²⁶ - אֶסוּר בְּשֹׁאֵר שְׁנִי
9 הַשְּׁבוּעָה וּבְשִׁנַּת הַשְּׁמִטָּה²⁷, וְאֵינוֹ מֵתָר אֲלָא מֵרֹאשׁ
10 הַשָּׁנָה שֶׁל מוֹצָאֵי שְׁבִיעִית. שְׁאֵנִי שוֹתֶה יַיִן שְׁבוּעָה
11 אֶחָד - אֶסוּר שְׁבַע שָׁנִים גְּמוּרוֹת מִיּוֹם לַיּוֹם. אָמַר:
12 יוֹבֵל זֶה²⁸ - אֶסוּר בְּשֹׁאֵר שְׁנִי הַיּוֹבֵל וּבְשִׁנַּת הַמִּשִּׁים
13 עֲצֻמָּה²⁹.

(26) מחזור של שמיטה, שהוא שבע שנים. (27) שהיא
שייכת לשבוע העבר. כשם שיום השבת הוא סוף השבוע,
כך שנת השמיטה היא סוף מחזור השמיטה שעברה.
(28) שהוא מחזור של חמישים שנה. (29) ששנת החמישים
נמנית ליובל שעבר ולא לשבוע הבא.

14 ו. שְׁאֵנִי שוֹתֶה יַיִן עַד רֹאשׁ אֶדֶר, אִם הָיְתָה שָׁנָה
15 מְעַבְרָת וְלֹא יָדַע שֶׁהִיא מְעַבְרָת בְּשָׁנָדָר - אֵינוֹ אֶסוּר
16 אֲלָא עַד רֹאשׁ חֹדֶשׁ אֶדֶר רִאשׁוֹן³⁰. וְאִם נָדָר עַד סוֹף
17 אֶדֶר - הָרִי זֶה אֶסוּר עַד סוֹף אֶדֶר שְׁנִי³¹. וְאִם יָדַע
18 שֶׁהַשָּׁנָה מְעַבְרָת וְנָדָר עַד רֹאשׁ אֶדֶר - אֶסוּר עַד רֹאשׁ
19 אֶדֶר שְׁנִי³².

(30) שלא נתכוון אלא לאדר הסמוך לשבט. (31) כי נתכוון
עד סוף כל הנקרא אדר וזהו סוף אדר שני. (32) כדעת רבי
מאיר שם האומר: "אדר שני - כותב אדר סתם".

20 ז. האוסר עצמו בדבר עד הפסח, בין שְׁאָמַר 'עַד
21 פְּנֵי הַפֶּסַח' בֵּין שְׁאָמַר 'עַד הַפֶּסַח' - אֵינוֹ אֶסוּר אֲלָא
22 עַד שִׁיגִיעַ בְּלִבָּד³³. וְאִם אָמַר: עַד שִׁיחִיהָ הַפֶּסַח³⁴ -
23 הָרִי אֶסוּר עַד שִׁיֵּאָה הַפֶּסַח. אָמַר: עַד הַקָּצִיר אוֹ עַד
24 הַבְּצִיר, אוֹ שְׁאָמַר: עַד שִׁיחִיהָ הַבְּצִיר אוֹ הַקָּצִיר -
25 אֵינוֹ אֶסוּר אֲלָא עַד שִׁיגִיעַ.

(33) לפני הפסח. (34) משמעו: כל זמן שהוא הווה.

26 ח. זֶה הַכָּלָל: כֹּל שֶׁזָּמְנוֹ קְבוּעָה³⁵ וְנָדָר עָדֵיו³⁶ - אֵין
27 אֶסוּר אֲלָא עַד שִׁיגִיעַ; וְאִם נָדָר עַד שִׁיחִיהָ - הָרִי
28 זֶה אֶסוּר עַד שִׁיֵּאָה. וְכֹל שֶׁאֵין לוֹ זָמַן קְבוּעָה³⁷, כְּגוֹן

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי כ"ט טבת - ספר הפלאה - הלכות נדרים קלט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עוד על לא יחל. (67) שלא תלך. (68) איסור הנאה לפני הפסח, אין זה פוטר את נדרו, ועדיין עליו לנהוג איסור בנדרו. (69) ולא הנאה קודם הפסח, נמצא שלא עבר על נדרו, ולא חילל את תנאו. (70) אף על פי שעדיין אסורה לילך עד החג מחמת נדרו, אין מחמירים עליו לכפותה שנית שלא תהנה לו, הואיל ולא עבר על הכפייה הראשונה, ולא הנאה לפני הפסח.

יג. אָמַר לָהּ: שְׂאִין אֶת נְהִיגָתָ לִי עַד הַחֲגִגָּה 72 אִם תִּלְכִּי לְבֵית אָבִיךָ עַד הַפֶּסַח - אֲסוּרָה לְהֵנֹת מִיָּד 73. וְאִם הִלְכָה לִפְנֵי הַפֶּסַח וְנִמְצָא מִהֵנָּה אוֹתָהּ 74 - הֲרִי זֶה לֹקָה. וְאֲסוּרָה בְּהִנָּתוֹ עַד הַחֲגִגָּה 75. וּמִתַּת לִילָךְ לְבֵית אָבִיךָ מִשְׁהִיגֵעַ הַפֶּסַח 76.

(71) לפני הפסח. (72) הסוכות. (73) גזירה שמא תלך לפני הפסח ונמצא עובר למפרע משום לא יחל. (74) בידי ובהסכמתו. (75) שהרי עברה על תנאי. (76) אף על פי שעברה על תנאו והלכה לפני הפסח, אינה אסורה לילך אחרי הפסח, כי לא הדירה לילך אלא עד הפסח, ומשהגיע הפסח עבר זמן נדרו ואינו ואין מקום למנעה לילך, שלא ינהוג חולין בנדרו בעוד שבהלכה הקודמת הדירה שלא לילך עד חג הסוכות, ואסור לו לנהוג חולין בנדרו להניחה לילך לבית אביה עד הסוכות, אף על פי שזמן תנאו הלך ונגמר.

פרק אחד עשר

(1) קטן שנדר ויודע למי נדר מאימתי נדרו קיים, עד מתי האב מפיר נדרי בתו, נערה מאורסה מי מפיר נדריה, שומרת יבם ויתומה בחיי האב מי מפיר נדריה, דרך תלמידי חכמים בהפרת נדרי בנותיהם.

א. קָטָן בֶּן שְׁתֵּים עָשָׂר שָׁנָה יוֹם אֶחָד, וְקִטְנָה בַת אֶחָת עָשָׂר שָׁנָה יוֹם אֶחָד, שֶׁנִּשְׁבְּעוּ אוֹ נָדְרוּ, בֵּין נָדְרֵי אִסּוּר 2 בֵּין נָדְרֵי הַקֶּדֶשׁ 3 - בּוֹדְקִין אוֹתָן וְשׂוֹאֲלִין אוֹתָן. אִם יוֹדְעִין לִשְׁם מִי נָדְרוּ 5 וְלִשְׁם מִי הִקְדִּישׁוּ וְנִשְׁבְּעוּ - נִדְרֵיהֶן קַיָּמִים וְהִקְדִּישׁן הִקְדֵּשׁ 6; וְאִם לֹא יוֹדְעוּ - אֵין בְּנִדְרֵיהֶם וּבְהִקְדִּישָׁם כְּלוּם 7. וְצִרִּיקִין בְּדִיקָה כָּל הַשָּׁנָה כְּלוּם 8, שֶׁהוּא שְׁנַת שְׁתֵּים עָשָׂר 9 לְקִטְנָה, וְשְׁנַת שְׁלֹשׁ עָשָׂר לְקָטָן 10.

נקודות משיחות קודש

"קטן בן שתיים עשרה שנה ויום אחד, וקטנה בת אחת עשרה שנה ויום אחד, שנשבעו או נדרו בודקין ושואלין אותן... כו". ובהמשך כתב, שאם נבדקו בתחילת שנה זו ונמצאו יודעין ונתקיים נדן, צריכין להבדק אם נדרו שוב באותה שנה. והקשה ה'כסף משנה' מניין לרמב"ם דין זה, והלא בגמרא (נדה מה:) משמע שרק "היכא דבדקינא ולא ידעה להפלות" בודקין אותה שוב, אבל אם ידעה אין צריך לבדוק שוב. ומתוך שגירות הרמב"ם בגמרא היתה "היכא דבדקינא וידעה" וכן תירץ הרדב"ז, אבל מפירוש המשניות רואים שהגירסא שהיתה לפני הרמב"ם היא אכן "ולא ידעה", ואם-כן 'הדרא קושיא לדוכתה' מהיכן לקח

(50) בשנה מאוחרת, אבל בשנה בכירה עונת הגשמים מתחילה ב"ז מרחשון, כמבואר בסמוך. וזה שנדר עד הגשם - משמעו, עד שיגיע זמן ירידת הגשמים ואפילו שלא ירדו בפועל וכוונתו לזמן המאוחר ביותר שהוא הרביעה השלישית שזמנה ראש חודש כסלו. (51) שזוהי עונת הגשמים בשנה בכירה. (52) הואיל וכבר ירדו בפועל אינם גרועים מהגיע זמן רביעה שלישית ולא ירדו, שמוותר. (53) כוונתו לירידת גשמים ממש וגם שירדו מרביעה שנייה ואילך, שלשון "גשמים" משמעה רבים, ומיעוט רבים - שניים. (54) שלושה זמני רביעה הם: "הבכירה (בשנה מוקדמת) - בשבעה עשר במרחשון; הבינונית - בשלושה ועשרים בו; האפילה (המאוחרת) בראש חודש כסלו. רביעה - על שם שהמטר משכיב העפר ומרביצו. תרגום רובץ: רובע. (55) אבל אם ירדו גשמים ב"ז במרחשון עדיין אסור, הואיל ואמר: "עד הגשמים" כוונתו לרביעה שנייה כנ"ל. ובכל זאת אם לא ירדו גשמים והגיע זמן הרביעה השלישית שהא ראש חודש כסלו, הרי זה מותר, כי אין לאסרו עד שיעבור הפסח אלא אם אמר בפירוש: עד "שיפסקו הגשמים". (56) שאז פסקו הגשמים כליל. (57) שצריכים לגשמים כמו ארץ ישראל, הנודר בהם ופירש כנ"ל, הרי זה אסור עד שיעבור הפסח, למעט מצרים ובבל, שאינם צריכים למים כל כך, הנודר בהם יהיה מותר קודם לכן בהתאם לזמן פסיקתם. וכבר נתבאר לעיל הלכה ט ש"הכל לפי מקום נדרו של הנודר". וראוי להעיר, שאף על פי שלעניין נדר פוסק רבינו כרבי יוסי, שזמן רביעה ראשונה הוא ב"ז מרחשון, ולדבריו, אין שואלים את הגשמים (תפילת: "ותן טל ומטר") אלא מ"ז במרחשון.

יב. מִי שֶׁהִדִּיר אֶת אִשְׁתּוֹ בְּמִרְחָשׁוֹן וְאָמַר לָהּ: שְׂאִין אֶת נְהִיגָתָ לִי 58 מִכָּאן 59 וְעַד הַפֶּסַח אִם תִּלְכִּי לְבֵית אָבִיךָ מִהַיּוֹם וְעַד סְפֹת - הֲרִי זוֹ אֲסוּרָה לְהֵנֹת לוֹ מִיָּד 60, גָּזְרָה שְׂמָא תִּלְךְ 61. וְאִם הִלְכָה לִפְנֵי הַפֶּסַח וְהִרִי הוּא מִהֵנָּה אוֹתָהּ לִפְנֵי הַפֶּסַח - הֲרִי זֶה לֹקָה 62. עֶבֶר הַפֶּסַח 63, אִף עַל פִּי שֶׁהִלָּךְ הִתְנַאי 64 - הֲרִי זֶה אֲסוּר לְהֵנֵךְ חֻלִּין בְּנִדְרוֹ 65 וְלִהְיִיתָה שְׂתִלָּךְ וְתִהְיֶה 66, אֲלֹא נֹהֵג בָּהּ אֲסוּר עַד הַחֲגִגָּה כְּמוֹ שְׁנִדְרָה 67, וְאִף עַל פִּי שֶׁתִּלָּה הַנָּדָר בְּאֲסוּר זְמַן שְׁעֵבֶר 68. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בָּזֶה. וְאִם הִלְכָה אַחֵר הַפֶּסַח 69 - אֵינָה אֲסוּרָה מִלְּהֵנֹת לוֹ 70.

11

(58) משלי. (59) מעכשיו. (60) אף על פי שעדיין לא הלכה. (61) ונמצא בעלה עובר למפרע משום: לא יחל. (62) בעלה לוקה שהרי הדירה ועובר על נדרו אם מהנה אותה, אבל היא אינה לוקה שהרי לא נדרה כלל. (63) אחרי שהלכה לפני הפסח והינה אותה. (64) העונש שהטיל עליה שלא להנהותה לפני הפסח. (65) שהדירה לא לילך לבית אביה עד הסוכות. (66) מאחר שחילל נדרו והנהה לפני הפסח, נאסר עליו לא להניחה לילך לבית אביה עד החג, ועליו לפסוק לה כפיה שנייה, שלא ינהה אותה גם אחרי הפסח, כדי שלא תלך ויעבור על "לא יחל", כי אמצעי אחר אין בידו למנעה מהליכתה, אלא איסור הנאתה עליה, ובנדר זה, שהוא נודר עליה, יצא ידי חובתו שלא לעבור

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

לשם שמים, ככתוב (במדבר שם): "איש כי ידור נדר לה'", ובספרי זוטא פ' מטות ל, ד אמרו: "מעשה בתינוק אחד, שבא לפני ר' עקיבא. אמר לו: רבי! הקדשתי קרדומי. אמר לו: בני, שמא לחמה וללכנה הקדשת, אמר לו: רבי! אל תתיגע, לא הקדשתי אלא למי שברא את אלה, אמר לי: צא בני, נדריך נדרים". (6) משנה במס' נדה מה: ואע"פ שאין הבן נעשה גדול עד שיהיו לו י"ג שנה ויום אחד, ואין הבת נקראת גדולה עד שתהיה בת שתיים-עשרה שנה ויום אחד, כמבואר בהל' אישות פ"ב, ה"א? לענין נדרים גילתה תורה, שאם הגיעו לגיל זה סמוך להתבגרותם הרי הם כגדולים ונדרים קיים, שנאמר (ויקרא כז, ב) "איש כי יפליא נדר". קיבלו חכמינו: שאם יודע להפלות (לפרש) לשם מי נדר נדרו קיים, אע"פ שעדיין אינו גדול לשאר מצוות שבתורה, וכמבואר בסמוך ה"ד (נזיר סב. ותמורה ב:). (7) שהרי קטנים הם (נדה שם). (8) כמבואר בסמוך ה"ב.

- ב. פיצד? הרי שנדרו או הקדישו בתחילת שנה זו,¹
ושאלו אותן¹⁰ ונמצאו יודעין, ונתקיים נדרן, ונדרו²
נדר אחר, אפילו בסוף שנה זו - צריכין בדיקה ואחר³
כך יתקיים. ואין אומרים: הואיל ונמצאו יודעין⁴
בתחילת השנה - אין צריכין בדיקה; אלא בודקין⁵
אותן את כל השנה הזו כלה.¹¹

(9) שתיים-עשרה לקטן, ואחת-עשרה לקטנה. (10) אם ידעו לשם מי נדרו. (11) נדה שם, בקשר לשינוי במשנה "ובודקים כל שתיים-עשרה", הסבירו בגמ': שאפילו נבדקה בתחילת השנה צריכה בדיקה עד סוף השנה. וגירסת רבינו שם: "היכא דבדקנא שלשים וידעה להפלות", ולא כגירסת הספרים שלפנינו "ולא ידעה להפלות" (רדב"ז).

- ג. קדם הזמן הזה, אף על פי שאמר: יודעין אנו⁷
לשם מי נדרנו ולשם מי הקדשנו - אין נדריהן נדר⁸
ואין הקדשן הקדש¹². ואחר הזמן הזה, שנמצא הבן⁹
בן שלש עשרה שנה ויום אחד, והבת בת שתיים¹⁰
עשרה שנה ויום אחד, אף על פי שאמר: אין אנו¹¹
יודעין לשם מי נדרנו ולשם מי הקדשנו - דבריהן¹²
קיימין¹³, והקדשן הקדש ונדריהן נדרים¹⁴. ואף על¹⁵
פי שלא הביאו שתי שערות¹⁵. וזו היא¹⁶ עונת נדרים¹⁴
האמורה בכל מקום¹⁷.

(12) שהרי קטנים הם (משנה נדה שם). ולעיל הל' שבועות פ"ב, ה"ז כתב רבינו: "קטנים שנשבעו ויודעים טעם השבועה, אע"פ שאינם חייבים כופים אותם לעמוד בדבריהם, כדי לחנכם ולאיים עליהם כדי שלא ינהגו קלות ראש בשבועה". וכן הדין בנדרים, כמבואר בשו"ע י"ד רלג סעיף א. (13) שכבר גדולים הם ואינם נחשבים כשוטים (שאינן נדרים נדר) כי סופם לבוא לכלל דעת, ואין שוטה אלא המקרע כסותו והלך בבית הקברות וכו' (משנה נדה שם, וברש"י). (14) נמצאת הבת ממחרת להתבגר מהבן, וכן דרשו בגמרא שם: "ויבן ה' את הצלע - מלמד, שנתן הקב"ה בינה יתירה באשה יותר מבאיש". ורבינו בפירושו המשנה שם מוסיף: "ושני הנקבה לעונת נדרים פחותות

הרמב"ם שקטן וקטנה צריכין בדיקה אם יודעים לשם מי נדרו בכל פעם שידרו בתוך שנה זו.

בשנים האחרונות נדפסה 'מהדורא בתרא' של פירוש המשניות לרמב"ם, ושם אכן נדפסה הגירסא "ומצאנום מבינים" המעידה על כך שהרמב"ם סבר לבסוף כגירסת הגמרא "...ולא ידעה להפלות".

ובכל זאת צריך להבין: מזה שב'מהדורא קמא' נקט הרמב"ם בגירסא "ולא ידעה להפלות" והיא הגירסא שהתפרסמה בתפוצות ישראל, מובן שיש מקום גם לגירסא זו, וא"כ צריך להבין מדוע חזר בו ב'מהדורא בתרא'.

ויבואר בהקדים עוד שינוי שבין שתי המהדורות, בנוסח הנפוץ שב'מהדורא קמא' כתב על בן שתיים-עשרה ובת אחת-עשרה "זו היא עונת נדרים הרמוז אליה בכל מקום, כלומר שעונת הנדרים מתחילה בשנה שלפני הגדלות ואז נדרהין נבדקין. משא"כ ב'מהדורא בתרא' כתב שעונת הנדרים היא לזכר מגיל שלוש-עשרה והלאה ולנקבה מגיל שתיים-עשרה, ועל-פי-זה יש לומר ששתי הגירסאות שב'מהדורא קמא' ו'בתרא' תלויות בשתי השיטות - מהי עונת נדרים.

לפי שיטת הרמב"ם, אין חזקה בדעת ה"קטן" כי חזקה פירושה שהדבר מוחזק שכך ישאר, אבל אצל הקטן אין דעת שכלית שאחת מתכונותיה היא שהוא בר דעת בכך שמסקנתו השכלית אינה משנתה, וכפי שרואים במוחש שאת דעתו של הקטן אפשר לשנות בנקל, ולכן פסק "ואין אומרים הואיל ונמצאו יודעין בתחילת שנה אין צריכין בדיקה, אלא בודקין אותן כל השנה כולה". והחילוק שבין שתי הגירסאות "ולא ידעה להפלות" או "וידעה להפלות" תלוי בשתי השיטות - מהי עונת הנדרים.

הגירסא בגמרא "סד"א .. דבדיקנא... ולא ידעה להפלות" מתאימה לשיטה שעונת נדרים הוא "שנת י"ב לקטנה, ושנת י"ג לקטן" כי לפי שיטה זו יש חידוש יותר גדול בדין זה מקודמו: "בודקין אותן כל השנה" אע"פ ש"נמצאו יודעין בתחילת השנה". משא"כ לשיטה שעונת נדרים הוא אחר שתיים-עשרה לנקבה וי"ג לזכר (כמסקנת הרמב"ם), הרי שאין מקום לקס"ד שאם "בדיקנא ולא ידעה להפלות" שוב לא יצטרכו לבדוק, ומכיון שזוהי עונת נדרים (ל'מהדורא בתרא') מוכרח הרמב"ם לנקוט הגירסא הלא נפוצה "סד"א.. דבדיקנא... וידעה להפלות".

(על-פי "זמן מלכות" ספר הפלאה סימן ז')

(2) שאסרו על עצמם לאכול דברים המותרים להם, כלשון הכתוב (במדבר ל, ג) "לאסר אסר על נפשו" וכמבואר לעיל פ"א, ה"א. (3) שחייבו עצמם בקרבן שאינם חייבים בו, כגון שאמר הקטן הרי עלי להביא קרבן עולה, וכמבואר לעיל (שם ה"ב). (4) חוקרים. (5) שהנודר צריך לידור

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי כ"ט טבת - ספר הפלאה - הלכות נדרים קמא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

משני הזכר, להיות חייהן קצרים מחיי האיש ברוב".
(15) "למטה בגוף, במקומות הידועים להבאת שיעור" (לשון רבינו בהל' אישות, פ"ב, ה"א). ויש להעיר שדעת הרע"ב במשנה שם, שאין נדרים קיימים אלא כשהביאו שתי שערות, וכמשמעות לשון הגמרא שם: "אם לא הביא שתי שערות, קטן הוא" וכן היא דעת רבינו בפירושו למשנה שם, האומר: "אם יביאו שתי שערות, עדיין קטנים הם". ונראה, שלא נכתוב רבינו שם אלא לענין עונש, שאין הנדר לוקה על חילול נדרו עד שיביא שתי שערות, וכמבואר בדבריו שם, אבל לענין תחולת נדרו הרי הוא קיים, אע"פ שלא הביא שתי שערות (מרכבת המשנה). ורבינו נמשך בזה אחרי בעל הלכות גדולות בהלכות מיאון. (16) מוסב גם על קטן בן שתיים-עשרה, וקטנה בת אחת-עשרה, הנזכרים לעיל ה"א. (17) בגיטין סה. ויבמות קה: ורש"י פירש שם: "עונת נדרים, שנה אחת לפני נעוריה נדרים נבדקים" וכו'.

משמע מדבריו, שאין המונח "עונת נדרים" אמור, אלא כשלא הגיעה לשנות גדולתה. אבל משהגיעה לשנת י"ב נדרה קיים כשאר הגדולות, ולא מטעם "עונת נדרים" מיוחדת.

ד. הואיל¹⁸ והגיעו לשני הגדולים - נדריהן קיימין, אף על פי שלא הביאו סימנין ועדיין לא נעשו גדולים לכל דבר. ודבר זה מדברי תורה, שהמפלא¹⁹ הסמוך לאיש²⁰ הקדשו²¹ הקדש ונדרו נדר²². אף על פי שנדריהן קיימין, אם הללו נדרן או נשבעו והחליפו - אינן לוקין, עד שיעגלו ויביאו שתי שערות²³.

בדפוס רומי, ר"מ וכן בכת"י התימנים, אין כאן התחלת הלכה. אלא מחובר עם דברי ההלכה הקודמת, המתחילה במילים: וזו היא עונת נדרים וכו'. (19) מי שהגיע לפרק זמן הראוי להפלות ולפרש לשם מי נודרים, מלשון הכתוב (ויקרא כז, ב) "איש כי יפליא נדר". וזה במלאות י"ג לבן וי"ב לבת, אע"פ שאינו יודע עדיין להפלות. (20) סמוך לכול גדול, שעדיין לא הביא שתי שערות. (21) בדפוס ר"מ: הקדשו הקדש. (22) נדה מו. "איש כי יפליא - מה תלמוד לומר איש? לרבות בן י"ג שנה, שאע"פ שאינו יודע להפליא, נדריו קיימים". ורש"י שם מפרש: מופלא - יודע לפרוש לשם מי נדר, סמוך לאיש - שהוא סמוך לבוא לכלל גדול, שנה אחת קודם זמן שהוא ראוי להביא שערות, בתניוקות - כל שנת י"ב, ובתניוק - כל שנת י"ג. והשוה לקמן הל' ערכין פ"א, הט"ו. (23) כי אינם נעשים גדולים לענין עונשים עד שיגדלו ויביאו שתי שערות, וכמבואר בנדה מו:.

ה. הקדישו ובה הגדול ונהנה מן ההקדש שהקדישו²⁴ - לוקה²⁴, משום שנדריהם נדרים מן התורה, כמו שבאמרנו²⁵.

(24) שם, כדין כל הנהנה מן ההקדש בזדון שלוקה ומשלם מה שפגם, כמבואר בהל' מעילה פ"א ה"ג, ואזהרתו מ"לא תוכל לאכול בשעריך... וכל נדריך אשר תדור" (דברים יב, יז) - קיבלו חכמינו שזוהי אזהרה לנהנה מן הקדשים,

ו. במה דברים אמורים שבת שתיים עשרה שנה ויום אחד נדריה קיימין? בשלא היתה ברשות האב²⁶ או ברשות הפעל; אבל אם היתה ברשות האב, אפילו הגדילה והרי היא נערה²⁷ - אביה מפר²⁸ כל נדריה וכל שבועות ששבע ביום שבעו; שנאמר: כל נדריה ואסריה וגומר, פי הניא אביה אתה וגומר. (26) כגון שבגרה או שנשאת ונתגרשה, כמפורש לקמן הכ"ה. (27) מפורש בסמוך. (28) משהביאה שתי שערות והיא בת שתיים-עשרה שנה, תקרא נערה עד ששה חדשים גמורים, ומתחילת יום תשלום הששה חדשים ומעלה, תיקרא בוגרת (הל' אישות פ"ב, ה"ב).

ז. ועד מתי אביה מפר? עד שתבגר²⁹. בגרה - אינו מפר לה³⁰, והרי כל נדריה ושבועותיה כנדר אלמנה וגרושה, שנאמר בהן: כל אשר אסרה על נפשה וגומר.

ח. ומאימתי מפר הפעל נדרים אשתו ושבועותיה? משתפנס לחפה³¹. והוא מפר לעולם עד שיגרשנה ויגיע הגט לידה³². היתה מגרשת מספק³³ - לא יפר לה³⁴. נתן לה גט על תנאי³⁵ או לאחר זמן³⁶ - לא יפר בימים שבינתיים³⁷. וכן מי ששבעה שמת פעלה ונשאת והרי פעלה קיים³⁸ וכיוצא בה³⁹ - אין הפעל הראשון ולא האחרון מפרין נדריה⁴⁰. היתה מחיבי לאוין⁴¹, ואין צריך לומר מחיבי עשה, והפר נדריה - הרי אלו מופרין⁴³.

משנה בנדרים ע. ככתוב (במדבר ל, יז) "בנעוריה בית אביה" בנעוריה - ולא בבגרותה (רש"י שם). (30) יקום עליה.

א. שיביאנה לתוך ביתו, ויטיח עמה, ויחוד זה הוא הנקרא כניסה לחופה (הל' אישות פ"י, ה"א). וכן שנינו במשנה (נדרים עג:): "אין הבעל מיפר עד שתיכנס לרשותו", כמפורש בתורה (במדבר ל, יא-יג) "ואם בית אישה נדרה... אישה הפרם". (32) שאם שלחו בידי שליח ועדיין לא הגיע הגט לידה, יכול עוד בעלה להפר לה (ש"ך ליו"ד רלד ס"ק ו). (33) כגון שזרק לה גט ברשות הרבים, ספק קרוב לו ספק קרוב לה. כמבואר בהל' גירושין פ"ה, הי"ג. (34) ממשמעות הברייתא בגיטין עד. כדעת החכמים שם, האומרים: "מגורשת ואינה מגורשת". והרדב"ז מנמק: כיון שנתן לה גט, לא איכפת לו אם תתנה ואינו יכול להפר, כשם שאינו יכול להפר כל נדר שאין בו עינוי נפש, כמבואר לקמן פ"ב, ה"א. (35) כשיתקיים התנאי תהיה מגורשת, ועדיין לא נתקיים. ראה הל' גירושין פ"ח, ה"א. (36) שאמר לה: הרי זה גיטך, ולא תתגרשי בו אלא לאחר שלשים יום. (37) שבין נתינת הגט לתחולתו הסופית (גיטין עד.). (38) שבעלה הראשון בא חי לפנינו ודינה לצאת מזה ומה, כמבואר בהל' גירושין פ"י, ה"ה.

בדפוס רומי, ר"מ וכן בכת"י התימנים, אין כאן התחלת הלכה. אלא מחובר עם דברי ההלכה הקודמת, המתחילה במילים: וזו היא עונת נדרים וכו'. (19) מי שהגיע לפרק זמן הראוי להפלות ולפרש לשם מי נודרים, מלשון הכתוב (ויקרא כז, ב) "איש כי יפליא נדר". וזה במלאות י"ג לבן וי"ב לבת, אע"פ שאינו יודע עדיין להפלות. (20) סמוך לכול גדול, שעדיין לא הביא שתי שערות. (21) בדפוס ר"מ: הקדשו הקדש. (22) נדה מו. "איש כי יפליא - מה תלמוד לומר איש? לרבות בן י"ג שנה, שאע"פ שאינו יודע להפליא, נדריו קיימים". ורש"י שם מפרש: מופלא - יודע לפרוש לשם מי נדר, סמוך לאיש - שהוא סמוך לבוא לכלל גדול, שנה אחת קודם זמן שהוא ראוי להביא שערות, בתניוקות - כל שנת י"ב, ובתניוק - כל שנת י"ג. והשוה לקמן הל' ערכין פ"א, הט"ו. (23) כי אינם נעשים גדולים לענין עונשים עד שיגדלו ויביאו שתי שערות, וכמבואר בנדה מו:.

ה. הקדישו ובה הגדול ונהנה מן ההקדש שהקדישו²⁴ - לוקה²⁴, משום שנדריהם נדרים מן התורה, כמו שבאמרנו²⁵.

(24) שם, כדין כל הנהנה מן ההקדש בזדון שלוקה ומשלם מה שפגם, כמבואר בהל' מעילה פ"א ה"ג, ואזהרתו מ"לא תוכל לאכול בשעריך... וכל נדריך אשר תדור" (דברים יב, יז) - קיבלו חכמינו שזוהי אזהרה לנהנה מן הקדשים,

מיפר אלא בשותפות" = האב (להלן הי"ח). ובנדרים ע. אמרו: "מת האב לא נתרוקנה רשות לבעל", שנאמר: בנעוריה בית אביה, כל זמן שהיא נערה - לא תצא מרשות אביה, ואפילו מת האב ולא נשאר לה אלא בית אביה (ר"ן שם). (51) ובכת"י התימנים: "אחר מותו, אין הבעל מיפר נדרי רשותו עד שתכנס לחופה" וראה להלן ה"כ, שאין הבעל מיפר נדרי ארוסתו אחר שנשאת.

9 יא. נַעֲרָה אֲרוּסָה⁵² שְׁנִדְרָה, וְשָׁמַע אָבִיהָ וְלֹא שָׁמַע
10 אֲרוּסָה, וְנִתְגַּרְשָׁה בּוֹ בַּיּוֹם, וְנִתְאַרְסָה לְאַחֵר בּוֹ
11 בַּיּוֹם⁵³, אָפְלוּ לְמֵאָה - אָבִיהָ וּבַעֲלָהּ הָאֲחֵרוֹן מִפְּרִין
12 נְדָרֶיהָ שְׁנִדְרָה בְּפָנֵי אָרוּס רֹאשׁוֹן; מִפְּנֵי שְׁלֹא יֵצְאָתָה
13 לְרִשּׁוֹת עֲצָמָה שְׁעָה אַחַת, שְׁעָדִין הִיא בְּרִשּׁוֹת הָאָב,
14 מִפְּנֵי שֶׁהִיא נַעֲרָה⁵⁴.

(52) ואילו לא נתארסה, אביה לבדה היה מיפר לה ביום שמעו, כמבואר לעיל אות מז. (53) כי אם נתארסה למחר, אין האב יכול להפר למחרת יום שמעו. וראה לקמן פ"ב, הי"ז. (54) וגם לא נישאה לאחר (נדרים עב.). וכל זה כשלא שמע הארוס הראשון את נדרה, אבל שמע ארוסה ונתגרשה, אין האב יכול להפר אפילו בשותפתו הארוס האחרון. כי אם גירשה הארוס אחר ששמע ולא היפר לה, הרי הוא כאילו הקים לה נדרה, ומשהקים לה ארוסה אין הפרת אביה מועילה כלום, וכמבואר להלן הי"ז. ואם לא גירשה הארוס הראשון אלא מת, אפילו שמע את נדרה לפני מותו ושתק, יכול אביה לבדו להפר לה, כמבואר להלן ה"ט. ואם נתארסה בו ביום, אביה וארוסה האחרון מפירים נדרה, כמבואר בנדרים עא. שנאמר "ואם היו תהיה לאיש ונדריה עליה" אפילו נדרים שנראו לארוס ראשון, יכולים אביה וארוסה האחרון להפר לה (כסף-משנה).

15 יב. אָכַל הָאִשָּׁה הַנְּשׁוּאָה שְׁנִדְרָה וְלֹא הִפָּר לָהּ
16 בַּעֲלָהּ, וְגִרְשָׁה בּוֹ בַּיּוֹם, וְהִתְזַוְּרָה בּוֹ בַּיּוֹם - אֵינוֹ
17 יָכוֹל לְהִפָּר⁵⁵; שֶׁהִרִי יֵצְאָתָה לְרִשּׁוֹת עֲצָמָה אַחֵר
18 שְׁנִדְרָה⁵⁶. אָף עַל פִּי שְׁנִדְרָה בְּרִשּׁוֹתָהּ וְהִיא עֲתָה
19 בְּרִשּׁוֹתָהּ, הוֹאִיל וְיֵצְאָתָה לְרִשּׁוֹת עֲצָמָה בִּינְתָיִם -
20 נִתְקַיְּמוּ נְדָרֶיהָ⁵⁷.

(55) ואפילו אם תאמר גירושין כשתיקה הם (ראה להלן הי"ז) - מכיון שיצאה לרשות עצמה שעה אחת, אינו יכול להפר. (56) וגם אביה אינו יכול להפר, שמשנישאה בפעם הראשונה יצאה מרשותו (משנה בנדרים פט. וכפי שהוסברה בגמרא שם עב.). (57) ואין הבעל מיפר נדריה שקדמו לנישואיו (כסף-משנה).

21 יג. נַעֲרָה מְאַרְסָה שְׁנִדְרָה, וְלֹא שָׁמַע אָבִיהָ וְלֹא
22 בַּעֲלָהּ, וְנִתְגַּרְשָׁה וְנִתְאַרְסָה לְאַחֵרִים, אָפְלוּ לְאַחֵר
23 בְּמֵה זְמַנָּה, כְּשִׁישָׁמַע הָאָב וּבַעֲלָהּ הָאֲחֵרוֹן - מִפְּרִין
24 נְדָרֶיהָ שְׁנִדְרָה בְּפָנֵי אָרוּס רֹאשׁוֹן, הוֹאִיל וְלֹא שָׁמַע
25 אוֹתָם הָאָרוּס הָרִאשׁוֹן⁵⁸.

(58) אין הגירושין נידונים כהיקם הנדר, שהרי לא ידע שיש לו להפר, והואיל וגם אביה לא שמע, יכולים להפר לה

(39) כגון שנשאת לאחר, ונמצא גיטה מבעלה הראשון בטל (שם הי"ז). (40) משנה ביבמות פז: ובגמרא שם צ: פירשו הטעם, שכל עיקר הפרת נדרים ע"י הבעל אינו אלא כדי שלא תתנגדה על בעלה, ובמקרה זה תתנגדה ותתנגדה. (41) כגון גרושה לכהן, ושאר חברותיה המנויות בהל' אישות פ"א, הי"ז. (42) כגון בעולה לכהן גדול, או מצרי ואדומי דור ראשון ודור שני (שם הי"ח) ובכל אלה הקידושין תופסין, בניגוד לחייבי כריתות שאין קידושין תופסין בהן ואינן נקראות אשתו, ראה הל' אישות פ"ד, הי"ב, וי"ד. (43) תוספתא יבמות פ"ב, ה"ג. וכן אמרו ב"ספרי זוטא" מטות יד "אישה יקימנו ואישה יפרנו, מה תלמוד לומר? לרבות אלמנה לכהן גדול, גרושה... לכהן הדיוט" וכו'. והשווה דברי התוספות ביבמות פט: דיבור-המתחיל כיון דלא ירתי, בסוף הדיבור שם. אבל ב"שניות" אע"פ שאין איסורן אלא מדברי סופרים (הל' אישות פ"א, הי"ו) אמרו בתוספתא שם: "אינן כאשתו לכל דבר, אין לה כתובה... ואין (בעלה) זכאי לא במציאתה... ולא בהפרת נדריה". והטעם, כי חכמים עשו חיזוק לדבריהם יותר משל תורה, ולפיכך ה"שניות" אין להן דין אישות כלל, ואפילו היפר לה בדיעבד, אין נדרה מופר, כדין חייבי כריתות.

1 ט. נַעֲרָה מְאַרְסָה⁴⁴ - אֵין מִפָּר נְדָרֶיהָ אֲלָא הָאָב עַם
2 הַבַּעַל⁴⁵ כְּאַחֵד. וְאֵם הִפָּר הָאֲחֵד לְבָדוֹ - אֵינוֹ
3 מוֹפָר⁴⁶. הִפָּר הַבַּעַל לְבָדוֹ, וְעִבְרָה עַל נְדָרָה קִדְּם
4 שְׁיִפָּר הָאָב - אֵינָהּ לֹקָה⁴⁷.

(44) שנתקדשה ועדיין לא נכנסה לחופה. (45) הארוס. (46) משנה בנדרים סז. ובגמרא שם סח. אמרו: "בין איש לאשתו בין אב לבתו (במדבר ל, יז) - מכאן לנערה מאורסה שאביה ובעלה מפירים נדריה" ומפרש הרא"ש שם: משמע להם, שבאשה אחת הכתוב מדבר, שרשות האב והבעל שולטים עליה, ושניהם כאחד מפירים, ששניהם שותפים בה, ובנערה הכתוב מדבר, כמודגש בסוף הפסוק: "בנעוריה בית אביה". והשווה פירוש המשנה לרבינו שם. (47) שם סח. שהבעל מקליש הנדר, ומסיר חצי האיסור מכל הנדר, ולא נשאר הנדר חמור ככתחילה. וכן מסקנת הסוגיא שם סט. על-פי בית הלל, וכתב הר"ן שם סח. הוא-הדין אם היפר האב לבדו ועברה על נדרה, אינה לוקה.

5 י. מֵת הָאָרוּס - חֲזָרָה לְרִשּׁוֹת אָבִיהָ. וְכָל שְׁתֵּדָר⁴⁸ -
6 הָאָב מִפָּר כְּשֶׁהָיָה קִדְּם שְׁתֵּתְאַרְסָה⁴⁹. מֵת הָאָב אַחֵר
7 שְׁתֵּתְאַרְסָה, וְנִדְרָה אַחֵר מוֹתוֹ - אֵין הַבַּעַל מִפָּר⁵⁰;
8 שְׁאֵין הַבַּעַל מִפָּר נְדָרֵי אִשְׁתּוֹ עַד שֶׁתִּכְנַס לַחֲפָה⁵¹.

(48) לאחר מות הארוס. (49) כמבואר לעיל הי"ו. והוא-הדין אפילו נדרה קודם שמת הארוס ושמע הארוס ושתק, ומת בו ביום, נתרוקנה רשות לאב ויכול להפר לבדו, כמבואר להלן ה"טז. והטעם מבואר בנדרים ע. שנאמר (במדבר ל, ז) "ואם היו תהיה לאיש" שתי הוויות (קידושין) במשמע, השווה קודמי הויה שניה, לראשונה, כשם שלפני האירוסין הראשונים האב מיפר לבדו, אף קודמי האירוסין השניים, כשמת הארוס הראשון, האב מיפר לבדו, ואפילו נדרים שנראו לארוס הראשון, כמבואר שם. (50) "שאין הארוס

(67) בו ביום. (68) לא היפר ולא קיים. (69) ולא הספיק לגלות דעתו עד שמת. ויתכן, אילו היה קיים היה מפר לה באותו יום, אלא שמתו גרמה לו. (70) בכת"י התימנים: חזרה. נתרוקנה = כאדם המריק שקו ונותן לחברו כל מה שבתוכו, כן הבעל נשאר ריק והוריש לאב כל זכות שהיתה לו בה (רא"ש לנדרים סח.). (71) ברייתא נדרים סח. (72) אפילו לבדו, הואיל ושמע לפני שמת הארוס (ביאור הגר"א ליו"ד רלד ס"ק לא). אבל בהלכה הקודמת, כשלא שמע האב לאחר מות הארוס אינו יכול להפר לבדו, הואיל ולא היה נדר זה ראוי להפרה בחיי הארוס, אין בו כדי להוריש זכותו לאב (ע"פ הרא"ש, שם סח:). (73) אישר. (74) גילה דעתו שאינו רוצה בהפרתו, ונוח לו בנדרה, שהרי אי-אפשר להפר אלא ביום שמעו, ומכיון שעבר היום ולא היפר - זהו קיומו. (75) שהרי קיימו הארוס, ואין הפרת האב מועילה במקום הקמת הארוס (נדרים סח:). ואפילו היפר האב אתמול ביום שמעו, אין הפרתו מועילה, לאחר שהתבררה הקמת הארוס ע"י שתקתו עד סוף היום.

15 יז. גִּרְשָׁה הָאָרוֹס אַחֵר שֶׁשָּׁמַע - הֲרִי זֶה סֶפֶק אִם
16 הַגְּרוּשִׁין פְּשִׁתִּיקָה וְיִפֵּר הָאֵב עִם הַבַּעַל הָאֲחֵרוֹן
17 שֶׁיֵּאָרֵס בּוֹ בַּיּוֹם⁷⁶, אוּ הַגְּרוּשִׁין כְּמוֹ שֶׁקִּיָּם אָרוֹס
18 רֹאשׁוֹן⁷⁷, שֶׁפֶּכֶר נִתְקַיְּמוּ הַנְּדָרִים⁷⁸.

(76) או לבדו, כשלא תתארס בו ביום, שהרי נתרוקנה רשות האב (לחם-משנה). (77) מכיון שידוע הארוס שלא יוכל להפר לה אחר הגירושין, ולא היפר קודם הגירושין, הרי זה כאילו קיים (נדרים עא: ובר"ן). (78) ואין הפרת האב מועילה במקום קיום הארוס, ומתוך שבעיה זו לא נפשטה בגמרא שם, הרי זה ספק תורה והולכים בו להחמיר, ואפילו החזירה הארוס בו ביום אין האב יכול להפר עמו, מכח ספק זה, כמבואר בגמרא שם. וכל זה כששמע ואח"כ גירשה, אבל גירשה ואח"כ שמע, מבואר דינה לעיל הי"ג.

19 יח. שֶׁשָּׁמַע⁷⁹ הָאֵב וְהִפֵּר לָהּ וּמַת הָאֵב, וְאַחֵר כֶּן שֶׁשָּׁמַע
20 הַבַּעַל, אֶפְלוּ שֶׁשָּׁמַע הַבַּעַל קִדְּם שְׁתֵּי מוֹת הָאֵב⁸⁰ - לֹא
21 נִתְרוֹקְנָה רְשׁוּת לַבַּעַל, וְאִינוּ זְכוּל לְהִפֵּר לְעוֹלָם אַחֵר
22 מוֹת הָאֵב; שֶׁאֵין הָאָרוֹס מִפֵּר אֶלָּא בְּשִׁתְּפוֹת⁸¹.

(79) בהיותה ארוסה. (80) ולא הספיק להפר, אע"פ שהיה ראוי להפר באותה שעה. (81) עם האב ובחיי (שם סח:). ומכיון שמת האב בטלה הפרתו, ולא נתרוקנה רשות לבעל, שנאמר: "בנעוריה בית אביה" - בית אביה, אע"פ שאביה אינו קיים (שם ע.). אבל משנכנסה לחופה, בעלה מיפר נדריה שתדור אחר כך, ואפילו היא נערה, כמבואר לעיל ה"ח, שהנישואין מוציאים מרשות האב.

23 יט. שֶׁשָּׁמַע אָרוֹס וְהִפֵּר לָהּ וּמַת, וְאַחֵר כֶּן שֶׁשָּׁמַע
24 הָאֵב⁸²; אוּ שֶׁשָּׁמַע הָאֵב וְהִפֵּר⁸³ לָהּ, וּמַת הַבַּעַל קִדְּם
25 שֶׁשָּׁמַע⁸⁴ - אֵין הָאֵב לְבַדּוֹ יְכוּל לְהִפֵּר נְדָרִים אֵלוּ,
26 שֶׁנִּרְאוּ לְאָרוֹס רֹאשׁוֹן⁸⁵, אֶלָּא בְּשִׁתְּפוֹת אָרוֹס
27 הָאֲחֵרוֹן⁸⁶, אִם נִתְאָרְסָה בּוֹ בַּיּוֹם⁸⁷, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרַנּוּ⁸⁸.

(82) מבואר לעיל ה"ט"ו. (83) ועם הפרתו החליש את הנדר, ואפילו חלקו של הבעל נגרע על ידי כך. (84) ואין צורך

כשישמעו אפילו לאחר כמה ימים, כדברי הש"ס נדרים עב. אם לא שמע: "אפילו לאחר מאה ימים נמי" (אור שמח, וכבר קדמו בביאור הגר"א ליו"ד רלד ס"ק מה), אבל אם שמע האב כשנדרה, לא יוכל להפר לה לאחר כמה ימים. שאין הפרה אלא ביום שמיעה, וכמבואר לקמן פ"ב, ה"ט"ו.

1 יד. נַעֲרָה מֵאֲרֶסָה שֶׁנִּדְרָה, וְשָׁמַע אָבִיהָ לְבַדּוֹ וְהִפֵּר
2 לָהּ⁵⁹, וּמַת הָאָרוֹס קִדְּם שֶׁשָּׁמַע⁶⁰, וְנִתְאָרְסָה בּוֹ
3 בַּיּוֹם⁶¹, אֶפְלוּ לְמֵאָה - אָבִיהָ וְאָרוֹסָה הָאֲחֵרוֹן מִפִּרְיָן
4 נְדָרֶיהָ⁶² שֶׁנִּדְרָה בְּפָנֵי אָרוֹס רֹאשׁוֹן, שֶׁמַּת קִדְּם
5 שֶׁשָּׁמַע⁶³.

(59) החליש את הנדר כולו, כמבואר בביאורנו לעיל ה"ט, ואפילו חלקו של הארוס נגרע ע"י כך. (60) נמצא שחלקו של הארוס קלוש מאד, עד שאינו ראוי להורישו לאביה, שהרי לא שמע כלל על הנדר. (61) כי אם תתארס למחר, לא יוכל האב להפר עם הארוס האחרון, שאין הבעל מיפר אלא ביום שמוע האב, וכמבואר לקמן פ"ב, ה"ז. (62) נדרים עא. אבל האב לבדו אינו יכול להפר, אפילו אם לא נתארסה כלל. ואין אומרים בזה: "מת הבעל נתרוקנה רשות לאב", כי הואיל וקדם האב והפר בחיי הבעל, נחלשה זכות הבעל ואינה חשובה להורישו לאב, כמבואר שם סט. על-פי בית-הלל. אבל כשישנו ארוס שני, הרי הוא ממלא מקום הארוס הראשון, וכאילו הראשון קיים (ר"ן שם עא. וכן ברדב"ז). (63) ואין צורך לומר אם מת הארוס לאחר ששמע ושתק, שלא נחלש כל-כך חלק הארוס וכדאי הוא להורישו לאב ולארוס האחרון שיפרוהו (לחם-משנה לעיל הי"א).

6 טו. שֶׁשָּׁמַע אָרוֹס רֹאשׁוֹן וְהִפֵּר וּמַת⁶⁴, וְאַחֵר כֶּן שֶׁשָּׁמַע
7 הָאֵב, וְנִתְאָרְסָה לְאַחֵר בּוֹ בַּיּוֹם⁶⁵ - אָבִיהָ עִם הָאָרוֹס
8 הָאֲחֵרוֹן⁶⁶ מִפִּרְיָן נְדָרֶיהָ.

(64) נתבטלה הפרת הבעל, כיון שלא נגמרה כל ההפרה בימיו. (65) כי אם נתארסה למחר, אין האב ששמע הנדר היום יכול להפר לה מחר, כי אין הפרה אלא ביום שמיעה, אבל אילו לא שמע אביה עד למחר, אזי אפילו התארסה למחר, אביה עם הארוס האחרון מפירים נדריה (רדב"ז). (66) אבל האב לבדו אינו יכול להפר נדריה, כמבואר להלן ה"ט בדברי רבינו. ומקורו בדברי בית-הלל (נדרים עא). שאמרו: "אין יכול להפר". וסובר רבינו שאינו יכול להפר לבדו. שאחרי שהופר ע"י הבעל, הוקלש הנדר, ואין האב יכול לירשו, שמרוב קלישותו לא תפסה בו זכיה. אבל עם ארוס שני הוא מיפר, שרואים את השני כממלא מקום הראשון וכאילו הוא חי, כאמור לעיל אות נט. וכן נראה מדברי ביאור הגר"א יו"ד רלד ס"ק ל.

9 טז. שֶׁשָּׁמַע אָבִיהָ וְלֹא שֶׁשָּׁמַע הָאָרוֹס, וּמַת בּוֹ בַּיּוֹם
10 הָאָרוֹס, אוּ שֶׁשָּׁמַע גַּם הָאָרוֹס וְהִפֵּר⁶⁷ אוּ שֶׁשָּׁתַק⁶⁸
11 וּמַת בּוֹ בַּיּוֹם⁶⁹ - נִתְרוֹקְנָה⁷⁰ רְשׁוּת לְאָבִי⁷¹, וְהָאֵב יְכוּל
12 לְהִפֵּר⁷². שֶׁשָּׁמַע הָאָרוֹס וְקִיָּם⁷³ וּמַת בּוֹ בַּיּוֹם, אוּ
13 שֶׁשָּׁמַע וְשָׁתַק וּמַת בַּיּוֹם שֶׁלְאַחֲרָיו⁷⁴ - אֵין הָאֵב יְכוּל
14 לְהִפֵּר⁷⁵.

לו זכות בה (שם). ואם נדרה בדרך, בעלה לבדו מיפר לה (רדב"ז). והשווה הל' אישות פכ"ב, ה"ב. (102) נדריה שנדרה לפני מסירתה. (103) מה שנדרה קודם נישואיה. (104) לעיל ה"כ. וכן אם נדרה עכשיו וגירשה והחזירה אין לה הפרה, כמבואר לעיל ה"ב. וראה כתובות מט. "הרי שמסר האב לשלוחי הבעל... ונתארמלה בדרך או נתגרשה... כיון שיצאתה שעה אחת מרשות אביה, שוב אינו יכול להפר" כלומר, לא נתרוקנה רשות לאב, וכפירוש התוספות שם.

18 כג. שוֹמֵרֵת יָבָם¹⁰⁵, אֶפְלוּ עֲשֶׂה בָּהּ יָבָמָה מֵאֶמְרָה¹⁰⁶,
19 וְאֶפְלוּ יָבָם אֶחָד לְיָבָמָה אַחַת¹⁰⁷ - אֵינוּ מִפְּר נְדָרֵי
20 יָבָמָתוֹ עַד שְׂיָבֹאוּ עָלֶיהָ¹⁰⁸.

(105) אשה שמת בעלה בלא בנים והיא זקוקה לאחיו להתייבם. (106) "מדברי סופרים, שלא יבוא היבם על יבמתו עד שיקדש אותה בפני שני עדים בפרוטה... וזהו הנקרא מאמר" (לשון רבינו בהל' יבום פ"ב, ה"א). (107) שאין שם אחים אחרים אלא יבם זה, וכן אין שם נשים אחרות להתייבם אלא זו, באופן שהיא זקוקה בהחלט ליבם זה. (108) משנה נדרים עד. וכדעת רבי עקיבא "שאיין היבמה גמורה ליבם (שזר הבא עליה יתחייב מיתה) כשם שהארוסה גמורה לאישה" (שהבא על ארוסת רעהו, חייב מיתה), ואין אני קורא בה: "ואם ביום שמוע אישה יניא אותה והפר את נדרה", שאין זה אישה. ואשר למאמר - מבואר בסמוך בהלכה הבאה.

21 כד. הִיָּתָה יָבָמָתוֹ נַעֲרָה מֵאֶרְסָה לְאֶחָיו¹⁰⁹ וְאָבִיָּה קָיָם
22 - אֵין הַיָּבָם וְאָבִיָּה מִפְּרִים נְדָרֶיהָ כְּאַחַת¹¹⁰, אֶלֹא
23 הָאָב לְבָדוֹ הוּא שֹׁמֵר כָּל שְׁתֵּדָרֵי¹¹¹. וְאֶפְלוּ עֲשֶׂה בָּהּ
24 הַיָּבָם מֵאֶמְרָה - אֵינָה כְּנַעֲרָה מֵאֶרְסָה; שְׂאֵין מֵאֶמְרָה
25 קֹנָה בְּיָבָמָה קֹנֵן גְּמוּרָה¹¹², כְּמוֹ שְׂבָאֲרָנוּ¹¹³.

(109) המת, שלא הספיק לכנסה לחופה. (110) כדין נערה המאורסה. (111) שהרי מת הארוס וחזרה לרשות אביה לגמרי, וכמבואר לעיל ה"י. ואע"פ שהיבם קיים, מתוך שלא קנאה עדיין קנין גמור, הרי זה כמי שאינו, ונתרוקנה רשות לאביה. תדע, שבמשנה שם לא הזכירו שלא יכול אביה להפר לה (כסף-משנה). וראה בר"ן שם עה. דיבור-המתחיל כשם, שנסתפק בזה. וכל זה כשהיתה מאורסה לאחיו, אבל היתה נשואה לאחיו ומת, שכבר יצאה לגמרי מרשות אביה, אינה חוזרת לרשותו לעולם ואפילו היא נערה, כמבואר בסמוך הכ"ה. (112) ליורשה או להפר נדריה, או לפטרה אח"כ בגט חליצה, שאין קנין ביבמה מן התורה אלא בבואה. (113) בהל' יבום פ"ב ה"א. וראה ברש"י ליבמות נב. "שהרי אין קידושין תופסין באשת אח, והתורה לא היתירה לו ליעשות כאשר נכרית אלא כסדר המצוות, וביאה כתבה בה רחמנא".

26 כה. נַעֲרָה שֶׁהִשְׁאִיָּה אָבִיָּה¹¹⁴ וְנִתְאַלְמָנָה או
27 נִתְגַּרְשָׁה מִן הַנְּשׂוּאִין - הֲרִי זוֹ פִּיתוּמָה בְּחַיֵּי
28 הָאָב¹¹⁵, וְאֵין אָבִיָּה מִפְּר נְדָרֶיהָ וְאֵף עַל פִּי
29 שְׂעִדֵּין הִיא נַעֲרָה¹¹⁶.

לומר אם שמע ואח"כ מת, שבוודאי יכול הוא להורישו לארוס השני, וכמבואר לעיל אות ס. (85) נדרים עא. כיון שנחלשו עם הפרת האב, אין בהם כדי להתפיסם ולהורישם לאב, ולפיכך אין אומרים כאן: "נתרוקנה רשות לאב". (86) שם. הארוס האחרון נידון כממלא מקום הראשון. וכמבואר לעיל ה"ד. (87) כי אם נתארסה למחר, לא יוכל אביה להצטרף עם הארוס להפר, שצריכה להיות כל ההפרה ביום שמיעה אחיד, ואיך תצטרף הפרת הארוס היום עם הפרת האב אתמול, ראה לקמן פי"ב, ה"ז, ואפילו שמע האב אתמול ושחק, לא יוכל להפר היום, שאין הפרה אלא ביום שמיעה (רדב"ז). (88) לעיל ה"ד והט"ו.

1 כ. נְדָרָה וְהִפְרָ לָהּ אָבִיָּה לְבָדוֹ, וְלֹא שְׂמַע הָאָרוֹס
2 עַד שְׂנֻכְנֻסָּה לְרִשּׁוֹתוֹ⁸⁹ - אֵינוּ יָכוֹל לְהִפְר; שְׂאֵין
3 הַבֶּעַל מִפְּר נְדָרֵי אֶרֶוֹסָתוֹ אַחֵר שְׂנֻשָּׂאָת, אֶלֹא קִדְּם
4 שְׂתַּפְּנֻס לְרִשּׁוֹתוֹ הוּא שֹׁמֵר בְּשִׁתְּפוֹת הָאָב⁹⁰.
5 לְפִיכָף⁹¹ הִיָּה דָרָךְ תַּלְמִידֵי חֻכְמִים, עַד שֶׁלֹּא תִצָּא
6 בָּתוּ מִרִּשּׁוֹתוֹ אוֹמֵר לָהּ: כָּל נְדָרִים⁹² שֶׁנִּדְרָתָ בְּתוֹךְ
7 בֵּיתִי הָרִי הֵן מוֹפְרִין.

(89) לחופה ונשאת לו. (90) ומשנשאת כבר יצאה מרשות אביה, ואינו מיפר לה אלא מה שתידור מנישואין ואילך, כמבואר לעיל ה"ח. (91) הואיל ולא תועיל לה הפרה לאחר נישואיה, משיצאה מרשות אביה. (92) אפילו אלה שלא שמעתי עליהם כלל, וכמבואר בסמוך הכ"א.

8 כא. וְכֵן⁹³ הַבֶּעַל⁹⁴, עַד שֶׁלֹּא תִפְנֹס לְרִשּׁוֹתוֹ אוֹמֵר
9 לָהּ⁹⁵: כָּל נְדָרִים שֶׁנִּדְרָתָ מִשְׁאֲרִסְתִּיךְ עַד שֶׁלֹּא תִפְנֹסִי
10 בְּתוֹךְ בֵּיתִי הָרִי הֵן מוֹפְרִין⁹⁶. שֶׁהַבֶּעַל מִפְּר נְדָרֵי
11 אִשְׁתּוֹ אֵף עַל פִּי שֶׁלֹּא שְׂמַע אוֹתָם⁹⁷.

(93) בכת"י התימנים אין כאן התחלת הלכה, והכל מחובר להלכה הקודמת, ובצדק, שהרי בלי הפרת הבעל אין תקנה לנדריה. (94) כשהוא ת"ח. (95) דרכו לומר. א"כ מה שכתב רבינו: "דרך תלמידי חכמים" מוסב גם על אביה וגם על בעלה. (96) משנה נדרים עב: (97) וכן האב, כמבואר בסוגיית הגמרא שם. גם ממה שאמרו שם עג. "אם תמצא לומר בכל מיפר בלא שמיעה וכו' משמע שכך היא ההלכה, כשיטת הגאונים, שכל מקום שאמרו: אם תמצא לומר וכו' סימן שכך ההלכה, (רדב"ז). וראה לקמן פי"ב ה"ג, שהראוי לשמוע (פרט לחרש) אין השמיעה מעכבת בו.

12 כב. הֵלֵךְ הָאָב עִם שְׁלוּחֵי הַבֶּעַל⁹⁸ או שֶׁהָלְכוּ שְׁלוּחֵי
13 הָאָב עִם שְׁלוּחֵי הַבֶּעַל - עֲדֵין אָבִיָּה וּבִעֻלָּה מִפְּרִין
14 נְדָרֶיהָ⁹⁹. מִסֵּר הָאָב לְשְׁלוּחֵי הַבֶּעַל¹⁰⁰ או שֶׁמָּסְרוּ
15 שְׁלוּחֵי הָאָב לְשְׁלוּחֵי הַבֶּעַל - אֵין הָאָב יָכוֹל לְהִפְר,
16 שֶׁהִרִי יִצָּאת מִרִּשּׁוֹתוֹ¹⁰¹, וְלֹא הַבֶּעַל יָכוֹל לְהִפְר¹⁰²,
17 שְׂאֵין הַבֶּעַל מִפְּר בְּקוֹדֶמִין¹⁰³, כְּמוֹ שְׂבָאֲרָנוּ¹⁰⁴.

(98) שבאו להביאה לבית בעלה. (99) שכל עוד שהאב או שלוחיו עמה, עדיין לא יצאה מרשותו (נדרים פט.). (100) ולא הלך עמה. (101) כשמסרה לשלוחיו, ושוב אין

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי כ"ט טבת - ספר הפלאה - הלכות נדרים קמה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ונדרים שבינו לבניה, אף האב אינו מיפר אלא נדרים שיש בהם עינוי נפש ונדרים שבינו לבניה". ולכאורה זה סותר את דעת רבינו, שהאב יכול להפר את כל נדרי בתו ללא הגבלה, ורבינו בתשובתו לחכמי לוני"ל השיב: שדרש זה אינו אלא לפי רבי שמעון, ש"סתם ספרי" רבי שמעון (סנהדרין פו.) והם דברי יחיד, ואם התלמוד היה סובר כך, היה מזכיר זה, ולא מצינו בשום מקום באחד משני התלמודים ולא בתוספתא שזוכירו חילוק זה אלא בהפרת הבעל ולא בהפרת האב. ומרן ה'כסף משנה' מציין, שדבר זה נכתב שלא בהשגחה, שהרי בפירוש אמרו ב'ירושלמי' (הנ"ל) שאין האב מיפר אלא נדרי עינוי נפש ודברים שבינו לבניה. וב'מרכבת המשנה' מצדיק את רבינו, שדרשת ה'ספרי', וכן הירושלמי הנ"ל מכוונת על נערה מאורסה, שאביה וארוסה מפירים נדריה, ולענין זה הקישם הכתוב, שכל נדר שאין הארוס יכול להפר, אף אביה לא יכול להפר. אבל רבינו מדבר בנערה שאינה ארוסה והיא ברשות אביה לגמרי, ולפיכך הוא מיפר כל נדריה. אולם דעת הרא"ש (נדרים עט.) וכן הר"ן (שם סח.) שהאב והבעל שוים בזה, שאינם מפירים אלא נדרי עינוי נפש ובינו לבניה, וראה בביאור הגר"א ליו"ד סי' רלד ס"ק קי"א.

ב. ומה בין נדרים שיש בהן ענוי נפש לדברים שבינו לבניה? שהנדרים שיש בהן ענוי נפש - מפר אף עצמו ואף אחרים; ושבינו לבניה - לעצמו מפר, ולאחרים אינו מפר.¹⁰

9) שאפילו גירשה בעלה ונשאת לאחרים, נדרה מופר. ובכת"י התימנים: "מיפר לעצמו ולאחרים". (10) נדרים עט, ב. וכמבואר להלן.

ג. פיצד? נדרה שלא לאכל בשר¹¹ - מפר לה, ותהיה מתרת לאכל עם כל אדם לעולם¹². אסרה עליה תשמיש¹³ כל אדם שבעולם - יפר חלקו¹⁴, ותהיה משמשתו, וכשימית או יגרשנה - הרי היא אסורה בתשמיש כל אדם¹⁵. וכן כל פיוצא פזה¹⁶.

11) הרי זה נדר שיש בו עינוי נפש. (12) אפילו לאחר שתתגרש או תתאלמן מבעלה זה. (13) חיי אישות, והרי זה דבר שבינו לבניה. (14) ראה להלן ה"ט. (15) שבדברים שבינו לבניה אינו מיפר לאחרים, נמצאת אשה זו אסורה להנשא אם לא יתיר לה חכם את נדרה. בנדרים פא, ב - בעיה שלא נפשטה, אם חיי אישות הם דברים שבינו לבניה או עינוי נפש, ומספק הולכים בה להחמיר (רדב"ז לקמן ה"י). וראוי להעיר שבנדרים עט, ב - סיכמו, שאפילו בדברים שבינו לבניה, אם הפר לה בעלה וגירשה ואח"כ החזירה - הרי נדרה מופר, שוודאי דעתו להפר לה כל זמן שתהיה אשתו, וכן נראה מדברי רבינו להלן ה"י, שכתב: "צריך להפר שמא יגרשנה ותהיה אסורה לחזור לו", משמע מזה אם יפר לה מתחילה תהיה מותרת לו אפילו כשיגרשנה ויחזירה (מעשה רוקח). (16) כגון נדרה שלא תכחול או לא תלבש רקמה.

ד. אחד ענוי גדול¹⁷ ואחד ענוי קטן¹⁸, ואחד ענוי

114) יצאה מרשות אביה לגמרי. (115) ואינה חוזרת לרשות אביה להפרת נדריה. (116) משנה בנדרים פט: ובגמרא שם. והשווה ה' אישות פ"ג ה"ב: "וכן אם השיאה אביה ונתאלמנה או נתגרשה בחיי אביה... אין לאביה רשות בה לעולם.

1 כו. נערה מארסה שנדרה, ולא שמעו נדריה אביה ובעלה עד שנפגרה¹¹⁷ או עד שנעשית יתומה בחיי האב¹¹⁸ - הרי נדריה¹¹⁹ קנאים; ואין הבעל¹²⁰ יכול להפר, שהרי יצאת מרשות אביה¹²¹ שהוא מפר עמו בשתפות¹²², ועדין לא נכנסה לרשות הבעל¹²³.

117) ובגרות מוציאה מרשות אביה, כמבואר לעיל ה"ז. (118) שנשאת לו או לאחר ונתגרשה ושוב נתקדשה, והרי היא עכשיו ארוסה. (119) שנדרה בהיותה נערה, ועכשיו בגרה, או נדרה לפני שנעשתה יתומה בחיי אביה. (120) ארוסה האחרון. (121) עם התבגרותה או נישואיה. (122) ואין כח ביד הארוס להפר לבדו. (123) בשעה שנדרה. ואפילו כשנכנסה עכשיו לרשות הבעל, אין הבעל מיפר נדרי ארוסתו אחר שנשאת, כמבואר לעיל ה"כ (משנה נדרים פט: וכפירוש רבינו שם). וכן אמרו שם ע"מ א במשנה הקודמת: "נדרה בו ביום ונתגרשה בו ביום החזירה בו ביום, אינו יכול להפר" והעמידו בגמרא שם עב. שמשנה זו מדברת בגרושה מן הנישואין, ויצאה מרשות אביה ושוב נתאסרה אין הארוס יכול להפר, שאינו מיפר אלא בשותפות האב (ביאור הגר"א ליו"ד רלד ס"ק לה).

פרק שנים עשר

1) סוג הנדרים שהאב מיפר וטיב הנדרים שהבעל מיפר, ההבדל בין נדרי עינוי נפש לדברים שבינו לבניה, הפרת נדרים שעדיין לא חלו ולא נאסרה בהם, שתיקת האב או הבעל כדי לצערה, יום ידיעת הנדר כיום שמיעתו.

6 א. כל הנדרים² והשבעות האב מפר ביום שמעו; 7 שגאמר: כל נדריה ואסריה³. אכל הבעל אינו יכול להפר אלא כל נדרים ושבעות שיש בהן ענוי נפש⁴, 8 או שהן בדברים שבינו לבניה⁵, כגון שנשבעה או נדרה שלא תכחול⁶ או שלא תתקשט⁷; שגאמר: בין איש לאשתו⁸.

2) ואפילו אין בהם עינוי נפש, ואינם דברים שבין האב לבתו. (3) "אשר אסרה על נפשה, לא יקום". ולא חילק הכתוב בין נדר לנדר, כדרך שהדגיש בהפרת נדרי האשה ע"י בעלה שנאמר בה (שם, יד): "כל נדר... לענות נפש, אישה יקימנו ואישה יפרנו". וראה בביאורנו להלן אות ז. (4) כגון נדרה שלא תאכל היום או לא תשתה יין וכדומה. (5) דברים הגורמים איבה בינו לבניה (רא"ש לנדרים עט:). (6) את עיניה בצבע כחול, ככתוב (יחזקאל כג, מ) "כחלת עיניך ועדית עדי". (7) ובעלה מקפיד שלא תיראה מנוולת. (8) "מלמד שהבעל מיפר נדרים שבינו לבניה" (נדרים עט:). וראוי להעיר, שב'ספרי' פ' מטות אות קנה, וכן ב'ירושלמי' נדרים פ"א ה"א, דרשו: "בין איש לאשתו בין אב לבתו - מה הבעל אינו מיפר אלא נדרים שיש בהם עינוי נפש

(26 לטרוח. 27) אבל אין זה עינוי נפש, שהרי יכולה לאכול מפירות מדינה אחרת (משנה, נדרים עט; וכרבי יוסי שם). (28) הואיל ואין זה עינוי נפש אלא דבר שבינו לבינה. (29) כמבואר לעיל ה"ב. וכסתמת הסוגיא בנדרים פב, ב - לפי רבי יוסי: "אינו יכול להפר משום עינוי נפש, אבל מפר נדרים שבינו לבינה".

ח. וכן אם נדרה שלא להנות לבריות³⁰, אף על פי שאין הפעל בפלל³¹ - יש לו להפר משום דברים שבינו לבינה³², שלא יהיה זקוק להאכילה משלו בלבד. וכן אם אסרה הנאתה על אמה³³ (כלה), פגון [כל] היהודים או כל הישמעאלים - הרי זה יפר. 22

(30) מן הבריות. (31) הבריות, שלא נתכונה לאסור הנאתה ממנו, ואפילו לא יפר לה - הרי זו מותרת ליהנות ממנו. (32) משנה, נדרים פג, ב. ושם כתוב: "אינו יכול להפר", וסובר רבינו אינו מיפר משום עינוי נפש, אבל מיפר הוא משום בינו לבינה (כסף-משנה). ואם לא יפר לה, אזי כשתגרוס תהיה אסורה מליהנות גם לו, ולא תוכל להתפרנס אלא מן ההפקר, כמבואר בגמרא שם לפי רב נחמן, והשווה לעיל פ"ז ה"י. (33) הלשון אינו מדוקדק, וכאילו היה כתוב: הנאתה מאומה כולה (כסף-משנה). אבל אילו לא נדרה אלא הנאתה מאדם אחד בלבד, אין זה אפילו בכלל דברים שבינו לבינה ואינו יכול להפר כלל, לפי רבי יוסי, שרבינו פוסק כמותו, בניגוד לשמואל האומר (נדרים פב, ב): "הנאת פלוני עלי - מיפר", משום עינוי נפש, שמא תצטרך אליו. וראה בר"ן שם דיבור-המתחיל אלא רישא (לחם-משנה).

ט. האשה שאמרה לבעלה: הנאת תשמישי אסורה עליך - אינו צריך להפר³⁴. הא למה זה דומה? לאוסר פרות חבירו על בעל הפרות³⁵. וכן הוא שאומר לה: הנאת תשמישי אסורה עליך - לא אמר כלום; מפני שהוא משעבד³⁶ לה בפשאר³⁷ פסות ועונה³⁸, כמו שבארנו בהלכות אישות³⁹. אבל אם אמרה לו: הנאת תשמישך אסורה עלי - צריך להפר. ואם לא הפר - הרי זה אסור לשמש; שאין מאכילין את האדם דבר האסור לו⁴⁰. 31

(34) שמשועבדת היא לו להנאתו (נדרים טו; וברש"י שם). (35) שאין הנדר חל, כי אין אדם אוסר חבירו בדבר שאינו שלו, כמבואר לעיל פ"ה, ה"ג. (36) מתחייב. (37) מזונותיה. (38) חיי אישות. (39) פ"ב, ה"ב. וכן בנדרים, שם. (40) שם טו, ב. כי יש לה הרשות לאסור הנאת תשמישה על עצמה. והשווה ה' אישות פ"ד ה"ו, ולעיל פ"א, ה"ל. ומדובר כאן: שאמרה לו: יאסר גופך עלי מתשמיש, כי "הנאת תשמישך" היא דבר שאין בו ממש ואין הנדר חל עליו, כמבואר לעיל פ"ג, ה"י. וראה בר"ן לנדרים טו, ב דיבור-המתחיל והא מן.

י. אמרה: יקדשו ידי לעושיהן⁴¹, או שנדרה שלא יהנה במעשה ידיה - אינו נאסר במעשה ידיה, מפני שידיה משעבדין לו⁴². שאף על פי שאמר⁴³: 34

1 שהוא לזמן מרבה או לפי שעה¹⁹ - הפל מפר הפעל. 2

(17) כגון רחיצה או שתיה. (18) כגון כיחול וקישוט, כמבואר בסמוך ה"ה. (19) כמו שאמרו בנדרים פ, ב - שאמרה: "הנאת רחיצה עלי לעולם, אם ארחץ היום", הרי שאפילו מניעת רחיצת יום אחד נחשבת אצלה ניוול, ולפיכך בעלה יכול להפר, ומכאן שאין הבדל בין יום אחד לזמן מרובה, והוא-הדין לעינוי לפי שעה (לחם-משנה).

ה. פיצד? נדרה או נשבעה שלא תרחץ היום, או שלא תשתה יין היום, או שלא תאכל היום דבש²⁰; וכן אם נדרה שלא תכחל היום או שלא תלבש רקמה²¹ היום - מפר. וכן כל פיוצא פזה. אפילו נדרה מלאכל רע²² או ממין שלא טעמה אותו ממימה - הרי זה יפר²³. 8

(20) כל אלה נחשבים עינוי גדול. (21) אריג צבעוני, ככתוב (יחזקאל טז, י) "ואלבישך רקמה". ואלה השנים הם בכלל דברים שבינו לבינה, כמבואר לעיל ה"א (לחם-משנה). (22) שהוא רע ומזיק לבריאותה, והוא טוב ובריא לאחרים, והיא משתוקקת לאכלו, אבל דבר שהוא רע בעיניה ואינה רוצה בו - אין זה עינוי נפש (ט"ז ליר"ד סי' רלד ס"ק נא). ובשו"ע שם סעיף סא, כתוב: שהוא רע לה. (23) תוספתא נדרים פ"ז מ"ג, שלפעמים אין לה בביתה אלא מין זה בלבד, ולא תוכל לאכלו ותצטרך (חסדי דוד, שם). נמצאו שני נדרים אלו יש בהם עינוי נפש, וכן סתם השו"ע ביר"ד סי' רלד סעיף סא.

ו. נדרה משתי פירות, באחת יש לה ענוי²⁴ ובאחת אין לה ענוי²⁵ - מפר לזו שמתענה בה, ואינו מפר לזו שאין לה ענוי. 11

(24) כגון שאחת היתה פת נקיה, ואם לא תאכל ממנה תתענה, ואחת היתה פת סובין שאפילו אם לא תאכלנה לא תתענה, או שאין לה פת אחרת לאכול כ"אם שתי ככרות אלו, ואם תאכל אחת מהן תשבע, ולא תתענה עוד במניעת אכילת השניה (נדרים פב; וברא"ש). (25) מכיון שאין בשניה עינוי, אין הפרת הבעל מועילה לה, וגם אין נדרה מופר לה בהפרת הראשונה (שם, כרבי יוחנן), ואין אומרים נדר שהופר מקצתו הופר כולו, כדרך שאומרים בהתרה (לעיל פ"ח, ה"ח), כי התרת החכם עושה את הנדר טעות מתחילתו, והואיל והותר מקצתו הותר כולו, שלא היה בדעתו בשעת נדרו אלא שיהא כל הנדר קיים, אבל הפרת הבעל אינה אלא מכאן ולהבא, מה שהופר הופר, והשאר באיסורו עומד (רא"ש שם). והשווה לקמן פ"ג, ה"י.

ז. נדרה שלא תאכל תאנים של מדינה זו - יפר משום דברים שבינו לבינה; ששם גדול הוא לו להטפל²⁶ ולהביא לה ממדינה אחרת²⁷, לפיכך²⁸, אם מת או גרשה, או שהביא לה איש אחר מפרות אותה מדינה - הרי אלו אסורין עליה; שאינו מפר לאחרים בדברים שבינו לבינה²⁹. 17

51) אע"פ שהיא חייבת ליתן לה תבן, כמבואר בהל' אישות פכ"א ה"ה, אינה חייבת ליתן לה מים, שסתם השקאת בהמה היא בנהר או במעיין, ואין דרך הנשים לצאת חוץ לביתן (כסף-משנה). 52) שאינה חייבת בו, כמבואר בהל' אישות, שם. והטעם, מפורש בביאורנו שם, שהבהמה מיוחדת לו לרכיבה, ולכן חייבת ליתן לה תבן, כשאר צרכי הגוף של בעלה, אבל בקרו העומד לחרישה, שאינה לצורך גופו של הבעל - אינה חייבת ליתן לו תבן. וראה ברש"י לכתובות סא: דיבור-המתחיל: בהמתו. וראוי להעיר, שבברייתא בנדרים פא, ב - שהיא מקור דברי רבינו, הנוסח: "שלא אתן תבן לפני בהמתך, ומים לפני בקרך", אלא שרבינו גורס שם: "שלא אתן מים לפני בהמתך, ותבן לפני בקרך". ונמשך בזה אחר גירסת הר"ף בכתובות פ"ה, שלפיה, אין האשה חייבת ליתן תבן לבקרו אלא לבהמתו בלבד ('בית יוסף' ליו"ד סוף סי' רלד). 53) כי על מלאכה שהיא חייבת בה, אין נדרה חל, הואיל והיא משועבדת לו, אם לא שהיא עשירה ביותר והכניסה לו שפחות רבות, שאינה חייבת בה (ראה הל' אישות פכ"א ה"ו) ואז נדרה חל, כמבואר בר"ן לנדרים פא, ב.

יב. יש לפעל ולאב להפר נדרים שעדיין לא חלו ולא נאסרה בהן⁵⁴. כיצד? כגון שאמרה: היין אסור עלי אם אלך למקום פלוני - הרי זה מפר, אף על פי שעדיין לא הלכה ולא נאסרה⁵⁵. וכן כל פיוצא בזה⁵⁶.

54) נדרים פט, ב - כחכמים, ולא כרבי נתן שם. ושם דף צ, א - הביאו סמך לכך מהפסוק (איוב ה, יב) "מפיר מחשבות ערומים", הרי שיש הפרה אפילו למחשבה בלבד טרם שהמעשה חל. 55) אבל לענין התרת הנדר ע"י חכם, אין מתיר לו עד שיחול הנדר, כמבואר בהל' שבועות פ"ו, הי"ד. 56) כגון שאמרה: תיאסר עלי הנאת בעלי, אם אעשה איזה שירות לאביו או לאבי, הרי זה מיפר אע"פ שלא עשתה ולא נאסרה (משנה, שם פט:). והשווה לקמן פ"ג, הי"ד-יח.

יג. האב או הבעל שאין שומעין⁵⁷ - אינם מפרין. אף על פי שהפעל מפר נדרים שלא שמעו⁵⁸, הראוי לשמע אין השמועה מעפפת בו⁵⁹.

57) שהם חרשים שמדברים ואינם שומעים. 58) שאומר: כל נדרים שנדרה אשתי (אפילו לא שמעתים), יהיו מופרים. וכמבואר לעיל פ"א, הכ"א. והוא-הדין שהאב מיפר בלא שמיצה, כמבואר שם ה"כ. 59) אבל זה שהוא חרש ואינו ראוי לשמוע - אינו מיפר, וכן אמרו (נדרים עג). "ושמע אישה - פרט לאשת חרש". ובספרי פרשת מטות, אמרו: "ושמע אביה - להוציא את החרש". והשווה הל' יבום פ"ד הי"ג, והל' מעשה הקרבנות פ"ז, ה"ו.

יד. השוטה אינו מפר⁶⁰, בין אב בין בעל. הקטן אין לו אישות⁶¹, לפיכך אינו מפר. והבעל מפר נדרי שתי נפשו פאחת⁶². וכן האב מפר נדרי שתי בנותיו פאחת⁶³.

60) כיון שאין לו דעת, אין מעשיו כלום (רדב"ז). וכן

1 השחרור והחמץ וההקדש⁴⁴ מפקיעין השעבוד, 2 חכמים עשו חזוק לשעבוד הבעל⁴⁵ שאינה יכולה 3 להפקיעו, מפני שהוא מדבריהם⁴⁶. אבל צריך הוא 4 להפר, שפא יגרשנה⁴⁷ ותהיה אסורה לחזור⁴⁸.

41) להקדוש-ברוך-הוא שבראן, ונתכוונה להקדיש את מעשי ידיה להקדש, וממילא אסור לבעלה ליהנות מהם. 42) למעשה ידיה, שהבעל זוכה בו, כמבואר בהל' אישות פ"ב ה"ד, נמצאת זו כאומרת: יאסרו פירות בעלי על בעלי. 43) כתובות נט, ב. ונדרים פו, ב. 44) כגון לווה ששיעבד שורו למלוה לגבות חובו ממנו, והקדישו למזבח - הרי זה קדוש, והמלוה גובה חובו ממקום אחר, וכן אם שיעבד ישראל חמצו לנכרי בעל חובו והגיע הפסח, אסור חמץ בפסח מפקיעו משעבוד הנכרי ונאסר בהנאה, הואיל והחמץ נשאר ברשותו של ישראל ולא ביערו בפסח, וכן שחרור: שיעבד הלווה את עבדו הכנעני למלוה תמורת חובו, וחזר הלווה ושחררו, הרי עבדו משוחרר והמלוה גובה חובו ממקום אחר. 45) על מעשה ידי אשתו. 46) מדברי חכמים, וחכמים עשו חזוק לדבריהם יותר משל תורה, כמבואר לעיל פ"ג, ה"ט (כתובות נט:). 47) ואז יחול נדרה, שמשגירשה אינה משועבדת לו למעשה ידיה. 48) לפי שנאסר במעשה ידיה, ואי-אפשר לו להזהר שלא תטחן ושלא תאפה לו או תעשה לו מלאכה אחרת שהאשה חייבת לעשות לבעלה (משנה, נדרים פה. ובר"ן שם). ואע"פ שאין אדם אסור דבר שלא בא עדיין לעולם, בכל זאת יכולה האשה לאסור הנאת מעשה ידיה לבעלה, אע"פ שעדיין לא עשתה כלום. כי אסור נדר הוא קדוש כדבר המתקדש קדושת מזבח, שאין לו פדיון, כי גם הנדר אין לו פדיון ואינו ניתן למי שנאסר עליו, ולפיכך הוא חל גם על דבר שלא בא עדיין לעולם (כתובות נט:). וכמבואר בסמוך בסוף אות זו. אלא, שכל עוד שהיא עם בעלה, תיקנו חכמים שלא יחול הנדר, כדי לחזק את שעבוד הבעל, אבל משנתגרשה שעה אחת - נאסרו מעשי ידיה עליו, שהרי נפקע שעבודו (כסף-משנה ע"פ סוגיית הגמרא בכתובות שם). וראה הל' מעשה הקרבנות פט"ו ה"ח, שאם הקדיש דבר לקדושת מזבח, ההקדש חל אע"פ שהדבר לא בא עדיין לעולם, שאם "היתה לו בהמה מעוברת, ואמר: אם תלד זכר הרי הוא עולה . . . ילדה זכר יקרב עולה" אע"פ שעובר נחשב דבר שלא בא לעולם, כמבואר מלשוננו בהל' מכירה פכ"ב, ה"י: "ואפילו עובר, הרי הוא כמי שלא בא לעולם, והמזכה לעובר - לא קנה" (מעשה רוקח). ולענין הקדש דמים, אם הוא חל על דבר שלא בא לעולם, ראה לקמן הל' ערכין פ"ו, הכ"ו, כח.

5 יא. נשבעה או נדרה שלא יהנה בה⁴⁹ לא אבי בעלה 6 ולא אחיו ושאר קרוביו - אינו יכול להפר⁵⁰. וכן 7 אם נדרה: שלא אתן מים לפני בהמתך⁵¹ ותבן לפני בקרך⁵² וכיוצא בדברים אלו, שאין בהן עוני נפש, 8 ואינם מדברים שבינו לבינה, ואינם ממלאכות 9 שהיא חייבת בהן⁵³ - הרי זה אינו יכול להפר. 10

49) ממנה, או ממעשה ידיה. 50) משנה, נדרים פה, א.

(גמרא שם). (71) שאפילו נדרה בתחילת הלילה, יכול הוא להפר עד סוף היום שלאחריו. (72) בהלכה הקודמת. וראה לקמן פ"ג ה"ח, ובביאורנו שם. (73) טעות סופר, וצריך להיות: ששמע. וכן הוא בכת"י התימנים: ששמע. (74) וכן אמרו ב'ספרי' פ' מטות, קנג: "הואיל והבעל מיפר והאב מיפר, מה הבעל עשה בו חרישה ושמיעה כיום נדר, אף האב נעשה בו חרישה ושמיעה כיום נדר".

יז. נַעֲרָה מֵאֲרֶסָה שְׁנִדְרָה, וְשָׁמַע אָבִיהָ וְהִפָּר, וְלֹאֲחֵר יָמִים שָׁמַע הָאָרוֹס וְהִפָּר בְּיוֹם שָׁמְעוֹ - אֵין זֶה מוֹפֵר. שְׁנִנְאָמֵר: וְאִם הָיָא אָבִיהָ אִתָּהּ בְּיוֹם שָׁמְעוֹ וְגוֹמֵר. וְאִם הָיָא תַּהֵיָה לְאִישׁ וְנִדְרָהָ עָלֶיהָ, וְשָׁמַע אִישָׁהּ בְּיוֹם שָׁמְעוֹ וְגוֹמֵר. הָא לְמִדְתָּ, שְׁאֲחֵר שְׁהִפָּר הָאָב וְשָׁמַע הָאָרוֹס - הָרִי זֶה מִפָּר בְּיוֹם שָׁמְעוֹ הָאָב⁷⁵. וְהוּא הָדִין אִם שָׁמַע אָרוֹס וְהִפָּר, וְאֲחֵר כְּמָה יָמִים שָׁמַע הָאָב וְהִפָּר בְּיוֹם שָׁמְעוֹ - שְׁאִינוֹ מוֹפֵר. וּמִנֵּין שְׁבַנְעָרָה מֵאֲרֶסָה הַכְּתוּב מְדַבֵּר?⁷⁶ שְׁהָרִי הוּא אוֹמֵר לְמִטָּה: וְאִם בֵּית אִישָׁה נִדְרָה וְגוֹמֵר, וְשָׁמַע אִישָׁה וְהִחְרִישׁ לָהּ וְגוֹמֵר⁷⁷. מְכַלֵּל⁷⁸ שְׁאִישָׁהּ הָאָמֹר לְמַעַלָּה אָרוֹס, כְּמֹו שְׁבַנְעָרָה⁷⁹.

(75) סובר רבינו ש"ביום שמעו" האמור בארוס - הכוונה ליום שמיעת האב, כלומר, ששמיעת הארוס היתה ביום שמוע האב (לחם-משנה). (76) אולי משמעות הכתוב: "ואם היו תהיה לאיש" לנשואה גמורה. (77) ופסוק זה בנשואה מדבר, שבעלה לבד מיפר לה. (78) מכאן אתה למד. (79) וכך דרשוהו חכמינו בנדרים סז, א. ובי"ר ושלמי נדרים פ"א ה"א. והשווה לעיל פ"א ה"א, ובביאורנו שם. ובסמ"ג מצות ל"ת רמב, מביא ראיה לדברי רבינו, שאין הארוס והאב מפירים אלא כששמעו שניהם ביום אחד, מדברי הש"ס נדרים עב, א: "כשלא שמע הארוס (הראשון) ושמע האב ובו ביום מצי (יכול) הארוס (השני) מיפר, מכאן ואילך לא מצי מיפר", הרי ששמיעת שניהם צריכה להיות באותו יום. אלא שגירסת הש"ס שלפנינו היא: "ושמע האב דבו ביום מצי מיפר" וכו', וזה מוסב על האב כשהוא מיפר לבדו, ולא כשהארוס השני מיפר עמו. ואמנם הרמב"ן חולק על דברי רבינו, ולדעתו אפילו לא שמעו שניהם ביום אחד, כל אחד מיפר ביום שמעו. וראה בשו"ע יו"ד סי' רלד ס"ה, שהביא דעת רבינו כדעה סתמית, ודעת הרמב"ן בשם: "יש אומרים".

יח. שָׁמַע הָאָב אוּ הַבֶּעַל וְשָׁתַק כְּדִי לַעֲרֹכָה⁸⁰, אָף עַל פִּי שְׁלֹא הָיָה בְּלִבּוֹ לְקַנֵּם נִדְרָה, הוֹאִיל וְעֵבֶר הַיּוֹם וְלֹא הִפָּר וְלֹא בָטָל⁸¹ - נִתְקַיְּמוּ נִדְרֵיהָ⁸². נִדְרָה וְהִפָּר לָהּ הָאָב אוּ הַבֶּעַל, וְהָיָא לֹא יָדְעָה שְׁהִפָּר וְעֵבֶרָה עַל נִדְרָה אוּ עַל שְׁבֻעָתָה בְּזִדּוֹן - הָרִי זֶו פְּטוּרָה⁸³. וְאָף עַל פִּי שְׁנִתְפַּנְּהָ לְאֶסוּר, הוֹאִיל וְנִעְשְׂתָה הִתְרָה⁸⁴ - פְּטוּרָה. וְעַל זֶה נֶאֱמָר: וְה' יִסְלַח לָהּ, כִּי הָיָא אָבִיהָ אִתָּהּ⁸⁵. וּמִכֵּין אוֹתָהּ מִפֶּת מְרִדוֹת⁸⁶, מִפְּנֵי שְׁנִתְפַּנְּהָ לְאֶסוּר.

הוסכם ברא"ש לנדרים עג, א - שאין השוטה מיפר. ובהל' עדות פ"ט ה"ט, כותב רבינו: "השוטה פסול לעדות מן התורה, לפי שאינו בן מצוות. ולא שוטה שהוא מהלך ערום ומשבר כלים... בלבד, אלא כל מי שנטרפה דעתו ונמצאת דעתו משובשת תמיד" וכו'. (61) לא תיקנו לו חכמים נישואין, הואיל וסופו לבוא לידי נישואין גמורים, כשיגדל (הל' אישות פ"א, ה"ו), וכמבואר ביבמות קיב, ב. אבל משום קטנותו כשלעצמה, היה יכול להפר, כיון שמופלא הסמוך לאיש נדריו נבדקים (ראה לעיל פ"א, ה"ד) הוא-הדין שהיה ראוי להפר נדרי אשתו, ויבם קטן שקונה את יבמתו מן התורה (ראה קידושין יט. ובהל' יבום פ"ה הי"ח, ובביאורנו שם), ודאי שמיפר מן התורה ('אור שמח'). ונערה נשואה לקטן, אביה מיפר נדריה (רדב"ז). והוא-הדין לאשת שוטה והיא נערה, אביה מפר נדריה, שגם לשוטה אין אישות, כמבואר ביבמות שם. (62) שאומר לשתייהן: מופר לכן. נדרים עג, א. אע"פ שנאמר בהם: "אותה": ואם הניא אביה "אותה" - ביום שמוע אישה יניא "אותה" (במדבר לו, ו, ט), אין אומרים "אותה" לבדה - ולא אותה וחברתה, אלא "אותה" לאו דוקא, ואפילו שתייהן כאחת. וכן מפורש בתוספתא נדרים פ"ו, מ"א: "או שהיו לו חמש נשים, ונדרו כולן ואמר מופר, כולן מופרים". ודעת הרמב"ן הובאה בר"ן לנדרים עג, א - שאין הבעל יכול להפר שתי נשיו כאחת, "ואותה" דוקא הוא, ולא אותה וחברתה. וראה בהל' סוטה פ"ד ה"ב: "אין משקים שתי סוטות כאחת, שנאמר: והעמיד אותה הכהן", אלא ששם עיקר הטעם מפני "שלבה גס בחברתה", ומפני צוות חברתה לא תפחד ולא תודה, כמבואר בנדרים שם (לחם-משנה).

טו. הִפְרַת נִדְרִים - כָּל הַיּוֹם, וְאִינָה מַעַת לַעֲתָ⁶⁴. כִּי־צֶדֶק? נִדְרָה בְּתַחֲלַת לַיִל שְׁנִי - הָרִי מִפָּר כָּל אוֹתָהּ הַלַּיְלָה וְכָל יוֹם שְׁנִי⁶⁵. נִדְרָה בְּיוֹם שְׁנִי בְּתַחֲלַת הַיּוֹם - מִפָּר כָּל אוֹתוֹ הַיּוֹם⁶⁶. נִדְרָה בְּסוֹף הַיּוֹם עִם⁶⁷ חֲשֵׁכָה: אִם הִפָּר לָהּ עַד שְׁלֹא תִחַשֵּׁף - מוֹפֵר; וְאִם לֹא הִפָּר לָהּ עַד שְׁחֲשֻׁכָה - אֵינוֹ יוֹכֵל לְהִפָּר⁶⁸.

(64) משעת שמיעה ביום זה עד למחר באותה שעה, שהן עשרים וארבע שעות. (65) שהיום הולך אחר הלילה שלפניו, ככתוב (בראשית א, ה) "ויהי ערב ויהי בקר, יום אחד". (66) אבל לא בלילה שלאחריו. (67) סמוך לחשיכה. (68) שהלילה שלאחריו נחשב ליום הבא, ואין זה "ביום שמעו" (משנה, נדרים עו:).

טז. וּמָהוּ זֶה שְׁתִּתְּכֹוּב בְּתוֹרָה מִיּוֹם אֶל יוֹם⁶⁹? מִלְּמַד, שְׁמִפָּר בְּלִילָה⁷⁰ אִם נִדְרָה בְּלִילָה וְכֵן מִפָּר כָּל הַיּוֹם⁷¹, כְּמֹו שְׁבַנְעָרָה⁷². נִדְרָה וְשִׁתְּתָה כְּמָה יָמִים וְאֲחֵר כְּמָה שָׁמַע הָאָב אוּ הַבֶּעַל - הָרִי זֶה מִפָּר בְּיוֹם שָׁמְעוֹ, וְכֹאֲלוּ נִדְרָה בַּעַת שְׁשֻׁמְעָה⁷³, שְׁנִנְאָמֵר: בְּיוֹם שָׁמְעוֹ, לֹא בְּיוֹם נִדְרָה בְּלִבְדִּי⁷⁴.

(69) שמשמעו לכאורה "מעט לעת", שיעור שיש בין תחילת יום אחד לתחילת יום אחר, דהיינו עשרים וארבע שעות (ר"ן שם). (70) שמשמעו יום שלם אפילו בלילה, ולא כמשמעות הפשוטה של "ביום שמעו" ביום ולא בלילה

"נדרה והפר לה האב או הבעל והיא לא ידעה שהיפר ועברה על נדרה או על שבועתה בזדון, הרי זו פטורה... ומכין אותה מכת מרדות מפני שנתכוונה לאיסור".

מצד גודל אהבתו של הקב"ה (האב) לכנסת ישראל (בתו), בוודאי ש"הניא אביה אותה", וגם כאשר יהודי נכשל בעניין לא רצוי ואפילו בזדון - "ה' יסלח לה" ו"הרי זו פטורה". ומה שמכין אותה מכת מרדות, היא א: לפי עיני הדיין. ב. כפי צורך השעה, ולכן כאשר הדיין יודע ש"ה' יסלח לה" היינו סליחה גמורה ומלאה, הרי אע"פ שנפסק ש"מכין אותה מכת מרדות" בוודאי יראה לדיין שדי בדבר הכי קטן. ועל-אחת-כמה-וכמה שיעשה הדיין חשבון שנמצאים בחושך כפול ומכופל של זמן הגלות ואעפ"כ עוסקים בענייני תורה ומצוות, ואם ח"ו נכשל הרי זה רק מצד דוחק השעה וכו'. ובפרט על-פי פסק-דין הרמב"ם שרצונו הפנימי של כל יהודי "לעשות כל המצוות" ורק "יצרו הוא שתקפו", ומה יעשה הבן ולא יחטא.

(ע"פ 'ציון מלכות' ספר הפלאה סימן ח')

(80) שתהא סבורה, שדעתו לקיים נדרה, והוא אינו מתכוון לכך, אלא שיפר לה לאחר מכאן (נדרים עח: ובר"ן). (81) שלא כפה אותה לעשות הדבר שאסרה אותו עליה, כמפורש להלן פ"ג, ה"ה. (82) מסקנת הסוגיה שם עט, א. וכתב הר"ן שם: שתק על-מנת לקיים לאלתר, שוב אינו יכול להפר, ואפילו בו ביום. (83) ממלקות. (84) לפני שעברה. (85) 'ספרי' פ' מטות על פסוק זה, ומסיים שם: "והרי דברים קל-וחומר, ומה אם נדרים המופרים צריכים סליחה, קל-וחומר לנדרים שאינם מופרים". ובנזיר כג, א - אמרו: "כשהיה מגיע רבי עקיבא אצל פסוק זה, היה בוכה. ומה מי שנתכוון לעלות בידו בשר חזיר, ועלה בידו בשר טלה - טעון כפירה וסליחה, המתכוין לעלות בידו בשר חזיר, ועלה בידו בשר חזיר - על-אחת-כמה-וכמה". (86) מכות מדרבנן, כדי להוכיחה שלא תהא מזידה (משנה, נזיר שם וברש"י). ומכת מרדות האמורה בכל מקום, כפי מראה עיני הדיין וכפי צורך השעה (רע"ב שם). מרדות - רידוי בתוכחה, שלא ירגיל בזה ואין לה קצבה אלא עד שיקבל עליו (רש"י לחולין קמא.).

1 יט. נדרה ועברה על נדרה קדם שיפר לה אביה או
2 בעלה, אף על פי ששמע בו ביום והפר לה - הרי
3 זו חייבת על דבר שעברה בו⁸⁷; אם מלקות⁸⁸ -
4 מלקות, ואם קרבן⁸⁹ - קרבן.

(87) שבהפרת הבעל לא נעקר הנדר מעיקרו אלא הותר מכאן ולהבא, נמצאת זו עברה על נדרה באיסור (נזיר כא: וכמסקנת הסוגיה שם כב.). והשווה לקמן פ"ג הט"ו. (88) שעברה על נדרה, הרי זו לוקה משום: "לא יחל דבריו". כמפורש לעיל פ"א, ה"ה. (89) כגון שנשבעה שבועת ביטוי, שלא תאכל מין פלוני ואכלתו - הרי זו חייבת קרבן, כמבואר בהל' שבועות פ"א, ה"א. או שנדרה להיות נזירה ונטמאה, שצריכה להביא קרבנות נזיר טמא ('קריית ספר').

ולדעת ה'אור שמח' הכוונה, כשאכלה בשוגג מהככר שנדרה ממנה, הרי זו חייבת קרבן מעילה, כדברי רבינו בהל' מעילה פ"ד, ה"ט: "יש מעילה בנדרים".

5 כ. שמע נדרה ושתק מפני שלא היה יודע שיש לאב
6 או לפעל להפר⁹⁰, או שידע שיש להם להפר אבל
7 לא ידע שנדר זה צריך הפרה⁹¹, ולאחר זמן⁹² ידע
8 - הרי זה פור. וישעת ידיעתו באלו היא שעת הנדר
9 או שעת שמועתו⁹³, ויפר כל היום.

(90) שום נדר, לא של עינוי נפש ולא של בינו לבינה. (91) שהוא נדר גמור וזקוק להפרתו. (92) אפילו לאחר כמה ימים לנדרה. (93) משנה, נדרים פז, ב. אבל אם הפיר ביום שמעו, ולא ידע שנדר זה צריך הפרה, אין הפרתו הפרה. שמקצת ידיעה אינה ידיעה, ומתוך שלא ידע שזה נדר, נמצאת הפרתו קודמת לנדר ואינה כלום (רדב"ז).

10 כא. נדרה אשתו, וסבור שהיא בתו⁹⁴, והפר לה על
11 דעת שהיא בתו; וכן אם נדרה בנזיר⁹⁵, וסבור
12 שנדרה בקרבן⁹⁶, והפר לה על דעת שנדרה קרבן;
13 אסרה עצמה בתאנים, וסבור [שאסרה עצמה]
14 בענבים, והפר לה על דעת שנדרה לאסר [עצמה]
15 בענבים - צריך לחזור ולהפר כשידע הנדר והנודרת
16 לשם הנודרת הזאת ולשם הנדר הזה⁹⁷. שגאמר: לא
17 הניא אביה אתה⁹⁸ - לנודרת⁹⁹ עצמה. ואומר: ושמע
18 אביה את נדרה - עד שידע אי זה נדר נדרה. ויש
19 לו להפר אותו כל יום הידיעה¹⁰⁰.

(94) שאמרו לו: בתו נדרה. (95) להיות נזירה. (96) שאסרה על עצמה יין זה, ואמרה שיהיה עליה כקרבן (ר"ן לנדרים פז:). (97) משנה, נדרים פז, ב. ומובן, שאם הודיעוהו תוך כדי דיבור להפרתו, והעמידוהו על טעותו ורצה בהפרתו הקודמת, אינו צריך לחזור ולהפר, שתוך כדי דיבור כדיבור דומה, כמבואר בסוגיה שם פז, א. (לחם-משנה). והשווה הל' אבל פ"ח, ה"ח. (98) בכ"י התימנים, תיבה זו אינה. וכן בפסוק. (99) נדרים פז, ב. וב'ספרי' פ' מטות דרשו: "והחריש לה אביה" - שיהא מתכוון לה, שאם נדרה בתו ואמר כסבור הייתי שאשתי - הרי זה יחזור ויפר". (100) שיום ידיעתו כיום שמועתו, כאמור לעיל ה"כ.

יום רביעי א' שבט ה'תשע"ח

פרק שלשה עשר

(1) כיצד מפירים נדר וכיצד מבטלים אותו, ההבדל שבין ביטול נדר להפרתו, הפרת נדרים בשבת, שליחות בהפרת נדרים, נדר שהופר מקצתו אם הופר כולו, שהולכים בהפרה אחר זמן קבלת הנדר ולא אחר שעת תחולתו, הקמת הנדר בלב ודין הפרתו בלב בלבד, הנודר נדר מתי הוא נחשב לזריו ומשובח.

20 א. מפר אדם או מקים² דברי אשתו או בתו בכל
21 לשון³, ואף על פי שאינה מפרת; שאין האשה
22 צריכה לשמע ההפרה או הקיום⁴.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פירושה: עקירה - אחרי תחולת הנדר - ללא הנמקה ושמיעת חרטה מאשתו הנודרת.

ג. וכיצד מקיים? כגון שאמר לה: קיים ליכיש¹³, או יפה נדרתי, או אין כמותך, או אלו לא נדרתי הייתי מדריךך, וכל פיוצא בדברים שמשמען שרצה בנדר זה.¹²

(13) לך.

ד. המבטל נדרי אשתו או בתו - אינו צריך לומר פלוס¹⁴, ונתבטלו כל הנדרים.¹⁴

(14) בניגוד למפר, שצריך להוציא בשפתיו ואם הפר בליבו אינו מופר.

ה. ומהו הבטול? שייכף אותה לעשות דבר שאסרה אותו¹⁵. אבל ההפך אינו כופה אותה, אלא מפר לה¹⁶ ומניחה, אם רצתה - עושה, ואם רצתה - אינה עושה.¹⁸

(15) שנותן לה לאכול דבר שנדרה ממנו, ואינו אומר לה כלום. (16) שאומר לה: מופר לך.

ו. כיצד? נדרה או נשבעה שלא תאכל או שלא תשתה, ואמר לה: מופר לך¹⁷ - הרי זה הפר, ומתרת לאכל ולשתות. נטל ונתן לה, ואמר לה: טלי ואכלי, טלי ושתי - הרי זו אוכלת ושותה, והנדר בטל מאליה¹⁸.

(17) או שאמר לה: בטל, או אין נדר זה כלום. (18) אף על פי שלא אמר לה שום לשון הפרה.

ז. המפר נדרי בתו או אשתו - צריך להוציא בשפתיו¹⁹. ואם הפר בלבד - אינו מופר²⁰. אבל המבטל - אינו צריך להוציא בשפתיו, אלא מבטל בלבד בלבד, וכופה אותה לעשות²¹. בין עשתה בין לא עשתה - בטל הנדר²².

(19) לומר לה: מופר לך. (20) כיוון, שאם שתק ביום שמעו הרי זה קיום הנדר, הרי בהכרח כשרוצה להפר צריך להוציא הפרתו בשפתיו, כדי שהדיבור יוציא מכלל שתקה. (21) שמניח לפניה לאכול דבר שנדרה ממנו. ומעשה זה מוציא מידי שתקה, כהפרה בדיבור. (22) נמצא ביטול נדר לחוד, והפרתו לחוד. וזה מיוסד על דברי הברייתא בנדרים עז: "אומר לה טלי ואכלי, טלי ושתי והנדר בטל מאליה - אמר ר' יוחנן וצריך שיבטל בליבו" הרי שהביטול הוא בלבד, בעוד שההפרה אינה אלא בשפתיו. ולדעת הראב"ד אין שום הבדל בין ביטול להפרה, ואין שום דרך לכופה את האשה, אלא מיפר את הנדר דרך ביטול והפרה שהם אחד. וכשאמר: "אומר לה טלי ואכלי ... והנדר בטל מאליה" אין זה אלא כשהוא מפר בשבת, שלא יפר לה כדרך שהוא מפר לה בחול, אלא משנה בלשונו ומבטלו בליבו דרך הפרה, ולמעשה אין שום הבדל בין ביטול להפרה, כי שניהם אחד הוא. ובפירוש אמרו "חומר בנשים מבעבדים

(2) מביע הסכמתו. (3) שאפילו לא ידעה שהפירו לה את נדרה ועברה על נדרה "הואיל ונעשה ההיתר פטורה" ומעתה אין הקפדה באיזו לשון הפר. (4) שאפילו קיימו בלב הרי זה קיום. והואיל ומועיל קיום במחשבה בלבד, אין להקפיד על לשון הקיום.

ב. וכיצד מפר? אומר: מופר, או בטל, או אין נדר זה פלוס⁵, וכיוצא בדברים שענינם עקירת הנדר מעקרו. בין בפניה בין לאחריה⁶. אבל אם אמר לה: אי אפשי שתדירי⁸, או אין כאן נדר - הרי זה לא הפיר. וכן האומר לאשתו או לבתו: מחול לך, או מתר לך, או שרוי לך¹⁰, וכל פיוצא פנינן זה - לא אמר פלוס; שאין האב והבעל מתירי¹¹ כמו החכם, אלא עוקר הנדר מתחילתו ומפרו¹².

(5) שנינו: "אין זה נדר לא אמר כלום". ולכאורה זה סותר את דברי רבינו הסובר שהנדר מופר בלשון זו, אלא, שיש הבדל בין "אין זה נדר", שמשמעו, אין כאן נדר, ולפיכך לא אמר כלום, שהרי יש כאן נדר, - ל"אין נדר זה כלום" שמשמעו, שהוא נדר, אלא שאינו כלום לפי שהוא מבטלו. (6) בכתב יד התימנים: "בין בפניה בין שלא בפניה". (7) אינו רוצה. (8) עתיד במקום עבר, וכונתו לנדרים שכבר נדרה. (9) שאין זו לשון הפרה ברורה. (10) לשונות של התרת נדר על ידי חכם. (11) הנדר על ידי טעם ונימוק. (12) בלא טעם. דברי רבינו אלה תמוהים מאוד, שמשמעם, כאילו החכם אינו מתיר את הנדר אלא מכאן ולהבא ואילו הבעל עוקר את הנדר מתחילתו, בעוד שלהלכה אין הבעל מפר אלא מכאן ולהבא, ואילו החכם עוקר את הנדר מעיקרו כמבואר במסכת כתובות עד: קידש אשה על מנת שאין עליה נדרים והלכה אצל חכם והתירה - מקודשת, על מנת שאין בה מומים והיו בה מומים והלכה אצל רופא ורפאה אינה מקודשת, "מה בין חכם לרופא? חכם עוקר את הנדר מעיקרו, ורופא אינו מרפא אלא מכאן ולהבא". הרי שהחכם מתיר ועוקר את הנדר מיסודו, וב"קריית ספר" מגדיר, שיש חילוק בין התרת החכם להפרת הבעל, כי הראשון [=החכם] מתיר הנדר ועדיין יש על הנדר קצת עונש, כי היתר חכם אינו מפורש בתורה, אלא פורח באוויר נשען על רמז מועט, ואילו הבעל והאב מוסמכים להפר את הנדר ברשות התורה, שכתבה מפורש: "ואם הפר יפר" "ואישה יפרנו" וכו' ולא נשאר שום עונש על הנודרת, וזוהי כוונת רבינו, שהבעל עוקר את הנדר (מכאן ולהבא) שלא נשאר בו שום רושם, ועונש. בניגוד לחכם, שאינו אלא מתיר את הנדר, אבל לא מבטלו כליל ללא עונש. ומרן ה"כסף משנה" מתרץ: שהחכם אינו יכול להתיר אלא על ידי פתח חרטה, ששואל את הנודר, אילו היית יודע בשעת נדרך, שתצטער כל כך, או שיארע לך כך וכך, כלום היית נודר, ואחרי שהנודר מצהיר, שלא נדר על מנת כך, נמצא שלא חל עליו הנדר כלל, והחכם אינו עוקר את הנדר אלא מתיר, מורה הוראה, שלאור חרטת הנודר אין כאן נדר כלל, ולא חל עליו מעולם. אבל הפרת הבעל אינה על ידי חרטה, אלא הבעל עוקר להצוננו: למרות שהוא חל מתחילה, זכאי הבעל לבטלו (מכאן ולהבא) בתוקף סמכותו כבעל, נמצא שהפרה,

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום רביעי א' שבט – ספר הפלאה – הלכות נדרים קנא

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

18 יא. מי שִׁנְדָּרָה אֶשְׁתּוֹ וְשָׁמַע וְהִתְפַּסֵּס עֲצָמוֹ³³ בְּנִדְרָה
19 - אֵינוֹ יָכוֹל לְהִפָּר, שֶׁהָרִי קָיָם לָהּ³⁴. נָדַר הוּא
20 וְהִתְפַּסֵּס עֲצָמָה בְּנִדְרוֹ³⁵ - מִפֶּר אֶת שְׁלָהּ³⁶, וְשָׁלוֹ
21 קָיָם³⁷.

(33) שאמר: גם אני כמותך. (34) גילה רצונו שמסכים לנדרה ואין זה גרוע מקיום בליבו שנקרא קיום. (35) שאמרה בתוך כדי דיבור לנדרו: "ואני". (36) שהרי לא גילה דעתו שרוצה לקיים נדרה. (37) שאין נדרו תלוי בנדרה.

22 יב. פִּיֶצֶד? שָׁמַע אֶשְׁתּוֹ אוֹ בְּתוֹ אוֹמְרִין הָרִינִי
23 נְזִירָה, וְאָמַר 'וְאֲנִי'³⁸ - אֵינוֹ יָכוֹל לְהִפָּר, וְשִׁנְיָהּ
24 נְזִירִים. אָמַר הוּא 'הָרִינִי נְזִיר', וְשָׁמַעָה הִיא וְאָמְרָה
25 'וְאֲנִי' - מִפֶּר לָהּ³⁹, וְשָׁלוֹ קָיָם⁴⁰. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה.

(38) כיוון שאמר: "ואני" הרי זה כקיום, ובכל זאת אם ישאל לחכם על הקמתו, חוזר ומפר לה. (39) שנאמר "לנדרו נדר נזיר להזיר לה" - מקיש נזירות לנדרים, מה נדרים האב מפר נדרי בתו ובעל מפר נדרי אשתו, אף נזירות האב מפר נזירות בתו ובעל מפר נזירות אשתו. (40) עד שישאל לחכם ויתירנו.

26 יג. נָדַר לְעֲצָמוֹ, וְהִדְרִיָּה כְּמוֹתוֹ⁴¹, וְגָמַר בְּלִבּוֹ⁴²
27 לְהִדְרִיָּה, וְאָמְרָה אָמֵן⁴³ - הָרִי זֶה אֵינוֹ יָכוֹל לְהִפָּר⁴⁴.
28 וְאִם נָדַר, וְהִדְרִיָּה דִּרְךָ שְׁאֵלָה לִידַע מַה בְּלִבָּהּ, כְּמוֹ
29 שְׁאָמַר לָהּ: הִתְרַצִּי בְּנִדְרִי זֶה לְהִיּוֹת כְּמוֹתִי אוֹ לֹא?
30 וְאָמְרָה אָמֵן - הָרִי זֶה מִפֶּר לָהּ⁴⁵.

(41) שאמר: הריני נזיר ואת כמוני. (42) על דרך הוודאות וההחלט. (43) בזה הביעה הסכמתה לקבלת הנדר. אבל אם לא אמרה אמן אינו יכול להדירה בעל כורחה. (44) מפני שתלה נדרו בנדרה, ואם יפר חלק האשה גם חלקו יופר, ונמצא עובר על "לא יחל דברו". (45) כאן לא תלה נדרו בנדרה ואפילו יופר נדרה לא תבטל נדרו. ולא עבר על "לא יחל דברו".

31 יד. פִּיֶצֶד? אָמַר לָהּ: הָרִינִי נְזִיר וְאֵת, כְּלוֹמַר, וְאֵת
32 נְזִירָה כְּמוֹתִי, וְאָמְרָה אָמֵן - אֵינוֹ יָכוֹל לְהִפָּר⁴⁶. אָמַר
33 לָהּ: הָרִינִי נְזִיר, וְמָה תֹאמְרִי, הָאֵת נְזִירָה כְּמוֹתִי?
34 וְאָמְרָה אָמֵן - הָרִי זֶה יִפָּר⁴⁷. וְאִם הִפָּר לָהּ⁴⁸ - שָׁלוֹ
35 בָּטֵל; שְׁזָה כְּמִי שֶׁתָּלָה נְדָרוֹ בְּנִדְרָה. אָמְרָה לוֹ:
36 הָרִינִי נְזִירָה וְאֵתָהּ, וְאָמַר אָמֵן - אֵינוֹ יָכוֹל לְהִפָּר⁴⁹.
37 וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה.

(46) שאם יפר את נדרה נמצא גם חלקו בטל "ואינו רשאי לגרום דבר להיות נדרו מבטל". (47) שלא תלה נדרו בנדרה, שאפילו לא תקבל נזירות יישאר הוא נזיר על כל פנים. (48) דבר זה חוזר אל דברי תחילת ההלכה שאמר: הריני נזיר ואת נזירה כמותי, שלפיכך לא יפר, מפני שאם יפר יהיה גם חלקו בטל, שהרי תלה נדרו בנדרה, ואם נדרה בטל הרי בהכרח גם נדרו בטל הואיל ושניהם תלויים זה בזה, אמנם לכתחילה אסור לו להפר חלקה ולגרום לעצמו

שהוא כופה את עבדו ואינו כופה את אשתו" להפר נזירותה. אולם המעייין בדברי רבינו, יראה שלא נתכוון לומר לכופה ממש לאכול, שהרי בפירוש כתב: "וכופה אותה לעשות בין עשתה בין לא עשתה בטל הנדר" הרי שאין כפייה זו אלא בדיבור. כי עצם מעשה הכפייה המתבטא בהנחת אוכל לפניה או באמירתו: טלי ואכלי, הרי זה מגלה את רצונו בהפרת הנדר, ואין לך הפרה מפורשת יותר מזו.

1 ח. מְפָרִין נְדָרִים בְּשִׁבְתָּ, בֵּין לְצִרְךָ הַשְּׁבִתָּ²³ בֵּין שְׁלֹא
2 לְצִרְךָ הַשְּׁבִתָּ²⁴. וְלֹא יֹאמַר לָהּ בְּשִׁבְתָּ מוֹפֵר לִיךְ,
3 כְּדֶרֶךְ שְׁאוּמֵר בְּחוּל²⁵, אֲלֹא מִבְּטֵל בְּלִבּוֹ וְאוּמֵר לָהּ:
4 טְלִי אֲכָלִי, טְלִי וּשְׁתִּי²⁶, וּכְפִיּוּצָא בְּזָה.

(23) כגון שנדרה מאכילה או מתכשיטין. (24) שאם לא יפר לה היום ביום שמעו שוב לא יוכל להפר לה למוצאי שבת. אבל אין נשאלים לחכם בשבת אלא אם היו הנדרים לצורך שבת. (25) כי צריך לשנות בשבת מדרכו בחול. (26) והוא הדין אם אמר לה לשון זה בחול, שהנדר בטל, כי אחרת, לא הייתה מועילה אמירתו אפילו בשבת, אלא שבחול הוא רגיל לומר: מופר לך, ובשבת משנה.

5 ט. הָאוּמֵר לְאֶשְׁתּוֹ אוֹ לְבְתוֹ: כָּל הַנְּדָרִים שֶׁתִּדְרִי
6 מִכָּאן²⁷ וְעַד שְׁאֵבּוֹא מִמָּקוֹם פְּלוֹנִי הָרִי הֵן קָיָמִין אוֹ
7 הָרִי הֵן מוֹפְרִין - לֹא אָמַר פְּלוֹם²⁸. עֲשֵׂה שְׁלִיחַ
8 לְהִפָּר לָהּ²⁹ אוֹ לְקָיָם לָהּ - אֵינוֹ פְּלוֹם; שְׁנֵאָמַר:
9 אִישָׁה יְקִימְנוּ וְאִישָׁה יִפְרְנוּ³⁰. וְכֵן הָאֵב - פְּעֻצָּמוֹ
10 וְלֹא בְּשִׁלּוּחַ³¹.

(27) מאותה שעה שאצא מכאן. (28) כי נדרים שעדיין לא באו לעולם, אינו יכול לקיימם, שהרי קיומו הוא בטעות, כי אולי יהיו לה נדרים כאלה, שלא ירצה בקיומם. והוא הדין שאין בידו להפרם (ואין אומרים קל וחומר: אם הפר נדרים שבאו לכלל איסור, שכבר חלו, לא יפר נדרים שלא באו לכלל איסור). שנאמר "אישת יקימנו ואישת יפרנו" - את שבא לכלל היקם בא לכלל היפר, לא בא לכלל היקם (שלא חל עדיין) לא בא לכלל היפר. (29) נדרים שכבר נדרה, ואמר לו: "אם תראה שלא כראוי לי נדרה, הפר לה". (30) אף על פי שבכל התורה, שלוחו של אדם כמותו, כאן גילה הכתוב באמרו פעם שנית "ואישת יפרנו", שדווקא הבעל ולא השליח. (31) "כי הניא אביה אותה" אביה ולא השליח.

11 י. אִסְרָה עֲצָמָה בְּתֵאנִים וְעֵנְבִים, בֵּין בְּנִדְרִי בֵּין
12 בְּשִׁבּוּעָה, בֵּין שְׁאִסְרָה עֲצָמָה כָּל הַמִּין בֵּין שְׁאִמְרָה
13 תֵּאנִים וְעֵנְבִים אֵלֶּי, וְקָיָם לְתֵאנִים וְהִפָּר לְעֵנְבִים, אוֹ
14 שְׁקָיָם לְעֵנְבִים וְהִפָּר לְתֵאנִים - מַה שְּׁקָיָם קָיָם, וְמַה
15 שֶׁהִפָּר מוֹפֵר. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה. וְאֵין אוֹמְרִין
16 בְּהִפְרָה: נָדַר שֶׁהוֹפֵר מְקַצְתּוֹ - הוֹפֵר כָּלוּ, כְּדֶרֶךְ
17 שְׁאוּמְרִין בְּהִתְרָה³².

(32) כי כשהחכם מתיר הנדר, נעשה הנדר טעות מעיקרו, והואיל והותר מקצתו, הותר ממילא כולו, שלא היה בדעתו אלא שיהא הנדר כולו קיים, אבל הפרת הבעל אינה אלא מכאן ולהבא, מה שהופר - הופר, והשאר עומד באיסורו.

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יכול לחזור ולהפיר⁶³, אלא אם חזר בתוך פדי דבור; 26
פדי שלא יהיה פח דברים שבלבו גדול מכת 27
המוציא בשפתיו⁶⁴. 28

(60) שלא הוציאו בשפתיו. (61) וזה נלמד משתיקה ביום שמעו, שהיא מקיימת הנדר. הואיל ועבר היום ולא הפיר, גילה דעתו שהוא רוצה בקיום הנדר, הרי שאנו הולכים בזה אחר דעתו, מעתה, אם קיים בליבו, הרי גילה דעתו במפורש, שרוצה לקיימו, ואין זה גרוע מעבר יום השמיעה, שאינו יכול להפיר. (62) שצריך להוציא בשפתיו, שהדיבור יוציאו מידי שתיקתו, שאם לא כן שתיקתו מקיימתו. (63) הרי הוא כאילו קיימו בשפתיו, שאינו חוזר ומפיר, אם לא שישאל על הקמתו. (64) שאפילו קיים בשפתיו וחזר בו תוך כדי דיבורו והפיר הרי זה מופר, שהרי זה כטועה.

כ. המקנים נדרי בתו או אשתו ונחם⁶⁵ - הרי זה 29
נשאל לחכם ומתיר לו הקמתו, וחוזר ומפיר לה בו 30
ביום⁶⁶. אבל אם הפיר לה ונחם, אינו יכול להשאל 31
לחכם פדי שייחזר ויקנים. 32

(65) ומתחרט על הקמתו. (66) ביום שאלתו, שהוא אצלו כיום השמיעה.

כא. נערה מארסה שונדה וקנים לה אביה לבדו או 33
בעלה לבדו והפיר לה האחר, אף על פי שנשאל 34
לחכם והתיר לו הקמתו - אינו חוזר⁶⁷ ומפיר לה עם 35
האחר שפבר הפיר לה⁶⁸; שאין להם להפיר אלא 36
שניהם כאחד⁶⁹. 37

(67) המקיים. (68) ואפילו אם יפר הראשון עמו פעם שנית אינו מועיל. (69) שלא יפסיק בין אחד לחברו דבר המעכב את ההפירה כגון הקמתו של זה, שקודם שנשאל לא היה ראוי להפיר.

כב. אומר לבתו או לאשתו: קנים לך, קנים לך, 38
ונשאל על הקמה הראשונה - הרי השניה חלה 39
עליו⁷⁰. אומר לה: קנים לך ומופיר לך, ולא תחול 40
הקמה אלא אם פן חלה הפירה - הרי זה מופר; 41
שאין ההקמה מועיל אחר ההפירה⁷¹. אומר לה: קנים 42
ומופיר לך פבת אחת⁷² - הרי זה קנים⁷³. אומר לה: 43
קנים לך היום⁷⁴ - הרי זה קנים לעולם⁷⁵. אומר לה: 44
מופיר לך למחר - אינו מופר; שהרי קימו היום, 45
ולמחר אינו יכול להפיר⁷⁶. אומר לה: קנים לך שעה 46
אחת, ועבר היום ולא הפיר - הרי זה קנים; ואין 47
אומרים שזה פמי שאמר לה: הרי מופר לך לאחר 48
שעה, שהרי לא הוציא הפירה מפיו. אומר לה: קנים 49
ליכי שעה אחת, וכשעברה השעה אומר לה: מופר 50
לך - הרי זה ספק⁷⁷; ולפיכך אסורה בנדרה, ואם 51
עברה על נדרה - אינה לוקה⁷⁸. 52

(70) אף על פי שבשעה שקיים לה שנית לא היה לה מקום לחול, שהרי מקיים ועומד הוא מהקמתו הראשונה, בכל

לעבור על "לא יחל דברו", אבל אם עבר והפיר הרי ממילא חלקו מופר. (49) שהרי קיים לה.

טו. האשה שונדה, ושמע אחר והתפס עצמו 1
בנדרה⁵⁰ ואמר 'ואני', ושמע אביה או בעלה והפיר 2
לה - שילה מופר, וזה שהתפס עצמו חב⁵¹. 3

(50) בתוך כדי דיבורה. (51) בניירות, שם כא: בעייא שנפשטה, שאין הבעל עוקר את הנדר מעיקרו אלא מכאן ולהבא, ולפיכך זה שהתפס עצמו בנדרה בחיובו עומד. אבל החכם כשמתיר הנדר עוקרו מעיקרו וכשהותר הראשון הותרו ממילא כל הנתפסים בו.

טז. האשה שאין לה בעל ואינה ברשות אב, 4
ואמרה: הרי הבשר אסור עלי לאחר שלשים יום, 5
ונשאת בתוך שלשים יום, אף על פי שבשעה שחל 6
הנדר הרי היא ברשות הבעל - אינו יכול להפיר; 7
שבשעת הנדר לא הייתה ברשותו. ועל זה נאמר: 8
ונדר אלמנה וגרושה וגומר⁵². ואפילו הייתה מארסת 9
לו בשעת הנדר⁵³; שאין הבעל מפר בקודמין⁵⁴, כמו 10
שבארנו. 11

(52) כל אשר אסרה על נפשה יקום עליה, שאם לא נישאת אחרי כן אין צורך לומר: "יקום עליה", כי מי יפר לה, אלא וודאי כשנשאת לאחר שנדרה הכתוב מדבר. (53) שאין הבעל מיפר לבדו עד שתיכנס לרשותו. (54) מה שנדרה קודם נישואיה.

יז. נדרה תחת בעלה שיהיה הבשר אסור עליה 12
לאחר שלשים יום, או שתהיה נזירה לאחר שלשים 13
יום, והפיר לה בעלה, ומת או גרשה בתוך שלשים 14
יום, אף על פי שבשעה שהיה לנדר לחול הרי היא 15
גרושה או אלמנה - הרי זו מתרת; שפבר הפיר לה 16
נדר זה⁵⁵. 17

(55) שהכל הולך אחרי שעת אמירת הנדר ולא אחר שעת תחולתו.

יח. אלמנה או גרושה שאמרה: הריני אסורה ביין 18
בשנשוא⁵⁶, ונשאת - אין הבעל יכול להפיר⁵⁷. 19
אמרה והיא תחת בעלה: הריני אסורה בבשר 20
בשאתגרש⁵⁸ - הרי הבעל מפר, וכשתתגרש תהיה 21
מתרת⁵⁹. 22

(56) אעפ"י שאי אפשר שיחול הנדר אלא בשעת נישואיה, ואז הרי בעלה יכול להפיר לה. (57) שאפילו במקרה זה אנו הולכים אחרי שעת ביטוי הנדר וקבלתו ואז הייתה אלמנה. (58) אף על פי שאי אפשר לנדר לחול אלא בשעה שתתגרש, ואז הרי היא פנויה. (59) כדעת רבי עקיבא שהולכים אחרי שעת האמירה בין להקל ובין להחמיר.

יט. המקנים בלבד⁶⁰ - הרי זה קנים⁶¹. והמפר בלבד - 23
אינו מופר, כמו שבארנו⁶². לפיכך, אם הפיר בלבד 24
- הרי זה יכול לחזור ולקנים; ואם קנים בלבד - אינו 25

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

המצוי בדרגה נמוכה שנמשך אחרי מותרות יורד למטה יותר על-ידם וזקוק לנדר כדי לפרוש מדברים אלו, וממילא עבודת ה' שלו היא על-ידי נדר. למעלה ממנו, ישנו אדם שאינו נמשך אחרי מותרות וממילא אינו זקוק לנדר, אבל מאחר שעדיין לא הגיע לדרגה הנעלית בעבודת ה', הרי הוא מפריש את עצמו מדברים המותרים, ולכן הזכירו הרמב"ם בהלכה נפרדת בפני עצמה. אבל למעלה מזה ישנה דרגה נעלית בעבודת ה' שאינו חושש עוד שהדבר המותר יגרום אצלו ירידה, ותפקידו לברר ולזכר גם את הדברים המותרים, שהרי אין חשש שיפילוהו, ועליו אמרו "לא דיין מה שאסרה תורה כו".

(על-פי "יין מלכות" ספר הפלאה סימן ט')

79) להכשיר מידותיו ולבססן. וגירסת ה"כסף משנה": לכוון דעותיו. 80) להוט נמשך אחריו עד כדי שכחת עצמו. 81) פרט לשבתות וימים טובים. שהוא מצווה לקדש ולהבדיל על היין מדברי סופרים. 82) כי שלושה הקב"ה אוהבים: "מי שאינו כועס, ומי שאינו משתכר ומי שאינו מעמיד על מידותיו". 83) תשלומים בלתי כשרים, כגון שוחד. 84) אץ להעשיר. 85) כדי שלא להיכשל בשוחד. 86) להיות נזיר, כמו שאמר שמעון הצדיק "מימי לא אכלתי אשם נזיר טמא אלא אחד, פעם אחת בא אדם מן הדרום, וראיתיו, שהוא יפה עיניים וטוב רואי וקוצותיו סדורות לו תלתלים, אמרתי לו: בני, מה ראית להשחית את שערך הנאה, אמר לי: רועה הייתי לאבא בעירי הלכתי למלאות מים מן המעיין ונסתכלתי בכבואה שלי ופחו עלי יצרי וביקש לטרדני מן העולם (להביאני לידי מעשים לא טובים) אמרתי לו: רשע! למה אתה מתגאה בעולם שאינו שלך במי שעתיד להיות רימה ותולעה, העבודה (בשבועה) שאגלחך לשמים ... אמרתי לו: בני, כמון ירבו נזירות בישראל, עליך הכתוב אומר: איש כי יפליא לנדר נדר נזיר להזיר לה...". 87) כגון שירא שלא יתקפו יצרו ויתרשל בקיום מצוות עשה. 88) גדר וחיוזוק. 89) "רצונו לומר, השמירה מהטומאות, כמו שאמרו במסכת חגיגה בגדי עם הארץ מדרס לפרושים" וכתב רבינו במורה נבוכים חלק ג, סוף פרק מ"ח "... כל זה להרגיל לקנות מידת ההסתפקות. ולחסום תאוות המאכל והמשתה ... ומפני שהנשים ממהרות לכעוס לקלות הפעלותן וחולשת נפשן, אילו היה עניין שבועותיהן ברשותן היה בזה צער גדול בבית ומחלוקת ... בהיות זה המין מן המזון מותר לאיש ואסור לאשה וזה אסור על הבת ומותר לאם, ומפני זה סמך העניין לבעל הבית בכל מה שיש בו נזק או תועלת (שיוכל להפר להם), הלא תראה שמי שהיא ברשות עצמה ... דינה כדין האנשים..

זאת תלויה ועומדת, וכשמוצאת מקום לחול (כשנשאל על הראשונה) היא חלה. 71) נמצא שבזה גילה דעתו שרוצה יותר בהפרה מבהקמה. 72) הוא הדין אפילו אם לא אמר: "בבת אחת" אלא: "קיים ומופר לך" כל שלא הפסיק בתיבת: לך, בין הקמה להפרה, הרי זה כבבת אחת. 73) על פי הכלל: "כל שאינו בזה אחר זה אפילו בבת אחת אינו". וכיוון שאם אמר: קיים לך וחזר ואמר: מופר לך, אין ההפרה חלה, הוא הדין כשאמר קיים ומופר לך כאחד אין ההפרה חלה, ואפילו אם תרצה לומר ששתייהן אינן חלות, ממילא נשאר הנדר קיים, ששתייהן מקיימתו (כסף משנה). והוסיף ה"אור שמח" להסביר, כיוון שלא אמר כלום, נמצאת שנשארה רק מחשבתו, והלכה היא: קיים בליבו - הרי זה קיום, הפר בליבו - אין זה מופר, וכשיש התנגשות במחשבה בין הקמה להפרה, הרי זה "כבת אחת". 74) אף על פי שיש לדקדק מדבריו: היום יהיה קיים, ולמחר יהיה מופר, ותתחיל ההפרה מהיום. 75) שסוף-סוף לא הוציא ההפרה בשפתיו, ונשאר מקויים. 76) בזה שאמר: מופר לך למחר, גילה דעתו, שקיימו להיום, וקיום במחשבה הרי הוא קיום, ומחר אינו זמן הפרה. 77) אם קיום לשעה הוא קיום לעולם, או אולי, מכיוון שכל היום ראוי להקמה ולהפרה, כל היום ברשותו הוא לקיים ולהפר. ולא אמרו: "קיים אינו יכול להפר" אלא כשקיים סתם, אבל לא כשפירש ואמר: "קיים לך שעה אחת". 78) משום: לא יחל דברו, שאין לוקין על הספק.

- 1 כג. מי שְנָדַר נִדְרִים פָּדִי לְכוּנָן⁷⁹ דְּעוּתָיו וּלְתַקֵּן
- 2 מַעֲשָׂיו - הָרִי זֶה זָרִיז וּמִשְׁפָּח. בִּצְדָּ? בְּגוֹן מִי שֶׁהָיָה
- 3 זוֹלָל, וְאָסַר עָלָיו הַבָּשָׂר שֶׁנָּה אוֹ שְׁתִּים; אוֹ מִי
- 4 שֶׁהָיָה שׁוֹגֵה⁸⁰ בִּיָּז, וְאָסַר הַיָּיִן עַל עֲצָמוֹ זִמָּן
- 5 מִרְבָּה⁸¹, אוֹ אָסַר הַשְּׂכָרוֹת לְעוֹלָם⁸²; וְכֵן מִי שֶׁהָיָה
- 6 רוֹדֵף שְׁלֹמוֹנִים⁸³ וְנִבְהַל לְהוֹדִי⁸⁴, וְאָסַר עַל עֲצָמוֹ
- 7 הַמִּתְנַת אוֹ הַנִּת אֲנָשִׁי מְדִינָה זֹרָה⁸⁵; וְכֵן מִי שֶׁהָיָה
- 8 מִתְגָּאֵה בִּפְּיוֹ, וְנָדַר בְּנִיזוּת⁸⁶; וְכִיּוֹצֵא בְּנִדְרִים אֱלוֹ⁸⁷
- 9 - פֶּלֶן דֶּרֶךְ עֲבוּדָה לְשֵׁם הֵם. וּבְנִדְרִים אֱלוֹ וְכִיּוֹצֵא
- 10 בִּהֵן אָמְרוּ חֻכְמִים: נִדְרִים - סִיגָה⁸⁸ לְפִרְשוֹת⁸⁹.

נקודות משיחות קודש

"מי שנדר נדרים כדי לכוון דעותיו ולתקן מעשיו, הרי זה זריז ומשובח ... כו".

ובשני מקומות אחרים מצינו התייחסות שונה של הרמב"ם לעניין הנדרים: בהלכה שלאח"ז כתב: "... לא ירבה אדם בנדרים איסור ולא ירגיל עצמו בהם אלא יפרוש מדברים שראוי לפרוש מהן בלא נדר", ובהל' דעות כתב: "ציוו חכמים שלא ימנע אדם עצמו אלא מדברים שמנעתו התורה בלבד ... אמרו חכמים לא דיין מה שאסרה תורה שאתה אוסר עליך דברים אחרים". אלה שלושת הלשונות - שלושה דרכים בעבודת ה' הם. א. פרישות מדברים המותרים על-ידי נדר. ב. פרישות בלא נדר. ג. לא לפרוש מדברים המותרים. ושלושתם עוסקים בדרגות שונות שבבעבודת ה'.

- 11 כד. ואף על פי שֶׁהֵן עֲבוּדָה (לְשֵׁם) - לֹא יִרְבֶּה אָדָם
- 12 בְּנִדְרֵי אִסוּר וְלֹא יִרְגִּיל עֲצָמוֹ בָּהֶם⁹⁰, אֲלֵא יִפְרֹשׁ
- 13 מִדְּבָרִים שְׂרָאִי לְפָרֹשׁ מֵהֶן בְּלֹא נִדָּר.

90) שמא ייכשל ולא יוכל לעמוד בהם. וכן אמרו "לעולם אל תהי רגיל בנדרים שסופך למעול בשבועות".

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פָּרַע. (ב) שְׁלֹא יִגְלַח שְׁעָרוֹ כִּל יָמֵי נְזוּרוֹ. (ג) שְׁלֹא יִשְׁתֶּה הַנְּזִיר יַיִן וְלֹא תַעֲרֹכֶת יַיִן וְאִפְלוּ חֲמִץ שְׁלֵהֶם. (ד) שְׁלֹא יֵאָכֵל עֲנָבִים לַחִים. (ה) שְׁלֹא יֵאָכֵל צִמּוּקִים. (ו) שְׁלֹא יֵאָכֵל חֲרָצִימִים. (ז) שְׁלֹא יֵאָכֵל זֶגִינִי. (ח) שְׁלֹא יִכְנֹס לְאֹהֶל הַמֵּת. (ט) שְׁלֹא יִטְמָא לַמֵּתִים. (י) שְׁיִגְלַח עַל הַקֶּרְפָּנוֹת כְּשִׁישְׁלִים נְזִירוֹתוֹ אוֹ כְּשִׁיטְמָא. וּבִאֹר מִצְוֹת אֵלּוּ בְּפָרְקִים אֵלּוּ:

פָּרַק רִאשׁוֹן

(1) דברים האסורים על הנזיר ועונש העובר עליהם, ידות נזירות וכינויי נזירות כיצד, המתנה על מה שכתוב בתורה בקבלת הנזירות, דין האומר הרי ידי נזירה או ראשי נזיר.

- א. הַנְּזִירוֹת הֵנּוּ נִדְרֵי מִכָּלֵל נִדְרֵי אֶסֶר², שְׁנֵאֲמַר: כִּי יִדְרֶה נָזִיר וְגוֹמַר. וּמִצְוֹת עֲשֵׂה שְׁיִגְדֵּל שְׁעָרָיו³ וְגוֹמַר: שְׁנֵאֲמַר: גִּדֵּל פָּרַע שְׁעָרָיו רִאשׁוֹ. וְאִם גִּלַּח בְּיָמֵי נְזוּרוֹ - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה⁴, שְׁנֵאֲמַר: תַּעֲרֵר לֹא יַעֲבֹר עַל רִאשׁוֹ. וְכֵן אֶסֶר לְהִטְמָא לַמֵּתִים⁵ אוֹ לְאָכֵל דְּבָרִים שְׁאִסְרָן הַכָּתוּב עָלָיו מִגֶּפֶן הַיַּיִן⁶ כִּל יָמֵי נְזוּרוֹ.

(2) שאוסר על עצמו בדרך נדר דבר המותר, בניגוד לאומר: הרי עלי להביא קרבן, שאף הוא נקרא נדר, אבל לא "נדר איסור" אלא "נדר הקדש", כלשון רבינו לעיל הל' נדרים פ"א, ה"א-ב. ואע"פ שגם הנזיר מביא קרבנות במלאת ימי נזרו, עיקר הנזירות הוא נדר איסור, כמבואר בסמוך. (3) בכ"י התימנים: כי יפליא לנדור נדר נזיר להזיר לה', כנוסח הכתוב בתורה. (4) כל ימי נזרו. (5) ראה לקמן פ"ה, ה"א דיני איסור גילוחו. (6) לנגוע במת, או להכנס לאהל שהמת בו, ראה לקמן פ"ז דיני טומאת נזיר. (7) שם, (ד) והם מבוארים לקמן פ"ה, ה"א-י. והקדים רבינו מצות גידול שער נזיר וגילוחו, למצוות הטומאה והיוצא מן הגפן, בעוד שבתורה נכתבו תחילה דיני אכילת מיני הגפן, - מפני שבגילוח שיער נזיר יש מצות-עשה ולא-תעשה, בעוד שבאכילת מיני הגפן אין אלא מצות לא-תעשה בלבד, ובכל זאת, הקדים הכתוב איסור שתיית היין, כדי להסמיך פרשת נזיר לפרשת סוטה שלמעלה ממנה, כמאמרם ז"ל (סוטה ב.) "כל הרואה סוטה בקלקלה, יזיר עצמו מן היין" (ע"פ הרדב"ז).

- ב. עֹבֵר וְגֹלַח אוֹ נִטְמָא אוֹ אֵכֵל מִגֶּפֶן הַיַּיִן - הֲרִי זֶה לֹאֲקָה שְׁתֵּים⁸: אַחַת - מִשּׁוּם לֹא יִחַל דְּבָרוֹ, שְׁפּוֹלֵל כָּל הַנְּדָרִים⁹; וְאַחַת - מִשּׁוּם דְּבָר שֶׁעֹבֵר עָלָיו מִדְּבָרִים שְׁאִסְרִין אֶסֶר מִיָּחָד עַל הַנְּזִיר¹⁰.

(8) שתי פעמים, שבכל אחת מהן שלשים ותשע מלקות. (9) ראה לעיל הל' נדרים פ"א, ה"ה. (10) שכל העובר עבירה שיש בה לאוין חלוקים, לוקה כמנין הלאוין שבה. ומובן, שאם גילה, ונטמא ושתי יין - לוקה ארבע (רדב"ז).

- ג. נָזִיר בְּנִזְרֵי וְקִים נְדָרוֹ מִמִּצְוֹתָיו - הֲרִי זֶה עוֹשֶׂה שְׁלֹשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה: הָאֶחָת - כָּכָל הַיֵּצֵא מִפִּי עוֹשֶׂה, וְהִרִי עֲשֵׂה; וְהַשְּׁנֵיָה - גִּדֵּל פָּרַע שְׁעָרָיו רִאשׁוֹ, וְהִרִי

- כֹּה. אָמְרוּ חֲכָמִים: כָּל הַנְּזִיר - כָּאֵלּוּ בְּנֵה בְּמַה¹¹. וְאִם עֹבֵר וְנָדַר - מִצְוָה לְהִשָּׁאֵל¹² עַל נְדָרוֹ, כְּדִי שְׁלֹא יִהְיֶה מְכַשּׁוֹל לְפָנָיו. בְּמַה דְּבָרִים אָמּוּרִים? בְּנִדְרֵי אֶסֶר¹³; אֲבָל נְדָרֵי הַקֶּדֶשׁ¹⁴ - מִצְוָה לְקַיֵּם, וְלֹא יִשָּׁאֵל עָלֵיהֶן אֵלּא מִדַּחֲק¹⁵; שְׁנֵאֲמַר: נְדָרֵי לֵה' אֲשֶׁלֶם¹⁶.

נקודות משיחות קודש

מהלכות אלו אפשר ללמוד הוראה בעבודת ה'.

בנדרים מתבטא כוחו הגדול של יהודי לפעול קדושה, חיבור והתקשרות עם הקב"ה בדברי החולין, בדומה לקדושת קרבן.

וההוראה מזה: לפעמים קורה שיהודי מתיירא מהתחייבות ללמוד תורה ולקיים מצוות, וחושש שאין לו כח לזה או שחסר לו ממון לכך וכו'.

על כך באה ההוראה מעניין הנדרים והנזירות שעלי-ידי דיבור בלבד יכול יהודי לפעול קדושה בענייני חולין. ועד"ז בנזירות כשיהודי לוקח על עצמו התחייבות ומקיים אותה לכבודו של הקב"ה, אפילו כשמדובר בעניין קל ופשוט כמו שלא לגלח שערות ראשו, אומר הקב"ה שכיון שכוונתו לשם שמים, הרי שמתווספת אצלו קדושה מיוחדת עלי-ידיה. ובדרך ממילא יש בזה תועלת לאדם עצמו, כי הזכות לגרום נחת רוח לקב"ה ולעשות רצונו, הוא הכבוד הכי גדול לאדם.

(על-פי יין מלכות' ספר הפלאה סימן י"ב)

(91) בשעת איסור הבמות, שאף על פי שציוותה להקריב קרבנות בפנים (במקדש) הזהירותו שלא יוסיף לבנות במה ולהקריב בחוץ. וגם הנזיר רוצה לאסור על עצמו דברים אסורים נוסף על מה שאסרתו תורה. ומשום שהנזיר רגיל להתפס בקרבן, אומרים לו שאין קרבנו רצוי והריהו כבונה במה ומקריב בחוץ. וכן אמרו בירושלמי: "לא דייך מה שאסרה לך התורה אלא שאתה מבקש לאסור עליך דברים אחרים". (92) על ידי חכם שיתירו. (93) שאוסר על עצמו דברים המותרים. (94) שנזיר לטובת ההקדש או לצדקה, ובמדרש בראשית רבה פרשה ע אמרו: וידר יעקב נדר לאמור - לאמור לדורות, שיהיו נודרים בעת צרתם. (95) בקושי, כשרואה שאינו יכול לקיימם. (96) ובשולחן ערוך יורה דעה סימן רג, סעיף ד פסק: "צריך להיזהר שלא ידור שום דבר ואפילו צדקה אין טוב לידור, אלא אם ישנו בידו, יתן מיד, ואם לאו לא ידור עד שיהיה לו, ואם פוסקים צדקה וצריך לפסוק עמהם יאמר: "בלא נדר".

סליקו להו הלכות נדרים בסיעתא דשמיא

הַלְכוֹת נְזִירוֹת

יֵשׁ בְּכָלֵלָן עֲשֶׂר מִצְוֹת. שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁמֹנֶה מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פֶּרֶטָן: (א) שְׁיִגְדֵּל הַנְּזִיר

- גדל; והשלישית - תגלחתו עם הבאת קרבנותיו¹¹,
שנאמר: וגלח הנזיר פתח אהל מועד וגומר¹².
- במלאת ימי נזרו, ככתוב (במדבר ו, יג), והן תלויות זו בזו, כמבואר לקמן פ"ה, ה"א-ד. וכתב רבינו במורה נבוכים ח"ג, פמ"ח: "וטעם הנזירות מבואר מאד, והוא הפרישות מן היין, אשר הפסיד מן הראשונים והאחרונים, רבים ועצומים כל הרוגיו, ו"גם אלה ביין שגור" (לשון הכתוב ישעיה כח, ז)... כי הנשמר ממנו נקרא קדוש, והושם במדריתג כהן גדול בקדושה, עד שלא יטמא אפילו לאביו ולאמו כמזה, זאת הגדולה מפני שפירש מן היין". והשווה לקמן פ"י, ה"ד: "ושקלו הכתוב כנביא, שנאמר (עמוס ב, יא) ואקים מבניכם לנביאים, ומבחוריהם לנזירים". וכתב ה"אבן עזרא" (במדבר ו, ז) "ויש אומרים כי מלת נזיר מגזרת נזר (= כתר), והעד: "כי נזר אלקיו על ראשו". ודע, כי כל בני האדם עבדי תאות העולם, והמלך באמת, שיש לו נזר ועטרת מלכות בראשו, כל מי שהוא חפשי מן התאוות". (12) ראה לקמן פ"ח, ה"ג: "ואינו מגלח עד שיהיה פתח העזרה פתוח, שנאמר: פתח אהל מועד, לא שיגלח כנגד הפתח, שזה בזיון מקדש הוא".
- ד. האומר: לא אפטר¹³ מן העולם עד שאהיה נזיר - הרי זה נזיר¹⁴ מיד, שפא ימות עתה¹⁵. ואם אחר נזירותו¹⁶ - הרי זה עובר בבל תאחר לשלמו¹⁷. ואין לזקין על לאו זה¹⁸.
- (13) לא אצא. (14) חייב לקבל עליו נזירות (רא"ש לנדרים ג:). וכן לשון רבינו לקמן ה' ערכין פ"ו, ה"ג: "ואע"פ שעדיין לא נדר בניזיר, הואיל ואמר: שידור בניזיר, חייב להנזר". (15) ונמצא שלא קיים את נדרו, והשווה ה' תרומות פ"ט ה"א, ולקמן פ"ד ה"י. (16) קבלת נזירותו. (17) נדרים ג: (18) שאין לוקים על לאו שאין בו מעשה (ה' סנהדרין פ"ח, ה"ב) ואיחור נזירותו אין בו מעשה. והוא הדין אם קבע זמן לנזירותו ואיחר, ולא קיבל עליו נזירותו, אינו לוקה, כנ"ל (רדב"ז).
- ה. אין אומרים בנזירות: עד שיוציא בשפתיו דבר שמשמעו אצל כל העם בענין שבלבו; אלא פיון שגמר בלבו¹⁹ והוציא בשפתיו דברים שענינם²⁰ שיהיה נזיר, אף על פי שהן ענינות רחוקות, ואף על פי שאין במשמען לשון נזירות - הרי הוא נזיר²¹.
- (19) לקבל עליו נזירות. (20) תכנס ומובנס. (21) נזיר ב: שמחשבת לבו מגלה (=משלימה) את משמעות דיבורו (תוספות שם).
- ו. פיצד? הרי שיהיה נזיר עובר לפניו ואמר: אהיה - הרי זה נזיר, הואיל ובלבו היה שיהיה כמו זה, ואף על פי שלא פירש ואמר אהיה כמו²² זה. וכן אם אחז בשעריו ואמר: אהיה נאה²³, או אהא מכלכל²⁴, או אהא מסלסל; או שאמר: הריני מסלסל, או הריני מכלכל²⁵, או הרי עלי לשלח פרע²⁶ - הרי זה נזיר²⁷. והוא שגמר בלבו להזיר²⁸.
- (22) נזיר שם. והשווה לקמן פ"ב, ה"ד. (23) ובכת"י התימנים: אהא נאווה. כלומר, אהיה נאה במצוה התלויה בשיער, כגון נזירות (תוספות שם). וכאן אפילו לא עבר נזיר לפניו - הרי זה נזיר (תוספות שם, דיבור-המתחיל הריני כזה). וכל אלו נקראו בגמרא שם ב. "ידות נזירות", שלא גמר דיבורו, והרי זה מועיל כאילו גמרו, כאדם האוחז בבית יד של כלי ומגביהו בכך, כאילו אחז בכלי עצמו (תוספות שם דיבור-המתחיל האומר). והשווה לעיל ה' נדרים פ"א, הכ"ג ובביאורנו. (24) מסדר שערות ראשי בצורה הראויה, ולשון משנה היא בניזיר שם, וכן בשבת עח: "כדי לעשות כלכל" (הערות). ויש מפרשים: כלכל - לשון גידול שיער (תוספות לנדה נב:). ולדבריהם כך גירסת הגמרא בניזיר ג. "כלכל - לשון גידול שער הוא". (25) ומדובר, כשתפס שיער ראשו, אמר כך (פירוש המשנה לרבינו, נזיר שם). (26) לגדל שער, מלשון הכתוב (במדבר ו, ה) "גדל פרע שער ראשו", והנביא אומר (יחזקאל מד, כ) "ופרע לא ישלחו". (27) משנה נזיר ב. (28) נזיר ב: וכמבואר בהלכה הקודמת.
- ז. אומר: הרי עלי צפרים²⁹, אף על פי שהיה נזיר עובר לפניו ואף על פי שהיה בלבו להזיר - אינו נזיר³⁰, והרי זה פמי שלא הוציא בשפתיו פלוס³¹.
- (29) שתי תורים או שני בני יונה, והן קרבן נזיר שנטמא, ככתוב (במדבר ו, י. (30) משנה נזיר ב. וכדעת חכמים. (31) כי שמא נתכוין להביא ציפרים, כקרבן נדבה, וספק נזירות להקל (נזר ג:). וכתב רבינו בפירוש המשנה שם: "ואמנם חייב להביא שתי תורים בלבד, ויקריב אותן נדבה".
- ח. כל בנזירות³² נזירות - בנזירות. פיצד? מקומות העלגים שמשניין את הדבור³³ ואמר שם: הריני נזיק, נזית, נזית³⁴ - הרי זה נזיר³⁵.
- (32) שמות לואי. (33) "מפסידים את הלשון, ומכנים על דבר בדבר אחר" (ה' נדרים פ"א, ה"ט). (34) משנה נזיר ב. ומפרש רש"י: "לשון אומות הן, כשתמחוק רגל הקו"ף של נזיק, ודופן החי"ת של נזית, וגגו של פ"א דפזית, ודופן חי"ת שלו, עשיתו: נזיר. (35) ורבינו בפירוש המשנה, אומר: "שהעלגים מן האומות המשתתפין לישראל, היו משבשים לשון נזיר על צד שינוי לשונם, אח"כ נתקן זה אל ההמון ונפסד הלשון לפי דיבורם". והשווה ה' שבועות פ"ב, ה"ה וה' נדרים פ"א, ה"ט. ובביאורנו שם.
- ט. האומר: הריני נזיר מן החרצנים³⁶ בלבד או מן הזגים³⁷ בלבד, או הריני נזיר מן התגלחת, או הריני נזיר מן הטמאה³⁸ בלבד - הרי זה נזיר גמור, וכל דקדוקי נזירות עליו³⁹, ואף על פי שלא היה בלבו להזיר אלא מדבר זה בלבד. הואיל ודבר ששנר ממנו אסור על הנזירים, הרי זה נזיר גמור⁴⁰.
- (36) הגרעינים הפנימיים מהענבים שזורעים אותם. (37) והם הקליפה החיצונה של הענבים, לשון רבינו לקמן פ"ה, ה"ב. (38) שלא להטמא למתים. (39) וחייב להתנהג בכל דיני נזירות, כאילו אמר הריני נזיר סתם (משנה נזיר ג:). (40) שנאמר (במדבר ו, ג) "מיון ושכר יזיר" -

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וקאי על ספירת הבינה, ועניין "שתויי יין" הוא מצד הגילוי דספירת הבינה באופן שלמעלה ממדידה והגבלה, אלא שעבודה זו נאסרה כי העבודה הנדרשת היא במדידה והגבלה נשמה בגוף דווקא, כעבודתו של ר"ע ש"נכנס בשלום ויצא בשלום".

על-פי-זה יש לבאר מדוע ההגדרה של שיכור היא ש"אינו בר חיוב" שהוא למעוליותא, כי עבודתו היא למעלה מהגבלה, ועל זה אין חיוב. על-דרך שמצינו בעניין תפילת ערבית רשות, שמפני גודל מעלתה אינה יכולה לבוא באופן של חיוב.

(על-פי "יין מלכות" ספר הפלאה סימן י"ג)

50) להשקותו לרויה, שכן דרך בני אדם להפציר בשיכור שיוסיף לשתות. 51) ואילו אמר: כוס זה עלי כקרבן, הוא מתיירא, שמא יביאו לו כוס אחר (נזיר יא.). 52) אבדה לו דעתו לגמרי, ראה בראשית יט, לג. 53) אין נדרו נדר, ואפילו באותו כוס מותר. 54) עירובין סה. והשווה הל' מכירה פכ"ט, הי"ח "הגיע לשכרותו של לוט, והוא השיכור שעושה ואינו יודע מה עושה... הרי הוא כשוטה או כקטן פחות מבן שש".

17 יג. האומר: הריני נזיר על מנת שאהיה שותה יין
18 או מטמא למתים או מגלח שערי⁵⁵ - הרי זה נזיר
19 ואסור בכלם; מפני שהתנה על מה שקתוב
20 בתורה⁵⁶, וכל המתנה על הכתוב בתורה - תנאו
21 בטל⁵⁷.

55) וקיבל עליו רק חלק מן הנזירות. 56) כשאמר הריני נזיר, נאסר בכולם, וכשהוא מטיל תנאי דיני נזירותו, הרי זה מתנגד לדיני התורה, ואין בדבריו כלום (נזיר יא. ובתוספות שם). 57) שכל תנאי המועיל לבטל את המעשה, אנו למדים מתנאי בני גד ובני ראובן (במדבר לב, כט-ל), ושם לא היה התנאי נגד הכתוב בתורה (תוספות כתובות נו. דיבור-המתחיל הרי זו). והשווה הל' אישות פ"ו, ה"ט".

22 יד. נדר בנזיר, ואמר: לא הייתי יודע שהנזיר אסור
23 ביין או בטמא או בתגלחת, ואלו הייתי יודע בן
24 לא הייתי נזיר - הרי זה נזיר וחייב בכלם⁵⁸; שהרי
25 הוא היה יודע שאסר עצמו באחד משלשה מינין,
26 וכבר בארנו⁵⁹, שאפילו לא נדר אלא מאחד מהם -
27 אסור בכל⁶⁰.

58) משנה נזיר יא. 59) לעיל ה"ט. 60) והראב"ד מעיר, שאם יבוא לפני חכם להשאל על נזירותו דרך חרטה זו, אין פתח (=חרטה) לנזרו גדול מזה, והרי זה מותר, כמבואר לקמן פ"ב, ה"א. ומה שאמרו במשנה: "הרי זה אסור" לא נתכונו אלא כשהוא חושב להתיר לעצמו בלא שאלת חכם. ויתכן שגם רבינו יודה בזה (רדב"ז, ובמעשה רוקח).

28 טו. אמר: יודע הייתי שהנזיר אסור בכל אלו, אבל
29 היה בדיעתי⁶¹ שמתר לי לשתות אני⁶² היין מפני

אפילו לא נדר אלא מיין בלבד, הרי זה נזיר מכולם (גמרא שם).

1 י. אבל האומר: הריני נזיר מן הגרוגרות⁴¹ או מן
2 הדבילה⁴² וביצא בהן⁴³ - הרי זה אסור בהן⁴⁴, ואינו
3 נזיר⁴⁵.

41) תאנים מיובשות, ונזיר מותר בהן, שאינן פירות הגפן. 42) תאנים מיובשות דרוסות יחד עד שנעשו גוש אחד, ונזירות במקרא, שמואל-א, ל, יב ועוד. 43) מפירות שאינם פרי הגפן, ומותרים לנזיר, ראה לקמן פ"ה, ה"א. 44) כאילו נדר מן הגרוגרות, שיהיו אסורים עליו כקרבן, שאף בגמר דבריו אדם נתפס. 45) שלא נדר כדרך הנזירים, שאין נזירות מן הגרוגרות ומן הדבילה (משנה נזיר ט.). וכדעת רבי נתן שם בגמרא ע"ב, ע"פ בית-הלל: נדור, ואינו נזיר. וגורס רבינו שם: "מתניתין כרבי נתן" (כסף-משנה).

4 יא. מזגו לו כוס של יין ונתנו לו לשתות, ואמר:
5 הריני נזיר ממנו⁴⁶ - הרי זה נזיר גמור⁴⁷. ואם היה
6 מר נפש או פועס או מתאבל, והיו מבקשין ממנו
7 שישתה כדי לשפח עצמו⁴⁸, ואמר: הרי זה נזיר
8 ממנו - הרי זה אסור באותו הכוס בלבד, ואינו
9 נזיר; שלא נתפס זה אלא שלא ישתה כוס זה⁴⁹.

46) מן היין שבכוס. 47) וכל דקדוקי נזירות עליו (משנה נזיר יא.) ואין זה גרוע מהאומר: "הריני נזיר מהחרצנים בלבד" שהוא נזיר בכל, כמבואר לעיל ה"ט. 48) מצוקתו וחלאתו, מלשון הכתוב (משלי לא, ר"ז) "ויין למרי נפש, ישתה וישכח רישו, ועמלו לא יזכר עוד". 49) שאסר עליו כוס זה כקרבן, ונתכוין לסלק את המפצירים בו לשתות, כי אם לא יאמר: נזיר אני, ירא הוא שיביאו לו כוס אחר. וכל הקטע הזה אין לו מקור בתלמודים.

10 יב. וכן שכור שנתנו לו כוס כדי לרוות⁵⁰, ואמר:
11 (הרי זה) [הריני] נזיר ממנו - הרי זה אסור באותו
12 הכוס בלבד, ואינו חייב בנזירות; שלא נתפס זה
13 אלא שלא ישכרו אותו יותר מדאי⁵¹. ואם הגיע
14 לשכרותו של לוט⁵² - אין דבריו כלום⁵³, ואינו חייב
15 על כל עברה שיעשה; שמשעהגיע לשכרותו של לוט
16 אינו בן חייב⁵⁴.

נקודות משיחות קודש

"שיכור שנתנו לו כוס כדי להרוותו ... הרי זה אסור באותו הכוס בלבד... ואם הגיע לשכרותו של לוט... אינו בר חיוב".

ויש לדייק בלשון "אינו בר חיוב" הנוגע גם לשיכור האסור לבא למקדש, והגם ששם הטעם הוא שאין זה מן הכבוד שיכנס למקדש במצב של בלבול הדעת, מכל-מקום יש לדייק ש"אינו בר חיוב" הוא למעלה מהחיוב, על-דרך שמצינו בנדב ואביהוא שנכנסו שתויי יין למקדש, ומבואר בספרי חסידות שעבודתם היתה בכללות הנפש ממש, וכמרומו בעניין "שתויי יין" "המשמח אלקים ואנשים"

ואין צורך לומר אם חזרה וילדה מאותו הריון, שהרי זה נזיר, ומעשים בכל יום שאשה מפילה, ויולדת ולד של קיימא מאותו הריון, שטיפה אחת היא ונחלקת לשתיים, וכמבואר בתוספות שם דיבור-המתחיל והפילה אשתו.

פרק שני

(1) קבלת נזירות באונס או בשוגג, דין המתפס בנזירות, ספיקות שונים בקבלת נזירות, שהולכים בהם להקל, שהאיש מדיר את בנו הקטן בנזירות ולא האשה, דיני נשים ועבדים בנזירות, הפרתן וכפיית העבדים בביטול נזירותם, נזירות שלא בפני הבית ובחוץ-לארץ.

- א. הנזיר הנזיר בשוגג² או באונס³ או שנזיר לזר¹⁵
- חברו⁴ או דרך הבא⁵ - הרי זה פטור, בשאר⁶
- נדרים⁷. ומי שנזיר ונחם⁸ על נדרו - הרי זה
- נשאל לחכם ומתיר לו נזירותו, בדרך שמתירין שאר
- הנדרים⁹.

(2) כגון שאמר: הריני נזיר אם אכלתי היום, ובשעת נדרו היה בטוח שלא אכל, ונזכר אח"כ שאכל היום (נדרים כה:), וראה לעיל הל' נדרים פ"ח ה"ג, ולעיל פ"א, ה"ט"ו. (3) כגון שהדירוהו מוכסים, ואמרו לו: נדור לנו, שאתה נזיר, אם יש עמך דבר שחייב במכס, ונדר. ראה לעיל הל' נדרים פ"ד, ה"א. (4) שלא יעמוד בדעתו, כגון שאמר לו הריני נזיר אם לא תבוא לסעוד אצלי. ראה שם, ה"ג. (5) גוזמה והפלגה, כגון שאמר: הריני נזיר, אם לא ראיתי חומת עיר פלוגית גבוהה עד לרקיע, "שלא נתכוין זה אלא לספר את גובה החומה". כדברי רבינו לעיל הל' שבועות פ"ג, ה"ה. (6) בכת"י התימנים: כשאר. (7) נזיר יא, ב. וכבר כתב רבינו לעיל פ"א ה"א: "הנזירות היא נדר מכלל נדרי איסור", ולפיכך דברים הנוהגים בשאר נדרים, נוהגים גם בנזירות (רדב"ז). וכן נתבאר לעיל פ"א ה"ה, שעיקר הנזירות תלוי בלב, וכיון ששגג או נאנס - ודאי לא גמר בלבו להנזר ('מעשה רוקח'). (8) מתחרט. (9) ראה הל' נדרים פ"ד, ה"ה. ובנדרים ג, א - אמרו, שהשווה הכתוב נזירות לנדרים, שנאמר (במדבר ו, ב) "לנדור נדר נזיר, להזיר לה", כשם שבנדרים עובר ב"לא יחל", אף נזירות כן. ומכאן שכשם שבנדרים, אחרים (החכם) מוחלים לו, אף נזירות כן ('קריית ספר'). והדברים מפורשים במכות כב, א. ששאלו שם: "והרי נזיר?" כלומר, שישנו בשאלה לחכם.

- ב. מי שנזיר הנזיר, והלך להביא קרבנותיו¹⁰ שנזיר
- על דעת שייביאם במלאת ימי נזרו, מצאן שנגנבו או
- נגנבה בהמה מהן אם עד שלא נגנבה בהמה נזר
- הרי זה נזיר¹¹; ואם אחר שנגנבה או שאבדה או
- שמתה נזר - אינו נזיר, שזה נזר בטעות¹².

(10) כבש לעולה, כבשה לחטאת, ואיל לשלמים, ככתוב בתורה במדבר ו, יד. (11) משנה, נזיר לב, א. ואין אומרים לו: אילו היית יודע שתיגנב בהמתך - כלום היית נודר, כי אין פותחים ב"נולד" = בדבר שנתחדש לאחר הנדר ואינו שכיח, כמבואר לעיל הל' נדרים פ"ח ה"ה, ובהל' שבועות פ"א, ה"יב. כי הואיל ואין זה שכיח, "גמר בלבו בשעת נדרו

- 1 שאיני יכול להיות בלא יין⁶³, או מפני שאני קוֹבֵר
- 2 את המתים⁶⁴ - הרי זה אינו נזיר⁶⁵; מפני שאֵלו
- 3 בקלל נדרי שגגות⁶⁶, שאינם צריכין שאלה לחכם,
- 4 כִּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ⁶⁷.

(61) בדפוס רומי, ובכ"י תימן: בדעת. (62) בדפ' ויניציאה, תיבה זו איננה. (63) ששותה יין לרפואתו. (64) וצריך להטמאות להם ולטפל בהם בשכרי, מחמת דוחקי, ולכן לא היה ברעתי לאסור עלי, שאין קוברים באותו מקום אלא הוא. (65) ומותר בכל (שם). (66) שהיה סבור. שהחכמים יתירו לשנות או להטמא. נדרי שגגות - כגון שאמר: ככר זה אסור עלי כקרבן אם אכלתי היום, ושכח שאכל היום, ראה לעיל הל' שבועות פ"ג, ה"ו, ובתוספות נזיר יא: דיבור-המתחיל נדרי שגגות. (67) לעיל הל' נדרים פ"ד, ה"א. הראב"ד מעיר, שבגמרא שם (נזיר יא:) אמרו, שהם "נדרי אונסים", אלא שרבינו מפרש כרש"י שם, בלשון השני, שלמעשה הרי זה נדר בשגגה, וקראוהו "אונס" מפני שלבו אנסו (= הטעו), שסבר שיתירו לו חכמים לשנות, וכן אמרו (שבועות כו). "לבך אנסך". והכוונה, שהיה שוגג בדבר (כסף-משנה). ויש לציין שבפירוש המשנה (שם) כתב רבינו: "מפני שהוא נדרי אונסין בלא ספק".

- 5 טז. האומר: הרי ידי נזירה, הרי רגלי נזירה - לא
- 6 אֶמֶר פְּלוֹם⁶⁸. הרי ראשי נזיר, כבדי נזירה - הרי זה
- 7 נזיר. זה הפלל: פל איבר, שאם ינטל מן החי -
- 8 ימות, אם אֶמֶר הרי הוא נזיר - הרי זה נזיר⁶⁹.

(68) נזיר כא: (69) שם, "זה הכלל, דבר שהנשמה תלויה בו, הרי זה נזיר" ורבינו שינה וכתב: "שאם יבטל מן החי ימות", בהתאם לשיטתו בהל' שחיטה פ"ח, ה"ט"ז, שהכבד אם הוא חסר מתחילת בריאתה - הבהמה כשרה, אבל אם ניטל מהבהמה הרי היא טריפה (שם כא). ולפיכך דקדק לכתוב: "שאם ינטל מן החי ימות" לכלול את הכבד, שחסרונו - כשר, ונטילתו - טריפה (אור שמח). והשווה לקמן הל' ערכין פ"ב, ה"א.

- 9 יז. האומר: הריני נזיר כשהיה לי בן, אם נולד לו
- 10 בן זכר - הרי זה נזיר; אָבֵל אם נולדה לו בת או
- 11 טַמְטוּם⁷⁰ או אַנְדְּרוֹגִינוֹס⁷¹ - אין זה נזיר⁷². אֶמֶר:
- 12 הריני נזיר כשהיה לי וָלֵד, אָפֵלוּ נולד לו בת או
- 13 טַמְטוּם וַאֲנְדְּרוֹגִינוֹס - הרי זה נזיר⁷³. הפילה אֶשְׁתּוֹ
- 14 - אינו נזיר⁷⁴. חֲזָרָה וְנִתְעַבְּרָה וְיָלְדָה - הרי זה נזיר⁷⁵.

(70) "שאיין לו לא זכרות ולא נקבות אלא אטום". (71) "שיש לו אבר זכרות ואבר נקבות" (הל' אישות פ"ב, הכ"ד, כה), ושניהם יש להם דין ספק זכר ספק נקבה, כמבואר שם. (72) משנה נזיר יב: שבלשון בני אדם אינו נקרא בן אלא זכר, ולא בת וכל אלו (רע"ב שם). (73) שם, שגם הטומטום נקרא ולד. ואין אומרים, לולד חשוב נתכוון (גמרא שם יג.). (74) שמא לא היה ולד של קיימא, ולא נולד לתשעה חדשים גמורים, ואין זה ולד. וספק נזירות להקל (רש"י שם). (75) שם במשנה "חזרה וילדה, הרי זה נזיר". ופירשו התוספות, ילדה מהריון אחר. וכתב הרדב"ז:

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

תמציל לומר: כל בפניו בוש הוא, וכו'. וכבר אמרנו שכל "אם-תמציל לומר" הלכה היא (רדב"ז).

ז. האומר: הריני נזיר פשיהיה לפלוני בן²⁶, ושמע חברו ואמר 'ואני' - הרי זה ספק: שמא לא נתפון אלא להיות נזיר כמותו²⁷, או לומר שאני אוהב אותו כמותך²⁸. וספק נזירות - להקל²⁹.

(26) ואותו פלוני לא היה במעמד זה. (27) שכל שלא בפניו אינו בוש ממנו, ולא נתכוין אלא לקבל עליו נזירות, והתפיסה בראשון. (28) כשם שאתה רוצה שיהיה לו בן, כך גם אני רוצה, אבל לא נתכוין לקבל עליו נזירות כלל (נזיר שם), בעיה שלא נפשטה. (29) טהרות פ"ד, מ"ב. שהרי הוא צריך להביא קרבנות במלאת ימי נזרו, ושמה אינו נזיר ונמצא שהכניס חולין לעזרה. ואפילו בדרך נדבה לא יוכל להביא, כי אין מביאים חטאת נדבה (ר"ן נדרים יט.).

ח. שנים שהיו מהלכים בדרך וראו אחד בא פגגדן, ואמר אחד מן השנים: זה ההולך פגגדנו שמעון הוא, ואמר חברו: ראובן הוא, ואמר זה³⁰: הריני נזיר אם יהיה ראובן³¹, ואמר האחר: הריני נזיר אם יהיה שמעון, הגיע אליהם והרי הוא ראובן - הרי זה נזיר³², ואם היה שמעון - הרי חברו נזיר, כמו שפגדו. וכן כל פיוצא פזה. לא הגיע אליהם, אלא חזר לאחוריו ונעלם מעיניהם, ולא ידעו מי הוא - אין אחד מהן נזיר³³.

(30) שאמר: ראובן הוא. (31) שיתקיים כדברי. (32) משנה, נזיר לב, ב. וכדעת בית-הלל שם. (33) שם, הואיל ולא נתברר דברי מי נתקיימו, הרי זו ספק נזירות - ולהקל, וכרבי יהודה שם לד, א.

ט. וכן האומר: הריני נזיר אם יהיה בכרי³⁴ זה מאה פור³⁵, והלך למדודו ומצאו שנגנב או שאבד - אינו נזיר³⁶. וכן כל פיוצא פזה. שספק נזירות - להקל³⁷.

(34) ערימת תבואה. (35) מידת תבואה, המכילה שלשים סאה, כמבואר לקמן הל' ערכין פ"ד, ה"א. (36) שלא גמר בדעתו להיות נזיר עד שיתברר הדבר כמו שאמר (נדרים יט. ובר"ן שם). (37) נזיר ח, א. וכרבי יהודה.

י. היו מהלכין בדרך וראו את הכרי³⁸ מרחוק, ואמר אחד מהם: הריני נזיר שזה חיה, ואמר אחר: הריני נזיר שזה בהמה, ואמר אחר: הריני נזיר שאין זה חיה, ואמר אחר: הריני נזיר שאין זה בהמה, ואמר אחר: הריני נזיר שאין זה לא חיה ולא בהמה, ואמר אחר: הריני נזיר שזה חיה וחיה - הרי כלם³⁹ נזירים; מפני שהפיו יש בו דרכים שזה פהן לחיה, ויש בו דרכים שזה פהן לבהמה, ויש בו דרכים שזה פהן לחיה ולבהמה⁴⁰, ויש בו דרכים שאינו שזה לא לפהמה ולא לחיה⁴¹. והוא הדין אם ראו אנדרוגינוס ונתלקו בו אם הוא איש או אשה, ונדרו

שיהיה נזיר בכל ענין, אפילו אם תיגנב בהמתו, לפי שסבור בלבו שלא תיגנב ('תוספות' נזיר שם, דיבור-המתחיל: מי שנדר). (12) שדעתו היתה לקבל נזירותו על אותה בהמה, ובשעה שנזר לא היתה ברשותו. (משנה, שם). והשווה הל' נדרים פ"ח, ה"ג: "מפני שהוא נדר טעות, והוא בכלל נדרי שגגות שהם מותרים". ולדעת ה'תוספות' בנזיר לב, ב - אינו נזיר, בתנאי שיתיר לו החכם. ורבינו סובר, שאינו נזיר כלל, ואינו צריך אפילו שאלה לחכם.

ג. המתפס בנזירות¹³ - הרי זה נזיר, כמו שפגדנו בדין כל המתפס בנדר¹⁴.

(13) שהתפס נזירותו בנזירות חבירו, כמפורש בסמוך בהלכה הבאה. (14) הל' נדרים פ"ג ה"ג, ש"המתפס בנדרים - חייב".

ד. היה נזיר עובר לפניו ואמר: הריני פזה - הרי זה נזיר¹⁵. נדר חברו בנזיר, ואמר הוא: פי כפיו מני¹⁶, או שאמר: שערי פשערו מלהגזו - הרי זה נזיר¹⁷. וכן אם שמע¹⁸ ואמר 'ואני' בתוך כדי דבור, [ושמע שלישי בתוך כדי דבור]¹⁹ של שני ואמר 'ואני', ואפילו הן מאה²⁰ - פלן נזירין²¹.

(15) נזיר ג, א. והשווה לעיל פ"א, ה"ו. (16) מלשנות יין. (17) שם כא, ב. אבל אמר: פי כפיו ושערי כשערו, לא אמר כלום, שהפה והשיער אינם דברים שהנשמה תלויה בהם (שם). וראה לעיל פ"א, ה"ז. (18) את חבירו ואמר: הריני נזיר. (19) שהוא כדי שאילת שלום תלמיד לרב: שלום עליך רבי (לעיל הל' שבועות פ"ב, ה"ז). (20) כל אחד בתוך כדי דיבור של קודמו. (21) נזיר כא, א. שכל אחד התפס בקודמו. ולפיכך אם נשאל הראשון על נדרו והותר - הותרו כולם, ואם נשאל השני והותר, השני ושל אחרי מותרים, והראשון אסור (שם). והשווה לעיל הל' נדרים פ"ד ה"ט, ובביאורנו שם ה"ג.

ה. האומר נד: הריני נזיר פשיהיה לי בן, וחברו אמר 'ואני'²² - הרי חברו נזיר מיד²³.

(22) אע"פ שיש להסתפק בכוונת דבריו, ולומר שנתכוין להיות נזיר לכשיוולד גם לו בן. (23) נזיר יג, א. שכוונת חבירו על גוף דברי הראשון ועיקרם, שאמר: הריני נזיר, וזוה התפס נזירותו. ואע"פ שזוהי בעיה בגמרא שם ולא נפשטה, מתוך שאמרו שם: "אם-תמציל לומר על גופו משמע" נראה שכן היא ההלכה, כקבלת הגאונים בכל "אם-תמציל לומר" שבבעיות הש"ס, שההלכה כ"אם-תמציל לומר" (רדב"ז).

ו. האומר לחברו: הריני נזיר פשיהיה לך בן, ושמע חברו ואמר 'ואני' - אין זה נזיר; שלא נתפון זה האחרון²⁴ אלא לומר: שאני אוהב שיהיה לך בן כמו זה, שהרי הוא בוש ממנו²⁵.

(24) להיות נזיר. (25) שלא להביע לו בפניו את רגשי חיבתו אליו, כדרך שהביע זה הראשון (נזיר שם). "אם-

60) רואים, שעניניהם פקוחות (= פתוחות). (61) עוורים.
62) ודבריו אמת, שיש ביניהם פקחים. (63) כי הפקחים
שבהם אינם סומים, והסומים שביניהם אינם פקחים,
ונתקיימו דבריו. (64) הרדב"ז מציין את מקור ההלכה
בתוספתא, ובתוספתא נזיר שלפנינו - איננה.

יג. קטן שהגיע לעונת נדרים⁶⁵ ונדר בנזיר - הרי
זה נזיר ומביא קרבנותיו, ואף על פי שעדיין לא
הביא שתי שערות⁶⁶, כשאר הנדרים⁶⁷. והאיש מדיר
את בנו קטן בנזיר, אף על פי שלא בא לעונת
נדרים⁶⁸, ואין האשה מדרת את בנה בנזיר. ודבר זה
הלכה מפי הקבלה הוא⁶⁹, ואינו נוהג כשאר נדרים.

65) שהוא בן שתיים-עשרה שנה ויום אחד, ויודע לשם מי
נדר, כמבואר לעיל הל' נדרים פ"א, ה"א-ד. (66) שאפילו
מלאו לו שלש-עשרה שנה ויום אחד, אלא שלא הביא שתי
שערות, עדיין לא נעשה גדול לשאר דברים. (67) שנדרו
קיים, וכמו שמתעים רבינו שם: "ודבר זה מדברי תורה,
שהמופלג הסמוך לאיש, הקדשו ונדרו נדר" ע"פ דברי
הש"ס נדה מו, ב. וכרבי יוחנן וריש לקיש שם, ולפיכך
מביא הקטן קרבנותיו, ואינם חולין בעזרה. (68) שהוא
פחות מבן שתיים-עשרה שנה ויום אחד. (69) שקיבל משה
מסיני (משנה, נזיר כח: וכרבי יוחנן בגמרא שם). וכתב
רבינו בפירוש המשנה שם: "מפי הקבלה - אין לו סמך
בתורה ולא רמז, והוא מה שאמר (בגמרא שם) הלכה היא
בנזיר". והשווה לקמן פ"ג ה"ב, ובהל' אבל פ"ג ה"ח,
ועוד. וכתב ה'מעשה רוקח' אע"פ שמצינו, שחנה הדירה את
שמואל בנה בנזירות, ככתוב (שמואל-א א, יא) "ומורה לא
יעלה על ראשו" (ראה במשנה שם סו. ולקמן פ"ג, ה"ט)
- על כרחנו לומר, שגם אביו אלקנה הסכים על ידה והדירו
גם הוא. וראה ברד"ק לשמואל שם, שאף הוא עמד על זה.
וב'אור המאיר' למורי רבי מאיר שפירא ז"ל סימן ל, לפלל
בזה הרבה.

יד. פיצד? האב שאמר לבנו הקטן: הרי אתה נזיר,
או שאמר: בני פלוני נזיר, או הרי זה נזיר⁷⁰, ושתק
הבן - הרי זה נזיר. ותיב האב לנהג בו כל דקדוקי
נזירות, ואם נטמא - מביא⁷¹ קרבן טמאה⁷²,
וכששילם נזירותו מביא קרבן טהרה, כשאר
הנזירים הגדולים.

70) וב'תוספות' נזיר כח, ב - דיבור-המתחיל האיש מדיר,
הוסיפו: או שצוה לבנו שיאמר הריני נזיר. (71) האב
בשביל בנו. (72) כדין נזיר גדול, וכמבואר לקמן פ"ו, ה"ג.
ומביא שתי תורים, אחת לעולה ואחת לחטאת, והכהן מולק
ואוכל מחטאתו ואין בזה משום נבילה (נזיר כט.).

טו. לא רצה הבן ומחה בידו זה או שמחו קרוביו,
או שגלח שערו או שגלחוהו קרוביו, שתי נעשה
מעשה שגלה דעתו⁷³ שלא רצה הוא או קרוביו
בנזירות זו - הרי זה אינו נזיר⁷⁴. ועד מתי יש לו
להדירו? עד שנגדיל ונעשה איש⁷⁵.

1 על דרך שנדרו אלו בפוי - הרי כלם נזירים;
2 שהאנדרוגינוס יש בו דרכים שוה בהן לאיש,
3 ודרכים שוה בהן לאשה⁴², ודרכים שאינו שוה בהן
4 לא לאיש ולא לאשה, ודרכים שהן שוין לאיש
5 ולאשה⁴³.

(38) "מין מורכב מן העז ומן הצבי . . . ולא הכריעו בו
חכמים אם מין בהמה או חיה היא" (לשון רבינו בפירוש
המשנה, ביכורים פ"ב, מ"ח). (39) ששה אנשים אלו.
(40) כמבואר בסמוך ה"א. (41) נמצאו כולם אמרו אמת
(משנה, נזיר לד. וכפירוש רבינו שם). (42) כמבואר בסמוך
ה"א. (43) ולפיכך נתקיימו דברי כולם (תוספתא נזיר פ"ג,
מ"א).

יא. וכל הדרכים האלו⁴⁴ - בעניני המצות, לא
בטבעו ותולדתו⁴⁶. וכן דרכי הפוי - בעניני המצות,
לא בטבעו ותולדתו⁴⁷. פיצד? דמו טעון פסוי,
כחיה⁴⁸; וחלבו אסור, כבהמה⁴⁹; והרי הוא כלאים
עם הבהמה וכן עם החיה, פאלו אינו חיה ולא
בהמה⁵⁰; וטעון שחיטה, כבהמה וחיה⁵¹. ויש בו
דרכים אחרים⁵², וכל אחד מהן יתבאר במקומו⁵³.
וכן אנדרוגינוס: מטמא בלבן, פאנשים⁵⁴; ומטמא
באדם, פנשים⁵⁵; ואינו נמקר בעבד עברי, לא
כאנשים ולא פנשים⁵⁶; וההרגו⁵⁷ - נהרג עליו,
כאנשים וכנשים⁵⁸. ויש בו דינים אחרים, וכל אחד
יפתב במקומו⁵⁹.

(44) של האנדרוגינוס. (45) במובן הדיני. (46) בכת"י
התימנים, כל הפסקה הזו בנוגע לכור, אינה. (47) דם
שחיתו. (48) אבל דם שחית בהמה, פטור מכיסוי.
(49) כחלב בהמה, אבל חלב חיה מותר. (50) ואסור
להרביעו לא על חיה ולא על בהמה אלא עם מינו.
(51) הכל במסכת ביכורים פ"ב מ"ח-יא. (52) והן מפורשות
במשנה, שם. (53) כגון בהל' יום טוב פ"ג, ה"א; הל'
ביכורים פ"ט, ה"ה; הל' אבות הטומאה פ"א, ה"ו ועוד.
(54) זבים ובעלי קרי. לוכן - כינוי לזרע הזכר. (55) שדם
זיבתו ונדתו טמא (בכורים פ"ד, מ"ב-ג). (56) שעבד עברי
אינו נמכר אלא האיש, וזה ספק נקיבה הוא. והבת נמכרת
כשהיא קטנה ע"י אביה, אבל אין האב מוכר את בנו לעבד
(שם מ"ה, וברע"ב). (57) במזיד. (58) שם מ"ד.
(59) הל' יבום פ"ו, ה"ח; הל' איסורי ביאה פכ"ב, ה"א;
הל' עדות פ"ט, ה"ג ועוד.

יב. וכן אם ראו אנשים באים כנגדם, מהם פקחים⁶⁰
ומהם סומים⁶¹, ואמר אחד: הריני נזיר שאלו
פקחין⁶², ואמר אחר: הריני נזיר שאין אלו פקחין,
ואמר אחר: הרי אני נזיר שאלו סומין, ואמר אחר:
הריני נזיר שאין אלו סומין, ואמר אחר: הריני נזיר
שאלו פקחין וסומין, ואמר אחר: הריני נזיר שאין
אלו לא פקחין ולא סומין⁶³ - הרי כלם נזירים⁶⁴.
וכן כל פיוצא בזה.

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(76) נזיר סא, א. (77) אף-על-פי שמקבלים מהם נדרים ונדבות כישיראל, וקרבתם קרב, אין נזירות חלה עליהם, ומותרים לשתות יין, ואין מביאין קרבנות נזירות (נזיר שם). וטעם הדבר, כי קרבנות נדריו - הם מצוה שבממונו, וכשמקדיש ממונו נתקדש, אבל הנזירות היא מצוה שבגופו, ולא נצטוו הגויים על מצוה זו (תורה תמימה, לפסוק זה). ובגמרא שם מפרש, שבנזיר נאמר: "לאביו ולאמו לא יטמא" - מי שיש לו טומאה. יצאו אלו, שאין להם טומאה, שאם נגעו במת לא נטמאו, וכן הכתוב אומר (במדבר יט, כ) "ואיש אשר יטמא . . . ונכרתה הנפש ההיא מתוך הקהל". יצאו אלו, שאין להם קהל.

יז. נָשִׁים וְעֶבְדִּים - יֵשׁ לָהֶן נִזְיֹרוֹת⁷⁸. וְהָאֵב אוֹ הַבֶּעַל מִפְּרִי נִזְיֹרוֹת הָאִשָּׁה, אִם רָצָה, כְּשֶׁאֵר הַנְּדָרִים⁷⁹. אֲבָל הָעֶבֶד - יֵשׁ לָרַבּוֹ⁸⁰ לִכְפֹּתוֹ⁸¹ לְשִׁתּוֹת וּלְהַטְמֵא לְמִתִּים. וְאִם לֹא כָּפָה אוֹתוֹ - נוֹהֵג בְּנִזְיֹרוֹת⁸².

(78) שבפירוש נאמר (שם ו, ב) "איש או אשה כי יפליא לנדור נדר נזיר", ועבדים - אע"פ שאין נפשם קנויה להם, יש להם נזירות, שנאמר (שם) "ואמרת אליהם" - לרבות את העבדים. (79) נזיר סב, ב. וראה לעיל הל' נדרים פ"א, ה"ח. (80) יכול. (81) למחות בידו כל זמן שירצה, בניגוד לאשה שאינו יכול לכופה, מכיון שנדרה בנזיר ולא היפר לה, שוב אינו יכול להפר (משנה, נזיר סא. וברש"י). (82) כאמור לעיל אות עז "ואמרת אליהם" - לרבות את העבדים, כשאין רבו מוחה בידו. וראה לעיל הל' נדרים פ"ג ה"ה, ובביאורנו.

יח. נָדַר הָעֶבֶד שֶׁאֵר נְדָרִים שֵׁשׁ בֶּהֶן עֲנוּי נִפְשׁוֹ⁸³ אוֹ שֶׁמְעַכְבִּין אֶת הַמְּלָאכָה, אוֹ שֶׁהֶעֱרִיף⁸⁴ - אֵין רַבּוֹ צָרִיף לְכַפֹּתוֹ⁸⁵, מִפְּנֵי שֶׁאֵין נִפְשׁוֹ קְנוּיָה⁸⁶ לוֹ וְלֹא יִחַוֵּל עָלָיו נִדְרָה⁸⁷. לָמָּה הַדָּבָר דּוֹמָה? לְאוֹסֵר פְּרוֹת אַחֲרֵים עֲלֵיהֶם⁸⁸. אֲבָל אִם אֵין שֵׁם עֲנוּי⁸⁹ וְלֹא דָּבָר שֶׁמְעַכֵּב מְלָאכָה - אֵינוֹ יִכּוֹל לְכַפֹּתוֹ⁹⁰. נָדַר עֶבְדּוֹ בְּנִזְיֹרוֹת, וְאָמַר לוֹ: מוֹפֵר לָךְ - יֵצֵא לְחֵרוֹת⁹¹, וְחֵיב לְהַשְׁלִים נִזְיֹרוֹתוֹ⁹²; שֶׁהָעֶבֶד פּוֹפִין אוֹתוֹ וְאֵין מִפְּרִין לוֹ, וְאִם הֵפֵר - יֵצֵא לְחֵרוֹת⁹³.

(83) ומכחישים את גופו. (84) שאמר: ערכי עלי, או ערך פלוני עלי, שנותן להקדש כפי שני הנערך, ראה לקמן הל' ערכין פ"א, ה"ב. (85) לבטל נדרו. (86) והתורה אמרה (שם, ל, ג) "לאסור אסר על נפשו" יצא זה שאין נפשו קנויה לו אלא משועבד הוא לרבו (נזיר סב:). (87) וגם הערכים הם נדר, כמבואר לקמן הל' ערכים פ"א, ה"א. (88) שאין האיסור חל, כמבואר בנדרים פה, ב. (89) הגוף והנפש. (90) לבטל נדרו, שהרי אין רבו מפסיד כלום, ונדרו חל. ובנזיר שם, אומר אביי, הטעם שאין העבד יכול לידור נדר שיש בו עינוי נפש, שנאמר (ויקרא ה, ד) "נפש כי תשבע . . . להרע או להטיב", מה הטבה רשות, אף הרעה רשות. יצא להרע לאחרים שאין הרשות בידו. ובנדר שיש בו עינוי נפש, גופו נכחש, וגורם רעה לרבו. וראה לעיל הל' שבועות פ"ב, ה"ו: "עבד שנשבע, אין רבו צריך לכפותו והרי הוא

(73) ובדפוס רומי, וכן בכת"י התימנים: שגילה דעתם. (74) משנה, שם כח, ב. וראה לקמן פ"ט, ה"ב. וכתבו ה'תוספות' שם, דוקא כשמיתו מיד כששמעו, אבל אם בתחילה לא מיתו, ואחר שהתחילה הנזירות מיחו, אין בכך כלום. וכן פירש רבינו שם: "וכל זמן שחלה עליו הנזירות והתנהג בה, אינו יכול לא הוא ולא קרוביו לבטלה". ובתוספתא שם פ"ג, מ"ט שנינו: "הדירו כשהוא קטן וגלח, או שהביא שתי שערות, בטלה הימנו נזירות אביו". ונראה, ששתי שערות מבטלות הנזירות, אף לאחר שהתחיל כבר למנות ימי נזירותו ('תוספות' שם). וראה ב'תוספות' יו"ט' לסוטה פ"ג, מ"ה. והרא"ש בפירושו לנזיר כח, ב - מסתפק אם שתה הבן יין או שנטמא למתים, אם מחאתו מחאה, כי אין אלו דומים לגילוח, שהוא מעשה בגופו. וב'אור שמח' מכריע, שאם שתה הבן בעצמו מרצונו הרי זו מחאה, אבל השקוהו קרוביו או טימאוהו אין זו מחאה, שהמגלח את הנזיר לוקה (לקמן פ"ה, ה"א), ולפיכך מחאתם מחאה. אבל המשקה את הנזיר והמטמאו, אינו לוקה (שם, ה"כ) ולפיכך אין מחאתם מחאה. (75) שיהיה בן שלש-עשרה שנה ויום, ויביא שתי שערות, כי עד אז עדיין קטן הוא לכל המצוות שבתורה (נזיר כט:) כדעת רבי.

1 טז. הָעוֹבְדֵי פּוֹכְבִּים וּמְזֻלוֹת - אֵין לָהֶן נִזְיֹרוֹת⁷⁶;
2 שְׁנֵאמַר: הֵבֵר אֶל פְּנֵי יִשְׂרָאֵל⁷⁷.

נקודות משיחות קודש

"הגויים אין להם נזירות, שנאמר דבר אל בני ישראל".

וצריך להבין מדוע לא פירט שמותרים ביין ובתגלחת, ויובן בהקדים שמצינו גדר של שבועה ונדר גם קודם מתן-תורה כמו שבועת אבימלך, שלכאורה צ"ע מאיזה טעם התחייב לקיים שבועתו, והרי אין דין שבועה בכלל ז' מצוות בני נח. ויש לומר על-פי מה שפירש ה'חזקוני' שבני דור המבול נענשו על שלא שקיימו מצוות שחייבים בני אדם לשמורן מכח סברת הדעת אע"פ שלא נצטוו. וכן כתב רבינו ניסים גאון (בהקדמתו למסכת ברכות) "כל המצוות שהן תלוין בסברא ובאובנתא דלבא, כבר הכל מתחייבים בהן למן היום אשר ברא אלקים אדם על הארץ, עליו ועל זרעו אחריו לדורי דורים". ועפ"ז יש לומר, שגם שמירת מוצא שפתיו נכלל בדברים שחייבים בהם, מכח "סברת הדעת" אף שאינם בכלל שבע מצוות בני נח.

עפ"ז יש לומר, שלא בכל מקרה יהיה הגוי מותר ביין ותגלחת, ותלוי באיזה אופן קיבל עליו את הנזירות, אם אמר "הריני נזיר כישראל" הרי בזה לא חל עליו דין נזיר כלל, כיון שנתמעט מדין נזירות התורה, והרי זה כנשבע על דבר שאי אפשר לו לקיים שאין כאן שבועה, ובמילא מותר ביין ובתגלחת. אבל אם אמר "הריני נזיר מן התגלחת" או "מן היין", חייב לשמור מוצא שפתיו לא מדין נזיר אלא "מכח סברת הדעת". ולכן לא פירט הרמב"ם שמותר ביין ובתגלחת, כי ישנם מקרים שבהם יהיה חייב מצד שמירת מוצא שפתיו.

(על-פי לקר"ש חלק ל"ח עמוד 30)

טהור שנשבע כקודם שנשבע, ושבועה אפילו אין בה עינוי נפש אינה חלה עליו, וכבמבואר בבאורנו שם, שהשבועה היא איסור נפשו על החפץ ו"אין נפשו של עבד קנויה לו" וכלשון רבינו כאן, אבל הנדרים הם איסור החפץ על עצמו, וכשאין בהם עינוי נפש חלים עליו (תוספות יו"ט) נזיר פ"ט, מ"א. (91) משנה, נזיר סב, ב: "היפר לעבדו יצא לחירות" וכו'. והטעם, כיון שלא כפה אותו בדרך העבדים אלא היפר לו כמנהג בני חורין, גילה דעתו שאין לו רשות עליו, הואיל ונהג בו מנהג בתו ואשתו, וכדברי רבינו בהל' עבדים פ"ח, הי"ז: "אמר לו רבו מופר לך - יצא לחירות, שכיון שלא כפה אותו במקום שיש לכפותו, גילה דעתו שהפקיע שעבודו". והראב"ד חולק וגורס במשנה: "היפר לעבדו ויצא לחירות, משלים נזירותו". הוא שונה ויצא בוא"ו. וגירסת משנתנו כגירסת רבינו "יצא לחירות" בלי וא"ו. (92) נזיר, שם. (93) ואין זה גרוע מעבד שאמר לו רבו לקרוא שלשה פסוקים בתורה בפני ציבור שיצא לחירות, וכופים את רבו לכתוב לו שטר שחרור, כמבואר בהל' עבדים שם, ע"פ דברי הש"ס בגיטין מ, א.

- כ. נזירות נהגת בפני הבית¹⁰² ושללא בפני הבית¹⁰³.
לפיכך, מי שנדר בנזיר בזמן הזה - הרי זה נזיר לעולם¹⁰⁴, שאין לנו בית פדי שיביא קרבנותיו במלאת ימי נזרו.

(102) בזמן שבית המקדש קיים. (103) שהרי היא נדר כשאר נדרי איסור הנוהגים גם שלא בפני הבית. וכן שנינו במשנה (נזיר לב:): "כשעלו נזירים מן הגולה ומצאו ביהמ"ק חרב . . . אמרו, כל שנזר עד שלא חרב ביהמ"ק - נזיר (= וחייב לנהוג בנזירות), ומשחרב ביהמ"ק אינו נזיר", שיכול לומר אילו הייתי יודע שהבית חרב, לא הייתי נודר (רש"י ו'תוספות' שם), ומכאן אתה למד, שאילו ידע שחרב הבית ונדר - הרי זה נזיר (רדב"ז). (104) ויתכן שאם הכביד שערן "מקל בתער משנים-עשר חודש עד שנים-עשר חודש", כדן נזיר עולם, המבואר לקמן פ"ג, הי"ב.

- כא. אין הנזירות נהגת אלא בארץ ישראל¹⁰⁵. ומי שנדר בחוצה לארץ - קונסין אותו ומחביבין אותו לעלות לארץ ישראל ולהיות נזיר בארץ ישראל פמנן הימים ששנדר¹⁰⁶. לפיכך¹⁰⁷, מי שנדר בזמן הזה בחוצה לארץ - פוסין אותו לעלות לארץ ישראל ולהיות נהג שם נזירות עד שימות או עד שיבנה המקדש ויביא קרבנותיו במלאת ימי נזרו¹⁰⁸.

(105) שהרי גזרו טומאה על ארץ העמים (נזיר נד. והל' טומאת מת פ"א, ה"א), נמצא שאינו יכול למנות שם נזירות בטהרה, והרי זה כאילו נדר והוא בבית הקברות, ראה לקמן פ"ו, ה"ח. (106) שאם נדר להיות נזיר מאה יום, הרי זה מונה מאה יום בעלותו לארץ ישראל, למרות שהשלים כבר את נזירותו בחוץ לארץ (משנה בנזיר יט: וכבית הלל). וראה בגמרא שם כ, א - שקונסים אותו "בתחילת נזירות". כלומר, מתחיל וחוזר ומונה כל ימי נזירותו כפי שקיבל בתחילה. ושם במשנה מסופר: "מעשה בהילני המלכה, שהלך בנה למלחמה, ואמרה אם יבוא בני מן המלחמה בשלום, אהא נזירה שבע שנים, ובא בנה מן המלחמה והיתה נזירה שבע שנים, ובסוף שבע שנים עלתה לארץ והורוה בית-הלל שתהיה נזירה עוד שבע שנים אחרות" וכו'. וכל זה מדברי חכמים, אבל מן התורה נזירות שבחוץ לארץ היא נזירות גמורה, שהרי טומאת ארץ העמים אינה אלא מדרבנן, ומן התורה טהור גמור הוא, ועלה לו מניינו. וכן נראה מדברי רבינו בסמוך הכ"ב, שחייב לנהוג

- יט. עבד שנדר בנזירות וברח או שהלך מרב⁹⁴ -
הרי זה אסור לשנות יין, פדי שיעטער ויחזר
לרשות רבו⁹⁵. נזר והשלים נזירותו וגלח⁹⁶, ולא
ידעו⁹⁷ רבו, ואחר כך יצא לחרות⁹⁸ - הרי זה יצא
ידי נדרו⁹⁹; אבל אם נדר ולא גלח ויצא לחרות -
לא יצא ידי נדרו¹⁰⁰. נטמא ואחר כך יצא לחרות -
מונה משעה שנטמא¹⁰¹.

(94) בדפוס רומי, וכן בכת"י התימנים: שהלך רבו. וכן נראה מפירוש הרדב"ז. (95) שעדיין לא יצא לחירות בבירחתו, כשם שלא יצא לחירות בהליכת רבו. ומטעם זה הביאו רבינו כאן, כדי להשוות בריחת העבד להליכת רבו, לומר, הואיל ולא יצא לחירות, קונסים את העבד, שלא ישתה כדי שיעטער ויחזור לרבו ויכופהו לשנות. וכל זה משום תקנת רבו (נזיר סב: וברש"י). ואע"פ שרבי יוסי חולק על זה, פסק רבינו כרבי מאיר, משום שסוגיית הש"ס שם פירשה את דברי רבי מאיר באחרונה, אחרי רבי יוסי, ודאי מפני שהלכה כמותו (רדב"ז). וב'מעשה רוקח' מתוך, הואיל וזהו קנס לעבד, שישב לרבו, עלינו לומר הלכה כרבי מאיר בגזירתו, כדברי רב נחמן בכתובות ס, ב. (96) כדן כל נזיר במלאת ימי נזרו. (97) צ"ל: ולא ידע, וכן בדפוסים קדומים. (98) אע"פ שאילו ידע, יתכן שהיה כופהו ונתבטלה נזירותו. (99) הואיל ונגמרה נזירותו, ורבו לא הספיק לכופו (תוספתא נזיר פ"ו, מ"ה). (100) תוספתא שם, הואיל ולא נשלמה נזירותו, שמחוסרת גילוח, לא יצא ידי נזרו וחייב לנהוג נזירות אחרת. וטעם הדבר, שכל נזירות שנוהג העבד שלא מדעת רבו, נחשבת "נזירות ספק", שמא ישמע רבו ויכופו ויבטל נזירותו, ולפיכך כשלא השלים נזירותו ויצא לחירות, אין המנין שמנה בעודו עבד, עולה לו, כי שמא אם היה עדיין עבד היה רבו כופהו ומבטל כל המנין, ואין מנין הספק עולה לו לנזירות ודאי שחלה עליו לאחר שנשתחרר ('מרכבת המשנה'). (101) תוספתא, שם. ופירוש הדברים, אע"פ שיצא לחרות, אינו מביא קרבנות טומאה כדן כל נזיר

14 ג. פֶּרֶשׁ זְמַן יוֹתֵר מִשְׁלֹשִׁים יוֹם, כְּגוֹן שֶׁאָמַר: אֶחָד
15 וּשְׁלֹשִׁים אוֹ אַרְבָּעִים אוֹ מֵאָה יוֹם, אוֹ מֵאָה שָׁנָה -
16 הָרִי זֶה נָזִיר בְּזִמְנָן שֶׁפָּרַשׁ, לֹא פָחוֹת וְלֹא יוֹתֵר.

17 ד. הָאוֹמֵר: הָרִינִי נָזִיר שְׁעָה אַחַת - הָרִי זֶה נָזִיר
18 שְׁלֹשִׁים יוֹם³. אָמַר: הָרִינִי נָזִיר שְׁלֹשִׁים יוֹם וְשְׁעָה
19 אַחַת - הָרִי זֶה נָזִיר אֶחָד וּשְׁלֹשִׁים יוֹם; שָׁאִין נֹזְרִין
20 שְׁעוֹת⁴.

(3) כיוון שאין נודרים שעות, שנאמר "ימי נזרו" - מלמד
שאינן נזירות לשעות, ואין נזירות פחותה משלושים יום, הרי
זה נתכוון לנזירות שלמה. (4) והרי זה כאילו אמר: הריני
נזיר אחד ושלושים יום.

21 ה. הָאוֹמֵר: הָרִינִי נָזִיר מִכָּאֵן עַד מְקוֹם פְּלוֹנִי, אִם
22 לֹא הִחֲזִיק בְּדֶרֶךְ⁵ - הָרִי זֶה נָזִיר שְׁלֹשִׁים יוֹם בְּלִבְדּוּ;
23 שֶׁלֹּא נִתְּכַן זֶה אֵלָּא לְנִזְרוֹת גְּדוּלָּה, וְהָרִי לֹא פָּרַשׁ
24 זְמַן⁶. וְאִם הִחֲזִיק בְּדֶרֶךְ⁷: אִם הָיָה מִהֶלֶךְ פָּחוֹת
25 מִשְׁלֹשִׁים יוֹם - הָרִי זֶה נָזִיר שְׁלֹשִׁים יוֹם⁸; וְאִם הָיָה
26 יוֹתֵר מִשְׁלֹשִׁים יוֹם - הָרִי זֶה נָזִיר נִזְרוֹת אַחַת כְּמִנְיָן
27 הַיָּמִים⁹.

(5) שלא יצא ללכת לשם. (6) והרי זה כאילו אמר ארוכה
לי נזירות זו כמכאן ועד מקום פלוני. (7) שהתחיל ללכת
בדרך המוליכה למקום פלוני. (8) שאין נזירות פחותה
משלושים יום. (9) שמכאן ועד אותו מקום. ופירושה
בגמרא שם ז. "כשהחזיק בדרך". שהדעת מוכיחה, שנתכוון
להיות נזיר כל זמן שיהיה בדרך. והתוספות שם פירשו:
שבוודאי מפני אונסי הדרך קיבל עליו נזירות להינצל מסכנת
הדרך למספר מהלך ימים עד מקום פלוני.

28 ו. מִי שֶׁאָמַר: הָרִינִי נָזִיר שְׁתֵּי נִזְרוֹת אוֹ שְׁלֹשׁ אוֹ
29 אַרְבַּע - הָרִי זֶה נָזִיר כְּמִנְיָן שֶׁאָמַר, כָּל נִזְרוֹת מִהֵן
30 שְׁלֹשִׁים יוֹם. וּבִסּוֹף כָּל שְׁלֹשִׁים וּשְׁלֹשִׁים¹⁰ מְגַלֵּחַ
31 וּמִבִּיא קֶרְבָּנוֹתָיו וּמִתְחִיל לְמִנּוֹת נִזְרוֹת שְׁנִיָּה. אִפְלוּ
32 אָמַר: הָרִינִי נָזִיר מֵאָה אֶלֶף נִזְרוֹת, שָׁאִי אֶפְשָׁר
33 שְׁיִחֲיָה בְּזִמְנָן הַזֶּה - הָרִי זֶה מוֹנֶה אַחַת אַחֶר אַחַת
34 עַד שְׁיָמוּת¹¹ אוֹ עַד שִׁשְׁלִים מִנְיָן נִזְרוֹתָיו¹².

(10) ביום שלוששים ואחד. (11) ומגלח בכל שלוששים יום
כנ"ל. (12) ואין לו דין של נזיר עולם, אלא מגלח בסוף
כל שלוששים ומביא קרבנותיו.

35 ז. הָאוֹמֵר: הָרִינִי נָזִיר כְּמִנְיָן יָמוֹת הַשָּׁנָה - מוֹנֶה
36 נִזְרוֹתָיו כְּמִנְיָן יָמוֹת הַשָּׁנָה¹³. אִם פָּרַשׁ שְׁנוֹת הַחֲמִשָּׁה
37 - מוֹנֶה שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשָׁשִׁים וְחֲמִשׁ נִזְרוֹת, כָּל אַחַת
38 מֵהֵן שְׁלֹשִׁים יוֹם¹⁴; וְאִם פָּרַשׁ שְׁנַת הַלְּבָנָה - מוֹנֶה
39 שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְאַרְבַּע וְחֲמִשִּׁים נִזְרוֹת; וְאִם סָתָם -
40 מוֹנֶה שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְאַרְבַּע וְחֲמִשִּׁים נִזְרוֹת. שֶׁהָרִי
41 בְּאַרְנוֹ, שֶׁכָּל הַנְּדָרִים הוֹלְכִין אַחֵר לְשׁוֹן בְּגֵי אָדָם,
42 וְכִּי שְׁנֵי הַחֲמִשָּׁה שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְחֲמִשָּׁה וְשָׁשִׁים יוֹם
43 מוֹנִין לָהּ¹⁵, וְכִּי שְׁנֵי הַלְּבָנָה שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְאַרְבַּעָה

נזירות בחוץ-לארץ מצד הדין. וכן הקנס אינו אלא חיובו
לעלות לארץ ישראל ולחזור ולמנות שם (כסף-משנה).
(107) הואיל ואסור לו לשהות בחוץ-לארץ מפני טומאתה.
(108) והראב"ד שואל, והלא בזמן הזה כולנו טמאים טומאת
מת, ואין לנו אפר פרה להטהר, ואין הפרש בין ארץ ישראל
לחוץ לארץ, למה נכוף אותו לעלות לארץ ישראל. ולדבריו
אסור להזיר בכל מקום, אולם דעת רבינו, הואיל וגזרו
טומאה על ארץ העמים, נמצא כל שעה שהוא נמצא שם,
הוא מוסיף טומאה על טומאתו, ולפיכך כופים אותו לעלות
לא"י, שלא יוסיף טומאה בכל שעה (רדב"ז). והוסיף ה'כסף
משנה' שבארץ ישראל אין שום איסור להזיר כיום, שאע"פ
שכולנו טמאים טומאת מת, אם אחר שנזיר יזהר מלהטמא,
מה איסור יש בזה!

1 כב. וְכָל זְמַן שֶׁהוּא בַּחוּצָה לְאֶרֶץ הָרִי זֶה אִסוּר
2 לְשִׁתּוֹת יַיִן וְלִהְטֵמֵא לְמִתִּים וּלְגִלְתִּי, וְכָל דְּקִדְּוִי
3 נִזְרוֹת עָלָיו, וְאִם עַל פִּי שָׁאִין יָמִים אֵלּוּ עוֹלִין
4 לַיּוֹם¹⁰⁹. וְאִם עֲבָר שְׁתָּה אוֹ גִלְתִּי אוֹ גִּנַּע בְּמֵת וּבִיּוֹצֵא
5 בְּנִגְיָעָה¹¹⁰ - לֹקְהָה¹¹¹.

(109) כדין נדר בנזיר והוא טמא מת, שחלה עליו נזירות,
אע"פ שימי טומאתו אינם עולים לו, כמבואר לקמן פ"ז,
ה"ז. (110) שנשא את המת או האהיל עליו, כמבואר לקמן
פ"ז, ה"ה. (111) כי אע"פ שכולנו טמאי מתים, אין זה
"מחולל ועומד", אלא הרי זה כנטמא למת ופירש, וחזר
ונגע, שלוקה על כל נגיעה, כמבואר לקמן פ"ה, ה"ז.

יום חמישי ב' שבט ה'תשע"ח

פֶּרֶק נְשִׁינִי

(1) זמן סתם נזירות, ודין האומר: הריני נזיר כמנין ימות
השנה, ההבדלים בין נזיר עולם לנזיר לזמן קצוב, נזירות
שמשון ונזירות שמואל הרמתי, המקבל נזירות כשער ראשו
או כעפר הארץ.

6 א. סָתָם נִזְרוֹת - שְׁלֹשִׁים יוֹם. כִּיצַד? מִי שֶׁאָמַר:
7 הָרִינִי נָזִיר - אֵין פָּחוֹת מִשְׁלֹשִׁים יוֹם. וְאִפְלוּ אָמַר:
8 הָרִינִי נָזִיר נִזְרוֹת גְּדוּלָּה עַד מֵאֵד הַרְבֵּה - הָרִי זֶה
9 נָזִיר שְׁלֹשִׁים יוֹם, שֶׁהָרִי לֹא פָּרַשׁ זְמַן.

10 ב. פֶּרֶשׁ זְמַן פָּחוֹת מִשְׁלֹשִׁים, כְּגוֹן שֶׁאָמַר: הָרִינִי
11 נָזִיר יוֹם אֶחָד, אוֹ עֶשְׂרֵה יָמִים, אוֹ עֶשְׂרִים יוֹם -
12 הָרִי זֶה נָזִיר שְׁלֹשִׁים יוֹם; שָׁאִין נִזְרוֹת פָּחוֹתָה
13 מִשְׁלֹשִׁים יוֹם. וְדָבָר זֶה הִלְכָּה מִפִּי הַקְּבֵלָה².

(2) "מפי הקבלה - אין לו סמך בתורה ולא רמז והוא מה
שאמרו (בגמרא שם) הלכה היא בנזיר". אמנם בנזיר ה,
אמרו: "קדוש יהיה - יהיה בגימטריה שלוששים". אבל רבינו
בפירושו למשנה שם כותב, שהיה להם דבר זה בקבלה,
אלא, שסמכו על הפסוק דרך סימן בלבד, "כי אין לנו
לסמוך על גימטריא". וראה בנזיר ו: שדרשו: "קדוש יהיה
גדל פרע - אין גדול פרע פחות משלושים יום". שדרך בני
אדם לגדל שער שלוששים יום ועד אז אין בו כובד.

העדות (הואיל ומכחישות זו את זו) ואין כאן נזירות". וראוי להעיר, שבגמרא אמרו: "לא נחלקו בית שמאי ובית הלל, על שתי כיתי עדים ... שיש בכלל חמש שתיים. על מה נחלקו על כת אחת, אחד (=עד אחד) אומר שתיים ואחד אומר חמש, שבית שמאי אומרים נחלקה עדותם ובית הלל אומרים יש בכלל חמש שתיים". וב"לחם משנה" תמה למה לא הביא רבינו דין זה? ויש להשיב, שרבינו סומך על מה שיכתוב בהלכות עדות פרק ג הלכה ג: "אפילו אמר האחד מנה הלווהו והשני אומר מאתיים חייב לשלם מנה, שבכלל מאתיים מנה".

- י. מי שְׁנָזַר שְׁתֵּי נְזִירוֹת, בֵּין שְׁנָזַר שְׁתֵּיהֶן בְּבֶת אַחַת²⁵ בֵּין שְׁנָזַר זֶה אַחֶר זֶה, כְּגוֹן שֶׁאָמַר: הֲרִינִי נָזִיר יוֹם, הֲרִינִי נָזִיר יוֹם, וּמָנָה אֶת הָרִאשׁוֹנָה וְהַפְּרִישׁ קֶרְבָּן²⁶, וְאַחֵר כֶּף נִשְׁאָל²⁷ עַל הָרִאשׁוֹנָה וְהַתִּיר נָדָרוֹ - עָלְתָה לוֹ רִאשׁוֹנָה בִּשְׁנֵיהֶן²⁸, וּמִבֵּיא זֶה הַקֶּרֶבֶן וְנִפְטָר. וְאִפְלוּ הִבִּיא בִּפְתָּרוֹ²⁹, וְאִפְלוּ גִלַּח שְׁעָרוֹ³⁰, וְאַחֵר כֶּף נִשְׁאָל עָלֶיהָ - עָלְתָה לוֹ רִאשׁוֹנָה בִּשְׁנֵיהֶן. שְׁהָרִי אֵין הַשְּׁנִיָּה חִלָּה אֵלָּא לְאַחֵר הָרִאשׁוֹנָה³¹, וְהָרִאשׁוֹנָה פִּיּוֹן שְׁהַתִּירָהּ כָּאֵלוּ אֵינָה מַעֲקָרָהּ³².

(25) שאמר: הרי עלי שתי נזירות. (26) לתגלחתו. (27) לחכם, שיחיר לו את נדר נזירותו. (28) המניין שמנה לראשונה יעלו לשם הנזירות השנייה, ולא יטרוך לשמור עוד נזירות שנייה. (29) הקריב קרבנותיו. (30) על הראשונה. (31) כי מי גרם לשנייה, שלא תחול תחילה להיות מניין הראשון שלה, ראשונה הייתה מעכבתה. (32) שהחכם עוקר את הנדר מעיקרו, ונמצא המניין למפרע של שנייה".

- יא. מי שְׁאָמַר: הֲרִינִי נָזִיר לְעוֹלָם, או הֲרִינִי נָזִיר כָּל יְמֵי חַיִּי - הֲרִי זֶה נָזִיר לְעוֹלָם. וְאִם אָמַר: הֲרִינִי נָזִיר אֶלֶף שָׁנָה - הֲרִי זֶה נָזִיר לְזִמָּן קָצוּב, וְאֵף עַל פִּי שְׂאֵי אֶפְשָׁר שִׁחִיחָה הָאֵדָם אֶלֶף שָׁנָה.

- יב. וּמָה בֵּין נָזִיר עוֹלָם לְנָזִיר לְזִמָּן קָצוּב? שֶׁהַנָּזִיר לְזִמָּן - אֶסּוּר לְגַלַּח עַד סוֹף יְמֵי נָדָרוֹ; שֶׁנֶּאֱמַר: כָּל יְמֵי נְדָר נָדָרוֹ תַּעַר לֹא יַעֲבֹר עַל רִאשׁוֹ עַד מְלֹאת הַיָּמִים. וְנָזִיר עוֹלָם, אִם הִכְבִּיד שְׁעָרוֹ - מִקְלָל³³ בְּתַעַר מְשֻׁנִּים עֶשְׂרֵי חֹדֶשׁ עַד שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי חֹדֶשׁ, וּמִבֵּיא קֶרְבָּנוֹ שֶׁלֹּשׁ בִּהְמוֹת³⁴ פְּשִׁיגָלָה; שֶׁנֶּאֱמַר: וַיְהִי³⁵ מִקֵּץ יָמִים לְיָמִים אֲשֶׁר יִגְלַח, כִּי כָבֵד עָלָיו וּגְלַחוֹ³⁶. וְאִבְשָׁלוּם נָזִיר עוֹלָם הִיָּה³⁷. וְדָבָר זֶה³⁸ הִלְכָה הִיא מִפִּי הַקְּבִלָה³⁹. וְנָזִיר עוֹלָם שֶׁנִּטְמָא - הֲרִי זֶה מִבֵּיא קֶרְבָּן טְמֵאָה וּמִגְלַח תְּגִלַּחַת טְמֵאָה, כְּמוֹ נָזִיר לְזִמָּן קָצוּב⁴⁰.

(33) ולא מגלח לגמרי, כאבשלום, שלא גילח לגמרי, שהרי נתלה בשעריו. ומעשה תלייתו סמוך לגילווחו היה. (34) לעולה ולחטאת ולשלמים, כדין תגלחת הטהרה. (35) צריך להיות: והיה, כלשון הכתוב, וכן בכתב יד

- 1 וַחֲמִשִּׁים יוֹם מוֹנִין לָהּ¹⁶, וְאֵין קוֹרִין כָּל הָעָם שָׁנָה סֶתֶם אֵלָּא לְשֹׁנֵת הַלְבָּנָה¹⁷.

(13) נזירות של שלושים יום כנגד כל יום מימי השנה. (14) נמצא שהוא נוהג נזירות שלושים שנה. (15) ובהלכות קידוש החודש פרק ט הלכה א כותב רבינו: "שנת החמה יש מחכמי ישראל שאומרים שהיא שס"ה יום ורביע יום שהוא שש שעות; ויש מהם שאומרים: שהיא פחות מרביע היום". (16) ורבינו שם פרק ו, הלכה ד כותב: "שנה של לבנה ... שלוש מאות יום וארבעה וחמישים יום, ושמונה שעות, ושמונה מאות וששה ושבעים חלקים" וכו'. (17) ולפיכך אם נדר כמניין ימות השנה סתם הרי זה מונה נזירותו כמניין ימי שנת הלבנה.

- ח. הָאוֹמֵר: הֲרִינִי נָזִיר אַחַת וּמַחְצָה - הֲרִי זֶה נָזִיר שְׁתֵּי נְזִירוֹת¹⁸. אָמַר: הֲרִינִי נָזִיר יוֹם אֶחָד, או שְׁאָמַר: הֲרִינִי נָזִיר וְשָׁעָה אַחַת - הֲרִי זֶה נָזִיר שְׁתֵּי נְזִירוֹת¹⁹. אָמַר: הֲרִינִי נָזִיר וְאַחַת - הֲרִי זֶה נָזִיר שְׁתֵּים²⁰. הֲרִינִי נָזִיר וְאַחַת וְעוֹד - הֲרִי זֶה נָזִיר שְׁלֹשׁ נְזִירוֹת. הֲרִינִי נָזִיר וְאַחַת וְעוֹד וְשׁוּב - הֲרִי זֶה נָזִיר אַרְבַּע נְזִירוֹת. הֲרִינִי נָזִיר שְׁלֹשִׁים יוֹם וְיוֹם אֶחָד - הֲרִי זֶה נָזִיר נְזִירוֹת אַחַת שָׁל שְׁלֹשִׁים וְאַחַד יוֹם²¹.

(18) כיוון שאמר: הריני נזיר, חלה עליו נזירות אחת. וכשהוסיף ואמר: ומחצה, קיבל עליו נזירות שנייה, כאילו אמר: ועוד מחצה, והואיל ואין נזירות פחותה משלושים יום, הרי זה נזיר שתי נזירות. (19) שהאומר: הריני נזיר שעה אחת, הרי זה נזיר שלושים יום. (20) כשאמר: ואחת, נתכוון להוסיף נזירות שנייה. (21) כאן הפסיק בתיבת: "שלושים" בין הריני נזיר לתיבת: ויום אחד, נמצא שלא נתכוון זה לקבל עליו נזירות נוספת, אלא למנות ימי נזירותו כמה יהיו, והרי זה כאילו אמר: הריני נזיר שלושים ואחד יום, שהכול מצטרף למניין אחד. אלא, שבגמרא שם אמר רב: אין הדברים אמורים, אלא כשאמר הריני נזיר שלושים ואחד יום, אבל אמר: הריני נזיר שלושים יום ויום אחד - נזיר שתיים. מכיוון שהוסיף תיבת יום, נתכוון לנדור שתיים, ומטעם זה החליט בעל "לחם משנה" שיש כאן טעות סופר, וצריך להיות בדברי רבינו: "הריני נזיר שלושים ואחד יום" וכן נראה גם מדברי ה"כסף משנה", אלא שבכל הדפוסים הקדומים וכן בכתב יד התימנים, כתוב: "שלושים יום ויום אחד", ולפיכך נראה שסמך רבינו על הירושלמי האומר: ברייתא חולקת על רב, שהרי שנינו: "לא נחלקו רבי ישמעאל ורבי עקיבא על האומר: הריני נזיר שלושים יום ויום אחד שאינו נזיר אלא אחת" וכו'. וזה שלא כרב, ולפיכך פסק רבינו כמותה.

- ט. מי שֶׁהָיוּ שְׁתֵּי בִּתְיֵי²² עֲדִים מַעֲיִדִין אוֹתוֹ, אֵלוּ מַעֲיִדִין שְׁנָזַר שְׁתֵּים, וְאֵלוּ מַעֲיִדִין שְׁנָזַר חֶמֶשׁ²³ - הֲרִי זֶה נָזִיר שְׁתֵּים; שֶׁבְּכָלל חֶמֶשׁ שְׁתֵּים, וְהָרִי כָּלֵן מַעֲיָדִים בְּשְׁתֵּים²⁴.

(22) זוגות. (23) והוא אומר שלא נדר כלל, או שאומר איני יודע. (24) כבית הלל. ובית שמאי אומרים: "נחלקה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

41) בן מנוח, שנאמר בו: "כי נזיר אלוקים יהיה הנער".
 42) הוא עצמו לא נדר וגם אביו מנוח לא הדירו.
 43) באמרו לאמו "ואל תאכלי כל טמא". 44) למשה
 מסיני. ושם עמוד ב' בגמרא, סיכמו, שמשוון הרג את
 הפלשתים וגם נגע בהם במותם ונטמא בהם, וזה על פי
 הקבלה. כמבואר שם.

יד. לפיכך, מי שאמר: הריני נזיר פשמשון - הרי
 זה נזיר מן התגלחת ומן היין לעולם, ואינו מגלח
 כל שנים עשר חדש כשאר נזירי עולם⁴⁵, ומתיר
 להטמא למתים⁴⁶. ואם אמר: לא נחפונתי אלא
 לאיש אחר שמשוון⁴⁷ - אינו נזיר. ומי שנדר
 נזיר פשמשון - אינו יכול להשאיל⁴⁸ על נדרו;
 שנזירות שמשון לעולם היתה⁴⁹.

~ נקודות משיחות קודש ~

"ומי שנדר נזיר כשמשון אינו יכול להישאל על נדרו,
 שנזירות שמשון לעולם היתה".

וצריך להבין, כיון שמשוון קיבל על עצמו קדושת נזיר
 באופן שהגדיל ולא מיחה על ההנהגה שהנהיגו אמו,
 מדוע לא יכול להישאל על נדרו, הרי את קדושת הנזיר
 הוא קיבל על עצמו לכאורה ככל נזיר אחר.

ויש לומר: א. שאלה על הנדר יכולה להיות רק בעניין שכל
 כולו הוא של השואל. ב. אין שאלה למחצה. ג. העדר
 המחאה של שמשון אינו מוסיף עוד עניין אלא מאשר או
 מעלה את אותו העניין שהתחילה בו האם.

(על"פ "לקו"ש חלק י"ח ע' 70 והע' 66)

45) שלא מצינו בשמשון שיגלח שערו בכל שנים עשר
 חודש כאבשלום, אלא מצינו שאמר "מורה לא עלה על
 ראשי כי נזיר אלקים אני מבטן אמי אם גילחתי וסר ממני
 כוחי". 46) כשמשון. ואף על פי שאין מתפיסים אלא
 בדבר הנדור ולא בדבר האסור, ואיך אפשר להתפיס נזירות
 בשמשון שלא היה נדור, אלא נאסר ביין ובתגלחת על פי
 המלאך? כבר השיב ר"י בן לב, שבנזיר נאמר: נזיר להזיר
 לה', לרבות נזיר שמשון, שאף על פי שהוא נזיר על פי ה'
 מתפיסים בו. 47) והוא לא היה נזיר כלל. 48) לחכם
 להתירו. 49) ולא הייתה ניתנת בשאלה, שעל ידי מלאך
 נזיר, ואין שאלה "לציווי שלמעלה".

טו. האומר: הריני פשמשון כבן מנוח⁵⁰, כבעל
 דלילה, כמי שעקר דלתות עזה, כמי שנקרו
 פלשתים את עיניו - הרי זה נזיר פנזירות שמשון,
 ואף על פי שאפסר שפעשו מעשים אלו לאיש
 אחר⁵¹.

50) ולפי זה צריך שידגיש הריני נזיר, וגם להזכיר: שמשון
 בן מנוח, אבל אם יזכיר כשמשון בלבד אינו נזיר, שלמשון
 אחר נתכוון. ולדעת ה"כסף משנה" הגירסה הנכונה היא
 כנוסח שלפנינו, שאפילו לא יאמר אלא: הריני כשמשון, הרי
 זה נזיר, וכן בכולם. שכל אחד מחמשת השמות האלה
 מספיק להתפיס בו נזירות, ולפיכך משמיעתנו המשנה את

התימנים. 36) לסוף שנים עשר חודש. 37) שקיבל עליו
 להיות נזיר כל ימי חייו. 38) שאבשלום היה נזיר.
 39) למשה מסיני. ואף על פי שהכתוב אומר: "כי כבד עליו
 וגילוהו", אין זה מוכרח לומר שהיה נזיר, כי אולי מסיבות
 אחרות גידל שערו, אלא שקבלה הייתה בידי חכמינו.
 40) כל זה במשנה: "נזיר עולם הכביד שערו מקל בתער ואם
 נטמא מביא קרבן טומאה". וסובר רבינו ש"הכביד שערו" -
 הכוונה לשנים עשר חודש, וכמו שמצינו באבשלום וכדעת
 רבי שם עמוד ב, אבל הנזיר לזמן קצוב אינו מגלח כלל,
 שהרי נזר נזירות ארוכה. וכמבואר שם ז. שכל נזירות שיש
 לה קצבה, הרי היא נזירות אחת וארוכה, ואינו מגלח כלל,
 אלא אם נטמא, כשאר נזירים.

יג. שמשון⁴¹ לא היה נזיר גמור, שהרי לא נדר
 בנזיר⁴², אלא המלאך הפרישו מן הטמאה⁴³. וכיצד
 היה דינו? היה אסור ביין ואסור בתגלחת, ומתיר
 להטמא למתים. ודבר זה הלכה מפי הקבלה⁴⁴.

נקודות משיחות קודש

שמשון לא היה נזיר גמור, שהרי לא נדר בנזיר אלא המלאך
 הפרישו מן הטומאה".

יש לדייק בלשונו שכתב "הפרישו" ולא הקדישו או הזירו,
 כי רק האדם לבדו יכול לקבל על עצמו קדושת נזיר,
 ואפילו המלאך אינו יכול לצוות על זה, כי קדושת נזיר יכול
 רק הנזיר לקבל על עצמו. ומה שעשה המלאך הוא ציווי
 על אמו לחנכו ולהנהיגו במנהג נזירות, ולכשיגדל יוכל
 לקבל על עצמו קדושת נזיר.

(על"פ "לקו"ש חלק י"ח ע' 32 והע' 69)

~ נקודות משיחות קודש ~

"וכיצד היה דינו, ה' אסור ביין ואסור בתגלחת ומותר
 להטמא למתים".

עיקר עניין הנזירות הוא בתגלחת וביין כמבואר בחסידות,
 שבעצם הרי האורות שלמעלה הם מובדלים ומופרשים
 מכל הענינים, וצריך שיהיה הפסק וצמצום כדי שיומשכו
 למטה. והפסק זה נמשל לשערות, שהם ממותרי המוחין,
 היינו מוחין נעלים כליכך שאין הכלי יוכל להכילם, וכדי
 שיצמחו מזה שערות, חייב הדבר להיות דרך הפסק של
 גולגולת.

ובזה יובן הפסוק "קדוש יהיה גדל פרע שער ראשו" כי
 על-ידיה נמשכת הקדושה העליונה שלמעלה מכל
 הענינים, וזהו ענינו של נזיר "נזר אלקיו על ראשו" שזהו
 בחינת נזר ומקיף שלמעלה מהשתלשלות על-ידי בחינת
 השערות. על-פי-זה יובן מה שעיקר ענין הנזירות הוא
 בתגלחת וגם ביין, כי צריך להיזהר שלא יבוא למעין עניין
 של נדב ואביהוא. מה-שאין-כן ענין הטומאה אינו שייך
 לעצם הנזירות אלא זהו דבר נוסף ודרגה נוספת, ולכן לא
 נכלל עניין זה בנזירות שמשון.

(על"פ יין מלכות ספר הפלאה סימן י"ד)

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי ב' שבט - ספר הפלאה - הלכות נזירות קסה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

"מורה" האמורה בשמואל - נזיר. (54 ביקע. 55) מיקל שער בכל י"ב חודש, ואינו מטמא למתים.

1 יז. האומר: הריני נזיר מלא הבית או מלא הקפה⁵⁶
2 - בודקין אותו. אם אמר: לא היה בדעתי שאהיה
3 נזיר כל ימי, ולא נתפונתי אלא להאריך זמן הנזירות
4 זמן מרבה - הרי זה נזיר שלשים יום בלבד⁵⁷; ואם
5 אמר: סתם נדרתי⁵⁸ - רואים את הקפה פאלו היא
6 מלאה חרדל⁵⁹, ויהיה נזיר כל ימיו⁶⁰. ויש לו לגלח
7 משנים עשר חדש לשנים עשר חדש, ויביא
8 קרבנותיו, כשאר נזירי עולם⁶¹.

(56) סל. (57) שכל שלא פירש זמן הרי הוא בכלל סתם נזיר, שאינו נזיר אלא שלשים יום. ומה שאמר: נתכוונתי להאריך זמן הנזירות, לא נתכוון אלא לומר, ארוכה עלי נזירות זו כמלוא הבית. (58) ולא היה בליבי אלא כפי שיפרשו החכמים את לשון נדר. (59) גרעיני זרע חרדל, שהם קטנים מאוד. (60) נזירות אחת ארוכה עד סוף ימיו. (61) ואין אומרים, שמא לקופה מליאה קישואים נתכוון ויהיה נזיר כמניין הקישואים שסל זה ראוי להכיל ולא יותר. מאחר שנודר זה ירד לתורת נזירות, לקבל עליו נזירות ארוכה, והדבר ספק לאיזה מין מילוי הקופה נתכוון, על כורחו לא יוכל להביא קרבנותיו במלאת ימי נזרו למניין הקישואים. כי שמא לחרדל נתכוון, נמצא שעדיין לא מלאו ימי נזרו ואסור לו להביא חולין לעזרה. ולפיכך לעולם לא יעלה זה מקבלת נזירותו.

14 יח. האומר: הריני נזיר כשער ראשי, או כשער
15 הארץ, או כחול הים - הרי זה כמי שאמר: הרי
16 נזירות עלי כמנין שער ראשי, או כמנין עפר הארץ,
17 או כמנין חול הים⁶². לפיכך⁶³ יגלח כל שלשים יום,
18 ויתחיל למנות נזירות שנה שלשים יום ויגלח, וכן
19 עד שימות⁶⁴. ובכל תגלחת ותגלחת אינו שותה יין
20 ולא מטמא למתים⁶⁵. ואם שותה או נטמא, אפלו
21 ביום התגלחת - הרי זה לוקה⁶⁶.

(62) הואיל וכל אלה גופים חלוקים הם ומובדלים זה מזה. (63) הואיל וקיבל עליו הרבה נזירות נפרדות זו מזו. (64) ששערות ראשו מרובות משני חייו. (65) שהרי עם גמר הנזירות הראשונה מתחלת השנייה ואין שום פרק זמן מבדיל ביניהן. (66) משום חילול הנזירות החדשה שהוא עומד בה.

22 יט. האומר: הריני נזיר אם אכל כפר זו, הריני נזיר
23 אם אכלנה, הריני נזיר אם אכלנה, ואכלה - הרי זה
24 חייב בנזירות כמנין שאמר⁶⁷. ומונה אחת אחר אחת,
25 כל אחת מהן שלשים, ומגלח בסוף כל שלשים
26 ומביא קרבנו.

(67) שהנזירות חלה על נזירות. והוא הדין אם אמר: הריני נזיר היום הריני נזיר היום - חייב שתיים. וכבר פסק רבינו לעיל בהלכות נדרים פרק ג, הלכות א"ב, שנדר חל על נדר, בניגוד לשבועה שאינה חלה על שבועה.

כולם, שאל נטעה לומר אם אמר: כשמשון, או: כבן מנחם נתכוון לאיש אחר ששמו כך. (51) אין אומרים, שמא נתכוון לאיש אחר, אבל אם יאמר בפירוש: לא נתכוונתי אלא לאיש אחר ששמו שמשון, - אינו נזיר.

1 טז. שמואל הרמתי⁵² נזיר עולם היה⁵³. לפיכך,
2 האומר: הריני כשמואל הרמתי, כבן חנה, כבן
3 אלקנה, כמי ששפך⁵⁴ את אגב בגלגל, וכיצא פאלו
4 - הרי זה נזיר עולם⁵⁵. ואין אומרים: שמואל לאיש
5 אחר שמעשיו פאלה נתפון.

~ נקודות משיחות קודש ~

"שמואל הרמתי, נזיר עולם היה".

ידועה שאלת הרד"ק היאך היתה יכולה חנה (ואם שמשון) לקבל נזירות עבור בנה, והלא הלכה למשה מסיני "האיש מדיר בנו, ואין האשה מדרת בנה בנזיר". יש המתרצים שהאמהות לא הדירו את בניהן בנזיר אלא ביקשו כך מהאבות, וזהו לדעתם הרמז בפסוק "ותאמר לאישה כו" שביקשתו להדיר את בנם, וכן חנה ביקשה מאלקנה להדיר את שמואל. אלא שתירוצ זה קשה, שהרי הרמב"ם בפיה"מ כתב שעניין זה שהאיש מדיר כו' ואין האשה מדרת בנה בנזיר, הוא הלכה למשה מסיני "ואין לו סמך בכתוב ולא רמז", והלא אם כדבריהם שהעניין רמזו בכתוב, מדוע כתב "אין לו רמז".

בנוסף, ידועה השאלה על המשנה האחרונה במסכת נזיר, היאך למד רבי נהוראי 'גזירה-שוה' משמשון על שמואל, והלא "אין גזירה-שוה למחצה", היינו שהדבר הנלמד חייב להיות דומה לגמרי לדבר המלמד, והלא שמשון היה נזיר אחר והיה מותר להיטמא למתים.

ויש לומר: חנה ואם שמשון אכן לא יכולות היו להדיר את בניהן בנזיר, כי קדושת נזירות יכול רק האדם לקבל על עצמו ואפילו לא המלאך. ומה שעשו חנה ואם שמשון הוא חינוך להנהגה טובה של נזירות, וכשגדלו שמואל ושמשון ולא מייחו על הנהגת הנזירות קיבלו על עצמם למפרע קדושת נזירות. (על-דרך קטן שנתגייר שמטבילין אותו על דעת בית-דין, ואם ירצה למחות כשיגדיל יחזור להיות גוי כדמעיקרא).

ובזה תתורץ גם השאלה הנוספת, כי מה שלמד רבי נהוראי הוא לא 'גזירה-שוה' על סוג הנזירות של שמואל מסוג הנזירות של שמשון, אלא על אופן קבלת הנזירות שבשניהם היתה קבלת קדושת נזיר באופן שהגדילו ולא מייחו.

(ענפי לקו"ש חלק י"ח עמוד 63)

(52) בן אלקנה וחנה. (53) שהדירתו אמו בנזירות (=בהסכמת אביו) שנאמר בו "ונתתיו לה" כל ימי חייו ומורה לא יעלה על ראשו", ונאמר בשמשון: "ומורה לא יעלה על ראשו, מה "מורה" האמורה בשמשון - נזיר אף

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פֶּרֶק רְבִיעִי

נְזִירוֹתָיו - אֵינוֹ סוֹתֵר אֶלָּא עַד נְזִירוֹתָיו בְּנוֹ¹⁹. וּבִכְכָּמָה²¹
יָמִים מְשָׁלִים אֶת שְׁלוֹ? אִם נִשְׁאַר מִנְזִירוֹתָיו כְּשֶׁנּוֹלַד²²
הַבֶּן שְׁלֹשִׁים אוֹ יוֹתֵר²⁰ - מוֹנֶה נְזִירוֹתָיו בְּנוֹ וּמְשָׁלִים²³
הַיָּמִים שְׁנִשְׁאַר מִנְזִירוֹתָיו²¹; וְאִם נִשְׁאַר מִנְזִירוֹתָיו²⁴
פְּחוֹת מְשָׁלִים²² - מוֹנֶה שְׁלֹשִׁים אַחֵר נְזִירוֹתָיו בְּנוֹ²⁵;
שְׁאִין בֵּין תְּגַלְחַת לְתְּגַלְחַת פְּחוֹת מְשָׁלִים יוֹם²³.²⁶

(9) שקיבל עליו נזירות נוספת לכשיוולד לו בן. (10) תחילה, ומגלח ומביא את קרבנותיו. (11) ומגלח בסופה (משנה נזיר יג:). וכתב הרדב"ז: כל זה כשכבר התחיל למנות את שלו, אבל אם לא התחיל למנות את שלו עד שנולד לו בנו, מקדים איזו מהן שירצה. (12) כאן הקדים נזירות של בנו לנזירות שלו. (13) ולא הספיק לגמור את שלו. (14) ומגלח ומביא קרבנותיו. (15) ומגלח, ואם לא נשאר לו שלשים יום, עליו למנות שלשים יום, כמבואר בסוף ההלכה. (16) שהרי פוסק בנזירות שלו ומונה את של בנו, כאילו היה הכל נזירות אחת (משנה שם יג:). ולדעת התוספות שם יג. דיבור-המתחיל הריני נזיר כשיהיה לי בן, אחר שהשלמים את של בנו, אינו מגלח אלא משלים נזירות שלו ואח"כ הוא מגלח פעם אחת על שתייהן, ומביא שתי מערכות קרבנות, אחת לשל בנו ואחת לשלו. אבל אינו מגלח תיכף אחר שהשלמים נזירות בנו, שאם כן לא יוכל לגלח על שלו, שלא נשאר לו שלשים יום, ו"אין בין תגלחת לתגלחת פחות משלשים יום". (17) הואיל והן נזירות אחת. (18) גם את שלו (שם יד. כרבי יוחנן). (19) שהרי כבר השלים את נזירות בנו וגילח עליה. וממילא אינו סותר גם את מה שמנה בתחילה לשלו, שכיון שאינו סותר מה שלפניו, אינו סותר מה שלפני פניו (רדב"ז) וראה לקמן בבאורנו אות כב. והראב"ד חולק, ולדעתו הרי הוא סותר את כל מה שמנה לנזירות שלו, אפילו מה שהתחיל למנות לפני נזירות בנו. (20) כגון שנזירות שלו היתה נזירות מרובה. (21) ומגלח. (22) כגון שנזירות סתם, והתחיל למנות עשרה ימים ונולד לו בנו. (23) שאין גידול שיער פחות משלשים יום. וכלשון המשנה שם טו. "שאיין תגלחת פחות משלשים יום". ובוזה יובנו דברי רבינו לעיל: ש"אינו סותר אלא עד נזירות בנו", מכיון שעליו למנות אחרי נזירות בנו שלשים יום, הרי זו חשובה נזירות בפני עצמה, ודי לו אם יסתור הימים שאחרי נזירות בנו, ולא את הימים שמנה לפניו (רדב"ז).

ד. פִּיצֵד? הָאוֹמֵר: הָרִינִי נְזִיר כְּשִׁיחִיָּה לִי בֶן, וְהָרִינִי²⁷
נְזִיר מֵאָה יוֹם, וְהִתְחִיל בְּנִזְרוֹתָיו שְׁלוֹ וְנּוֹלַד לוֹ בֶּן²⁴:
אִם נִשְׁאַר מִן הַמֵּאָה שְׁנִשְׁאַר שְׁלֹשִׁים יוֹם²⁵ אוֹ יָתֵר²⁹
כְּשֶׁנּוֹלַד הַבֶּן - לֹא הִפְסִיד פְּלוֹם, שְׁהָרִי פּוֹסֵק נְזִירוֹת³⁰
שְׁלוֹ וּמִתְחִיל וּמוֹנֶה שְׁל בְּנוֹ, וּמְגַלֵּחַ וּמְבִיא³¹
קֶרְבָּנָתָיו, וּמְשָׁלִים הַשְּׁלֹשִׁים אוֹ יָתֵר שְׁנִשְׁאַר³²
מִנְזִירוֹתָיו, וּמְגַלֵּחַ לְנִזְרוֹתָיו; וְאִם נִשְׁאַר מִן הַמֵּאָה³³
פְּחוֹת מְשָׁלִים - סוֹתֵר עַד שְׁבָעִים²⁶.³⁴

(24) והרי עליו להפסיק נזירותו שלו, ולמנות תחילה של בנו. (25) כגון שנולד הבן ביום השבעים למנין נזירות שלו. (26) ומונה שלשים יום ומשלים עד מאה (משנה נזיר טו.).

(1) זמן תגלחת טהרה עם מלאת ימי נזרו, שאין בין תגלחת לתגלחת פחות משלשים יום, דין האומר: הריני נזיר יום אחד לפני מיתתי, או ביום שבן דוד בא, שלמו ימי נזירותו ולא גילח, כל דקדוקי נזירות עליו, נזיר שנזר ודימה שאינו נזר ונהג היתר בנזירותו, ונודע לו שנדרו נזר, מאימתי הוא מונה ימי נזירותו, שהבעל מפיר נזירות אשתו בתגלחת הטומאה ולא לפני תגלחת טהרה.

א. הָאוֹמֵר: הָרִינִי נְזִיר - הָרִי זֶה מְגַלֵּחַ תְּגַלְחַת²
טְהָרָה² יוֹם אֶחָד וּשְׁלֹשִׁים³, וְאִם גִּלַּח בְּיוֹם שְׁלֹשִׁים³
- יֵצֵא⁴. אָמַר: הָרִינִי נְזִיר שְׁלֹשִׁים יוֹם - אֵינוֹ מְגַלֵּחַ⁵
אֶלָּא בְּיוֹם אֶחָד וּשְׁלֹשִׁים⁵.

(2) שהיא במלאת ימי נזרו, בנגוד לנזיר שנטמא, שהוא סותר את מנין נזירותו, ומגלח תגלחת טומאה ביום השביעי לטומאתו, כמבואר לקמן פ"ו, ה"א. (3) שסתם נזירות שלשים יום, והוא מתגלח לאחר מלאת ימי נזרו (משנה בנזיר טז. וכן בגמרא שם ה: על-פי רב מתנה). (4) שם, שמקצת היום ככולו, ונעשה כאילו גילח ביום שלשים ואחד (נזיר ה: וברש"י). (5) הואיל ופירש: שלשים יום, נעשה כאילו אמר שלשים יום שלמים, ואין אומרים בו מקצת היום ככולו (שם), ובתוספות דיבור-המתחיל: תנן, הריני נזיר. וכתב רבינו בפירושו למשנה נזיר פ"ג, מ"א: "כשתשמע לשון גילוח, הבן ממנו הבאת הקרבנות (=הקודמת לגילוח) בלשון התורה".

ב. מִי שְׁנִזֵּר שְׁתֵּי נְזִירוֹת - מְגַלֵּחַ אֶת הָרֵאשׁוֹנָה⁶
בְּיוֹם אֶחָד וּשְׁלֹשִׁים, וְאֶת הַשְּׁנִיָּה בְּיוֹם אֶחָד⁷
וּשְׁלֹשִׁים⁶. וְאִם גִּלַּח אֶת הָרֵאשׁוֹנָה יוֹם שְׁלֹשִׁים -
מְגַלֵּחַ אֶת הַשְּׁנִיָּה יוֹם שְׁלֹשִׁים⁷, וְאִם גִּלַּח יוֹם תְּשַׁעָּה⁹
וּחֲמִשִּׁים - יֵצֵא; שְׁלֹשִׁים שְׁלֹשִׁים עוֹלָה לוֹ אֶף לְמִנְיָן¹⁰
נְזִירוֹת שְׁנִיָּה⁸.¹¹

(6) שכשגילח את הראשונה ביום שלשים ואחד נגמרה הנזירות, ומתחלת נזירות שניה בו ביום, כאדם המקבל נזירות בחצי יום, שעולה לו אותו חצי יום ליום שלם, נמצא שביום ששים כלתה הנזירות השניה, ומגלח למחרתו כדין (תוספות לנזיר ה:). (7) שהוא יום שלשים ואחד לנזירותו השניה. (8) נמצאו שלשים יום של הנזירות השניה, כלו ביום חמשים ותשעה, וכבר אמרנו בהלכה הקודמת, "אם גילח ביום שלשים - יצא" (משנה נזיר טז.).

ג. הָאוֹמֵר: הָרִינִי נְזִיר, וְנִזֵּיר כְּשִׁיחִיָּה לִי בֶן⁹,
וְהִתְחִיל נְזִירוֹתָיו שְׁלוֹ וְאַחֵר כֶּף נּוֹלַד לוֹ בֶּן - מְשָׁלִים¹³
אֶת שְׁלו¹⁰ וְאַחֵר כֶּף מוֹנֶה אֶת שְׁל בְּנוֹ¹¹. אָמַר: הָרִינִי¹⁴
נְזִיר כְּשִׁיחִיָּה לִי בֶן, וְהָרִינִי נְזִיר כֶּף וְכֶף יוֹם¹⁵,
וְהִתְחִיל בְּנִזְרוֹתָיו שְׁלוֹ וְאַחֵר כֶּף נּוֹלַד לוֹ בֶּן¹³ - פּוֹסֵק¹⁶
נְזִירוֹתָיו שְׁלוֹ וּמוֹנֶה אֶת שְׁל בְּנוֹ¹⁴, וְאַחֵר כֶּף חוּזֵר¹⁷
וּמְשָׁלִים אֶת שְׁלו¹⁵, וְהָרִי שְׁתִּיָּהֶן בְּנִזְרוֹתָיו אֶחָת¹⁶.
לְפִיכָף¹⁷, אִם נְטָמָא בְּתוֹךְ נְזִירוֹתָיו שְׁל בְּנוֹ - סוֹתֵר¹⁹
הַכֹּל¹⁸; נְטָמָא אַחֵר נְזִירוֹתָיו בְּנוֹ, כְּשִׁיחִיָּה לְהַשְׁלִים²⁰

רצופים. ומה שנדר: "והריני נזיר מעתה", כאילו אמר: אני מקבל מעכשיו עוד נזירות, שתתחיל לאחר גמר הנזירות הראשונה, כמבואר בתוספות שם, דיבור המתחיל בעי רבא.

ושם הנוסח: "סותר שבעים". וכבר העירו התוספות שם יג: שזוהי גירסא משובשת. ויתכן, שרבינו גורס שם: "סותר עד שבעים" (תוספות יו"ט שם).

ח. אָמַר: הָרִינִי נָזִיר לְאַחַר עֶשְׂרִים יוֹם³⁸, וְחֹזֵר
וְאָמַר: הָרִינִי נָזִיר עוֹלָם מֵעַתָּה³⁹ - לֹא חָלָה עָלָיו
נְזִירוֹת שֶׁנֶּדֶר בְּרִאשׁוֹנָה⁴⁰.

(38) סתם נזירות, שהיא שלשים יום. (39) ונזיר עולם אינו מגלח בסוף שלשים, אלא אם הכביד שערו מקל בתער משנים-עשר חודש לשנים-עשר חודש, כמבואר לעיל פ"ג, הי"ב. נמצא שלא יוכל לנהוג נזירותו שלאחר עשרים יום, שהרי אסור הוא בגילוח במלאת שלשים ימי נזרו, מחמת נדר נזירותו לעולם. (40) שמיד חלה עליו נזירותו השניה והרי הוא נזיר עולם, ושוב לא יוכל לנהוג נזירותו שנדר בראשונה, שהרי אסור הוא בגילוח כאמור, ואין אומרים לא תחול עליו נזירות עולם עד אשר יגמור נזירותו הראשונה, כי הואיל ונזירות ישנה בשאלה לחכם, אנו רואים את הנזירות שלאחר עשרים יום כאילו אינה, וכשאמר: הריני נזיר עולם מעתה, היה בדעתו שתחול מיד, ועל נזירות שלאחר עשרים, ילך אצל חכם ויתירונו, והרי היא כאילו אינה קיימת, ומכיון שהתחילה נזירותו השניה לחול בעשרים יום הראשונים - שוב אין לה הספק, והראשונה אינה יכולה לחול עוד (נזיר יד. בעיה שנפשטה בדרך "אם תמצא לומר", וכפירוש הכסף-משנה).

ט. וְכֵן אִם אָמַר: הָרִינִי נָזִיר שְׁמֹשׁוֹן לְאַחַר עֶשְׂרִים
יוֹם⁴¹, וְחֹזֵר וְאָמַר: הָרִינִי נָזִיר מֵעַתָּה⁴² - אֵינוֹ מְגַלֵּחַ
לְנִזְיֹרוֹת זֶה שֶׁנֶּדֶר בְּאֶחָדָה⁴³.

(41) ונזיר שמשון אינו מתגלח לעולם, ואינו שותה יין כל ימיו, ומותר להטמא למתים (לעיל פ"ג, הי"ד). (42) סתם נזירות, שהיא שלשים יום. (43) אבל אסור הוא לשתות יין, וכל חומרי נזיר עליו בעשרים ימים הראשונים, אלא שאינו מגלח בסוף נזירותו שנדר באחרונה, כי לאחר עשרים יום חלה עליו נזירות שמשון, ונזיר שמשון אינו מגלח, ואין אומרים מכיון שחלה עליו נזירותו שנדר באחרונה, שוב לא תיפסק, ויגלח בסוף שלשים, ואחריה יתחיל בנזירות שמשון, כי נזירות שמשון אינה בשאלה (לעיל פ"ג, הי"ד), ומכיון ששלמו העשרים יום, מיד היא חלה ושוב אינו יכול לגלח (שם, בעיה שלא נפשטה), ופסק רבינו להחמיר. ואע"פ שהלכה היא: "ספק נזירות להקל" (לעיל פ"ב, ה"ז)? - בנזירות שמשון, שאין בה שאלה לחכם, ספיקה להחמיר (כסף-משנה). וב'לחם משנה' נימק הטעם, שנזירות שמשון ספיקה להחמיר, כי כל הטעם שספק נזירות להקל הוא, מפני שאין אדם מכניס נפשו לספק נזירות, שספיקה חמור מוודאה, שוודאי נזיר מגלח ומביא קרבן, וספק נזיר אינו מגלח, שאינו ראוי להביא קרבנותיו, משום ספק חולין לעזרה (ראה נדרים יט:), אבל נזירות שמשון, שגם בוודאה אינו מגלח לעולם, נמצא שאין ספיקה חמור מוודאה, וממילא הולכים בה להחמיר, כשם ש"סתם נדרים להחמיר" (שם יח:; ובהל' נדרים פ"ב, ה"ז). וכן הדברים מוכחים בסוגיית הש"ס נדרים יט:.

ה. הַיֵּצֵד? נוֹלֵד הַבֶּן בְּיוֹם שְׁמוֹנִים - מוֹנֶה שֶׁל בְּנוֹ²⁷
וּמְשָׁלִים אֶת שֶׁל בְּנוֹ וּמְגַלֵּחַ, וּמֵתַחֵיל לְמִנּוֹת מֵאַחַר
הַתְּגַלְחַת שְׁלֹשִׁים יוֹם²⁸. וְנִמְצָא מִפְסִיד מִקֶּדֶם הַנּוֹלֵד
עֲשָׂרָה יָמִים, שֶׁהֵם מִיּוֹם שְׁבָעִים עַד הַנּוֹלֵד. וְכֵן כָּל
פְּיוּצָא בְּזָה²⁹.

(27) שלשים יום, שהם ימי סתם נזירות. (28) שאין בין תגלחת לתגלחת פחות משלשים יום. (29) כמו שאמרו בירושלמי (נזיר פ"ב, ה"י) "נולד ביום שמונים, סותר עשרה. נולד ביום תשעים, סותר עשרים". והכוונה שהוא מפסיד כל מה שמנה לאחר שבעים יום.

ו. הָאוֹמֵר: הָרִינִי נָזִיר לְאַחַר עֶשְׂרִים יוֹם³⁰, וְחֹזֵר
וְאָמַר: הָרִינִי נָזִיר מֵעַתָּה מֵאָה יוֹם³¹ - מוֹנֶה עֶשְׂרִים
יוֹם³² וּפּוֹסֵק³³, וּמֵתַחֵיל לְמִנּוֹת שְׁלֹשִׁים, שֶׁהִיא
הַנְּזִירוֹת שֶׁנֶּדֶר לְאַחַר עֶשְׂרִים, וְאַחַר הַשְּׁלֹשִׁים מְגַלֵּחַ
תְּגַלְחַת טְהוֹרָה וּמֵבִיא קֶרְבָּנוֹתָיו, וְחֹזֵר וּמוֹנֶה
שְׁמוֹנִים יוֹם כְּדִי לְהַשְׁלִים הַמֵּאָה שֶׁנֶּדֶר בְּסוֹף,
וּמְגַלֵּחַ וּמֵבִיא קֶרְבָּנוֹתָיו³⁴.

(30) סתם נזירות, שהיא שלשים יום. (31) נמצא שקיבל עליו שתי נזירות, אחת של מאה - והיא הראשונה שחלה עליו מעכשיו, והשניה שהיא של שלשים, העומדת לחול עליו מיד לאחר עשרים יום. (32) לנזירות המאה. (33) ואינו מגלח. (34) נזיר יד. בברייתא.

ז. אָמַר: הָרִינִי נָזִיר לְאַחַר עֶשְׂרִים יוֹם, וְהָרִינִי נָזִיר
מֵעַתָּה³⁵ - מוֹנֶה שְׁלֹשִׁים יוֹם³⁶ וּמְגַלֵּחַ תְּגַלְחַת טְהוֹרָה,
וְחֹזֵר וּמוֹנֶה שְׁלֹשִׁים יוֹם אַחֲרֵים, וְהִיא הַנְּזִירוֹת
שֶׁנֶּדֶר לְאַחַר עֶשְׂרִים. שֶׁאֵם תֹּאמַר: מוֹנֶה עֶשְׂרִים
וּפּוֹסֵק, מוֹנֶה שְׁלֹשִׁים וּמְגַלֵּחַ - נִשְׁאַרוּ מְנִזְיֹרוֹת
שֶׁהֵתַחֵיל בָּהֶם עֲשָׂרָה יוֹם בְּלִבָּד, וְאֵין בֵּין תְּגַלְחַת
טְהוֹרָה לְתְּגַלְחַת טְהוֹרָה לְעוֹלָם פְּחוֹת מְשָׁלִשִׁים יוֹם³⁷.

(35) נמצא קיבל עליו שתי נזירות, כל אחת של שלשים יום. (36) מעכשיו. (37) שפחות משלשים יום אין בהם כדי "גידול שער" לקיים בו מצות תגלחת, כמבואר שם מד. וכן שנינו שם טו. "שאין תגלחת פחות משלשים יום" (נזיר יד:). וסובר רבינו, הואיל ולא נשארו מהנזירות הראשונה אלא עשרה ימים שאינם ראויים לתגלחת, על-כרחו מונה שלשים ימים רצופים מעכשיו וחוזר ומונה הנזירות שנדר לאחר עשרים. אבל התוספות שם יג: דיבור המתחיל חדא, סיכמו שהואיל ועשרה ימים האחרונים אינם ראויים להצטרף עם העשרים הראשונים, ודאי נודר זה נתכוון להניח עשרים יום הראשונים פנויים, להיות מותר בהם ביין ובתגלחת ולהטמא למתים, ולאחר עשרים יום להתחיל בנזירות הראשונה שקיבל עליו לאחר עשרים יום, ואחרי שימנה שלשים יום רצופים, יגלח, ויחזור וימנה נזירות שניה שלשים יום

1 י. מי שאמר: הרי אני נזיר יום אחד לפני מיתתי -
2 הרי זה אסור לשנות יין ולהטמא ולגלח לעולם⁴⁴.

(על"פ 'לקוטי שיחות' חלק כ"ג עמוד 394)

(44) שמא ימות למחר ונמצא שהוא נזיר היום, וכל דקדוקי נזירות עליו. ודבר זה נלמד ממה שאמרו (נדרים ג:) האומר: לא אפטר מן העולם עד שאהיה נזיר, הרי זה נזיר מיד, שמא ימות עתה (ראה לעיל פ"א, ה"ד), אף כאן יש לחוש שמא ימות למחר, אלא שבדין הקודם אינו חייב אלא נזירות אחת ואח"כ הוא מותר בכל, ואילו בדין שלפניו הרי זה אסור לשנות יין וכו' לעולם, שמא ימות למחר (רדב"ז). וכתב ה"קריית ספר" שבדין שלפניו, אינו אלא אסור לשנות יין, אבל אינו לוקה, שהרי זה התראת ספק, שמא יחיה למחר נמצא שלא עבר כלום, ואין לוקים על התראת ספק.

3 יא. האומר: הריני נזיר ביום שכן דוד בא בו, אם
4 בחל נדר - הרי זה אסור לעולם⁴⁵; ואם בשפת או
5 ביום טוב נדר - אותה שפת או אותו יום טוב מותר,
6 מכאן ואילך אסור לעולם. שהדבר ספק אם יבוא
7 בשפת או ביום טוב או לא יבוא⁴⁶, והואיל והוא
8 ספק - ביום שפנדר⁴⁷ לא חלה עליו נזירות, שספק
9 נזירות - להקל⁴⁸, מכאן ואילך⁴⁹ חלה עליו נזירות⁵⁰,
10 ושפת הבאה שהיא ספק⁵¹ אינה מפקעת נזירות
11 שחלה עליו⁵².

~ נקודות משיחות קודש ~

"האומר הריני נזיר ביום שכן דוד בא בו, אם בחל נדר - הרי זה אסור לעולם כו'".

הטעם הפנימי שלמדים יום ביאת המשיח מנזיר, הוא שענין הנזירות בכלל הוא ההרחקה והפרישות היתירה מענייני העולם המביאה על האדם שלימות וקדושה מיוחדים, ושלימות זו של קדושת נזירות תהיה לעתיד לבוא שאז יהיו ישראל "פנוין בתורה וחכמתה... ובאותו הזמן לא יהי' שם לא רעב ולא מלחמה ולא קנאה ותחרות... ולא יהי' עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד" וכל אחד ואחד מישראל יהי' "קדוש ישראל", וכמאמר הנביא "ואקים מבניכם לגביאם ומבחרים לבניכם, וכתוב "אשפוך את רוחי על כל בשר ונבאו בניכם ובנותיהם".

(על"פ 'לקוטי שיחות' חלק ל"ח עמוד 32)

~ נקודות משיחות קודש ~

"שהדבר ספק אם יבוא בשבת ויום טוב".

ועל מה ששאלו, איך עולה הדבר בקנה אחד עם הנוסח ב"אני מאמין" "אחכה לו בכל יום שיבוא", הרי שלא נמצא נוסח זה ברמב"ם לא בספר ה"ד, ולא בפירוש המשניות, אלא שכך הודפס בסידורים.

ועוד יש לומר, שהרי "הדבר ספק אם יבוא בשבת ויום טוב או לא יבוא", והלא אליהו הנביא יבוא קודם

12 יב. נזיר ששלמו ימי נזירותו ולא גלח תגלחת
13 טהרה⁵³ - הרי זה אסור לגלח ולשנות יין ולהטמא
14 למתים כשהיה מקדם, וכל דקדוקי נזירות עליו.
15 ואם גלח או שטה יין או נטמא - לוקה⁵⁴.

(53) שלא הביא עדיין קרבנותיו, שעליהם הוא מגלח, אבל כל שהביא קרבנותיו ולא גילח ראשו, אין תגלחתו מעכבת, כמבואר לקמן פ"ח, ה"ה (לחם-משנה). (54) נזיר טו. שנאמר (במדבר ו, ו) "כל ימי הזירו לה", על נפש מת לא יבא" - לרבות ימים שאחר מלאת, כימים שלפני מלאת. וכן לענין יין ולענין גילוח - בכולם נאמר: "כל ימי" - לרבות ימים שלאחר מלאת כימים שלפני מלאת (שם יד:).

16 יג. מי שפנדר בנזיר ודמה⁵⁵ שאינו נדר⁵⁶, והיה נוהג
17 היתר בנדרו ושתה יין⁵⁷, ולאחר זמן שאל לחכם
18 והורהו שהוא נדר ושהוא חייב בנזירות⁵⁸ - הרי זה
19 מונה משעה שפנדר⁵⁹. ומדברי סופרים⁶⁰, שפנהג
20 אסור כימים שפנהג בהן היתר⁶¹.

(55) וחשב. (56) שנדמה לו, שאותה לשון שקיבל עליו נזירות - אינה לשון נזירות. (57) דקדק רבינו לנקוט: ושתה יין, שאינה סותרת את נזירותו (ראה לקמן פ"ו, ה"א), אבל אם גילח, גילוחו סותר שלשים יום, ואפילו גילוחו באונס, כמבואר שם, וכן אם נטמא אפילו באונס - סותר הכל (שם ה"ג). (58) שיש בלשון קבלתו, לשון נזירות. (59) כל הימים שעבר בהם עולים לו לימי נזירותו (משנה בנזיר לא:), שהרי אונס היה, שחשב שאינו נזיר, וכל זה מדין תורה. (60) החכמים, שהיו נקראים סופרים על שם שהיו סופרים כל האותיות שבתורה (קידושין ל). ובירושלמי שקלים (פ"ה, ה"א) אמרו: "מה תלמוד-לומר סופרים (דברי

20 טְהִירָה⁷⁹; וְאֵל תַּגְלִלְתָּ טִמְאָה⁸⁰ - יָפַר אֶף עַל פִּי
21 שֶׁקָּרְבוּ הַקְּרִבָּנוֹת שֶׁל תַּגְלִלְתָּ טִמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁהָיָא
22 עֲדִין צְרִיכָה לְמִנּוֹת נְזִירוֹת אַחֲרָיָה⁸¹.

75) שעליה להביא שלש בהמות, כמבואר לקמן פ"ח, ה"א.
76) את נדר נזירותה, ועליה להביא את שאר קרבנותיה
ולהתגלח כדין. ואין אומרים יפר את נדרה משום עינוי נפש,
כי לאחר שנוק הדם יכולה היא לשתות יין (לקמן פ"ח,
ה"ה) ואין כאן שום עינוי נפש. 77) שעדיין אסורה היא
בשתיית יין, ומיפר אדם נדרי אשתו משום עינוי נפש (משנה
נזיר כח.). ולקמן פ"ט, ה"ט יתבאר מה תעשה בקרבנותיה
שהפרישה לפני ההפרה. 78) שאין הבעל יכול להפר
אחרי זריקת דם הקרבן. 79) שהיא מתגלחת אחרי נזירות
שמתנה בטוהרה. 80) שנשמא וסתר את כל מנין
נזירותה, ועליה להתגלח ולהקריב קרבנותיה, ולהתחיל
למנות נזירות חדשה. ראה לקמן פ"ו, ה"ג. 81) ויכול
בעלה לומר: "אִי־אפשי באשה מנוולת" כלומר, מעונה
ומנועה משתיית יין (משנה שם).

פֶּרֶק חֲמִישִׁי

1) מיני הגפן האסורים על הנזיר, שלוקה שש מלקיות על
התראה אחת, נזיר שהעביר על ראשו סם המשיר את השיער
ביטל מצות "גדל פרע", נזיר שנשמא למת פעמים הרבה
אימתי אינו לוקה אלא אחת, המשמא את הנזיר מי מהם
לוקה, כמה מלקיות לוקה הנזיר שטימא עצמו.

23 א. שְׁלֹשָׁה מִיָּנִין אֲסוּרִין לְנִזִּיר: הַטִּמְאָה²,
24 וְהַתְּגַלְתָּה³, וְהִיּוּצָא מִן הַגִּפֶּן⁴, בֵּין פְּרִי בֵּין פֶּסֶלֶת
25 פְּרִי⁵. אֲבָל הַשֹּׂכֵר שֶׁל תְּמָרִים אוֹ שֶׁל גְּרוּגְרוֹת⁶
26 וְכִיּוּצָא בֵּהֶן - מִתֵּר לְנִזִּיר⁷. וְשֹׂכֵר זֶה שֶׁנֶּאֱסָר עָלָיו
27 בַּתּוֹרָה⁸, הוּא הַשֹּׂכֵר שֶׁל תַּעֲרֹבֶת הַיַּיִן⁹.

2) להשמא למת, ככתוב (במדבר ו, ו) "כל ימי הזיר... על
נפש מת לא יבוא". 3) לגלח שער ראשו, ככתוב (שם ה)
"תער לא יעבור על ראשו". וראה להלן ה"א. 4) ככתוב
(שם, ד) "מכל אשר יעשה מגפן היין... לא יאכל".
וכמבואר בסמוך ה"ב. 5) כגון חרצני הענבים וקליפותיהם,
כמבואר בהלכה הבאה, וכן ענבים שהתלעו, כמבואר בנזיר
לד, ב. 6) תאנים מיובשות. 7) שאינו יוצא מן הגפן.
8) שם, ג: "מיין ושכר יזיר". 9) משקה שיון מעורב בו
כשיעור הנזכר בסמוך ה"ד. אולם לדברי אונקלוס (שם) שכר
- הוא יין ישן. וכן מפרש רש"י שם. "שהיין משכר כשהוא
ישן". וראוי להעיר שבספרי שנינו: "רבי אלעזר הקפר
אומר: יין - זה מזוג (במים), שכר - זה ח"י".

28 ב. הִיּוּצָא מִן הַגִּפֶּן פִּיעֵד? נִזִּיר שֶׁאֲכַל פְּזִית מִן
29 הַפְּרִי, שֶׁהוּא עֲנָבִים, לֶחִים אוֹ יֵבֶשִׁים¹⁰ אוֹ בֶסֶר¹¹,
30 אוֹ שֶׁאֲכַל פְּזִית מִפֶּסֶלֶת הַפְּרִי, שֶׁהִיא הַנֶּגִין, וְהֵם
31 הַקְּלִפָּה הַחִיצוֹנָה¹², אוֹ הַחֲרָצִנִּים, וְהֵם הַנֶּגִין
32 הַפְּנִימִי¹³ שֶׁזּוֹרְעִים אוֹתָן - הֲרִי זֶה לֹקֵה. וְכֵן אִם
33 שָׁתָה רְבִיעִית¹⁴ יַיִן¹⁵ אוֹ אֲכַל פְּזִית מִיַּין קְרוּשָׁה¹⁶,
34 שֶׁהִיא הַפְּרִי¹⁷, אוֹ שָׁתָה רְבִיעִית חֶמֶץ, שֶׁהוּא פֶּסֶלֶת
35 הַפְּרִי¹⁸ - הֲרִי זֶה לֹקֵה. אֲבָל הַעֲלִין וְהַלּוּלָבִים¹⁹ וְמִי

הימים-א, ב, נה) ? אלא שעשו את התורה ספורות ספורות"
מנין ומספר לכל הלכה, כגון: חמשה לא יתרומו: חמשה
דברים חייבים בחלה. ועזרא הכהן היה נקרא סופר (עזרא
ז, ו) "כשם שהיה סופר בדברי תורה (=מנה אותיותיה), כך
היה סופר בדברי חכמים" (ירוש' שם), למנות ההלכות
כנ"ל. 61) ברייתא נזיר לב.

1 יד. פִּיעֵד? הֲרִי שֶׁנֶּדֶר שְׁלֹשִׁים יוֹם, וְנִהַג הֵתֵר בְּנִדְרוֹ
2 עֲשָׂרָה יָמִים, וְנִהַג אֲסוּר עֲשָׂרִים יוֹם, וּלְאַחַר
3 הַשְּׁלֹשִׁים שָׁאֵל לְחֶכֶם וְאָסַר לוֹ - הֲרִי זֶה מִזִּנְה
4 עֲשָׂרָה יָמִים מִיוֹם שֶׁשָּׁאֵל, בְּנִדְרָה הַעֲשָׂרָה שֶׁנִּהַג בֵּהֶן
5 הֵתֵר. וְאִם שָׁתָה אוֹ גִּלַּח אוֹ נִטְמָא בַּעֲשָׂרַת יָמִים
6 הָאֵלּוּ - מִכֵּין אוֹתוֹ מִכַּף מִרְדּוּתוֹ⁶².

62) על שמרד ועבר על דברי חכמים, אבל אינו לוקה מלקות
ארבעים. שמן התורה, כבר הושלמה נזירותו והותר בכל.
והשווה פירוש המשנה לרבינו, בנזיר שם: "לפי שהיה
באותו הזמן (שנהג היתר) טועה, והיה סבור שלא חל עליו
הנדר".

7 טו. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים⁶³? בְּנִזְירוֹת מוֹעֲטָה⁶⁴; אֲבָל
8 בְּנִזְירוֹת מִרְכָּה - דִּיּוֹ שֶׁיִּנְהַג שְׁלֹשִׁים יוֹם בְּנִזְירוֹתוֹ⁶⁵,
9 אֶף עַל פִּי שֶׁעָבַר עַל נְזִירוֹתוֹ הַמִּרְכָּה כָּל יָמָיו⁶⁶. וְאִם
10 לֹא נִהַג אֲסוּר בַּעֲצָמוֹ - אֵין נִזְקָקִין לוֹ כָּלֵל⁶⁷.

63) שינהוג איסור כמנין הימים שנהג בהם היתר.
64) שהיא בת שלשים יום. 65) נדרים כ. וכן בתוספתא
שם פ"א, מ"א. 66) כגון שנזר מאה יום, ויילזל בכולם,
דיו שינהוג איסור שלשים יום בלבד. 67) אין החכמים
נענים לו, להתיר לו את נדרו, אפילו אם מצא הנזיר פתח
חרטה להתיר לו (נדרים כ.).

11 טז. כָּל בֵּית דִּין שֶׁנִּזְקָקִין לָזָה⁶⁸ וְכִיּוּצָא בּוֹ⁶⁹,
12 וּמוֹדִיעִין לָאֵלּוּ שֶׁמְזַלְזֵלִין בְּנִדְרֵים שֶׁאֵין חֲבִיבִין מִן
13 הַתּוֹרָה⁷⁰, אוֹ שִׁירֵי לֶהֱן לְהֶלֶל⁷¹, אוֹ שִׁפְתָּחוּ לֶהֱן
14 פֶּתַח⁷² - מִנְדִּין אוֹתוֹ⁷³ בֵּית דִּין הִדְיוּט⁷⁴.

68) להתיר לו נדרו. 69) שנדר נדר גמור ונהג בו היתר
(ראה ר"ן לנדרים שם, דיבור-המתחיל ולענין הלכה).
70) שמודיע שאין נדרו חמור, ואינו אלא מדברי חכמים,
כגון אלה המנויים בהל' נדרים פ"ב, ה"ב-ב"ג. 71) שאומר
לו: אין זה נדר ומותר לך, במקום לומר לו שלא ינהג מנהג
זה בנדרים ולגזור בו, כמבואר שם. 72) חרטה, וע"י כך
הם מתכוונים לעשות את נדרו "נדר בטעות" ולהתיר לו.
73) מרחיקים אותם מן הקהל, ואומרים, שהם בשמתא, ראה
הל' תלמוד-תורה פ"ז, ה"ב. 74) נדרים כ. ובכת"י
התימנים: מנדים את אותו בית-דין ההדיוט.

15 יז. הָאִשָּׁה שֶׁנֶּדְרָה בְּנִזְירוֹתָ, וְשִׁלְמוֹ יָמֵי הַנְּזִירוֹת
16 וְהַבִּיָּאָה קְרִבּוֹתֶיהָ, וְנִשְׁחַטָּה אַחַת מִן הַבְּהֵמוֹת⁷⁵
17 וְנִזְרַק דָּמָהּ, וְאַחַר כֵּן שָׁמַע בַּעֲלָהּ, אֶף עַל פִּי שֶׁעֲדִין
18 לֹא גִלְּחָה - אֵינוֹ כָּכֹל לְהַפְרֵה⁷⁶. וְאִם קִדְּם זְרִיקָה -
19 הֲרִי זֶה יָפַר⁷⁷. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים⁷⁸? בְּתַגְלִלְתָּ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ד. דָּבָר הַמֵּתָר אֵינוֹ מִצְטָרֵף לְדָבָר הָאֲסוּר²⁸ בְּנִזְיָר. 9
כִּיצַד? יֵינן שְׁנֵתֶּעֱרַב בְּדָבָשׁ, אֵף עַל פִּי שְׁטַעַם הַכֹּל 10
טַעַם יֵינן, וְשִׁתָּה מִן הַתַּעֲרֵבָת, וְכֵן הַצְמוּקִין²⁹ שְׁדָרְסֵן 11
עִם הַגְּרוּגִרוֹת, וְטַעַם הַכֹּל טַעַם צְמוּקִין, וְאָכַל מִן 12
הַתַּעֲרֵבָת - אֵינוֹ לֹקֶה; עַד שִׁיְהִיָּה מִדָּבָר הָאֲסוּר 13
בַּתַּעֲרֵבָת כְּזֹת בְּכָדִי שְׁלֹשׁ בִּיצִים³⁰ וְאָכַל כְּשֹׁלֵשׁ 14
בִּיצִים³¹, כְּשָׂאָר הָאֲסוּרִין הַשְּׁוִים בְּכָל אֶדָם³², כְּמוֹ 15
שְׂבָאָרָנוּ בְּהִלְכּוֹת מֵאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת³³. 16

(28) להשלים לכשיעור, כזית או רביעית. (29) ענבים מיובשות. (30) שאם יאכל מהתערובת כשלש ביצים, אי-אפשר שלא יאכל כזית מן האיסור. (31) נמצא שאכל את האיסור בהפסקות, כזמן אכילת שלש ביצים, ומצטרפות האכילות לשיעור אחד, כמבואר לעיל אות כד, וכדברי רש"י בע"ז סז, א: "כיון שאינו שווה באכילתו משהתחיל לאכלו (את האיסור) עד שגמרו אלא כדי אכילת פרס - מצטרפת אכילתו, אבל אם אין בכדי אכילת פרס . . . הואיל ושווה באכילתו יותר מכדי אכילת פרס, הרי הן כשתי אכילות של שני ימים ואין לוקין". (32) כגון חלב ודם האסורים על הכל, בניגוד ליוצא מן הגפן, שאינו אסור אלא לנזיר בלבד. (33) פט"ו, ה"ג. ומקור ההלכה בנזיר לז, א. שאמרו שם: "וכל משרת ענבים לא ישתה - ליתן טעם (האיסור) כעיקר, שאם שרה ענבים במים ויש בהם טעם יין - חייב, ומכאן אתה דן לכל איסורים שבתורה". ולא כרבי עקיבא הדורש מכאן ל"היתר שמצטרף לאיסור", שאם אין באיסורי נזיר כשיעור והיתר משלים לכזית, שיהא חייב.

ה. וְכֵן אִם שָׂרָה פְּתוֹ בֵּינָן, וְהִיא³⁴ הִרְבִּיעִית יֵינן בְּכָדִי 17
פָּרִס³⁵ מִן הַפֶּת, וְאָכַל כְּדִי פָּרִס, שְׁנִמְצָא שְׂאֵכָל 18
רְבִיעִית יֵינן - הִרִי זֶה לֹקֶה³⁶. וְעַל זֶה וְכִיּוֹצֵא בּוֹ 19
נֶאֱמָר בַּתּוֹרָה: וְכָל מִשְׁרֵת עֲנָבִים - לְאָסוּר דָּבָר 20
שְׁנֵתֶּעֱרַב בּוֹ הֵינן וְטַעְמוֹ כְּטַעַם הַיֵּינן³⁷. וְהוּא שִׁיְהִיָּה 21
טַעְמוֹ וּמִמָּשׁוֹ³⁸, כְּשָׂאָר אֲסוּרֵי מֵאֲכָלוֹת³⁹. 22

(34) בכת"י התימנים: והיתה. (35) הוא חצי ככר, שיש בו כשש ביצים, נמצא חצי הככר, הנקרא: "פרס" יש בו כשלש ביצים (עירובין פב:). וכרבי יוחנן בן ברוקה, והשווה הל' טומאת צרעת פט"ז, ה"ו. (36) אע"פ ששתיים בהפסקה אינן מצטרפות אלא כדי שתיית רביעית, אבל כאן שהוא נהנה מן היין - דרך אכילה, עם אכילת הפת, דינו כמאכל, שהוא מצטרף בכדי אכילת פרס ('אור שמח'). (37) כגון ששרה ענבים במים, ויש בהם טעם יין (נזיר לז. וכמבואר לעיל אות לא). (38) שיהיה מן היין שנבלע בלחם, רביעית בכדי אכילת פרס. (39) כגון חלב הכליות, שנפל לתוך תבשיל הגריסין ונמוח, והיה מן החלב כזית בכל שלש ביצים מן התערובת, ואכל מן הגריסין כשלש ביצים - לוקה, כמבואר בהל' מאכלות אסורות פט"ו, ה"ג. והמקור לזה, דברי רבי יוחנן בע"ז סז, א: "כל שטעמו וממשו אסור ולוקים עליו, וזהו כזית בכדי אכילת פרס". וראוי להעיר, ששיטת רש"י בע"ז סז, א ועוד, שאכילת פרס היא שיעור של ארבע ביצים, וזה תלוי במחלוקת התנאים בעירובין פב, ב. ראה לעיל אות לב.

1 גִּפְנִים²⁰ וְהַסְמִדִּר²¹ - הִרִי אֵלוֹ מִתְרִין לְנִזְיָר; שְׂאֵינָן 1
2 לֹא פָּרִי וְלֹא פֶסֶלֶת פָּרִי, אֲלֹא מִן הָעֵץ הֵן נִחְשְׁבִין²².

(10) צמוקים. (11) ענבים שלא נתבשלו כל צרכם, כלשון הכתוב (ירמיה לא, כט) "האכל הבסר תקהינה שנייר". (12) משנה, נזיר לד, ב. כדעת רבי יוסי האומר: "שלא תטעה, כזוג (פעמון) של בהמה, החיצון - זוג, והפנימי - עינבל". כך בענבים, החיצון נקרא זג. (13) ובכת"י התימנים: "והם הפנימיים" ותיבת: הוגין איננה. ולדעת ה'מעשה רוקח' תיבת "הזגין" היא 'טעות סופר'. (14) רביעית הלוג, והיא מפורשת לעיל בהל' שבועות פ"ד, ה"ד. (15) משנה, שם: "עד שישתה רביעית יין", ובגמרא שם לח, א - אמרו: רביעית יין לנזיר - הלכה למשה מסיני. (16) שנחשב כאוכל, ושיעורו כזית, וכן אמרו (שבת עז.) לענין הוצאת יין בשבת מרשות לרשות: "יבש (נקרש) בכזית", והשווה הל' שבת פ"ח, ה"ב. (17) בניגוד לחומץ, שאינו אלא פסולת הפרי. (18) שהיין מתקלקל והופך לחומץ. (19) ענפי הגפן בעודם ירוקים ורכים. (20) "המים היוצאים מן הגפנים כשפוצעים וחותרים הגפן או הזמורות" (לשון רבינו בפירושו למשנה, ערלה פ"א, מ"ז). (21) ראשית הפרי בהתחלת התפתחותו לאחר שנשרו הפרחים מהעץ, ככתוב (שיר השירים ז, יג): "פרחה הגפן פתח הסמדר". ונזכר גם במשנה (ערלה פ"א, מ"ז) וב'ערוך' מגדיר: "סמדר - בין בללוב לבוסר". (22) ערלה פ"א, מ"ז. ובנזיר לד, ב - דרשו: "מיין ושכר יזיר - פרט, מכל אשר יעשה מגפן היין - כלל, מחרצנים ועד זג - חזר ופרט, פרט וכלל ופרט, אין אתה דן אלא כעין הפרט, מה הפרט מפורש פרי ופסולת פרי (= חומץ), אף כל פרי ופסולת פרי", ופירושו שם: "כל פרי" - לרבות בוסר, "כל פסולת פרי" - לרבות ענבים שהתליעו, ונתמעטו עלים ולולבים ומי גפנים, שאינם דומים לפרט.

3 ג. כָּל אֲסוּרֵי גִפְן²³ מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה²⁴. כִּיצַד? 3
4 הִרִי שְׂצָרְף עֲנָבִים לַחִים עִם יִבְשִׁים אוֹ עִם בֶּסֶר 4
5 וְחִרְצָן וְזָג, וְאָכַל מִן הַתַּעֲרֵבָת כְּזֹת - לֹקֶה. וְכֵן אִם 5
6 אָכַלְם זֶה אַחֵר זֶה²⁵ עַד שְׂאֵכָל מִן הַכֹּל כְּזֹת - 6
7 לֹקֶה²⁶. וְכֵן אִם שָׂתָה רְבִיעִית תַּעֲרֵבָת יֵינן וְחִמְץ - 7
8 לֹקֶה²⁷.

(23) בדפוס רומי: הגפן. (24) משנה, נזיר לד, א. (25) בהפסקות מועטות. (26) ובלבד שלא יהיה בין תחילת האכילה עד סופה יותר משיעור אכילת ג' ביצים, כמבואר בסמוך ה"ד, אבל אם יש מתחילת האכילה עד סופה יותר משיעור אכילת שלש ביצים - אין האכילות מצטרפות (רדב"ז). כמו ששינונו בכריתות יב, ב: "עד שיששה מתחילה ועד סוף כדי אכילת פרס". והשווה הל' מאכלות אסורות פ"ד ה"ח. (27) שנאמר: "מכל אשר יִעֲשֶׂה מגפן היין - לימד על איסורי נזיר שהם מצטרפים זה עם זה" (נזיר לז:). ולענין הפסקות בשתייה: אם שהה מתחילה ועד סוף כדי שתיית רביעית (שתייה בנחת. כפירוש הרדב"ז שם) מצטרפות, ואם לאו אין מצטרפות, כלשון רבינו בהל' מאכלות אסורות פ"ד ה"ט, והשווה שם פ"ד, ה"ט.

יִשְׁתֶּה. פְּלוֹמֶר: לֹא יִשְׁתֶּה יֵין וְלֹא דָבָר שֶׁנִּתְעַרֵּב בּוֹ
הַיֵּין, וְהוּא הַשְּׂכָר⁴⁹, וְאִפְלוּ הַחֲמִיצוֹ. וְהוֹאִיל וְלֹא
כָּפַל אֶלֶּא הַחֲמִץ, שֶׁהוּא שֵׁם אֶחָד⁵⁰ - אֵינוֹ לוֹקָה עַל
זֶה כְּפָנִי עֲצָמוֹ וְעַל זֶה כְּפָנִי עֲצָמוֹ⁵¹.

(48) שהוא יין שנחמץ. (49) ראה לעיל ה"א. (50) בין
שהוא חומץ יין, בין שהוא חומץ שכר, נקרא: חומץ סתם,
ומין אחד ושם אחד הם, כמבואר בע"ז סו, א. (51) וכשם
שאינו חייב שתיים על חומץ יין וחומץ שכר, שהוא שם אחד
ומין אחד, כך אינו חייב שתיים על היין והחומץ אע"פ שהם
שני שמות, הואיל ואינו מיוחד לאו בכל אחד מהם בפני
עצמו (רדב"ז). אמנם אם ישתה חומץ בלבד - ילקה עליו.
שבפירוש אמרה תורה: חומץ יין לא ישתה. והראב"ד חולק,
ולדעתו יין וחומץ שני מינים ושני שמות הם, כמבואר
בבבא-בבבא-בבבא, א - וחייב שתיים. אולם רבינו ב'ספר
המצוות', לא-תעשה רו, הוכיח את דבריו מסוגיית הש"ס
נזיר לח, ב. ששאלו שם: "והרי שייר יין וחומץ, מכאן אתה
למד שאינו חייב על היין והחומץ שתיים, מפני שהחומץ
אמנם נאסר בעבור עיקרו, שהוא היין, וכאילו אמר הכתוב,
שאיסורו לא נסתלק ממנו (מהיין) בהפסדו (ע"פ 'ספר
המצוות' מהדורת ר' חיים העליר ובהערותיו שם). והשווה
'ספר החינוך' מצוה שעב.

י. נִזְיֵר שֶׁהָיָה שׁוֹתֶה בַּיֵּין⁵² כָּל הַיּוֹם כָּלוּ, אִף עַל פִּי
שֶׁהוּא חָיֵב לְשִׁמְיָם⁵³ עַל כָּל רִבְעִית וּרְבִיעִית - אֵינוֹ
לוֹקָה אֶלֶּא אֶחָת מִשּׁוּם יֵין וְאֶחָת דָּלֵא יִחַל דְּבָרוֹ⁵⁴,
כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ⁵⁵. וְאִם הִתְרוּ בּוֹ עַל כָּל רִבְעִית
וּרְבִיעִית וְאָמְרוּ לוֹ: אַל תִּשְׁתֶּה, אַל תִּשְׁתֶּה, וְהוּא
שׁוֹתֶה - חָיֵב עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד⁵⁶. מְדַבְּרֵי סוֹפְרִים,
שֶׁאִסּוּר לְנִזְיֵר לַעֲמֹד בְּמוֹשֵׁב שׁוֹתֵי יֵין וְיִתְרַחֵק מִמֶּנּוּ
הַרְבֵּה, שֶׁהָיָה מְכַשּׁוֹל לְפָנָיו⁵⁷. אָמְרוּ חֲכָמִים⁵⁸: סָבִיב
לְכָרֶם לֹא יִקְרָב⁵⁹.

(52) בכת"י התימנים: שותה יין, וכן לשון המשנה בנזיר מב,
א. (53) שהקב"ה מעניש אותו על כל רביעית ורביעית,
שהיא עבירה בפני עצמה, כלשון רבינו בפירושו למשנה,
שם. (54) שאין חיוב ללקות אלא אחר ההתראה.
(55) לעיל ה"ח. (56) בדפוסים קדומים: אחת ואחת. וכן
לשון המשנה, נזיר מב, א. (57) שמא ימשך אחריהם
וישתה עמהם. (58) ע"ז נח, א. (59) שמא יאכל שם
ענבים.

יא. נִזְיֵר שֶׁגִּלַּח שְׁעָרָה אֶחָת - לוֹקָה⁶⁰, בֵּין פְּתָעַר
בֵּין בְּזוּגִי⁶¹. וְהוּא שֶׁקָּצְצָה מִעֲקָרָה⁶² כְּעֵין תַּעֲרֵר⁶³. וְכֵן
אִם תִּלְשָׁה בְּיָדוֹ - לוֹקָה⁶⁴. אֶחָד הַמְּגַלַּח וְאֶחָד
הַמְּתַגַּלַּח; שְׁנֵאֲמַר: תַּעֲרֵר לֹא יַעֲבֹר עַל רִאשׁוֹ⁶⁵. וְאִם
הִנִּיחַ מִמֶּנּוּ כְּדִי לִכְפֹּת רֹאשׁוֹ לַעֲקָרָה - אֵינוֹ לוֹקָה,
שֶׁאֵין זֶה כְּעֵין תַּעֲרֵר⁶⁶.

(60) נזיר מ, א. וכן בתוספתא שם פ"ד, מ"ג.
(61) במספרים. (62) סמוך לשרשה. (63) שמגלח מעיקרו.
נזיר מ, א. (64) שם לט, ב. שנאמר: "לא יעבור על ראשו

1. נִתְעַרֵּב יֵין וְכִיּוֹצֵא בּוֹ פְּדִבְשׁ וְאֵין שֵׁם טַעַם יֵין -
2 הֲרִי זֶה מִתֵּר לְנִזְיֵר. לֹא יִהְיֶה זֶה חֲמוֹר מִחֻלָּב וְדָם⁴⁰.

(40) שהם בעונש כרת, ואם נתערבו בתבשיל ולא נמצא בו
טעם האיסור - הרי התבשיל מותר, כמבואר בהל' מאכלות
אסורות פט"ו, ה"ב.

3. ז. הָיָה בּוֹ טַעַם יֵין וְאֵין שֵׁם רִבְעִית בְּכָדִי אֲכִילַת
4 פָּרֶס - הֲרִי זֶה אִסּוּר מְדַבְּרֵי סוֹפְרִים⁴¹, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ
5 בְּהַלְכוֹת מַאֲכָלוֹת אִסּוּרוֹת⁴², וּמִכֵּין אוֹתוֹ אִם אָכַל
6 מִפֶּת מְרִדּוֹת⁴³.

(41) מדברי חכמים, כדברי רבי יוחנן בע"ז סז, ב: "טעמו
ולא ממשו - אסור ואין לוקים עליו". וסובר רבינו - אסור
מדבריהם בלבד. (42) פט"ו, ה"ג. ובכת"י התימנים: כמו
שביארנו באיסורי מאכלות. ולדעת הראב"ד, אם יש בו טעם
יין, אפילו אם אין בו רביעית בכדי אכילת פרס, הרי זה
אסור מן התורה, אלא שאין לוקים עליו. וראה ב'תוספות'
חולין צח, ב דיבור-המתחיל: רבא אמר. (43) שמרד ועבר
על דברי חכמים, והיא כפי ראות עיני הדיין וכפי צורך
השעה, כדברי רבינו בפירושו למשנה, נזיר פ"ד, מ"ג.

7. ח. נִזְיֵר שֶׁאָכַל פְּזִית עֲנָבִים וּפְזִית חֶרֶץ וּפְזִית זָג
8 וּפְזִית צְמוֹקִים וְשִׁתָּה רִבְעִית יֵין, וְאִפְלוּ סָחַט
9 אֶשְׁפּוֹל וְשִׁתָּה מִמֶּנּוּ⁴⁴ רִבְעִית - הֲרִי זֶה לוֹקָה חֲמִשָּׁה
10 מִלְּקוּת⁴⁵, שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶן בָּלֹא אֶחָד הוּא. וְלוֹקָה
11 מִלְּקוּת שְׁשִׁית מִשּׁוּם לֹא יִחַל דְּבָרוֹ, שֶׁהוּא שׁוֹה בְּכָל
12 הַנְּדָרִים⁴⁶. וְכֵן אִם אָכַל פְּזִית זָג אוֹ פְּזִית עֲנָבִים -
13 לוֹקָה שְׁתֵּים: אֶחָת - מִשּׁוּם זָג אוֹ מִשּׁוּם עֲנָבִים,
14 וְאֶחָת - מִשּׁוּם לֹא יִחַל דְּבָרוֹ⁴⁷. וְהוּא הַדִּין לְנִזְיֵר
15 שֶׁגִּלַּח אוֹ נִטְמָא - שֶׁהוּא לוֹקָה שְׁתֵּים: אֶחָת - עַל
16 הָאִסּוּר הַמִּיּוֹד בּוֹ, וְאֶחָת - עַל הָאִסּוּר הַשְּׁוֶה בְּכָל
17 הַנְּדָרִים, שֶׁהוּא לֹא יִחַל דְּבָרוֹ.

(44) שאין לו עדיין טעם יין, אבל הוא נקרא בשם אחר: יין
חדש. (45) ברייתא נזיר לח, ב. כי התורה אמרה: "וענבים
לחים ויבשים (= צמוקים) לא יאכל - לחייב על זה בפני
עצמו ועל זה בפני עצמו, ומכאן אתה דן לכל איסורי נזיר,
כל שהוא מין אחד והם שני שמות - חייב על זה בפני
עצמו" וכו', לרבות יין חדש (= אפילו מין ענבים) וענבים,
אע"פ שטעמם שוה, הואיל והם שני שמות - חייב שתיים.
(46) שם, כי גם הנזירות נדר היא, כמבואר לעיל פ"א, ה"א.
אבל אינו לוקה מלקות שביעית, משום: "מכל אשר יעשה
מגפן היין . . . לא יאכל" כי זהו "לאו שבכללות" שזה
כולל הרבה דברים ואינו מפרש דבר מסוים, ואין לוקים על
לאו שבכללות (שם כרבא, בניגוד לאביי). (47) שלוקין
עליו, כמבואר בהל' נדרים פ"א, ה"ה.

18. ט. נִזְיֵר שֶׁשְׁתֶּה רִבְעִית יֵין וּרְבִיעִית חֲמִץ⁴⁸ - אֵינוֹ
19 לוֹקָה אֶלֶּא אֶחָת; שֶׁאֵינוֹ חָיֵב עַל הַיֵּין כְּפָנִי עֲצָמוֹ
20 וְעַל הַחֲמִץ כְּפָנִי עֲצָמוֹ. שֶׁאֵין פְּתוּב: יֵין לֹא יִשְׁתֶּה
21 וְחֲמִץ לֹא יִשְׁתֶּה, אֶלֶּא כֹּךְ: חֲמִץ יֵין וְחֲמִץ שְׂכָר לֹא

לוקה. כמבואר לעיל הי"ב ('מרכבת המשנה'). ויתכן שביטל בזה מצות-עשה של: גדל פרע. כמבואר לעיל בהעברת סם.

- טו. נְזִיר שֶׁנִּשְׁמָא לְמַת טְמֵאת שְׁבַע⁷⁸, בֵּין בְּטִמְאוֹת
 טז. שֶׁהוּא מְגַלַּח עָלֶיהָ⁷⁹, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר⁸⁰, בֵּין בְּטִמְאוֹת
 טז. שֶׁאִינוֹ מְגַלַּח עָלֶיהָ⁸¹ - הֲרֵי זֶה לֹקֵה⁸².

(78) שבעה ימים. (79) שמחוייב להתגלח עליהן תגלחת טומאה. (80) לקמן פ"ז, ה"ב. (81) כגון שנגע ברביעית דם מן המת, או בגולל ודופק, כמו שיתבאר שם ה"ו. (82) משום: לא יטמא להם במותם (במדבר ו, ז), כי אין זה ענין לתגלחת טומאה, המפורשת בפסוק אחר (שם, ט) "וכי ימות מת עליו... וגלח ראשו ביום טהרתו", שאינו מתגלח עד שיטמא מטומאות שהן מעצמו של מת, כלשון רבינו לקמן פ"ז ה"א, ובביאורנו שם. ואע"פ שכתב רבינו בהל' טומאות מת פ"ג, ה"ג: "לפיכך אני אומר, שכל טומאה מן המת שאין הנזיר מגלח עליה - אינה דין תורה" - אין זה סותר מה שכתב כאן: "הרי זה לוקה", כי רבינו לשיטתו ב'ספר המצוות' שורש שני, שכל דבר שאינו מפורש בתורה, אע"פ שהוא נדרש באחת מ"ג מידות, נקרא 'מדברי סופרים' (ראה הל' אישות פ"א ה"ב, ובביאורנו שם אות ח). וכן כתב רבינו שם פ"ה, ה"ו: "אע"פ שהם דברי קבלה, אינם דין תורה, שהרי לא נתפרשו בתורה". וכתב ה'כסף משנה' שם, שכוונת רבינו לומר, שמשפטם דין תורה, אלא שאינם מפורשים בתורה ('מעשה רוקח').

- טז. נְטִמָּא לְמַת פְּעָמִים הֶרְבֵּה, אָף עַל פִּי שֶׁהוּא חֵיב
 מז. מְלָקוֹת עַל כָּל אַחַת וְאַחַת לְשָׁמַיִם - אֵין בֵּית דִּין
 מז. מְלָקִין אוֹתוֹ אֲלָא אַחַת⁸³. וְאֵם הִתְרוּ בּוֹ עַל כָּל פַּעַם
 מז. וְפַעַם, וְהוּא מְטַמֵּא - לֹקֵה עַל כָּל אַחַת וְאַחַת⁸⁴.

(83) שאין מלקות בית-דין בלי התראה על כל פעם ופעם. (84) משנה, נזיר מב, א. והשווה לעיל ה"י.

- יז. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים⁸⁵? בְּשִׁנְטִמָּא⁸⁶ וּפְרִשׁ, וְחִזֹּר
 יז. וְנִגְעָה⁸⁷ אוֹ נִשָּׂא אוֹ הֶאֱהִיל⁸⁸; אֲבָל אִם הִזָּה נִוְגַע
 יז. בְּמַת, וְעִדֵּין הַמַּת בִּידוֹ, וְנִגַּע בְּמַת אַחֵר - אֵינוֹ חֵיב
 יז. אֲלָא אַחַת, אָף עַל פִּי שֶׁהִתְרוּ בּוֹ עַל כָּל נְגִיעָה
 יז. וְנִגִּיעָה, שֶׁהָרִי מְחַלֵּל וְעוֹמֵד⁸⁹.

(85) שאם התרו בו, לוקה על כל אחת. (86) במת. (87) במת. (88) עליו, ראה לקמן פ"ז ה"ה, שאע"פ שכבר טמא הוא מנגיעתו הקודמת, נוספה לו טומאה בנגיעתו השניה, שבשעה שנוגע במת, אדם שני הנוגע בו יטמא שבעת ימים - וזוהי הנקראת 'טומאה בחיבורין', אבל משפירש מן המת ונגע בו אדם אחר, אינו טמא אלא טומאת ערב (נזיר מב: וב'תוספות' שם ד"ה: לא קשיא). (89) מנגיעתו הראשונה, והתורה אמרה (ויקרא כא, ד) "לא יטמא בעל (= כהן) בעמיו להחלו" - מי שאינו מחולל, מוזהר על הטומאה. יצא זה שהוא מחולל ועומד. והוא- הדין לנזיר, שהם למדים זה מזה (שם וב'תוספות' דיבור-המתחיל: איתיביה אביי).

- יח. נְזִיר שֶׁנִּכְנַס לְבֵית וְשָׁהָה שָׁם עַד שְׁמַת שָׁם

- לרבות כל המעבירים. (65) קרא בו: "לא יעבור" הוא, ולא יעביר לו אחר (שם מד.), שלשון "יעבור" מוסב על התער, שלא נתפרש כאן הפועל, ומשמע בין הוא בין אחר ('תורה תמימה'). וראה בהל' ע"ז פ"ב, ה"ז: "ואין המתגלח לוקה עד שיסייע". (66) נזיר לט, ב. אבל ביטל מצות-עשה, שנאמר: גדל פרע שער ראשו, כמבואר בהלכה הבאה ('קרית ספר').

- יב. הָעֵבִיר עַל רֹאשׁוֹ סֵם⁶⁷ שֶׁמְשִׁיר אֶת הַשָּׁעַר וְהַשִּׁיר
 יב. אֶת הַשָּׁעַר - אֵינוֹ לֹקֵה⁶⁸, אֲלָא בְּטֵל מִצְוַת עֲשֵׂה,
 יב. שֶׁנֶּאֱמָר: גְּדֹל פְּרַע שָׁעַר רֹאשׁוֹ.

(67) משחה. (68) נזיר מ, א. לענין מצות תגלחת הטהרה, והוא-הדין לענין איסור גילוח, כשם שאינו יוצא בסם מצות גילוח, כך אינו עובר עליו באיסור גילוח ('תורה תמימה'). ואע"פ שאמרנו לעיל אות סא "לא יעבור - לרבות כל המעבירים", הכוונה כשהוא מעביר בידו, אבל הסם שאינו תולש ביד - אינו עובר עליו (רדב"ז). וב'זית רענן' מסביר, הואיל ואין השערות נושרות מיד בשעת המשיחה - אין דינה כתער. וב'ספר המצוות' 'עשה' צב, מביא רבינו מקור ההלכה שבהעברת סם אינו עובר בלאו אלא ב'עשה' מ'מכילתא', והיא ב'ספרי' זוטא נשא פרק ו, א: "ואל יתן סמנים בעשה... מה שיריתי במצות-עשה, החופף באדמה והנותן סמנין".

- יג. נְזִיר שֶׁגִּלַּח כָּל רֹאשׁוֹ - אֵינוֹ לֹקֵה מִשּׁוּם
 יג. הַתְּגַלְחַת אֲלָא אַחַת⁶⁹. וְאֵם הִתְרוּ בּוֹ עַל כָּל שָׁעַר
 יג. וְשָׁעַר⁷⁰ וְאֲמָרוּ לוֹ: אַל תְּגַלַּח, אַל תְּגַלַּח, וְהוּא מְגַלַּח
 יג. - לֹקֵה עַל כָּל אַחַת וְאַחַת.

(69) משנה, נזיר מב, א. וכבר נתבאר לעיל ה"י, שהוא חייב לשמים על גילוח כל שערה ושערה. וכן כותב רבינו בפירושו למשנה, שם. (70) בכת"י התימנים: כל שערה ושערה.

- יד. נְזִיר חוֹפֶה⁷¹ עַל שָׁעָרוֹ בִּידוֹ וְחוֹכֵךְ בְּצַפְרָיו,
 יד. וְאֵם נָפַל שָׁעַר - אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ, שֶׁהָרִי אֵין כּוֹנֵנוֹ
 יד. לְהַשִּׁיר וְאֶפְשָׁר לְשֵׁלָא יִשְׁרִיר⁷². אֲבָל לֹא יִסְרֵק
 יד. בְּמִסְרָק⁷³ וְלֹא יַחֵף בְּאַדְמָה⁷⁴, מִפְּנֵי שֶׁמְשִׁירֶת⁷⁵ אֶת
 יד. הַשָּׁעַר וְדַאי⁷⁶. וְאֵם עֲשֵׂה כֵן - אֵינוֹ לֹקֵה⁷⁷.

(71) משפשף ומגרד. (72) משנה, שם. וכרבי שמעון האומר: דבר שאינו מתכוין מותר. השווה הל' שבת פ"א, ה"ה. (73) בגמרא שם אמרו: "כל הסורק, להסיר נימין (שערות) מדולדלות מתכוין". ומפרש רש"י: הרי זה דבר מתכוין ואסור. וכתב הרדב"ז, שבכל זאת אינו לוקה, כיון שכבר נידלדלו קצת - אין כאן גילוח, אבל אסור לסרוק, כיון שעדיין לא נעקרו לגמרי. (74) מין מיני אדמה המשיר את השיער, ראה רע"ב למשנה שם. (75) ובכת"י התימנים: שמשיר. (76) ואע"פ שאינו מתכוין להשיר השיער, הואיל וידוע שאי-אפשר לחוף באדמה ולא ישיר השיער, אע"פ שאינו מתכוין לכך - אסור, השווה הל' שבת פ"א, ה"ו. (77) שהרי זה כמו העביר סם על ראשו, שאינו

1 המֶתָּה⁹⁰, או שְׁנֹכְנֵס לֹאֲהֵל הַמֶּת בְּשָׂדֶה⁹¹ תִּבָּהּ וּמִגְדֵּל⁹²
2 וּבֵא חֲבֵרוֹ וּפָרַע גֵּג הַתִּבָּה מֵעֲלִיו מִדַּעְתּוֹ⁹³ - הֲרִי זֶה
3 לֹקֶה שְׁתֵּים: אַחַת - מָשׁוּם לֹא יָבֹא⁹⁴, וְאַחַת -
4 מָשׁוּם לֹא יִטְמָא⁹⁵; שֶׁהֲרִי טָמְאָה וּבִיאָה בְּאֵין
5 בְּאַחַת⁹⁶. אָבֵל אִם נִכְנָס בְּדַרְכּוֹ - טָמְאָתוֹ קִוְדָּמָה
6 לְבִיאָתוֹ; שֶׁמַּעַת שְׂיִכְנִיס חֲטָמוֹ אוֹ אֲצָבָעוֹת רַגְלָיו
7 נִטְמָא⁹⁷, וְאִינוֹ חֵיב מָשׁוּם בִּיאָה עַד שְׂיָבֹא כָּלָו⁹⁸.

104) באחת מטומאות המת המנויות לקמן פ"ז, ה"ב-ח.
105) וכגון שהיתה הטומאה במקום שהנזיר עצמו לא היה יכול ליגע בה, אבל אם הנזיר עצמו היה יכול להגיע אליה, אין מטמא זה אלא מסייע בלבד, ואע"פ שאסור לסייע ידי עוברי עברה, אינו עובר משום: ולפני עור וכו' (רדב"ז). והשווה ע"ז ו, ב. ובין כך ובין כך אינו לוקה על: ולפני עור וכו', לפי שהוא כולל דברים הרבה. ואין לוקים על לאו שבכללות, כמבואר בהל' סנהדרין פ"ח, ה"ב-ג.
106) שכבר נתבאר, שאין לוקים משום: ולפני עור וכו'.
107) כשם שלוקה המגלח את הנזיר, לעיל ה"א.
108) ולא נאמר: וטמא לו ראש נזרו. 109) נזיר מד, א. ומכאן למדנו שהמגלח את הנזיר אע"פ שהיה הנזיר שוגג - לוקה המגלח, שעבר על "תער לא יעבור על ראשו", על-כל-פנים (רדב"ז). וראה בביאורנו לעיל אות סב.

18 כֹּא. נִזִּיר טָהוֹר שֶׁטָּמָא עֲצָמוֹ - לֹקֶה אִף מָשׁוּם לֹא
19 תֵּאָחֵר לְשִׁלְמוֹ, שֶׁהֲרִי אַחֵר נִזְיִרוֹת טָהֲרָה¹¹⁰ וְעָשָׂה
20 מַעֲשֶׂה¹¹¹. וְכֵן אִם נִדְרָה¹¹² בְּבֵית הַקְּבֵרוֹת - לֹקֶה אִף
21 מָשׁוּם לֹא תֵּאָחֵר¹¹³. הָא לְמִדָּת, שֶׁהֲנִזִּיר שֶׁטָּמָא
22 עֲצָמוֹ - לֹקֶה אַרְבַּע מִלְּקִיּוֹת: מָשׁוּם לֹא יִטְמָא,
23 וּמָשׁוּם לֹא יַחֲל דְּבָרוֹ¹¹⁴, וּמָשׁוּם לֹא תֵּאָחֵר לְשִׁלְמוֹ,
24 וּמָשׁוּם לֹא יָבֹא, אִם הִיתָה בִּיאָה וְטָמְאָה בְּאַחַת,
25 כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ¹¹⁵.

110) שבגלל טומאתו אינו יכול למנות ימי נזירות טהרה עד אשר יטהר (נדרים ד.). 111) שטמא עצמו.
112) בנזירות. ובכת"י התימנים, וכן בדפוס רומי: אם נזר.
113) שהרי הוא מאחר נזירותו עד אשר יטהר (נדרים שם). ואין זה לאו שאין בו מעשה, כי מה שאינו יוצא משם, חשוב מעשה ('תוספות' נזיר יז, א דיבור-המתחיל אילימא). וראה לעיל בביאורנו אות צז. 114) השווה לעיל פ"א, ה"ב. וכן אמרו בנדרים ג, ב: "לעבור עליו בשתיים". 115) לעיל ה"ח. שכל לאוין אלו, שמות מיוחדים הם. ובנוגע לנדר בבית הקברות, ראה לקמן פ"ז, ה"ח.

יום שישי ג' שבט ה'תשע"ח

פֶּרֶק שְׁשִׁי

1) נזיר שגילח שערו הריהו סותר שלשים יום מימי נזרו, נזיר שנטמא סותר הכל, נדר בנזיר והוא טמא מת או שהוא בבית הקברות, סדר תגלחת טומאה, נזיר שגילח תגלחת טהרה ונודע לו שנטמא טומאת התהום.

26 א. נִזִּיר שֶׁשָּׂתָה יַיִן וְאָכַל יוֹצֵא מִן הַגֶּפֶן אֶפְלוֹ יָמִים
27 רַבִּים - אִינוֹ סוֹתֵר מִיָּמֵי נִזְיִרוֹתוֹ אֶפְלוֹ יוֹם אֶחָד². וְכֵן
28 אִם גִּלַּח מֵעוּט שְׂעָר רֹאשׁוֹ, בֵּין בְּשׁוּגָג בֵּין בְּמִזִּיד³.

90) ובכת"י התימנים: מת. 91) מין ארון, או מרכבה עשויה כמין ארון. "שדה ושדות" (קהלת ב, ח) מפרש רש"י: "מרכבות נזיר, עגלות צב, ובלשון גמרא יש: שידה תיבה ומגדל". 92) הסגורים מסביב, ומפסיקים בינו ובין הטומאה. 93) מרצונו ובהסכמתו, כי שלא מדעתו, הרי הוא אנוס ופטור. 94) "על נפש מת לא יבוא". 95) "לא יטמא להם במותם". 96) ונתחלל בשתייהן כאחת (נזיר מג.) והשווה הל' אבל פ"ג, ה"ו. 97) שאהל המת כאילו מלא טומאה הוא, וכאילו חוטמו או אצבעותיו נגעו בטומאה (נזיר שם, וב'תוספות' ד"ה: בבית נמי). 98) נמצא שהוא מחולל ועומד משעת טומאה, ואין איסור "לא יבוא" חל עליו (שם). וב'תורת כהנים' (ויקרא יד, מו) אמרו: "והבא אל הבית - כשיכנס ראשו ורובו", שביאה במקצת - אין שמה ביאה. והשווה הל' ביאת מקדש פ"ג, ה"ח.

8 יט. נִכְנָס לֹאֲהֵל הַמֶּת אוֹ לְבֵית הַקְּבֵרוֹת בְּשִׁגְגָה⁹⁹,
9 וְאַחֵר שְׁנוּדַע לוֹ הִתְרוּ בּוֹ¹⁰⁰, וְלֹא קָפַץ וַיֵּצֵא אֶלָּא
10 עֲמַד שָׁם - הֲרִי זֶה לֹקֶה¹⁰¹. וְהוּא שֶׁיִּשְׁעָה שָׁם כְּדִי
11 הַשְׁתַּחֲוִיָּה¹⁰², כְּמוֹ טָמָא שְׁנֹכְנֵס לְמִקְדָּשׁ¹⁰³.

99) שלא ידע שמת נמצא באהל, או לא ידע שזהו בית הקברות. 100) שיצא, ולא יטמא נזרו. 101) אע"פ שנכנס בשגגה, הרי זה לוקה על שהייתו, ואע"פ שאין לוקים על לאו שאין בו מעשה, והשהייה אין בה מעשה - כבר חידש 'המגיד משנה' בהל' שכירות פ"ג ה"ב, שכל לאו שישנו במעשה, אפילו במקרה שאין בו מעשה - לוקים עליו, והרי סתם נזיר שנטמא הוא לאו שיש בו מעשה, כגון הכניסה לאהל המת, לפיכך אפילו שנכנס בשגגה ושהה - לוקה עליו (הגהות ר"ב רנשבורג לנזיר יז.). 102) שהיא כדי לקרוא: "ויכרעו אפים ארצה על הרצפה, וישתחוו והודות לה" כי טוב כי לעולם חסדו" (דברי הימים ב ז, ג), כמבואר בשבועות טז, ב. ובהל' ביאת המקדש פ"ג, ה"כ-ג. 103) שנכנס למקדש כשהוא טהור ונטמא שם, כמבואר בשבועות יד, ב. יז, א. וכן בהל' ביאת המקדש פ"ג, ה"כ-א-כג, אבל טמא שנכנס למקדש, חייב על כניסתו אפילו לא שהה שם, כמבואר שם ה"כ-א. ומקור הלכה זו בשבועות יז, א - בעיית רב אשי שם, אלא שרב אשי דן בנטמא בבית הקברות באונס, כגון שנכנס בשידה ובא חבירו ופרע את הגג מעליה שלא מדעתו, ורבינו משה דין השוגג לדין האונס, ששניהם פטורים הם, ואם שהה בשניהם אחרי ההתראה - לוקה, כדין נטמא במקדש ולא קפץ ויצא (רדב"ז). וראה לקמן פ"ו ה"ט, ובביאורנו שם.

12 כ. הַמִּטְמָא אֶת הַנִּזְיִר¹⁰⁴: אִם הִיָּה הַנִּזְיִר מִזִּיד -

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מאה יום ונטמא ביום מאה ואחד אינו סותר אלא שלושים יום. שגזרו יום מאה ואחד שהוא יום תגלחת והבאת קרבנותיו משום יום מאה. ומכל מקום לא החמירו עליו לעשותו כיום מאה, שהוא סותר את הכל, וגזרו שיסותר סתם נזירות, שהיא שלושים יום בלבד. (19) ויש להעיר, שלקמן הלכה י"א כותב רבינו, שמגלח שער ראשו בשביעי ומביא קרבנותיו בשמיני, הרי שתגלחתו קודמת להבאת קרבנותיו. (20) מקרבנותיו. (21) ובגמרא אמרו: "ואחר ישתה הנזיר יין - אחר מעשה יחידיו", אחר זריקת דם קרבן אחד מקרבנותיו, נמצא שקודם שנטמא היה מותר כבר באיסורי נזיר, וכאילו שלמה נזירותו. (22) ואותו קרבן שהביא בטהרה לא יחזור ויביאנו.

ה. נְטֵמָא בַּיּוֹם שְׁלֹשָׁה יָמִים, שְׁהוּא יוֹם שְׁרָאוֹ לְגִדּוֹל שְׁעָרָא, או גִּלְחָה אַחֲרֵי מְלֵאתָ - הָרִי זֶה אֵינוֹ סוֹתֵר כְּלוּמָּה, אִם עַל פִּי שְׁעָדִין לֹא גִלְחָה, שְׁהָרִי שְׁלֵמָה הַנְּזִירוֹת וְכָל שְׁנֵטְפָל לָהּ.²⁵

(23) אחרי יום הבאת קרבנותיו, כגון ביום שלושים ושניים לנזירות סתם, או ביום מאה ושניים כשקיבל עליו נזירות מאה יום. (24) נזיר יד: "נטמא ביום גידול שער רב אמר אינו סותר" ומפרש רבינו: יום גידול שער יום שאחרי יום הבאת קרבנותיו. (25) הוא יום הבאת קרבנותיו, שהוא יום אחרי מלאת.

ו. נְטֵמָא בַּיּוֹם שְׁנֵדָר אוּ בְּשָׁנִי - אֵינוֹ סוֹתֵר, אֲלָא מְשָׁלִים עֲלֵיהֶם אַחֲרֵי שְׁיָבִיא קֶרְבָּנוֹ;²⁶ שְׁנֵטְפָל: וְהַיָּמִים הָרִאשׁוֹנִים יָפְלוּ - עַד שִׁיְהִי שֵׁם שְׁנֵי יָמִים רִאשׁוֹנִים.²⁷ לְפִיכָךְ,²⁸ אִם נְטֵמָא מְשָׁלִישִׁי וְהִלָּחָה - סוֹתֵר כָּל הַקּוֹדְמִין.²⁹

(26) כשיטהר מטומאתו, ביום השמיני לטומאתו. (27) "הריני נזיר מאה יום ונטמא בתחילת מאה, יכול יהא סותר? תלמוד לומר: והימים הראשונים יפלו, עד שיהיו לו ימים ראשונים וזה אין לו ראשונים". ולדעת התוספות: כשנטמא ביום ראשון אינו מביא קרבן טומאה כלל, אלא מונה שבעה ימים, וביום השמיני הוא חוזר ומונה להשלים ימי נזירותו. (28) הואיל ולא הקפיד הכתוב אלא על שני ימים הראשונים. (29) ואחרי שיטהר מתחיל למנות מניין חדש. ואפילו אם נטמא בסוף ימי נזירותו הרי זה סותר, ואין אומרים: והימים הראשונים יפלו - מכלל שיש אחרונים, וזה אין לו אחרונים. אלא הלכה כחכמים בזה, שאפילו נטמא ביום מלאת סותר הכל ואין צורך ב"ימים אחרונים".

ז. נָדָר בְּנִזִּיר וְהוּא טֵמֵא מֵתֵּמָה³⁰ - חָלָה עָלָיו נְזִירוֹת;³¹ וְאִם נְטֵמָא פַּעַם אַחֲרָת³² או שְׁתֵּה יֵין או גִּלְחָה³³ - לֹא־קָרָה.³⁴ וְאִם שָׁהָה בְּטֵמֵאָתוֹ בְּמָה יָמִים - אֵין עוֹלִין לֹא־³⁵, עַד שִׁיְהִי³⁶ שְׁלִישִׁי וְשָׁבִיעִי וְיִטְבֵּל בְּשָׁבִיעִי.³⁷ וְיוֹם שָׁבִיעִי שָׁלוּ עוֹלָה לֹא מִמֶּנֶן נְזִירוֹת לְזֶה שְׁנֵדָר וְהוּא טֵמֵא.³⁸ אֲבָל נִזִּיר טָהוֹר שְׁנֵטְפָמָה³⁹ - אֵינוֹ מִתְחִיל לְמִנּוֹת⁴⁰ אֲלָא מִיּוֹם הַשְּׁמִינִי וְהִלָּחָה.⁴¹

(30) לפני קבלת נזירותו. (31) וכשיטהר מטומאתו עליו

1 נְתַגְלַח רַב רֵאשׁוֹ, בֵּין בְּתַעַר בֵּין פְּעִין תַּעַר,⁴ וְלֹא
2 נִשְׁאָר מִן הַשְּׁעֵרוֹת כְּדֵי לְכַף רֵאשׁוֹ לְעִקְרָן,⁵ בֵּין
3 בְּזֵדוֹן בֵּין בְּשִׁגְגָה, אֲפִלוּ גִלְחוּהוּ לְסֻטִּים⁶ בְּאַנְס -
4 הָרִי זֶה סוֹתֵר שְׁלֹשִׁים יוֹם עַד שִׁיְהִי לֹא פָּרַע,⁷ וְאַחֲרֵי
5 כָּךְ מִתְחִיל לְמִנּוֹת.⁸

(2) שנאמר "והימים הראשונים יפלו כי טמא נזרו" - טומאה סותרת ואין היין סותר. (3) "לסותר אינו סותר אלא ברוב ראשו" וכתבו התוספות שם דיבור המתחיל לסותר, שזוהי הלכה (=למשה מסיני) בנזיר, שלא מצינו בה טעם. (4) כגון מספריים הגוזזים את השיער סמוך לעיקרו. (5) כי אם נשאר מהם כדי לכוף ראשם לעיקרם אינו סותר. (6) גזלנים. (7) גידול שיער בן שלושים יום. (8) ממקום שפסק, בין בנזירות מועטת (שהיא של שלושים יום) בין בנזירות מרובה.

ב. בַּיּוֹם נָדָר נְזִירוֹת מֵאָה יוֹם, וְלֹא־אֲחֵר עֲשָׂרִים יוֹם נְתַגְלַח רַב רֵאשׁוֹ - הָרִי זֶה שְׁוֵהָה שְׁלֹשִׁים יוֹם עַד שִׁיְרָבָה שְׁעָרָא רֵאשׁוֹ, וְאַחֲרֵי הַשְּׁלֹשִׁים יוֹם מוֹנֶה שְׁמוֹנִים יוֹם תְּשֻׁלוֹם יָמֵי נְזִירוֹתוֹ. וְכָל אוֹתָן הַשְּׁלֹשִׁים יוֹם כָּל דְּקָדוּקֵי נְזִירוֹת עָלָיו,⁹ אֲלָא שְׁאֵין עוֹלִין לֹא מִן הַמִּנְיָן.¹⁰

(9) שאסור לו לשנות יין ולהיטמא למת. (10) ועליו להשלים נזירותו ממקום שפסק.

ג. נִזִּיר שְׁנֵטְפָמָה, בֵּין בְּזֵדוֹן בֵּין בְּשִׁגְגָה, וְאֲפִלוּ טֵמֵאָהוּ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזְלוֹת בְּאַנְס¹¹ - סוֹתֵר הַכֹּל¹², וּמִגִּלְחָה תְּגַלְחַת טֵמֵאָה¹³, וּמִבִּיא קֶרְבָּנוֹת טֵמֵאָה¹⁴, וּמִתְחִיל לְמִנּוֹת יָמֵי נְזִירוֹת; שְׁנֵטְפָמָה: וְהַיָּמִים הָרִאשׁוֹנִים יָפְלוּ. וְאֲפִלוּ נְטֵמָא בַּיּוֹם מְלֵאת יָמֵי נְזִירוֹ¹⁵ בְּסוֹף הַיּוֹם - סוֹתֵר הַכֹּל.¹⁶

(11) וכן אמרו נזיר שנטמא מביא קרבנות על הזדון כשוגג, שנאמר "וכי ימות מת עליו בפתע פתאום" - פתע, זה שוגג וכן הוא אומר: ואם בפתע בלא איבה הדפו, פתאום - זה אונס. (12) ואפילו מה שמנה קודם בטל. (13) כשיטהר. (14) ביום השמיני לטומאתו. (15) ביום השלושים לנזירות סתם, או ביום האחרון לנזירות מרובה. (16) משנה בנזיר טז. "הריני נזיר מאה יום נטמא יום מאה סותר את הכל" ולא כרבי אליעזר האומר שם: אינו סותר אלא שלושים.

ד. נְטֵמָא אַחֲרֵי יוֹם מְלֵאת¹⁷, שְׁהוּא יוֹם הַבָּאָת קֶרְבָּנוֹת טָהָרָה אֲלוּ לֹא נְטֵמָא - סוֹתֵר שְׁלֹשִׁים כְּלָבֵד¹⁸. וְכִיצַד יַעֲשֶׂה? מְבִיא קֶרְבָּנוֹת טֵמֵאָה כְּשִׁיטָה, וּמִגִּלְחָה תְּגַלְחַת טֵמֵאָה¹⁹, וּמִתְחִיל לְמִנּוֹת נְזִירוֹת שְׁלֹשִׁים יוֹם, וּמִגִּלְחָה תְּגַלְחַת טָהָרָה, וּמִבִּיא קֶרְבָּנוֹת טָהָרָה. וְאִם נְטֵמָא אַחֲרֵי שְׁנֵדָר עָלָיו אַחַד מִן הַיָּמִים²⁰ - אֵינוֹ סוֹתֵר כְּלוּמָּה²¹, אֲלָא יָבִיא שְׁאָר קֶרְבָּנוֹת טָהָרָה שָׁלוּ כְּשִׁיטָה²².

(17) ביום הראשון שלאחר מלאת ימי נזרו. (18) ואפילו נדר

(52) זה שנדר בנזיר בהיותו בבית הקברות. (53) ולא היה וטבל. (54) כיוון שלא טהר בינתיים הכול טומאה אחת היא, ואפילו יטמא אחרי כן בטומאה שהנזיר מגלח עליה, אינו מגלח ואינו מביא קרבן הואיל ולא טהר בינתיים. (55) כדין כל טמא הטעון הזאה וטבילה. (56) לשם נזירות טהרה, לקיים נדרו שנדר בבית הקברות. (57) כי טומאת בית הקברות אף על פי שהיא מטמאה את הנזיר שבעה ימים, אין היא סותרת את הימים הקודמים, והם עולים לו מן המניין, לכשיצא מבית הקברות ויטהר וישלים עליהם. אבל זה ברור, שימי טומאתו בהיותו בבית הקברות אינם עולים לו. (58) לצאתו מבית הקברות והתחיל להיטהר.

(59) וכשיטהר לא יצטרך להשלים אלא עשרים ותשעה יום, נוסף על יום השביעי, שנחשב כיום אחד למניינו. בניגוד לנזיר טהור שנטמא, שאינו מתחיל למנות מניינו אלא מיום השמיני והלאה. ואף על פי שנזיר זה טהור שנטמא הוא, שהרי מנה מקצת ימים אחרי שנטהר, ונטמא אחר כך, - הואיל ועיקר נזירותו קיבל בטומאה, נקרא: טמא שטהר, שדינו להתחיל מניינו מיום השביעי. (60) והחידוש הוא: אף שקדמה לו טומאת בית הקברות, והרי הוא מחולל ועומד, בכל זאת חלה עליו הטומאה השנייה, החמורה לחייבו קרבן ותגלחת, הואיל והספיק כבר להתחיל נזירות בטהרה. (61) על כרחנו שהספיק כבר למנות שני ימים בטהרה ונכנס לבית הקברות בתשיעי, כי אם נכנס בשמיני אין לו אלא יום אחד טהור, וכבר פסק רבינו לעיל הלכה ו, שאם נטמא ביום השני למניינו, אינו סותר כלל. (62) שכל אלו השלושה כאחד הם, ודין אחד להם.

יא. תגלחת טמא פיצד היא? הנזיר שנטמא באחת מן הטמאות שהוא מגלח עליהן - הרי זה מזה עליו בפשלישי ובשביעי, ומגלח שער ראשו בשביעי, וטובל בשביעי אחר ההזיה כדרך כל טמאי מת⁶³, ומעריך שמשו⁶⁴ ומביא קרבנותיו בשמיני, והן שתי תורים או שני בני יונה, אחד לעולה ואחד לחטאת, וקבש בן שנתו לאשם, וסותר כל הימים הקודמין ומתחיל למנות נזירותו⁶⁵. ואם גלח בשמיני - מביא קרבנותיו בו פיו⁶⁶.

(63) הטעונים טבילה לאחר ההזאה. (64) אחרי הטבילה, שטבילתו היא לפני שקיעת החמה. (65) מיום השמיני והלאה. (66) ואין הנזיר טעון טבילה אחר גילוהו ביום השמיני, שטבילתו ביום השביעי עלתה לו. בניגוד למצורע שגילח בשמיני, שטעון טבילה לאחר גילוהו, וממילא הוא טעון הערב שמש, ומביא קרבנו ביום התשיעי.

יב. מאימתי מתחיל למנות? משביבא חטאתו. אבל עולתו ואשמו אין מעכבין אותו מלמנות⁶⁷.

(67) שעולה דורון היא, ואינה מעכבת, ואשם - נאמר בו: "והזיר לה" את ימי נזרו - והביא כבש בן שנתו לאשם" הקדים "והזיר" ל"והביא" לומר לך שאין אשמו מעכבו. אבל החטאת, נאמר בה "וכיפר עליו ... וקידש את ראשו" מתחילה יכפר, ואחרי כן יקדש.

יג. הרי שהיה בפשלישי ובשביעי ולא טבל⁶⁸, ונתאחר

לנהוג נזירות בטהרה, ללא קבלת נזירות פעם שנייה. (32) בהיותו טמא. (33) בימי טומאתו. (34) הואיל וחלה עליו נזירות. (35) למניין נזירות טהרה שיתחיל אחר כך. (36) במי אפר פרה אדומה. (37) לטומאתו, כדין כל טמא מת הטעון הזאה וטבילה. (38) שמתחיל למנות נזירותו מיום שביעי אחרי שהיה וטבל, לפי שאינו מביא שום קרבן על טומאתו אין לו לחכות ליום השמיני, יום הבאת הקרבנות. (39) אחרי שמנה שני ימים לנזירותו. (40) נזירות הטהרה. (41) שבו הוא מביא קרבנותיו על טומאתו, ואינו מתחיל למנות נזירותו אלא אחרי הבאת קרבן חטאתו. והטעם, שטמא שנזר אינו מביא קרבן על טומאתו, מפורש שם שנאמר "וכי ימות מת עליו ... וטמא ראש נזרו" - בטהור שנטמא הכתוב מדבר, ולא בטמא שנזר.

ח. מי שנדר והוא בבית הקברות - נזירות חלה עליו⁴². ואפלו שהיה שם כמה ימים - אין עולין לו⁴³. ולוקה על שהיה שם⁴⁴. ואם התרו בו שלא יזיר שם - אינו מגלח⁴⁵ שערו כשיצא משם. ואם נטמא שם בבית הקברות באחת מן הטמאות שהנזיר מגלח עליהן⁴⁶ - אינו מגלח ואינו מביא קרבן טמאה⁴⁷.

(42) אף על פי שהוא טמא. (43) למניין נזירותו. (44) אם שהה כדי שיעור השתחויה. ובוודאי כשהתרו בו: אל תשהה, שאם אין התראה אין מלקות. (45) תגלחת טומאה, הואיל ואינו מביא קרבן טומאה. (46) אבל על טומאת בית הקברות אינו מגלח. (47) הואיל ונטמא טרם שנזר אינו מביא קרבן טומאה, וכל שאינו מביא קרבן טומאה אינו מגלח תגלחת טומאה.

ט. נכנס לשם בשדה תבה ומגדל⁴⁸, ובא חברו ופרע עליו את המעזיבה⁴⁹ ונטמא, אף על פי שהיה שם - אינו לוקה⁵⁰, אבל מכין אותו מפת מידות⁵¹ אם שהה.

(48) והם מפסיקים בינו לבין הטומאה, ונזר שם. (49) הגג. ושלא מדעתו. (50) ואפילו התרו בו, הואיל וכשקיבל עליו הנזירות, בהיתר הייתה, שהרי חשידה הייתה סגורה, יתכן, שאפילו שהה אינו לוקה ואין לדמות שהיית חוץ (=בנזיר), לפנים (=נטמא במקדש ושהה שם), שהוא חייב, כי אולי אין ללמוד חוץ מפנים. (51) שאפילו אם מלקות מן התורה אין כאן, אבל איסור מדרבנן יש כאן, ששהה בטומאה, ולוקה על שמרד בדברי חכמים.

י. יצא מבית הקברות ושהה ימים⁵² וחזר ונכנס - אין אותו הימים עולין לו⁵⁴. יצא והזהר וטבל⁵⁵ וטהר, ומנה ימים מנזירותו⁵⁶, וחזר לבית הקברות - אותו הימים שמנה עולין לו⁵⁷. ואפלו נכנס ביום שמיני שלו⁵⁸ - הרי השביעי שלו עולה לו מן המנין⁵⁹. ואם נטמא שם אחר שנקנס באחת מן הטמאות שהנזיר מגלח עליהן - מביא קרבן טמאה⁶⁰, וסותר הימים הקודמין⁶¹, ומגלח תגלחת טמאה⁶².

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 בַּמָּה יָמִים - כְּשִׁטְבֵּל יַעֲרִיב שְׁמֹשׁוֹ וַיָּבִיֵּא קִרְבָּנוֹתָיו
2 לְמַחֲרָ. טָבֵל וְהַעֲרִיב שְׁמֹשׁוֹ וְאַחֲרֵי קִרְבָּנוֹתָיו - אֵינוֹ
3 מִתְחִיל לִמְנוֹת עַד שֶׁיָּבִיֵּא חֲטָאתוֹ; אָבֵל עוֹלָתוֹ וְאֶשְׁמוֹ
4 אֵין מַעֲכִיבִין אוֹתוֹ, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ.
- (68) אחר ההזאה.
- 5 יד. כְּשֶׁמִּגְלַח הַנְּזִיר תִּגְלַחַת טִמְאָה - אֵינוֹ צָרִיךְ
6 לְגַלַּח עַל פֶּתַח הַמִּקְדָּשׁ⁶⁹ וְלֹא לְהַשְׁלִיךְ שְׁעָרוֹ עַל
7 הָאֵשׁ⁷⁰. וְכֵן שֶׁגִּלַּח בְּמִדְיָנָה⁷¹ אוֹ בַּמִּקְדָּשׁ - שְׁעָרוֹ
8 אָסוּר בְּהִנָּאָה⁷², וְטַעֲנֵן קְבוּרָה⁷³, וְאַפְרָי⁷⁴ אָסוּר
9 כְּאַפְרָי כָּל הַנִּקְבָּרִים. וְהַמִּגְלַח בַּמִּקְדָּשׁ, אִם הִשְׁלִיכֵן
10 תַּחַת דִּיד הָאֵשׁ - יֵצֵא⁷⁵.
- (69) כדרך שנזיר טהור מגלח. (70) שתחת דוד האשם.
(71) בירושלים. וידוע פירושו של רבינו שכל ערי ישראל
נקראות: מדינה. (72) שנאמר "וקידש את ראשו" - הרי
הוא כקדש ואסור בהנאה. (73) שלא יהנו ממנו. (74) אם
שרפוהו. (75) ובתוספתא נחלקו רבי יהודה ורבי מאיר
בלכתחילה, אבל בדיעבד, אם השליכו תחת הדוד, הכול
מודים, שיצא, ולכתחילה אין צורך לשורפו תחת הדוד כי
אם לקברו כנ"ל. בניגוד לנזיר טהור שמצוה לכתחילה
להשליך שערו תחת דוד השלמים.
- 11 טו. נְזִיר שֶׁנִּטְמָא טִמְאֹת הַרְבֵּה, בֵּין שֶׁהָתְרוּ בוֹ עַל
12 כָּל אַחַת וְאַחַת וּבֵין שֶׁלֹא הָתְרוּ בוֹ עַל כָּל אַחַת
13 וְאַחַת - אֵינוֹ מֵבִיֵּא עַל טִמְאֹתָיו אֶלָּא קִרְבָּן אֶחָד⁷⁶.
14 בַּמָּה דְּכָרִים אֲמֹרִים? שֶׁנִּטְמָא פְּעַם שְׁנִיָּה קֶדֶם
15 שֶׁיָּבִיֵּא קִרְבָּנוֹת טִמְאָה הָרִאשׁוֹנָה⁷⁷. וְאִף עַל פִּי
16 שְׁנֵתְאֲחֵר בַּמָּה יָמִים אַחֵר שֶׁהָתְרוּ קֶדֶם הַבָּאָת
17 חֲטָאתוֹ⁷⁸, וְנִטְמָא בְּאוֹתֵן הַיָּמִים⁷⁹ - אֵינוֹ מֵבִיֵּא אֶלָּא
18 קִרְבָּן אֶחָד⁸⁰. אָבֵל אִם נִטְמָא וְטָהַר⁸¹ וְהִבִּיא
19 חֲטָאתוֹ⁸², וְנִטְמָא פְּעַם שְׁנִיָּה אַחֵר שֶׁהִבִּיא חֲטָאתוֹ,
20 אִף עַל פִּי שֶׁעֲדִין לֹא הִבִּיא אֶשְׁמוֹ וְעוֹלָתוֹ - חֵיב
21 בְּקִרְבָּנוֹת אַחֲרוֹת⁸³.
- (76) והדבר ברור, שאין התראה מועילה כלום. (77) שהם
חטאת ועולה ואשם. (78) שהוא ביום השמיני. (79) טרם
שהביא חטאתו. (80) שכל עוד שלא הביא חטאתו אינו
מתחיל למנות נזירות טהרה. נמצאו כל טומאותיו כאילו הן
טומאה אחת ארוכה, הואיל ועדיין לא יצא לשעה הראויה
למניין נזירות טהרה. (81) הזה וטבל. (82) אחרי שהעריב
שמשו. (83) שמשחביא חטאתו, חלה עליו נזירות טהרה,
וכשנטמא אז הרי היא טומאה חדשה אחרי שנטהר.
- 22 טז. נְזִיר שֶׁגִּלַּח תִּגְלַחַת טִמְאָה, וְאַחֲרֵי כֵן נִדְּעַ
23 שְׁטִמָּא הִיָּה בְּתוֹךְ יָמֵי נְזִירוֹ: אִם בְּטִמְאָה יְדוּעָה⁸⁴
24 נִטְמָא - סֵתֵר הַכֹּל, וּמֵבִיֵּא קִרְבָּנוֹת טִמְאָה, וּמִגְלַח
25 תִּגְלַחַת טִמְאָה, וּמוֹנֶה נְזִירוֹת אַחֲרֵת, וּמֵבִיֵּא קִרְבָּנוֹת
26 טִמְאָה; וְאִם בְּטִמְאָת הַתְּהוֹם נִטְמָא⁸⁵ - אֵינוֹ סוֹתֵר.
27 וְדָבָר זֶה הִלָּכָה מִפִּי הַקְּבֵלָה⁸⁶.
- (84) שאפשר שהייתה ידועה לאדם אחר בשעה שנטמא.
- (85) שבמקום שעבר היה קבר התהום, ולא הכיר בו אדם
מעולם. (86) "אין זה לקוח מהסברא, ואין לו ראייה. אלא
הלכה למשה מסיני".
- 28 יז. וְאִם עַד שֶׁלֹא נִזְרַק עָלָיו אֶחָד מִן הַדָּמִים⁸⁷ נִדְּעַ
29 שֶׁהוּא טִמָּא, בֵּין בְּטִמְאָה יְדוּעָה בֵּין בְּטִמְאָת הַתְּהוֹם
30 - סוֹתֵר הַכֹּל⁸⁸. נִדְּעַ לוֹ אַחֵר שֶׁנִּזְרַק אֶחָד מִן
31 הַדָּמִים⁸⁹, אִף עַל פִּי שֶׁלֹא גִלַּח, הוֹאִיל וְטִמְאָה
32 שְׁאִינָהּ יְדוּעָה הִיא - אֵינוֹ סוֹתֵר⁹⁰.
- (87) מן הקרבנות. (88) שכל שלא נזרק עליו אחד מן
הדמים עדיין כל דקדוקי נזירות עליו והרי זה כאילו נטמא
בתוך מלאת ימי נזרו. (89) ואז הותר לשותות ביין
ולהיטמא למתים ואפילו לא גילח עדיין. (90) שאפילו
נטמא באותה שעה אינו סותר. זה הכלל: נודע לו לפני
הדבר המעכבו סותר, לאחר הדבר המעכבו אינו סותר אלא
בטומאה ידועה. כי כך נתקבלה ההלכה מסיני.
- 33 יח. אִי זֶה הִיא טִמְאָת הַתְּהוֹם? כָּל שֶׁאֵין אָדָם
34 מִכִּירָהּ אֶפְלוּ בְּסוֹף הָעוֹלָם⁹¹. וְלֹא אָמְרוּ טִמְאָת
35 הַתְּהוֹם אֶלָּא לְמַת בְּלִבָּד⁹²; אָבֵל הָרוּג - לֹא, שֶׁהָרִי
36 יוֹדֵעַ בּוֹ זֶה שֶׁהָרָגוֹ⁹³.
- (91) כתהום הזו שהיא עמוקה ונעלמה מאיתנו עד אין
שיעור. (92) שנמצא טמון בקרקע, ואפשר שאף אחד לא
הרגיש במותו, או שנפל לקבר ומת. ואין אחד יודע.
(93) הרוצח. וכל שהכיר בה אחד, הרי זו טומאה ידועה.
וכתב הרדב"י: צריך שיהא ניכר, שהוא הרוג בידי אדם,
אבל אם היה הרוג מיד חיה רעה או שהכישו נחש ומת, הרי
לא הכיר בו אדם, והרי זו טומאת התהום.
- 37 יט. נִמְצָא הֵמָּה גִּלְוִי⁹⁴ - אֵין זֶה טִמְאָת הַתְּהוֹם⁹⁵.
38 נִמְצָא מִשְׁקַע בְּקִרְקָעוֹת מְעֵרָה וְהַמִּים עַל גִּבְיָו⁹⁶ -
39 הָרִי זֶה טִמְאָת הַתְּהוֹם, שְׁאִינָהּ יְדוּעָה⁹⁷. הִיָּה טִמּוֹן
40 בְּתֵבֶן אוֹ בְּצִרְרוֹת⁹⁸ - הָרִי זֶה טִמְאָת הַתְּהוֹם; בְּמִים,
41 בְּאַפְלָה וּבְנִקְיָה הַסְּלָעִים⁹⁹ - אֵינָה טִמְאָת הַתְּהוֹם¹⁰⁰.
- (94) כגון שהיה הנזיר במערה, ונמצא מת צף על פי המערה,
ספק נטמא בו, ספק לא נטמא, כגון שהייתה המערה פתוחה
מלמעלה ואינו מאהיל עליה. (95) הואיל ונמצא במקום,
שאפשר שיראוהו בני אדם. (96) וירד הנזיר לטבול שם
מטומאה אחרת, שאינה טומאת מת. (97) אף על פי
שבוודאי נטמא, לא הייתה הטומאה ידועה לשום אדם.
(98) אפשר שלא הכיר בו אדם מעולם, שהרי תבן יכול
להתגלגל עליו על ידי רוח, וצורורות עשויים להתגלגל
ממקום למקום. (99) סדקים, חגוים. (100) הואיל והם
חלולים יכול אדם להציץ בהם ואינה מכוסה, שאפשר
שאדם הסתכל והכיר בו.
- 42 כ. נְזִיר שֶׁנִּטְמָא בְּמַת, וְיָרַד וְטָבַל¹⁰¹ בְּמַעֲרָה, וְהִבִּיא
43 קִרְבָּנוֹת טִמְאָה, וּמִנֶּה נְזִירוֹת וּגִלַּח תִּגְלַחַת טִמְאָה,
44 וְאַחֲרֵי כֵן נִדְּעַ שְׁמַת הִיָּה מִשְׁקַע בְּקִרְקָעוֹת מְעֵרָה
45 כְּשִׁינִיד לְטָבֵל, אִף עַל פִּי שֶׁהִיא טִמְאָה שְׁאִינָהּ
46 יְדוּעָה - סֵתֵר הַכֹּל; מִפְּנֵי שֶׁהַחֲזִק לְטִמְאָה¹⁰², וְחֻזָּקַת

22 אָבֵר מִן הַחַי מֵאֲדָם אַחַד, שֵׁשׁ עֲלֵיהֶן בֶּשֶׂר שְׂרָאִי
23 לַעֲלֹת בּוֹ אֲרוּכָה בְּחַיִּי¹⁶. וְעַל חֲצִי לֵג¹⁷ דָּם הַבָּא
24 מִמֶּת אַחַד¹⁸. וְעַל מְלֵא חֲפָנִים רֶקֶב הַמֶּת¹⁹. אִי זֶהוּ
25 נֶצֶל? זֶה בֶּשֶׂר הַמֶּת שְׁנֵמוֹת וְנִעְשָׂה לֶחָה סְרוּחָה²⁰.

(6) שכל אבריו נוצרים, ועדיין אין עליו כזית בשר (נזיר ג.)
וברש"י לחולין פט: והשווה הל' טומאת מת פ"ב, ה"א:
"שנאמר הנוגע במת לכל נפש אדם". (7) ליחה סרוחה
היוצאת מבשר המת שנימוח. נצל - לשון הפרשה, כמו
(בראשית לא, ט) "ויצל אלוקים את מקנה אביכם" (רש"י
לנזיר ג.). (8) של אברי האדם, והם: קכ"ה איברים, שהם
הרוב של רמ"ח איבריו. (9) אבל אם אין בהם רוב מנין
העצמות, אינן מטמאות באהל עד שיהיה בהן רובע הקב,
כמבואר בהל' טומאת מת פ"ב, ה"ט, ובכל זאת אין הנזיר
מגלח עליהן עד שיהא בהן חצי קב, כמבואר להלן ה"ו.
(10) כגון שתי שוקיים וירך אחת (נזיר ג.). (11) משנה נזיר
מט: (12) אהליות פ"ב, מ"ו, וכחכמים. וראה נזיר נב.
(13) מערכת חוליות העוברות לאורך הגב שבאדם.
(14) משנה נזיר מט: "על השדרה ועל הגולגולת", אלא
שבגמרא שם נב. נסתפקו אם כוונת המשנה לשדרה
וגולגולת יחד, או כל אחת מהן מטמאה, ורבינו סובר, מכיון
ששמאי אמר (שם עמ' ב) "עצם אחד מן השדרה או מן
הגולגולת", הרי שאין צורך בשתייה. ואע"פ שהגמרא שם
דוחה: "שונה שמאי שמחמיר" - מכיון שאין אנו מוצאים
שום מחלוקת מפורשת בזו, עלינו לומר, שזוהי דיעה
מוסכמת על הכל (כסף-משנה בשם הר"י קורקוס, בהל'
טומאת מת פ"ב, ה"ח). וכתב רבינו בפירושו למשנה,
אהלות פ"ב, מ"א, שדרה וגולגולת אע"פ שאין בהן בשר
מטמאות באהל, לפי שצורת אדם ניכרת בהן, ככתוב:
"בעצם אדם" עצם שניכר בו, שהוא של אדם. (15) ולא
משני מתים, כגון הזורע או השוק, שיש בה שתי עצמות,
והאחת ממת אחד, והאחת ממת שני, ונקראות אבר אחד
(רש"י נזיר נב.). (16) כל שאילו היה האבר מחובר באדם
חי, היה יכול לעלות ארוכה (=רפואה) ע"י אותו בשר, והוא
פחות מכזית (משנה נזיר מט:). ובגמרא שם נג: דרשו:
"בחלל חרב או במת" (במדבר יט, טז) - אבר שהבדילתו
החרב מן החי, הרי הוא כמת. (17) שתי רביעיות, ואע"פ
שגם רביעית אחת מטמאה באהל, הלכה למשה מסיני, שאין
הנזיר מגלח אלא על חצי לוג (שם מט: ובתוספות).
(18) שם נב. וכחכמים. (19) גופו של מת, שכלה לחותו
ונעשה כמין עפר, משנה שם מט: "תרודו (=כף) רקב"
ובגמרא שם נ: אמר רבי יוחנן, מלוא חפניו. (20) נזיר ג.,
ובהל' טומאת מת פ"ב, ה"א כותב רבינו: "והוא שתקרוש
אותה הליחה, שאם קרשה בידוע שהיא מבשרו, ואם לא
קרשה אינה מטמאה, שמא כיחו וניעו (רוק הפה וליחת
הגרונ) הוא" וזה ע"פ הגמרא בנזיר שם.

26 ג. ואין רקב המת מטמא עד שיקבר ערם בארון של
27 שיש²¹, ויהיה כלו שלם²². חסר ממנו אבר, או
28 שנקבר בכסותו²³ או בארון של עץ²⁴ או בשל
29 מתכת²⁵ - אין לו רקב. ולא אמרו רקב אלא למת
30 בלבד, להוציא הרוג, שהרי חסר דמו²⁶.

1 הַטָּמֵא טָמֵא עַד שִׁטְהַר וְדִאִי¹⁰³. יֵרֵד לְהִקָּר¹⁰⁴ - הִרִי
2 זֶה טְהוֹר, עַד שִׁידַע שְׁנִגְעוֹ¹⁰⁵. נִמְצָא הַמֶּת צָף עַל פְּנֵי
3 הַמַּיִם¹⁰⁶ - הִרִי זֶה בְּחִזְקַת טָמֵא¹⁰⁷; שֶׁחִזְקָתוֹ שְׁנִגְעַ
4 בָּזָה שֶׁהוּא צָף¹⁰⁸.

(101) ביום השביעי לטומאתו. (102) כשירד למערה היה
טמא ודאי. (103) ולא אמרו טומאת התהום טהורה בנזיר,
אלא כשהיה הנזיר בחזקת טהור. (104) שלא היה טמא
למת כלל אלא ירד להצטנן מחומו. (105) ואם נודע שנגע,
הרי זה טמא מת, אלא שאינו סותר ימי נזירותו והואיל ונודע
לו לאחר שנזרק אחד מן הדמים, וטומאת התהום היא.
(106) וספק נטמא בו ספק לא נטמא. (107) שספק טומאה
ברשות היחיד ספקו טמא ואפילו ירד להקיר הרי זה טמא.
ואין זו טומאת התהום, שהרי נמצאה במקום שאפשר
שיראוה בני אדם, והואיל ו"טומאה ידועה" היא, אפילו
נודע לו לאחר זריקת הדמים, סתר הכול. (108) שספק
טומאה צפה על פני המים טהורה לעניין שרץ. ובהלכות
אבות הטומאות פרק י"ד, הלכה ג' כותב רבינו: "ולא אמרו
ספק טומאה צפה טהור אלא לשרץ בלבד".

פֶּרֶק שְׁבִיעִי

(1) טומאות מן המת, שאין הנזיר מגלח עליהן ואינו סותר
את נזרו, נזיר שנצטרע אם ימי הסגרו עולים לו מן המנין,
שהנזיר מיטמא למת מצוה ואינו שותה יין מצוה, שהנזיר
מותר להתגלח תגלחת מצוה למרות שיש בו עשה ולא-
תעשה.

5 א. יֵשׁ טָמְאוֹת מִן הַמֶּת שֶׁאֵין הַנָּזִיר מְגַלַּח עֲלֵיהֶן
6 וְלֹא סוֹתֵר אֶת הַקּוֹדֶמִין², וְאֵף עַל פִּי שְׁנִטְמָא בְּהֵן
7 טָמֵא שְׁבַע³. לִפִּי שְׁלֹא נֶאֱמַר בּוֹ: וְכִי יִטְמָא
8 לְנֶפֶשׁ, אֲלֵא: וְכִי יָמוּת מֵת עָלָיו - עַד שִׁיטְמָא
9 מִטְמָאוֹת שֶׁהֵן מַעֲצָמוֹ שֶׁל מֵת⁴, וְאַחֵר כֶּף⁵ יָבִיא
10 קְרֻבֹת טָמְאָה, וַיִּגְלַח תְּגִלַּחַת טָמְאָה, וַיִּפְּלוּ כָּל
11 הַיָּמִים הָרִאשׁוֹנִים.

(2) ראה לעיל פ"ו, ה"א. (3) שדינו להיות טמא על ידן
שבעה ימים, וכמבואר להלן ה"ז. (4) כגון בשרו או
עצמותיו, המנויות להלן ה"ב, ולא ארץ העמים, או גולל
ודופק, או נוגע בכלים הנגועים במת, המנויות להלן ה"ו-ה.
והשווה 'תוספות' נזיר נד. דיבור-המתחיל וכלים.
(5) כלומר, רק אז.

12 ב. וְאֵלֹי טָמְאוֹת מִן הַמֶּת שֶׁהַנָּזִיר מְגַלַּח עֲלֵיהֶן: עַל
13 הַנֶּפֶל, וְאִפְּלוֹ לֹא נִתְקַשְּׂרוּ אֲבָרָיו בְּגִידִין⁶. וְעַל כְּזִית
14 מִבֶּשֶׂר הַמֶּת, וְעַל כְּזִית נֶצֶל⁷. וְעַל עֲצָמוֹת שֶׁהֵן רֶב
15 מִנֵּן הָעֲצָמוֹת⁸, אֵף עַל פִּי שֶׁאֵין בְּהֵן רִבְעֵי הַקֶּב⁹.
16 וְעַל עֲצָמוֹת שֶׁהֵן רֶב בְּנִינוֹ שֶׁל מֵת¹⁰, וְאֵף עַל פִּי
17 שֶׁאֵין בְּהֵן רִבְעֵי הַקֶּב. וְעַל חֲצִי קֶב עֲצָמוֹת¹¹, אֵף עַל
18 פִּי שֶׁאֵין בְּהֵן לֹא רֶב בְּנִינוֹ וְלֹא רֶב מִנֵּנוֹ. וְכָל
19 הָעֲצָמוֹת יִהְיוּ מִשְׁלֵם מֵת אַחַד, וְלֹא מִשְׁנֵי מֵתִים¹².
20 וְעַל הַשְּׂדֵרָה¹³ הַבָּאָה מִמֶּת אַחַד. וְעַל הַגִּלְגֹּלַת שֶׁל
21 מֵת אַחַד¹⁴. וְעַל אָבֵר מִן הַמֶּת הַבָּא מִמֵּת אַחַד¹⁵, וְעַל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ה"ד) "ויהיה כולו שלם", וממילא יש בו בשר וגידים ועצמות (מרכבת-המשנה).

ה. כל אלו השתים עשרה טמאות שמיניו³⁷, אם נגע נזיר באחת מהן או נשא, או האהיל³⁸ הנזיר עליה או האהיל³⁹ הטמאה על הנזיר⁴⁰, או היה הנזיר ואחת מטמאות אלו באהל אחד⁴¹ - הרי זה מגלח תגלחת טמאה, ומביא קרבן טמאה, וסותר את הכל⁴². חוץ מן הקרב, שאינו מטמא במגע; שאי אפשר שיגע בכלו, שהרי אינו גוף אחד⁴³. אבל אם נשא או נטמא באהל - מגלח.

(37) למעלה ה"ב. (38) סיכך בגופו עליה. (39) בדפ' רומי, וכן בכת"י התימנים: האהילה. (40) שהטמאה סיככה על הנזיר, כגון שהוא עמד תחתיה. (41) והגג מאהיל על שניהם. (42) משנה נזיר מט: (43) גוש אחד, וכן שנינו באהלות פ"ב, מ"ב "מלוא תרודו רקב שגבלו במים, אינו חיבור לטמאה". וכתב רבינו בקירושו שם: "לפי שחלקיו נבדלים קצתם מקצתם, והלישה לא תשימהו גוף אחד, כמו שאמרו (שבת יח.): אפר לאו בר גיבול הוא".

ו. וכן נזיר שנגע בעצם המת, אפילו עצם פשעורה, או נשא - הרי זה מגלח עליו, ומביא קרבנות טמאה, וסותר את הקודמים⁴⁴. ואין עצם פשעורה מטמא באהל⁴⁵. אבל נטמא באחת משנים עשר דברים הללו⁴⁶: בגוש ארץ העובדי פוככים ומזלות⁴⁷, או בשדה שנתרש קבר בתוכה⁴⁸, שהן מטמאין במגע ובמשא⁴⁹; או שהאהיל עליו ועל⁵⁰ השויגים⁵¹ היוצאים מן האילנות⁵², או הפרעות היוצאות מן הגדר⁵³, או מטה או גמל⁵⁴ וכיוצא בו; או שנטמא באהל רבע עצמות שאין בהן לא רב בננין⁵⁵ ולא רב מננין; או שנטמא ברביעית דם מן המת, שהיא מטמא במגע ובמשא ובאהל⁵⁶; או שנטמא בגולל⁵⁷ או בדופק⁵⁸, שהן מטמאין במגע ובאהל⁵⁹; או שנטמא באבר מן החי או באבר מן המת שאין עליהן פשר פראוי⁶⁰ - הרי זה אינו סותר.

(44) משנה נזיר מט: (45) אהלות פ"ב, מ"ג, שנאמר (במדבר יט, יד) "אדם כי ימות באהל" צריך שיהיה היכר בעצם, שהיא של אדם. וכן כל עצם שאין עליון דמיון אנושי (הכוונה לשדרה וגולגולת שחסרו. תוספות יו"ט שם), וכן הכתוב אומר (שם טז) "או בעצם אדם" (רע"ב שם ע"פ פירוש המשנה לרבינו שם פ"א, מ"ח). ובדפוס רומי, וכן בכת"י התימנים הנוסח: "ואין עצם אחד מטמא באהל", ובצדק, שהרי בהל' טומאת מת פ"ב, ה"י כתב רבינו: "היה עצם אחד אפילו יש בו רובע (=הקב) הרי זה מטמא במגע ובמשא, ואינו מטמא באהל" וראה נזיר נג. בדברי שמאי שם. (46) המנויים להלן. (47) ובדפוסים קדומים: ארץ העמים. וכל חוץ לארץ נקראת כך, וגזרו טומאה על עפר הבא מחוץ לארץ, שיהא מטמא במגע ובמשא. וכתב רבינו בפירושו למשנה (אהלות פ"ב, מ"ג)

(21) שאינו נשחק ואינו נרקב, וכל הרקב הוא מגופו של מת בלבד (נזיר נא.). (22) שם עמ' ב. (23) לפי כסותו נרקבת עמו, נעשית לו תערוכת. והלכה למשה מסיני, שאין רקב המת מטמא, אלא הבא מן המת עצמו בלא כל תערוכת (שם עמ' א.). (24) כנ"ל. (25) שדרכה להעלות חלודה, ותתערב עם המת (הל' טומאת מת ג, ד). ומתוך שאמרו שם נא. "בארון של שיש", למד רבינו למעט של מתכת, ובהל' טומאת מת שם, כותב רבינו: "בארון של שיש או של זכוכית וכיוצא בהן". (26) נדה כז: וכבר נתבאר, שלא אמרו רקב אלא למת שלם.

ד. קברו שני מתים באחד²⁷, או שגזזו שעריו או צפרניו וקברום עמו²⁸, או אשה עברה שמתה ונקברה ועברה במעיה - אין הרקב שלהם מטמא²⁹. וכן אם טחן המת עד שנעשה רקב - אינו מטמא³⁰, עד שיקריב מאליו. טחן את המת והניח עפרו עד שהקריב פלו³¹, או [שהקריב] מקצתו כשהוא חי ומת והקריב הכל - הרי זה ספק³²; ואם נטמא לרקב זה - הרי זה ספק טמא³³. וכן אם נטמא ברבע³⁴ עצמות הבאין מהשדרה או מן הגולגולת באהל³⁵ - הרי זה ספק טמא³⁶.

(27) "נעשו גלגלים (=תערובת) זה לזה" (נזיר נא.). (28) הרי זה כמי שנקבר בכסותו, שרקבונם נעשה לו תערוכת, ואין לו תורת רקב (שם). (29) בעיה שם, שנפשטה בדרך אם תמצא לומר, כיון שסוף העובר לצאת (אילו היתה חיה) הרי הוא כגוף פרוש ונבדל. וכבר נתבאר, שרקב שני מתים אינו מטמא. וכדאי להעיר, שבגמרא שם אמרו: שני מתים שנקברו זה בפני עצמו וזה בפני עצמו, והקריבו ועמדו על מלוא תרודו רקב, רקבם טמא (אף-על-פי שלא נשאר מכל אחד אלא חצי תרודו, כיון שכל אחד נקבר יחידי, יש להם דין רקב - תוספות שם), וזהו שהדגיש רבינו כאן: קברו שני מתים כאחד, שדווקא באופן זה אין הרקב מטמא. (30) שם עמ' ב. אין זה רקב אלא עפר טחינתו. (31) ספק, שמא צריך שירקב כברייתו, כמו שהיה ללא כל שינוי. (32) שם. ספק, אם מה שהקריב כשהוא חי יש לו תורת רקב. או נאמר, הואיל והוא מת לפנינו, הרי זה כהקריב כולו כשהוא מת. (33) ולא יכול להביא קרבן על טומאתו, כי שמא טהור הוא, ואסור לו להכניס חולין לעזרה. (34) רובע הקב, והקב ארבעה לוגין. (35) שהאהיל הנזיר עליהן, או שהיה הנזיר והן באהל אחד, כמבואר בסמוך ה"ה. (36) שם נב: כי אע"פ שבדרך כלל אין הנזיר מגלח, אלא על חצי קב עצמות - בשדרה וגולגולת, הואיל והן חמורות, שמתמאות כמו שהן, ראה לעיל ה"ב, אולי גם רובע עצמות מהן הנזיר מגלח עליהן. וכל זה לענין טומאת אהל, אבל לענין מגען ומשאן, אפילו על עצם כשעורה, הרי הוא מגלח, כמבואר בסמוך ה"ו. וראוי להעיר, שבגמרא שם נא. נשאר עוד הרבה בעיות בענינים אלו בתיקן, ורבינו השמיטן, מפני שאינן מצויות ונדירות מאד (רדב"ז). וב"לחם משנה" הקשה למה לא הזכיר רבינו, שאין רקב אלא הבא מן הבשר ומן הגידים ומן העצמות, כמבואר בנזיר נא. אבל רבינו כבר הזכיר (לעיל

- 10 מִזֶּה בְּשָׁלִישִׁי וּבְשִׁבְעִי אִם נִגַע בְּכָלִים, כְּדִי שְׂעִלּוֹ
11 לוֹ יָמֵי טַמְאָתוֹ בְּכָלִים מִמֶּנּוּ יָמֵי נְזִירוֹתוֹ.⁶⁸
- 62 שם נד. "ואהל", ומפרש רבינו שם: שנגע באהל המת.
63 שהם מטמאים כמת עצמו, והנוגע בהם טמא טומאת שבעה, שנאמר (במדבר יט, טז) "בחלל חרב או במת", חרב הרי זה כחלל (נזיר נג): וכתב רבינו בהל' טומאת מת פ"ה, ה"ג: "מפי השמועה למדו, שהחרב כמת, והוא-הדין לשאר כלים בין כלי מתכות, בין כלי שטף ובגדים, הרי הוא אומר (שם לא, יט) "כל הורג נפש וכל נוגע בחלל תחטאו ביום השלישי וביום השביעי" וכי תעלה על דעתך, שזה ירה חץ והרג, או זרק אבן והרג, נטמא שבעת ימים? אלא הורג נפש בחרב וכיוצא בה, מפני שנטמא בנגיעתו בכלי שהרג בו, שהרי נגע הכלי במת".⁶⁴ אבל הוא טמא שבעה ימים.
65 שנגעו במת. 66 פ"ה, ה"ג. ולדעת הראב"ד שם, אין זה אלא בכלי מתכות או בחיבורין ואפילו בשאר כלים. חיבורים - שנגע האדם בכלים, בשעה שהכלים היו מחוברים למת.⁶⁷ בדפוסים קדומים: שזה שאינו.
68 שאילו היה צריך הזאה, לא היו ימי טומאתו עולים לו למנין נזירותו. והמקור לדברי רבינו, שאין הנזיר מזה על כלים שנגעו במת, הוא לשון סוגיית הש"ס בנזיר נד: שהתפלאו שם, כלים הנוגעים במת, הנוגע בהם בר הזאה הוא? ועל-כרחך שזה דין מיוחד בנזיר, כי בשאר כל אדם, ודאי שטעון הזאה, וכשיטת רבינו בהל' טומאת מת כנ"ל. והראב"ד סובר, שאין משם ראיה, כי המשנה עוסקת בכלי עץ ושלל בחיבורין, וכשנגעו במת אינם כמת, אלא אב הטומאה בלבד, והנוגע בהם אינו טמא שבעה ואינו טעון הזאה, בין נזיר בין שאר כל אדם, ולפיכך מתפלאה הגמרא שם: "כלים בני הזאה הם?" (לחם-משנה).
- ט. נְזִיר שֶׁנִּצְטָרַע וְהִחְלִט⁶⁹ - כָּל יָמֵי חָלוּטוֹ⁷⁰
וְשִׁבְעַת יָמֵי סְפִירוֹ שְׁסוּפָר אַחֲרֵי שְׂעִיטָהּ לְצִרְעָתוֹ⁷¹
בֵּין תְּגִלַּחַת רִאשׁוֹנָה⁷² לְשִׁנְיָה⁷³ אֵין עוֹלִין לוֹ מִיָּמֵי
נְזִירוֹתוֹ.⁷⁴ אָבָל יָמֵי הַסְּגָר⁷⁵ - עוֹלִין לוֹ.⁷⁶ וְכֵן אִם זָב
בְּשָׂרוֹ, בֵּין אִישׁ בֵּין אִשָּׁה - כָּל יָמֵי זִכְתָּו⁷⁷ עוֹלִין
לָהֶן, אִף עַל פִּי שֶׁהֵן טַמְאִין.⁷⁸ וְדָבָר זֶה הִלָּכָה
לְמֹשֶׁה מִסִּינֵי הוּא.⁷⁹
- 69 שנגמר דינו שהוא טמא, "וטמאו הכהן" (ויקרא יג, יא) מתרגם יונתן "ויחלטיניה כהנא".⁷⁰ שהוא טמא בהחלט. 71 כשנרפא נגע הצרעת. 72 שהיא ביום טהרתו, שנאמר בו (ויקרא יד, ח) "וגלח את כל שערו". 73 שהיא ביום השביעי לטהרתו, ככתוב שם ט. 74 משנה בנזיר נד: "ומתחיל ומונה מיד". משמע מזה, שימי חלוטו וספרו אינם מן המנין, אבל אינם סותרים את הקודמים. ולאחר שהשלים ימי ספרו, משלים נזירותו על מנין הימים, שמנה קודם טומאתו (שם). 75 בתחילה כשהכהן ראה את הנגע, ועדיין לא החליט לטמאו מסגירו לשבעת ימים, לראות אם יפשה הנגע, ככתוב שם יג, ד-ח. 76 למנין נזירותו (משנה שם). ובגמרא שם נו: אמרו - הלכה היא למשה מסיני, כמבואר בירושלמי שם פ"ז, ה"ג. 77 שהם טמאים, ככתוב שם טו, ב, כה. 78 הואיל ואינם
- "שהם להתרשלותם עם המתים, וקוברים אותם בכל מקום, שפטנו על ארצותם בזאת הטומאה - וזה בגזירה מדרבנן... לפי שאנו נאמר שיהיה בכל חלק מעפרה עצם כשעורה".
48) ונשברו עצמות המת ונידושו בכל השדה עד מאה אמה.
49) משנה שם, וכן בנזיר נד. 50) טעות סופר יש כאן, וצ"ל: "כשהאחילו עליו ועל כזית מן המת שריגים היוצאים" וכו', וכן בהל' טומאת מת פ"ט, ה"ו (מעשה רב, לרבי בצלאל הכהן מוילנה). 51) ענפים. 52) שהענפים רחוקים זה מזה, ואין בכל אחד מהם שיעור טפח להביא את הטומאה על ידו, ומן התורה טהור הוא, שאין זה אהל. וחכמים גזרו טומאה בהולך תחתיהם (נזיר נד: ובתוספות שם, וכן רבינו בהל' טומאת מת פ"ג, ה"ב). 53) אבנים או עצים בולטים ממנו. פרעות - לשון גדל פרע (רע"ב לאהלות פ"ח, מ"ב) וגם אלה אינם מביאים הטומאה, מפני שאין ברחבם טפח (תוספות יו"ט לאהלות שם, וראה בנדה נז. וסח:). 54) שתחת המיטה או הגמל, יש כזית מן המת והנזיר עמו (תוספתא אהלות פ"ט, מ"א) ואין כריסו של הגמל נידון כאהל, שאינו עשוי להגן, וכדברי רבינו בהל' טומאת מת פ"ט, ה"ו "שכל אלו ההלכות האמורות בטומאת אהלים הנעשים מן האדם או מן הבהמה או מן הכלים הכל מדברי סופרים... ולפיכך אין הנזיר מגלח עליהם". ובירושלמי נזיר פ"ז, ה"ג מונה מיטה וגמל בין אלה, שאינם נעשים אהל ואין הנזיר מגלח עליהם, וראה סוכה כא. "אהל שאינו עשוי בידי אדם אינו אהל". 55) ראה לעיל ה"ב, ובביאורנו אות ט. 56) אבל אין הנזיר מגלח עליה, הלכה למשה מסיני (משנה בנזיר נד. ובתוספות שם מט: דיבור-המתחיל ועל חצי לוג). 57) כיסוי ארון המת. 58) צדי הארון, שהכיסוי דופק עליו. 59) אהלות פ"ב, מ"ד, שנאמר: וכל אשר יגע על פני השדה - לרבות גולל ודופק, אשר יגע - משום מגע הוא מטמא ולא משום משא (רע"ב שם). וכתב רבינו שם: ויקראו צדי הקבר "דופקים" להיותם דוחקים המת (לשון "ודפקום יום אחד", בראשית לג, יג) ויקרא כיסוי הקבר גולל, להיותו אצלו מאבן מתגלגלת על פי הקבר. 60) כדי להעלות ארוכה (נזיר נג): כרבי יוחנן. ועל-כרחך שאין בו עצם כשעורה, שאם יש בו עצם כשעורה הרי הנזיר מגלח לפחות על מגעו ועל משאו (תוספות שם). וראה לעיל ה"ב, ובביאורנו אות יד.
- 1 ז. אִף עַל פִּי שֶׁבָּכַל אֱלוֹ הוּא טַמָּא טַמְאָת שִׁבְעָה
2 וּמִזֶּה בְּשָׁלִישִׁי וּבְשִׁבְעִי - אֵינוֹ מְגַלַּח תְּגִלַּחַת טַמְאָה
3 וְלֹא מְבִיא קְרִבְנוֹת וְלֹא סוֹתֵר אֶת הַקּוֹדֶמִין. אָבָל כָּל
4 יָמֵי הַטַּמְאָה אֵין עוֹלִין לוֹ מִמֶּנּוּ יָמֵי נְזִירוֹתוֹ.⁶¹
- 61) משנה בנזיר נד: "ומתחיל ומונה מיד", הרי שימי טומאתו לא עלו לו למנין.
- 5 ח. נִגַע בְּאַהֲלֵ הַמֶּת⁶² או בְּכָלִים הַנוֹגְעִים בְּמֶת⁶³ -
6 אֵינוֹ מִזֶּה בְּשָׁלִישִׁי וּבְשִׁבְעִי.⁶⁴ וְיִרְאֶה לִי, שְׂדִין זֶה
7 מִיָּחֵד בְּנִזִּיר; אָבָל כָּל אָדָם שֶׁנִּטְמָא בְּכָלִי⁶⁵ טַמְאָת
8 שִׁבְעָה - יִזְהָ בְּשָׁלִישִׁי וּבְשִׁבְעִי, כִּמּוֹ שְׂעִיטָתָא
9 בְּהִלָּכּוֹת טַמְאָת מֶת.⁶⁶ וְכֵן יִרְאֶה לִי, שְׂזָה שְׂאִינוֹ⁶⁷

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

קבלה", כלומר, שכן בא מדרש זה בקבלה, כדברי רבינו בפירושו שם פ"ו, מ"ה, וראה בתוספות-יו"ט שם.

יג. נזיר וכהן שפגעו במת מצוה - יטמא נזיר, אף
על פי שהוא סותר הימים הראשונים ומביא קרבן
טמאה, ואל יטמא כהן. שו"ה⁹² קדשתו קדשת
שענה⁹³, ואפלו היה נזיר עולם⁹⁴, והכהן קדשתו
קדשת עולם⁹⁵.

(92) הנזיר. (93) למשך ימי נזירותו בלבד. (94) שאמר:
הריני נזיר לעולם (ראה לעיל פ"ג, הי"א), בכל זאת סתם
נזירות אינה אלא שלשים יום (תוספות לנזיר מז). ולדעת
ה"לחם משנה" כוונת רבינו, שהנזיר, נזר בחייו אחרי
שנולד, ואין קדושתו קדושת עולם - בעוד שהכהן קדושתו
מיום שנולד. (95) משעה שנולד ועד יום מותו (משנה
בנזיר מז). ועוד הברל יש ביניהם, שהנזיר ישנו בשאלה,
וקדושתו ניתרת ע"י שאלה לחכם (ראה לעיל פ"ב, ה"א)
וקדושת כהן אינה בטלה עולמית (לחם-משנה).

יד. פגעו בו שני נזירים, אחד נזיר שלשים יום
ואחד נזיר מאה יום - יטמא נזיר שלשים⁹⁶. היה
אחד נזיר לזמן קצוב⁹⁷ והשני נזיר עולם - יטמא
הנזיר לזמן קצוב; ששנזירות עולם קדשתו חמורה
מזה⁹⁸.

(96) שקדושתו מועטת מקדושת נזיר מאה (ירושלמי נזיר
פ"ז, סוף ה"א). (97) אפילו לאלף שנה (ראה לעיל פ"ג,
הי"א). (98) ירושלמי שם, שנזיר עולם אם הכביד שערו,
מיקל בתער בכל שנים-עשר חודש ומביא קרבנו, וזוהי
קדושתו, בעוד שנזיר לזמן קצוב אינו מגלח עד סוף ימי
נזרו, ואינו מביא איפוא שום קרבן טהרה תוך ימי קצבת
נזירותו, ראה לעיל פ"ג, הי"ב. וגם סתם נזירות קצובה, אינה
לכל ימי חייו, שלרוב היא לזמן קצר בלבד, ולפיכך קדושתה
קלה מנזיר עולם (רדב"ז).

טו. וכיצד הוא מתר בתגלחת מצוה? נזיר ששנצטרע,
ונרפא מצרעתו בתוך ימי נזירות - הרי זה מגלח כל
שער. שהרי תגלחתו⁹⁹ מצות עשה, שנאמר
במצרע: וגלח את כל שערו וגומר; וכל מקום
שאמרה מוצא מצות עשה ולא תעשה¹⁰⁰: אם יכול
לקיים את שניהם¹⁰¹ - מוטב, ואם לאו¹⁰² - יבוא
עשה וידחה את לא תעשה. והלוא נזיר שגלח בימי
נזרו עבר על לא תעשה ועשה, שנאמר: קדש יהיה
גדל פרע שער ראשו¹⁰³, ובכל מקום אין עשה דוחה
לא תעשה ועשה¹⁰⁴, ולמה דוחה עשה של תגלחת
הנגע לנזירות? מפני שפכר נטמא הנזיר בצרעת,
וימי חלוטו אין עולין לו כמו שבארנו¹⁰⁵, והרי אינו
קדוש¹⁰⁶ בהן, ויבטל העשה מאליה, ולא נשאר אלא
לא תעשה, שהוא: תער לא יעבר על ראשו, ולפיכך
בא עשה של תגלחת הצרעת ודחה אותו¹⁰⁷.

(99) לצרעתו. (100) שאחת היא בסתירה לשניה, כגון

טעונים תגלחת. וכן"ל. (79) משנה שם נד: "באמת אמרו,
ימי הזב והזבה וכו'". וכל "באמת אמרו" - הלכה היא
למשה מסיני, כמבואר בירושלמי שם פ"ז ה"ג.

י. אין צריך לומר, שאם נטמא הנזיר בשאר
טמאות⁸⁰ - שמי טמאתו עולין לו, ואינו סותר
כלום⁸¹. נטמא במת בתוך ימי צרעתו⁸² - סותר את
כל הקודמין, שהרי בנזירותו עומד⁸³ ואף על פי
שהוא טמא⁸⁴.

(80) כגון נבילה או שרץ. שהן קלות מטומאת זיבה, ואין
טומאתו שבעה ימים אלא טומאת ערב בלבד. (81) שאין
איסור לנזיר להטמא אלא למת בלבד, כמו שאמרו (נזיר
מג.) "לא יטמא להם במותם (במדבר ו, ז) - במותם אינו
מיטמא, אבל מיטמא בנגיעתם ובזיבתם", והשווה ה"ל
טומאת אוכלין פט"ז, ה"ט. (82) היה נזיר ונצטרע, ובימי
צרעתו נטמא למת. (83) שכשיתרפא מצרעתו, עליו
להשלים נזירותו על הימים שמנה מקודם, כמבואר לעיל
ה"ט ובביאורנו אות עב. (84) לצרעתו, לא היה סותר את
הקודמים בגלל צרעתו בלבד, נזיר יד: כרבי יוחנן, אבל ריש
לקיש אומר שם: "אינו סותר (=את הקודמים), צרעת לחוד
ונזירות לחוד", הואיל ואין ימי צרעתו עולים לו למנין
נזירותו, דינו משונה מסתם נזיר, ואין טומאתו במת סותרת
כלום. וראה לקמן פ"י, הי"ב-ג.

יא. הנזיר מתר בטמאת מת מצוה⁸⁵ ובתגלחת
מצוה⁸⁶, ואסור ביין המצוה ביין הרשות. כיצד? מי
שנשבע שישתה היום יין, שהרי מצוה עליו
לשתות⁸⁷, ואחר כך נדר בנזיר - חלה נזירות על
השבועה ואסור ביין⁸⁸. ואין צריך לומר שהוא אסור
ביין קדוש והבדלה, שאינו אלא מדברי סופרים⁸⁹.

(85) מבואר להלן הי"ב. (86) מבואר להלן ה"טו.
(87) מחמת שבועתו. (88) נזיר ד. שנאמר (שם, ג) "מיין
ושכר יזיר", והוא מיותר, שהלא נאמר מכל אשר יעשה
מגפן היין - לרבות יין מצוה כיון הרשות, וכפירוש
התוספות שם, וכן שם מד. (89) שאע"פ שאמרו (פסחים
קנ.) "זכור את יום השבת לקדשו - זכרהו על היין" - אין
זה אלא אסמכתא בלבד, שקידוש היום כשלעצמו הוא מן
התורה, והיין אינו אלא מדברי חכמים (תוספות נזיר ד.
דיבור-המתחיל מאי היא, וכן בפסחים שם) והשווה ה"ל
שבת פרק כט ה"א, ה"ו.

יב. וכיצד הוא מתר בטמאת מת מצוה? היה מהלך
בדרך ופגע במת שאין שם מי שיקברנו - הרי זה
מטמא⁹⁰ לו וקוברו. ודברים אלו דברי קבלה הן⁹¹.

(90) מותר לו להטמא, אבל בכל זאת הוא סותר נזירותו
ומביא קרבן טומאה (קריית ספר). (91) משנה בנזיר מז,
ובגמרא שם מח. דרשו: לאביו ולאמו... לא יטמא (במדבר
ו, ז) מה תלמוד לומר? והלא כבר נאמר (שם ו) "על נפש
מת לא יבוא" - אלא לאביו ולאמו אינו מיטמא, אבל
מיטמא הוא למת מצוה, וזהו מה שכתב רבינו: "דברי

(5) הכבשה. (6) בכת"י התימנים: תיקרב. (7) האיל. (8) הכבש, הואיל ואמר: הרי אלו לנזירותי, הרי זה כאילו קרא שם לכל אחד ואחד (משנה, נזיר מה, וברע"ב שם). ואע"פ שכבשה ראויה גם לשלמים, ככתוב בתורה (ויקרא ג, וז) - בקרבנות נזיר, אין הכבשה ראויה אלא לחטאת ('תוספות יו"ט'). (9) העשרון - הוא עשירית האיפה (במדבר כח, ה), והאיפה שלש סאין, והסאה ששה קבים, כמבואר בהל' עירובין פ"א, ה"ג. נמצא, העשרון: שני קבים פחות חומש (הל' ביכורים פ"ו, ה"ו). (10) נמצאת כל חלה היא שלישית העשרון. (11) שהן בלולות בשמן כשעדיין הן סולת. (12) הרקיק אינו בלול בשמן אלא משוח בשמן אחר אפייתו (הל' מעשה הקרבנות פ"ט, הכ"א). (13) כל חלה כדינה, חלת מצה - בלולה בשמן, והרקיק - משוח, ככתוב בתורה (במדבר ו, טו). וכן בהל' מעשה הקרבנות שם, הכ"ג. וכנראה, שכאן סומך רבינו על מה שיכתוב בפרוטרוט בהל' מעשה הקרבנות ('מעשה רוקח'). ובמנחות עה, א - ששם המקור לדין חלות נזיר, אמרו: "ובשר זבח תודת שלמיו - לרבות שלמי נזיר לעשרת קבים ירושלמיות (נמצאו שתי חלות לקב), ולרביעית שמן". (14) של רביעית הלוג שמן. (15) מנחות פט, א. (16) בסל, ככתוב (במדבר ו, יז): "על סל המצות". ובהל' מעשה הקרבנות פ"ט הכ"ג, מסיים רבינו: "והכהן לוקח מהן (מהחלות) שתי חלות, אחת מכל מין".

- ב. וְשֹׁחֵט הַחֲטָאת תְּחִלָּה, וְאַחֵר כֶּךָ הַעֹלָה, וְאַחֵר כֶּךָ הַשְּׁלָמִים, וְאַחֵר כֶּךָ מִגְלַח. וְאִם גָּלַח אַחֵר שֶׁשֹּׁחֵט הַחֲטָאת או הַעֹלָה - יִצָּא.¹⁸ וּמִבָּשֵׁל הַשְּׁלָמִים או שֹׁלֵקָן.¹⁹ וְלֹאֲכָה מִן הַרְטֵב שֶׁל זִבְחֵי הַשְּׁלָמִים וְנוֹתֵן עַל הַשֶּׁעָרִים,²⁰ וְאַחֵר כֶּךָ מְשַׁלְּכֵהוּ לְאֵשׁ תַּחַת דֹּד הַשְּׁלָמִים. וְאִם הִשְׁלִיכוֹ תַּחַת הַחֲטָאת - יִצָּא.²¹

(17) משנה, נזיר מה, א. וכרבי יהודה שם. וכן סדרן בתורה (במדבר ו, יד). ואחרי עשיית השלמים, כתבה תורה (שם, יח) "וגלח הנזיר". וראה ב'תוספות יו"ט' שם. (18) משנה, שם. (19) ביטול מרובה, ובכל זאת אינם יוצאים מתורת ביטול (משנה, שם עמ' ב, ו'תוספות' פסחים לט:). (20) נזיר מה, ב. שנאמר (במדבר ו, יח): "אשר תחת זבח השלמים - מזבחו (=מהרוטב) יהא תחתיו". (21) שם "זבח - לרבות את החטאת".

- ג. וְהִיכָן מְגַלַּח שֶׁעָרָו? בְּעֶזְרַת הַנָּשִׁים,²² בְּלִשְׁפַת הַנְּזִירִים שֶׁהֵיחָה שָׁם בְּקֶרֶן מְזֻרְחִית דְּרוּמִית, וְשָׁם מְבַשְּׁלִין אֶת שְׁלֵמֵיהֶן וּמְשַׁלְּכִין שֶׁעָרָן לְאֵשׁ.²⁴ וְאִם גָּלַח בְּמִדְיָנָה²⁵ - יִצָּא.²⁶ וְכִינֹה מְגַלַּח בְּמִדְיָנָה וְכִינֹה שֶׁגָּלַח בְּמִקְדָּשׁ - תַּחַת הַדֹּד הוּא מְשַׁלְּכֵהוּ שֶׁעָרָו.²⁷ וְאִינוּ מְגַלַּח עַד שֶׁיְהִיחָה פֶּתַח הָעֶזְרָה פְּתוּחָה, שְׁנֹאמַר: פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד.²⁸ לֹא שֶׁיְגַלַּח כְּנֶגֶד הַפֶּתַח, שֶׁזֶה בְּזִיוָן מְקַדָּשׁ הוּא.²⁹

(22) חצר בית המקדש, מקום מעמד לנשים, ונוכרת במשנה מדות פ"ב, מ"ה. (23) חדר. (24) משנה שם, וככתוב

לעשות ציצית מחוטי צמר בטלית של פשתן, שהציצית מצות-עשה, והשעטנו הוא איסור לא-תעשה. (101) כגון חוטי צמר בטלית של צמר, הרי אפשר לו לקיים את שתייהן, וכן חוטי פשתן בטלית פשתן. (102) כגון שיש לו טלית פשתן, וחייב להטיל בה חוטי תכלת, שהם מצמר, תבוא מצות תכלת ותדחה איסור שעטנו (מנחות מ. וכן בהל' ציצית פ"ג, ה"ו), וגם כאן ה'עשה' של תגלחת מצורע דוחה את ה'לא-תעשה' של איסור גילוח הנזיר, שנאמר בו: "תער לא יעבור על ראשו" (נזיר נח). (103) והרי זו מצות-עשה, כמבואר לעיל פ"א, ה"א. (104) כגון יבמה אלמנה מן הנישואין, אסורה להתייבם לכהן גדול, שאין 'עשה' של מצות יבום דוחה 'לא-תעשה' (של אלמנה לכהן גדול) ו'עשה', שמוזהר על הבעולה, ככתוב: "והוא אשה בבתוליה יקח" (יבמות כא. ובהל' יבום פ"ו, ה"א). (105) לעיל ה"ט. (106) ראה לקמן פ"י ה"ב: "ששער נזיר שנצטרע, מותר בהנייה" הרי שאין בו כל קדושה. (107) ולדעת הראב"ד, אין זה עיקר הטעם, אלא מפני שהלאו וה'עשה' של נזיר קלים מאד, שנוזירות ישנה בשאלה לחכם, והיא ניתרת, ולפיכך 'עשה' של תגלחת מצורע דוחה אותם, כמבואר ביבמות ה. ורבינו סובר, מאחר שבמסכת נזיר מא: ונח. מודגש בפירושו, שתגלחת מצורע דוחה 'לא-תעשה' שבנזיר, ולא הזכירו שם את ה'עשה' שבנזיר, אין אנו מניחים גמרא מפורשת במקומה, ונמשכים אחרי סוגיא ביבמות, שהיא שלא במקומה. וגם טעמו של הראב"ד, לא יספיק לתגלחת מצורע שהוא נזיר, נוזירות שמשון, שאין לו שאלה, ראה לעיל פ"ג, ה"ד, ולפיכך טעמו של רבינו מקיף וכולל יותר (רדב"ז).

פֶּרֶק שְׁמִינִי

(1) תגלחת טהרה וסדר הבאת קרבנות הנזיר, דין נזיר ממורט, ותגלחת פסולה כיצד יעשה, תגלחת הבן על קרבנות אביו הנזיר, הריני נזיר ועלי לגלח נזיר ושמע חברו ואמר ואני ועלי לגלח נזיר, כיצד יעשו.

- א. תְּגַלַּחַת הַטְּהָרָה יִצַּד הִיא? כְּשִׁיגְמֹר הַנְּזִיר יָמֵי נְזִירוֹתָיו² מִבֵּיא שְׁלֹשׁ בְּהֵמוֹת: כֶּכֶשׁ לְעֹלָה, וְכִבְשָׂה לְחֲטָאת, וְאֵיל לְשְׁלָמִים.³ הִבֵּיא שְׁלֹשָׁתָן וְלֹא פָּרַשׁ⁴ - הָרֵאוּיָה לְחֲטָאת⁵ תִּקְרַב⁶ חֲטָאת, וְהָרֵאוּיָה לְשְׁלָמִים⁷ - שְׁלָמִים, וְהָרֵאוּיָה לְעֹלָה⁸ - עֹלָה. וּמִבֵּיא עִם אֵיל הַשְּׁלָמִים שֶׁשָּׂה עֶשְׂרֹנוֹת⁹ וּשְׁנֵי שְׁלִישֵׁי עֶשְׂרוֹן סֶלָת. אוֹפֶה מִהֶן עֶשְׂרִים חֻלָּה¹⁰: עֶשְׂרֵי חֲלוֹת מִצּוֹת¹¹, וְעֶשְׂרֵה רִקְיָי¹² מִצּוֹת. וּמוֹשֵׁחַ הָעֶשְׂרִים¹³ בְּרִבְעִית שָׁמֶן. וְשַׁעֲוֹר זֶה¹⁴ הִלְכָה לְמִשָּׁה מְסִינִי¹⁵. וּמִבֵּיא הָעֶשְׂרִים בְּכָלִי אֶחָד.¹⁶

(2) ראה לעיל פ"ד, ה"א. (3) ככתוב בתורה (במדבר ו, יד). וכתב הרמב"ם שם יא: "טעם החטאת . . . כי האיש הזה חוטא בנפשו במלאת הנזירות, כי הוא עתה נזור מקדושתו ועבודת ה', וראוי היה לו שיזיר לעולם ויעמוד כל ימיו נזיר וקדוש לאלקין . . . והנה הוא צריך כפרה בשובו להטמא בתאוות העולם". (4) איזו לחטאת ואיזו לעולה, אע"פ שכל הקרבנות צריך שיקראו להם הבעלים שם.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בתורה: "ונתן על האש אשר תחת זבח השלמים." (25) בכל ערי ישראל לגבולותיה, כשיטת רבינו בפירושו למשנה (ראש השנה פ"ד, מ"א) שירושלים כולה נקראת מקדש; ומדינה - שאר העיירות שבכל ארץ ישראל. (26) משנה, נזיר מה, ב. והרע"ב שם מפרש: מדינה - ירושלים, ואע"פ שנאמר שם "וגלח הנזיר פתח אהל מועד" - אין זה אלא ללמד, שאינו מגלח עד שיהיה פתח אהל מועד פתוח, וכמבואר בסמוך. (27) משנה, שם. ובנוסף המשנה שבבבלי, כתוב: "ואם גילח במדינה, לא היה משלח תחת הדוד", אבל נוסח המשנה שבירושלמי שם: "ואם גילח במדינה, היה משלח" וכו'. וראה לעיל פ"ו הי"ד, לענין תגלחת נזיר טמא. (28) הוא ההיכל, ורבינו כתב: פתח העזרה פתוח, וצריך עיון. (29) נזיר מה, א. ולפי זה, לא יגלח בלילה, שאז פתח העזרה סגור, וכן אמרו (זבחים נה:): "שלמים ששחטם קודם פתיחת דלתות ההיכל - פסולים, שנאמר ושחטו פתח אהל מועד, בזמן שהוא פתוח ולא בזמן שהוא נעול".

ד. ואחר כך נוטל הפהן את הזרוע בשלה מן האיל, ויחלת מצה אחת מן הסל, ורקיק אחד, ונתתן על פפי הנזיר או הנזירה ומניפין³⁰. ואחר כך הטר הנזיר³¹ לשותות יין ולהטמא למתים.

(30) הכהן, ככתוב (במדבר ו, כ) "והניף אותם הכהן", וכמו שאמרו (קידושין לו:): "כהן מכניס ידו תחת יד בעלים ומניף". וכתב רבינו: "או הנזירה" כדברי המשנה (שם עמ' א) "והתנופות... נהוגות באנשים ולא בנשים, חוץ ממנחת סוטה ונזירה שהן מניפות", ולא כדברי רבי שמעון שזורי, האומר (נזיר מה). אין נזירה מניפה, "שמא יתגרו בה פרחי כהונה". וראה פירוש המשנה לרבינו בקידושין שם: "ודין הנזירה והנזיר בענין הקרבן - שוה, למה שנאמר בתחילת הפרשה: איש או אשה כי יפליא לנדור נדר נזיר, והוא מה שאמרו (קידושין שם) אתיא (= למד) כף כף מסוטה". (31) זה למצוה מן המובחר, אבל לעכב, ראה בסמוך ה"ה.

ה. נזיר מְמַרְט³² אינו צריך להעביר תער³³. ואף על פי שאין לו שער או שאין לו פפיים³⁴ - הרי זה מקריב קרבנותיו וישתה ויטמא³⁵. ואם הביא קרבנותיו ולא גלח ראשו - אין התגלחת מעצבת, אלא שותה ומטמא לערב³⁶. שמשוירק עליו אחד מן הדמים³⁷ הטר, אף על פי שלא נתן על פפיו ולא הניף; שפל דברים אלו - למצוה ולא לעצב³⁸.

(32) שאין לו שערות בראשו, כגון שהוא קרח. (33) יומא סא, ב - וכבית הלל. ואע"פ שבנזיר מו, ב - אמרו: "ובית הלל אומרים, צריך להעביר תער על ראשו" - כבר העירו ה'תוספות' ביומא שם, שזאת היא מהסוגיות ההפוכות, ופסק רבינו כהסוגיא ביומא, שכן המשנה בנגעים פ"ד מ"ט, שנויה כמותה. ואילו הסוגיה בנזיר, היא בסתירה לדברי המשנה בנגעים ('תוספות יו"ט' נגעים, שם). (34) ואינו ראוי להניף. (35) מותר לו להטמא למתים. (36) אחרי מלאת לו שלשים יום, כי ביום שלשים עצמו,

אסור לו עדיין לשנות יין (רדב"ז). וה'אור שמח' מסביר את היתר טומאתו מבערב, ע"פ מה שנתבאר בנזיר יד, ב - נזיר שנטמא לאחר זריקת הדמים, ועדיין לא גילח, אין לו תקנה למצות גילוח, שלעולם לא יוכל להתגלח כמצוותו, שאינו יכול לסתור ולמנות נזירות אחרת ולהביא קרבן אחר ויתגלח, שהרי לאחר מלאת נטמא (ואינו סותר), ואין לו תקנה לגלח בטהרה אלא מגלח בטומאה (רש"י). ומעתה, אם הנזיר יטמא למתים ביום הבאת קרבנו לפני גילוחו, לא יוכל להתגלח עוד פתח אהל מועד (בגלל טומאתו), וממילא אין לו תקנה עולמית, אבל אם לא גילח עד הערב, אזי ממילא מותר לו להטמא למתים, שבערב כבר ננעלו דלתות ההיכל, וממילא אינו יכול להתגלח, ולמחר כבר עבר זמן אכילת שלמי נזיר, ולא יוכל לשלח שערו תחת הדוד כמצוותו, ולפיכך מותר לו להטמא לכתחילה, שבין כה כבר הפסיד את מצות הגילוח כתיקונה. (37) דמי הקרבנות. (38) נזיר מו, א. כדעת החכמים, שאין הגילוח מעכב. וכל-שכן התנופה, שהיא אחרי הגילוח (רדב"ז). וכן סתמה המשנה בנזיר כח, א: "נזרק עליה אחד מן הדמים, אינו יכול להפר". ואמרו בגמרא שם: משנתנו שלא כרבי אליעזר, הסובר תגלחת מעכבת וכו' (כסף-משנה).

ו. אף על פי שאין התגלחת מעצב³⁹ עליו, מצוה לגלח⁴⁰ אפילו לאחר זמן מרבה. ונזיר שגלח בלא תער, או שגלח ושייר שתי שערות - לא עשה כלום⁴¹ ולא קנים מצות גלוח. בין נזיר טהור בין נזיר טמא⁴².

(39) בכ"י תימן, ורומי ר"מ: מעכבת. (40) נגעים פ"ד, מ"ד. וכן בנזיר מ, א. (41) שם, שנאמר (במדבר ו, ה) "תער לא יעבור על ראשו, עד מלאת הימים וגו'" - התורה אמרה: אחר מלאת, לא תהא תגלחת אלא בתער". ובנוגע לשירוי שתי שערות, כתבו ה'תוספות' שם, שזוהי הלכה בנזיר. וב'תוספות יו"ט' לנגעים שם, מפרש, שסתם שיער אינו פחות משנים, - וכן אמרו ב'תורת כהנים' (תוריע פרק ב) "ושער בנגע הפך לבן, מיעוט שער שתי שערות" - וכל ששייר שתי שערות, עדיין שערו עליו ולא קיים מצות גילוח. (42) נזיר מב, א. שנאמר בו (במדבר ו, ט): ביום השביעי יגלחנו, שאין צריך לומר, שהרי כבר אמר הכתוב (שם): וגלח ראשו ביום טהרתו, אלא לומר לך, שיגלח כל ראשו, ואם שייר שתי שערות - לא עשה כלום.

ז. גלח והניח שתי שערות⁴³, וצמח ראשו בלו, וחזר וגלחו עם אותן שתי השערות, או שגלח אחת⁴⁴ ונשירה⁴⁵ אחת - הרי זה קנים מצות גלוח⁴⁶. נשירה אחת וגלח אחת - אין כאן מצות גלוח⁴⁷.

(43) אבל אם לא גילח את הראש כולו אלא את שתי השערות בלבד, יתכן שלא עשה כלום, הואיל וכשגילחן נשאר ראשו מלא שיער, כמו שנסתפק בזה אביי, בנזיר שם. (44) משגילח ושייר שתי שערות, ועדיין לא צמחו לו שערות. (45) נפלה מאליה. (46) הואיל ובשעה שבא לגלח היו שתיים, שהן שיעור גילוח. (47) שבשעה שעמד לגלחן, לא היו שתיים, ואין גילוח בפחות משתי שערות

נזיר שם, וכן בבבא-קמא קה). "אע"פ ששער אין כאן, מצות גילוח אין כאן".

ח. גלח על השלמים⁴⁸ ונמצא פסול⁴⁹ - תגלחתו פסולה⁵⁰, וזבחו לא עלו לו⁵¹. גלח על החטאת ונמצאת שלא נשחטה לשם חטאת⁵², ואחר כך הביא השלמים והעולה והקריבן במצותן - תגלחתו פסולה וזבחו לא עלו לו⁵³.

48) אחרי עשיית השלמים בלבד. (49) כגון שנשפך הדם או שנטמא. (50) הואיל ועדיין לא נזרק אפילו אחד מן הקרבנות בהכשר, והרי זה כגילוחו לסטים לאחר מלאת, וסותר שלשים יום, כמבואר לעיל פ"ו, ה"א, ד. (51) הזבחים שיקריב אחר תגלחתו הפסולה, לא עלו לו לחובתו, הואיל ואינו ראוי עכשיו להתגלח עד שיעשה שלשים יום, והרי הוא כאילו הקריבם תוך מלאת ימי נזרו (משנה, נזיר מו: וב'תוספות' שם). (52) והרי היא פסולה, כמו ששינו (זבחים פ"א, מ"א) "כל הזבחים שנזבחו שלא לשם כשרים . . . חוץ מן החטאת". (53) נזיר שם, וכמבואר לעיל אות נ.

יג. שלש בהמות אלו⁶⁸ והלחם הפא עמיהם - הכל מן החליין⁶⁹, בפאר נדרי הקדש, פמו שיתבאר במקומו⁷⁰.

ט. גלח על העולה ועל השלמים ונשחטו שלא לשמן⁵⁴, ואחר כך הביא קרבנות אחרות להקריבן לשמן - תגלחתו פסולה⁵⁵ וזבחו לא עלו לו⁵⁶.

54) והרי הם כשרים, אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה, נמצא שלא גילח על שלמי נזיר ועולתו, אלא על עולת נדבה או שלמי נדבה, שלא לשם חובתו. (55) שנזיר שגילח על שלמי נדבה - לא יצא, נמצא כאילו התגלח בתוך מלאת וסותר שלשים. (56) משנה שם, כחכמים. וכמבואר לעיל אות נ.

י. גלח על שלשתן⁵⁷ ונמצא אחד מהם פשר - תגלחתו פשרה⁵⁸, וביא שאר הזבחים⁵⁹ ויקריבו להלכתן⁶⁰.

57) אחרי שהוקרבו כולם: החטאת והעולה והשלמים. (58) שכבר נתבאר לעיל ה"ה: "שמשיוק עליו אחד מן הדמים - הותר". (59) תמורת אלה שנמצאו פסולים. (60) הואיל ותגלחתו כשרה, לא סתר כלום, ואין לו אלא להשלים הקרבת קרבנותיו בהכשר (משנה, שם).

יא. כל מקום שאמרנו תגלחתו פסולה - הרי הוא פמי שנתגלח בתוך ימי נזירותו, שהוא סותר שלשים יום, פמו שבאמרנו⁶¹. ונמצא מונה שלשים יום אחר התגלחת הפסולה, וביא קרבנותיו⁶².

61) לעיל פ"ו ה"א, שאין גידול שיער פחות משלשים יום. (62) ויגלח עליהם שנית תגלחת כשרה.

יב. שלמי נזיר ששחטן שלא במצותן⁶³ - פשרים⁶⁴, ואין עולים לבעלים לשם חובה. ונאכלין ליום אחד⁶⁵, ואין טענין לחם⁶⁶ ולא מתנות⁶⁷ ולא זרוע. (63) כגון שלא לשמן, או שהביא איל בן שנה ומצוותו

יג. שלש בהמות אלו⁶⁸ והלחם הפא עמיהם - הכל מן החליין⁶⁹, בפאר נדרי הקדש, פמו שיתבאר במקומו⁷⁰.

68) המנורות לעיל ה"א. (69) ולא ממצות מעשר שני. (70) ה' מעשה הקרבנות פט"ז הט"ו, ש"כל המחוייב בקרבן, לא יביא קרבנו אלא מן החולין". ומקורו במנחות פ"ג. הוקשו כל הקרבנות לחטאת, מה חטאת נאמר בה (ויקרא טז, ו): "והקריב אהרן את פר החטאת אשר לו" - משלו ולא משל מעשר, אף כל דבר שבחובה - אינו בא אלא מן החולין, וראה במשנה, שם פב, א.

יד. האומר: הריני נזיר על מנת שאגלח⁷¹ ממצות מעשר שני - הרי זה נזיר, ואינו מביא קרבנותיו מן המעשר, אלא מן החליין⁷².

71) קרבנות שעליו להביא לצרכי תגלחתו. (72) מכיון שאמר: הריני נזיר - נתחייב, שאמירתו לגבוה (להקדש) כמסירתו להדיוט, וכשחזר ואמר: על-מנת וכו' אינו יכול לשנות ולפטור עצמו ממצות מעשר שני (ביצה כ. וברש"י). ויתכן, שאם יאמר: על-מנת שאביא ממצות מעשר שני - הריני נזיר, הואיל והקדים תנאו להתחייבותו, יביא כפי תנאו ('תוספות' שם).

טו. האיש שנזר בנזיר - יש לו להביא קרבנות אביו⁷³ לעצמו ומגלח עליהם; ואין האשה מגלחת על קרבנות אביה⁷⁴. ודבר זה⁷⁵ הלכה מפני הקפלה⁷⁶ הוא. פיצד? מי שהיה אביו נזיר, והפריש מעות לקנות בהן קרבנותיו, ומת והניח המעות סתומין⁷⁷, ואמר אחרי מות אביו: הריני נזיר על מנת שאביא קרבנותי ממצות שהפריש אבי לקרבנותיו - הרי זה מביא מהן קרבנותיו. וכן אם היה הוא ואביו נזירים, והפריש אביו מעות סתומין, ומת האב,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

16 יח. האומר: הרי עלי לגלח נזיר - חייב להביא
17 קרבנות תגלחת טהרה, ומקריבן על יד⁹¹ איזה נזיר
18 שירצה. אומר עד: הרי עלי חצי קרבנות נזיר, או
19 אם אומר: הרי עלי לגלח חצי נזיר⁹² - הרי זה מביא
20 חצי הקרבנות לאיזה נזיר שירצה, ואותו נזיר
21 משלים קרבנותיו משלו. אבל אם אומר: הרי עלי
22 קרבנות חצי נזיר⁹³ - הרי זה מביא קרבנות נזיר
23 שלם; שאין לנו חצי נזירות⁹⁴.

(91) עבור, ובכת"י התימנים: על ידי. ודין זה נלמד ממקור
הי"ט הבאה. (92) כוונתו לחצי קרבנות נזיר שלם (נזיר
יב:). (93) משמעו, כאילו יש קרבנות לחצי נזירות.
(94) שאפילו אמר: הריני נזיר יום אחד, הרי זה נזיר שלשים
יום, כמבואר לעיל פ"ג ה"ב, וכן אמרו בנדרים פג, א: "אין
נזירות לחצאים, ואין קרבן לחצאים". ומכיון שסמך תיבת
"חצי" לנזיר ולא לקרבנות, נתכוין לומר "חצי נזירות" ואין
לנו חצי נזירות, ולפיכך יתחייב בכל הקרבנות (נזיר, שם).

24 יט. האומר: הריני נזיר ועלי לגלח נזיר⁹⁵, ושמע
25 חבירו ואמר 'ואני' - הרי חבירו נזיר, ואינו חייב
26 לגלח נזיר אחר; שהרי לא התפס עצמו אלא
27 בנזירות. ואם אומר: ואני ועלי לגלח נזיר - הרי זה
28 חייב⁹⁶. ואם היו פקחין - מביא כל אחד מהן קרבנות
29 על ידי חבירו⁹⁷. ואם לא עשו כן⁹⁸ - חייבים לגלח
30 נזירות אחרים⁹⁹.

(95) נתחייב בשני נדרים, להיות נזיר, ולהביא קרבנות
תגלחת נזיר אחר. (96) בשניהם (שם יא:). (97) זה מביא
קרבנותיו של זה, וזה מביא קרבנותיו של זה, ונפטר
מלהביא קרבנות נזיר אחר, ואע"פ שבשעה שנדר הראשון
לגלח נזיר, עדיין לא היה השני נזיר (שם יב:). (98) אלא
כל אחד הביא קרבנותיו משלו. (99) כדי לקיים את נדרם
השני. ובכת"י התימנים: "נזירים אחרים". וכן לשון המשנה
שם יא, ב. ומכאן המקור להתחלת הי"ח, כמו שהערנו לעיל
אות צ.

31 כ. האומר: הרי עלי לגלח חצי נזיר¹⁰⁰, ושמע חבירו
32 ואמר: ואני ועלי לגלח חצי נזיר - זה מביא חצי
33 קרבנותיו של זה, וזה מביא חצי קרבנותיו של זה,
34 וכל אחד מהן משלים קרבנותיו, אם היו פקחין. ואם
35 לא - זה מביא חצי קרבנות מאיזה נזיר שירצה, וזה
36 מביא חצי קרבנות¹⁰¹ מאיזה נזיר שירצה.

(100) לדעת הרדב"ז, יש כאן טעות, וצריך להגיה: הריני נזיר
ועלי לגלח חצי נזיר, וכן בהגהות מהר"ם מפדובה.
(101) בכת"י התימנים: "זה מביא חצי קרבנות לאיזה נזיר
שירצה, וזה מביא חצי קרבנות לאיזה נזיר שירצה". ודין זה
נלמד מהמשנה בנזיר יא, ב - שהיא המקור להי"ט דלעיל.
ולדעת הרדב"ז, יתכן שרבינו היה גורס במשנה שם יב, ב:
"הריני נזיר, ועלי לגלח חצי נזיר, ושמע חבירו ואמר ואני,
ועלי לגלח חצי נזיר".

1 ואמר הבן אחר מות אביו: הריני מגלח על מעות
2 אבי⁷⁸ - הרי זה מביא קרבנותיו מהן⁷⁹. אבל אם לא
3 אומר⁸⁰ - יפלו המעות לנדבה⁸¹. מת האב והניח בנים
4 רבים⁸² - חולקים המעות הסתומים, מפני שהיא
5 ירשה להן, ויש לכל אחד מהן לגלח על חלקו⁸³,
6 והבכור נוטל בהן פי שנים⁸⁴.

(73) שנדר אביו לנזירותו הוא. (74) אפילו כשאין בנים,
והיא היורשת היחידה. (75) שהבן מגלח, ואין הבת
מגלחת. (76) כך מסורת היא בידינו (נזיר ל. וברש"י).
(77) שלא פירש ואמר: הרי אלו לחובתי, ראה לקמן פ"ט
ה"ד. ואם פירש, דינו מבואר שם ה"ג. (78) אע"פ שבשעה
שנזר לא היה בדעתו להביא משל אביו, שהרי נזר בחיי
האב. (79) נזיר ל, ב. וכגירסת ה'תוספות' שם דיבור-
המתחיל: תא שמע. (80) הבן, שהוא רוצה לגלח על מעות
אביו. (81) לקופות שבמקדש, שמשליכים בהן שאר מעות
נדבה, לקנות מהן קרבנות ציבור, והם עולות נדבה (משנה,
מעילה יא. ורע"ב לנזיר פ"ד, מ"ד). (82) וכולם נדרו
בנזירות בחייו, או לאחר מותו. (83) והיתר ישלימו
מכסיהם. (84) כשאר היירושות, שנוטל בהן חלק כפול
(נזיר ל:), בעיה שנפשטה שם בדרך: "אם-תמצי-לומר".

7 טז. בין שהיה האב נזיר עולם והבן נזיר זמן קצוב,
8 בין שהיה האב נזיר זמן קצוב והבן נזיר עולם⁸⁵ -
9 הרי זה מגלח ומביא קרבנותיו ממעות נזירות
10 אביו⁸⁶.

(85) ראה למעלה פ"ג, הי"א-יב ההבדלים הדיניים שביניהם.
(86) אע"פ שאין נזירותם שוה. הואיל ועל-כל-פנים הם שוים
בנזירות טהרה, ששניהם מביאים קרבנות טהרה, הם בכלל
ההלכה שמפי הקבלה (נזיר שם), בעיה שנפשטה בדרך:
אם-תמצי-לומר.

11 יז. הפריש האב מעות להביא בהן קרבנות טמאה⁸⁷
12 ומת - אין הבן מביא בהן קרבנות טהרה. וכן אם
13 הפרישן האב לקרבן טהרה - אין הבן מגלח עליהן
14 תגלחת טמאה⁸⁸. שדברים אלו הן ספק⁸⁹. ואם הביא
15 זבחים - לא עלו לו⁹⁰.

(87) שנטמא בתוך ימי נזרו, והפריש מעות לצפרים וקרבן
אשם. (88) אם נטמא. (89) בעיה היא בגמרא שם, הואיל
ואין קרבנות נזירותם ממין אחד, שמא לא עליהם נתקבלה
ההלכה שבנזיר. (90) לשם חובתו, ועל כרחו יביא זבחים
אחרים, ויתנה: אם הזבחים הראשונים עלו לי - יהיו אלה
נדבה, ואם הראשונים לא עלו לי - יהיו אלה לחובתי
(כסף-משנה). אבל עדיין יש להסתפק, מה יעשה בחטאתו
שהרי אין חטאת באה נדבה? (מעשה רוקח'), ולפיכך
מהנכון הוא, שיביא רק חטאת העוף הבאה על הספק (ראה
לקמן פ"י, ה"ח) ועולה ושלמים לא יביא כלל, שאינם
מעכבים, ומכיון שכבר הביאם בראשונה על הספק - די לו,
ועל חטאתו יתנה: אם הראשונים לא עלו לי, הרי זה
חטאתי, ואם עלו לי, הרי זו חטאת העוף הבאה על הספק
(לחם-משנה לקמן פ"י, סוף הי"ב).

יום ש"ק ד' שבט ה'תשע"ח

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי

(1) מותר מעות נזירות וההבדל בין מעות מפורשות למעות סתומות, נדרה בנזיר והפיר לה בעלה מה ייעשה בקרבנות שהפרישה, שני נזירים שנטמא אחד מהם ואינו ידוע מיהו כיצד יביאו קרבנותיהם, עד אחד בנזירות והנזיר מכחישו.

- 1 א. המפריש מעות שיקריב מהן קרבנות נזירים²,
- 2 והקריב מהן והותירו - יביאו במותרן קרבנות נזירים
- 3 אחרים³; שמותר נזירים - לנזירים. הפריש מעות
- 4 סתומין לנזירות⁴ והותירו - יפלו המותרות לנדרבה⁶.

(2) אחרים, שהם עניים. (3) עניים, ואפילו לא יהיה במותר כדי שיעור קרבן, יצרפו למעות נזירים אחרים, ולא ייפול לעולת נדרה. (4) שהפריש מעות לקרבנות נזירות עצמו, ולא אמר כלום. (5) אחרי שקנה מהן כל קרבנותיו, נשאר לו עודף. (6) לשופרות (=קופות) נדרה שבמקדש, להקריב מהן עולות נדרה לצבור, כשהמזבח עומד בטל.

- 5 ב. המפריש מעות מפרשין⁷ לנזירותו והותירו -
- 6 מותר מעות העולה יבואו עולה, ומותר החטאת
- 7 יוליכם לים המלח⁸, ומותר דמי השלמים יבואו
- 8 שלמים. ואין טעונין לחם⁹, ונאכלין ליום אחד¹⁰.

(7) שפירש: אלו לחטאתי ואלו לעולתי ואלו לשלמי. (8) שאין ספינה עוברת שם, ואין אנשים מצויים שם ליהנות מהן, כי דמי חטאת אלו אסורים בהנאה, כדין כל חטאת שנתכפרו בעליה, שהיא למיתה. (9) חלות נזיר. (10) לא כשלמי נדרה הנאכלים לשני ימים ולילה אחד, אלא כחומר שלמי נזיר.

- 9 ג. המפריש מעות לנזירותו ומת: אם היו סתומין -
- 10 יפלו לנדרבה¹¹; היו מפרשין - דמי עולה יבואו
- 11 עולה¹², דמי חטאת ילכו לים המלח¹², דמי שלמים
- 12 יבואו שלמים. ונאכלין ליום אחד, ואין טעונין
- 13 לחם¹³.

(11) ואף על פי שדמי חטאת מעורבים בהן, יפלו לנדרבה, כי כך נתקבלה ההלכה בנזיר. (12) כדין חטאת שמתו בעליה, שהיא למיתה. (13) ומפריש מהן דמי חטאת ומוליכם לים המלח, והיתר לעולה ולשלמים.

- 14 ד. כיצד הם המעות הסתומין? כגון שהפריש מעות
- 15 להביא מהן קרבנותיו ולא אמר כלום. אבל אם
- 16 אמר: אלו לחובתי - הרי אלו במפרשין. ואין צריך
- 17 לומר, אם אמר: אלו לעולתי ולחטאתי ולשלמי -
- 18 שהן במפרשין¹⁴.

(14) כאילו אמר: אלו לחטאתי, ואלו לעולתי, ואלו לשלמי.

- 19 ה. המפריש בהמה בעלת מום¹⁵ - הרי היא כמעות
- 20 סתומין¹⁶. וכן המפריש לשון של פסוף ושל זהב או
- 21 כלי¹⁷, אף על פי שאמר: זה לחטאתי ולעולתי
- 22 ולשלמי - הרי הוא כמעות סתומין¹⁸.

(15) שאינה ראוייה למזבח, אלא להימכר, ודמיה קדושים לקרבנות נזירות. (16) ואם מת, יפלו לנדרבה. (17) הואיל וראויים הם להימכר מיד, ללא כל שהייה, דינם כמעות. (18) ואין זה דומה ממש למעות, שאם אמר עליהן: "הרי אלו לעולתי ולחטאתי וכו'" שהן כמפורשין. כי המעות הן מחולקות, ויכול להפריש מהן דמי חטאת, ודמי עולה, הכול בפני עצמו. אבל לשון של כסף או כלי הם גוף אחד, ואפילו אמר עליו: הרי זה לחטאתי ולעולתי וכו' אין זה כמפורש. ולפי זה אם הפריש: שלוש בהמות בעלות מום, או שלוש לשונות של כסף או שלושה כלים ואמר: הרי אלו לחטאתי ולעולתי וכו' הרי הם כמעות מפורשות.

- 19 ו. האומר: אלו לחטאתי והשאיר לנזירתי, ומת, או
- 24 שהיתה אשה¹⁹ והפיר לה בעלה²⁰ - דמי חטאת ילכו
- 25 לים המלח, והשאיר יבואו בחציון עולה ובחציון
- 26 שלמים²¹.

(19) שנדרה בנזיר. (20) ודין מעותיה לאחר ההפירה, כדין מפריש מעות לנזירותו ומת. (21) שדינם כמפורשים. ולא נתקבלה הלכה בנזיר: "סתומים יפלו לנדרבה" אלא כשדמי חטאת מעורבים בהם.

- 27 ז. אומר: אלו לעולתי והשאיר לנזירתי - דמי עולה
- 28 יבואו עולה, והשאיר יפלו לנדרבה²².

(22) כל שדמי חטאת מעורבים בהם, הרי הם כסתומים.

- 29 ח. מי שדמה שהוא חייב בנזירות והפריש קרבנותיו,
- 30 ואחר כך שאל לחכם והורה שאין זה נדר ואינו
- 31 חייב בנזירות - מה יעשה בקרבנות שהפריש? יצאו
- 32 וירעו בעדר²³. שזה הקדש טעות²⁴, שאינו הקדש,
- 33 כמו שיתבאר במקומו²⁵.

(23) הרי הם חולין גמורים. (24) שבתחילה בטעות הקדישן, שחשב שהוא חייב בנזירות. (25) ודין זה גרוע יותר מהקדש טעות, המתואר שם. שבזה אפילו בית שמאי (האומרים: הקדש טעות הקדש) יודו שהם חולין. והרי זה, כאדם שאינו מחוייב חטאת, וסבר שהוא חייב ואמר בהמה זו לחטאתי, שלא אמר כלום אפילו לבית שמאי.

- 34 ט. האשה שנדרה בנזיר, והפרישה קרבנותיה,
- 35 ואחר כך הפיר לה בעלה: אם שלו היתה הבהמה²⁶
- 36 - תצא ותרעה בעדר, שאין אדם מקדיש דבר שאינו
- 37 שלו²⁷; ואם היו הקרבנות משלה ואין לבעלה בהן
- 38 כלום, כגון שנתנו לה במתנה על מנת שלא יהיה
- 39 לבעל בהן רשות²⁸ אלא מה שתמצא תעשה בהן -
- 40 החטאת תמות²⁹, והעולה תקרב עולה, והשלמים
- 41 יקרבו שלמים. ונאכלין ליום אחד, ואין טעונין
- 42 לחם.

(26) שהקנה לה בהמתו לפני נזירותה, ואמר לה: אם תצטרכי לקרבנות קחי מבהמותי, כי אם נתן לה בהמתו אחר נזירותה, הרי קיים לה נדרה ושוב אינו יכול להפיר. (27) ולא הקנה לה בעלה אלא דבר הצריך לה. (28) כי אם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הקדשים שאסור לגזום ולעבוד בהם, ככתוב בתורה. כי שמא כשהפרישם לפני ההפלה, הייתה דעתו אפילו לבן אחר שיוולד לו מהריון שני שלאחר ההפלה, והואיל וזו בעיניו שלא נפשטה שם, הרי הם אסורים בגיזה ועבודה, כדין כל ספק איסור תורה, שהוא להחמיר.

יד. שני נזירים שנטמא אחד מהם ואין ידוע מי הוא - כיצד מביאין קרבנותיהן?³⁹ מביאין קרבן טמאה⁴⁰ וקרבן טהרה⁴¹ במלאת ימי נזירותם⁴², ואומר אחד מהם: אם אני הוא הטמא - קרבן טמאה שלי וקרבן טהרה שלך, ואם אני הוא הטהור - קרבן טהרה שלי וקרבן טמאה שלך⁴³; וסופרים ימי נזירות אחרת גמורה מאחר קרבנות אלו⁴⁴, וחוזרין ומביאין⁴⁵ קרבן טהרה⁴⁶, ואומר אחד מהן: אם אני הוא שהייתי טמא - קרבן טמאה שלי וקרבן טהרה שלך וזה קרבן טהרתי, אם אני הוא הטהור - קרבן טהרה שלי וקרבן טמאה שלך וזה קרבן טהרתך. נמצאו שלא הפסידו בקרבנותיהן כלום⁴⁷.

39) שהרי כל אחד ספק טמא ספק טהור הוא, ואם טמא הוא, אינו יכול להביא קרבנות טהרה, שאין חטאת בהמה באה נדבה, ואם טהור הוא, אינו יכול להביא קרבן אשם טמא, שאין אשם בא נדבה. 40) כל שלושת הקרבנות: חטאת ועולה ואשם. 41) חטאת עולה ושלמים. 42) כגון שקיבלו נזירותם ביחד, וזמן הבאת קרבנותיהם שווה הוא. 43) ועדיין אסורים הם לשנות יין, לפי שכל אחד מהם, שמא טמא הוא, וסתר את מניין נזירותו. ועליו להתחיל נזירות אחרת כדי לקיים את נדרו, ועם מלאת ימי נזירותו השנייה יתפר ביין ובגילוח. 44) לאחר שהביאו קרבנותיהם אלו. 45) עם מלאת ימי הנזירות השנייה. 46) כל שלוש הבהמות, שהן: כבשה לחטאת וכבש לעולה ואיל לשלמים. 47) אלא חצי קרבן טומאה, ואילו היה לבדו ונולד לו ספק טומאה, היה צריך להביא קרבן טומאה לעצמו.

טו. מת אחד מהן - הרי זה מביא חטאת העוף⁴⁸ ועולה בקמה⁴⁹, ואומר: אם טמא הייתי - החטאת מחובתי והעולה נדבה⁵⁰, ואם טהור הייתי - העולה מחובתי⁵¹ וחטאת העוף ספק; וסופר ימי נזירות אחרת, ומביא קרבן טהרה⁵², ואומר: אם טמא הייתי - העולה הראשונה נדבה⁵³ וזו⁵⁴ חובה, ואם טהור הייתי - העולה הראשונה חובה וזו נדבה וזה⁵⁵ שאר קרבני. ואין אחד משניהם מגלח תגלחת טמאה⁵⁶, אלא אם כן היו קטנים או נשים⁵⁷; שאין אלו⁵⁸ מקיפין פאת ראשם מספק⁵⁹.

48) לספק טומאתו, וחטאת העוף באה על הספק ואינה נאכלת. אבל עולתו ואשמו אינם מעכבים. 49) לנזירותו, אם טהור הוא, כדי שיוכל לגלח עליה שער, שאם לא יביא עולה לנזירותו לא יוכל לגלח לטומאתו, כי שמא טהור הוא ונזיר טהור אסור לו לגלח עד שיזרקו עליו אחד מן הדמים.

לא התנו כן, כל מה שקנתה (=זכתה) אשה, קנה בעלה. 29) ממתנים לה עד שתמות, שהרי זו כחטאת שמתו בעליה. ואפילו אם נאמר, בעל עוקר (בהפרתו) את נדר אשתו מעיקרו, אין אומרים, תצא בהמה זו לחולין - הואיל ואשה זו הייתה צריכה כפרה על שנדרה בנזיר וציערה עצמה מן היין, ועכשיו אינה צריכה עוד, בגלל הפרתו, הרי זו כחטאת שמתו בעליה. ולדעת הרא"ש שם, הרי זו כחטאת שכיפרו בעליה, שהיא למיתה.

י. הפרישה מעות סתומין לקרבנותיה - יפלו לנדבה. היו מפרשין - דמי חטאת ילכו לים המלח, ודמי עולה יבואו עולה, ודמי שלמים יבואו שלמים. ונאכלין ליום אחד, ואינן טעונין לחם.

יא. האשה שנדרה בנזיר, ונטמאת³⁰ בתוך ימי נזירות, ואחר כך שמע בעלה והפר לה - הרי זו מביאה קרבן טמאה³¹.

30) למת. 31) שאין הבעל עוקר הנדר מעיקרו אלא מפירו מכאן ולהבא. ולפיכך, עליה להביא כל קרבנות טומאתה, חטאת ועולה ואשם. ולדעת רש"י שם, אינה מביאה אשם, שאין אשם בא אלא כשעומד להתחיל נזירות טהרה, וזו אינה מונה נזירות טהרה, שהרי בעלה הפר לה. אבל אם נטמאת ונשאלה לחכם והתיר לה, אינה מביאה קרבנות טומאה, שהחכם עוקר הנדר מעיקרו ועושהו טעות, ואפילו הפרישה בהמתה תצא ותרעה בעדר.

יב. האיש שהדיר את בנו³² בנזיר והפריש עליו קרבנותיו, ולא רצה הבן בנזירות זו ומחה הוא או קרוביו, או שגלח הוא או שגלחוהו קרוביו - החטאת תמות³³, והעולה תקרב עולה, והשלמים יקרבו שלמים. ונאכלין ליום אחד, ואינן טעונין לחם. הפריש לו מעות סתומים - הרי אלו יפלו לנדבה. היו מעות מפרשין - דמי חטאת ילכו לים המלח, דמי עולה יבואו עולה, דמי שלמים יבואו שלמים. ואינן טעונין לחם, ונאכלין ליום אחד.

32) קטן, שהגיע לעונת נדריים. 33) הרי זו כחטאת שמתו בעליה, שהיא למיתה.

יג. האומר: הריני נזיר פשיהיה לי בן, והפריש קרבן³⁴, והפילה אשתו³⁵ וחזרה וילדה³⁶ - הרי הקרבנות ספק³⁷, ואסורין בגזה ובעבודה³⁸.

34) כשאשתו מעוברת. 35) ואינו נזיר, כי שמא לא היה וולד של קיימא. 36) וולד של קיימא, והרי זה נזיר, שהרי נולד לו בן ואפילו בהריון אחר. 37) אם הם קדושים בהפרשתו זו. וטעם הספק הוא, הואיל והפרישם קודם שהפילה, מהסתם הייתה דעתו כשתלד בן זה שהיא מעוברת בו, והואיל והפילה, מהריון זה לא נתקיים תנאו, ואין קרבנו קדוש אפילו כשיוולד לו אחרי כן בן מעיבור אחר. אבל זה וודאי, אילו היה מפריש קרבנו לאחר שהפילה, הרי הוא קדוש, שכוונתו הייתה לבן שיוולד לו אחר כך. 38) כשאר

20 אָפּלוּ אָמַר לְשָׁנִים: רִאִיתִי אֶחָד מֵכֶם שֶׁנָּזַר וְאֵינִי
21 יוֹדֵעַ מִי הוּא - הוּאִיל וְאֵין מִכְחִישִׁין אוֹתוֹ, נוֹהֲגִין
22 בְּנִזְרוּת עַל פִּי⁷⁰. נִהַג בְּנִזְרוּת עַל פִּי עַד אֶחָד⁷¹,
23 וְשָׁתָה יַיִן אוֹ נִטְמָא⁷², וְהִתְרוּ בּוֹ [שָׁנִים⁷³] - לֹקָה,
24 אָף עַל פִּי שֶׁעָקַר הַנִּזְרוּת בְּעַד אֶחָד⁷⁴.

63 שהנזירים מביאים קרבן טומאה על פי דברי עד אחד.
64 שנאמר "או הודע אליו חטאתו - מכל מקום", שלשון
"הודע", משמעה שנודע לו גם על ידי אחר, ואפילו על ידי
עד אחד. 65 לחכם. 66 והתיר לי את נדר נזירותי.
67 שהריהו כאומר: לא נטמאתי בעודי בנדר.
68 "בדברים שיש בהם כפרה, אינו נמנע להביא חטאת
להתכפר נגד קונו". 69 שעד אחד נגד הכחשת הנידון,
אינו כלום. 70 מספק. 71 שאמר לו: בפני נדרת
בנזירות ולא הכחישו. 72 והוא הדין אם גילח.
73 בכתב יד התימנים תיבה זו איננה, ובצדק. שאין צורך
שיתרו בו שניים. אלא אפילו אחד מן השניים התרה בו הרי
זו התראה. 74 והטעם, הואיל ונהג זהירות על פי עד זה,
משמע שהודה לו או שנסתפק לו, והרי זה כאילו קיבל עליו
נזירות מעצמו.

25 יח. מַת שְׁהִיָּה מִשְׁכָּב⁷⁵ לְרֹחַב הַדֶּרֶךְ, אָף עַל פִּי
26 שְׁאֵין שָׁם מְקוֹם לְעֵבֶר אֶלָּא עֲלִי⁷⁶ אוֹ נוֹגַע בְּצִדוֹ,
27 וְאָף עַל פִּי שְׁהִיא טְמֵאָה יְדוּעָה⁷⁷, וְעֵבֶר שָׁם נִזִּיר -
28 הֲרִי זֶה טְהוֹר, הוּאִיל וְסִפְק בְּרִשּׁוֹת הַרְבִּים טְהוֹר⁷⁸.

75 בגלוי, ולא טמון בקרע. 76 נמצא שהוא מאהיל
עליו וטמא. 77 לאדם אחד, ואפילו הוא בסוף העולם.
78 וגם כאן הוא ספק, כי שמא נטה הנזיר מן הדרך בעניין
שלא נגע ולא האהיל. והשווה הלכות אבות הטומאה פרק
י"ח, הלכה ב: "זה הכלל כל ספק ברשות הרבים טהור עד
שיאמר נטמאתי בוודאי". ובכל זאת אינו טהור אלא הנזיר,
שבנזיר הקילו, אבל לעניין אוכלי תרומה, הרי זה טמא, כמו
שכתב רבינו: "הרי זה טמא לתרומה, שחזקתו שנגע ...
שאינן זה כשאר הספקות אלא חזקתו שנגע", כלומר, אין זה
ספק השקול, אלא קרוב לוודאי שנגע, אלא שבנזיר הקילו
אפילו בספק רחוק כזה.

29 יט. בְּמָה דְּבָרִים אֲמורִים⁷⁹? בְּמַהֲלָךְ בְּרַגְלִי⁸⁰; אֲבָל
30 אִם הָיָה רוֹכֵב אוֹ טְעוֹן מִשָּׂא - הֲרִי זֶה טְמֵא.
31 שְׁמַהֲלָךְ בְּרַגְלִי - אֲפָשֶׁר שְׁלֵא יַגַּע אוֹ שְׁלֵא יֵאָהִיל
32 אוֹ שְׁלֵא יִסִּיט⁸¹; אֲבָל טְעוֹן אוֹ רוֹכֵב - אִי אֲפָשֶׁר
33 שְׁלֵא יַגַּע וְשְׁלֵא יֵאָהִיל אוֹ שְׁלֵא יִסִּיט⁸², שְׁהֲרִי הֵמָּה
34 לְרֹחַב הַדֶּרֶךְ⁸³.

79 שהוא טהור. 80 יכול להיות שנטה מן הדרך ולא
נגע. 81 יזיז עצם מן המת ויגדודו, שהמת מטמא בהיסט.
82 שבוודאי בדרך המלך הלך ולא היטה לצדדים.
83 כל שתי הלכות אלו מקורן בנזיר סג: ואף על פי
שבגמרא שם מחלקים בין טומאת התהום לטומאה ידועה,
סובר רבינו שאין זה אלא כשנודע לו דבר הטומאה לאחר
שנזרק עליו דם קרבנותי, אבל לפני זריקת הדמים, אין
חילוק בין טומאת התהום לטומאה ידועה. אלא הכל הולך

ועדיין אסור לו לשתות יין, כי שמא טמא הוא וסתר נזירותו
ועליו למנות נזירות שנייה בטהרה. 50 שאין נזיר טמא
מביא עולת בהמה לטומאתו. 51 אבל איל לשלמים אינו
מביא, כי שלמים כאלו הטעונים לחם וזרוע - אינם באים
נדבה. 52 שלוש בהמות: חטאת, עולה ושלמים.
53 שאין נזיר טמא מביא עולת בהמה. 54 עולת בהמה.
55 החטאת והשלמים. 56 במלאת ימי נזירותם
הראשונה. 57 שאינם מזהירים על איסור הקפת הראש.
58 האנשים המבוגרים. 59 ותגלחת הטומאה היא קודם
הקרבנות הקרבנות וגילוח זה אינו מועיל לנזיר טהור, שדינו
להתגלח אחרי הבאת קרבנותיו. נמצא אם נזיר טהור היה,
עבר על: "לא תקיפו פאת ראשכם". ולדעת הרש"ש שם,
לפיכך לא יגלח תגלחת טומאה, כי לא יוכל לגלח שנית
ביום הבאת קרבן טהור, כי שמא לא נטמא וכבר גילח
גילוח טהרה, ואם כן יצא, שמי שנטמא וגילח, לא יגלח
אחרי כן תגלחת טהרה, ולפיכך עדיף שלא יגלחו עכשיו
תגלחת טומאה כי הגילוח אינו מעכב, ולבסוף כשיביאו
קרבן טהרה יגלחו, ותגלחת זו תעלה גם לטומאתו וגם
לטהרתו כאחד.

1 טז. וְכִיצַד יוֹלֵד לָהֶם סִפְק זֶה בְּטִמְאָה? בְּגוֹן שְׁהִי
2 שְׁנֵי הַנִּזְרִין עוֹמְדִין בְּרִשּׁוֹת הַיָּחִיד, שִׁסְפֵּק טְמֵאָה
3 שָׁם טְמֵא⁶⁰, וְהָיָה אֶחָד מִבְּחוּץ רֹאֶה אוֹתוֹ, וְאָמַר:
4 רִאִיתִי אֶחָד מֵכֶם שֶׁנִּטְמָא וְאֵינִי יוֹדֵעַ מִי הוּא. אֲבָל
5 אִם הָיָה עַד זֶה עֲמָהּ בְּחֶצֶר - הֲרִי שְׁנֵיהֶן טְהוֹרִין;
6 בִּין שְׁנֵיהֶם שְׁלֹשָׁה - הֲרִי הֵן רַבִּים, וְרַבִּים בְּרִשּׁוֹת
7 הַיָּחִיד - סִפְקֵן טְהוֹר⁶¹, סִפְקֵן טְמֵאָה בְּרִשּׁוֹת הַרְבִּים
8 שְׁהוּא טְהוֹר, כְּמוֹ שִׁיתְבָּאָר בְּמִקְוֵמוֹ⁶².

60 שהרי סוטה שנסתרה, אף על פי שהדבר ספק (אם
נטמאה) הרי היא טמאה לבעל עד שתשתה. 61 שאין
הסוטה נאסרת אלא במקום סתירה, שאין שם אלא היא
ובועלה. 62 "שהרי הצבור עושים פסח בטומאה ... והרי,
אם טומאה וודאית נדחת מפניהם, קל וחומר לספק
טומאה". ולדעת הראב"ד אין ספק טומאה בשלושה אנשים
- טהור, אלא אם כל השלושה עמדו בחצר במעמד אחד,
שהספק נופל על כולם כאחד, אבל אם אין שלושם
במעמד אחד, אלא האחד עמד מרחוק, ואינו זקוק להם,
והספק נפל על השניים, שניהם טמאים. אפילו כשהשלישי
עמד באותה חצר, הואיל ועמד מרחוק, ואינו בכלל הספק.

9 יז. בְּמָה דְּבָרִים אֲמורִים⁶³? כְּשֶׁשְׁתֵּקוּ הַנִּזְרִים
10 שְׁנֵיהֶם אוֹ נִסְתַּפֵּק לָהֶן הַדֶּבֶר⁶⁴; אֲבָל אִם אָמַר אֶחָד
11 מֵהֶן: אֲנִי לֹא נִטְמָאתִי, אֲפָלוּ שְׁנֵי עֲדִים מְעִידִים
12 עָלָיו שֶׁנִּטְמָא - אֵינוֹ מְבִיא קֶרֶבֶן עַל פִּיהֶם. שְׁזָה
13 שְׁאָמַר: לֹא נִטְמָאתִי - כְּאֹמַר: אֵינִי מְבִיא בְּטִמְאָה,
14 שֶׁכָּבֶר נִשְׁאֲלָתִי⁶⁵ עַל נִזְרוּתִי⁶⁶; וְנִמְצָא שְׁאֵינוֹ
15 מִכְחִישׁ אֶת הָעֲדִים⁶⁷, וְאָדָם נֶאֱמָן עַל יָדֵי עֲצֻמוֹ⁶⁸.
16 אֲבָל אִם שָׁתַק אוֹ נִסְתַּפֵּק לוֹ - הֲרִי זֶה מְבִיא קֶרֶבֶן
17 אֲפָלוּ עַל פִּי עַד אֶחָד, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ. וְכֵן עַד שְׁאָמַר
18 לְאֶחָד: בְּפָנַי נִדְרָה בְּנִזְרוּתִי, אִם הִכְחִישׁוּ - אֵינוֹ חָיֵב
19 כְּלָוִים⁶⁹, וְאִם לֹא הִכְחִישׁוּ - נוֹהֵג נִזְרוּת עַל פִּיו.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מגופו (רע"ב לנזיר פ"ח, מ"ב). (14) זה מוסב גם על שתיית יין והיטמאות למת. (15) עד שיגמור נזירותו בטהרה. (16) הראשונה כשנרפא מצרעתו, והשניה ביום השביעי לימי ספירו, כמבואר לעיל אות א. (17) כל זה מקורו במשנה נזיר נט: ובגמרא שם ס.

- ב. תגלחת ראשונה מגלח אותה אחר שנה ראשונה, ומגלח בה ראשו וזקנו וגבות עיניו, ומטהר בעץ ארז ואזוב וצפרים, כשאר מצרעים¹⁸. אם אינו טמא מת ולא מצרע - הרי היא תגלחת טהרה של נזירותו¹⁹; ואם הוא מצרע ודאי בשנה ראשונה - הרי היא תגלחת ראשונה של מצרע. ושוהה שנה אחרת כמנזן ימי הנזירות, ואחר כך מגלח תגלחת שניה של מצרע²⁰. שאינו יכול לגלח אחר שבועה כשאר מצרעין, שמא אינו מצרע, אלא טמא מת ודאי היה²¹, ושנה שניה זו הרי הוא בה נזיר²² שאסור לגלח²³. ומאחר שגלח שתי תגלחות אלו - שלמה טהרת הצרעת ומתיר לאכל בקדשים²⁴. ושוהה שנה שלישית, ואחר כך מגלח תגלחת שלישית. שמא מצרע ודאי היה בשנה ראשונה ולא היה טמא מת, ושנה ראשונה לא עלתה לו²⁵ מפני שהיא ימי חלוטיו²⁶, ושנה שניה לא עלתה לו מפני שהיא ימי ספירו של מצרע שבין תגלחת ראשונה ושניה, לפיכך צריך לשהות שנה שלישית בנזירותו, ומגלח תגלחת שלישית לנזירותו, והיא תגלחת טהרה. או שמא טמא מת ודאי היה ומצרע ודאי, ואין תגלחת אחת עולה לנזירותו²⁷ ולצרעתו, ונמצאת תגלחת ראשונה ושניה תגלחת צרעת, ותגלחת שלישית תגלחת טמא, ואין אחת משלש שנים עולה²⁸, שהרי השלישית תגלחת טמא, לפיכך צריך לשהות שנה רביעית בנזירותו, ומגלח תגלחת רביעית²⁹. ושערו בכל תגלחת ספק אסור בהנחה מספק³⁰, ששעור נזיר שנצטרע מתר בהנחה³¹.

(18) ככתוב בתורה ויקרא יד, ד"ח. (19) ואע"פ שהנזיר אסור בגילוח הזקן, ונמצא שהוא מגלח שלא במקום מצוה, כאן מדובר באישים שאין איסור גילוח נוהג בהם, כמבואר להלן ה"ט. (20) הנקראת תגלחת ימי ספירו, על שם הימים שהוא סופר בין תגלחתו הראשונה לשניה. (21) וסתר את כל ימי נזרו הקודמים. (22) נזיר טהור, שהתחיל למנות אחרי תגלחת טומאתו. (23) ועליו לשהות עד סוף השנה השניה. וכתב הראב"ד: כל זה צורך, אם נטמא עד שבעה ימים לתום שנתו הראשונה, אבל אם נטמא ששה או חמשה ימים לפני גמר השנה הראשונה, נמצא כשגילח בסוף השנה הראשונה לא גילח לטומאתו, שעדיין לא מלאו שבעה ימים לטומאתו, וממילא לא חלה עליו נזירות טהרה, כי כל עוד שלא גילח לטומאתו, אין הנזירות של טהרה חלה עליו, וממילא יהיה מותר לו לגלח תגלחת שניה לצרעתו בסוף שבעה ימים לתגלחתו הראשונה, ולא יצטרך להזהר בנזירותו אלא שלש שנים ושבעה ימים, שאפילו נצטרע,

לפי הכלל: ספק טומאה ברשות הרבים טהור, ואין לנו אלא לקבוע מהות הספק. ולהראב"ד שיטה אחרת בזה, שהכל תלוי אם זו טומאה ידועה או טומאת התהום, שטומאת התהום הותרה בנזיר, וטומאה ידועה טמאה בנזיר, ואינו מחלק בין נודע לו קודם הזריקה או לאחריה.

פרק עשירי

(1) שאין תגלחת אחת עולה לנזיר ולמצורע כאחד, ספיקות הרבה במנין הנזירות כיצד יעשה. בגלל הספיקות, יתכן שהנזיר יגלח ארבע פעמים בסוף כל עשר שנים ולא ישתה יין אלא לסוף ארבעים שנה, טמא מת ומצורע ודאי כיצד יגלח וימנה ויביא קרבנותיו, עד מלאת ימי נזרו, מעלת הנזיר נזירות לה' דרך קדושה ופרישות.

- א. אין אדם מגלח תגלחת אחת ועולה לו לנזיר ולצרעת². ותגלחת הצרעת בזמן שהוא ספק מצרע³ אינה דוחה את הנזירות⁴. לפיכך, מי שגזר שנה אחת⁵, והיה בכל השנה הזאת ספק מצרע וספק טמא מת, או שהיה בה ספק מצרע ובסוף השנה נטמא בספק - הרי זה מונה שבועה ימים⁷, ומזה⁸ בשלישי ושביעי⁹, ואינו מגלח בשביעי¹⁰, ואינו יכול לשתות ביינ וילהטמא למת אלא לאחר ארבע שנים¹¹, ואוכל בקדשים¹² לאחר שתי שנים¹³. מפני שהוא צריך לגלח¹⁴ ארבע תגלחות¹⁵: תגלחת טהרה, ותגלחת טמא מספק, ושתי תגלחות שמגלח המצרע¹⁶, שהרי הוא ספק מצרע¹⁷.

(2) אפילו כשהן חלות בזמן אחד, שתגלחת נזיר, היא להעביר שיער, שאינו צריך עוד לגדל שיער לשם מצוה, ותגלחת ראשונה של מצורע, היא לגדל שיער לגלחו שנית ביום השביעי, לפני יום הבאת קרבנות, ככתוב בתורה ויקרא יד, ח. וכן תגלחת שניה של מצורע אינה עולה לנזיר, שתגלחת מצורע היא לפני זריקת דמים, ואילו הנזיר אינו מגלח אלא לאחר שיזרקו עליו אחד מן הדמים (נזיר ס:), וראה לקמן ה"ב. (3) ספק נגע צרעת וטמא, או בזה וטהור. (4) כי שמא אינו מצורע ואסור לו לגלח שערו משום נזירותו, שנאמר בה (במדבר ו, ה) "תער לא יעבור על ראשו". וכשהוא ודאי מצורע, הוא דוחה נזירותו, כמבואר לעיל פ"ז, ה"ז. (5) שקיבל עליו נזירות לשנה אחת. (6) שבעה ימים לפני גמר שנת נזירותו, וכפי שיתבאר להלן אות כב. (7) לטומאתו, כדין כל טמא מת. (8) מאפר הפרה. (9) וגם טובל אחר ההזאה, שאינה עולה לטומאתו על שיטבול, וכמבואר לעיל פ"ו, ה"א. (10) כל עוד לא מלאה שנה לנזירותו, כי שמא לא נטמא ולא נצטרע והרי הוא נזיר טהור, ואסור לו לגלח שערו. (11) שאז יצא מכל ספק, ונשלמה נזירותו על-כל-פנים, כמבואר בסמוך ה"ב. (12) בקרבנות המקדש. (13) בגלל צרעתו, שהמצורע אסור לאכול מן הקדשים עד שיביא קרבנותיו לאחר תגלחתו השניה, וזה אינו מגלח בשניה עד סוף השנה השניה, כמבואר בסמוך ה"ב, אבל משום טומאת מת היה מותר לאכול מן הקדשים לאחר שהזהר וטבל, שאין איסור מחוסר כפרה (קרבנות) בקדשים, אלא למי שטומאתו יצאת

- 12 וְכָל חֲטָאת עוֹף מִהֶן לֹא תֹאכַל, מִפְּנֵי שֶׁהִיא סֶפֶק.⁴⁵
13 וּמִבֵּיא בְּתִגְלַחַת רְבִיעִית קֶרֶבֶן נִזִּיר טָהוֹר, שֶׁהוּא
14 שֶׁלֹּשׁ בְּהֵמוֹת, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ.⁴⁶

(39) ראוי להקדים כאן סדר קרבנות המצורע, נזיר טמא ונזיר טהור, כדי שיוכנו הדברים יפה. המצורע מביא ביום טהרתו, כשנרפא נגע צרעתו, שתי צפרים (ויקרא יד, ד"ז), וביום השביעי לימי ספירו מתגלח שנית, ומביא למחרתו כבש לאשם, כבשה לחטאת וכבש לעולה, ואם דל הוא מביא כבש לאשם, ושתי תורים או שני בני יונה אחד לחטאת ואחד לעולה (שם י"בג), נזיר טמא מביא: שתי תורים או שני בני יונה, אחד לחטאת ואחד לעולה וכבש לאשם (במדבר ו, י"ב) ונזיר טהור - כבש לעולה לחטאת ואיל לשלמים (שם, יד). (40) וקרבת מצורע עשיר - חטאת בהמה, שאינה באה על הספק. (41) כדי שיהיה עני, ויוכל להביא חטאת העוף על הספק, שחטאת העוף הלכה היא שבאה גם על הספק, כמבואר בנזיר כט. (42) ולפיכך אין לו תקנה עד שיעני (תוספתא נזיר פ"ו ה"א). והוא-הדין שיוכל להפקיר נכסיו ויהיה עני, כמבואר בתוספות נזיר נה: דיבור-המתחיל אוכל בקדשים. ויש להעיר, שכל הפרט הזה אינו נוגע לנו בתגלחת הראשונה, שאין המצורע מביא בה שום קרבן, כמבואר בסמוך ה"ה, אלא שרבינו מסדר כאן כללות המעשים שצריך לעשות בדרך כלל (כסף-משנה). (43) יתבאר בסמוך ה"ה, לשם מה היא באה בכל שלש התגלחות. (44) לנזירות טהרתו כדי שיוכל לגלח עליה, שמא נזיר טהור הוא, וכמבואר להלן ה"ו. (45) לטומאתו או לצרעתו, וחטאת העוף הבאה על הספק אינה ראויה להאכל, כי שמא נזיר טהור הוא ואינו חייב בה, ונמצא כהן אוכל מליקה שלא במקום מצוה, והיא נבילה גמורה, ודינה להשרף, כמבואר בה' פסולי המוקדשין פ"ט, ה"י. (46) לעיל פ"ח, ה"א. ולא הזכיר רבינו שעליו להביא צפרים בתגלחת הראשונה (ראה לעיל ה"ב), למרות שנישנו בברייתא בנזיר ס., כי אין רבינו עוסק כאן אלא בקרבנות הנעשים בפנים העזרה. ואלו הצפרים נעשות מחוץ לעזרה, כמבואר בגמרא שם, כי יש לחוש שמא אינו מצורע ואסור להביא חולין לעזרה, ולפיכך אינן נחשבות כקרבת (רדב"ז).

- ה. שֶׁלֹּשׁ חֲטָאוֹת הָעוֹף שֶׁמִּבֵּיא בְּשֶׁלֶשׁ הַתְּגַלְחוֹת: 15
חֲטָאת רֵאשׁוֹנָה - לְסֶפֶק טְמֵאָתוֹ;⁴⁷ שְׁנִיָּה - לְסֶפֶק 16
צִרְעָתוֹ, שֶׁאֵין הַמִּצְרַע מִבֵּיא קֶרֶבֶן אֶלָּא לְאַחַר 17
תְּגַלְחַת שְׁנִיָּה;⁴⁸ וְכֵן חֲטָאת שְׁלִישִׁית - לְסֶפֶק 18
טְמֵאָתוֹ. שֶׁאֵין תְּגַלְחַת אַחַת עוֹלָה לְנִזְרוֹ;⁴⁹ 19
וּלְצִרְעָתוֹ;⁵⁰ וְשֶׁמָּא מִצְרַע וְדָאי וְטָמֵא מֵת וְדָאי הִיָּה, 20
שֶׁהַתְּגַלְחַת הָרֵאשׁוֹנָה וְהַשְּׁנִיָּה לְצִרְעָתוֹ כְּמוֹ 21
שֶׁבִּאֲרָנוּ;⁵¹ וְתְּגַלְחַת שְׁלִישִׁית תְּגַלְחַת טְמֵאָה, וּלְפִיכָף 22
צִרְיָה לְהִבִּיא קֶרֶבֶן טְמֵאָה בְּשִׁלִּישִׁית.⁵² 23

(47) שמא נזיר טמא הוא וחייב בחטאת. (48) ולפיכך אין הראשונה אלא לטומאתו, והשניה אינה אלא לצרעתו, כי אם נזיר טמא היה, כבר הביא חטאתו בתגלחת הראשונה. (49) לספק טומאתו. (50) כמבואר לעיל בביאורנו אות כו. (51) לעיל ה"ב. (52) כל זה בנזיר ס.

הרי גילח תגלחתו השניה שבעה ימים אחרי מלאת השנה הראשונה. ומונה שנה לטומאתו, ושנה לנזירותו, כמבואר בסמוך. (24) ובנוגע לקרבנותיו, ראה להלן ה"ד. (25) לנזירותו. (26) וכבר נתבאר לעיל פ"ז, ה"ט שימי חלוטו (שהוחלט עליו, שהוא מצורע טמא) וימי ספירו "אינם עולים לו מימי נזירותו". (27) נזירות טומאתו, כי נזיר טמא מגלח לאחר טבילתו, ככתוב (במדבר ו, ט) "וגלח ראשו ביום טהרתו" = לאחר טהרתו, אבל המצורע מגלח לפני טבילתו במים, ככתוב (ויקרא יד, ט) "והיה ביום השביעי יגלח... ורחץ את בשרו במים וטהר" (נזיר ס:). (28) למנין נזירותו. (29) שם ס. ואז יצא מכל הספיקות, והותר ביין וכו'. (30) שמא נזיר טהור הוא, ושער נזיר טהור אסור בהנאה. כמבואר לעיל פ"ח, ה"ב, שהוא טעון שריפה, והשווה ה' פסולי המוקדשין פ"ט, ה"י, ואפילו נזיר טמא, שערו אסור בהנאה וטעון קבורה, כמבואר לעיל פ"ו, ה"ד. (31) רבינו לשיטתו לעיל פ"ז, ה"ט, שנזיר מצורע בטלה קדושת שעריו, הואיל וימי צרעתו אינם עולים לו, ואין בו מצות-עשה של: "קדוש יהיה גדל פרע" המוסבה על קדושת השער, כמבואר בקידושין נז: "גידולו יהיה קדוש". ובירושלמי נזיר פ"ח, ה"ב נחלקו בזה רבי יוחנן וריש לקיש. לדעת רבי יוחנן מצורע שנזר שעריו אסור, ולדעת ריש לקיש שעריו מותר. וראה ב"מראה הפנים" שם, שבנזיר ספק מצורע, דברי הכל שעריו אסור בהנאה מספק, ומשם המקור לדברי רבינו.

- ג. וְכֵן אִם נָזַר עֶשֶׂר שָׁנִים נִזְיֹרֹת, וְהָיָה בְּהֵן סֶפֶק 1
מִצְרַע, וְנוֹלַד לוֹ סֶפֶק טְמֵאָה;³² בְּסוּפֵי³³ - הָרִי זֶה 2
אֵינוֹ שׁוֹתֶה בְּיָן עַד אֲרֻבַּעַם שָׁנָה;³⁴ וּמִגְלַח אֲרֻבַּע 3
תְּגַלְחוֹת, אַחַת בְּסוּף כָּל עֶשֶׂר שָׁנִים. תְּגַלְחַת 4
רֵאשׁוֹנָה - לְסֶפֶק יְמֵי צִרְעָתוֹ;³⁵ שְׁנִיָּה - לְסֶפֶק יְמֵי 5
סְפִירוֹ שֶׁל מִצְרַע;³⁶ שְׁלִישִׁית - לְסֶפֶק טְמֵאָתוֹ;³⁷ 6
רְבִיעִית - תְּגַלְחַת טְהֵרָה.³⁸ 7

(32) טומאת מת. (33) ראה בביאורנו לעיל אות כב. (34) כי עד אז הוא בספק נזירות. (35) שאינו יכול לגלח כל עשר שנים, שמא אינו מצורע והוא נזיר ואסור בגילוח. (36) ואינו יכול לגלח בסוף שבעה ימים לתגלחתו הראשונה, שמא טמא מת הוא, ותגלחתו הראשונה היתה לספק טומאתו, וחלה עליו נזירות טהרה ואסור לגלח כל עשר שנים הבאות. (37) שמא מצורע היה ושתי תגלחותיו היו לצרעתו וזו לטומאתו, ואינו יכול לגלח שבעה ימים אחרי תגלחתו השניה, כי שמא לא נטמא למת, והרי הוא נזיר טהור ואסור בגילוח כל עשר השנים, שימי חלוטו וספירו לא עלו למנין, ועל-כרחו שוהה עד גמר שלשים שנה. (38) שמא טמא מת היה, ותגלחתו השלישית היתה לטומאתו, ולאחריה חלה עליו נזירות טהרה, הכל מבואר לעיל ה"ב.

- ד. וְכִיצַד מִבֵּיא זֶה קֶרֶבֶן נִזְיֹרֹתוֹ? אִם הִיָּה עֶשֶׂר⁴⁰ - 8
כּוֹתֵב וְכִסִּי לְאַחֲרֵים;⁴¹ שֶׁמִּצְרַע עֶשֶׂר שָׁנִים קֶרֶבֶן 9
עָנִי - לֹא יֵצֵא.⁴² וְאַחַר כָּף מִבֵּיא חֲטָאת הָעוֹף⁴³ 10
וְעוֹלֹת בְּהֵמָה⁴⁴ בְּתִגְלַחַת רֵאשׁוֹנָה וְשְׁנִיָּה וְשְׁלִישִׁית. 11

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שהקריבה קודם זמנו, כמבואר בהל' מעשה הקרבנות פי"ח, ה"ט (לחם-משנה). (66) הכבשה לחטאת והאיל לשלמים. (67) שאני מקריב כעת לתשלום קרבן נזירותי, וכבר שנינו (נזיר נט): שהנזיר מביא קרבנותיו לחצאין. (68) שהשניה היא לצרעתו, וכבר הביא עולתו בתגלחת הראשונה, והשלישית היא לטומאתו, ואין נזיר טמא מביא עולת בהמה. (69) שכך הסדר: שתי תגלחות הראשונות לצרעתו, השלישית לטומאתו, הרביעית לנזירותו, וכבר נתבאר לעיל ה"ו מדוע הוא מביא עולתו בתגלחת השניה, כי שמא לא נטמא לצרעתו ואינו אלא טמא מת, נמצאת הראשונה לטומאתו והשניה לנזירותו, וכן מביא בשלישית, שמא נצטרע ולא נטמא למת כלל. נמצאת השלישית לנזירותו, וכמבואר לעיל אות נה (ע"פ הסוגיא נזיר ס).

ח. אָבֵל הָאֵשׁ וְהָעוֹלָה⁷⁰ אֵינָן מְעַכְבִּין לֹא בְתַגְלִיחַת טִמְאָה וְלֹא בְצִרְעַת⁷¹. נִמְצָא⁷² אוֹמֵר: אִם הוּא מְצָרַע וְדָאִי וְלֹא נִטְמָא בְּמַת - הֲרִי טָהוֹר בְּצִרְעִין, וְחִטָּאת הָעוֹף הִיא חִטָּאתוֹ⁷³, וְלֹא תֵאָכֵל מִפְּנֵי שֶׁהִיא סֵפֶק⁷⁴, וְעוֹלַת בְּהֵמָה שֶׁעָמָה - מִקְרָבֵן תַּגְלִיחַת טָהֳרָה, כְּדִי שֶׁיִּגְלַח עַל הַבְּהֵמָה⁷⁵. וְאִם טִמְאָה מֵת הוּא - הֲרִי עוֹלַת בְּהֵמָה נִדְבָּה⁷⁶. וְאִם אֵינוֹ מְצָרַע וְטִמְאָה מֵת הוּא - חִטָּאת הָעוֹף קָרְבֵּן נִזִּיר שֶׁנִּטְמָא, וְעוֹלַת בְּהֵמָה נִדְבָּה⁷⁷, וְהֲרִי הִבִּיא קָרְבֵּן טָהֳרָה בְּאַחֲרוֹנָה⁷⁸. וְאִם אֵינוֹ טִמְאָה מֵת וְלֹא מְצָרַע - עוֹלַת בְּהֵמָה שֶׁהִבִּיא בְּתַגְלִיחַת הָרִאשׁוֹנָה הִיא מִחוּבַת תַּגְלִיחַת, וְחִטָּאת הָעוֹף בָּאָה עַל סֵפֶק⁷⁹, וְהֲרִי לֹא נֹאכְלָתָ⁸⁰.

(70) שנזיר טמא ומצורע מביאים כשהם ודאי, ראה לעיל אות לח. (71) כדברי רבינו לעיל פ"ו, הי"ב: "אבל עולתו ואשמו (של נזיר טמא) אין מעכבים אותו מלמנות", וכן בהל' מחוסרי כפרה פ"א, ה"ה: "וכל זמן שלא הקריבו חטאתם, אסורים לאכול בקדשים. אבל העולה והאשם (=של מצורע) אינם מעכבים" וראה נזיר ס. (72) בדפוסים קדומים, וכן בכת"י התימנים, מתחילה כאן ההלכה. והתיבות: "אבל האשם" וכו', שייכות להלכה הקודמת. (73) כבר נתבאר לעיל ה"ה, שאין המצורע מביא קרבנו אלא לאחר תגלחת שניה (וראה בביאורנו לעיל אות סא), ולא נתכוון רבינו על חטאתו זו שהיא לצרעתו, אלא לספק טומאתו, כי הואיל ויש לחוש שהוא גם טמא למת, הרי בהכרח להביא כבר בתגלחת ראשונה קרבן חטאתו, כדי שיוכל להתחיל למנות אח"כ נזירות טהרתו, שהרי כל עוד שלא יביא חטאתו לא יוכל למנות נזירותו, שחטאתו מעכבתו, ראה לעיל פ"ו, הי"ב, והואיל ובסוף השנה השניה יצטרך להביא עולתו לנזירותו, עליו איפוא להקריב חטאתו לטומאתו בסוף השנה הראשונה כדי שלא יצטרך לעבור ב"בל תאחר" על קרבן טהרתו, כי אם לא יביא חטאתו בראשונה לא יוכל להביא עולתו בשניה, ויעבור על "בל תאחר" (מרכבת המשנה). (74) שמא לא נטמא כלל. (75) שאם לא יביא קרבן נזירותו, לא יוכל להתגלח כלל, שמא נזיר טהור הוא, ואין נזיר טהור מגלח בלא קרבן. (76) כי אין נזיר טמא מביא עולת בהמה לחובתו. (77) ומגלח עליה. (78) בתגלחת הרביעית שהיא לנזירותו.

ו. שְׁלֹשׁ עוֹלוֹת בְּהֵמָה שֶׁמִּבִּיא עִמָּהּ, עַל הָרִאשׁוֹנָה הוּא מִתְּנָה וְאוֹמֵר: אִם טָהוֹר אָנִי - זֶה מִחוּבַתִּי⁵³, וְאִם טִמְאָה אָנִי - הֲרִי הִיא נִדְבָּה⁵⁴. וְכֵן הוּא אוֹמֵר בְּשִׁנְיָה⁵⁵ וּבְשָׁלִישִׁית⁵⁶.

(53) שנזיר טהור אינו מגלח אלא עד שיזרקו עליו אחד מן הדמים. (54) שנזיר טמא אינו מביא עולת בהמה, אבל חטאתו אינה באה נדבה. וכן אינו מביא שלמיו, שהם טעונים לחמי נזיר, ואין שלמים כאלו באים נדבה (תוספות לגדה ע. דיבור-המתחיל למחרת). וכבר נתבאר לעיל פ"ה, ה"ב, שאם גילח על העולה יצא. (55) אם נזיר טהור אני שלא נצטרעתי, והייתי נזיר טמא בלבד, וכבר הבאתי קרבן טומאתי בתגלחת הראשונה, הרי זו לחובתי, ושאר קרבנותי אביא בתגלחת הרביעית. (56) שאם נזיר טהור אני עתה, ולא הייתי נזיר טמא כלל, ושתי תגלחותי הראשונות היו לצרעתי, נמצא שקרבני זה הוא לחובת נזירות טהרתי (מרכבת המשנה). ואע"פ שמאחר יתר קרבנות נזירותו, אין בכך כלום, שהרי אנוס הוא, כמבואר בסמוך ה"ז (רדב"ז).

ז. וּמִבִּיא קָרְבֵּן טָהֳרָה⁵⁷ בְּתַגְלִיחַת רְבִיעִית, וּמִתְּנָה⁵⁸ וְאוֹמֵר: אִם טִמְאָה הִיְיְתִי - רִאשׁוֹנָה נִדְבָּה⁵⁹, וְזֶה חוּבָה⁶⁰; וְאִם מִחֻלָּט⁶¹ הִיְיְתִי - רִאשׁוֹנָה חוּבַת מְצָרַע⁶², וְזֶה חוּבַת נְזִירוֹת, וּשְׁתֵּים הָאֲמֻצָּעִיּוֹת נִדְבָּה⁶³; וְאִם טָהוֹר מִטִּמְאָה מֵת הִיְיְתִי וּמְצָרַע - עוֹלָה הָרִאשׁוֹנָה חוּבָה וְכֵן הַשְּׁנִיָּה, אַחַת לְחוּבַת מְצָרַע⁶⁴ וְאַחַת לְחוּבַת נְזִירוֹת⁶⁵, וּשְׁלִישִׁית וּרְבִיעִית נִדְבָּה, וְהַשְּׁאֵר⁶⁶ קָרְבֵּן טָהֳרָתִי⁶⁷; וְאִם טִמְאָה הִיְיְתִי וּמְצָרַע - עוֹלָה רִאשׁוֹנָה חוּבַת צִרְעַת, וּשְׁנִיָּה וּשְׁלִישִׁית נִדְבָּה⁶⁸, וְזֶה קָרְבֵּן תַּגְלִיחַת טָהֳרָה⁶⁹.

(57) הכולל עולה חטאת ושלמים, כלעיל ה"ד. (58) בכת"י התימנים: ומתנה ואומר. (59) שאין נזיר טמא מביא עולת בהמה. (60) לטהרת נזירותו. ואין אומרים, העולה שהקריב בתגלחתו השניה היתה לחובת נזירותו, כי יש לחוש שמא טמא ומוחלט היה, נמצאו שתי תגלחותיו הראשונות לצרעתו, והשלישית לטומאתו, וזו הרביעית לחובתו (כסף-משנה). (61) מצורע מוחלט, ראה פירושו לעיל פ"ז, ה"ט. (62) אע"פ שכתב רבינו לעיל ה"ה: "שאיין המצורע מביא קרבנו אלא לאחר תגלחת שניה" לא הקפיד אלא על חטאת העוף, שהיא עיקר קרבנו. אבל עולה, שאינה אלא דורון, אף אם יביאנה לפני תגלחתו השניה היא כשרה, וכן כתב בהל' מעשה הקרבנות פי"ח, ה"ט: "אבל אם שחטו עולותיהם בחוץ (חוץ למקדש) בתוך ימי הספירה (שבין תגלחת ראשונה לשניה) חייבים (י) משום איסור שחוטי חוץ) שהעולה דורון היא, והחטאת והאשם היא עיקר הכפרה" (כסף-משנה ולחם-משנה). (63) כי שמא היה גם טמא למת, נמצא שבתגלחת השניה, היתה עולתו נדבה, שכבר הביא עולה לצרעתו בתגלחתו הראשונה, ותגלחתו השלישית היא לטומאתו, וגם זו נדבה, שאין הטמא מביא עולת בהמה. (64) כאמור באות סא. (65) נזירות טהרתי. ואע"פ שהתגלחת השניה היא של ימי ספירו, בכל זאת אם הקריב עולתו לנזירותו עלתה לו, אע"פ

נזירות טהרתו), ועוד שלשים יום שהוא מונה אחרי תגלחת טומאתו, שמא נטמא וסתר את כל ימי נזירותו הקודמת (נזיר ס:). (91) ביום השמיני להרפאו מצרעתו, ואחרי שהזו עליו ביום השלישי וביום השביעי, כאמור לעיל אות פו. (92) שכבר נתבאר לעיל ה"א, שכל טמא טומאה היוצאה מגופו, אינו זכאי לאכול מקרבנות המקדש, עד אשר יטהר ויביא קרבנותיו, וצרעת היא טומאה יוצאה מגופו (נזיר שם). כל הלכה זו נתפרשה על-פי מרכבת המשנה, ורבינו מפרש את הסוגיא בנזיר שם שלא כרש"י ותוספות.

14 יא. נִטְמָא וְדַאי וְהִיא מְצַרַע בְּסַפֵּק⁹³, וְטַהֲרָה⁹⁴ מִסַּפֵּק
15 צָרַעְתָּ - מוֹנֶה יָמֵי נְזִירוֹתוֹ שְׁלֵמָה, וְאַחֲרֵי כֵן מְגַלֵּחַ
16 תְּגַלְחָתָהּ הִנֵּנִיע⁹⁵; שְׁאֵין תְּגַלְחָתָה סַפֵּק נִגְעוּ דְּיוֹחָה
17 נְזִירוֹתָהּ⁹⁶. וְאַחֲרֵי כֵן מוֹנֶה שְׁבַעַת יָמִים⁹⁷ שְׁבִין תְּגַלְחָתָה
18 מְצַרַע הָרֵאשׁוֹנָה לְתַגְלַחַת שְׁנִיָּה, וּמְגַלֵּחַ וּמְבִיא
19 קֶרְבָּנֹתָיו וְאוֹכֵל בְּקָדָשִׁים. וּמִזֶּה בְּשִׁלְיָשִׁי וּשְׁבִיעִי⁹⁸.
20 וְאַחֲרֵי כֵן מוֹנֶה שְׁבַעַת אַחֲרִים לְטִמְאַת מֵת⁹⁹, וּמְגַלֵּחַ
21 תְּגַלְחָתָה טִמְאַה, וְאַחֲרֵי כֵן מוֹנֶה נְזִירוֹתוֹ¹⁰⁰ בְּלֵא¹⁰¹.

(93) ספק נגע, ספק בוחק שהוא טהור. (94) ונרפא. (95) שאי-אפשר לו למנות שבעה ימים לטומאת מת ולהתגלח תגלחת טומאה, שמא מצורע הוא, ומצורע אינו משלח קרבנותיו עד שיטהר, כמבואר בהל' ביאת מקדש פ"ב, ה"א, וגם לצרעתו אסור לו לגלח, שמא אינו מצורע, ונזיר שנטמא אסור לו - לדעת רבינו - לגלח גילוח רשות, עד אשר ימנה ימי נזירותו כפי שנדר (מרכבת המשנה, בהבנת דברי רבינו). (96) שנאמר בה: "תער לא יעבור על ראשו", ואפילו נטמא, שסותר הכל, אינו מותר אלא בתגלחת טומאה מיד, או בתגלחת רשות לאחר שלשים יום (מרכבת המשנה). (97) כדי להטהר מצרעתו. (98) באלה שבעת הימים שבין תגלחת ראשונה לשניה, כדי שיוכל להביא קרבנות צרעתו, ולא יהיה טמא מת, שטמא מת אין מקריבים עליו קרבן, וכאמור לעיל אות פו. ובדפוסים קדומים וכן בכת"י התימנים: "אם הזה בשלישי ובשביעי", כלומר, אינו מביא קרבנותיו לצרעתו עד אשר יזו עליו בשלישי ובשביעי, כאמור. (99) אחרי שכבר נטהר מצרעתו יכול הוא להביא קרבן טומאת מת. וראה בסמוך ה"ג. (100) אחרי שגילח תגלחת טומאה והביא חטאתו, מיד חלה עליו נזירות טהרה. (101) נמצא, שאם נזר סתם נזירות שהיא שלשים יום, ונטמא ודאי והוחלט מספק, אוכל בקדשים לאחר שלשים ושבעה ימים, ואינו שותה יין עד אחר שבעים וארבעה יום, שהרי מונה תחילה שלושים ימי נזירותו, ושבעה ימים שבין תגלחת לתגלחת, ושוב שבעה ימים לטומאת מת, הרי ארבעים וארבעה, הוסף עליהם שלושים יום שהוא מונה בסוף לנזירותו, הרי שבעים וארבעה (נזיר ס:) ולא כפירוש רש"י ותוספות שם.

22 יב. וְכֵן אִם הָיָה טִמְאַ וּמְצַרַע בְּדַאי - לְאַחֲרֵי
23 שְׁיִטְהָרָה¹⁰² מְצַרַעְתָּ מְגַלֵּחַ תְּגַלְחָתָה צָרַעַת הָרֵאשׁוֹנָה,
24 וּמִזֶּה בְּשִׁלְיָשִׁי וּבְשְׁבִיעִי¹⁰³, וּמְגַלֵּחַ רֵאשׁוֹ וְזִקְנֹו
25 בְּשְׁבִיעִי, וְהִיא תְּגַלְחָתָה שְׁנִיָּה שֶׁל צָרַעַת, וּמְבִיא
26 קֶרְבָּנֹתָיו בְּשָׁמִינִי וְאוֹכֵל בְּקָדָשִׁים, וְסוֹפֵר שְׁבַעַת¹⁰⁴

(79) שמא טמא למת שחייב חטאת העוף. (80) כמבואר לעיל ה"ד, ובביאורנו אות מד.

1 ט. בְּמָה דְּבָרִים אָמוּרִים שֶׁהוּא מְגַלֵּחַ אַרְבַּע
2 תְּגַלְחָתוֹ? בְּשִׁטְהָרָה קָטָן⁸¹ אוֹ אִשָּׁה⁸²; אָכַל הָאִישׁ -
3 אֵינוֹ מְגַלֵּחַ מִסַּפֵּק⁸³ לֹא תְּגַלְחָתָה טִמְאַה וְלֹא תְּגַלְחָתָה
4 צָרַעַת, שְׁמָא טַהוֹר הוּא וְנִמְצָא מְקִיף פָּאֵת רֵאשׁוֹ
5 שְׁלֹא בְּמָקוֹם מְצוֹה. לְפִיכָּה אֵינוֹ מְגַלֵּחַ אֲלֵא תְּגַלְחָתָה
6 טַהֲרָה בְּלִבָּד⁸⁴. שְׁאֵין אַרְבַּע תְּגַלְחָתוֹת אֵלוֹ לְעֵכָב,
7 אֲלֵא לְמְצוֹה⁸⁵.

(81) גדול בשנים. אלא שלא הביא שתי שערות שאינו בר עונשין ונדרו נדר, כמבואר בהל' נדרים פ"א, ה"ג ולעיל פ"ב, ה"ג. (82) שאינה מוזהרת על איסור הקפת הראש, הואיל ואינה באיסור השחתת הזקן, השווה לעיל פ"ט, הט"ו. (83) כל שלש התגלחות הראשונות, שהן ספק (נזיר נז:). (84) שהיא האחרונה, וחייב להתגלח על-כל-פנים, בתורת נזיר טהור. (85) כמבואר בנזיר נז: שאפילו מצורע אין תגלחתו מעכבתו, ששאלו שם: והלא עושה השחתת זקן? (כגירסת רש"י ותוספות שם) ותירצו: באשה וקטן. ומשמע מזה, שבגדול אינו משחית (=מגלח) זקנו כלל, למרות שהוא ספק מצורע (לחם-משנה), וראה לעיל פ"ה, ה"ה, ובהל' צרעת פ"א, ה"ד: "תגלחת המצורע וטבילתו והזאתו אינן מעכבות זו את זו".

8 י. נְזִיר שֶׁנִּצְטָרַע וְדַאי וְנִטְמָא בְּסַפֵּק - בִּיצֵד הוּא
9 עוֹשֶׂה? אַחֲרֵי שְׁיִטְהָרָה⁸⁶ מְצַרַעְתָּ מִזֶּה בְּשִׁלְיָשִׁי
10 וּבְשְׁבִיעִי⁸⁷, וּמְגַלֵּחַ תְּגַלְחָתָה טִמְאַה⁸⁸, וּמִתְחִיל לְמִנּוֹת
11 נְזִירוֹתוֹ בְּלֵא⁸⁹, שְׁהָרִי נָפְלוּ הַיָּמִים הָרֵאשׁוֹנִים בְּסַפֵּק
12 טִמְאַה שֶׁנִּטְמָא, וּמְבִיא קֶרְבֵּן טַהֲרָה וְשׁוֹתֶה בִּינּוֹ⁹⁰.
13 וּמֵאַחֲרֵי שְׁבִיעִי קֶרְבֵּן צָרַעַת⁹¹ אוֹכֵל בְּקָדָשִׁים⁹².

(86) שירפא מצרעתו. (87) להטהר מטומאת מת, כי כל עוד שיהיה טמא מת, לא יוכל לשלוח קרבנות צרעתו, שהלכה היא (הל' ביאת מקדש פ"ב, ה"ב) "טמא מת, אין מקריבים עליו קרבן כלל עד שיטהר". ואע"פ שעדיין טמא הוא לצרעתו, אפשר להזות עליו מאפר הפרה, כמבואר בהל' פרה פ"א, ה"ג: "כל המטמאין מקבלין הזאה" וכו'. (88) לאחר שישלמו ימי נזירותו, כי שמא לא נטמא, ואסור לו להתגלח עד שישלם ימי נזירותו, ונטמא טומאת ספק בו ביום, הרי זה מגלח תגלחת ראשונה לצרעתו בו ביום, וביום יז לנזירותו מגלח תגלחת שניה לצרעתו, ומשלים עוד עשרים יום לנזירותו (שימי חלוטו וספירו לא סתרו ולא עלו למנין נזירותו - לעיל פ"ז, ה"ט), נמצא שביום לח לנזירותו, הרי הוא מגלח ממה-נפשו, אם נזיר טהור הוא, הרי שלמה נזירותו (אחרי נכיון שבעת ימי צרעתו), ואם נטמא למת, הרי מצוה עליו לגלח תגלחת טומאה ביום השביעי לטהרתו (מרכבת המשנה). (89) נזירות טהרה. (90) נמצא שאם קיבל עליו נזירות סתם, שהיא שלשים יום, הרי זה שותה יין ומיטמא למתים אחרי ששים ושבעה יום לנזירותו. ששבעה ימים עלו לו לימי ספירת צרעתו, ושלושים יום לגמר נזירותו (שמא לא נטמא, ואסור לו לגלח עד שישלים

הלכות ערכין וחרימין

יש בכללן שבע מצות. חמש מצות עשה, ושתיים מצות לא תעשה, וזה הוא פירוש: (א) לדון בערכין אדם באשר מפרש בתורה, וזהו דין ערכין אדם. (ב) דין ערכין בהמה. (ג) דין ערכין בתים. (ד) דין ערכין שדות. (ה) דין מחירים נכסיו. (ו) שלא ימכר חרם. (ז) שלא יגאל חרם.

ובאר מצות אלו בפירוש אלו:

פרק ראשון

(1) ערכי האדם הקצובים בתורה, שיעור השקל הכתוב בתורה, האיש שיש לו מערכים ולא נערכים, ההבדל שבין דמים לערכין, נדבת גוי או נדר מה יעשה בהם, נגמר דינו בבית דין של ישראל להחליט מהו בערכין ובדמים, האומר ערכי עלי או דמי עלי ומת קודם שיעמוד בדין או לאחר שעמד בדין, מה דינם של היורשים.

- 13 א. הערכים הם נדרים מפלל נדרי הקדש, שנאמר: 14 איש כי יפלא נדרו בערף נפש לא. לפיכך חרבין 15 עליהן משום לא יחל דברו ולא תאחר לשלמו, 16 ומשום ככל הוצא מפיו יעשה.

(2) ולפיכך נסדרו הלכותיהם בספר הפלאה, העוסק בסוגי נדרים למיניהם. והקדים דיני נדרי איסור הנהוגים גם בזמן הזה, ואח"כ דיני נזירות שיש בה נדרי איסור והקדש כאחד, שכשישלים נזירותו - עליו להביא קרבנותיו. וקבע דיני ערכין בסוף הספר, כי הם נדרי הקדש בלבד ואינם נוהגים בזמן הזה (רדב"ז). וראה בביתאורנו לעיל הל' נדרים פ"א, ה"א. (3) שאדם נודר לטובת המקדש. (4) קראו הכתוב: נדר. (5) הואיל ויש להם דין נדר. (6) אחרי שיעברו עליו שלש רגלים ולא נתן ערכו, כמבואר בראש השנה ד, א. ובהל' מעשה הקרבנות פ"ד ה"ד. וב'תורת כהנים' פרשת בחוקותי, פרשת ג, אמרו: "נדר בערכך - הקיש נדרים לערכים, מה נדרים - בכל תאחר לשלמו, אף ערכים - בכל תאחר לשלמו". וכן במדרש 'ויקרא רבה', פרשה לז: "כשם שבנדרים כל יחל וכל תאחר, כך בערכין" וכו'. ומדברי רבינו ב'ספר המצוות' לא-תעשה קנו נראה, שמשעברו שלש רגלים ולא נתן ערכו, עובר גם משום: לא יחל, וכך הוא מוכיח מה'ספרי' על פסוק זה: "מגיד שעובר על כל יחל ועל לא תאחר". אולם הרמב"ן בהשגותיו ל'ספר המצוות' עשה צד, סובר שאינו עובר על לא יחל אלא כשעבר על נדרו, ואי אפשר לו עוד לקיימו, אבל אינו תלוי כלל בשלש רגלים (משנה למלך). (7) האמור בפרשת נדרים, וכן אמרו (ראש השנה ו). "מוצא שפתיך - זו מצות עשה", וכתב רבינו ב'ספר המצוות' מצות עשה צד: "והנה נכפל הציווי (של מוצא שפתיך תשמור) במצוה זו, והוא אמרו: ככל הוצא מפיו יעשה".

- 17 ב. מצות עשה לדון בדיני ערכין באשר מפרש 18 בתורה. ואחד האומר 'ערכי עלי', או האומר 'ערף 19 זה עלי', או 'ערף פלוני עלי' - נותן הערף 11 לפי

- 1 ומגלה תגלחת טמאה, ואחר כך סופר ימי נזירות 2 שלמה¹⁰⁵, ומביא קרבן טהרה ושותה ביו¹⁰⁶.

(102) שירפא מנגעו. (103) לטומאת מת, כדי שיוכל להקריב קרבנות צרעתו, וכאמור לעיל בביתאורנו אות פו. (104) לטומאתו, שאין ימי ספירו לצרעתו עולים לו לימי טומאתו, כמבואר בסמוך ה"ג. (105) נזירות טהרה החלה עליו עם הקרבת קרבן חטאת טומאתו, כמבואר לעיל פ"ו, ה"ב. (106) נמצא זה שותה יין ומיטמא למתים לאחר ארבעים וארבעה יום לקבלת נזירותו הסתמית שהיא בת שלושים יום (נזיר ס:). "זה הכלל אי-אפשר לעשות דין נזירות טומאה ולא נזירות טהרה עד תום ימי חלוטיו" (תוספות שם עמ' א, דיבור-המתחיל ספק), כי כל עוד שהוא טמא טומאת מצורע, אין מקריבים עליו שום קרבן, ואינו נטהר מצרעתו עד שיגלה ויביא קרבנותיו (מרכבת המשנה).

- 3 יג. למה סופר שבעה¹⁰⁷? שאין שבעת ימי הטמאה 4 עולין בשבעת ימי ספירה שבין תגלחת ותגלחת של 5 מצרע¹⁰⁸.

(107) שבעת ימי טומאה, אחרי שכבר ספר שבעה ימים לתגלחתו וגם היה ושנה? (108) שתגלחת מצורע היא לפני ביאת מים (=טבילת גופו), ככתוב (ויקרא יד, ט) "ואת כל שערו יגלח... ורחץ את בשרו במים וטהר". ונזיר שנטמא למת, כתוב בו (במדבר ו, ט) "וגלח ראשו ביום טהרתו" גילוהו לאחר טהרתו במים (נזיר ס:). והואיל ואין תגלחת צרעתו עולה לטומאתו, על-כרחו מונה שבעת ימים אחרים, עד שיהיה שערו כדי לכוף ראשו לעיקרו, הוא שיעור הראוי לתגלחת, כמבואר בנזיר לט: ולעיל פ"ו, ה"א (לחם-משנה).

- 6 יד. האומר: הריני נזיר אם אעשה כן וכך או אם 7 לא אעשה וכיוצא בזה - הרי זה רשע. ונזירות 8 כזו מנדרי רשעים היא¹⁰⁹. אבל הנודר לה' דרך 9 קדשה¹¹⁰ - הרי זה נאה ומשבח, ועל זה נאמר: 10 נזיר אלהיו על ראשו, קדש הוא לה'¹¹¹. ושקלו 11 הפתוב פנביא, (שנאמר): ואקים מבניכם לנביאים 12 ומבחוריהם לנזירים¹¹².

(109) משנה בנדרים ט. שאין זו נזירות לה'. ולא לכונן דעותיו או לתקן מעשיו (ראה לעיל הל' נדרים פ"ג, הכ"ג). (110) כגון שהיה מתגאה ביפיו ונדר בנזיר, כדי לכוף יצרו, כמבואר בהל' נדרים ובביתאורנו שם. (111) נדרים ט: כדברי שמעון הצדיק, שאמר לנזיר כזה: "כמוך ירבו בישראל, עליך הכתוב אומר איש כי יפליא... נזיר להזיר לה'". וראה לעיל פ"א, אות ט. ובמד"ר נשא י, יא: אמר הקב"ה, הריהו חשוב לפני ככהן גדול. מה כהן גדול נאמר בו: נזר שמן משחת אלהיו עליו, אף בנזיר: נזר אלהיו וגו'. (112) ספרי זוטא נשא ו, ח. והרד"ק בפירוש לעמוס שם: "אפילו הבחורים, שדרכם ללכת אחרי תאות הבשר והיין, נתתי בהם רוח טהרה שינורו מן היין... כי היין הוא המביא האדם לרדוף אחרי תאות הבשר... הפרשתי אתכם, כדי שתהיו קדושים".

סליקו להו הלכות נזירות בסיעתא דשמיא

ד. פל השנים האלו - מעת לעת מיום ה'לדה²⁰. וכל¹⁶
השקלים - בשקל הקדש²¹. והוא משקל שלש מאות¹⁷
ועשרים שעורה מקסף טהור²². וכבר הוסיפו עליו¹⁸
ועשו אותו סלע²³, כמו שבארנו בהלכות שקלים²⁴.

מיום ליום, ולא למנין עולם, שתכלה שנתו בערב ראש
השנה, וכשיגיע חודש תשרי תיחשב לו שנה שניה (ערכין
יח:). ושם פירש רש"י "מעת לעת" - אותו יום ואותה שעה
לשנה הבאה, אבל מדברי רבינו לא משמע כן, וכן דעת
ה'תוספות' שם לא, א - בשם רבי אלחנן, שאין צורך בערכין
מעת לעת לשעות, ורק בקרבנות פוסלות שעות, כמבואר
בהל' מעשה הקרבנות פ"א, הי"ג: "קרבן שמצוות להיות
בן שנה, אם הוסיף על השנה שעה אחת - נפסל".
(21) במשקל השקל הקצוב לשקול בו שקלי הקודש, והוא
עשרים גרה השקל (שמות ל, יג וברש"י שם), וכן אמרה
תורה (ויקרא כז, כה) "וכל ערכך יהיה בשקל הקודש".
(22) ע"פ דברי הר"ף בקידושין דף יב, א - שהפרוטה היא
משקל חצי שעורה, והיות שכל גרה מכילה ל"ב פרוטה, הרי
משקל הגרה שש-עשרה שעורה, נמצא השקל שהוא עשרים
גרה, שוקל ש"כ שעורה (כסף-משנה שקלים פ"א, ה"ב-ג).
(23) מטבע הנקרא סלע בזמן בית שני, ומשקלו שלש מאות
ושמונים וארבע שעורה. (24) פ"א, ה"ב.

ה. טמטום²⁵ ואנדורגינוס²⁶ - אין להם ערך; שלא²⁰
קצבה תורה ערך אלא לזכר ודאי או לנקבה ודאית.²¹
לפיכך, טמטום ואנדורגינוס שאמר: ערפי עלי, או²²
שהעריכו אחר - אינו חייב פלוס²⁷.

שערוותו אטומה, ואין לו זכרות ולא נקבות. (26) שיש
לו אבר זכרות ואבר נקבות, והוא ספק זכר ספק נקיבה
(לשון רבינו בהל' אישות פ"ב, הכ"ד). (27) משנה, ערכין
ב, א. ובגמרא שם ד, ב. אבל אם הם העריכו אחרים הרי
הם חייבים, כלשון המשנה שם "מעריכין, אבל לא נעריכין".
וטומטום שניתחוהו ונמצא זכר, הרי הוא כזכר. וכן אם
נמצא נקיבה, הרי הוא כנקיבה ונערך (רדב"ז).

ו. העובד פוכבים ומזלות - נערך, אבל אינו²⁴
מערין²⁸. כיצד? עובד פוכבים ומזלות שאמר: ערפי²⁵
עלי, או ערך ישראל זה עלי - לא אומר פלוס;²⁶
וישראל שאמר: ערך עובד פוכבים ומזלות זה עלי,²⁷
או ערך פלוני העובד פוכבים ומזלות עלי - נותן²⁸
לפי שני העובד פוכבים ומזלות הנערך²⁹. וכן²⁹
המערין את החרש ואת השוטה - חייב³⁰, ונותן לפי³¹
שניו.

(28) שנאמר (ויקרא כז, ב): "דבר אל בני ישראל ואמרת
אליהם וגו' - בני ישראל מעריכים ואין עובדי-כוכבים
מעריכים (ערכין ה:). (29) שנאמר: "איש כי יפליא נדר
בערכך" איש - אפילו עובדי-כוכבים (שם), וכרבי מאיר,
ומסתבר שהלכה כמותו, שכן הכתוב אומר (עזרא ד, ג) "לא
לכם ולנו לבנות בית לאלקינו" כי אם לנו לבדנו. והואיל
וכסף הערכין נופל לבדק הבית, אינו מן הדין שיהא גוי
מערין, ומכאן שהריבוי "איש" בא לרבות גוי שהוא נערך

שני הנערך. והוא הדבר הקצוב¹² שבתורה¹³, לא¹
פחות ולא יתר.²

(8) ויקרא כז. (9) השווי שלי עלי, לתתו לטובת בית
המקדש. (10) אדם זה העובר לפניו. (11) השווי.
(12) פסוק וחתוך. (13) שהתורה קבעה מחיר כל נערך לפי
שנותיו, בניגוד לאומר דמי פלוני עלי, שאינו משלם אלא
אחר שיעריכוהו כעבד הנמכר בשוק, הכל לפי בריאות גופו,
ואין דמיו קצובים בתורה, כמבואר להלן ה"ט. וכתב רבינו
ב'מורה נבוכים' ח"ג פ"ט: "... וכן המצוות אשר ספרנו
בהל' ערכין וחרמין, כולן הולכין על דרך הצדקות (לעזור
לזולת). מהן מה שהוא לכהנים (= חרמין), ומהן מה שהוא
לבדק הבית, ובכולן יגיע האדם למידת הנדיבות, ושיבו
אדם לממון לכבוד השם ולא יקפוץ ידו, כי רוב ההפסד
הבא במדינות... הוא מפני החריצות על הממון והרבות
ממנו, ורוב התאווה להוסיף נכסים וכבוד". והשווה לקמן
פ"ח, הי"ב: "כדי לכוף את יצרו ולא יהיה כילי".

ג. וכמה הוא הערך? אם היה הנערך¹⁴ בן שלשים³
יום או פחות - אין לו ערך¹⁵, והאומר עליו 'ערך'⁴
זה עלי - הרי זה פאומר 'ערך פלי זה עלי', ואינו⁵
חייב פלוס¹⁶. היה מבין אחד ושלשים יום עד בן⁶
חמש שנים גמורות - ערך הזכר חמשה שקלים,⁷
והנקבה שלשה שקלים¹⁷. משנכנס בשנת שש יום⁸
אחד¹⁸ עד שישלשים שנת עשרים - ערך הזכר עשרים⁹
שקלים, והנקבה עשרה שקלים. משנכנס בשנת¹⁰
אחת ועשרים יום עד שישלשים שנת ששים - ערך¹¹
הזכר חמשים שקלים, והנקבה שלשים שקלים.¹²
ומשנכנס בשנת אחת וששים יום עד יום מותו,¹³
אפילו חיה כמה שנים - ערך הזכר חמשה עשר¹⁴
שקלים, והנקבה עשרה שקלים¹⁵.

(14) האדם הנערך. (15) ואינו חייב כלום, שנאמר "ואם
מבן חודש וגו'. קיבלו חכמינו (ערכין יח.) יום שלושים
נידון כלמטה, כמשמעות לשון הכתוב (שם ז) "ואם מבן
ששים שנה ומעלה" ששלמה שנת הששים, ולא בשנת
הששים עצמה, והוא-הדין לענין בן חודש (ראה בתוי"ט שם
פ"ד, מ"ד). (16) אע"פ שאדם יודע שאין ערך לכלי (אלא
לאדם בלבד), הוציא דבריו לבטלה, והוא-הדין לבן שלשים,
שהוציא דבריו לבטלה (ערכין ה.). וכל זה לענין ערכין, אבל
לענין דמים אפילו קטן בן יומו יש לו דמים, כמבואר בסמוך
ה"ט. (17) מפורש בתורה שם, ו. (18) כן בדפוס רומי
ר"מ, ובכ"י תימן. וכן להלן בשורה הג'. (19) מפורש
בתורה שם. ומתוך שנאמר שם: מבן ששים שנה ומעלה,
משמע כששלמה שנת ששים נידון כזקן, אבל בשנת ששים
עצמה נידון כלמטה הימנה, מכאן אתה למד ב'גזירה שוה'
"שנה - שנה", שבכולן שנה האמורה בה נידונת כלמטה
(משנה בערכין יח.). ובנוגע לבן שלשים יום, אע"פ שלא
נאמרה בו "שנה", הרי גילה הכתוב (במדבר ג, טו) במפקד
הלויים, "כל זכר מבן חודש ומעלה תפקדם" שמונים בו
משלושים יום ומעלה, ולא מיום השלושים עצמו (שם יח:).

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יא. עובד פוכבים ומזלות שאמר: דמי עלי, או דמי פלוני עלי - נותן כפי נדרו. ואינו נופל ללשכה, שאין מקבלין מן העובדי פוכבים ומזלות נדבה או נדר לחזק את ביד הפית או ביד ירושלם⁴⁶; שגאמר: לא לכם ולנו לבנות בית⁴⁷ וגומר; וגאמר: ולכם אין חלק וצדקה וזכרון בירושלים.

(46 חומת ירושלים ומגדלותיה. (47 השווה לעיל ה"י, ובביאורנו שם.

יב. ומה יעשה בהן? יבדק העובד פוכבים ומזלות על דעת מי נדר. אם נדר על דעת ישראל - יציאוהו בית דין במה שיראה להם⁴⁸ חוץ מבדק הפית ובדק ירושלם⁴⁹; ואם אמר: לשמים⁵⁰ נדרתי - יגנזו⁵¹.

(48 מה שירצו לעשות בהם יעשו. (49 שאין מקבלים ממנו כדי שלא יהיה לו חלק וזכרון בהם. (50 לשם הקדש. (51 ואסורים בהנאה (ערכין ו). כדין "גוי שהתנדב קורה. . . בודקים אותו" וכו' הנזכר בהל' מתנות עניים פ"ח, ה"ח. ושם מדגיש רבינו: "אבל לבית הכנסת, מקבלים מהם לכתחילה". וראוי להעיר, שאפילו לא אמר בפירוש: "לשם שמים", כל שלא אמר בפירוש: "על דעת ישראל אני נודר" - אסור לקבל ממנו, כי יש לחוש, שמא לשם שמים נתכוין, כלשון רבינו שם: "ואם לא אמר, טעון גניזה שמא לבו לשמים" (לחם-משנה). והשווה הל' תרומות פ"ד, ה"ט.

יג. הגוסס⁵² - אין לו לא ערך ולא דמים⁵³. הואיל ורב הגוססין למיתה⁵⁴, הרי הוא כמת⁵⁵. וכן מי שנגמר דינו בבית דין של ישראל להרגו על עברה שעבר, והעריכו אחר או שהעריך עצמו, או שאמר 'דמי עלי', או שאמר אחר 'דמי זה עלי' - אינו חיב כלום; וזהו כמת הוא, והמת אין לו ערך ולא דמים. ועל זה נאמר: כל חרם אשר יחרם מן האדם לא יפדה. פלומר: אין לו⁵⁶ פדיון, אלא הרי הוא כמת⁵⁷.

(52 הקרוב למיתה, שמעלה ליחה בגרונו מפני צרות החזה (לשון הרמ"א אהע"ז סי' קכא, ס"ז). (53 שאינו נערך ואינו נידר (משנה בערכין ו:). (54 גיטין כח, א. (55 השווה הל' גירושין פ"ו, הכ"ח. והל' תרומות פ"ט, ה"ג. ובערכין ד, א - אמרו: "בערכך נפשות - ולא המת, אוציא את המת ולא אוציא את הגוסס ת"ל, והעמיד והעריך, כל שישנו בהעמדה - ישנו בהערכה, וכל שאינו בהעמדה (הגוסס אינו בהעמדה) - אינו בהערכה". (56 מי שהוא ראוי להיחרם ולהיהרג, אינו בכלל פדיון (ערכין ו: וברש"י). (57 הואיל ונגמר דינו למות. וכל זה בבית דינו של ישראל, אבל נגמר דינו למות בבית-דין של גויים, אינו כמת, שלוקחים שוחד ומחזירים אותו לחיים, כמבואר בגיטין כח, ב (רב"ז). והשווה הל' גירושין פ"ו, הכ"ט. ורבינו בפירושו למשנה (ערכין שם), אומר: וכל זה ביוצא ליהרג ע"י מיתת

(גמרא שם). ואע"פ שכלל הוא: רבי מאיר ורבי יהודה, הלכה כרבי יהודה (עירובין מו: -) במקום שמסתבר טעמו של רבי מאיר, הלכה כמותו, ואין למדים מן הכללות (כסף-משנה). וכן נראה מסתימת סוגיית הש"ס נזיר סא, שנקטו שם את דעת רבי מאיר כהלכה פסוקה ('אור שמח'). וכבר קדמו הרדב"ז כאן ה"ז. (30 משנה, ערכין ב, א. אבל אינם מעריכים, מפני שאין בהם דעת (שם). ובנוגע לקטן, ראה לקמן ה"ט.

ז. העבד³¹ - נערך ועורף, פשאר ישראל³². ואם יפדה ויהיה לו³³ - יתן ערוף שגדר.

(31 כנעני. (32 משנה, ערכין ב, א. וכן אמרו ב'תורת כהנים' פרשת בחוקותי "ואמרת אליהם" (ויקרא כז, ב) - לרבות גרים ועבדים. (33 בכת"י התימנים: ויהיה לו. כלומר, כשהוא עבד, כל מה שיש לו שייך לרבו, אבל כשישתחרר ויהיה לו כסף - חייב לשלם. ובתוספתא ערכין פ"א מ"ב, אמרו: "נשים ועבדים. . . נערכים ומעריכים, אם יש להם בזמן הזה (כגון שנתנו לעבד כסף, על-מנת שאין לרבו רשות בו) גובים מהם, ואם לא - כותבים עליהם וגובים לאחר זמן". ומסתבר, אע"פ שלגבי מצוות יש לעבד דין של אשה, בערכין הוא נערך כזכר ('תוספות' ערכין ב).

ח. אחד המעריך את היפה הבריא, ואחד המעריך את הפעור³⁴ החולה. אפלו היה הנערך מפה שחין³⁵ או סומא או גדם³⁶ ויש בו כל מום - נותן לפי שניו כמו שקתוב בתורה³⁷.

(34 משנה, ערכין יג, ב. ושמתיך כראי (נחום ג, ו) מתרגם יונתן: ואשוניך מכערא. (35 ערכין ב, א. שנאמר: "בערכך נפשות", אפילו נפש כל שהיא. (36 קטוע יד. (37 אבל בדמים (ראה בסמוך ה"ט) אינו כן, שאם אמר על מוכה שחין, דמיו עלי - אינו משלם כלום, שאין לו דמים (שם).

ט. הדמים³⁸ אינן בערכין. כיצד? האומר: דמי עלי, או דמי זה עלי, או דמי פלוני עלי, אפלו היה אותו פלוני קטן בן יומ³⁹ או טמטום ואנדורגיניוס⁴⁰ או עובד פוכבים ומזלות⁴¹ - נותן מה שהוא שוה⁴², דינר או אלה, כאלו הוא עבד הנמכר בשוק⁴³.

(38 המשתלמים לפי שווי האדם ולא לפי שנותיו. (39 משנה, ערכין ה, א. שהרי יש לו שווי כל שהוא (רש"י שם). (40 שם ב, א. (41 שם ה, ב. וראה בסמוך ה"א. (42 שאין זה גרוע מאומר: דמי דקל פלוני עלי, שמשלם כפי נדרו (שם ד:). (43 סנהדרין טו, א. ומגילה כג, ב.

י. והערכים פלן והדמים - הפל סתמן לבדק הבית⁴⁴. ויפלו הפל ללשכה שהיתה במקדש מוקנת לקדשי ביד הבית⁴⁵.

(44 לתיקון הפרצות בבניין בית המקדש, ככתוב (מלכים-ב, יב, ו) "והם יחזקו את ביד הבית לכל אשר ימצא שם בדק". (45 ערכין כז, א. ונתן את הערכך קודש לה' - מכאן שסתם הקדשות לבדק הבית.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק ד' שבט - ספר הפלאה - הלכות ערכין קצה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

16 אָחַד וְאָחַד לְפִי שְׁנָיו. וְאִם הָיָה עֲנִי⁷⁰ - נוֹתֵן עַל יָדֵי
17 כָּלֶם עֶרֶךְ אָחַד עֲנִי⁷¹. וְאִם הָיָה עָשִׁיר - נוֹתֵן עַל יָדֵי
18 כָּלֶן עֶרֶךְ עָשִׁיר⁷².

(68) שעמדו לפניו אנשים הרבה והעריך את כולם.
(69) תוספתא ערכין פ"ב, מ"ז. ובש"ס ערכין ד, א: "אין לי
אלא אחד שהעריך אחד. אחד שהעריך מאה, מניין?
תלמוד-לומר: בערך נפשות". (70) ואין ידו משגת לתת
ערך מלא של כולם. (71) שהוא לא פחות מסלע אחד, ראה
לקמן פ"ג, ה"ג (תוספתא שם). ולדעת הל'חם משנה' צריך
שיגיע לכל הפחות סלע אחד לכל נערך, שפחות מסלע אינו
בתורת ערך. ואם אין לו, ישאר עליו חוב, וכשיעשיר יתן
ערך שלם, כמבואר לקמן פ"ג, ה"ד. (72) ראה לקמן פ"ג,
ה"ב.

19 יט. האומר: ערפי עלי, וחזר ואמר: ערפי עלי, וכן
20 אם אמר אפילו כמה פעמים - חייב על כל אחת
21 ואחת⁷³. אמר: שני ערפי עלי - נותן שני ערכין⁷⁴.
22 וכן אם אמר ארבעה, אפילו אלה - נותן כמנין
23 ששנדר.

(73) ערכין ז, ב. שהרי הערכין בכלל נדר הם כמבואר לעיל
ה"א, והלכה היא (הל' נדרים פ"א, ה"א-ב) נדר חל על נדר
(רדב"י). (74) ערכין ח, א. ומסתבר, שאם היה עני אינו
נותן אלא ערך אחד לכמה ערכין כפי אשר תשיג ידו
(רדב"י). ואין זה דומה לדין המוזכר בהלכה יח הקודמת,
ששם גופים חלוקים הם ועליו ליתן ערך עני לכל אחד
ואחד, אבל כאן אינו מעריך אלא את עצמו, ונותן ערך אחד
(מצפה לשמואל' תוספתא ערכין פ"ב מ"ז). וראה לקמן
פ"ג, ה"א-יב.

24 כ. אמר: הרי עלי ערך, ולא פרש ערך מי, אלא
25 ערך סתם - נותן פחות שבערכין, שהוא שלשת
26 שקלים⁷⁵.

(75) שהוא ערך הנקיבה מבת שלושים יום עד חמש שנים,
כמבואר לעיל ה"ג (ערכין ד:), ע"פ הכלל האמור שם:
תפסת מועט, תפסת. תפסת מרובה - לא תפסת.

27 כא. האומר: ערפי עלי, ומת קדם שיעמד בדין -
28 אין היורשין חייבין לתן; שנאמר: והעמידו לפני
29 הפהן והעריך אתו הפהן⁷⁶. עמד בדין⁷⁷ ומת - יתנו
30 הפורשין⁷⁸.

(76) גזירת הכתוב שהנערך צריך לעמוד לפני הכהן, להעריכו
כמה שנותיו, כדי לידע כמה לחייב את המערך, ואע"פ
שלשון הכתוב שם: "ואם מך הוא מערך והעמידו לפני
הכהן". . . על פי אשר תשיג יד הנודר יעריכנו הכהן" -
משמע שהמערך עומד לפני הכהן להערכתו, אין זה סתירה
לדברינו, כי הכתוב מדבר במי שאמר "ערכי עלי" שהוא
המערך והוא הנערך ('מרכבת המשנה'). (77) ונערך לפני
הכהן. (78) משנה, ערכין כ, א. ובגמרא שם. והראב"ד
משיג למה לנו העמדה בדין, והלא הלכה היא: מלוה על
פה גובה מן היורשים, ואם-כן אפילו כשלא עמד בדין (אלא

בית-דין, שאינו תלוי ברצונו אלא התורה ממיתה אותו,
אבל היוצא ליהרג במצות המלך, מעריך ונערך, שלפעמים
חוזר המלך מדיובורו.

1 יד. זה היוצא להרג שהעריך אחרים או נדר דמיהם
2 או הזיק - חייב לשלם, וגובין הפל מנכסיו⁵⁸.

(58) ערכין ו, ב. וכתב רבינו בפירושו שם: "כבר ידעת,
שפסק ההלכה על פי המעשה בדינו היום, שמלוה על פה
(שלא בשטר) גובה מן היורשים. . . ונוטלים כנגד הנזק
מעזובונו". והשווה הל' מלוה פ"א, ה"ד. ומלשון רבינו
כאן: "זה היוצא ליהרג" וכו' ולא הזכיר את הגוסס שעסק
בו בהלכה הקודמת, משמע שסובר שגוסס שהעריך או נדר
אינו חייב כלום, אולם ה'תוספות' בערכין ד, א דיבור-
המתחיל ולא אוציא, הביאו משנה ממסכת שמחות,
האומרת, שהגוסס נודר ומעריך (כגון שבדקוהו פעם אחר
פעם, לידע אם דעתו מיושבת עליו). ובמסכת שמחות
שלפנינו אין משנה כזאת, ויתכן, שגם רבינו יודע, שהגוסס
מעריך ונודר, ומה שלא הזכיר כאן גוסס, הוא משום "דין
נזק", שאינו יכול לומר בו: "אם הזיק חייב לשלם"
(לחם-משנה).

3 טו. פהנים ולויים - מעריכין ונעריכין כשאר
4 ישראל⁵⁹. וקטן שהגיע לעונת נדרים⁶⁰ והעריך או
5 נדר דמים - חייב לשלם⁶¹; שהרי נדריו קיימים, כמו
6 שפארנו בהלכות נדרים⁶².

(59) ואין אומרים הואיל וכתוב (במדבר יח, טז) "ופדויו מבן
חודש תפדה בערך", כל שישנו בפדיון הבן - ישנו בערכין,
וכהנים ולויים שאינם בפדיון הבן - לא יהיו בערכין (ערכין
ד.). ובפירוש המשנה לרבינו שם מ"א "שאר הדבר כן, לפי
שאר כתוב בפרשה, איזה איש שיהיה". (60) שהיא בן
שתי-עשרה שנה ויום אחד לבן, ואחת-עשרה שנה ויום
אחד לבת. (61) לכשיגדל ויהיה לו, השווה לעיל ה"ז.
(62) פ"א, הל' א-ג.

7 טז. הערכין הקצובין לפי השנים - הן שני הנערך,
8 ולא שני המעריך. כיצד? בן עשרים שאמר לבן
9 ששים: ערךף עלי - נותן ערך בן ששים; ובן ששים
10 שאמר לבן עשרים: ערךף עלי - נותן ערך בן
11 עשרים⁶³. וכן כל פיוצא בזה.

(63) משנה ערכין יח, א: "השנים בנידר".

12 יז. וצריך המעריך שיהא פיו ולבו שוין⁶⁴, כשאר
13 הנדרים⁶⁵. ונשאלין על הערכין⁶⁶ ועל הדמים, כדרך
14 שנשאלין על שאר נדרים והקדשות⁶⁷.

(64) שאם גמר בלבו להעריך, וטעה והוציא בשפתיו דבר
שלא היה בלבו, הרי זה פטור. (65) ראה הל' נדרים פ"ב,
ה"ב. והל' שבועות פ"ב, ה"א. (66) לחכם להתיר את
התחייבותו, שהרי נדר קראו הכתוב (ויקרא כז, ב) "איש כי
יפליא נדר בערכך". (67) ראה הל' נדרים פ"ד, ה"ה, ז.

15 יח. האומר: ערך אלו עלי⁶⁸ - נותן ערך פלן⁶⁹, כל

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ההלכה, כי זה נמשך לסוף ההלכה הקודמת, וההלכה הבאה מתחילה במילים: וכן האומר. (82) ולפיכך כשחייבו בית-דין לשלם, אע"פ שלא הספיק לקבוע כמה, אין זה מחוסר הערכה, שקצבת הערכתו מפורשת בתורה, אבל קצבת ה"דמים" אינה אלא ע"פ שמאים כ"עבד הנמכר בשוק" (לעיל ה"ט), וכל שלא קצצו דמיו - הריהו מחוסר הערכה (גמרא, שם). (83) כי כל נערך צריך לעמוד לפני הכהן, ככתוב: "והעריך אותו הכהן". ובנערך הכתוב מדבר, כמבואר בביאורנו לעיל אות עד. (84) ואין לחוש שמא נשאל המעריך על ערכו, כי אחר העמדה בדין אין התרת חכם מועילה. (85) גזירת הכתוב, וכמו שאמרו (שם ד.) לענין גוסס הנערך "כל שאינו בהעמדה, אינו בהערכה". סובר רבינו, כל שאינו בהעמדה - שלא עמד בדין - אינו בהערכה לאחר מותו (לחם-משנה). (86) אפילו עמד הנודר בדין ונתחייב לשלם ע"פ הודאתו, אבל למעשה אין הנודר דמים צריך לעמוד כלל בדין ('מרכבת המשנה'). ולפי המבואר לעיל אות עו, תועיל ההעמדה לדין, שלא נצטרך לחשוש שמא שאל על נדרו, שמשעמד לדין הרי זה כגבוי, שאין השאלה מועילה לו. (87) הנידר. (88) הנודר החי. (89) והואיל ואיראפשו לקצוב את דמיו, נמצא נידר זה מחוסר אומדן קצבת דמיו (משנה, ערכין כ.). והטעם שאין דמים למתים "לפי שהמת אסור בהנאה" ('תוספות יו"ט' שם). ויש להעיר שבגמרא שם הוסיפו: אמר דמי פלוני עלי ועמד בדין, ומת הנודר, והנידר חי, וקצצו את דמיו לאחר מיתת הנודר, יתנו היורשים. שכבר נשתעבדו נכסי הנודר משעת העמדה בדין, והואיל והנידר חי - קוצצים את דמו אפילו אחר מות הנודר.

הכהן העריכו ביחיד) גם כן יתחייבו היורשים לשלם? ורבינו סובר, שיש לחוש שמא נשאל על ערכו ואינו חייב לשלם כלום, כמבואר לעיל ה"ז, אולם כשעמד לפני בית-דין וחייבו לשלם על פי הודאתו, הרי זה חשוב כגבוי ואין השאלה מועילה לו. וגם אין לחוש שמא פרע את נדרו לפני מותו, שהרי הגזברים מעידים שלא פרע ללשכה, ולפיכך יתנו היורשים (מה"מ).

1 כב. אָבֵל הָאוֹמֵר: דְּמֵי עָלִי, אֵף עַל פִּי שֶׁעָמַד בְּדִין
2 וּמֵת קֶדֶם שֶׁיִּקְצְצוּ⁷⁹ דָּמָיו וְיֹאמְרוּ הַדִּינִין בְּמָה יִשְׁוֶה
3 - אֵין הַיּוֹרְשִׁין תִּיבִין לְתַנּוֹ⁸⁰. וְאִם קָצְבוּ דָּמָיו וְאַחַר
4 בָּרַךְ מֵת - יִתְּנוּ הַיּוֹרְשִׁין.

(79) יקצבו, כלשון הברייתא שבועות מה, ב. (80) שא"ל לשום את דמיו לאחר מותו, ש"אין דמים למתים" (משנה, ערכין שם) וכמבואר בסמוך.

5 כג. ומה⁸¹ בין עֲרֵכִין לְדָמִים? שֶׁעֲרֵכִין קָצוּבִין מִן
6 הַתּוֹרָה⁸², וְהַדָּמִים אֵינָן קָצוּבִין. וְכֵן הָאוֹמֵר: עֲרֹךְ
7 פְּלוֹנִי עָלִי, וּמֵת הָעוֹרֵךְ וְהַנֶּעֱרָךְ אַחֵר שֶׁעָמַד הַנֶּעֱרָךְ
8 בְּדִין⁸³ - תִּיבִין הַיּוֹרְשִׁין לְתַנּוֹ⁸⁴. מֵת הַנֶּעֱרָךְ קֶדֶם
9 שֶׁעָמַד בְּדִין, אֵף עַל פִּי שֶׁהִמְעִירָהוּ קָיָם - הֲרִי זֶה
10 פָּטוּר; שֶׁאֵין עֲרֹךְ לְמֵת, וְהַנֶּעֱרָךְ צָרִיךְ עֲמִידָה
11 בְּדִין⁸⁵. אָמַר: דְּמֵי פְּלוֹנִי עָלִי, וְעָמַד בְּדִין⁸⁶, וּמֵת
12 קֶדֶם שֶׁיִּקְצְצוּ דָּמָיו - הֲרִי זֶה⁸⁸ פָּטוּר; שֶׁאֵין דָּמִים
13 לְמֵתִים⁸⁹.

(81) בדפוס רומי ר"מ, וכן בכתי" התימנים: אין כאן התחלת

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - כ"ז טבת ד' שבט תשע"ח

~ נקודות משיחות קודש ~

דוחיה היא שבת אצל סכנת נפשות.

צריך להבין מה ההבדל בין הלימוד "חלל עליו שבת אחת כו'" ובין הלימוד שלמסקנת הגמרא (יומא פה.) אין עליו פירכא - "וחי בהם, ולא שימות בהם" - (הובא ברמב"ם כאן ה"ג).

ועוד, מדוע הוצרכה הגמרא ללמוד שוב ש'פיקוק נפש' דוחה שבת מ'וחי בהם, ולא שימות בהם', הרי מפסוק זה עצמו ישנו כבר לימוד קודם (בגמרא יומא שם) ש'פיקוק נפש' דוחה כל התורה כולה, והלא שבת היא בכלל כל המצוות שנדחות מפני 'פיקוק נפש'.

גם ברמב"ם מצינו שהביא לימוד זה פעמיים, בהלכות יסודי התורה (פ"ה ה"א) ובהלכות שבת (פ"ב ה"ד) אלא שבלימוד על שבת שינה מלשון הגמרא, ובמקום "אשר יעשה אותם האדם וחי בהם, וחי בהם ולא שימות בהם"

יום ראשון כ"ז טבת ה'תשע"ח

הלכות שבת

פרק שני

(1) כלל בו מה שנדחת שבת מפניו, כפיקוק נפש והחולים, ודיני החיה, והמלחמות וכיוצא באלו הדברים, ומי שאינו יודע מתי הוא שבת, שגם זה הכרח הוא שידחה, כמבואר שם.

14 א. דְּחוּיָהּ הִיא שַׁבַּת אֲצֵל סִכְנַת נַפְשׁוֹת² בְּשָׂאָר כָּל
15 הַמִּצְוֹת³. לְפִיכָךְ חוּלָה שֵׁשׁ בּוֹ סִכְנָה, עוֹשִׂין לוֹ כָּל
16 עֲרֻכָיו בְּשַׁבָּת⁴ עַל פִּי רֹפֵא אֲמֵן⁵ שֶׁל אוֹתוֹ מְקוֹם.
17 סִפֵּק שֶׁהוּא צָרִיךְ לְחַלֵּל עָלָיו אֶת הַשַּׁבָּת סִפֵּק שֶׁאֵינוֹ
18 צָרִיךְ, וְכֵן אִם אָמַר רֹפֵא לְחַלֵּל עָלָיו אֶת הַשַּׁבָּת
19 וְרֹפֵא אַחֵר אָמַר אֵינוֹ צָרִיךְ - מְחַלְלִין עָלָיו אֶת
20 הַשַּׁבָּת; שֶׁסִּפֵּק נַפְשׁוֹת דּוֹחָה אֶת הַשַּׁבָּת.

"רופא נאמן" ('מעשה רוקח'): ולא דוקא מומחה או רופא, אלא אפילו סתם בני אדם חשובים מומחים במקצת, ומחללין על ידיהם ('או"ח סי' שכח).

ב. אָמְדוּהוּ⁶ בְּיוֹם הַשַּׁבָּת שֶׁהוּא צָרִיךְ לְכַדֵּי וְכָן
לְשִׁמְנָה זְמַנִּים - אֵין אוֹמְרִים: נִמְתֵּין עַד הָעֶרֶב כְּדֵי
שֶׁלֹא לְחַלֵּל עָלָיו שְׁתֵּי שַׁבָּתוֹת, אֲלֵא מִתְחִילִין מֵהַיּוֹם
שֶׁהוּא שַׁבָּת. וּמְחַלְלִין עָלָיו אֶפְלוּ מֵאָה שַׁבָּתוֹת. כָּל
זְמַן שֶׁהוּא צָרִיךְ וְיֵשׁ בּוֹ סִפְנָה אוֹ סִפְק סִפְנָה -
מִתְחִילִין. וּמְדַלִּיקִין לוֹ אֶת הַנֵּר, וּמְכַבִּין מִלְפָּנָיו אֶת
הַנֵּר,⁸ וְשׁוֹחֲטִין לוֹ, וְאוֹפִין וּמְכַשְׁלִין, וּמְחַמְּטִין לוֹ
חֲמִין, בֵּין לְהַשְׁקוֹתוֹ בֵּין לְרַחֲצוֹת גּוּפוֹ. כָּללוּ שֶׁל
דָּבָר: שַׁבָּת לְגַבֵּי חוּלָה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סִפְנָה הֵרִי הוּא כָּחֵל
לְכָל הַדְּבָרִים שֶׁהוּא צָרִיךְ לַהֲנֹךְ.

(6) התבוננו במחלתו ושיעורו. (7) כלומר: שגם בשבת זו ובשבת הבאה צריך לחלל עליו (יומא פד: שבת כט: קכח:).
(8) היינו כשאין אפשר להוציא את החולה למקום אחר או להסתיר ממנו את האור על ידי כפיית כלי עליו, או על ידי הוצאת הנר החוצה, כי מוטב לטלטל מוקצה מלעבור על איסור כיבוי. ראה 'המאיר' שבת כט.

ג. כְּשֶׁעוֹשִׂים דְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֵין עוֹשִׂין אוֹתָן לֹא עַל
יְדֵי זְכָרִים⁹ וְלֹא עַל יְדֵי קְטָנִים וְלֹא עַל יְדֵי עֲבָדִים
וְלֹא עַל יְדֵי נְשִׁים¹⁰, כְּדֵי שֶׁלֹא תִּהְיֶה שַׁבָּת קִלְהָ
בְּעֵינֵיהֶם; אֲלֵא עַל יְדֵי גְדוּלֵי יִשְׂרָאֵל וְחֲכָמֵיהֶם¹¹.
וְאִסּוּר לְהַתְמַהֲמַה¹² בַּחֲלוּל שַׁבָּת לְחוּלָה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ
סִפְנָה, שְׁנֹאמְרִי: אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אִתָּם הָאָדָם וְחֵי בָהֶם -
וְלֹא שִׁמּוֹת בָּהֶם. הֵא לְמַדָּת, שְׁאִין מְשַׁפְּטֵי הַתּוֹרָה
נִקְמָה בְּעוֹלָם¹³, אֲלֵא רַחֲמִים וְחֶסֶד וְשְׁלוֹם בְּעוֹלָם.
וְאֵלֶּה הָאֲפִיקוֹרְסִים¹⁴ שְׁאֹמְרִים שֶׁזֶה חֲלוּל שַׁבָּת
וְאִסּוּר, עֲלֵיהֶן הַכְּתוּב אוֹמֵר: גַּם אֲנִי נִתְּתִי לָכֶם
חֻקִּים לֹא טוֹבִים וּמְשַׁפְּטִים לֹא יִחִיו בָּהֶם¹⁵.

(9) שמא יצא מזה קלקול, אם יראו עכשיו שאין עושין רק על ידי נכרי, יחשבו שיש איסור על ידי ישראל, ולפעמים לא יהיה שם ישראל ויסתכן החולה (ט"ז סי' שכח).
(10) כל זה נאמר אם יש שם אנשים, אבל אם אין שם רק נשים, בוודאי אין להן להמתין לאנשים אלא יעשו הן בזריזות. (רי"א"י). (11) כך ביאר רבינו מה שאמרו (יומא פד:): "ואין עושין דברים הללו אלא על ידי גדולי ישראל", היינו חכמי ישראל, אבל התשב"ץ (ח"א סי' נד) מביא ראיה מלשון ה'ירושלמי' (יומא פ"ח ה) שהכוונה על ישראל גדול בשנים, שלא תאמר שאין פיקוח נפש דוחה שבת על ידי מחוייב במצוות, ולפי דבריו אין לחזור דוקא אחרי חכמי ישראל אלא כל הזריז הרי זה משובח, ולשון ה'ירושלמי': "הנשאל, הרי זה מגונה, השואל הרי זה שופך דמים", שהיה לו לחכם העיר ללמד לבני עדתו ולפרסם בריבים שסכנת נפשות דוחה שבת, וזריזים מקדימים למצוה (בנוסח כ"ה התימנים, נוסף כאן: "גדולי ישראל וחכמיהם - ואין מורין לנשים לעשות דברים האלו"). (12) מכל-מקום לא

כתב בהלכות שבת "אשר יעשה אותם וחי בהם, ולא שימות בהם".

והביאור הוא, לשיטת הרמב"ם דחיית 'פיקוח נפש' את כל התורה כולה, שונה בגדרה מדחיית 'פיקוח נפש' את השבת. בכל המצוות, חיובי התורה קיימים ועומדים אלא שבמקום 'פיקוח נפש' הם נדחים, אבל שבת אינה רק דחיה מפני 'פיקוח נפש' אלא שאין כל חיוב על שמירתה, ובמקום 'פיקוח נפש' לא ציוותה התורה על השבת כלל. עניין זה מדויק ברמב"ם הל' שבת, ששינה מלשון הלימוד בש"ס (ומהלימוד שלו עצמו בהל' יסודי התורה, המדבר בדחיית כל התורה כולה), כי שם, קודם מביאה הגמרא את הפסוק "...וחי בהם" ואח"כ את הלימוד "וחי בהם, ולא שימות בהם" כיון שזהו הלימוד המיוחד על כך ש'פיקוח נפש' דוחה את כל המצוות, אבל לעניין שבת לא כתב זאת הרמב"ם בלשון של לימוד אלא כהמשך ופירוש של הפסוק "אשר יעשה אותם האדם וחי בהם, ולא שימות בהם" כי אין הפשט שהשבת דחיה מפני 'פיקוח נפש' אלא שמלכתחילה אין כל חיוב שבת במקום 'פיקוח נפש'. בסיבת ההבדל בין 'פיקוח נפש' בשבת ובכל המצוות, יש לומר שהשבת היא אות בין הקב"ה ובין ישראל, וכפירש"י "אות גדולה היא בינינו שבחרתי בכם בהנחילי לכם את יום מנוחתי למנוחה", ומכיון שה"אות הגדולה" שבין הקב"ה וישראל היא תוכנה של השביתה בשבת, אין היא מתקיימת כלל במקום 'פיקוח נפש' של איש מירשאל. זהו ההבדל בין הלימוד "חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה" ובין הלימוד "וחי בהם", כי ב"חלל עליו כו" מודגש שאמנם עכשיו יש כאן חילול שבת, והשבת היא דחיה אצל 'פיקוח נפש' כמו כל המצוות, אבל בלימוד מ"וחי בהם" משמע שאין כאן כל חילול שבת, כי זו לא נצטווה כלל במקום 'פיקוח נפש'.

(על"פ לקו"ש חלק כ"ז עמוד 138)

(2) יומא פה, ע"ב. מנין לפיקוח נפש שדוחה את השבת? שנאמר (ויקרא יח, ה) ושמרתם את חוקותי ואת משפטי אשר יעשה אותם האדם וחי בהם, ולא שימות בהם: רבי שמעון בן מנסיא דורש מהכתוב (שמות לא, טז) ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת, אמרה תורה "חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה". אולם פיקוח נפש דוחה שבת, גם אפילו אם ברור לנו שלא יקום מחליו זה, ולא יזכה לשמור עוד שבתות, והצלתו היא רק לחיי שעה, "שמא יעשה תשובה באותה שעה ויתקן מה שחטא בחייו" ('המאיר'). (3) כמבואר בהל' יסודי התורה פ"ה, ה"א. (4) מלשון רבינו שכתב "דחיה", ולא כתב הותרה, נראה לכאורה כי אם אפשר לעשות בלא חילול שבת, מחוייבים לעשות בהיתר, כי זה הוא ההבדל בין דחיה והותרה (ראה יומא ו:). אבל במקום שיש לחשוש שע"ז יהיה איחור בריפוי - מחללין את השבת. (5) בנוסח אחר:

(יומא פ"ח) כתוב לענין יום כיפור: "מי שנשכו כלב שוטה (מחלת כלבת) - אין מאכילין אותו מחצר הכבד שלו", וביאר רש"י: "אע"פ שנהגו הרופאים ברפואה זו, כיון שאינה רפואה בדוקה וגמורה, אין מתירין לו איסור אכילת בשר טמא. ורבינו בפירוש המשניות, נימק את הדבר באופן אחר: "כי זה אינו מועיל אלא דרך סגולה. ואין עוברין על המצוות אלא בדברים המרפאים בטבע והוא דבר אמיתי הוציאו הדעת והנסיין הקרוב לאמת, אבל להתרפאות בדברים שהם מרפאים בסגולתן אסור כי כוחם חלש, אינו מצד הדעת ונסינו רחוק", אבל רפואות בדוקות לכו"ע מותר לו שמסוכן הוא. (27) יומא פד. שבת קכא:

ז. חולה שאמדהו רופאים להביא לו גרוגרת²⁸ אחת, ורצו עשרה בני אדם והביאו לו עשר גרוגרות²⁶ בבית אחת - כלן פטורין מכלום²⁹. ואפלו הביאו בזה²⁷ אחר זה, ואפלו הבריא בראשונה; שהרי כלם²⁸ ברשות הביאו.²⁹

(28) תאנה יבשה. (29) מנחות סד, ע"א. ויש להם שכר טוב מאת ה' (א"ח ס"י שכתב).

ח. חולה³⁰ שהיה צריך לשתי גרוגרות, ולא מצאו³⁰ אלא שתי גרוגרות בשני עקצין ושלש גרוגרות בעקץ אחד - בותרין העקץ שיש בו שלש, אף-על-פי שאין צריכין אלא לשתיים, כדי שלא ירבו³³ בבצירה, אלא יכרתו עקץ אחד, ולא יכרתו שנים. וכן כל פיוצא בזה³¹.

(30) שם. (31) שאלו את הראב"ד: חולה בשבת שצריך לבשר, ומוכן לפניו בשר נבילה, האם עדיף לשחוט בשבילו בשבת ויאכל בשר כשר? והשיב: ישחטו לו ולא יאכילהו נבילות, כי בשחיטה בשבת עובר רק פעם אחת, ובאכילת נבילה עובר על כל כזית וכזית (הרא"ש ביומא). אולם אם צריך בשר לאתרו, יתנו לו מהבא ליד תחלה (א"ח ס"י שכתב).

ט. המבשל לחולה בשבת³², ואכל החולה והותר³⁶ - אסור לבריא לאכל מן המותר³³, גזירה שמא ירבה³⁷ בשביל³⁴. אכל השוחט לחולה בשבת - מתיר לבריא³⁸ לאכל ממנו בשר חי³⁵, שאין בדבר תוספת כדי³⁹ שנגזר שמא ירבה בשבילו. וכן כל פיוצא בזה.⁴⁰

(32) בבא-קמא עא, ע"א. או תלש לו פירות מן האילן (א"ח ס"י שיח). (33) עד מוצאי שבת (חולין טו:). (34) בשביל הבריא. (35) כי לבשלו אסור בשבת, ואין צריך למלחו רק אם רוצה לאכלו על ידי בישול. אבל לאכלו חי, די בהדיחו את הדם שעל פני הבשר מבחוץ (יו"ד ס"י טז).

י. חולה³⁶ שאין בו סכנה, עושין לו כל צרכיו על ידי נכרי³⁷. כיצד? אומרין לנכרי לעשות לו, והוא עושה. לבשל לו ולאפות ולהביא רפואה מרשות לרשות וכיוצא באלו. וכן פוחל ענינו³⁸ מן הנכרי בשבת, אף-על-פי שאין שם סכנה. ואם היו צריכים³⁵

יהא אדם מבעית את נפשו מכל פחד שוא ולא יהא בהול מכל עלה נדף, ומקום שברי לו שאין סכנה קרובה - לא יחלל שבת בעבירה (א"ח ס"י שכתב). (13) "כי לא אחפון במות המת נאום ה' אלקים והשיבו וחיו" (יחזקאל יח, לב). (14) הצדוקים והקראים, שלא האמינו בדרשת חכמינו, ולדעתם אין פיקוח נפש דוחה שבת. (15) על ידי שמאסו חוקות, חשבו שלא יוכלו לחיות במשפטים שנתתי להם (מלבי"ם שם).

ד. החושש בעניו - והוא, שהיה בשתיים או באחת מהם ציר¹⁶, או שהיו דמעות שותתות¹⁷ מהן מרב הפאב, או שהיה דם שותת מהן, או שהיה בהן קדחת¹⁸ וכיוצא בחלאים אלו - הרי זה בכלל חולים שיש בהן סכנה¹⁹, ומחללין עליו את השבת, ועושין לו כל צרכי רפואה.⁶

(16) ריר הנוטף מהעין. (17) נחלות. (18) חום. (19) ע"ז כח, ע"ב.

ה. וכן אם יש מכה בחלל גופו מן השפה ולפנים - בין בפיו²⁰, בין במעי, בין בכבדו וטחולו, או בשאר מקומות - כל שיש בחללו, הרי זה חולה שיש בו סכנה²¹, ואינו צריך אמד שחליו כבד הוא. לפיכך מחללין עליו את השבת מיד בלא אמירה²². ומכה שהיא בגב היד וגב הרגל - הרי היא כמכה של חלל, ואינה צריכה אמד, ומחללין עליה את השבת. והחם שמסמר²³ את הבשר - כמכה של חלל דמי, ומחללין עליו את השבת²⁴. וכן כל חלי שהרופאים אומרים שזה יש בו סכנה, אף-על-פי שהוא בעור הבשר מבחוץ - מחללין עליו את השבת על פיהם.¹⁸

(20) עבודה זרה כח, ע"ב. מי שחושש בשינו ומצטער מאד עד שחלה כל גופו, מותר להוציאה על ידי נכרי (א"ח ס"י שכתב ב'משנה ברורה'). (21) היינו שנתקלקל אחד מן האברים הפנימיים מחמת מכה או בועה, אבל מיחושים בלבד אין נקראים מכה (הרשב"א והר"ן בשם 'רבינו יונה'). (22) ואם יודעים ומכירים באותו חולי שיכול להמתין ברפואתו ואין בו סכנה, אסור לחלל עליו שבת, אף שהוא מכה של חלל (רשב"א). (23) מלשון "סמר מפחדך בשרי" (תהלים קיט, קכ) שהבשר מתכווץ ומתקשה מפחד או מחום (בכתי" התימנים: מצמר). וכן כל מכה הבאה מכה ברזל, אפילו אינה בחלל הגוף, מחללין עליה את השבת. (24) יומא פב. פג.

ו. הכולע נימא²⁵ של מים - מחמין לו חמין בשבת, ועושין לו כל צרכי רפואה, מפני שהיא סכנת נפשות. וכן מי שנשכו כלב שוטה²⁶ או אחד מזוחלי העפר שממיתין²⁷, אפלו היו ספק ממיתין ספק אין ממיתין - עושין לו כל צרכי רפואה להצילו.²⁴

(25) עלוקה דקה שבמים (עבודה זרה יב:). (26) במשנה

השבת, ועושים לה כל צרכיה, בין שאמרה צריכה
אני בין שאמרה אני צריכה⁵³. ומשלשה עד שבעה:
אם אמרה אני צריכה - אין מחללין עליה את
השבת; ואם שתקה, ואין צריך לומר אם אמרה
צריכה אני, שמחללין עליה את השבת. ומשבעה
ועד שלשים יום - הרי היא כחולה שאין בו
ספקה⁵⁴; ואפלו אמרה צריכה אני, אין עושין לה
מלאכה אלא על ידי נכרים⁵⁵.

(51) האשה היולדת. (52) שבת קט, ע"א. (53) לדברים
שחברותיה אומרות שדבר זה כל היולדות צריכות לכך, ואין
כאן רופא או מיילדת לשאלם, אין שומעים ליולדת, שמא
אינה מרגישה לשעתה מה שהיא צריכה (הרמב"ן).
(54) מצד הלידה, אולם אם יש לה מחלה אחרת מלבד
הלידה, אין להשגיח על שיעור ימים אלו, אלא עושים לה
עד שתצא מהסכנה. (55) ראה בהלכה י.

יד. עושין מדורה לחיה⁵⁶ ואפלו בימות החמה,
מפני שהצנה קשה לחיה הרבה במקומות הקרים.
אבל אין עושין מדורה לחולה להתחמם בה. הקיז
דם⁵⁷ ונצטגן - עושין לו מדורה, אפלו בתקופת
תמוז⁵⁸. ומרחיצין את הולד בשבת ביום שנולד אחר
שחולטין את טבורו, אפלו בחמין שהוחמו בשבת,
ומולחין אותו⁵⁹, ומלפפין אותו⁶⁰; מפני שספקה היא
לו אם לא יעשו לו כל אלו. וכן מרחיצים אותו
לפני המילה ולאחר המילה וביום השלישי⁶¹ למילה
בחמין שהוחמו בשבת, מפני הספקה.

(56) שבת קט, ע"א. אם אחזתה צינה, מבעירים לפניה
מערכת עצים להתחמם. (57) הוציא דם מהעורק לרפואה
ע"י שריטה באיזמל. (58) שהצינה סכנה היא לו (שם).
(59) נותנין עליו אבק ההדס וכיוצא מסמים אלו לעדן בשור
(פי' המשניות לרבינו, שבת פ"ח). (60) כורכים את הילד
בחיטולים כדי ליישר איבריו. (61) שבת קלד, ע"ב.
וכל-שכן יום שני (רמב"ן ורשב"א).

טו. האשה שישבה על המשבר⁶² ומתה - מביאין
ספין בשבת אפלו דרך רשות הרבים, וקורעין את
כרסה ומוציאין את הולד, שמא ימצא חי. שספק
נפשות⁶³ דוחה את השבת, ואפלו לזה שאין חזקתו
חי.

(62) ערכין ז, ע"א. כסא שהיולדת ישבה עליו בשעת הלידה.
(63) ואין נוהגין כן בזמן הזה אפילו בחול, משום דאין
בקיאין במיתת האם בזמן קרוב כל כך שאפשר לולד לחיות,
ושמא רק נתעלפה, ואם יתכוה ימיתוה, ובין כך ובין כך
ימות הולד ('איסור והיתר' לרבינו יונה מגירונדי).

טז. מפקחין פקוח נפש⁶⁴ בשבת, ואין צריך לטל
רשות מבית-דין. והפקחים להציל הנפש - הרי זה
משבח. ביצד⁶⁵ ראה תינוק שנפל לים - פורש
מצודה ומעלהו, ואף-על-פי שהוא צד הדגים עמו.

1 לדברים שאין בהן מלאכה, עושין אותן אפלו
2 ישראל. לפיכך מעלין אוננים³⁹ בשבת, ומעלין
3 אנקלי⁴⁰, ומחזירין את השבר⁴¹. וכל פיוצא בזה
4 מתיר.

(36) שנפל למשכב שהוא חולי לכל גופו. (37) וכן מותר
לחלל עליו את השבת על ידי ישראל באיסור דרבנן (ראה
שבת קט). (38) ביצה כב, ע"א. שם אבקת רפואה על
ריסי העינים. (39) עבודה זרה כח, ע"ב. גידי אוננים פעמים
שיורדים למטה ומתפרקים הלחיים (רש"י). (40) שם, כט,
ע"א: "תנוך שכנגד הלב המעכב את הנשימה ומעלים אותו
על-ידי רפואה" (רש"י). (41) שבת קכח, ע"א. עצם
שנשברה.

5 יא. היולדת בשפורעת לילד - הרי היא בספקנת
6 נפשות ומחללין עליה את השבת⁴². קוראין לה
7 חכמה⁴³ במקום למקום, וחותרים את הטבור,
8 וקושרין אותו⁴⁴. ואם היתה צריכה לגר בשעה שהיא
9 צועקת בחבליה - מדליקין לה את הנר; ואפלו
10 היתה סומא, מפני שדעתה מתישבת עליה בנר
11 ואף-על-פי שאינה רואה. ואם היתה צריכה לשמן
12 וכיוצא בו - מביאין לה. וכל שאפשר לשנות -
13 משנין בשעת הבאה⁴⁵. כגון שתביא לה חברתה פלי
14 תלוי בשערה. ואם אי אפשר - מביאה בדרךה.

(42) שבת קכח, ע"ב. (43) מיילדת. (44) כל האמור
בתוכחת יחזקאל, עושים לחיה בשבת: "ומולדותיך ביום
הולדת אותך לא כרת שרך, ובמים לא רוחצת למשעי"
(יחזקאל טז). (45) ואף שבפיקוח נפש מותר לעשות בלא
שום שינוי, "כאב היולדת וחבליה הם כדבר טבעי לה, ואין
אחת מאלף מתה מחמת לידה, לפיכך החמירו לשנות
במקום שאפשר" (מגיד-משנה).

15 יב. אין מילדין את העובדת פוככים⁴⁶ ומזלות
16 בשבת, ואפלו בשכר⁴⁷; ואין חוששין לאיבה⁴⁸;
17 ואף-על-פי שאין שם חלול. אבל מילדין את בת גר
18 תושב⁴⁹, מפני שאנו מצוין להחיותו⁵⁰; ואין מחללין
19 עליה את השבת.

(46) עבודה זרה כו, ע"ב. בגלל מעשיהם המכוערים הם
מחוץ לכל נימוס ותרבות אנושית, שלא קיבלו עליהם את
שבע מצוות בני נח, שהם: א) דינים ומשפטים, ב) ברכת
השם, ג) עבודה זרה, ד) שפיכות דמים, ה) גילוי עריות, ו)
גזל, ז) אבר מן החי (הל' מלכים פ"א, ה"א). (47) ובימות
החול, מותר בשכר משום איבה. (48) לשנאה, שיכולה
להשתלט ולומר, שאין מיילדים בשבת רק לשומרת שבת
(ע"ז שם). (49) גוי שקיבל עליו שלא לעבוד עבודה-זרה
ולקיים גם שאר המצוות שנצטוו בהן בני נח, אף שלא מל
ולא טבל (פי"ד מאיסור"ב ה"ז). (50) אמרה תורה: "גר
ותושב וחי עמך" (ויקרא כה, לה).

20 יג. חיה⁵¹, משייתחיל הדם להיות שותת עד שתלך,
21 ואחר שתלד עד שלשה ימים⁵² - מחללין עליה את

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

29 שְׁפָרַשׁ הָיָה יִשְׂרָאֵל, וְהַנְשְׂאָרִים עֹבְדֵי פֹכְבִּים
30 וּמִזְלֹת.

(76) יומא פד, ע"ב. שכל קבוע כמחצה על מחצה דמי - ראה מה שכתב רבינו בפ"ח מהל' מאכלות אסורות הי"א - והוא ספק נפשות, וכל ספק דוחה שבת. (77) "נפלה עליו (מפולת) אותה חצר" (נוסח 'מעשה רוקח'). (78) כיון שרובם נשארו במקומם, לא נעקרה הקביעות שלהם, ועדיין שם ספק עליהם, וכשמואל (יומא פד:) שאומר שבאופן זה אין הולכים בפיקוח נפש אחר הרוב.

31 כּא. נַעֲקְרוּ בָּלָן מִחֶצֶר זֶה לִילָף לְחֶצֶר אַחֶרֶת, וּבָעֵת
32 עֲקִירָתָם פָּרַשׁ אֶחָד מֵהֶן וּנְכַנֵּס לְחֶצֶר אַחֶרֶת, וְנִפְלָה
33 עָלָיו מִפְּלֵת, וְאֵין יָדוּעַ מִי הוּא - אֵין מִפְּקָחִין עָלָיו.
34 שְׁפִיזוּ שְׁנַעֲקָרוּ בָּלָם, אֵין בָּאֵן יִשְׂרָאֵל; וְכָל הַפּוֹרֵשׁ
35 מֵהֶן כְּשֶׁהֵן מִהֲלָכִין - הָרִי הוּא בְּחֻזְקַת שְׁפָרַשׁ מִן
36 הָרֵב. לְפִיכָף, אִם הָיָה הָרֵב יִשְׂרָאֵל, אֶף-עַל-פִּי
37 שְׁנַעֲקָרוּ בָּלָם וּפָרַשׁ אֶחָד מֵהֶם לְחֶצֶר אַחֶרֶת וְנִפְלָה
38 עָלָיו מִפְּלֵת - מִפְּקָחִין.

39 כּב. הַמְהִלָּף בַּמִּדְבָּר⁷⁹ וְלֹא יָדַע מְתֵי הוּא יוֹם שַׁבָּת
40 - מוֹנֶה מִיּוֹם שְׁטַעַה שֵׁשָׁה, וּמִקֵּדֶשׁ שְׁבִיעִי⁸⁰. וּמִבְּרָךְ
41 בּוֹ בְּרִכּוֹת הַיּוֹם⁸¹, וּמִבְדִּיל בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת⁸². וּבְכָל יוֹם
42 וַיּוֹם, וְאִפְלוּ בַּיּוֹם זֶה שֶׁהוּא מְקַדֵּשׁ וּמִבְדִּיל בּוֹ, מִתֵּר
43 לוֹ לַעֲשׂוֹת כְּדִי פְרִנְסָתוֹ בְּלִבָּד, כְּדִי שְׁלֹא יָמוּת⁸³.
44 וְאִסּוּר לוֹ לַעֲשׂוֹת יוֹתֵר עַל פְּרִנְסָתוֹ, שֶׁכָּל יוֹם וַיּוֹם
45 סָפֵק שַׁבָּת הוּא. וְאִם יָדַע שֶׁהוּא שְׁמִינִי לִיצִיאָתוֹ אוֹ
46 חֻמְשָׁה עֶשֶׂר לִיצִיאָתוֹ וְכִיּוֹצֵא בָּזֶה הַמִּנְיָן - הָרִי זֶה
47 מִתֵּר לַעֲשׂוֹת מְלֹאכָה בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם, שֶׁהָרִי הַדֶּבֶר וְדֹאֵי
48 שְׁלֹא יֵצֵא בְּשִׁירָא בְּשַׁבָּת; וְיִשְׁאַר הַיָּמִים חוּץ מִיּוֹם
49 זֶה, עוֹשֶׂה כְּדִי פְרִנְסָה בְּלִבָּד.

(79) והוא הדין אם נשבה לבין הגויים ונשכח יום השבת ממנו (ירושלמי). (80) כביריאתו של עולם: ימי חול תחילה, ואחרי כן יום השבת (שבת סט.). (81) = קידוש. (82) בכ"י התימנים: "ומבדיל במוצאי שבת". וזה - שמברך ברכת הקידוש בכניסתו וברכת ההבדלה במוצאו - הוא ההיכר של יום השבת שלו מתוך ששת הימים האחרים. (83) אפילו יכול להתענות יום אחד בלי סכנה, אסור לסגף עצמו, כדי שיוכל למהר לצאת מן המדבר ('בגדי ישע' אור"ח סי' שמד).

50 כּג. עֹבְדֵי פֹכְבִּים וּמִזְלֹת שִׁצְרוּ עַל עֵינֵי יִשְׂרָאֵל,
51 אִם בָּאוּ עַל עֶסְקִי מָמוֹן - אֵין מִחֲלָלִין עֲלֵיהֶן אֶת
52 הַשַּׁבָּת, וְאֵין עוֹשִׂין עִמָּהֶן מִלְחָמָה⁸⁴. וּבַעֲרֵי הַסְּמוּכָה
53 לְסִפְרָם⁸⁵ - אִפְלוּ לֹא בָּאוּ אֶלָּא עַל עֶסְקִי תְּבֹן וְקֶשׁ,
54 יוֹצְאִין עֲלֵיהֶן בְּכָלִי זֵין⁸⁶, וּמִחֲלָלִין עֲלֵיהֶן אֶת
55 הַשַּׁבָּת. וּבְכָל מְקוֹם, אִם בָּאוּ עַל עֶסְקִי נִפְשׁוֹת אוֹ
56 שְׁעִרְכוּ מִלְחָמָה אוֹ שִׁצְרוּ סֵתֶם - יוֹצְאִין עֲלֵיהֶן בְּכָלִי
57 זֵין, וּמִחֲלָלִין עֲלֵיהֶן אֶת הַשַּׁבָּת. וּמִצְוָה עַל כָּל

1 שְׁמַע שְׁטַבַּע תִּינוּק בֵּינָם, וּפָרַשׁ מִצְוָה לְהַעֲלוֹתוֹ,
2 וְהַעֲלָה דָּגִים בְּלִבָּד - פִּטּוֹר מִכֻּלָּם. נִתְּכָן לְהַעֲלוֹת
3 דָּגִים, וְהַעֲלָה דָּגִים וְתִינוּק⁶⁶ - פִּטּוֹר. אִפְלוּ לֹא שְׁמַע
4 שְׁטַבַּע - הוּאִיל וְהַעֲלָה תִינוּק עִם הַדָּגִים, פִּטּוֹר.

(64) עושים פעולה להצלת נפש (יומא פד:). (65) מנחות סד. (66) אבל העלה דגים לבד חייב, כיון שנתכוין לצידה, ראה להלן פרק י.

5 יז. נִפַּל תִּינוּק לְבוֹר - עוֹקֵר חֲלִיא⁶⁷ וּמַעֲלָהוּ,
6 וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא מִתְּקֵן בֶּה מְדֻרְגָּה בְּשַׁעַת עֲקִירָתוֹ.
7 נִנְעַל דֶּלֶת בְּפִנֵּי תִינוּק - שׁוֹכֵר הַדֶּלֶת וּמוֹצִיאָהּ,
8 וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא מַפְצֵל אוֹתָהּ בְּמִין עֲצִים שְׂרָאוּיִין
9 לְמִלְאכָה; שְׁמָא יִבְעֵת⁶⁸ הַתִּינוּק וַיָּמוּת. נִפְלָה דְּלָקָה,
10 וַיֵּשׁ שֵׁם אָדָם שֶׁחֹשֵׁשִׁין שְׁמָא יִשְׂרָף - מִכְּבִין אוֹתָהּ
11 לְהַצִּילוֹ מִן הָאֵשׁ, וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא כּוֹבֵשׁ דֶּרֶךְ
12 וּמִתְקַנֶּה בְּשַׁעַת כְּבוֹיָה⁶⁹. וְכָל הַקּוֹדֵם לְהַצִּיל - הָרִי זֶה
13 מְשַׁבָּח. וְאֵינוֹ צָרִיךְ לִטַּל רְשׁוּת⁷⁰ מִבֵּית-דִּין בְּכָל דֶּבֶר
14 שִׁישׁ בּוֹ סִכְנָה.

(67) עפר שמסביב לשפת הבור. (68) יבהל פתאום. (69) יומא פד: (70) לשאול הוראה.

15 יח. מִי שֶׁנִּפְלָה עָלָיו מִפְּלֵת⁷¹, סָפֵק הוּא שֵׁם סָפֵק
16 אֵינוֹ שֵׁם⁷² - מִפְּקָחִין⁷³ עָלָיו. מְצֻאָהוּ חֵי, אֶף-עַל-
17 פִּי שֶׁנִּתְרוֹצֵץ וְאִי אֶפְשָׁר שִׁיבְרִיא - מִפְּקָחִין עָלָיו
18 וּמוֹצִיאִין אוֹתוֹ לְחַיֵּי אוֹתָהּ שְׁעָה⁷⁴.

(71) קיר הרוס או גל אבנים. (72) אפילו יש כאן כמה ספיקות - ספק הוא כאן ספק אינו כאן, ואם תמצא לומר שהוא כאן, ספק הוא חי ספק מת (יומא פג:). ב'מעשה רוקח' הנוסח כאן: "ספק הוא חי ספק מת - מפקחין". (73) מסירים את המפולת ומפנים את האבנים. (74) ראה למעלה בהלכה א, ר'משנה ברורה' סי' שכט.

19 יט. בְּדָקוּ עַד חֲטֻמוֹ וְלֹא מְצָאוּ בּוֹ נִשְׁמָה⁷⁵ - מְגִיחִין
20 אוֹתוֹ שֵׁם, שֶׁכְּבָר מֵת. בְּדָקוּ וּמְצָאוּ עֲלֵיוֹנִים מְתִים -
21 לֹא יֹאמְרוּ: כְּבָר מֵת תַּחְתּוֹנִים, אֶלָּא מִפְּקָחִין עַל
22 הַפֶּל; שֶׁאֶפְשָׁר בְּמִפְּלֵת שְׁמִיּוֹת הַעֲלִיּוֹן וַיְהִי
23 הַתַּחְתּוֹן חֵי.

(75) שכתוב "כל אשר נשמת רוח חיים באפיו" (בראשית ז), כלומר עיקר בחינת החיות היא בבדיקה אם יש רוח חיים בחטמו (יומא פח:), אפילו בדקו עד לבו ולא מצאו חיות, אין אומרים שמת ודאי, אלא צריך לבדוק עד חטמו (אור"ח סי' שכט.).

24 כ. הִיָּתָה חֶצֶר שִׁישׁ בֶּה עֹבְדֵי פֹכְבִּים וּמִזְלֹת
25 וַיִּשְׂרְאֲלִים, אִפְלוּ יִשְׂרָאֵל אֶחָד וְאֶלֶף עֹבְדֵי פֹכְבִּים
26 וּמִזְלֹת, וְנִפְלָה עֲלֵיהֶם מִפְּלֵת - מִפְּקָחִין עַל הַפֶּל
27 מִפְּנֵי יִשְׂרָאֵל⁷⁶. פָּרַשׁ אֶחָד מֵהֶם לְחֶצֶר אַחֶרֶת, וְנִפְלָה
28 עָלָיו⁷⁷ אוֹתָהּ חֶצֶר - מִפְּקָחִים עָלָיו⁷⁸; שְׁמָא זֶה

98) שבמלחמת מצוה, אפילו בשבת. לקחו אויבים אדם מישראל בשבי, או פיתו נכרים בן או בת ישראל לברוח אתם על-מנת להמיר דת - מצוה לחלל שבת, לנסוע ולרוץ אחריהם למרחקים להציל נפש אחת מישראל (שו"ע או"ח סי' שז). 99) 'ירושלמי' שבת פ"א ה"ח.

יום שני כ"ח טבת ה'תשע"ח

פרק נְשִׁילִישִׁי

1) כלל בו רבינו הדברים הנעשים מערב שבת והמלאכה נגמרת בשבת.

- א. מִתֵּר לְהַתְחִיל מְלָאכָה בַּעֲרֵב שַׁבָּת אֶף-עַל-פִּי שְׁהִיא נִגְמֶרֶת מֵאֵלֶיהָ בַּשַּׁבָּת. שְׁלֹא נֶאֱסָר עָלֵינוּ לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה אֲלֵא בַּעֲצָמָהּ שֶׁל יוֹם, אֲכָל כְּשֶׁתַּעֲשֶׂה הַמְּלָאכָה מַעֲצָמָהּ בַּשַּׁבָּת - מִתֵּר לָנוּ לְהִנּוֹת בָּמָה שְׁנַעֲשֶׂה בַּשַּׁבָּת מֵאֵלֶיהָ.²

~ נקודות משיחות קודש ~

"מותר להתחיל מלאכה בערב שבת אע"פ שהיא נגמרת מאליה בשבת כו".

וכבר למדנו בתחילת הלכות שבת (פ"א ה"ד) שכל מקום שנאמר "מותר לעשות", הרי זה מותר לכתחילה.

ויש לבאר הלכה זו בעבודה הרוחנית, שעניין המלאכה בכלל, היינו מעשינו ועבודתנו במשך זמן הגלות, שתוכנה לעשות מענייני החולין (ימי החול) קדושה (שבת), ותכלית השלמות בעבודה זו יהיה ביום השבת "יום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים", שאז יתקיים "מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת".

וזהו תוכנה של הלכה זו, שאף אם יש עבודה שלא תיגמר בזמן הגלות אלא שהיא תהיה נגמרת מאליה בשבת, בכל זאת יש להתחיל אותה, ובהכרח שגמור המלאכה יהיה על-ידי הקב"ה כאשר יוציא את כל בני ישראל מהגלות באופן של "אתם תלוקטו לאחד אחד בני ישראל".

(על-פי י"ן מלכות' ספר זמנים סימן ד)

2) כתוב בתורה (שמות כ, י): "ויום השביעי שבת לה' אלוֹקֶיךָ לֹא תַעֲשֶׂה כָל מְלָאכָה", "אמר ר' יוסי, לא תעשה כתוב, אבל אם היא נעשית מאליה מותר" (ירושלמי שבת פרק ב הלכה א), וכן בתלמוד בבלי (מסכת שבת דף יח עמוד ב) בית שמאי סוברים אדם מצוה על שביתת כליו, שלא יעשה בהם מלאכה בשבת, ובית הלל סוברים אין אדם מצוה על שביתת כליו כשהוא עצמו שובת, וכן הלכה.

- ב. בַּיָּצֵד? פּוֹחֲקִין מֵיָּם לִגְנָה עֲרֵב שַׁבָּת עִם חֲשֶׁכָה,⁴ וְהִיא מִתְמַלֵּאת וְהוֹלֶכֶת כָּל הַיּוֹם פְּלוֹ. וּמִנִּיחִין מִגִּמְרָה⁵ תַּחַת הַפָּלִים, וְהֵן מִתְגַּמְרִין וְהוֹלְכִין כָּל הַשַּׁבָּת פְּלוֹ. וּמִנִּיחִים קִילור⁶ עַל גַּב הָעֵין וְאֶסְפָּלִגִּית⁷ עַל גַּבֵּי הַמִּכָּה, וּמִתְרַפְּאִין וְהוֹלְכִין כָּל הַשַּׁבָּת פְּלוֹ. וְשׁוֹרִין דִּי וְסַמְנִין⁸ עִם חֲשֶׁכָה,⁹ וְהֵן

- 1 יִשְׂרָאֵל שְׂכֻלִין, לְבֹא וּלְצֹאת וּלְעֹזֵר לְאַחֵיהֶם
- 2 שְׁבַמְצוֹר וּלְהַצִּילֵם מִיַּד הָעוֹבְדֵי כּוֹכְבִים וּמַזְלוֹת
- 3 בַּשַּׁבָּת⁷; וְאִסּוּר לֶהֱנֶה לְהַתְמַהֵּמֶה לְמוֹצָאֵי שַׁבָּת.
- 4 וּכְשֶׁיִּצְלִי אֶת אַחֵיהֶן, מִתֵּר לֶהֱן לַחֲזֹר בְּכָלִי זֵין
- 5 שְׁלֶהֱן לְמִקּוֹמָם בַּשַּׁבָּת; כְּדִי שְׁלֹא⁸ לְהַכְשִׁילָן לְעֵתִיד
- 6 לְבֹא.

84) עירובין מה, ע"א. בזמן הזה אפילו באו על עסקי ממון מחללים את השבת ויוצאים עליהם, שכל התנפלות של אויבים סכנה היא, מתחילים בממון וגומרים בנפשות (פסקי מהרי"א סי' קנ). 85) עיר העומדת על הגבול, שאם ילכדוה, תהא הארץ נוחה ליכבש בפניהם (רש"י). 86) אפילו לא באו עדיין אלא שמענו שרוצים לבוא ('אור זרוע' ורמ"א סי' שכט) אין אומרים נמתין עד למחר, אלא מיד דוחין את השבת ומתקנים כלי זיין כדי לעמוד הכן ולצאת לקראת האויב, שכן כל שהיה ודיחוי בדבר של מלחמה - סכנה היא ועלול להביא כשלון. 87) וחייב כל אדם להתגייס ולהצטרף למגינים על העיר. 88) שמה יחוסו להוציא במדה מספיקה כלי זיין למלחמה נגד האויב, ועוד שמה יתגבר האויב וישוב ויתגרה.

- 7 כד. וְכֵן סְפִינָה הַמְּטַרְפֶּת⁸⁹ בַּיָּם, אוֹ עִיר שֶׁהִקִּיפָה
- 8 בְּרָקוֹם⁹⁰ אוֹ נְהַר⁹¹ - מַצְוָה לְצֹאת בַּשַּׁבָּת לְהַצִּילָן בְּכָל
- 9 דָּבָר שְׂכֻלִי לְהַצִּילָן. וְאֶפְלוּ יַחֲדֵי הַנֶּדֶף מִפְּנֵי
- 10 הָעוֹבְדֵי כּוֹכְבִים וּמַזְלוֹת, אוֹ מִפְּנֵי נַחֲשׁ אוֹ דָב שֶׁהוּא
- 11 רוֹדֵף אַחֲרָיו לְהַרְגוֹ - מַצְוָה לְהַצִּילוֹ. וְאֶפְלוּ בַּעֲשֵׂי־
- 12 כְּמָה מְלָאכֹת בַּשַּׁבָּת, וְאֶפְלוּ לְתַקֵּן כָּלִי זֵין לְהַצִּילוֹ⁹²
- 13 - מִתֵּר. וְזוֹעֲקִים עָלֶיהֶן וּמִתְחַנְּנִים בַּשַּׁבָּת,
- 14 וּמִתְרַעֲעִין⁹³ עָלֶיהֶן לְעֹזֵר אוֹתָם. וְאִין מִתְחַנְּנִים וְלֹא
- 15 זוֹעֲקִין עַל הַדָּבָר בַּשַּׁבָּת⁹⁴.

89) תענית יט, ע"א. שהגלים זורקים אותה הנה והנה. 90) מצור מסביב לעיר. 91) העולה על גדותיו. 92) אולם אם יש סכנה גם למציל, על זה נאמר: "וחי אחיך עמך" חייך קודמים לחיי חברך (בבא-מציעא סב). 93) [בתקיעה. ראה פ"א מתעניות הערה כג בהוספה]. 94) שעל ידי חרדת ההתרעה, אפשר שיתרכה הרבר ('תפארת ישראל' תענית פרק ג).

- 16 כה. צִרִין עַל עִירוֹת הָעוֹבְדֵי כּוֹכְבִים וּמַזְלוֹת שְׁלֹשָׁה
- 17 יָמִים קִדָּם לַשַּׁבָּת. וְעוֹשִׂין עִמָּהֶן מְלָחָמָה בְּכָל יוֹם
- 18 וְיוֹם וְאֶפְלוּ בַּשַּׁבָּת, עַד שְׁכּוֹכְשִׁין אוֹתָהּ. וְאֶף-עַל-פִּי
- 19 שְׁהִיא מְלָחֶמֶת הַרְשׁוּת⁹⁵. מִפִּי הַשְּׂמוּעָה לְמַדוּ⁹⁶: עַד
- 20 רִדְתָּהּ - וְאֶפְלוּ בַּשַּׁבָּת⁹⁷. וְאִין צִרִין לִזְמַר בְּמִלְחָמָה
- 21 מַצְוָה⁹⁸. וְלֹא כָּבֵשׁ יְהוֹשֻׁעַ יְרִיחוֹ אֲלֵא בַּשַּׁבָּת⁹⁹.

95) מלחמת ישראל להרחיב גבולות הארץ (מלכים פ"ח ה"א). 96) מעשה שהיה בימי החשמונאים שלא רצו להלחם בשבת, ונכנסו והרגו כמה אלפים מישראל, לפי שלא ידעו באותה שעה הלכה זו: "ובנתי מצור על העיר אשר היא עושה עמך מלחמה - עד רדתה", מה תלמוד-לומר עד רדתה? - אפילו בשבת. 97) שבת יט.

שאינה גרופה וקטומה, תבשיל שלא נתבשל כל צורכו, או אפילו נתבשל כל צורכו, אלא שהוא תבשיל שמצטמק ויפה לו (שבישול יתר יפה לו) משום שמא ישכח שהוא שבת ויחתה בגחלים. וכן היא שיטת הרי"ף, והשאלות, ורבינו יונה; אבל רש"י ותוספות, ורב האי גאון, והרשב"א ועוד פסקו כחנניה, שכל תבשיל שנתבשל כמאכן בן דרוסאי - מנהיגם של נודדים-שוודדים, שלא בשלו מאכלם כדי צורכו, מותר לשהותו על גבי כירה שאינה גרופה וקטומה; שיעור בישול "כמאכל בן דרוסאי" לדעת רש"י: שלישי בישולו, ולדעת רבינו (פרק ט') חצי בישולו. (21) מתייבש ומתכווץ לטובת התבשיל. (22) תלמוד ירושלמי מסכת שבת פרק א' הלכה א. (23) והוא הנקרא בלשון התלמוד "גרופה וקטומה" ("קטם" - כיסוי באפר). (24) הדק הנושר מהפשתן כשחובטים אותו. (25) כהו והשחירו והרי הן כמכוסות באפר. (26) ענפים דקים ויבשים.

ה. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בַּכִּירָה²⁸, שֶׁהֵבֵלָה²⁵ מוּעָט; אֲכָל הַתַּנּוּר²⁹, אֶף-עַל-פִּי שֶׁגָּרַף הָאֵשׁ אוֹ פֶּסֶה³⁰ בְּאֶפֶר, אוֹ שֶׁהִסְקִיחוּהוּ בְּקֶשׁ אוֹ בְּגִבְבָּא - אֵין מְשִׁהִין בְּתוֹכוֹ וְלֹא עַל גִּבּוֹ וְלֹא סוֹמְכִין לוֹ תַּבְשִׁיל שֶׁלֹּא בָשָׁל כָּל צָרְכּוֹ אוֹ שֶׁבָשָׁל כָּל צָרְכּוֹ וּמִצְטַמֵּק וְיִפָּה לוֹ; הוֹאִיל וְהֵבֵלּוּ חֵם בִּיּוֹתֵר - אֵינוֹ מְסִיחַ דַּעְתּוֹ, וְחוֹשְׁשִׁים שָׁמָּה יִחְתָּה בְּזוֹ הָאֵשׁ הַמְּעוּטָה, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא אֵשׁ קָשׁ וּגִבְבָּא אוֹ מִכְסָּה.

(27) שמותר להשהות קדירה שבשלה כל צורכה על גבי גרופה וקטומה. (28) (מסכת שבת דף לו עמוד ב ודף לח עמוד ב) כלי בישול עשוי מחומר, מצד אחד יש בו פתח לגריפת האפר ומלמעלה מקום לשפיתת שתי הקדרות. (29) כלי בישול ככירה אלא מתוך שקצר למעלה ורחב מלמטה נקלט חומו לתוכו יותר (רש"י). (30) בנוסחה אחרת: חיפה (כתב-יד התימנים).

ו. וְלִמָּה אֶסְרוּ לְשִׁהוֹת בַּתַּנּוּר אֶף-עַל-פִּי שֶׁגָּרַף? מִפְּנֵי שֶׁהַגִּירָף אֵינוֹ גִּירָף אֲלָא רֵב הָאֵשׁ וְעֲצָמָה, וְאֵי אֶפְשָׁר לְגָרֵף כָּל הָאֵשׁ עַד שֶׁלֹּא תִשָּׂאֵר נִיצוֹץ אַחַת; מִפְּנֵי שֶׁהֵבֵלּוּ חֵם, שָׁמָּה יִחְתָּה כְּדִי לְבַעַר הַנִּיצוֹצוֹת הַנִּשְׁאָרוֹת בַּתַּנּוּר.

ז. הַכֶּפֶחַ³¹ הֵבֵלּוּ רֵב מִהֵבֵל הַכִּירָה, וּמִעֵט מִהֵבֵל הַתַּנּוּר. לְפִיכָּה, אִם הִסְקִיחוּהוּ בְּגִבְבָּת³² אוֹ בְּעֲצִים - הֲרִי הוּא בַּתַּנּוּר, וְאֵין מְשִׁהִין בְּתוֹכוֹ וְלֹא עַל גִּבּוֹ וְלֹא סוֹמְכִין לוֹ תַּבְשִׁיל שֶׁלֹּא בָשָׁל כָּל צָרְכּוֹ אוֹ מִצְטַמֵּק וְיִפָּה לוֹ, אֶף-עַל-פִּי שֶׁגָּרַף אוֹ פֶּסֶה בְּאֶפֶר; וְאִם הִסְקִיחוּהוּ בְּקֶשׁ אוֹ בְּגִבְבָּא - הֲרִי הוּא כַּכִּירָה שֶׁהִסְקָה בְּקֶשׁ וּגִבְבָּא, וּמְשִׁהִין עָלָיו. וּמִתֵּר לְסַמְךָ³³ לְכִירָה מִבְּעָרֵב וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁאֵינָה גְרוּפָה וּקְטוּמָה. וְאִיזוֹ הִיא כִּירָה, וְאֵי זֶה כֶּפֶחַ? כִּירָה - מְקוֹם שֶׁפִּיתָה שְׁתֵּי קְדֵרוֹת, כּוּפָח - מְקוֹם שֶׁפִּיתָה קְדֵרָה אַחַת.

(31) (מסכת שבת דף לח עמוד ב) כירה קטנה לבשל או לאפות שיש בו רק מקום שפיתה לקדירה אחת ובגלל זה

שורין והולכין כל השבת בלה. ונותנין צמר¹⁰ ליורה¹¹ ואונין¹² של פשתן לתנור, והם משתנין¹³ והולכין כל השבת בלה. ופורשים מצודות לחיה ולעופות ולדגים עם חשכה, והן נצודין והולכין כל השבת בלה. וטוענין בקורות בית הבד¹⁴ ובצעולי הגת¹⁵ עם חשכה, והמשקין זבין והולכין כל השבת בלה. ומדליקין את הגר או את המדורה מבִּעָרֵב¹⁶, והיא דולקת והולכת כל השבת בלה¹⁷.

(3) (מסכת שבת דף יח עמוד א) פותחים תעלה או צינור מהמעין לגינה להשקותה. (4) לפני חשכת הערב. (5) מיני בשמים ששורפים על גחלים במחתה, לעשן בהם את הבגדים שיהא ריחם נודף. (6) משחה לרפואה. (7) תחבושת. (8) אבקות צבע. (9) בנוסחה אחרת: "וסמנין ומורסין עם חשיכה" (מער"ק). (10) לקלוט את הצבע. (11) (מסכת שבת דף יז עמוד ב). דוד גדול שמרתיחים מים וצבע על האש. (12) אגודות של פשתן מנופץ ונותנים אותן לתנור כדי שיתלבנו. (13) בנוסחה אחרת: "משתהים (דפוס ויניציאה). (14) בבית הבד היו קורות ששימשו לסחיטת הזיתים, שנכתשו לפני כן, על מנת להוציא את שמנם; בראש הקורה היו טוענים (מעמיסים) מערב שבת משאות למען יכבירו וילחצו על הזיתים והשמן היה זב כל השבת. (15) אבל עגולה לשימוש בגת הלוחצת על הענבים להוציא מהם את היין. (16) לפני כניסת הערב. (17) שאין אדם מצוה על שביתת כליו בשבת, אם הוא אינו עובד, כמבואר בהלכה א'.

ג. מִנִּיחִין קְדֵרָה עַל גְּבִי הָאֵשׁ, אוֹ בְּשֵׁר בַּתַּנּוּר אוֹ עַל גְּבִי גָחִלִים, וְהֵן מִתְבַּשְּׁלִים וְהוֹלְכִין כָּל הַשָּׁבָת; וְאוֹכְלִין אוֹתָהּ בְּשָׁבָת. וְיֵשׁ בְּדָבָר זֶה דְּבָרִים שֶׁהֵן אֲסוּרִין¹⁸, גִּזְרָה שָׁמָּה יִחְתָּה בְּגָחִלִים¹⁹ בְּשָׁבָת.

(18) כמבואר בהלכה ד'. (19) (מסכת שבת דף לו עמוד ב) ישכח שהיום שבת ויגרוף את הגחלים להבעירם לשם בישול התבשילים ויתחייב משום "לא תבערו אש ביום השבת", ומשום מבשל בשבת. ראה להלן פרק ט'.

ד. בִּיצֵד? תַּבְשִׁיל שֶׁלֹּא בָשָׁל כָּל צָרְכּוֹ²⁰ וְחָמִין שֶׁלֹּא הוּחַמוּ כָּל צָרְכָן, אוֹ תַּבְשִׁיל שֶׁבָשָׁל כָּל צָרְכּוֹ וְכָל זְמַן שֶׁמִּצְטַמֵּק²¹ הוּא יָפָה לוֹ - אֵין מְשִׁהִין אוֹתוֹ עַל גְּבִי הָאֵשׁ בְּשָׁבָת, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהֵנַח מִבְּעוֹד יוֹם, גִּזְרָה שָׁמָּה יִחְתָּה בְּגָחִלִים כְּדִי לְהַשְׁלִים בִּשּׁוּלוֹ אוֹ כְּדִי לְצַמְקוֹ. לְפִיכָּה, אִם גָּרַף הָאֵשׁ²², אוֹ שֶׁפֶסֶה²³ אֵשׁ הַכִּירָה בְּאֶפֶר אוֹ בְּנִעְרַת פֶּשֶׁתִּין הַדָּקָה²⁴; אוֹ שֶׁעֲמָמוּ²⁵ הַגָּחִלִים, שֶׁהֲרִי הֵן כְּמִכְסוֹת בְּאֶפֶר; אוֹ שֶׁהִסְקָה בְּקֶשׁ אוֹ בְּגִבְבָּא²⁶ אוֹ בְּגִלְלֵי בְּהֵמָה דָּקָה, שֶׁהֲרִי אֵין שָׁם גָּחִלִים בּוֹעֲרוֹת - הֲרִי זֶה מִתֵּר לְשִׁהוֹת עָלָיָה; שֶׁהֲרִי הִסִּיחַ דַּעְתּוֹ מִזֶּה הַתַּבְשִׁיל, וְאֵין גּוֹזְרִין שָׁמָּה יִחְתָּה בָּאֵשׁ.

(20) (מסכת שבת דף לח עמוד ב) רבינו פוסק כדעת חכמים (מסכת שבת דף לו עמוד ב) שאסור לשהות על גבי כירה

חומו רב משל כירה. (32) פסולת זיתים אחרי שנכחט מהם
השמן. (33) להשעין קדירה בצד הכירה שתתחמם.

כָּסֶה; מִפְּנֵי שֶׁהֵבִילָן חֵם בְּיוֹתֵר. וְכָל שֶׁאֵין מִחְזִירִין
עָלָיו, אֵין סוֹמְכִין לוֹ בְּשִׁבְתָּהּ.⁴⁵

(40) כמבואר בהלכה ח. (41) אבל לתוכה בכל עניין אסור
(מסכת שבת דף לו עמוד א) שכיוון שהיא שם בתוכה כדרך
שמבשלים בה תדיר, נראה כמבשל (רשב"א ור"ן) וכירות
שלנו שאין להם תוך וחלל, אלא הן פשוטות, ותוכן וגבן
אחד הוא, מותר להחזיר להן (שלטי הגיבורים). (42) ראה
למעלה הלכה ד. (43) במסכת שבת דף לח עמוד ב בשם
אביי: "לא אמרו שמותר אלא שדעתו להחזיר, אבל אין
דעתו להחזיר אסור אפילו עורן בידו". ויש אומרים: "לא
אמרו שאם הניחו על הקרקע אסור אלא שאין דעתו
להחזיר, אבל דעתו להחזיר אפילו הניחו על הקרקע מותר"
ורבינו לא הביא כלל חילוק זה, והטור (סימן רנג) פסק
כלשון הראשון. (44) שאז בטלה שהייה ראשונה.
וכשמחזירה הרי הוא כמושיב בתחילה על הכירה בשבת
שאסור. (45) אין משענים את התבשיל על יד האש.
והראשונים חולקים על הגדרה זו, כי סמיכה קלה מחזרה.

יא. אָסוּר לְהִכְנִיס מִגֶּרֶפָּה⁴⁶ לְקִדְרָה⁴⁷ בְּשִׁבְתָּהּ וְהִיא
עַל הָאֵשׁ⁴⁸ לְהוֹצִיא מִמֶּנָּה בְּשִׁבְתָּהּ; מִפְּנֵי שֶׁמִּגִּיס⁴⁹
בָּהּ, וְזֶה מִצְוַת הַבְּשׂוּל הוּא, וְנִמְצָא בְּמִבְשֵׁל בְּשִׁבְתָּהּ.
וּמִתֵּר לְהַחְזִיר מִפִּירָה לְכִירָה⁵⁰, אֲפִלּוּ מִפִּירָה
שֶׁהֵבִילָה מוּעָט לְכִירָה שֶׁהֵבִילָה מִרְבָּה; אֲבָל לֹא
מִפִּירָה לְטַמְיָנָה⁵¹, וְלֹא מִטַּמְיָנָה לְכִירָה.

(46) מסכת ביצה דף לד עמוד א ומסכת שבת דף יח עמוד
(ב) כף ששואבים ומעריבים בה המאכל. (47) שיש בה
תבשיל שלא נתבשל כל צורכו. (48) לדעת בעל ה"כסף
משנה" אין הכוונה דווקא כשעומדת על האש, אלא העיקר
הוא אם היא רותחת, אפילו העבירה מן האש. (49) בוחש
ומערב את התבשיל. (50) (תלמוד ירושלמי מסכת שבת
פרק ד' הלכה ג'): אמר רבי אלעזר בשם רבי הושעיא משרת
הייתי את רבי חייא הגדול, והייתי מעלה לו חמין מדייטי
התחתונה לדייטי העליונה, ומחזירים לכירה. (51) (תלמוד
ירושלמי שם) טמינת מאכלים בתנור או בדבר אחר לשמור
על חומם, וראה להלן פרק ד דין הטמנה.

יב. לֹא יִמְלֹא אָדָם קִדְרָה עֲסָסִית⁵² וְתַרְמוּסִין⁵³, או
חֲבִית שֶׁל מַיִם, וְיִתֵּן לָתוֹךְ⁵⁴ הַתַּנּוּר עָרֵב שִׁבְתָּהּ עִם
חֲשִׁכָה וְיִשְׂפָּה אוֹתָן. שֶׁאֵלּוּ וְכָל פִּיּוּצָא בָּהֶן, אֶף-עַל-
פִּי שֶׁלֹא בָשְׁלוּ כָּל עָקֵר, כִּתְּבִשֵׁל שֶׁלֹא בָשַׁל כָּל
צָרְפוֹ הֵן; מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן צָרִיכִים בְּשׂוּל הַרְבֵּה, וְדַעְתּוֹ
עָלֶיהָ לְאֶחָלָן לְאֶלְתֵּר⁵⁵, וּלְפִיכָּה אָסוּר לְשִׂהוּתָן
בְּתַנּוּר. וְאִם עֶבֶר וְשִׂפָּה - אָסוּרִין עַד מוּצָאֵי שִׁבְתָּהּ,
וְיִמְתִּין בְּכִדִּי שְׂוִיעָשׁוֹ.⁵⁶

(52) מסכת שבת דף יח עמוד ב) גרגרי תבואה כתושים
מעט, למאכל. (53) צמח בתרמיל, שגרגריו דומים לפולים
והם מרים, ראה מסכת ביצה דף כח עמוד א "כתורמוס הזה
ששולקין אותו שבע פעמים ואוכלים אותו בקינוח סעודה".
(54) בזה אין חילוק בין תנור, כירה וכופח. (55) כך פירש
רבינו טעם הברייתא (מסכת שבת דף יח עמוד ב) שמשם

ח. תְּבִשִׁיל חֵי שֶׁלֹא בָשַׁל כָּלָל, או שֶׁבִשֵׁל כָּל צָרְפוֹ
וּמִצְטָמֵק וְרַע לוֹ - מִתֵּר לְשִׂהוּתוֹ עַל גְּבִי הָאֵשׁ בֵּין
בְּכִירָה וְכִפְח בֵּין בְּתַנּוּר. וְכֵן כָּל תְּבִשִׁיל שֶׁבִשֵׁל וְלֹא
בָשַׁל כָּל צָרְפוֹ, או בָשַׁל כָּל צָרְפוֹ וּמִצְטָמֵק וְיִפָּה
לוֹ³⁴, אִם הִשְׁלִיךְ לָתוֹכוֹ אֶבֶר חֵי סְמוּךְ לְבֵין
הַשְּׂמֻשׁוֹת - נִעְשָׂה הַכֹּל כִּתְּבִשִׁיל חֵי, וּמִתֵּר
לְשִׂהוּתוֹ³⁵ עַל הָאֵשׁ אֶף-עַל-פִּי שֶׁלֹא גִרָף וְלֹא כִסָּה;
מִפְּנֵי שֶׁפֶּכֶר הִסִּיתָ דַּעְתּוֹ מִמֶּנּוּ, וְאֵינוֹ בָּא לְחַתוֹת
בְּגָחִילִים.

(34) שאסר רבינו להשהות למעלה על גבי כירה שאינה
גרופה וקטומה, ותנור אפילו בגרופה וקטומה. (35) (מסכת
שבת דף יח עמוד ב) אפילו נתן בו דבר שאפשר לו
להתבשל מבעוד יום, כירק וכיוצא בו, מותר, כיוון שעשה
מעשה המוכיח שמסיח דעתו ממנו, יזכור ולא יבוא לחתות
בגחלים ולהבעירן ("כסף משנה" מדברי רבינו בפירוש
המשניות).

ט. כָּל תְּבִשִׁיל שֶׁאָסוּר לְשִׂהוּתוֹ³⁶, אִם עֶבֶר וְשִׂפָּה
אוֹתוֹ - אָסוּר לְאֶחָלוֹ עַד מוּצָאֵי שִׁבְתָּהּ³⁷, וְיִמְתִּין בְּכִדִּי
שְׂוִיעָשׁוֹ³⁸. וְאִם שְׂכָחוֹ: אִם תְּבִשִׁיל שֶׁלֹא בָשַׁל כָּל
צָרְפוֹ הוּא - אָסוּר עַד מוּצָאֵי שִׁבְתָּהּ, וְאִם תְּבִשִׁיל
שֶׁבִשֵׁל כָּל צָרְפוֹ הוּא וּמִצְטָמֵק וְיִפָּה לוֹ - מִתֵּר
לְאֶחָלוֹ מִיָּד בְּשִׁבְתָּהּ³⁹.

(36) כמבואר למעלה בהלכות ד, ה, ז. (37) כך היא שיטת
רבינו בדברי התלמוד (מסכת שבת דף לח עמוד א) ששאלו:
שכח קדירה על גבי כירה ובישלה בשבת מהו? ושאלה
שנייה: עבר ושהה מאי? מי קנסוהו רבנן? והראב"ד השיג
עליו, ומבאר עבר ושהה בשוגג. וכך אמרו שם: "בתחילה
היו אומרים, המבשל בשבת בשוגג יאכל, במזיד לא יאכל,
וכן הדין בשוכח. משרבו משהין במזיד ואומרים שכחים אנו
- חזרו וקנסו על השוכח". (38) במוצאי שבת ימתין במשך
זמן שיוכל לעשות אותה המלאכה, וטעמו של רבינו כדי
שלא ישתכר כלום ממלאכתו בשבת ולא יבוא להקל לעשות
כן בפעם אחרת. ורש"י נתן טעם לדבר: "שלא ייהנה
ממלאכת השבת" (מסכת שבת דף יח עמוד ב). (39) כבר
ביארנו בהלכה ד דעת כמה פוסקים שאם נתבשל כמאכל
בן דרוסאי מותר אף לכתחילה להשהותו.

י. כָּל שֶׁמִּתֵּר לְשִׂהוּתוֹ עַל גְּבִי הָאֵשׁ⁴⁰, כְּשֶׁנִּטְוִלִים
אוֹתוֹ בְּשִׁבְתָּהּ - אָסוּר לְהַחְזִירוֹ לְמָקוֹמוֹ. וְאֵין מִחְזִירִין
לְעוֹלָם אֲלֹא עַל גְּבִי⁴¹ פִּירָה גְּרוּפָה אוּ מְכֻסָּה, או
בְּכִירָה וְכִפְח שֶׁהִסְקוּ בְּקֶשׁ וּגְבֻכָּא⁴². וְהוּא, שֶׁלֹא
הֵנִיחַ הַקִּדְרָה עַל גְּבִי הַקֶּרֶקֶע⁴³; אֲבָל מִשְׁהִנִּיחָה עַל
גְּבִי קֶרֶקֶע - אֵין מִחְזִירִין אוֹתָהּ⁴⁴, וְאֲפִלּוּ עַל גְּבִי
פִּירָה גְּרוּפָה אוּ מְכֻסָּה. וְאֵין מִחְזִירִין לְתַנּוּר וְלֹא
לְכִפְח שֶׁהִסְקוּ בְּגַפְתָּ אוּ בְּעֵצִים, אֶף-עַל-פִּי שֶׁגִּרָף אוּ

לְאֶכְלָהָ⁶⁸. וְאִם נִשְׁאָרוּ אַחֵר כֵּן עַל הָאֵשׁ בְּשֶׁפֶת עֵד
שֶׁיֵּצֵאוּ הָרֶבֶה - מִתֵּרֶם⁶⁹, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמִצְטָמֵק וְרַע לוֹ;
שָׁאֵם יַחְתָּה - יִחְרֹף אוֹתָהּ, שֶׁעַל גּוֹף הָאֵשׁ הֵם. וּמִפְּנֵי
זֶה מְנִיחִין מְגֻמָּר תַּחַת הַפְּלִים עִם חֲשֻׁכָה⁷⁰; שָׁאֵם
יַחְתָּה בְּגָחָלִים - יִשְׂרָף הַמְּגֻמָּר וַיַּעֲשֶׂן הַפְּלִים.

(מסכת שבת דף יט עמוד ב) צלי הוא על האש ממש,
שלא באמצעות כלי, ולפיכך נשתנה דינו מבישול המבואר
למעלה. (66) כאן אין הבדל בין בשר שור ועז לגדי הרך.
(67) משני הצדדים, אבל אם נצלו רק מצד אחד לא מועיל
(מסכת מנחות דף נז עמוד א, ראה להלן פרק ט הלכה ה).
(68) במסכת שבת דף כ עמוד א מבואר שהכוונה היא
כמאכל "בן דרוסא" שהוא לדעת רבינו להלן בפרק ט כחצי
בישול, ולדעת רש"י כשליש בישולו. (69) משנה במסכת
שבת שם. (70) (מסכת שבת דף יח עמוד ב) מבואר
למעלה בהלכה ב, וכאן בא לומר שאין בו גם הגזירה של
שמא יחתה.

יז. הָא לְמִדָּתָהּ, שֶׁפֶל דְּבָר שֶׁאֵינוּ אוֹסְרִין בְּעֵינֵינוּ זֶה -
אֵינוּ אוֹסֵר מִשּׁוּם שֶׁהוּא נַעֲשֶׂה בְּשֶׁפֶת⁷¹, אֲלֵא גִזְרָה
שֶׁמָּא יַחְתָּה בְּגָחָלִים. לְפִיכָף אֵין נוֹתְנִין צִמְר
לִיזְרָה⁷², אֲלֵא אִם כֵּן הִיתָה עֲקוּרָה מֵעַל הָאֵשׁ; שֶׁמָּא
יַחְתָּה בְּגָחָלִים. וְהוּא, שֶׁיִּהְיֶה פִּיהָ טוֹחַ בְּטִיט; שֶׁמָּא
יִגִּיס בָּהּ מִשְׁחָשְׁכָה⁷³.

(71) שכבר נתבאר למעלה בהלכה א, שאין אדם מצוה על
שבייתת כליו בשבת. (72) ראה למעלה בהלכה ב.
(73) (מסכת שבת דף יח עמוד ב) ויש הבדל בין קדירה
ליורה, בקדירה אם נתבשל המאכל עד שראוי לאכילה
דהיינו חצי בישול, לא גזרו בו שמא יחתה, אבל גבי יורה
אף אם יש שהות ביום שייקלט הצבע, גזרו בה שמא יחתה
כדי שייקלט היטב (אורח חיים סימן רנב).

יח. אֵין נוֹתְנִין אֶת הַפֶּת בַּתֵּנּוֹר עִם חֲשֻׁכָה, וְלֹא
תִּרְרָה⁷⁴ עַל גְּבִי הַגָּחָלִים, אֲלֵא בְּדִי⁷⁵ שֶׁיִּקְרָמוּ⁷⁶ פְּנִיָּה
שֶׁהֵם⁷⁷ מְדַבְּקִים בַּתֵּנּוֹר אוֹ בְּאֵשׁ⁷⁸. וְאִם נִשְׁאָרוּ
אַחֲרֵיכֶן עַד שֶׁיִּגְמְרוּ אֶפְיָתָן - מִתֵּרֶם; שָׁאֵם יַחְתָּה -
יִפְסִיד אוֹתָהּ. וְאִם נָתַן סְמוּךְ לַחֲשֻׁכָה, וְחֲשֻׁכָה וְעֵדִין
לֹא קָרְמוּ פְּנִיָּה: אִם בְּמִזִּיד - אוֹסֵר לְאָכַל מִהֵן עַד
מוֹצָאֵי שָׁבֶת, וְיִמְתִּין בְּכִדִּי⁷⁹ שֶׁיַּעֲשֶׂוּ; וְאִם בְּשׁוּגָג -
מִתֵּר לוֹ לְרֹדוֹת⁸⁰ מִמֶּנָּה מִזֶּזֶן שְׁלֹשׁ סְעֻדוֹת שֶׁל
שָׁבֶת⁸¹. וְכִשְׁהוּא רוֹדָה - לֹא יוֹדָה בְּמִרְדָּה⁸² בְּדֶרֶךְ
שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בְּחֹל⁸³, אֲלֵא בִּסְכִין וְכִיּוֹצֵא בָּהּ.

(74) (מסכת שבת דף יט עמוד ב ודף כ עמוד א) עוגה דקיקה
אפוייה על גבי גחלים. (75) שישפיקו לקרום לפני השבת.
(76) קרימה - התהוות קרום קשה מסביב ללחם ולעוגה,
וכשפורסים אותם ואין חוטים נמשכים מהם הגיעו לשיעור
של "נִקְרָמוּ פְּנִיָּה" (תוספות מסכת מנחות דף עז עמוד ב).
(77) בנוסח דפוס ויניציא: "שאינן מודבקין בתנור". אולם
במסכת שבת דף יט עמוד ב במשנה כתוב: "כדי שיקרמו
פניה מבעוד יום" רבי אליעזר אומר, כדי שיקרום התחתון

מקור דין זה, אבל רש"י ורוב הראשונים, וגם הטור בכללם,
סוברים אחרת, "מפני שאלו צריכים בישול רב ולא יספיק
להם הלילה - הראייה מתורמוס, שצריכים לבשלו שבע
פעמים - וחוששים שמא יחתה למהר בישולם (טור סימן
רנד), ורבינו נימק ביאורו, משום שבברייתא השווה דין זה
שלא ימלא חבית של מים לחממם בתוך התנור, משמע
שדומים למים שאין צריכים בישול רב, ולדבריו התורמוס
נתבשל כבר שש פעמים ועכשיו מבשלים אותו בפעם
השביעית (ב"ח). (56) ראה למעלה בהלכה ט.

יג. תֵּנּוֹר שֶׁנָּתַן לְתוֹכוֹ כֶּשֶׁר מִבְּעוֹד יוֹם וְשָׁהָה אוֹתוֹ
בְּשֶׁפֶת: אִם בְּשׂוֹר גְּדִי⁵⁷ הוּא וְכִיּוֹצֵא בוֹ - מִתֵּר; שָׁאֵם
יַחְתָּה בְּגָחָלִים - יִתְחַרֵּף הַכֶּשֶׁר, שֶׁאֵינוּ צָרִיף אֲלֵא
חֲמִימוֹת הָאֵשׁ בְּלִבָּד⁵⁸. וְאִם כֶּשֶׁר עֵז אוֹ כֶּשֶׁר שׂוֹר
הוּא⁵⁹ - אוֹסֵר; שֶׁמָּא יַחְתָּה בְּגָחָלִים לְבָשְׁלוֹ. וְאִם
טַח פִּי הַתֵּנּוֹר בְּטִיט - מִתֵּר; שָׁאֵם בָּא לְפִתָּה הַתֵּנּוֹר
וְלַחְתוֹת - תִּפְסֵס הָרוּחַ, וְיִתְקַשֶּׁה הַכֶּשֶׁר וְיִפְסֵד,
וַיַּצְטִיג הַתֵּנּוֹר וְיִפְסִיד הַכֶּשֶׁר⁶⁰.

(57) בשר גדי ועוף מנותח, רך וממהר להתבשל. (58) זוהי
שיטת רבינו בהלכה זו (מסכת שבת דף יח עמוד ב) וראה
בטור סימן רנג. (59) שצריך בישול הרבה. (60) בנוסח
התימנים חסרות המלים: "ויפסיד הבשר".

יד. וְכֵן פֶּל דְּבָר שֶׁהָרוּחַ מִפְּסִידָת אוֹתוֹ, אֵין גּוֹזְרִין
עָלָיו שֶׁמָּא יִגְלָהוּ וְיַחְתָּה. וּמִפְּנֵי זֶה נוֹתְנִין אוֹנִיין⁶¹
שֶׁל פִּשְׁתָּן לְתוֹךְ הַתֵּנּוֹר עִם חֲשֻׁכָה, שָׁאֵם גִּלְהוּ -
יִפְסְדוּ.

(61) הלכה זו כדעת בית הלל (מסכת שבת דף יז עמוד ב),
שאין אדם מצוה על שבייתת כליו בשבת, וכבר נזכרה בפרק
זה הלכה ב' וכאן בא ללמדנו שגם משום שמא יחתה לא
גזרו מכיוון שהרוח מפסידתם (מסכת שבת דף יח עמוד ב).

טו. נָתַן גְּדִי שְׁלֵם לְתוֹךְ הַתֵּנּוֹר - הָרִי הוּא כְּכֶשֶׁר עֵז
אוֹ כְּכֶשֶׁר שׂוֹר, וְאוֹסֵר לְשִׁהוֹתוֹ, שֶׁמָּא יַחְתָּה
בְּגָחָלִים, אֲלֵא אִם כֵּן טַח הַתֵּנּוֹר. וּמִתֵּר לְשִׁלְשֵׁל⁶²
כְּבֶשׂ הַפֶּסַח לַתֵּנּוֹר עִם חֲשֻׁכָה⁶³, וְאַף-עַל-פִּי שֶׁאֵינוּ
טַח, מִפְּנֵי שֶׁבִּגְדֵי חִבּוּרָה⁶⁴ זְרִיזִים הֵן.

(62) (מסכת שבת דף כ עמוד א) תנורים שלהם היו כקדירה
בלי שוליים, המחוברת בטיט לארץ ומשלשלים (מורידין)
את הצלי בשלשלת או בשפוד לתוכו. (63) כשחל ערב
פסח בערב שבת, ואף שהקרבן קרוב פסח דוחה שבת,
כמבואר במסכת פסחים דף סו עמוד א מהכתוב (חומש
במדבר פרק ט, פסוק ב): "ויעשו בני ישראל את הפסח
במועדו" - במועדו, ואפילו בשבת, בכל זאת כל מלאכה
שאפשר לעשותה מערב שבת אינה דוחה את השבת, לכן
הוצרכו להוריד את הכבש לתוך התנור לפני שיעריב.
(64) הנמנים לאכול יחד את קרבן הפסח זריזים הם ונזהרים
מלעשות איסור.

טז. אֵין צוֹלִיין⁶⁵ כֶּשֶׁר⁶⁶ וְכִצֵּל וְכִיּוֹצֵא עַל גְּבִי הָאֵשׁ,
אֲלֵא בְּדִי שֶׁיֵּצֵאוּ⁶⁷ מִבְּעוֹד יוֹם וְיִהְיֶה רְאוּיין

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שלישי כ"ט טבת - ספר זמנים - הלכות שבת

מותר מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

19 **פְּעָעִים, וְצָרִיף שְׁתַּעְלָה פֶּהָן שְׁלֵהֶבֶת מֵאֲלִיָּה קֶדֶם**
20 **הַשַּׁבָּת⁹⁴.**

93) סלים עשויים מלולבים והאור נאחז בהם בקושי.
94) (מסכת שבת דף כ עמוד א).

21 **כב. מְדוּרָה שֶׁל זָפֶת⁹⁵ או שֶׁל גְּפְרִית⁹⁶, או שֶׁל רֶכֶב⁹⁷**
22 **או שֶׁל קִירָה⁹⁸, או שֶׁל קֶשֶׁ⁹⁹ או שֶׁל גִּבְבָּא¹⁰⁰ - אֵינוֹ**
23 **צָרִיף לְהִדְלִיק רֶבֶה¹⁰¹ קֶדֶם הַשַּׁבָּת, מִפְּנֵי שֶׁהָאֵשׁ**
24 **מְדַלֶּקֶת אוֹתָם בְּמַהֲרָה.**

95) שרף שחור, קל להישרף שעושים מעצים. 96) חומר שריפה הנמצא באדמה וגוונו כתום. 97) משקע שמנונית. 98) שעווה. 99) גבעול השיבולת שממנו עושים תבן (הנדרש לחתיכות דקות). 100) ענפים דקים יבשים. 101) מסכת שבת דף כ עמוד ב בברייתא, ושם נזכרו עוד מיני עצים הבורעים מיד כשנאחז בהם האור, ואין צריך להדליק בהם רובם.

יום שלישי כ"ט טבת ה'תשע"ח

פרק רביעי

1) כלל בו דיני ההטמנה, ואף הם מערב שבת, שלא הותר להטמין את החמין בשבת כמבואר שם. ומה שהותר בדומה לזה בשבת מבואר שם.

25 **א. יֵשׁ דְּבָרִים, שְׂאֵם טָמֵן פֶּהָן הַתְּבַשִּׁיל² - הוּא**
26 **מִתְחַמֵּם, וּמוֹסִיפִין בְּבִשּׁוּלוֹ פְּעִי הָאֵשׁ. כְּגוֹן: הַגִּפְתִּי³**
27 **וְזָבֵל⁴ וּמִלַּח וְסִיד וְחֹל, או זִגִּין⁵ וּמוֹכִין⁶ וְעֹשְׂכִים -**
28 **בְּזִמְן שִׁשְׁלִשְׁתָּן⁷ לַחִים, וְאַפְלוֹ⁸ מִחֲמַת עֶצְמָן.**
29 **וְדְבָרִים אֵלּוּ נִקְרְאִין דְּבַר הַמוֹסִיף הַבֵּל⁹. וְיֵשׁ דְּבָרִים,**
30 **שְׂאֵם טָמֵן פֶּהָן הַתְּבַשִּׁיל - יִשְׁאָר בְּחַמִּימוֹתָו בְּלֶבֶד; וְאִיִּנָּן מוֹסִיפִין לוֹ בִּשּׁוּל, אֲלֹא מוֹנְעִין אוֹתוֹ**
31 **מִלְּהַצִּטָּן¹⁰. כְּגוֹן: זִגִּין וּמוֹכִין וְעֹשְׂכִים וְכַשֵּׁין,**
32 **וּכְסוֹת וּפְרוֹת וְכַנְפֵי יוֹנָה¹¹ וְנִצְרֶת הַפִּשְׁתָּן¹² וְנִסְרֶת**
33 **חֲרָשִׁים¹³ וְשִׁלְחִין¹⁴ וְגִיז צֶמֶר. וְדְבָרִים אֵלּוּ נִקְרְאִין**
34 **דְּבַר שְׂאֵינוֹ מוֹסִיף הַבֵּל.**
35

2) לאחר שנתבשל התבשיל, אם רוצה להטמינו כדי לשמור חומו, מכסה את הקדרה כולה בדבר המחממה, וזה נקרא: הטמנה (שבת מח.). 3) הפסולת הנשארת אחר סחיטת השמן מן הזיתים, מחממת כמו האש: בנוסח אחר: זפת ('מעשה רוקח'). בתלמוד נשאלת השאלה, אם אותו הדין רק בפסולת של זיתים, או גם בשל שומשמן, ורבינו סתם, ופסק לחומרא לכלול שניהם (כסף-משנה). 4) שמדשנים בו את השדה להגדיל כחו. 5) קליפת הענבים. ובמשנה (שבת מז:) תנן "ולא בתבן ולא בזגין ולא במוכין ולא בעשבים" וכן הוא בדברי רבינו בפירוש המשניות. וכאן השמיטו רבינו. ואין לתלות בטעות סופר, שהרי כתב "בזמן ששלשתן" ומדברי המגיד-משנה נראה שבקצת ספרי רבינו היה כתוב גם "תבן", ואעפ"כ כתב "ששלשתן". וצריך לומר שתבן בכלל עשבים (ראה בספר 'מעשה רוקח'). 6) כל דבר רך כצמר או פקיעי בגדים. 7) זגין מוכין

שלה, ושואלים בגמרא "תחתון שלצד התנור, או תחתון שלצד האור"? ומשיבים מדברי רבי אליעזר "כדי שיקרמו פניה המודבקין בתנור". ורבינו בפירוש המשניות כתב ואין הלכה כרבי אליעזר, ולדבריו מתאים נוסח דפוס ויניציא "שאין מודבקין בתנור", אבל ממה שהגמרה סוברת שרבי אליעזר מפרש דברי התנא הראשון נראה כנוסח שלנו "שהם מודבקין בתנור". 78) המלים "או באש" מוסבות ל"חררה" ולא ל"תנור", (ראה למעלה) - בית יוסף סימן רנד. 79) מבואר למעלה בהלכה ט. 80) הוצאת הלחם מהתנור נקראת רדייה. 81) (מסכת שבת דף קיז עמוד ב) וראה להלן בפרק כג, הלכה כא. 82) כלי שהאופה מוציא בו את הכיכרות מהתנור. 83) בתנורים שלנו שאין בהם רדייה שהפת מונחת בשולי התנור, מותר להוציא אף יותר משלוש סעודות בסכין או בדבר אחר (אורח חיים בשם רבינו ירוחם).

1 **יט. עוֹשֶׂה אֶדָם מְדוּרָה⁸⁴ מִכָּל דְּבַר שִׁינְצָה⁸⁵ - בֵּין**
2 **עַל גְּבִי קֶרֶקַע בֵּין עַל גְּבִי מְנוֹרָה⁸⁶ - וּמְדַלֶּקֶה**
3 **מִבְּעוֹר יוֹם, וּמִשְׁתַּמֵּשׁ לְאוּרָה או מִתְחַמֵּם כְּנִגְדָּה⁸⁷**
4 **בַּשַּׁבָּת. וְצָרִיף שִׁינְדִּלִּיק רַב הַמְדוּרָה קֶדֶם חֲשֻׁכָה, עַד**
5 **שִׁתְּהָא שְׁלֵהֶבֶת עוֹלָה מֵאֲלִיָּה קֶדֶם הַשַּׁבָּת. וְאִם לֹא**
6 **הִדְלִיק רֶבֶה - אִסּוּר לְהַנּוֹת בָּהּ בַּשַּׁבָּת; גִּזְרָה שְׂמָא**
7 **יִתְּתָה בָּהּ וְיִגִּיד הָעֲצִים, כְּדִי שְׁתַּעְלָה הַשְּׁלֵהֶבֶת. וְאִם**
8 **הִדְלִיק עֵץ יְחִידִי - צָרִיף לְהִדְלִיק רַב עֲבִיו וְרַב הַקָּפוֹ**
9 **מִבְּעוֹר יוֹם.**

84) (מסכת שבת דף כא עמוד א) שורפים עצים להאיר או להתחמם כנגדם. 85) אפילו מחמרים שאין מדליקין בהם נרות שבת לפי שאינם דולקים יפה, וכשיהא אור הנר אפל, ישכח שהיום שבת ויבעיר או יטה אותם (ראה להלן פרק ה הלכות זח), מותר לעשות בהם מדורה, כיוון שההיסק רב, אין חשש שיבעיר או שיטה (רש"י). 86) רה להלן פרק ה הלכה ז 87) מסכת שבת דף כ עמוד א.

10 **כ. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים⁸⁸? בְּגִבּוּלִין⁸⁹; אֲבָל בְּמִקְדָּשׁ**
11 **- מֵאֲחִיזִין⁹⁰ אֶת הָאוּר בְּעֲצִים בְּמִדּוּרַת בֵּית הַמּוֹקֵד⁹¹**
12 **עַם חֲשֻׁכָה, וְאִין חוֹשְׁשִׁין שְׂמָא יִתְּתָה בְּגִחִלִּים;**
13 **שֶׁהַפְּהִנִים זְרִיזִין⁹² הֵן.**

88) שצריך להדליק רוב המדורה לפני שבת. 89) כל המקומות חוץ למקדש. 90) מדליקים (מסכת שבת דף כ עמוד א). 91) בית גדול בצד העזרה, בצפונה מבחוץ בין העזרה והחיל בנוי כיפה, ונקרא בית המוקד (בית הבחירה פרק ה הלכה ה), ושם הייתה מדורה גדולה מעצים שמרבים להבה כדי שיתחממו בה הכוהנים, ההולכים בשעת עבודה יחפים על רצפה של שיש. 92) ולא יבואו לחתות הגחלים.

14 **כא. הִיתָה מְדוּרָה שֶׁל קָנִים או שֶׁל גִּרְעִינִין - אֵינוֹ**
15 **צָרִיף לְהִדְלִיק הָרֵב; אֲלֹא בִּינּוֹ שֶׁהִתְחִיל פֶּהָן הָאֵשׁ**
16 **קֶדֶם הַשַּׁבָּת, מִתָּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ; מִפְּנֵי שֶׁהָאֵשׁ**
17 **נִתְּלִית פֶּהָן בְּמַהֲרָה, וְאֵינוֹ צָרִיף לְחַתּוֹת. לְפִיכָךְ, אִם**
18 **אָגַד הַקָּנִים או הַגִּרְעִינִין בְּחוֹתְלוֹת⁹³ - הֲרִי הֵן**

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לחמם את הצונן). אמרו להם חכמים: אם (הוחם) בשבת, הרי הוא כחמין שהוחמו בשבת ואסורין ברחיצה ובשתיה".

ג. וכן מן הדין היה לטמן התבשיל בדבר שאינו מוסיף הכל בשבת עצמה; אבל אסור חכמים דבר זה, גזירה שמה נטמין ברמץ¹⁸, ויהיה בו ניצוצות של אש, ונמצא חותה בגחלים¹⁹. לפיכך אסור להטמין דבר חם בשבת ואפילו בדבר שאינו מוסיף הכל.

(18) אפר חם. (19) כך הדין לפי נוסח רבינו והגאונים בשבת לד: שהבאנו בהלכה הקודמת. אבל לפי הנוסח שלנו, באה הגמרא לתת טעם, למה אסור להטמין בדבר המוסיף הכל, מערב שבת. "מפני מה אמרו: אין טומנין בדבר המוסיף הכל ואפילו מבעוד יום?" - גזירה שמה נטמין ברמץ ויבוא לחתות הגחלים שבתוכו בשבת. (20) אפילו תבשיל שנתבשל כל צרכו, אסור להטמין בשבת, ואם טמן בדבר שאינו מוסיף הכל, לא נאסר התבשיל על ידי כך.

ד. ספק חשכה ספק אינה חשכה²¹ - מתר לטמן את דבר חם. ומתיר לטמן את דבר הצונן בשבת בדבר שאינו מוסיף²², כדי שלא יצטנן ביותר או כדי שתפוג²³ צנתן. חמין שטמנן מערב שבת ונתגלו בשבת - מתיר לכסותן, שהרי אינו מוסיף. ומתיר להחליף הכסוי בשבת²⁴. כיצד? נוטל כסות ומניח בנפי יונה, או נוטל בנפי יונה ומניח הכסות.

(21) שבת לד, ע"א. הוא זמן בין השמשות. (22) שבת נא, ע"א. (23) שתחלש. (24) שם. לדעת בעל 'מגיד משנה' לא התיר רבינו אלא להחליף את הכיסוי הגרוע בטוב ממנו, אבל לא להוסיף על הכיסוי, ונראה שמפרש מה שכתב רבינו "שהרי אינו מוסיף": שהרי אינו מוסיף על הכיסוי. והכסף משנה כתב שאין הכרע בדברי רבינו, שאפשר שיותר ראוי לאסור להחליף הכיסוי בטוב ממנו ממה שראוי לאסור להוסיף כיסוי על כיסוי, ומכיון שמותר להחליף כל-שכן שמותר להוסיף. ולפי דבריו, צריך לפרש מה שכתב רבינו "שהרי אינו מוסיף": שהרי אינו מוסיף הכל, שבזה אם נתגלה אסור לכסות מעיקר הדין (למעלה ה"ב).

ה. פנה התבשיל או המים החמין מפלי לכלי אחר - מתיר²⁵ להטמין הכלי האחר בשבת בדבר שאינו מוסיף²⁶, כמו הדבר הצונן. שלא אסור להטמין בשבת אלא דבר חם שהוא בכלי ראשון²⁷ שנתבשל בו, אבל אם פנה - מתיר.

(25) שבת נא, ע"א. יתיב (ישב) רבי ואמר: אסור להטמין את הצונן. אמר לפניו ר"י ב"ר יוסי: אבא התיר להטמין את הצונן. אמר (רבי): כבר הורה זקן (שמותר להטמין). וכן אמרו שם: רב נחמן אמר לדרו עבדו: הטמן לי את הצונן! והקפיד רבי אמי עליו. והקשו שם, מה הטעם שהקפיד, הרי אמרו מותר להטמין את הצונן? והשיבו: הוא סבר, אדם חשוב שאני (שלאדם חשוב אסור להטמין). אולם הפוסקים לא חלקו בכך, והתירו גם לאדם חשוב להטמין את הצונן,

ועשבין. וראה למעלה בדין תבן. (8) בתלמוד (שבת מט.) מסופקים אם לחים מחמת עצמם או מחמת דבר אחר, וכתב הר"ף שמסקנת הגמרא: לחים מחמת עצמן. וכן כתב רבינו בפירוש המשנה. אלא שלדעת מפרשים אחרים זו היא קולא שלא אסרו אלא לחים מחמת עצמם שמחממים יותר (רש"י והרא"ש) ואילו לדעת רבינו היא חומרא שלחים מחמת דבר אחר מחממים יותר, ולפיכך כתב "לחים ואפילו מחמת עצמם" (ב"י סי' רנז). (9) האד העולה מגוף חם. וכאן מובנו: חום. (10) שבת מט. (11) והוא-הדין שאר ניצוצות, אלא שכנפי יונה היו מצויות יותר משל עופות אחרים (הרמ"א באור"ח סי' רנז). (12) הנושר מהפשתן כשחובטים אותו. (13) הדק הנופל מתחת המסור של הנגר בשעת הנסירה. (14) עור בהמה שנפשט ממנה בעוד השערות עליה.

ב. מן הדין היה, שטומנין בדבר המוסיף הכל מבעוד יום וישאר התבשיל טמון בשבת, שהרי משהיה על גבי האש בשבת; אבל אסור חכמים להטמין בדבר המוסיף הכל מבעוד יום, גזירה שמה תרתי תהיה הקדירה בשבת, ויצטרף לגלותה עד שתגיה הרתיתה, ויחזור ויכסה בשבת, ונמצא טמון בדבר המוסיף הכל בשבת, שהוא אסור¹⁵. לפיכך מתיר להטמין בדבר המוסיף הכל בין השמשות¹⁶; שסתם קדירות בין השמשות כבר רתחו ונחו מבעבוען, וכיון שגחו - שוב אינן רותחין¹⁷.

(15) הלכה זו - האוסרת להטמין בערב שבת בדבר המוסיף הכל, ומתירה בבין השמשות - נובעת מנוסח הרמב"ם בתלמוד (שבת לד): "אמר רבא: מפני מה אמרו: אין טומנין בדבר המוסיף הכל, ואפילו מבעוד יום? - גזירה שמה ירתיח (ופירש רבינו בפירוש המשניות: אם נתיר מבעוד יום, שמה תרתיח הקדירה בשבת, ויצטרף לגלותה עד שתגיה, ושוב יכסה, ונמצא עושה עכשיו בשבת הטמנה חדשה באיסור). אמר לו אביי: אי הכי (אם כך) בין השמשות נמי (גם) נגזור? אמר לו: סתם קדירות בין השמשות רותחות הן (כבר רתחו ונחו ולא מרתחים עוד)" וכן נוסח הר"ף והגאונים. אולם גדולי הראשונים השיגו עליהם: תמה על עצמך, בערב שבת אסור ובין השמשות מותר? ונוסח שלנו בתלמוד הוא: "מפני מה אמרו, אין טומנין בדבר שאינו מוסיף הכל, משחשיכה (בשבת)? - גזירה שמה ירתיח (ופירש רש"י: שמה ימצא קדירתו צוננת קודם הטמנה, וירתיחנה, ונמצא מבשל בשבת). אי הכי, בין השמשות נמי נגזור (ויהא אסור להטמין גם מבעוד יום מטעם זה)? אמר לו: - סתם קדירות רותחות הן בין השמשות (שעכשיו נגמר ביכולן, ואין מקום לגזור)" וזוהי שיטת ההלכה. (16) זמנו המדויק: ראה להלן פרק ה, הלכה ד. (17) ואם עבר וטמן בדבר המוסיף הכל בערב שבת, שהיתה קדירתו צוננת ונתחממה על ידי זה, אסורה אף בדיעבד (אור"ח סי' רנז). ובמשנה (שבת לח): מסופר: "מעשה שעשו אנשי טבריה, והביאו (מבעוד יום) סילון (צינור) לתוך אמה (תעלה) של חמין (מחמי טבריה כדי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וכל שפינהו לקדרה אחרת, אף החמין חשובים כצונן לענין זה, כלשון רבינו "כמו דבר הצונן". (26) אבל בדבר המוסיף הבל - אסור בכל ענין. (27) אם הוא רותח עד שהיד סולדת בו (משנה ברורה סי' רנו); ושיעור יד סולדת בו: שכריסו של התינוק נכוית בו (או"ח סי' שיח) ויש להחמיר בחום של 40% צלזיוס ולמעלה.

ו. מניחין מחם²⁸ על גבי מחם בשבת, וקדירה²⁹ על גבי קדירה, וקדירה על גבי מחם, ומחם על גבי קדירה³⁰, וטח פיהם בפצק; לא בשביל שיוחמו, אלא בשביל שיעמדו על חמם. שלא אסרו אלא להטמין בשבת, אבל להניח פלי חם על גבי פלי חם כדי שיהיו עומדין בתמימותן - מותר. אבל אין מניחין פלי שיש בו דבר צונן על גבי פלי חם בשבת, שהרי מוליד בו חם בשבת³¹. ואם הניחו מבפערב - מותר, ואינו פטומן בדבר המוסיף.

(28) כלי נחשת לחמם בו מים. (29) של חרס. (30) שבת נא, ע"ב. כנוסח רש"י בשם התוספתא, וכן נוסח הרי"ף והרא"ש. אבל לפנינו בגמרא: "אבל לא קדירה ע"ג מחם ולא מחם ע"ג קדירה", ובאמת ברמב"ם כ"י ובמעשה רוקח" לא נמצאת פיסקא אחרונה זו. (31) שבת מח, ע"א. ושם: "אולודי קא מוליד", וכן צריך להיות גם בדברי רבינו "שהרי מוליד בו חום בשבת" וכן הוא בדפוס רומי.

יום רביעי א' שבט ה'תשע"ח

פרק חמישי

(1) כלל בו דיני הדלקת הנר, ואף הוא מערב שבת, ושם נתבאר דיני השמנים והפתילות. ונמשך לזה מה שאסור לעשותו בשבת, גזירה שמא יסתפק מן השמן בשבת, או שהוא מקרב כיבוי הניצוצות. ונמשך לזה מה שאסור לעשותו בשבת, גזירה שמא יטה או יכבה או יבעיר. ונסתים הפרק בסיום משפט ערב שבת בתקיעות שהיו תוקעין להבדיל העם ממלאכה בכל ערב שבת.

א. הדלקת נר בשבת אינה רשות - אם רצה מדליק ואם רצה אינו מדליק; ולא מצוה שאינו חייב לרדף אחריה עד שיעשנה, כגון ערובי חצרות³ או נטילת ידים לאכילה⁴; אלא זה חובה⁵. ואחד אנשים ואחד נשים חייבין להיות⁶ בבתיהן נר דלוק⁷ בשבת. אפילו אין לו מה יאכל - שואל על הפתחים⁸, ולוקח שמן ומדליק את הנר; וזה בכלל ענג שבת. וחייב לברך⁹ קודם הדלקה: ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו¹¹ להדליק נר של-שבת. בדרך שמברך על פל הדברים שהוא חייב בהם מדברי סופרים¹².

(2) שבת כה, ע"א: "הדלקת נר בשבת חובה", וברש"י: "כבוד שבת הוא שאין סעודה חשובה אלא במקום אור". ובמדרש תנחומא (מצורע) תנו רבנן: "מנין שחייב אדם להיות זריז ומזורז בהדלקת הנר? שנאמר: וקראת לשבת

עונג (ישעיה נח, יג) זו הדלקת הנר". ובתלמוד מובא על הפסוק: "המאכילך מן במדבר... למען ענותך" (דברים ח, טז): אינו דומה מי שרואה ואוכל, למי שאינו רואה ואוכל, וברש"י: "באכילת מן טועם כל המינים ואינו רואה אלא מן" (יומא עד:). ה"ענינו" שבאכילת המן היה שטעמו טעם מאכל שלא ראהו, וכ"כ במדרש אבכיר (זרע אברהם לב"ר פי"א אות א') "ויענך וירעיבך וגו' מאכנן להדלקת נרות בליל שבת, שהאוכל ואין רואה מה שאוכל, אינו שבע ואינו עונג". אולם גם אם אינו רוצה לאכול חייב בהדלקת הנר, שהרי דרשו (שם) על הכתוב: "ותזנת משלום נפשי" (איכה ג, יז) אמר רבי אבהו: זו הדלקת הנר בשבת", וביאר רש"י: הנר - הוא שלום בית, "כי במקום שאין נר, אין שלום, מפני שהולך באפילה ונכשל". (3) חצר שיש בה שכנים הרבה, אסור מדברי סופרים לטלטל בה, עד שיתערבו במאכל אחד שמניחין אותו מערב שבת (הל' עירובין פ"א ה"ו), וזוהי מצות עירוב; אך אם אינו רוצה לטלטל בחצר בשבת, אינו צריך לעשות עירוב. (4) שאם אינו רוצה לאכול פת, אינו צריך ליטול ידיו. (5) אף אם אינו אוכל, כדברי רבינו: "אפילו אין לו מה יאכל", ובסוף פ"ג מהל' שביית עשור, מובא: "אם חל יום הכיפורים בשבת, חייבין הכל להדליק בכל מקום, שהדלקת נר בשבת חובה", אף שאסור לאכול, ראה למעלה באות א. (6) בנוסח אחר: "חייבין להניח נר בבתיהן בשבת. אין לו" (כת"י אברבנאל). (7) לפי זה, עיקר המצוה שיהא דלוק ולא שמעשה ההדלקה היא המצוה. ואם כן אם היתה דלוקה לפני זמן ההדלקה אינו חייב לכבותה ולחזור ולהדליקה, וכמו כן אם הדליקה וכבתה מבעוד יום, זקוק הוא לחזור ולהדליקה (ועיין 'תוספות' שבת כה: ד"ה חובה, ובפסקי רבינו אליהו מלונדריש לסדר זרעים עמ' לא הערה 13). (8) שהרי אפילו בנר חנוכה - אם אין לו, שואל על הפתחים (רמב"ם פ"ד חנוכה ה"ב) כל-שכן להדלקת נר שבת שהיא קודמת לנר חנוכה (שם ה"ד) - "לקראת שבת" עמוד יט הערה 2. (9) בתלמוד בבלי, לא נמצאת ברכה זו. ויש מביאים כן מהירושלמי (או"ח ח"ב סי' י"א). ויש סוברים שאין מברכין ('תוספות' שם). (10) כי כל המצוות מברך עליהן קודם עשייתן (הל' ברכות פ"א). אבל ה'מרדכי' כתב (בפרק במה מדליקין) שאם תברך קודם ההדלקה, הרי היא כאילו קיבלה שבת בפירוש ואסורה להדליק, לכן תברך אחר ההדלקה, וכן המנהג. וכתב רבינו ירוחם "כדי שתהא (הברכה) עובר (קודם) לעשייתה, לא יהנה ממנה עד לאחר הברכה. ומשימים את היד לפני הנר אחר ההדלקה ומברכים, ואחר כך מסלקים היד, וזה נקרא עובר לעשייה" (רמ"א סי' רסג). ואשת הגאון רבי פאלק הכהן בעל "דרישה ופרישה" חידשה הלכה חדשה: ביום-טוב שמותר להדליק נר, תברך ואחר-כך תדליק כדין כל מצוות שמברכים לפני עשייתה. וכתב על זה בעל 'מגן אברהם' (סי' רסג) שלא חילקו חכמים בברכות, לברך פעם קודם עשייתה ופעם אחריה, אלא כיון שבשבת מוכרחים לאחר את הברכה עד לאחר ההדלקה, הוא-הדין גם ביום-טוב, והביא ראייה מברכת נטילת ידים (או"ח סי' קנח): "נהגו שלא לברך עד אחר הנטילה, משום שלפעמים אין ידיו נקיות (ואסור להוציא שם שמים מפיו), תיקנו כן בכל פעם של נטילת ידים (גם

1 ו. מניחין מחם²⁸ על גבי מחם בשבת, וקדירה²⁹ על
2 גבי קדירה, וקדירה על גבי מחם, ומחם על גבי
3 קדירה³⁰, וטח פיהם בפצק; לא בשביל שיוחמו,
4 אלא בשביל שיעמדו על חמם. שלא אסרו אלא
5 להטמין בשבת, אבל להניח פלי חם על גבי פלי חם
6 כדי שיהיו עומדין בתמימותן - מותר. אבל אין
7 מניחין פלי שיש בו דבר צונן על גבי פלי חם
8 בשבת, שהרי מוליד בו חם בשבת³¹. ואם הניחו
9 מבפערב - מותר, ואינו פטומן בדבר המוסיף.

(28) כלי נחשת לחמם בו מים. (29) של חרס. (30) שבת נא, ע"ב. כנוסח רש"י בשם התוספתא, וכן נוסח הרי"ף והרא"ש. אבל לפנינו בגמרא: "אבל לא קדירה ע"ג מחם ולא מחם ע"ג קדירה", ובאמת ברמב"ם כ"י ובמעשה רוקח" לא נמצאת פיסקא אחרונה זו. (31) שבת מח, ע"א. ושם: "אולודי קא מוליד", וכן צריך להיות גם בדברי רבינו "שהרי מוליד בו חום בשבת" וכן הוא בדפוס רומי.

יום רביעי א' שבט ה'תשע"ח

פרק חמישי

(1) כלל בו דיני הדלקת הנר, ואף הוא מערב שבת, ושם נתבאר דיני השמנים והפתילות. ונמשך לזה מה שאסור לעשותו בשבת, גזירה שמא יסתפק מן השמן בשבת, או שהוא מקרב כיבוי הניצוצות. ונמשך לזה מה שאסור לעשותו בשבת, גזירה שמא יטה או יכבה או יבעיר. ונסתים הפרק בסיום משפט ערב שבת בתקיעות שהיו תוקעין להבדיל העם ממלאכה בכל ערב שבת.

א. הדלקת נר בשבת אינה רשות - אם רצה מדליק ואם רצה אינו מדליק; ולא מצוה שאינו חייב לרדף אחריה עד שיעשנה, כגון ערובי חצרות³ או נטילת ידים לאכילה⁴; אלא זה חובה⁵. ואחד אנשים ואחד נשים חייבין להיות⁶ בבתיהן נר דלוק⁷ בשבת. אפילו אין לו מה יאכל - שואל על הפתחים⁸, ולוקח שמן ומדליק את הנר; וזה בכלל ענג שבת. וחייב לברך⁹ קודם הדלקה: ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו¹¹ להדליק נר של-שבת. בדרך שמברך על פל הדברים שהוא חייב בהם מדברי סופרים¹².

(2) שבת כה, ע"א: "הדלקת נר בשבת חובה", וברש"י: "כבוד שבת הוא שאין סעודה חשובה אלא במקום אור". ובמדרש תנחומא (מצורע) תנו רבנן: "מנין שחייב אדם להיות זריז ומזורז בהדלקת הנר? שנאמר: וקראת לשבת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כבתה נרו של עולם (=גרמה מיתה לאדם הראשון) שכתוב נר אלקים נשמת אדם (משלי כ'), לפיכך תשמור מצות נר". (18) בגמרא (שבת לד.) אמרו: "אף-על-גב דאמרו רבנן שלשה דברים צריך אדם לומר בתוך ביתו ערב שבת עם חשיכה כו' הדליקו את הנר - צריך למימרינהו בניהותא (צריך לאמרם בנחת)". [ורבינו השמיט זאת מספרו כאן, מפני שעיקרו של דבר הוא מחמת הכלל שאמרו חכמים בסדר הנהגת האדם בביתו: "אל יטיל אדם אימה יתירה בתוך ביתו" (וכן מפורש בשאלות פרשת תצוה סימן סג, וכן נראה בגיטין ו:)] והביאו רבינו בפס"י מהל' אישות הי"ט: "ולא יטיל עליה (=על אשתו) אימה יתירה ויהיה דיבורו עמה בנחת"].

- ד. מִשְׁתַּשְׁקַע¹⁹ הַחֲמָה²⁰ עַד שְׁיִרְאוֹ שְׁלֹשָׁה²¹ כּוֹכָבִים¹³
 בִּינּוֹנִים, הוּא הַזְמַן הַנִּקְרָא "בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת" כָּל¹⁴
 מְקוֹם. וְהוּא סֶפֶק מִן הַיּוֹם סֶפֶק מִן הַלַּיְלָה. וְדָנִין¹⁵
 בּוֹ לְהַחֲמִיר בְּכָל מְקוֹם. וּלְפִיכָף אֵין²² מְדַלִּיקִין²³ בּוֹ.¹⁶
 וְהַעוֹשֶׂה מְלָאכָה בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת בְּעֶרֶב שַׁבָּת וּבְמוֹצָאֵי¹⁷
 שַׁבָּת בְּשׁוּגָג - חֵיב חֲטָאת מִכָּל מְקוֹם. וְכוֹכָבִים אֵלוֹ¹⁸
 - לֹא גְדוֹלִים הַנִּקְרָאִים בְּיוֹם, וְלֹא קְטָנִים שְׁאֵין נִרְאִין¹⁹
 אֵלָּא פְּלִילָה, אֵלָּא בִּינּוֹנִים. וּמִשְׁיִרְאוֹ שְׁלֹשָׁה כּוֹכָבִים²⁰
 אֵלוֹ הַבִּינּוֹנִים - הֲרִי זֶה לַיְלָה וְדָאִי.²¹

(19) שבת לד: (20) בפסחים צד. אמרו: "משקיעת החמה עד צאת הכוכבים (מהלך) ארבעה מילין" ובשבת לה. מובא משתשקע החמה עד הלילה מהלך שלשת רבעי מיל, ולא ארבעה מילין? - בסתירה זו עסקו גדולי הראשונים, רבינו-תם סובר (ב'תוספות' פסחים שם) שיש שני מיני שקיעות: א) "התחלת" שקיעה - משגוף השמש מתכסה מעינינו. ומאז עד יציאת שלשה כוכבים, מהלך ארבעה מילין, וזמן שלשת מילין ורבע (מתוך ארבעת מילין אלו) הוא ודאי יום, ב) "סוף שקיעת החמה, שאז מתחיל בין השמשות שהוא ספק יום ספק לילה, ונמשך בזמן מהלך שלשת רבעי מיל עד יציאת ג' כוכבים. וכן פסקו בשו"ע. אבל פוסקים אחרים, וביניהם הגאון רבי אליהו מוילנא, סוברים שעם התחלת השקיעה, מיד בין השמשות. ואת הסתירות שבין השיעורים מיישבים באופן אחר (שיעור מיל הוא לדעת השו"ע "אר"ח סי' תנט) - 18 דקות, לדעת הרמב"ם בפירוש המשניות פסחים פ"ג מ"ב - 24 דקות, ולדעת אחרונים (22 דקות). (21) שבת לה, ע"ב. (22) שמא הוא לילה וקדש עליו השבת ואסור להדליק נר. (23) בהל' שביתת עשור פ"א ה"ו, מובא: "צריך להוסיף מחול על הקודש בכניסתו וביציאתו" ביום הכיפורים כמבואר ביומא פא: ודעת הראשונים ובכללם הר"ף והרא"ש, שכמו כן מצות-עשה מן התורה להוסיף מחול על הקודש באיסור עשיית מלאכה, בכניסת שבת וביציאתה, וזמן תוספת זה קודם בין השמשות כשעדיין יום ודאי, אבל בין השמשות אינו נחשב לתוספת, שהרי אסור במלאכה מספק, שמא הוא כבר לילה.

- ה. פְּתִילָה²⁴ שְׁמַדְלִיקִין בָּהּ לְשַׁבָּת²⁵, אֵין עוֹשִׂין²²
 אוֹתָהּ מְדַבֵּר שְׁהָאוֹר מְסַכְסַכָּת²⁶ בּוֹ, כְּגוֹן²⁷: צֶמֶר²³

כשידיו נקיות) (וכן ב'תוספות' פסחים ז:), אבל הגאון רבי יחזקאל לנדא בעל 'נודע ביהודה' הצדיק את חידושה של האשה הנזכרת, ואמר כי היא אשה אשר "נשאה לבה אותה בחכמה", כי רק כשנוסח הברכה הוא אחיד, כמו גבי נטילת ידים לא חילקו חכמים לברך פעם לפני עשייתה ופעם אחריה, אבל גבי הדלקה יש נוסח שונה ביום-טוב מבשבת, לכן בשבת - אחר ההדלקה, וביו"ט לפני. (11) "והיכן ציונו (כיון שהוא מדברי סופרים) - ? בתורה, שכתוב בה: "אשר יאמרו לך תעשה" (דברים יז, יא). נמצא ענין הדברים ופירושה כך הוא: אשר קדשנו במצותיו, שצויה בהן (במצוות התורה) לשמוע לאלו (החכמים) שציונו להדליק נר, וכן שאר המצות שהן מדברי סופרים (הל' ברכות פ"א ה"ג). וזה לשון רבינו בפ"א מהל' ממרים: "כל מי שאינו עושה כהוראתם (של חכמים) עובר בלא-תעשה, שנאמר: "לא תסור מכל הדברים אשר יגידו לך", אחד (בין) דברים שלמדו אותם מפי השמועה, והם תורה שבעל-פה, ואחד דברים שלמדום מפי דעתם באחת מן המדות שהתורה נדרשת בהן, ונראה בעיניהם שדבר זה כך הוא, ואחד דברים שעשאו סייג לתורה ולפי מה שהשעה צריכה להם, והן הגזירות והתקנות והמנהגות, כל אחד ואחד מאלו השלשה דברים מצוה לשמוע להם (לחכמים), הרי הוא אומר: "על פי התורה אשר יורוך", אלו התקנות הגזירות והמנהגות, שיוור בהן לרבים, כדי לחזק הדת ולתקן העולם" (12). ראה למעלה פ"א ה"ג.

- ב. מִתֵּר¹³ לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בְּנֵר שֶׁל שַׁבָּת. וְהוּא, שְׁלֹא יֵהָא¹
 הַדָּבָר צָרִיף עֵינֵי הַרְבֵּה; אֲבָל דָּבָר שְׁצָרִיף לְדָקְדָק²
 בְּרִאיוֹתוֹ - אֲסוּר לְהַבְחִינוֹ לְאוֹר הַנֵּר, גְּזֵרָה שְׁמָא³
 יִטָּה.¹⁴

(13) מפני שנהר חנוכה אסור להשתמש לאורו (פ"ד מהלכות חנוכה הלכה ו') הוצרך לכתוב שנהר שבת מותר להשתמש בו. וגם הגאונים כתבו כן בתשובותיהם (אוצר הגאונים חלק התשובות סימן כא) "כשאמרו חכמים שלא לקרוא בנר של שבת לא משום קדושה אלא שמא יטא". (14) יטה הנר להביא השמן לפי הפתילה כדי שידלק יפה, ונמצא מבעיר בשבת ועובר על "לא תבערו אש ביום השבת".

- ג. הַמְדָּלִיק צָרִיף לְהַדְלִיק מִבְּעוֹד יוֹם, קֹדֶם שְׁקִיעַת⁵
 הַחֲמָה. וְנִשְׁיִם מִצְוֹת¹⁵ עַל דָּבָר זֶה יוֹתֵר מִן⁶
 הָאֲנָשִׁים¹⁶, לְפִי שֶׁהֵן מִצְוִיּוֹת בְּפִתִּים, וְהֵן הַעֲסוּקוֹת⁷
 בְּמִלְאכָת הַבֵּית¹⁷. וְאִף-עַל-פִּיכָן צָרִיף הָאִישׁ⁸
 לְהַזְהִירָן¹⁸, וְלִבְדֹק אוֹתָן עַל פֶּךָ, וְלֹמַר לָהֶן וּלְאִנְשֵׁי⁹
 בֵּיתוֹ עֶרֶב שַׁבָּת קֹדֶם שְׁתַּחֲשֹׁף: הַדְּלִיקוּ אֶת הַנֵּר.¹⁰
 סֶפֶק חֲשֵׁכָה וְנִכְנֵס הַשַּׁבָּת, סֶפֶק לֹא נִכְנֵס - אֵין¹¹
 מְדַלִּיקִין.¹²

(15) כן הוא במשנה (שבת לא:): "על שלש עבירות נשים מתות בשעת לידתן, על שאינן זהירות בנדה בחלה ובהדלקת הנר [לכבוד שבת]". (16) ולפיכך, אם ירצה הבעל להדליק בעצמו - האשה קודמת (ב"ח סי' רסג). (17) ובמדרש נתחומא (פ' מצורע) אמרו: "ולמה נמסרה מצות הדלקת הנר לאשה? אמר הקדוש-ברוך-הוא: היא

- 1 וְשַׁעֲרֵי 28 וּמִשְׁעָרֵי 29 וְצִמְרֵי הָאֶרֶץ 30 וּפְשְׁתָן שְׁלֹא נִפְּץ 31
2 וְסִיבֵי 32 שֶׁל דָּקֵל וּמִיגֵי הָעֵץ הָרְפִים 33 וְכִיּוּצָא בִּהְיוֹן 34;
3 אֲלֹא מִדְּבַר שֶׁהָאֹר נִתְּלִית בּוֹ, כְּגוֹן: פְּשֵׁתָה נְפוּצָה
4 וּבִגְדֵי שֶׁשׁ וְצִמְרֵי גִפְּן 35 וְכִיּוּצָא בִּהְיוֹן. וְהַמְדְּלִיק צָרִיךְ
5 שִׁידְלִיק בְּרֹבֶכָה 36 הִיּוּצָא מִן הַפְּתִילָה.

(24) שבת כא, ע"א. חוט כפול שנותנין בשמן להדליק נר.
(25) אבל ליום טוב - מותר, שישנו בברייתא (שבת כד):
"כל אלו שאמרו אין מדליקין בהן בשבת, מדליקין בהם
ביום-טוב", כי אין מקום לגזור "שמא יטה" כיון שהבערה
מותרת ביום-טוב, כמבואר להלן בהל' שביתת יו"ט פ"א
ה"ד. (26) האש נאחזת בנר בקפיצות, ואינה בוערת בבת
אחת, ומפני שאינה דולקת יפה, חוששים שמא יטה השמן
אל הפתילה ויתחייב משום מבעיר בשבת. (27) משנה
(שבת כ:): "במה מדליקין, ובמה אין מדליקין". (28) שבת
כ, ע"ב: "הוסיפו על אלו (שבמשנה) של צמר ושל שער".
(29) בלשון המשנה "כלך": בנוסח 'מעשה רוקח' חסרה
המלה 'ומשי'. (30) בלשון המשנה "לכש". (31) שלא
נזקה מפסולת. ובלשון המשנה "חוסין". (32) חוטי הקרום
הפנימי של עץ התמר. (33) בנ"א: הדקים 'מעשה רוקח'.
(34) ששנו במשנה ואינם מצויים בזמננו. (35) במשנה שבת
(כז): תנן: "כל היוצא מן העץ אין מדליקין בו אלא פשתן".
ופירש"י: "אין מדליקין בו לעשות פתילה - מצמר גפן",
אבל ה'תוספות' שם ד"ה כל היוצא, כתבו שמעשים בכל
יום שמדליקין בצמר גפן משום שצמר גפן מין זרעים הוא
ואינו עץ (ובדבר פשתן, עיין שם ב'תוספות' מה שכתבו
בוה). (36) שבת כ, ע"ב. והטעם הוא שמא תכבה ויביא
להטות בשבת (תוס' רי"ד כ"י). וה'לבוש' כתב כדי שתהא
שלהבת עולה יפה מיד עם סילוק ידו, כמו בהדלקת המנורה
שכתוב בה "להעלות נר תמיד" ואף-על-פי שכן הוא
שבכמה דברים שוה הדלקת נר לשבת כהדלקת המנורה
במקדש ('לקראת שבת' עמוד יב) - בגמרא שם נראה
כהטעם הראשון (שהקשו שם לרבי יוחנן דעצים של בכל
אין צריכין רוב: השתא פתילה אמר עולא המדליק צריך
שידליק ברוב, היוצא עצים - מיביעא).

ח. שָׁמֶן 47 שֶׁמְדְּלִיקִין בּוֹ לְשִׁבְתָּהּ, צָרִיךְ שִׁיּהָא נִמְשָׁף
אֲחֵר הַפְּתִילָה. אֲבָל שָׁמֶנִּין שְׁאִין נִמְשָׁכִין אֲחֵר
הַפְּתִילָה, כְּגוֹן: זֶפֶת 48 וְשַׁעֲרָה 49 וְשָׁמֶן קִיקִי 50 וְאַלְיָה 51
וְחֶלְבֵי 52 - אֵין מְדְּלִיקִין בִּהְיוֹן. וּמִפְּנֵי מָה אֵין מְדְּלִיקִין
בַּפְּתִילוֹת שְׁאִין הָאֹר נִתְּלִית בִּהְיוֹן וְלֹא בַּשְּׁמָנִים שְׁאִין
נִמְשָׁכִים אֲחֵר הַפְּתִילָה? גִּזְרָה שְׁמָא יִהְיֶה אֹר הַנֵּר
אֶפֶס, וְיִטָּה 53 אוֹתָהּ בְּשַׁעֲרָה שִׁישְׁתַּמֵּשׁ לְאוֹרָה.

(47) משנה (שבת כ:): במה מדליקין, ובמה אין מדליקין.
(48) שרף שחור, קל להשרף שעושים מעצים ידועים.
(49) דונג, חומר כתום הנוצר על-ידי הדבורים. (50) שמן
עשוי מפרי עץ הקיקיון. (51) זנב כבשים שמנים.
(52) חלב משומן החי, המתהווה על הקרומים.
(53) ויתחייב משום מבעיר. ובפירוש המשניות, כתב רבינו
(שבת פרק ב) שאם ידליק בשמנים אלה "ייהא אור הנר
חלוש וחשוך ויניחנו ויצא, וזה אסור, לפי שהעיקר אצלנו:
הדלקת נר בשבת חובה", וכן פירש ריב"ן ב'תוספות ישנים'
(שבת כא). וראה למעלה הערה ר'.

ט. חֶלְבֵי 54 שֶׁהִיתִיכִי 55 וְקִרְבֵי דָגִים שֶׁנִּמְחוּ - נוֹתֵן
לְתוֹכָן שָׁמֶן כֵּל שֶׁהוּא וּמְדְּלִיק 56. אֲבָל שָׁמֶנִּין שְׁאִין
מְדְּלִיקִין בִּהְיוֹן, אֲפֹלוּ עִרְבֵן בַּשְּׁמָנִים שֶׁמְדְּלִיקִין בִּהְיוֹן 57
- לֹא יִדְלִיק, מִפְּנֵי שְׁאִין נִמְשָׁכִין 58.

(54) שבת כא. (55) באור. (56) שלפי הדין, מדליקים
באלו שנמשכים אחר הפתילה. ורק חכמים אסרו, גזירה
שמה ידליק בחלב שאינו מהותך וקרבי דגים שלא נימחו,
אבל אם עירב בהם שמנים שמדליקים בהם - לא גזרו.
(57) למעלה בהלכה ח. (58) בגמרא שם (כ"י אוקספורד)
בענין עירב שמן כשר בפסול: "אין מדליקין - לפי שאינו
נדלקין".

י. אֵין 59 מְדְּלִיקִין בְּעֵטָרִין 60, מִפְּנֵי שֶׁרִיחוֹ רַע 61; שְׁמָא
יִנְיָחוּ וְיִצָּא, וְחוּבָה עָלָיו לִישֹׁב לְאוֹר הַנֵּר 62. וְלֹא
בְּצִירֵי 63, מִפְּנֵי שֶׁרִיחוֹ טוֹב; שְׁמָא יִקַּח מִמֶּנּוּ מֶן

ו. הַפּוֹרֵךְ דָּבָר שֶׁמְדְּלִיקִין בּוֹ עַל גִּבֵּי דָבָר שְׁאִין
מְדְּלִיקִין בּוֹ: אִם לְהַעֲבֹת הַפְּתִילָה, כְּדִי לְהוֹסִיף
אוֹרָה - אֲסוּר 37; וְאִם לְהַקְשׁוֹת הַפְּתִילָה, כְּדִי שֶׁתֵּהָא
עוֹמֶדֶת וְלֹא תִשְׁתַּלְשַׁל 38 לְמַטָּה - מִתֵּר 39.

(37) שבת כא, ע"א. אף שעל-ידי הכריכה, האור נאחז יפה
בפתילה ומאיר, ולא יבוא להטות - גם כן אסור, שמא ידליק
בפתילה הגרועה לבדה. (38) תיפול. (39) שבת כא, ע"א:
"רבן שמעון בן גמליאל אומר: של בית אבא היו כורכין
פתילה על גבי אגר (שהוא פסול לפתילה) ומדליקין".
ומדברי רבינו משמע, שכורכם ביחד ומותר להדליקם, כיון
שכוונתו להעמיד הפתילה ולא להוסיף אורה. אבל רש"י
פירש: "שלא היו מדליקין האגוז, אלא סומך עליו הפתילה
שלא תטבע בשמן". ומחשבתו ניכרת מתוך מעשיו, שכוונתו
רק להעמיד הפתילה.

ז. נוֹתֵנִין גְּרִיגֵרִי 40 שֶׁל מֶלַח 41 וְגִרִּים 42 שֶׁל פוֹל 43 עַל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 הנר⁶⁴. ועוד, מפני שהוא עף⁶⁵. ולא בנפט לבן,
2 ואפילו בחל; מפני שהוא עף, ויבא לידי סכנה.
- 59 שבת כד: (60) פסולת הזפת המשמשת למאור.
(61) ביותר, אבל "נפט" שלנו ו"גז" שדרך העולם להדליק בהם, אף שריחם רע במקצת, אבל מכיון שלא יניחם ויצא מותר להדליק בהם ('משנה ברורה' סי' רסד). (62) "שאלו את פי מהר"מ (מרוטנבורג) אם כן, איך רגילים להניח הנר בבית ולאכול בחצר? והשיב: שהנרות לעונג נצטוו ולא לצער, ואם הוא נהנה בחצר יותר, מפני האויר או מפני הזבובים, מותר לאכול בחצר" ('הגהות מיימוניות').
(63) שבת כה, ע"ב. שרף הנוסף מעצי הקטף.
(64) "והמסתפק מן השמן שבנר, חייב משום מכבה", כמבואר להלן בפ"ב ה"ב. (65) וינדבק בכתלי הבית ומדליק את הבית" (רש"י שבת כו.) ועיין שם ב'תוספות'.
- 3 יא. מותר להדליק לבתחלה בשאר שמנים, כגון:
4 שמן צנון ושמן שמין ולפת⁶⁶ וכל פיוצא בהן. אין
5 אסור אלא אלו שמנים חכמים⁶⁷ בלבד⁶⁸.
- (66) פרי האדמה ממין הצנונות, וממינים אלה עושים שמן.
(67) שבת כו, ע"א: "רבי טרפון אומר: אין מדליקין אלא בשמן זית בלבד, עמד רבי יוחנן בן גוריון על רגליו ואמר: מה יעשו אנשי בבל שאין להם אלא שמן שומשמן, ומה יעשו אנשי אלכסנדריא שאין להם אלא שמן צנונות, ומה יעשו אנשי קפוטקיא שאין להם לא זה ולא זה אלא נפט? - אלא אין לך לאסור אלא מה שאמרו חכמים אין מדליקין". (68) בגמרא (שבת כג.) אמרו: "כל השמנים כולן יפין לנר, ושמן זית מצוה מן המובחר". אבל יש מפרשים שהמדובר בנר חנוכה ולא בנר שבת ('הגהות מיימוניות' פ"ד דחנוכה אות ה', ועיין ב'תוספות' שם ד"ה מריש, וצ"ע).
- 6 יב. לא⁶⁹ יתן אדם פלי מנגב מלא שמן על פי הנר,
7 בשביל שיהא מנוטף. ולא ימלא קערה שמן ויתננה
8 בצד הנר, ויתן ראש הפתילה לתוכה בשביל שתהא
9 שואבת. גזרה שמא יקח מן השמן שפכלי⁷⁰, שהרי
10 לא נמאס בנר⁷¹, ואסור להנות בשבת מן השמן
11 שהדלק בו, ואפילו בבתה הנר, ואפילו נטף מן
12 הנר⁷²; מפני שהוא מקצה מחמת אסור⁷³. ואם חבר
13 הפלי שיש בו השמן אל הנר בסיד ובחרסית וכיוצא
14 בהן - מותר⁷⁴.
- (69) שבת כט, ע"ב. (70) ויתחייב משום מכבה (להלן פי"ב ה"ב). (71) ולפי זה, אפילו הכלי או הקערה הם חרס, גם כן אסור (גמרא שם). (72) שבת מד, ע"א. (73) מיוחד ומוזמן לדבר איסור, כמבואר להלן פכ"ו ה": "מותר השמן שבנר ושבקערה, שהדליקו בהן באותה שבת, אסור להסתפק ממנו באותה שבת, מפני שהוא מוקצה מחמת איסור".
(74) כיון שנעשה כלי אחד "בדיל מיניה" - מרחק עצמו ממנו - משום איסור שבת.
- 15 יג. אין⁷⁵ נותנין פלי תחת הנר לקבל בו שמן בשבת,

16 שהרי מבטל הפלי מהכנו⁷⁶. ואם נתנו מבעוד יום -
17 מותר. ונותנין פלי תחת הנר בשבת לקבל בו
18 ניצוצות⁷⁷, מפני שאין בהן ממש⁷⁸, והרי לא בטלו
19 מלטלטלו. ואסור לתן לתוכו מים⁷⁹, ואפילו מערב
20 שבת, מפני שהוא מקרב פבוי הניצוצות.

(75) שבת מב, ע"ב. (76) מהכנתו, כלומר ממה שהכלי מוכן לו לעשות "ואסור מפני שהוא כסותר" (להלן פכ"ה הלכה כ"ג) שמתחילה היה מותר לטלטל הכלי, ועכשיו אסורו בטלטול מחמת השמן שבתוכו, ודומה כאילו סותר הכלי ומשברו. ורש"י פירש (שבת מב): כיון שלא יוכל עוד לטלטלו בשבת זו משום איסור מוקצה, הרי הוא כקובע לו מקום ומחברו בטיט ודומה למלאכה. (77) שבת מז, ע"ב. (78) שמיד הם כבים, ומותר לטלטל הכלי אף אחר שנפלו לתוכו הניצוצות. (79) "אבל מותר לתת מים ערב שבת בעששית שמדליק בה, כדי להגביה השמן, אם אינו מתכוון לכיבוי" (תשובת הגאונים בשם רב נטרנאי גאון).

יד. אין פולין⁸⁰ לאור הנר, ולא קורין⁸¹ לאור הנר,
22 ואפילו גבוה שתי קומות. ואפילו עשרה פתים זה על
23 גב זה והנר בעליונה - לא יקרא ולא יפלה לאורה
24 בפתחו,ה, שמא ישפח ויטה⁸². ואם היו שנים קורין
25 בענין אחד - מתריין⁸³ לקרות לפני הנר, שפך אחד
26 מהן מזכיר חברו אם שכח; אבל לא בשני ענינים,
27 שפך אחד מהן טרוד בענינו.

(80) שבת יא. יב: .. אין בודקים בגד לבער כנים ממנו.
(81) דברים שצריכים עיון רב. (82) הנר להביא השמן לפי הפתילה, כדי שידלק יפה. וזה רק בשמן ופתילה, שכל פעם צריך להטות את השמן לפתילה, אבל במאור אחר, הדולק מהתחלה עד הסוף ואין האור מתמעט עד שיכלה, אין חשש שמא יטה ('מסגרת השולחן'). (83) בספר אחד. אבל בשני ספרים אסור, שכל אחד מעיין בספרו ואינו משגיח על חברו. ומטעם זה אין אומרים פיוטים בבית הכנסת בליל יום טוב שחל בשבת, אבל ביום הכיפורים מותר, שאימת יום הכיפורים עליו, כמו גבי תינוקות בהלכה טו, אבל שאר התפילה מותר להתפלל, שהיא שגורה בפי הכל, ודומה ל"ראש הפרשה" שבהלכה טו.

טו. התינוקות⁸⁴ קורין לפני רבן לאור הנר, מפני
28 שהרב משמרן⁸⁵; אבל הוא לא יקרא, מפני שאין
29 אימתו עליו. ויש לו לראות בספר לאור הנר עד
30 שיראה ראש הפרשה שהוא צריך להקרותו, ואחר
31 כך נותן הספר בידיהם והם קוראין לפניו.
32

(84) במשנה שבת יא. "באמת אמרו, החחון רואה היכן התינוקות קורין". (85) שאימת רבם עליהם, ואין פושטים יד לנגוע בדבר אפילו בחול אלא על פי רבם; ובירושלמי שבת פ"א ה"ד יש עוד טעם, כי אין התלמידים מעוניינים להאריך את הדלקת הנר, אדרבה, הם רוצים למהר ולקצר לימודם, ולפי טעם זה מותר, אפילו אין רבם בבית.

טז. פלים⁸⁶ הדומים זה לזה, ואינן נכרין אלא בעיון⁸⁷

96 לחפור הקרקע לשם הכשרתה לזריעה. (97) ולא יחשדו בנכנסים באחרונה שעסקו במלאכה אחר התקיעות (רש"י). (98) דלת מתקפלת לחנות, שמשתמשים בה ביום להניח עליה סחורות לפני החנות, ובערב מחזירין את הסחורות לחנות, והיא משמשת כדלת לסגור בה את פתח החנות. (99) מים חמים מוכנים לשבת. (100) שבתוכם תבשילים לסעודת הלילה. (101) את הקדירות. (102) את התבשילים שיחזיקו חומם עד לסעודת מחר, ראה פרק ד. (103) כדי להוסיף מחול על הקודש.

30 כ. תקיעה ראשונה תוקע אותה במנחה¹⁰⁴.
31 והשלישית - קרוב לשקיעת החמה¹⁰⁵. וכן תוקעין
32 במוצאי שבת אחר צאת הכוכבים, להתיר העם
33 למצויה¹⁰⁶.

(104) כי העושה מלאכה בערב שבת מן המנחה ולמעלה - אינו רואה סימן ברכה (פסחים נ:), ותוקעין כדי להודיע לעם לפרוש מן המלאכה. (105) ראה למעלה הלכה ד. (106) כך היא דעת רבינו, לפי מה שאמרו (שבת קיד:): שאין תוקעין ביום-טוב שחל במוצאי שבת להודיע לעם שמותר בשחיטה, אפיה ובישול, מכיון שבתקיעת שופר יש איסור שבות, יוצא מזה שבמוצאי-שבת לחול תוקעים, כי אין חיוב או מצוה להתחיל במלאכה מיד במוצאי שבת, ורק ביום-טוב ראו צורך לתקוע - לולא היה בו איסור שבות - כדי להודיע לעם לעסוק בהכנת סעודת יום-טוב.

34 כא. יום הכפורים¹⁰⁷ שחל להיות בערב שבת - לא
35 ה"ו תוקעין¹⁰⁸; חל להיות במוצאי שבת - לא
36 תוקעין¹⁰⁹. ולא מבדילין¹¹⁰. יום טוב שחל להיות
37 בערב שבת - תוקעין¹¹¹ ולא מבדילין¹¹²; חל להיות
38 לאחר השבת - מבדילין¹¹³ ולא תוקעין.

(107) לפי מה שכתב רבינו (הל' קידוש החודש פ"ז הא') "אין קובעים לעולם ראש-חודש תשרי, לא באחד בשבת ולא ברביעי בשבת ולא בערב שבת" אם כן לא יחול אצלנו יום הכיפורים לא בערב ולא במוצאי שבת. אבל בזמן שהיו מקדשים החדשים ע"פ הראיה, היתה אפשרות שיחול יום הכיפורים בערב שבת ובמוצאי שבת (פ"ח מהלכות עירובין הלכה י'). (108) גמרא בשבת קיד: ומשנה בחולין כו: (109) משום שיום הכיפורים קדוש כשבת ואסור במלאכה. אין צורך לתקוע להבטיל העם ממלאכה. (110) אין אומרים "הבדלה", כי קדושת יום הכיפורים חמורה כקדושת השבת, ואין מבדילים אלא כשיצאים מקדושה לחול או מקדושה חמורה לקדושה קלה. (111) להבטיל ממלאכת אוכל נפש המותרת ביום-טוב ואסורה בשבת. (112) שקדושת היום הנכנס, חמורה מקדושת היום היוצא. (113) שקדושת היום היוצא חמורה מקדושת היום הנכנס.

יום חמישי ב' שבט ה'תשע"ח

פרק ששי

(1) כלל בו דיני אמירה לגוי לעשות מלאכה, ואם עשה גוי מעצמו מה דינה. ונכלל לזה שותפות הגוי ושכירותו

1 הרבה - אסור להקריבן לאור הנר ולהכחין ביניהן,
2 שמא ישפח ויטה. לפיכך, שמש שאינו קבוע, אסור
3 לו לבדק כוסות וקערות לאור הנר, מפני שאינו
4 מבידן - בין בנר של שמן זית⁸⁷, בין בנר של גפס
5 שאורו רב. אבל שמש קבוע, מתיר לו לבדק לאור
6 הנר כוסות וקערות, מפני שאינו צריך עיון הרבה.
7 ואם היה נר של שמן זית - אין מורין לו לבדק
8 ואף-על-פי שהוא מתיר, גזרה שמא יסתפק ממנו⁸⁸.

(86) שבת יב, ע"א. (87) בגמרא (שם): נזכר סתם שמן ולא שמן זית, וכן הוא בכ"י התימנים "נר של שמן". (88) שיטת רבינו ופירושו הם לפי נוסחתו בגמרא שבת שם, וכמו שכתב המגיד-משנה, וכן אמנם מפורש בפירושו של רבינו למסכת שבת ("סיני כרך ו' עמוד קטו) ועיי' רבב"ד.

9 יז. נר⁸⁹ שאחורי הדלת - אסור לפתח הדלת ולנעל
10 כדרכו, מפני שהוא מכבה⁹⁰; אלא יזהר בשעה
11 שפותח ובשעה שנועל. ואסור לפתח את הדלת
12 כנגד המדורה⁹¹ בשבת כדי שתהא הרוח מנשבת
13 בה, ואף-על-פי שאין שם אלא רוח מצויה⁹².
14 ומניחין⁹³ הנר של שבת על גבי אילן המחבר
15 לקרקע, ואינו חושש⁹⁴.

(89) שבת קכ: (90) אף שאינו מתכוין לכבותו, ודבר שאינו מתכוין מותר - ראה למעלה פרק א - כאן אסור, שוודאי יכבה, והרי הוא "פסיק רישא", תוצאה מוכרחת מפעולתו - ראה למעלה בפ"א הלכה ו. (91) מפני שהרוח המנשבת מבעירה את המדורה. ואף שאינו מתכוין לזה, חייב משום "פסיק רישא". (92) גזור בזה שמא יבוא לעשות כן כשישנה רוח שאינה מצויה. (93) שבת מה. (94) שיטלנו מן האילן אחרי שיכבה, ונמצא משתמש באילן בשבת (ראה להלן פכ"ח ה"ו), מכיון שאסור לטלטל נר שדלק בשבת אף לאחר שכבה.

16 יח. כל מדינות ועירות של ישראל תוקעין בהן שש
17 תקיעות⁹⁵ בערב שבת. ובמקום גבוה היו תוקעין,
18 כדי להשמיע כל אנשי המדינה וכל אנשי המגדש
19 שלה.

(95) שבת לה, ע"ב.

20 יט. תקיעה ראשונה - נמנעו העומדים בשדות
21 מלחרש ומלעדור⁹⁶ ומלעשות מלאכה שבשדה. ואין
22 הקורבין ושאין לפגס לעיר עד שיבואו רחוקים
23 ויפגסו כלם⁹⁷ בבת אחת. ועדין החגיות פתוחות
24 והתריסין⁹⁸ מנחין. התחיל לתקע שניה - נסתלקו
25 התריסין וננעלו החגיות. ועדין החמין⁹⁹ והקדרות¹⁰⁰
26 מנחין על גבי בירה. התחיל לתקע תקיעה שלישית
27 - סלק המסלק¹⁰¹ והטמין המטמין¹⁰² והדליקו את
28 הגירות. ושוהה כדי לצלות דג קטן או כדי להדביק
29 פת פתנור, ותוקע ומריע ותוקע, ושוהת¹⁰³.

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ג. פיצד? נכרי שהדליק את הנר - משתמש לאורו
 ישראל; ואם בשביל ישראל - אסור⁸. עשה נכרי
 כבש לירד בו מן הספינה - ירד אחריו ישראל; ואם
 בשביל ישראל - אסור. מלא מים להשקות בהמתו
 - משקה אחריו ישראל; ואם בשביל ישראל -
 אסור. לקט עשבים להאכיל לבהמתו - מניח ישראל
 בהמתו⁹ לאכל מהן. והוא, שלא יהא אותו הנכרי
 מפיר לאותו ישראל; שמה ירבה במלאכתו בשבילו,
 ונמצא עושה בשביל ישראל. וכן כל דבר שאפשר
 להרבות בו, לא יהנה בו בשבת אלא אם כן אינו
 מפירו.

8) מסכת שבת דף קכב עמוד א. 9) בברייתא (שם) "נכרי
 שליט עשבים מאכיל אחריו ישראל" ומקשה הגמרא
 מדברי רבי חנינא שאסור להעמיד בהמתו על גבי מוקצה
 שמה יקח בידו ויאכילה ונמצא מטלטל מוקצה בשבת והרי
 עשבים אלו שנלקטו בשבת מוקצים הם? ומתיר שם שאינו
 מעמידה על העשבים אלא הוא עומד מרחוק ומכוון אותה
 למקום העשבים על ידי זה שסותם דרכים אחרות לפניה.
 והרמב"ם שכתב "מניח ישראל בהמתו" בוודאי גם כן
 כוונתו היא שמניח אותה על ידי מעשה כעין זה. שאילו
 לראותה אוכלת עשבים אלו אין זה חידוש כלל וייתכן כי
 אף אם ליקט הגוי את העשבים לצורך הישראל - גם כן
 אינו מחוייב למנוע את בהמתו מלאכול מהם. וראה באורח
 חיים סימן שכה סעיף יג.

ד. אבל דבר שאין בו להרבות ולמעט, כגון גור¹⁰
 וכבש - הואיל ועשה בשביל עצמו, נהנה אחריו
 ישראל בשבת ואף-על-פי שהוא מפירו. גר הדליק
 במסכה בשבת: אם רב ישראל¹¹ - אסור להשתמש
 לאורה, שהמדליק - על דעת הרב מדליק; ואם רב
 נכרי - מתיר להשתמש לאורה; מחצה למחצה -
 אסור. נפלה דלקה בשבת, וקא נכרי לכפות - אין
 אומרים לו 'פכה' ו'אל תכבה'¹², מפני שאין
 שביטתו¹³ עלינו. וכן כל פיצא בזה.

10) "נר לאחד נר למאה" (מסכת שבת דף קכב עמוד א).
 וכמו כן "כבש לאחד כבש למאה". 11) שאינו יודעים
 אם הדליק בשביל ישראל או בשביל נכרי, או בשביל
 שניהם, ואם יש לנו הוכחה שעשה בשביל עצמו מותר אף
 ברוב ישראל (מגיד-משנה). 12) אין צריך למחות בידו.
 13) שאין אנו מצוים שישבות הנכרי בשבת (מסכת שבת
 דף קכא עמוד א).

ה. מת¹⁴ שעשו לו נכרים ארון וחקרו לו קבר
 בשבת, או הביאו לו תלילין¹⁵ לספד בהן: אם
 בצנעה - ימתין בכדי שיעשו למוצאי שבת ויקבר
 בו; ואם היה הקבר בסטרא¹⁶ גדולה והארון על
 גפיו, וכל העוברים והשבים אומרים שזה שהנכרים
 עושין עכשו בשבת לפלוני הוא - הרי זה לא יקבר
 בו אותו ישראל עולמית, מפני שהוא פרהסיא.

והשאלתו בין בשבת בין בערב שבת והמלאכה נעשית
 בשבת. ונמשך לזה ישראל שעשה מלאכה בשבת מה הוא
 או אחרים בהנאתה, לפי שדומה לזה. ונמשך לזה שכירות
 ישראל בשבת לדברים המותרים מה דינו, וכיוצא בהם.

א. אסור² לומר לנכרי לעשות לנו מלאכה בשבת,
 אף-על-פי שאינו מצוה על השבת. ואף-על-פי
 שאמר לו מקדם³ השבת, ואף-על-פי שאינו צריך
 לאותה מלאכה אלא לאחר השבת. ודבר זה אסור
 מדברי סופרים, כדי שלא תהיה שבת קלה בעיניהן
 ויבואו לעשות בעצמן.

2) במכילתא (בא פרשה ט) על הפסוק: "כל מלאכה לא
 ייעשה בהם" (שמות פרק יב, פסוק טז) "לא תעשה אתה
 ולא יעשה חברך, ולא יעשה הנכרי מלאכתך? תלמוד לומר
 כל מלאכה לא ייעשה בהם, דברי רבי יאשיה". וכתב הסמ"ג
 (במצוות לא תעשה עה) משמע מכאן שאסור לישראל לתת
 לגוי לעשות מלאכתו בין ביום טוב בין בשבת מדאורייתא,
 כי המקרא "לא ייעשה בהם" מוכיח כן; אבל הרמב"ן
 בפירושו לפסוק זה מבאר, כי אין אנו מוזהרים מן התורה
 על מלאכת נכרי בשבת, אלא שיש בה שבות מדרבנן, כמו
 שאמרנו בתלמוד: "אמירה לנכרי שבות" (מסכת גיטין דף ח
 עמוד ב), והמדרש במכילתא הוא אסמכתא (דרשה שאינה
 עיקרית), מפני שאין כוח ביד חכמים לגזור על דבר
 שמפורש היתרו בתורה, השתדלו חכמינו ז"ל בגזרם על
 השבותים לסמוך אותם למקרא, וכאן הכתוב: "לא ייעשה
 בנפעל מורה על איסור העשייה על ידי אחרים (המלבי"ם).
 רש"י (עבודה זרה דף טו עמוד ב) הראה את מקור האיסור
 בדברי קבלה (ישעיה פרק נח, עמוד יג) "אם תשיב משבת
 רגליך . . . ממצוא חפצין ודבר דבר" שלא יאמר לנכרי
 לעשות מלאכה בשבת מכיוון שהוא בכלל דיבור של חול
 שאסור בשבת. 3) "אין משלחין איגרת ביד נוכרי [=גוי]
 ערב שבת" (מסכת שבת דף יט עמוד א) וכן כתב הרא"ש
 בבבא מציעא פרק שביעי סימן ו' בשם רבינו סעדיה גאון.

ב. נכרי שעשה מלאכה מעצמו בשבת: אם בשביל
 ישראל עשה אותה - אסור⁴ להנות באותה מלאכה
 עד מוצאי שבת, וימתין⁵ בכדי שתעשה. והוא,
 שלא⁶ יהא הדבר בפרהסיא, עד שידעו בו רבים
 שדבר זה בשביל פלוני הוא נעשה בשבת. ואם
 בשביל עצמו בלבד עשה - מתיר⁷ להנות בה בשבת.

4) (מסכת שבת דף קכב עמוד א) אף לישראל אחר שלא
 נעשה בשבילו שלא ייחנה ממלאכה בשבת. 5) היינו בכדי
 שיעשה אותה המלאכה או בכדי שישעה המביא (מסכת
 ביצה דף כד עמוד ב). 6) נלמד מדין קבר להלן הלכה ה',
 ובכתב יד (מער"ק) הנוסח: "והוא שיהיה הדבר", שאין
 צורך להמתין בכדי שתעשה אלא במלאכת פרהסיא, אבל
 מכל הפוסקים משמע כנוסח שלנו. 7) מסכת שבת דף
 קכב עמוד א "מעשה ברבן גמליאל וזקנים שהיו באים
 בספינה ועשה נכרי כבש (קרש משופע לעלות ולרדת בו
 מהספינה ליבשה) לירד בו, וירדו רבן גמליאל וזקנים".

24 לֹא יֹאמַר לְנֹכְרִי לַעֲשׂוֹת לוֹ; שֶׁהֲרִי אֵינוֹ מִשְׁתַּכֵּר
25 כָּלֹם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִתְעַכֵּב לַעֲרֹב בְּכַדִּי שִׁיעֲשֶׂה דָּבָר
26 זֶה שֶׁנַּעֲשֶׂה בַשַּׁבָּת.

27 (26) ראה למעלה פרק א הלכה ג. (27) לפי טעם זה לא
אמרו להמתין בכדי שיעשו רק לאותו ישראל שבשבילו
נעשתה המלאכה, אבל לישראל אחר לא; אבל רש"י ביאר
הטעם (מסכת ביצה דף כה עמוד ב): "כדי שלא ייהנה
ישראל ממלאכת שבת או יום טוב" ולפי זה אין הבדל בין
ישראל זה או אחר, ראה הלכה ה'.

27 ט. דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְלָאכָה²⁸, וְאֵין אָסוּר לַעֲשׂוֹתוֹ בַּשַּׁבָּת
28 אֶלָּא מִשּׁוּם שְׁבוּת²⁹ - מִתֵּר לְיִשְׂרָאֵל לֹאמַר לְנֹכְרִי
29 לַעֲשׂוֹתוֹ בַּשַּׁבָּת. וְהוּא, שִׁיְהִיָּה שֶׁם מִקְצַת³⁰ חֲלִי, אוֹ
30 יְהִיָּה צָרִיף לְדָבָר צָרִיף הַרְפָּה, אוֹ מִפְּנֵי מַצְוֵה³¹.

(28) (מסכת עירובין דף סז עמוד ב דף סח עמוד א) שאין
בו אלא איסור דרבנן, אומר לנכרי ועושהו, ואם הוא דבר
שאסור מן התורה לא יאמר לנכרי לעשותו. (29) חומרא
בקצת מלאכות בשבת ויום טוב לשם מנוחה גמורה.
(30) כי חולה ממש, אפילו אין בו סכנה עושים לו כל צרכיו
על ידי נכרי, ודברים שאין בהם מלאכה דאורייתא מותר אף
על ידי ישראל (למעלה פרק ב); אבל "אין מדמין דבר לדבר
בענייני השבوتים, ואין לך בהן להתיר אלא מה שהתירו
חכמים" (מגיד משנה). (31) להביא מים חמים מחצר
לחצר שלא עירבו ביניהן, לרחוץ את הקטן לצורך מצוות
מילה. ראה הלכה י'.

31 י. פִּיצֵד? אוֹמַר יִשְׂרָאֵל לְנֹכְרִי בַשַּׁבָּת לַעֲלוֹת בְּאֵילָן
32 אוֹ לְשׁוּט עַל פְּנֵי הַמַּיִם פְּדִי לְהִבִּיא לוֹ שׁוֹפָר אוֹ
33 סִפִּין לְמִילָה, אוֹ מִבֵּיא לוֹ מִחֶצֶר לְחֶצֶר שְׁאֵין עָרוֹב
34 בִּיגִיָּה מִיָּם חֲמִין לְהִרְחִיץ בָּהֶם קֶטֶן וּמַצְטַעַר³². וְכֵן
35 כָּל³³ פִּיּוּצָא בְּזֶה.

(32) בנוסחה אחרת: "או מצטער" (כתב יד התימנים).
(33) דעת התוספות (מסכת גיטין דף ח עמוד ב) שרק במילה
התירו כיוון שמילה גופה דוחה שבת.

36 יא. הַלּוֹקֵחַ בֵּית³⁴ בָּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מִן הַנֹּכְרִי - מִתֵּר
37 לוֹ לֹאמַר לְנֹכְרִי לְכַתֵּב לוֹ שֵׁטֶר בַּשַּׁבָּת; שְׁאִמְרִיה
38 לְנֹכְרִי בַשַּׁבָּת אָסוּרָה מִדְּבָרֵיהֶם, וּמִשּׁוּם יִשׁוּב אֶרֶץ
39 יִשְׂרָאֵל לֹא גָזְרוּ בְּדָבָר זֶה³⁵. וְכֵן הַלּוֹקֵחַ בֵּית מֵהֶם
40 בְּסוּרֵיָא³⁶, שְׁסוּרֵיָא בָּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְדָבָר זֶה³⁷.

(34) (מסכת בבא קמא דף פ עמוד ב) "הקונה בית בארץ
ישראל כותבין עליו אונן (שטר מכירה) אפילו בשבת.
בשבת סלקא דעתך? (וכי יעלה על הדעת שכותבין בשבת?)
אלא אומר לנכרי ועושה (שמשום מצוות יישוב ארץ ישראל
התירו שבות)", ובירושלמי (מסכת מועד קטן פרק ב הלכה
ד): רבי יהושע בן לוי שאל לרשב"ל מהו ליקח בתים מן
הנכרי? אמר לו: אימת שאל רבי, בשבתא (אם מותר לקנות
בשבת)? תנא: בשבת מותר (לקנות). כיצד הוא עושה (כיוון
שאינן היהודי מוסר לו כסף)? מראה לו כיסין של דינרין

1 וּמִתֵּר לְקַבֵּר בּוֹ יִשְׂרָאֵל אַחֵר. וְהוּא, שִׁימְתִּין בְּכַדִּי
2 שִׁיעֲשֶׂה¹⁷. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזֶה.

(14) (משנה מסכת שבת דף קנא עמוד א) שגנאי הוא
לישראל להיקבר בקבר שנתחלל שבת בפרסום בשבילו
(הר"ן ותוספות במסכת בבא קמא דף פא עמוד א).
(15) כלי נגינה עשוי מקנה נכבד ונקבים בצידו, והיו מחללים
בו אחר מיטת המת לאבל ונהי. (16) רחוב, דרך הרבים.
(17) והראב"ד השיג כאן, כיוון שרבינו מנמק בהלכה ח' את
הדין שצריך להמתין בכדי שיעשה, משום שמא יאמר לנכרי
לעשות לו, וימצא הדבר מוכן מייד, אם כן כאן מכיוון
שהדבר נאסר לאותו ישראל שנעשה בשבילו לעולם, אין
לאסור על אחר בכדי שיעשה, מכיוון שלא נעשה בשבילו.

3 ו. נֹכְרִי¹⁸ שֶׁהִבִּיא חֲלִילִין בַּשַּׁבָּת לְמַת, אֶף-עַל-פִּי
4 שֶׁהִבִּיאָן מִצַּד הַחוּמָה - יְמִתִּין לְמוּצָאֵי שַׁבָּת בְּכַדִּי
5 שִׁיבּוֹא מִמָּקוֹם קְרוֹב, וְאַחֵר כֶּף יִסְפְּדוּ בָּהֶן; שְׁמָא
6 בְּלִילָה הִבִּיאוּם מִמָּקוֹם אַחֵר עַד הַחוּמָה, וּבִבְקָר
7 נִכְנְסוּ בָּהֶן¹⁹. וְאִם יָדַע גְּדוּדָאֵי שְׁמִמָּקוֹם פְּלוּגֵי
8 הִבִּיאוּם בַּשַּׁבָּת - יְמִתִּין בְּכַדִּי שִׁיבּוֹאוּ מֵאוֹתוֹ מָקוֹם
9 אַחֵר הַשַּׁבָּת. וְהוּא, שְׁלֹא יִהְיֶה הַדָּבָר בְּסִרְטָא²⁰
10 גְּדוּלָּה, כְּמוֹ שְׁאָמְרֵנוּ.

(18) (משנה וגמרא מסכת שבת דף קנא עמוד א). (19) ואף
שספק דרבנן לקולא, ותחום שבת אלפיים אמה הוא רק
מדרבנן, בכל זאת אסור להשתמש בחלילין שהרי אפשר
להמתין עד הערב ויהיו בהיתר גמור ואין צורך להיכנס
בספק איסור (טורי זהב אורח חיים סימן שכה).
(20) בנוסחה אחרת: "בפרהסיא גדולה" (כתב יד התימנים).
נמצא שדין חלילים שווה לארון וקבר. ומה ששנינו (שם)
חלילים לחוד וארון וקבר לחוד הוא מפני שהדרך היא
שארון וקבר בפרהסיא וחלילים בצניעא.

11 ז. עִירִי²¹ שִׁישְׂרָאֵל וְנֹכְרִים דְּרִין בְּתוּכָה, וְהִיתָה בָּהּ
12 מְרִחֵץ הַמִּרְחָצֶת²² בַּשַּׁבָּת: אִם רֹב²³ נֹכְרִים - מִתֵּר
13 לְרַחֵץ בָּהּ לְמוּצָאֵי שַׁבָּת מִיָּד; וְאִם רֹב יִשְׂרָאֵל -
14 יְמִתִּין בְּכַדִּי שִׁיחֲמוּ חֲמִין, שֶׁבְּשִׁבִּיל הָרֹב הוֹחֲמוּ;
15 מִחֻצָּה לְמִחֻצָּה²⁴ - יְמִתִּין בְּכַדִּי שִׁיחֲמוּ חֲמִין²⁵. וְכֵן
16 כָּל פִּיּוּצָא בְּזֶה.

(21) מכשירין פרק ב משנה ה. (22) שרוחצים בה בשבת.
(23) (מסכת שבת דף קכב עמוד א) רוב האנשים המתרחצים
במרחץ בעונה זו שבעבורם מחמם הנכרי את המרחץ.
(24) בשביל שניהם נעשה. (25) מים לרחיצה.

17 ח. יִשְׂרָאֵל שְׁאִמְרֵי לְנֹכְרִי לַעֲשׂוֹת לוֹ מְלָאכָה זו
18 בַּשַּׁבָּת, אֶף-עַל-פִּי שֶׁעָבַר וּמִכִּין אוֹתוֹ מִכַּת מִרְדּוּת²⁶
19 - מִתֵּר לוֹ לְהִנּוֹת בְּאוֹתָהּ מְלָאכָה לַעֲרֹב אַחֵר שִׁימְתִּין
20 בְּכַדִּי שֶׁתַּעֲשֶׂה. וְלֹא אָסוּר בְּכָל מָקוֹם שִׁימְתִּין בְּכַדִּי
21 שִׁיעֲשֶׂה אֶלָּא מִפְּנֵי²⁷ דָּבָר זֶה: שְׁאִם תֹּאמַר יִהְיֶה מִתֵּר
22 מִיָּד, שְׁמָא יֹאמַר לְנֹכְרִי לַעֲשׂוֹת לוֹ וְיִמְצָא הַדָּבָר
23 מוּכָן מִיָּד. וְכִיּוֹן שְׁאָסוּר עַד שִׁימְתִּין בְּכַדִּי שִׁיעֲשֶׂה,

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לנכרי לעשות מלאכת ישראל בקבלנות. (47) שאין מכירים שהמלאכה היא בשביל ישראל אף אם נעשית בפרהסיא (רבינו ירוחם).

יד. לפיכך⁴⁸, הפוסק עם הנכרי לבנות לו חצר או פתלו או לקצר את שדהו, או ששכרו שנה או שנים לבנות לו חצר או לטע לו ברום: אם היתה המלאכה במדינה או בתוך התחום - אסור לו להניח לעשות בשבת, מפני הרואים⁴⁹ שאינם יודעים שפסוק⁵⁰; ואם היתה המלאכה חוץ לתחום - מותר, שאין שם ישראל שיראה את הפועלין פשהן עושין בשבת.

(48) מסכת מועד קטן דף יב עמוד א. (49) במסכת ראש השנה דף כד עמוד ב מבואר שדבר האסור משום חשד מותר בשל רבים. "דברבים ליכא (אין) חשדא" ולפי זה היה מותר להעסיק גוי בשבת לטובת עניין ציבורי (מגן אברהם סימן רמד) מכל מקום לא התירו לבנות בית הכנסת בשבת על ידי נכרי בקבלנות משום חילול השם (מגן אברהם). (50) אם בנו נכרים לישראל בית בשבת באיסור, נכון להחמיר שלא ייכנסו לדור בו (טור); אבל אם התנה ישראל שלא לעשותו בשבת, והנכרי לא קיים את התנאי מותר לדור בו (מרדכי, רבינו תם).

טו. וכן⁵¹ מותר לאדם להשפיר פרמו או שדהו לנכרי אף-על-פי שהוא זורען ונוטען בשבת, שהרואה יודע ששכורין⁵² הן או באריסות⁵³ נתן להן⁵⁴. ודבר ששם ישראל בעליו קרוי עליו, ואין דרך רב אנשי אותו המקום להשפירו או לתנו באריסות⁵⁵ - אסור להשפירו לנכרי⁵⁶; מפני שהנכרי עושה באותו המקום מלאכה בשבת, והוא נקרא על שם הישראל בעליו⁵⁷.

(51) (מסכת עבודה זרה דף כא עמוד ב). (52) שהנכרי משלם לישראל דבר קצוב לשנה, ונוטל לעצמו כל הפירות והרווחים ואין לישראל הנאה במה שהנכרי עובד בשבת. (53) שהנכרי עובד בשדה של ישראל ומקבל מתבואת האדמה למחצה, לשליש ולרביע, ואת עבודתו בשבת, "אדעתא דנפשיה קעביד" - עושה לתועלת עצמו, להרבות חלקו. (54) כי שדה וכרם היו משכירים לרוב בתנאים אלה. (55) אלא שמשלם דבר קצוב לנכרי בשכר עבודתו, וכל הפרי לישראל. (56) גם על ידי שכירות ואריסות, מכיוון שרוב בני המקום משכירים באופן זה. (57) וזהו איסור גמור שהנכרי יעבוד מלאכתו בשבת כמבואר בתחילת הפרק.

טז. מותר⁵⁸ להשאיל פלים ולהשפירן לנכרי ואף-על-פי שהוא עושה בהן מלאכה בשבת, מפני שאין אנו מצוים על שביתת הפלים⁵⁹. אבל בהמתו ועבדו - אסור, מפני⁶⁰ שאנו מצוין על שביתת בהמה ועבד.

(58) (משנה מסכת שבת דף יז עמוד ב). (59) מבואר למעלה פרק ג' הלכה א'. ומה שאמרו (מסכת שבת דף יט

(כדי) שהנכרי יקח לעצמו את הכסף) והגוי חותם ומעלה לארכיים (לארכיון, לשלטון), שכן מצינו שלא נכבשה יריחו אלא בשבת, וכתוב "עד רדתה" - אפילו בשבת; ראה למעלה בסוף פרק ב. (35) ואף כי משום מצוה לא התירו לומר לנכרי אלא איסור שבות לישראל (למעלה הלכה י'), אבל משום מצוות יישוב ארץ ישראל, שהיא גדולה משאר מצוות, עד שאמרו עליה בספרי (פרשת ראה פסקא פ') על המקרא "וירשת אותם וישבת בארצם" וסמוך לו "שמור ושמעת את כל הדברים האלה אשר אנכי מצוך" - "ישיבת ארץ ישראל שקולה כנגד כל המצוות שבתורה" - התירו אף מלאכה דאורייתא - כתיבה על ידי נכרי. (36) היא מהאצרות שכבש דוד, חוץ לארץ כנען, קודם שכבש כל ארץ ישראל (הלכות תרומות פרק א הלכה ג). (37) (מסכת גיטין דף ח עמוד ב).

יב. פוסק³⁸ אדם עם הנכרי על המלאכה³⁹ וקוצץ⁴⁰ דמים, והנכרי עושה לעצמו⁴¹. ואף-על-פי שהוא עושה בשבת⁴² - מותר⁴³. וכן השוכר את הנכרי לזמנים הרבה⁴⁴ - מותר, אף-על-פי שהוא עושה בשבת. ביצד? כגון ששכר הנכרי לשנה או לשנים שיכתב לו או שיארג לו - הרי זה פותח ואורג בשבת, ומותר; כאלו קצץ עמו שיכתב לו ספר או שיארג לו בגד, שהוא עושה בכל עת שירצה. והוא, שלא יחשב עמו יום יום.

(38) מתנה. (39) במשנה (מסכת שבת דף יז עמוד ב): בית הלל מתירים למסור עורות לעבדם וכלים לכוּבס נכרי ערב שבת קודם חשיכה, אף שהנכרי עושה מלאכתו בשבת (ראה למעלה בפרק ג בהלכות שביתת כלים). (40) וקוצב. (41) הנכרי עושה לתועלת עצמו, למהר להשלים מלאכתו, ואין היהודי מקפיד שיעבוד הנכרי בשבת. (42) בביתו של נכרי. ירושלמי (מסכת שבת פרק א הלכה ח): "אומנין עכו"ם שהיו עושין עם ישראל, בתוך ביתו של ישראל - אסור, - ובתוך בתיהן (של נכרים) מותר". (43) כשהגוי עובד ב"קבלנות" - שמקבל עליו לגמור את העבודה כולה במחיר קבוע ולא בשכר יומי (הגהות מיימוניות). (44) שאין היהודי אומר לנכרי לעבוד בשבת וגם אינו מרוויח מעבודתו בשבת, אבל הראב"ד השיג, וסובר שהיהודי מרוויח במלאכת הנכרי בשבת, כי שמא יצטרך למלאכתו גם אחרי שבת ולא יוכל לעשות שתיהן כאחד, אבל אם שכרו לכתוב לו תמיד בשנה זו, או לארגו לו תמיד, או אם שכרו לכל המלאכות שיצטרך לו במשך זמן השכירות, גם לדעת רבינו - אסור (מגן אברהם סימן רמד).

יג. במה⁴⁵ דברים אומרים⁴⁶? בצנעה⁴⁷, שאין מכירים הכל שזו המלאכה הנעשית בשבת של ישראל היא; אבל אם היתה ידועה וגלויה ומפורסמת - אסורה. שהרואה את הנכרי עוסק, אינו יודע שקצץ, ואומר שפלוני שכר הנכרי לעשות לו מלאכה בשבת.

(45) מסכת מועד קטן דף יב עמוד א. (46) שמותר לצוות

בְּהֵן מִבֵּיתוֹ קָדָם שְׁחֻשְׁקָהּ.⁷⁰ וְכֵן לֹא יִמְכֹּר אָדָם
חֶפְצָיו לְנִכְרִי, וְלֹא יִשְׁאִילֵנוּ וְלֹא יִלְוֵנוּ.⁷¹ וְלֹא
יִמְשְׁקֵנוּ, וְלֹא יִתֵּן לוֹ בְּמִתְנָה, אֲלֵא בְכָדִי שְׂנִיעָא
בְּאוֹתוֹ חֶפֶץ מִפְתָּח בֵּיתוֹ קָדָם הַשֹּׁפֶת. שְׁפָל זֶמֶן
שֶׁהוּא בְּבֵיתוֹ, אֵין אָדָם יוֹדֵעַ אִימְתִּי נִתֵּן לוֹ; וְכִשְׂנִיעָא
הַנִּכְרִי מִבֵּיתוֹ בְּשֶׁבֶת וַחֲפֵץ יִשְׂרָאֵל בִּידוֹ, יִרְאֶה כְּמִי
שֶׁהִלְהוּ לְנִכְרִי אוֹ מִשְׁקֵנוּ אוֹ פֶסֶק עֲמוֹ אוֹ מִכָּר לוֹ
בְּשֶׁבֶת.

(מסכת שבת דף יז עמוד ב דף יח עמוד ב). (69) כמבואר
למעלה בהלכה יב שמותר אף אם הנכרי עושה המלאכה
בשבת. (70) מבעור יום. (71) טעם הדבר, שהרואה יחשוב
שהיהודי ציווהו להוליך את החפץ מחוץ לבית לעשות בו
מלאכה, ולא שידע שהנכרי נושא לצורך עצמו (סמ"ג).

כ. הַנּוֹתֵן⁷² אֲגֵרֶת לְנִכְרִי לְהוֹלִיכָהּ לְעִיר אַחֶרֶת: אִם
קָצִץ⁷³ עֲמוֹ שָׂכָר הוֹלֶכֶה - מֵתָר, וְאִפְלוּ נִתְּנָה לוֹ עֵרֶב
שֶׁבֶת עִם חֻשְׁקָהּ.⁷⁴ וְהוּא, שְׂנִיעָא בֵּה מִפְתָּח בֵּיתוֹ קָדָם
הַשֹּׁפֶת. וְאִם לֹא קָצִץ: אִם יֵשׁ בְּמִדְיָנָה⁷⁵ אָדָם קְבוּעָה⁷⁶
שֶׁהוּא מְקַבֵּץ הָאֲגָרוֹת וְשׁוֹלֵחַ אוֹתָם לְכָל מִדְיָנָה
וּמִדְיָנָה עִם שְׁלוּחָיו - מֵתָר לִתֵּן לְנִכְרִי הָאֲגָרָה.
וְהוּא, שְׂנִיעָה שֶׁהוּא בְּיוֹם כְּדִי שְׂנִיעָה לְבֵית הַסְּמוּרָה
לְחוּמָה⁷⁷ קָדָם הַשֹּׁפֶת; שְׂמָא זֶה שְׂמֻקְבֵּל הָאֲגָרוֹת
וְשׁוֹלְחֵן, בֵּיתוֹ סְמוּרָה לְחוּמָה הוּא. וְאִם אֵין שָׂם אָדָם
קְבוּעָה לָכֶּה, אֲלֵא הַנִּכְרִי שְׁנוֹתֵנִין לוֹ הָאֲגָרָה הוּא
שְׂמֻלִּיכָה לְעִיר אַחֶרֶת - אֲסוּר⁷⁸ לְשַׁלַּח בְּיַד נִכְרִי
הָאֲגָרָה לְעוֹלָם, אֲלֵא אִם-כֵּן קָצִץ לוֹ דְּמִים.

(72) (מסכת שבת דף יט עמוד א). (73) קצב, קבע שכרו.
(74) (משנה מסכת שבת דף יז עמוד ב). (75) בנוסחה אחרת:
"עֲמוֹ בְּמִדְיָנָה" (מער"ק). (76) "דקביע בי דואר במתא"
(קבוע דואר בעיר) ואדם ממונה לקבל מכתבים ולשלחם
למטרתם. (77) לחומת העיר שנשלח לשם המכתב.
(78) "אמרו עליו על רבי יוסי הכהן, שלא נמצא כתב ידו ביד
נכרי מעולם, שלא יוליכנו בשבת (מסכת שבת דף יט עמוד א).

כא. נִכְרִי⁷⁹ שֶׁהֵבִיא חֶפְצָיו בְּשֶׁבֶת וְהִכְנִיסָן לְבֵית
יִשְׂרָאֵל⁸⁰ - מֵתָר. וְאִפְלוּ אָמַר לוֹ: הִנֵּיתִן בְּזוּיָת זֶה -
הָרִי זֶה מֵתָר. וּמִזְמָנִין⁸¹ אֶת הַנִּכְרִי בְּשֶׁבֶת וְנוֹתֵנִין
לְפָנָיו מְזוֹנוֹת לְאֶכְלָן; וְאִם נִטְלָן⁸² וְיָצָא - אֵין נִזְקָקִין
לוֹ, מִפְּנֵי שְׂאִין שְׂבִיתָתוֹ עָלֵינוּ. וְכֵן נּוֹתֵנִין⁸³ מְזוֹנוֹת
לְפָנָיו הַכֹּלֵב בְּחֶצֶר; וְאִם נִטְלָן וְיָצָא - אֵין נִזְקָקִין לוֹ.

(79) (מכילתא פרשה ט): "ששת ימים תעשה מלאכה, הא לא
תעשה אתה ולא יעשה חבירך אבל יעשה נכרי מלאכתו".
(80) אבל לקבלו ממנו ולסיעו אסור, וראה למעלה פרק א
הלכה טו במלאכה שעשאוה שנים. (81) (מסכת ביצה דף כא
עמוד ב) אבל לא ביום טוב, שמא ירבה לבשל בשבילו,
ומלאכת אוכל נפש הותרה ביום טוב רק בשביל ישראל
(הלכות יום טוב פרק א הלכה טו). (82) אבל לתת ידו
שיוציא - אסור (ירושלמי). (83) (מסכת שבת דף יט עמוד
א).

עמוד א): "לא ישכיר אדם כליו לנכרי בערב שבת, בד' וה'
מותר", דעת רבינו שברייטא זו נאמרה לפי דעת בית שמאי
שאדם מצווה על שביתת כליו, אולם לפי שהלכה כבית-
הלל מותר; אבל התוספות והראב"ד חולקים עליו וסוברים
כי בשכירות גם לנו אסור, שנראה כנוטל שכר מלאכת
השבת, אבל להשאיל מותר (אורח חיים סימן רמו).
(60) שכתוב (שמות פרק כג, עמוד יב): "למען ינוח שורך
וחמורך, ויינפש בן אמתך והגר" מכאן ש"מצווה אדם על
שביתת בהמתו כמוהו" (תלמוד ירושלמי מסכת שבת פרק
ה הלכה ג); אבל מה שנוגע לנוחיות הבהמה ולגופה מותר,
כמובא במכילתא: "למען ינוח שורך" - "שיהא (השור)
תולש מן הקרקע ואוכל", שאם יחבשנו בתוך ביתו, אין זה
נוח לשור.

יז. הַמְשַׁתֵּת⁶¹ עִם הַנִּכְרִי בְּמִלָּאכָה אוֹ בְּסוּחָרָה אוֹ
בְּחִנּוּת: אִם הִתְּנוּ בְּתַחֲלָה⁶² שְׂנִיעָה שָׂכָר הַשֶּׁבֶת
לְנִכְרִי לְבִדּוֹ, אִם מְעַט אִם הִרְבָּה⁶³, וְשָׂכָר יוֹם אַחֵר
כְּנִגְדַּיּוֹ יוֹם הַשֶּׁבֶת לְיִשְׂרָאֵל לְבִדּוֹ - מֵתָר. וְאִם לֹא
הִתְּנוּ בְּתַחֲלָה - כְּשִׁיבָאוּ לְחֵלֶק, נוֹטֵל הַנִּכְרִי שָׂכָר
הַשֶּׁבֶת פְּלֵן לְבִדּוֹ, וְהַשָּׂאָר חוֹלְקִין אוֹתוֹ. וְאִינוּ
מוֹסִיפִין לוֹ פְּלוּם⁶⁴ כְּנִגְדַּיּוֹ יוֹם הַשֶּׁבֶת, אֲלֵא אִם-כֵּן
הִתְּנוּ בְּתַחֲלָה. וְכֵן אִם קָבְלוּ שָׂדֶה בְּשִׁתְּפוֹת - דִּין
אֶחָד הוּא.

(61) (מסכת עבודה זרה דף כב עמוד א). (62) אין הנכרי
נחשב כעושה בשליחותו של ישראל. (63) בברייטא שם:
"ואם התנו מתחילה - מותר, ואם באו לחשבון - אסור",
וסובר רבינו שהכוונה היא, אפילו אם התנו מלכתחילה:
"טול חלקך בשבת ואני בחול", אם בא אחר כך בעת
החשבון לומר: אתה נטלת בעד שבת כך וכך, ואני בעד יום
חול כך וכך - אסור, אלא יטול הנכרי שכר שבת והיהודי
שכר יום אחר, בין מעט בין הרבה. (64) בגמרא נסתפק:
סתמא (אם לא התנו בתחילה) מה? ולא נפסקה ההלכה,
ופסק רבינו לחומרא, שלא יטול ישראל חלקו רק משכר
החול; אבל הרא"ש פסק כיוון ש"אמירה לנכרי שבות"
וספק דרבנן לקולא, יכול ליטול חצי השכר עם הנכרי.

יח. וְאִם לֹא הִתְּנוּ, וּבָאוּ לְחֵלֶק הַשָּׂכָר, וְלֹא הָיָה
שָׂכָר שֶׁבֶת יוֹדֵעַ - יִרְאֶה לִי, שֶׁהַנִּכְרִי נוֹטֵל לְבִדּוֹ
שְׂבִיעִית⁶⁵ הַשָּׂכָר, וְהַשָּׂאָר חוֹלְקִין. הַנּוֹתֵן מְעוֹת
לְנִכְרִי לְהַתְּעֵסֵק בָּהֶן - אַף-עַל-פִּי שֶׁהַנִּכְרִי נוֹשֵׂא
וְנוֹתֵן בְּשֶׁבֶת, חוֹלְקִין⁶⁶ עֲמוֹ בְּשָׂכָר בְּשִׁוְהָ⁶⁷. וְכֵן הוֹרִי
כָּל הַגְּאוּנוֹיִם.

(65) וזה לדעת רבינו שהחמיר בסתמא כמבואר למעלה. אבל
לדעת הרא"ש מחלקים את השכר בשווה מבלי להזכיר את
יום השבת כלל. (66) תשובת הגאונים בשם רב שרירא
גאון (בית יוסף). (67) שאין מלאכה זו מוטלת על ישראל
לעשותה, ואין הנכרי עושה בשבת שליחותו של ישראל,
וגם אין ניכר של מי העסק.

יט. לֹא⁶⁸ יִתֵּן אָדָם בְּעֵרֶב שֶׁבֶת פְּלוּם לְאֶמֶן נִכְרִי
לְעִשׂוֹתָן, אַף-עַל-פִּי שְׂפִסְקָן⁶⁹ עֲמוֹ, אֲלֵא בְכָדִי שְׂנִיעָא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יבוא לעשות כן בפעם אחרת, וזה רק במלאכה על ידי נכרי, אבל לא כשעשה ישראל בשוגג.

כד. פרוט⁹⁵ שניצאו חוץ לתחום וחזרו: ⁹⁶ בשוגג - יאכלו בשבת⁹⁷, שהרי לא נעשה בגופו מעשה ולא נשתנו; במזיד - לא יאכלו עד מוצאי שבת.

(מסכת עירובין דף מא עמוד ב). (96) אפילו למקומם. והראב"ד השיג שזה דווקא אם חזרו לתוך התחום שלא למקומם, אבל אם חזרו למקומם, אפילו יצאו במזיד - מותר לאכלם, אבל דעת רבינו כרבי אליעזר בן יעקב: "לעולם אסורים עד שיחזרו למקומם שוגגים" והלכה כמותו, שהרי "משנתו של רבי אליעזר בן יעקב קב (הלכות מעשרות) ונקי (הלכה כמותו)" (מסכת יבמות דף מט עמוד ב והקדמת הרמב"ם למשנה). (97) ראה הלכות יום טוב פרק ה הלכה י.

כה. השוכר⁹⁸ את הפועל לשמור⁹⁹ לו את הפרה ואת התינוק - לא יתן לו שכרו¹⁰⁰ של שבת. לפיכך אין אחריות שבת עליו. ואם היה השכיר שכיר שבת¹⁰¹ או שכיר שנה - נותן לו שכרו משלם. לפיכך אחריות שבת עליו. ולא יאמר לו: תן לי שכרי של שבת; אלא אומר לו: תן לי שכרי של שנה או של עשרה ימים.

(מסכת בבא מציעא דף נח). (99) אף שהשמירה עצמה אינה אסורה בשבת. (100) ליטול שכר שבת במפורש אסור שדומה למקח וממכר. (101) של כל השבוע ביחד או של כל השנה ביחד מותר, ששכר שבת בהבלעה מותר ליטול.

יום שישי ג' שבט ה'תשע"ח

פרק שביעי

(1) כלל בו מניין אבות המלאכות והן ל"ט, וכתבן על סדר המשנה. ושם ביאר מהו אב ומהו תולדה, וההפך שיש בין האבות והתולדות. ולא נתבארו שם תולדות כל המלאכות, אלא מקצתן, לדמיון מה הן תולדות.

א. מלאכות² שחיבין עליהן סקילה⁴ וכת⁴ במזיד, או קרפן⁴ חטאת בשגגה - מהן אבות⁵ ומהן⁶ תולדות. ומנין כל אבות מלאכות - ארבעים חסר אחת⁸. ואלו הן: החרישה⁹. והזריעה¹⁰. והקצירה¹¹. והעמור¹². והדישה¹³. והזריה¹⁴. והברייה¹⁵. והטחינה¹⁶. וההרקה¹⁷. והלישה¹⁸. והאפייה¹⁹. והגזיזה²⁰. והלבון²¹. והנפיון²². והצביעה²³. והטויה²⁴. ועשיית הנזירין²⁵. והנסכת המסכה²⁶. והאריגה²⁷. והצביעה²⁸. והקשירה²⁹. וההתרה³⁰. והתפירה³¹. והקריעה³². והפנין³³. והסתירה³⁴. והפאה בפטיש³⁵. והצידה³⁶. והשחיטה³⁷. וההפשטה³⁸. וההעברה³⁹. ומחיקת העור⁴⁰. והתוכו⁴¹. והפתיכה⁴². והמחיקה⁴³. והשרטוט⁴⁴. וההבערה⁴⁵. והפכוי⁴⁶. וההוצאה⁴⁷ מרשות לרשות.

כב. מי⁸⁴ שהיה בא בדרך וקדש עליו היום, והיו עמו מעות - נותן כיסו לנכרי להוליכו לו, ולמוצאי שבת לוקחו ממנו. ואף-על-פי שלא נתן לו שכר על זה, ואף-על-פי שנתנו לו משחשכה⁸⁵ - מותר. מפני שאדם בהול על ממונו, ואי אפשר שישליכנו; ואם לא תתיר לו דבר זה, שאין אסורו אלא מדברי סופרים⁸⁶ - יבוא⁸⁷ להביאו בידו, ועובר על מלאכה של תורה. במה דברים אמורים? בכיסו; אבל מציאה⁸⁸ - לא יתן לנכרי, אלא מוליכה בפחות פחות⁸⁹ מארבע אמות.

(84) (מסכת שבת דף קנ"ג עמוד א). (85) רבינו חולק על רש"י שפירש "נותן כיסו לנכרי" מבעוד יום. (86) ראה פרק א הלכה ג. (87) בתוספות כתבו: "מכאן יש ללמוד, למי שמתירא מן הלסטים או מן השלטון של נכרים, מותר לו לטלטל המעות כדי להחביאן כי משום הפסד התירו לו לטלטלן", ונחלקו בדבר הרמב"ם והרשב"א ("מגיד משנה"). (88) מבואר להלן פרק כ, הלכה ז. (89) (מסכת שבת דף קנ"ג עמוד ב): "אמר רבי יצחק, עוד אחרת הייתה שם ולא רצו חכמים לגלותה, משום "כבוד אלוקים הסתר דבר" (מותר להסתיר דברי תורה מפני כבוד שמים), לא התירו (להעביר מעות) פחות פחות מדר' אמות, שלא יבוא להעבירן ד' אמות שלמות", אבל רבינו סמך על מה שאמרו (מסכת עבודה זרה דף ע' עמוד א): אמר רבא אמר לי איסור גיורא (הגר), כי הווינן בארמיותן, אמרין, יהודאי לא מנטרי שבתא כמה כיסי קא משתכחי בשוקא? (שאם שומרים שבת כמה ארנקים נמצאים בשוק?) ולא ידענא דסבירא לן, כרבי יצחק (ולא ידעתי שסוברים כרבי יצחק), מוליכו (לארנק-כסף) פחות פחות מדר' אמות.

כג. ישראל⁹⁰ שעשה מלאכה בשבת: אם עבר ועשה בדרון - אסור לו להנות באותה מלאכה לעולם⁹¹, ושאר ישראל מותר להם להנות בה למוצאי שבת מיד⁹². שנאמר: ושמרתם את השבת כי קדש היא - היא⁹³ קדש ואין מעשיה קדש. פיצד? ישראל שבשל בשבת במזיד - למוצאי שבת יאכל לאחרים, אבל לו לא יאכל עולמית. ואם בשל בשגגה - למוצאי שבת יאכל, בין הוא בין אחרים, מיד⁹⁴. וכן כל פיוצא בזה.

(90) (מסכת תרומות פרק ב משנה ג ומסכת חולין דף טו עמוד א). (91) קנסוהו רבנן משום שחילל שבת במזיד ואף הקדירה אסורה לו לעולם (הרשב"א). (92) ואינו צריך להמתין במוצאי שבת בכדי שיעשה, ראה למעלה הלכה ב. (93) ואף שדרשו מהפסוק (דברים פרק יד פסוק ג) "לא תאכל כל תועבה" כל שתיעבתי לך, הרי הוא בבל תאכל (מסכת חולין דף קיד עמוד ב), כאן למדו: "היא קודש ואין מעשיה קודש" - שמעשה שבת לא נאסר. (94) דעת הראשונים שצריך להמתין בכדי שיעשה שלא ינהה ממלאכת שבת, אבל רבינו סובר בהלכה ח' שלכן צריך להמתין בכדי שיעשה שלא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

(2) שבת עג, א. (3) העוסק בדבר שיש בו אומנות, או הקשנה חומר גלמי, מחדשו או מתקנו - עושה מלאכה. הוצאה אינה מלאכה חשובה. וב'תוספות' נזכרה בשם "מלאכה גרועה", אבל חז"ל דרשו איסור הוצאה מהמקרא: "ויצו משה ויעבירו קול במחנה לאמר: איש ואשה אל יעשו עוד מלאכה לתרומת הקודש, ויכלא העם מהביא" (שמות לו, ו), שלא יוציאו נדבות מבתיים להביאם למשכן בשבת (שבת צו:). ועוד דרשו (עירובין יז: ובתוס' שם): "אל יצא איש ממקומו ביום השביעי" (שמות טז, כט) אל יצא בשבת עם הכלי ללקוט את המן כדרך שהוא עושה בחול, וירמיה (יז, כב) הזהיר: "ולא תוציאו משם מבתיכם ביום השבת". ובנחמיה (יג, יט) "ומנערי העמדותי על השערים, לא יבא משא ביום השבת". (4) מבואר למעלה פ"א ה"א. (5) מהכתוב בתורה (שמות לה, ב): "ששת ימים תעשה מלאכה, וביום השביעי יהיה לכם קודש, שבת שבתון לה", כל העושה בו מלאכה יומת", דרשו חז"ל (שבת מט:). מסמיכות מלאכות השבת למשכן, שכל המלאכות שהיו במשכן, אסורות בשבת; והמלאכה שהיתה חשובה במשכן - נקראת "אב", ושלא היתה חשובה במשכן - נקראת "תולדה" (בבא-קמא ב.). "אב מלאכה" - הוא המקור למלאכות אחרות הנלמדות ממנו, וה"תולדות" הן המלאכות האחרות שיש להן דמיון בתכונתן לאבות. (6) ראה בהלכה ז. (7) בירושלמי (שבת פ"ז ה"ב): רבי יוחנן וריש לקיש היו עוסקין שלש שנים ומחצה בפרק זה, ומצאו ל"ט תולדות לכל אב מאבות המלאכות. (8) לשון המשנה: "אבות מלאכות ארבעים חסר אחת", ולא אמרו בפשטות שלשים ותשע, "שדרך המקרא כשמגיע המניין לסכום עשרות פחות אחת, מונה אותו בחשבון עשרות מבלי לדייק על חסרון האחד, כיוצא בו: "כל הנפש לבית יעקב הבאה מצרימה שבעים" (בראשית מו, כז) ובפרטן אי אתה מוצא אלא שבעים חסר אחת (בבא-בבא קמא ב.), וכן "ארבעים יכנו" (דברים כה, ג) ואין מכים אותו אלא שלשים ותשע, וכן "תספרו חמשים יום" (ויקרא כג, טז) ואין מונים רק שבעה שבועות שהם מ"ט יום" (הרא"ש בסוף פסחים). (9) הכשרת הקרקע לזריעה והסרת המניעות לצמיחת הזרעים; תולדות החרישה; זיבול השדה, פירוד גושיה, סיקול ועוד. (10) הבאת הזרע לידי צמיחה וסיוע בגידול הצמח; תולדות הזריעה; השקייה ועוד. (11) עקירת דבר מגידולו והפרדתו ממקום חיותו. תולדות: תולש ממחבר - ביד ולא בכלי. (12) קיבוץ גידולי קרקע לעשות מהם צבורים. התולדה: המדבק פירות או שחרום בחבל אחד. (13) פירוק גידולי קרקע מקליפתם, להפרידם מהפסולת המחוברת בהם בטבע. תולדות: המפרק חטים ביד, החולב את הבהמה, הסוחט זיתים וענבים לצורך המשקה. (14) הנפת הדגן הנדרש באויר, כדי שישא הרוח את המון וישאר הדגן הנקי. (15) הבדלה בין האוכל לפסולת. תולדות: המסנן משקה, המעמיד חלב בעור הקיבה. (16) חלוקת דבר לחלקים דקים. תולדות: המחית ירק לחתיכות דקות כדי לבשלו, שפשוף מתכות ועוד. (17) פעולת המניף בנפה, כהעברת קמח בנפה וכדומה. (18) לדבק חלקים קטנים באמצעות נוזל לעשותם גוש אחד. תולדות: המגבל את העפר. (19) הפעולה באמצעות האש

להרתיח, ולשנות איזה דבר ממה שהיה. כגון להקשות דבר רך או לרכך דבר קשה. תולדות: המתין את המתכת, הממיס את הדונג או את החלב. (20) עקירת דבר ממקורו בטבע, כצמר או שער מעור בהמה. תולדות: התולש כנף מן העוף, הנוטל צפרניו. (21) ניקוי הכלכלך וצחצוח החפץ. תולדות: המכבס בגד והסוחטו. (22) הפרדת חוטי הצמר או הפשתים והכשרתם לטויה. תולדות: החובט על סיב (החוטים הפנימיים שמתחת קליפת עץ התמר) או גמי, עד שנעשים כעין חוטים. (23) שינוי כל דבר למראה אחר. (24) עשיית חוטים מצמר או מפשתן על ידי פיתול וזוירה. (25) מתיחת חוטי השתי, העלאתם והורדתם מכובד עליון לכובד תחתון, במכונת האריגה. (26) הרמת המסכת בארג (מסכת - מסרק האורגים המהדק את חוטי הערב בשתי). תולדות: העושה נפה וכברה, המסרג מיטה. (27) הכנסת חוטי ערב בין חוטי שתי. תולדות: הקולע שלש נימין ביחד. (28) הסרת חוטי השתי מחוטי הערב האורגים יחד, לשם תיקון האריג. תולדות: הסותר קליעת החוטים ומתכוון לתקנה; בנוסח אחר: והפציעה ('מעשה רוקח'). (29) חיבור שני חוטים על ידי פתיל, בקשר של קיימא ומעשה אומן. (30) התרת קשר של קיימא (קשר קיים, חזק). תולדות: המפריד פיתולי חבלים. (31) איחוד שני דברים נפרדים. תולדות: המדבק ניירות או עורות על ידי דבק. (32) ההפרדה בין הדבקים. תולדות: המפריד ניירות או עורות דבוקים. (33) בנין או נטיית אוהל, או הוספה על בנין. (34) סתירת בנין או אוהל, כדי לתקן. תולדות: המפרק עץ תקוע לשם תיקונו. (35) עשיית פעולה שעל-ידה ניכר גמר המלאכה. אפילו פעולה קטנה כמכה בפטיש. (36) צידת כל דבר שבמינו ניצוד, לתפסו או לנעול בפניו. תולדות: המשסה כלב לצוד חיה, ועמד בפניה עד שהגיע הכלב ותפסה. (37) המתה או הוצאת הדם, היא הנפש. תולדות: החונק את החי עד שימות, השולה דג מן הים והניחו עד שיבש בין סנפיריו כסלע. (38) הפרדת עור בעל חי משרו לאחר מיתתו. תולדות: המפשיט דלדול (חתיכת בשר בולטת) שעל העור לצד הבשר. (39) תיקון העור וריכוכו, שיתקיים זמן רב. (40) הסרת השער והצמר מהעור להחליקו. תולדות: המורט נוצות, הממרח זפת על חפץ להחליקו. (41) התקנת חפץ לצרכו לפי מדת ארכו ורחבו. תולדות: הקוטם (קוצץ) את הכנף. (42) רשימת שתי אותיות בדיו או בצבע על דבר המתקיים. (43) הכשרת מקום ראוי לכתוב עליו לפחות שתי אותיות. (44) חקיקה ורשימת כל דבר המתקיים. תולדות: המשרטט על העץ לשם נסירה במידה שוה. (45) הבערת אש או ריבוייה, בין להתחמם בין להאיר. תולדות: הנותן שמן בנר הדולק. (46) כיבוי אש ומיעוט זמן ההבערה. תולדות: הנוטל שמן מנר הדולק. (47) הוצאה מרשות היחיד לרשות הרבים. ועיין להלן פרק יב הלכה ח.

- ב. פ'ל⁴⁸ אלו המלאכות, וכל שהוא מענינם⁴⁹ - הם
- הנקראין אבות מלאכות. פיצד הוא ענינו? אחד
- החורש או החופר או העושה חריץ - הרי זה אב
- מלאכה; שפל אחת ואחת מהן חפירה בקרקע,
- וענין אחד הוא.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מִשּׁוּם בּוֹנָה; שֶׁפֶל הַמִּקְבֵּץ חֶלֶק אֶל חֶלֶק וְדָבָק הַפֶּל
עַד שֶׁיַּעֲשׂוּ גּוֹף אֶחָד, הֲרִי זֶה דּוּמָה לְבִנְיָן. וְכֵן
לְכָל־⁶⁸ מְלָאכָה וּמְלָאכָה מֵאֵלוּ הָאֲבוֹת, יֵשׁ לָהֶן
תּוֹלְדוֹת עַל דֶּרֶךְ זֶה שֶׁאֲמַרְנוּ. וּמִגּוֹף הַמְּלָאכָה
הַנַּעֲשִׂית בְּשֶׁבֶת תֵּדַע מַעֲיֵן אִי זֶה אֵב הִיא וְתוֹלְדֹת
אִי זֶה אֵב הִיא.

(65) שבת צח, א. (66) עשיית חמאה, על ידי טריפת החלב.
(67) החלב החמוץ המכיל את יסוד הגבינה. (68) ראה
למעלה באות ו.

ז. אֶחָד⁶⁹ הָעוֹשֶׂה אֵב מֵאֲבוֹת מְלָאכּוֹת אוֹ תּוֹלְדָה מִן
הַתּוֹלְדוֹת בְּמִזְיד - חֵיב⁷⁰ כֶּרֶת. וְאִם בָּאוּ עֲדִים -
נִסְקָל⁷¹. בְּשׁוּגָג - חֵיב חֲטָאת קְבוּעָה. אִם-כֵּן מֶה
הִפְרֵשׁ יֵשׁ בֵּין הָאֲבוֹת וְהַתּוֹלְדוֹת? אֵין בִּינְיָנָהן הִפְרֵשׁ
אֶלָּא לַעֲנֹן הַקֶּרֶן בְּלֶבֶד. שֶׁהָעוֹשֶׂה בְּשׁוּגָג: אִם
עָשָׂה אֲבוֹת הִרְבֵּה בְּהֶעֱלֵם אֶחָד⁷² - חֵיב חֲטָאת אַחַת
עַל כָּל אֵב וְאֵב, וְאִם עָשָׂה אֵב וְתוֹלְדוֹתָיו בְּהֶעֱלֵם
אֶחָד - אֵינוֹ חֵיב אֶלָּא חֲטָאת אַחַת.

(69) בבא קמא ב, א: "מה יש בין תולדה לאב? - שאם עשה
שני אבות ביחד או שתי תולדות ביחד, חייב על כל אחד
ואחד. ואם עשה אב ותולדה שלו - אינו חייב אלא אחת".
(70) כמבואר למעלה בתחילת פרק א. (71) בנוסח אחר:
ואם עדים התרו בו - נסקל (כ"י אברבנאל). (72) שנעלם
ממנו האיסור ולא נודע לו בין מלאכה למלאכה.

ח. בִּיצֵד? הֲרִי⁷³ שֶׁחֲרַשׁ וְזָרַע וְקָצַר בְּשֶׁבֶת בְּהֶעֱלֵם
אֶחָד - חֵיב שְׁלֹשׁ חֲטָאוֹת. וְאֶפְלוּ עָשָׂה הָאֲרָבָעִים
חֶסֶר אַחַת בְּשִׁגְגָה, כְּגוֹן שֶׁשָּׂכַח שֶׁאֵלוּ הַמְּלָאכּוֹת
אֲסוּרוֹת לַעֲשׂוֹת בְּשֶׁבֶת - חֵיב עַל כָּל מְלָאכָה
וּמְלָאכָה חֲטָאת אַחַת. אֲבָל אִם טָחַן וְחִתָּךְ הִיָּרֵק
וְיָשָׁף לְשׁוֹן שֶׁל מִתְכַּת בְּהֶעֱלֵם אֶחָד - אֵינוֹ חֵיב אֶלָּא
חֲטָאת אַחַת; שֶׁהֲרִי לֹא עָשָׂה אֶלָּא אֵב אֶחָד
וְתוֹלְדוֹתָיו. וְכֵן כָּל בִּיּוּצָא בָּזָה.

(73) שבת עג, ב.

ט. הָעוֹשֶׂה⁷⁴ מְלָאכּוֹת הִרְבֵּה מַעֲיֵן מְלָאכָה אַחַת
בְּהֶעֱלֵם אֶחָד - אֵינוֹ חֵיב אֶלָּא חֲטָאת אַחַת. בִּיצֵד?
הֲרִי שֶׁזָּרַע וְנָטַע וְהִרְבִּיחַ וְזָמַר בְּהֶעֱלֵם אֶחָד
- אֵינוֹ חֵיב אֶלָּא חֲטָאת אַחַת, שֶׁכֵּלֵן אֵב אֶחָד הֵן.
וְכֵן כָּל בִּיּוּצָא בָּזָה.

(74) משנה, שבת סח, א.

יום ש"ק ד' שבט ה'תשע"ח

פרק שמיני

(1) התחיל בו לבאר שיעור אבות המלאכות ואיכותיהן
ותולדותיהן, והמחוייב בהן והפטור אבל אסור, מפני שלא
נעשה כדרכו או שחסר השיעור. ונמשך לזה קצת ממה
שמותר לעשותו (שהיה באפשר לחוש לו מהיות לו קצת

(48) שבת עג, ב. (49) במנין ל"ט המלאכות, לא חשבו אלא
אותן שהיו במשכן (שבת מט:). אולם גם כל מלאכה
שהיתה דומה למלאכת המשכן בפעולה, ובמטרה - כמבירין
או מרכיב הדומות לפעולת זורע ונוטע, וגם המטרה דומה,
כי כוונתו לגידול וצמיחה, או אפילו עושה מלאכה דומה
למשכן במטרה ולא בפעולה. כוזמר (חותך ענפי אילן) -
ראה בהלכה ג - המתכוון לגידול האילן, כל אלו נקראים
אבות מלאכות, ולא נחשבו במנין ה'לט. כיון שלא היו
במשכן ('כלכלת שבת').

ג. וְכֵן⁵⁰ הַזָּרַע זָרָעִים, או הַנוֹטֵעַ אֵילָנוֹת, או
הַמְּבִרִין⁵¹ אֵילָנוֹת, או הַמְּרַפִּיב⁵², או הַזּוֹמְרִים⁵³ - כָּל
אֵלוֹ אֶב אֶחָד הֵן מֵאֲבוֹת מְלָאכּוֹת, וְעֵנִין אֶחָד⁵⁴ הוּא,
שֶׁפֶל אַחַת מֵהֵן לַעֲמֹת דָּבָר הוּא מִתְּפִינָן.

(50) שבת עג, א. (51) הכופף ענף עץ בקרקע, ומכסהו
בעפר, למען יקלט ויהיה לעץ מיוחד. (52) שם יחור (ענף
רך) בעץ אחר. (53) חותך הענפים המזיקים מהעצים.
(54) ראה למעלה באות מח.

ד. וְכֵן⁵⁵ הַקּוֹצֵר תְּבוּאָה או קְטֻנִּית⁵⁶, או הַבּוֹצֵר⁵⁷
עֲנָבִים, או הַגּוֹדֵר⁵⁸ תְּמָרִים, או הַמוֹסֵק⁵⁹ זֵיתִים, או
הַזּוֹרֵם⁶⁰ תְּאֵנִים - כָּל אֵלוֹ אֵב⁶¹ מְלָאכָה אַחַת הֵן,
שֶׁפֶל אַחַת מֵהֵן לַעֲקֹר דָּבָר מַגְדִּילוֹ מִתְּפִינָן. וְעַל דֶּרֶךְ
זֶה שֶׁאֵר הָאֲבוֹת.

(55) שבת עג, ב. (56) ירקות הגדלים בתרמילים.
(57) קוטף את הענבים מעל הגפנים. (58) לוקט תמרים
מדקל. (59) תולש זיתים מן העץ. (60) קוטף פרי
התאנים. (61) ראה למעלה באות מח.

ה. הַתּוֹלְדָה⁶² הִיא הַמְּלָאכָה⁶³ הַדּוּמָה לָאֵב מֵאֵלוּ
הָאֲבוֹת. בִּיצֵד? הַמִּתְחַתֵּךְ אֶת הִיָּרֵק מֵעֵט⁶⁴ לְבִשְׁלוֹ -
הֲרִי זֶה חֵיב, שֶׁזֶה הַמְּלָאכָה תּוֹלְדֵת טְחִינָה; שֶׁהִטְוִיחַ
לֹקֵחַ גּוֹף אֶחָד וּמִחֲלָקוֹ לְגוֹפִים הִרְבֵּה, וְכָל הָעוֹשֶׂה
דָּבָר הַדּוּמָה לָזֶה הֲרִי זֶה תּוֹלְדֵת טוֹחַן. וְכֵן הַלּוֹקֵחַ
לְשׁוֹן שֶׁל מִתְכַּת וְשָׁף אוֹתוֹ כְּדִי לָקַח מַעֲפָרוֹ, כְּדֶרֶךְ
שְׁעוֹשִׂים צוּרְפֵי הַזֵּהָב - הֲרִי זֶה תּוֹלְדֵת טְחִינָה.

(62) שבת עד, ב. (63) כל מלאכה הדומה למלאכת המשכן
בפעולה ולא במטרה, כגון: השף ברזל או מתכת, הדומה
לטוחן בפעולה, אבל אינו דומה לטחינת גרעינים שמטרתה
לאכילה. והשף - שלא לאכילה: וכן אם דומה למלאכת
המשכן במטרה, אבל הפעולה היא בגוף אחר, כגון:
המשקה צמחים ואילנות, אף שהשקיה דומה למלאכה
שבמשכן במטרה, שיגדלו הצמחים, אבל אין הפעולה
נעשית בגוף הצמחים כ"אם במים. כל אלו נקראים תולדות
(תפארת ישראל 'בכלכלת שבת'). (64) בנוסח אחר:
"מעט מעט" (דפוס ויניציא), וזה בהתאם לדברי רבינו להלן
פרק כא הל' יח, שאינו חייב אלא אם חותכו דק דק.

ו. וְכֵן⁶⁵ הַלּוֹקֵחַ חֶלֶב וְנֵתָן בּוֹ קֶבֶה כְּדִי לְחַבְצוֹ⁶⁶ -
הֲרִי זֶה חֵיב מִשּׁוּם תּוֹלְדֵת בּוֹזֵר, שֶׁהֲרִי הִפְרִישׁ
הַקּוֹם⁶⁷ מִן הַחֶלֶב. וְאִם גָּבְנוּ וְעָשָׂהוּ גְבִינָה - חֵיב

19 זֶה מְקוֹם גְּדוּלוֹ. וְעֲצִיץ נָקוּב בְּכַדִּי שֶׁשׁ קָטָן - הָרִי
20 הוּא כְּאֶרֶץ, וְהַתּוֹלֵשׁ מִמֶּנּוּ - חֵיב.

(20) שבת קג, א. א. לדעת רבינו להלן הלכה
ה' שהיא שליש ביצה. (22) "כל שאתה מבדילו מחיותו,
יש בו משום קוצר" (ירושלמי' שם). (23) "קצירה - בכלי,
תלישה - ביד" (לחם-משנה). (24) שבת קז, ב. (25) צמח
בצורת פתילים הצומח על קוצים וסנה. (26) שבת קז, ב.
בנוסח אחר: "בספינה" (מעשה רוקח'). (27) כלי חרס
העשוי לנטיעה.

21 ד. פֶּל זֶרַע²⁸ שֶׁקָּצִירָתוֹ מְצַמַּח אוֹתוֹ וּמַגְדִּילָתוֹ, כְּגוֹן
22 אֶסְפָּסְתָּא²⁹ וְסִלְקָא³⁰, הַקּוֹצֵר בְּשִׁגְגָה - חֵיב שְׁתִּי
23 חֲטָאוֹת: אֶחָת - מִפְּנֵי שֶׁהוּא קוֹצֵר, וְאַחַת - מִפְּנֵי
24 שֶׁהוּא נוֹטֵעַ. וְכֵן הַזּוֹמֵר וְהוּא צָרִיף לְעֵצִים - חֵיב
25 מְשֻׁם קוֹצֵר וּמְשֻׁם נוֹטֵעַ. גְּבִישׁוּשִׁית³¹ שֶׁל עֵפֶר
26 שְׁעָלוּ בָּהּ עֲשָׂבִים, הַגְּבִיחָה מֵעַל הָאֶרֶץ וְהַנִּיחָה עַל
27 גְּבִי יְתָדוֹת - חֵיב מְשֻׁם תּוֹלֵשׁ. הֵיחָה עַל גְּבִי יְתָדוֹת
28 וְהַנִּיחָה עַל הָאֶרֶץ - חֵיב מְשֻׁם זֹרֵעַ. תְּאֲנִים
29 שְׂבִיבָשׁוֹ³² בְּאֵבִיחָן, וְכֵן אֵילָן שֶׁיִּבְשׁוּ פְּרוֹתָיו בּוֹ,
30 הַתּוֹלֵשׁ מִמֶּן בְּשֶׁבֶת - חֵיב, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא כְּעֶקְרוֹרִין
31 לְעֵנָן טִמְאָה³³.

(28) שבת עג, ב. (29) אספסת - חציר לבהמה. (30) סלק
- ירק שמשתמשים בעליו הפרומים לחמיצה. (31) שם פא,
ב. תל עפר קטן. (32) חולין קכו, ב: "תאנים שצמקו
(שיבשו באילן - רש"י) באיביהן (כשהן מחוברות לקרקע),
מטמאות טומאת אוכלין, והתולש מהן בשבת חייב חטאת".
אבל ב'תוספות' (שבת קנ:): מובא שדווקא צמקו, אבל יבשו
לא, מכיון שאינן יונקות מן הארץ כלל, אין בהן איסור
תלישה. (33) "כל האוכלין הגדלים מן הקרקע, אינם
מקבלים טומאה עד שיעקרו, אבל כל זמן שהם מחוברים
אפילו בשורש קטן, שיכולים לחיות ממנו - אינם מקבלים
טומאה" (הל' טומאת אוכלין פ"ב).

32 ה. הַתּוֹלֵשׁ³⁴ עֲלֻשִׁין³⁵, הַמְזַרְדֵּן³⁶: אִם לֹאכִילָה
33 - שְׁעוֹרוֹ בְּגִרוּגְרָת³⁷; וְאִם לְבִהְמָה - שְׁעוֹרוֹ כְּמִלָּא פִּי
34 גְּדִי; וְאִם לְהִסְקָה - שְׁעוֹרוֹ כְּדִי לְבִשָּׁל בִּיצָה³⁸.
35 הַמְעַמֵּר³⁹ אֶקְלִין: אִם לֹאכִילָה - שְׁעוֹרוֹ בְּגִרוּגְרָת;
36 וְאִם עֵמֶר לְבִהְמָה - שְׁעוֹרוֹ כְּמִלָּא פִּי גְּדִי; וְאִם
37 לְהִסְקָה - שְׁעוֹרוֹ כְּדִי לְבִשָּׁל בִּיצָה. וּבִיצָה⁴⁰ הָאֵמֻנָה
38 בְּכָל מְקוֹם, הִיא בִּיצָה בִּינוֹנִית שֶׁל תְּרַנְגוּלִין. וְכָל
39 מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר כְּדִי לְבִשָּׁל בִּיצָה, הוּא כְּדִי לְבִשָּׁל
40 בְּגִרוּגְרָת מִבִּיצָה. וּגְרוּגְרָת - אֶחָד מְשַׁלְשָׁה בְּבִיצָה⁴¹.
41 וְאִין עֵמֶר אֵלָא בְּגִדּוּלֵי קֶרֶקֶע⁴².

(34) שבת קג, א. א. צמח שמשרשיו הקלויים באש
וטחונים, עושים חומר לשתיה (Cichorie). (36) קיצוץ
ענפים רטובים רכים שאפשר לאכלם. (37) מבואר למעלה
ה"ג. (38) בנוסח אחר: "ביצה קלה" (דפוס ויניציא) וכן
בתלמוד. כי הכוונה לביצת תרנגולת הקלה להתבשל.
(39) נלמד ממה שלמעלה (מגיד-משנה). (40) שבת פ, ב.

דמיון לאלו המלאכות). ונתבארו בפרק זה עשר מלאכות
הנמנות ראשונות פרק ז: [החורש, הזורע, הקוצר, המעמר,
הדש, הזורה, הבורר, הטוחן, המרקד והלש].

1 א. הַחֹרֵשׁ² כָּל שֶׁהוּא³ - חֵיב⁴. הַמְנַפֵּשׁ⁵ בְּעֶקְרֵי
2 הָאֵילָנוֹת, וְהַמְקַרְסֵם⁶ עֲשָׂבִים, אוֹ הַמְזַרְדֵּן⁷ אֶת
3 הַשְּׂרִיגִים⁸, כְּדִי לִפְּנוֹת אֶת הַקֶּרֶקֶעַ⁹ - הָרִי זֶה תּוֹלֵדֵת
4 חֹרֵשׁ; וּמְשַׁנְעָה כָּל שֶׁהוּא - חֵיב. וְכֵן הַמְשֻׁנָּה פְּנֵי
5 הַשְּׂדֵה¹⁰, כְּגוֹן שֶׁהַשְּׂפִיל הִתֵּל וְרִדְדוּ¹¹, אוֹ מִלֵּא
6 הַגִּיא¹² - חֵיב¹³ מְשֻׁם חֹרֵשׁ, וְשְׁעוֹרוֹ כָּל שֶׁהוּא. וְכֵן
7 כָּל הַמְשֻׁנָּה גְּמוּת¹⁴ - שְׁעוֹרוֹ כָּל שֶׁהוּא.

(2) משנה, שבת קג, א. (3) "וכמה כל שהוא? כדי ליטע
כרישא (קלח של כריש, - מין ירק נאכל דומה לבצל) או
כדי ליטע זכרותא (הקצה המחודד של השיבולת) של
חיטה" (ירושלמי פ"ז ה"ב). (4) רבינו הקדים חרישה
לזריעה כנהוג בעבודת האדמה, אבל במשנה (שבת עג.)
הקדימו "הזורע" לפני "החורש", ומפרש בגמרא (שבת
עג:), שהתנא התכוון לקרקע ארץ ישראל הקשה וזקוקה
לחרישה נוספת אחרי הזריעה, והשמיענו שגם על חרישה
זו חייב. (5) עוקר את העשבים הרעים בגן או בשדה.
(6) כורת ענפים ועשבים יבשים. (7) החותך ענפים רכים
מהאילן. (8) ענפי עץ הגפן. (9) "כל דבר שהוא להניית
הקרקע (להשבתה) חייב משום חורש, וכל דבר שהוא
להבחיל (שיגיע ליד בישול) את הפרי חייב משום זורע"
(ירושלמי' שם). (10) שבת עג, ב. (11) השפילו והשווהו
לשאר האדמה, תרגום "וירקעו את פחי הזהב" (שמות לט,
ג: ורדירו. (12) רוח צר בין הרים. (13) בשדה משום
חורש, אבל בבית חייב משום בונה (להלן פ"י ה"ב).
(14) בשדה ולא בבית כנ"ל.

8 ב. הַזּוֹרֵעַ¹⁵ כָּל שֶׁהוּא¹⁶ - חֵיב. הַזּוֹמֵר¹⁷ אֶת הָאֵילָן
9 כְּדִי שְׂיִצְמַח - הָרִי זֶה מַעֲיִין זֹרֵעַ. אֲבָל הַמְשַׁקֵּה¹⁸
10 צִמְחִין וְאֵילָנוֹת בְּשֶׁבֶת - הָרִי זֶה תּוֹלֵדֵת זֹרֵעַ, וְחֵיב
11 בְּכָל שֶׁהוּא. וְכֵן הַשּׁוֹרֵה¹⁹ חֲטוּן וְשְׁעוֹרִין וּבִיּוֹצָא בִּהֵן
12 בְּמִים - הָרִי זֶה תּוֹלֵדֵת זֹרֵעַ, וְחֵיב בְּכָל שֶׁהוּא.

(15) שבת עג, א. (16) שבת צ, ב: "המצניע לזרע וכו'
והוציאו וכו' בכל שהוא" מכאן ששיעור זריעה בכל שהוא
(מגיד-משנה). (17) חותך ענפים מזיקים מהגפן (שבת
עג:). (18) מועד קטן ב, ב. (19) זבחים צד: זרע פשתן
למים חייב - אי משום דמקדח (=שמצמיח) אפילו חיטי
ושערי נמי, אלא משום לישא (כ"ה בתשובת רבינו לר' יוסף
המערכי (סה"י לד"ר לוין עמ' מא) וכה"ג בדו"ו). הרי
ששורה חיטים ושעורים במים - חייב משום זורע. ועיין
בסוף הספר, תשובת רבינו באריכות.

13 ג. הַקּוֹצֵר²⁰ בְּגִרוּגְרָת²¹ - חֵיב²². וְתוֹלֵשׁ²³ - תּוֹלֵדֵת
14 קוֹצֵר הוּא. וְכָל הַעוֹקֵר²⁴ דְּבַר מַגְדּוּלוֹ - חֵיב מְשֻׁם
15 קוֹצֵר. לְפִיכָף, צָרוּר שְׁעָלוּ בּוֹ עֲשָׂבִים, וּכְשׁוֹת²⁵
16 שְׁעָלָה בְּסִנְהָ²⁶, וְעֲשָׂבִים שֶׁצִּמְחוּ עַל גִּב הַחֲבִית,
17 הַתּוֹלֵשׁ מִמֶּן - חֵיב, שְׁנָה הוּא מְקוֹם גְּדוּלָּן. אֲבָל
18 הַתּוֹלֵשׁ מִעֲצִיץ²⁷ שְׁאִינוֹ נָקוּב - פְּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁאֵין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עורות לַעֲנֵן שֶׁבַת כְּמוֹ חֵיהַ וּבְהֶמָּה וְעוֹף; אֲבָל שְׂאֵר
שְׂקָצִים וּרְמָשִׁים, אֵין לָהֶן עוֹר. לְפִיכָּה, הַחוּבֵל בָּהֶן
פְּטוּר⁵⁷. וְאֶחָד הַחוּבֵל בְּבִהֶמָּה חֵיהַ וְעוֹף אוֹ
בְּשִׁמְנָה שְׂרָצִים, וְעֵשָׂה בָּהֶן חֲפוּרָה, וְיֵצֵא מֵהֶם דָּם,
אוֹ שְׁנַצֵּר הַדָּם אֶף-עַל-פִּי שְׁלֹא יֵצֵא - חֵיב⁵⁸.

(55) משנה, שבת קז, א. (56) ויקרא יא, כט: החולד,
העכבר, הצב, האנקה, הכח, הלטאה, החומט והתנשמת.
(57) כי חבורה חווה לא שמה חבורה, וחבלה בשאר שרצים
שעורן רך, הדם נצרך בהם מהר אבל מיד שב לקדמותו.
(58) לדעת רבינו, משום מפרק שהוא תולדה דדש, אבל רוב
הפוסקים סוברים, שהחיוב משום נטילת נשמה של האבר
הנחבל.

י. הסוֹחֵט⁵⁹ אֶת הַפְּרוֹת לְהוֹצִיא מִמֵּיהֶן - חֵיב
מִשּׁוּם מִפְּרָק⁶⁰. וְאִינוּ חֵיב עַד שְׁיִהְיֶה בְּמִשְׁקִין
שֶׁסָּחַט כְּגִוּגָתָהּ. וְאֵין חֵיבִים מִן הַתּוֹרָה אֲלֵא עַל
דְּרִיכַת זֵיתִים וְעֵנָבִים בְּלֶבֶד⁶¹. וּמִתָּר לְסַחֵט אֶשְׁפּוּל
שֶׁל עֵנָבִים לְתוֹךְ הָאֵכָל; שֶׁמִּשְׁקָהּ הֵבֵא לְאֵכָל - אֲכָל
הוּא, וְנִמְצָא כְּמִפְּרָק אֲכָל מֵאֵכָל⁶². אֲבָל אִם סָחַט
לְכָלִי שְׂאִין בּוֹ אֵכָל - הָרִי זֶה דוֹרֵךְ, וְחֵיב. וְהַחוּבֵל⁶³
לְתוֹךְ הָאֵכָל, אוֹ הַיּוֹגֵק בְּפִיו - פְּטוּר⁶⁴. וְאִינוּ חֵיב
עַד שְׁיִחַלֵּב לְתוֹךְ הַפֶּלִי.

(59) שבת קמג, ב. (60) שמפרק את המשקה מהפרי.
(61) מי פירות אין עליהם תורת משקה אלא תורת אוכל,
כמפריד אוכל מאוכל. אבל מדברי סופרים, אסור לסחוט גם
תותים ורימונים, הואיל ומקצת בני אדם סוחטים אותם
(להלן פרק כא הלכה יב). (62) שבת קמד, ב. אבל פירות
שאינם ראויים לאכילה, אסור לסחוטם אפילו לתוך האוכלין,
שהרי הוא סוחט אוכל מתוך פסולת, ואסור משום מפרק.
(63) שבת קמד, ב: "אמר רב חסדא, מדברי רבינו נלמד,
חולב אדם עז לתוך הקדירה, אבל לא לתוך הקערה".
והטעם כי משקה הבא לאוכל - דומה כאוכל, ואין שם
משקה על החלב הזה, אלא שם אוכל, והרי הוא כמפריד
אוכל מאוכל, ורק אם מפרק תבואה שהוא אוכל משבולת
שהיא פסולת - חייב משום מפרק, וכן החולב לתוך כלי ריק
שהחלב הוא משקה ומפרקו מהבהמה שהיא אוכל, מה-
שאינן כן כשחולב לתוך אוכל, הרי זה כנוטל אוכל ממאכל,
שאינן בזה משום מפרק (שו"ע הרב). הראשונים נחלקו בזה,
יש דעות שבשבת אסור מדברי סופרים, ורב חסדא התיר רק
ביום טוב, שאז מותרת הבהמה לשחיטה ואכילה, ונחשבת
החליבה כאוכל מתוך אוכל. אבל בשבת, מסיבת איסור
שחיטה, אין שם אוכל עליה. וכן היא שיטת רבינו. ויש
אומרים שמכיון שהוא כבורר אוכל מתוך הפסולת - חייב
הוא מן התורה (רשב"א שם). (64) כתובות ס, ב.

יא. הַזּוֹרֶה⁶⁵ אוֹ הַבוֹרֵר⁶⁷ כְּגִוּגָתָהּ - חֵיב.
וְהַמַּחְבֵּץ⁶⁸ - הָרִי הוּא תוֹלֶדֶת בּוֹרֵר. וְכֵן הַבוֹרֵר⁶⁹
שְׂמָרִים מִתּוֹךְ הַמִּשְׁקִין - הָרִי זֶה תוֹלֶדֶת בּוֹרֵר אוֹ
תוֹלֶדֶת מְרַקֵּד, וְחֵיב. שֶׁהַזּוֹרֶה וְהַבוֹרֵר וְהַמְרַקֵּד⁷⁰,
דוֹמִין עֲנִינֵיהֶם זֶה לָזֶה. וּמִפְּנֵי מָה מְנוֹ אוֹתָן

(41) ראה הל' עירובין פ"א ה"ט ב'מגיד משנה'. (42) שבת
עג, ב. והמדובר בשדה שאינו שלו שאין כוונתו ורצונו
לייפות את הקרקע, שאם לא כן חייב הוא בכל שהוא
(למעלה הלכה א - גמרא שם).

ו. הַמִּקְבֵּץ דְּבִלְחָה⁴³ וְעֵשָׂה מִמֶּנָּה עֲגָלָה, אוֹ שְׁנֵקֵב
תְּאֵנִים וְהַכְנִיס הַחֹבֵל בָּהֶן עַד שֶׁנִּתְקַבְּצוּ גּוֹף אֶחָד -
הָרִי זֶה תוֹלֶדֶת מַעֲמָר, וְחֵיב⁴⁴. וְכֵן כָּל⁴⁵ פְּיוּצָא בָּזָה.

(43) תאנים. (44) אבל פירות המפוררים בחצר, מלקט אחד
אחד ואוכל (להלן פכ"א הי"א). (45) המקבץ מלח
ממשפות המלח, לרבינו פטור, שאינו גידולי קרקע.

ז. הַדָּשׁ⁴⁶ כְּגִוּגָתָהּ⁴⁷ - חֵיב. וְאֵין דִּישָׁה אֲלֵא בְּגִדוּלִי
קָרְקַע. וְהַמִּפְרָק⁴⁸ - הָרִי הִיא תוֹלֶדֶת הַדָּשׁ, וְחֵיב. וְכֵן
כָּל פְּיוּצָא בָּזָה. הַחוּבֵל⁴⁹ אֶת הַבִּהֶמָּה⁵⁰ - חֵיב מִשּׁוּם
מִפְּרָק. וְכֵן הַחוּבֵל בְּחֵי שֵׁישׁ לוֹ עוֹר - חֵיב⁵¹ מִשּׁוּם
מִפְּרָק. וְהוּא, שְׁיִהְיֶה צְרִיף לְדָם שֶׁיֵּצֵא מִן הַחֲפוּרָה;
אֲבָל אִם נִתְּפֵן לְהִזִּיק בְּלֶבֶד - פְּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא
מְקַלְקֵל. וְאִינוּ חֵיב עַד שְׁיִהְיֶה בְּדָם אוֹ בְּחֹלֵב
שֶׁהוֹצִיא⁵² כְּגִוּגָתָהּ.

(46) שבת עה, א. (47) ראה למעלה ה"ה בשם ה"ירושלמי".
(48) שבת צה, א ברש"י. דגן משבילים, או קטניות מתוך
תרמילים יבשים. (49) שבת צה, א. ראה להלן הלכה י.
(50) בעלי חיים, חוץ מדגים - נחשבים כגידולי קרקע
(עירובין כז:), מכיון שניזונים מן הצמחים (מגיד-משנה).
(51) שבת קז, א. לדעת רש"י החובל חייב משום צובע, ויש
אומרים משום נטילת נשמה (מגיד-משנה). (52) ממקום
גידולו, אבל משום הוצאה לרשות הרבים, השיעורים אחרים
(כסף-משנה ולהלן פ"ח).

ח. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים⁵³? בְּחוּבֵל בְּבִהֶמָּה וְחֵיהַ
וְעוֹף וְכִיּוּצָא בָּהֶם; אֲבָל הַחוּבֵל בְּחִבּוֹר, אֶף-עַל-פִּי
שֶׁנִּתְּפֵן לְהִזִּיק - חֵיב⁵⁴, מִפְּנֵי נַחַת רוּחוֹ; שֶׁהָרִי
נִתְּקָרֶרֶת דַּעְתּוֹ וְשִׁכְכָה חֲמָתוֹ, וְהָרִי הוּא כְּמִתְּקֵן.
וְאֶף-עַל-פִּי שְׂאִינוּ צְרִיף לְדָם שֶׁהוֹצִיא מִמֶּנּוּ - חֵיב.

(53) שפטור אם נתכוון להזיק. (54) שבת קה, ב: "הקורע
בחמתו - חייב". והקשו בגמרא: "הא הוי (הרי הוא)
מקלקל, וכל המקלקלין פטורין? אמר רבי אבין: מתקן הוא
- שעושה נחת ליצרו (משכך חמתו). והקשו: וכי האי גוונא
מי שרי? (וכי מותר באופן כזה), הרי שנינו: המקרע בגדיו
בחמתו, או שובר כלי בחמתו - יהא בעיניך כאילו עובד
עבודה-זרה, שכן אומנותו של יצר הרע, היום אומר לו עשה
כך, ומחר אומר לו עשה כך, עד שאומר לו לך עבוד
עבודה-זרה והוא עובד? ותירצו: שהוא קורע רק כדי להטיל
אימה על בני ביתו, ואינו כועס באמת". ושיטת רבינו
ששייך בחמתו נחשב לתיקון, אבל רש"י פירש, מכיון
שאסור לקרוע בחמתו אינו מתקן, אלא עוד מלמד ומרגיל
את יצרו להתגבר עליו, וזוהי דעת הראב"ד ב'השגות', שרק
להטיל אימה נקרא תיקון, ולא בחובל את חברו.

ט. שְׂמִנָּה⁵⁵ שְׂרָצִים הָאֲמוּרִים⁵⁶ בַּתּוֹרָה, הֵן שֵׁישׁ לָהֶן

- 1 בְּשִׁלְשָׁה? מִפְּנֵי שֶׁפֶל מְלֹאכָה⁷¹ שֶׁהִיא בְּמִשְׁפַּח מוֹנִין
2 אוֹתָהּ בִּפְנֵי עֲצָמָה.
- 3 יב. הַבּוֹרֵר⁷² אֶכֶל מִתּוֹךְ פֶּסֶלֶת, אוֹ שֶׁהָיוּ לְפָנָיו שְׁנֵי
4 מִיָּנִי אֶכְלִין וְיָבֵר מִן מִמִּין אַחֵר: בְּנֶפֶח⁷³ וּבִכְבֻּרָה⁷⁴
5 - חֵיב; בְּקִנּוּי⁷⁵ אוֹ בְּתַמְחוּי⁷⁶ - פֶּטוּר; וְאִם בָּרַר בִּידּוֹ
6 לְאֶכֶל לְאַתֵּר⁷⁷ - מִתֵּר.
- 7 (72 שבת עד, א. 73) כלי מעשה רשת, שבו נקבים קטנים
לנפות בה קמח וכדומה. (74) היא כעין נפה, אלא שנקבי
הרשת שלה גדולים משל הנפה. (75) דומה לצינור
ומבררים בו זרעונים. (76) קערה גדולה, שזהו בורר
כלאחר יד, כי עיקר ברירה בנפה וכברה. (77) וכל מה
שבורר לאותה סעודה שמיסב בה מיד, נקרא לאלתר
(מגיד-משנה).
- 7 יג. וְהַבּוֹרֵר⁷⁸ פֶּסֶלֶת מִתּוֹךְ הָאֶכֶל, וְאֶפְלוּ בִידּוֹ אַחַת
8 - חֵיב. וְהַבּוֹרֵר תְּרֻמוֹסִין⁷⁹ מִתּוֹךְ פֶּסֶלֶת שְׁלֵהֵן - חֵיב;
9 מִפְּנֵי שֶׁהַפֶּסֶלֶת שְׁלֵהֵן מִמִּתְקַת אוֹתָן כְּשִׁישְׁלָקוֹ אוֹתָן
10 עִמָּהֶם, וְנִמְצָא כְּבוֹרֵר פֶּסֶלֶת מִתּוֹךְ אֶכֶל, וְחֵיב.
11 הַבּוֹרֵר אֶכֶל מִתּוֹךְ פֶּסֶלֶת בִּידּוֹ לְהַנִּיחוֹ, אֶפְלוּ לְבוֹ
12 בַּיּוֹם - נַעֲשֶׂה כְּבוֹרֵר לְאוֹצֵר, וְחֵיב. הָיוּ לְפָנָיו שְׁנֵי
13 מִיָּנִי⁸⁰ אֶכְלִין מְעֻרְבִין - בּוֹרֵר אֶחָד מֵאַחֵר וּמִנִּיחַ
14 לְאֶכֶל מִיד. וְאִם בָּרַר וְהַנִּיחַ לְאַחֵר זָמַן, אֶפְלוּ לְבוֹ
15 בַּיּוֹם, כְּגוֹן שֶׁבָּרַר בְּשַׁחְרִית לְאֶכֶל בֵּין הָעֶרְבִים -
16 חֵיב.
- 17 (78 שבת עד, א. 79) צמח הגדל בתרמיל שגרעיניו מרים
ודומים לפולים, וכיון שהוא עולה במרירותו על פסלתו,
דומה לבורר פסולת מתוך אוכל. (80) המאכל שברצונו
לאכול עתה נחשב אוכל, והשני פסולת. ולכן צריך לבורר
את זה שרוצה לאכול מיד, ולהניח את השני בקערה.
- 17 יד. הַמְשַׁמְרִין⁸¹ יֵין אוֹ שֶׁמֶן אוֹ מִים וְכֵן שְׁאֵר הַמְשָׁקִין
18 בְּמִשְׁמֶרֶת⁸² שְׁלֵהֵן - חֵיב. וְהוּא, שִׁישְׁמֵר כְּגִוּוֹרָתָה.
19 אֶבֶל מְסַנְּנִין יֵין שְׁאִין בּוֹ שְׁמֵרִים אוֹ מִים צְלוּלִין
20 בְּסוֹדֵרִין וּבִכְפִּיפָה מְצִירִית⁸³, כְּדִי⁸⁴ שִׁיחָא צְלוּל
21 בִּיּוֹתֵר. וְנוֹתְנִין מִים עַל גְּפֵי שְׁמֵרִים⁸⁵ בְּשִׁבְלִי שִׁיחָלוּ.
22 וְנוֹתְנִין בִּיצָה טְרוּפָה⁸⁶ לְמִסְנַנֵּת שֶׁל חֶרֶדֶל כְּדִי
23 שִׁיחָלוּ. חֶרֶדֶל⁸⁷ שֶׁלִּשּׁוֹ מְעֻרָב שֶׁבֶת - לְמַחֵר מִמֶּחָה⁸⁸
24 וְשׁוֹתָהּ, בֵּין בִּידּוֹ בֵּין בְּכָלִי. וְכֵן יֵין מִגְתּוֹ, כֹּל זָמַן
25 שֶׁהוּא תּוֹסֵס - טוֹרֵף חֵבִית בְּשִׁמְרִיהָ וְנוֹתְנָהּ⁸⁹ לְתוֹךְ
26 הַסּוֹדֵרִין; שֶׁעֲדִין לֹא נִפְרְשׁוּ הַשְּׁמֵרִים מִן הַיֵּין יָפָה
- 27 יפה, וְכֵן הֵינּוּ כְּגִוּוֹת אֶחָד הוּא. וְכֵן הַחֶרֶדֶל וְכֵן
28 פִּיּוּצָא בּוֹ.
- 29 טו. הַטּוֹחֵן⁹⁰ כְּגִוּוֹרָתָה - חֵיב. וְכֵן הַשּׁוֹחֵק תְּבִלִּין⁹¹
30 וְסִמְנִין בְּמִתְקָשֶׁת - הָרִי זֶה טּוֹחֵן, וְחֵיב. הַמְחַתֵּךְ יֶרֶק
31 תְּלוּשׁ⁹² - הָרִי זֶה תּוֹלֵדֶת טּוֹחֵן⁹³. וְכֵן הַנוֹסֵר עֲצִים
32 לְהַנּוֹת בְּנִסְרָת שְׁלֵהֵן⁹⁴, אוֹ הַשֶּׁף לְשׁוֹן שֶׁל מִתְכָּת -
33 חֵיב מְשִׁישׁוֹף כֹּל שֶׁהוּא. אֶבֶל הַמְחַתֵּךְ עֲצִים, אֵינוֹ
34 חֵיב עַד שֶׁיִּדְקֶדֶק מִהֵן כְּדִי לְבַשֵּׁל כְּגִוּוֹרָתָה מִבִּיצָה.
- 35 (90 שבת ע, ב. 91) "השוחק מלה ופלפלין, חייב משום
טוחן" ("ירושלמי" פ"ז ה"ב). וה"ה לכל תבלין. (92) שבת
עד, ב. לחתיכות קטנות. (93) כל זה נאמר בחותך ומניח.
אבל לאכלו מיד סמוך לסעודתו - מותר, שהרי לא ציוו על
האדם לאכול מאכלו בחתיכות גדולות. (94) גם אם אינו
נהנה מהעצים שהוא מקלקל, חייב אם נהנה מהנסורת.
- 35 טז. הַמְרַקֵּד⁹⁵ כְּגִוּוֹרָתָה - חֵיב. הַלֵּשׁ⁹⁶ כְּגִוּוֹרָתָה⁹⁷ -
36 חֵיב. הַמְגַבֵּל אֶת הָעֵפֶר - הָרִי זֶה תּוֹלֵדֶת לֵשׁ. וְכִמְהָ
37 שְׁעוֹרוֹ? כְּדִי לַעֲשׂוֹת פִּי כּוֹר שֶׁל צוּרְפֵי זֶהב⁹⁸. וְאֵין
38 גְּבוּל⁹⁹ בְּאֶפֶר, וְלֹא בְּחוֹל הַגָּס, וְלֹא בְּמֶרְסָן, וְלֹא
39 בְּכִיּוּצָא בְּהֵן. וְהַנּוֹתֵן זֶרַע¹⁰⁰ שֶׁמְשָׁמִין אוֹ זֶרַע פֶּשֶׁתָּן
40 וְכִיּוּצָא בְּהֵן בְּמִים - חֵיב מְשׁוּם לֵשׁ, מִפְּנֵי שֶׁהֵן
41 מִתְעַרְבִין וְנִתְלִין זֶה בָּזֶה.
- 35 (95 שבת יח, א. 96) לדעת רבינו, בדבר ששייך בו גיבול
כגון קמח, מורסן (סובין גסים) טיט או עפר, אינו חייב רק
כשגבל - עירב את הקמח או העפר במים. ובדבר שאין בו
גיבול, כגון אפר - פטור אף בגיבול. אבל דעת הראב"ד, כי
בדבר שיש בו גיבול אינו חייב רק כשגבל, ודבר שאין בו
גיבול - חייב בנתינת מים לבד בלא גיבול. (97) שבת פ,
ב. (98) בכור מתיכים זהב ושאר מתכת; בפי הכור
ממלאים את המתכות, ושיעור הגיבול - כדי לעשות פי כור.
(99) שבת קנה, ב. (100) זבחים צד, ב. וחייב מיד כשנתן
למים (רבינו בתשובתו לתלמידו רבי יוסף המעריב, בספר
היובל לד"ר לוין עמוד מא).

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – כ"ז טבת-ד' שבט תשע"ח

מגיד שהוא עובר על 'בל יחל' ועל 'בל תאחר', כלומר: 38
שאם נדר קרפן ולא הקריבו ועברו עליו שלשה רגלים 39
— הרי זה חייב משום "לא תאחר" ומשום לא יעשה 40
דבריו חלין. וכן כל-הדומה לקרפן, כגון שגדר לבדק 41
הבית או לצדקה או לבית הפנסת וכיוצא בזה. והעובר 42
ועושה מה-שאסר על עצמו לעשותו — לוקה. וכבר 43
נתבאר דיני מצוה זו בשלמות במסכת נדרים. 44

יום שלישי כ"ט טבת ה'תשע"ח

מצות עשה צה.

המצוה הצ"ה — הצווי שנוצטוינו בהפרת נדרים, 45
כלומר: שהורנו שנתן לנו לדון באותם הדינים: אף אין 46
הענין, שעל כל-פנים חובה שגפר. והבן שזה בדיוק 47
הענין בכל-פעם שתשמעני מונה דין מן הדינים (מצוות 48
מסוימות כמו טומאה, שומרים ועוד), שאין זה בהכרח צווי 49
לעשות דבר מסים, אלא המצוה היא שאנו מצוים לדון 50
בענין ההוא כדין הזה. ואמנם שהפעל והאב מפרים, הרי 51
פרשו הכתוב וקבע את-משפטיו. ובקבלה נמסר שגם 52
החכם יתיר הנדר לכל וכן השבועה, והרמז על כך הוא 53
אמר: "לא יחל דברו" (שם שם) — "הוא אינו מוחל 54
אבל אחרים מוחלין לו". ובכלל אין ראיה על כך מן 55
הכתוב, וכבר אמרו (חגיגה י:): "התר נדרים (מה שאמרו 56
חכמים שהחכם מתיר הנדר) פורחין באור (אין יותר מאשר 57
מעט רמז במקרא על-כך) ואין להם על מה-שיסמכו", אלא 58
הקבלה האמתית בלבד. וכבר נתבאר דיני מצוה זו 59
במסכתא המיוחדת לכך, כלומר: מסכת נדרים. 60

יום רביעי א' שבט ה'תשע"ח

מצות עשה צה. צב.

מצות לא תעשה רט.

המצוה הצ"ה נדפסה ביום הקודם.

המצוה הצ"ב — הצווי שנוצטוינו הנזיר לגדל שערו, 61
והוא אמרו יתעלה: "גדל פער שער ראשו" (במדבר ו, ה), 62
ולשון המכלתא: "קדוש יהיה — גדול בקדשה, גדל 63
פרע — מצות עשה ומניין בלא-תעשה? תלמוד לומר: 64
תער לא-יעבר על-ראשו". ושם נאמר: "הא מה שירת 65
מצות עשה (כלומר, כיון שהכל בכלל לאו, מה נשאר כלומר: 66
לצורך מה דרשנו במיוחד מהפסוקים לעבור עליו בעשה?), 67
החופר (ראשו) באדמה (המשירה שער), והנותן סמנין". 68
כלומר: שהנזיר, אם נתן על ראשו סם המשרי את- 69
השער, לא יהא עובר על מצות לא-תעשה, שגרי לא 70

יום ראשון כ"ז טבת ה'תשע"ח

מצות עשה צד.

המצוה הצ"ד — הצווי שנוצטוינו לקים כל מה- 1
שהטלנו (שקבלנו) על עצמנו בדבור — שבועה ונדר 2
וצדקה וקרפן (כשהיתה ההתחייבות באחת מלשונות אלו) 3
וכיוצא בזה — והוא אמרו יתעלה: "מוצא שפתיך 4
תשמר ועשית" (דברים כג, כד). ואף-על-פי שכבר חלקו 5
את-המלות של פסוק זה ופרשו כל-מלה ממנו בענין 6
(לעצמו), מכל-מקום הפונה היוצאת מכל מה-שהזכירו 7
לך, היא: שקיום כל מה-שקיבטא האדם המטיל על עצמו 8
איזה דבר הוא מצות עשה, והעברה על כך מצות 9
לא-תעשה, ונבאר את-זה פשוט כפי מצות לא-תעשה (לא 10
תעשה קנו). ולשון ספרי (פרשת כיתצא): "מוצא שפתיך 11
— מצות עשה". ואתה יודע, שאין שום ענין יוצא 12
ממלת "מוצא שפתיך" לבדה (לא למדנו שום ענין מיוחד 13
מ"מוצא שפתיך"), אלא הפונה היא מה שהזכרתי לך 14
בהכנת פשטי דקרא (פירוש הפסוק), שחייב לעשות כל 15
מה-שהוציא בשפתי. וכבר נכלל הצווי במצוה זו, והוא 16
אמר: יתעלה: "ככל-היוצא מפיו יעשה" (במדבר ל, א). 17
וכבר נתבאר דיני מצוה זו בכמה מקומות בשבועות 18
ונדרים ובסוף מנחות וגם במסכת קנים (פרק ג משנה ו). 19
כלומר: שנתבאר הדין שיש לדקדק, שיעשה האדם 20
את-הדבר שהטיל על עצמו, ואיך יפטר עצמו, אם יש 21
לו ספק במה-שאמר. 22

יום שני כ"ח טבת ה'תשע"ח

מצות לא תעשה קנז.

המצוה הקנ"ז — האזהרה שהזכרנו מלעבור על מה 23
שחייבנו עצמנו בדבור, אף-על-פי שהוא בלי שבועה — 24
ואלו הם הנדרים, כגון שיאמר אדם: אם יקרה כך וכך, 25
או אם אעשה כך — פרות העולם אסורין עלי או פרות 26
עיר זו; או איזה מאכל מסים, כגון שאמר: יאסר עלי 27
היין או יאסר עלי החלב או הדגים וכיוצא בזה. וכן אם 28
אמר: הנאת אשתי אסורה עלי וכל-הדומה לזה מן- 29
החייבים שנתבאר דגמותיהם בנדרים — הרי זה חייב 30
לקים אותו הנדר. ובאה האזהרה מלעבור על אותו 31
הדבור, והוא אמרו יתעלה: "לא יחל דברו ככל-היצא 32
מפיו יעשה" (במדבר ל, א), ובא הפרוש (בספרי שם): "לא 33
יחל דברו" — לא יעשה דבריו חלין, כלומר שיתבי 34
עצמו דבר ולא יקיימו. ולשון גמרא שבועות (כה:), 35
אמר: קונמות "קונם עלי" — לשון נדר) — עובר ב"לא 36
יחל דברו". ובספרי (במדבר שם) אמרו: "לא יחל — 37

ועֲנָבִים וְצִמּוּקִים וְחִרְצָן וְזָג כֹּל־אֶחָד מֵהֶם מִצְוָה בִּפְנֵי
 עֲצָמָה הִיא — שֶׁהוּא לֹקֶה עַל כֹּל־אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶם
 מִלְּקוּת אַחַת. וּלְשׁוֹן הַמִּשְׁנָה (נזיר לד:): "חֵיב עַל הֵינן
 בִּפְנֵי עֲצָמוֹ וְעַל הָעֲנָבִים בִּפְנֵי עֲצָמָן וְעַל הַזִּגִין בִּפְנֵי
 עֲצָמָן וְעַל הַחִרְצָנִים בִּפְנֵי עֲצָמָן". וּבִפְרוּשׁ אֲמָרוֹ בְּגִמְרָא
 נְזִירוֹת (לח:): "אֲכָל עֲנָבִים לַחִים וְיִבְשִׁים חִרְצָנִים וְזִגִין
 וְסַחַט אֲשֶׁכּוֹל שֶׁל עֲנָבִים וְשֵׁתָה — לֹקֶה חֻמֶּשׁ". וְכֹאשֶׁר
 חֻשְׁבּוֹ שֶׁם (בגמרא) לְקַבֵּעַ שֵׁתָנָא זֶה תֵּנָא וְשִׁיר (שהתנא
 במשנה לא מנה את כל הלאוין שעובר, ושייר עוד) וְשֶׁהוּא
 חֵיב מִחֻמַּת שֶׁהוּא נְזִיר, יוֹתֵר מִחֻמֶּשׁ מִלְּקִיּוֹת אֲמָרוֹ
 (בגמרא): וְהָא שִׁיר לֹא דִלָּא יַחַל וְלֹא אֲמָרוֹ: וְהָא שִׁיר
 חֻמֶּץ? לִפִּי שְׁאִינוּ חֵיב עַל הֵינן וְעַל הַחֻמֶּץ שִׁתִּים, כִּי
 הַחֻמֶּץ לֹא נֶאֱסַר אֲלָא מִחֻמַּת עֲקָרוֹ שֶׁהוּא הֵינן, כְּמוֹ
 שֶׁבִּאֲרָנוּ (לא תעשה צב). וְכֹאֲלוֹ אֲמַר שֶׁעָקֵר אֲסוּרוֹ לֹא
 נִסְתַּלַּק מִמֶּנּוּ בְּקִלְיוֹ. וּמִמָּה שֶׁאֵתָה צָרִיף לְדַעַת,
 שֶׁאֲסוּרֵי נְזִיר אֵלּוּ מִצְטָרְפִין בְּלֶן לְכֹזִיּוֹת וְלֹקֶה עַל כֹּזִיּוֹת
 מִפְּלֶן.

הַמִּצְוָה ה'ח"ח — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהֵר הַנְּזִיר מִלְּהִטְמֵא
 בְּאֵהָל הַמֵּת, וְהוּא אֲמָרוֹ: "וְעַל נֶפֶשׁ מֵת לֹא יָבֵא" (שם),
 וּבִפְרוּשׁ אֲמָרוֹ בְּגִמְרָא (נזיר מב:): "קִרְיָא מְלֵא דְּבֵר
 הַכְּתוּב "לֹא־יִטְמָא", כִּשְׁהוּא אוֹמֵר "לֹא יָבֵא" לְהַזְהִיר עַל
 הַטְּמֵאָה וְלְהַזְהִיר עַל הַבִּיּאָה". וְשֶׁם נִתְּבָאֵר שְׁאֵם נִכְנָס
 לְאֵהָל הַמֵּת אַחֵר שֶׁנִּטְמָא — אֵינוֹ לֹקֶה אֲלָא אַחַת;
 וְשֶׁאֵם אֲרַעוּ לוֹ טְמֵאָה וּבִיּאָה כְּאַחַת — חֵיב שִׁתִּים, כְּגוֹן
 שֶׁנִּכְנָס, לְאֵהָל שֵׁשׁ שָׁם גּוֹסֵס וְיֹשֵׁב שָׁם עַד שֶׁמֵּת אוֹתוֹ
 הָאֵדָם שֶׁנִּמְצָא שֶׁנִּטְמָא וְכֹא בְּאֵהָל הַמֵּת כְּאַחַת. אֲכָל אִם
 נִכְנָס לְאֵהָל הַמֵּת כִּבְר קִדְמָה הַטְּמֵאָה לְבִיּאָה (כִּי מִיד עַם
 הַכֵּנֶס חִלַּק קֹטֵן מִמֶּנּוּ, טֵרֵם שֶׁבֵּא כּוֹל — נִטְמָא), כְּמוֹ שֶׁנִּתְּבָאֵר
 שֶׁם לִפִּי הַכָּלִים הַמְּבֹאֲרִים בְּאֵהָלוֹת.

הַמִּצְוָה ה'י"ז — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהֵר הַנְּזִיר מִלְּהִטְמֵא
 לְמֵת, וְהוּא אֲמָרוֹ: "לֹאֲבִיּוֹ וְלֹאֲמוֹ וְגו' לֹא־יִטְמָא" (שם),
 וְאֵם נִטְמָא בְּטִמְאָת מֵת, בֵּין בְּטִמְאוֹת שֶׁמְגַלַּח עֲלֵיהֶן
 בֵּין בְּטִמְאוֹת שֶׁאֵינוֹ מְגַלַּח עֲלֵיהֶן — לֹקֶה.

יום ש"ק ד' שבט ה'תשע"ח

מצות עשה צג. קיד.

הַמִּצְוָה ה'צ"ג — הַצּוּי שֶׁנִּצְטַח הַנְּזִיר בְּגִלּוֹת רֹאשׁוֹ
 וְהִבְאָת קַרְבָּנוֹתָיו כֹּתֵם יְמֵי הַנְּזִירוֹת. וּלְשׁוֹן סִפְרָא (פרשת
 מצורע, ויקרא ד, ט): "שְׁלֹשָׁה מְגִלְחִין וְתִגְלַחְתָּן מִצְוָה:
 הַנְּזִיר וְהַמִּצְרַע וְהַלְוִים". אֲמָנָם תְּגַלַּחַת הַלְוִים הָיְתָה
 בַּמִּדְבָּר וְאֵינָה נִוְהֶגֶת לְדוֹרוֹת, אֲף תְּגַלַּחַת נְזִיר וּמִצְרַע
 נִוְהֶגֶת לְדוֹרוֹת. וּכְרוּר שֵׁשׁ לְנִזְרֵי שִׁתִּי תְּגַלַּחוֹת: תְּגַלַּחַת
 טְמֵאָה, וְהוּא אֲמָרוֹ: "וְכִי־יָמוּת מֵת עָלָיו וְגו'" (במדבר ו,
 ט) וְתִגְלַחַת טְהוֹרָה, וְהוּא אֲמָרוֹ יִתְעַלָּה: "בְּיוֹם מֵלֶאת יְמֵי

הַעֲבִיר (כִּלִּי, שְׁהוּא) כְּעֵין תַּעַר; אֲכָל יֵהָא עוֹבֵר עַל מִצְוֹת
 עֲשֵׂה, וְהוּא אֲמָרוֹ: "גְּדַל פָּרַע" — וְזֶה לֹא גְדַל; וְהָרִי
 לֹאֹ הִבָּא מְגַלַּל עֲשֵׂה — עֲשֵׂה הוּא, לִפִּי הַכָּלִים אֲצָלָנוּ.
 וּכְבֵּר נִתְּבָאֵרוֹ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמִקּוֹמָם בְּמַסְכַּת נְזִירוֹת
 (לט.).

הַמִּצְוָה ה'ט"ט — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהֵר הַנְּזִיר מִלְּגַלַּח,
 וְהוּא אֲמָרוֹ יִתְעַלָּה: "תַּעַר לֹא יַעֲבֵר עַל־רֹאשׁוֹ" (שם). וְגַם
 הַמְּגַלַּח רֹאשׁ הַנְּזִיר — לֹקֶה, לִפִּי שֶׁמְגַלַּח כְּמִתְגַּלַּח.
 וּמִשְׁגִּלַּח שֶׁעָרָה אַחַת — לֹקֶה. וּכְבֵּר נִתְּבָאֵרוֹ כֹּל־דִּינֵי
 הַנְּזִיר בְּמַסְכַּת שֶׁחִבְרָה לְכָךְ.

יום חמישי ב' שבט ה'תשע"ח

מצות לא תעשה רב. רג. דר.

הַמִּצְוָה ה'ר"ב — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהֵר הַנְּזִיר מִלְּשִׁתוֹת
 זֵין אוֹ מִינֵי הַשֶּׁכֶּר שֵׁשׁ בְּעָקֵר תַּעֲרַבְתֶּם מִי עֲנָבִים, וְהוּא
 אֲמָרוֹ יִתְעַלָּה: "וְכֹל־מִשְׁרַת עֲנָבִים לֹא יִשְׁתָּה" (במדבר ו,
 ג). וְהַפְּלִיג בְּאֲזַהְרָה עַל כָּךְ וְאֲמַר שֶׁאֲפִלּוֹ הַחֻמִּין הֵינן אוֹ
 הַשֶּׁכֶּר שֵׁשׁ בּוֹ תַּעֲרַבְתָּ זֵין — אֲסוּר לוֹ לְשִׁתּוֹת, וְהוּא
 אֲמָרוֹ: "חֻמֶּץ זֵין וְחֻמֶּץ שֶׁכֶּר לֹא יִשְׁתָּה" (שם). וְאֵין לֹאֹ
 זֶה מִצְוָה בִּפְנֵי עֲצָמָה, שְׁאֵלּוֹ אֲמַר: זֵין לֹא יִשְׁתָּה וְחֻמֶּץ
 זֵין לֹא יִשְׁתָּה — כִּי אִזְּ הֵיוּ שְׁתֵּי מִצְוֹת; אֲלָא אֲמַר: חֻמֶּץ
 זֵין לֹא יִשְׁתָּה — הִרְחָקָה מִן־הֵינן. וְנִתְּבָאֵר בְּגִמְרָא
 נְזִירוֹת (לז:), שֶׁאֲמָרוֹ "מִשְׁרַת עֲנָבִים", לְאֲסוּר טַעַם (היין,
 שֶׁחָדֵר לְתַעֲרוּבַת —) כְּעָקֵר (היין). וְהִרְאָיָה שֶׁהֵן מִצְוָה אַחַת
 — הִיא: שְׁאֵם שִׁתָּה זֵין וְחֻמֶּץ — אֵינוֹ לֹקֶה שִׁתִּים, כְּמוֹ
 שֶׁנִּתְּבָאֵר לְקַמֵּן (לא תעשה רו — שִׁיעוּר קטו): וְכִשְׁיִשְׁתָּה
 הַנְּזִיר רְבִיעִית זֵין אוֹ חֻמֶּץ — לֹקֶה.

הַמִּצְוָה ה'ר"ג — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהֵר הַנְּזִיר מִלְּאָכּוֹל
 עֲנָבִים, וְהוּא אֲמָרוֹ: "וְעֲנָבִים לַחִים וְכו' לֹא יֹאכַל" (שם),
 וְאֵם אֲכָל מִהֶם כֹּזִיּוֹת — לֹקֶה.
 הַמִּצְוָה ה'ד"ר — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהֵר הַנְּזִיר מִלְּאָכּוֹל
 צִמּוּקִים, וְהוּא אֲמָרוֹ: "וְיִבְשִׁים לֹא יֹאכַל" (שם), וְאֵם
 אֲכָל מִהֶם כֹּזִיּוֹת — לֹקֶה.

יום שישי ג' שבט ה'תשע"ח

מצות לא תעשה רה. רז. רח. רז.

הַמִּצְוָה ה'ר"ה — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהֵר הַנְּזִיר מִלְּאָכּוֹל
 יָרֵעַ עֲנָבִים, וְהוּא אֲמָרוֹ: "מִחִרְצָנִים וְעַד־זָג לֹא יֹאכַל"
 (במדבר ו, ג), וְאֵם אֲכָל מִהֶם כֹּזִיּוֹת — לֹקֶה.

הַמִּצְוָה ה'ר"ו — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהֵר הַנְּזִיר מִלְּאָכּוֹל
 קִלְפֵי הָעֲנָבִים, וְהוּא אֲמָרוֹ: "וְעַד־זָג לֹא יֹאכַל", וְאֵם אֲכָל
 מִהֶם כֹּזִיּוֹת — לֹקֶה. וְהִרְאָיָה שֶׁחֻמֶּשׁ אֵלּוּ, כְּלוּמֵר: זֵין

- 1 נָזִירָהּ (שם), אָבֵל אֵין לַמָּנוּת שְׁתִּי תִגְלָחוֹת אֵלֶי כְּשִׁתִּי
 2 מַצּוֹת, לְפִי שֶׁתִּגְלַחְתָּ טֶמְאָה הִיא מֵהַלָּכוֹת מַצּוֹת נְזִירוֹת,
 3 לְפִי שֶׁמַּצּוֹת עָשָׂה שְׁלוֹ הִיא: שְׁיָרְבָה פָּרַע (שִׁיגִדל שְׁעָרוֹ)
 4 בַּקֶּדֶשׁ, כְּמוֹ שֶׁבָּאֲנוּ. אַחֲרֵי-כֵן הַמִּשְׁיָה הַכְּתוּב וּפְרִט
 5 וְאָמַר: אִם נִטְמָא בְּיָמֵי הַנְּזִירוֹת, יִגְלַח וְיָבִיא קֶרֶן
 6 וְאַחֲרֵי-כֵן יָשׁוּב לַגִּדֹל פָּרַע בַּקֶּדֶשׁ מִחֲדָשׁ, כְּנֶגֶד תְּקוּפַת
 7 יָמֵי הַנְּזִירוֹת שֶׁחֵיב עָצְמוֹ בָּהּ, כְּמוֹ שֶׁיֵּשׁ לַמַּצְרַע שְׁתִּי
 8 תִּגְלָחוֹת וְהֵן מַצּוֹה אַחַת, כְּמוֹ שֶׁאָבָאָר בְּמִקְוָמוֹ (מַצּוֹת
 9 עָשָׂה קִיא – שִׁיעוּר רִיא). גַּם אָבָאָר לְקַמֵּן אֶת-הַטֶּעֶם
 10 שֶׁמִּנֵּינוּ תִּגְלַחְתָּ נְזִיר וְקִרְבְּנוֹתָיו מַצּוֹה אַחַת, וְתִגְלַחְתָּ
- מַצְרַע וְקִרְבְּנוֹתָיו שְׁתִּי מַצּוֹת. וְכִבֵּר נִתְבָּאָרוּ גַם דִּינֵי מַצּוֹה 11
 זו, כְּלוּמַר: תִּגְלַחְתָּ נְזִיר, בְּמִקְוָמָם בְּמַסְכַּת נְזִירוֹת (מַה). 12
 הַמַּצּוֹה הַקִּי"ד — הַצּוּי שֶׁנֶּצְטִינּוּ בְּדִין עָרְכִי אָדָם, 13
 וְהָאֵל: שֶׁהָאֵמֶר 'עָרְכִי עָלֶי' אוֹ 'עָרְךָ פְּלוֹנִי עָלֶי' — אִם 14
 הוּא זָכָר נוֹתֵן כֶּף; וְאִם הִיא נִקְבָּה נוֹתֵן כֶּף; וְגַם לְפִי 15
 הַגִּיל, כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַכְּתוּב, וּלְפִי מַצֵּב הַמַּעֲרִיף (כְּפִי הִישֵׁג 16
 ידו), וְהוּא אָמַר וְתַעֲלֶה: "אִישׁ כִּי יִפְלֹא נָדָר בְּעָרְכָּךְ 17
 נִפְשׁוֹת וְגו'" (ויקרא כז, ב). וְכִבֵּר נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מַצּוֹה זוֹ 18
 בְּמַסְכַּת עָרְכִים. 19

אגרות קודש

ב"ה, י"ג שבט, תשי"ג

ברוקלין, נ.י.

הרה"ג והרה"ח וו"ח אי"א נו"מ יושב על מדין מנהל

עדתו במישרין וכו' מוהר"ר דוד שליט"א

עובדי מדברנא דק"ק צפרו

... ואבוא בזה בתודה חמה על תשורתו היקרה הוא ניהו ספר "ישמח לבב" פסקים וכללי דינים
 מכהדר"ג הרב הגאון הרה"ח צמ"ס וכו' וכו' אביו זצ"ל. ואף שעדיין לא הי' הזמן גרמא לעיין בספר
 כדבעי, אבל מחביבותו עברתי בין דפיו.

ולפלא אשר אף כי במקומות בודדים מצאתי מזכיר את ספרי אדמו"ר הזקן בעל התניא, אבל
 כנראה גם זה רק מכלי שני, הגם שנתפשטו ספריו בכל העולם ונתקבל בתור פוסק בתוככי כלל ישראל
 מבלי הבדל חסידים או אינם חסידים. ופשיטא שלא מצאתי לעת עתה גם מספרי הצמח צדק, אף שגם
 הם מובאים כמה פעמים בשדי חמד להחח"מ הספרדי שמוזכר איזה פעמים בספר ישמח לבב.

והנני בזה להעיר איזה ציונים לח"א הוא חלק או"ח מספר הנ"ל מספרי רבינו נשיאינו אדמו"ר
 הזקן והצמח צדק:

אורח חיים, סימן א' - יעויין בשו"ת צמח צדק, חלק או"ח, סימן י"ז.

סימן ד', ה', ו' - יעויין בסדר ברכת הנהנין הנדפס בסידור רבינו הזקן.

סוף סימן ח', בענין שיעור כדי אכילת פרס - יעויין שו"ת הצמח צדק שער המילואים, סימן ט'
 (עיין ג"כ בהערותי ברשימות למגילת איכה לאדמו"ר הצמח צדק עמוד סא).

סימן י-יב - עיין מכתב רבינו הזקן הנדפס בסידורו קודם הכנסת שבת, שהובא בסימן זה
 בספר ישמח לבב דף י' עמוד ג' דרך אגב (ועיין ג"כ בספר "בין השמשות" להרב טוקצינסקי מירושלים,
 שהובאו שם המון דיעות מראשונים ואחרונים אשר דעתם כדעת רבינו בעל התניא).

כן יש להעיר להקדמת המחבר בהערה ג' מהלכות תלמוד-תורה לרבינו הזקן פרק ב', הערה א'.

דרך אגב לסימן ח' בדיני השיעורים, הנה זה מאיזה שנים שנדפס בירושלים ת"ו ספר "שיעורי
 תורה" להרב אברהם חיים נאה, ויצא ג"כ במהדורא חדשה בשנת תש"ז שם, ובו הובאו כל הדיעות
 בשיעורי תורה מראשונים ואחרונים, וגם בחלק שני מספר הנ"ל הנקרא שיעור מקוה, ירושלים תשי"א.

ישעיה פרק נה ב-י

ב למה תשקלו־כסף בלוא־לחם ויגיעכם בלוא לשבעה שמעו שמעו אלי ואכלו־טוב ותתענג בדשן נפשכם: ג הטו אזנכם ולכו אלי שמעו ותחי נפשכם ואכרתה לכם ברית עולם חסדי דוד הנאמנים: ד הן עד לאומים נתתיו נגיד ומצוה לאמים: ה הן גוי לא־תדע תקרא וגוי לא־ידעוד אליך ירצו למען יהיה אליהך ולקדוש ישראל כי פארך: (ס) ו דרשו יהיה בהמצאו קראהו בהיותו קרוב: ז יעזב רשע דרכו ואיש און מחשבתיו וישב אל־יהוה וירחמנו ואל־אלהינו כִּי־ירבה לסלוח: ח כי לא מחשבותי מחשבותיכם ולא דרכיכם דרכי נאם יהוה: ט כִּי־גבהו שמים מארץ כן גבהו דרכי מדרכיכם ומחשבותי מחשבותיכם: י כי כאשר ירד הגשם והשילג מן־השמים וישמה לא ישוב כי אם־הרונה את־הארץ והולידה והצמיחה ונתן זרע לזרע ולחם לאכל:

רש"י

שמודה בדין מתחייב אבל אני מודה ועוזב ירוחם (משלי כה): (ח) כי לא מחשבותי מחשבותיכם. אין שלי ושלכם שוות, לכך אני אומר לכם יעזוב רשע דרכו ויתפוש את דרכי: (ט) כי גבהו שמים וגוי. כלומר כי יש הבדל וחילוק מעלות ושבח בדרכי יותר מדרכיכם, ובמחשבותי יותר ממחשבותיכם כגובה שמים על הארץ אתם נותנים לב למרוד בי ואני נותן לב להשיב אתכם: (י) כי כאשר ירד הגשם והשילג. ולא ישוב ריקם אך ייטיב לעולם:

(ב) למה תשקלו כסף. למה תגרמו לכם לשקול כסף לאויביכם בלא לחם: (ג) חסדי דוד. שאגמול לדוד חסדיו: (ד) לאומים. שר וגדול עליהם ומוכיח ומעיד דרכיהם על פניהם: (ה) הן גוי לא תדע תקרא. לשמושך אם אלי תשמעו לשם ה' הנקרא עליך: (ו) בהמצאו. קודם גזר דין, בעוד שהוא אומר לכם דרשוני: (ז) ואיש און מחשבותיו. ויתפוש את מחשבותי לעשות הטוב בעיני, ומדרש אגדה כי לא מחשבותי וגוי אין דיני כדיני בשר־ודם, אתם מי

מצודת ציון

(ב) ותתענג. מל' עונג ותפנוק: בדשן. בשומן כמו ואכל ושבע ודשן (דברים לא): (ג) הנאמנים. ענין דבר מתקיים וכן במקום נאמן (לעיל כב): (ד) לאומים. אומות כמו שני לאומים (בראשית כה): נגיד. ענין שררה: (ה) ירצו. מל' ריצה ורדיפה: פארך. מלשון פאר ויופי: (י) הרזה. ענין שביעה כמו כגן רזה (לקמן נח):

הבא: (ג) הטו אזנכם. לשמוע אמרי: ולכו אלי. לכו ממקומכם לבא אלי ללמוד תורתי: שמעו וכו'. שמעו אלי ותזכו לעמוד בתחיה בימי המשיח: ואכרתה. אז אכרות לכם ברית אהבה להיות מתקיימת עד עולם: חסדי. כחסי ר"ל יהיה כמו החסדים הקיימים אשר הבטחתי לדוד שלא תופסק המלוכה מזרעו: (ד) הן עד לאומים נתתיו. באמת נתתי את דוד להיות לעד ולראיה מול העכו"ם ר"ל ממשלת המלוכה אשר תתמיד בזרעו יקחו ראייה שדבר ה' תקום לעולם: נגיד ומצוה לאומים. המשיח הבא מזרעו יהיה נגיד ויהיה מצוה אל העכו"ם את המעשה אשר יעשו: (ה) הן גוי וכו'. ר"ל כמו שמתקיים החסד שהבטחתי לדוד כן תתקיים החסד שהבטחתי לך כי באמת גוי אשר לא תדע מעולם תקרא אליך לשמש אותך: לא ידעוך. אשר הם לא ידעוך מעולם: אליך ירצו. להיות סרים למשמעתך: למען ה'. ר"ל לא למען כח זרועך כ"א למען ה' השוכן בקרבך: ולקדוש וגוי. למען קדוש ישראל אשר נתן לך פאר להשרות שכינתו בקרבך וכפל הדבר במ"ש: (ו) בהמצאו. בעוד הוא מצוי בכם עד לא תגלו מארצכם ועדיין השכינה שורה עמכם: בהיותו קרוב. כפל הדבר במ"ש: (ז) דרכו. דרך הרשע: מחשבותיו. יעזוב מחשבותיו: וישב. יעשה תשובה אל ה' וירחם עליו: ואל אלהינו. ישוב אל אלהינו ויש תקוה כי ירבה לסלוח: (ח) כי לא וגוי. כי אין מחשבותי כמחשבותיכם כי אתם חושבים שלא יועיל לכם התשובה, ולכבי לא כן יחשוב: ולא דרכיכם דרכי. דרך בשר ודם לענוש את המורד בו ואין מועיל תשובה ופיוס אבל דרכי לא כן הוא: (ט) כי גבהו. כערך גבהות השמים מן הארץ כן דרכי גבהו בהבדל רב מדרכיכם כי דרך בשר ודם שלא ימחול כלל וכלל ודרכי למחול מכל וכל: ומחשבותי ממשחשבותיכם. אתם חושבים שאין תשובה מועיל כל עיקר אבל מחשבתי שמועיל הרבה מאד: (י) כי כאשר וכו'. ר"ל כמו הגשם והשילג היורד מן השמים אשר לא ישוב אל השמים על ידי חום השמש השואב הרטיבות כִּי־אם בתחילה מורה האדמה וכו' ואח"כ תשוב למעלה בחום השמש: והולידה. הוא הוצאת הצמח מהגרעין בעומק הארץ: והצמיחה. הוא הוצאת הצמח ממעל לארץ: ונתן. הגשם הוא סיבה לגדל תבואה לזרוע מהם עוד במקום אחר ולהיות למאכל להצריך לאכול:

איוב פרק לז כד

כד לכן יראוהו אנשים לא יראוהו פלחכמילב:

איוב פרק לח איז

א ויעני יהוה את איוב (מן) (הסערה) מן | תפער ויאמר: ב מי זה | מחשיך עצה במלין פלידעת:
ג אורנא כגבר חלציד ואשאלך והודיעני: ד איפה היית ביסדי ארץ הגד אם ידעת בינה: ה מישם
ממדיה פי תדע או מניטה עליה קו: ו עלימה אדניה הטבעו או מיריה אבן פנתה: ז ברן יחד
פוכבי בקר ויריעו פלכני אלהים:

רש"י

מחשיך עצה בלי דעת, אמר הקב"ה מי זה הוא מחשיך עצה מקלקל במילים וברוב דברים שכתבתי איש תם וישר בתחילת הספר כדי לחול שמי עליו והוא בא והחשיך וקילקל מה שיעצתי ברוב דבריו ואיוב ענהו מי זה מעלים עצה (לקמן מב) אילו הייתי יודע עצתך לא הייתי מרבה בדברים והקב"ה השיבו והלא אברהם לא היה יודע ועמד בעשר, כך מצאתי: (ג) אור נא כגבר חלציד. רמז לו שיתעורר מן חלייו ויסוריו: (ד) איפה. אי פה: (ה) ממדיה. מדותיה: (ו) ירה אבן פנתה. באמצע הים ומשם נשתת כל העולם: (ז) ברן יחד. מתחלה כוכבי אור:

מצודת ציון

(ג) אור. חגור: כגבר. ר"ל כאיש גבור: חלציד. מתניך:
(ד) איפה. איה פה: (ה) קו. חבל המדה: (ו) אדניה. הם הדברים אשר יעמידו עליהם העמודים כמו אדני החצר (שמות לח): הטבעו. מל' טביעה והתחיבה בעומק: ירה. השליך כמו ירה בים (שם טו): פנתה. מל' פינה וזוית: (ז) ברן. מל' רננה: כוכבי בקר. הוא כמו כוכבי אור כי בוקר ואור אחד הוא והכוונה היא על כוכבי לכת המאירים ביותר וכן הללויה כל כוכבי אור (תהלים קמח): ויריעו. מל' תרועה: בני אלהים. הם המלאכים וכן ויבאו בני אלהים (לעיל א):

מצודת דוד

(כד) לכן. על כי כל מעשיו במשפט לכן יפחדו ממנו האנשים ולא ימרו פיו כי לא יראה כל חכמי לב ר"ל אף חכמי לב אינם חשובים לפניו ואינו רואה אותם להכיר להם פנים במשפט כמ"ש לא ניכר שוע לפני דל (לעיל לד) כי אין משוא פנים לפניו (העולה מהדברים ההמה כי יאמר שהמקום משגיח אף בפרטות ויבדיל את הרשע מן הטובה הבאה בעולם וכן יבדיל את הצדיק מן הרעה ואם לפעמים יקרה רע לצדיק בהשגחה באה לגלות אונן למוסר כאשר ניטה מעט מדרך הישר וישיב לאיוב שגם עליו באו היסורים לגלות אונן למוסר לשוב לה' וינצל מדין גיהנם ויתענג בדשן נפשו כ"א היה מתמיד לשבת בשלוה היה בועט בה' מרוב כל והיה אבוד לנצח כדור

המבול אף יוכיחו על מה לא יכניע עצמו למקום הלא הכל בידו ואין דומה לו ויוכיח על ההשגחה על כי הוא יוצר העין ואין לא יביט הוא אף יוכיח מנפלאותיו הידועים לנו מה הם עוד הנעלמים אף ישוב לאיוב לומר הלא ידעת מה מטבעיות ומדוע לא תדע יתר הדברים אלא ע"כ הכל ממנו בהשגחה ואין לדעת ולזה אין להרהר אחר מעשיו כי קצרה דעת האדם להבין מעשה ה' והנהגתו:

(א) מן הסערה. כי נגלה אליו ברות סערה: (ב) מי זה מחשיך. מי הוא זה אשר מלאו לבו להחשיך ולסכל העצה היעוצה ממני בדבר הנהגת העולם: במלין וגו'. אשר יאמר שהכל בא מצד המערכה ובעבור זה יגנה הנהגתו: (ג) אור נא וגו'. הוא ענין חיזוק וזריזות כי החגור במתניו הוא מזורז: ואשאלך. אני אשאלך דברים ואתה הודיעני תשובה עליהם אם לא כן הוא: (ד) איפה היית. כאומר איך ערבה לך לגשת לחקור אחר הנהגתי איה היות בעת יסדתי את הארץ האם ראית לה סמוכות על מה עומדת וכאומר הלא תשכיל לדעת שתלויה במאמרי כאילו היית בעת הבריאה וראית כי כן הוא: הגד. אמור אם יש לה סמוכות ועל מה תלויה אם יש לך בינה להשכיל אמיתת הדבר: (ה) מי שם. מוסב על הגד שבמקרא שלפניו לומר הגד מי שם מדות הארץ בארכה וברחבה כמו שהיא עתה: כי תדע. אם ידעת ששם מי זולתי וכאומר וכי תחשוב שנעשה על ידי מערכות השמים: או מי נטה וגו'. למדוד ארכה ורחבה ואחז במשל מדרך הבנאי והוא כפל ענין במ"ש: (ו) על מה. הגד על דבר מה נשתקע אדני עמודי הארץ וכאומר הלא אין לה לא עמודים ולא אדנים ואין לה על מה לשקוע כי האויר מקיפה: או מי ירה. מי השליך האבן הראשון ההושם בפנת היסוד ואחז במשל מדרך הבנאי שדרכו להתחיל בנין היסוד מן הפינה והכוונה היא על נקודת המרכז היא אמצעית כדור הארצי אשר היא מעמדת את כל הכדור לבל יתקרב אל הפאה מן הפאות כי כל חלקי היסוד משתוקק ליסודו: (ז) ברן יחד. חזור על איפה היית האמור בתחילת הענין לומר איפה היית בעת ירינו יחד כל כוכבי בוקר הם מערכות השמים וכל בני אלהים הם המלאכים המניעים אותם יריעו לשמי וכאומר וכי לא תשכיל לדעת זאת כאילו היית שם וראית שהמה כולם נכנעים לי ועול מוראי עליהם ומה זה תאמר מדוע משדי לא נצפנו עתים (לעיל כד):

ז אין קורעין, ולא חולצין, ואין מברין, אלא קרוביו של מת; ואין מברין אלא על מטה וקופה. אין מוליכין לבית האבל, לא בטבלא ולא באסקוטלא ולא בקנון, אלא בפסלים. ואין אומרים ברפת אבלים במועד, אבל עומדין בשורה ומנחמין ופוטריין את הרבים.

ח אין מניחין את המטה ברחוב, שלא להרגיל את ההספד; ולא של נשים לעולם, מפני הקבוד. נשים במועד מענות, אבל לא מטפחות. רבי ישמעאל אומר: הסמוכות למטה מטפחות.

ט בראשי חדרשים, בחנה ובפורים – מענות ומטפחות; בזה ובה – לא מקוננות. נקבר המת – לא מענות ולא מטפחות. איזהו ענין? שפילן עונות פאחת; קינה? שאחת מדברת וכלן עונות אחריה, שנאמר (ירמיה ט),

פירוש ברטנורא

ז אין קורעין. במועד, אלא קרוביו של מת. לאמו ולאביו ולבנו ולבתו ולאחיו ולאחותו ולאשתו, אלו שבעה מתים שחייב להתאבל עליהם. ועל שאר קרובים שאינו חייב להתאבל עליהם אין קורעין עליהם במועד. ולא אמרן אלא שאינו חכם או אדם כשר ובעל מעשים. אבל חכם שמת, הכל קרוביו, והכל קורעין עליו אפילו במועד. וכן על אדם המוחזק בכשרות וחסידות. וכל העומד בשעת יציאת נשמה על כל אדם מישראל, חייב לקרוע ואפילו במועד. וקריעה על אביו ועל אמו היא בכל בנדי עד שמגלה את לבו, וקורע בידו ומבריל שפת הבגד העליונה, וקורע מבחוץ; שאינו מכניס ידו תחת בגדיו כשהוא קורע, ושולל לאחר לי יום, ואינו מאחה לעולם. וכן על רבו שלמדו תורה. אבל על כל שאר קרוביו קורע טפח מן הבגד העליון לבד, וקורע בכלי אם ירצה, וא"צ להבריל השפה, ויש לו להכניס ידו תחת בגדיו כשהוא קורע, ושולל לאחר שבעה, ומאחה לאחר שלשים. ואין קריעה אלא מעומד: ולא חולצים במועד. הליצת כתף שזרועותיהן וכתפיהן מגולות: ולא מברין. סעודה ראשונה, שאכל אסור לאכול משלו ורגלים להברותו ברחוב של עיר, ובמועד אין מברין אלא קרוביו בתוך ביתו: ואין מברין אלא על מטות וקופות. ואפילו בתוך ביתו אין מברין אותו על מטות כפופות שרגליו בשאר ימות השנה כל קרוביו ומי שלבו גם בו לאכול עמו על מטה כפופה לארץ, ובמועד אין מברין אלא על מטות וקופות: ואין מוליכין. הסעודה לבית האבל: לא בטבלא. דרך כבוד: ולא באסקוטלא. כמין שלחן קטן של כסף או של זהב או של זכוכית. ואני שמעתי קערה של כסף, שכן בלע"ז קורין לקערה שקדיל"א: אלא בפסליו. של ערבה קלופה. שלא לבייש העניים שבאין להברות שאין להם טבלא ואסקוטלא: ופוטריין את הרבים. נותנים להם רשות לילך מיד:

ח אין מניחין את המטה. של מת: ברחוב. במועד: לעולם. אפילו בחול דכתיב (במדבר כ) וחמת שם מרים ותקבר שם סמוך למיתה קבורה: מטפחות. מספקות כף אל כף: ר"ש אומר כ"י. ואין הלכה כר"ש:

משניות מבוארות – קהתי

אחר המועד שורה ותנחומים, הואיל וכבר נתעסקו בכך במועד (הראב"ד; המאירי).

י ו ס ר א ש ו ן

ב א ו ר מ ש נ ה ז

ב א ו ר מ ש נ ה ח

אין מניחין את המטה – של המת, ברחוב – בחול המועד, כדרך שהיו נוהגים בחול, שלא להרגיל – שלא לעזר, את ההספד – שכן חול המועד אסור בהספד; ולא של נשים – ואין מניחים מיטת מתים של נשים ברחוב, לעולם – אפילו בחול, מפני הקבוד – שזה גנאי לאשה (רמב"ם). ויש מפרשים, שמא יהיו שופעות דם ויהיה בזוי (רש"י; ינמוקי יוסף). ובגמרא אומר: לא שנו (שאינן מניחין מטת האשה ברחוב), אלא חיה (שמטה מחמת ולד, שהיא שופעת דם – רש"י), אבל שאר נשים מניחין. רבי אלעזר אומר: אפילו שאר הנשים, שכתוב (במדבר כ, ב): "וחמת שם מרים ותקבר שם" – סמוך למיתה קבורה. נשים במועד מענות – כולן ענות ומקוננות כאחת, כמבואר במשנה הבאה, אבל לא מטפחות – אינן מכות כף על כף או על ידן. רבי ישמעאל אומר: הסמוכות למטה – העומדות סמוך למיטת המת, מטפחות – אפילו בחול המועד. ואין הלכה כרבי ישמעאל.

י ו ס ש ו י

ב א ו ר מ ש נ ה ט

בראשי חדרשים, בחנה ובפורים, מענות ומטפחות – הנשים המקוננות בפני המת, כמו שבארנו במשנה הקודמת; בזה ובה – בין בחולו של מועד בין בראשי חדרשים ובחנוכה ובפורים (הרא"ה), לא מקוננות – כמבואר להלן. יש גורסים: "מענות ומטפחות בזה ובה אבל לא מקוננות". אבל במשנה שבגמרא אין תיבת "אבל", ואף הדר"ף, אינו גורס תיבה זו, ולשון הרמב"ם (היל"א אב"א יא, טז): "הנשים במועד מענות אבל לא מטפחות, ובראשי חדרשים ובחנוכה ובפורים מענות ומטפחות אבל אין מקוננות לא בזה ולא בזה". נקבר המת – לאחר שקברו את המת, לא מענות ולא מטפחות – אפילו בראשי חדרשים ובחנוכה ובפורים, וכל שכן בחול המועד. איזהו ענין? שפילן עונות פאחת – שכל הנשים מקוננות יחד; קינה – איזויה קינה?

אין קורעין – בחול המועד את הבגדים על המת, ולא חולצין – את הכתף, שנוהגים היו בשעת הלוויית המת לסלק את החלוק מעל הכתף ולגלות את הכתף והזרוע; ואין מברין – סעודת ההבראה, היינו סעודה ראשונה, שידידיו של האבל נותנים לו לאחר הקבורה ואוכלים עמו, לפי שאסור לאבל לאכול סעודה ראשונה משלו (ולדעת הרמב"ם כל יום ראשון אסור לאכול משלו). כל הדברים הללו אין עושים בחול המועד. אלא קרוביו של מת – היינו אביו ואמו, אחיו ואחותו (בין מן האב בין מן האם), בנו ובתו ואשתו. אבל אחרים אין קורעים ואין חולצים ואין אוכלים סעודת ההבראה עם האבל בחול המועד. ואין מברין – אין נותנים לקרובי המת את סעודת ההבראה בחול המועד, אלא על מטה וקופה – כדרכה, ולא על מיטה כפופה כדרך שהיו נוהגים בחול, שאין כפיית המיטה נוהגת במועד. אין מוליכין – את סעודת ההבראה, לבית האבל – בין במועד בין בחול, לא בטבלא – מין טס מהודר, ולא באסקוטלא – כעין קערה של כסף או של זכוכית, ולא בקנון – מין סל מיוחד, אלא בפסלים – של ערבה קלופה, כדי שלא לבייש את העניים הבאים להברות. וכן שנו בברייתא (בגמרא): "בראשונה היו מוליכין בבית האבל עשירים בקלתות של כסף ושל זהב ועניים בסלי נצרים של ערבה קלופה, והיו עניים מתביישים; התקינו שיהו הכל מביאין בסלי נצרים של ערבה קלופה מפני כבודן של עניים". ואין אומרים ברפת אבלים במועד – שלאחר שחזרו מקבורת המת ועמדו בשורה וניחמו את האבלים, היו מתקבצים ברחבה של עיר והיו מברכים ברכה אבליים מענין תנחומים, וחותמים בה "ברוך מנחם אבלים" (ערוך גמרא כתובות ח, ב), וזהו הנקראת "ברכת אבלים"; ובה משנתנו ללמד שאין אומרים אותה בחול המועד לא ברחבה של עיר ולא בבית, אבל עומדין בשורה – כשחוזרין מן הקבורה, ומנחמין את האבלים, בעברם לפני השורה, ופוטריין את הרבים – שאומרים למנחמים שילכו לבתיהם, ואין הם צריכים ללוות את האבלים לרחבה או לביתם (רש"י). ויש מפרשים: ופוטריין את הרבים – מלעשות

(ט): "וְלִמְדֶנָּה בְּנֵתִיכֶם נָהִי, וְאִשָּׁה רַעֲוִיתָהּ קִינָה". אָבֵל לַעֲתִיד לָבֵא הוּא אוֹמֵר (ישעיה כה, ח): "בְּלַע הַמּוֹת לְנֶצַח, וּמָחָה ה' אֱלֹהִים דְּמָעָה מֵעַל כָּל-פָּנִים" וגו'.

מסכת חגיגה

פרק ראשון

א הכל חֵיבִין בְּרֵאִיָּה, חוּץ מִחֶרֶשׁ, שׁוּטָה, וְקָטָן, וּמְטוּמָם, וְאֶנְדְּרוּגִינוֹם, וְנָשִׁים, וְעֶבְדִּים שְׁאִינֶם מְשֻׁחָרְרִים, הַחֹגֶר, וְהַסּוּמָא, וְהַחּוּלָה, וְהַזֶּקֶן, וּמִי שְׁאִינוֹ יָכוֹל לַעֲלוֹת בְּרִגְלָיו. אֵיזְהוּ קָטָן? כָּל שְׁאִינוֹ יָכוֹל לָרִכּוֹב עַל כְּתָפָיו שֶׁל אָבִיו, וְלַעֲלוֹת מִירוּשָׁלַם לְהָר הַבֵּית; דְּבָרֵי בֵּית שְׁמַאי. וּבֵית הֶלֶל אוֹמְרִים: כָּל שְׁאִינוֹ יָכוֹל לֵאחֹז בְּיָדוֹ שֶׁל אָבִיו, וְלַעֲלוֹת מִירוּשָׁלַם לְהָר הַבֵּית, שְׁנֵאמַר (שמות כג, יד): "שְׁלֹשׁ רִגְלִים".

ב בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: הָרֵאִיָּה – שְׁתֵּי כֶסֶף, וְחִגְיָה – מָעָה כֶסֶף. וּבֵית הֶלֶל אוֹמְרִים: הָרֵאִיָּה – מָעָה כֶסֶף, וְחִגְיָה – שְׁתֵּי כֶסֶף.

פירוש ברטנורא

ט ואשה רעויתה קינה. ומדכתיב ולמדנה, אלמא קינה, אחת אומרת וחברתה עונה: אבל לעתיד לבא אומר בלע חמות נצח. שיבלע הקב"ה את החות, וכולן עונות שירה שאין מיתה ואין דמעה. ונקטמן להאי קרא הכא, משום אל תעמוד בדבר רע [לכן ראה לסיים בדבר טוב]:

מסכת חגיגה

א הכל חייבין בראיה. במצות יראה כל זכורך, שצריך להתראות בעזרה ברגל. והכל לאתווי מי שחציו עבד וחציו בן חורין. ואין כן הלכה. שמי שחציו עבד וחציו בן חורין פטור מן הראיה מפני צד עבודתו שבו: חוץ מחרש. ואע"פ שהוא מדבר, ואפילו חרש באזנו אחת פטור, דכתיב (דברים לא) בבוא כל ישראל לראות את פני ה', וכתיב בתריה למען ישמענו. פרט למי שאין לו שמיעה גמורה. והשומע ואינו מדבר נמי פטור דכתיב ולמען ילמדו: שומע וקטן, דלאו בני חיובא נינהו, שהן פטורין מכל המצוות. וקטן שיכול לאחוז בידו של אביו ולעלות מירושלים לחר הבית, אביו חייב להעלותו כדי לחנכו במצוות, כדאמר ב"ה לקמן במתניתין: וטומטום ואנדרוגינוס, נשים ועבדים שאינן משוחררין. כל הני אמעיטו מזכור, פרט לטומטום ואנדרוגינוס ונשים שאינן בכלל זכורך. וכל מצוה שאין נשים חייבות בה אין העבדים חייבין בה. ועוד הרי הוא אומר בבוא כל ישראל לראות, ועבדים לאו בכלל ישראל נינהו: החיגר והחולה והזקן ושאינו יכול לעלות ברגליו. מירושלים לעזרה, כגון שהוא מעונע ביותר. כל הני יליפנין להו מדכתיב שלש רגלים, יצאו אלו שאינן יכולין לעלות ברגליהם: והסומא. דכתיב בבוא כל ישראל לראות, כשם שהם באים להיראות כך הם באין לראות הר קדשו ובית שכינתו, לאפוקי סומא ואפילו בעינו אחת, שהרי אין ראיתו שלמה: שלש רגלים. הראוי לעלות ברגליו חייבו הכתוב, וכיון דגדול פטור מן התורה, קטן נמי לאו בר תנוך הוא: ב הראיה שתי כסף. גדול הבא לראות צריך להביא עולה, שנאמר (שמות כג) לא יראו פני ריקם, ואינה פחותה משתי מעות כסף, שהם משקל ל"ב גרעין שעורה מן הכסף הצרוף: וחגיגה. שלמי חגיגה, שאמרה תורה (שמות יב) וחגותם אותו חג לה', כלומר הביאו שלמי חגיגה, אין פחותים ממעה כסף. ואע"פ

משניות מבוארות – קהתי

שְׁאֵחַת מִדְּבָרָת – דברי קינה, וְכֵלֶן עֲוֹנוֹת אַחֲרֶיהָ – כל מה שהיא אומרת, שְׁנֵאמַר: "וְלִמְדֶנָּה בְּנֵתִיכֶם נָהִי, וְאִשָּׁה רַעֲוִיתָהּ קִינָה" – הרי שאשה מלמדת את חברתה שתענה אחריה קינה. אָבֵל לַעֲתִיד לָבֵא הוּא אוֹמֵר – אומר הנביא: "בְּלַע הַמּוֹת לְנֶצַח, וּמָחָה ה' אֱלֹהִים דְּמָעָה מֵעַל כָּל-פָּנִים" וגו' – פיסקה זו נוספה כאן כדי לסיים את המסכת בדבר טוב.

מסכת חגיגה

באור משנה א

משנתנו דנה במצוות הראייה ברגל, הכוללת ראיית פנים בעזרה והבאת עולת הראייה (תוספות). והיא באה לפרט את הפטורים ממצווה זו.

הכל חֵיבִין בְּרֵאִיָּה – במצוות "יראה כל זכורך את פני ה' אֱלֹהֶיךָ"...

היינו שצריכים ליראות בעזרה בשלשת הרגלים ולהביא עולת ראייה, כמו שבארנו (בהקדמה למשנתנו), חוץ מִחֶרֶשׁ, שׁוּטָה, וְקָטָן –

בגמרא מבואר, שאפילו חרש המדבר, הואיל ואינו שומע פטור מן הראייה, שלמדים זה מפרשת הקהל שכתוב בה (דברים לא, יב): "למען ישמענו" פרט למדבר ואינו שומע. והוא הדין לאלם, השומע ואינו מדבר, שנאמר (שם) ולמען יקמְדוּ. וקוראים "קְלִמְדוּ", היינו שילמדו לאחרים; שוטה וקטן – לפי שאינם חייבים במצוות (עיין באורנו למשנה

תרומות א, א): וְטֹמְטוּם – שאין ניכרים בו לא סימני זכר ולא סימני נקבה; וְאֶנְדְּרוּגִינוֹם – שיש לו סימני זכר ונקבה כאחד, וְנָשִׁים –

שנאמר במצוות הראייה (דברים טז, טז): "יראה כל זכורך". ואף הטומטום והאנדרוגינוס אינם בכלל "זכורים"; וְעֶבְדִּים שְׁאִינֶם מְשֻׁחָרְרִים –

שכל מצווה שאין נשים חייבות בה אין העבדים חייבים בה; הַחֹגֶר, וְהַסּוּמָא, וְהַחּוּלָה, וְהַזֶּקֶן, וּמִי שְׁאִינוֹ יָכוֹל לַעֲלוֹת בְּרִגְלָיו – מירושלים לעזרה, כגון שהוא מעונע ביותר (גמרא), כל אלו פטורים מן הראייה. והטעם בחיגר ובחולה ובזקן וכו', לפי שכתוב "שלש רגלים". והרי זה בא לרמז, שאין חייב בראייה אלא מי שיכול לעלות

כפי שהזכרנו מצווה להביא בשלשת הרגלים שני קרבנות: עולת ראייה, הנקראת במשנתנו "ראייה" סתם; ושלמי חגיגה הנקראים במשנתנו "חגיגה" סתם. שני הקרבנות הללו אין להם שיעור, שנאמר (דברים טז, יז): "איש כמתנת ידו כברכת ה' אֱלֹהֶיךָ אשר נתן לך", אלא שהחכמים נתנו בהם שיעור למטה (שיעור מינימלי). בענין שיעור זה חולקים במשנתנו בית שמאי ובית הלל.

בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: הָרֵאִיָּה, שְׁתֵּי כֶסֶף – עולת הראייה צריך שיהא שוויה לפחות שתי מעות כסף (המנחה היא נשנית הדינר). וְחִגְיָה, מָעָה כֶסֶף – קרבן השלמים שמביאים ברגל כדי לקיים מצוות חגיגה, צריך שיהא שוויו לפחות מעה אחת. וּבֵית הֶלֶל אוֹמְרִים: הָרֵאִיָּה מָעָה כֶסֶף, וְחִגְיָה שְׁתֵּי כֶסֶף – שכן שלמי חגיגה יש בהם לגבוה

י ו ש ל י ש י

ב א ו ר מ ש נ ה ב

ג עולות במועד פאות מן החלין, והשלים מן המעשר. יום טוב הראשון של פסח, בית שמאי אומרים: מן החלין, ובית הלל אומרים: מן המעשר.

ד ישראל יוצאין ידי חובתן בנדרים ובנדבות ובמעשר בהמה, והפניהם בחטאות ובאשמות ובכבוד ובחזה ובשוק, אבל לא בעופות ולא במנחות.

ה מי שיש לו אוכלים מרבים ונכסים מעטים – מביא שלמים מרבים ועולות מעטות; נכסים מרבים ואוכלין

פירוש ברטנורא

שאל לראיה ולחגיגה שעור, דכתיב (דברים ט"ו) איש כמתנת ידו, חכמים נתנו בהם שעור למטה, שלא יביא פחות מכאן: הראיה מעה כסף וחגיגה שתי כסף. דשלמים יש בהם לגבוה ולכהנים ולבעלים לפיכך הן מרובין מן העולות שאין בהן אלא לגבוה, וחזין מעולת ראיה ושלמי חגיגה האמורים במתניתין עוד היו צריכים להביא מין אחר של שלמים, והן נקראים שלמי שמחה, דכתיב (שם כ"ז) וזבת שלמים ואכלת שם ושמחת. ושלמי שמחה הללו לא הוזכרו כאן, ולא נתנו חכמים בהם שעור. ונשים חייבות בהן כאנשים, דעל השמחה נצטוו נשים, דכתיב (שם י"ד) ושמחת אתה וביתך:

ג עולות במועד באות מן החולין, מתניתין חסורי מיחוסא והכי קתני, עולות נדרים ונדבות במועד באות, ביו"ט אינן באות, ועולת ראיה באה אפילו ביו"ט, אע"ג דיש לה תשלומין כל ז', עיקר מצותה ביו"ט ראשון, וכשהיא באה אינה באה אלא מן החולין. ושלמי שמחה באים מן המעשר, כלומר שיכולין להביא שלמי שמחה ממעות של מעשר שני, דשלמי שמחה אינן חובה במקום שיש בשר, והרי יש לו מעות מעשר שני להוציא בירושלים, הלכך יקנה בהם שלמים ויאלץ. אבל חגיגת יום טוב הראשון הוא דבר שבחובה אפילו יש לו בשר הרבה, וכל דבר שהוא משום חובה אינו בא אלא מן החולין ולא מן המעשר: ביו"ט הראשון של פסח, ה"ה ליו"ט ראשון של שאר רגלים. ולהכי נקט פסח, לפי שיש ערב פסח חגיגה אחרת, כשהיה חבורת הפסח מרובה היו מביאין עמו חגיגה כדי שיהא הפסח נאכל על השוכע, ואשמועינן מתניתין דחגיגת יו"ט עצמו הוא דאינו באה אלא מן החולין, אבל חגיגת יו"ד באה מן המעשר: ובח"א מן המעשר. כגמרא פריך אמאי, דבר שבחובה הוא וכל דבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין. ומשני בטופל, שמחבר מעשר עם חולין ומביא, אם יש לו אוכלין הרבה ואין לו סיפק בבהמה אחת מביא בהמה אחת לחגיגה מן החולין והשאר ממעות מעשר שני. ואע"פ שכל הבאות ביו"ט ראשון שם חגיגה עליהן, מ"מ סביר ב"ה דמותר להביא השאר מן המעשר, הואיל וכבר יצא ידי חובתו בראשונה מן החולין:

ד יוצאין ידי חובתן. של שלמי שמחה: בנדרים ונדבות ומעשר בהמה. דכתיב (שם ט"ז) ושמחת בחגך, לרבות כל מיני שמחות, דקרא לא בעי אלא שמחה, ואמר מר אין שמחה אלא בבשר, והאי בשר הוא: אבל לא בעופות ולא במנחות. דכתיב ושמחת בחגך, אמרה תורה עשה שמחה ממי שחגיגה באה מהן, וצאו עופות ומנחות שאין חגיגה באה מהן:

ה אוכלין מרובין, בני בית מרובין: מביא שלמים מרובין, שלמי חגיגה רבים לפי האוכלים שיש לו:

משניות מבוארות – קה"ת

קרבן זה אינו חובה (כמו שבארנו במסכת פסחים ג.ו), ואף לדעת בית שמאי מותר להביאו גם מן המעשר: הלכך מדגישה כאן משנתנו, כי המחלוקת של בית שמאי ובית הלל אינה אלא בשלמי חגיגה הבאים חובה ביום טוב.

יום רביעי

באור משנה ד

כפי שהסברנו במשניות הקודמות, מצווה להביא ברגל שלמי שמחה, לקיים מה שנאמר (דברים טז, יא; יד): "ושמחת לפני ה' אלהיך", "ושמחת בחגך". משנתנו באה ללמד, שאין צריכים לזכות שלמי שמחה מיוחדים בזמן שיש להם בשר לשוכע מקרבנות אחרים שהביאו.

ישראל – שאינם כהנים, יוצאין ידי חובתן – של שלמי שמחה, בנדרים ובנדבות – בקרבנות שלמים שנדרו ונדבו כל השנה (בענין נדר ונדבה עיין מגילה א.ו), והיו מביאים אותם ברגל, ובמעשר בהמה – שהיו מביאים ברגל לירושלים (עיי' ויקרא כ, לב); מהקרבנות הללו, שלמי נדרים ונדבות וכן מעשר בהמה, אוכלים הבעלים את הבשר ויוצאים ידי חובת שלמי שמחה. והפניהם – יוצאים ידי חובת שלמי שמחה, בחטאות ובאשמות – שהיו עולי הרגל מביאים, ובשרם נאכל לכהנים (במדבר יח, ט), ובכבוד – של בהמה טהורה, שבשרו לכהנים (שם שם, יח), ובחזה ובשוק – שמקבלים הכהנים מן השלמים, אבל לא בעופות – אין הכהנים יוצאים ידי חובתם בבשר העוף (עיי' ויקרא ח, ז-ט), ולא במנחות – ולא בנותרות מן המנחות, שאין שמחת החג אלא בבשר בהמה.

באור משנה ה

כבר בארנו (בהקדמה למשנה ב) שעולות ראיה ושלמי חגיגה שהם קרבנות חובה ביום טוב, אין להם שיעור מן התורה, אלא שחכמים נתנו בהם שיעור למטה. משנתנו באה לפרט ארבעה סוגי אנשים לגבי קרבנות אלו: א. מי שאינו עשיר ובני ביתו מרובים; ב. עשיר ובני ביתו מועטים; ג. איננו עשיר ובני ביתו מועטים; ד. עשיר ובני ביתו מרובים.

מי שיש לו אוכלים מרבים – שבני ביתו מרובים, והוא זקוק להרבה בשר, ונכסים מעטים – שאינו עשיר, מביא שלמים מרבים – מרבה הוא בשלמי חגיגה לפי צרכי בני ביתו. ואם אין לו מן החולין, יכול הוא להביאם גם ממעות מעשר שני שלו (גמרא),

ולכהנים ולעם, לפיכך הם מרובים מן העולה שאין בה אלא לגבוה. אבל בית שמאי סוברים להיפך, שהואיל והעולה היא כולה לגבוה, צריך שיהא שוויה מרובה מהחגיגה (ועיין טעמי המחלוקת בגמרא).

באור משנה ג

מלבד עולת ראיה מביאים עולי רגלים עוד עולות שנדרו ונדבו כל השנה, והן הנקראות "עולות נדרים ונדבות" (כרם, שונות הן מעולות ראיה, שעולות נדרים ונדבות באות בחול המועד, אבל ביום טוב אין באות. ועולת ראיה עיקר מצותה להביאה ביום טוב ראשון (לדעת בית הלל), ואם לא הובאה ביום טוב ראשון, מביאים אותה בחול המועד.

עולות במועד – בגמרא מבואר: בין עולות נדרים ונדבות הבאות רק במועד ובין עולות ראיה הבאות גם במועד, פאות מן החלין – מביאים אותן מן החולין, ואסור להביאן מכסף מעשר שני, לפי שקרבנות אלו הן קרבנות חובה, ושני (מנחות ז, ו): כל דבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין. והשלים – שלמי שמחה שמביאים ברגל, כמו שבארנו בפתיחה למסכתנו, הואיל ואינם חובה בזמן שיש בשר מקרבנות אחרים, מן המעשר – מותר להביאם גם מכסף מעשר שני, כלומר מותר לקנות בהמות בירושלים בכסף מעשר שני ולהביא שלמי שמחה. יום טוב הראשון של פסח – שלמי החגיגה, שמביאים ביום טוב הראשון של פסח, והוא הדין שלמי חגיגה שמביאים ביום טוב הראשון של רגל אחר, בית שמאי אומרים: מן החלין – אינם באים אלא מן החולין, הואיל וקרבנות חובה הם. ובית הלל אומרים: מן המעשר – בגמרא מבואר, שכוונת דברי בית הלל היא, שמותר לצרף מעות מעשר שני לשתי מעות כסף של חולין ולקנות בהן בהמה לשלמי חגיגה, וכיון שמביא בהמה זו ויוצא בה ידי חובתו מן החולין, יכול הוא להביא שלמי חגיגה נוספים אף ממעות מעשר שני בלבד. אבל לעולת ראיה אי אפשר לצרף מעות מעשר שני, שהרי כולה נשרפת על המזבח, ואילו במעשר שני נאמר (דברים יד, כו): "ונתת הכסף בכל אשר תאווה נפשך... ואכלת שם".

משנתנו נקטה "יום טוב הראשון של פסח" אף על פי שהכוונה היא לכל רגל, משום שבפסח יש עוד קרבן חגיגה הבא יחד עם קרבן הפסח בערב פסח;

מַעֲטִין – מִבֵּיא עוֹלוֹת מְרֻבּוֹת וְשִׁלְמִים מְעֻטִּין; זֶה וְזֶה מַעֲט – עַל זֶה נֶאֱמַר: מַעַה פֶּסֶף וְשִׁתִּי כֶּסֶף; זֶה וְזֶה מְרֻבִּים – עַל זֶה נֶאֱמַר (דברים טו, י): "אִישׁ כְּמִתְנֵת יָדוֹ בְּכִרְכַּת ה' אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר נִתַּן לְךָ".
 ו מִי שֶׁלֹּא חָג בְּיוֹם טוֹב הָרָאוֹשׁוֹן שֶׁל הַחֵג – חוֹגֵג אֶת כָּל הָרֶגֶל וְיוֹם טוֹב הָאַחֲרוֹן שֶׁל הַחֵג. עֶבֶר הָרֶגֶל וְלֹא חֵג – אֵינוֹ חֵיב בְּאַחֲרִיתוֹ. עַל זֶה נֶאֱמַר (קהלת א, טו): "מַעֲוֹת לֹא־יִכָּבֵל לְתַקֵּן, וְחֶסְרוֹן לֹא־יִכָּבֵל לְהַמְנוֹת".
 ז רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן מִנְסֵיאֵא אָמַר: אֵיזְהוּ מַעֲוֹת שְׂאִינוֹ יָכוֹל לְתַקֵּן? זֶה הֶבֶא עַל הָעֶרְוָה וְהוֹלִיד מִמֶּנָּה מִמָּזוֹר; אִם תֹּאמַר בְּגוֹזֵל וְגוֹזֵל, יָכוֹל הוּא לְהַחְזִירוֹ וְיִתְקֵן. רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָאי אָמַר: אֵין קוֹרִין מַעֲוֹת אֲלֵא לְמִי שֶׁהָיָה מִתְקֵן בְּתַחֲלָה וְנִתְעָוָה, וְאֵיזְהוּ? זֶה תַּלְמִיד חֶכֶם הַפּוֹרֵשׁ מִן הַתּוֹרָה.
 ח הַתֵּר נִדְרִים פּוֹרְחִין בְּאִוִּיר, וְאֵין לָהֶם עַל מַה שִּׁסְמְכוּ. הַלְכוֹת שֶׁבֶת, חֲגִילוֹת וְהַמְעִילוֹת, הָרִי הֵם פְּתָרִים פִּירוּשׁ בִּרְטוּרָא

ו מִי שֶׁלֹּא חָג. שלא הביא שלמי חגיגתו ועולת ראייתו: ויום טוב האחרון, שמיני עצרת. ואע"פ דרגל בפני עצמו הוא, הוי תשלומין דראשון. וחג השבועות נמי אף על גב דלא הוי אלא יום אחד, יש לו תשלומין כל שבעה, מדאקשיננהו קרא להרדי, בחג המצות ובחג השבועות ובחג הסוכות, מה חג המצות יש לו תשלומין כל שבעה אף חג השבועות יש לו תשלומין כל שבעה:
 ז והוליד ממנה ממזר. שהביא פסולים בישראל וזן לו לזכרון, לפיכך אין עונו נמחק בתשובה: יכול הוא שיחזיר. דמי גניבתו וגוילתו לבעלים ויהא מתוקן מן החטא:
 ח היתר נדרים פורחים באויר. מעט רמז יש במקרא שיוכל החכם להתיר הנדר, ואין לסמוך עליו, אלא כך מסור לחכמים בתורה שבעל פה: הלכות שבת. והלכות חגיגה והלכות מעילה. יש בהן הלכות שהן תלויות ברמז, במקרא מועט, כהר התלוי בשערות הראש: והעבודות. הלכות עבודת הקרבנות: הן הן

משניות מבוארות – קהתי

תשלומין כל שבעה, אף חג השבועות יש לו תשלומין כל שבעה (עיי' גמרא ז, א).

באור משנה ז

אגב המשנה הקודמת, שדרשו בה את הפסוק "מעוות לא יוכל לתקון" על מצוה שלא נעשתה בזמנה, מביאה משנתנו דרשות נוספות על אותו פסוק.
 רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן מִנְסֵיאֵא אָמַר: אֵיזְהוּ מַעֲוֹת שְׂאִינוֹ יָכוֹל לְתַקֵּן – לדעת רבי שמעון בן מנסיא, כוונת הכתוב לאדם שחטא חטא חמור ואין לו תקנה, ואיזהו? זֶה הֶבֶא עַל הָעֶרְוָה – על אשה האסורה לו משום גילוי עריות, וְהוֹלִיד מִמֶּנָּה מִמָּזוֹר – בן, שהוא ממזר; לחוטא הזה אין כל תקנה, כי גם כשהוא מתחרט על חטאו וחוזר בתשובה, הרי הממזר מעיד לעולם על חטאו. אִם תֹּאמַר בְּגוֹזֵל וְגוֹזֵל – הרי יש לו תקנה, שכן יכול הוא להחזירו – אם הוא מתחרט על מעשהו, יכול הוא להחזיר מה שגנב או גזל, וְיִתְקֵן – את המעוות; מכאן שאין הכתוב מדבר בגונב או בגוזל, אלא בבא על העריות והוליד ממנה בן. רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָאי אָמַר: אֵין קוֹרִין מַעֲוֹת אֲלֵא לְמִי שֶׁהָיָה מִתְקֵן בְּתַחֲלָה – דעת רבי שמעון בן יוחאי שהביטוי "מעוות" אינו נופל על אדם שהוא מקולקל מתחילתו, אלא על אדם שהיה מתקן, וְנִתְעָוָה – ונתקלקל; בברייתא בגמרא מוסיפים בדברי רבי שמעון בן יוחאי: אין אומרים "בקרר גמל, בקרר חזיר" (כלומר, אין בודקים בהמה טמאה אם יש בה מום, כי בין כך ובין כך פסולה לקרבן), אלא "בקרר טלה" (שמא נפל בו מום), כך גם לשון "מעוות" נופל על אדם שהיה טוב מתחילתו ונתעוות, וְאֵיזְהוּ? זֶה תַּלְמִיד חֶכֶם הַפּוֹרֵשׁ מִן הַתּוֹרָה – ועל ידי פרישתו מן התורה נתעוות ונתקלקל.

י"ז ש"י

באור משנה ח

משנה זו הובאה כאן משום הלכות חגיגה הנזכרות בה, שכן המשנה באה להשמיענו, שענין שלמי חגיגה לא נזכר בפירוש בתורה, אלא נלמד בדרך רמז בלבד, ואגב ענייננו זה הובאו גם שאר הדברים הנזכרים במשנתנו (המאירי).
 הֵתֵר נִדְרִים – דיני התרת נדרים על ידי חכם, או על ידי שלשה ידידיו, כמבואר במסכת נדרים (פרק ג ופרק ט), פּוֹרְחִין בְּאִוִּיר – מעט רמז יש להם במקרא (דש"י), וְאֵין לָהֶם עַל מַה שִּׁסְמְכוּ – אלא כך מסור לחכמים בתורה שבעל פה. בגמרא אמרו, שסמכו היתר נדרים על מה שנאמר (במדבר לו, ג): "לא יחל דברו" – הוא אינו מחלל, אבל אחרים מחללים לו. ברם, אין זה אלא אסמכתא בלבד.

כמו ששינו במשנה ג לדברי בית הלל, וְעוֹלוֹת מַעֲטוֹת – בעולות ראייה יכול הוא למעט. מי שיש לו נְכָסִים מְרֻבִּים וְאִיכְלִין מַעֲטִין – שהוא עשיר, ובני ביתו מועטים, מביא עולות מְרֻבּוֹת וְשִׁלְמִים מַעֲטִין – מרבה הוא בעולות ראייה, לקיים מה שנאמר: "אִישׁ כְּמִתְנֵת יָדוֹ בְּכִרְכַּת ה' אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר נִתַּן לְךָ" – זֶה וְזֶה מַעֲט – וממעט בשלמי חגיגה, לפי מספר בני ביתו. זֶה וְזֶה מַעֲט – מי שבני ביתו מועטים ונכסיו מועטים, עַל זֶה נֶאֱמַר – השיעור במשנה ב: מַעַה פֶּסֶף וְשִׁתִּי כֶּסֶף – "הראייה מעה כסף והחגיגה שתי כסף", כמו שבארנו שם. זֶה וְזֶה מְרֻבִּים – מי שבני ביתו מרובים ונכסיו מרובים, עַל זֶה נֶאֱמַר – בתורה (דברים טו, יז): "אִישׁ כְּמִתְנֵת יָדוֹ בְּכִרְכַּת ה' אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר נִתַּן לְךָ" – היינו שמביא גם שלמים מרובים וגם עולות מרובות.

י"ז ש"י

באור משנה ו

כפי שהזכרנו (בפתיחה למסכתנו), מצווה להביא את עולת הראייה ושלמי החגיגה ביום טוב הראשון של הרגל. משנתנו באה ללמד, שיש לקרבנות אלו תשלומים כל שבעה, ואם לא הקריבם ביום טוב הראשון, יכול הוא להקריבם באחד משאר ימי הרגל, שנאמר (ויקרא כג, מא): "והקדשתם אותו חג לה' שבעת ימים", ושנו בברייתא (חגיגה ט, א): יכול יתא חוגג והולך כל שבעה (שביא חגיגה בכל יום מימי החג)? תלמוד לומר: וזמנתם אותו – אותו אתה חוגג ואי אתה חוגג כל שבעה. אם כן למה נאמר שבעה ("שבעת ימים")? לתשלומין.
 מִי שֶׁלֹּא חָג – שלא הביא עולת ראייה ושלמי חגיגה, בְּיוֹם טוֹב הָרָאוֹשׁוֹן שֶׁל הַחֵג – כפי עיקר מצוותם, חוֹגֵג אֶת כָּל הָרֶגֶל – מביא את קרבנותיו באחד משאר ימות הרגל, וְיוֹם טוֹב הָאַחֲרוֹן שֶׁל הַחֵג – מי שלא הביא את קרבנות החג במשך כל ימי חג הסוכות מביא אפילו ביום טוב האחרון, בשמיני עצרת, אף על פי שהוא נחשב כרגל בפני עצמו. עֶבֶר הָרֶגֶל וְלֹא חֵג – עברו כל ימי הרגל ולא הביא את קרבנות החג, אֵינוֹ חֵיב בְּאַחֲרִיתוֹ – כלומר בטלה המצווה ושוב אין עליו כל חובה וכל אחריות להביא את הקרבנות. עַל זֶה נֶאֱמַר: "מַעֲוֹת לֹא־יִכָּבֵל לְתַקֵּן, וְחֶסְרוֹן לֹא־יִכָּבֵל לְהַמְנוֹת". מצווה זו, כיון שלא עשאה בזמנה, בטלה, ואין לה כל תקנה. ברם, חג השבועות, אף על פי שאינו אלא יום אחד, גם הוא יש לו תשלומים כל שבעה, כלומר שאם לא הביא אדם את עולת הראייה ושלמי החגיגה ביום טוב, יכול הוא להביאם במשך כל ששת הימים שלאחר חג השבועות, שנאמר (דברים טז, טז): "שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך את פני ה'... בחג המצות ובחג השבועות ובחג הסוכות – מקיש חג השבועות לחג המצות, מה חג המצות יש לו

התלויין בשערה, שהן מקרא מעט והלכות מרבות. הדינין והעבודות, המהירות והמאמאות ועריות, יש להן על מה שיסמכו. הן הן גופי תורה.

פ ר ק ש נ י

א אין דורשין בעירות בשלשה, ולא במעשה בראשית בשנים, ולא במרובה ביחיד, אלא אם פן היה חכם וימכין מדעתו. כל המסתכל בארבעה דברים, ראוי לו באלו לא בא לעולם: מה למעלה, מה למטה, מה לפניו ומה לאחור. וכל שלא חס על כבוד קונו, ראוי לו שלא בא לעולם.

פִּירוּשׁ בִּרְטָנוֹרָא

גופי תורה. בנמצא מפרש דהן והן גופי תורה קאמר. כלומר בין אותן שאין להם על מה שיסמכו ובין אותן שיש להם על מה שיסמכו, בין אותן שהן כחברים התלויין בשערה, אלו ואלו גופי תורה:

ב א אין דורשין בעריות. לשלשה בני אדם כאחד אין דורשין להם סתרי עריות, כגון בתו מאנוסתו דלא כתיבא בקרא בהדיא ואחיא מדרשא. שמו בומן שמדבר הרב עם אחד ישאו ויתנו השנים ביניהם, ולא יתנו לבם לשמוע מפי הרב כשדרש בו איסור, ויבואו להקל בעריות ע"י שנפשו של אדם מתאווה להן ומתמדתן ותר משאר איסורים שבתורה: **ולא במעשה בראשית.** במעשה ששת ימי בראשית אפילו לשני בני אדם, וכל שכן לשלשה או יותר, דאמר קרא (ברים ד') כי שא לא למיז ראשונים, יחיד שואל ואין שנים שואלים: **ולא במעשה מרכבת.** שראה יחזקאל ושראה יעקיה. ורמב"ם פירש, מעשה בראשית, החכמה המבטית. מצאנו האל ותארו והמלאכים והנפש והשכל. ומה שידה אתה המות. ואין נראה לי שיקרא כל זה מעשה מרכבת, דא"כ חכמת המרכבת הוה ליה למתני, נא מעשה מרכבת הוא שע"י הוכרזת שמות של קדושה משתמשים בכתר, וצופין אידך משמורות המלאכים במעמדם ואידך היכל לפנים מהיכל, כעין הסוכין ברוח הקודש: **ביחיד אלא א"כ היה חכם ומבין מדעתו.** אפילו לאדם אחד אין דורשין במרכבת, אלא א"כ מבין בו הרב שהוא חכם שאם יספור לו ראשי פרקים יהיה הוא מבין השאר מדעתו: **כל המסתכל בדי דברים.** הני דמפרש ואולי: **ראוי לו.** יפה וטוב יהיה לו אם לא בא לעולם. **מה למעלה.** מראשי החיות: **מה למטה.** מתחת לארץ: **מה לפנים.** חוץ למחיצת הקרקע במזרח: **ומה לאחור.** למערב. פירוש האחר, מה לפנים קדם שנברא העולם, מה לאחור בסוף העולם לאחרית הימים: **כל שלא חס על כבוד קונו.** שעובר עבירה בסתר ואמר אין שכירה מצויה באנו ומה רואני ומה יודעני:

משניות מבוארות – קהתי

בראשית, **בְּשָׁנִים** – אפילו לשני בני אדם, שנאמר (זבירים ד, לב): "זכר: שאל נא לימים ראשונים..." – יחיד שואל במעשה בראשית ואין שניים שואלים במעשה בראשית (ברייתא בגמרא יא, ב): **וְלֹא בַּמֶּרְכָּבָה** – במעשה מרכבה (יחזקאל פרק א). **בִּיחִיד** – אפילו ליחיד, **אֵלָּא** **אִם בֶּן הָהָא** – אותו יחיד, **חָכָם** – ההופס דברים ברמזים, **וּמִבִּין מִדְּעָתוֹ** – להתבונן בכוננת הרמזים, ומתוך ראשי פרקים שרבו מוסר לו הוא מבין השאר מדעתו. **הרמב"ם** מפרש: מעשה בראשית – החכמה הטבעית והעמקה בהתחלת המציאות, ומעשה מרכבה – החכמה האלהית, היינו מציאות הכורא ותארי, וחייב כל הנמצאים ממנו והנולכים והנפש והשכל הדבק באדם, ומה שיהיה אחר המוות (ענין ברסומא שנקשה על פירוש זה). **כֹּל הַמִּתְקַבֵּל בְּאַרְבָּעָה דְּבָרִים** – המפורטים לקמן, **רָאוּי לֹא בָּא לְעוֹלָם** – טוב היה לו אילו לא בא לעולם; ואלה הם ארבעת הדברים: **מָה לְמַעַלָּה** – מן הרקיע, **מָה לְמַטָּה** – מן הארץ, **מָה לְפָנִים** – מה היה לפני בריאת העולם, **וּמָה לְאַחֹר** – ומה יהא באחרית ימי העולם. משתנו באה ללמד, שדברים אלו אינם בגדר השגתו המוגבלת של האדם, ולכן אסור לו לחקור בהם, כי עלול הוא לכוא ליד יטעויות ולידי מבוכה כענייני האמונה. ובברייתא בגמרא למדים זה ממה שנאמר (זבירים ד, לב): "כי שאל נא לימים ראשונים... ולמקצה השמים ועד קצה השמים" – מ"למקצה השמים ועד קצה השמים" אתה שואל, ואין אתה שואל "מה למעלה, מה למטה, מה לפני, מה לאחור". **וְכָל שְׂאֵל חָס עַל כְּבוֹד קוֹנוֹ** – בגמרא מפרשים: זה העובר עבירה בסתר, שהרי זה כאילו דוחק רגלי השכינה, היינו כאומר בלבו: אין השכינה כאן, ומה רואי ומי יודעני, **רָאוּי לֹא בָּא לְעוֹלָם** – כמו שבארנו לעיל. **הרמב"ם מפרש:** וכל שלא חס על כבוד קונו – "מי שלא יחוס ויחמול על שכלו, כי השכל הוא כבוד השם, ומן שאינו יודע שיעור זה הרב (השכל) שניתן לו, הריחו נמשל כבהמות".

בענין הרישא, שאין דורשין בסתרי עריות בשלשה, כותב המהרש"א על פירושו של רש"י (המובא בבאורנו לעיל): "ולשון סתרי לא משמע כן. ומתוך ספר ישן למדתי לפרש סתרי ממש וסוד איסור עריות, כגון סוד איסור אחות, שהשטן מונה את ישראל באיסורה, שהרי עולם האבות בניינו היה, שקין והבל נשאו אחותם, ואין האדם דן בשכלול האיסור. וכן באיסור אחות אשתו אין אדם דן בשכלול, שמתוך של עקב שלמה היתיר נמשא אחות אשתו. והיו

הַלְכוּת שֶׁבַת – בגמרא מבואר, כגון מה שאמרו שמלאכה שאינה צריכה לגופה פטורים עליה. מפני שמלאכת מחשבת אסרה תורה, והרי מלאכת מחשבת אינה כתובה בשבת אלא במשכן, ולמדים שבת ממשכן מתוך סמיכות הפרשיות. **הַגִּיגוֹת** – הלכות חגיגה השנויות במסכתנו, ו**הַמַּעֲלִילוֹת** – הלכות מעילה, היינו כשאדם מועל בהקדש ונוהג ממנו, כמבואר במסכת מעילה, **הָרִי הֵם פְּהַרְרִים הַתְּלוּיִן בְּשַׁעְרָהּ**, שֶׁהֵן מִקְרָא מַעֲט וְהַלְכוֹת מִרְבוֹת – שיש בהן הרבה הלכות התלויות ברמז במקרא מועט, כהר התלוי בשערות הראש (ורש"י): **הַדִּינִין** – דיני ממונות, ו**הַעֲבוֹדוֹת** – דיני הקרבנות, **הַטְּהָרוֹת וְהַטְּמָאוֹת** – דיני טהרה וטומאה, ו**עֲרִיּוֹת** – דיני עריות; בגמרא מבואר: אפילו הלכות שאינן כתובות בפירוש בתורה, כגון "נפש תחת נפש" שדורשים ממון, או הולכת הדם בקרבנות, או שיעור מקוה בדיני טהרה, או שיעור שרץ שטמא ככעודה בדיני טומאה, או דין בתו מאנוסתו בהלכות עריות, **יֵשׁ לָהֶן עַל מַה שִּׁסְמְכוּ** – שהלכותיהן נלמדות ממקראות שבתורה. **הֵן הֵן גּוֹפֵי תוֹרָה** – בגמרא מבואר: כל סוגי ההלכות שנימנו במשנתנו, בין אותן ההלכות שיש להן על מה שיסמכו, בין אותן שהן כהררין התלויין בשערה, בין אותן שאין להן על מה שיסמכו. כולן גופי תורה הם.

באור משנה א

אגב המשנה הקודמת המסיימת בענין "עריות", מובאת כאן משנה זו הפותחת בענין עריות.

איין דורשין בעריות – בגמרא מבואר: בסתרי עריות, ומפרש רש"י: שאינן מפורשות בתורה, כגון בתו מאנסותו ואם חמיו ואם חמותו, שלמדים אותן בדרך המדרש (גמרא סנהדרין עה, א), **בפֿשֿלֿשֿה** – לפני שלשה בני אדם (או יותר) כאחד; הטעם מבואר בגמרא, שמא בזמן שאחד מהם ישא ויתן עם הרב, שאר השניים יתווכחו ביניהם ולא תהא דעתם פנויה לשמוע את דברי הרב, ומתוך כך יטעו ויבואו להחזיר איסור בעריות. ולא חששו חכמים לשאר איסורים שבתורה אלא לעריות דווקא, לפי שנפשו של אדם מחמדתן ומתאווה להן. ברם, לפני שניים ומותר לדרוש בעריות, שאף אם אחד נושא ונותן עם הרב, חשני מטה אזנו לשמוע, ונמצאו הדברים שמורים בלב שניים; **וְלֹא בַּמַּעֲשֶׂה בְּרֹאשִׁית** – ואין דורשין במעשה הכריאה של ששת מי

ב יוסי בן יועזר אומר: שלא לסמוך. **יוסי בן יוחנן אומר:** לסמוך. **יהושע בן פרחיה אומר:** שלא לסמוך. **נתאי הארכלי אומר:** לסמוך. **יהודה בן טבאי אומר:** שלא לסמוך. **שמעון בן שטח אומר:** לסמוך. **שמעיה אומר:** לסמוך. **אבטליון אומר:** שלא לסמוך. **הלל ומנחם לא נחלקו.** **יצא מנחם, נכנס שמאי, שמאי אומר:** שלא לסמוך. **הלל אומר:** לסמוך. **הראשונים היו נשיאים, ושניים להם אבות בית דין.**
ג בית שמאי אומרים: מביאין שלמים ואין סומכין עליהם, אבל לא עולות. **ובית הלל אומרים:** מביאין שלמים ועולות וסומכין עליהם.

פירוש ברטנורא

ב יוסי בן יועזר אומר שלא לסמוך. ב"מ:ט. מפני שמשמש בבעלי חיים, שבכל כחו הוא סומך. וזו המחלוקת היתה בין הנשיאים ובין אבות ב"ד, דור אחר דור: **יצא מנחם.** לעבודת המלך, ופירש מלחיות חברו של הלל. לפיכך לא הודע מענינו אם נחלק עם הלל בזה עם לאו, ונכנס שמאי במקומו להיות אב ב"ד תחתיו, ונחלק על הלל: **הראשונים.** שהזכירו ראשון בכל זוג היו נשיאים:
ג מביאים שלמים. שלמי חגיגה, לפי שיש בהם צורך אכילה להדיוט: **ואין סומכין עליהם.** אלא סומך עליהן מבעוד יום. דלא בעינן וסמך ושחט תכף לסמיכה שחטה: **אבל לא עולות.** עולת יחיד, ואפילו עולת ראה. שהרי יכול להקריבה בשאר ימות הרגל דאמר קרא (במדבר כ"ט) עצרת תהיה לכם, לכם ולא לגבוה: **ובית הלל אומרים מביאין.** שלמי חגיגה ועולות ראייה. דכתוב (דברים ט"ז) עצרת לה', כל דלה'. אבל נדרים ונדבות, בין עולות בין שלמים דברי הכל אין קריבין ב"מ:ט.

משניות מבארות – קהתי

לסמוך. הלל אומר: לסמוך – הרי מחלוקת הזוג החמישי. **הראשונים היו נשיאים** – הנזכר ראשון בכל זוג, היינו: יוסי בן יועזר, יהושע בן פרחיה, יהודה בן טבאי, שמעיה והלל (שבתחילה נזכר הלל ומנחם), כל אחד מהם היה נשיא בדורו, **ושניים להם אבות בית דין** – והנזכר שני, היינו: יוסי בן יוחנן, נתאי הארכלי, שמעון בן שטח, אבטליון ושמאי (שבא במקום מנחם). כל אחד מהם היה אב בית דין בסנהדרין. נמצא, שבשלושת הזוגות הראשונים – הנשיאים סברו שלא לסמוך ואבות בית דין לסמוך, ואילו בשני הזוגות האחרונים – הנשיאים אמרו לסמוך, ואבות בית דין שלא לסמוך.

באור משנה ג

כהמשך למשנה הקודמת מוסיפה משנתנו ללמד, שאף בית שמאי ובית הלל המשיכו באותה מחלוקת אם סומכים על הקרבנות הקרבים ביום טוב. כן נחלקו בעולות ראייה אם מקריבים אותן ביום טוב וכבר נשתנה משנה זו במסכת ביצה (ב, ד).

בית שמאי אומרים: מביאין שלמים – שלמי חגיגה ושמחה ביום טוב, לפי שיש בהם צורך לאכילת אדם, שהרי השלמים נאכלים לבעלים, **ואין סומכין עליהם** – ביום טוב, מהטעם שבארנו כבר בתחילת המשנה הקודמת, לפי שצריך לסמוך על ראש הבהמה בכל כוחו, ואסור להשתמש בבעלי חיים ביום טוב; הלכך אין סומכים על שלמי החגיגה והשמחה שמביאים ביום טוב אלא מערב יום טוב, שביט שמאי אינם סוברים תיכף לסמיכה שחיטה. **אבל לא עולות** – אין מביאים עולות יחיד ביום טוב, לפי שכולן למזבח ואין בהן אכילה לאדם, ואפילו עולות ראייה, שהן צורך היום, אינן קרבות ביום טוב אלא בשאר ימות הרגל. **ובית הלל אומרים: מביאין שלמים ועולות** – מביאים ביום טוב בין שלמי חגיגה ושמחה ובין עולות ראייה, שכל הקרבנות שהם חובות יום טוב מקריבים אותם ביום טוב, **וסומכין עליהם** – שהואיל והקרבנות מותרת ביום טוב, אף לסמוך עליהם מותר, שסוברים בית הלל: תיכף לסמיכה שחיטה. ברם, בקרבנות של נדרים ונדבות, אף בית הלל מודים שאינם קרבים ביום טוב, הואיל ואינם צורך היום, ואפשר להביאם ביום אחר.

שבת קודש

באור משנה ב

כל קרבנות בהמה שמקריב יחיד, בין קרבנות חובה בין קרבנות נדבה (תרוץ מן הכבוד והמעשר והפסח), טעונים סמיכה, שנאמר (ויקרא ג, ב): "וסמך ידו על ראש קרבנו", כלומר שבעל הקרבן צריך לסמוך בשתי ידיו על ראש הבהמה, בעודה בחיים, בכל כוחו (משנה מנחות ט, ז-ח; רמב"ם הל' מעשה הקרבנות ג, י; יג).

משנתנו דנה בקרבנות שמביאים ביום טוב, אם סומכים עליהם ביום טוב או אין סומכים. ונחלקו בזה חמשת הזוגות של חכמי ישראל שעמדו בראש הסנהדרין בזמן הבית השני, דור אחר דור (עיי' אבות א, ד-יב). ונקראו "זוגות", לפי ששניהם עמדו בראש הסנהדרין וישיבת החכמים, אחד מהם היה נשיא, והשני – אב בית דין, כמפורש במשנתנו.

יוסי בן יועזר אומר: שלא לסמוך – אסור לסמוך ביום טוב על ראש הקרבן, שהואיל ובעל הקרבן סומך על הבהמה בכל כוחו, נמצא שהוא משתמש בבעלי חיים, ואסור להשתמש בבעלי חיים ביום טוב; הלכך אינו סומך אלא מערב יום טוב, שאינו סובר תיכף לסמיכה שחיטה. **יוסי בן יוחנן אומר: לסמוך** – מותר לסמוך, שהואיל ומקריבים את הקרבן ביום טוב, אף סומכים עליו ביום טוב, שתיכף לסמיכה שחיטה. וכך נחלקו ביניהם אף שאר הזוגות: **יהושע בן פרחיה אומר: שלא לסמוך.** **נתאי הארכלי אומר: לסמוך** – הרי מחלוקת הזוג השני. **יהודה בן טבאי אומר: שלא לסמוך.** **שמעון בן שטח אומר: לסמוך** – הרי מחלוקת הזוג השלישי. **שמעיה אומר: לסמוך.** **אבטליון אומר: שלא לסמוך** – הרי מחלוקת הזוג הרביעי. **הלל ומנחם לא נחלקו** – מנחם שהיה אב בית דין הסכים עם הנשיא הלל לסמוך (תמאדיר); ויש מפרשים, שלא נודע אם נחלקו (בדמיון). **יצא מנחם** – לעבודת המלך הורדוס; ויש אומרים, שיצא לתרבות רעה (עיי' "תפארת ישראל"), **נכנס שמאי** – במקומו להיות אב בית דין, ונחלק על הלל. **שמאי אומר: שלא**

האדם עצמו צריך להעניינים שמברר אותם, דומם צומח וחי, להכרח קיומו. והיינו, שאין זה כמו שהדומם צומח חי צריכים להאדם שמברר אותם, לפי שעל ידי עבודת האדם מגיעים הם לתכליתם, כי זה שהדומם צומח חי צריכים להאדם, אינו אלא בשביל לבוא להתכלית והעילוי שלהם, אבל להכרח קיומם אינם צריכים להאדם.

ממאמר יו"ד שבט ה'תשי"ד

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

רש"י

אבא אומנא — מקיז דם. **כי הוה עביר מילתא** — כשהיה מקיז דם לבני אדם. **ודנשים לחודיהו** — לצניעותא. **דאית ביה קרנא** — וינטוש"א, שהיה תקוע בו הקרן שהוא מקיז בו, ולנשים הוי מלביש לה. **ולא מכסיה** — דלאחר שהכה לא הוה ידע מאן רמי (בכסילתיה) פשיטי להתם, ומאן דלא רמי. **בריא נפשך** — תבריא עצמך. **למיבדקיה** — לבדקו במעשיו. **ומך להו בסתריק** — קיפל תחתיהן תכשיטי צמר, טפיד"ו בלע"ז, לישן בהן. **לצפרא כרכיניהו** — רבנן לביסתרקי דאבא אומנא, ואייתניהו לשוקא לזבניניהו. **אמרו ליה** — לאבא אומנא: לשיימיניהו מר, והב לן דמייהו. והיו בודקין אותו אם יחדשם כגולנין, או אם יהא שם אותם פחות מכדי דמיהם. **במאי חשדתינן** — כשלקחנום. **ובכסיפא** — לכו מילתא למימר לי לאלתר ליתן אותם, ואהכי אתו למיגני גבאי, למיעבד כולי האי. **לשקליניהו מר** — שלא היינו רוצין אלא לנסותך. **חלשא דעתיה דרבא אדאבני** — דלרבא לא אתי שלמא אלא ממעלי יומא דכיפורי, למעלי יומא דכיפורי, ולאבני כל מעלי שבתא. **אכולא כרבא** — על כל בני עירך.

דף כא ע"א: כיון שדיברה הגמרא בזכויות של צדיקים להגן על מקומם, היא מביאה צדיקים שזכויותיהם היו זה למעלה מזה: **אבא אומנא** [מקיז דם] **הוה אתי ליה שלמא ממתיבתא דרקינא כל יומא** - היתה בת קול מן השמים אומרת לו בכל יום 'שלום עליך', **ולאבני היה כך כל מעלי יומא דשבתא** [ערב שבת], **ולרבא כל מעלי יומא דכיפורי** [ערב יום הכיפורים]. **והוה קא חלשא דעתיה דאבני** - אבני היה מצטער משום **דאבא אומנא** - שמעשי אבא אומנא גרמו לו לקבל בכל יום, ומעשיו גרמו לקבל רק בערב שבת. **אמרו ליה לאבני מן השמים, אין לך להצטער, שכן לא מצית למיעבד בעובדיה** - אינך יכול לעשות כמעשי אבא אומנא, שאתה ראש ישיבה ואינך יכול להיות מקיז דם כמותו, ובדין זכה לך. מבררת הגמרא: **ומאי הוה עובדיה** - מה היו מעשיו **דאבא אומנא**. משיבה הגמרא: **דכי הוה עביר מילתא** - כשהיה מקיז דם לאנשים, **הוה מתיב** - היה מניח את הממתנים להקזה **גברי לחור ונשי לחור** משום צניעות, **ואית ליה לבושא דאית ביה קרנא** - ויש לו בגד שבו מחובר כלי הקזת הדם, **דהוות פזינא בי כוסילתא** - שהוא סדוק רק כגודל כלי ההקזה, ושאר הבגד מחובר וסתום, **וכי הוות אתיא ליה איתתא** - וכשבאה אליו אשה להקזי דם, **הוה מלביש לה** בגד זה **כי היכי** [כדי] **דלא ניסתפל בה** כשמקיז לה. **וכן אית ליה דוכתא דצנינא** - יש לו מבחוץ מקום צנוע שמונחת בו קופה, **דשרי ביה פשיטי דשקיל** - שמניח בה כל אדם את המעות שהיה נוטל עבור ההקזה, **מי דאית ליה מעות לשלם שרי** [מניחם] **ביה**, ומי **דלית ליה לא מיכסיה** - לא התבייש שלא לתת, שהרי אף אחד לא ראה אם נתן או לא. **וכי הוה אתרמי ליה צורבא מרבנן** - וכשהיה מזדמן לו תלמיד חכם להקזי לו, **אנרא מיניה לא שקיל** - לא היה נוטל ממנו שכר אף אם היה לו לשלם, **ובתור דקאי** - כשעמד התלמיד חכם מלהקזי **יהיב ליה פשיטי** - נתן לו אבא אומנא מעות, **ואמר ליה**, **זיל** - לך קנה לך מאכל **ובריא נפשך** - ותבריא עצמך עמו.

לאחר ששמע זאת אבני, רצה לבדקו ולבחון מעשיו: **יומא חד שדר אבני וזנא דרבנן למיבדקיה** - יום אחד שלח אבני שני תלמידי חכמים לבדוק את מעשי אבא אומנא. וכשבאו לפניו **אותביניהו ואכליניהו ואשקיניהו** - הושיבם והאכילם והשקם, **ומך להו ביסתריק בליליא** - ובלילה הניח במיטתם מצעי צמר נאים, לישון עליהם בנוחות.

לצפרא כרכיניהו ושקליניהו - בבוקר גללו התלמידים את מצעי הצמר ונטלום, **נקמו ונפקו להו לשוקא** - ויצאו לשוק כמי שרוצים למוכרם. יצא אף אבא אומנא לשוק **ואשפחיניהו** - ומצאם. **אמרו ליה, לשיימיה מר היכי שוין** - ישום הרב את המצעים כמה שוים הם. ורצו לבדוקו אם יחדשם בגניבה וישומם בפחות מדמיהם. **אמר להו, הכי והכי** - כך וכך הם שוים. **אמרו ליה, ודלמא שוין טפי** - אולי שוים הם יותר מכפי שאמרת. **אמר להו, בהכי שקליניהו** - בכך קניתי מצעים כגון אלו. **אמרו ליה, דידך ניהו** - באמת מצעים אלו שלך הם, **ושקליניהו מינך** - ולקחנום ממך לנסותך. ועוד **אמרו ליה, במטותא מינך** - בבקשה ממך אמור לנו, **במאי חשדתינן** - במה חשדתנו בראותך מעשינו. **אמר להו, אמינא** - אמרתי שודאי **פדיון שבויים איקלע** [הזדמן] **להו לרבנן, ואכסיפו** [התביישו] **למימר לי** שצריכים כסף, ולכן לקחו מצעי למוכרם ולפדות בדמיהם. **אמרו ליה, השתא נשקליניהו מר** - עתה לאחר שבדקנוך קח את המצעים. **אמר להו, מתחוא שעתא** - מאותו זמן שסברתי שלקחתם לפדיון שבויים, **אפחתיניהו מדעתא** - הסחתי דעתי מהם ונתתים **לצדקה**, ולכן איני רוצה ליטלם.

ממשיכה הגמרא ומספרת: **הוה קא חלשא דעתיה דרבא** - נחלשה דעתו של רבא מכך שמקבל שלום מן השמים רק בערב יום הכיפורים, **משום** מעלתו **דאבני** שמקבל בכל ערב שבת. **אמרו ליה לרבא מן השמים, מסתייד דקא מגניית אכולא כרבא** - דיך שמרובות זכויותיך להגן על כל יושבי עירך בערב יום הכיפורים.

1 וְכָל זֶה כָּל דְּרָמָי לִיה – הדומה לשבועה זו, והיינו כל שבועה
 2 לשקר שהיא לשעבר.
 3 שנינו במשנה: הִיא אֶחָד מֵחָן מִשְׁחָק בְּקוּפִיָּא וכו' שנגדו נשבע
 4 ונטול.
 5 שואלת הגמרא: הָא תוּ לָמָּה לִי – מדוע חזרה המשנה ושנתה
 6 דוגמאות לפסולי שבועה, והרי כבר התבאר במשנה שאם נשבע
 7 לשקר פעם אחת, נעשה חשוד על השבועה. משיבה הגמרא: תָּנָא
 8 פְּסוּלָא דְאִוְרִייתָא וְקִתְנִי פְּסוּלָא דְרִפְנָן – שנה התנא בתחילה אדם
 9 הפסול לשבועה מן התורה, והיינו הנשבע לשקר, והוסיף התנא
 10 להביא את פסולו של המשחק בקוביא, שהוא גזלן רק מדרבנן,
 11 לחדש שאף לגביו נאמר דין זה שנגדו נשבע ונטול.
 12 שנינו במשנה: הִיוּ שְׁנֵי חָזְזִין חֹזְרָה שְׁבֻעָה לְמִקּוּמָה, דְּבִרִי רַבִּי
 13 יוֹסֵי. רבי מאיר אומר, יחלוקו.
 14 הגמרא מבררת את ההלכה: אִמֵּר לִיה דְּבָא לְרַב נַחֲמָן, הִיכִי תָנָן –
 15 כיצד שנינו במשנה, האם רבי יוסי הוא האומר יחלוקו או רבי
 16 מאיר הוא האומר יחלוקו. אִמֵּר לִיה רַב נַחֲמָן, לֹא יִדְעָנָא – איני
 17 יודע. המשך רבא ושאלו: הִלְכְתָּא מֵאִי – כפי מי נפסקה ההלכה.
 18 אִמֵּר לִיה רַב נַחֲמָן, לֹא יִדְעָנָא.
 19 אִתְקַמַּר, אִמֵּר רַב יוֹסֵף פֶּר מִנְיוּמִי, אִמֵּר רַב נַחֲמָן, כִּךְ הִיא הִגִּירָא
 20 הַנִּכְוָנָה בַּמִּשְׁנָה דְּרַבִּי יוֹסֵי אִמֵּר יִחְלֹקוּ, וְכֵן תָּנִי רַב זְבִיד פֶּר
 21 אוֹשְׁעִינָא, דְּרַבִּי יוֹסֵי אִמֵּר יִחְלֹקוּ, אִיבָא דְאִמֵּרִי – לשון אחרת
 22 במימרא זו, תָּנִי רַב זְבִיד, אִמֵּר רַבִּי אוֹשְׁעִינָא, דְּרַבִּי יוֹסֵי אִמֵּר יִחְלֹקוּ.
 23 אִמֵּר רַב יוֹסֵף פֶּר מִנְיוּמִי, עֲבַד רַב נַחֲמָן עֲזִיבָא יִחְלֹקוּ – נהג כן רבי
 24 נחמן הלכה למעשה בדיון תורה שבא לפניו, והיו שניהם חשודים,
 25 והורה שיחלוקו וישלם הנתבע מחצה.
 26 שנינו במשנה: הִיוּ שְׁנֵיהֶם חֲשׂוּדִים, חֹזְרָה שְׁבֻעָה לְמִקּוּמָה, דְּבִרִי
 27 רַבִּי יוֹסֵי.
 28 מבררת הגמרא: לְהִיכִין חֹזְרָה הַשְּׁבֻעָה. אִמֵּר רַבִּי אִמֵּי, נַחֲלֹקוּ
 29 אַמּוּרָאִים דְּבִרְבִּי רַבְּחִינִי שְׂבָבְכָל אִמֵּרִי, חֹזְרָה שְׁבֻעָה לְפִנֵּי – חזר
 30 דין זה לשבועת הר סיני, שהשביע הקדוש ברוך הוא את ישראל
 31 על לא תגזול, והוא יפרע ממי שגזול מחבירו, אבל בית דין אינם
 32 יכולים להטיל כאן שבועה, שהרי גם הנתבע וגם התובע חשודים
 33 על השבועה, ומתוך כך אין הנתבע חייב לשלם. ורְבִיתִינוּ שְׂבָבְכָל
 34 יִשְׂרָאֵל אִמֵּרִי, חֹזְרָה שְׁבֻעָה לְמַחֲזִיב לָהּ – לנתבע, שהורה במקצת,
 35 ומעיקר דין התורה הוא המחזיב בשבועה זו, ומתוך שאינו יכול
 36 להשבע משלם.
 37 אִמֵּר רַב פֶּפְא, דְּרִבְתִּינוּ שְׂבָבְכָל, הֵם רַב וְשְׁמוּאֵל, וְרִבְתִּינוּ שְׂבָבְכָל
 38 יִשְׂרָאֵל, זֶהוּ רַבִּי אֲבָא. מוכיח זאת רב פפא, דְּרִבְתִּינוּ שְׂבָבְכָל אֵלּוּ רַב
 39 וְשְׁמוּאֵל, וְהֵם וְסוּבְרִים שֶׁאִם שְׁנֵיהֶם חֲשׂוּדִים 'חֹזְרָה שְׁבֻעָה לְפִנֵּי'
 40 ואין התובע וגם כלום, דָּתָן וְעֵלֶז (לעיל מה), וְכֵן הִיתְּמוּן לֹא יִפְרְעוּ ו-לא
 41 יגבו חוב) אֵלּא בְּשֻׁבְעָה, וְהִיוּן בָּהּ – ונשאנו ונתנו בביאור משנה
 42 זו, מָמָא – ממי באים היתומים לגבות את החוב, אִילִימָא מְלוּחַ –
 43 אם נאמר שהם באים לגבות מהלוה עצמו את החוב שאביהם –
 44 הלוה לו, ויש להם שטר על כך, ועליהם להשבע שלא ידוע להם
 45 שחוב זה פרוע, אם כן קשה, אֲבָהוּן שְׂקִיל בְּלֹא שְׁבֻעָה, וְאִינְהוּ
 46 בְּשֻׁבְעָה – הרי אם אביהם היה חי היה גובה מהלוה ללא שבועה,
 47 וכי על היתומים נחמיר להצריך שבועה. אֵלּא הִכִּי קָאָמַר הַתַּנָּא שֶׁל
 48 משנתינו, וְכֵן הִיתְּמוּן מִן הִיתְּמוּן לֹא יִפְרְעוּ אֵלּא בְּשֻׁבְעָה – אם
 49 מתו המלוה והלוה, ובאים יתומי המלוה לגבות את החוב מיתומי
 50 הלוה, צריכים להשבע שלא פקדם אביהם שחוב זה פרוע. וְעַל
 51 הַלְכָּה זו רַב וְשְׁמוּאֵל דְאִמֵּרִי תְרוּיָהּ, לֹא שָׁנוּ שִׁיתּוּמִי הַמְלוּה
 52 נִשְׁבָּעִים וְגוֹבִים מִיתּוּמִי הַלוּה, אֵלּא בְּאוֹפֵן שְׁמַת הַמְלוּה בְּחֵי הַלוּה,
 53 ואחר כך מת גם הלוה, אֲכַל אִם מַת הַלוּה בְּחֵי הַמְלוּה, ואחר כך
 54 מת המלוה, אין יורשי המלוה גובים כלום מיורשי הלוה, כיון
 55 שבטענה שמת הלוה כבר נִתְּחַיֵּב מְלוּה לְבָנֵי לִיה שְׁבֻעָה, שהרי אין
 56 גובים מהיתומים אלא בשבועה שלא נפרע חוב זה, וְאִין אֲדָם
 57 מוֹרִישׁ שְׁבֻעָה לְבָנֵיו – אין המלוה יכול להוריש לבניו ממון שהוא
 58 חייב שבועה כדי לטול, שהרי אין יתומי המלוה יכולים להשבע
 59 את השבועה שהיתה מוטלת על אביהם, שאין החוב פרוע, ואף
 60 יתומי הלוה אינם יכולים להשבע שהחוב פרוע, שהרי אינם

61 יודעים זאת, וסוברים רב ושמואל שבאופן כזה ששני הצדדים
 62 אינם יכולים להשבע אין יתומי המלוה גובים כלום, וממילא אף
 63 באופן ששניהם חשודים יסברו רב ושמואל שאין כאן שבועה ולא
 64 פרעון, ומוכח שרבותינו שבבבלי שאמרו שחזרה שבועה לסיני
 65 ואין כאן שבועה ואין כאן פרעון, הם רב ושמואל.
 66 ממשיך רב פפא: דְּרִבְתִּינוּ שְׂבָבְכָל יִשְׂרָאֵל, זֶהוּ רַבִּי אֲבָא, הַסּוֹבֵר
 67 שאם שני הצדדים אינם יכולים להשבע חזרה שבועה למחזיב לה,
 68 ומתוך שאינו יכול להשבע משלם, ומוכח כן ממעשה שהיה,
 69 דְּהָהוּא נִבְרָא דְּהִתְקַן נִסְכָּא מְהִירָה – מעשה באדם שחטף מחבירו
 70 חתיכת כסף מותר, אֲתָא לְקַמְיָה דְּרַב אִמֵּי – בא נידון זה לפני רב
 71 אמי, ובאותה עתה יָתִיב רַבִּי אֲבָא קַמְיָה – ישב רבי אבא לפניו,
 72 אִייתִי חַד קִתְּרָא דְּמִתְקַן מִסְפָּא מִינֵיהּ – הביא התובע עד אחד
 73 שראה שהנתבע חטף את הנסכא מידו, אִמֵּר לִיה הַנִּתְבַּע, אִין חֲטִפִּי
 74 וְדִידִי חֲטִפִּי – אכן חטפתי ואת שלי חטפתי, כלומר, מודה אני
 75 שחטפתי מידך את הנסכא, אך עשיתי זאת כיון שנסכא זו שייכת
 76 לי, ואתה גזלת אותה ממני קודם לכן. אִמֵּר רַב אִמֵּי, הִיכִי לְדִידִינוּ
 77 דְּרִינִי לְחַאי דִּינָא – כיצד ידונו הדיינים דין זה, נִימָא לִיה 'יול שְׁלִים'
 78 – אם נאמר לנתבע לשלם לו, כיון שהוא מודה שחטף ממנו ויש
 79 חזקה שכל דבר שביד האדם הוא שלו, ואין החוטף נאמן לומר
 80 שחטף את שלו, לִיבָא תְרִי קִתְּרִי – הרי אין שני עדים המעידים על
 81 חטיפתו, ואף שהוא מודה שחטף, הרי יש לו 'מיגו' המוכיח
 82 שהנסכא שלו, שמתוך שהיה נאמן לומר שלא חטף כלל את
 83 הנסכא, נאמן לומר שהיא שלו. נְפַלְרִיה – אם נרצה לפוטרו לגמרי
 84 מחמת מיגו זה, הרי אִיבָא חַד קִתְּרָא – יש עד אחד המעיד שחטף
 85 את הנסכא, ואם היה טוען שלא חטף כלל היה מתחייב שבועה
 86 להכחישו, ואין נאמינו בלא שבועה. נִימָא לִיה וְלֹא אִשְׁתַּבַּע – אם
 87 נרצה לומר לו שישבע שבועה דאורייתא שהעד מחייבו, והיינו
 88 שבועה להכחיש את העד, גם זאת אי אפשר לעשות, בִּין דְּאִמֵּר
 89 הַנִּתְבַּע מִיִּתְקַן חֲטִפִּי – אכן חטפתי, הרי הוא מודה לדברי העד
 90 ואינו יכול להשבע להכחישו, וְהוּא לִיה בְּנִינָן – הרי הוא דומה
 91 בענין זה לגזלן הפסול להשבע בלב התורה, שאף אדם זה אינו
 92 יכול להשבע בנידון זה, אך לא מחמת שהוא פסול לשבועה אלא
 93 מחמת שאינו מכחיש את העד. אִמֵּר לִיה רַבִּי אֲבָא לרב אמי, אם
 94 כן נמצא שאדם זה הוּא מְחֻיָּב שְׁבֻעָה דאורייתא, וְאִין יָכֹל לִישְׁבַּע,
 95 וְכַל מְחֻיָּב שְׁבֻעָה וְאִינוּ יָכֹל לִישְׁבַּע, מְשַׁלֵּם, ומוכח שרבי אבא
 96 הוא הסובר שכשאין הנתבע יכול להשבע את השבועה המוטלת
 97 עליו, חייב לשלם, והוא הדין כששניהם חשודים שיסבור רבי אבא
 98 שחזרה שבועה למחזיב לה, דְּכִין שִׁטּוֹף סוֹף אִין הַנִּתְבַּע נִשְׁבַּע
 99 את השבועה שחייבתו התורה, חייב לשלם.
 100 הגמרא מביאה את דעת רבא במחלוקת אמוראים זו: אִמֵּר רַבָּא,
 101 בְּקוּמִיָּה דְּרַבִּי אֲבָא מִסְתַּבְרָא – מסתבר לומר כדברי רבי אבא, דְּתָנִי
 102 רַבִּי אִמֵּי דְרַשְׁהּ זו, נִאֲמַר בַּפְּסוּק (שמות כב ט) 'שְׁבֻעָה ה' תִּתֶּיךָ בֵּין
 103 שְׁנֵיהֶם, וּמַלְשׁוֹן 'בֵּין שְׁנֵיהֶם' יֵשׁ לְדַרְשׁ שֶׁרַק כְּשֶׁהָדִין וְדוֹבְרִים הוּא
 104 בֵּין הַתּוֹבֵעַ וְהַנִּתְבַּע עֲצָמָם יֵשׁ חֵיבוֹב שְׁבֻעָה, וְלֹא כְּשֶׁהָנִידוֹן הוּא בֵּין
 105 הַיִּזְרָשִׁין. ויש לברר הִיכִי דָּמִי – על איזה אופן נאמר מיעוט זה,
 106 אִילִימָא דְאִמֵּר לִיה יוֹרֵשׁ הַתּוֹבֵעַ לְיֹרֵשׁ הַנִּתְבַּע 'מִנְהָ לְאֲבָא בְּרִי
 107 אֲבִי' – ראיתי שאבי הפקיד ביד אביך מאה דינרים, וכיון שאנתה
 108 יורשו עליך להחזירם לי, וְאִמֵּר לִיה יוֹרֵשׁ הַנִּתְבַּע, מְשַׁלֵּם אִיתִי לִיה
 109 וְתִמְשִׁין לִית לִיה – חמישים דינרים אכן היה אבי חייב לך, ואשלם
 110 לך, וחמישים אני יודע בבירור שלא היה חייב לך, אם כן מה לי
 111 הוּא וְמָה לִי אֲבִיבָא – מה ההבדל בינו לבין אביו, והרי הוא מודה
 112 במקצת, וכמו שאביו היה מתחייב שבועה אם היה מודה במקצת
 113 כך היורש מתחייב שבועה. אֵלּא לֹא – אלא דואי מדובר דְּאִמֵּר לִיה
 114 יוֹרֵשׁ הַתּוֹבֵעַ מִנְהָ לְאֲבָא בְּרִי אֲבִי, וְאִמֵּר לִיה יוֹרֵשׁ הַנִּתְבַּע מְשַׁלֵּם
 115 דְּעָנָא וְתִמְשִׁין לֹא יִדְעָנָא – חמישים דינרים אני יודע שהיה אבי
 116 חייב לאביו, ועלי לשלמם, וחמישים נוספים אני יודע אם אכן
 117 היה חייב לאביו, ואף שהוא מודה במקצת הטענה, מכל מקום כיון
 118 שאינו צריך לדעת אם אביו היה חייב את השאר, פטרה אותו
 119 התורה משבועת מודה במקצת.

שבועות. כל הנשבעין - פרק שביעי דף מז עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזליץ) רלה רש"י תוספות

הלכתא מאי אמר ליה לא ידענא - הוא דאמרין בסמוך: עבר דר נחמן עובדא יחלוק - זה היה אחר כך, והא דפרין מינה לקמן: אם איתא אלמא מספקא ליה הוא רב נחמן כו', ידע התלמוד דכי אמר אם איתא כבר עבד עובדא. **הוה** יתיב רבי אבא קמיה - משמע שהיה תלמידו. והא דקרי ליה לעיל רבי אמי "רבותי", דבי נמי מציעי בפרק "רבותי" (שבט קמח ב) שקרא רב "רבותי" לרב כהנא

ורב אסי שהיו תלמידיו, אבל קשה מפרק "אלו מציאות" (בבא מציעא כד, ב) דרבי אמי אשכח פרגיות שחוטות בין טבריא לצפורי, אתא לקמיה דרבי אבא, אמר ליה: זיל שקול לנפשך, אלמא לא היה רבי אבא תלמידו, ולספרים דגרסי "אתא לקמיה דרבי אסי" ניחא טפי, דאף על גב דרבי אמי היה יותר גדול מרבי אסי, דבכל מקום מוזכר רבי אמי קודם רבי אסי, ובי"המיקין" (גיטין נד, א) גמרא דהמטמא המדמע דהמנסך, אמרין: ההוא דאתא לקמיה דרבי אמי, אמר ליה רבי אסי: רבי אתה אומר כן, מכל מקום היה חבירו היה רבי אמי בא לישול עצה ממנו. ועוד יש לומר: דלאחר זמן היה רבי אמי ראש, והיו באים הדיינין לפניו. **בין** דאמר חספי הוה ליה כגולן - פירשתי ב"חזקת הבתים" (בבא בתרא לז, א),

מתוך שאינו יכול לישבע משלם - דוקא בחשוד שלא יפקיעו ממונו ממנו ותקנו להפך שבעה, אבל הכא ובי"המשים לא ידענא - משלם. והכא נמי במתניתין, כיון שמוטלת על יתומין שבעת אביהם ואין יכולין לישבע - משלמין בני הלוה, דלא שני מחזירי התובע שבעה ולא שני מחזירי התובע שבעה, ואין יכול לישבע אותה שחייב אותו - משלם התובע. תימה: דמשמע הכא דרב נחמן דעבר עובדא יחלוקו כרבי יוסי, דלית ליה דרבי אבא. וקשה לרבינו יצחק: דבפרק "השואל" (בבא מציעא צו, ב) אמרין אמנתין דשואל את הפרה שאלה חצי יום כו': לימא תהוה תויובטא דרבי יוחנן ורב נחמן דאמרי תרייהו: "מנה לי בידך" והלא אומר "איני יודע" פטורי ומשני: כגון שיש עסק שבעה ביניהם, דכרבא. דאמר רבא: "מנה לי בידך" והלא אומר "אין לך בידי אלא חמשים, וחמשים אני יודע", מתוך שאינו יכול לישבע משלם, והיינו כרבי אבא ויש לומר: דרב נחמן דאי לא שני ליה דרבי אבא, אלא דמוק מתניתין ד"השואל" (שם) כרבי מאיר, וכמו שמפרש רבי אבא מילתיה דרבי מאיר, ואידו סבר כרבי יוסי. והשתא נמי ניחא הא דלא מוכח בפרק קמא דכתובות (יב, ב) דהא דרב יוחנן דאמר "מנה לי בידך" והלא אומר "איני יודע" חייב, דשמואל דאי, דהא לא מצי מוקמי מתניתין ד"השואל" כגון שיש עסק שבעה ביניהם וכדכר, דהא פליג הכא אדרבי אבא. והשתא ניחא דשמואל

מוקי מתניתין כהנא בדסמוך, ומסייע ליה לדרבי אבא, מיהו סבר כרבי שמעון ברבי טרפון דדריש לקרא למלתא אחריית ופליג אדרבי אבא. עוד קשה לרבינו יצחק: רבי"חזקת הבתים" (בבא בתרא לד, ב) משמע דהלכה כרבי אבא. דקאמר: סברה רבנן קמיה דרבי אבא אעובדא דהם, ומסיק נמי: אלא אי דמי הא דרבי אבא כו', ואילו לקמן (שבועות מה, ב) אמרין: האי דינא דעבר כרב ושמואל עבר ודעבר כרבי אלעזר עבר, ורבי אלעזר סבר כרבי אבא דנטלין היתומין ולא מפסדין. משמע מילתא דרב ושמואל עיקר כמו רבי אבא ועוד תימה: דבכל מקום קיימא לן כרב נחמן ברין, ולקמן קאמר: דעבר כרב ושמואל עבר כרבי אלעזר עבר, ורב נחמן דאמר יחלוק לא מדבר כלל, משמע דלית הלכתא כותיה! ורבינו תם פירש בספר הישר דהלכתא כרב נחמן דאמר יחלוק כששניהם חשודים, דקיימא לן כותיה ברין. וכרבי אבא בנסכא כדאמרין ב"חזקת הבתים" (שם) וכן ב"חמשין לא ידענא" כדאמר רבא ב"השואל" (בבא מציעא צו, א). ורב נחמן נמי סבירא ליה כרבי אבא בנסכא ובי"חמשין לא ידענא" מתוך שאין יכול לישבע משלם. וכל שכן נמי דהוה לן לממר כשהתובע מחזיר שבעה דמפסיד, אלא משום דשבעת התובע לא היה אלא מדרבנן, ואין מפסיד וולא משלם כשאין יכול לישבע אלא במחזיר שבעה דאורייתא. ולהכי ביתומין מן היתומין ומת לזה בחיי מלוה או בפוגם שטור, דהויא שבעה דרבנן, נבשע שבעת יורשין ונטלין ולא מפסדין לרב נחמן ורבי אבא. ובשנין חשודין מפסיד התובע חצי אף על גב דלא רמא עליה אלא שבעה דרבנן, וטעמא משום דקנסין ליה לפי שהוא חשוד. ולרב ושמואל אית ליה דאפילו בשבעה דרבנן מתוך שאינו יכול לישבע מפסיד הכל. ובשנין חשודין נמי משלם התובע הכל, דחורה שבעה לסיני. וביתומין מן היתומין דוקא דעבר כרב ושמואל עבר, ולא

וכל דרמי ליה - כל שבעה לשעבר. משחק בקוביא - גולן דרבנן הוא, דאמרין אסמכתא לא קניא. אבל מדאורייתא לאו גולן הוא. **חייב** תנן - רבי יוסי אומר יחלוק, או רבי מאיר אומר יחלוק? **לסיני** - לשבעת הר סיני, שהשביע הקדוש ברוך הוא את ישראל על "לא תגול", והוא יפרע מן הכופר ממון לחבירו. אבל בית דין אין נוקטין לא לשבעה ולא לפרעון. **למחזיר** לה - על זה שהיה במקצה,

וכין שאינו יכול לישבע, שהרי חשוד הוא. **ישלם**. וכן היתומים כו' - מתניתין היא בפירקין. **אי נימא מן הלוה** - אם הוציאו שטר עליו לא יפרעו אלא בשבעת יורשין המפורש במשנתנו: "שבעה שלא פקדנו אבא" כו'. **לא שני** - דבשבעה מיהת יפרעו יתמי מלוה שהוציאו שטר על יתמי לזה. כבר נתחייב מלוה לבני לזה שבעה - משעה שמת לזה אין לו למלוה ליפרע מן היתומים אלא בשבעה, דקיימא לן אין נפרעין מן היתומים אלא בשבעה. ואין אדם מוריש - לבניו ממון שהוא מחזיר עליו שבעה. אלמא, הואיל והוא מחזיר שבעה "שלא התקבלתי חוב זה", יתומין אין יכולין לישבע כן, אלא "שלא פקדנו אבא", ואין זו השבעה המוטלת על אביהם, וגם יתמי לזה אין יכולין לישבע שפרעו אביהן, קאמר רב ושמואל שלא יפרעו. אלמא, המחזיר שבעה ואין יכולין לישבע לא זה ולא זה, סבירא לרב ושמואל חורה שבעה לסיני, ואין כאן לא שבעה ולא פרעון. **לישלם** - דהא מודה דחטא, ולא כל דימנו של כל חוטף לומר "שלי חטפתי". **ליבא תרי סהרי** - ומינו דבי בעי למימר "לא חטפתי" - מוהימן נמי למימר "ידי חטפתי, לפטריה - משום האי מיגו. **איכא חד סהרא** - ואי אמר "לא חטפתי" הוה בעי לאישתבעי להכביש את העד. **לישתבע** - את השבעה שהעד מחזירו - אינו יכול, דהא מודה דחטא, והעד מחזירו לישבע שלא חטא, וגבי דך שבעה חטא פסול בגולן אצל כל שבעות. והא ליבא למימר לישתבע דדידיה חטא, שאין זו שבעה המוטלת עליו. **בין שניהם** - אם בעלי הדין קיימין. מה לי הוא ומה לי אבוא - מאחר שהוא טוען טענת ברי, למה אינו יכול לישבע?

נפטרין - איכא חד סהרא! **נימא ליה**: זיל אישתבע - פיון דאמר מיחטף חטפי, הוה ליה כגולן! **אמר ליה רבי אבא**: הוה מחזיר שבעה ואין יכול לישבע, וכל המחזיר שבעה ואינו יכול לישבע - משלם. **אמר רבא**: פויתיה דרבי אבא מסתפרא, דתני רבי אמי: "שבעת ה' תהיה בין שניהם" - ולא בין הירדשין; היכי דמי? **אילימא** דאמר ליה: "מנה לאבא ביד אביך", **ואמר ליה**: "חמשין אית ליה וחמשין לית ליה", מה לי הוא ומה לי אבוא! **אלא לאו דאמר ליה**: "מנה לאבא ביד אביך", **אמר ליה**: "חמשין ידענא וחמשין לא ידענא";

אבי מוקי מתניתין כהנא בדסמוך, ומסייע ליה לדרבי אבא, מיהו סבר כרבי שמעון ברבי טרפון דדריש לקרא למלתא אחריית ופליג אדרבי אבא. עוד קשה לרבינו יצחק: רבי"חזקת הבתים" (בבא בתרא לד, ב) משמע דהלכה כרבי אבא. דקאמר: סברה רבנן קמיה דרבי אבא אעובדא דהם, ומסיק נמי: אלא אי דמי הא דרבי אבא כו', ואילו לקמן (שבועות מה, ב) אמרין: האי דינא דעבר כרב ושמואל עבר ודעבר כרבי אלעזר עבר, ורבי אלעזר סבר כרבי אבא דנטלין היתומין ולא מפסדין. משמע מילתא דרב ושמואל עיקר כמו רבי אבא ועוד תימה: דבכל מקום קיימא לן כרב נחמן ברין, ולקמן קאמר: דעבר כרב ושמואל עבר כרבי אלעזר עבר, ורב נחמן דאמר יחלוק לא מדבר כלל, משמע דלית הלכתא כותיה! ורבינו תם פירש בספר הישר דהלכתא כרב נחמן דאמר יחלוק כששניהם חשודים, דקיימא לן כותיה ברין. וכרבי אבא בנסכא כדאמרין ב"חזקת הבתים" (שם) וכן ב"חמשין לא ידענא" כדאמר רבא ב"השואל" (בבא מציעא צו, א). ורב נחמן נמי סבירא ליה כרבי אבא בנסכא ובי"חמשין לא ידענא" מתוך שאין יכול לישבע משלם. וכל שכן נמי דהוה לן לממר כשהתובע מחזיר שבעה דמפסיד, אלא משום דשבעת התובע לא היה אלא מדרבנן, ואין מפסיד וולא משלם כשאין יכול לישבע אלא במחזיר שבעה דאורייתא. ולהכי ביתומין מן היתומין ומת לזה בחיי מלוה או בפוגם שטור, דהויא שבעה דרבנן, נבשע שבעת יורשין ונטלין ולא מפסדין לרב נחמן ורבי אבא. ובשנין חשודין מפסיד התובע חצי אף על גב דלא רמא עליה אלא שבעה דרבנן, וטעמא משום דקנסין ליה לפי שהוא חשוד. ולרב ושמואל אית ליה דאפילו בשבעה דרבנן מתוך שאינו יכול לישבע מפסיד הכל. ובשנין חשודין נמי משלם התובע הכל, דחורה שבעה לסיני. וביתומין מן היתומין דוקא דעבר כרב ושמואל עבר, ולא

שבועות. כל הנשבעין – פרק שביעי דף מז עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)"
תוספות

ולא בפוגם את שטרו, כדאמרין לקמן: הבו דלא לוסף עליה. ורבי אבא נמי סבירא ליה לדרב נחמן בשניהם חשודין דהלכה כרבי יוסי דאמר יחלוקו מטעמא דפרישית. והא דקאמר: רבותינו שבארץ ישראל רבי אבא – לא משום דסבר כרבי מאיר, אלא דרבי אבא אית לן לפרוש מילתא דרבי מאיר דחורר למחויב לה ומשלם, כדאשכחן דסבר רבי אבא בעלמא.

(הגדה) ועוד יש לומר: דטעמא דרב נחמן בשניהם חשודים, משום כיון דמחויב התובע נמי שבועה מדרבנן ואין יכול לישבע מפסיד החצי. זה התירוץ אין נראה, דאם כן היתומים מן היתומים נמי יסבור רב נחמן ורבי אבא כשמואל מתוך שאין יכולין בני המלוה לישבע ופסידו, ובכולה שמעתין משמע דפליגי. ואם בני הלזה נמי חשיבי דאין יכולין לישבע, מכל מקום לא יפסידו כי אם החצי, ואמאי לרבי אלעזר נשבעין ונטולין הכל? ומשמע דרבי אלעזר הו' כרבי אבא ורב נחמן (עד כאן הגהה). אבל קצת קשה: דנמא ליה להתלמוד בסמוך דרב ושמואל לית לזה דרבי אבא בנסבא ובי"חמשין לא ידענא, דקאמר: האי "שבעת ה" מאי דרשי ביה? ונראה, דאם איתא דאית לזה מתוך שאינו יכול לישבע משלם היה להם לבני לה לפדות החצי מתוך שאינו יכולין לישבע שפרעו, כדפריש בקונטרס. אלא ודאי לית לזה האי סברא לענין שלשלם אלא לענין להפסיד, וצריך עיון.

א אמרת בשלמא אביו כי האי גזנא מייחייב – תימה: למאן דאמר בפרק "השואל" (בבא מציעא צו. ב.) "מנה לי בידך" והלא אומר "איני יודע" – חייב, דרבי עקיף, דחייב מוקי לה האי קרא: אי ב"חמשים ידענא ובחמשים לא ידענא – בהא ליכא חיוב שבועה לאבא אלא חיובא דממוק, דרבי עקיף! ויש לומר: דמוקי לה כרב ושמואל דבסמוך. אי נמי, הכי קאמר הכתוב: שבועת ה' תהיה בין שניהם היכא דשייכא, ומי שאינו יכול לישבע משלם. ולא כן הורשין, דפשוטין באיני יכולין לישבע. **חלה** על שניהם – ונענש המשביע אפילו הדין עמו, כדפריש בקונטרס בריש "הדינין" (שבועות לט. ב.) וכן נראה, דהא דריש תהם בברייתא: "ובאה אל הגג" זה הגונב דעת הבריות, שתובע ממנו שמי שאינו חייב לו. ובתר הכי פריך: משביע אמאי קאי ביסורין? ומשום דרבי שמעון רב רבי סורפן.

ומדאיצטריך לאתויי דך ושבקי ברייתא גופה, משום דמיייר אפילו הדין עמו. **בהרי** סהרי שקרי למה לי – תימה: דרבא אומר ב"מירוב" (בבא קמא עב. ב.) (ובמכות ד) דעד זומם וחדוש הוא, דמאי חיות דסמכת אתני סמוך אתני. אדרבא, הא דמבשרין למים הוי חידוש, דהא בהכחשה תרתייהו פסולים לרב חסדא! ואומר רבינו יצחק: דרבא סבר כרב הונא. דבריש "חוקת הבתים" (בבא בתרא לא. ב.) מסיק אדרב נחמן ורבא דכולי עלמא כרב הונא. ובסמוך דמשני רבא אליבא דרב חסדא, ליה לא סבירא ליה. ולמאי דבעי לאוקומי התם רבא כרב חסדא הוה מצי למימר "וליעטמך". ועוד, דלטעם אחר דלגבי עד זומם, דמפרש משום פסידא דלקוחות – מצי למיסבר כרב חסדא. והלכה כרב הונא, מדמוקי רב נחמן ורבא כוותיה ב"חוקת הבתים". וכן פסק רבינו גונאל. משום דרב הונא היה רבו של רב חסדא. כדאמרין ב"אלו מציאות" (בבא מציעא לג. א.), ועוד, דמתניתין דאחד אומר גבוי כה דייק לכאורה כרב הונא.

ושריך

קמבעיא לן מאי קאמר רב הונא בה, דהיינו מתניתין דקתני: נשבעין ונטולין מבעל הבית. ואף על פי שאנו יודעין שאחד מן שרקי אין טא יכולין להפסיד את אחד מן, ונוקקין לן בית דין להגבותן. והכי נמי לרב הונא דאית ליה גבי שני מלוין ושני לווין זו באה ומעידה וזו באה ומעידה – הוא הדין לשני מלוין ולזה אחד. ואף על פי שממה נפשך הלזה העני הזה לוקה באחד מן השטרות הללו על ידי עדות פסולה – אין אתה יכול להפסיד את אחד מן המלוין, שאינך יודע איזה הפסולה. שני לווין ומלוה אחד – הוציא מלוה זה שני שטרות, זו חתומה בזה וזו חתומה בזה. **מאי** – אומר רב הונא בזה? מי אמרין: כיון דחד גברא הוא דמייחי לזה לקמן – לא מודקקין ליה, דמה נפשך בשטר פסול בא לפגמי. זה דוחה אצל זה וזה אצל זה ויפסיד. או דלמא: כיון דעל שני לווין הוא מוציא – זו באה ומעידה וזו באה ומעידה, לרב חסדא לא מיבעיא ליה, דהא אפילו בשני מלוין ושני שטרות פסול, וכל שכן בשני לווין ומלוה אחד.

אביו כי האי גזנא מייחייב – שבועה, ומתוך שאינו יכול לישבע, דהא אינו יודע קאמר, לישלם – היינו דאיצטריך קרא למעוטיה למיפטר הירוש בטוען טענה זו. **לעוקב אחד המנאף** – נעשה לו אפסטרופוס להרגיל לו נשים לניאוף. תרתם – את הארץ. וניניתם – את המקום שהשכן את שכנתו ביניהם. **קרב לגבי דהינא ואיזהו** = אם נגעת במשח בשמן תהא גם משוח בגניעתו. כלומר, פרת הוא קטן משלש נדרות, שהוא מניי אצלם לבסוף "והנהר הרביעי הוא פרת" (בראשית ב.) ובאן הוא קורא אותו נהר גדול. בשביל שהוא נזכר כאן על שם ארץ ישראל שהיא חשובה, נזכר גם הוא בחשיבותו. "דהינא" לשון שמן ומשיחה, (ישעיהו לד) "הודשנה מחלב" מתרגמין: אתדרהנא. וישיר משלנה לעיל מה, א **משנה לא שאמר לו תשוב** כל **פינקי ב"ב** – אלא בזמן שיש רגלים לדבר, שבעל הבית מודה שאמר לו תן בו. שניהם נשבעין ונטולין מבעל הבית – דאמר ליה: פועלים לא מדידמינו לי בשבועה, את האמנותינהו, דלא אמרת לי בסהדי הב לזה. וכן פועלין אמרי ליה: לא מדידמינו לן חנוני בשבועה. **גמרא** מורה שבועה זו לפה – שניתן באין לבית דין שתוצא שבועת שוא מביניהם. ולא פירש (לי) רבי מאיר סבירא ליה, אי נטולין בלא שבועה כבן ננס או יפסיד חנוני בשבועת פועלים. תנינא שניהם נשבעין ונטולין – כבר שנית לנו וסתמת במשנה: שניתן נשבעין ונטולין. קיבלה מיניה – רבי מרבי חייא ודור ביה, או לא. **תא שמע** – כי פריש רבי מאיר סבירא ליה בגוזה קאמר: פועלים נשבעים לחנוני שלא קבלו ממנו כלום – אלמא לא קיבלה, וסבירא ליה: חנוני יפסיד, שהיה לו לתת להם בערים. **ואם איזהו** – דקיבלה, נשבעין לבעל הבית מיבעי ליה. דמה לזן אצל חנוני לשבועה הואיל וחוחר וגובה מבעל הבית? **אמר רבא** – לעולם קיבלה מיניה. והכי קאמר: פועלים נשבעין לבעל הבית במעמד חנוני, כלומר לפני חנוני בדמפרש ואזיל. המכחישות **זו את זו** – שנים אומרים הרג ושנים אומרים לא הרג. **זו באה בפני עצמה ומעידה** – בעדות אחת, וכן וף על פי שהאחת פסולה אינה לך לפסול לא זו ולא זו, הואיל ואינך יודע שזו מזה פסולה. אבל אחד מכת זו ואחד מכת זו אין נאמנין בעדות אחת, דמה נפשך אחד מן

אי אמרת בשלמא אביו כי האי גזנא מייחייב, איצטריך קרא למיפטר גבי יורשין, אלא אי אמרת אביו כי האי גזנא נמי פטור, קרא גבי יורשין למה ליה? ורב ושמואל, האי "שבעת ה" מאי קא דרשי ביה? – מיבעי ליה לכרתניא, שמעון בן טרפון אומר: "שבעת ה' תהיה בין שניהם" – מלמד שהשבועה חלה על שניהם. שמעון בן טרפון אומר: אוהרה לעוקב אחר גנאף מניין תלמוד לומר: "לא תנאף", לא תנאף. "והרגנו באהליכם" – שמעון בן טרפון אומר: תרתם וגיניתם באהלו של מקום. "עד הנהר הגדול נהר פרת" – שמעון בן טרפון אומר: קרב לגבי דהינא ואיזהו. דבי רבי ישמעאל תנא: עבד מלך כמלך. "והחנוני על פינקס" כו'. תנא, אביר רבי: מורה שבועה זו למה? אביר לו רבי חייא (בר אבא), תנינא: שניהם נשבעין ונטולין מבעל הבית. קיבלה מיניה או לא קיבלה מיניה? תא שמע: דתניא, רבי אומר: פועלין נשבעין לתנוני, ואם איתא, לבעל הבית מיבעי ליה? אביר רבא: פועלים נשבעין לבעל הבית כחנוני, כי היכי דליכספו מיניה. איתמר: שתי כיתי עדים המכחישות זו את זו – אביר רב הונא: זו פאה בפני עצמה ומעידה, וזו פאה בפני עצמה ומעידה; רב חסדא אומר: בהרי סהרי שקרי למה ליה? שני מלוין ושני לווין ושני שטרות – היינו פלוגתיהו. מלוה ולוה ושני שטרות – יד בעל השטר על התחתונה. שני מלוין ולוה אחד ושני שטרות – היינו מתניתין. שני לווין ומלוה אחד ושני שטרות, מאי? תיקו. מתיב רב הונא בר יהודה, אחד

פסול, והיינו דנקט ביה האי לישנא "באה בפני עצמה ומעידה", בהרי סהרי שקרי למה לי – הואיל והאחת פסולה אין אחת מזה נאמנת לשום עדות. הכי גרסינן: שני מלוין ושני לווין ובשני שטרות היינו פלוגתיהו. ולא גרסינן "דכולי עלמא". שני מלוין ושני לווין ושני שטרות – ואחת משתי כיתות הללו חתומה על זה, והשניה חתומה על זה, דלרב הונא שניתן השטרות כשירין ולרב חסדא שניתן פסולין. מלוה ולוה ושני שטרות – שיש לו לאדם אחד שני שטרות על שתי הלואות על חבירו, ואחת מן חתומה על זה ואחת על זה – יד בעל השטר על התחתונה, בין לרב הונא בין לרב חסדא אין חולקין בזה, שהרי זה בא עליו מכת שתי כיתות אחת כשירה ואחת פסולה – אין אתה יכול לפסול את שניתן ולא להכשיר את שניתן, הלכך שטר קטן שבהם גובה הימנו, והגדול יפסיד, לפי שאומר לו: זה היא הפסולה. ומספיקא לא מקפיקין ממנוא מיניה. אבל ממה נפשך הקטן גובה, דיש בכלל מתאים מנה. שני מלוים ולוה אחד – היינו מתניתין. שני מלוין והוציא איש שטרו על לזה אחד, ואחת משתי כיתות הללו אחת חתומה בזה ואחת בזה – לא

קמבעיא לן מאי קאמר רב הונא בה, דהיינו מתניתין דקתני: נשבעין ונטולין מבעל הבית. ואף על פי שאנו יודעין שאחד מן שרקי אין טא יכולין להפסיד את אחד מן, ונוקקין לן בית דין להגבותן. והכי נמי לרב הונא דאית ליה גבי שני מלוין ושני לווין זו באה ומעידה וזו באה ומעידה – הוא הדין לשני מלוין ולזה אחד. ואף על פי שממה נפשך הלזה העני הזה לוקה באחד מן השטרות הללו על ידי עדות פסולה – אין אתה יכול להפסיד את אחד מן המלוין, שאינך יודע איזה הפסולה. שני לווין ומלוה אחד – הוציא מלוה זה שני שטרות, זו חתומה בזה וזו חתומה בזה. **מאי** – אומר רב הונא בזה? מי אמרין: כיון דחד גברא הוא דמייחי לזה לקמן – לא מודקקין ליה, דמה נפשך בשטר פסול בא לפגמי. זה דוחה אצל זה וזה אצל זה ויפסיד. או דלמא: כיון דעל שני לווין הוא מוציא – זו באה ומעידה וזו באה ומעידה, לרב חסדא לא מיבעיא ליה, דהא אפילו בשני מלוין ושני שטרות פסול, וכל שכן בשני לווין ומלוה אחד.

מסיים רבא את ראייתו: אי אִמְרַת בְּשִׁלְמָא שְׂאֵבִי בִי הָאִי גְּוֹנָא
 מִיָּחִיב – שהלוח עצמו כשהוא מודה בחמישים ואומר 'איני יודע'
 על חמישים, חייב לשלם, מחמת שאינו יכול להשבע שבועת
 'מודה במקצת' על אותם חמישים, שהרי אינו יודע בבירור שהוא
 פטור, והיינו כדברי רבי אבא ש'מתוך שאינו יכול להשבע משלם',
 אִיצְטְרִיךְ קָרָא לְמִפְטָר גַּבִּי יוֹרְשִׁין – מובן הדבר שהוצרכה התורה
 לפטור את היורשים מתשלום זה, כדי שלא נאמר שאף היורשים
 חייבים לשלם מחמת שאינם יכולים להשבע. אֵלָּא אִי אִמְרַת שְׂאֵבִי
 בִי הָאִי גְּוֹנָא נָפְי פְטוּר – שאף הלוח עצמו באופן כזה היה פטור
 מתשלום, והיינו כדעת רב ושמואל שמי שאינו יכול להשבע
 שבועה המוטלת עליו אינו משלם, אם כן קשה, קָרָא גַּבִּי יוֹרְשִׁין
 לָמָּה לִי – למה הוצרכה התורה למעט את היורש משבועה זו, והרי
 אפילו אביו עצמו לא היה מתחייב בתשלומים באופן כזה, ומחמת
 דרשה זו אמר רבא שמסתבר לומר כדברי רבי אבא.
 מבררת הגמרא: וְרַב שְׂמַוְּאֵל, הסוברים שאדם שאינו יכול להשבע
 פטור מתשלום, ולא הוצרכה התורה למעט את היורשים משבועה
 באופן כזה, הָאִי 'שְׂבֻעָתָה' מֵאֵי קָא רָדְשִׁי בִּיה – מה הם דורשים
 מפסוק זה. משיבה הגמרא: פסוק זה מִיָּחִיב לִיה – נצרך לדרשה זו,
 לְבִדְתַּנְיָא, שְׂמַעוֹן בֶּן טַרְפוֹן אוֹמֵר, 'שְׂבֻעָתָה' ה' תְּהִיָּה בֵּין שְׁנֵיהֶם,
 מִלְּמַד שֶׁהַשְּׂבֻעָה – ענוש השבועה חל על שניהם – גם על הנתבע
 שנשבע לשקר, וגם על התובע, שלא דקדק למסור את ממונו ביד
 אדם נאמן, וגרם לכך שיבוא לידי חילול ה' בשבועת שקר.
 אנב דרשה זו של שמועון בן טרפון מביאה הגמרא מימרות נוספות
 בשמה: שְׂמַעוֹן בֶּן טַרְפוֹן אוֹמֵר, אֲזַכְרֶיהָ לְעֻקְבָּא אַחֵר נֹאפֵּי מִנֵּן –
 מהיכן נלמד האיסור לאדם הנעשה כאפטורפוס לנואף ומגיל לו
 נשים לחטאיו, תְּלַמֵּד לִזְמֵר (שמות כ יג) לֹא תִנָּאֵף, ויש לדרוש
 כאילו נאמר 'לֹא תִנָּאֵף', לא תגרום לאחרים לנאוף.
 נאמר בפסוק לגבי חטא המרגלים, וְתִרְגְּנוּ בְּאֱהֲלֵיכֶם וְתֹאמְרוּ
 בְּשֹׁנָתָה ה' אֲתָנוּ הוֹצִיאָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לָתֵת אֶתְּנוּ בְּיַד הָאֱמֹרִי
 לְהַשְׁמִידָנוּ (דברים כז) שְׂמַעוֹן בֶּן טַרְפוֹן אוֹמֵר, הַמִּילִים וְתִרְגְּנוּ
 בְּאֱהֲלֵיכֶם נִדְרָשׁוּת כְּאִילוּ נֹאמְרָם תִּרְגְּמוּ וְנִינְיָתָם בְּאֱהֲלֵי שֵׁל מְקוֹם –
 תרתם את הארץ, וגייניתם את הקדוש ברוך הוא שהשכין את
 אהלו ביניכם.
 נאמר בפסוק שאמר ה' לישראל לאחר מתן תורה פָּנוּ וְסָעוּ לָכֶם
 וּבֹאֵה הָרָה הָאֱמֹרִי וְאֵל כָּל שְׂכֵנֵי וּבְעֶרְכָּה בְּהָר וּבְשִׁפְלָה וּבְגִבְיָהּ
 הַיָּם אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי וְהַלְבִּנּוֹן עַד הַיָּהוֹר הַגָּדוֹל נָהָר (דברים ז א),
 שְׂמַעוֹן בֶּן טַרְפוֹן אוֹמֵר, מדוע מכונה נהר פרת 'הנהר הגדול', והרי
 הוא הקטן מבין ארבעת הנהרות המנויים בראשית, אלא
 זהו כדרך שאומרים בני אדם 'קָרַב לִנְפִי דִּינָא, וְאִדְּחָה' – התקרר
 לאדם חשוב שנמשח בשמן, ותהיה גם אתה משוח כמותו, ואף
 כאן כיון שהוזכר נהר פרת לגבי ארץ ישראל שהיא חשובה, מוזכר
 גם הוא בלשון חשיבות, 'הנהר הגדול'. דָּבִי רַבִּי שְׂמַעְיָאֵל תָּנָא, עֲבַד
 מִלָּךְ בְּמִלָּךְ, כלומר אף עבדו של המלך יש לו חשיבות כעין
 חשיבותו של המלך, ואף נהר פרת שהוא משמש את ארץ ישראל,
 יש לו חשיבות, וכן הוא מכונה 'הנהר הגדול'.
 שנינו במשנה בכלל הנשבעים ונוטלים: וְהַתְּנִינִי עַל פִּינְקָסוּ בִּו',
 אמר לו תן לבני סאתים חטין, תן לפועלי סלע מעות, הוא אומר
 נתתי והן אומרים לא נטלנו, הוא נשבע ונוטל והן נשבעין ונוטלין.
 הגמרא מבארת מדוע תיקנו חכמים שבועה זו: תָּנָא, אֶמֶר רַבִּי,
 מוֹדֵה שְׂבֻעָה זֹו לָמָּה – מדוע תיקנו חכמים תקנה זו, שנשבעים
 הפועלים והחונני, והרי מחמת כן ודאי ישבע אחד מהם לשקר.
 אֶמֶר לִיה רַבִּי חִיָּא (בַּר אֲבָא), תָּנִינָא – כבר שנית לנו במשנה דין
 זה, שְׁנֵיהֶם נִשְׁבְּעִין וְנוֹטְלִין מִכַּעַל הַבֵּית.
 מבררת הגמרא: קִיבְּלָה מִיָּהּ לֹא קִיבְּלָה מִיָּהּ – האם קיבל רבי
 מרבי חייא תשובה זו, והסכים לכך שהדין הוא ששניהם נשבעים
 ונוטלים, או לא. מנסה הגמרא להוכיח שרבי לא קיבל זאת: תָּא
 שְׂמַע, דְּתַנְיָא, רַבִּי אוֹמֵר, פּוֹעֲלִין נִשְׁבְּעִין לְחִנּוּי שֶׁלָּא קִיבְּלוּ מִמֶּנּוּ
 אֶת הַמַּעוֹת, וְאֵם אִיתָא – ואם נאמר שאכן קיבל רבי מרבי חייא
 את דבריו, והוא סובר ששניהם נשבעים ונוטלים מבעל הבית,

פועלים נשבעים לְבַעַל הַבֵּית מִיָּהּ לֹא – היה רבי צריך לומר,
 שהרי מחמת שבועה זו מפסיד בעל הבית, ובשבילו הם נשבעים,
 ומכך שאמר רבי שהפועלים 'נשבעים לחונני' מוכח שהוא בעל
 דינם, והוא המפסיד מחמת שבועתם, והיינו כיון שרק הפועלים
 נשבעים ונוטלים, ואילו החונני מפסיד ואינו נוטל אפילו בשבועה,
 לפי שהיה לו לתת להם את המעות בעדים, ובכך שלא נהג כן
 הפסיד לעצמו.
 דוחה הגמרא: אֶמֶר רַבָּא, לעולם יתכן שרבי סובר ששניהם
 נשבעים ונוטלים, כדברי רבי חייא, ומה שאמר שהפועלים
 נשבעים לחונני, כוונתו שהפועלים נִשְׁבְּעִין לְבַעַל הַבֵּית מִיָּהּ לֹא
 (בפני חֲנֻנִי, והטעם לכך, בִּי חֲיִיב לְדִלְכָּפוּ מִיָּהּ – כדי שיתביישו
 ממנו, שאם באמת קיבלו ממנו את המעות יתביישו להשבע בפניו
 לשקר ולומר שלא קיבלו ממנו מעות.
 הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים שיש לה שייכות למשנתנו:
 אִיתָמֵר, שְׁתֵּי בֵּיתִי (קברוצות) עֲדִים הִפְכְּחִישׁוּ זֹו אֶת זֹו בַּעֲדוֹת
 אחת, ששנים העידו על אדם שהרג את הנופש ושנים אמרו שלא
 הרג, וברור שאחת הכיתות העידה עדות שקר, אֶמֶר רַב הוֹנָא, כֵּת
 זֹו בָּאָה בְּפִנֵּי עֲצָמָה וּמַעֲרָה בַּעֲדוֹת אַחֶרָה, ואין חוששים שהיא
 הכת ששיקרה בעדותה הקודמת, והיא פסולה, וכן כתו זֹו (השניה)
 בָּאָה בְּפִנֵּי עֲצָמָה וּמַעֲרָה בַּעֲדוֹת אַחֶרָה, ואף בה אין חוששים שמה
 היא הכת הפסולה, ואילו רַב הִסְדָּא אֶמֶר, בְּהִדֵּי סְהָרִי לָמָּה לִי
 – למה לנו לקבל עדות של עדים שיתכן שהם שקרנים, ואף שבכל
 כת יש ספק אם היא הפסולה, מכל מקום מספק אין לקבל שום
 עדות של אחת הכיתות, מאחר וברור לנו שאחת מהם פסולה.
 הגמרא מבארת באיזה אופן שייכת מחלוקתם: שְׁנֵי מַלְוִין וְשְׁנֵי לֹוִין
 וְשְׁנֵי שְׁמֻרָת – אם כל כת מאותן שתי כיתות שהוכחו בעדות
 אחרת חתומה על שטר חוב, וכל שטר חוב הוא על שם מלוה ולוה
 אחרים, הֵינּוּ פְּלוּגְתֵיהֶו – בזה נחלקו רב הונא ורב חסדא, לדעת
 רב הונא שני השטרות כשרים, וכל אחד מהמלוים גובה מהלוה
 שלו בשטר החוב שבידו, ואילו רב חסדא סובר ששני השטרות
 פסולים, ואין אחד מהם גובה.
 מַלְוֵה וְלֹוֶה וְשְׁנֵי שְׁמֻרָת – אם שני השטרות שחתומים בהם שתי
 הכתות שייכים לאותו מלוה והוא נושה בהם באותו לוה, ובכל
 שטר כתוב סכום אחר, לדברי הכל יד בַּעַל הַשְּׁטָר (המלוה) עַל
 הַתְּחַתּוּנָה, ואינו גובה את שני השטרות, שהרי אחד מהם ודאי
 פסול, ומכל מקום הוא גובה את הסכום הקטן שביניהם, שהרי
 ממה נפשך אחד השטרות כשר, והוא מוכיח שהלוח חייב לו
 לפחות סכום זה.
 שְׁנֵי מַלְוִין וְלֹוֶה אֶחָד וְשְׁנֵי שְׁמֻרָת – אם שני השטרות יוצאים על
 אותו לוה, אך בכל שטר המלוה הוא אדם אחר, הֵינּוּ מְתִינִין –
 זהו אופן הדומה לדין המבואר במשנתנו, שהחונני והפועלים
 נשבעים ונוטלים מבעל הבית, אף שברור לנו שאחד מהם משקר,
 ואף כאן, כיון שכל מלוה מוציא שטר שיתכן שהוא כשר, יסבור
 רב הונא ששניהם גובים בשטרותיהם מהלוה, ואף שברור לנו
 שאחד מהם הוציא ממנו ממון שלא כדין אין הלוח יכול להפטר
 מאחד מהם, כיון שכל אחד מהמלוים טוען ששטרו הוא הכשר
 ושטרו של חבירו הוא הפסול.
 מסתפקת הגמרא: שְׁנֵי לֹוִין וּמַלְוֶה אֶחָד וְשְׁנֵי שְׁמֻרָת מֵאֵי – מה הדין
 אם למלוה אחד יש שני שטרות על שני בני אדם שונים, ובכל אחד
 מהשטרות חתומה אחת מהכתות שהכחישו זו את זו, האם בזה
 יסבור רב הונא שאין גובים לו בשום שטר, שהרי אדם אחד הוא
 שמוציא את שני השטרות, וכיון שברור שאחד השטרות שבידו
 פסול, יכול כל אחד מהלוים לדחות ולומר לו שהשטר שהוא
 מוציא עליו הוא הפסול, או שאדרבא, גובים לו בשני השטרות,
 כיון שהוא מוציאם על שני בני אדם שונים, והרי זה כאילו כל כת
 באה בפני עצמה ומעידה, שסובר רב הונא שמקבלים את שתי
 הכתות. אומרת הגמרא: תִּיקֵן – תעמוד שאלה זו בספק, שלא
 נפשטה.
 מקשה הגמרא על רב חסדא: מֵתִיב רַב הוֹנָא בְּרִי יְהוּדָה,

החנוני את הפירות אף קודם שיקבל את המעות, כדי שלא ירקבו
ברשותו, אִימָא מוֹדָה לְהוּן לְרַבְנָן שאין בעל הבית נאמן ללא
שבועה, צָרִיכָא – לכן הוצרכה המשנה להשמיע את שתי
המחלוקות.
שנינו במשנה: 'כִּשְׁם שְׁאֵמְרוּ הַפּוֹנְקָת כְּתוּבָתָהּ [וכו'] וְכֵן הֵיתוּמִים
לֹא יִפְרְעוּ אלא בשבועה'.
מבררת הגמרא: מִפְּאֵן – ממי באים היתומים לגבות ממון, שעל זה
אמרה המשנה שעליהם להשבע שלא ידוע להם שחוב זה פרוע,
אִלֵּימָא מְלִיָּה – אם מהלוח עצמו, אם כן קשה, אֲבוּהוֹן שְׁכָל בְּלֹא
שְׁבוּעָה וְאִינְהוּ בְּשִׁבּוּעָה – הרי האב עצמו היה גובה מהלוח ללא
שבועה, ומדוע את היתומים נצריך להשבע, והרי בכל מקום
מקילים על היתומים. מבארת הגמרא: הֵכִי קֶאֱמַר, וְכֵן הֵיתוּמִים מִן
הֵיתוּמִים לֹא יִפְרְעוּ אִלֵּא בְּשִׁבּוּעָה – אם מתו המלוח והלוח, ויורשי
המלוח באים לגבות מיורשי הלוח, עליהם להשבע שלא ידוע
להם שחוב זה פרוע, לפי שכל הגובה יתומים צריך שבועה.
הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בנידון זה: רַב וְשְׁמוּאֵל דְּאִמְרֵי
תְּרִיזְיָה, לֹא שָׁנוּ שִׁיתוּמִי הַמְּלוּחַ גּוֹבִים מִיתוּמִי הַלּוּחַ בְּשִׁבּוּעָה,
אִלֵּא באופן שְׁמַת הַמְּלוּחַ בְּתֵי הַלּוּחַ, והיו יורשי המלוח יכולים
לגבות מהלוח עצמו ללא שבועה, וכשמת גם הלוח צריכים יורשי
המלוח להשבע קודם שיגבו מיורשי הלוח. אֲבָל אם מֵת הַלּוּחַ בְּתֵי
הַמְּלוּחַ, הרי כִּכְר נִתְחַיֵּב הַמְּלוּחַ עצמו לִכְנֵי הַלּוּחַ שְׁבוּעָה כדי לגבות
מִמֶּה, כִּדִּין הַגּוֹבֶה מִהֵיתוּמִים שֶׁצִּירַךְ שבועה, וְאִין אֲדָם מוֹרִישׁ
שְׁבוּעָה לְבָנָיו – אין המלוח יכול להוריש לבניו ממון שהוא חייב
שבועה כדי ליטול, אם לא ישבע וגם אם הלוח שבועה שהיתה
מוטלת עליו, וכיון שאינם יכולים להשבע שאין החוב פרוע, אינם
גובים כלום מיורשי הלוח.
מביאה הגמרא את דעת החולק: שְׁלֹחָהּ קִמְיָה דְּרַבִּי אֶלְעָזָר – שלחו
בני הישיבה שאלה זו לפני רבי אלעזר, שְׁבוּעָה זו מֵה מִצְבָּה – חיוב
שבועה זו שהיה מוטל על המלוח, מה ענינו שהוא מפקיע את
ממונם של יורשי המלוח, כלומר, אמנם המלוח עצמו היה חייב
שבועה כדי לגבות את החוב, אך עתה שמת הלוח שבועה הרי זה
כאילו מעולם לא התחייב שבועה, ויגבו היורשים ללא שבועה.
שְׁלַח לְהוּ רַבִּי אֶלְעָזָר, אכן אין יורשי המלוח מפסידים, אלא יוֹרְשֵׁין
– יורשי המלוח נִשְׁבָּעִין שְׁבוּעַת יוֹרְשֵׁין, שלא ידוע להם שחוב זה
פרוע, וְנִשְׁלָחִין את הממון מיורשי הלוח, ושלא כדברי רב ושמואל
האומרים שאין יורשי המלוח נוטלים אפילו בשבועה.
שְׁלֹחָהּ בִּימֵי רַבִּי אִמִּי – חזרו ושלחו שאלה זו בזמנו של רבי אמי,
מה טעמם של רב ושמואל שיוורשי המלוח מפסידים, אֲמַר רַבִּי
אמי, בְּכִילִי הָאֵי שְׁלָחִי לְהוּ וְאִילֵּי – כל הפעמים הללו חזורים
ושולחים שאלה זו, אֵי אֲשֶׁר־חִינֵן בְּה מַעֲטָא מִי לֹא שְׁלָחִין לְהוּ – וכי
אם הייתי מוצא טעם לדברי רב ושמואל לא הייתי שולח להם.
אִלֵּא – מכל מקום אֲמַר רַבִּי אִמִּי, הוֹאִיל וְאִתָּא לִידֵן נִימָא בְּה מִילְתָּא
– כיון שבאה שאלה זו לידני, נאמר בה דבר, כלומר נפסוק בה
את ההלכה, אם לאחר שמת הלוח עָמַד המלוח בְּדִין, וחיבוהו
להשבע כִּדִּין הַבֵּא לגבות מן היתומים, וְשַׁת המלוח, כִּכְר נִתְחַיֵּב
הַמְּלוּחַ לְכַנֵּי הַלּוּחַ שְׁבוּעָה, וְאִין אֲדָם מוֹרִישׁ שְׁבוּעָה לְבָנָיו, וכדברי
רב ושמואל, ואין יורשי המלוח גובים, אך אם לא עָמַד בְּדִין, וְשַׁת,
ומעולם לא התחייב המלוח שבועה ליורשי הלוח, הוֹרְשֵׁין של
המלוח נִשְׁבָּעִין שְׁבוּעַת יוֹרְשֵׁין, שלא ידוע להם שחוב זה פרוע,
וְנִשְׁלָחִין.
מקשה הגמרא: מִתְּקִיף לָהּ רַב נַחֲמָן, אֲטוּ בִי דִינָא קָא מְחִיבִי לִיה
שְׁבוּעָה – וכי בית דין הם המחייבים את המלוח שבועה, שמחמת
כֵּן יש חילוק אם עמד בדין או לא, והרי מְעִידָא דְשִׁכְבִּי לְהוּ וְאִתְּחַיֵּב
לִיה מְלִיָּה לְכַנֵּי לְהוּ שְׁבוּעָה – משעה שמת הלוח התחייב המלוח
שבועה לבני הלוח, לפי שאין גובים מנכסי יתומים אלא בשבועה.
אִלֵּא אֲמַר רַב נַחֲמָן, אֵי אִיתָא לְרַבִּי דְשְׁמוּאֵל, אִיתָא – אם ההלכה
היא כדברי רב ושמואל, שיוורשי המלוח מפסידים את החוב, הרי

שנינו בברייתא לגבי עדות החדוש, אם אָחָד העדים אִמְרַי שהיה
הירח גָּבוֹה מִהַקְרַקַּע בְּשִׁיעוּר שְׁתֵּי מִדְּרָעוֹת – מקל שמכוונים בו את
הבהמה החורשת, וְאָחָד אִמְרַי שהיה גבוה בשיעור שְׁלֹשׁ מִרְדְּעוֹת,
עֲדוּתָן קִיּוּמָה, כיון שאדם עשוי לטעות בשיעור של מרדעת אחת.
אך אם אָחָד אִמְרַי שְׁלֹשׁ מִרְדְּעוֹת וְאָחָד אִמְרַי חֲמִשׁ מִרְדְּעוֹת, עֲדוּתָן
בְּמִלָּה, שאין אדם עשוי לטעות בזה. מסיימת הברייתא, וּמִצְטָרְפִין
לְעֲדוּת אַחֶרָת – כל אחד מהעדים יכול להצטרף לעד אחר ולהעיד
עמו עדות אחרת. מֵאֵי לָאוּ – האם אין כוונת הברייתא ששני
מצטרפים לְעֲדוּת אַחֶרָת של מִמּוֹן, ומוכח שאף שאחד מהם פסול
בודאי, מכל מקום הוא יכול להעיד בעדות אחרת, ושלא כדעת
רב חסדא.
דוחה הגמרא: אֲמַר רַבָּא, אין כוונת הברייתא להכשיר כל אחד
מהם לעדות אחרת, אלא לומר שהוא וְאָחָד מִצְטָרְפִין לְעֲדוּת אַחֶרָת
שֶׁל רֹאשׁ חֹדֶשׁ – כל אחד מהם יכול להצטרף לעד נוסף שיעיד
כדבריו בענין ראית הירח, ועדות זו כוונת הברייתא 'כיון
שהוא והעד האחר נעשים כת חדשה, והטעם לכך שמצטרפים,
דְּהוּ לְהוּ תִּרִי וְחַד – הרי הם שנים נגד אחד, ודרך משל, שנים
מעידים שנראה הירח בגובה של שלש מרדעות ואחד מעיד
שנראה בגובה חמש מרדעות, וְאִין דְּבִרְיוּ שֶׁל אָחָד מִתְקַבְּלִים
בְּמִקּוֹם שֵׁנִים – נגד שני עדים המכחישים אותו, אלא עדותם של
השנים מתקבלת.
שנינו במשנה: 'אֲמַר לְחֲנֻנִי תֵן לִי בְּדִינָר פִּירוֹת כו' ונתן לו, אמר לו
תן לי אותו דינר, אמר לו נתתיו לך ונתתו באונפלי, ישבע בעל
הבית שנתן לו את הדינר. אמר לו תן לי את הפירות, אמר לו
נתתים לך והולכתים לתוך ביתך, ישבע חנוני. רבי יהודה אומר,
כל שהפירות בידו ידו על העליונה.
תַּנְיָא, אֲמַר רַבִּי יְהוֹדָה, אִימָתִי אני מודה לחכמים שצריך בעל הבית
להשבע, בְּזִמְנָן שֶׁהַפִּירוֹת צָבּוּרִין ו-אסופים) וּמוֹנְחִין, וְשִׁנְיָה עוֹרְרִין
עֲלֵיהֶן – דנים עליהם, וכיון שאף אחד אינו מוחזק בהם, צריך בעל
הבית להשבע כדי ליטלם. אֲבָל אם הִפְשִׁילִין בְּקוּפָתוֹ לְאֶחָדֵיהֶן –
נטלם בעל הבית והניחם בקופתו התלויה על גבו, הַמוֹצִיא מִתְּכֵרֵי
עָלָיו תִּרְאֶיהָ, ובעל הבית מחזיק בהם ללא שבועה.
שנינו במשנה: 'אֲמַר לְשׁוֹלְחָנִי תֵן לִי כו' בדינר מעות, ונתן לו, אמר
לו תן לי את הדינר, אמר לו נתתיו לך ונתתו באונפלי, ישבע בעל
הבית. נתן לו את הדינר, אמר לו תן לי את המעות, אמר לו נתתים
לך והשלכת לתוך כיסך, ישבע שולחני. רבי יהודה אומר, אין דרך
שולחני ליתן איסר עד שיטול דינר.
הגמרא מבארת מדוע הובאה במשנה מחלוקת חכמים ורבי יהודה
פנמינם: וְאִימָתָא, דֹּאֵי אֲשֶׁר־עִנֵּן הָא קִיּוּמָה – אם היה התנא מביא
רק את המחלוקת הראשונה, לגבי חנוני ופירות, שלדעת חכמים
בעל הבית צריך שבועה כדי ליטול את הפירות ולרבי יהודה
נטלם ללא שבועה, היינו סבורים שרק בְּהָךְ קָא אֲמַרִי רַבְנָן שבעל
הבית צריך שבועה, מִשּׁוּם דְּפִירִי עֲבִידִי דְמִרְקָבִי, וְכִינֵן דְּמִרְקָבִי לֹא
מִשְׁהוּ לִיה – כיון שפירות עשויים להירקב, ואין החנוני רוצה
להשהותם בידו, שמא יחזור בו הלוקח, וממחר ליתנם לתוך כלי
בעל הבית, ויש רגלים לטענתו שעדיין לא קיבל את התשלום על
פירות אלו, ובעל הבית צריך שבועה כדי ליטול את הפירות אף
שהם ברשותו, אֲבָל מְעוֹת דְלֹא מִרְקָבִי – אבל לגבי שולחני הפורט
מעות, שאין המעות עשויים להירקב, ואין סברא שיתן השולחני
את המעות לבעל הבית קודם שיקבל את האיסר, אִימָא מוּדוּ לִיה
לְרַבִּי יְהוֹדָה – שמא הם מודים לרבי יהודה שהמוציא מחבירו עליו
הראיה, כיון שלא מסתברים דברי השולחני שטוען שעדיין לא
קיבל את האיסר. ממשיכה הגמרא לבאר: וְאִי אִתְּמַר בְּהָךְ – אם
היתה נשנית מחלוקתם רק לגבי שולחני, היינו סבורים שרק בְּהָךְ
קָאֱמַר רַבִּי יְהוֹדָה שבעל הבית נאמן ללא שבועה, כיון שלא
מסתבר שיתן השולחני מעות לבעל הבית קודם שיקבל את
האיסר, אֲבָל בְּהָךְ – לגבי חנוני המוכר פרות, שמסתבר שיתן

1 **אחד אומר גבוה שתי מרדעות** - גבי עדות החדש תניא, שהיו בודקין אותם במה היתה
2 גבוה מן הקרקע למראה עיניו באומדן בשיפולו של רקיע. **מרדעת** = מלמד הבקר. **מאי**
3 **לאו** - מצטרפין לעדות ממנו; כל אחד מהן כשר להעיד עם עד אחד בעדות ממנו, ואף
4 על פי שירענו שאחד פסול, וקשיא לרב חסדא. **אמר רבא** - הכי קאמר: אחד מאלו
5 מצטרף עם עד אחד אם יאמר בכמות בעדות זה.
6 והיינו עדות אחרת, שנעשית כת זו המצטרפת
7 עדות אחרת לעצמה בחדש זה, דאנילא
8 מילתא דקושטא אסחדי, שהרי זה מסייע, והיו
9 ליה תרי וחד. **אימתי בזמן שהפירות בו** -
10 אימתי צריך בעל הבית ליטבע - בזמן שהפירות
11 צבורין בו. **דפיירי עבדי דמרקבו** - וממחר חנוני
12 להשליכם לתוך כליו של לוקח קודם קבלת
13 הדינר, שלא יחזור. **לא שנו** - דבשבועה מדיא
14 שקלי יתומין מן היתומין, אלא שמת מלוה בו.
15 נתחייב מלוה שבועה - שלא התקבל כלום,
16 שהנפרע מן היתומין אפילו בשטר צריך שבועה.
17 ואין אדם מוריש ממנו שהוא מחויב עליו שבועה
18 לבניו, לפי שאין הבנים יכולים ליטבע שבועה זו
19 שנתייב אביהם. מה מביא - להפקיע ממונם;
20 אם אין יכולין ליטבע אותה שבועה ממש -
21 ישבעו שבועת יורשין, כגון "שבועה שלא פקדנו
22 אבא", ונטילין. **עמד בדין** - שהוציא שטר על זה
23 יתמי לזה, ואומר לו בית דין: השבע וטול. **אם**
24 **איתא לרוב ושמואל** - דאין אדם מוריש שבועה
25 לבניו, איתיה בין עמד בדין בין שלא עמד בדין.
26 יחלוץ - גבי שניהם חשודין, דדמיא להא שאין
27 אחד מהן יכול ליטבע. אלמא ליתא להא דרב
28 ושמואל. **אליבא דרבי מאיר** - אוקמינא לעיל,
29 דאמר: חזרה שבועה למקומה. ורב נחמן עבד
30 כרבי יוסי. מתה - אלמנה שלא גבתה כתובתה.
31 יורשיה מוכיירין - ותובעין וגובין כתובתה. עד
32 עשרים וחמש שנים - משמת בעלה, ואם עברו
33 עשרים וחמש שנים ולא תבעה - הפסידה.
34 דהכי תנן בכתובות ב"הנשוא" (קד, א) כל זמן
35 שהיא בבית אביה, שלא נטלה מזונות מן
36 היתומין, גובה כתובתה עד עשרים וחמש שנים.
37 ואם לא תבעה מחלתה. קתני מידת יורשין גובין
38 כתובתה, ועל כרחך בשבועת יורשין יגבה מן
39 היתומין, אף על גב דמית לזה בחיי מלוה, שלא
40 מת בחייה, ותתחייבה שבועה ליורשין. אלמא
41 הורשה שבועה ליורשיה. תא שמע **אבל יורשי**
42 **משביעין אותה ואת יורשיה וכו'** - רישא
43 דמתניתין ב"הכותב" בכתובות (פ, א) כתב לה
44 "נדר ושבועה אין לי עליך ועל יורשיך", הוא
45 אינו יכול להשביעה לא אותה ולא יורשיה.
46 אבל יורשי, אם מת אחת ונאכה לתובעם
47 בכתובתה, משביעין אותה ואת יורשיה אם מתה
48 והן באין לגבות כתובתה. ומדקתני יורשי
49 משביעין אותה, אלמא בדלא נשבעה עסקין.
50 וקתני דנשבעין יורשיה ונטילין, ושמע מינה
51 אדם מוריש שבועה. אותה כאלמנה - דקתני
52 "יורשי משביעין אותה" מתוקמא אפילו
53 באלמנה. אבל "זאת יורשיה" דקתני מוקי לה רב
54 ושמואל בגרושה, אם גירשה זה נתחייב לה בכתובתה בלא שבועה, שהרי פטורה היא מן הנדר ומן השבועה. ומתה בחייו ואחר כך מת הוא, דהוה ליה מת מלוה בחיי לזה, שכשמתה
55 היא יש לה ממון גמור עליו בלא שבועה, לפיכך הורישתו לבניה, ויורשיה הבאין ליפרע מיורשי צריכין ליטבע, כדתנן (שבועות מה, א) היתומין מן היתומין לא יפרעו אלא בשבועה.

1 **ושירי למשנה לעיל מה, א** **נשבע** בעל הבית - תימה: דשבועת היסט לא ניתקנה אלא
2 בימי רב נחמן, כדמוכח לעיל (שבועות מה, א) ובדבור המחלחל בדרבנן וכו', ואמאי נשבע?
3 ויש לומר דמיידי כגון שלא נתן לו עתה כלום, ואומר: כבר נתתיו לך קודם שנתת לי הפירות
4 מקודם. ועוד מפרש רבינו חם: דמיידי ברישא שמדר החנוני פירות לכליו של בעל הבית
5 ועודם ברושות חנוני, ובסיפא נתן בעל הבית דינר
6 בחנות ועדיין לא נטלו חנוני, והיו החדש שנטולין
7 בשבועה. וכולה מתניתין איירי שנשבעין ונטולין
8 עד "ואלו נשבעין שלא בטענה", וטעמא דנשבעין
9 ונטולין - הואיל ויצאו קצת מחוקת שכנגדם.
10 וטעמא דרבי יהודה - דאין חנוני מודד פירות
11 אלא אם כן קבל הדינר, ולוקח בעל הבית בלא
12 שבועה. וכן בנתן לו דינר בסיפא אמר רבי יהודה
13 שצריך ליתן לו הפירות, ודרכו ליקח דינר ולמכור
14 פירות. דמיידי בחנוני שאין מקוף ולפי זה הכי
15 פירושא בברייתא דבגמרא: אמר רבי יהודה
16 אימתי נחלקו חכמים עלי בזמן שהפירות צבורין
17 ומנוחין בו, אבל בזמן שהשפילין לאחריו מידו לי
18 דהמוציא מחבירו עליו הראיה, וקשה: דהאי
19 "אימתי" לא הוי כשאר "אימתי" דעלמא דמפרש
20 מילתא דתנא קמא, בין בא לחלוק בין בא לפרש,
21 אבל לפירוש הקונטרס הוי כשאר "אימתי". ולא
22 תקשי הא דאמרין עירובין (פא, ב) בכל מקום
23 שאמר רבי יהודה "אימתי" אינו אלא לפרש דברי
24 חכמים והכא בא לחלוק, דבכל הספרי גרסינן
25 בפרק "חלוץ" (שם) "שאמר רבי יהודה במשנה",
26 אבל "אימתי" דברייתא הוי שפיר לחלוק.
27 **רבי יהודה** אמר כן שהפירות בידי בו - הא
28 דלא קאמר רבי יהודה הכא: אין דרך חנוני
29 לתת פירות עד שיתול דינר, כדאמר גבי שולחני -
30 משום דדרך חנוני לחקוק, אלא דהכא איירין
31 באותו שאין דרכו לחקוק. ולקמן נמי לא שייך
32 למימר: כל שהאיסר בידו ידו על העליונה, לפי
33 שפעמים בעל הבית נותן איסר בפרוטות, והתם
34 לא שייך למימר כל שהאיסר בו, לכך תנא לישנא
35 דליבא למיטעי.

שאמר

אמר: כולי האי שלי לה ואולי, אי אשכחין בה מעמא, מי לא שליחין להו? אלא
אמר רבי אמי, הואיל ואתא לידן גימא בה מילתא: עמוד בדין ומת - פבר נתחייב מלוה
לבני לזה שבועה, ואין אדם מוריש שבועה לבניו; לא עמוד בדין ומת - יורשין נשבעין
שבועת יורשין ונטילין. מתקוף לה רב נחמן: אטו פי דינא קא מחייבי ליה שבועה?
מעידנא דשכיב לזה איחייב ליה מלוה לבני לזה שבועה! אלא אמר רב נחמן: אי איתא
לדרב ודשמואל - איתא, אי ליתא - ליתא. אלמא מספקא ליה? והאמר רב יוסף פר
מנימו, עבד רב נחמן עובדא: יחלוץ! - לדבריו דרבי מאיר קאמר, וליה לא סבירא ליה.
מתיב רב אושעיא: מתה - יורשיה מוכיירין את כתובתה עד עשרים וחמש שנים! - הכא
במאי עסקין? שנשבעה ומתה. תא שמע: נשא ראשונה ומתה, נשא שנייה ומתה הוא -
שניה ויורשיה קודמין ליורשי הראשונה! - הכי נמי שנשבעה ומתה. - תא שמע: אבל
יורשי משביעין אותה ואת יורשיה ואת הבאין ברושתי! אמר רב שמעיה: לצדיקין קתני,
אותה כאלמנה, ויורשיה בגרושה. מתיב רב נתן פר הושעיא: יפה פת חנן מפת האב,
שהבן

ושמואל בגרושה, אם גירשה זה נתחייב לה בכתובתה בלא שבועה, שהרי פטורה היא מן הנדר ומן השבועה. ומתה בחייו ואחר כך מת הוא, דהוה ליה מת מלוה בחיי לזה, שכשמתה
היא יש לה ממון גמור עליו בלא שבועה, לפיכך הורישתו לבניה, ויורשיה הבאין ליפרע מיורשי צריכין ליטבע, כדתנן (שבועות מה, א) היתומין מן היתומין לא יפרעו אלא בשבועה.
שהבן

צורך האדם בדומם-צומח-חי הוא לא רק שעלידי עבודתו בהם יכול למלא עבודתו ותכליתו, אלא גם בשביל הכרח קיומו צריך הוא לדומם-צומח-חי.

ממאמר יו"ד שבט ה'תשי"ד

1 **שֶׁהָבַן גֹּבֵה** - בשטר מן היתומין, בשבועת יורשין - כשאין לו עדים שאמר האב בשעת מיתתו "שטר זה אינו פרוץ", ושל אב בשבועה - כשיש עדים שאמר האב בשעת מיתתו כו.
2 **כִּרְבֵּן שֶׁמֶעֵין בֶּן גַּמְלִיאֵל** - דמתניתין, והאב אילו היה קיים לא היה נאמן אלא בשבועה. ומדקתני: והאב אינו גובה אלא בשבועה, על כרחך היכי דמי - דמית לזה בחיי מלוה,
3 וקתני: הבן גובה בשבועה, אלמא אדם מוריש שבועה. **בית שמאי** היא - במסכת סוטה פרק "ארוסה ושומרת יבם", דקתני: מת בעלה עד שלא שותתה - נוטלת כתובתה ולא
4 שותתה, דבעינן "והביא האיש את אשתו" וגו' וליכא. אף על גב דשמא זנתה גובה מספק, דקסבר: מי שהנכסים משועבדין לו ידו על העליונה, והנכסים בחזקת בעל השטר נעמדין
5 כאלו הוא גביר ועומד. לפיכך (הוא) והיא
6 גובה מספק, שאינה באה לחוציא מהם שותתה
7 הראיה עליה להביא, אלא הם באים לחוציא
8 ממנה. ודכוותה גבי מת לזה בחיי מלוה גמי,
9 ואף על גב דתקון רבנן שלא יפרע אלא
10 בשבועה, ממון גמור הוא להוריש לבניו.
11 **איכפלי ואתאי כל הני פריי** - טרחתי ובאתי
12 לבא ממקומי לכאן לעקור לדרב עצמואל: הבו
13 דלא להסיף עליה - הומינן עצמכם שלא
14 ללמוד ממנה במקום אחר, הם אמרנה בשבועה
15 הבא ליפרע מנכסי יתומים שאינו מוריש אותה
16 לבניו אם מת לזה בחיי מלוה - אל תלמוד
17 ממנה המחויב שבועה אחרת. ומפרש התלמוד
18 - כגון הא דאמר רב פפא: הפוגם שטרו,
19 שהודה בבית דין שנתקבל קצת, ותנן: לא יפרע
20 את השאר אלא בשבועה. ואם מת - יורשין
21 נשבעין שבועת יורשין ונטולין, ולא עבדין בה
22 כרב ושמואל דאמרי אין אדם מוריש שבועה
23 לבניו. והוא דשכיב ושבע **עירבא** - ראובן הלה
24 לשמעון על ידי ערב ובשטר, ומת לזה בחיי
25 מלוה ונתחייב מלוה שבועה, ואחר כך מת
26 מלוה, ובאו יתומין ליפרע מן הערב. דלא ליוסף
27 **עלה הוא** - שהם אמרנה ביהונקים הנפרעים
28 היתומים, ובאן נפרעין מן הערב. בתר יתמי -
29 דלה אול, וזהו ליה כיתומין מיתומין. והוא
30 - דמת לזה בחיי מלוה, ואחר כך מת מלוה
31 בלא בנים ושבע אחיו ליורשו, ואחיו הוציא
32 השטר על יתמי לזה. דלא ליוסף **עלה הוא** -
33 שאמרנה ביהונקים מן היתומין, וזה לא ליוסף
34 הוא. **האי שפירא דיתמי** - דמת לזה בחיי מלוה.
35 **לא מקרע קרעינן ליה** - שמא יבאו לפני דין
36 שידון כרבי אלעזר, דאמר לעיל: יורשין נשבעין
37 ונטולין. ושיק למשנה לעיל מה, א' **משנה**
38 **שלא במענה** - משמע שאין אדם תובעו כלום.
39 בגמרא פריך אטו בשופטני עסקינן. השותפין
40 והאריסין - בגמרא מפרש מאי שנא הני.
41 והאפסורדיין - שנתעסקו בממון אדם להכניס
42 ולהוציא ולישא וליתן. אבל בכנסי יתומין
43 פלוגתא דתנאי היא במסכת גיטין ביהנזיקין
44 (נב, א). והאשה הנושאת והנותנת בתוך הבית -
45 שהושיבה בעלה תנונית, או שמינה אפסורפא
46 לכל
47 **לעסוק בכנסיו**. וכן הבית - אחד מן האחין שנתעסק בכנסים משמת אביהם. חלקו - ולא השיבוע בשעת חלקו. נתגלגלה לו שבועה - עליון אחרי כן, מגלגלין גם את זו עליו.
48 והשביעית משמטת את השבועה - לאו אדך שבועה דשותפות קאי, דאין שביעית משמטת שותפות ולא שבועתה, אלא מלוה ושבועתה. **גמרא** **במענה שפא** - שטענה שמא עכבת
49 משלי. **מאי שנא הני** - שהטילו עליהם שבועה בטענה שמא. משום דמורו בה התיירא - לעצמם, לפי שטרוהו בכנסים. שיש מענה כניהם שתי כסף - שזה טענה: שמא
50 עכבת משלי שתי כסף, וזה מודה לו במקצת. דקריבה היא לשבועה דאורייתא, אלא שטענה שמא היא. והתני רבי חיאי לפיועיה לרב - בפרק "שבועת הדיינין" (שבועות
51 מ, א) דאמר: כפירת טענה שתי כסף לכד פרוטה של הודאה. מהו לגלגל - שבוטע האריסין שחלקו על ידי שבועה דרבנן, כגון שבוטע היסות, או של נשבעין ונטולין,
52 דתקנתא בעלמא ניהו. ולמוצאי שביעית נעשה לו שותף - אין מגלגלין עליו שבועת הלוואה דערב שביעית אם כפר הכל, דשביעית שעברה עליו משטתה. **הא שאר שני**
53 **שבוע פגלגלין** - שבועת הלוואה שאין (בה) הודאה אטו שבועת השותפין, אלמא מגלגלין דרבנן. וכשנשנית זו בימי התנאים עדיין לא תיקנו שבועת היסות, כי בימי רב
54 נחמן תיקנה. **לא תיפא כו'** - דאף בשאר שני שבוע נמי אין מגלגלין על ידי שבועת שותפין דרבנן. והאי דנקט שביעית - לאו דנקט שביעית - שביעית - לאו אימא: הא
55 נעשה לו שותפות ערב שביעית וחלקו, ובמוצאי שביעית לזה הימנו ונתחייב לו עליה שבועה דאורייתא, כגון בהודאה במקצת - מגלגלין. ואשמועינן שאין שביעית משמטת
שבועת השותפין ולא שותפות אלא הלוואה, כדכתיב (דברים טו) שמוט כל בעל משה ידו.

לכל

אומרים לאדם: ראה נתתי לפניך את החיים ואת הטוב, וגם את ההיפך כו', שדווקא אז העבודה היא מצד בחירתו דווקא, ובחרת בחיים.
ממאמר יו"ד שבת ה'תשי"ד

מוריש שבועה לבניו, וְלֹא כִּרְבִּי אֶלְעָזָר הַסּוֹבֵר שְׁיֹרְשֵׁי הַמְּלוּחַ
נִשְׁבָּעִים שְׁבוּעַת יוֹרְשִׁים וְנוֹטְלִים (לעיל ע"א), הָאֵל דִּינָא דְעֶבֶד – דִּין
שִׁפְסָק כֶּרֶב וְשִׁמּוּאֵל, עֶבֶד – מִה שֶׁעָשָׂה עֲשׂוּי, וְכֵן דִּין דְעֶבֶד כֶּרֶב
אֶלְעָזָר, עֶבֶד – מִה שֶׁעָשָׂה עֲשׂוּי. וְכֵן אָמַר רַב פֶּאֶר, הָאֵל שְׁמִירָא
דִּיתָמִי – שֹׁטֵר שֶׁל יוֹרְשֵׁי הַמְּלוּחַ, שְׁהוֹצִיאָהוּ עַל יְתוּמֵי הַלּוּחַ
בְּאֹפֶן שֶׁמֶת הַלּוּחַ בְּחַיֵּי הַמְּלוּחַ וְהַתְּחִיב הַמְּלוּחַ שְׁבוּעָה, לֹא מִקְרָע
קִרְעִין לִיה, וְלֹא אֲנָבוּי מִנְיָיִן בִּיה – אֵין קוֹרְעִים אוֹתוֹ וְאֵין גּוֹבִים
בו, אֲנָבוּי לֹא מִנְיָיִן בִּיה, דְּלִמָּא סְכִידָא לֵן כֶּרֶב וְשִׁמּוּאֵל – שְׁמֵא
הַלְכָה כֶּרֶב וְשִׁמּוּאֵל שְׁאִין אָדָם מוֹרִישׁ שְׁבוּעָה לְבִנּוֹ, וְמִקְרָע לֹא
קִרְעִין לִיה, דְּהָאֵל דִּינָא דְעֶבֶד כֶּרֶב אֶלְעָזָר עֶבֶד – כִּין שְׁדִין
שִׁפְסוֹק הַלְכָה כֶּרֶב אֶלְעָזָר וְיֹגֵבָה אֶת הַחוּב עַל יְדֵי שְׁבוּעַת יְתוּמֵי
הַמְּלוּחַ, מִה שֶׁעָשָׂה עֲשׂוּי.
הַגְּמָרָא מְבִיאָה מַעֲשֶׂה בַּעֲנִין זֶה: הָהוּא דִּינָא – מַעֲשֶׂה בְּדִין דְעֶבֶד
כֶּרֶב אֶלְעָזָר, וְהַגְּבָה לִיתוּמֵי הַמְּלוּחַ בְּשִׁבּוּעָה, הָוֵה צוֹרֵקָא מִרְבָּנָן
בְּמִתְתִּי – הִיָּה בַּעֲיָרָא תוֹשָׁאָה חֶסֶם אַחַד, וְאָמַר לִיה דִּינָא אֵייתִיָּה
אֵינְרָתָא מִמְּעָרְבָא דְלִית הַלְכָתָא כֶּרֶב אֶלְעָזָר – אֲבִיא לָךְ אַגְרָתָא
מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שְׁאִין הַלְכָה כֶּרֶב אֶלְעָזָר. אָמַר לִיה הַדִּין, לְבִי תִּיתִי
– כְּשִׁתְּבִיא אַגְרָתָא כּוֹז אוֹרְדָה לְדַבְרִיךָ, אֲבָל בִּינְתִּים אֵינִי חוֹזֵר בִּי.
אָתָּא לְמִיתָא דְרַב חֲמָא – בֹּא אוֹתוֹ תַּלְמִיד חֶסֶם לְפָנֵי רַב חֲמָא לְבַר
אֶת הַהִלְכָה, אָמַר לִיה רַב חֲמָא, הָאֵל דִּינָא דְעֶבֶד כֶּרֶב אֶלְעָזָר עֶבֶד
– דִּין שִׁפְסָק הַלְכָה כֶּרֶב אֶלְעָזָר, מִה שֶׁעָשָׂה עֲשׂוּי.
שְׁנִינָא בְּמִשְׁנָה: וְאֵלּוֹ נִשְׁכָּעִין שְׁלֹא בְּטַעְנָה, הַשּׁוֹתֵפִים וְהָאֵרִיסִים
וְהָאֶפְסוֹרְפִין, וְהָאֵשָׁה הַנוֹשָׂאָה וְנוֹתֶנֶת בְּתוֹךְ הַבֵּית, וְכֵן הַבֵּית,
תַּמְחָה הַגְּמָרָא: אָמַר כְּשִׁפְסָקִי עֲסָקִין – וְכִי הַמִּשְׁנָה עוֹסֶקֶת
בְּשׁוֹטִים, הַנִּשְׁבָּעִים לֹא תַּבִּיעָה. מִבִּאֲרַת הַגְּמָרָא: הִכִּי קָאָמַר, וְאֵלּוֹ
נִשְׁכָּעִין שְׁלֹא בְּטַעְנָתָא כֶּרֶב, אֲלֵא בְּטַעְנָתָא שְׁמָא, שְׁהִתּוּבַע חוֹשֵׁשׁ שְׁמָא
הֵם חֵיבִים לוֹ, הַשּׁוֹתֵפִין וְהָאֵרִיסִין וְכו'.
מִבִּאֲרַת הַגְּמָרָא מִיּוֹד 'כֵּן הַבֵּית' הַנִּשְׁבָּע עַל טַעְנָתָא שְׁמָא: הָנָא
בְּבִרְיָתָא, כֵּן בֵּית' שְׁאָמְרוּ נִשְׁבָּע לֹא תַּבִּיעַת בְּרִי, לֹא מְדוּבֵר בְּמִי
שְׁנָכְנָם וְיוֹצֵא בְּרָגְלֵי לְתוֹךְ בֵּית חֲבִירוֹ, שְׁאוֹתוֹ אֵין אֲפֻשֵׁר לְהַשְׁבִּיעַ
בְּטַעְנָתָא שְׁמָא, אֲלֵא בְּאֵדָה הַנוֹשָׂא וְנוֹתֶנֶת בְּעִנְיָיָה בְּעַל הַבֵּית, מְכַנִּים
[וְשׁוֹכֵר] לוֹ פְּרָעִלִין וְמוֹצִיא לוֹ פְּרָעִלִין, מְכַנִּים [וְקוֹנֵה] לוֹ פְּרִידוֹת
וְמוֹצִיא [וְמוֹכֵר] לוֹ פְּרִידוֹת, וְכִגּוֹן אַחַד מֵהָאֲחִים שְׁעוֹסֵק בִּירוּשָׁה
הַשִּׁיכֵת לְכָל הָאֲחִים.
מִבִּאֲרַת הַגְּמָרָא: וְאֵמַר שְׁנָא הֵנִי – בְּמָה שׁוֹנִים בְּנֵי אָדָם אֵלּוֹ,
נִשְׁבָּעִים אֵף עַל טַעְנָתָא שְׁמָא, מִשּׁוֹם דְּמִוִּיר בְּהַ הַתִּירָא – לְפִי שְׁהֵם
מוֹרִים הֵיתֵר לְעַצְמָם לִטְלוֹ מִמֶּמּוֹן בְּעַל הַבֵּית, כִּין שְׁהֵם טוֹרְחִים
בְּנַכְסֵי, וְלִכֵּן חֵיבִים לְהַשְׁבִּיעַ שְׁלֹא נִטְלוּ כְּלוּם.
אָמַר רַב יוֹסֵף בֶּן מִנְיָיִן, אָמַר רַב נַחֲמָן, וְהוּא – דִּין זֶה שְׁשִׁנְיָו
בְּמִשְׁנָה שְׁשׁוֹתֵפִים וְאֵרִיסִים נִשְׁבָּעִים עַל טַעְנָתָא שְׁמָא, הֵינִי בְּתַנָּי
שִׁישׁ טַעְנָה בִּינְיָהוּ שְׁתֵּי כֶּסֶף – שְׁהִתּוּבַע חוֹשְׁדוֹ שְׁגוֹל מִמֶּנּוּ שְׁתֵּי
כֶּסֶף, וְהִלָּה מוֹדָה לוֹ בְּמִקְצָתָא. שְׁהִי אֶפִּילוֹ בְּטַעְנָתָא בְּרִי לֹא חֵיבָה
הַתּוֹרָה שְׁבוּעַת מוֹדָה בְּמִקְצָתָא אֲלֵא בְּתַבִּיעַת שְׁתֵּי כֶּסֶף (לעיל ע"ב),
וּבְאֹפֶן זֶה לֹא תִּקְנּוּ חֲכָמִים שְׁבוּעָה בְּטַעְנָתָא שְׁמָא.
מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: כְּמָאֵן – כְּדַעַת מִי אָמַר רַב נַחֲמָן דִּין זֶה, מִשְׁמַע
מִלְּשׁוֹנוֹ שְׁהוּא בְּשִׁמּוּאֵל, הָאֹמֵר לְמַעַל שְׁדִי בִּכְךָ שְׁהִתְבָּעִי
תְּהִיָּה שְׁתֵּי כֶּסֶף, וּמִתּוֹכָם יוֹרְדָה בְּמִקְצָתָא יוֹכְפּוֹר בְּמִקְצָתָא, וְקִשָּׁה, הִתְנִי
רַבִּי חֵימָא לְפִינְיָה לְרַב – הִרִי הַבְּרִיָּתָא שְׁשִׁנָּה רַבִּי חֵימָא (לעיל ע"ג).
מִסִּיעַת לְדַבְרֵי רַב, הַסּוֹבֵר שְׁשׁוֹתֵפִים מוֹדָה בְּמִקְצָתָא שִׁיכֵת רַק
כְּשֶׁהַכִּפְרִיָּה עֲצָמָה הִיא בְּשִׁתֵּי כֶּסֶף הוֹדָה בְּפִירוּשָׁה, וּמִדּוּעַ פִּסַּק רַב
נַחֲמָן כְּשִׁמּוּאֵל. מִתְרַצָּתָא הַגְּמָרָא: אֵימָא דְבַרְבִּי רַב נַחֲמָן לְשׁוֹן שׁוֹנָה,
שִׁישׁ בִּינְיָהוּ בְּפִינְיָתָא טַעְנָה שְׁתֵּי כֶּסֶף, וְהֵינִי דְבַרְבִּי רַב.
שְׁנִינָא בְּמִשְׁנָה: הִלְקִי הַשּׁוֹתֵפִין וְהָאֵרִיסִין אֵין יִכּוֹל לְהַשְׁבִּיעַ.
נִתְלַגַּל לוֹ שְׁבוּעָה מִמֶּקּוֹם אַחֵר, מִגְּלַגְלִין עַלִּי אֶת הַכֵּל, מִסְתַּפְקָת
הַגְּמָרָא: אֵינְרָתָא לְהוֹ, מַהוּ לְגַלְגַּל בְּרִדְבָּנָן – הָאֵם אֲפֻשֵׁר לְגַלְגַּל אֶת
שְׁבוּעַת הַשּׁוֹתֵפִים עַל יְדֵי שְׁבוּעָה דְרַבְנָן שְׁהִתְחִיב לוֹ הַשּׁוֹתֵף, או
שְׁדִין לְגַלְגַּל שְׁבוּעָה שִׁיךְ רַק כְּשִׁתְּחִיב הָאָדָם שְׁבוּעָה דְאֵרִיָּיתָא.

שְׁחָבֵן גּוֹבָה בֵּין בְּשִׁבּוּעָה וְכֵן שְׁלֹא בְּשִׁבּוּעָה – יֵשׁ עַמְמִים שְׁחָבֵן צָרִיךְ
לְהַשְׁבִּיעַ כְּדִי לְגַבּוֹת אֶת חוּב אֲבִיו, וְיֵשׁ עַמְמִים שְׁגוּבָה לֹא שְׁבוּעָה,
וְאֵילוֹ הָאֵב לְעוֹלָם אֵינִי גּוֹבָה אֲלֵא בְּשִׁבּוּעָה. וְיֵשׁ לְבַר רַבִּי דְמִי,
הִרִי כִין שְׁאֵמַר שְׁהָאָב גּוֹבָה בְּשִׁבּוּעָה, בּוֹדֵאִי מְדוּבֵר בְּאֹפֶן דְּמֵת
לִיה בְּחַיֵּי מְלוּחַ, וְכִין שְׁהִמְלוּחַ בֹּא לְגַבּוֹת מִיּוֹרְשֵׁי הַלּוּחַ הַצְּרִיכּוּהוּ
חֲכָמִים שְׁבוּעָה, וְעַל אֹפֶן זֶה קִתְּנִי, שְׁחָבֵן גּוֹבָה בֵּין בְּשִׁבּוּעָה וְכֵן
שְׁלֹא בְּשִׁבּוּעָה, וְ'שְׁבּוּעָה' הֵינִי שְׁבוּעַת יוֹרְשִׁין, שְׁלֹא יָדוּעַ לְהֵם
שְׁחָבֵן זֶה פְּרוּעַ, וְ'שְׁלֹא בְּשִׁבּוּעָה' הֵינִי כֶּרֶב שְׁמָעוֹן כֵּן נִמְלִיאֵל שֶׁל
מִשְׁתַּנִּינוּ (מַה), שְׁאֵם יֵשׁ עֲדִים שְׁאֵמַר הָאֵב בְּשַׁעַת מִיתָתוֹ שְׁחָבֵן זֶה
אֵינִי פְּרוּעַ, גּוֹבִים הַיּוֹרְשִׁים לֹא שְׁבוּעָה, וּמִכַּל מְקוֹם מוֹכֵחַ שְׁהָאֵב
מוֹרִישׁ לְבִנּוֹ מִמּוֹן שְׁהוּא חֵיב עַלִּי שְׁבוּעָה. מִתְרַצָּתָא הַגְּמָרָא: אָמַר
רַב יוֹסֵף, הָאֵ מִנִּי – בְּרִיָּיתָא זֹו כְּדַעַת מִי הִיא, כְּפִית שְׁמָאִי הִיא,
דְּאָמַר, שְׁמִי כְּשֶׁר הָעוֹמֵד לְגַבּוֹת, כְּגַבּוֹי דְמִי – הִרִי זֶה כְּאִילוֹ נִכְסִי
הַחֵיב גְּבוּיִים וְעוֹמְדִים בְּחֻזְקָתָא בְּעַל הַשֹּׁטֵר, וְאֵין זֹו הוֹרֶשֶׁת שְׁבוּעָה
אֲלֵא הוֹרֶשֶׁת מִמּוֹן.
הַגְּמָרָא מְבִיאָה דְּעוֹת שֶׁל אֲמוֹרָאִים נוֹסְפִים בַּעֲנִין דִּינָם שֶׁל רַב
וְשִׁמּוּאֵל: אֵינְרָע – הוֹדְמָן רַב נַחֲמָן לְעִיר סוּרָא, עוֹל לְגִנְיָה – בֹּאוּ
אֲצִלּוֹ רַב חֲסִדָא וְרַבָּה בֶּר רַב הוֹנָא וְאָמְרוּ לִיה, לִיתִי מִרְ נַעֲקָרָא לְהָא
דְּרַב וְשִׁמּוּאֵל – הַצְּטָרָף אֵלֵינוּ וְנִבְטֵל אֶת דִּינָם שֶׁל רַב וְשִׁמּוּאֵל,
וְנִפְסוֹק שְׁאֵדָם מוֹרִישׁ שְׁבוּעָה לְבִנּוֹ. אָמַר לְהוֹ רַב נַחֲמָן, אֵינְרָע
וְאֵתָאִי כָּל הֵנִי פְּרָסִי לְמַעַקְרָא לְהָא דְרַב וְשִׁמּוּאֵל – וְכִי טַרְחִיתִי וְבִאֲתִי
מִמֶּקּוּמִי שְׁהוּא רְחוֹף רְסוּסוֹת רְבוֹת מְכָאֵן כְּדִי לְעַקּוֹר אֶת דִּינָם שֶׁל
רַב וְשִׁמּוּאֵל, אֲלֵא, הִבּוּ דְלֵא לּוֹסִיף עָלָה – הוֹמִינוּ עֲצָמָם לְתַקֵּן
שְׁלֹא הוֹסִיף עַל דִּינָם דְּבָרִים שְׁלֹא נִאֲמְרוּ בְּהֵם בְּפִירוּשׁ, שְׁרַב
וְשִׁמּוּאֵל אֲמָרוּ אֶת דִּינָם רַק לְגַבִּי הָאֵב לְהַפְרַע מִנְכְּסֵי יְתוּמִים, וְאֵנוּ
נִתְקַן שְׁהִמְחֻיב שְׁבוּעָה אַחֲרַת מוֹרִישׁ אֶת הַמִּמּוֹן לְבִנּוֹ אֵף שְׁאִינִם
יִכּוֹלִים לְהַשְׁבִּיעַ אֶת הַשְׁבוּעָה שְׁהִתְחִיב.
מִבִּאֲרַת הַגְּמָרָא: כְּגוֹן מָאִי – בֹּאֵלוֹ שְׁבוּעוֹת אֵין פּוֹסְקִים כֶּרֶב
וְשִׁמּוּאֵל, כְּגוֹן דִּין זֶה דְּאָמַר רַב פֶּאֶר, הַפְּסוֹם אֵת שְׁשִׁטְרוֹ – מְלוּחַ
שְׁהוֹדָה שְׁשִׁטֵּר הַחוּב שְׁבִידוֹ פְּרוּעַ בְּחֻלְקוֹ, שְׁעִלּוֹ לְהַשְׁבִּיעַ שְׁשִׁטְרוֹ
הַחוּב אֵינוּ פְּרוּעַ, וְכֵן, הַיּוֹרְשִׁין נִשְׁכָּעִין שְׁבוּעַת יוֹרְשִׁין, וְנוֹמְלִין אֶת
שְׁאֵר הַחוּב, כִּין שְׁעַל שְׁבוּעָה זֹו לֹא אֲמָרוּ רַב וְשִׁמּוּאֵל אֶת דִּינָם,
וּמִמִּילָא אֲנוּ פּוֹסְקִים בּוֹז שְׁאֵדָם מוֹרִישׁ שְׁבוּעָה זֹו לְבִנּוֹ.
הַגְּמָרָא מְבִיאָה מַעֲשִׂים בְּדִינָם הַדּוּמִים לְנִידוֹן שֶׁל רַב וְשִׁמּוּאֵל:
הָהוּא דְשִׁכְבִּי, וְשִׁכְבַּת עֶרְבָא – מַעֲשֶׂה בְּלוּחַ שְׁמֵת וְהַנִּיחַ יְתוּמִים
וְעַרְב, וְהַתְּחִיב הַמְּלוּחַ לְהַשְׁבִּיעַ כְּדִי לְגַבּוֹת מִיּוֹרְשֵׁי הַלּוּחַ, וְאַחַר
כֵּךְ מֵת הַמְּלוּחַ, וְרָצוּ יוֹרְשֵׁי הַמְּלוּחַ לְגַבּוֹת מִהָעֶרֶב, כֶּכֶר רַב פֶּאֶר
לְמִיָּמָר, הָאֵ נִמִּי לּוֹסִיף עָלָה הוּא – סִבֵּר רַב פֶּאֶר שְׁאֵף אֹפֶן זֶה
הוּא בְּלָל הַדְּבָרִים שְׁאֵין לְהוֹסִיף עַל דִּינָם שֶׁל רַב וְשִׁמּוּאֵל, שְׁהֵם
דִּיבְרוּ בְּמִי שְׁבֹא לְהַפְרַע מִיתוּמִים, וְכִאֵן גּוֹבִים מִהָעֶרֶב. אָמַר לִיה
רַב הוֹנָא בְּרִיה דְרַב יְהוֹשֻׁעַ לְרַב פֶּאֶר, אָמַר עֶרְבָא לֹא בְּתֵר יְתָמִי אִוִּיל
– וְכִי הָעֶרֶב אֵינוּ עֵתִיד לְלַכֵּת אַחֲרֵי הִיתוּמִים וְלְגַבּוֹת מֵהֵם אֶת מֵה
שְׁשִׁילֵם לְיּוֹרְשֵׁי הַמְּלוּחַ, וְכִין שְׁכֵן הִרִי זֶה כְּאִילוֹ בֹּאוּ יוֹרְשֵׁי הַמְּלוּחַ
לְגַבּוֹת מִיּוֹרְשֵׁי הַלּוּחַ, שְׁבוּז אֲמָרוּ רַב וְשִׁמּוּאֵל אֶת דִּינָם שְׁאֵין אָדָם
מוֹרִישׁ שְׁבוּעָה לְבִנּוֹ.
מַעֲשֶׂה נּוֹסֵף: הָהוּא דְשִׁכְבִּי וְשִׁכְבַּת אָחָא – מַעֲשֶׂה בְּמְלוּחַ שְׁמֵת וְהַנִּיחַ
אֵחַ שִׁירְשׁוֹ, וְהוֹרִישׁ לוֹ שֹׁטֵר חוּב עַל לּוֹחַ שְׁמֵת בְּחַיֵּי, וְכִבֵּר הַתְּחִיב
הַמְּלוּחַ עֲצָמוֹ שְׁבוּעָה לְיּוֹרְשֵׁי הַלּוּחַ, וְרָצָה הָאֵחַ לְגַבּוֹת מִיּוֹרְשֵׁי
הַלּוּחַ, כֶּכֶר רַבִּי בֶּר חֲמָא לְמִיָּמָר, הָאֵ נִמִּי דְלֵא לּוֹסִיף עָלָה הוּא – אֵף
בְּאֹפֶן זֶה לֹא יִהְיֶה שִׁיךְ דִּינָם שֶׁל רַב וְשִׁמּוּאֵל, שְׁהֵם אֲמָרוּ אֶת
דִּינָם בִּיתוּמִים שְׁבֹאִים לְגַבּוֹת, וְלֹא בֹאֵת. אָמַר לִיה רַבָּא, מַה לִּי
שְׁלֵא פְּקִדְנִי אֲמָא, וְכֵן לִי שְׁלֵא פְּקִדְנִי אֲחִי, כְּלוּמֹר, הִרִי אֵין חִילוּק
בְּסִבְרָא בֵּין יְרוּשָׁת בְּנִים לְיְרוּשָׁת אֲחָא, וּבִשְׁנֵיהֶם צָרִיךְ הַיּוֹרֵשׁ
לְהַשְׁבִּיעַ עַל פְּקִדוֹ הַמּוֹרִישׁ שְׁהוּחֹב פְּרוּעַ, וְהִרִי זֶה כְּעִיקֵר דִּינָם
שֶׁל רַב וְשִׁמּוּאֵל, שְׁאִין הַמְּלוּחַ מוֹרִישׁ שְׁבוּעָה, וְאֵין הָאֵחַ גּוֹבָה
אֶפִּילוֹ בְּשִׁבּוּעָה.
הַגְּמָרָא מְבַרְרַת אֶת הַהִלְכָה: אָמַר רַב חֲמָא, הַשְׁתָּא דְלֵא אֵינְרָמַר
לְהִלְכָתָא – עֵתָה, שְׁלֹא נִפְסְקָה הַהִלְכָה לֹא כֶּרֶב וְשִׁמּוּאֵל שְׁאִין אָדָם

השור לשומר חנם, היכן שזרי שנתתי לך לשומר, ואמר לו השומר, 49
השור מת. והוא – והאמת היא שלא מת השור, אלא שנשבר או 50
נשבה או נגנב או אבד. או שטען נשבה, והוא שמת או נשבה או 51
נגנב או אבד. או שטען נשבה, והוא שמת או נשבה או נגנב או אבד. 52
או שטען נגנב, והוא שמת או נשבה או אבד. או שטען 53
אבד, והוא שמת או נשבה או נגנב. ועל כל טענות שקר 54
אלו אמר לו בעל השור משביעך אני שכך היה, ואמר השומר אמן, 55
ולאחר מכן הודה שנשבע לשקר, פטור השומר מקרבן שבועה. 56
כיון שאף אם היה מודה במה שבאמת אירע לשור, היה נפטר 57
מתשלומין, שהרי שומר חנם פטור בגניבה ואבידה ובאונס, ואין זו 58
שבועת כפירת ממון. 59
המשנה מבארת אופן נוסף ששומר חנם פטור מקרבן שבועה: אמר 60
לשומר חנם, היכן שזרי, ואמר לו השומר אני יודע מה אתה פה 61
ו-מדבר, שהרי לא נתת לי את שורך לשמור. והוא – והאמת היא, 62
שהוא אכן קיבל את השור לשומר, אלא שהשור מת, או נשבה 63
או נשבה או נגנב או אבד. אמר לו בעל השור משביעך אני שלא 64
קיבלת את שורי לשמירה, ואמר השומר אמן, ולאחר מכן הודה 65
שנשבע לשקר, פטור מקרבן. מאחר ואף אם היה מודה במה 66
שאירע לשור, היה נפטר מתשלומין, שהרי שומר חנם פטור 67
בגניבה ואבידה ובאונס, ואין זו שבועת כפירת ממון. 68
המשנה עוברת לבאר באלו אופנים שומר חנם חייב קרבן שבועה: 69
אמר לשומר חנם, היכן שזרי, אבד או נגנב. אמר לו בעל השור 70
משביעך אני שכך היה, ואמר השומר אמן. והעדים מעידים אותו 71
שאבד. משלם השומר לבעלים את הקרבן – דמי השור. ואם השומר 72
הודה מעצמו שאבד, שלא באו עדים על כך, משלם קרבן וחומש – 73
ומוסיף לו את דמי חמישית השור, וצריך להביא קרבן אשם. מאחר 74
ולפי האמת הוא חייב לשלם, שהרי הוא עצמו אבד, ואילו לפי 75
טענתו שהשור אבד, היה נפטר מלשלם, הרי זו שבועת כפירת 76
ממון, וחייב עליה קרבן. 77
המשנה מבארת אופן נוסף ששומר חנם חייב קרבן שבועה: אמר 78
לשומר חנם, היכן שזרי, ואמר לו נגנב. אמר לו משביעך אני שכך 79
היה, ואמר השומר אמן. והעדים מעידים אותו שנגנב. משלם השומר 80
תשלומי כפל, כדן טוען טענת גנב. ואם לא באו עדים, אלא 81
השומר הודה מעצמו שגנב, משלם קרבן וחומש, וצריך להביא קרבן 82
אשם. מאחר ולפי האמת הוא חייב לשלם, שהרי הוא עצמו גנב, 83
ואילו לפי טענתו שהשור נגנב, היה נפטר מלשלם, הרי זו שבועת 84
כפירת ממון, וחייב עליה קרבן. 85
המשנה מבארת את דינו של גנב ושאינו שומר: אבד או נשבה או 86
היכן שזרי שנגנב, והוא אומר, לא נגנבתי. והעדים מעידים אותו 87
שנגנב. משלם תשלומי כפל. ואם מבח את השור ומכר, או מכר, 88
משלם תשלומי ארבעה וחמשה – אם היה זה שה, משלם דמי 89
ארבעה כבשים לבעלים, ועל שור משלם חמשה. 90
המשנה מבארת את דינו של גנב שהודה: גנב שחצה עדים 91
שקממשין – שמתקרבין וקאין לבית דין כדי להעיד עליו, וקדם 92
הוא לבית דין ואמר אכן נגנבתי את השור, אבל לא מבחתי ולא 93
מכרתי אותו. אינו משלם אלא קרבן, ופטור מתשלומי כפל ותשלומי 94
ארבעה וחמשה, שמודה בקנס פטור. 95
המשנה מבארת באלו אופנים אין השואל מתחייב קרבן שבועה: 96
אמר בעל השור לשואל, היכן שזרי שהשאלתי לך, ואמר לו 97
השואל, 98

לכל מלגלג – על כל מחויבי השבועה מגלגלים שבועות נוספות, 1
חזין משכיר הנשבע שבעל הבית עדיין לא נתן לו את שכרו, שאין 2
מלגלגין עליו שבועות נוספות, לפי שמעיקר הדין ראוי להאמינו 3
ללא שבועה, כיון שבעל הבית טרוד בפועליו ואינו זוכר אם שילם 4
לשכירו, והתבאר לעיל (מה). שתיקנו שבועה זו רק כדי להפיס את 5
דעת בעל הבית, אך אין ראוי שמחמת כן יגלגלו על השכיר 6
שבועות נוספות. רב חסדא אומר, לכל אין בית דין מקילין, אלא 7
מחמירים עליהם לגלגל עליהם שבועות, חזין משכיר, דמקילין, 8
ואין מגלגלים עליו שבועות אחרות. 9
מבררת הגמרא: מאי בינייהו – מה החילוק בין דברי רב הונא 10
לדברי רב חסדא, הרי לדברי שניהם אין מגלגלים שבועה על 11
שכיר. מבארת הגמרא: איכא בינייהו, לפתוח לו – לומר לתובע 12
שיגלגל על הנתבע שבועות נוספות, רב הונא אמר 'לכל מגלגלי', 13
והיינו שהדיינים עצמם אומרים לבעל דין שהוא יכול לגלגל על 14
חבירו שבועות נוספות, ואילו רב חסדא שאמר 'לכל אין מקילין' 15
היינו שאם ביקש הבעל דין לגלגל על חבירו שבועה, מחייבים את 16
הנתבע בשבועה זו ואין מקילין עליו לפוטרו ממנה, אך אין 17
הדיינים עצמם אומרים לו לגלגל. 18
שנינו במשנה: והשביעית משמטת בו את השבועה. כלומר, 19
המחויב שבועה לחבירו ועברה עליו שביעית, נפטר משבועתו. 20
מבררת הגמרא: מנהי מילי, אמר רב גידל, אמר רב, דאמר קרא 21
'וזה דבר השמטה' (דברים טו ב), ומלשון 'דבר' יש ללמוד שאפילו 22
דיבור – שבועה, שאינה אלא דיבור, שביעית משמטת. 23

הדרן עלך כל הנשבעין

פרק שמיני – ארבעה שומריין

בתורה (שמות כב ו-ד) התבאר דינם של ארבעת השומרים. כפי 26
שיחבאר להלן, יש אופנים שבהם שומר שנשבע לשקר, חייב קרבן 27
שבועה. משנתנו מבארת את דין ארבעת השומרים, הן לענין חיוב 28
תשלומים, והן לענין חיוב קרבן שבועה: ארבעה שומריין הן שנאמרו 29
בתורה, שומר חנם – שאינו נוטל שכר על שמירתו. והשואל חפץ 30
מחבירו, ואינו משלם לו על כך. נושא שקר – שומר שנוטל שכר 31
על שמירתו. והשוכר חפץ מחבירו בתשלום. 32
המשנה מבארת תחילה את אופני החיוב והפטור של ארבעת 33
השומרים, לענין תשלום: שומר חנם נשבע על חבל – על כל מה 34
שאירע לבהמה, נשבע הוא שלא פשע בשמירתה, ונפטר בכך 35
מלשלם. והשואל משלם את חבל – על כל מה שאירע לבהמה, 36
חייב הוא לשלם. הנושא שקר וכן השוכר, נשבעין על השכורה – אם 37
נשברה הבהמה, וכן על השכורה – אם נלקחה הבהמה בשבי, וכן 38
על המתה – אם מתה הבהמה. על כל אלו נשבעים הם, ונפטרים 39
מלשלם. ומשלמין את האבדה ואת הנגיבה – אם אבד החפץ או 40
נגנב, חייבים הם לשלם. 41
בתורה (ויקרא ה כא-כב) מבואר, ששומר שטען טענת שקר כדי 42
להפטור מתשלום, ונשבע על כך, ולאחר מכן הודה שנשבע 43
לשקר, מלבד דמי החפץ שחייב לשלם לבעל הפקדון, חייב גם 44
לשלם לו חומש, וכן צריך להביא קרבן אשם על שנשבע לשקר. 45
כפי שיבאר להלן, אין חיוב קרבן זה אלא כאשר השומר פוטר 46
את עצמו מתשלום ממון על ידי שבועתו. המשנה מבארת את 47
האופנים בהם השומר חנם אינו מתחייב קרבן שבועה: אבד בעל 48

המשכן היה מעצי שטים דווקא, כי כדי שתוכל להיות העבודה דאתכפיא סטרא אחרא, צריכה להיות נתינת מקום להתנגדות של הסטרא אחרא, וזה נעשה עלידי הרוח שטות . שזהו מצד תוקף החמדה, ובעיקר התענוג והרתיחה שיש לו בעניינים הגשמיים (אפילו בדברים המותרים), שזה מסיר את החיות וההתלהבות שצריכה להיות בענייני קדושה.

ממאמר יו"ד שבט ה'תשי"ד

שבועות. כל הנשבעין - פרק שביעי דף מט עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזליץ)" רמג רש"י תוספות

לכל מַגְלָלִין - על ידי כל שבועה דרבנן מגלגלין, חוץ מעל יד שבועת שכיר, שאין מגלגלין עליו על ידי שבועה אחרת, לפי שהיא עצמה אינה מן הדין אלא להפסי דעתו של בעל הבית, כדאמר ב"כל הנשבעין" (שבועות מה, א). לכל אין פקילין - אלא מגלגלין, והיא היא. לפתח לו - אם לא טען התובע שיגלגלו עליו, יפתחו לו בית דין גלגול למאן דאמר מגלגלין. ולמאן דאמר אין מקילין, אם טען גלגול אין מקילין עליו, אלא מגלגלין, ואם לא טענו אין לנו לפתוח לו.

הדרן עלך כל הנשבעין

משנה ארבעה שומרין, נושא שכר - שומר בשכר. נשבע על הכל - שלא פשע. משלם את הכל - כל הנה דמיתו במתניתין: שבר שבירה ומתה וגביה אבידה. אבל מתה מוחמת מלאכה פטור, דלאו לאוקמה בבילתא שילת. נושא שכר והשובר בו - וכולהו מקראי ילפינן ב"השואל" בבבא מציעא. והמשנה הזאת כבר שנויה ב"השובר את הפועלים" כל כי האי גזנא, והאי דהדר רבי ותינה הכא, משום דבעי למיתני חיובי ופטורי דקרבן שבועה דידהו - תנא ברישא חיובי ופטורי דממוק דידהו. לפי שקרבן השבועה דחיובי ופטורי תלוי בכך, שאם נשבע על דבר שהוא מחייב עליו אם הודה, ובשבועתו פטר עצמו מלשלם - נמצא שכופר ממוק, וחיוב קרבן שבועת הפקדון וחומש ואשם. ואם נשבע על שיקר על חנם, כגון שאם הודה לא היה משלם - אינו חייב קרבן שבועה, שהיא כפרו ממוק, כדמפרש ואזיל: אמר לשומר חנם בו עד: פטור שאילו הודה לא היה משלם. נמצא שאין כאן כפירת ממוק, ופטור מקרבן שבועה. הכי גרסינן: היכן שורי אמר לו אבד משיבעך אני ואמר אמן והעדים מעדיין אותו שאכלו משלם את הקרן, הודה מעצמו משלם קרן וחומש ואשם. היכן שורי ואמר לו נגבב משיבעך אני ואמר אמן והעדים מעדיין אותו שגבב משלם תשלומי כפל, הודה מעצמו משלם קרן וחומש ואשם. אמר לו אחד מן השוק היכן שורי שגבבת הווא אומר לא גבבתי והעדים מעדיין אותו שגבב משלם תשלומי כפל, טבח ומכר משלם תשלומי ארבעה וחמשה. ראה עדים שמשמששין ובאין ואמר גבבתי אבל לא טבחתי ולא מכרתי אינו משלם אלא קרן. אמר לשואל בו - והכי פירושו: אמר לשומר חנם: היכן שורי, אמר לו: אבד. משיבעך אני, ואמר: אמן, והעדים מעדיין אותו שאכלו - משלם את הקרן ולא כפל. ואם הודה מעצמו, שלא באו עדים - משלם קרן וחומש ואשם, כדין שבועת הפקדון דאניה באה עד שמודה ושב מרשעו ובא להחכמה, דכתיב בשבועת גול הנה בפרשת

לכל מגלגלין חוץ משכיר - פירש רבינו יצחק בן אברהם: דקמא נקט, והוא הדין כל הנהו דתני בהדיה, כיון שהשבועה לטובתם אין לגלגל עליהם. ואין נראה, דשבועת שכיר אינה לטובתו, דמן הדין היה נוטל בלא שבועה ואין נשבע אלא להפסי דעתו של בעל הבית. אלא אמר רבינו יצחק: דדוקא נקט שכיר, משום דשבועתו אינה אלא להפסי לא חיבתו כל כך שיכול לגלגל עליו. ואף על גב דער אחד מעידה שהיא פרתה אמר ב"הכותב" (כתובות פו, ב) דאניה אלא להפסי דעתו של בעל (הבית), מכל מקום שייך לגלגל שבועה, דאניה פטורה אלא מגזירת הכותב דאין נשבעין על הקרקעות, וגם שכל הנשבעין נשבעין ולא משלמין.

הדרן עלך כל הנשבעין

ארבעה שומרין הן שומר חנם והשואל - אף על גב דשומר שכר כתיב בחר שומר חנם, הכא חשיב החמור יותר אתר הקל יותר. והעדים מעידים שאכלו - לא גרסינן "שגבבו", ולא גרסינן נמי "טבח ומכר משלם תשלומי ארבעה וחמשה". דב"הגול קמא" (בבא קמא ק, ב) פריך מינה לרב דאמר: הוה טעון טענת גבב בפקדון משלם תשלומי כפל, טבח ומכר משלם ארבעה וחמשה. והכא קתני: שאכלו משלם תשלומי כפל, אבל תשלומי ארבעה וחמשה לא, אף על גב דאי אפשר לכותי בשר בלא שחיטה, משמע "שאכלו" גרסינן, וליכא למימר דחתם ברייתא הוא דפריך מינה. מדרחיק התיב לאוקמה רבי מאיר, והיינו משום דסתם מתניתין רבי מאיר היא. ואומר רבינו יצחק, הא דלא תנא טבח ומכר משלם ארבעה וחמשה, אף על גב דאמת הוא, משום דבכרא לא כתיב ארבעה וחמשה אלא בגבב עצמו. אמר לאחר שבשוק בו - בקונטרס לא גרס הכא "משיבעך אני ואמר אמן", דבלא שבועה נמי איכא כפל בגבב עצמו. ולפי זה לא גרסינן "הודה מעצמו משלם קרן וחומש ואשם", דחומש ואשם ליכא אלא בשבועה. וב"הגול קמא" (בבא קמא ק, א) משמע בהדיא דגרסינן ליה, דדייק: הודה מפי עצמו - אין, אחר עדים - לא, ומוכח מינה דממוק המחייב כפל פטור מן החומש, ונקט "משיבעך" משום סיפא.

ראה עדים שמשמששין ובאין בו - לשמואל דאמר ב"מרוכב" (בבא קמא עה, א): מודה בקנס ואחר כך באו עדים חייב, צריך לאוקומי מתניתין כגון שחזור לאחוריהם. וכהאי גזנא משני דהם.

מאן

מכחתי ולא מכרתי - אינו משלם אלא קרן. אמר לשואל: "היכן שורי", אמר לו: "מכתי"

נשא: "והיטודו את חטאתם אשר עשו" וגו', אמר לו: נגבב, משיבעך בו - בהדיא ילפינן לה בפרק "מרוכב" בשומר חנם הפטור עצמו בטענת אבידה אינו משלם כפל אף בשבועה. אבל הפטור עצמו בטענת גבב ובשבועה, ובאו עדים - משלם כפל, דכתיב "אם לא ימצא הגבב" - אם לא ימצא כמו שהוא אמר, אלא הוא עצמו גבב בו, כדאיתא דהם. הודה מעצמו משלם קרן וחומש ואשם - אבל כפל לא, דמודה בקנס הוא. אמר לאחר מן השוק - הכא לא גרסינן "משיבעך אני", דהא בלא שבועה נמי מחייב כפל, שזה גבב ממש הוא. ובגבב כתיב (שמות כב) "ישלם שנים", בלא שבועה. ראה עדים שמשמששין ובאין - רבותא אשמועינן, דאף על גב דמחמת ביערותא דרעים אודי חייב עצמו בקרן כשאמר גבבתי, אפילו הכי היא הודאה ונפטור מן הכפל. וכיון דאין כאן כפל - פטור אף מן הטביחה שכפר בה ובאו עדים שגבבו וטבח ומכר, דכל היכא דליכא כפל ליכא חיוב טביחה, כדאמרין דהם (בבא קמא עה, ב): תשלומי ארבעה וחמשה אמר דרמנא ולא תשלומי שלשה וארבעה, וכיון דכפל ליכא - בצר ליה חד. אמר לשואל בו - פטור מקרבן שבועה, שהרי אף שנשבע לשקר חייב עצמו בתשלומין, ואין בשבועה זו כפירת ממוק. חייב - שהרי כפרו ממוק שאילו הודה מתחייב.

כות

אין אדם עובר עבירה בו, קאי על איזו עבירה שתהיה, כולל גם העניין דאין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא, שגם זה הוא מפני שנכנס בו רוח שטות.

ממאמר יו"ד שבת ה'תשי"ד

מת והוא נשבר בו' פטור - שאם הודה לא היה משלם. וכן נגנב והוא שאבד, אבד והוא שנגנב - פטור, שהרי שינה מחובה לחובה ולא כפר ממון בשבועה זו. אמר לו אבד או שנגנב והוא שמת או נשבר בו' פטור - שזה שינה מפטור לחובה, והפטור בשבועתו. גמרא מאן תנא ארבעה שומרין - לקמן מפרש לה. רבי מאיר היא - לקמן מפרש. מי איכא דלית ליה ארבעה שומרין - בתמיה: על ברחמינו ארבעה הם, זה בחנם וזה בשכר, זה שואל וזה שוכר, "הני שלשה הוי" גרסין, ולא גרסין "אי הכי". ובין לרבי מאיר ובין לרבי יהודה פרכין לה. כולן - כל הני פטורי דמתניתין פטורין משבועת שומרין, כלומר מאשם דשבועת הפקדון, וחיובין משום שבועת ביטוי לשעבר קרין עולה ויורד, אם שגג בקרבן, כדן שבועה לשעבר באומר "יודע אני ששבועה זו אסורה אצל אני יודע שחיובין עליה קרבן". בלאו והן - "נגנב" ו"לא נגנב", ליתא בלהבא - "ימות" ו"לא ימות", שזו שבועת שוא היא, שאין בידו לקיים. הכי גרסין: צריכא דאי אשמעינן בהא בהא קאמר רב משום דמנפשיה אישתבע אבל בהא אימא מודי ליה לשמואל כדרכי אמי בו' - טעמא דרבי אמי מפרש לקמן. כי תשבע מעצמו - משמע כדרכי לקיש, והאי "כי תשבע" בלשון "אי" דרשין לה. אם תשבע, דהיינו מעצמו, ולא שבועת דינין שהיא בעל כרחו. ורב דריש ליה בלשון "דהא" - שהרי תשבע, דרבה ישבע על פי בית דין, ועלה נמי כתיב קרבן עולה ויורד, בשאין בה כפירת ממון שתחיבנו אשם. רבי אלעזר אומר כולן - הנך פטורין דמתניתין - פטורין משבועת שומרין וחיובין משום שבועת ביטוי. דרבי אלעזר סבירא ליה כרב. חוץ מאי יודע מה אתה סח דשואל וגניבה ואבידה דשומר שבר והשובר - דקתני בהו במתניתין חיוב - ההוא חיוב בשבועת שומרין, שהרי כפרו ממון. ובהדיא דשומר תנן שטען אבד והוא אכלו, ובטוען נגנב והוא גנב, דקתני בה מתניתין: ההוא מעצמו משלם קרן וחומש ואשם - לא איצטריכא ליה לרבי אלעזר למימניהו גבי הנך "חוק", דהא בהדיא פריש להו תנא חומש ואשם דשבועת שומרין.

הדרן עלך ארבעה שומרין

לו אני יודע מה אתה סח" כו'. אמר רב: וכולן פטורין משבועת שומרין וחיובין משום שבועת ביטוי. ושמא לא אמר: אף פטורין משום שבועת ביטוי. במאי קמפלגי? שמא לא אמר: ליתא בלהבא, ורב סבר: איתיה בלאו והן. והא אפילו גבי דא וזמנא! דאיתמר: "שבועה שזרק פלוני צרור לים", "שבועה שלא זרק" - רב אמר: חיוב, ושמא לא אמר: פטור; רב אמר חיוב - דאיתא בלאו והן, ושמא לא אמר פטור - דליתא בלהבא! - צריכא, דאי אשמעינן בהא - בהא קאמר רב, משום דמנפשיה קמישתבע, אבל בהך דבי דינא משבעי ליה - אימא מודי ליה לשמואל, כדרכי אמי, דאמר רבי אמי: כל שבועה שהדיינים משביעין אותה - אין חיובין עליה משום שבועת ביטוי; ואי איתמר בהא - בהא קאמר שמא לא, אבל בהך אימא מודה ליה לרב, צריכא. גופא, אמר רבי אמי: כל שבועה שהדיינים משביעין אותה - אין בה משום שבועת ביטוי, שנאמר: "או נפש כי תשבע לבטא בשפתים" - מעצמו; כדריש לקיש, דאמר ריש לקיש: "כי" משתמש בארבע לשונות: אי, דלמא, אלא, דהא. רבי אלעזר אומר: כולן פטורין משבועת שומרין וחיובין משום שבועת ביטוי, חוץ מ"אני יודע מה אתה סח" דשואל וגניבה ואבידה דנשוא שבר ושבוש - שהוא חיוב, שהרי כפרו ממון.

הדרן עלך ארבעה שומרין

וסליקא לה מסכת שבועות

עיקר שכינה בתחתונים הייתה, ואחר־כך עלידי חטא עץ הדעת, שהוא המקור לכל ענייני חטאים שלאחרי־זה, נעשה שינוי עיקרי שנסתלקה השכינה מארץ לרקיע הא', ואחר־כך עלידי החטאים שהיו לאחר־יה עתה למעלה כו' עד לרקיע השביעי.

ממאמר יו"ד שבת ה'תשי"ד

שבועות דף מט עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שלישי) רמה

נמרא

59 שנינו במשנה: 'ארבעה שומרין הן', רב נחמן מברר כדברי מי
60 נשתנה משנתנו. מברר רב נחמן: מאן תנא – מי הוא התנא ששנה
61 במשנתנו את דין ארבעה שומרין. ומשיב: אמר רב נחמן אמר רבה
62 בר אבוח, רבי מאיר היא.
63 מלשון הגמרא משמע, שהשאלה היתה מי הוא התנא הסובר שיש
64 ארבעה מיני שומרים. רבא תמה על זה: אמר ליה רבא לרב נחמן,
65 מי איכא תנא דלית ליה ארבעה שומרין – וכי יש תנא החולק על
66 כך שארבעה שומרין נאמרו בתורה. אמר ליה רב נחמן לרבא, הכי
67 קאמינא לך – במה ששאלתי 'מאן תנא ארבעה שומרין', כך היתה
68 כוונתי, מאן תנא דאמר שוכר פנושא שוכר דמי – מי הוא התנא
69 ששנה את משנת 'ארבעה שומרין', שמבואר שם שדינו של שוכר
70 הוא כשומר שכר. ועל כך (אמר רב נחמן) אמר רבה בר אבוח, רבי
71 מאיר היא.
72 מקשה הגמרא על דברי רבה בר אבוח: והא רבי מאיר איפכא
73 שפעינן ליה – והלא בברייתא מבואר שרבי מאיר סובר להיפך,
74 ששוכר דינו כשומר חנם, (דתנן) [דתניא] שוכר כיצד משלם, רבי
75 מאיר אומר, כשומר חנם ופטור מגניבה ואבידה, רבי יהודה אומר,
76 פנושא שוכר וחייב בגניבה ואבידה. ומבואר בברייתא, שלדעת רבי
77 מאיר שוכר הרי הוא כשומר חנם. מתרצת הגמרא: רבה בר אבוח
78 איפכא תני – גרס להיפך בלשון הברייתא, 'רבי מאיר אומר כנושא
79 שכר, רבי יהודה אומר כשומר חנם'.
80 שנינו במשנה 'ארבעה שומרין הן'. מקשה הגמרא: הני ארבעה הוו
81 – וכי ארבעה שומרין הן, והלא שלשה הוו, שהרי דינו של שוכר
82 שווה לדינו של אחד מהם. מיישבת הגמרא: אמר רב נחמן בר יצחק,
83 אכן ארבעה שומרין הן, ודיניהן שלשה – אמנם לענין דין, אינם
84 חלוקים אלא לשלשה.
85 שנינו במשנה, אמר לשומר חנם כו'. היכן שורי כו'. אמר לאחד
86 בשוק כו'. אמר לשומר כו'. היכן שורי אמר לו איני יודע מה אתה
87 סח כו'. ובכולן פטור מקרבן שבועה. הגמרא מביאה מחלוקת
88 אמוראים, מאיזה קרבן שבועה הם פטורים: אמר רב, וכולן – כל
89 הפטורים ששנינו בשנתנו, פטורין מקרבן שבועת השומרין,
90 ואולם הייבין הם קרבן חטאת משום שבועת ביטוי שנשבעו לשקר.
91 ושמואל אמר, אף פטורין הן משום שבועת ביטוי.
92 מבררת הגמרא: כמאי קאפליג – באיזו סברא נחלקו רב ושמואל.
93 מבארת הגמרא: שמואל סבר, ליתא בלהבא – מאחר ושבועה זו אי
94 אפשר להישבע להבא. כגון שהבדמה תמות או שלא תמות, שאין
95 בידו לקיים זאת. לפיכך אף כאשר נשבע כן לשעבר, אינו חייב
96 קרבן. ורב סבר, אייתיה בלאו וזו – מאחר ואפשר להישבע שבועה
97 זו גם בלאו, וגם בהן, כגון שנשבע ושלל נגנבה, לפיכך חייב קרבן.
98 שואלת הגמרא: והא איפליגי בה דא זימנא – והלא כבר נחלקו
99 רב ושמואל פעם אחת בדבר זה, דאיתמר, מי שנשבע שבועת שורק
100 פלוני צרור ו-חתיכת עפרן לים, או שבועת שלא זרק פלוני צרור
101 לים, רב אמר, חייב קרבן שבועה, ושמואל אמר פטור. ומבארת
102 הגמרא את מחלוקתם: רב אמר חייב, משום דאיתא – שישנה בלאו
103 וזו, כגון שזרק או שלא זרק. ושמואל אמר פטור, משום דאיתא –
104 שאינה בלהבא, שהרי אין אותו פלוני ברשותו, לזרוק או לא
105 לזרוק. ולפיכך אין זו שבועת ביטוי, להתחייב עליה קרבן. ומאחר
106 שכבר נחלקו בזה רב ושמואל פעם אחת, לשם מה הוצרכו
107 להשמיענו את מחלוקתם פעם נוספת.
108 משיבה הגמרא: צריכא – צריך היה להשמיענו את מחלוקתם בשני
109 המקומות. דא אשפעינן בהא – שאם היו נחלקים רב ושמואל רק
110 לענין שבועה שורק פלוני צרור לים, היינו אומרים שדווקא בהא
111 קאמר רב שחייב משום דמפשיה קמישבע – שנשבע מעצמו,
112 שלא על פי בית דין, אכל בהך – לענין שבועת השומרים, דבי דינא
113 משבעי ליה – שבית דין משביעים אותו, אימא – היינו אומרים
114 שמוציא ליה רב לשמואל שפטור מקרבן, בדרבי אמי, דאמר רבי אמי,
115 כל שבועת שהדינא משפיעין אותה, והוא נשבע לשקר, אין חייבין
116

1 השור מות, והוא – והאמת היא שהשור נשפר, או נשקה או נגנב או
2 אכר. או אם טען שהשור נשפר, והוא שפם, או נשקה או נגנב או
3 אכר. או אם טען שהשור נשקה, והוא שפם, או נשפר או נגנב או
4 אכר. או אם טען שהשור נגנב, והוא שפם, או נשפר או נשקה או
5 אכר. או אם טען שהשור אכר, והוא שפם, או נשפר או נשקה או
6 נגנב. אמר לו בעל השור משפיעני אני שכן היה, ואמר השואל אמן,
7 ולאחר מכן הודה שנשבע לשקר, פטור מקרבן שבועה. מכיון שוב
8 לפי טענתו, ובין לפי האמת הוא חייב בתשלומים, שהרי שואל
9 חייב בגניבה ואבידה ובאונס, לפיכך אין זו שבועת כפירת ממון.
10 המשנה מבארת באלו אופנים חייב השואל קרבן שבועה: אמר
11 לשואל, היכן שורי שהשאלתי לך, אמר לו איני יודע מה אתה סח
12 ו-מדבר, שהרי לא השאלתי לך את שורך, והוא – והאמת היא
13 שאכן השאיל לו את השור, אלא שפם, אלא שפם, או נשפר או נשקה
14 או נגנב או נאכר. אמר לו בעל השור משפיעני אני שלא שאלת
15 ממני את שורי, ואמר השואל אמן, ולאחר מכן הודה שנשבע
16 לחייב השואל קרבן שבועה. מאחר ולפי האמת אירע דבר
17 המחייבו לשלם, שהרי שואל חייב בגניבה ואבידה ובאונס, ואילו
18 לפי טענתו היה נפטור מלשלם, הרי זו שבועת כפירת ממון.
19 המשנה מבארת באלו אופנים שומר שכר והשוכר פטורים מקרבן
20 שבועה: אמר לנושא שוכר והשוכר – או לשוכר, היכן שורי שנתתי
21 לך לשמור או שהשכרתי לך, ואמר לו שהשור מות, והוא – והאמת
22 היא שנשפר או נשקה. או אם טען שהשור נשפר, והוא שפם או
23 נשקה. או אם טען שהשור נשקה, והוא שפם או נשפר. או אם טען
24 שהשור נגנב, והוא שנאכר. או אם טען שהשור אכר, והוא שנגנב.
25 אמר לו בעל השור משפיעני אני שכן היה, ואמר אמן, ולאחר מכן
26 הודה שנשבע לשקר, פטור הוא מקרבן שבועה. מאחר שבין לפי
27 טענתו ובין לפי האמת, דינו אחד, נמצא שלא נפטור מממון על ידי
28 שבועתו, ואין זו שבועת כפירת ממון.
29 המשנה מבארת באלו אופנים שומר שכר והשוכר חייבים קרבן
30 שבועה: אם אמר לו השומר שכר או השוכר, שהשור מות, או
31 נשפר או נשקה, והוא – והאמת היא שנגנב או אכר, ואמר לו בעל
32 השור משפיעני אני שכן היה, ואמר אמן, ולאחר מכן הודה שנשבע
33 לשקר, חייב הוא קרבן שבועה. מאחר ולפי האמת, אירע דבר
34 המחייבו לשלם, שהרי שומר שכר והשוכר חייבים בגניבה
35 ואבידה, ואילו לפי טענתו היה נפטור מלשלם, שהרי פטורים הם
36 באונסים, הרי זו שבועת כפירת ממון.
37 המשנה מבארת אופן נוסף ששומר שכר והשוכר פטורים מקרבן
38 שבועה: אם אמר לו שהשור אכר או נגנב, והוא – והאמת היא
39 שפם, או נשפר או נשקה, והוא – והאמת היא שנגנב או אכר, ואמר לו בעל
40 השור משפיעני אני שכן היה, ואמר אמן, ולאחר מכן הודה שנשבע
41 לשקר, חייב הוא קרבן שבועה. מאחר ולפי האמת, אירע דבר הפטור מתשלומין,
42 שהרי שומר שכר והשוכר פטורים באונס, ואילו לפי טענתו הוא
43 חייב בתשלומין, שהרי חייבים הם בגניבה ואבידה, נמצא שלא בא
44 לפטור עצמו מממון על ידי שבועתו, ואין זו שבועת כפירת ממון.
45 המשנה מבארת כלל אימתי יש חיוב של קרבן שבועה: זה הכלל,
46 כל המשנה מחייב לחובה – באופן שבין לפי האמת ובין לפי טענתו,
47 הוא מתחייב לשלם, וכן המשנה מפטור לפטור – באופן שבין לפי
48 האמת ובין לפי טענתו, הוא נפטור מלשלם. וכן המשנה כפסוק
49 לחובה – באופן שלפי האמת הוא פטור מלשלם, וטוען טענה
50 המחייבת אותו, ונשבע עליה, ולאחר מכן הודה שנשבע לשקר,
51 פטור מקרבן שבועה. אמנם המשנה מחייב לפטור – באופן שלפי
52 האמת הוא חייב לשלם, וטוען טענה הפוטרת אותו, ונשבע עליה,
53 ולאחר מכן הודה שנשבע לשקר, חייב קרבן שבועה.
54 המשנה מבארת כלל נוסף אימתי יש חיוב של קרבן שבועה: זה
55 הכלל, כל הנשבע להקל על עצמו – באופן שלפי האמת היה חייב,
56 ואילו לפי טענתו הוא פטור את עצמו מלשלם, חייב קרבן שבועה.
57 אמנם הנשבע להחמיר על עצמו – באופן שלפי האמת היה פטור,
58 ולפי טענתו הוא מחייב את עצמו בממון, פטור מקרבן שבועה.

1 המסכת שלפנינו עוסקת בעניני איסור עבודה זרה, וההתרחקות
2 מעובדיה.
3 הפרק שלפנינו דן באיסור התעסקות עם עובדי עבודה זרה, ובו
4 יבואר שיש דברים שאסורים בתקופות מסוימות, ויש דברים
5 שאסורים לעולם.
6 במשנה שלפנינו יתבאר איסור התעסקות עם עובדי עבודה זרה
7 בתקופת ימי חגאותיהם.

משנה

8 לפני אידיהן – ימי חגאותיהם של עובדי כוכבים שלשה ימים, אסור
9 לשאת ולתת עמם, ואסור גם להשאילן חפצין, ולשאול מהן, וכן
10 אסור להלוותן מעות, וללוות מהן, כמו כן אסור לפורען חוב שחיב
11 להם הישראל, ולפרוע מהן חוב שהם חייבים לישראל. משום שכל
12 דברים אלו הם דברים שנהנה מהם העובד כוכבים ועשוי לתלות
13 בעבודת כוכבים שהטיבה עמו, ויודה לה על כך ביום אידו. רבי
14 יהודה חולק ואומר, נפרעין מהן חוב שהם חייבים לישראל, מפני
15 שמיצר הוא לו – גורם לנכרי צער על המעות שהוא מחזיר
16 לישראל ושוב לא יחזרו אליו, ולא יבוא להודות על כך. אמרו לו
17 חכמים לרבי יהודה, אנו סוברים שאסור לפרוע מהם בימים אלו,
18 שהרי אף על פי שמיצר הוא עכשיו, מכל מקום שמת הוא לאחר
19 זמן על כך שפרע את החוב, ויודה על כך לעבודת כוכבים ביום
20 אידו.
21

גמרא

22 שנינו במשנה, 'לפני אידיהן של עובדי כוכבים' וכו'. הגמרא
23 מביאה מחלוקת בגירסת המשנה: רב ושמואל שנו את המשנה, חד
24 תני – אחד מהם שנה 'אידיהן', וחד תני – ואחד מהם שנה 'עידיהן'.
25 בין לרב ובין לשמואל הכוונה לזמן חגאות העבודה זרה, אלא
26 שנחלקו האם המשנה מכנה חגאות אלו 'אידיהם' או 'עידיהם'.
27 אומרת הגמרא: מאן דתני אידיהן לא משתבש – מי ששנה 'אידיהם'
28 אין גירסתו משובשת, ויש הוכחה מהמקרא שחגאות עבודה זרה
29 נקראים כן, ומאן דתני עידיהן לא משתבש – וכמו כן מי ששנה
30 'עידיהם' אין גירסתו משובשת, ויש הוכחה מהמקרא שחגאות
31 עבודה זרה נקראים כן.
32 הגמרא מבארת את דבריה: מאן דתני אידיהן לא משתבש – מי
33 ששנה 'אידיהן' אין גירסתו משובשת, ויש להוכיח בדבריו מדברי
34 (דברים לב לה) 'כי קרוב יום אידם', והפסוק עוסק בענין עבודה זרה.
35 ומאן דתני עידיהן לא משתבש – וכמו כן מי ששנה 'עידיהן' אין
36 גירסתו משובשת, ויש להוכיח בדבריו מדברי (ישעיה מג ט) 'תנו
37 עדיהם ויצדקו', והפסוק עוסק בענין עבודה זרה.
38

המשך ביאור למסכת עבודה זרה ליום רביעי עמ' ב

1 משיבה הגמרא: אלא כך אומרים לפנינו, רבנו של עולם כלום כפי
2 עלינו הר כגיגית שנקבל את התורה ולא נקבלנה, כמו שעשית
3 לישראל שכפית עליהם לקבל את התורה, דבתיב (שמות יט ז)
4 'ויתיצבו בתחתית ההר', ואמר רב דימי בר חמא, פסוק זה מלמד
5 שבפסח הקדוש ברוך הוא הר כגיגית על ישראל – דהיינו שתלש את
6 ההר ממקומו וכפה אותו עליהם כגיגית, ואמר להם, אם אתם
7 מקבלין את התורה הרי מוטב, ואם לאו, שם ו-מתחת להר, תהא
8 קבירתכם. מכיון שכן אין לבוא בטענה על האומות, שהרי לא כפו
9 עליהן את קבלת התורה ולכן לא קיבלוה.
10 מיד אומר להם הקדוש ברוך הוא, המצוות הראשונות ישמיענו –

39 הגמרא מבארת במה נחלקו שני אמוראים אלו. מבררת הגמרא:
40 ומאן דתני אידיהן מאי מעמא לא תני עידיהן – מי ששנה 'אידיהן'
41 מדוע לא שנה 'עידיהן'. משיבה הגמרא: מי ששנה 'אידיהן' אמר לה
42 שעדיף לגרוס כך משום שתבאר צדיה – עדיף לומר שהתנא
43 השתמש בלשון 'אידיהן' ככינוי לחגאות עבודה זרה, שהוא מלשון
44 שבר.
45 מבררת הגמרא: ומאן דתני עידיהן מאי מעמא לא תני אידיהן – מי
46 ששיטתו ממה שנאמר 'יתנו עידיהן ויצדקו'. מקשה הגמרא: מי ששנה
47 'עידיהן' אמר לה שעדיף לגרוס כך, שהרי מאן קא נרים להו תבאר
48 – מי יגרום לשבר ועונש עובדי העבודה זרה לעתיד לבוא, העדות
49 שהעידו בעצמן ביום הדין שעבדו לעבודה זרה בעולם הזה, הלכך
50 עדות צדיפא – לכן עדיף לתנא להשתמש בלשון 'עידיהן',
51 שהעדות היא הגורמת לשבר.
52 הגמרא מקשה על האמור, שמי ששנה 'עידיהן' מביא ראיה
53 לשיטתו ממה שנאמר 'יתנו עידיהן ויצדקו'. מקשה הגמרא: והאי
54 – ופסוק זה שנאמר בו 'יתנו עדיהם ויצדקו', וכי בעובדי כוכבים
55 בתיב, ה-ו (הרי) בישראל בתיב. דאמר רבי יהושע בן לוי, כל מצות
56 שישראל עושים בעולם הזה, באות ומעידות להם לעולם הבא,
57 שנאמר 'יתנו עדיהם ויצדקו', אלו ישראל, כלומר שהמצוות
58 שעשו, יבואו ויעידו על צדקתם. והמשך הפסוק שנאמר בו 'ישמעו
59 ויאמרו אמת', אלו עובדי כוכבים, כלומר שהעובדי כוכבים
60 שישמעו את העדות שהמצוות מעידות על ישראל, יאמרו
61 שהעדות נכונה וראויים הם לצדקת ה'.
62 מתרצת הגמרא: אלא אמר רב הונא בריה דרב יהושע, מאן דאמר
63 'עידיהן' – מי ששנה 'עידיהן', ראייתו היא מהבא – מפסוק זה, שנאמר
64 (שם מד ט) 'יצרי פסל כלם תהו, ונמודיהם כל יועילו, ועדיהם מהו',
65 כלומר האומנים שיוצרים את הפסל אינם נחשבים, כי יצירתם
66 היא לריק, והפסלים שהם חומדים אינם מועילים להם, ופסלים
67 אלו יעידו עליהם לעתיד לבוא לחייבם על שעבדו להם. מפסוק
68 זה נלמד שעבודה זרה נקראת 'עדות' על שם שמעידה על עובדיה
69 לעתיד לבוא.
70 אגב הזכרת הפסוק 'יתנו עדיהם ויצדקו', דורשת הגמרא את
71 הפסוק כולו: נאמר בפסוק (שם מג ט) 'כל הגוים נקבצו יחדו ויאספו
72 לאמים מי בהם יגיד זאת וראשונות ישמיענו יתנו עדיהם ויצדקו
73 וישמעו ויאמרו אמת'. דרש רבי חנינא בר פפא, ואיתתא – ויש
74 אומרים שרבי שמלאי דרש כן, לעתיד לבא מביא הקדוש ברוך הוא
75 ספר תורה (ומינוח) בחיקו, ואומר למי שעסק בה שיבא ויטול שכרו,
76 מיד מתקבצין ובאין כל אומות העולם עובדי הכוכבים בערבוביא,
77 שנאמר 'כל הגוים נקבצו יחדו' (ויגו). אמר להם הקדוש ברוך הוא,
78 אל תבנסו לפני בערבוביא, אלא תבנסו כל אומה ואומה

11 יוכיחו את אשמתכם, שנאמר (ישעיה מג ט) 'וראשונות ישמיענו',
12 כלומר שבע מצות בני נח שנקבלתם היכן קיימתם. מבארת הגמרא:
13 ומנלן דלא קיימום, דתני רב יוסף, נאמר בפסוק (חבקוק י א) 'עמד
14 וימודר ארץ, ראה ויחר גוים', מאי ראה, ראה שבע מצות שקבלו
15 עליהם בני נח ולא קיימום, וכיון שלא קיימום, עמד והתידן להן, וזאת
16 הכוונה ב'ויתר גוים'. מקשה הגמרא: איתגורר איתגור – וכי נשכרו
17 והורוהו בכך שלא קיימום, אם כן מצינו שמי שחוטא נשכר –
18 מרויה, ודבר זה אינו מסתבר. מתרצת הגמרא: אמר מר בריה
19 דרבנא,

עבודה זרה. לפני אידיהן – פרק ראשון דף ב עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזלץ) רמז רש"י

משנה לפני אידיהן של גוים שלשה ימים אסור לשאת ולתת עמיהן – וכוליהו משום דאילו ומודה לעבודה זרה ביום אידו. שאלה – במדי דהור בעין, כגון בהמה וכלים דכתיב (שמות כב): "כי ישאל איש מעם רעהו" וגו'. מלוה – במדי דלא דור בעין, כגון מעות, דכתיב (שם): "אם כסף תלוה את עמי", דמלוה להוציא נתנה ומשלם לו מעות אחרים. שמה הוא לאחר זמן – למחר. **גמרא**

יום אידם – היינו עבודה זרה, כדכתיב בהויא פרשה: "יקומו ויעורכם". יתנו עידיהם ויצדקו – השתא סלקא דעתיה דבגוים כתיב, ואתמודי מתמה: יתנו גוים עידיהם? יבואו עבודות זרות שעברו ויעידו עליהם ויצדיקום? עדות שהעידו **בעצמם** – ביום הדין, שעברו לעבודה זרה בעולם הזה. ישמעו – גוים את העדות שמצות מעידות, ויאמרו אמת. דין הוא שראוין ישראל להצטרף. ועידיהם חמה – עבודה זרה תבוא ותעיד על עובדיה לחייבם. בערבוביא – כולן מעורבין, ולא אומה ואומה בפני עצמה. וסופריה

אידיהן של גוים שלשה ימים – אסור לשאת ולתת עמיהם, להשאיל ולשאל מהן, להלוותן וללוות מהן, לפורען ולפרוע מהן; רבי יהודה אומר: נפרעין מהן, מפני שמציצר הוא לו, אפרו לו: אף על פי שמציצר הוא עכשיו, שמה הוא לאחר זמן. גמרא רב
ושמואל, חד תני: "אידיהן", וחד תני: "עדיהן". מאן דתני "אידיהן" לא משתבש, ומאן דתני "עדיהן" לא משתבש. מאן דתני "אידיהן" לא משתבש, דכתיב: "כי קרוב יום אידם"; ומאן דתני "עדיהן" לא משתבש, דכתיב: "יתנו עדיהם ויצדקו". ומאן דתני "אידיהן", מאי טעמא לא תני "עדיהן"? – אפר לך: תברא עדרי. ומאן דתני "עדיהן", מאי טעמא לא תני "אידיהן"? – אפר לך: מאן קא גרים להו תברא – עדות שהעידו בעצמן, הלכך עדות עדריא. והאי "יתנו עדיהם ויצדקו" באומות העולם כתיב? הא בישראל כתיב, דאפר רבי יהושע בן לוי: כל מצות שישאל עושוין בעולם הזה, באות ומעידות להם לעולם הבא, שנאמר: "יתנו עדיהם ויצדקו" – אלו ישראל, "ישמעו ויאמרו אמת" – אלו אומות העולם! אלא אפר רב הונא בריה דרב יהושע: מאן דאמר "עדיהן" – מהכא: "יצרי פסל כלם תהו וחרמויהם כל ויעילו ועדיהם המה". דרש רבי חנינא בר פפא, ויאימא רבי שמלאי: לעתיד לבא מביא הקדוש ברוך הוא ספר תורה ומניחו בחיקו, ויאמר: למי שעסק בה, יבא ויפטר שברו. מיד מתקצצין ובאין אומות העולם בערבוביא, שנאמר: "כל הגוים נקבצו יחדו" וגו', אפר להם הקדוש ברוך הוא: אל תתבנסו לפני בערבוביא, אלא תתבנסו כל אומה ואומה וסופריה

לפני אידיהן – בטר דתני סנהדרין דאיירי בעובד עבודה זרה תנא נמי לאה מסכת דעבודה זרה בסדר ישועות, ומיהו מכות ושבותות דשייכי בסנהדרין – להכי תני להו בטר סנהדרין, ואחרי כן דזור לסדרו ושונה מסכת עבודה זרה והוריות.
לפני אידיהן שלשה ימים – ויזנין דתני מניא בסוף כי הכא, וכן (קדושין ב, א): האשה נקנית בשלש דרכים, (בבבירים פרק שני משנה ו); ואתרוג שוה לאילן בשלשה דרכים. חזוני דתני מניא ברישא (נוזר סה, ב): בשבעה דרכים בודקין את הזב, (יומא ב, א): שבעת ימים קודם יום הכפורים, (גיטין ט, א): בשלשה דרכים שוה גיטי נשים וכו'.

אסור לשאת ולתת עמיהם – פירש הקונטרס: משום דאילו ביום אידו ומודה לעבודה זרה. מתוך שרשנו משמע שרצה לומר אף ממקח וממכר, וקשה: על מה סמכו העולם לשאת ולתת ביום איד הגוים עמיהם? נהי דרוב אידיהם מן הקדישים הם, מכל מקום בכל שבוע יום נגזרי יש להם, ולרבי ישמעאל (עבודה זרה ו, א) לעולם אסור ואין לומר דהיינו טעמא משום (חולין יג, ב) דגוים שבחוין לארץ לאו עובדי עבודה זרה אלא מנהג אבותיהם בידם, דהא אפר שמאלא בגמרא (עבודה זרה ו, ב): בגולה אינו אסור אלא יום אידם בלבד, משמע הא יום אידם מיהא אסור! לכך נראה דשרי משום איבה, כדאמר בגמרא (שם ו, ב) גבי רבי יהודה נשיאה דשרד ליה ההוא מינא דינרא קסרינא ביום אידו, אמר: דהכי איעביד? לא אישקליה – הוויא ליה איבה. מיהו אין משום ראה גמורה, דשמא לא משום איבה לישתרי, אלא היה נוטל עצה כיצד יעשה שלא יהיה לו איבה, ועוד, אי טעמא משום איבה תינה להלוותם ולהשאלם ולפרעם כשהגוי תובע חובו, אבל לשאת ולתת עמיהם דהיינו מקח וממכר מאי איבה איכא? וכי לא יוכל ישראל לומר: איני צריך עתה למכור ולקנות? וכן לשאל ללוות ולפרוע, מה ידע הגוי שמניח משום אידו? לכך נראה דטעם ההיתר – משום דגוים שבינינו קים לן בגייהו דלא פלחו לעבודה זרה, ומהאי טעמא שרי לקמן בפרק בתרא (סה, א) רב יהודה דשרד ליה קורבנא דאבירנא ביום אידו, אמר: קים לי בגייהו דלא פלח לעבודה זרה. וכן רבא (שם) דשרד ליה קורבנא לבר שישך ביום אידו, אמר: קים לי בגייהו דלא פלח לעבודה זרה. אי נמי, לי לסנוך אחיהא דתנא בירושלמי על מנותין ד"אסור לשאת ולתת", הני: במה דברים אמורים – בגוי שאינו מכיר, אבל בגוי שמכיר מותר מפני שהוא במחניף. ותניא: הנכנס לעיר ומצאן שמחים – שמה עמיהם, שאינו אלא במחניף להם. ורבינו תם היה מפרש "אסור לשאת ולתת עמיהם" – דוקא במדי דתקרות, ולא איירי כלל בלקנות, דודאי שרי בין לישנא דאילו ומודה בין לישנא ד"לפני עור לא תתן", דלא אסור אלא למכור דוקא מידי דתקרות. וילשאת ולתת" הכי פירושו: לשאת מן המעות ולתת להם מידי דתקרות חלפי המעות. ומביא ראה מדיאביעא (עבודה זרה ו, א) בגמרא טעמא דלשאת ולתת עמיהם, אי משום הרווחה, פירושו: משום שמורית ומשתכר ואילו ומודה לעבודה זרה, או דלמא משום "ולפני עור לא תתן מכשול". וקאמר: נפקא מינה דאית ליה בהמה לדידיה. ואי מידי דלאו תקרות אסור, אמאי לא קאמר: נפקא מינה למידי דלאו תקרות, דמשום הרווחה איכא? אלא ודאי מידי דלאו תקרות שרי, דלא שייכא אילו ומודה במקח וממכר כיון שנותן המעות תחת החפץ הוא לוקח, וגם אינו בטוח כל כך שירידה בסתירה, ובעיא בגמרא הכי מפרש: טעמא דאסור לשאת ולתת עמיהם במדי דתקרות, משום הרווחה שיהיה לו בהמות רבות בריחו – אפילו אית ליה לדידיה נמי אסור, שמתוך שיהיה לו הרבה בהמות יקריב מן המובחר, או משום "לפני עור", ונפקא מינה דכי אית ליה בהמה לדידיה שרי. ולפי פירושו רבינו תם אין לתמוה על מנהג העולם שאפילו אם היו מחזיקין אותם כעובדי עבודה זרה, שהרי אינם עושים שום תקרות אלא במעות, ובוה לא שייך הרווחה, והרבה מעות מצינים להם לאותו דבר. ומיהו נכון הוא להחמיר כשכא הגוי ואומר: "הלוני מעות לשקרי" שקורין אופירי. אבל רבי אלחנן אמר כי גם באותם אופירי אין שום אסור, כי מה שהם נותנים אותם לגלחים ולבומרים אינו ממש לשם עבודה זרה אלא לצורך הנאתם. **להלוותם** – פירש רבינו תם: דוקא בחנם, אבל ברביית שרי משום דמטעור טובא, כדאמרין בקדושין (כ, א): לזבין איניש בריתא ולא לחיף ברבית. **ולפרוע** מון – בגמרא (עבודה זרה ו, א) פסקין כרבי יהושע בן קרח דמלוה על פה נפרעין מהם, מפני שהוא כמצייל מידם. ויכול להיות דאפילו מלוה בשטר נמי נפרעין מהם, כדאמר בירושלמי: אפילו מלוה בשטר אובדת היא, שלא כל שעה אדם זוכה ליפרע מחביו, ולכך נראה לרבינו יצחק דאותה מלוה שבשטר, או אפילו אותם שיש לנו מהם חובות – שומות ליפרע מהם ואפילו הוא אילו ומודה, שלעולם הוא חשיב כמצייל מידם. והא דאמר רבי יהושע בן קרח: מלוה בשטר אין נפרעין – היינו כשידור תקיפה עליהם, ואפילו הכי מלוה על פה נפרעין, שלא יכפרו פעם אחרת. והכי דאיכא משכון, אמר בירושלמי דאין מלוה אובדת במשכון. מיהו בכל ענין חשיב כמצייל מידם, שכמה פעמים אובדת אפילו במשכון. **מאי** טעמא לא תני עידיהן – פרק "משילין" (ביצה לה, ב) איכא חד תני "משילין", וחד תני "משחילין", וכן ב"הגותל בתרא" (בבא קטן טז, ב) חד תני "מציקין" וחד תני "מסיקין", ולא דייק כי האי גוונא. ושמא לא שייך לדקדק, משום דאייז ואידי חד משמעת לשון חזו להו. אכן קשיא מההיא דפרק "החליל" (סוכה ג, ב): "שואבה" "חשובה", וכן בפרק שני דבבמות (ז, א): "ראשונה" "רשעיה", דלא חד משמעות נינהו, ולא דייק כהני ויש לומר: הכא היינו טעמא דדיק הכי, משום דמסתבר ליה טפי לשון עדות לפי שהוא עדות לשברם. וקשיא לי על תירוצו זה, דמאי מקשה תו: ומאן דתנא "עדיהן" מאי טעמא לא תני "אידיהן"? הא כבר פירשנו דהמקשה נמי היה יודע אותו טעם דלשון עדות עדיף ולי נראה דהכי הקשה: מאן דתני "אידיהן" אמאי לא תני "עדיהן", דהא "עדיהן" ממש כתיב בהויא בקרא, אבל "אידיהן" ממש לא כתיב בקרא אלא "אידם"! ומשנה תברא עדיף, פירושו: לשון שבר. ופריך: אם כן מאי טעמא דמאן דתני "עדיהן"? הא דאי תברא עדיף

רומי

מהעצות לזיקנה טובה – נוסף על העיקר הנהגה יומית על פי התורה – התחזקות בביטחון אמיתי בהשם . . בברכה לרוב נחת אמיתי – ביחד עם בעלה שי' – מכל ילדיהם שיחיו ולהצלחה רבה בהפצת היהדות.

ממכתב ט"ז שבט תשל"ז

עבודה זרה. לפני אידיהן - פרק ראשון דף ב עמוד ב - מתוך מהדורת "אבן ישראל" - (שטיינזלץ) רש"י תוספות

רומי חיבת - משום דכתיב בהו (מלאכי א) "וקרא להם גבול רשעה", "רשע" - תרגום: "חיבת", ונמצא במעשה מרכבה כי במעשה דרבי חנינא בן תרדיון נגור על רומי חורבן גדול. אמר לון הקדוש ברוך הוא במה עסקם - פירושו: שואל להם במה זכו בכל דור ודור. שווקים לחושבי בהם זונות - הוא הדין דהוה מצי למימר: לעשות בהם סחורה לכל דבר, אלא מנגה אותם בדבר גנאי כל מה

ושכיל, כלומר אפילו לצורך זונות עשיתם שווקים. וארי חזקא אחרי חנינא דמאי לדוב - ואם תאמר: אדרבה, מלכות בבל עדיפא שנמשלה לארי, דכתיב (ירמיה ד): "עלה אריה מסבכך", והארי מלך בחיותו ויש לומר: דאף על גב דארי מלך, מכל מקום דוב הוא עז יותר ובעל תחבולות, כדאמר בפרק קמא דברכות (יג, א) גבי "צרות האחרונות ומכחות הראשונות": הניח משה ארי וספר מעשה דוב. ורבי יצחק מפרש: דבבל לא נמשלה לארי אלא בשעה שהיתה מושלת בכל העולם, ועתה היא ממלכה שפלה. אבל פרס גם עתה היא חשובה אחר רומי, ותעמוד בחשיבותה עד סמוך לביאת המשיח, כמו שפירש בסמוך. חרבה גשרים גשרו - אף על גב דרומי נמי תקנו גשרים, כדאמר בפרק "עמא מדליקין" (שבת לג, ב), מכל מקום אינם חשובים כל כך בתקן גשרים כמו פרס. ואנן בנינן - הא דלא קאמרי שבנו בית המקדש כששאל מנחם "במה עסקכם", דלפי זה לא עשו אלא אותו הדור, והקדוש ברוך הוא שואל במה זכו בכל דור ודור. מא' שנה הני דלא קא חשיב - פירושו: בבל ויון, שהם ארבע מלכויות שנתעבדו בישראל וחשובים היו, אבל מכל שבעים אומות לא בעי. משכא מלכותיהו עד דאתי משיח - והא דאמרין: עתידה פרס שתפול ביד רומי - היינו סמוך לביאת המשיח, כדאמרין (סנהדרין צה, ב): עתידה מלכות רומי שתפשוט על כל העולם בשעה חדשים. מא' בעי בשעיר ומאי בעי בפארן - ופארן מארץ ישמעאלים, כדכתיב גבי הור (בראשית כא): "במדבר פארן". וסמך אסיפה דקרא: "קדוש מדר פארן סלה". ולא גרסינן "מאי בעי בתמין, דתימן משעיר הוא, דכתיב (עובדיה א): "חתה גבוריך תימן למען יכרת איש מדר עשר". מיהו קשיא לגרסת רש"י, אמאי מייחזי קרא דהובקק למדרש הכי בקרא דאיתא ב"חזקת הברכה" נמי החכר פארן ויש לומר: דאיכא למידרשה כדדריש ליה בפרק "שור שנחנן ארבעה וחמשה" (בבא קמא לה, א): מפארן הופיע ממנום לישראל, והוא דר סיני, כדאמר פרק "רבי עקיבא" (שבת פט, א): חמשה שנות יש לו, סיני פארן. ורבי אלחנן אומר גרסי שפיר "מאי בעי בשעיר ומאי בעי בתמין", והאי "ותימן" לאו שם אומה הוא אלא שם רוח דרום, כמו "עורי צפון ובואי תימן", כדדרשין בספרי פרשת "וזאת הברכה": מארבע רוחות נגלה הקדוש ברוך הוא לישראל, שנאמר: "אלוה מתימן יבא". ולכן נראה שהוצרך להביא פסוק דהובקק כהניס

וכפירה - וחכמיה. לאום - מלכות כשהיא לבדה. ולאום מלאים - מתרגמינא: ומלכו ממלכו. ועוד, "אמאי לא שייך אלא במלכות. וספר תורה מסיפיה דקרא נפקא לן לקמן, "מי (בכס) (בהס) יגיד זאת". ופי' איכא ערוביאי קמיה - והלא כולם נסקרין בסקירה אחת, שנאמר: "היוצר יחד לבם" כדאמר בראש השנה (יז, א), ומשני: דלא ליערבו אינהו - לדידיה לא מהניא ערוביאי, אבל לדידהו מהניא ערוביאי, דמבלבלי ומסתתמי טענותיהם. רומי חיבת - רומי הרשעה. תרגום של "רשעה" - חיבת. בטענה = שמעיה. כנסה תחלה - לפני הקדוש ברוך הוא לדין. משפט עבדו - שלמה המלך. וליפוש חיון אף - של הקדוש ברוך הוא מפני פשעי עבדו, שמוא חס ושלום יפרע מן המלך כל סורתו מפני החרון. שווקים ומרחצאות וכסף וזהב הוא עסקן של רומיים, גשרים ורכיבים ומלחמות הוא עסקן של פרסיים. שיתעסקין ישראל בתורה - שיהא להם פנאי, שמרצאין להשתכר בשוק ומרצאין מוונותיהן וצרכיהן בלי טורה, ומתענדין במרחצאות. וארי = והנה. אחרי = אחרת. מסורבלין = שמינים, כמו (שבת קלז, ב) "קטן המסורבל בבשר". ולשון מלבוש הוא, כמו "כפיתו בסרבליתון" (דניאל ג), דוב - אין לו מנוחה, אלא חולך ובא כל שעה. אנגריא = עבודה המלך המוטלת על יושבי כריס, לעשות מלחמות ולולצא בצבאו ולטיל בהמתן בעבודתו. ואנן בנינן - בית שנה בנה כורש. אינהו - פרסיים משתעבדין בישראל בגלות בבל, וטיטוס הגלה לרומי ועדיין כולם משועבדים ולהם. פארן - ארץ ישמעאל, דכתיב (בראשית כא) בהגר: "ותשב" וישבן במדבר פארן". כלום קבלנוה ולא קיימנה - כלומר, משום דלא קבלנוה לא קיימנה. ועל דא תברתהון - פירכא היא, כלומר, נמצא תשובה זו קטיגור להם, אמאי לא קבלוה. בניית - קופא' בלעו, ומטילין בה שכר. ראה ויתר גוים - נראה בעיניו וישר להתיקן.

לומר

אחריה. מאי מעמא? דהא חשיבא בתרה. ומנלן? דכתיב: "וארו חיוא אחרי תננא דמאי לדב", ותני רב יוסף: אלו פרסיים, שאוכלין ושותין כדוב, ומסורבלין (בשר) כדוב, ומגדלין שער כדוב, ואין להם מנוחה כדוב. אמר להם הקדוש ברוך הוא: במאי עסקתם? אומרים לפניו: רבוננו של עולם, הרבה גשרים גשרנו, הרבה פרסים כבשנו, הרבה מלחמות עשינו, וכולם לא עשינו אלא בשביל ישראל כדי שיתעסקו בתורה. אמר להם הקדוש ברוך הוא: כל מה שעשיתם - לצורך עצמכם עשיתם, תקנתם גשרים - ליפול מהם מקם, פרסים - לעשות בהם אנגריא, מלחמות - אני עשיתי, שנאמר: "ה' איש מלחמה", כלום יש בכם מגיד זאת? שנאמר: "מי יגיד זאת"; ואין "זאת" אלא תורה, שנאמר: "וזאת התורה אשר שם משה"! מיד יצאו מלפניו בפחי נפש. וכי מאחר דחיות מלכות פרס למלכות רומי דלא מהניא ולא מיד, מאי מעמא עיילא? - אמרי: אינהו סתרי בית המקדש, ואנן בגינן. וכן לכל אויפה ואויפה. וכי מאחר דחוו לקמאי דלא מהני ולא מיד, מאי מעמא עיילי? - סברי: הנה אישתעבדו בהו בישראל, ואנן לא שעבדנו בישראל. מאי שנא הני דחשיבי, ומאי שנא הני דלא חשיבי להו? - משום דהנהך משיכי במלכותיהו עד דאתי משיחא. אומרים לפניו: רבוננו של עולם, כלום נתת לנו ולא קיבלנוה? - ומי מצי למימר הכי? והכתיב: "ויאמר ה' מסיני בא וחר משעיר למו", וכתיב: "אלוה מתימן יבוא" וגו'; מאי בעי בשעיר ומאי בעי בפארן? אמר רבי יוחנן: מלמד שהחזירה הקדוש ברוך הוא על כל אויפה ולשון ולא קבלוה, עד שבא אצל ישראל וקבלוה! אלא הכי אמרי: כלום קיבלנוה ולא קיימנוה? - ועל דא תברתהון, אמאי לא קבלתוה? - אלא כך אומרים לפניו: רבוננו של עולם, כלום בפית עלינו הר פגיוות ולא קבלנוה, כמו שעשית לישראל? דכתיב: "ויתצבו בתחתית ההר", ואמר רב דימי בר חמא: מלמד שפכה הקדוש ברוך הוא הר פגיוות על ישראל, ואמר להם: אם אתם מקבלין את התורה - מוטב, ואם לאו - שם תהא קבורתכם! מיד אומר להם הקדוש ברוך הוא: הראשונות ישמעוני, שנאמר: "וראשונות ישמעוני", שבע מצות שקיבלתם היכן קיימתם? ומנלן דלא קיימים? דתני רב יוסף: "עמד וימדד ארץ ראה ויתר גוים", מאי ראה? ראה שבע מצות שקבלו עליהן בני נח ולא קיימים, כיון שלא קיימים - עמד והתירן לון. איתגורי איתגור? אם כן מצינו חומא גשפרי! אמר מר בריה דרבניא: לומר

דמאי לדובי – והנה חיה אחרת שניה שהיא דומה לדוב, ותני רב
 יוסף, אלו פרסיים, שאוכלין ושותין בדוב, ומוסורבלין [בשר] –
 ושמנים בדוב, ומגדלין שער בדוב, ואין להם מנוחה בדוב שכל הזמן
 הולך ובא ללא מנוחה.
 אמר להם הקדוש ברוך הוא לפרסיים, במאי עסקתם, שתקבלו
 עבורו שכר. אומרים לפניו, רבנו של עולם, הרבה נשירים נשננו,
 הרבה פרסים כבשנו, הרבה מלחמות עשינו, וכולם לא עשינו אלא
 בשביל ישראל כדי שיתעסקו בתורה. אמר להם הקדוש ברוך הוא,
 כל מה שעשיתם לצורך עצמכם עשיתם ולא בשביל ישראל, תקנתם
 נשירים ליטול מהם – מהעוברים בהם] מהם, כבשתם פרסים לעשות
 בהם אנגריא – לדרוש מתושביהם שיעבדו עבור מלכותכם, ואילו
 מלחמות אני עשיתי, שנאמר (שמות טו א) ה' איש מלחמה. וממשיך
 הקב"ה לשאול אותם, כלום יש בכם מניד זאת, שנאמר מי בכם
 יניד זאת? ואין זאת אלא תורה, שנאמר (דברים ד מד) וזאת התורה
 אשר שם משה, כלומר, כלום יש בכם מי שעסק בתורה, מיד יצאו
 מלכות פרס בפחי נפש.
 שואלת הגמרא: וכי מאחר דחיו – [שראתה] מלכות פרס למלכות
 רומי ולא מהניא ולא מיד – שלא הועילה מאומה בטענותיה, מאי
 טעמא צילא – מדוע נכנסה מלכות פרס לטעון שמגיע לה שכר,
 הלא ברור שגם את טענתם ידחה הקב"ה כפי שדחה את טענת
 מלכות רומי. משיבה הגמרא: אמרי – אמרה לעצמה, איהו סתרי
 בית המקדש ואנן בנינן – מלכות רומי שהחריבה את בית המקדש
 אינה יכולה לטעון שעשתה את מעשיה בעבור ישראל, שהרי מה
 שהחריבה את בית המקדש מוכיח שאינם חפצים בטובת ישראל,
 ואילו אנו בנינו את בית המקדש ויכולים לטעון שעשינו את
 מעשינו לטובת ישראל, ולכן נכנסה לטעון שמגיע לה שכר עבור
 מעשיה.
 ממשיכה הגמרא: וכן לבל אומה ואומה שנכנסת לפני הקב"ה
 שואל אותה מה מעשיה, ודוחה את טענותיה כפי שדחה את
 טענות רומי ופרס.
 שואלת הגמרא: וכי מאחר דחיו לקמאי ולא מהני מיד, מאי
 טעמא צילי – מאחר ששאר הגוים רואים שהקב"ה דוחה את
 טענות רומי ופרס, מדוע נכנסים לטעון שמגיע להם שכר, הלא
 ברור שאף את טענתם ידחה הקב"ה. משיבה הגמרא: סברי – שאר
 הגוים סוברים, הנה אישתעבדו בהו בישראל ואנן לא שיעבדנו
 בישראל – רומי ופרס שיעבדו את ישראל ולכן אינן ראויות לשכר,
 אבל אנו שלא שיעבדנו את ישראל ראויים אנו לשכר.
 מבררת הגמרא: מאי שניא הני דחשיבי, ומאי שניא הני דלא חשיבי
 להו – מדוע מלכויות רומי ופרס הינן חשובות יותר ממלכויות בבל
 ויון. משיבה הגמרא: משום דהנה משיבי במלכותיהו עד דאחי
 משיחא – משום שמלכותן תמשך עד שיבוא המשיח.
 ממשיכה הגמרא: אומרים לפניו עולם, רבנו של עולם, כלום
 נתת לנו את התורה ולא קיבלנוה, והרי לא נתת לנו כלל את
 התורה ולא היה עלינו לעסוק בה ולקיימה. שואלת הגמרא: ומי
 מצי למימר הכי – וכי אומות העולם יכולות לומר כן, והכתיב (דברים
 לג א) ויאמר ה' מסיני בא וזרח משעיר למו, שהקב"ה הגיע לקבלת
 התורה משעיר, וכתוב (דברים לג א) אלוהי מתקין לבוא וקדוש מהר
 פארן? וגו', והיינו שהגיע לקבלת התורה מהר פארן וארץ
 ישמעאל, ויש לשאול, מאי בעי – ומה ביקשן בשעיר ומאי בעי
 בפארן קודם קבלת התורה, ואמר רבי יוחנן, מלמד שהחזירה
 ו-שחזר עם התורה] הקדוש ברוך הוא על כל אומה ולשון ושאלן
 אם הן רוצות לקבלה ולא קבלוה, עד שבא אצל ישראל וקבלוה.
 ואם כן כיצד יכולות האומות לטעון שהקב"ה לא נתן להם את
 התורה ולכן לא קיימה. משיבה הגמרא: אלא הכי אמרי – כך
 אומרות האומות, כלום קיבלנוה ולא קיימנוה, והרי כלל לא קיבלנו
 אותה, ולא היה עלינו לקיימה. תמחה על כך הגמרא: ועל דא
 תביתיהון – והרי טענה זו עצמה היא קטרונו ושרב לאומות, שכן יש
 לטעון עליהן אמאי לא קבלתוה – מדוע לא הסכמתם לקבלה.

וסופריה – חכמיה, בפני עצמם, שנאמר (שם) ויאמרו לאומים, ואין
 לאום אלא מלכות כשהיא לבדה, שנאמר (בראשית כה כג) ואלאום
 מלאום יאמין, והכוונה שמלכות אחת תחזק ממלכות שניה.
 שואלת הגמרא: ומי אימא – האם יש ערבוביא קמי – לפניו הקדוש
 ברוך הוא, והלא הוא רואה את כל אחד ואחד בסקירה אחת,
 ומדוע נעבם מלהכנס יחד. משיבה הגמרא: אכן כלפי הקב"ה אין
 שייך ערבוב, אלא אמר להם כך כי חייב דלא לערבבו איהו [בחד
 החד] – זה עם זה, דלשמעו מאי דאמר להו, כי הערבוב יגרם להם
 שיתבלבלו ויסתמו טענותיהם.
 [מיד] נכנסה לפניו מלכות רומי תחלה. מבררת הגמרא: מאי טעמא
 היא תחילה. משיבה הגמרא: משום דחשיבא מבין האומות. מבררת
 הגמרא: ומגן? – ומגן? דחשיבא. משיבה הגמרא: דכתבי (דניאל ז ג)
 לגבי פתרון חלומו של דניאל על ארבעת החיות שמרמזות על
 ארבעת המלכויות שעתידידות לשלוט בעולם, כן אמר, חיותא
 רביעיתא מלכו רביעאה תהא בארעא, די תשא מן כל מלכותא,
 ותאכל כל ארעא, ותרושנה (ותרוקנה) [ותדקנה] – כה אמר
 המלאך שפתר לי את החלום, החיה הרביעית תרמוז על המלכות
 הרביעית שתשלוט בארץ, שתהיה משונה מכל המלכויות,
 ותחריב את כל הארץ, ותרוש ותשוק אותה, ואמר רבי יוחנן, זו
 מלכות רומי תיבת ו-הרשעה, שטבעה ו-ששמעה ו-אזא בכל
 העולם. מבררת הגמרא: ומגן לן דמאן דחשיב ציל ברישא – ומגן
 לנו שמי שחשוב הוא נכנס ראשון. משיבה הגמרא: דריב חסדא,
 דאמר רב חסדא, כשדנים מלך נכנס תחלה לדון, שנאמר
 (מלכים א' טו) בפסוק שאמר שלמה המלך שהתפלל בחנוכת בית
 המקדש, ויהיו דברי אלה אשר התחננתי לפני ה' קרבים אל ה'
 אלהינו ויקם וילילה, לעשות משפט עבדי ומשפט עמו ישראל וגו',
 ומוכח שמשפט המלך קודם, שהרי שלמה המלך הזכיר קודם את
 משפטו באומרו לעשות משפט עבדו, כלומר את משפטו, ואחר
 כך אמר ומשפט עמו ישראל. מבררת הגמרא: ומעמא מאי שנכנס
 לדון קודם. משיבה הגמרא: ואצטרי, משום דלא אורה ארעא
 למיתב מלכא מאברא – שאין זה דרך ארץ להושיב את המלך
 מבחוץ להמתין עד שיגמר דינם. ואצטרי אימא, משום שדנים את
 המלך מקמי דליפוש חרון אף – לפני שירבה חרון אפו של הקב"ה
 מחמת פשעי הציבור, שאם ידון את המלך אחריהם, יעניש אותו
 על כל עוונותיו מחמת החרון.
 הגמרא חוזרת לדון האומות: אמר להם הקדוש ברוך הוא למלכות
 רומי, במאי עסקתם שעבורו מגיע לכם שכר. אומרים לפניו, רבנו
 של עולם, הרבה נשירים נשננו, הרבה מלחמות עשינו, וכולם לא עשינו אלא
 בשביל ישראל, וכולם לא עשינו אלא בשביל ישראל כדי
 שיתעסקו בתורה, שעל ידי שימצאו בשווקים אפשרות להשתכר,
 וימצאו את מזונותיהם וצרכיהם ללא טרור, ויתעדנו במרחצאות,
 יהיה להם פנאי ללמוד תורה. אמר להם הקדוש ברוך הוא, שוטים
 שבעולם, כל מה שעשיתם לצורך עצמכם עשיתם, תקנתם שווקים
 בכדי להושיב בהן זונות, עשיתם מרחצאות בכדי לעדן בהן את
 עצמכם, ומה שאתם אומרים שהרבייתם כסף וזהב, אינו נכון, שהרי
 כסף וזהב שלי הוא, וכפי שנאמר (חגי ב ח) לי חספה ולי זהב, ואם
 ה' צבאות, וממשיך הקב"ה לשאול אותם, כלום יש בכם מניד
 זאת, [וכפי שנאמר בהמשך הפסוק (שעיה מג ט) שהובא לעיל מי
 בכם יניד זאת? ואין זאת אלא תורה, שנאמר (דברים ד מד) וזאת
 התורה אשר שם משה, וכוונת הקב"ה לשאלם, כלום יש בכם מי
 שעסק בתורה, מיד יצאו מלכות רומי בפחי נפש – בדאבון נפש.
 הגמרא ממשיכה לבאר את סדר הנכנסים: יצאת מלכות רומי,
 ונכנסה מלכות פרס אחריה. מבררת הגמרא: מאי טעמא. משיבה
 הגמרא: דהא חשיבא בתרה – שהרי היא החשובה שבאומות אחרי
 רומי. מבררת הגמרא: ומגן? שהיא מלכות חשובה. משיבה
 הגמרא: דכתבי (דניאל ז א) בענין החלום שראה דניאל לגבי
 המלכויות שעתידידות למלוך על העולם, ואיזו חיוא אחרי תנינא

אלו אנשים יבואו ויעידו, יבא נמרוד ויעיד באברהם שלא עבד
עבודת כוכבים, על אף שהכריחו לעבוד עבודת כוכבים. יבא לכן
ויעיד בעקב שלא נחשד על הול, על אף השנים המרובות שרר
אצלו. תבא אשת פוטפרע ויעיד ביוסף שלא נחשד על העבירה,
ולא שכב עמה על אף פתויה. יבא נבוכד נצר ויעיד בפנינה מישאל
ועוריה שלא השתחוו לצלם על אף גזירתו, יבא דרוש ויעיד בךנאל
שלא ביטל את התפלה על אף גזירתו. יבא בלדד השוהי וצופר
הנעמתי ואלופו התימני (ואליהו בן ברכאל תבזי) שהיו נביאי
אומות העולם וידעו את עניני ישראל, ויעידו בהם בישראל שקיימו
את כל התורה בולה. וענין זה שמאומות העולם עצמן יבואו עדים
ויעידו בישראל, יש ללמוד ממה שנאמר (שעשה מג ט) 'תגנו עידיהם
ויצדקו וישמעו ויאמרו אמת'.
הגמרא מביאה את תשובת הגוים לאחר שגדחו כל טענותיהם:
אמרו הגוים לפניו – לפני הקב"ה, רבנו של עולם, תנה לנו מראש
ונעשה. תן לנו אפשרות לקיים את התורה מעתה. אמר להן
הקדוש ברוך הוא, שומים שעעולם, מי שפירח בערב שבת, כלומר
בעולם הזה הדומה לערב שבת, יאכל וי-יקבל שכרו בשבת –
בעולם הבא, אבל מי שלא מרח בערב שבת, מרחיק יאכל בשבת,
אלא, אף על פי כן, מצוה קלה יש לי וסובה שמה, לבו ועשו אותה.
שואלת הגמרא: ומי מצית אמרת קבי – וכי יכולים לומר שהקב"ה
נותן לאומות העולם אפשרות לעתיד לבוא לקיים מצוה, והא אמר
רבי הושע בן לוי, מאי דכתיב (דברים יא) 'אשר אנכי מצוה היום
לעשותם, מפסוק זה יש לדרוש, 'היום' – בעולם הזה, יש אפשרות
'לעשותם' – את המצוות, ולא 'למחר' – בעולם הבא, 'לעשותם',
שבעולם הבא אין אפשרות לעשותן עוד. ועוד יש לדרוש, 'היום'
לעשותם, ולא 'היום' ליטול שבת, שקבלת שבת על המצוות היא רק
בעולם הבא ולא בעולם הזה. וכיצד ניתנת לאומות העולם
הזדמנות לעתיד לבוא לעשות את המצוה. משיבה הגמרא: אלא
מכיון שאין הקדוש ברוך הוא פא במרוגא ובעלילה עם ברייתו,
הרי הוא נותן להם הזדמנות נוספת לקיים את התורה.
מבררת הגמרא: ואמאי קרי ליה – מדוע קורא למצות סוכה 'מצוה
קלה'. משיבה הגמרא: משום דלית ביה חסרון פים – משום שאיננה
מצוה שצריך לחסר ממנו כדי לקיימה.
מיד כל אחד ואחד מהגוים נוטל והולך ועושה כוכה בראש גגו,
והקדוש ברוך הוא מקדיר עליהם חמה – גורם לשמש לנזק ולבזקע
את הרקיע ולחמם חום גדול בתקופת תמוז, וכל אחד ואחד
מהגוים, מכעס כסוכתו ויוצא, שנאמר (תהלים א) 'בנתקה את
מוסרותימו ונשליכה ממנו עבותימו', והפסוק עוסק במרידת הגוים
בהקב"ה, וכפי שנאמר לפני כן (שם א-כ) 'למה רגשו גוים ולאמיים
יהגו ריק. יתיצבו מלכי ארץ ורוזנים נוסדו יחד על ה' ועל משיחו'.
והיינו שהגוים רוצים לנתק את עצמם מעול מצות סוכה שניתנה
להם.
שואלת הגמרא: וכי הקב"ה מקדיר עליהם חמה, והא אמרת שאין
הקדוש ברוך הוא פא במרוגא עם ברייתו, וכיצד הוא גורם להם
לאבד את המצוה ולהענש. מתרצת הגמרא: משום דישאל נמי
זימני

לומר שאף על פי שקיימין אותן אין מקבלין עליהם שבת, ונמצא
שמה שהתיר להם אין זה לטובתם. מקשה הגמרא: ולא יקבלו
שבת אם יקיימו שבע מצוות אלו, והתניא בברייתא, היה רבי מאיר
אומר, מנן שאפילו עובד כוכבים ועוסק בתורה שהוא כבדן גדול,
תלמוד לומר 'אשר יעשה אותם האדם וחי בהם' (ויקרא יח ה), והנה
בהנים ליום וישראלים לא נאמר, אלא 'האדם', הא למדת מפסוק זה,
שאפילו עובד כוכבים ועוסק בתורה חרי הוא כבדן גדול, וכיצד
אפשר לומר שאינם מקבלים על כך שבת. מתרצת הגמרא: אלא
לומר לה, שאין מקבלין עליהם שבת במצוה ועושה – כמי שמחוייב
לעשות דבר זה ועושהו, אלא מקבלים שבת כמי שאינו מצוה
ועושה, דאמר רבי חנינא, גדול המצוה ועושה, יותר משאינו מצוה
ועושה.
לאחר שנדחתה טענת הגוים שלא קיימו את התורה מכיון שלא
כפו עליהם, ממשיכים הגוים וטוענים טענה אחרת: אלא כך]
אמרים [העובדי כוכבים] לפני [הקדוש ברוך הוא, רבנו של עולם,
ישראל שקבליה תיבן קיימה, ומדוע הם ראוים לשבת. אמר להם
הקדוש ברוך הוא לגוים, אני מעיד בהם ו-בבני ישראל שקיימו את
התורה [בולה]. אמרים לפני הגוים, רבנו של עולם, כלום יש אב
שמעיר על כגו, הרי קרובים פסולים לעדות, ואתה הנך אביהם של
בני ישראל, דכתיב (שמות כב ד) 'כני בכורי ישראל', ואיך יכול
להעיד עליהם. אמר להם הקדוש ברוך הוא, שמים וארץ ויעידו בהם
שקיימו את התורה בולה, אמרים לפני הגוים, רבנו של עולם,
שמים ונועין בעדותן ועדותם פסולה, שנאמר (ירמיה לג כה) 'כה
אמר ה' אם לא בריתי יוםם ולילה חוקת שמים וארץ לא שמת',
והיינו שקיום השמים והארץ הוא בזכות שישאל מקיימים את
התורה.
הגמרא מביאה דרשה נוספת שקיום מעשה בראשית תלוי בקבלת
התורה: [דאמר] [ואמר] רבי שמעון בן לקיש, מאי דכתיב – מהו
שנאמר (בראשית א לא) 'ויהי ערב ויהי בקר יום הששי', ולא נכתב 'יום
שישי' בלא ה"א, הרי זה מלמד שהתנה הקדוש ברוך הוא עם מעשה
בראשית, ואמר, אם ישראל מקבלין את התורה ביום השישי בסיון
שעתידי ישראל לקבל בו את התורה, מוקב ותהיו אתם קיימים,
ואם לאו, אני אחזיר אתכם לתוהו ובוהו כפי שהייתם קודם
הבריאה.
דרשה נוספת בענין זה: [והיינו דאמר] [ואמר] חזקיה, מאי דכתיב
(תהלים עט) 'משמים השמעת דין, ארץ יראה ושמעה', פסוק זה עוסק
במתן תורה, שבשעה שהשמיע הקב"ה משמים את דיני התורה
הארץ יראה ושמעה, וקשה, אם הארץ יראה למה היא שקמה, ואם
שקמה למה יראה, אלא שבתחלה יראה שמה לא יקבלו ישראל את
התורה ותחזור לתוהו ובוהו, כפי שהתנה עמה הקב"ה בשעה
שבראה, ולכפוף כשאמרו 'נעשה ונשמע' שקמה.
מדרשות אלו אנו למדים שקיום השמים והארץ תלוי בקבלת
ישראל את התורה, ולכן טענו אומות העולם שהשמים והארץ
אינם כשרים להעיד על כך, כיון שהם נוגעים בדבר.
אמר להם הקדוש ברוך הוא לאומות העולם, מכם – אנשים
מבינים יבאו ויעידו בהן בישראל שקיימו את התורה בולה. ומפרש

המשך ביאור למסכת עבודה זרה ליום שישי עמ' א

לעמוד בפני זעם הקב"ה, ומה שנאמר 'אל זועם בכל יום' הכוונה
שהקב"ה זועם על עוונות הציבור, ולכן יכולים לעמוד לפניו.
הגמרא ממשיכה בביאור הפסוק בתהלים: תגו רגנן, אל זועם בכל
יום, וכמה זעמו של הקב"ה רגע, וכמה הוא שיעור רגע, אחת
מחמש ריבוא ושלישית אלפים ושמונה מאות וארבעים ושמונה בשעה,
זו היא רגע, ואין כל בריה יכולה לזמן ולדעת מתי היא אותה רגע,
חוץ מכלעם הרשע, דכתיב ביה (במדבר כד טז)

שהקב"ה ממית אף צדיקים גמורים. מתרצת הגמרא: היום נמי, כיון
שקנה בידם למחות על העוונות שנעשו ולא מיחו, הוו להו ו-הרי
הם) בצדיקים שאין גמורים, ולכן נענשים.
סתירה נוספת בפסוקים בענין הנגהת הקב"ה: רב שפא רמי, כתיב
(תהלים א) 'אל זועם בכל יום', וכתב (תהלים א) 'לפני זעמו מי יצמוד',
וקשה, הרי זועם בכל יום ומכל מקום אנו עומדים לפניו.
מתרצת הגמרא: לא קשיא, כאן בתיב כאן בצבור – כשהקב"ה
זועם על יחיד אין מי שיכול לעמוד לפני זעמו, אך ציבור יכולים

עבודה זרה. לפני אידיהן - פרק ראשון דף ג עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזלץ) רנא
רש"י תוספות

לומר שאם מפיין ב' - התרה זו לא טובתם היא, אלא שאין מצווין לקיימן, ואם יקיימו לא יקבלו שכר. אם לא ברית יומם ולילה - אם לא ברית שכתבתי שתהא נודחת יומם ולילה, והיינו תורה דכתיב (יהושע א): "והגית בי יומם ולילה", וכתיב (דברים כח): "אלה דברי הברית". ח' דחששי - יתירה, וכתבה בסוף מעשה בראשית לדרשה זו, ודכי משמע:

ויהי ערב ויהי בקר יום הששי של ששה בסיסין
שעתידין ישראל לקבל התורה. השמעת דין -
מתן תורה. בתחלה יראה - שמא לא יקבלו
ישראל התורה, ותחזור הארץ לתדור ובוהו.
ולבסוף - כשקבלוהו ב"עשה ושמע", שקטה.
נמרוד - השליך את אברהם אבינו באור כשדים
על שלא קיבל עליו לעבוד עבודה זרה שנאסרה
לנו, ונחיתו, ואברהם בן נח הוא, שלא היה בשעת
מתן תורה. ועל שם כך נקרא אמרפיל ב"ביצר
מערבין" (עירובין ג, א): שאמר והפיל אברהם
בכבשן האש. שלא נחשד על הגול - דכתיב:
"מה מצאת מכל כלי ביתך", אפילו סכין אפילו
המנעק אפילו מחט, והחתן הדר בבית חמו
עשרים שנה כשירצא אינו נוטל עמו כלי קטן?
ובני נח נעטו על הגול, ויעקב קיים, ביוסף שלא
נחשד על העבירה - אשת איש נאסרה לבני נח.
דכתיב: "ודבק באשתו" - ולא באשת חבירו
(סנהדרין נח, א), ויוסף קיים. ואליהו בן ברכאל
- לא גרסין, דישאל וזהו, כדמפרשין בבבא
בבא בתרא ב"השוחטין", (טו, ב), בערב שבת -
בעולם הזה, היום לעשותם - בעולם הזה. ולא
למחר - דאנו יכול לעשותם לעולם הבא.
בסריגא = בעלילה. בראש נגו - רוב השמיטות
על הגנות, שאין גגותיהן משופעין. מקדיד =
ולשון נוקב, כלומר מנקבת בכח חום גדול. כמו
"מקדידן בהרים" דעירובין (נח, א), ענין נקב
וחתך. בתקופת תמוז - שהנחת ומושבת עד
שלשה חודשים, עד יום תקופת תשרי הוא
תקופת תמוז. ננתקה את מוסרתינו - "על ה'
ועל משיח" קאמר לעתיד לבא, כדכתיב: "למה
רגשו גוים ולאומים ידגו ריק", כלומר ננתקה
מצות סוכה שהטילו עלינו.

דמשכא

לומר, שאף על פי ששקיימין אותן - אין מקבלין
עליהם שכר. - ולא? והתניא, היה רבי מאיר אומר:
מנן שאפילו גוי ועוסק בתורה שהוא ככהן גדול?
תלמוד לומר: "אשר יעשה אתם האדם וחי בהם",
בהנים ליום וישראלים לא נאמר, אלא "האדם",
הא למדת, שאפילו גוי ועוסק בתורה - הרי הוא
ככהן גדול! אלא לומר לך, שאין מקבלין עליהם
שכר במצווה ועושה אלא כמי שאינו מצווה ועושה,
דאמר רבי חנינא: גדול המצווה ועושה יותר משאינו
מצווה ועושה. אלא כך אומרים הגוים לפני הקדוש
ברוך הוא: רבנו של עולם, ישראל שקיבלוהו היכן
קיימיה? אמר להם הקדוש ברוך הוא: אני מעיד בהם
שקיימו את התורה פולה. אומרים לפניו: רבנו של
עולם, כלום יש אב שמעיד על בנו? דכתיב: "בני
בכו"י ישראל! אומר להם הקדוש ברוך הוא: שמים
וארץ ועידו בהם שקיימו את התורה פולה. אומרים
לפניו: רבנו של עולם, שמים וארץ נוגעין בעדותן,
שנאמר: "אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים
וארץ לא שמתי", (דאמר) [ואמר] רבי שמעון בן
לקיש, מאי דכתיב: "ויהי ערב ויהי בקר יום הששי"?
מלמד שהתנה הקדוש ברוך הוא עם מעשה בראשית,
ואמר: אם ישראל מקבלין את תורתו - מוטב, ואם
לא - אני אחזיר אתכם לתוהו ובוהו; והיינו דאמר
חזקיה: מאי דכתיב: "משמים השמעת דין ארץ וראה
ושקטה"? אם וראה למה שקטה, ואם שקטה למה
יראה? אלא בתחלה יראה ולבסוף שקטה. אומר להם

הקדוש ברוך הוא: מכם יבאו ויעידו בהן בישראל שקיימו את התורה פולה: יבא נמרוד
ויעיד באברהם שלא עבד עבודה זרה, יבא לכן ויעיד ביעקב שלא נחשד על הגול, תבא
אשת פוטמפרע ויעיד ביוסף שלא נחשד על העבירה, יבא נבוכדנצר ויעיד בחנניה מישאל
ועזריה שלא השתחוו לצלם, יבא דרוש ויעיד בדניאל שלא ביטל את התפילה, יבא בלדד
השוחי וצופר הנעמתי ואליפו התימני ואליהו בן ברכאל הבווי ויעידו בהם בישראל שקיימו
את כל התורה פולה, שנאמר: "יתנו עדיהם ויצדקו". אומר לפניו: רבנו של עולם, תנה לנו
מראש ונעשה. אומר לכן הקדוש ברוך הוא: שומים שבעולם, מי שפטר בערב שבת יאכל
בשבת, מי שלא טרח בערב שבת מהיכן יאכל בשבת? אלא אף על פי כן, מצוה קלה יש
לי וסופה שמה, לבו ועשו אותה. וכו' מצית אמרת הכי? והא אומר רבי יהושע בן לוי, מאי
דכתיב: "אשר אנכי מצוה היום"? היום לעשותם - ולא למחר לעשותם, היום לעשותם -
ולא היום ליטול שכר! אלא, שאין הקדוש ברוך הוא בא במרוגא עם בריותיו, ואמאי קרי
ליה "מצוה קלה"? משום דלית ביה חסרון פים. מיד כל אחד ואחד נוטל והולך ועושה
סוכה בראש גגו, והקדוש ברוך הוא מקדיד עליהם חמה בתקופת תמוז, וכל אחד ואחד
מבעט בסופתו ויוצא, שנאמר: "ננתקה את מוסרותינו ונשליכה ממונו עבתינו". מקדיד?
והא אמרת: אין הקדוש ברוך הוא בא במרוגא עם בריותיו! - משום דישאל נמי יומי

דמשכא

כהנים ולוים וישראלים לא נאמר אלא האדם - משמע הכא גוים נמי קריין "אדם".
ותימה: דהא אמר בעלמא (בבא מציעא קיד, ב) דאין קריי גוים מטמאין באהל
משום דכתיב: "אדם כי ימות באהל", אתם קריים "אדם" דכתיב (ויחזקאל לז): "ואתן צאני
צאן מרעיתי אדם אתם", אתם קריים "אדם" ולא גוים קריין "אדם" ואומר רבינו נתן: ויש
לחלק בין "אדם" ל"האדם", ולא קשיא מהא
דכתיב גבי חיים (שם כת): "ואתה (כן) אדם ולא
אל ביד מחלק", דאנו אומר בן לקיטון "אדם"
בלשון חשיבות, אלא לגנותו בלשון ביוון ושפלות.
והא דכתיב: "ביום עלינו אדם", רוצה לומר אדם
ולא מלך, ומודיש גבי המן (מגילה יא, א), אי נמי
רוצה לומר: בקום עלינו אדם. והא דכתיב: "מה
יעשה לי אדם", רוצה לומר אדם שהוא בווי. ואם
תאמר: הא אמר בפרק "השולח" (גיטין מז, א): יש
קנין לגוי בארץ ישראל לחפור בה שחין ומערות,
שנאמר: "והארץ נתן לבני אדם" ואומר רבינו נתן:
גוים נמי מקריי "בני אדם", שרצה לומר בני אדם
הראשון. ובפרק "שור שנגח ארבעה וחמשה"
(בבא קמא לח, א) הארבות. שאפילו גוי עוסק
בתורה - פירוש: בשבע מצות שלחם, דאלו
בשאר מצות אמרינן בסנהדרין פרק "אריבע
מיתות" (נט, א): גוי העוסק בתורה חייב מיתה.
הרי הוא ככהן גדול - להכי נקט כהן גדול,
משום דכתיב: "יקרה היא מפנינים", ודרשין
(תרויות יא, א): מכאן גדול הנכנס לפני ולפנים, גבי
ממזר תלמיד חכם קודם לכהן גדול עם הארץ,
אבל גוי העוסק בתורה הוא ככהן גדול. גדול
המצוה ואינו עושה - פירוש: מפני שהוא דואר תמיד
לבטל יצרו ולקיים מצות בוראו. נוגעים
בעדותן הן - ואם תאמר: והרי ראיא גדולה
שקיימו, שהרי שמים וארץ קיימם הם! ויש לומר:
דאין חוששין בזה דראיה, דאין אב מעיד על בנו.
ועוד יש לומר: שהם קיימם ממה שקבלו, כדאמר:
אל ישראל מקבלים. ח' דחששי - יומם ולילה. לומאן
דאמר בשבעה בחדש נתנו עשרת הדברות, מאי
"יום הששי"? ויש לומר: דיומא קמא לא אמר להו
מדיי משום חולשא דאדראתא. אי נמי, היתה ראיא
לינאן בששי אלא שהוסף משה יום אחד מדרעתו.
שלא השתחוו לצלם - אומר רבינו נתן: דצלם
דנבוכדנצר לאו עבודה זרה הוא, אלא
אנדטי עשוי לכבוד המלך. ובכחי נחא דנקט גבי
אברהם שלא עבד עבודה זרה, ובחנה מישאל
ועזריה שלא השתחוו לצלם, ונחא נמי הא
דאמרין בפרק "אלו נעירות" (כתובות לג, ב):
אלמלי נגדו לחנה מישאל ועזריה פלחו לצלמא.
ואילו היה עבודה זרה ממש - חס ושלום, כי
מדרגת שורן שחייב בעולם לא היה מדרגתן
לצלם, כרבי חנינא בן תרדיון (שבועות יח, א)
ששמו ספוגין על לבו לסיר, ורבי עקיבא (ברכות
סא, ב) שסירין בשרו במסירות פיות. והיינו הא
דפריך פרק "מקום שנהגו" (פסחים ג, ב): מה ראו
חנה מישאל ועזריה שמסור עצמן לתוך כבשן
האש? פירוש: היה להם להשתחוות לצלם, כיון
שלא היה עבודה זרה ממש. ועוד ראיא מפרק
קמא דמגילה (יב, א): מפני מה נתיחייבו שונאיהם
של ישראל כליה - מפני שהשתחוו לצלם וכו'
הם לא עשו אלא לפנים. ואם היתה עבודה זרה,
היה להם למסור עצמן על קידוש השם. ולישאנא
דקרא נמי משמע הכי, דכתיב: "לאחרי לית אן

פלחין ולצלמן לית אן סגיד", משמע דהרי מלי הוו. "בא בלדד השוחי וצופר הנעמתי ואליפו התימני - אורחא דתלמודא. דבהרה מקומות לא קפיד למנות כסדר. וכו'. דהגיות והשביה
השפחה שנפדו ושנתגירו ושנתחררו" (כתובות יא, א). היום לעשותם ולא למחר לעשותם - תימה: אנשי ירחו שהיו כורכין את שמע ולא היו מפסיקין בדיהום על לבבך" (פסחים נו, א),
ולפיכך הקפידו עליהם חכמים, דמשמע: היום על לבבך ולא למחר על לבבך. ומה יש לחוש בזה, כיון שכך הוא אמת, כדמשמע הכא? ויש לומר: דהתם איכא למיטעי היום ממש וכן למחר
ממש, אבל "היום לעשותם" בקרא. דבתשלום שכר כתיב (דברים ז) "ומשלם לשונאיי", ותשלום שכר הצדיקים הוא לעולם הבא.

ומניחין תפילין בראשיתו וציצית בגדיהן וכו' עד נגתה את מוסרותינו - בירושלמי
בפרק "אין מעמידין" דרש: "נגתה את מוסרותינו" - זו מצות תפילין, ו"נשליכה
ממנו עבותותיו" - זו מצות ציצית. **אין** שחוק לפני הקדוש ברוך הוא - והא דאמרין בסוף
ה"הוב" (בבא מציעא נט, ב) אחרי ואמר נצחוני בני - אינו אלא בדיחותא בעלמא.

שניות יושב ודן - יש אומרים: כי לכך תקנו

בקדושת מוסף לומר "ממקומו הוא יפן",
כי סתם מוסף בשניות בא, ואז הוא יושב ודן, ואנו
מתפללין שיפנה מכסא דין לשבת בבסא רחמים.
ואין נראה, דלמאי דמסקינן בסמוך (עבודה זרה ה,
ב): ארשונה יושב ודן לא תבן, אלא ודאי מטבע
של תפלה כך הוא. **אם** אשכחן ירושלם תשכח
ימיני - פשטיה דקרא כך: "אם אשכחן ירושלם"
- משני שירי ה' על אדמת נבר, "תשכח ימיני"
מלגן בכורו, "תדבק לשוני לחכי" - אם ארצה
לשורר בפה, "אם לא אוכרבי".

הקוטפים מלוח על שיה - פשטיה דקרא
מיירי בעינים האוכלין העשבים
שנקראו "מלוחים", כמו: אבותינו אכלו מלוחים
אף אנו נאכל מלוחים, בפרק "האומר" בקדושין
(סו, א), "עלי שירי ה' כלומר נבר, האילנות ולק
בבית. **הכל** בידי שמים חוץ מצנים פחים -
פירוש: כל הזאורות הבאות על האדם מידי יום
יום בידי שמים, ואין אדם יכול להדריק נפשו מן
חוץ מצנים פחים, קור חום. "פחים" - כמו (תהלים
יא) "מטר על רשעים פחים", ולשון תלמוד: יפה
בלועך ניפק לקבליה פרק שני דסנהדרין (דף, ב),
שומר נפש וירחק מהם - והא דאמרין בפרק
ה"מקבל" (בבא מציעא קו, ב): "הסרי ה' ממך כל
חולי זו צנה, אלמא בידי שמים היא יש לומר
דהבי קאמר: שיתן לך מלבושים שתוכל להציל מן
הצנה. והא דאמרין ביוקרא רבה: אנטוניוס הזה
קא אויל באורחא, אמר ליה לרבי: עלי עלי, אמר
ליה: ידא רשא דתישחובי מן צנתא, אמר ליה: דא
צלותא? בתמידה, ימר דאבסח וצנתא אולא! אמר
ליה: ידא רעוא דתישחובי מן שרבא, אמר ליה:
דא ודאי צלותא. דכתיב: "ואין נסתר מלפניו",
ורבי היה מתפלל שיכסה העת בעננים להיות לו
צל, אלמא לא היה ביד אנטוניוס להציל מן
התחמו ורש לומר: דהיינו ודאי לארס שדולך אנה
ואנה כאנטוניוס לא היה בידו להסתר מן החמה.
אבל ביושב בביתו יבנה לו בית הקיץ וחדר קרה.
הא דאמרין: הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים
- התיב מיירי בנה שגור עליו בשעת יציאה, כגון
גבור או חשל, עני או עשיר, חכם או טפש. אבל
צדיק נפש - לא, כי שני דרכים נתונים לפניו,
הטוב והרע.

חידמה

ברוב קל שלו וְשֵׁט בְּשִׁמוֹנֶה עֶשֶׂר אֲלֶף עֹלָמוֹת, שְׁנָאֲמֵר: "רַכֵּב אֱלֹהִים רִבְתִּים אֲלֵפֵי שְׁנָאֵן", אֵל תִּקְרֵי "שְׁנָאֵן" אֵלָּא "שְׁאִינֵן". וְאִיבְעִית
אִימָא: וְיֹשֵׁב וְשִׁמְעָה שִׁירָה מִפִּי חַיּוֹת, שְׁנָאֲמֵר: "יֹוֹמָם יִצְחָה ה' חֲסִדוֹ וּבִלְיִלָה שִׁירָה עִמּוֹ". אֲמֹר רַבִּי לְוִי: כָּל הַפּוֹסֵק מִדְּבַרֵי תוֹרָה
וְעוֹסֵק בְּדְבָרֵי שִׁיחָה - מֵאֲכִילֵין לוֹ חֲפָלִי רַחֲמִים, שְׁנָאֲמֵר: "הַקִּטְפִּים מִלּוֹחַ עָלֵי שִׁיחַ וְשִׁירֵשׁ רַחֲמִים לַחֲמִם". אֲמֹר רִישׁ לְקִישׁ: כָּל הָעוֹסֵק
בַּתּוֹרָה בְּלִילָה - תִּקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מוֹשֶׁךְ עָלָיו חוֹט שֶׁל חֶסֶד בְּיוֹם, שְׁנָאֲמֵר: "יֹוֹמָם יִצְחָה ה' חֲסִדוֹ וּבִלְיִלָה שִׁירָה עִמּוֹ", מַה טַּעַם
יֹוֹמָם יִצְחָה ה' חֲסִדוֹ - מִשּׁוֹם דְּבִלְיִלָה שִׁירָה עִמּוֹ. אִיבָא דְאֲמָרִי, אֲמֹר רִישׁ לְקִישׁ: כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה בְּעוֹלָם הָיָה הַדּוּמָה לְלִילָה -
תִּקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מוֹשֶׁךְ עָלָיו חוֹט שֶׁל חֶסֶד בְּעוֹלָם הַבָּא הַדּוּמָה לְיוֹם, שְׁנָאֲמֵר: "יֹוֹמָם יִצְחָה ה' חֲסִדוֹ" וגו'. אֲמֹר רַב יְהוּדָה אֲמֵר
שְׂמוּאֵל, מֵאִי דְכִתְבִּי: "וְתַעֲשֶׂה אֲדָם בְּדָגֵי הַיָּם כְּרֶמֶשׂ לֹא מִשָּׁל בּוֹ"; לָמָּה נִמְשָׁלוּ בְּנֵי אָדָם בְּדָגֵי הַיָּם? לֹאֲמַר לָךְ: מַה דְּגִים שְׂבִיִּים -
כִּיֹּן שְׂעוּלִין לִיבְשָׁה מִיָּד מָתִים, אֵף בְּנֵי אָדָם - כִּיֹּן שְׂפּוֹרְשִׁין מִדְּבַרֵי תוֹרָה וְיִמְן הַמְּצוֹת מִיָּד מָתִים. דְּבַר אַחֵר: מַה דְּגִים שְׂבִיִּים - כִּיֹּן
שְׂקִירָה עֲלֵיהֶם חֲמָה מִיָּד מָתִים, כִּד בְּנֵי אָדָם - כִּיֹּן שְׂקִירָה עֲלֵיהֶם חֲמָה מִיָּד מָתִים. אִיבְעִית אִימָא בְּעוֹלָם הָיָה, וְאִיבְעִית אִימָא
לְעוֹלָם הַבָּא: אִיבְעִית אִימָא בְּעוֹלָם הָיָה - בְּדַרְבֵּי חֲנִינָא, דְאֲמֵר רַבִּי חֲנִינָא: הַכֹּל בִּידֵי שָׁמַיִם - חוּץ מִצְנִים פְּחִים, שְׁנָאֲמֵר: "צִנִּים
פְּחִים בְּדַרְךְ עֶקֶשׁ שׁוֹמֵר נִפְשׁוֹ וְרַחֵק מֵהֶם". וְאִיבְעִית אִימָא לְעוֹלָם הַבָּא - בְּדַרְבֵּי שְׂמֵעוֹן בֶּן לְקִישׁ, דְאֲמֵר רַבִּי שְׂמֵעוֹן בֶּן לְקִישׁ: אֵין
גִּיהֶנָּם לְעֵתִיד לָבָא, אֵלָּא תִקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מוֹצִיא חֲמָה מִנְּתִיקָה וּמִקְדִּיר, רְשָׁעִים גִּידוּנִין בָּהּ וְצַדִּיקִים מִתְרַפְּאִין בָּהּ; רְשָׁעִים גִּידוּנִין

דמשכב תקופת תמוז - ואין תקופת תשרי נופלת עד לאחר החג. יושב בשמים ישחק
גבי "ננתקה את מוסרותינו" כתיב. אלא שנקשו גרים נזירים - מאיליהן מתגירין.
ואנן לא מקבלינן, דמשום גדולתן דישאל קא עבדי, דכתיב (ישעיהו נד): "מי גר אתך"
- בעניותין, "עליך יפול" - בעשירותין. ויושב ודן - כרבי יוסי, דאמר במסכת ראש
השנה: אדם נידון בכל יום, דכתיב: "דבר יום
ביומו". יושב ודן - קוצב להם מדיחין תודמן
להם פרנסתן, קרני ראמים = חיה גדולה. ביצי
כנים = מינא הוא דמתקרי ביצי כנים, ודקין הן,
והוא אינבא בלשון ארמית ובלעז לינטרייס. על
בריותיו - על עבירות שעושין בריותיו אינו
משחק אלא אותו חיים. נפולי פחלב - שמתו
כשחן קטנים. עתיק - כמו (איוב טו): "המעתיק
הרים", לשון סילוק. אלא שאינן - שני אלפים
חסידין מריבותים. יוסב ציוה - דן ון ומלמד
תורה. ובלילה שירו עמי - ובלילה נוהג שירו
(למעלה) עמי למטה. שאף דוד לא היה נמנעם
אלא כשינת חסוס, וכל הלילה מתעסק בשירות
ותושבחות ובתורה, כדאמרין בריש מסכת
ברכות (ג, ב), חוש של חסד - נותן חינו בעיני
הבריות. תפוסק מדברי תורה - שני אלפים
בתורה ופוסק על דברי שיחה בטלה. מלוח -
דברים לחלוחים, ועיקר. לשון אחר: הנכתב
בלוחות. הכל בידי שמים - מחדשות ומכאובות
הבאים לאדם, כולם על ידי גזירת שמים. חוץ
מצנים פחים - "צנים" = צנה, "פחים" = חול
הבא על ידי חום, כמו (שיר ב): "עד שיפוח
היום".

היום

אמר רב יהודה אמר רב: שְׁתֵּים עָשָׂרָה שְׁעוֹת הֵיוּ הַיּוֹם, שְׁלֹשׁ הָרֵאשׁוֹנוֹת - תִּקְדוֹשׁ בְּרוּךְ
הוּא יֹשֵׁב וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה, שְׁנִיּוֹת - יֹשֵׁב וְדָן אֶת כָּל הָעוֹלָם כּוֹלֵא, כִּיֹּן שְׂרֹאָה שְׁנֵתִיבֵיב עוֹלָם
כְּלִיָּה, עוֹמֵד מִכְּסֵּא הַדִּין וְיֹשֵׁב עַל כְּסֵּא רַחֲמִים. שְׁלִישִׁיּוֹת - יֹשֵׁב וְדָן אֶת כָּל הָעוֹלָם כּוֹלֵא
מִקְרָנֵי רַחֲמִים עַד בִּיצֵי כְנִים, רִבְעִיּוֹת - יֹשֵׁב וְשׁוֹשֵׁק עִם לוֹיָתָן, שְׁנָאֲמֵר: "לוֹיָתָן זֶה יִצְרָת
לְשָׁחַק בּוֹ"! אֲמֹר רַב נַחֲמָן בֶּר יִצְחָק: עִם בְּרִיּוֹתָיו מִשְׁחָק, וְעַל בְּרִיּוֹתָיו אִינוֹ מִשְׁחָק אֵלָּא אוֹתוֹ
הַיּוֹם בְּלִבָּר. אֲמֵר לִיה רַב אֲחָא לְרַב נַחֲמָן בֶּר יִצְחָק: מַיּוֹם שְׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אֵין שְׁחֹק
לְתִקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא. וּמַגְלָן דְּלִיפָא שְׁחֹק? אִילִימָא מִדְּכִתְבִּי: "וְיִקְרָא ה' אֱלֹהִים צְבָאוֹת בְּיוֹם
הַהוּא לִבְכִּי וּלְמִסְפָּר וּלְקִרְחָה" וגו', - דְּלָמָּא הַהוּא יִמָּא וְתוֹ לֹא! אֵלָּא דְכִתְבִּי: "אִם אֲשַׁכְּחַד
יְרֻשָּׁלַם תִּשְׁפֹּחַ יְמִינִי, תִּדְבַּק לְשׁוֹנִי לְחִכִּי אִם לֹא אֲזַכְּרֶיכִי" - דְּלָמָּא שְׂבָחָה הוּא דְלִיפָא, אָבֵל
שְׁחֹק מִיְהָא אִיבָא! - אֵלָּא מִהָא: "הַחֲשִׁיתִי מַעֲוֵלָם אַחֲרִישׁ אַתָּאפֵק" וגו'. בְּרִבְעִיּוֹת מֵאִי
עֲבִיד? יֹשֵׁב וּמִלְמֵד תִּינוּקוֹת שֶׁל בֵּית רַבִּין תּוֹרָה, שְׁנָאֲמֵר: "אֵת מִי יוֹרֵה דְעָה וְאֵת מִי יִבִּין
שְׂמוּעָה גְּמוּלָה מִחֻלָּב עֲתִיקִי מִשְׁדִּים", לָמִי יוֹרֵה דְעָה וְלָמִי יִבִּין שְׂמוּעָה? לְגְמוּלָה מִחֻלָּב וְלַעֲתִיקִי
מִשְׁדִּים. - וּמַעֲיָקְרָא מֵאֵן הוּא מִיְמָר לְהוֹ? - אִיבְעִית אִימָא: מִיטְסָרֵן. וְאִיבְעִית אִימָא: הָא
וְהָא עֲבִיד. - וּבְלִילָא מֵאִי עֲבִיד? - אִיבְעִית אִימָא: מַעֲזִין יִמָּא. וְאִיבְעִית אִימָא: רֹכֵב עַל
כְּרוֹב קַל שְׁלֹו וְשֵׁט בְּשִׁמוֹנֶה עֶשֶׂר אֲלֶף עֹלָמוֹת, שְׁנָאֲמֵר: "רַכֵּב אֱלֹהִים רִבְתִּים אֲלֵפֵי שְׁנָאֵן", אֵל תִּקְרֵי "שְׁנָאֵן" אֵלָּא "שְׁאִינֵן". וְאִיבְעִית
אִימָא: וְיֹשֵׁב וְשִׁמְעָה שִׁירָה מִפִּי חַיּוֹת, שְׁנָאֲמֵר: "יֹוֹמָם יִצְחָה ה' חֲסִדוֹ וּבִלְיִלָה שִׁירָה עִמּוֹ". אֲמֹר רַבִּי לְוִי: כָּל הַפּוֹסֵק מִדְּבַרֵי תוֹרָה
וְעוֹסֵק בְּדְבָרֵי שִׁיחָה - מֵאֲכִילֵין לוֹ חֲפָלִי רַחֲמִים, שְׁנָאֲמֵר: "הַקִּטְפִּים מִלּוֹחַ עָלֵי שִׁיחַ וְשִׁירֵשׁ רַחֲמִים לַחֲמִים". אֲמֹר רִישׁ לְקִישׁ: כָּל הָעוֹסֵק
בַּתּוֹרָה בְּלִילָה - תִּקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מוֹשֶׁךְ עָלָיו חוֹט שֶׁל חֶסֶד בְּיוֹם, שְׁנָאֲמֵר: "יֹוֹמָם יִצְחָה ה' חֲסִדוֹ וּבִלְיִלָה שִׁירָה עִמּוֹ", מַה טַּעַם
יֹוֹמָם יִצְחָה ה' חֲסִדוֹ - מִשּׁוֹם דְּבִלְיִלָה שִׁירָה עִמּוֹ. אִיבָא דְאֲמָרִי, אֲמֹר רִישׁ לְקִישׁ: כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה בְּעוֹלָם הָיָה הַדּוּמָה לְלִילָה -
תִּקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מוֹשֶׁךְ עָלָיו חוֹט שֶׁל חֶסֶד בְּעוֹלָם הַבָּא הַדּוּמָה לְיוֹם, שְׁנָאֲמֵר: "יֹוֹמָם יִצְחָה ה' חֲסִדוֹ" וגו'. אֲמֹר רַב יְהוּדָה אֲמֵר
שְׂמוּאֵל, מֵאִי דְכִתְבִּי: "וְתַעֲשֶׂה אֲדָם בְּדָגֵי הַיָּם כְּרֶמֶשׂ לֹא מִשָּׁל בּוֹ"; לָמָּה נִמְשָׁלוּ בְּנֵי אָדָם בְּדָגֵי הַיָּם? לֹאֲמַר לָךְ: מַה דְּגִים שְׂבִיִּים -
כִּיֹּן שְׂעוּלִין לִיבְשָׁה מִיָּד מָתִים, אֵף בְּנֵי אָדָם - כִּיֹּן שְׂפּוֹרְשִׁין מִדְּבַרֵי תוֹרָה וְיִמְן הַמְּצוֹת מִיָּד מָתִים. דְּבַר אַחֵר: מַה דְּגִים שְׂבִיִּים - כִּיֹּן
שְׂקִירָה עֲלֵיהֶם חֲמָה מִיָּד מָתִים, כִּד בְּנֵי אָדָם - כִּיֹּן שְׂקִירָה עֲלֵיהֶם חֲמָה מִיָּד מָתִים. אִיבְעִית אִימָא בְּעוֹלָם הָיָה, וְאִיבְעִית אִימָא
לְעוֹלָם הַבָּא: אִיבְעִית אִימָא בְּעוֹלָם הָיָה - בְּדַרְבֵּי חֲנִינָא, דְאֲמֵר רַבִּי חֲנִינָא: הַכֹּל בִּידֵי שָׁמַיִם - חוּץ מִצְנִים פְּחִים, שְׁנָאֲמֵר: "צִנִּים
פְּחִים בְּדַרְךְ עֶקֶשׁ שׁוֹמֵר נִפְשׁוֹ וְרַחֵק מֵהֶם". וְאִיבְעִית אִימָא לְעוֹלָם הַבָּא - בְּדַרְבֵּי שְׂמֵעוֹן בֶּן לְקִישׁ, דְאֲמֵר רַבִּי שְׂמֵעוֹן בֶּן לְקִישׁ: אֵין
גִּיהֶנָּם לְעֵתִיד לָבָא, אֵלָּא תִקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מוֹצִיא חֲמָה מִנְּתִיקָה וּמִקְדִּיר, רְשָׁעִים גִּידוּנִין בָּהּ וְצַדִּיקִים מִתְרַפְּאִין בָּהּ; רְשָׁעִים גִּידוּנִין

על ראש שמחתי, שמפסוק זה יש ללמוד שהקב"ה זוכר את חורבן
ירושלים, ומתאבל עליה. דוחה הגמרא: דלמא שפחה הוא דליבא
אבל שחוק מיהא איבא – שמא הכוונה שאין הקב"ה שוכח את
החורבן אך יש לפניו שחוק. אלא יש להוכיח מהא – מפסוק זה
שנאמר בנוגע לחורבן 'החשיתי מעולם אחרש אהאפק' וגו' (ישעיה
מב טז) ופירוש 'החשיתי' הוא 'שתקתי', והיינו שהקב"ה אומר, מימם
רבים שתקתי והחרשתי והתאפקתי על חורבן הבית. וממה שנאמר
'החשיתי מעולם', יש ללמוד שמזמן החורבן שותק הקב"ה מכל
שחוק.
הגמרא חוזרת לשאלת רב אחא: מעתה קשה, מאחר שאין הקב"ה
משחק לאחר חורבן בית המקדש, ברביעיות מאי עבדי – מה הוא
עושה בשעה הרביעית שהיה רגיל לשחק בה עם הלוי. אלא
יושב ומלמד תינוקות של בית רבן שמתו בעודם קטנים, תורה.
שנאמר (ישעיה כח ט) 'את מי יורה דעה ואת מי יבין שמועה, נמולי'
מחלב עתיקי משדדים, ויש לדרוש, למי יורה וילמד הקב"ה דעה,
ולמי יבין ויסביר שמועה, דהיינו את התורה, לנמולי מחלב ולעתיקי
משדדים – לקטנים שנגמלו מיניקת החלב והועתקו ועזבו את שדי
אמם. שואלת הגמרא: ונפקרא מאן הוה מינמר להו – ובראשונה,
קודם שחבר בית המקדש והיה הקב"ה משחק עם הלוי. בשעה
רביעית, מי היה מלמד את התינוקות תורה. משיבה הגמרא:
איבעית אימא שאו לימדם המלאך מיטטרון. ואיבעית אימא הא
והא עבדי – היה הקב"ה עושה בשעה הרביעית את שני הדברים,
משחק עם הלוי. ומלמד תינוקות של בית רבן.
הגמרא מבררת את סדר לילו של הקב"ה: ובליליא מאי עבדי
הקב"ה. משיבה הגמרא: איבעית אימא מעין מה שעושה בליליא,
שבשלש שעות ראשונות עוסק בתורה, בשניות דן את העולם,
בשלישיות ון את העולם, וברביעיות משחק עם הלוי. ואיבעית
אימא, רובב על כרוב קל שלו ושמ בשמונה עשר אלף עולמות,
שנאמר (תהלים סח יח) 'רובב אלהים רבותים אלפי שאן, רבותים
היינו עשרים אלף, שהם שתי רבבות, אל תקרי שנאן' אלא 'שאן',
דהיינו שני אלפים מתוך העשרים אלף אינם, אלא יש שמונה עשר
אלף בלבד, והפסוק מלמד שהקב"ה שט בשמונה עשר אלף
עולמות אלו. ואיבעית אימא יושב ושומע שירה מפי חיות, שנאמר
(תהלים מב ט) 'יוסף יצא ה' חסדו וכלילה שירו עמי, ויש לדרוש,
שדוד המלך אומר שביום הקב"ה דן ון ומלמד תורה, וכלילה הוא
מתעסק יחד עמו בשירה.
להלן תביא הגמרא מאמרים בענין תלמוד תורה: אמר רבי לוי, כל
הפוסק מדברי תורה ועוסק בדברי שיחה בטלה, מאבילין לו חמלי
רתמים ו-עץ רותם, שהם חמשים ביותר, שנאמר (איוב ל ד) 'תקופים
מלוח עלי שית, ושורש רתמים לחמם'. ויש לדרוש שהקופים
ומפסיקים מ'לוח', דהיינו מהתורה שנכתבה בלוחות, 'עלי שיח',
כלומר כדי לשוחח בדברים בטלים, עונשם יהיה 'שורש רתמים
לחמם', כלומר שיאכילו אותם שורש רתמים.
אמר ריש לקיש, כל העוסק בתורה בלילה, הקדוש ברוך הוא מושך
עליו חוט של חסד ביום, כלומר נותן את חינו בעיני הבריות ביום,
שנאמר (תהלים מב ט) 'יוסף יצא ה' חסדו וכלילה שירו עמי, ויש
לדרוש, מה פועם 'יוסף יצא ה' חסדו', שהקב"ה ימשוך עליו חוט
של חסד ביום, משום ד'כלילה שירו עמי', שעסק בלילה בדברי
תורה הנקראים שירה.
איבא דאמרי כך אמר ריש לקיש, כל העוסק בתורה בעולם הזה
הדומה ללילה, הקדוש ברוך הוא מושך עליו חוט של חסד בעולם
הבא הדומה ליום, שיהיה לו שם טוב וחסד, שנאמר 'יוסף יצא ה'
חסדו' וגו', מה טעם 'יוסף יצא ה' חסדו', שימשוך עליו חוט של
חסד בעולם הבא הדומה ליום, משום ד'כלילה שירו עמי', שעסק
בדברי תורה בעולם הזה הדומה ללילה.
אמר רב יהודה אמר שמואל, מאי דכתיב (תהלים קא יד) 'ותעשה אדם
כדני הים כרמש לא מושל בו, למה נמשלו בני אדם כדני הים, לומר
לך, מה דגים שבים ביון שעליו לנבשה מיד מתים, אף בני

המשכא להו תקופת תמוז עד חמא – לפעמים תקופת תמוז, דהיינו
הקיץ, מתמשכת עד חג הסוכות, והו' להו צערא – ויש להם צער
מהשיבה בסוכה ומכל מקום יושבים בה. ומכיון שכן אין בטענה
זו עלילה על הגרים דוקא.
מקשה הגמרא: והאמר רבא, מצטער פטור מן הסוכה. ואם כן גם
ישראל כשיש להם צער אינם מקיימים מצות סוכה, ומדי הטענה
על אומות העולם. מתרצת הגמרא: נהי –אמת היא דפטור
המצטער מהסוכה. בעומי מי מבעמי – וכי ישראל מבעמי
בסוכתם כשיוצאים ממנה מפני הצער. והטענה על אומות העולם
היא מדוע בעטו בה כשנפטרו ממנה.
מיד הקדוש ברוך הוא יושב ומשחק עליהן. שנאמר (תהלים ד ד) 'יושב
בשמים ישחק' וגו'.
אמר רבי יצחק, אין שחוק לפני הקדוש ברוך הוא אלא אותו היום
בלבד שבו בועטים אומות העולם במצוה היחידה שניתנה להם.
דנה נוספת בענין שחוק לפני הקדוש ברוך הוא: איבא דמתני ו-יש
ששנו להא דרבי יצחק אהא – על ברייתא זו, דתניא, רבי יוסי אומר,
לעתידי לבא באין עובדי בוכבים ומתניין.
הגמרא מפסיקה את דברי הברייתא כדי לברר את דבריה. שואלת
הגמרא: ומי מקבילין מיניהו – מהם? גרים לעתידי לבוא, ותניא
בברייתא, אין מקבילין גרים לימות המשיח, כיצא בו לא קבלי גרים
לא בימי דוד ולא בימי שלמה, לפי שלא באו להתגיר לשם שמים
אלא מחמת גדולת ישראל. משיבה הגמרא: אלא שגישו גרים
גירויים – שנגורו במצומם להתגיר אף שלא קבלום.
הגמרא חוזרת לדברי הברייתא: ומניחין תפילין בראשיהן, תפילין
בזרועותיהם, ציצית בבגדיהם, מוזהב בפתחיהם, כישראל, בין
שיואין מלחמת גוג ומגוג, אומר להן הקב"ה לוגו ומגוג, על מה
באתם למלחמה, אומרים לו גוג ומגוג, באנו למלחמה 'על ה' ועל
משיחו', וכפי שנאמר (ס ב א-א) 'למה רגשו גוים ולאומים יהנו ריב
וגו'. ויתצבו מלכי ארץ ורוזנים נוסדו יחד על ה' ועל משיחו, וכל
אחד מהגרים כשעומע זאת מתנייא להשתייך לכלל ישראל
ומנתק מצותו והולך וחוזר לסורו, שנאמר בהמשך המזמור (ס ב א)
'נתתה את מוסדותימו וגו'. ונשליכה ממנו עבתימו, והקדוש ברוך
הוא יושב ומשחק, שנאמר (ס ב ד) 'יושב בשמים ישחק וגו'. ה' ילעג
למו, ועל כך אמר רבי יצחק, אין לו להקדוש ברוך הוא שחוק אלא
אותו היום בלבד.
מקשה הגמרא: איני – האם אכן אין שחוק לפני הקב"ה אלא יום
אחד, והאמר רב יהודה אמר רב, שמים עשרה שעות הוי היום,
שלש שעות הראשונות הקדוש ברוך הוא יושב ועוסק בתורה, שלש
שעות שניות הקדוש ברוך הוא יושב ודן את כל העולם כולו, בין
שיואין שנתתיב העולם בליה מחמת העוונות, עומד מבטא דרין
יושב על כסא רחמים, שלש שעות שלישיות יושב ון את כל העולם
כולו – קוצב לכל בריות העולם מהיכן תודמן להם פרוסתם, מפרגי
ראמים שהיא החיה הגדולה ביותר, עד ביצי כנים שהם בעלי
החיים הקטנים ביותר, שלש שעות רביעיות יושב ומשחק עם הוהן,
שנאמר (תהלים קד כב) 'לוי וזה יצרת לשחק בו'. הרי שהקב"ה משחק
בכל יום, ולא כפי שאמר רבי יצחק. מתרצת הגמרא: אמר רב נחמן
בר יצחק, עם בריותי משחק בכל יום, ועל העבירות שעושים
בריותי אינו משחק אלא אותו היום בלבד.
הגמרא מביאה את שאלת רב אחא: אמר ליה רב אחא לרב נחמן
בר יצחק, מיום שחרב בית המקדש אין שחוק להקדוש ברוך הוא.
הגמרא מפסיקה את שאלתו של רב אחא ודנה בדבריו: ומגלן
דליבא – שאין שחוק לפני הקב"ה מיום שחרב המקדש. אלא –
אם תרצה לומר מדכתיב בנבואת ישעיה על החורבן 'אמר רב נחמן
בר יצחק, ה' אלהים צבאות ביום ההוא לבכי ולמספר ולקרה' וגו',
שהקב"ה מתאבל על החורבן. יש לדחות, דלמא ההוא יומא ותו לא
– שמא רק באותו היום קרא הקב"ה צום ובכי אך לא בכל יום. אלא
נלמד דבר זה מדכתיב (תהלים קלו ה-ו) 'אם אשכחך ירושלים תשכח
מימי, תדבק לשוני לחכי אם לא אוברכ, אם לא אעלה את ירושלים

59 שְׁמַעְתִּיךָ בְּאִשְׁפָּה, אֲנִי מִצְדָּקָן לְחֻשְׁבוֹן גְּדוֹל, [שְׁנֵאמַר, אִם כְּפִירוֹ,]
60 כלומר אם יעשו מצוה מועטת כפיד של תרגוליים, לְהֵן שְׁנֵעִי –
61 אֲנִי מוֹשִׁיעַ ופודה אותם. עוד בביאור לְהֵן שְׁנֵעִי: [דָּבָר אַחֵר], בְּשִׁכְרִי
62 שְׁמִשְׁוֹעִי וְ[מִתְפַּלְלִים] לִפְנֵי, אֲנִי מוֹשִׁיעַ אוֹתָם. וְהֵינּוּ דָאֲמַר רַבִּי
63 אֲבָא, מֵאֵי דְכֻתִּיב (דְּהוֹשֵׁעַ י א) 'וְאֵנֹכִי אֶפְדֶּה, וְהִמָּה דְבָרוֹ עָלֵי כְּנֻכִּים'.
64 אֲנִי [–הַקְּבָה] אֶפְדֶּה אֶפְדֶּה בְּמִמוֹנָם שִׁנְתָּנוּ לְצִדְקָה בְּעוֹלָם הַהוּא,
65 כְּדֵי שְׁנִינֵי לְעוֹלָם הַבָּא, וְהִמָּה [–יִשְׂרָאֵל] דְּבָרוֹ עָלֵי כְּנֻכִּים וּשְׂקָרִים
66 שְׁנִינֵי מַחֲסֵר אֶת מִמוֹנָם לְרַעְתָּם. וְהָהוּא דְפִירוֹשׁ 'אִם בְּפִידוֹ לָחֵם שְׁנֵעִי,
67 שְׂרָצִיתִי לְהוֹשִׁיעֵם עַל יְדֵי שִׁתְּנֵנוּ מִמוֹנָם מֵעַט מֵעַט כְּנִיקוֹר שֶׁל
68 תְּרַגּוּלִים.

69 וְזֶה שֶׁאָמַר רַבָּא שֶׁהֻקְבָּה נִפְרַע מִיִּשְׂרָאֵל מֵעַט מֵעַט בְּעוֹלָם הַהוּא
70 כְּדֵי לְזַכּוֹתָם לְעוֹלָם הַבָּא הֵינּוּ דָאֲמַר רַב פָּפִי מְשִׁמִּיהַ דְּרַבָּא, מֵאֵי
71 דְּכֻתִּיב (דְּהוֹשֵׁעַ י טו) 'וְאֲנִי יִפְדֶּה תִּקְוָתִי וְזוֹעוֹתָם וְאֵלֵי יִתְשַׁבּוּ רַע'. אֲמַר
72 הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, אֲנִי אֶפְדֶּה, אֶפְדֶּה בְּסוֹפְרוֹי בְּעוֹלָם הַהוּא, כְּדֵי
73 שְׁתִּיזְקוּ וְזוֹעוֹתָם לְעוֹלָם הַבָּא, וְאֵלֵי יִתְשַׁבּוּ רַע, שֶׁהֵם חוֹשְׁבִים
74 שִׁסְרִיתִים כְּדֵי לְהַרְעֵם עִמָּם.

75 הַגְמָרָא מִסְפֶּרֶת מַעֲשֵׂה שָׁבוּ מִתְפַּרֵּשׁ פְּסוּק נוֹסֵף לִגְבֵי עוֹנֵשׁ
76 שֶׁמַּעֲנִישׁ הַקְּבָה: מִשְׁתַּבַּח לְהוּ רַבִּי אֲבָהוּ לִמְיָן בְּרַב סְפָרָא – רַבִּי
77 אַבְדוֹ שִׁיבַח אֶת רַב סְפָרָא לִפְנֵי הַמִּינִים, וְאָמַר לָחֵם דָּאֲדָם גְּדוֹל
78 הוּא, שְׂבָקוֹ לִיִּת מִיכְסָא דְתַלְמִידֵי שְׁנִין – וְהֵם וִיתְרוֹ לוֹ מִלְשָׁלָם מִכֹּס
79 שֶׁלֹּשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנִים. יוֹמָא חַד אֲשַׁכְּחוּהוּ [–פִּגְשׁוּהוּ] הַמִּינִים לְרַב
80 סְפָרָא, אֲמָרוּ לִיִּת הַמִּינִים, בְּתִיב (עֲמוּס א ב) 'יָקָ אֲתָבָם יִדְעִיתִי שֶׁכֹּל
81 מִשְׁפָּחוֹת הָאֲדָמָה, עַל כֵּן אֶפְקֹד עֲלֵיכֶם כָּל עֲוֹנוֹתֵיכֶם, פִּירוֹשׁ
82 'יִדְעִיתִי' הוּא 'אֶהְבֵּתִי', וְקִשָּׁה, מֵאֵן דָּאִית לִיִּת סִיכָא – מִי שֶׁהוּא
83 כּוֹעֵס, בְּרַחֲמֵיהַ מְסִיק לִיִּת – הָאֵם בְּאוֹהְבוֹ הוּא מַעֲלֶה אֶת כַּעֲסוֹ.
84 אִישְׁתִּיק רַב סְפָרָא וְלֹא אָמַר לְהוּ וְלֹא מִידִי. כְּמוֹ לִיִּת סוֹדְרָא בְּצִוְאִיָּה
85 – הִטִּיל לוֹ הַמִּינִים סוֹדֵר עַל צוּאָרוֹ, כְּמִי שֶׁרוֹצִים לְחַנוּקָה, וְקָא
86 מִצְעָרוֹ לִיִּת. אֲתָא [–הִגִּיעַ] רַבִּי אֲבָהוּ, אֲשַׁכְּחוּהוּ [–פִּגְשׁוּם], אֲמַר לְהוּ
87 לִמְיָנִים, אֲמָא מִצְעָרִיתִי לִיִּת. אֲמָרוּ לִיִּת, וְלֹא [–וְכִי לֹא] אֲמָרָה לָן
88 דָּאֲדָם גְּדוֹל הוּא, [וְלֹא יָדַע לִמְיָנִי] כִּי פִירוֹשָׁה דְּהָא פְּסוּקָא, וְלִכְרִי
89 אֲנוּ מִצְעָרִים אוֹתוֹ. אֲמַר לְהוּ, אִמְרֵי דָאֲמָרִי לְכוּ – מִה שֶׁאֲמַרְתִּי
90 לָכֶם, בְּתֵנָא – רַק בְּמִשְׁנִית, שֶׁבָּהֶם הוּא גְדוֹל, בְּקִרְאִי מִי אֲמָרִי לְכוּ
91 וְכִי אֲמַרְתִּי לָכֶם שֶׁהוּא גְדוֹל בְּפִסּוּקִים. אֲמָרוּ לִיִּת, מֵאֵי שְׁנֵא אֲתָן
92 דִּידְעִיתוֹן – מִדּוּעַ שׁוֹנֶה אֲתָה [–רַב אַבְדוֹ] שְׁאֲתָם גְּדוֹלִים גַּם
93 בְּפִסּוּקִים. אֲמַר לְהוּ, אֲנִי דְשִׁיכְחִין גְּבִיבִין – אֲנוּ שֶׁנִּמְצָאִים עִמָּכֶם
94 תְּדִיר, רַמְיָן אֲנִפְשִׁין וְיִמְעִינִין – אֲנוּ מִשְׁתַּדְּלִים וּמַעֲשִׂים בְּפִירוֹשׁ
95 הַפְּסוּקִים, כְּדֵי לַעֲנוֹת לָכֶם עַל שְׁאִלוֹתֵיכֶם, אִינְהוּ – הֵם שְׁלֵמִים
96 שִׁכְחִים אֲצִלָּא לָא מְעִינִי – אֵינִם מַעֲשִׂים בָּדָם. אֲמָרוּ לִיִּת, אֲמָר
97 לָן אֲתָ – אֲמֹר לָנוּ אֲתָה פִירוֹשׁ הַפְּסוּק, בְּיַצֵּד יִתְכֵן שֶׁהֻקְבָּה מַעֲנִישׁ
98 אֶת אוֹהְבֵיו עַל עוֹנוֹתֵיהֶם יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר אֶת שָׂאֵר בְּנֵי אָדָם. אֲמַר
99 לְהוּ, אֲמִשּׁוּל לָכֶם מִשָּׁל, לְמַה הִדְבֵּר דְּוִמָה, לְאֲדָם שְׁנוֹשָׁה מַעוֹת מִשְׁנֵי
100 בְּנֵי אָדָם הַחַיִּיבִים לוֹ, אַחֵר אוֹהְבוֹ, וְאַחֵר שׁוֹנְאוֹ, זֶה שֶׁהוּא אוֹהְבוֹ
101 הוּא נִפְרַע מִמֶּנּוּ מְעַט מְעַט, כְּדֵי לְהַקֵּל עָלָיו אֶת הַתְּשׁוּלָם, וְזֶה
102 שֶׁהוּא שׁוֹנְאוֹ נִפְרַע מִמֶּנּוּ בְּבֵת אַחַת, כְּדֵי לְהַכְבִּיד עָלָיו אֶת
103 הַתְּשׁוּלָם. כִּךְ גַּם הַקְּבָה מַחֲמַת שֶׁהוּא אוֹהֵב אֶת יִשְׂרָאֵל הִרִי הוּא
104 פּוֹרַע מִמָּה אֵם עוֹנֵשִׁם עַל עוֹנוֹתֵיהֶם מֵעַט מֵעַט, כְּדֵי לְהַקֵּל
105 עֲלֵיהֶם.

106 אֲמַר רַבִּי אֲבָא בְּרַב תַּנְהָא, מֵאֵי דְכֻתִּיב (בְּרַאשִׁית יח כח) 'חֲלִילָה לָךְ
107 מַעֲשׂוֹת בְּדָבָר הַזֶּה לְהַמִּית צִדִּיק עִם רָשָׁע'. אֲמַר אַבְרָהָם לִפְנֵי הַקְדוּשׁ
108 בְּרוּךְ הוּא, בְּזוֹנֵי שָׁל עוֹלָם, חוֹלִין הוּא לָךְ מַעֲשׂוֹת בְּדָבָר הַזֶּה לְהַמִּית
109 צִדִּיק עִם רָשָׁע. מַקְשָׁה הַגְמָרָא: וְכִי לֹא מִמִּית צִדִּיק עִם רָשָׁע,
110 וְהַקְּבָה (יחזקאל כא ח) 'וְהִכְרַתִּי מִפֶּה צִדִּיק וְרָשָׁע'. מִתְרַצָּה הַגְמָרָא: מִה
111 שֶׁאֲמַר שֶׁהֻקְבָּה מִמִּית צִדִּיק, בְּצִדִּיק שְׂאִינוּ גְמֹר. מַקְשָׁה הַגְמָרָא:
112 אֲבָל בְּצִדִּיק גְמֹר לֹא מִמִּיתוּ הַקְּבָה, וְהַקְּבָה (יחזקאל ט ו) לִגְבֵי
113 הַמַּשְׁחִיתִים שֶׁשָּׁלַח הַקְּבָה לְהַשְׁחִית אֶת יִירוּשָׁלַם וְמִמְקָדֶשֶׁי
114 תְּחִלּוֹ, וְהֵינּוּ רַב יוֹסֵף, אֵל תִּקְרֵי, מִמְקָדֶשֶׁי, אֵלֵא 'מִמְקָדֶשֶׁי', אֵלֵא בְנֵי
115 אָדָם שְׂקִימוּ אֶת הַתִּקְרָה מֵאֵלֶּה וְעַד תִּי, כְּלֹמֵר אֶת כָּל הַתִּקְרָה
116 שֶׁבָּאָלוּ הַמְקוֹדְשִׁים אֲצִל הַקְּבָה יִתְחִילוּ אֶת הַפּוֹרְעָנוּת, הִרִי

1 בְּה נִלְמַד מִדְּכֻתִּיב (מְלָאכִי ג ט) '[כִּי] הִנֵּה הַיּוֹם בָּא בּוֹעֵר בְּתַנּוּר, וְהִיוּ
2 כָּל יְדִים וְכָל עוֹשֵׂה רָשָׁעָה קֵשׁ, וְלֹהֵט אוֹתָם הַיּוֹם הַבָּא, אֲמַר ה'
3 צִבְאוֹת אֲשֶׁר לֹא יַעֲזוּב לָהֶם שׁוֹרֵשׁ וְעֵנָף, פִּירוֹשׁ הַפְּסוּק הוּא, כִּי הִנֵּה
4 יוֹם הַמִּשְׁפָּט בָּא שֶׁהוּא בּוֹעֵר בְּתַנּוּר, וְהִיוּ כָל הָרָשָׁעִים דּוֹמִים
5 לְקֵשׁ, וְיִשְׁרׁוּף אוֹתָם הַיּוֹם הַבָּא, כְּלֹמֵר הַשֶּׁמֶשׁ שֶׁתְּבוֹא אוֹת תְּשׁוּרָף
6 אוֹתָם וְלֹא תִשְׁאֵר לָהֶם שׁוֹרֵשׁ וְעֵנָף, דְּהֵינּוּ שֶׁלֹּא יִשְׂאֵר לָהֶם שׁוֹרֵשׁ
7 בְּעוֹלָם הַהוּא, וְלֹא עֵנָף לְעוֹלָם הַבָּא.

8 וְזֶה שֶׁצִּדִּיקִים מִתְרַפְּאִין בְּה נִלְמַד מִדְּכֻתִּיב בְּהַמֶּשֶׁךְ (שם ג א) 'וְיִרְחַק
9 לָכֶם יְרֵאִי שְׁמִי שְׁמִשׁ צִדְקָה וּמִרְפָּא בְּכַנְפֵיהָ' וְגו', וְלֹא עוֹד אֵלֵא
10 שְׁמִתְעַדְנִין בְּה, שְׁנֵאמַר שֶׁם 'וְצִדְקָתָם וּפְשָׁתָם בְּעֵינֵי מִרְבָּק', שֶׁבָּכֵל
11 מְקוֹם שֶׁתְּצֹא, תִּתְעַנְּגוּ וְתִרְבוּ בְּבֶשֶׁר וְשׁוֹמֵן כְּעַגְלִים הַמְּפֹטְמִים
12 בְּדִיר שֶׁלָּהֶם.

13 טַעַם אַחֵר לְהַשׁוּוֹת הָאֲדָם לְדִגֵּי הַיָּם: דָּבָר אַחֵר, הַשׁוּה הַפְּסוּק
14 אֲדָם לְדִגֵּי הַיָּם לֹמֵר לָךְ, מִה דִּגֵּים שְׂבִיבִים כָּל הַיָּדוֹל מְחִבִּירוֹ בּוֹלֵעַ
15 אֶת הַחִבִּיר, אֵם בְּנֵי אָדָם אֵלֵמָלָא מוֹרָאָה שֶׁל מַלְכוּת הַמְּנוּעַת מִתְּחִלָּה
16 לְהוֹגוֹ כְּרִצּוֹנָם, אוֹיֵ כָּל הַיָּדוֹל מְחִבִּירוֹ הִיָּה בּוֹלֵעַ אֶת הַחִבִּיר. וְהֵינּוּ
17 דְתַנּוּ (אֲבוֹת ג א) רַבִּי חִנְנָא סֵן הַכְּהֵנִים אוֹמְרִי, הִיוּ מִתְפַּלְלִים בְּשִׁלּוּמָה
18 שֶׁל מַלְכוּת, שְׁאֵלְמָלָא מוֹרָאָה שֶׁל מַלְכוּת, אִישׁ אֶת רַעְיוֹה בְּעוֹדוֹ
19 בְּחַיִּים בְּעָלָיו.

20 מֵאֲמָרִים נּוֹסְפִים בְּעֵינֵי הַנְּהַגַת הַקְּבָה: רַב חִנְנָא בְּרַב פָּפָא רַמִּי –
21 הַקְשָׁה סְתִירָה בִּין פְּסוּקִים, בְּתִיב (איוב יב כג) 'שְׂדֵי לֹא מִצְאָנוּהוּ שְׁנֵאִי
22 כַח', 'שְׁגִיא כַח' בִּיאורוֹ 'גְּדוֹל כַח', וְנִשְׁמַע מִפְּסוּק זֶה שֶׁלֹּא מִצְאָנוּ
23 שֶׁהֻקְבָּה מִתְנַהֵג בְּרַב כַח, וְכֻתִּיב (תְּחִלִּים קמז ד) 'גְּדוֹל אֲרוֹנִינוּ וְרַב
24 כַח', וּמִשְׁמַע שֶׁהוּא מִתְנַהֵג בְּרַב כַח, וְכֻתִּיב (שְׁמוֹת טו ו) 'מִינֵךְ ה'
25 גָּאֲדָרִי בְּכַח מִינֵךְ ה' תִּרְעֵץ אוֹיֵב', כְּלֹמֵר, 'מִינֵךְ ה' אֲדִירָה בְּכוּחָה,
26 מִינֵךְ ה' תִּשְׁבּוֹר אֶת אוֹיֵב', וְגַם מִפְּסוּק זֶה מִשְׁמַע כֵּן. מִתְרַצָּה
27 הַגְמָרָא: לֹא קִשְׁיָא, כָּאֵן – הַפְּסוּק הִרְאָשׁוֹן עוֹסֵק בְּשַׁעַת הָרִיד, שֶׁאוֹ
28 הַקְּבָה מִרְחֵם עַל הַחִבְרִית וְאִינוּ מִתְנַהֵג בְּרַב כַח, כָּאֵן – הַפְּסוּקִים
29 הָאֲחֵרִים עוֹסְקִים בְּשַׁעַת מַלְחָמָה, שֶׁאוֹ הַקְּבָה נִלְחַם בְּרַב כַח עַם
30 הָאוֹרִיבִים.

31 סְתִירָה נּוֹסֶפֶת בְּעֵינֵי זֶה: רַבִּי חֲמָא בְּרַבִּי חִנְנָא רַמִּי, בְּתִיב (ישעיה כו
32 ד) 'חִימָה אֵין לִי', שֶׁהֻקְבָּה אִינוּ נוֹהֵג עִם בְּרִיתוֹתֵי בְּמִדַּת הַכַּעַס.
33 וְכֻתִּיב (נחום א א) 'נֹקֶם ה' וְבָעַל חִימָה'. מִתְרַצָּה הַגְמָרָא: לֹא קִשְׁיָא,
34 כָּאֵן – הַפְּסוּק שֶׁמִּלְמַד שֶׁאֵין הַקְּבָה כּוֹעֵס עוֹסֵק בְּיִשְׂרָאֵל, כָּאֵן –
35 דְּהַפְּסוּק שֶׁמִּלְמַד שֶׁהוּא כּוֹעֵס, עוֹסֵק בְּעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים. רַב חִנְנָא בְּרַב
36 פָּפָא אֲמַר, שְׁנֵי הַפְּסוּקִים אֲמֹרִים יִשְׂרָאֵל, וְחִימָה אֵין לִי לִפִּי
37 שְׂבָבִי נִשְׁבַּעְתִּי שֶׁלֹּא אֲכַעֲסוּ עַל יִשְׂרָאֵל, וְהַמֶּשֶׁךְ הַפְּסוּק 'מִי יִתְנִי'
38 וְגו', נִדְרָשׁ מִי יִתֵּן וְהוֹלֵא שֶׁלֹּא נִשְׁבַּעְתִּי, וְאֵא הִתִּיָּה 'שְׁמִיר וְשִׁת
39 בְּמִלְחָמָה' וְגו', כְּלֹמֵר הִיִּיתִי מַחֲרִיב אוֹתָם בְּמִלְחָמָה. וְזֶה שֶׁאֲמַר
40 'נֹקֶם ה' וְבָעַל חִימָה' הַכוֹנֶה שֶׁלּוֹא שְׁבוּעָתוֹ הִרִי הוּא בַּעַל חִימָה.
41 הַגְמָרָא חוֹזֶרֶת לְאֲמֹר לְעִיל (ג א) 'אֵין הַקְּבָה בָּא בְּטְרוּנִיא עַם
42 בְּרִיתוֹתֵי: וְהֵינּוּ דָאֲמַר רַבִּי אֶלְכָּסְנָדְרִי, מֵאֵי דְכֻתִּיב (זכריה יב ט) 'וְהִתִּי
43 בַּיּוֹם הַהוּא אֲבָקֶשׁ לְהַשְׁמִיד אֶת כָּל הַגּוֹיִם, וְיֵשׁ לְחַמּוֹה, אֲבָקֶשׁ מִמֵּי.
44 אֵלֵא כִּךְ בִּיאור הַפְּסוּק, אֲמַר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, 'אֲבָקֶשׁ' גְּנִינִי
45 שְׁלָהֶם – אֲבָדוֹק בְּסִפֵּר זִכְרוֹן מַעֲשִׂיהֶם, אֵם יֵשׁ לָהֶם זְכוֹת אֶפְדֶּה, וְאֵם
46 לֹא, אֲרֻדֵּק בְּמַעֲשִׂיהֶם הִטֵּב וְאֶשְׁמַדֵּם, כְּאֲמֹר לְעִיל (שם)
47 שֶׁהֻקְבָּה מְקִדֵּיר עֲלֵיהֶם חֲמָה שְׁמָא יִבְעִטוּ. וְהֵינּוּ דָאֲמַר רַבָּא, מֵאֵי
48 דְכֻתִּיב (איוב יב כד) 'אֵךְ לֹא בָעִי יִשְׁלַח יָד אִם כְּפִירוֹ לְהֵן שְׁנֵעִי, אֲמַר לְהֵן
49 הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל, בְּשִׁנְאֵי דָן אֶת יִשְׂרָאֵל, אֵין אֲנִי דָן אוֹתָם
50 בְּעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, דְּכֻתִּיב בָּהֶם (יחזקאל כא לב) 'עוֹהָ עוֹהָ, עוֹהָ אֲשִׁימָנָה'
51 וְגו', עֵיווִי עֵיווֹתָה וְלִכֵּן אֲשִׁימָנָה לְעוֹהָ, שֶׁמִּכּוֹן שְׁעִיווֹת וְקִלְקִלוֹ
52 הַגּוֹיִים אֶת מַעֲשִׂיהֶם, לִכֵּן גַּם אֲנִי אַעֲוֹת וְאֶקְלַקֵּל אוֹתָם, אֵלֵא אֲנִי
53 נִפְרַע מִתֵּן – מִיִּשְׂרָאֵל מֵעַט מֵעַט בְּפִיד – כְּמוֹ נִיקוֹר שֶׁל תְּרַגּוּלָה, וְכִךְ
54 בִּיאור הַפְּסוּק, 'אֵךְ לֹא בָעִי יִשְׁלַח יָד', כְּלֹמֵר הַקְּבָה לֹא יִשְׁלַח אֶת
55 יָדוֹ וְיַעֲוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל כְּמוֹ אֶת שָׂאֵר הָאוֹמוֹת, אֵלֵא 'אִם כְּפִירוֹ לְהֵן
56 שְׁנֵעִי', יִפְרַע מִמָּה מֵעַט מֵעַט כְּנִיקוֹר שֶׁל תְּרַגּוּלָה, עַל מִנַּת לְפָדוֹתָם
57 מִעוֹנוֹתֵיהֶם וְלִזְכוֹתָם לְעוֹלָם הַבָּא. דָּבָר אַחֵר, אֲפִילוֹ אִם אֵין יִשְׂרָאֵל
58 עוֹשִׂין מִצְוָה לִפְנֵי בִי אִם מְעַט, כְּמוֹ פִיד [–נִיקוֹר] שֶׁל תְּרַגּוּלָיוֹן

עבודה זרה. לפני אידיהן – פרק ראשון דף ד עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" רנה רש"י

חִימָה אֵין לִי שִׁכְבַּר נִשְׁכַּבְתִּי – ואֵין לַחֲקֻשֹׁת מִפְּרָק "אַרְבַּעָה נְדָרִים" (נְדָרִים לֵב, א) דְּמוּכָה
דְּמִשָּׁה חֲרָגָה לְחִמָּה, דְּאִיכָא לִשְׁנוּי: תְּרֵי חִמָּה הוּא, כְּדִמְשֵׁנִי נָמִי הֵתָם. וְהִינֵנִי
דְּרַבִּי אֲלֶכְסַנְדְּרִי – פִּירֵשׁ הֲקֻנְטֵרֵס דְּקָא אֲחֵזִיא דְּקָאמְרִין לַעֲלֵל דָּאֵין הֲקֻדֹּשׁ בְּרוּךְ הוּא בֵּא
בִּטְרוּנִיא עִם בְּרִיתוּת, וְלֹא נְהִירָא פִּירוּשׁוֹ, דְּהָא אִיפְסִיק לִיה טוֹבָא. וְנִרְאָה לְרַבֵּינוּ עִם דְּקָא
אָהָא דְסָלִיק: כָּאן בִּישְׂרָאֵל כָּאן בְּאֻמוֹת הָעוֹלָם,
וְקָאמְרִין דְּיַבְעַל חִמָּה? קָא אֲאֻמוֹת הָעוֹלָם.
וְהִינֵנִי דְרַבִּי אֲלֶכְסַנְדְּרִי דְקָאמְרִי: "בְּיוֹם הַהוּא
אֲבָקִשׁ", שָׂאֵם לֹא יִמְצָא לָהֶם זְכוּת יִשְׁמִידִם. וְהִינֵנִי
נָמִי דְרַבָּא, דְּאִמְרַי שִׁישׁ חִילּוּק בֵּין יִשְׂרָאֵל לְאֻמוֹת
הָעוֹלָם. כְּנִינְיִי שִׁלָּם – פִּירוּשׁוֹ: בְּמַעֲשֵׂה שִׁלָּם.
"מָה נִרְאָה מַעֲשִׂיךְ" (תַּהֲלִים סו) מִתְרַגְּמִין: מָה
דְּחִלִּין אֵינּוּן מִנִּיגֻיָּא דִּילָךְ.
שְׁהִיָּה בִּידֵם לְמַחֲזֵת – וְהָא דְאִמְרִין בְּסוּף
"חֻזְקַת הַבְּתִים" (בְּבֵא בְּתָרָא ס, ב) מִטּוֹב
שְׁהִיָּה שׁוּגְגִין וְאֵל יִהְיֹו מִיִּדֵּן – הִינֵנִי דְבִדְבַר שִׁדְעוּ
שֶׁלֹא יִקְבְּלוּ אִם יִמְחוּ.
וְיִדְעַע

חִינָא סָגֵן הַכְּהֻנִּים אוֹמְרִי: הוּא מִתְפַּלֵּל בְּשִׁלּוּמָה שֶׁל מַלְכוּת, שְׁאֵלְמָלָא מוֹרָאָה שֶׁל מַלְכוּת,
אִישׁ אֶת רַעְהוּ חִיִּים בָּלְעוּ. רַב חִינָא בְּרַפְּא רְמִי, כְּתִיב: "שְׂדֵי לֹא מִצְאָנְהוּ שְׂגִיָּא כֹחַ",
וְכְתִיב: "גְּדוֹל אֲדוֹנֵינוּ וְרַב כֹּחַ", וְכְתִיב: "יִמְיֹנָה ה' נִאֲדָרִי בִכְחַ" לֹא קִשְׂיָא: כָּאן בְּשַׁעַת הַדִּין,
כָּאן בְּשַׁעַת מַלְכוּת. רַבִּי חֲמָא בְּרַבִּי חִינָא רְמִי, כְּתִיב: "הִמָּה אֵין לִי", וְכְתִיב: "נֶגֶם ה' וַיַּעַל
חֲמָה" לֹא קִשְׂיָא: כָּאן בִּישְׂרָאֵל, כָּאן בְּאֻמוֹת הָעוֹלָם. רַב חִינָא בְּרַפְּא אָמְרִי: "הִמָּה אֵין
לִי" – שֶׁכֶּבֶר נִשְׁכַּבְתִּי, "מִי יִתְגַּנֵּי" שֶׁלֹא נִשְׁכַּבְתִּי, "אֵהִיָּה שְׁמִיר וְשִׁיר" וְגו'. וְהִינֵנִי דְאָמְרִי רַבִּי
אֲלֶכְסַנְדְּרִי, מָאִי דְכְּתִיב: "וְהָיָה יוֹם הַהוּא אֲבָקִשׁ לְהַשְׁמִיד אֶת כָּל הַגּוֹיִם", אֲבָקִשׁ מִמּוּ? אָמְרִי
הֲקֻדֹּשׁ בְּרוּךְ הוּא: אֲבָקִשׁ בְּנִינְי שִׁלָּם, אִם יֵשׁ לָהֶם זְכוּת – אֲפֻדֵם, וְאִם לֹא – אֲשַׁמִּידֵם.
וְהִינֵנִי דְאָמְרִי רַבָּא, מָאִי דְכְּתִיב: "אֵד לֹא כְעִי יִשְׁלַח יְד אִם בְּפִידוּ לָהֶן שׁוּעָה"? אָמְרִי לָהֶן הֲקֻדֹּשׁ
בְּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל: בְּשָׂאֵנִי דֵּן אֶת יִשְׂרָאֵל, אֵין אֵין דֵּן אוֹתָם כְּאֻמוֹת הָעוֹלָם, דְכְּתִיב: "עֲזָה
עֲזָה אֲשִׁימְנָה" וְגו', אֲלֹא אֵין נִפְרַע מִהֶן כְּפִיד שֶׁל תְּרַגְּלוּת. דְּכָר אַחֵר: אֲפִילוּ יִשְׂרָאֵל
עוֹשִׂין מִצְוָה לִפְנֵי כִי אִם מַעֲט, כְּפִיד שֶׁל תְּרַגְּלוּת שְׁמִנְקֵרִין בְּאִשְׁפָּתָה, אֵין מִצְרָפֵן לְחִשְׁבוֹן גְּדוֹל,
[שְׁנֵאמֹר: "אִם בְּפִידוּ] לָהֶן שׁוּעָה". [דְּכָר אַחֵר:] בְּשִׁכְר שְׁמִשְׁוּעִין לִפְנֵי אֵין מוֹשִׁיעַ אוֹתָם. וְהִינֵנִי
דְאָמְרִי רַבִּי אָבָא, מָאִי דְכְּתִיב: "וְאִנְכִי אֲפֻדֵם וְהָמָּה דְּכָרוּ עָלֵי כְּבוֹדִים"? אֵין אֲמַרְתִּי אֲפֻדֵם
כְּמֻמּוֹנִם בְּעוֹלָם הַיּוֹם כְּדִי שִׁינּוּ לְעוֹלָם הַבָּא, וְהָמָּה דְּכָרוּ עָלֵי כְּבוֹדִים. וְהִינֵנִי דְאָמְרִי רַב פִּפִּי
מִשְׁמִיָּה דְרַבָּא, מָאִי דְכְּתִיב: "וְאֵין יִפְרָתִי חֲזָקִית וְזוּעוֹתָם וְאֵלֵי יִחְשְׁבוּ רַע"? אָמְרִי הֲקֻדֹּשׁ בְּרוּךְ
הוּא: אֵין אֲמַרְתִּי אִיפְרָם בִּיסְרוּרִין בְּעוֹלָם הַיּוֹם כְּדִי שִׁינּוּ חֲזָקוֹת וְזוּעוֹתָם לְעוֹלָם הַבָּא, וְאֵלֵי יִחְשְׁבוּ
רַע. מִשְׁתַּבַּח לְהוּ רַבִּי אַבְהוּ לְמִינֵי בְּרַב סְפָרָא דְאָדָם גְּדוֹל הוּא, שְׂכָרוֹ לִיָּה מִכְסָא דְתִלְסַר
שְׁנִין. יוֹמָא חַד אֲשַׁכְּחִינָהּ, אָמְרוּ לִיָּה, כְּתִיב: "וְרַק אַחֲכֶם יִדְעָתִי מִכָּל מִשְׁפָּחוֹת הָאֲדָמָה עַל פֶּן
אֲפֻדְךָ עֲלֵיכֶם אֶת כָּל עֲוֹנוֹתֵיכֶם", מָאן דָּאִית לִיָּה סִסְיָא – בְּרַחֲמֵיהּ מִסִּיק לִיָּה? אִישְׁתִּיק וְלֹא
אָמַר לָהֶן וְלֹא מִיָּדִי. רְמֵן לִיָּה סוּדְרָא בְּצוֹאֲרִיָּה וְקָא מִצְעָרוּ לִיָּה. אֲתָא רַבִּי אַבְהוּ אֲשַׁכְּחִינָהּ, אָמַר לָהֶן: אֲמַאי מִצְעָרִיתוּ לִיָּה? אָמְרוּ
לִיָּה: וְלֹא אֲמַרְתִּי לָן דְאָדָם גְּדוֹל הוּא? [וְלֹא יָדַע לְמִימַר לָן פִּירוּשָׁא דְהָא פְסוּקָא!] אָמַר לָהֶן: אִימַר דְאָמְרִי לְכוּ – בְּתַנָּא, בְּקִרְיָא
מִי אָמְרִי לְכוּ! אָמְרוּ לִיָּה: מָאִי שְׁנָא אֲתוֹן דִּידְעִיתוֹן? אָמַר לָהֶן: אֲנִן דְשִׁכְּחִינוּן גְּבִיבּוֹן – רְמִינּוּ אֲנַפְשֵׁין וְיַעֲזִיבּוּ, אֵינְהוּ לֹא מַעֲזִינִי. אָמְרוּ
לִיָּה: לִימָא לָן אֲתוּ! אָמַר לָהֶן: אֲמִשּׁוּל לְכֶם מִשָּׁל, לָמָּה הֲדָרַב דוּמָה? לְאָדָם שְׁנוּשָׁה מִשְׁנֵי בְנֵי אָדָם, אַחֵר אוֹהֲבֵוּ וְאַחֵר שׁוֹנְאוּ, אוֹהֲבֵוּ
– נִפְרַע מִמּוֹן מַעֲט מַעֲט, שׁוֹנְאוּ – נִפְרַע מִמּוֹן בִּבְת אַחַת. אָמַר רַבִּי אָבָא בְּרַב הִנָּנָא, מָאִי דְכְּתִיב: "חִלְלִיָּה לָךְ מַעֲשֵׂה פִדְבָר הַיּוֹם
לְהַמִּית צִדִּיק עִם רָשָׁע"? אָמַר אַבְרָהָם לִפְנֵי הֲקֻדֹּשׁ בְּרוּךְ הוּא: רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם, חוֹלִין הוּא מַעֲשֻׁוֹת פִּדְבָר הַיּוֹם לְהַמִּית צִדִּיק עִם
רָשָׁע. – וְלֹא? וְהַכְּתִיב: "וְהַכְּתִיב מִפְּדֵי צִדִּיק וְרָשָׁע" – בְּצִדִּיק שְׁאִינוּ גְּמוּר. – אֲכַל בְּצִדִּיק גְּמוּר לֹא? וְהַכְּתִיב: "וּמִפְּקֻדֵּי תַחֲלוּ", וְתַנִּי
רַב יוֹסֵף: אֵל תִּקְרִי "מִמְּקֻדְשִׁי" אֲלֹא "מִמְּקֻדְשִׁי", אֲלֹא בְנֵי אָדָם שְׁקִימוּ אֶת הַתּוֹרָה מֵאֵלֶּיךָ וְעַד תִּיּוּ! – הֵתָם נָמִי, כִּינּוּן שְׁהִיָּה בִּידֵם
לְמַחֲזֵת וְלֹא מִיחוּ, הוּוּ לָהֶן בְּצִדִּיקִים שְׁאִינוּ גְּמוּרִים. רַב פִּפְּא רְמִי, כְּתִיב: "אֵל זַעַם בְּכָל יוֹם", וְכְתִיב: "לִפְנֵי זַעֲמוֹ מִי יַעֲמוֹד"? לֹא
קִשְׂיָא: כָּאן בְּיַחֲדִי, כָּאן בְּצִבּוֹר. תְּנֵן רְבָנֵן: "אֵל זַעַם בְּכָל יוֹם" – וְכִמָּה זַעֲמוֹ? רַנֵּעַ. וְכִמָּה רַנֵּעַ? אַחַת מִחֲמִשׁ רִיבּוֹא וְשִׁלְשֵׁת אֲלָפִים
וְשִׁמּוֹנָה מֵאוֹת וְאַרְבָּעִים וְשִׁמּוֹנָה בְּשַׁעָה – זוּ הִיא רַנֵּעַ. וְאֵין כָּל בְּרִיָּה יוֹכֵלָה לְכַוֵּן אוֹתָהּ רַנֵּעַ, חוּץ מִבְּלָעָם הָרָשָׁע, דְכְּתִיב בִּיהִ:

וְיִדְעַע

חִיִּים הַבָּא – הַשְׁמֵשׁ הַבָּא, דְּבִבְמָה דּוּכְתִין קִרְיָן לְשִׁמּוּשׁ יוֹמָא. וְיִצְאָתָם וּפְשָׁתָם – סִיפָא
דְּ"וְחֹרֶחַ לְכֶם" הוּא, ר'פִּשְׁתָּם" לְשׁוֹן שׁוֹמֵן וְרִיבִי וְעוֹבֵי, כְּמוֹ (תְּרַגְּמוֹ בְּרַאשִׁית א): "פִּשׁוּ
וּסְגוּ", וְכִמָּה (אִיּוֹב לֹא): "וְלֹא יָדַע בֶּפֶשׁ מֵאֵד", לֹא מִצְאָנְהוּ שִׁיָּא כֹחַ כַּעַת הָרִין –
אִם יִשְׁנִיא כֹחַ יִתְחַבֵּי כוֹלֵם כְּלִיָּה. ר' אֲתָא בְּרַחֲמֵיהּ אֲמַר תְּרִיבִיָּה בִישְׂרָאֵל – וְהִבִּי
קָאמְרָה אֶף עַל פִּי שְׁבַעֵל חִמָּה אֵין – חִמָּה אֵין
לִי, כְּבִר נִשְׁכַּבְתִּי מִקְצֹף עֲלִיךְ. מִי יִתְנֵי – סִיפָא
דְּהָא קָרָא הוּא. שְׁמִיר וְשִׁי – לְשׁוֹן אֶרֶץ גִּזְרִה
וְחֹרֶבֶן. וְדוּגְמָתוֹ (אִיכָה ג) "הִשָּׂאת וְהִשְׁבַּר".
וְהִינֵנִי דְרַבִּי אֲלֶכְסַנְדְּרִי – אֲרַלְעֵל קָא, דָּאֵין
הֲקֻדֹּשׁ בְּרוּךְ הוּא בֵּא בִּטְרוּנִיא עִם בְּרִיתוּת.
כְּנִינְיִי שִׁלָּם = בְּסִפֵּר זִכְרוֹן מַעֲשִׂיהֶם. וְאִם לֹא
אֲשִׁמִּידֵם – וּבִדִּין אֲפֻדְךָ עֲלֵיהֶם, וְלֹא בְחַמְלָא כִי
אִם בְּדִקְדוּקָה, כְּדָאמְרִין לַעֲלִי: מִקְדִּיר עֲלֵיהֶם
חֲמָה מִתְרַחֵק אֲוִלִי יַבְעִט. וְהִינֵנִי נָמִי דְאָמְרִי
רַבָּא – שֶׁהֲקֻדֹּשׁ בְּרוּךְ הוּא דֵּן גּוֹיִם בְּדִקְדוּקָה, עוֹה
עוֹה עוֹה אֲשִׁמְנָה = עוֹזִי עוֹזִתָהּ, וְלַעֲזָה
אֲשִׁמְנָה. וְכֵן תְּרַגְּמוּ יִתְנָן: חֲבוּתִין חֲבוּ בְּחֻבִּיתוֹן
אֲתַפְרַע מִיִּתְנָן. כְּפִיד = נִיקוּר, בִּיקוּרִיא בְּלַעַז
שְׁמִנְקֵרִין מַעֲט מַעֲט, וְכֵן נִפְרַע מִהֶן מַעֲט מַעֲט,
בְּהַסְתֵּר מִפְּנֵים בִּידְוִיָּה לְאִבּוּל, לְפִירוּתָם
מַעֲנוּתִין כְּדִי שִׁיבּוֹ לְעוֹלָם הַבָּא. לָהֶם שׁוּעָה –
אֵין נוֹתֵן לָהֶם פִּדְיוֹן, כְּמוֹ (שְׁמוֹת יד) "וְיִשְׁעָה" –
"וּפִרְק", וְכִמָּה (בְּבֵא קָמָא פ): "יִשְׁעָה הֶבֶן" – פִּדְיוֹן.
וְהִינֵנִי דְאָמְרִי רַבִּי אָבָא – אֲפֻדֵם לְיִשְׂרָאֵל
בְּמֻמּוֹנֵם. וְהִינֵנִי "כְּפִיד שֶׁל תְּרַגְּלוּת", פִּירוּשֵׁן
מַעֲט מַעֲט, וְנוֹגֵשִׁיךְ בְּצִדִּיקָה. יָדַעְתִּי = אֲהַבְתִּי,
כְּמוֹ (תַּהֲלִים א): "יִידַע ד' דָּרַךְ צִדִּיקִים", וְכִמָּה
(שְׁמוֹת לג) "וְאִדְרַע בְּשֵׁם". מָאן דָּאִית לִיָּה
סִיפָא = זַעַם. בְּרַחֲמֵיהּ מִסִּיק לִיָּה = מַעֲלָהוּ עַל
אוֹהֲבֵוּ. "זַחֲמֵן זַחֲמֵי" (בְּרַאשִׁית מ) מִתְרַגְּמִין:
נִסְתִּין. לְשׁוֹן אַחֵר: "סוּסִיא" – סוֹס שְׁעִסְקֵן רַע.
כָּתַב אוֹהֲבֵוּ מַעֲלִין עֲלֵיו כְּדִי שִׁימּוּ: נִפְרַע מִמּוֹן
מַעֲט מַעֲט – כֵּן יִשְׂרָאֵל, נִפְרַע מִהֶן הֲקֻדֹּשׁ בְּרוּךְ
הוּא אֶת כָּל עֲנוּתִין בְּעוֹלָם הַיּוֹם כְּדִי שִׁיבּוֹ
לְיוֹם הַדִּין. גּוֹיִם אֵינוּ נִפְרַע מִהֶן כָּלִל, כְּדִי לְטַרְדֵּן
מִן הָעוֹלָם הַבָּא. וּפְקִידָה שְׁמַע מַעֲט מַעֲט,
כְּאִרֵם שְׁפּוּקָד אֶת חֲבִירוֹ לְפִרְקִים. מִפְּקֻדֵּי
תַחֲלוּ – גְבִי (אַרְבַּעַה) וְשִׁשָּׁה מִשְׁחֻתִים שְׁבֹאוּ
לְהַשְׁחִית אֶת יִירוּשָׁלַיִם כְּתִיב בִּיהוֹקָאֵל. וְזַעַם
בְּכָל יוֹם – וְאִפְּלוּ חֲבִי קִימִין, וְכְתִיב: "וְזַעַם
יַעֲמוֹד". בִּיחִיד – מִי יַעֲמוֹד. בְּצִבּוֹר – אֶף עַל גִּב
דְּבַכָּל יוֹם זַעַם, מִתְקִימִין.
בְּרַסִּיבָא

אָמַר לָהֶן וְלֹא מִיָּדִי. רְמֵן לִיָּה סוּדְרָא בְּצוֹאֲרִיָּה וְקָא מִצְעָרוּ לִיָּה. אֲתָא רַבִּי אַבְהוּ אֲשַׁכְּחִינָהּ, אָמַר לָהֶן: אֲמַאי מִצְעָרִיתוּ לִיָּה? אָמְרוּ
לִיָּה: וְלֹא אֲמַרְתִּי לָן דְאָדָם גְּדוֹל הוּא? [וְלֹא יָדַע לְמִימַר לָן פִּירוּשָׁא דְהָא פְסוּקָא!] אָמַר לָהֶן: אִימַר דְאָמְרִי לְכוּ – בְּתַנָּא, בְּקִרְיָא
מִי אָמְרִי לְכוּ! אָמְרוּ לִיָּה: מָאִי שְׁנָא אֲתוֹן דִּידְעִיתוֹן? אָמַר לָהֶן: אֲנִן דְשִׁכְּחִינוּן גְּבִיבּוֹן – רְמִינּוּ אֲנַפְשֵׁין וְיַעֲזִיבּוּ, אֵינְהוּ לֹא מַעֲזִינִי. אָמְרוּ
לִיָּה: לִימָא לָן אֲתוּ! אָמַר לָהֶן: אֲמִשּׁוּל לְכֶם מִשָּׁל, לָמָּה הֲדָרַב דוּמָה? לְאָדָם שְׁנוּשָׁה מִשְׁנֵי בְנֵי אָדָם, אַחֵר אוֹהֲבֵוּ וְאַחֵר שׁוֹנְאוּ, אוֹהֲבֵוּ
– נִפְרַע מִמּוֹן מַעֲט מַעֲט, שׁוֹנְאוּ – נִפְרַע מִמּוֹן בִּבְת אַחַת. אָמַר רַבִּי אָבָא בְּרַב הִנָּנָא, מָאִי דְכְּתִיב: "חִלְלִיָּה לָךְ מַעֲשֵׂה פִדְבָר הַיּוֹם
לְהַמִּית צִדִּיק עִם רָשָׁע"? אָמַר אַבְרָהָם לִפְנֵי הֲקֻדֹּשׁ בְּרוּךְ הוּא: רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם, חוֹלִין הוּא מַעֲשֻׁוֹת פִּדְבָר הַיּוֹם לְהַמִּית צִדִּיק עִם
רָשָׁע. – וְלֹא? וְהַכְּתִיב: "וְהַכְּתִיב מִפְּדֵי צִדִּיק וְרָשָׁע" – בְּצִדִּיק שְׁאִינוּ גְּמוּר. – אֲכַל בְּצִדִּיק גְּמוּר לֹא? וְהַכְּתִיב: "וּמִפְּקֻדֵּי תַחֲלוּ", וְתַנִּי
רַב יוֹסֵף: אֵל תִּקְרִי "מִמְּקֻדְשִׁי" אֲלֹא "מִמְּקֻדְשִׁי", אֲלֹא בְנֵי אָדָם שְׁקִימוּ אֶת הַתּוֹרָה מֵאֵלֶּיךָ וְעַד תִּיּוּ! – הֵתָם נָמִי, כִּינּוּן שְׁהִיָּה בִּידֵם
לְמַחֲזֵת וְלֹא מִיחוּ, הוּוּ לָהֶן בְּצִדִּיקִים שְׁאִינוּ גְּמוּרִים. רַב פִּפְּא רְמִי, כְּתִיב: "אֵל זַעַם בְּכָל יוֹם", וְכְתִיב: "לִפְנֵי זַעֲמוֹ מִי יַעֲמוֹד"? לֹא
קִשְׂיָא: כָּאן בְּיַחֲדִי, כָּאן בְּצִבּוֹר. תְּנֵן רְבָנֵן: "אֵל זַעַם בְּכָל יוֹם" – וְכִמָּה זַעֲמוֹ? רַנֵּעַ. וְכִמָּה רַנֵּעַ? אַחַת מִחֲמִשׁ רִיבּוֹא וְשִׁלְשֵׁת אֲלָפִים
וְשִׁמּוֹנָה מֵאוֹת וְאַרְבָּעִים וְשִׁמּוֹנָה בְּשַׁעָה – זוּ הִיא רַנֵּעַ. וְאֵין כָּל בְּרִיָּה יוֹכֵלָה לְכַוֵּן אוֹתָהּ רַנֵּעַ, חוּץ מִבְּלָעָם הָרָשָׁע, דְכְּתִיב בִּיהִ:

הַשֵּׁם יַצְלִיחַ אוֹתָךְ בְּכָל הַמִּצְטָרֵךְ לָךְ וְלַהֲנַהֲגָה יוֹמִית טוֹבָה וְיִפָּה – בְּאוֹתָהּ הַדֶּרֶךְ שֶׁהִרְאָתָה לְכָל עַם יִשְׂרָאֵל שֶׁרָא הִרְאָשׁוּנָה – הִיא שֶׁרָא
אֲמַנּוּ.

יידע דעת עליון – משמע מעצמו ולא מבנואה. ולהכי פריך: דעת בהמות לא היה ידע.
רנע כמיימרא – ואם תאמר: מה היה יכול לומר בשעה מועסת כזאת? ויש לומר:
היה אומר 'כלם', והקדוש ברוך הוא הפכו ואמר "מלך", דכתיב (במדבר כג): "ותרועת מלך
בר, ורבי אליהו היה מפרש שאין צריך רק להתחיל קללתו באותו רגע. תדע, שהיה רוצה
להאריך בקללתו, כדאיתא ב'חלק' (סנהדרין קה,

"יידע דעת עליון"; אפשר, דעת בהמות לא היה ידע, דעת עליון מי היה ידע? מאי דעת בהמות לא היה ידע? בעידנא דחזו ליה דהוה רבי אחמריה, אמרו ליה: מאי מעמא לא רכבתא אפוסאי? אמר להו: ברטיבא שדאי ליה. מיד: "ותאמר האתון... הלא אנכי אתנד?" אמר לה: למעניא בעלמא. אמרה ליה: "מעורר ועד היום הזה!" ולא עוד, אלא שאני עושה לך רכיבות ביום ואישות בלילה, כתיב הכא: "החשכן הספנתי, וכתיב התם: "ותהי לו סכנת". אלא מאי "יידע דעת עליון"? שהיה ידע לבין אותה שעה שהקדוש ברוך הוא פועם בה, והיינו דקאמר להו נביא: "עמי זכר נא מה עץ בלך מלך מואב ומה ענה אותו בלעם בן בעור מן השמים ועד הגלגל למען דעת צדקות ה'". אמר רבי אלעזר, אמר להו הקדוש ברוך הוא לישראל: עמי, ראו כמה צדקות עשיתי עמכם, שלא פעסתי עליכם כל אותן הימים, שאם פעסתי עליכם – לא נשתיר משונאיכם של ישראל שריר ופליט. והיינו דקאמר ליה בלעם לבלק: "מה אקב לא קבה אל ומה אועם לא ועם ה'". וכמה ועמו? רנע, וכמה רנע? אמר אמריה,

ב) מבכרתי של אותו רשע אתה למד מה היה בלבנו. **הכי** גרסין ומנלן דרגע הו' ריתחיה שנאמר כי רגע באפו – ולא גרסין "ומנלן דרגע כמיימריה", דאם לא כן היכי מפיק מהאי קרא דרגע כמיימריה. **בתלת** שעי קמיימא – פירוש: בשלישית, כדאמרין בסמוך: בשעה שהחמה זורחת מלכי מזרח ומערב מניחים את כתריו, ודרכן של מלכים לעמוד בשלש שעות, כדאמרין פרק קמא דברכות (ט, ב). **שמע** מינה לאו אורח ארעא – לספרים דגרסי: "ההוא גוי", נחא, דגוים לא מעלין ולא מורדין (עבודה זרה כו, א), והוא שבקש לקלל, להזיקו בקללתו נטבין ולא להרגו, ולא דמי להורדה לבור, ואפילו לספרים דגרסי "ההוא מינא", אף על פי שהימים מורדין לבור נמי נחא, ודאי ידענו להרוג בקללתו, ומכל מקום קאמר בתר הכי: שמע מינה לאו אורח ארעא, כי לא היה לו לדחוק בידו שמים ולהעניש מי שאינם רוצים להעניש, אף על פי שהוא מותר להרוג בידים. **ביון** דאיכא צבורא דמצלי לא מרחי – פירש רבינו תם: הא דמשמע הכא דמחיה אפילו כשהצבור מתפלל במוקם אחר, היינו דוקא ולא מרחי. אבל אינה נשמעת אלא במוקם שהצבור מתפלל, כדאמרין בפרק קמא דברכות (ו, א) אין תפלתו של אדם נשמעת אלא עם הצבור.

וצריכא

ברטיבא = באחו. שדאי ליה – השלכתי לרעות. סוכנת = לשון מחממות. מן השמים ועד הגלגל – עד באכם אל הגלגל שהפלתי לפניכם שונאיכם. **כי רנע באפו** – אלמא דרגע הו' אפיו. סוריין – נוקדיש לשון לעו, כמו חושין חטין. ולשון ישמעאל קורין לחוט "סוריאק". לאו אורח ארעא – לבין שעת זעמו. בתלת שעי קמיימא – בשעת חרון דצפרא נמי – בתפלת "יוצר", צבורא מצלי – שחרית בכל מקומות. תפלת מוספין, הואיל וחמנה כל היום והיא שיחת שחרית וצוהרים, יש שמתפללין אותה בבקר ויש מאחרין. והא אמרי – ראשונות יושב ועוסק בתורה, שניות דן, והכא אמרת בקמיימא דין אמת קנה – הוצא הוצאתו על תלמוד תורה. ואל תסבור – בחנם למוד אחרים. דין לא כתיב ביה אמת – והא דכתיב (תהלים ט): "משפטי ה' אמת" – במשפטים הכתובים בתורה וצוים לישראל קא משתעי, לדעיל מנייה כתיב: "פקודי ה' ישרים". מוספי – כל השנה הן שבח וסיפורי מעשה. אבל מוסף ראש השנה, מתוך שהוא מתפלל מלכות וזכרונות שופרות – מפקד דינא טפי, ואל יפרש אדם עצמו מן הצבור. ולא לומר לעשותם – דאין מצות לעתיד. לא נשעי ישראל – את העגל – כלומר, גבורים ושלטים ביצם היו, ולא היה ראוי להתגבר יצמם עליהן, אלא גזירת מלך היתה לשלול בם כדי ליתן פתרון פה לבעלי תשובה, שאם יאמר החוטא: לא אשוב, שלא יקבלני – אומרים לו: צא ולמד ממעשה העגל, שכפרו ונתקבלו בתשובה. מי יתן וזהו לבכם זה וגו' – בסני נאמר, אלמא גבורים ואמצי לבב ביראתם היו. ולאותו מעשה – דבת שבע, לבי חלל – יצר הרע חלל בקרבי ואין לו כח לשלול בקרבי. לומר

ואיתמא רבינא: רנע כמיימריה. ומנלן דרגע הו' ריתחיה? דכתיב: "כי רנע באפו חיים ברוצנו". ואיבעית אימא, מהכא: "הכי כמעט רנע עד יעבר ועם". אימת רתח? אמר אביי: בתלת שעי קמיימא כי היוצא פרבלתא דתרנגולא. – כל שעתא ושעתא מחזור היוצא! – כל שעתא אית ביה סוריין סומקין, התיא שעתא לית ביה סוריין סומקין. רבי יהושע בן לוי הוה מצער ליה ההוא מינא [בקרוא, יומא חד] נקט תרנגולא [ואוקמיה בין פרעיה דערסא] ועין ביה, סבר: כי מטא התיא שעתא אלמיה, כי מטא התיא שעתא ניגמם, אמר: שמע מינה לאו אורח ארעא למיעבד הכי, ["ורחמי על כל מעשיו"] כתיב, וכתיב: "גם עגוש לצדיק לא טוב". תנא משמיה דרבי מאיר: בשעה שהמלכים מניחין כתריון בראשיהן ומשתחווין לחמה, מיד פועם [הקדוש ברוך הוא]. אמר רב יוסף: לא ליצלי איניש צלותא דמוספי בתלת שעי קמיימא דיומא קמא דירש שתא ביה, דלקא ביון דמפקיד דינא, דלקא מעיני בעובדיה ודחפו ליה מידחי. – אי הכי, דצבור נמי – דצבור נפישא וכתייה. – אי הכי, דיהודי דצפרא נמי לא! – ביון דאיכא צבורא דקא מצלו לא קא מרחי. והא אמרת: שלש ראשונות הקדוש ברוך הוא יושב ועוסק בתורה! – איפוך. ואיבעית אימא: לעולם לא תיפוך, תורה דכתיב בה "אמת", דכתיב: "אמת קנה ואל תמכר" – אין הקדוש ברוך הוא עושה לפנים משורת הדין, דין דלא כתיב ביה "אמת" – הקדוש ברוך הוא עושה לפנים משורת הדין. (יום מעיד טרף בעגל, סימן) גופא: אמר רבי יהושע בן לוי, מאי דכתיב: "אשר אנכי מצוה היום לעשותם"? היום לעשותם – ולא למחר לעשותם, היום לעשותם – ולא היום ליטול שכרן. אמר רבי יהושע בן לוי: כל מצות שישאל עושין בעולם הזה, באות ומעידות אותם לעולם הבא, שצאמר: "יתנו עדיהם ויצדקו ישמעו ויאמרו אמת", "יתנו עדיהם ויצדקו" – אלו ישראל, "ישמעו ויאמרו אמת" – אלו אומות העולם. ואמר רבי יהושע בן לוי: כל מצות שישאל עושין בעולם הזה, באות וטורפות אותם לאומות העולם לעולם הבא על פניהם, שצאמר: "ושמרתם ועשיתם כי הוא כחמכתם ובינתכם לעיני העמים", "נגד העמים" לא נאמר, אלא "לעיני העמים", מלמד שבאות וטורפות לאומות העולם על פניהם לעולם הבא. ואמר רבי יהושע בן לוי: לא עשו ישראל את העגל אלא ליתן פתחון פה לבעלי תשובה, שצאמר: "מי יתן ויהי לבכם זה להם ליראה אתי... כל הימים" וגו'. והיינו דאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי: לא דוד ראוי לאותו מעשה ולא ישראל ראוי לאותו מעשה; לא דוד ראוי לאותו מעשה – דכתיב: "ולבי חלל בקרבי", ולא ישראל ראוי לאותו מעשה – דכתיב: "מי יתן ויהי לבכם זה להם ליראה אתי... כל הימים"; אלא למה עשו?

וְיִזְדַּע דַּעַת עֲלֵינוּ, ומשמע שהיה יודע את דעת הקב"ה מעצמו, ותמוה, אֲפֻשֶׁר שאפילו את דעת בְּהֶמְתּוֹ לא הָיָה יָדַע בלעם, דַּעַת עֲלֵינוּ מִי הָיָה יָדַע מעצמו.

הגמרא מפסיקה את ההוכחה כדי לברר את הדברים: מֵאֵי דַּעַת בְּהֶמְתּוֹ לֹא הָיָה יָדַע. משיבה הגמרא: בְּעִדָּנָא דְחָזוּ לִיה – בעת שראו שרי מואב את בלעם דְּהָיָה רַבִּיכָא אֲחֵמֶרִיָּה – שהיה רוכב על אתונו, אָמְרוּ לִיה השרים, מֵאֵי מַעְמָא לֹא רַבְּבָתָא אֲפֻסִּיָּא – מדוע אינך רוכב על סוס, למחר להגיע אל בלק, אָמַר לָהּ, בְּרַמְיָבָא שְׂדָא לִיה – הנחת את הסוס באגם כדי שירעה בעשבים הלחים, ולכן לא היה מוכן לרכיבה, מִיָּד וְתֵאמֶר הָאֵתָּוֶן אֶל בַּלְעָם הֲלֹא אָנֹכִי תֵּאֲמִינָךְ (במדבר כב ל), אֲנִי אֲתוּנָךְ שאתה רגיל להשתמש בי, ולא כפי שאתה אומר שרק הפעם אתה רוכב עלי. אָמַר לָהּ, אֲנִי רָגִיל בְּךָ לְמַעֲנִיא בְּעֵלְמָא ולא לרכיבה, אָמְרָה לִיה, אֲשֶׁר רַבְּבָת עָלִי (שם), ולא כדברִיךְ שאתה מניח עלי רק משאות. אָמַר לָהּ, דֶּרֶךְ אֲקָרָא עֲבֵלְמָא רַבְבְּתִי עֲלֵיךְ, אָמְרָה לִיה, מַעְוִדָךְ וְעַד הַיּוֹם הָיָה (שם), שמא ומתמיד אתה רגיל לרכוב עלי. והוסיפה לומר, וְלֹא עוֹד, אֵלֶּיךָ שְׂאֵנִי עוֹשָׂה לָךְ רַבִּיבוֹת בְּיוֹם, וְאִישׁוֹת בְּלִילָה, כלומר אתה רובע אותי. ויש ללמוד שכך אמרה לו, בְּרַמְיָבָא הָבָא שֶׁאִמְרָה לוֹ 'הַחֲסֵפֶן הַכִּפְנִיתִי לַעֲשׂוֹת לָךְ כֵּן', וְכַתִּיב הָתָם לִגְבִי הִנֵּרָה שֶׁעֲבָדִי דוֹד הִצִּיעָה לוֹ שִׁישִׁיכֵב עִמָּה לַעַת זְקוּתוֹ, 'וְהָיָה לוֹ סוֹכְנָת וְשִׁכְבָּה בְּחִיקָךְ וְחָם לֹאֲדָנִי הַמֶּלֶךְ' (מלכים א' א, ב), ומוכח שהחסכן הסכנתו שגם הוא מְשׁוֹרֵשׁ 'סֹכֵן' הוא מלשון חִימוֹם שֶׁעַל יְדֵי רַבִּיעֵהוּ.

הגמרא מביאה את המשך ההוכחה: נמצא שלא ידע בלעם אפילו מה בהמתו עומדת להשיב לו, אֵלֶּיךָ מֵאֵי מֵאֵי יִזְדַּעַת עֲלֵינוּ, שְׁהֵיָּה יִזְדַּע לְבִינָן אוֹתָהּ שֶׁנָּה שֶׁחֲקִדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בּוֹעֵם בָּהּ, ורצה לקלל את ישראל בשעה זו, כדי שתחול קללתו. והיינו דְּקָאֲמַר לָהּ מִיכָּה הַנְּבִיא לִישְׂרָאֵל עַמִּי, וְכֵן נָא מַה יַּעֲזֵן בַּלֵּק מִלֶּךְ מוֹאָב וְכֵּה עָנָה אוֹתוֹ בַּלְעָם בֶּן בְּעוֹר מִן הַשְּׂמִיטִים וְעַד הַגִּלְגָּל, לִמְעַן דַּעַת צִדְקוֹתָ ח' (מִיכָה ה'). אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, אָמַר לָהּ הַקִּדְוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לִישְׂרָאֵל, עַמִּי, רֵאוּ כִּמְהָ צִדְקוֹת אֱלֹהִים – טובותו עֲשִׂיתִי עִמָּכֶם, שֶׁלֹּא כְּעֶסְתִּי עֲלֵיכֶם כָּל אוֹתָן הַיָּמִים, שֶׁאִם כְּעֶסְתִּי עֲלֵיכֶם בִּאֲתוֹם יָמִים, לֹא נִשְׁתַּיִּיר מַעְוִדִי כּוֹכְבִּים – מעובדי עבודה זרה שהיו מְשׁוֹנְאֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל וכלומר, מִישְׂרָאֵל שֶׁיֵּרֶד וּפְלִיט עַל יְדֵי קִלְלַת בַּלְעָם. והיינו דְּקָאֲמַר לִיה בַּלְעָם לְבַלֵּק 'מָה אָכַב לֹא קָבָה אֵל וְכֵּה אֲזַעֵם לֹא זָעַם ח' (במדבר כג ה'), והיינו שאמר כיצד אקלל את ישראל בעוד שהקב"ה אינו כועס בימים אלו והקללה לא תתקיים.

מבִּרְרַת הגמרא: וְכִּמְהָ זֶמֶן נִמְשָׁךְ וְעַמּוֹ שֶׁל הַקֶּבֶ"ה. משיבה הגמרא: רַגַע, וְכִּמְהָ הוּא רַגַע, אָמַר אֲמִירָא וְאִיתִיבָא – ויש אומרים שרבינא אמר זאת, רַגַע בְּמִימְרֵיהּ – כשיעור הזמן הנדרש לומר את המילה 'רגע'.

מבִּרְרַת הגמרא: וּמִנְלָךְ דְּרַגְעָה הָיָה רִיתְחֵיהּ – כעסו). משיבה הגמרא: דְּכַתִּיב (תהילים ל א) 'כִּי רַגַע בָּאִפּוֹ חַיִּים בְּרַצוֹנִי', ופירוש הפסוק הוא שכעסו של הקב"ה הוא רגע, וכשמתרצה ומתפייס הרי הוא נותן חיים ארוכים. וְאִיתְּעִית אִימָא, יש ללמוד זאת מִהֶבְרָא, שנאמר (ישעיה כו ב) 'חֲבִי – הַתְּחַבְּאִין כְּמַעַם רַגַע עַד עֲגָבוֹר זָעַם'. ומוכח שלאחר רגע עובר זמנו של הקב"ה.

מבִּרְרַת הגמרא: אִיתָּא – אימית! הזמן דִּרְתָּח. משיבה הגמרא: אָמַר אֲבִי, בְּתֵלַת שְׁעֵי כְּמִייתָא – באחד מרגעי שלש השעות הראשונות של היום, וסימן לדבר כי הוּרָא בְּרַבְּלָא דְתַרְגֻּמָּא – כאשר כרובול התרגול מלבינה ואינה אדומה כל כך. שואלת הגמרא: כָּל שְׁעָתָא וְשְׁעָתָא מְהוּר הוּרָא – הרי בכל שעות היום יש זמנים שאין כרובול התרגול אדומה מאוד נוטה ללבן. משיבה הגמרא: כָּל שְׁעָתָא אֵית בִּיה סוּרְרִיקִי סוּמְקִי – בכל שעות היום יש בכרובול שורות שנשארות אדומות מאד, הֵימָּא שְׁעָתָא שֶׁהַקֶּבֶ"ה כּוֹעֵס בּוֹ לִית בִּיה סוּרְרִיקִי סוּמְקִי – אין בכרובול התרגול שורות אדומות כלל.

מעשה בענין זה: רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹוִי, הָיָה מַצְעֵר לִיה הֵהוּא מִינָּה [בְּקָרָא] – היה מין אחד מצערו ומתוכו עמו בפסוקים. יוֹמָא חַד

נִקְמָת תַּרְגֻּמָּא – יום אחד נטל רבי יהושע בן לוי תרגול, [וְאִזְקִיָּה בֶּן בְּרַעְיָה דְּעָרְכָא – והעמידו בין רגלי מיטתו] וְעִינֵין בִּיה – והסתכל בו כל הזמן, סָבַר, כִּי מָטָא הָיָה שְׁעָתָא אֲלֵמִיָּה – כאשר יגיע אותו זמן שהקב"ה כּוֹעֵס בּוֹ, ואראה שכרובול התרגול מלבינה, אקללו ותחול הקללה. ולבסוף כִּי מָטָא הָיָה שְׁעָתָא – כשהגיעה אותה השעה שהלבינה הכרובול, נִימְנָם וְלֹא הִבְחִין בְּכֶךְ. כשנתעורר אָמַר, שְׂמַע מִינָּה דְלֹא אוֹרָה אִירָעָא לְמִיכָּדָה כֶּךְ – שאין ראוי לכון את שעת זמנו של הקב"ה, [שֶׁהָרִי וְרִחְמִיו עַל כָּל מַעֲשֵׂיו] (תהלים קמח ט) בְּרַמְיָבָא, וְכַתִּיב (משל יז כב) 'זָם עֲנוֹשׁ לַצַּדִּיק לֹא מוֹכ' – אין נכון לצדיק להעניש בני אדם.

ברייטא בענין כעסו של הקב"ה: תָּנָא בְּבִרְיָא מִשְׁמִיָּה דְרַבִּי מֵאִיר, בְּשָׁעָה שְׁתַּמְלָכִים מִנִּיחִין בְּתִרְהֵן בְּרָאשֵׁיהֶן וּמִשְׁתַּמְחִין לַחֲמָה, מִיָּד בּוֹעֵם [תְּקוּדָשׁ בְּרוּךְ הוּא].

דִּין הַנוּגַע לַשַּׁעַת כֵּסֶס שֶׁל הַקֶּבֶ"ה: אָמַר רַב יוֹסֵף, לֹא לִיצְלִי אִינִישׁ צְלוּתָא דְּמוֹסָף – לא יתפלל אדם יחיד תפילת מוסף בְּתֵלַת שְׁעֵי כְּמִייתָא דְיוֹמָא – בשלש שעות הראשונות של היום, בְּיוֹמָא כְּמֵאָה דְרִישׁ שְׁתָּא – ביום הראשון של ראש השנה, כשהוא מתפלל בְּיָחִיד, כִּי יֵשׁ לוֹ לַחֲשׁוֹשׁ דְּלָמָּא בִּינוֹן דְּמַפְסִיד דְּיָנָא – שמא כיון שזמן זה הוא הזמן שהקב"ה כּוֹעֵס, דְּלָמָּא מַעֲרִינִי בְּעִבְרֵיהּ וְדִחְפֵּי לִיה מִיָּדֵי – שמא יעינינו באותה שעה במעשיו וידחו את תפילתו.

שואלת הגמרא: אֵי הָכִי תַפִּילַת מוֹסֵף דְּצַבְּבוֹר נָמִי אִין רָאוּי לַהֲתַפְלַל בִּשְׁעוֹת אֵלוּ. משיבה הגמרא: דְּצַבְּבוֹר נְפִישָׁא לְכוּתִּיה – לציבור יש נזירות רבות ולכן אין להם לחשוש שתדחה תפילתו. שואלת הגמרא: אֵי הָכִי, דְּיָחִיד דְּצַבְּרָא – תפילת שחרית של יחיד נָמִי לֹא לֹא יתפלל בשעות אלו. משיבה הגמרא: בִּינוֹן דְּאִיתָּא צַבְּבוֹרָא דְקָא מַצִּיל, לֹא קָא בְּרִיחַ – כיון שזמן זה הוא הזמן שהציבור מתפלל תפילת שחרית, לא ידחו גם את תפילת היחיד. מה שאין כן תפילת המוסף שאין זמנה קבוע ויש המתפללים אותה בבוקר ויש המתפללים אותה בצהריים, יש ליחיד לחשוש שמא ידחו את תפילתו בשעות אלו.

הגמרא מקשה על מאמרו של רב יוסף: וְהָא אָמַרְתָּ לַעִיל (א) שְׁבַשְׁלֵשׁ שְׁעוֹת הָרֵאשׁוֹנוֹת שֶׁל הַיּוֹם תְּקַדֹּשׁ בְּרוּךְ הוּא יוֹשֵׁב וְעוֹסֵק בְּתוֹרָה, ובשלש שעות שניות הוא דן, ומדוע יש לחשוש שמא יפקד דינו בשלש שעות הראשונות שאין הקב"ה דן בהם את העולם. מתרצת הגמרא: אִיפּוּךְ – יש להפוך ולשנות לעיל שבשלש שעות הראשונות של היום הקב"ה דן ובשלש שעות שניות הקב"ה יושב ועוסק בתורה. וְאִתְּעִית אִימָא, לַעֲלוֹם לֹא תִיפֹר, ולגבי התורה דְּכַתִּיב בָּהּ 'אִמְרָה', דְּכַתִּיב (משל כג ב) 'אִמְרָת קִנָּה וְאֵל תִּמְכּוֹר', והפסוק מתפרש לגבי לימוד התורה, שצריך לקנותה ולהוציא עליה הוצאות, אֵךְ אִין לְמוֹכְרָהּ, כלומר ללמדה לאחרים תמורת ממון, ובשעות שעוסק בה אִין תְּקַדֹּשׁ בְּרוּךְ הוּא עוֹשֶׂה לְפָנִים מִשׁוֹרֵת תִּדִין, אלא נהג דין 'אמת', ולכן יש ליחיד לחשוש ולא להתפלל בשעות אלו, אולם דִּין דְּלֹא בְּרַמְיָבָא בִּיה 'אִמְרָה', תְּקַדֹּשׁ בְּרוּךְ הוּא עוֹשֶׂה לְפָנִים מִשׁוֹרֵת תִּדִין ואין חשש להתפלל באותן שעות.

יוֹם מַעֲיָד בְּרַחֲמֵי הַקֶּבֶל הוּא סִימָן לַמַּאמְרִים הַבָּאִים שֶׁאִמְרָם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹוִי:

נוֹפָא – נשוב לעצם המאמר שהובא לעיל (ג), אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹוִי, מֵאֵי דְכַתִּיב (דברים יא) 'אֲשֶׁר אָנֹכִי מַעְוִד הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם', מִפְּסוֹק זֶה יֵשׁ לְדִרּוֹשׁ, 'הַיּוֹם' – [בעולם הזה] יש אפשרות 'לַעֲשׂוֹתָם', את המצוות, וְלֹא 'לְמָחָר' – [בעולם הבא] אפשר 'לַעֲשׂוֹתָם', שבעולם הבא אין אפשרות לעשותן עוד. עוד יש לדרוש, 'הַיּוֹם' לַעֲשׂוֹתָם, וְלֹא 'הַיּוֹם' לִיבּוֹל שְׁכָר, שֶׁקֵּבַלְתָּ שֶׁכֶּר עַל הַמַּצְוּוֹת הַיָּא רַק לַעֲלוֹם הַבָּא וְלֹא בְּעוֹלָם הַזֶּה.

אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹוִי, כָּל מַצְוַת שִׁישְׂרָאֵל עוֹשִׂין בְּעוֹלָם הָהָא בָּאוֹת וּמַעֲדוֹת אוֹתָם – [עליהם] לַעֲלוֹם הָבָא שְׁקִימוּם. שְׁנַאמֶר (ישעיה מג ט) 'תִּתְּנוּ עֵינֵיהֶם וַיִּצְדָּקוּ, וַיִּשְׁמְעוּ וַיֵּאמְרוּ אֲמָר', ויש לדרוש, 'תִּתְּנוּ עֵינֵיהֶם וַיִּצְדָּקוּ', אֵלֶּיךָ יִשְׂרָאֵל שֶׁהַמַּצְוּוֹת יִבְאוּ ויעידו עליהם, 'וַיִּשְׁמְעוּ

אָרִיב לֹא לִנְצַח אַקְצוֹף] בִּי רוּחַ מִלְּפָנֵי יַעֲמוּף וְנִשְׁמוּת אֲנִי עֲשִׂיתִי, 58
 שֶׁהִקְבֵּה אֹמֵר, לֹא לַעֲלוֹם אַחֲרָא אֶת זְמַן הַגְּאוּלָּה מִלְּבֹא, וְלֹא 59
 לִנְצַח אַקְצוֹף מִלְּגְאוּלָּה אֶת עִם יִשְׂרָאֵל, אֲלֵא הַסִּיבָה שֶׁהַגְּאוּלָּה 60
 מִתְעַכֶּבֶת הִיא לְפִי שִׁישׁ עֲדִיין רוּחוֹת הַמִּנְצָאוֹת לְפָנֵי בֹאֲרֵצַר שִׁשְׁמוֹ 61
 'גּוֹף', וְנִשְׁמוּת שֶׁעֲשִׂיתִי הֵם עֲדִיין אֲצִלִּי, וְלֹאֲחַר שִׁיּוּלְדוֹ נִשְׁמוּת 62
 אֵלּוֹ תְּבוּאָה הַגְּאוּלָּה. וְכֵן כּוּנוֹת הַפִּסְקוֹ, 'כִּי רוּחַ מִלְּפָנֵי', כְּלוּמֹר, כִּיּוֹן 63
 שִׁישׁ רוּחוֹת לְפָנֵי גִּבּוֹף, לִכֵּן 'עֲטוּף', כְּלוּמֹר, מִתְעַכֶּבֶת הַגְּאוּלָּה 64
 מִלְּבֹא, וְכֵן 'וְנִשְׁמוּת אֲנִי עֲשִׂיתִי', כְּלוּמֹר, כִּיּוֹן שֶׁהִנְשְׁמוּת שֶׁאֲנִי 65
 עֲשִׂיתִי עֲדִיין לֹא כֵּלּוֹ. 66
 הַגְּמָרָא מְבַאֵר אֶת מֵאֲמָרוֹ שֶׁל רִישׁ לְקִישׁ בֹּאֲפֹן אַחֲרָ: אֲלֵא לֹא 67
 תִּימָא שֶׁאִילוֹ לֹא חֲטָא אֲבוּתֵינוּ בַּעַל 'אֲנִי לֹא בָּאֵנִי לְעוֹלָם', אֲלֵא 68
 כִּמְיָ שֶׁלֹּא בָּאֵנִי לְעוֹלָם, שֶׁהָיוּ אֲבוּתֵינוּ נִשְׁאָרִים לַחַיּוֹת, וּמַחֲמַת 69
 גְּדֻלָּתוֹם לֹא הֵייוּ חֲשׁוּבִים. 70
 מְקַשָּׁה הַגְּמָרָא: לְמִימָרָא דָּאִי לֹא חֲטָא לֹא הָיוּ מִיִּיתָי וְ– לֹא הָיוּ 71
 מִתִּים, וְהִקְבִּית בְּתוֹרָה פִּרְשֵׁת וְכִמּוֹת וּפִרְשֵׁת נִחְלוֹת הַעוֹסְקוֹת 72
 בְּמִיתָת אָדָם. מִתְרַצַּת הַגְּמָרָא: פִּרְשִׁיּוֹת אֵלּוֹ נִאֲמָרוּ עַל תְּנָאִי שֶׁאֵם 73
 יִחְטָאוּ יִשְׂרָאֵל וַיְמוּתוּ וַיִּגְהוּ דִּינֵיהֶם. 74
 מְבַרְרַת הַגְּמָרָא: וְכִי פְתִיבִי קְרָאִי עַל תְּנָאִי – וְכִי נִאֲמָרוּ בְּתוֹרָה 75
 פִּסְקִים עַל תְּנָאִי. מִשִּׁיבָה הַגְּמָרָא: אִין – אֲכֹן כֵּן, דִּהְיִי אֲמָר רַבִּי 76
 שְׁמַעוֹן בֶּן לִקְשִׁשׁ, מֵאִי דִּבְתִּיב (בְּרַאשִׁית א' לֵא) 'וַיְהִי עֶרְבַּ וַיְהִי בֹקֶר יוֹם 77
 הָשֵׁשֶׁת', מַה שֶּׁנֶּאֱמָר 'הַשִּׁשִּׁי' בְּהָא מִלְּמַד שֶׁהַתְּנָת הַקִּדּוּשׁ בִּירוֹד הוּא 78
 עִם מַעֲשֵׂה בְּרָאשִׁית, וְאֲמָר לָהֶם, אִם מִקְבְּלִין יִשְׂרָאֵל אֶת הַתְּנָת בְּיוֹם 79
 הַשִּׁשִּׁי בְּסִינַי, מוֹקֵב וְתִהְיוּ קִיָּיִמִים, וְאִם לֹא, אֲחִיר אֲתֹכֶם לְתוֹהוֹ 80
 וְכֹהֵו. הָרִי שֶׁנֶּאֱמָרוּ פִּסְקִים בְּתוֹרָה עַל תְּנָאִי. 81
 הַגְּמָרָא מְבִיאָה קוּשִׁיא עַל דְּבָרֵי רִישׁ לְקִישׁ שֶׁאֵם לֹא הָיוּ יִשְׂרָאֵל 82
 חוֹטָאִים בַּעַל לֹא הָיוּ מִתִּים: מִיִּתִּיב, נִאֲמָר בְּתוֹרָה (דְּבָרִים ה' כ') 'מִי 83
 יִתֵּן וְהָיָה לְכֶבֶד זֶה לָהֶם לִירָאָה אֲתִי וְלִשְׁמֹר אֶת כָּל מִצְוֹתַי כָּל 84
 הַיָּמִים לְמַעַן יִיטֵב לָהֶם וְלִבְנֵיהֶם לְעוֹלָם'. וְלֹמַר שְׁכוּנוֹת הַפִּסְקוֹ הִיא 85
 לְכַבֵּל מִתָּה מִלְּאֵךְ מִתָּה, כְּלוּמֹר שִׁיחִיו וַיִּיטֵב לָהֶם לְעוֹלָם, אִי 86
 אֲפָשֶׁר, שֶׁכָּבֶר נְגִידָה נִזְרָה עַל אָדָם הָרָאשׁוֹן שִׁמּוּת. הָא לְמַדְתָּ, שֶׁלֹּא 87
 קִיבְּלוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַתְּנָת אֲלֵא בְּרִי שֶׁלֹּא תִּהְיֶה אוֹמֵר וְלִשְׁוֹן שׁוֹלֵמַת 88
 בָּהֶן, שֶׁנֶּאֱמָר 'לְמַעַן יִיטֵב לָהֶם וְלִבְנֵיהֶם עַד עוֹלָם', חוּ הִיא הַטּוֹבָה 89
 הָאֲמֹרָה בַּפִּסְקוֹ, שֶׁלֹּא יִשְׁלֹטוּ בָּהֶם הַגּוֹיִם. וְהָרִי זֶה שֶׁלֹּא כְּדִבְרֵי 90
 רִישׁ לְקִישׁ שֶׁאֲמָר שֶׁאֲפָשֶׁר שִׁתְּבֹטֵל מִלְּאֵךְ הַמּוֹת וְלֹא יִמּוּתוּ. 91
 מִתְרַצַּת הַגְּמָרָא: הוּא וְ– רִישׁ לְקִישׁ דָּאֲמָר בִּי הָאִי תְּנָאִי, דִּתְנָאִי, רַבִּי 92
 יוֹסִי אוֹמֵר, לֹא קִיבְּלוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַתְּנָת אֲלֵא בְּרִי שֶׁלֹּא 'הָא מִלְּאֵךְ 93
 מִתָּה שְׁלֵמַת בָּהֶן, שֶׁנֶּאֱמָר (תְּהִלִּים פב' ו') 'אֲנִי אֲמַרְתִּי אֱלֹהִים אֲתֵם וְכֵן 94
 עָלִיין בְּלָכֶם', וְכֵן שֶׁחֲבַלְתָּ וְ– קִלְקַלְתֶּם מַעֲשִׂיכֶם וַעֲשִׂיתֶם אֶת 95
 הַעֲגֵל, לִכֵּן 'אֲכֹן בָּאֲדָם תִּמּוּתוּן'. וְהָרִי זֶה כְּדִבְרֵי רִישׁ לְקִישׁ. 96
 מְקַשָּׁה הַגְּמָרָא: וְרַבִּי יוֹסִי נָמִי – גַּם עָלִיו קִשָּׁה, הִקְבִּית 'לְמַעַן יִיטֵב 97
 לָהֶם וְלִבְנֵיהֶם עַד עוֹלָם', וּמִשְׁמַע שֶׁכֹּאשֶׁר קִיבְּלוּ אֶת הַתְּנָת מִתָּה 98
 הוּא דִּהְיוּ – טוֹבָה בְּלִבְדִּי תִּהְיֶה לָהֶם, הָא מִתָּה אִיכָּא – אֲךָ עֲדִיין 99
 תִּהְיֶה בָּהֶם מִיתָה. מִשִּׁיבָה הַגְּמָרָא: (רַבִּי יוֹסִי) אֲמָר לָךְ, שְׁכִינָן דְּלִיכָא 100
 וְ– שִׁתְּבֹטֵל מִתָּה, שׁוּב אִין לָךְ מִתָּה נְדוּלָּה מְיוֹ, וְמַה שֶּׁנֶּאֱמָר 101
 'לְמַעַן יִיטֵב' וְגו' כּוֹלֵל אֶת עֲנִין זֶה שִׁתְּבֹטֵל הַמּוֹת. 102
 הַגְּמָרָא דְּנָה כְּדִבְרֵי דִּתְנָא בְּרִייתָא הָרָאשׁוֹנָה שֶׁאֲמָר 'לְבֹטֵל 103
 מִלְּאֵךְ הַמּוֹת אִי אֲפָשֶׁר'. מְקַשָּׁה הַגְּמָרָא: וְתָנָא קָמָא נָמִי, וְהִקְבִּית 104
 (תְּהִלִּים שם) 'אֲנִי אֲמַרְתִּי אֱלֹהִים אֲתֵם וְכֵן עָלִיין בְּלָכֶם אֲכֹן בָּאֲדָם 105
 תִּמּוּתוּן', וּמִשְׁמַע שֶׁאִילוֹ לֹא חֲטָאוּ הָיוּ כְּמִלְּאִכִּים שֶׁאֵינֶם מִתִּים. 106
 מִתְרַצַּת הַגְּמָרָא: מֵאִי מִיתָה הָאֲמֹרָה בַּפִּסְקוֹ, עֲנִיתָ, כְּלוּמֹר שֶׁאִילוֹ 107
 לֹא חֲטָאוּ לֹא הָיוּ שׁוֹלְטִים בָּהֶם שׁוֹנְאִיִּהֶם וּמְכַלִּים אֶת מְמוֹנָם. 108
 דָּאֲמָר מִר בְּרִייתָא (גְּדָרִים סד') אֲרִבְעָה חֲשׁוּבִים בְּמִתִּים, אֵלּוֹ הֵן, עֲנִי, 109
 מוֹכָא, וּמִצְדִּיעַ, וְכִי שְׁאִין לֹא בָּנִים. 110
 מְבַאֵר הַגְּמָרָא: עֲנִי, דִּבְתִּיב (שְׁמוֹת יט') 'וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּמִדְבָּר 111
 לֵךְ שִׁב מִצְרָיִם בִּי מִתּוֹ כָּל הָאֲנָשִׁים הַמְּבַקְשִׁים אֶת נַפְשִׁיךָ, וְכֵן 112
 נִגְהוּ – וְכִי הֵם, דִּתֵּן וְאֲכִירֶם שֶׁהִלְשִׁינוּ לְפָרַעַה עַל שֶׁהָרַג מֹשֶׁה אֶת 113
 הַמִּצְרִי, וְכִי וְ– וְהָאֵם מִתָּה, וְהָרִי מִתָּה הוּא – הָיוּ קִיָּיִמִים, שֶׁהָרִי מִתּוֹ 114

לְאִמֵּר לָךְ – לְלַמֵּד שֶׁאֵם הִתְחִיד, אוֹמְרִים לוֹ בִּלְךָ וְ– לָךְ וְרֹאהוּ אֲצִל 1
 יְחִיד שֶׁחֲטָא וְנִתְקַבְּלָה תְּשׁוּבָתוֹ, וְהוּא דוֹד הַמֶּלֶךְ, וְאֵל תִּתִּיִּישׁ 2
 מִלְּשׁוֹב. וְאֵם חֲטָאוּ צִבּוֹר, אוֹמְרִים (לוֹ בִלְךָ) [לָהּ לְצִיבוֹר לְכֹן] אֲצִל 3
 צִבּוֹר שֶׁחֲטָא וְשִׁב, וְהֵם יִשְׂרָאֵל שֶׁחֲטָאוּ בַּעַל וְשִׁב בְּתִשְׁבּוּבָה. 4
 וְצִירָא – וְהוֹרַצְרָה הַתּוֹרָה לְכַתּוּב אֶת חֲטָא וְקִבְּלַת תְּשׁוּבָתוֹם גַּם 5
 שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְגַם שֶׁל דוֹד, דָּאִי אֲשִׁמּוּעִינָן רַק מַעֲשֵׂה הַיְּחִיד, הִיא 6
 אֲפָשֶׁר לֹמַר שֶׁרַק לִיחִיד מוֹעִילָה תְּשׁוּבָה מְשׁוּם דָּלָא מְפָרְסָם 7
 חֲטָאִיה, אֲכֵל לְצִיבוֹר דִּמְפָּרְסָם חֲטָאִיהוּ וַיִּשׁ חִילוֹל ה', אִיכָּא שֶׁלֹּא 8
 מוֹעִילָה תְּשׁוּבָה. וְאִי אֲשִׁמּוּעִינָן צִבּוֹר, הִיא אֲפָשֶׁר לֹמַר שֶׁרַק 9
 לְצִיבוֹר מוֹעִילָה מְשׁוּם דִּנְפִישִׁי רַחֲמִיָּהוּ – שֶׁהִרְחַמְתִּים עֲלֵיהֶם 10
 מְרוּבִים, אֲכֵל יְחִיד דָּלָא אִלִּימָא וְכּוּתִיָּה – שׁוֹכּוֹת אֵינָה חֻזָּקָה, אִיכָּא 11
 לֹא תוֹעִיל לוֹ תְּשׁוּבָה, לִכֵּן צִירָא לְכַתּוּב אֶת שְׁנֵיהֶם. 12
 מֵאֲמָר נֹסֵף בַּעֲנִין זֶה: וְהֵייוּ דִּרְבִּי שְׁמוּאֵל בֶּר נַחֲמָנִי אֲמָר רַבִּי יוֹנָתָן, 13
 מֵאִי דִּבְתִּיב (שְׁמוּאֵל ב' כג א) 'נָאֵם דָּוִד בֶּן יִשִּׁי, וְנָאֵם הַנֶּבֶךְ הַיּוֹסֵף עָלֵי, 14
 נָאֵם דָּוִד בֶּן יִשִּׁי שֶׁחֲקִים עוֹלָה שֶׁל תְּשׁוּבָה, שְׁלִימָד שֶׁהַחוּטָא יִכּוֹל 15
 לְקַבֵּל עַל עֲצָמוֹ עוֹל תְּשׁוּבָה וַיְכּוּפֵר לוֹ. 16
 מֵאֲמָר נֹסֵף מִשְׁמָה: וְאֲמָר רַבִּי שְׁמוּאֵל בֶּר נַחֲמָנִי אֲמָר רַבִּי יוֹנָתָן, כָּל 17
 הַעֲשִׂיָּה מִצְוָה אַחַת פְּעוֹלָם הָיָה, מְקַדְּמָתוֹ אוֹתָהּ הַמִּצְוָה וְהוֹלִקְתָּ 18
 לְפָנָיו לְעוֹלָם תְּכָא, שְׁנֵאֲמָר (שְׁעִירֵי נח ח) 'וְהָלַךְ לְפָנָיו צִדְקָה וְכֹבֵד ה' 19
 יִאֲסָפֶה', שֶׁהַצִּדְקָה שֶׁעֲשִׂיתָ בַּעוֹלָם הוּא תִּלְךָ לְפָנָיו לְעוֹלָם הַבָּא, 20
 וְעַל יָדֵי כֵן הִקְבִּיָּה יִכְנִסְךָ לְמִקּוֹם אֲשֶׁר נִפְשׁוֹת הַצִּדִּיקִים גְּנוּזוֹת בּוֹ. 21
 וְכֵל הַעֲוִיָּב עֲבִירָה אַחַת בַּעוֹלָם הַזֶּה, אוֹתָהּ עֲבִירָה מִלְּפָנֶיהָ 22
 וְ– עוֹטְפָתָהּ וּמוֹלִיכָתָה לְיוֹם הָרִי, שְׁנֵאֲמָר (אִיוב ו יח) 'לְפָנֶיהָ אֲרָחוֹת 23
 דִּרְבָּם וְגו' יַעֲלֶוּ בְּתוֹהוֹ וַיִּאֲבְדוּ', שֶׁדִּרְבָּם הִרְעָה מִלְּפַת אוֹתָם וְעַל 24
 יָדֵי כֵן הֵם נִאֲבָדִים בְּתוֹהוֹ. 25
 הוֹסֵפָה בַּעֲנִין זֶה: רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר, הַעוֹשֶׂה עֲבִירָה, הָרִי הִיא קְשׁוּרָה 26
 בּוֹ כְּכָל, שְׁנֵאֲמָר לְגַבִּי יוֹסֵף שֶׁלֹּא תִּתְּפָתָה לְשַׁכֵּב עִם אִשֶּׁת פּוֹטִיפַר 27
 (בְּרַאשִׁית לט א), 'וְלֹא שָׁמַע אֵלָיָה לְשַׁכֵּב אֲצֵלָה לְהוֹיֵת עִמָּהּ, וּבִיאֹר 28
 כְּפִילוֹת הַלְשׁוֹן הִיא לְשַׁכֵּב אֲצֵלָה' פְּעוֹלָם הָיָה, וְלִהְיוֹת עִמָּהּ פְּעוֹלָם 29
 תְּכָא, וּמִכָּאן שֶׁהַעֲבִירָה קְשׁוּרָה כְּחוּטָא כְּכָל בַּעוֹלָם הַבָּא. 30
 מֵאֲמָר בַּעֲנִין חֲטָא הַעֲגֵל: אֲמָר רִישׁ לְקִישׁ, בּוֹאֵר וְנִחְזִיק מִזָּכָה 31
 לְאֲבוּתֵינוּ, שֶׁאֲלֵמָלָה הֵן לֹא חֲטָאוּ וְעַבְדוּ לְעַגֵּל, אֲנִי לֹא בָּאֵנִי לְעוֹלָם, 32
 שֶׁהֵם הָיוּ כְּמִלְּאִכִּים שֶׁאֵינֶם מוֹלִידִים, שְׁנֵאֲמָר (תְּהִלִּים פב' ו') 'אֲנִי 33
 אֲמַרְתִּי אֱלֹהִים אֲתֵם וְכֵן עָלִיין בְּלָכֶם', שְׁבֹמֵן שֶׁקִּיבְּלוּ אֶת הַתּוֹרָה 34
 הָיוּ כְּמִלְּאִכִּים שֶׁאֵינֶם מוֹלִידִים, אֲךָ לֹאֲחֹר מִכֵּן, חֲבַלְתָּ וְ– קִלְקַלְתֶּם 35
 מַעֲשִׂיכֶם בַּעַל, וְאֲכֹן בָּאֲדָם תִּמּוּתוּן' וְגו', שֶׁהָרִי אֲתֵם כְּכָל בְּנֵי אָדָם. 36
 מְקַשָּׁה הַגְּמָרָא: לְמִימָרָא דָּאִי לֹא חֲטָאוּ יִשְׂרָאֵל לֹא הָיוּ מוֹלִידִי 37
 וְ– מוֹלִידִים], וְהִקְבִּית (בְּרַאשִׁית ט' ו'), 'אֲתֵם פָּרוּ וּרְבוּ', וְכִיצַד הָיוּ 38
 מְקִיָּיִמִים מִצְוָה זֶה. מִתְרַצַּת הַגְּמָרָא: צִיּוּי זֶה נִאֲמָר לְדוֹרוֹת שֶׁהָיוּ עַד 39
 שֶׁקִּיבְּלוּ אֶת הַתּוֹרָה בְּסִינַי. 40
 מְקַשָּׁה הַגְּמָרָא: וְהִלָּא בְּסִינַי נָמִי דִּבְתִּיב (דְּבָרִים ה' כו) 'לָךְ אֲמָר לָהֶם 41
 שׁוּבוּ לְכֶם לְאֶחְלֵיכֶם', שֶׁהוֹתֵר בְּנִשְׁוִתֵיהֶם וַיְכּוֹלוּ לְהוֹלִיד. מִתְרַצַּת 42
 הַגְּמָרָא: הוֹתֵר בְּנִשְׁוִתֵיהֶם לְשִׁמְחַת עוֹנָה, אֲךָ עֲדִיין יֵשׁ לֹמַר שֶׁהָיוּ 43
 כְּמִלְּאִכִּים שֶׁאֵינֶם מוֹלִידִים. 44
 מְקַשָּׁה הַגְּמָרָא: וְהִקְבִּית (דְּבָרִים ה' כו) 'לְמַעַן יִיטֵב לָהֶם וְלִבְנֵיהֶם' וְגו', 45
 וּמוֹכַח שֶׁהָיוּ לָהֶם בָּנִים. מִתְרַצַּת הַגְּמָרָא: הַכּוּנוֹה לְאוֹתָן בָּנִים 46
 הָעוֹמְדִים וְ– שֶׁכָּבֶר נוֹלְדוֹ וְעַמְדוֹ עַל הַר סִינַי. 47
 מְקַשָּׁה הַגְּמָרָא: וְהָאֲמָר רִישׁ לְקִישׁ, מֵאִי דִּבְתִּיב (בְּרַאשִׁית ה' א) 'וְהָא 48
 תּוֹלְדוֹת אָדָם' וְגו', וְכִי סָפֵר הָיָה לוֹ לְאָדָם הָרָאשׁוֹן, אֲלֵא מִלְּמַד 49
 שֶׁהָרָאֵה לוֹ הַקִּדּוּשׁ בִּירוֹד הוּא לְאָדָם הָרָאשׁוֹן דוֹר דוֹר וְדוֹרָשִׁיו, דוֹר 50
 דוֹר וְהַקִּמּוֹ, דוֹר דוֹר וּפְרִנְסִיו, בֵּינָן שֶׁהִנְעִי אָדָם הָרָאשׁוֹן לְדוֹרוֹ שֶׁל 51
 רַבִּי עֲקִיבָא שֶׁמֶה בְּתוֹרָתוֹ וְנִתְעַצֵּב בְּמִיתָתוֹ, וְאֲמָר אֶת הַפִּסְקוֹ (תְּהִלִּים 52
 קט ט) 'וְלִי מִה קִירוֹ וְעִיד אִין' וְגו']. כְּלוּמֹר שֶׁאֲנִינוּ יִכּוֹל לְהַשִּׁיג אֶת 53
 מַחֲשַׁבְתֵּי הַקֶּבֶד. וְהַמִּאֲמָר זֶה נִלְמַד שֶׁגַם לֹאֲחֹר מִתֵּן תּוֹרָה יוֹוִלְדוֹ 54
 דוֹרוֹת לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל. וְעוֹד קִשָּׁה, שֶׁאֲמָר רַבִּי יוֹסִי, אִין מִשִּׁיחַ בֶּן דוֹד 55
 בָּא עַד שֶׁיִּקְבְּלוּ נִשְׁמוֹת שֶׁנּוֹצְרוּ בְּשִׁשֶּׁת יָמִי בְּרַאשִׁית שָׁהֵן בָּאוּצֵר 56
 דְּהִקְרָא 'גּוֹף', עַל יְדֵי שִׁיּוּלְדוֹ, שְׁנֵאֲמָר (שְׁעִירֵי יג טו) 'כִּי לֹא לְעוֹלָם 57

עבודה זרה. לפני אידיהן – פרק ראשון דף ה עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" רנט רש"י תוספות

וצריכא – פירושו: לכתוב חטאם וקבלת תשובתם. **שאלמלא** לא חטאו לא באנו לעולם – ואף על גב דאמרין פרק קמא דערויבין (יג. ב.) נמנו וגמרו נוח לו לאדם שלא נברא – היינו בתחלת לידתו, שאין ידוע מזה יהא בסופו, אבל כשהוא צדיק – אשירי ואשירי הדור שהוא בתוכו. ועוד, דלמסקנא ד"כמי שלא באנו לעולם" אתי שפיר.

אין בן דוד בא עד שיכלו נשמות שבגוף – ואם תאמר: מכל מקום יכלו על ידי גרים שיהיו מולידים ואומרו הרב רבינו אלחנן: דנשמות של ישראל ושל גרים אינן בגוף אחד. והא דאמר (שבת ל, ב.) עתידה אשה שתלד בכל יום לימות המשיח, שמוא ישי לומר: גוף חדש ונשמות חדשות יהיו. **כי** רוח מלפני יעטוף – משיח נקרא "רוח", כדכתיב (איכה ד.) "רוח אפינו משיח ה'". והכי פירושו דקרא: המשיח מלפני יאחור, כמו "העטופים ללבן", על ידי נשמות אשר עשיתי. **אלא** שירדו מנכסיהם – דליכא למימר סומים היו, והא כתיב בעדת קרח (במדבר טז) "העניי האנשים היום נתקח". ומצורעים נמי לא הוו, דהא בעדה בתוך המחנה היו ושיבין. וכי תימא דבמתן תורה נתרפאו, דהא אותן שנתרפאו כבר חזרו למותן במעשה העגל, ושלא היו להם גנים ליכא למימר, דבשביל כך לא היו פחות קרובים למלכות להלשינו כבתחלה. ויש מפרשים דמשמע ליה שירדו מנכסיהם, דמתנות כן אין להן כח עזר לחיות, אבל כל הנך היו יכולין לחיות על ידי ממונם. ופשיטה דקרא מיירי בפרעה, "ימות מלך מצרים". **כפוי** טובה – לכך קראם "כפוי טובה", שלא רצו לומר: אתה תן, לפי שלא היו רוצים להחיות לו טובה בכך. **עד** ארבעין שנין לא קאי איניש – פירש רש"י שאף משה לא נזכר. ואם תאמר: אמאי בעס משה על ישראל? הלא גם הוא לא נזכר ויש לומר: שלפי שהוא לא היה צריך לתפלה זו לא נתן לב עד ארבעים שנה דקם אדעתיה דרביה, אבל ישראל שהיו צריכי לתפלה זו היה להם להתבונן ממותה שעה, שהרי כבר חטאו בעגל ובמרגלים. ורבינו יצחק פירש: שמשח לא הקפיד עליהם על דבר זה עד ארבעים שנה, כי היה סבור דלסוף ארבעים שנה יעמדו על דעת קונם ויאמרו: אתה תן, וכל היה בדעתו שהיו מניחים לומר אותו משום כפיית טובה. אבל כשעברו ארבעים שנה שראה שהיה להם לדעת, הבין עליהם שהיו מניחין בשביל כפיית טובה, ואז הוכיחם.

י"צ"ס

מאי דכתיב: "ויהי ערב ויהי בקר יום הששי"? מלמד שהתנה הקדוש ברוך הוא עם מעשה בראשית, ואמר: אם מקבלין ישראל את התורה – מוטב, ואם לאו – אחזיר אתכם לתוהו ובוהו. מיתבי: "מי יתן והיה לכם זה להם", לכפל מהם מלאך המות אי אפשר, שפכר נגורה גזרה, הא לא קיבלו ישראל את התורה אלא כדי שלא תהא אופיה ולשון שולטת בהן, שגאמר: "למען ייטב להם ולבניהם עד עולם"! – הוא דאמר כי האי תנא: דתנא, רבי יוסי אומר: לא קיבלו ישראל את התורה אלא כדי שלא יהא מלאך המות שולט בהן, שגאמר: "אני אמרתי אלהים אתם ובני עליין פלכם", דכלתם מעשיכם – "אכן פאדם תמותון". ורבי יוסי נמי, דכתיב: "למען ייטב להם ולבניהם עד עולם", טובה הוא דהויא, הא מיתה איפא! – (רבי יוסי) אמר לך: פיון דליכא מיתה, אין לך טובה גדולה מזו. ותנא קמא נמי, דכתיב: "אכן פאדם תמותון"! – מאי מיתה? עניות, דאמר מר: ארבעה חשובים נמתיים, אלו הן: עני, סומא, ומצורע, ומי שאין לו בנים. עני – דכתיב: "פי מתו כל האנשים", ומאן ניהו? דתן ואבירים; ומי מתו? מיתו הוו! אלא שירדו מנכסיהם. סומא – דכתיב: "במחשכים הושיבו כמתי עולם". מצורע – דכתיב: "אל נא תהי כמות". ומי שאין לו בנים – דכתיב: "הבה לי בנים ואם אין מתה אנכי". תנו רבנן: "אם בחקתי תלכו" – אין "אם" אלא לשון תחנונים, וכן הוא אומר: "לו עמי שומע לי [וגו'] כמעט אויביהם אכניע", ואומר: "לו הקשבת למצותי ויהי כהר שלומך וגו' ויהי כחול זרעך וצאצאי מעיך" וגו'. תנו רבנן: "מי יתן והיה לכם זה להם", אמר להן משה לישראל: כפוי טובה בני כפוי טובה, בישעה שאמר הקדוש ברוך הוא לישראל: "מי יתן והיה לכם זה להם", היה להם לומר: תן אותה. כפוי טובה, דכתיב: "ונפשנו קצה בלחם

לומר לך – גזירת מלך היתה, ליתן פתחון פה לשבים. דפסרס חסאיהן – ואיכא חילול, אימא לא ליתקבלו. מלפפתו = מעטפתו, לשון מלבוש, כמו "מלפפין את התינוק בשבת" (שבת קטז, ב.). לאבותינו – עושי העגל. לא באנו לעולם – שהיו כמלאכים ולא הולידו בנים. לאותם – בנים שהיו כבר בעמדתם בסיני. לשמחת עונה – שעד עתה נאסר להן,

"אל תגשו אל אשה". עד שיכלו וכו' – אוצר יש רשמו "גוף", ומבראשית נוצרו כל הנשמות העתידות להולד ונתנם לשם. כי לא לעולם אריב – לאחר זמן הגאולה, ולא לנצח אקצוף – מלגאול, "כי רוח אשר לפני" – נשמות שבגוף "יעטוף" – הוא המאחר, כמו "העטופים ללבן" (בראשית ל). ונשמות שאני עשיתי. כמי שלא באנו לעולם – לפי שהן חיים לעולם, וכל זמן שהן קיימתן אין אנו חשובין כלום. הלא לא קבלו ישראל את התורה – היו שומע מכאן שלא קבלוה לקבל שכר היום בעולם הזה, אלא שלא תהא אומה ולשון שולטת בהן, וזו היא טובה הכתובה כאן. "למען ייטב להם". הוא דאמר – ריש לקיש. עניות – שמשחטאו שלטו בהן שונאים המכילים את ממונם כל היום ב"הדיה לאכול". דתן ואבירים – דאמר מר (גדרים סד, ב.) כל מקום שנאמר "נצים" "נצבים" אינן אלא דתן ואבירים, והכא במכשני נפשו כתיב "נצים", היינו אותן עברים שהלשינו עליה. וכן הוא אומר לו עמי שומע לי – שהקדוש ברוך הוא מתחנן לפניהם שישמרו את התורה. "לו עמי" – היינו תחנונה, כמו "הן לו ידי כדברך" (בראשית ל). כפוי טובה – אינן מכירין להחזיק טובה לבעלים.

בלחם

אתם ובני עליין פלכם", דכלתם מעשיכם – "אכן פאדם תמותון" וגו'. למימרא, דאי לא חטאו לא הוו מולידים והכתיב: "ואתם פרו ורבו"! – עד סיני. בסיני נמי כתיב: "לך אמר להם שובו לכם לאהליכם"! – לשמחת עונה. והכתיב: "למען ייטב להם ולבניהם" וגו! – לאותן העומדים על הר סיני. והאמר ריש לקיש, מאי דכתיב: "זה ספר תולדת אדם" וגו'? וכי ספר היה לו לאדם הראשון? מלמד שהראה לו הקדוש ברוך הוא לאדם הראשון דוד דוד ודודשיו, דוד דוד וחקמיו, דוד דוד ופרנסיו, פיון שהגיע לדודו של רבי עקיבא, שמש בתורתו ונתעצב במיתתו, אמר: "ולי מה יקר ורעיד אל" [וגו!]. ואמר רבי יוסי: אין בן דוד בא עד שיכלו נשמות שבגוף, שגאמר: "[כי לא לעולם אריב ולא לנצח אקצוף] כי רוח מלפני יעטוף ונשמות אני עשיתי"! – לא תימא אנו לא באנו לעולם, אלא: כמי שלא באנו לעולם. למימרא, דאי לא חטאו לא הוו מיתתי? והכתיב פרשת יבמות ופרשת נחלות! – על תנאי. ומי כתיבי קראי על תנאי? – אין, דהכי אמר רבי שמעון בן לקיש,

מאי דכתיב: "ויהי ערב ויהי בקר יום הששי"? מלמד שהתנה הקדוש ברוך הוא עם מעשה בראשית, ואמר: אם מקבלין ישראל את התורה – מוטב, ואם לאו – אחזיר אתכם לתוהו ובוהו. מיתבי: "מי יתן והיה לכם זה להם", לכפל מהם מלאך המות אי אפשר, שפכר נגורה גזרה, הא לא קיבלו ישראל את התורה אלא כדי שלא תהא אופיה ולשון שולטת בהן, שגאמר: "למען ייטב להם ולבניהם עד עולם"! – הוא דאמר כי האי תנא: דתנא, רבי יוסי אומר: לא קיבלו ישראל את התורה אלא כדי שלא יהא מלאך המות שולט בהן, שגאמר: "אני אמרתי אלהים אתם ובני עליין פלכם", דכלתם מעשיכם – "אכן פאדם תמותון". ורבי יוסי נמי, דכתיב: "למען ייטב להם ולבניהם עד עולם", טובה הוא דהויא, הא מיתה איפא! – (רבי יוסי) אמר לך: פיון דליכא מיתה, אין לך טובה גדולה מזו. ותנא קמא נמי, דכתיב: "אכן פאדם תמותון"! – מאי מיתה? עניות, דאמר מר: ארבעה חשובים נמתיים, אלו הן: עני, סומא, ומצורע, ומי שאין לו בנים. עני – דכתיב: "פי מתו כל האנשים", ומאן ניהו? דתן ואבירים; ומי מתו? מיתו הוו! אלא שירדו מנכסיהם. סומא – דכתיב: "במחשכים הושיבו כמתי עולם". מצורע – דכתיב: "אל נא תהי כמות". ומי שאין לו בנים – דכתיב: "הבה לי בנים ואם אין מתה אנכי". תנו רבנן: "אם בחקתי תלכו" – אין "אם" אלא לשון תחנונים, וכן הוא אומר: "לו עמי שומע לי [וגו'] כמעט אויביהם אכניע", ואומר: "לו הקשבת למצותי ויהי כהר שלומך וגו' ויהי כחול זרעך וצאצאי מעיך" וגו'. תנו רבנן: "מי יתן והיה לכם זה להם", אמר להן משה לישראל: כפוי טובה בני כפוי טובה, בישעה שאמר הקדוש ברוך הוא לישראל: "מי יתן והיה לכם זה להם", היה להם לומר: תן אותה. כפוי טובה, דכתיב: "ונפשנו קצה בלחם

עבודה זרה. לפני אידיהן – פרק ראשון דף ה עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" רש"י תוספות

יָצַרְם מסור בידם – דריש ליה מ'משלח רגל', דיצר הרע נקרא "אורח", כדכתיב: "ויבא הלך לאיש העשירי." **וְיָ** בעיני כולי האי – פירש רש"י: וכי אדם גיגיל כל כך להעלות על לבו שמתור וזוג, דאסרת שלשה ימים קודם לפי שהוא יום איד של עבודה זרה, ונזכר שם עבודה זרה תדיר בפיו ואילו מורדי דתהון: בארבעה פרקים וכו', ומסיק: החם דלאכילה, שאינו טורד לפני החג אלא על עסקי

אכילה – סגי בחד יומא. הבא דלהקדמה, שצריך לחזר אחר עסקי הקדמה – בעי תלתא יומי, ודלכך אסור לשאת ולתת בכל עניני מקח וממכר, משום דשם עבודה זרה שגור בפיו ואילו מורדי. **עֶרֶב** יום טוב האחרון של חג – הא דלא נקט (יום) וערב יום טוב הראשון של חג, לפי שהם טורדים במצות לולב וסוכה ואין להם פנאי להכרות עסקיות. ויש מפרשים דבדבר ארבעה פרקים טעמא רבה אית בהו: יום טוב האחרון של חג – לפי שהוא זמן בפני עצמו וחלוק משלפניו תקנו להכרות בסעודה, מה שאין כן בשביעי של פסח. וגם הקרבנות שבשמיני היו בשביל ישראל. וכל חג היו מקריבין נגד הגוים. וערב פסח – לפי שהוא יום גאולה ויציאה לחירות. ועצרת – כדאמרין בפרק "ויאלו דברים" (פסחים טז ב). הכל מודים בעצרת דבעינן נמי "לכנס", וראש השנה – מפני שהוא תחלת השנה מרבים בסעודה לעשות סימן יפה, וכמה ענינים עושים בו לסימן יפה, כדאמר במסכת הוריות (יב, א) ובריתות (ה, ב).

וּבְדִבְרֵי רבי יוסי אף ערב יום הכפורים בגליל – תימא: בפרק קמא דכתובות (ה, א) דפריך תלמודא: יום הכפורים שחל להיות בשני בשבת ידחה גזרה שמא ישחוט בן עוף. ואמאי שביק כל הני פרקים דדברי הכל ופריך לדברי רבי יוסי הגלילי? ויש לומר: דשפיר פריך אליבא דרבנן, דעיקר פירכיה מבן עוף דוקא, דבהמה איכא טיחא יתירה להפילה ומידבר, ובפרקים אלו אינם רגילין רק בבחמות. וזכים הכפורים רגילים בעפות ודגים ודברים קלים, כדאמרין בבראשית רבה (פרק יא) עובדא בההוא חייטא דובן חד גזא תריסר דירין. **וְהַתָּנִן** שואלין בהלכות הפסח – ואף על פי שגם עתה שאין קרבן שואלין בהלכות הפסח קודם שלושים יום, מכל מקום עיקר תדבוקת על הקרבן נתקנה, כדאמר טעמא בפרק קמא דפסחים (ו, ב): שדרי נביא עומד בפסח ראשון ומוזייר על פסח שני. **מִנֵּי** למחוסר אבר וכו' – פירושו: להקריב לבוה בבמה שלחן, דאילו בבית המקדש אפילו בדוקין שבעין נמי אסור, דכתיב: "ומיד כן נבר לא תקריבו", ומייתי ליה "ומכל הזה" להזהיר הקדוש ברוך הוא לנח להביא מחוסר אבר בתיבה מפני שעתידי להביא מהם קרבן, ואם תאמר: הא לכסן בסמך

(ו, א) אמר דהזהיר נמי מלהביא אל התיבה זקן וסריס, ולא נאסרו לבני נח! ועוד קשיא, דקרא גבי בהמה טמאה כתיב שהם שנים שנים, דכתיב: "ומכל החי מכל בשר שנים שנים מכל תביא" וגו', והנהו לא בני קרבן נניחו אף לבני נח, כדמשמע פרק בתרא דזבחים (קטז, א) ויש לומר: דאין לאסור אלו זקן וסריס לקרבן במה שמעטם מהבאת התיבה, כיון דאיכא טעמא אחרינא, דאיכא למימר דהא דמעטן הכתוב הדינו לפי שאינם ראויין לקיום העולם. אבל מחוסר אבר, לא אינו לאסרן לקרבן למה נמנעו מלהביאם לתיבה? הרי הם ראויין לקיום העולם. ולבהמה טמאה על כרחך נמי לא מצי קאי, דכיון שדעלמם נמי לא חזו להקדמה. **מִנֵּי** למחוסר אבר שאסור לבני נח – יש לדרק מלשון "אסור" שהוא איסור גמור וכן נח מוזכר בדבר. ותימא מאי טעמא לא חשיב ליה בחדו שבע מצות שצטוו, ויתחייבו עלי מיתה? ואין לומר משום דאזהרתיה לא כתיבא בהדיא, הא מכלל דן אתה שומע דלא כדדרשינן "מכל עץ הנה אכיל" ולא גול, "ודבק באשתך ולא באשת חברו" אלא יש לומר: דהאי קום עשה הוא, דמ'איש איש" מרבין שהגוים נדרים ונדרים כישראל, ואם נדר מחוסר אבר אמרין ליה: קום והבא קרבן שלם, וקום ועשה לא קחשיב. והא דאמרין פרק קמא דקדושין (כד, ב) דמצרכין "מן העוף" ולא "כל העוף" למעוטי יבשה גפה נקטע רגלה, למה ליי פשיטא, דמי איכא מידי דלישראל שרי ולגוי אסור? ויש לומר: דסלקא דעתך כיון ששאר מומין הפוסלין בבהמה והותרו בעוף, כדאמרין: תמות וזכרות בבהמה ואין תמות וזכרות בעוף, ובבהמה אין חילוק בין במומין בין במחוסר אבר – בעוף נמי נימא כיון שהותרו המומין מחוסר אבר נמי נשתרי, קא משמע לן: "מן העוף". ועוד יש לומר: דאי לא כתיב "מן העוף" לאסור מחוסר אבר לישראל, הוה אמינא דבני נח משתרי, והכתוב בא לאסור לישראל אף על גב דכתיב גבי בני נח, כדאמר בפרק "ארבע מיתות" (סנהדרין נא, א): כל מצוה שנאמרה לבני נח ולא נשנית בסני – לישראל נאמרה ולא לבני נח, נשנית בסני – לזה ולזה נאמרה.

בְּלֶחֶם הַקֶּלֶל; **בְּנֵי כְּפֹי** טובה – דכתיב: "האִשָּׁה אֲשֶׁר נָתַתָּה עִמָּדִי הִיא נָתַתָּה לִי מִן הָעֵץ וְאָכַל". אף מִשָּׁה רִבִּינוּ לֹא רָמְזָה לָהּ לִישְׂרָאֵל אֱלָא לְאַחֵר אֲרָבָעִים שָׁנָה, שְׁנֵאַמְרִי: "וְאִלֶּךְ אִתְּכֶם בְּמִדְבָּר אֲרָבָעִים שָׁנָה", וְכֵתִיב: "וְלֹא נָתַן ה' לָכֶם לֶב" וגו'. אֲמַר רַבֵּה, שְׁמַע מִינִי: לֹא קָאִי אִינִישׁ אֲדַעְתִּיהּ דְּרַבִּיהּ עַד אֲרָבָעִין שָׁנִין. אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי בְּנָאִה, מֵאִי דְכֵתִיב: "אֲשִׁירִיכֶם וְרָעִי עַל כָּל מִיֹּם מִשְׁלַחִי רִגְלִי הַשּׁוֹר וְהַחֲמוֹר"? אֲשִׁירִיכֶם יִשְׂרָאֵל, בְּזִמְנָא שְׁעוֹסְקִין בְּתוֹרָה וּבְגִמְלוֹת חֲסִדִּים – יִצְרָם מְסוֹר בְּיָדָם וְאֵין הֶם מְסוּרִים בְּיַד יִצְרָם, שְׁנֵאַמְרִי: "אֲשִׁירִיכֶם וְרָעִי עַל כָּל מִיֹּם", וְאֵין וְרָעִיהּ אֱלָא צִדְקָה, שְׁנֵאַמְרִי: "וְרָעִי לָכֶם לְצִדְקָה וְקִצְרוּ לִפִּי חֲסִד", וְאֵין מִיֹּם אֱלָא תוֹרָה, שְׁנֵאַמְרִי: "הוּא כָּל צִמָּא לְכוּ לְמִיֹּם", "מִשְׁלַחִי רִגְלִי הַשּׁוֹר וְהַחֲמוֹר", תָּנָא דְבִי אֱלִיהוּ: לְעוֹלָם יֵשִׁים אֲדָם עֲצֻמוֹ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה בְּשׁוֹר לְעוֹלָם וּבְחֲמוֹר לְמִשְׁאוּי. "שְׁלֹשָׁה יָמִים אֲסוֹר לְשֹׂאת וּלְתַת עֲמָהֶם" וכו'. וְיָ מִי בְּעֵינֵי כְּפֹי הָאִי? וְהַתָּנִן: בְּאַרְבָּעָה פְּרָקִים בְּשָׁנָה, הַמּוֹכֵר בְּהֵמָה לְחִבְרֹו צִירָה לְהוֹדִיעוּ: "אִמְרָה מִכְרֵתִי לְשַׁחֲוֹט" "בְּתָהּ מִכְרֵתִי לְשַׁחֲוֹט", וְאִלּוּ הָיוּ: עֶרֶב יוֹם טוֹב הָאֲחֵרֹון שֶׁל חֹג, עֶרֶב יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח, וְעֶרֶב עֲצֵרָה, וְעֶרֶב רִאשׁ הַשָּׁנָה, וּבְדִבְרֵי רַבִּי יוֹסִי הַגָּלִילִי – אֵף עֶרֶב יוֹם הַכְּפוּרִים בְּגִלְלִי! – הָתָם דְּלֹאכִילָה – סָגִיא בְּחַד יוֹמָא, הֵבֵא דְלִהֲקַרְבָּה – בְּעֵינֵי תִלְתָּא יוֹמִי. – וְלִהֲקַרְבָּה סָגִי בְּתִלְתָּא יוֹמִי? וְהַתָּנִן: שׁוֹאֲלִין בְּהִלְכוֹת הַפֶּסַח קוֹדֶם הַפֶּסַח שְׁלֹשִׁים יוֹם, רַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גָּמְלִיאֵל אֹמֵר: שְׁתֵּי שְׁבָחוֹת! – אֲנִי דְשִׁכְיָחִי מוֹמִין דְּפִסְלִי, אֲפִילוּ בְּדוֹקִין שְׁבָעִין – בְּעֵינֵי תִלְתִּין יוֹמִין, אֵינְהוּ דְמַחְסוֹר אֲבָר אִית לָהּ – בְּתִלְתָּא יוֹמִי סָגִי; דְאֲמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: מִנֵּין לְמַחְסוֹר אֲבָר דְאֲסוֹר לְבָנֵי נֹחַ? דְכֵתִיב: "וּמִכָּל הַחַי מִכָּל בֶּשָׂר"

בלחם הקלוקל – קל הוא הזמן, ומפני שהיה נבלע בכל אבריהם ואינן יוצאין לחוץ קראוהו "קלוקל", ורגנו על כך. והיא היתה להם טובה גדולה, שלא היו צריכין לטרוח ולצאת שלש פרסאות לפנות, דתניא (ברכות ס ונה, ב): כשזון נפנין, אין נפנין לא לצדיקין ולא לפניקין אלא לאחריהן, ומתנה ישראל שלש פרסאות היה. אשר נתתה עמדי – לשון גנאי הוא, שתולד הקלקלה במתנתו של מוקם, והוא עשאה לו לעור. לא רמזה – לתוכחה זו אלא לאחר ארבעים שנה, במשנה תורה בערבות מואב אמר להם: ואת נח לכם לב לדעת שתהיו יודעים לשאול מה היה מבקש מכם. ואלאמא אף משה רבינו לא נזכר לתת על לבו דבר זה עד ארבעים שנה. לא קאי איניש ארעתיא דרביה – לדעת סוף דעתו ותבונתו עד ארבעים שנה, שהרי משה לא רמזה לישראל עד ארבעים שנה. משלחי רגל – משלחים ומשליכין רגלי יצר הרע הבא על האדם מעליהם. יצר הרע קרוי "אורח", כדכתיב: "ויבא הלך לאיש העשיר" (שמואל ב יב). ומי בעיני כולי האי – דחיישין דובין לה גוי להאי בהמה לצורך יום אידו שלשה ימים קודם לכן? כהני ארבעה פרקים – מחזקין ליה לאניש זכב על מישון פסחים. בהמה שחית לה ביומיה, ומשום הכי קאמר אמה מכרתי לשחוט, ואל תשחט אתה את הבת שאמכור, משום "אתוה ואת בני", דביום אחד מחייב האחרון, ואילו ימים אי אפשר בלא בשר וקונין הכל. ערב יום טוב האחרון של חג – מפני שהוא יום השלמות קרבנות החג, דתנן: מי שלא חג וכו', וארבעה עשר ימים – משום פסחים. ערב עצרת – משום שלמי חגיגה ועולת ראייה. וכן לראש השנה – יום טוב הוא, ואוכלין בשר. (ויים הכפורים) [וערב יום הכפורים] – נמי משום "כל האוכל ושותה בתשעה ביר וכו'. בגליל – היו רגילין להרבות שמחה יותר. קתני ערב יום טוב, אלמא לא זכין איניש מקמי סעודה אלא חד יומא, ואילו מכרה אתמול לא היה מוזייר לו היום, דהא אין אדם קונה שלשה ימים קודם לכן צריכי סעודת יום שליש. להקריב – לעבודה זרה, גוי מחזר אחריה שלשה ימים. בדוקין = ט"ל"א בלעז. דאסור לבני נח – להקריב לגבוה, דדומיא דקרבנות שזנהו אבותיהם לשמנים הן נוהגין לעבודה זרה שלחן. ומכל החי – על שם שהיה עתיד נח להקריב מן, דכתיב: "ויקח מכל בהמה הטהורה" וגו' (בראשית ח).

תמים

שָׁנִים מִכָּל וגו', אֲמָרָה תוֹרָה: הֵבֵא בְהֵמָה שְׁחִין רִאשִׁי אֲבָרִים שְׁלֵה. – הֵאֵי מִכָּעִי לִיה לְמַעוֹטִי מְרִיפָה דְלֹא! – מְרִיפָה מ'לְחִיתָ יָרַע' נִפְקָא. הֵינִיחָא לְמָאן דְאֲמַר: מְרִיפָה אֵינָה וּלְתַת, אֵלֵא

עבודה זרה דף ה עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שבת קודש) רסא

מִזֵּב הָרָאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח, שָׁבוּ הָיוּ מִבֵּיָאִים קֶרְבָּנוֹת פֶּסַח. וְעָרַב עֲצָרָה
 – עֶרֶב חֹג הַשְּׁבוּעוֹת, שָׁבוּ הָיוּ מִבֵּיָאִים שְׁלָמִי חִיגָה וְעוֹלוֹת רֹאיהֶ.
 וְעָרַב רֹאשׁ הַשָּׁנָה, שִׁיּוֹם טוֹב הוּא וְאוֹכְלִים בּוּ בֶשֶׂר. וְכִדְבָּרִי וְלִפִּי
 דְּבָרִי רַבִּי יוֹסִי הַגָּלִילִי אָף בְּעָרַב יוֹם הַכַּפּוּרִים בְּגִלְיָל, לִפִּי שְׁחִיזוּ
 רִגְלִים שֶׁם לְהַרְבוֹת בּוּ שְׁמִיחָה וְהָיוּ צָרִיכִים לְבֶשֶׂר. מִבְּרִיתָא זֹאת
 נִלְמַד שֶׁאֵין לְחַשׁוֹשׁ שִׁיקָנָה צָרִיכִי סְעוּדָה כְּמָה יָמִים קוֹדֵם אֵלָּא דִּי
 בְּיוֹם אֶחָד, שֶׁכֵּן לֹא אִמְרוּ שֶׁהַמוֹכֵר בַּחֲמָה שְׁלֹשָׁה יָמִים קוֹדֵם זְמָנִים
 אֵלּוּ צָרִיךְ לְהוֹדִיעַ לְקוֹנָה, וּמִדּוּעַ לִגְבִי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים אִסְרוּ שְׁלֹשָׁה
 יָמִים קוֹדֵם יוֹם אִידֵם.
 מִתַּרְצַת הַגְּמָרָא: הֵתָם – לִגְבִי אִיסוּר 'אוֹתוֹ וְאֵת בְּנוֹ', דְּלֹאֲכִילָהּ –
 שֶׁהִקְנִיהָ הִיא עֵבֶר אֲכִילָהּ, סָנְיָא בְּחֵד יוֹמָא – דִּי בְּהוֹדַעְתָּ הַמוֹכֵר
 יוֹם אֶחָד קוֹדֵם, מִשּׁוּם שֶׁאֵין אָדָם קוֹנֶה שְׁלֹשָׁה יָמִים קוֹדֵם אֲכִילָתוֹ
 אֵת צָרִיכִי סְעוּדָתוֹ, אֲבָל הֵבָא – לִגְבִי יוֹם אִידֵם, דְּלֹהֲקָרְבָהּ –
 שֶׁהִקְנִיהָ הִיא עֵבֶר הַקְּרָבָה לְעִבּוּדָה זָרָה, פְּעִינָן הִלְתָּא יוֹמִי – צָרִיךְ
 לְחַשׁוֹשׁ וְלֹא לְמַכּוֹר שְׁלֹשָׁה יָמִים קוֹדֵם לְיוֹם אִידֵם, כִּיּוֹן שֶׁהָעוֹבֵד
 כּוֹכָבִים מַחְזֹר בְּאוֹתָם יָמִים אַחֲרֵי בַּחֲמוֹת שְׂרָאוֹת לְהַקְרִיבוֹ.
 שׁוֹאֵל הַגְּמָרָא: וְלִהְיֶה קָרְבָּהּ סָנִי בְּתִלְתָּא יוֹמִי – וְכִי עֵבֶר הַקְּרָבָה
 בַּחֲמָה דִּי בְּשִׁלְשָׁה יָמִים שֶׁל הַכְּנָה, (וְהֵתָנוּ) [וְהֵתָנִיָא], שׁוֹאֵלִין
 בְּהִלְכּוֹת הַפֶּסַח קוֹדֵם הַפֶּסַח שְׁלֹשִׁים יוֹם, רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל
 אוֹמֵר, שְׁתֵּי שָׁבָתוֹת. הָרִי שֶׁלְצוֹרֵךְ הַקְּרָבָה הַקְּרָבָה יֵשׁ לְהַתְכוּנָן
 שְׁלֹשִׁים יוֹם, וְלִפִּי רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל יֵשׁ לְהַתְכוּנָן שְׁבוּעִיִּים,
 וּמִדּוּעַ לִגְבִי יוֹם אִידֵם יֵשׁ אִיסוּר רַק שְׁלֹשָׁה יָמִים.
 מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: אָנָּן – לִגְבִינָהּ, בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, דְּשִׁבְחִי מוֹמִין דְּפֶסְחִי –
 שְׁמִצּוּיִם מוֹמִיִּם הַפּוֹסְלִים אֵת הַקְּרָבָה, וְאִפְּלִי אִם הַמוֹם הוּא
 דְּרִיבִין שְׁבָעִין – בְּקֶרֶם הַמַּכְסָּה אֵת הַעֵץ, פְּעִינָן תִּלְתֵּי יוֹמִין –
 צָרִיכִים אָנּוּ שְׁלֹשִׁים יוֹם לְהַכְנֶה, אֲבָל אֵינְהוּ – הֵם, הַגּוֹיִם, דְּמַחְסִיפִּי
 אֲבָר אֵית לְהוּ – שֶׁרַק בַּחֲמָה מִמְּחֻסְרָת אֲבָר אֵינֵם מְקַרְבִּים, אֵךְ
 שֶׁאֵר מוֹמִיִּם הֵם מְקַרְבִּים, בְּתִלְתָּא יוֹמִי סָנִי – דִּי לֵהֵם בְּשִׁלְשָׁה יָמִים
 שֶׁל הַכְּנָה, וְלִכֵּן הָאִיסוּר לְמַכּוֹר לֵהֵם בַּחֲמוֹת קוֹדֵם יוֹם אִידֵם הוּא
 רַק שְׁלֹשָׁה יָמִים.
 הַגְּמָרָא מְבִיאָה אֵת מִקּוּר הָעֵנִין שֶׁהָגוּסִים מְקַפְּדִים שֶׁלֹּא לְהַקְרִיב
 לְעִבּוּדָתָם בַּחֲמָה מִחֻסְרָת אֲבָר: דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, מִנֵּין לְמַחְסֵר
 אֲבָר דְּאִיסוּר בַּהֲקָרְבָהּ לִבְנֵי נֶחֱ, דְּבִתְיָב (בְּרַאשִׁית יט) 'מִכָּל חַיִּי מִכָּל
 בֶּשֶׂר שְׁנִים מִכָּל וְגו' תְּבִיאֵי אֵל הַתִּבְּהָ לְהַחֲיִיתָ אֹתָךְ, וְצִיּוּי זֶה נִאֲמַר
 עַל שֶׁם שֶׁהָיָה נָח עֹתִיד לְהַקְרִיב מֵהֶם קֶרְבָּנוֹת, כִּפִּי שֶׁנֶּאֱמַר (בְּרַאשִׁית
 ח כ) 'וַיֵּבֶן נֹחַ מִזְבֵּחַ וּגו' וַיִּקַּח מִכָּל הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה וּגו', וּמִמָּה
 שֶׁאִמְרָה תּוֹרָה 'מִכָּל חַיִּי' יֵשׁ לְדַרְשׁ שְׁכוּנָתָהּ לִזְמַן הֵבָא בְּהֵמָה
 שְׁחִיזִין רֹאשֵׁי אֲבָרִים שְׁלָהּ, וְאֵינָה מִחֻסְרָת אֲבָר. וּמִכִּיּוֹן שֶׁנֶּאֱמַר לֵהֵם
 לְהַקְרִיב לִקְבֵּה בַּחֲמוֹת מִחֻסְרוֹת אֵיבָרִים, לִכֵּן הֵם נוֹהֲגִים אִיסוּר
 זֶה גַם כְּשֶׁמְקַרְבִּים לְעִבּוּדָתָם כּוֹכָבִים שֶׁלֹּהֶם.
 שׁוֹאֵל הַגְּמָרָא: הָאִי מִיִּפְעִי לִיה לְמַעוֹטִי טְרִיפָה דְּלֹא – וְהָרִי פֶסוֹק
 זֶה הוֹצֵרֵךְ כִּדִּי לְמַעַט שֶׁצָּרִיךְ לְהִבִּיאַ בַּחֲמָה שֶׁאֵינָה טְרִיפָה אֵלָּא
 רֹאיהֶ לְחַיּוֹת, וּמִנֵּין שֶׁמַּחְסֵר אֲבָר פֶּסוֹל.
 מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: טְרִיפָה מְלִחִיתָ 'רַע' נִפְקָא – מִמָּה שֶׁנֶּאֱמַר 'לְחַיּוֹת
 זֶרַע' (בְּרַאשִׁית א ז) יֵשׁ לְמַעַט טְרִיפָה שֶׁאֵינָה מְבִיאָה זֶרַע, כְּלוֹמַר
 שֶׁאֵינָה יוֹלְדָת, וּמִמִּילָא מִמָּה שֶׁנֶּאֱמַר 'מִכָּל חַיִּי' יֵשׁ לְמַעַט מִחֻסְרָת
 אֲבָר.
 שׁוֹאֵל הַגְּמָרָא: הֵנִיחָא לְמָאן דְּאָמַר – תִּירוּץ זֶה נָח לִפִּי הָאוֹמֵר
 שֶׁבַחמָה טְרִיפָה אֵינָה יוֹלְדָת,

בְּלֶחֶם הַקִּלּוֹקֶל, וְטַעֲנָתָם זֶה הִיָּתָה כְּפִיּוֹת טוֹבָה, כִּי הִקְבֵּה נֶחֱ לֵהֵם
 אֵת הַמֶּן שֶׁנַּעֲשֶׂה קֶל בְּמַעֲיָהם וְנִבְלַע בְּכָל אֵיבָרֵיהֶם שֶׁלֹּא הָיוּ
 צָרִיכִים לְהַתְפַּנוֹת, וְהֵם אִמְרוּ עֲלֵיו 'נִפְשֵׁינוּ קֶצֶה בְּלֶחֶם הַקִּלּוֹקֶל'.
 וְמָה שֶׁקֶרָאם בְּנֵי כְּפִיּוֹ מִזְבֵּה, הֵיָּינוּ בְּנֵי אִדֵּם הָרָאשׁוֹן שֶׁהָיָה כְּפִי
 טוֹבָה, דְּבִתְיָב (בְּרַאשִׁית ג יב) בְּתִשּׁוּבָתוֹ שֶׁל אָדָם הָרָאשׁוֹן לִקְבֵּה
 שֶׁשָּׁאֵל הָאֵם אֲבָל מַעַץ הִדַּעַת שְׁצִיּוּהָ לֹא לְאוֹכְלוֹ, וְיִאֲמַר
 הָאָדָם, הָאִשָּׁה אֲשֶׁר נִתְּתָה עִמָּדִי הִיא נִתְּנָה לִי מִן הָעֵץ וְאוֹכֵל,
 וְתִשּׁוּבָתוֹ הִיָּתָה כְּפִיּוֹת טוֹבָה לְהַקְבֵּה, שֶׁתִּלָּה אֵת חֲטָאוֹ שֶׁאֲכַל
 מַעַץ הִדַּעַת, בִּאֲשֶׁה שֶׁנֶּחֱ לֹה הִקְבֵּה שֶׁתִּהְיֶה עוֹר כְּנָגְדוֹ.
 הַגְּמָרָא מְמַשִּׁיכָה בְּעֵינֵי זֶה: וְאֵף מִשָּׁה רַבִּינוּ לֹא רָמְזָה לֶחֶן יִשְׂרָאֵל
 בְּתוֹכָתָהּ, אֵלָּא לְאַחֵר אַרְבָּעִים שָׁנָה, שְׁנֵאֲמַר (דְּבָרִים כט ד) 'וְאוֹכֵל
 אֶתֶּכֶם בְּמִדְבָר אַרְבָּעִים שָׁנָה' וְגו', וְכִתִּיב (שם א) 'וְלֹא יָתֵן ה' לָכֶם לֵב
 וְגו' לְדַעַת וְעֵינַיִם לְרֹאוֹת וְאָזְנוֹיִם לְשִׁמַּע עַד הַיּוֹם הַזֶּה', וְהֵיָּינוּ שֶׁרַק
 בְּסוֹף אַרְבָּעִים שָׁנָה שֶׁהִלְכּוּ בְּמִדְבָר, אִמְרָה לֵהֵם מִשָּׁה שֶׁלֹּא נֶחֱ לֵהֵם
 הַקְּבֵה לֵב לְדַעַת שִׁיבְשׁוּ מִמֶּנּוּ שִׁיבְשִׁנוּ בִּלְבָם יִרְאֵת שָׁמַיִם, וּמוֹכַח
 שֶׁלֹּא נִזְכַּר מִשָּׁה לְשִׁים לֵב לִזֶּה רַק אַחֵר אַרְבָּעִים שָׁנָה. אִמְרָה רַבָּה,
 שְׁמַע מִיָּנָה – מִכָּאֵן יֵשׁ לְלִמּוּד, שֶׁלֹּא קָאִי אֵינִשׁ אֲדַעְתִּיהָ דְּרַבִּיהָ עַד
 אַרְבָּעִין שָׁנִין – אֵין אָדָם עוֹמֵד עַל סוֹף דַּעַת רַבּוֹ עַד אַרְבָּעִים שָׁנָה,
 שֶׁהָיָה אֵף מִשָּׁה רַבִּינוּ לֹא עֹמֵד עַל דַּעַת הַקְּבֵה עַד אַרְבָּעִים שָׁנָה,
 וְרַק אִזּוֹ רִמּוֹ לְיִשְׂרָאֵל עַל כֵּךְ.
 אִמְרָה רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי בְּנָאִה, מֵאִי דְּבִתְיָב (יִשְׁעִיָה לב ב) 'אֲשִׁרְיָכֶם
 וְזִרְעִי עַל כָּל מִים, מְשַׁלְחִי רִגְלֵי הַשּׁוֹר וְהַחֲמוֹר', יֵשׁ לְדַרְשׁ אֵת
 הַפֶּסוֹק, אֲשִׁרְיָכֶם יִשְׂרָאֵל, בְּזֶמֶן שְׁעוֹסְקִין בְּתוֹרָה וּבְגִמְלוֹת הַסִּדִּים,
 יִצְרָם הִרַע מִסּוֹר בִּידֵם, וְאֵין הֵם מְסוּרִים בִּידֵם יִצְרָם, שְׁנֵאֲמַר,
 'אֲשִׁרְיָכֶם וְזִרְעִי עַל כָּל מִים' וְאֵין 'וְזִרְעָה אֵלָּא צִדְקָה, שְׁנֵאֲמַר (דְּוִשְׁעִי
 יב) 'וְזִרְעוּ לָכֶם לְצִדְקָה וְקִצְרוּ לִפִּי חֶסֶד', הָרִי שֶׁהָעוֹשֶׂה צִדְקָה נִקְרָא
 'זִרְעוּ', וְאֵין מִים אֵלָּא תּוֹרָה, שְׁנֵאֲמַר (יִשְׁעִיָה נח א) 'הוֹי כָּל צִמָּא לְבוֹ
 לְמִים', וְנִמְצָא פִּירּוֹשׁ הַפֶּסוֹק 'אֲשִׁרְיָכֶם וְזִרְעִי עַל כָּל מִים', אֲשִׁרְיָכֶם
 יִשְׂרָאֵל בְּזֶמֶן שֶׁאֵתָם עוֹסְקִים בַּצִּדְקָה הַנִּקְרָאת זִרְעָה וּבְתוֹרָה
 הַנִּקְרָאת מִים. וְעַל כֵּךְ נִאֲמַר 'מְשַׁלְחִי הַרְגֵל', שֶׁעַל יָדִי כֵּן הֵם
 מְשַׁלְחִים וּמְשַׁלְכִים מִעֲלֵיהֶם אֵת רִגְלֵי יִצַר הִרַע שֶׁנִּקְרָא אֹרֶחַ,
 כִּיּוֹן שֶׁהוֹלֵךְ בְּרִגְלֵיו בְּדִרְכִים.
 הַגְּמָרָא מְבִיאָה דְּרִשָּׁה נּוֹסֶפֶת עַל סוֹף פֶּסוֹק זֶה: נִאֲמַר בְּפֶסוֹק
 'מְשַׁלְחִי רִגְלֵי הַשּׁוֹר וְהַחֲמוֹר', תִּנָּא דְּבִי אֵלֵיהּ, לְעוֹלָם יֵשִׁים אָדָם עֲצָמוֹ
 עַל דְּבִי תּוֹרָה, בְּשׁוֹר לְעוֹל – כְּשׁוֹר שֶׁנּוֹשֵׂא אֵת הָעוֹל עַל צוֹאָרוֹ,
 וְכַחֲמוֹר לְמִשְׁאֵי – וְכַחֲמוֹר שֶׁנּוֹשֵׂא עֲלֵיו מִשָּׁה.
 שְׁנִינוּ בְּמִשְׁנָה, לִפְנֵי אִידִיָּהן שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים שְׁלֹשָׁה יָמִים אִיסוּר
 לְשִׂאֵת וְלִתֵּת עֲפָהָם וְכו'.
 שׁוֹאֵל הַגְּמָרָא: וְכִי פְעִינָן בּוֹלִי הָאִי – וְכִי יֵשׁ לְחַשׁוֹשׁ כָּל כֵּךְ
 וְלֹאֲסוּר מִקָּח וּמִמְכָּר עִם עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים שְׁלֹשָׁה יָמִים קוֹדֵם יוֹם אִידֵם,
 וְהָיָה – וְהָרִי שְׁנִינוּ בְּמִשְׁנָה (חולין פג.) לִגְבִי אִיסוּר שְׁחִיטָה בַּחֲמָה
 וּבִנְהָ בְּיוֹם אֶחָד, בְּאַרְבָּעָה פָּרָקִים (אֲמִנִּים) בְּשָׁנָה דֶּרֶךְ יִשְׂרָאֵל
 לְעִשׂוֹת סְעוּדוֹת, וְהָקוֹנֶה אִזּוֹ בַּחֲמָה בִּסְתָם אוֹמְרִים שְׁקוּנָה אוֹתָהּ
 עַל מִנְתָּ לְשׁוֹחֲטָה מִיד, וְלִפְיֶכֶךְ הַמּוֹכֵר בְּהֵמָה לְהַבְרִי וּמִכָּר תַּחֲלִילָהּ
 בְּאוֹתוֹ יוֹם אֵת אִמָּה אוֹ אֵת בִּתָּה צָרִיךְ לְהוֹדִיעַ לְזוֹמֵר לוֹ, דַּע לָךְ
 שֶׁאֵת אִמָּה שֶׁל בַּחֲמָה זֶה מְכִרְתִּי הַיּוֹם לְשִׁחּוֹת, אוֹ שֶׁאֵת בִּתָּה מְכִרְתִּי
 הַיּוֹם לְשִׁחּוֹת, וְצָרִיךְ אֹתָהּ לְחַשׁוֹשׁ שֶׁמָּה נִשְׁחָטָה הַיּוֹם, וְאִסּוּר לָךְ
 לְשַׁחֹט הַיּוֹם בַּחֲמָה זֶה. וְאֵלּוּ הֵן זְמָנִים אֵלּוּ, עָרַב יוֹם טוֹב הַתְּחִלָּה
 שֶׁל חֹג הַסּוּכוֹת, מִפְּנֵי שָׁבוּ הָיוּ מְשַׁלְמִים אֵת קֶרְבָּנוֹת הַחֹג. עָרַב יוֹם

הַכֶּרֶחַ הַנִּהְגָה בַּחֲיֵי הַיּוֹם יוֹמִיִּים דָּכַל אֵלָּה שֶׁמִּבְקֶשֶׁת בְּרִכָּה עֲבוּרִם – שֶׁתִּהְיֶה מִתְאִימָה לְהוֹרָאוֹת תּוֹרַתֵנוּ תּוֹרַת חַיִּים וְקִיּוֹם מִצְוֹתֶיהָ
 עֲלֵיהֶם נִאֲמַר וְחַיִּי בָהֶם, שְׁנוֹסֵף עַל הָעֵינֵק שֶׁכֵּךְ הוּא צִיּוּי הַקְדוּשָׁה בְּרוּךְ־הוּא, הָרִי זֶה גַם הַדֶּרֶךְ לְקַבֵּל הַבְּרָכָה בְּהַמְצַטֵּר לְהֵאָדָם.
 מִמְּכַתב כ"ד שֶׁבֶט תשל"ו

(וביאור הענין בב' אופנים⁴: א) כאשר התחתון הוא בהעלאה מלמטה למעלה, אזי הוא בהתעלמות ממצבו התחתון, והוא בחי' עלמא דאתכסיא. אך ההמשכה מלמעלה, שהוא ענין הגילוי והירידה, הוא בחי' עלמא דאתגליא.

ויש אופן הפוך: ב) כאשר האדם הוא בעולם המחשבה (בחי' לאה) וחושב לעצמו ואינו מגלה לזולת, הוא בבחי' עלמא דאתכסיא, אך כאשר מגלה בדיבור את מחשבתו לזולת, הוא בבחי' עלמא דאתגליא. ובעבודת האדם אופן זה מורה על לימוד תורה, שעיקרו הוא בהבנה והשגה⁵, הוא עלמא דאתכסיא, וקיום המצוות בדיבור ומעשה הוא עלמא דאתגליא⁶.

ב. עפ"ז יובן גם הקשר לתוכן המזמור שלאח"ז "הללו את הוי' כל גויים שבחחו כל האומים כי גבר עלינו חסדו ואמת הוי' לעולם הללויו", שגם בזה יש שני הענינים של העלאה והמשכה:

"הללו את הוי' כל גויים שבחחו כל האומים" – הו"ע של בירור זיכרון והעלאת העולם, עד שגם הגויים והאומים⁷ מהללים ומשבחים את הוי'.

"גבר עלינו חסדו" – הו"ע המשכה מלמעלה למטה, דנוסף על זה ש"חסד" בכלל הוא המשכה מלמעלה למטה, הנה חסד זה הוא בתוקף ובגבורה – "גבר עלינו חסדו".

היינו, שהיא נמשכת מלמעלה מעלה, קצה הכי עליון, וביחד עם זה באה ונמשכת למטה מטה, עד לתחתון שאין תחתון למטה ממנו.

ג. וזהו גם שממשיך בכתוב "ואמת הוי' (לעולם)", שהיא בחינה נעלית ביותר (כפי שכותב הרמב"ם⁸ בנוגע ל"כל הנמצאים לא נמצאו אלא מאמיתת הימצאו", דאמיתת הימצאו שייך לשם הוי', ומביא⁹ ע"ז את הפסוק¹⁰ "והוי' אלקים אמת"), ואעפ"כ היא נמשכת "לעולם" – לעולם הזה הגשמי, ובזה גופא גם לגויים ואומים.

אמנם לאחר כל העילוי דהמשכה זו, הנה לא נאמר ("גבר גו") בפני עצמו, אלא כנתינת טעם על "הללו את הוי' כל גויים", כי תכלית הכוונה של ההמשכה היא (לא בעצם הגילוי, אלא) שע"ז יהי אח"כ בירור ועליית המטה, שגם הגויים גופא יהללו את הוי'.

וסיום וחזרת המזמור הוא "הללויו" – כי אמיתת ההילול תהי' בשירה העשירית לעתיד לבוא¹¹, כאשר יתגלה העילוי דהעלאת התחתון, בביאת משיח צדקנו במהרה בימינו ממש¹².

(4) ושניהם מיוסדים על המבואר בתו"א שם.

(5) ד"אם אינו מבין הפירוש, אינו נחשב ללימוד כלל" (ראה הלי' ת"ת לאדה"ז פ"ב הי"ג, שו"ע אדה"ז או"ח ס"נ ס"ב).
בהלי' ת"ת שם הי"ב "וכל מה שלומד בהרהור לבד ואפשר לו להוציא בשפתיו ואינו מוציא אינו יוצא בלימוד זה ידי חובת מצות ולמדתם אותם, כמ"ש לא ימוש ספר התורה הזה מפ"ך והגית בו וגו'". אבל: א) זהו בנוגע מצות ת"ת, ש"אינו יוצא בלימוד זה י"ח מצות ולמדתם אותם" (ולא עצם הענין דלימוד התורה) (וכמו שמדגיש בהלכה זו עצמה ש"אינו יוצא בלימוד זה"). משא"כ כשאנו מבין "אינו נחשב לימוד כלל". ב) גם בנוגע למצוות ת"ת מדויק אדה"ז ש"אינו יוצא מצות ולמדתם אותם", שהיא כמ"ש לא ימוש גו' מפ"ך, משא"כ מצות "והגית" שלאח"ז י"ל שיוצא גם בלימוד זה (ראה בארוכה ליקוט פירושים וכו') לאגה"ת פ"א ע' סה הערה 83).

(6) ראה בכ"ז גם שיחת ש"פ וישב ה'תשכ"ב.

(7) ובפרט לפמ"ש ברשימת הצ"צ לתהלים (יהל אור) עה"פ (ע' תמוז) שפסוק זה נאמר על לע"ל, כאשר "אז אהפוך אל עמים שפה ברורה" (צפני' ג, ט), שאז יהי' שלימות הבירור – "אהפוך על עמים", אתהפכא.

(8) הלי' יסוה"ת פ"א ה"א.

(9) וראה בהרחבה על ענין זה בד"ה הללו את הוי' גו' ה'תשל"א. הובא לקמן ק"ז, א.

(10) ירמ' י, י.

(11) מכילתא עה"פ בשלח טו, א. ונחומא בשלח י. תרגום שה"ש בתחילתו. וראה אוה"ת שה"ש בתחילתו.

(12) מד"ה וה' אמר המכסה ה'תשל"ז (סה"מ מלוקט א ע' רי).

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

1 **יא.** אסור לאשה לתן בגד על צעיפה מפני הגשמים שלא ילכלכו הצעיף שפיון שמתפונת בו להציל
2 מטנוף אינו נחשב מלבוש אבל אם מתפונת שלא ירדו הגשמים על בשרה ויצעורה מתרת לפרס בגד
3 על ראשה [ח] אף-על-פי שעל-ידיה נצול הצעיף גם-כן מטנוף ואף כשמתפונת בו להציל מטנוף בלבד אם
4 אינו מונח על ראשה בלבד אלא היא מתעטפת בו גם-כן רב גופה ¹¹⁸ בדרך מלבוש ¹¹⁷ ואף-על-פי שהוא
5 בגד עב וגם שאינו ראוי לה ולא היתה מתעטפת בו בלא הגשמים מתרת לצאת בו ¹²¹ אפלו הוא שק
6 ויריעה וחמילה ¹¹⁷ (פרוש מיני בגדים גסים) וכן פאיש וכל-שכן שמתר לאיש לתן כובע על גבי כובע שעל
7 ראשו מפני הגשמים פיון שהוא דרך מלבוש ובלבד שיהיה עמוק על ראשו ¹¹⁹ כמו שיתבאר ¹²⁶:

חלק ב, הלכות שבת סימן שא, האיך יהא הילוכו בשבת ובאיזה מקומות לא ילך
ובאיזה כלים או חפצים ילך ובאיזה לא ילך ואם נשרו כליו סעיף יא

ביאורי הלכה

לח] על הראשה - אפילו אינו מכסה את גופה כלל.
אך יש להזהר בכובעי ניילון המכסים את הראש
שרגילים להסירם מיד כמשפטיקים הגשמים - שלא
יבואו לטלטלם ¹¹⁷.
לח] בדרך מלבוש - מותר לצאת במעיל גשם (אפילו
מטרתו לשמור נקיון הבגדים בלבד) גם בזמן שלא
יורדים גשמים ¹¹⁹, אבל אין לצאת בסניר שמטרתו להגן
על הבגדים מלכלוך בלבד ¹²⁰.

לח] וחמילה - שדרך להתכסות בזה מפני הגשמים ¹²².
לח] על ראשו - אין לצאת עם ניילון או פלסטיק המגן
על הכובע מפני הגשמים - אם אינו מגן גם ¹²³ על גופו
מצער הגשמים ¹²⁴.
יש מקילים בכיסוי מיוחד ובמידה המיוחדת לכובע -
במקום שדרכם להשאיר את הכיסוי גם כשהפסיקו
הגשמים ¹²⁵.

ציונים והוספות

(117) שו"ת מנחת יצחק ח"ג סי' כו, שיש בזה חשש שתסיר
הכיסוי מפני לעג הרואים, וכתב שאולי כיון דבחול דרכן,
שאחרי הסרתן מעל ראשן, להניחם בתוך כיס קטן המיוחד
לזה, וא"כ ממילא כיון דבשבת אין עמהם אותו הכיס,
מחמת איסור הוצאה, ותזכור שהיום שבת.
ומכל-מקום אין ללמוד מזה היתר לאנשים המכסים את
הכובע עם כיסוי ניילון שאינו מגן על הראש כלל כדלהלן.
(118) וכדלקמן ס"ז (שבכל מקום שאין דרך לבישתו כך,
יש לכסות ראשו ורובו).
ובכת"י: ודעת המ"א ס"ק כג יש לומר אפילו ראשה בלבד.
אפילו היא חתיכת בגד פשתן שאינה בגד שרי (מהרי"ל הל'
שבת סי' כט. מ"א שם).
(119) כדלהלן סי"ז. משא"כ הבגד שנותנת על ראשה
שבתחילת הסעיף, וכן הבגד שמקשרת הנדה דבסעיף י
שהותרו רק כשכוונתה הלבשתם היתה משום צער.
(120) אלא אם כן רגילים ללבשו גם כשלא מתעסקים
דבברים המכלכלים, שאז נחשב כדרך לבישתו.

(121) וראה לקמן סעיף מא לחלק בין לבדים קשים, לבין
קשים הרבה שאין לצאת בהם כלל.
ושם נתבאר אם אפשר לצאת בבגדים גסים מפני הגשמים
כשמכסים את גופו או ראשו בלבד.
(122) כדלקמן סי"ז.
(123) מהלשון 'להציל מטנוף בלבד' משמע שיכול לצאת
בו כשמתכוין להציל מטנוף וגם להגנה מצער, אך צריך
הגנה אותה הכובע אינו מספק לבד.
(124) משום שמטרת כיסוי זה להציל בגדיו מטנוף, ולא
יועיל להשתמש בכיסוי מיוחד במדת הכובע.
(125) ראה שש"כ פ"ח סי' ריכוז השיטות בזה, אך לכו"ע
אסור לצאת בו במקום שהדרך להסיר הכיסוי כשהפסיקו
הגשמים; הן מחמת שאינו בטל לכובע, והן מחמת שמא
יטלטלו ברשות הרבים.
(126) סעיף נ, שהוא כל שאין לחוש שיפילנו הרוח מעל
ראשו.

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות ראש-השנה - לפי לוח "רב יומי"

1 **י** יש מדקדקים שלא לאכול אגוזים ולוזים (פירוש אגוזים
2 קטנים) מפני שהם מרבים כיחה וניעה ומבטלים התפלה:
3 ונוהגים לילך אל הנהר שיש בו דגים חיים לסימן שלא
4 תשלוט בנו עין הרע ונפרה ונרבה כדגים ואומרים שם

5 פסוק ישוב ירחמנו וגו' ותשליך וגו' וטוב שיהיה מחוץ
6 לעיר ויש לילך ביום ראשון של ראש השנה אחר מנחה
7 קודם שקיעת החמה ולומר פסוק מי אל כמוך וגו':
8 ונוהגין שלא לישן ביום ראש השנה כדי שלא יישן מזלו

1 והיושב ובטל הרי זה כישן ויש נוהגים לישן אחר חצות
2 היום:

חלק ד סימן תקפג דברים שנוהגים לאכול בראש השנה:

3 א אין אומרים הלל בראש השנה ויום הכיפורים לפי
4 שהקב"ה יושב על כסא דין וספרי חיים וספרי מתים
5 פתוחים לפניו ואין יאמרו שירה ואותם האומרים תהלים
6 בכל יום ואירע להם בראש השנה ויום הכיפורים אמירת
7 הלל מותרים לומר כדרכן כיון שאין אומרים אותן דרך
8 שירה רק דרך תחינה ובקשה:

9 ב ונוהגים לומר אבינו מלכנו על הסדר ויש שמדלגין בראש
10 השנה אבינו מלכנו חטאנו לפניך לפי שאין אומרים
11 ויודי בראש השנה שלא ליתן פתחון פה למקטרג אבל לומר
12 פסוקים שיש בהן הזכרת חטא אין קפידא כיון שאינו דרך
13 ויודי ואפילו ויודי ממש אין למנוע בשעת התקיעות
14 שהשטן הוא מעורבב ונכון הדבר להתוודות בלחש בין
15 התקיעות בשעה שהציבור אומרים יהי רצון מלפניך וכו':

16 ג צריך לומר סלח ומחל מחה והעבר חטאתינו ופשעינו כי
17 מחילה גדולה מסליחה ופשע גדול מחטאת וצריך לבקש
18 תחלה על המועט ואח"כ מוסיף והולך:

19 ד צריך לומר רוע גזר בנשימה אחת דהיינו שיקרע הוא
20 יתברך הרוע שבגזרה ומה שנשאר בגזירה יהיה
21 לרחמים:

22 ה אין אומרים אבינו מלכנו בשבת מפני שאסור לתבוע
23 צרכיו בשבת ואפילו בערב שבת במנחה אין אומרים
24 אותו:

25 ו בראש השנה מאריכין בפיוטים ובתפלות עד חצות היום
26 לכל הפחות ואם חל בשבת אין להאריך יותר מחצות
27 אבל בחול יכול להאריך יותר במה דברים אמורים בפיוטים
28 ובתפלות אבל בניגונים אין להאריך יותר מחצות כיון שהוא
29 יו"ט:

30 ז מוציאין שני ספרי תורה בראשון קורין חמשה מן וה'
31 פקד את שרה עד פרשת העקידה לפי שבראש השנה
32 נפקדה שרה ואם הוא שבת קורין בו שבעה ומפטיר קורא
33 בספר תורה שני בפרשת פנחס ובחודש השביעי ומפטיר
34 בתחלת ספר שמואל עד וירם קרן משיחו לפי שגם חנה
35 נפקדה בראש השנה:

36 ח ויש מקומות שנוהגים לקרות התוקע ממנין חמשה
37 העולים לספר תורה ויש מקומות נוהגים לקרות גם
38 המתפלל מוסף וכן ביום הכיפורים:

39 ט אם יש תינוק למול בראש השנה אין ממתינים למולו
40 עד אחר גמר התפלה משום דזריזין מקדימין למצוה
41 אלא מלין אותו אחר קריאת התורה קודם תקיעת שופר לפי
42 שעל ידי תקיעת שופר הקב"ה זוכר עקידת יצחק טוב לסמוך
43 המילה ברית אברהם ועקדת יצחק במה דברים אמורים
44 במקום שמלין בבית הכנסת אבל במקום שנוהגים למול כל
45 אחד בביתו מלין אותו אחר יציאה מבית הכנסת:

חלק ד סימן תקפד סדר קריאת התורה בראש השנה:

46 א צריך לתקוע מעומד שנאמר יום תרועה יהיה לכם ולהלן
47 הוא אומר וספרתם לכם מה לכם האמור שם מעומד
48 כמו שנתבאר בסי' תפ"ט אף כאן מעומד ולפיכך לא יסמוך
49 על שום דבר בענין שאם ינטל אותו דבר שסמך עליו היה
50 נופל שאין זו עמידה אלא סמיכה ומכל מקום אם עבר ותקע
51 אפילו מיושב יצא ואין צריך לחזור ולתקוע מעומד לפי
52 שעמידה זו אינה אלא מדברי סופרים כמו שנתבאר בסי' ח'
53 ובסי' תפ"ט ע"ש:

54 ב השומעין התקיעות אף על פי שעדיין לא יצאו ידי
55 חובתן אף על פי כן אינן צריכים לעמוד:

56 ג נוהגים לתקוע על הבימה במקום שקורין וראוי ליתן
57 לתקוע לצדיק והגון ובלבד שלא יהא מחלוקת בדבר:

58 ד קודם שיתקע יברך מעומד אשר קדשנו במצותיו וצונו
59 לשמוע קול שופר ולא יאמר בקול שופר דמשמע לצייט
60 לקול השופר ולמה אין מברכין לתקוע בשופר לפי
61 שהתקיעה אינה עיקר המצוה אלא שמיעת קול שופר הוא
62 עיקר המצוה שהרי התוקע ולא שמע קול שופר לא יצא כמו
63 ש[נ]תבאר בסי' תקפ"ז ע"ש ומכל מקום אם עבר או טעה
64 ובירך לתקוע בשופר או על תקיעת שופר יצא:

65 ה ואחר ברכה זו יברך שהחיינו לפי שהיא מצוה הבאה[ה]
66 מזמן לזמן ואחד התוקע לעצמו ואחד מי שיצא ידי
67 חובתו ותוקע להוציא אחרים ידי חובתן מברך שתי ברכות
68 אלו במה דברים אמורים כשאין השומע יודע לברך אבל אם
69 הוא יודע לברך יברך בעצמו ולא ישמע ממי שכבר יצא ידי
70 חובתו כמו שנתבאר בסי' רע"ג ע"ש:

71 ו ואחר שבירך שתי ברכות אלו יתקע תשר"ת ג' פעמים
72 ותשר"ת ג' פעמים ותרת"ג' פעמים כמו שיתבאר בסי'
73 תק"צ ע"ש.

74 מי שנסתפק לו אם שמע קול שופר ביום ראשון של ראש
75 השנה שהוא מן התורה צריך לתקוע אבל לא יברך שספק
76 ברכות להקל ואם הוא ביום שני שאינו אלא מדברי סופרים
77 אין צריך לתקוע דספק דברי סופרים להקל.

78 טב לתקוע בצד ימין של פיו אם אפשר לו בכך משום
79 שנאמר והשטן עומד על ימינו והתקיעה מערבבת השטן:

80 ז וטוב שיעמיד פה השופר למעלה ולא יטנו לצדדים
81 שנאמר עלה אלהים בתרועה וגו':

82 ח אם התחיל לתקוע ולא יכול להשלים כל השלשים
83 תקיעות יתקע אחר תחתיו ואם גם השני אינו יכול
84 להשלים ישלים אחר תחתיו וכן לעולם וכולם אינם צריכים
85 לברך לפי שכבר נפטרו כולם בברכת הראשון ואפילו אם
86 הראשון לא היה יכול לתקוע אפילו תקיעה אחת אעפ"כ לא
87 היתה ברכתו לבטלה כיון שכונתו היתה בברכתו להוציא
88 כל השומעין וא"כ התוקעין אחרונים וכל הקהל ששמעו
89 ברכתו אינם צריכים עוד לברך.

90 אבל אם בא לתקוע תחתיו מי שלא שמע ברכתו צריך לברך
91 קודם שיתקע שהרי הוא לא יצא בברכת הראשון:

92 ט במה דברים אמורים כשתוקע זה לא יצא עדיין ידי

ביו"ד סי' קל"ט וצריך לשרפה וכל העומד לשרף הרי הוא
ככבר נשרף וא"כ אין בו שיעור טפח:
חסר

ז וכן הדין אם הסדק הוא רחב וכשמדבקו בדבק ניכר
הדבק בין הסדקים מפני שהוא סותם את החלל שביניהם
דינו כסותם נקב בדבר שאינו ממין השופר שנתבאר למעלה:

ח נסדק מיעוט אורך השופר ונשאר רוב ארכו שלם ולא
דבקו בדבק ולא חיברם באור יש אומרים שדינם כניקב
שאפילו לא נשתייר מסיום הסדק עד מקום הנחת הפה כדי
שיעור שופר כשר כמו שנתבאר ויש אומרים שאינו דומה
לניקב נקב שיש בו חסרון מגוף השופר שיש מקום להרוח
שמחמת התקיעה להכנס שם דרך החסרון ויוצא החוצה ואינו
מתחזק להסדיק השופר משא"כ בסדק שאין בו חסרון מגוף
השופר ואין מקום להרוח לצאת שם ועל כן הוא מתחזק
ומסדיק הסדק יותר וסופו להסדיק כל אורך השופר ולפיכך
אפילו אם לא נסדק אלא כל שהוא פסול לפי שאין שם שופר
עליו כיון שסופו להסדיק כולו ואם הדקו הרבה בחוט או
במשיחה כשר שהרי החוט מעמידו שלא יתבקע יותר.

ולענין הלכה יש להחמיר כסברא האחרונה אבל בשעת
הדחק שאין שופר אחר מצוי יש לסמוך על סברא
הראשונה:

ט נסדק השופר לרחבו דהיינו סביב הקיפו אם הסדק הוא
מיעוט היקף השופר ונשתייר רוב הקיפו באותו מקום
שלם כשר אפילו אם נשתנה קולו מכמות שהיה קודם
שנסדק שכל הקולות כשירים בשופר ואפילו אין בסדק
חסרון מגוף השופר שאין שם מקום לרוח לצאת לפי שאין
הרוח מסדיק יותר אלא אם כן נסדק לארכו.

אבל אם לא נשתייר רוב הקיפו שלם אם אין מהסדק עד
מקום הנחת הפה כדי שיעור שופר פסול דכיון שנסדק רובו
הרי הוא כאלו נחתך כולו באותו מקום וא"כ הרי נחסר
השופר משיעורו ולפיכך אע"פ שלא נשתנה קולו מכמות
שהיה קודם שנסדק פסול אבל אם יש מהסדק עד מקום
הנחת הפה כדי שיעור שופר אע"פ שנשתנה קולו מכמות
שהיה קודם שנסדק כשר ואף על פי שהקול יוצא דרך החלק
שלמעלה מהסדק אין פוסלין אותו משום קול שופר ודבר
אחר או משום קול שני שופרות דכיון שבשעת עשיית
השופר היה זה החלק מחובר לעיקר השופר ולא נפרד ממנו
לעולם לכן הן נחשבים כשופר אחד לענין זה שלא לפוסלן
משום שני שופרות אבל מכל מקום אינן נחשבים כשופר
אחד לגמרי כדי להשלים לשיעור שופר כיון שנסדקו ונפרדו
זה מזה ברוב היקף:

י דיבק שברי שופר זה עם זה ועשה מהם שופר אחד שלם
פסול לפי שאין זה קרוי שופר ואפילו יש בשבר שכנגד
פיו שיעור שופר שלם מכל צדדיו אע"פ"כ הוא נפסל מחמת
השברים הנוספים על שבר זה שהקול יוצא דרך שם והתורה
אמרה קול היוצא משופר אחד ולא היוצא משני שופרות:

חובתו שלא שמע עדיין כל התקיעות אבל אם כבר יצא ידי
חובתו ששמע כבר כל התקיעות בבית הכנסת אחרת אינו
צריך לברך קודם שיתקע שהרי הצבור שמעו כבר הברכה
מן התוקע הראשון:

י נוהגין שהמתפלל שחרית מקרא סדר התקיעות לפני
התוקע מלה במלה כדי שלא יטעה בתקיעותיו ומנהג
יפה הוא ועיין בסי' תק"צ:

יא (אסור ליטול שכר לתקוע שופר בראש השנה אפילו
שכרוהו מערב יו"ט לפי שהוא נוטל שכר יו"ט ואסור
מטעם שנתבאר בסי' ש"ו ע"ש ואם נטל אינו רואה סימן
ברכה מאותו שכר לעולם):

חלק ד סימן תקפה סדר התקיעות מיושב:

א שופר של ראש השנה מצותו שיהיה כפוף כדי שיכפפו
את לבם להקב"ה בחפלה.

וכל השופרות הכפופין כשירים חוץ משל פרה ושל שור
מפני שאינו נקרא שופר אלא קרן שנאמר בכור שורו וגו'
וקרני ראם קרני והוא הדין קרני רוב החיות שהם עצם אחד
ואין שמם שופר שאין נקרא שופר אלא קרנים החלולים
שיש להם זכרות בפנים ונקלף גידן מן הזכרות כגון של
כבשים ואילים ועצים כי שופר הוא מלשון שפופרת אבל
קרני רוב החיות הם עצם אחד ופסולין אפילו בדיעבד כמו
של פרה ושל שור:

ב ומצוה מן המובחר לתקוע בשופר של איל כדי שיזכור
לנו עקידת יצחק אבל אם אין לו שופר של איל יוצא
בשאר מינים חוץ משל פרה וכיוצא בו ואפילו בפשוט אם
אין לו כפוף שלא אמרו כפוף אלא לכתחלה אבל בדיעבד
אם תקע בפשוט יצא וזה שאין לו כפוף הרי זה כדיעבד:

ג שופר מבהמה טמאה יש לפוסלו אפילו בדיעבד לפי
שלא הוכשרו למלאכת שמים אלא טהורים בלבד:

ד הגוזל שופר ותקע בו יצא אפילו לא נתיימשו הבעלים
ממנו ואינו דומה ללולב ומצה וציצית הגוזלים לפי
שמצות השופר אינו אלא השמיעה בלבד ואין בשמיעת קול
דין גזל שהרי בשמיעתו אינו נוגע בשופר כלל ולפיכך אע"פ
שתקע בו באיסור גזל כיון שבעיקר המצוה דהיינו השמיעה
אין בה איסור גזל יצא ידי חובתו.

ומכל מקום כיון שעל ידי גזל באה המצוה אליו לא יברך
עליה כדון מצוה הבאה בעבירה שנתבאר בסי' י"א ובסי'
תרמ"ט ע"ש:

ה מותר ליטול שופר של חבירו שלא מדעתו לתקוע בו
תקיעה של מצוה ומברך עליו דמן הסתם נוח לו לאדם
שיעשו מצוה בממונו בדבר שאין בו חסרון כיס כמ"ש בסי'
י"ד ע"ש:

ו התוקע בשופר של עבודה זרה של ישראל כגון
שהשתחוה להשופר לא יצא משום דשופר צריך שיהא
בו טפח כמו שיתבאר וזה שהוא עומד לשרף שהרי עבודה
זרה של ישראל אפילו אם יבטלנה גוי אינה מבוטלת כמ"ש

לפיכך אם ציפהו זהב במקום הנחת הפה כדי לנאותו אפילו
 אם הצפוי הוא באורך השופר אם הוא מיד סמוך לראשו
 בצד הקצר פסול לפי שהתוקע מכניס קצתו בפיו ושפתו
 מכסה עליו ונמצא הזהב חוצץ בין שפתו לשופר אבל אם
 הציפוי הוא רחוק מפי התוקע כשר במה דברים אמורים
 כשלא נשתנה קולו מחמת הציפוי או שאינו יודע אם נשתנה
 דמן הסתם לא נשתנה קולו בשביל ציפוי כל שהוא אבל אם
 יודע שנשתנה הקול מחמת הציפוי ואע"פ שהשינוי הוא
 מעט פסול לפי שאין קול שופר לבד אלא קול שופר וקול
 דבר אחר דהיינו הציפוי:

יז במה דברים אמורים כשהציפוי הוא הוספה על עובי
 השופר או על רחבו אבל אם הוא הוספה על ארכו
 אפילו בצד הרחב שלו אם נתן שם זהב משהו על עובי
 השופר בענין שנתארך השופר משהו פסול אע"פ שלא
 נשתנה קולו כלל מטעם שנתבאר למעלה:

יח המציירים בשופר צורות כדי לנאותו לא יפה הן עושים
 אע"פ שאין כולו מצופה במיני הציורין לפעמים הקול
 משתנה אבל מותר לחקוק בשופר עצמו צורות כדי לנאותו
 שאפילו אם ישתנה קולו על ידי כן אין בכך כלום שאין כאן
 קול מן דבר אחר אלא קול השופר לבד וכל הקולות כשרים
 בשופר:

יט הרחיק את השופר מעט מפיו ונפח בו ותקע לא יצא
 ידי חובתו כיון שיש הפסק מעט בין פיו לשופר:

כ נתן שופר בתוך שופר אם שמע קול פנימי לבד כגון
 שבצד הקצר הוא בולט יותר מן החיצון ונתן הפנימי
 בפיו ותקע ובצד הרחב אין החיצון בולט יותר מן הפנימי
 אלא הפנימי בולט יותר או ששניהם שווין דנמצא שאין
 בתקיעה זו שום תערובות קול מן החיצון אלא מן הפנימי
 לבד לפיכך יצא ידי חובתו שאין כאן אלא קול שופר אחד
 והוא שלא נשתנה קולו מחמת שהוא נתון בתוך החיצון
 אבל אם נשתנה קולו או שהחיצון בצד הרחב שלו בולט
 יותר מן הפנימי או שבצד הקצר שלו הם שוים דאז אי
 אפשר שלא שמע אלא קול שניהם לא יצא דקול שופר אחד
 אמרה תורה ולא קול שני שופרות:

חלק ד סימן תקפו דיני שופר של ראש השנה:

יא וכן מטעם זה אם הוסיף כל שהוא על אורך השופר
 שלם בענין שהקול יוצא דרך התוספת ההיא בין
 שהתוספת ממין השופר בין שאינו ממין השופר בין שהוסיף
 בצד הקצר בין שהוסיף בצד הרחב פסול מטעם שנתבאר:

יב הפכו ותקע בו לא יצא בין שהפכו כדרך שהופכין
 חלוק שהחזיר פנימיות השופר להיות חיצוניותו
 וחיצוניותו להיות פנימיותו בין שהניחו כמות שהיה אלא
 שהרחיב את צד הקצר שלו וקיצר את הרחב ברוחצין ותקע
 בין בצד הקצר בין בצד הרחב שהיה קצר מתחלה לא יצא
 שנאמר והעברת שופר וגו' כדרך העברתו שהאיל מעבירו
 בראשו מחיים פרט להפך ועיין בס' תק"צ:

יג היה ארוך וקצרו אם נשאר בו שיעור שופר כשר.

וכמה שיעור שופר טפח כדי שיאחזנו התוקע בידו דהיינו
 בר' אצבעותיו בינונים ויראה השופר מכאן ומכאן שהטפח
 הוא ד' אצבעות גודלין כדי שלא יאמרו לתוך ידו הוא ותקע
 ואפילו אם התוקע הוא אדם גדול ואין השופר נראה מתוך
 ידו אף על פי כן אין צריך יותר מטפח של אדם בינוני
 דהיינו ד' גודלין ומודדין במקום הרחב של הגודל כמ"ש
 בס' י"א וכן הדין בכל אצבעות שבתורה:

יד גרדו בין מבפנים בין מבחוץ עד שעשאו דק מאד כמו
 גלד כשר ואע"פ שאינו כדרך שהאיל מעבירו בראשו
 ממש מכל מקום כיון שהוא כדרך צמיחתו בראש האיל
 נקרא כדרך העברתו ולא מיעטו אלא אם הפכו ששינה אותו
 מדרך צמיחתו בראש האיל:

טו אם הוציא הזכרות מן הקרן ועשה ממנו שופר כגון
 שניקב בו פסול לפי שאין נקרא שופר אלא דבר שהוא
 חלול בטבעו ששופר הוא לשון שפופרת והזכרות כיון
 שאינו חלול בטבעו אינו נקרא שופר אבל אם לא הוציא
 הזכרות מן הקרן אלא נקב בו נקב כשר ואפילו לכתחלה
 מותר לעשות כן ואפילו הזכרות מפסיק בין הקול להדבר
 החלול בטבעו שנקרא שופר אין בכך כלום דמין במינו אינו
 חוצץ והרי הוא כמו שלא היה שם זכרות כלל:

טז צריך שלא יהא שום הפסק בין פי התוקע להשופר

'תורה אור' פרשת בא – הפרשה החסידית

בַּעֲצֵם הַיּוֹם הַזֶּה

אֲדָם שֶׁקָּרָא לְהַקְדֹּשׁ בְּרוּךְ־הוא צְבָאוֹת עַד שֶׁבָּאת חֲנָה
 כו'.
 דִּהְיִינוּ שֶׁהִיא פְּתִיחַה תַּחֲלָה לְקִרְוֹת הַקְדֹּשׁ בְּרוּךְ־הוא
 – "הַיּוֹם־הַזֶּה צְבָאוֹת" (שמואל א' א, יא).

1 בַּעֲצֵם־ הַיּוֹם הַזֶּה יֵצְאוּ כָּל צְבָאוֹת ה' מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם
 2 (שְׁמוֹת יב, מא);
 3 הִנֵּה אֲמָרוּ רִ"ל עַל חֲנָה (בְּרִכּוֹת לא, ב);
 4 מִיּוֹם שֶׁקָּרָא הַקְדֹּשׁ בְּרוּךְ־הוא אֶת עוֹלָמוֹ לֹא הָיָה

1. (נֶאֱמָר בְּיוֹם שְׁבַת בֹּא, בְּסֻעֻדַּת שְׁחִירֵי, ו' שְׁבַת תַּקס"ה).

להתלבש בו, הוא בחינת שם הוי"ה. וכן גם בבחינת שם
אלקים שבכלי הגבורה, מתלבש בתוכו שם הוי"ה שהוא
בבחינת האור מאין־סוף המתלבש בתוך הכלים הנ"ל.
ועל דרך זה בכל ה"שמות שאינן נמחקין" – שהם
בבחינת הכלים, ושם הוי"ה הוא בבחינת האורות
המתלבשים בהן. ולכך שם הוי"ה מצטרף עם כל
השמות, כמו שכתוב (בראשית ב, ד): "ביום עשות הוי"ה
אלקים ארץ ושמים כו", ובתיב: "הוי"ה צבאות כו", מפני
שבחינת שם הוי"ה הוא הממשיך את האור אין־סוף
להתלבש בשמות אלקים וצבאות, שהם הכלים כו',
שהוא הממוצע בין אורות וכלים. ולכך הוא המחבר
האורות עם הכלים:

והנה בתיב (שמות ג, טו): "זה שמי לעלם וזה זכרי כו":
ופירש בתקוני זהר: "שמי" עם ו"ה – שס"ה לא
תעשה. "זכרי" עם ו"ה – רמ"ח מצות־עשה. והיינו,
שכללות התורה – רמ"ח מצות־עשה ושס"ה לא־תעשה
– הם מושרשים בשם הוי"ה, שהוא בחינת ז"א
דאצילות:

רמ"ח מצות־עשה נמשכים מבחינת החסדים שבז"א,
ושס"ה לא־תעשה מבחינת הגבורות שבז"א. ובהם
נכללים כל פרטי הדינים דאסור והיתר; כשר ופסול;
חייב וזכאי כו'. שההיתר והכשר נמשך מבחינת החסד
דז"א, והעובר אלא־תעשה ממשיך עליו מבחינת
הגבורות להיות נענש כו'. ואור אין־סוף ברוך־הוא, הוא
מלוכש בפלים־דז"א, עד ד"איהו וגרמוהי חד" בדלעיל.
וזהו בחינת שם הוי"ה.

ובזה יובן מה שבכל התורה לא נזכר שם צבאות, רק
שם הוי"ה לבדו, רק חנה אמרה: "ה' צבאות" בי משה
רבנו על־י־השלום שזכה שתנתן התורה על ידו, היינו
לפי שהמשיך התלבשות אור אין־סוף בפלים־דז"א.
ומשם נמשך התורה כנ"ל.

(ומשם היתה נבואתו. פי עיקר נבואתו היתה
מאצילות, רק דרך מעבר נמשך על ידי הבריאה. כמו
שכתב בשער הקדושה לקרמ"ו, חלק ג', שער ו').

אבל לא המשיך שיהיה גם בן התלבשות אור אין־סוף
בבי"ע – על דרך שהוא מתייחד עם כלים־דאצילות כך
יהיה מתייחד עם כלים־דבי"ע – זה לא המשיך משה, ולא
הוצרך לזה. כי המשכת התורה המשיך מבחינת אצילות
ממש, ושם מתייחד אור אין־סוף עם הכלים עד ד"איהו
וגרמוהי חד" כנ"ל. מה שאין בן בבי"ע, אין הגילוי כלל
בהכלים. (ולאו איהו וגרמוהי חד בהון", פנודע).

אבל הנביאים שאחריו המשיכו את אור אין־סוף
ברוך־הוא שיתלבש גם בן בכלים דבי"ע, מה שלא היה
בן בימי משה רבנו על־י־השלום.

ואמר הקדוש ברוך־הוא: עתיד בן שלך לפתוח
נבואה בשם זה, כמו שכתוב (שמואל א' טו, א-ב): "ויאמר
שמואל: [.] בה אִמר ה' צבאות פקדתי כו". והנביאים
האחרונים נבאו בשם זה, ובפרט חגי, זכריה ומלאכי
יותר מכולן. וקיימא לן (סוף פרק ד' דשנועות) ד'צבאות'
הוא מן השמות שאינן נמחקין.

והנה מתחלה יש להקדים ענין השמות מהו?
גם מעלת שם המיוחד שם הוי"ה על שאר השמות.
ואחר כך יתבאר אם ירצה השם, ענין שם צבאות.

הנה ידוע, שמהותו ועצמותו של האין־סוף ברוך־
הוא, הוא פשוט בתכלית הפשיטות, ולא שייך כלל
במהותו ועצמותו ענין התארים שנמצאו, שבינו לו
יתברך בתורה, ובדברי הנביאים, ובדברי רז"ל, כמו:
חכם, חסיד, רחמן כו' וכיוצא בהן. כי הוא יתברך מרום
ונשגב ומובדל מכל גדרים אלו. שהחכמה, שהיא
המעלה הראשונה בנבראים היא נחשבת כעשיה גשמית
לגבי מהותו ועצמותו יתברך, ומכל שכן בחינת המדות,
וכמאמר: "דלאו מכל אלין מדות איהו כלל", וכנודע.

ואף על פי כן, יש מציאות ענין התארים הללו,
שבאו בתנ"ך ובדברי חז"ל. דהיינו על דרך מאמר רז"ל:
"במקום שאתה מוצא גודלתו כו' שם אתה מוצא
ענותותו", שהוא יתברך משפיל את עצמו להיות
מתלבש בעשר בלים דאצילות, שהן בחינת חסד וגבורה
כו', וג' ראשונות – חב"ד, ואז שייך לקרותו בתוארים –
שנקרא 'חכם' מצד התלבשותו בחכמה.

וכמאמר אליהו: "אנת חכים", פירושו: שמספר
בענותותו, שמשפיל את עצמו להתלבש בבחינת כלי
החכמה, עם היות שהחכמה אין ערוך אליו כלל כנ"ל.
וכן משפיל את עצמו להתלבש בבחינת חסד ונקרא אז
'הגדול', או 'חסיד'.

וזהו שהגדולה היא "ענותותו", שעל ידי ענה
והשפלה שהשפיל את עצמו להתלבש במדת חסד, אז
דייקא שייך לקרותו גדול. מה שאין בן מהותו ועצמותו
מרום מגדר זה כנ"ל.

והנה, "שמותיו של הקדוש ברוך־הוא" הם הכלים
דעשר ספירות דאצילות, שמתלבש בהן אור אין־סוף
ברוך־הוא, ומתייחד עממן בתכלית היחוד על דרך
ד"איהו וגרמוהי חד". היינו, שם אל הוא בבחינת כלי
החסד, ושם אלקים – בבחינת כלי הגבורה, ושם אדני'
– בבחינת מלכות.

אמנם שם הוי"ה הוא הפנימיות של כל השמות שהם
הכלים. כי הוא בבחינת האורות המתלבשים בתוך
הכלים. דהיינו, בבחינת אל שהוא השם שבכלי החסד,
הנה בבחינת האור הנמשך מאין־סוף ברוך־הוא

42 וכמשל יחוד וחבור הנשמה עם הגוף: שהגם שהגוף
43 הוא הכלי והעיקר היא הנשמה, עם כל זה מתאחדת עם
44 הגוף: שנקרא "אדם" – הנשמה שבגוף, ואין להגוף שם
45 בפני עצמו כו'. ו"כהדין קמצא דלבושיה מיניה וביה".
46 וכמו שקורין לאדם שלמד חכמה בשם "חכם", הנה
47 החכמה קודם שלמדה, היא מהות בפני עצמה, וזאת
48 האדם שלמדה, והאדם מהות בפני עצמו. ובשקנה
49 החכמה נקרא חכם, על שם החכמה שהוא שם
50 התואר;
51 כן על דרך משל למעלה: עם היות הכלים דבי"ע הם
52 מהות בפני עצמו – בחינת נשמות ומלאכים נבראים, רק
53 שבטלים אליו יתברך, אף עם כל זה על ידי שהמשיכו
54 הנביאים להיות גלוי אור אין-סוף ברוך-הוא בהם על
55 דרך יחודו באצילות, אז נקרא הוא יתברך "הוי"ה
56 צבאות" שהוא שם התואר – שהוא יתברך הוא אחד עם
57 הצבאות הנ"ל ואינן נפרדים כו'. ולכן שם הוי"ה מצטרף
58 לשם צבאות, כי שם הוי"ה הוא באצילות, והוא
59 המשכת אור אין-סוף בכלים דאצילות. ואם כן, כדי
60 שיתמשך אור אין-סוף בבי"ע הוא על ידי שם הוי"ה
61 בתחלה, וזהו "הוי"ה צבאות".
62 ולאחר שהמשיכו הנביאים בחינה זו, אזי הוכיחו את
63 ישראל בשם זה. כי מבחינה זו שבבריאה נמשך הנבואה
64 להנביא – דבר ה' ממש הוא המוכיח את ישראל. ולא
65 דמי כלל לשאר מוכיח כו' – שהיא תוכחת הנברא, וזהו
66 תוכחת הבורא יתברך ממש.
67 והכח להמשכה זו, שיהיה אור אין-סוף מתלבש
68 בבי"ע על דרך הנ"ל בבאצילות, המשיכו הנביאים
69 מבחינת העיגול וה"סובב כל עלמין", אשר שם "כחשכה
70 כאורה"² – שוין, "השוה ומשוה קטן וגדול" שהוא דוקא
71 יכול לישפל את עצמו למטה מטה גם בבי"ע, כי קמיה
72 יתברך כולם שוים, וכמו שכתוב (דברים לג, כז): "ומתחת
73 זרועות עולם".
74 (ובזה יובן מה שכתוב בחנה (שמואל א' א, ייא): "ותתפלל על
75 ה' כו', ותאמר הוי"ה צבאות", שפדי להמשיך בחינת צבאות
76 הוצרך להמשיך מבחינת "על הוי"ה", היינו למעלה משם
77 הוי"ה. כמבואר הפירוש בזה במקום אחר – עיין בפ' שנת משפטים
78 על פסוק "לא תהיה משפלה ועקרה כו'" (לפני עט, א-ב).
79 וזהו שכתוב: "בעצם היום הזה יצאו כל צבאות וגו'";
80 פירושו: "צבאות הוי"ה" הוא לשון סמוך, שהצבאות
81 נטפל לשם הוי"ה, אבל אינו לשון שם התואר כמו
82 "הוי"ה צבאות".

1 והיינו שחנה פתחה תחלה בשם צבאות, ואחריה
2 נמשכו כל הנביאים: שענין שם זה, הוא מורה על ענין
3 התלבשות אור אין-סוף בכלים דבי"ע להיות מייחד
4 עמם גם כן. וכמו שיתבאר אם ירצה השם.
5 והוצרכו לזה, כי בימי משה רבנו עליו-השלוש,
6 שהיתה נבואתו מאצילות, על כן המשיך להם למטה
7 התורה משם, מבחינת אצילות, והוא היה דבר ה' בפי
8 משה, וקיימו ישראל התורה כו';
9 אבל בימי הנביאים שאחריו, שלא היו ישראל עושין
10 רצונו של מקום, והוצרכו הנביאים להוכיחם,
11 – וענין ההפ'ש בין תוכחה שאומר הנביא לשאר
12 מוכיח הוא: כי בהנביא, הנה התוכחה היא דבר ה'
13 המתלבש בדבורו של הנביא, ונמצא הוא יתברך הוא
14 המוכיח –
15 ולזאת הוכרח להיות המשכת התורה מאצילות
16 לבי"ע כדי שיקיימו ישראל התורה, כי בהיותה
17 באצילות בבימי משה לא היו מקיימים אותה ישראל
18 שבימי הנביאים אחר דורו של משה, מצד שנשגבה
19 מהם, והיתה התורה בפני עצמה והאדם בפני עצמו;
20 ולכך היה צריך להיות התלבשות התורה מאצילות
21 לבריאה, ונמשך שם דבר ה' בפירוש הנביא להזהיר את
22 ישראל שיקיימו התורה כו', והגיע להם על ידי זה
23 התוכחה מדבר ה' ממש המתלבש בכלים דבי"ע, ומשם
24 בפי הנביא כו' ;
25 והנה הגם ש"אין נביא רשאי לחדש דבר", אף אין זה
26 חידוש ותוספת על תורת משה רבנו עליו-השלוש. רק
27 המשכת התורה בלי תוספת וגרעון מאצילות לבריאה.
28 וזהו ענין שם צבאות שנוצר בנביאים:
29 כי צבאות הוא לשון חילות. והם גדודי נשמות
30 ומלאכים דבריאה אשר "אין מספר לגדודיו", והם
31 נבראים ומחודשים מאין ליש ממש. ואינן אלהות כלל
32 כמו אצילות שהוא בחינת אלהות ממש.
33 ואף על פי כן הנביאים המשיכו שיתלבש בהם אור
34 אין-סוף ברוך-הוא בתכלית היחוד כמו שנתלבש
35 בכלים דאצילות, עד ד"איהו וגרמוהי חד", עד שיהיה
36 נקרא האור אין-סוף המלוכש בהם בשם צבאות, שהוא
37 שם התואר, שהוא עצמו הוא בחינת הצבאות ממש;
38 בענין "איהו וגרמוהי חד" שבאצילות, שהוא עצמו
39 "הוא הדעה כו'", כן מתייחד בכלים דבי"ע עד שהוא
40 עצמו הוא הצבאות כו'. ולא שהם נפרדים בפני עצמם
41 רק שבטלים אליו, אלא שמתייחד עמם ממש.

15 וְדָבָר. אָבֵל כְּשֶׁנִּתְבַּטַּל בְּמִצִּיאוֹת לְגִמְרֵי אִזּוֹ אֵינוֹ מְרַגֵּשׁ
16 הַהֲשָׁגָה וְהַבְטוּל בְּבַחֲנֵינֵי יֵשׁ וְדָבָר מֵהָ, כִּי אִם הוּא בְּטָל
17 לְגִמְרֵי בְּתַכְלִית הַבְטוּל בְּלִי הֲרַגְשָׁה כָּלָל.
18 כִּפּוּר עַל דֶּרֶךְ מִשַּׁל הַנְּצוּצִים דָּתָהוּ שֶׁנִּפְּלוּ בְּשִׁבְרָה יֵשׁ
19 לָהֶן שְׁמוֹת, שֶׁזֶה מוֹרָה בַּחֲנִינֵי יֵשׁ וְדָבָר, עַל דֶּרֶךְ שֶׁנִּקְרָא
20 בְּשֵׁם, שֶׁזֶהוּ הַגִּילּוּי לְזוּלָתוֹ; כְּמוֹ הָאָדָם, שֶׁבִּפְנֵי עֲצָמוֹ
21 אֵינוֹ צָרִיף לְשֵׁם, רַק שֶׁחֲבִירוֹ קוֹרְאוֹ בְּשֵׁם.
22 וְכִינֵן שֶׁנִּתְבַּרְרוּ וְחֲזָרוּ לְמִקּוֹרָם בְּתַכְלִית הַבְטוּל
23 לְהַתְפַּלֵּל בְּאַלְקוֹת, אִזּוֹ אֵין לָהֶם שְׁמוֹת כָּלָל. וְלָכֵן נִקְרָאוּ
24 אִזּוֹ "צְבָאוֹת הַיְי"ה" – שֶׁהֵם טְפִלִּים וְסִמּוּכִים וְנִכְלָלִים
25 בְּשֵׁם הַיְי"ה.
26 וּפִירוּשׁ "הוֹצִיא ה' אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל [א.]. עַל צְבָאוֹתָם"
27 (שְׁמוֹת יב, נא) – הֵינּוּ שְׁנֵשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל הֵן לְמַעַלָּה מִבַּחֲנִינֵי
28 נִצְּצוּצֵי הַיְי"ה.
29

1 וְהֵינּוּ, בַּחֲנִינֵי הַנְּצוּצִים שֶׁנִּתְבַּרְרוּ בְּגִלּוֹת דְּמִצְרִים
2 וְנִתְעַלּוּ לִיכָלֵל בְּשֵׁם הַיְי"ה, הֵם הַנִּקְרָאִים "צְבָאוֹת
3 הַיְי"ה". כִּי רַפ"ח נְצוּצִים נִפְּלוּ בְּשִׁבְרֵי-הַכִּלִּים, וּמִזֶּה
4 נִתְבַּרְרָה בְּגִלּוֹת מִצְרִים רַב"ב נְצוּצִים וְעַל זֶה נֶאֱמָר (שְׁמוֹת יב,
5 לו): "וַיִּנְצְלוּ אֶת מִצְרַיִם". וְזֶהוּ שִׁכְתוּב (שם, לח): "וְגַם עָרַב
6 רַב עָלָה אִתָּם". וְכָתִיב (דְּבָרִים ג, כו): "רַב לָךְ כֹּי".
7 וּפִירוּשׁ וְעִנֵּן שֶׁנִּקְרָאוּ "צְבָאוֹת הַיְי"ה" – בַּחֲנִינֵי טְפִל
8 וְסִמּוּף לְשֵׁם הַיְי"ה, הֵעֲנִין: כִּי מִסָּפֶר רַפ"ח נְצוּצִים הֵם
9 מִבַּחֲנִינֵי שְׁמוֹת ע"ב, ס"ג, מ"ה, ב"ן כו'. וְכֹאשֶׁר נִתְבַּרְרוּ
10 מִבִּי"ע לְחֲזוֹר לְשִׁרְשָׁם, אִזּוֹ אֵינֶם נִקְרָאִים בְּשְׁמוֹת אֱלֹ
11 כָּלָל, מִפְּנֵי שֶׁנִּתְכַּלְּלוּ בְּמִקּוֹרָם בְּתַכְלִית הִיחּוּד לְכָךְ אֵינֶם
12 עוֹלִים בְּשֵׁם כָּלָל.
13 וְהַמִּשַּׁל בּוֹהֵ: כְּשֶׁהָאָדָם מְשַׁכִּיל בְּגִדּוּלַת ה'
14 בְּהַתְבַּנְּנוֹת וְהִשָּׁגָה, אִזּוֹ נִרְגָּשֶׁת הַהֲשָׁגָה בְּבַחֲנֵינֵי יֵשׁ

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורנא דובער – אדמו"ר האמצעי

שערי תשובה

25 רק בחלק נשמה שבגוף לבד אבל הנשמה בשרשה
26 נקרא קדושה כידוע אך הענין הוא דשניהם אמת והא
27 בהא תליא דכאשר ניתוסף אור בנשמות מחיי החיים
28 ב"ה אז ממילא יש בכחה להפוך חושך לאור להיות
29 מבשרי אחזה בהתפעלות נה"ב שנקרא רוח הבהמה
30 וכנ"ל וד"ל. דהנה ארז"ל לעולם יהא אדם רך כקנה
31 ואל יהי קשה כארז כו' להיות מוח שליט על הלב
32 כרוח השולט בקנה רך להטותו ולכפותו לכל צד
33 משא"כ קשה כארז בטבעיות גופו שלא ניזון כלל מכל
34 רוח אלקי מטבעיות וחומריות. והענין הוא כמ"ש
35 חדשים לבקרים כו' שבכל יום מתחדש כח אלקי
36 בנשמה להאיר בנה"ב באור וחיות עצמי כניצוץ בפני
37 האבוקה כמ"ש כי הוא חייך ונמשך התפשטות הארה
38 זו במוח ולב ומעשה ממילא והוא מה שמתפעל
39 לפעמים בהשג' אלקית ולפעמים אינו מתפעל כלל רק
40 מרחוק ה' נראה לי כו' וכן בהשגה ממוח ללב כו' כל
41 שינוים אלה הכל מכח אלקי המאיר בנשמות בכל יום
42 כנ"ל (כמו העונה אמן יהא ש"ר בכל כחו בכל כחך
43 כו') ותחלת הארה זו במוח הדעת כמ"ש הראת לדעת
44 כנ"ל לפי שאין זה הדעת ידיעה שכלי' אלא הכרה
45 והרגשה (וכמו לע"ל שא' כולם ידעו אותי כו') וידע
46 כל פעול כו' גם בהמות וחיות שהרי ארי' כבקר כו'
47 וכחמורו של ר"פ ב"י כו' ומעין זה בידע' הדעת
48 עכשיו) להיות שאם אין דעת אין הבדלה בין טו"ר

1 (ז) ועתה י"ל בעיקר ענין אריכות הגלוי דעכשיו
2 דהנה ארז"ל ע"פ צדקת פרזונו אל תקרא
3 פרזונו אלא פרזונו צדק' עשה שפיוזן בין האומ' ויש
4 להבין מהו הצדקה. הנה כתיב ראה נתתי לפניך החיים
5 כו' ובחרת בחיים כו' וכן ואתם הדבקים חיים כולכם
6 כו' לדבקה כו' כי הוא חייך הרי עיקר הירידה של
7 הנשמה בשביל חיות הנשמה עצמה מאלקים חיים כמו
8 השם נפשינו בחיים חיי דכל ב"י כו' וכמ"ש כי אתה
9 תאיר נרי בהלו נרי כו' כמו ע"י פסד"ז רוממות אל
10 כו' כידוע ולפעמים משמע שהעיקר הוא שיאיר אור
11 בחושך הנה"ב לאהפכא כו' ולזה נאמר הראת לדעת
12 פועל יוצא שיהיה הנה"ט מכיר בוראו במוח ולב
13 להיות מבשרי ממש אחזה אלוה כמ"ש למען דעת כל
14 ע"ה דוקא שיהיה מבהמה אדם כמו לבי ובשרי ירננו
15 כו' ולבי חלל בקרבי אלהי בקרבי דוקא כו' ואני
16 בהמות כו' אבל הנשמ' עצמה א"צ תיקון כלל שכבר
17 ניתקנה כמו חי ה' אשר עמדתי דכל נשמת' קיימי כו'
18 שזהו מזלי' חזי וע"ז נאמר כולך יפה כו' בלא מום
19 כלל נשמה שנתת בי טהורה היא וכמ"ש בזהר ונפש
20 כי תחטא תוהא הוא ולכך א' כלה נאה וחסודה אע"פ
21 שמצד התלבשות הנשמה בגוף היא סומא וחגרת כו'
22 כמו שפגמתי באות יו"ד דחכמה ראי' לאסתכלא
23 שאינו רואה הנוול מאין ליש ואינו שומע בהתפעלות
24 המוח בלב שנקרא שמיעה או חגרת בהילוך כו' הכל

12 בדעת לא ידע עדיין למאוס ברע ולבחור בטוב
13 בהבחנה טובה רק בכללות הענין לבד וכל שיגדיל
14 בדעת יבחין יותר למאוס ברע ולבחור בטוב והוא
15 דוקא משיטעום מאכל דגן כנ"ל (וגם מדות הרחמנות
16 ואכזריות תלוי בדעת כמשי"ת) אך עיקר ועצם הדבר
17 מה שיאהוב וימשוך עצמו אחר הטוב ויכרח וישנא
18 הרע זהו טבעיו מתולדתו ואין כל חדש כלל בזאת
19 רק ההבחנה של שכלו אינו רק כמו עד"מ אור המאיר
20 ומורה דרך הטו"ר שאינו אלא מגלה הדבר לעין ומיד
21 שיראה כבר מוכן הטבע לבחור בטוב כו' ולא שעצם
22 הבחירה זו נולדה מן השכל כידוע:

שנר התשובה. איתא בר"מ. לד"9

1 ולכך או' אתה חונן לאדם דעת ואח"כ השיבנו לפי
2 שא"א לתשובה בלא דעת תחלה כו'. והענין הוא כי
3 באמת מבשרי אחזה בנה"ט בטו"ר שלו שהן טבעי
4 כמו בבהמה שבטבעה לירחק מאש וכל מזיק ונמשכת
5 בתאוה למאכל וכל הטוב לנפשה ואין יתרון האדם
6 עליה רק במה שע"י השכל יש לו הבחנה יתיר' בין
7 טוב ורע דהיינו מה שירגיש ויכיר היטב במהות הטוב
8 איך הוא טוב ונמשך אחריו יותר באופן עליון יותר
9 כמו לדבר חשוב שאין לבהמ' הבחנה זו כלל ולדבר
10 המזיק ורע יבחין איכות הרע ביותר ויתרחק וישמור
11 א"ע יותר כו' וזה נרא' בתינוק קטן בטרם שיגדל

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרט"ו

24 ע"י מל"ת וכמ"ש ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי
25 עיניכם אשר אתם זונים אחריהם זהו ענין החקיקה
26 מבחוץ, וע"י מ"ע הוא החקיקה מבפנים, וזהו באר מים
27 חיים כי הבאר הוא החלל ובתוכו מ"ח ע"י מ"ע שהוא
28 המשכת גילוי אלקות ית' וזהו ההילוך שע"י תו"מ
29 בנש"י בעילוי אחר עילוי, וגם יש אותיות הכתב
30 ואותיות חקוקים, כי תורה שבכתב זהו אותיות על
31 הקלף שזהו דבר זר ונכתב ע"ז האותיות אבל יש
32 אותיות חקוקים כידוע שהלוחות הי' חקוקים משני
33 עבריהם כמו"כ הוא למעלה אותיות החקוקי' בעצמות
34 אלקות (וכענין גליף גליפו בטה"ע שהוא ענין חקיקת
35 אותיות בעצמותו) ויש אותיות הכתב כמו התורה
36 שלפנינו, וזהו ענין שהתורה נק' חוקים כי יש חוק בחי'
37 דבר וחוקה בחי' נוק' והחוקים הוא המחבר דו"נ חוק
38 וחוקה (והפ"י כי חוק הוא החקיקה שבעצמותו שזהו
39 ענין הצמצום להשפיע וכמו ענין שיער בעצמו בכח)
40 וחוקה הוא ענין החקיקה בנש"י, וחוקים הוא ע"י
41 תו"מ שהם מחברים החוק עם החוקה בה"א שהוא
42 בחי' מקבלים נש"י שהם מקבלים הגילוי אלקות
43 בתוכם ע"י תו"מ וזהו ענין חוקים, ומשפטים הוא
44 כמ"ש לשפוט את הר עשיו, וכמו בינונים זו"ז שופטן
45 וכמ"ש להושיע משופטי נפשו, ועיקר המשפט הוא
46 כמ"ש ובערת הרע בקרבך.

1 וענין החוקים הוא כמ"ש אם לא בריתי יומם ולילה
2 חוקות שמים וארץ לא שמתי, שזהו ענין אם לא
3 התו"מ שנק' בריתי אזי חוקות שמים וארץ לא שמתי,
4 כי הנה כתי' בדבר ה' שמים נעשו שמדבר ה' נעשו
5 שמים וארץ ולפעמים כתי' כל אשר חפץ עשה שזהו
6 מחפץ ורצון ה' עשה, אך הפ"י הוא שיש חומר וצורה
7 בכל נברא, והחומר הוא מדבר ה' והצורה הוא מחפץ
8 ורצון ה', ופ"י הצורה הוא ענין תמונת השמים שהוא
9 כדורי, וגם הילוך השמש והירח וכמ"ש חוק וזמן נתן
10 להם שלא ישנו את תפקידם הילוכם הזריחה במזרח
11 והשקיעה במערב וכן כל הכוכבים ומזלות וזהו שנק'
12 חוקה שזהו רק עפ"י תו"מ וכמ"ש אם לא בריתי יומם
13 ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי כי בריתי שהוא
14 התורה הוא נמשך מחכמתו ורצונו ית' והם עושים
15 החוקים בשמים וארץ שזהו כללות הנבראים התמונה
16 וההילוך וגם הביטול שלהם וכמ"ש וצבא השמים לך
17 משתחווים שזה נק' ג"כ הילוך ממדרי' למדרגה, וכן
18 הוא בעבודת ה' וכמ"ש אם בחוקתי תלכו, וכמ"ש
19 ונתתי לך מהלכים בין העומדים, שנש"י נק' מהלכים
20 ע"י תו"מ, וזהו ענין באר חפרוה שרים כרוה נדיבי
21 העם במחוקק במשענותם, במחוקק בגימ' רמ"ח
22 שהחקיקה הוא ע"י רמ"ח מ"ע וכמו שבכלי חוקקי'
23 מבחוץ וגם מבפנים לעשות חלל ובית קיבול, כך הוא

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

15 ישמח משה במתנת חלקו, וע"ז רמזו רז"ל ע"פ לך רד,
16 רד מגדולתך כלום נתתי לך גדולה אלא בשביל ישראל,
17 והיינו לפי שהיו ישראל בבחי' הרגל שלו כמ"ש שש
18 מאות אלף רגלי העם אשר אנכי בקרב, ומ"מ בהם
19 וע"י הי' נמשך למשה בחי' מקיף ובחי' ראש, וכמעלת
20 הרגל שמעמדת הראש ונושאת אותה, וכן בכל אדם
21 ע"י שמתקן מעשיו בבחי' המעשה ע"י נעשי' מוחו
22 ולבו זכים אלף פעמי' ככה. ונמצא מובן מעלת לוחות
23 הראשונות שקודם חטא העגל, שהרי האלף אורות
24 שנחסרו למשה לא נתמלאו אח"כ כשניתן לוחות
25 השניים, שרק בשבת לבד נותנים לו במתנה, וגם מאחר
26 שהלוחות השניות הם מעשה ידי משה ודאי אינם בערך
27 הלוחות הראשונים' שהיו מעשה אלקי', הגם שהמכתב
28 בשניים ג"כ מכתב אלקי' הוא מ"מ נא' פסל לך.

ויאמר גר' פסל לך

בס"ד. (ש"פ תשא. ל"ב).

1 **ויאמר ה' אל משה** פסל לך שני לוחות אבנים
2 כראשונים וגו', וארז"ל במד"ר תשא ר"פ מ"ו
3 הה"ד ויגד לך תעלומות חכמה כי כפליים לתושי'
4 (איוב י"א) אמר לו הקב"ה אל תצטער בלוחות
5 הראשונות שלא היו אלא עשרת הדברות בלבד,
6 ובלוחות השניים אני נותן לך שיהי' בהם הלכות מדרש
7 ואגדות כו' עכ"ל. ולכאן צ"ל הלא זהו נגד המבואר
8 בדברי רז"ל דהלוחות הראשונות היו במעלה עליונה
9 כמשארז"ל פ"ה דעירובין דנ"ד א' שמהם דוקא הי'
10 נמשך שלא ישכחו ישראל את התורה ושלא היו
11 שולטות בהם אומה ולשון. ובלק"ת מהאריז"ל ס"פ
12 תשא פ' כי אחר שחטאו ישראל בעגל נתמעטה השגת
13 משה ולא נשאר אלא חלק א' מאלף וז"ס א' זעירא
14 דויקרא, ובשבת חזורי' ונותנים אליו במתנה וז"ש

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב

18 כלומר, אם הנפש האלקית היתה תמיד מחוץ לנפש
19 הבהמית, הרי מה שקורה בה לא היה משפיע על הנפש
20 הבהמית, אך דוקא בגלל שהיא היתה תחילה בשבי
21 בתוך הנפש הבהמית, הרי התהליכים הפנימיים
22 שעוברים עליה משפיעים גם על הנפש הבהמית שהיתה
23 בתוכה. וכמו אדם השבוי באיזה מקום וצועק שם חזק
24 מאוד, וזה משפיע אף על זה ששבה אותו להבין את
25 עומק נמיכותו.
26 **ובפרט כאשר הצעקה היא בהנפש הבהמית עצמו**
27 **שהנפש הבהמית צועק על ריחוקו**, - כלומר המהפך
28 הפנימי של הנפש הבהמית הוא דוקא כאשר הצעקה
29 היא ממנה עצמה ולא מצד הנפש האלקית, והוא גם כן
30 על ידי פעולת הנפש הבהמית שנעשה לו צר מעניניו
31 החומריים והבהמיים ומריחוקו מאלקות וצועק כמר
32 נפשו כו'.
33 **והסימן על זה** - שהצעקה היא מהנפש הבהמית עצמה
34 - הוא כאשר המרידות הוא בלב נשבר ביותר,

1 **ועל ידי שהיא ממארי דחושבנא** (מבעלי החשבון,
2 כלומר⁶⁹ לא עושה חשבון כ'שכיר' שאין החשבון נוגע
3 לו, אלא כבעל הבית) **בפרטי מחשבה דבור ומעשה הלא**
4 **טובים הרי היא צועקת כמר נפשה כו'**, דכצעקה זו הרי
5 היא יוצאה מהגלות דנפש הבהמית - הדרך שהנשמה
6 משתחררת מהשבי שלה, הוא על ידי שמעוררת את
7 הרצון הפנימי שלה לצאת משם.
8 **וגם** - ענין נוסף שנפעל על ידי צעקת הנפש האלקית,
9 מלבד מה שהיא עצמה משתחררת ויוצאת מהשבי,
10 **פועל על הנפש הבהמית שתתהפך גם הלב החומרי**
11 **לאלקות כו'**. - כלומר, לא רק שהנפש האלקית צועקת
12 על היותה בתוך הנפש הבהמית, אלא הנפש הבהמית
13 עצמה מתחילה לצעוק על מצבה היא.
14 **דלפי שהיתה תחלה הנפש האלקית מלוכשת ומוסרת**
15 **בנפש הבהמית** - גם מצד התלבשותה בגוף, וגם מצד
16 מעשיה הלא טובים, ומתמרמרת וצועקת מעומק הלב
17 כו', הרי זה פועל גם על הנפש הבהמית שיתהפך כו',

1 וכמו המיואש רחמנא ליצלן (ה' ישמרנו) שאין לו נוחם
2 לנפשו כלל וכמו כאשר רואה דבר לא טוב ואין לו שום
3 עצה כלל שנשבר רוחו בקרבו לגמרי בו, ועל דרך זה
4 הוא הלב נשבר דנפש הבהמית בו - כלומר, ההבדל בין
5 הצעקה של הנפש האלקית לנפש הבהמית - שלנפש
6 האלקית יש תקוה לאן לחזור, כי יש לה מקום ושרש
7 שמשם הגיעה, ואילו הנפש הבהמית מיואשת ואין מה
8 שינחם אותם, שהרי היא נמוכה וחומרית מצד עצמה.
9 (ועיין מה שנתבאר לקמן פרק שא 70).

10 דעל ידי זה מתהפך לבו לגמרי מן הקצה אל הקצה, -
11 דוקא בנפש הבהמית חל מהפך מהותי, שהרי אצל
12 הנפש האלקית המהפך הוא רק בגילויים שלה, שהרי
13 מצד מהותה תמיד היתה קשורה לאלוקות, ואילו כאשר
14 הצעקה היא מצד הנפש הבהמית עצמה, שהרי
15 הפחיתות היא בעצם מהותה, ולכן המהפך שבה הוא
16 במהות שלה ממש, וכמו אדם שינולד מחדש.
17 ובנראה כחוש כבעלי תשובה אמיתיים שדוקא בגלל
18 שהיו בתכלית הירידה, כששבים בתשובה הרי
19 שמתהפכים לגמרי בעצם מהותם על ידי חמירות
20 הגדולה וצמאון נפשם ביותר בו.

21 וזהו ענין הקישוטין שנותנת האמא לבתה, כדלעיל
22 בזוהר, שהיא ההשפעה מעצם הנשמה לחלק הנשמה
23 המלוכשת בגוף.

24 הנה הסיבה שנקראים "קישוטין" - וכמו על דרך משל
25 עיקר התכשיט הוא אבנים טובות ומרגליות ועיקר
26 יוקרה הוא רק מצד החידוש שבהם שהאבן שהוא דומם
27 יאיר כל כך - זה שנו ואש וכדומה מאירים אין זה
28 חידוש, אבל שאבן שמצד עצמה דומם מאירה זהו
29 חידוש, והוא הגורם ליוקר שלה, וכמו שנתבאר במקום
30 אחר,

31 וכך הוא ענין אתהפכא חשוכא לנהורא (הפיכת החושך

לאור) שלב האבן דנפש הבהמית תתהפך - כלומר זה
שהנפש האלקית רוצה באלוקות אין זה חידוש כל כך,
ואילו שהנפש הבהמית שמצד עצמה היא לב אבן
מתהפכת לאלוקות הוא ה"קישוט" האמיתי, לחיות
בבחנית בלה שארי ולבבי⁷¹ - שמרגיש כלות הנפש
בלבבו ובנפשו, ועמך לא חפצתי⁷² בו, - שכל מה
שהוא טפל לא חפץ, רק באלוקות שהיא עיקר ומקור
הכל, וזה נקרא קשוטין בו.

אך גם לזה צריכים פתיחת לב האבן שירגיש הרחמנות
שעל נפשו שירדה מאיגרא רמה (מגג גבוה) לבירא
עמיקתא (לבור עמוק) בו, - מרום מעלתה בעולם
העליון לעולם התחתון הגשמי והחומרי, ויתמרמר
באמת על עוצם ירידתה בו, - למרות שמדובר על
מהפך פנימי של הנפש הבהמית עצמה, הרי היא צריכה
כח מלמעלה לפתוח את לב האבן שבה, והכח לפתיחת
לב האבן הוא דוקא על ידי התעוררות מידת הרחמים.
וזהו הכח שלה להיפתח הוא על ידי המשכת י"ג מידות
הרחמים מלמעלה הגורמים פתיחת הלב בו, והן הי"ג
מדות הרחמים המאירים בחדש אלול בו, - שזה נרמז
בפסוק "אני לדודי ודודי לי הרועה בשושנים" -
כשושנה שיש לה שלשה עשר עלים, כנגד י"ג מידות
הרחמים, וכמו שנתבאר במקום אחר⁷³,

וזהו גם בן בבחינת קישוטין וכמו שנתבאר במקום אחר
הטעם שיי"ג המידות נקראים קישוטין שכמו התכשיט
אינו מתעצם בגוף, - כלומר, הוא מוסיף ומייפה את
הגוף אך לא ממש חלק ממנו, כמו בן י"ג מדות הרחמים
הנוכחות לעיל אינן מתעצמין עדיין בחודש אלול, אלא
הם מאירות במקיף בלבד, באופן של 'נתינת כח'.

ד"ג מדות הרחמים דיום הכפורים הרי הם מתעצמים
בבחנית מלכות - שאז כבר האור חודר בפנימיות
בבחנית המלכות, והי"ג מדות הרחמים דאלול שהן

70. על פי שולי הגיליון. וזה לשונו שם: ובאמת צ"ל שגם
הנה"ב יתפעל בתשובה (שזוהו עד"מ שהמים לוקחים אתם את הסתימה
כו). והייתו לא רק שנה"א צר לו מענייני הנה"ב ומההעלמות כו, כ"א
שנה"ב יה' לו צר מאד מענייני כו, והרי אמיתית התשר' כשריא בשניהם
בנה"א ובנה"ב כו, ובנה"ב דוקא שייך ענין זה שצר לו כ"כ עד שאינו מוצא
נוחם לנפשו כלל מפני שהוא החייב בזה, ועוד מפני שהוא מן הקל' כו,
דהנה בנה"א באמת אינו שייך ענין זה שלא ימצא נוחם לנפשו, הא' שהרי
הוא אינו החייב בזה, והעיקר הוא מפני שהוא אלקות בעצם מהותו.
ובאלקות אינו שייך שפלות כזו (אזא אראפניפאלנקייט בא זיך כו), והאמת
הוא שהמיצר והלא טוב מהענינים הלא טובים הוא בנה"א יותר הרבה
מבנה"ב, אך זהו מפני שזה היפך רצה"ע לגמרי, וזהו מורגש בהנה"א ביותר
כו' דגם בהנה"ב צ"ל נרגש איך שהוא היפך רצה"ע כו, אבל בנה"א להיות
אלקות ה"ו נרגש ביותר כו, ועוד זאת מצד סומאת נפשו כו, שהרי הנה"ב
הוא מהקל' (ועם היות שמצ"ע הוא בק"נ וע"י הענינים הלא טובים אפי'
כשרון תאוות ויתר ה"ה יורד ברע גמור ומכ"ש באיזה חסא ועון ר"ל. מ"מ
אין זה דומה כמו בהנה"א כו), והנה"א הרי הוא אלקות והרי סומאת נפשו

71. תהילים עג, כב.

72. שם, פסוק כה.

73. לקוטי תורה פ' ראה (לב, א).

אדון לשון דבר - שאף שבדרך כלל המלכות היא בחינת
מקבל, בחינת נקבה, הרי יש לפעמים שנקראת זכר,
זוהו בנפש כאשר הנשמה המלכות בגוף והנפש
הבהמית מתעורר על ידי הריחוק בתשובה אמיתית
בבחינת רצוא וצמאון בו, הרי היא גם כן בבחינת
דכורא (זכר) המשפיע וממשיך מבחינת עצמות אור אין
סוף ברוך הוא, - כלומר כאשר מאיר במלכות עצמות
הנשמה - כח הבינה, המלכות מפסיקה להיות בחינה של
מקבל, אלא בה עצמה יש כח רב בבחינת משפיע
לאחרים.
ואדרבה זה מניע למעלה יותר מן הרצון שמצד שרש
הנשמה עצמה בו - כלומר יש עילוי בהתעוררות
העצמית של החלק של הנשמה המתלבשת בגוף, שהיא
יותר חזקה ועוצמתית מהרצון העצמי של הנשמה מצד
עצמה. כיון, שדוקא בגלל הריחוק שלה והירידה למטה,
הרי נעשה בה הצמאון והרצון ביתר שאת מכפי שהוא
בשרשה ומקורה. וכמו שנתבאר במקום אחר,
ונקרא אדון עוזנו - עוזנו לשון עוז וכח - זוהו נותן כח
בנפש לצאת מהשפלות והריחוק ונעשה בלי לאלקות
למדריגה נעלית ביותר היינו גם לבחינת אורות
שלמעלה מבחינת הכלים בו. - הנפש נעשית כלי לא
רק לאור הממלא כל עלמין שהוא אור המתלבש בכלים,
אלא גם לאור הסובב כל עלמין שלמעלה מהתלבשות
בכלים.
עד כאן זה היה ביאור ראשון בענין המשכת ספירת
הבינה לספירת המלכות.

לעורר על התשובה אינם מתעצמין עדיין והעבודה
בחודש אלול היא בכח עצמו - "אני לדודי", ועל שם
זה נקראין י"ג מידות הרחמים באלול קישומין בו. -
כמשהו שעדיין מחוץ לאדם, אף שמשפיע עליו.
וזהו ההמשכה מבינה למלכות שהובא בתחילת הפרק
מהזהר, דהיינו בעבודה הרוחנית של האדם היא
ההמשכה מלמעלה המעורר ופותח את הלב לצאת
מהגלות והשביה בו, והתעוררות תוקף הרצון הנעשה
על ידי המרירות והרחמנות על כל פנים בו,
דמצד שרש הנשמה הרי יש בה בחינת הרצוא דבכל
מאריך בעצם - בכל נשמה יש מצד עצמיותה, רצון עצום
"בכל מאריך" להיכלל באלקות, וזהו בחינת אימא
(בינה) בעצם שיש התגלות שרש הנשמה, - אך זה
שמצד עצם הנשמה יש אהבה עצמית, אינו חידוש.
ומה שאימא אוזיפת מאנהא וקישומהא (שהאמא
משאילה את בגדיה וקישוטיה, לבת) בו' הוא שיהיה
בחינת הרצוא על ידי המרירות על הריחוק והתעוררות
רחמים רבים בו. - כלומר, גם בדרגת הנשמה היורדת
למטה, שעליה שייך להתמרמר ולעורר רחמים רבים על
עצם שפלותה, בדרגה זו מתגלה הרצון העצמי של
הנשמה (דרגת האמא).
והיינו, שדרגת האימא מצד עצמה, הוא הרצון של עצם
הנשמה, ודרגת האמא שמשאילה את הקישוטין שלה
לבתה, זוהי ההשפעה מעצם הנשמה לחלק הנשמה
הנמצאת בגלות בנפש הבהמית.
וזהו ענין אדון עוזנו - כאן חוזר הרבי נ"ע לביאור
שהתחיל בסוף המאמר הקודם, שגם המלכות נקראת

שובה ישראל

בס"ד. שבת תשובה, תער"ג

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים - אידיש (מתורגם)

[שבת ה'תש"ג]

המעלות של התורה, כפי שהן מנויות בפרק האחרון⁴
של מסכת אבות.
בפסוק זה מדובר אודות שלושה נזולים: מעין, באר
והנזול מהלבנון.

"מעין גנים באר מים חיים ונזולים מן לבנון"¹.
ר' יוחנן אומר במדרש²: "באר מים חיים" הכוונה
לתורה, כי ארבעים ושמונה פעמים נזכרו המילים
"באר" ו"בארות"³ בתורה, כנגד ארבעים ושמונה

(3) פירוש 'מתנות כהונה'.

(4) משנה ו.

(1) שיר השירים ד, טו.

(2) שיר השירים רבה על הפסוק.

האוכל, כי זה משביע, כפי שחז"ל⁵ אומרים על הפסוק
 "ואכלת ושבעת וברכת"⁶, "ואכלת, זו אכילה; ושבעת,
 זו שתיה". מים נחוצים יותר מלחם. קשה יותר לסבול
 צמא מאשר רעב.
 לכן ה' יתברך, שהוא הזן ומפרנס לכל הברואים, ברא
 כך שהמים יהיו דבר מצוי ויוכלו להשיג אותם בחינם
 בכל מקומות הישוב⁷.
 זהו "מעין גנים באר מים חיים ונוזלים מן לבנון" –
 כל שלוש הדרגות השונות, מעין, באר ונוזלים, כולן
 מבטאות את המעלה האלקית הנפלאה שיש במים,
 ולכל אחת משלשתן, מעין, באר ונוזלים, יש משמעות
 שונה.
 קיצור. מבאר שמעין, באר ונוזלים הם שלושה סוגים
 של 'מים-נוזלים'. לכל נוזל, מהטוב ביותר כמו שמן
 ויין ועד הפשוט ביותר כמו מים, יש תכונה מיוחדת
 ונחיצות לברואים. במים הטביע ה' יתברך את כוח
 הצמיחה והרענון.

במבט ראשון נראה שהכוונה לשלושה דברים שונים,
 אבל באמת זהו דבר אחד אלא שהוא מחולק לשלושה
 חלקים.
 בנוזלים יש סוגים שונים בעלי תכונות שונות שה'
 יתברך שם בהם.
 לכל נוזל יש מעלה מיוחדת משלו שאינה בנוזלים
 האחרים.
 יש נוזלים שהם מאוד נחשבים ויקרים מאוד. למשל,
 שמן מזוכך ביותר, או יינות ישנים בעלי טעם טוב,
 ומחזקים את הבריאות. אך יש נוזלים פשוטים שיש
 להם מעלה שליינות ולשמנים הטובים אין.
 מים הם נוזל פשוט. אבל יש בהם כאלו מעלות, שאין
 גם בשמנים וביינות הטובים ביותר. במים נתן הקב"ה
 את הכוח להצמיח ולרענן את כל הנבראים הנחלקים
 לארבעת הסוגים דומם, צומח, חי, מדבר.
 כל הברואים, מהקטן ביותר עד הגדול ביותר, צריכים
 מים לצמיחה ורענון. המים נחוצים יותר מלחם.
 מלבד זאת שהמים משביעים, שלכן יש לשתות לאחר

ב.

חמש הדרגות בנשמה נקראות נפש, רוח, נשמה, חיה,
 יחידה.
 ארבע הדרגות של נפש, רוח, נשמה, חיה נחלקות
 באדם לסוגים שונים, הן בחיות הגוף והן בחיות
 הרוחניות.
 נפש, שהיא הדרגה הנחותה ביותר בדרגות הנשמה,
 הטביע בה ה' יתברך את הכוח להחיות את הגוף.
 רוח, היא הכוח האלקי-רוחני המחיה את מידות האדם.
 נשמה¹⁰, היא הכוח האלקי שמחיה את ההבנה, כמו
 שכתוב¹¹ "ונשמת שדי תבינם", הנשמה האלקית
 גורמת להם להבין.
 חיה, הוא חלק הנשמה המחיה את כוחות התענוג
 והרצון.
 יחידה, החלק הנעלה ביותר בנשמה, וקשור לבורא
 היחיד ברוך-הוא, וחלק זה של הנשמה מעניק השפעה
 בכל ארבעת חלקי הנשמה.
 על-ידי השפעה זו מתחזקים כוחותיהם, וכל אחד מהם
 מוציא אל הפועל את כוחותיו האלקיים בדייקנות
 ובעוצמה הטובים ביותר, שיכול להגיע לשלימות

להבין ענין וכוונת "מעין גנים באר מים חיים ונוזלים
 מן לבנון", בעבודה, בחיי האדם⁸:
 "גנים" – הכוונה גן-עדן.
 אף שבגן-עדן, שם הוא השכר הטוב על המצוות
 והנהגות במידות טובות שהאדם עושה בעולם הזה,
 קיימות דרגות רבות מאוד, שונות זו מזו.
 על כל פנים, כל הדרגות השונות של גן-עדן נחלקות
 לשתי דרגות – גן-עדן התחתון וגן-עדן העליון.
 זו כוונת המילה "גנים", גן-עדן התחתון וגן-עדן
 העליון.
 "מעין" הכוונה לנשמה, כי זהו מעין החיים בו הכניס
 ה' יתברך כוח-חיים רוחני-אלקי להחיות את הגוף.
 "מעין גנים", מקומו של מעין הנשמה בגנים העליונים,
 גן-עדן התחתון וגן-עדן העליון.
 ממעין הנשמה הנמצא בגנים העליונים של גן-עדן
 התחתון וגן-עדן העליון, יורד גילוי אור גדול המאיר
 את הנפש המתלבשת בגוף האדם.
 כידוע⁹ שבכל נשמה קיימות חמש דרגות, שלכל דרגה
 יש תוכן והשפעה שונים לגמרי על האדם.

(9) ראה קונטרס 'ענינה של תורת החסידות' ע' ד (מהדורת
 תשס"ב ע' כח) הערה 37. וש"נ.
 (10) ראה מאמר ד"ה "משכני אחרין נרצה" (לקמן ע' 186),
 אות ב.
 (11) איוב לב, ח.

(5) ברכות מו, ע"ב.
 (6) עקב ח, י.
 (7) ספר המאמרים תרל"ו, ע' 3.
 (8) לקוטי תורה, חוקת סב, ע"ב. ספר המאמרים תש"ב, ע'
 133.

קיצור. מבאר "מעין גנים באר מים חיים" בעבודה.¹⁰
 "גנים" הם גן-עדן התחתון והעליון. בנשמה קיימות
 חמש דרגות. מבין ארבע הדרגות נפש, רוח, נשמה,
 חיה, הנפש מחיה את הגוף, הרוח, הנשמה והחיה
 מחיות מידות, שכל, ורצון ותענוג. יחידה היא הקשר
 של הנשמה עם הבורא ברוך-הוא ומשפיעה בארבע
 הדרגות נפש, רוח, נשמה, חיה, שעל-ידי העבודה של
 "באר" האדם מגיע לשלימות.¹⁷

ג.

כתוב¹⁸ "וכוש ילד את נמרוד".
 השם 'נמרוד' הוא מפני שהוא המריד את העולם נגד
 ה' יתברך, כמו שכתוב בתרגום יונתן בן עוזיאל¹⁹
 שנמרוד נהג לצוד אנשים בדבריו שיתרחקו מציוויי ה'
 יתברך ויקבלו את הציוויים שלו.
 אברהם אבינו, להבדיל, לא רב עם נמרוד הרשע ולא
 ניהל אתו מלחמות. הוא עשה את עבודתו, להכיר [לכולם]
 את ענין האלקות, מבלי להתחשב עם פעלו של נמרוד.
 נמרוד היה מלך והיתה לו שליטה תקיפה, אך אברהם
 אבינו לא התחשב בעוצמתו ובשליטתו, והמשיך הלאה
 בעבודתו הקדושה, להסביר את ענין אחדות הבורא
 והשגחה פרטית.
 גם כאשר נמרוד הרשע כיוון את עוצמתו ושליטתו נגד
 אברהם אבינו ואסר אותו בבתי הסוהר הקשים ביותר
 של כותא וקרדו²⁰ למשך עשר שנים, גם אז אברהם
 אבינו עשה את עבודתו לפרסם אלקות, עד שנמרוד
 חשב שהוא יצליח לשרוף את אברהם²¹.
 מכך אנו למדים שעם רשעים המורדים בה' יתברך
 ובתורה לא צריך להיות שום מגע ומשא, לא לריב
 איתם, אלא לבטלם בתכלית הביטול גם אם יש להם
 כוח וממשלה.
 גם כשיש יסורים קשים ביותר, רחמנא ליצלן, אסור
 לוותר חס-ושלום על העבודה.
 מיצחק אבינו אנו למדים שכאשר הקליפה מבקשת
 להתחבר עם האדם יש להתרחק ממנה.
 יצחק עזב²² את העיר גרר והתיישב ליד העיר, בנחל
 גרר.

הגדולה ביותר, הן בהנהגה האמיתית של מידות טובות
 על-פי התורה והן בקיום המצוות בחיות, שהמצוות
 חיות אצלו, לא "מצות אנשים מלומדה"¹², והן בלימוד
 התורה.
 אמנם לשלימות זו ניתן להגיע רק כאשר מתייגעים על
 כך בביגעה גדולה.
 זו הכוונה ב"באר מים חיים". מההשפעה שבאה
 מ"מעין גנים" הנשמתי, יעשה האדם, על-ידי עבודתו
 ויראת שמים שלו, "באר מים חיים".

18

עבודת "באר מים חיים" ברוחניות, זו היתה עבודתו
 של יצחק אבינו.
 כשזכה יצחק אבינו, על-ידי שמירת¹³ מצות מעשר,
 לעשריות גדולה, קנאו בו הפלשתים¹⁴. פלשתים זוהי
 קליפה המנגדת ליראת-שמים¹⁵.
 בגשמיות, רחוב שיש לו שער והוא נעול, הוא שמור
 מפני גנבים וגזלנים שעלולים להזיק, אבל מבוי
 המפולש, רחוב פתוח ללא שער¹⁶, יכולים להתרחש בו
 כל האסונות של גניבה, גזילה ורציחה.
 כך גם ברוחניות.
 יראת-שמים היא מנעול בטוח השומר את האדם
 מלהכשל, הן במידות והן בתורה ומצוות.
 יראת-שמים היא דרגתו של יצחק אבינו שהיא מדת
 הגבורה, תגבורת החיות בתורה ומצוות ומידות טובות.
 כיון שהפלשתים רצו לקבל יניקה מהקדושה, יצחק
 עזב את גרר.
 "מעשה אבות סימן לבנים"¹⁷.
 בנוסף לכך שזו עבודה קדושה שהאבות הקדושים
 עשו, הרי כל הקורות עמם הם גם "סימן לבנים", זו
 הוראה לבנים איך צריך להתנהג במקרה כזה.
 למשל, עבודתו של אברהם אבינו לפרסם את מציאות
 הבורא ברוך-הוא, להסביר שישנו בורא ברוך-הוא
 שהוא יתברך ברא את העולם והוא יתברך מנהיג
 העולם ומשגיח, וההשגחה הפרטית שה' יתברך משגיח
 על הנבראים נותנת להם חיות.
 אברהם אבינו פרסם את ענין מציאות ואחדות הבורא
 ברוך-הוא.

(18) נח י, ח.

(19) נמצא בתרגום ירושלמי של פסוק ט.

(20) בבא בתרא צא, ע"ב. פרקי דרבי אליעזר, פרק כו.

(21) בראשית רבה, פרשה לח, יג. רש"י על הפסוק, נח יא,

כח.

(22) תולדות כו, יז. ראה מאמר דיבור המתחיל "וקבל

היהודים" (הראשון, לקמן ע' 165) אות ג.

(12) ישעיהו כט, יג. תורה אור, וירא נה, ע"ב.

(13) ראה במאמר הקודם [הערת כ"ק אדמו"ר] (לעיל ע' 143).

(14) תולדות כו, יד.

(15) תורה אור, בשלח סא, ג. אור התורה, חוקת ע' א'תרנ.

(16) שבת קיז, ע"ב.

(17) בראשית רבה, פרשה מ, ו. רמב"ן, לך לך יב, ו. לקוטי

שיחות, חלק א ע' 41.

8 על הבאר השלישית כבר לא היה ריב, ויצחק קרא לה
9 "רחובות".
10 קיצור. מבאר, הפלשתיים הם קליפה נגד יראת-שמים
11 שהיא דרגת יצחק. פלשתיים שונאים את יצחק, אך כאשר
12 יצחק התעשר מברכת ה' הם רצו לקבל יניקה. אברהם
13 ביטל את נמרוד ולא ויתר על עבודתו אפילו כשהיה
14 בבית הסוהר. יצחק מלמד אותנו להתרחק מרשע.

ד.

15

41 את המטה, שהמטה יהיה נעלה יותר ומעודן יותר. זהו
42 על-ידי בירור וזיווך המטה. זו היא עבודת הבאר,
43 העלאה מלמטה למעלה, כמו שכתוב²⁸ "עלי באר", כי
44 נביעת הבאר היא מלמטה למעלה.
45 כך גם בעבודת ה' יתברך. עבודת הבאר היא בדרך
46 העלאה מלמטה למעלה, אבל עבודת התפילה עצמה
47 צריכה להיות על-פי תורה;
48 כשם שהעבודה בתורה צריכה להיות על-פי עבודת
49 התפילה, שתפילה היא "הכנעה ושפלות", כמאמר²⁹
50 "אין עומדין להתפלל אלא מתוך כבוד ראש", כי
51 ההתבוננות בגדולת ה' בתפילה משפיעה שמבין את
52 מעלת התורה שהיא חכמתו ורצונו יתברך, וצריך
53 ללמוד תורה מתוך ביטול, כמו שכתוב³⁰ "תען לשוני
54 אמרתך", כאדם החוזר על אמירתו של רעהו, כך צריך
55 להיות לימוד התורה כחוזר על הדבר הוי' שבתורה,
56 שכל זה בא על-ידי עבודת התפילה – כך גם עבודת
57 התפילה צריכה להיות על-פי תורה.
58 זו הכוונה "מעין גנים באר מים חיים", שעל-ידי
59 העבודה של "באר מים חיים" מתגלה ה"מעין גנים"
60 של הנשמה.
61 קיצור. שלוש הבארות הן רמז לשלושת בתי המקדש.
62 הבית הראשון והשני חרבו בעוונותינו, וזהו הכוונה
63 ב"עשק" ו"שטנה", אבל "רחובות", בית המקדש
64 השלישי, יהיה נצחי. עבודת התורה היא המשכה.
65 עבודת התפילה היא העלאה.

מעין גנים באר מים חיים

1 שם חפר יצחק באר, אך רועי גרר רבו עם רועי יצחק
2 ואמרו "לנו המים", ויצחק קרא לבאר "עשק".
3 פירוש המילה "עשק" הוא מריבה, ואז עבדי יצחק
4 חפרו באר אחרת וגם עליה רבו, ולבאר השניה קרא
5 יצחק "שטנה", שמשמעותה הפרעה.
6 אחר-כך יצחק התרחק מהמקום שבו חפר שתי בארות,
7 ובמקום החדש חפר באר שלישית.

16 הרמב"ן²³ כותב ששלוש הבארות של יצחק אבינו הן
17 רמז לשלושת בתי המקדש – הראשון והשני שחרבו,
18 והשלישי שיהיה כשיבוא משיח במהרה בימינו אמן.
19 זהו שהכתוב אומר "באר מים חיים". "מים חיים" זהו
20 בית המקדש.
21 בפעם הראשונה שבה הקב"ה ציוה לעשות את המשכן
22 כתוב בתורה²⁴ "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם".
23 שואלים חז"ל²⁵: הרי היה צריך להיות כתוב "ושכנתי
24 בתוכי", ומדוע כתוב "ושכנתי בתוכם"?
25 אלא הכוונה היא – בכל אחד מהם, כלומר שכל יהודי
26 הוא מקדש לה' יתברך במוחו ובלבו. זוהי כוונת הציווי
27 "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם".
28 הסיבה לכך שבית המקדש נקרא "באר" היא משום
29 שכללות ענין הבאר בעבודה הוא – העלאה מלמטה
30 למעלה.
31 ישנם שני אופנים בעבודת ה' יתברך:
32 אופן אחד הוא בדרך המשכה מלמעלה למטה. למשל,
33 ענין העבודה בתורה, שאור התורה מאיר את כל
34 הענינים הגשמיים כאשר אדם מתנהג על-פי התורה,
35 עבודה זו היא בדרך המשכה מלמעלה למטה, שהתורה
36 שהיא המעלה, שזוהי חכמתו ורצונו יתברך²⁶, מאירה
37 את המטה כמו שכתוב²⁷ "ותורה אור". התורה מאירה
38 את העולם על-ידי כך שהאדם מתנהג על-פי התורה.
39 אופן העבודה השני הוא בדרך העלאה מלמטה
40 למעלה. למשל, ענין העבודה בתפילה, הוא להעלות

27 משלי ו, כג.

28 חוקת כא, יז. ספר המאמרים תש"ב, ע' 138.

29 ברכות ל ע"ב ורש"י.

30 תהלים קיט, קעב. אור התורה, חוקת ע' א'תרמז.

23 תולדות כו, כ.

24 תרומה כה, ח.

25 ראשית חכמה, שער הענוה, פרק ו.

26 תניא, פרק ד.

ספר השיחות - ה'ש"ת-תש"א בלה"ק

16 יהודים !
17 עומדים אתם בנסיון גדול, הנסיון הוא גדול והיצר
18 הרע ועוזריו המסיתים ומדיחים - גדולים יותר. קשה
19 לכם לשמור שבת, לאכול כשר, לשמור טהרת
20 המשפחה, להניח תפילין וכו', אך מוטב לעשות כל
21 זאת ברצון עצמי, מאשר ח"ו מתוך שברון לב.
22 יהודים, בני ובנות ישראל! לבי כואב עלי מאד
23 מאד על ביטויים חמורים שונים שנאלצתי לומר
24 אותם כי לבטא את האמת כמו שהיא. במקרים
25 כאלה הקשורים בסכנת נפשות, הרי כמה קשה
26 שיהיה הדבר, מן ההכרח לומר זאת באופן ברור
27 ומדויק. אני מבקש, ומעומק הלב, מאחל, שהשי"ת
28 יפקח את עיניכם לראות את האמת ולעשות תשובה
29 בפועל ממש, כאמור, ואתם ואנחנו בתוך כלל ישראל
30 נזכה לקבל פני משיח צדקנו בלבבות שמחים.

פורים בסעודה

1 יהודים באמריקה ובמדינות שמסביב לה! הנכם
2 נקראים לקריאת התשובה של הקב"ה, השעה רצינית
3 יותר מכפי שאדם מתאר לעצמו.
4 יהודים! הנכם נקראים מן השמים לפרוע את
5 חובכם הרב-שנתי על השטרות של כל ישראל
6 חברים, כל ישראל ערבים, בשמירת שבת, באכילת
7 כשר, בשמירת טהרת המשפחה, בהנחת תפילין,
8 בשמירת מצוות מעשיות.
9 מר מאד וקשה לומר, האהבה הבלתי מוגבלת שלי
10 לכל בני ישראל מקשה עלי מאד מאד את הדיבור.
11 אך אסור לי בשום אופן לחלל חובתי לאהבת ישראל.
12 דמו לעצמכם אח שאוהב אהבה בלתי מוגבלת את
13 אחיו, והוא עצמו מוכרח לנתח אותו ניתוח מכאיב,
14 אך הוא מוכרח לעשות זאת כדי להציל חיי אחיו.

* * *

15

אגרות קודש

ב"ה, כ"א תמוז תרצד"ק
ספינה ברעמץ

12 בשפה המדוברת ובשפה המדינה, למען העמידם במצב
13 יודעים באיסור והיתר.

14 בזה הנני להציע לכת"ר שליט"א, אשר כבוד ידידי
15 הרה"ג היקר באנשים מוהרד"מ שליט"א וכבודו יקראו
16 לאסיפה מכל המקומות הסמוכים אליהם ויתעניינו
17 בסידור האמור בכל מקום ומושב ביחוד.

18 כמובן מוכן הנני להשתתף עמהם בעזרתו ית' בכל
19 מפעל טוב, אף מרחוק במה שאפשר.

20 אתענג לקרא החלטת אסיפתם האמורה, ולבא אתם
21 עמם בכתובים בענין זה, ולא אפונה אשר בעזרתו ית'
22 תביא תועלת נרצה, בהרבצת התורה וחיזוק היהדות.

23 אתענין לדעת האם פעל ועשה מר מיכאל שי' בערמאן
24 בהנוגע בטהרת המשפחה, והשי"ת יהי' בעזרו בגו"ר, בטח
25 יענה לי על מכתבי אליו.

26 השי"ת ימלא משאלות לבבו לטובה ולברכה בגו"ר.

27 והנני ידיו הדו"ש מכבדו ומברכו.

אג"ק מוהריי"צ כרץ יז

כבוד ידידי הרה"ג הנודע לשם תהלה
ותפארת מוהר"ר יהודא יהושע פאלק
שי'

1 שלום וברכה!

2 מכתבו במועדו הגיעני, ומרוב הטורדה לא יכולתי
3 להשיב במועדו.

4 ותוכנו מעניין אותי במאד, כי זאת היא עבודתינו
5 בעזרתו ית' לרכז הכחות היותר טובים, ולאחדם בפועל
6 טוב.

7 הרשימה אשר עשה כת"ר שליט"א שמורה היא אתי
8 עמי, ובאמת כל המקומות האלו ראויים היו להתייחד
9 בהנהגה אחת לחזק מוסדי התורה והדת, ולתת לב על
10 ריכוז כח העלומים בחיזוק מוסדי צעירים בלימוד, שומרי
11 שבת, טהרת המשפחה, ולהמציא להם ספרים שונים

פרשת בא

י וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהֵי מֹשֶׁה בֹּא אֶל־פְּרָעָה
כִּי־אֲנִי הִכְבַּדְתִּי אֶת־לִבּוֹ וְאֶת־לֵב עֲבָדָיו לְמַעַן
שְׂתִי אֶתְנִי אֵלָה בְּקִרְבּוֹ: ^א וְלִמְעַן תִּסְפָּר בְּאָזְנִי
בְּנֶךְ וּבִן־בְּנֶךְ אֶת אֲשֶׁר הִתְעַלְלָתִי בְּמִצְרַיִם
וְאֶת־אֶתְנִי אֲשֶׁר־שָׂמְתִי בָם וַיִּדְעֻם כִּי־אֲנִי
יְהוָה: ^ב וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל־פְּרָעָה וַיֹּאמְרוּ
אֵלָיו כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרִים עַד־מָתִי
מֵאֲנִת לַעֲנֹת מִפְּנֵי שְׁלַח עַמִּי וַיַּעֲבֹדְנִי: ^ג כִּי
אִם־מָאֵן אַתָּה לְשַׁלַּח אֶת־עַמִּי הֲנִי מֵבִיא מָחָר
אַרְבֶּה בְּגִבְלֶךָ: ^ד וְכִסְפָּה אֶת־עֵינֵי הָאָרֶץ וְלֹא יוּכַל
לִרְאוֹת אֶת־הָאָרֶץ וְאָכַל אֶת־יִתְרֵהּ הַפִּלְטָה
הַנִּשְׁאֶרֶת לָכֶם מִן־הַבָּרָד וְאָכַל אֶת־כָּל־הָעֵץ
הַצֹּמַח לָכֶם מִן־הַשָּׂדֶה: ^ה וּמָלְאוּ בְּתִיד וּבִתִּי
כָל־עֲבָדֶיךָ וּבִתִּי כָל־מִצְרַיִם אֲשֶׁר לֹא־רָאוּ
אֲבֹתֶיךָ וְאֲבוֹת אֲבֹתֶיךָ מִיּוֹם הַיּוֹתֵם עַל־הָאֲדָמָה
עַד הַיּוֹם הַזֶּה וַיִּפֶּן וַיֵּצֵא מֵעַם פְּרָעָה: ^ו (יִשְׂרָאֵל)
וַיֹּאמְרוּ עֲבָדֵי פְרָעָה אֵלָיו עַד־מָתִי יִהְיֶה זֶה לָנוּ
לְמוֹקֵשׁ שְׁלַח אֶת־הָאֲנָשִׁים וַיַּעֲבֹדוּ אֶת־יְהוָה
אֱלֹהֵיהֶם הַיּוֹם הַזֶּה כִּי אָבְדָה מִצְרַיִם: ^ז וַיּוֹשֶׁב
אֶת־מֹשֶׁה וְאֶת־אַהֲרֹן אֶל־פְּרָעָה וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם
לָכוּ עֲבֹדוּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם מִי וּמִי תִהְיוּ לָכֶם:
^ח וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בְּנִעְרֵינוּ וּבִזְקֻנֵינוּ נִלְךָ בְּכַנְיָנוּ
וּבִבְנוֹתֵנוּ בְּצִאֲנָנוּ וּבִבְקָרָנוּ נִלְךָ כִּי חַג־יְהוָה לָנוּ:
וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יְהִי כֵן יְהוָה עִמָּכֶם כַּאֲשֶׁר
אֲשַׁלַּח אֶתְכֶם וְאֶת־טַפְכֶּם רְאוּ כִּי רָעָה נִגְדָה
פְּנִיכֶם: ^ט לֹא כֵן לָכוּ גֹא הַגְּבֵרִים וַעֲבָדוּ
אֶת־יְהוָה כִּי אַתָּה אַתָּם מְבַקְשִׁים וַיַּגִּישׁ אֹתָם
מֵאֵת פְּנֵי פְרָעָה: ^י

~ נקודות משיחות קודש ~ (אגרות קודש ב עמ' שלב)

לכו גא הגברים ועבדו את ה' (י, יא)

זוהי 'שיטת פרעה'. אף 'שיטת משה' (ונאפשטותיה בכל
דרא ודרא) היא, אשר בנערנו, בשנים או בחקמה, ובזקנינו
נלך, בכנינו ובבנותינו - ודוקא על־דבר זה חג ה' לנו.

וכדאיתא בזהר על הפסוק "נודע בשערים בעלה": 'בעלה'
דא קודשא בריך הוא, "דאיהו אתידע... לכל חד וחד לפום
שיעורא דיליה, לפום מה דמשער בליביה". והינו, שכלם
צריכים לדעת את ה', כל אחד לפי שעורו.

שני י וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהֵי מֹשֶׁה נִטָּה יָדְךָ עַל־אֶרֶץ
מִצְרַיִם בְּאַרְבֶּה וַיַּעַל עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיֹּאכַל
אֶת־כָּל־עֵשֶׂב הָאָרֶץ אֶת כָּל־אֲשֶׁר הִשְׁאִיר
הַבָּרָד: ^א וַיָּט מֹשֶ׈ה אֶת־מַטְּהוֹ עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם
וַיְהִי וְחַג רֹחַ־קָדִים בְּאֶרֶץ כְּלִיזִים הָהוּא
וְכָל־חַיִּילָה הַבָּקָר הָיָה וְרוּחַ הַקָּדִים נָשָׂא
אֶת־הָאַרְבֶּה: ^ב וַיַּעַל הָאַרְבֶּה עַל כָּל־אֶרֶץ
מִצְרַיִם וַיָּנֹחַ בְּכָל גְּבוּל מִצְרַיִם כְּבַד מְאֹד לְפָנָיו
לֹא־הָיָה כֵּן אַרְבֶּה כְּמוֹהוּ וְאַחֲרָיו לֹא יִהְיֶה־כֵּן:
^ג וַיִּכֶּם אֶת־עֵין כָּל־הָאָרֶץ וַתַּחֲשֹׁד הָאָרֶץ וַיֹּאכַל
אֶת־כָּל־עֵשֶׂב הָאָרֶץ וְאֶת כָּל־פְּרֵי הָעֵץ אֲשֶׁר
הוֹתִיר הַבָּרָד וְלֹא־נֹתַר כָּל־יֶרֶק בְּעֵץ וּבְעֵשֶׂב
הַשָּׂדֶה בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם: ^ד וַיִּמָּחַר פְּרָעָה
לִקְרֹא לְמוֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וַיֹּאמֶר חֲטָאתִי לַיהוָה
אֱלֹהֵיכֶם וְלָכֶם: ^ה וְעַתָּה שָׂא נָא חֲטָאתִי אִנִּי
הַפֶּעַם וְהַעֲתִירוּ לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם וַיִּסַּר מַעְלִי רַק
אֶת־חַמּוֹת הַזֶּה: ^ו וַיֵּצֵא מֵעַם פְּרָעָה וַיַּעֲתֵר
אֶל־יְהוָה: ^ז וַיַּהֲפֹךְ יְהוָה רֹחַ־יָם חֹזֶק מְאֹד
וַיִּשָּׂא אֶת־הָאַרְבֶּה וַיִּתְקַעְהוּ יָמָה סוּף לֹא
נִשְׂאֵר אַרְבֶּה אֶחָד בְּכָל גְּבוּל מִצְרַיִם: ^ח וַיַּחֲזֹק
יְהוָה אֶת־לֵב פְּרָעָה וְלֹא שְׁלַח אֶת־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל: ^ט וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהֵי מֹשֶׁה נִטָּה יָדְךָ
עַל־הַשָּׁמַיִם וַיְהִי חֹשֶׁךְ עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּמָּשׁ
חֹשֶׁךְ: ^י וַיָּט מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ עַל־הַשָּׁמַיִם וַיְהִי
חֹשֶׁךְ־אֲפֹלָה בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם שְׁלֹשֶׁת יָמִים:
^{יא} לֹא־רָאוּ אִישׁ אֶת־אָחִיו וְלֹא־קָמוּ אִישׁ
מִתַּחַתָּיו שְׁלֹשֶׁת יָמִים וְכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיָה
אֹר בְּמוֹשְׁבָתָם:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות יא עמ' 2)

ולא היו רוצים לצאת, ומתו בשלשלת ימי אפלה (רש"י, כב)

שָׁהָיוּ בְּמִצְרַיִם, כּוֹלָל גַּם נִצּוּצוֹת הַקִּדְשָׁה שֶׁהָיוּ בַּכֶּסֶף וּבַזָּהָב שֶׁל בֵּית מִצְרַיִם. מוֹכֵן אֲפּוֹא, שֶׁמִּדְּבַר בְּעֵינֵי עֲקָרֵי שְׂאֵין לוֹתֵר עֲלָיו.

רביעי - וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה כֹּה אָמַר יְהוָה כְּחֻצַּת חֲלִילָה אֲנִי יוֹצֵא בְּתוֹךְ מִצְרַיִם: ה וּמֵת כָּל־בְּכוֹר בָּאָרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכוֹר פֶּרֶעַה הַיֹּשֵׁב עַל־כִּסְאוֹ עַד בְּכוֹר הַשִּׁפְחָה אֲשֶׁר אַחֲרֵי הָרְחִים וְכָל בְּכוֹר בַּחֲמָה: וְהָיְתָה צִעָקָה גְּדֹלָה בְּכָל־אָרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר כָּמָהוּ לֹא נִהְיְתָה וְכָמָהוּ לֹא תִסָּף: וְלִכְלֹל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִחַר־פָּלֶל לְשֹׁנוֹ לְמֵאִישׁ וְעַד־בְּהֵמָה לְמַעַן תִּדְּעוּן אֲשֶׁר יַפְלֶה יְהוָה בֵּין מִצְרַיִם וּבֵין יִשְׂרָאֵל: ה וַיִּרְדּוּ כָל־עַבְדֵּיךָ אֵלֶּה אֵלֵּי וְהִשְׁתַּחֲוִּיתִי לְאֹמֶר צֵא אִתָּהּ וְכָל־הָעָם אֲשֶׁר־בְּרַגְלֶיךָ וְאַחֲרֵי־כֵן אֵצֶא וַיֵּצֵא מֵעַם־פֶּרֶעַה בְּחֵרֵי־אָף: ס וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֹא־יִשְׁמַע אֲלֵיכֶם פֶּרֶעַה לְמַעַן רַבּוֹת מוֹפְתֵי בָאָרֶץ מִצְרַיִם: וּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עָשׂוּ אֶת־כָּל־הַמִּפְתִּים הָאֵלֶּה לִפְנֵי פֶּרֶעַה וַיַּחֲזֹק יְהוָה אֶת־לֵב פֶּרֶעַה וְלֹא־שָׁלַח אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶצוֹ: ס יב וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאַל־אַהֲרֹן בָּאָרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר: ז הַחֲדָשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֲדָשִׁים רִאשׁוֹן הוּא לָכֶם לְחֲדָשֵׁי הַשָּׁנָה: ג דַּבְּרוּ אֶל־כָּל־עַדַּת יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בַּעֲשׂוֹר לְחֲדָשׁ הַזֶּה וַיִּקְחוּ לָהֶם אִישׁ שֶׁה לְבֵית־אִבְתָּה שֶׁה לְבָיִת: ה וְאִם־יִמְעַט הַבֵּית מִהַיּוֹת מֹשֶׁה וְלִקַּח הוּא וּשְׂכָנוֹ הַקָּרֵב אֶל־בֵּיתוֹ בְּמִכְסַּת נִפְשָׁת אִישׁ לְפִי אֲכָלוּ תִכְסּוּ עַל־הַשָּׁה: ה שֶׁה תָּמִים זָכַר בִּן־שָׁנָה יִהְיֶה לָכֶם מִן־הַכֹּפְשִׁים וּמִן־הָעִזִּים תִּקְחוּ: ו וְהָיָה לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת עַד אֶרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לְחֲדָשׁ הַזֶּה וְשִׁחְטוּ אֹתוֹ כָּל־קָהָל עַדַּת־יִשְׂרָאֵל בֵּין הָעֶרְבִים: ז וְלִקְחוּ מִן־הָדָם וְנָתַנוּ עַל־שְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת וְעַל־הַמְּשָׁקוֹף עַל־הַבָּתִּים אֲשֶׁר־יֹאכְלוּ אֹתוֹ בָּהֶם: ה וְאֲכָלוּ אֶת־

וְאֵלֶּה בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וְהָיְתָה הַקִּדְשָׁה מִפֶּן תוֹרָה, וְגָאֵל גַּם אוֹתָם הַרְשָׁעִים שֶׁלֹּא נִגָּאֵל מִמִּצְרַיִם, שֶׁהָרִי אֵז הַקֶּבֶ"ה "אוֹחַז בְּנֵי מִשְׁ אִישׁ אִישׁ. . תִּלְקֻטוּ לְאֶחָד אֶחָד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (רש"י נָצִים ל, ג). וּבִלְשׁוֹן סֵפֶר הַתְּנָיָה: כָּל יְהוּדִי "בְּיָדָיו סוּפוֹ לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה. . כִּי לֹא יִדַּח מִמֶּנּוּ נִדָּח". זְהוּ "אֵלֶּה הֵיכָה שֶׁם לֹא הָיָה נִגָּאֵל" - מִהַ־שְּׂאִי־כֵן בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל הַקִּדְשָׁה סוּפוֹ לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה וְאָף הוּא יִגָּאֵל.

שלישי - וַיִּקְרָא פֶּרֶעַה אֶל־מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר לָכוּ עִבְדֵּי אֶת־יְהוָה רַק צִיֹּאנְכֶם וּבְקִרְכֶּם יֵצֵא גַם־מִטַּפְכֶּם יֵלֶךְ עִמָּכֶם: ה וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה גַם־אִתָּה תִתֵּן בִּידֵינוּ זִבְחִים וְעֹלֹת וְעֲשִׂינוּ לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ: ו גַּם־מִקְנֵנוּ יֵלֶךְ עִמָּנוּ לֹא תִשְׁאֹר פֶּרְסָה בִּי מִמֶּנּוּ נִקַּח לַעֲבֹד אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֶנְחֵנוּ לֹא־נִדְּעַ מִהַ־נַּעֲבֹד אֶת־יְהוָה עַד־בָּאֵנוּ שָׁמָּה: ז וַיַּחֲזֹק יְהוָה אֶת־לֵב פֶּרֶעַה וְלֹא אָבָה לְשַׁלְּחָם: ח וַיֹּאמֶר־לוֹ פֶּרֶעַה לֵךְ מֵעַלִּי הַשִּׁמּוֹר לֵךְ אֶל־תִּסָּף רֵאוֹת פָּנָי בִּי בָיוֹם רֵאִתְךָ פָּנָי תָּמוֹת: ט וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה כֵּן דַּבַּרְתָּ לֹא־אֶסְפֶּה עוֹד רֵאוֹת פָּנֶיךָ: פ יא וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עוֹד נִגַּע אֶחָד אֲבִיָּא עַל־פֶּרֶעַה וְעַל־מִצְרַיִם אַחֲרֵי־כֵן יִשְׁלַח אֶתְכֶם מִזֶּה בְּשַׁלְחוֹ כָּלָה גֵרֶשׁ יִגְרֶשׁ אֶתְכֶם מִזֶּה: ז דַּבְּרָנָא בְּאֲזִנֵּי הָעָם וַיִּשְׁאֲלוּ אִישׁ מֵאֵת רֵעֵהוּ וְאִשָּׁה מֵאֵת רֵעִיתָהּ כָּל־יִכְסָף וְכָל־זָהָב: ג וַיִּתֵּן יְהוָה אֶת־חֵן הָעָם בְּעֵינֵי מִצְרַיִם גַּם הָאִישׁ מֹשֶׁה גְּדוֹל מְאֹד בָּאָרֶץ מִצְרַיִם בְּעֵינֵי עַבְדֵּי־פֶּרֶעַה וּבְעֵינֵי הָעָם: ס

~ נְקוּדוֹת מִשִּׁיחוֹת קוֹדֶשׁ ~ (לְקוּסִי שִׁיחוֹת כֹּא עַמ' 15)

דָּבָר נָא בְּאֲזִנֵּי הָעָם וַיִּשְׁאֲלוּ אִישׁ מֵאֵת רֵעֵהוּ. . כָּלִי כֶסֶף וְכָלִי זָהָב (יא, ב)

יֵשׁ לְשֹׁאֵל: הָרִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתָרוּ עַל בֵּית מִצְרַיִם, כְּמֵאֲמַר רַב"ל (פְּרָכּוּט ט, ב) "אֲמָרוּ לוֹ, וְלֹאִי שְׂנֵאָה בְּעֵצְמָנוּ. מִשְׁלַל לְאָדָם שֶׁהָיָה חֲבוּשׁ בְּבֵית הָאֲסוּרִים, וְהָיוּ אוֹמְרִים לוֹ בְּנֵי אָדָם, מוֹצִיאִין אוֹתְךָ מִתָּר. . וְנוֹתְנִין לְךָ מִמֶּנּוּ הַרְבֵּה, וְאֹמֶר לָהֶם. . הוֹצִיאֵנִי הַיּוֹם וְאֲנִי מִבְּקָשׁ כְּלוּם". מִדּוּעַ, אִם כֵּן, לֹא וְתָר הַקֶּבֶ"ה עֲלֵיָהּ. יֵשׁ לוֹמֵר, דִּהְיָה הַתְּכֵלִית שֶׁל גְּלוּת מִצְרַיִם הָיְתָה כְּדִי לְהוֹצִיא וּלְהַעֲלוֹת אֶת נִצּוּצוֹת הַקִּדְשָׁה

לפנינו שלשה סוגים של 'עבודה זרה', שיש 'לשרף' ולבטל לגמרי. ראשו - השכל המגבל הופך לסמכות עליונה. קרעיו - תאונת השלטון והכח מביאה את האדם לרמס ברגליו את כל הסוכב אותו. קרבו - מזונו של אדם ופרנסתו הופכים ל'אליל' וכל האמצעים בשרים כדי להשיגם.

חמישי כא ויקרא משה לכל־זקני ישראל ויאמר אליהם משכו וקחו לכם צאן למשפחותיכם ושחטו הפסח: ^כ ולקחתם אגדת אזוב וטבלתם בדם אשר־בסף והגעתם אל־המשקוף ואל־שתי המזוזות מן־הדם אשר בסף ואתם לא תצאו איש מפתח־ביתו עד־בקר: ^{כא} ועבר יהוה לנגף את־מצרים וראה את־הדם על־המשקוף ועל שתי המזוזות ופסח יהוה על־הפתח ולא יתן המושחית לבא אל־בתיכם לנגף: ^{כב} ושמרתם את־הדבר הזה לחק־לך ולבניך עד־עולם: ^{כג} והיה כִּי־תבאו אל־הארץ אשר יתן יהוה לכם כאשר דבר ושמרתם את־העברה הזאת: ^{כד} והיה כִּי־יאמרו אליכם בניכם מה העברה הזאת לכם: ^{כה} ואמרתם זבח־פסח הוא ליהוה אשר פסח על־בתי בני־ישראל במצרים בנגפו את־מצרים ואת־בתינו הציל ויקד העם וישתחוו: ^{כז} וילכו ויעשו בני ישראל כאשר צוה יהוה את־משה ואהרן בן עשו: ^{כח}

~ נקודות משיחות קודש ~ (זקוטי שיחות ב עמ' 666)

משכו וקחו לכם צאן . . ושחטו הפסח (יב, כא)

משכו ודיכם מעבודה זרה . . ושחטו לאלהיהם של מצרים (מכילתא)

עבודה זרה - היינו עבודה שהיא זרה ליהודי, שנבדל אף ורק לשמש את קונו. שחטו לאלהיהם של מצרים - של כל הסביבה, שהיא מגבלת ומדונה במצרים וגבולים של החמר והגשם. ויש לעשות זאת בבחינת פסח ו'דלוג', לא רק בעליה מדרגה לדרגה; צריכים להפך את החשף של הגוף והנפש בהקמת לאור ולקדושה.

ששי כב ויהי | בחצי הלילה יהוה הפה כל־בכור

הבשר בלילה הזה צלי־אש ומצות על־מרים יאכלו: ^א אל־תאכלו ממנו זא ובשל מבשל במים כי אם־צלי־אש ראשו על־פרעיו ועל־קרבו: ^ב ולא־תותרו ממנו עד־בקר והנותר ממנו עד־בקר פאש תשרפו: ^ג וככה תאכלו אותו מתניכם חגרים נעליכם ברגליכם ומקלכם בידכם ואכלתם אותו בחפזון פסח הוא ליהוה: ^ד ועברתי בארץ־מצרים בלילה הזה והפיתי כל־בכור בארץ מצרים מאדם ועד־בהמה ובכל־אלהי מצרים אעשה שפטים אני יהוה: ^ה והיה היום לכם לאת על הפתים אשר אתם שם וראיתי את־הדם ופסחתי עליכם ולא־יהיה בכם נגף למשחית בהפתי בארץ מצרים: ^ו והיה היום הזה לכם לזכרון וחגתם אותו חג ליהוה לדורתיכם חקת עולם תחגגו: ^ז שבעת ימים מצות תאכלו אך ביום הראשון תשבותו שאר מפתים כי ^ח כל־אכל חמץ ונכרתה הנפש ההוא מישראל מיום הראשון עד־יום השבעי: ^ט וביום הראשון מקרא־קדש וביום השביעי מקרא־קדש יהיה לכם כל־מלאכה לא־יעשה בהם אך אשר יאכל לכל־נפש הוא לבדו יעשה לכם: ^י ושמרתם את־המצות כי בעצם היום הזה הוצאתי את־צבאותיכם מארץ מצרים ושמרתם את־היום הזה לדורתיכם חקת עולם: ^{יא} בראשון בארבעה עשר יום לחדש בערב תאכלו מצת עד יום האחד ועשרים לחדש פערב: ^{יב} שבעת ימים שאר לא ימצא בבתיכם כי ^{יג} כל־אכל מחמצת ונכרתה הנפש ההוא מעדת ישראל בגר ובאזרח הארץ: ^{יד} כל־מחמצת לא תאכלו בכל מושבתיכם תאכלו מצות: ^{טו} פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (אגרות קודש כד עמ' קה)

ראשו על פרעיו ועל קרבו (יב, ט)

וַעֲצַם לֹא תִשְׁבְּרוּ בוֹ: ^{כו} כָּל־עֲדַת יִשְׂרָאֵל יַעֲשׂוּ
אִתּוֹ: ^{כז} וְכִי־יִגְדֹר אֹתְךָ גֹּרֶ וַעֲשֵׂה פֶסַח לַיהוָה
הַמּוֹל לֹא כָל־זָכָר וְאִלּוּ יִקְרַב לַעֲשׂוֹתוֹ וְהָיָה בְּאֶזְרַח
הָאָרֶץ וְכָל־עָרֶל לֹא־יֵאָכֵל בוֹ: ^{כח} תּוֹרָה אַחַת
יְהִי לְאַזְרַח וְלַגֵּר הַגֵּר בְּתוֹכְכֶם: ^{כט} וַיַּעֲשׂוּ כָל־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה וְאֶת־אַהֲרֹן
כִּן עָשׂוּ: ^ל וַיְהִי בַעֲצָם הַיּוֹם הַזֶּה הוֹצִיא יְהוָה
אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עַל־צִבְאוֹתָם: ^{לא} פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (אגרות קודש כו עמ' שסא)

המול לו כל זכר ואז יקרב לעשותו (יב, מח)

מילת בניי הקטנים . . מעצבת אותו (רמב"ם הלכות קרבן

פסח ה, ה)

מבאין יש ללמד הוראה על גדל חשיבות החינוך: אבא
שלא מלא את חובתו כלפי בנו ולא הכניסו לביתו, פוגע
לא רק בטובת בנו, אלא גם בטובתו שלו עצמו. שכן, הוא
מנוע מלהקריב קרבן פסח והוא מפסיד אף את הבקבה
הנובעת מקיום מצוה זו – פגעי העולם פוסחים עליו ולא
מזיקים לו.

שביעי יג א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: ^ב קִדְשִׁי־
לִי כָל־בְּכוֹר פֶּטֶר כָּל־רֶחֶם בְּבִנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאָדָם
וּבַבְּהֵמָה לִי הוּא: ^ג וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָעָם זָכוֹר
אֶת־הַיּוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר יֵצְאתֶם מִמִּצְרַיִם מִבֵּית
עַבָדִים כִּי בַחֲזֹק יָד הוֹצִיא יְהוָה אֶתְכֶם מִזֶּה וְלֹא
יֵאָכֵל חֶמֶץ: ^ד הַיּוֹם אַתֶּם יֹצְאִים בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב:
ה וְהָיָה כִּי־יִבְיֹאֵךְ יְהוָה אֶל־אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי
וְהָאֱמֹרִי וְהַחִתִּי וְהַיְבוֹסִי אֲשֶׁר גִּשְׁפַּע לְאַבְתָּיִךְ
לְתֵת לָךְ אֶרֶץ זָבֹת חֶלֶב וּדְבָשׁ וַעֲבַדְתָּ אֶת־
הָעַבְדָּה הַזֹּאת בְּחֹדֶשׁ הַזֶּה: ^ו שִׁבְעַת יָמִים
תֹּאכַל מִצֵּת וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי חַג לַיהוָה: ^ז מִצֹּת
יֹאכַל אֶת שִׁבְעַת הַיָּמִים וְלֹא־יִרְאֶה לָךְ חֶמֶץ
וְלֹא־יִרְאֶה לָךְ שָׂאֵר בְּכָל־גִּבְלֶךָ: ^ח וְהַגִּדְתָּ לְבִנְךָ
בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בַּעֲבוּר זֶה עָשָׂה יְהוָה לִי
בְּצֵאתִי מִמִּצְרַיִם: ^ט וְהָיָה לָךְ לְאוֹת עַל־יָדְךָ
וּלְזִכְרוֹן בֵּין עֵינֶיךָ לְמַעַן תִּהְיֶה תּוֹרַת יְהוָה
בְּפִיךָ כִּי בֵּין חֻזְקָה הוֹצֵאתָ יְהוָה מִמִּצְרַיִם:

בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכוֹר פְּרֻעָה הֵיטֵב עַל־פִּסְאוֹ עַד
בְּכוֹר הַשְּׂבִי אֲשֶׁר בְּבֵית הַבּוֹר וְכָל בְּכוֹר
בַּהֶמָּה: ^י וַיִּקֶּם פְּרֻעָה לַיְלָה הוּא וְכָל־עַבְדָּיו
וְכָל־מִצְרַיִם וְהָיָה צִעָקָה גְדֹלָה בְּמִצְרַיִם כִּי־אֵין
בֵּית אֲשֶׁר אֵין־שָׁם מֵת: ^{יא} וַיִּקְרָא לְמֹשֶׁה
וּלְאַהֲרֹן לַיְלָה וַיֹּאמְרוּ קוּמוּ צֵאוּ מִתּוֹךְ עַמִּי
גַּם־אַתֶּם גַּם־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּלְכוּ עֲבְדוּ אֶת־יְהוָה
כְּדַבְּרְכֶם: ^{לב} גַּם־צִאנְכֶם גַּם־בְּקֹרְכֶם קָחוּ כָאֲשֶׁר
דִּבַּרְתֶּם וּלְכוּ וּבִרְכֹתֶם גַּם־אֵתִי: ^{לג} וַתַּחֲזֹק
מִצְרַיִם עַל־הָעָם לִמְהַר לְשַׁלְּחָם מִן־הָאָרֶץ כִּי
אָמְרוּ פִלְגּוּ מֵתִים: ^{לד} וַיִּשְׂא הָעָם אֶת־בְּצִקוֹ
טָרִם יַחֲמִין מִשְׁאֲרֹתָם צָרֶרֶת בְּשִׁמְלָתָם עַל־
שִׁכְמָם: ^{לה} וּבְנֵי־יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ כְּדַבַּר מֹשֶׁה
וַיִּשְׂאֻהוּ מִמִּצְרַיִם כְּלִי־כֶסֶף וְכָלִי זָהָב וּשְׁמָלָתוֹ:
^{לו} וַיְהִי־הָיָה נָתַן אֶת־חֵן הָעָם בְּעֵינֵי מִצְרַיִם
וַיִּשְׂאֻהוּ וַיִּנְצְלוּ אֶת־מִצְרַיִם: ^{לז} וַיִּסְעוּ בְּנֵי־
יִשְׂרָאֵל מֵרַעְמֶסֶם סַפְתָּה פֶּשֶׁש־מֵאוֹת אֵלֶיךָ
רַגְלֵי הַגִּבּוֹרִים לְבָד מִפָּנָי: ^{לח} וְגַם־עָרַב רַב עָלָה
אִתָּם וְצֹאן וּבָקָר מִקְנֶה כְּבֹד מָאֹד: ^{לט} וַיֹּאמְרוּ
אֶת־הַבְּצֶק אֲשֶׁר הוֹצִיאֻהוּ מִמִּצְרַיִם עָגַת מִצֹּת
כִּי לֹא חֶמֶץ כִּי־גִרְשׁוּ מִמִּצְרַיִם וְלֹא יָכֹלוּ
לְהַתְּמָהּ וְגַם־צָדָה לֹא־עָשׂוּ לָהֶם: ^מ וּמוֹשֵׁב
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יֵשְׁבוּ בְּמִצְרַיִם שְׁלִשִׁים שָׁנָה
וָאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה: ^{מא} וַיְהִי מִקֵּץ שְׁלִשִׁים שָׁנָה
וָאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה וַיְהִי בַעֲצָם הַיּוֹם הַזֶּה יֵצְאוּ
כָל־צִבְאוֹת יְהוָה מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: ^{מב} לַיִל שְׁמֹרִים
הוּא לַיהוָה לְהוֹצִיאָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם הוּא־הַלַּיְלָה
הַזֶּה לַיהוָה שְׁמֹרִים לְכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְדֹרֹתָם: ^{מג} פ
וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן זֹאת חֻקַּת
הַפֶּסַח כָּל־בֶּן־זָכָר לֹא־יֵאָכֵל בוֹ: ^{מד} וְכָל־עַבְד
אִישׁ מִקְנַת־כֶּסֶף וּמִלְתָּה אֹתוֹ אִלּוּ יֵאָכֵל בוֹ:
^{מה} תוֹשֵׁב וְשֹׁכֵר לֹא־יֵאָכֵל בוֹ: ^{מו} בְּבֵית אֶחָד
יֹאכַל לֹא־תוֹצִיא מִן־הַבֵּית מִן־הַבֶּשֶׂר חוּצָה

וַיִּתְנַשֵּׂא, וַיִּתְהַדֵּר, וַיִּתְעַלֶּה, וַיִּתְהַלֵּל, שְׁמֹה דְקַדְשָׁא
בְּרִיד הוּא. אֲמֵן לְעֵלָא מִן כָּל בְּרַכְתָּא וְשִׁירָתָא,
תְּשַׁבַּחְתָּא וְנַחֲמָתָא, דְּאִמְרִין בְּעֵלְמָא, וְאִמְרוּ אֲמֵן: אֲמֵן

~ נקודות משיחות קודש ~ (אגרות קודש ד עמ' רסז)

הַיּוֹם אַתֶּם יוֹצֵאִים בַּחֹדֶשׁ הָעָבִיב (יג, ד)
בְּתַקוּפַת הַחֶרֶף נִרְאָה בְּאֵלֵינוּ הָעוֹלָם חָדָל מִלְצַמַּח
וּלְהִתְקַדֵּם, וּלְפִתּוֹעַ, בַּחֹדֶשׁ הָעָבִיב, הָאֵילָנוֹת מְלַבְּבִים
וְהַשְּׂדוֹת עֲטוּפִים יָרֵק. כִּף מִתְגַּלֶּה לְעֵינֵינוּ כָּל, שְׂמֹת הַחֶרֶף הֵיוּ
זְמַנִּים שֶׁל אֲגִידַת כְּחוֹת לְקִרְיַת לְבָלוֹב וּפְרִיַת הָעָבִיב. וְאַף
בְּחַג הַפֶּסַח כֵּן: בְּגִלּוֹת מִצְרַיִם שֶׁקָּעוּ יִשְׂרָאֵל בְּמִ"ט שְׁעָרֵי
טַמָּאָה, אַף בְּמִשְׁךְ זְמַן מוֹעֵד, תְּמַשִּׁים יוֹם, זְכוּ לְקַבֵּל הַתּוֹרָה
מִפִּי הַקֹּדֶשׁ בְּכַבּוּדוֹ וּבְעֲצָמוֹ! כִּף הַתְגַּלֶּה לְעֵינֵינוּ כָּל, שְׂמֹת
הַגִּלּוֹת הֵיוּ זְמַנִּים שֶׁל זְכוּךְ וְהַכְנָה לְקַבֵּל הַתּוֹרָה.

מִפְטִיר י' וְהָיָה כִּי־יִשְׁאַלְךָ בִּנְךָ מָחָר לֵאמֹר מַה־
זֹאת וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ יְהוָה
מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עַבְדִּים: ו' וְהָיָה כִּי־הִקְשָׁה פְּרַעַה
לְשַׁלְּחֵנוּ וַיַּהֲרֹג יְהוָה פְּלִבְכּוֹר בְּהֵמָה עַל־פִּנֹּי אֲנִי וְזֵבַח
לַיהוָה פְּלִפְטֹר רֶחֶם הַזְכָּרִים וְכָל־פְּכוֹר בְּנֵי
אִפְדָּה: ו' וְהָיָה לְאוֹת עַל־יְדֶכָּה וּלְטוֹטְפַת בֵּין
עֵינֶיךָ בִּי בְחֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם:

ססס

ק"ה פסוקים, ימנ"ה סימן.

וְשִׁמְרַת אֶת־הַחֻקָּה הַזֹּאת לְמוֹעֵדָה מִיָּמִים
יָמִימָה: פ' וְהָיָה כִּי־יִבְאֶךָ יְהוָה אֶל־אַרְצְךָ
הַבְּנוֹעִי בְּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְךָ וּלְאַבְרָהָם וְנָתַנָּה לְךָ:
י' וְהָעִבְרִית כָּל־פְּטֹר־רֶחֶם לַיהוָה וְכָל־פְּטֹר |
שֹׁנֵר בְּהֵמָה אֲשֶׁר יִהְיֶה לְךָ הַזְכָּרִים לַיהוָה:
י' וְכָל־פְּטֹר חֹמֶר תִּפְדֶּה בְשֵׂה וְאִם־לֹא תִפְדֶּה
וְעִרְפְּתוּ וְכָל בְּכוֹר אָדָם בְּבִנְיָךְ תִּפְדֶּה: י' וְהָיָה
כִּי־יִשְׁאַלְךָ בִּנְךָ מָחָר לֵאמֹר מַה־זֹּאת וְאָמַרְתָּ
אֵלָיו בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם מִבֵּית
עַבְדִּים: ו' וְהָיָה כִּי־הִקְשָׁה פְּרַעַה לְשַׁלְּחֵנוּ וַיַּהֲרֹג
יְהוָה פְּלִבְכּוֹר בְּאַרְצְךָ מִצְרַיִם מִפְּכוֹר אָדָם
וְעַד־פְּכוֹר בְּהֵמָה עַל־פִּנֹּי אֲנִי וְזֵבַח לַיהוָה כָּל־
פְּטֹר רֶחֶם הַזְכָּרִים וְכָל־פְּכוֹר בְּנֵי אִפְדָּה:
ו' וְהָיָה לְאוֹת עַל־יְדֶכָּה וּלְטוֹטְפַת בֵּין עֵינֶיךָ בִּי
בְחֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם: ססס

חצי קריש

יִתְגַּדֵּל וַיִּתְקַדֵּשׁ שְׁמֹה רַבָּא. אֲמֵן בְּעֵלְמָא דִּי בְּרָא
כְּרַעוּתָהּ וַיְמַלִּיד מְלָכוּתָהּ, וַיַּצְמַח פְּרוֹקָנָהּ וַיִּקְרַב
מִשִּׁיחָהּ. אֲמֵן בְּחִיכּוֹן וּבִיּוֹמִיכּוֹן וּבְחֵי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל,
בְּעֵלְמָא וּבְזִמְן קָרִיב וְאִמְרוּ אֲמֵן: אֲמֵן יְהֵא שְׁמֹה רַבָּא מְבָרַךְ
לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמָיָא. יִתְבָּרַךְ: יְהֵא שְׁמֹה רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם
וּלְעָלְמֵי עָלְמָיָא. יִתְבָּרַךְ, וַיִּשְׁתַּבַּח, וַיִּתְפָּאֵר, וַיִּתְרוֹמֵם,

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: הספר תורה
ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה
(= חוגר באבנט ועוטר במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו
לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׁם מֹשֶׁה לְפָנַי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֲזִיזִים הֵינּוּ לְמַחֲזִיקִים בָּהּ, וְתִמְכִּיחַ מְאֹד. דְּרָכֶיהָ דְּרָכֵי־נֶעֱם, וְכָל־נִתְיבִיתְהָ שְׁלוֹם. אַרְךָ יָמִים בִּימִינָהּ,
בְּשִׁמְאֻלָּהּ עֶשֶׂר וּכְבוֹד. ו' חֶפֶץ לְמַעַן צִדְקוֹ, וְגִדְּלִיל תּוֹרָה וַיֵּאדִיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים
בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו,
שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בַּנְּבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם
הַנְּאֻמִּים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יי הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבַמִּשְׁעָה עֲבָדוֹ וּבִישְׂרָאֵל
עַמּוֹ וּבַנְּבִיאֵי הָאֱמֶת וְצִדִּיק:**

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הוקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

עטרת מרים

יג הַדְּבָר אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֶל־יִרְמְיָהוּ הַנְּבִיא לְבֹא טָרָם בּוֹאוּ שֶׁל
נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ כָּל־לְחָפוֹת אֶת־אַרְצָן מִצְרַיִם: יד תַּחֲלָה הִגִּידוּ
בְּמִצְרַיִם שֶׁנְּבוּכַדְרֶאצַּר בָּא עֲלֵיו וְהִשְׁמִיעוּ בְּמִגְדָּל וְהִשְׁמִיעוּ בְּנֶף
וּבְתַחֲפִנְתָּם שֶׁהֵם עָרֵי מִבְּצָר בְּמִצְרַיִם אָמְרוּ הַתִּיבֵּל שֶׁתִּיבְכּוּ בְּמִבְצָרָהֶם וְלֹא
יֵצְאוּ לְקִרְיַת הָאֵיב וְהָכֵן לָךְ שֶׁם כָּל
נֶשֶׁם כִּי כָּבֵד אֶכְלָה חֶרֶב סְבִיבְיָךְ:
טו מוֹדִיעַ נִסְתָּף נִסְתָּף נִסְתָּף וְהִחֲלִיקוּ כָל
אַחֵר וְאַחֵר מִן אַבְיִרְיָךְ גְּבוּרֶיךָ לֹא
עָמְדוּ לֹא מִצְלִיחַ לַעֲמוּד בַּעֲצָמוֹ כִּי
יְהוָה הַדְּפָו וְה' נִלְחַם בּוֹ: טז הַקְדִּישׁ
בְּרוּךְ הוּא הַרְבֵּה בּוֹשֵׁל וְעַל יְדֵי
הַמִּכְשָׁל גַּם־נִפְלָה תְּנוּיַם הַבָּאִים לַעֲוֹת
מִצְרַיִם, וְהֵם הַתַּחֲבָרִי אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ
וַיֹּאמְרוּ הִנֵּה לֵוִי קוֹמָה | וְנִשְׁכַּח אֶל־
עַמּוּנוֹ וְאֶל־אַרְצָן מוֹלֶדְתָּנוּ מִפְּנֵי
חֶרֶב הַיּוֹנָה הִיא חֶרֶב שֶׁל נְבוּכַדְרֶאצַּר,
שְׂמֹלְכִי אֲשׁוּר וְכָל־הָהָה לָהֶם צוּרַת יוֹנָה
עַל דִּגְלָם: יז תַּחֲלָה קָרָאוּ וּפְרַסְמוּ שֵׁם
בְּמִצְרַיִם, כִּי פָרַעַה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם בָּא
בְּשֵׁאוֹן קוֹל תְּשׁוּאוֹת גְּדוֹל וְעַם רַב
לְהַתְחַלֵּל בְּחִילוֹתָיו, וְאַחֵר כִּד קָרָאוּ כִּי
פָרַעַה הָעֶבֶר הַמּוֹעֵד קָבַע מוֹעֵד אַחֵר
לְמֶלֶךְ כָּל־לְחָפוֹת אֶת־אַרְצָן מִצְרַיִם כִּי
מוֹדֵעַ בְּלִבּוֹ: יח חִי־אֲנִי נְאֻם־הַמֶּלֶךְ
יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ כִּי כְּתוּבֹר קְבִיעַ
בְּהָרִים וּבְכַרְמֵל עוֹמֵד בָּהֶם עַל יְדֵי
הַיָּם, כִּי יָבֹא נְבוּכַדְרֶאצַּר עַל מִצְרַיִם:
יט כָּל־גּוֹלָה עָשִׂי לָךְ לִשְׁמוֹת
וְלִאֲכֹל וְיִשְׁכַּח לְכַטַּח בַּת־מִצְרַיִם כִּי
תִגְלוּ מִמֶּנָּה כִּי־נָפְלָה שְׁהִתָּה עִיר מִמְּלָכָה
לְשִׁמְיָהּ לְשִׁמְיָהּ תְּהִיָּה וְנִצָּתָה וְתִתָּה
שְׂמָמָה מֵאִין יוֹשֵׁב: כ עֲגִלָּה יִפְהֶ:

שי למורא

יג לְבֹא, שִׁיבֹא. לְחַבּוֹת אֶת מִצְרַיִם, זוּ מִכָּה שְׁנִיָּה שֶׁהִתְחַבֵּר נְבוּכַדְרֶאצַּר
אֶת מִצְרַיִם, בְּשָׁנָה עֲשָׂרִים וְשֶׁבַע לְמַלְכוּתוֹ. יד אָמְרוּ, אַתֶּם הַמִּשְׁמִיעִים קוֹל,
אָמְרוּ לְמֶלֶךְ מִצְרַיִם. הַתִּיבֵּל, הַדְּרוֹ. וְהָכֵן לָךְ, הָכֵן לָךְ כִּל צָרִי מִלְחָמָה.
טו נִסְתָּף, נִשְׁתַּף וְנִגְרָה. אַבְיִרְיָךְ, כִּל אַחֵר מְגִבְרֶיךָ. טז הַרְבֵּה בּוֹשֵׁל,

ה' הַדְּפָו וְהַרְבֵּה בָהֶם בּוֹשֵׁלִים. נִפְלָה
אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ, הַתַּחֲבָרִי לְשָׁכֵן אִישׁ
אֶצְל רֵעֵהוּ. חֶרֶב הַיּוֹנָה, חֶרֶב
נְבוּכַדְרֶאצַּר שֶׁבְּהוֹנָאָה (בְּמִרְקָה) עוֹשֶׂת
הָאֲנָשִׁים עִם רִכְשָׁם. יז קָרָאוּ שֵׁם,
בְּמַעֲרַכַת צָבָא פְּעֻדִים הִכְרִיזוּ לִזְמַר
פָּרַעַה מֶלֶךְ מִצְרַיִם שְׁאוֹן,
שִׁפְרָעָה מֶלֶךְ מִצְרַיִם הַמִּרִים קוֹל שְׁאוֹן
בְּנִאָתוֹ. הָעֶבֶר הַמּוֹעֵד, לֹא בָּא
לְחַלֵּם נִגְדֵם בְּיוֹם הַמּוֹעֵד הַקְּבִיעַ,
מִפְּנֵי לִבּוֹ. יח כִּי כְּתוּבֹר וְגו', כִּי
כִּפִּי שֶׁדָּבַר אֱמֶת הוּא שֶׁתְּבוּר קְבִיעַ
בְּהָרִים, וְהֵר הַכַּרְמֵל עַל הַיָּם, כִּי בָּאָתָּה
יָבֹא הַדְּבָר הַזֶּה עַל מִצְרַיִם.
יט וְנִצָּתָה, לִשׁוֹן צִיָּה. כ עֲגִלָּה
יִפְהֶ־פִיָּה מִצְרַיִם, מִצְרַיִם שֶׁהִתָּה
מִלְכוּת יִפְהֶ עֲגִלָּה יִפְהֶ. קָרָן, חֲתוּךְ
וּכְרִיתָה. מִצְפֹּן, מִכְּבֵּל. בָּא בָּא, כָּפַל
הַמֶּלֶךְ לְחֻזַּק וְלִזְמַר שְׂבֻדָּאֵי יָבֹא.

הפטרה לפרשת בא לקריאה בציבור

ולשמו"ת בירמיה פרק מו

טו יג הַדְּבָר אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֶל־
יִרְמְיָהוּ הַנְּבִיא לְבֹא נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ
כָּל־לְחָפוֹת אֶת־אַרְצָן מִצְרַיִם: יד הִגִּידוּ
בְּמִצְרַיִם וְהִשְׁמִיעוּ בְּמִגְדָּל וְהִשְׁמִיעוּ
בְּנֶף וּבְתַחֲפִנְתָּם אָמְרוּ הַתִּיבֵּל
וְהָכֵן לָךְ כִּי־אֶכְלָה חֶרֶב סְבִיבְיָךְ: טו מוֹדִיעַ
נִסְתָּף אַבְיִרְיָךְ לֹא עָמְדוּ כִּי יְהוָה הַדְּפָו:
טז הַרְבֵּה בּוֹשֵׁל גַּם־נִפְלָה אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ
וַיֹּאמְרוּ קוֹמָה | וְנִשְׁכַּח אֶל־עַמּוּנוֹ וְאֶל־
אַרְצָן מוֹלֶדְתָּנוּ מִפְּנֵי חֶרֶב הַיּוֹנָה: יז קָרָאוּ שֵׁם פָּרַעַה מֶלֶךְ־
מִצְרַיִם שְׁמוֹ הָעֶבֶר הַמּוֹעֵד: יח חִי־אֲנִי נְאֻם־הַמֶּלֶךְ יְהוָה
צְבָאוֹת שְׁמוֹ כִּי כְּתוּבֹר בְּהָרִים וּבְכַרְמֵל בֵּינָם יָבֹא: יט כָּל־
גּוֹלָה עָשִׂי לָךְ יוֹשְׁבַת בַּת־מִצְרַיִם כִּי־נָפְלָה לְשִׁמְיָהּ תְּהִיָּה וְנִצָּתָה
מֵאִין יוֹשֵׁב: כ עֲגִלָּה יִפְהֶ־פִיָּה מִצְרַיִם קָרָן מִצְפֹּן בָּא בָּא:

פִּיָּה יִפְהֶ בִּיחָר הָיוּ בּוֹחֲרִים לַעֲבֹדָה־זָרָה שֶׁל מִצְרַיִם קָרָן רְמִיָּה הָיוּ לָהֶם עַל יְדֵי מַנְחָשִׁים כִּי מִצְפֹּן מִכְּבֵּל שְׂהִיָּה צְפוּנִית מִצְרַיִם בָּא בָּא יָבֹא עֲלֵיהָ נְבוּכַדְרֶאצַּר:

עטרת מרים

שי למורא

כא גַם־שְׂכַרְיָה שְׂרִיָּה אֲשֶׁר בְּקִרְבָּהּ יוֹכְלוּ לַטָּבַח בְּעִגְלֵי מִרְבֵּק מְפֻסָּמִים כִּי־גַם־הַמָּה הַשְּׂרִים הִפְנוּ עוֹרָף מִן הַמִּלְחָמָה לְלֶכֶת לְאַרְצָם גַּם־יַחֲדָיו לֹא עָמְדוּ עַל עַמּוּדִים וְלֹא בְּאִשֶּׁר הַשִּׂימָה הָאֵיב גָּלוּ בַּנּוֹפְלִים כִּי יוֹם אִידֶם עַת רַעְתָם בָּא עֲלֵיהֶם עַת פְּקֻדָּתָם פְּקֻדָּת כֹּל חַי לְמוֹת: כב קוֹלָהּ שֶׁל מִצְרַיִם

בַּנְּחֹשׁ יִלְךְ (בְּשֻׁקְטָהּ הַקְדוּשָׁה בְּרוּךְ

הוא את רגלי הנחש (בראשית ג יד)

הלך קולו של נחש מסוף העולם ועד

סופו) כי הכשרים "בחיל רב ילכו

עליהם ובקדמויות לקצין רגליהם

באו לה כחטבי עצים שסוצצים

בקדומות: כג אתם בני כשרים

כרתו יערה הרנו כל אנשי מצרים

נאס־יהוה כי לא יחקר מספר

אנשי כשרים כי רבו מארבה ואין

להם מספר: כד הכישה הקלמו

בת עדת "מצרים" כי נתנה נקמה

ביד עַם־צָפוֹן הם כשרים:

כה אמר יהוה צבאות אלהי

ישראל הנני פוקד אשניה להביא

פורענות אל־אֶמּוֹן מִצְרַיִם מעיר נא

שהיא אל־כְּסִיפֵי־דָרִי וְעַל־פְּרֻעָה וְעַל־

מִצְרַיִם וְעַל־אֱלֹהֵיהֶּם וְעַל־מַלְכֵיהֶּם

של ממלכות רבות שישבו בארץ

מצרים, כמו שאפקוד ועל פרעה

ועל הבטחים בו בן אפקוד על

הגוים הבוטחים בו: הפורענות הבאה

למצרים הוא לעונש שהרע לישראל

בניהם שישק מלך מצרים וכן פרעה

וכה שהמית יאשיהו בן ונתתים ביד

מבקשי נפשם וביד גבכוראצר

מלך־בבל וביד עבדיו ואחר־כן

תשכן כימי־קדם בלי גלות נאם־

יהוה: בא לנחם תולים לבבל לכל

יתאשו מן הנאולה בראותם שמצרים

גלו וחורו מהר והם גלו ועינו לא שבו

בו ואִתָּהּ אֶל־תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב

כי לא תשא בנולה ואל־תחת

ישראל בן ונתתים ביד

מבקשי נפשם וביד גבכוראצר

מלך־בבל וביד עבדיו ואחר־כן

תשכן כימי־קדם בלי גלות נאם־

יהוה: בא לנחם תולים לבבל לכל

יתאשו מן הנאולה בראותם שמצרים

גלו וחורו מהר והם גלו ועינו לא שבו

בו ואִתָּהּ אֶל־תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב

כי לא תשא בנולה ואל־תחת

כא גַם־שְׂכַרְיָה בְּקִרְבָּהּ בְּעִגְלֵי מִרְבֵּק

כִּי־גַם־הַמָּה הִפְנוּ נָסוּ יַחֲדָיו לֹא עָמְדוּ

כִּי יוֹם אִידֶם בָּא עֲלֵיהֶם עַת פְּקֻדָּתָם:

כב קוֹלָהּ בַּנְּחֹשׁ יִלְךְ כִּי־בְחִיל יִלְכוּ

וּבְקִדְמוֹת בָּאוּ לָהּ כְּחַטְבֵי עֲצִים:

כג כִּרְתוּ יַעְרָה נְאֻם־יְהוָה כִּי לֹא יִחְקֹר

כִּי רַבּוּ מֵאַרְבֶּה וְאֵין לָהֶם מִסְפָּר:

כד הַכִּישָׁה בַּת־מִצְרַיִם נִתְּנָה בְּיַד עַם־

צָפוֹן: כה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי

יִשְׂרָאֵל הִנְנִי פוֹקֵד אֶל־אֶמּוֹן מִצְרַיִם וְעַל־

פְּרֻעָה וְעַל־מִצְרַיִם וְעַל־אֱלֹהֵיהֶּם וְעַל־

מַלְכֵיהֶּם וְעַל פְּרֻעָה וְעַל הַבְּטָחִים בּוֹ:

כו וְנִתְּתִים בְּיַד מְבַקְשֵׁי נַפְשָׁם וּבְיַד

גִּבּוֹכְרֵאֲצֹר מֶלֶךְ־בָּבֶל וּבְיַד עַבְדָּיו

וְאַחֲרֵי־כֵן תִּשְׁכֵּן כִּי־מִי־קֶדֶם נְאֻם־יְהוָה: כז וְאִתָּהּ אֶל־תִּירָא

עַבְדִּי יַעֲקֹב וְאַל־תַּחַת יִשְׂרָאֵל כִּי הִנְנִי מוֹשִׁיעַךְ מִכְּרֹחַק

וְאַתָּה־זֹרְעַךְ מֵאַרְץ שׁוֹבִים וְשׁוֹב יַעֲקֹב וְשֹׁקֵט וְשֹׂאנֵן וְאֵין

מַחֲרִיד: כח אִתָּהּ אֶל־תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב נְאֻם־יְהוָה כִּי אֶתִּידֶךָ

אֲנִי כִּי אֶעֱשֶׂה כָּלָה בְּכָל־הַגּוֹיִם | אֲשֶׁר הִדְחַתִּידֶךָ שְׁמָה וְאַתִּידֶךָ

לֹא־אֶעֱשֶׂה כָּלָה וְיִסְרְתִּידֶךָ לְמִשְׁפָּט וְנִקְחָה לֹא אֲנִקְךָ:

ישראל בן ונתתים ביד

מבקשי נפשם וביד גבכוראצר

מלך־בבל וביד עבדיו ואחר־כן

תשכן כימי־קדם בלי גלות נאם־

יהוה: בא לנחם תולים לבבל לכל

יתאשו מן הנאולה בראותם שמצרים

גלו וחורו מהר והם גלו ועינו לא שבו

בו ואִתָּהּ אֶל־תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב

כי לא תשא בנולה ואל־תחת

ישראל בן ונתתים ביד

מבקשי נפשם וביד גבכוראצר

מלך־בבל וביד עבדיו ואחר־כן

תשכן כימי־קדם בלי גלות נאם־

יהוה: בא לנחם תולים לבבל לכל

(כא) שְׂכַרְיָה, שְׂרִיָּה, פְּרוֹשׁ אַחֵר, "שְׂכַרְיָה", גִּיסוֹת שֶׁשִּׁכְרוּ לַעֲוֹהָהּ. בְּעִגְלֵי מִרְבֵּק, יוֹכְלוּ לַטָּבַח בְּעִגְלִים מְפֻסָּמִים בְּמִרְבֵּק (= בְּרֶפֶת). גַּם הַמָּה, גַּם הַשְּׂרִים, (וְגַם הַשְּׂכִירִים). הִפְנוּ, הִפְנוּ עוֹרָפָם לָנוֹם. אִידֶם, לְשׁוֹן שֹׁכֵר וְאִסּוֹן. עַת פְּקֻדָּתָם, זְמַן מִיתָתָם. כב) קוֹלָהּ בַּנְּחֹשׁ יִלְךְ, כְּמוֹ הַנֶּחֱשׁ שֶׁנִּקְצָצוּ רִגְלָיו, בֵּן מִצְרַיִם וְקִצְצוּ רִגְלֵיהֶם, כְּלוֹמַר שֶׁלֹּא יוֹכְלוּ לְלַכֵּת מִמְּקוֹמָם לְמִשְׁלַח חוּץ לְאַרְצָם. כִּי בְחִיל יִלְכוּ, הַכְּשָׁרִים יִלְכוּ עֲלֵיהֶם בְּחִיל רַב. וּבְקִדְמוֹת בָּאוּ לָהּ, וְבָאוּ עֲלֵיהֶם לְכַרְתָּהּ בְּקִדְמוֹת. כְּחַטְבֵי עֲצִים, שֶׁלֹּא יוֹכְלוּ לְמַעַם מַעֲצָמָם אֶת הָרֶבֶךְ הַכְּשָׁרִים, כְּמוֹ הַעֲצִים. כג) כִּרְתוּ יַעְרָה, כָּה־נָּשׁ בָּהֶם לְכַרֵּת כָּל יַעְרָה. כִּי לֹא יִחְקֹר, לֹא יִחְקֹר מִסְפָּר צֶבֶא הַכְּשָׁרִים. כד) הַכִּישָׁה, הַתְּכַיִּישָׁה. כה) אֶמּוֹן מִצְרַיִם, כְּמוֹ הָמוֹן. פְּרוֹשׁ אַחֵר, "אִסּוֹן", שֵׁם שֶׁר הָעִיר "נֹא". "מִצְרַיִם", מִהָעִיר "נֹא", וְהִיא "אֶל־כְּסִיפֵי־דָרִי". כז) וְאַחֲרֵי כֵן, מִקֵּץ אַרְבָּעִים שָׁנָה. כִּי־מִי קֶדֶם, כְּלוֹמַר שֶׁיִּשְׁכְּבוּ בְּשֻׁקְטָהּ בְּאַרְצָם. כח) וְאַתָּה אֶל תִּירָא, צִדִּיקִים שְׂבִתוּךְ מִצְרַיִם, שֶׁהִגִּלוּ לָשֵׁם בְּעַל כְּרֹתָם. כח) וְיִסְרְתִּידֶךָ לְמִשְׁפָּט, אֲנִסֵּר אוֹתְךָ מִשְׁפָּט וּבִאֲפֵן שְׂחוֹכֵל לִסְבֹּל, מַעַם מַעַם. וְנִקְחָה לֹא אֲנִקְךָ, וְלֹא אֲנִקְחָה אוֹתְךָ מִן הָעוֹלָם. כִּי יִשְׂרָאֵל יַעֲמִידוּ בְּאַרְצָם כִּי־מִי הַשְּׂמִים עַל הָאָרֶץ.

הַנֶּחֱשׁ יִלְךְ, כְּמוֹ הַנֶּחֱשׁ שֶׁנִּקְצָצוּ רִגְלָיו, בֵּן מִצְרַיִם וְקִצְצוּ רִגְלֵיהֶם, כְּלוֹמַר שֶׁלֹּא יוֹכְלוּ לְלַכֵּת מִמְּקוֹמָם לְמִשְׁלַח חוּץ לְאַרְצָם. כִּי בְחִיל יִלְכוּ, הַכְּשָׁרִים יִלְכוּ עֲלֵיהֶם בְּחִיל רַב. וּבְקִדְמוֹת בָּאוּ לָהּ, וְבָאוּ עֲלֵיהֶם לְכַרְתָּהּ בְּקִדְמוֹת. כְּחַטְבֵי עֲצִים, שֶׁלֹּא יוֹכְלוּ לְמַעַם מַעֲצָמָם אֶת הָרֶבֶךְ הַכְּשָׁרִים, כְּמוֹ הַעֲצִים. כג) כִּרְתוּ יַעְרָה, כָּה־נָּשׁ בָּהֶם לְכַרֵּת כָּל יַעְרָה. כִּי לֹא יִחְקֹר, לֹא יִחְקֹר מִסְפָּר צֶבֶא הַכְּשָׁרִים. כד) הַכִּישָׁה, הַתְּכַיִּישָׁה. כה) אֶמּוֹן מִצְרַיִם, כְּמוֹ הָמוֹן. פְּרוֹשׁ אַחֵר, "אִסּוֹן", שֵׁם שֶׁר הָעִיר "נֹא". "מִצְרַיִם", מִהָעִיר "נֹא", וְהִיא "אֶל־כְּסִיפֵי־דָרִי". כז) וְאַחֲרֵי כֵן, מִקֵּץ אַרְבָּעִים שָׁנָה. כִּי־מִי קֶדֶם, כְּלוֹמַר שֶׁיִּשְׁכְּבוּ בְּשֻׁקְטָהּ בְּאַרְצָם. כח) וְאַתָּה אֶל תִּירָא, צִדִּיקִים שְׂבִתוּךְ מִצְרַיִם, שֶׁהִגִּלוּ לָשֵׁם בְּעַל כְּרֹתָם. כח) וְיִסְרְתִּידֶךָ לְמִשְׁפָּט, אֲנִסֵּר אוֹתְךָ מִשְׁפָּט וּבִאֲפֵן שְׂחוֹכֵל לִסְבֹּל, מַעַם מַעַם. וְנִקְחָה לֹא אֲנִקְךָ, וְלֹא אֲנִקְחָה אוֹתְךָ מִן הָעוֹלָם. כִּי יִשְׂרָאֵל יַעֲמִידוּ בְּאַרְצָם כִּי־מִי הַשְּׂמִים עַל הָאָרֶץ.

הַנֶּחֱשׁ יִלְךְ, כְּמוֹ הַנֶּחֱשׁ שֶׁנִּקְצָצוּ רִגְלָיו, בֵּן מִצְרַיִם וְקִצְצוּ רִגְלֵיהֶם, כְּלוֹמַר שֶׁלֹּא יוֹכְלוּ לְלַכֵּת מִמְּקוֹמָם לְמִשְׁלַח חוּץ לְאַרְצָם. כִּי בְחִיל יִלְכוּ, הַכְּשָׁרִים יִלְכוּ עֲלֵיהֶם בְּחִיל רַב. וּבְקִדְמוֹת בָּאוּ לָהּ, וְבָאוּ עֲלֵיהֶם לְכַרְתָּהּ בְּקִדְמוֹת. כְּחַטְבֵי עֲצִים, שֶׁלֹּא יוֹכְלוּ לְמַעַם מַעֲצָמָם אֶת הָרֶבֶךְ הַכְּשָׁרִים, כְּמוֹ הַעֲצִים. כג) כִּרְתוּ יַעְרָה, כָּה־נָּשׁ בָּהֶם לְכַרֵּת כָּל יַעְרָה. כִּי לֹא יִחְקֹר, לֹא יִחְקֹר מִסְפָּר צֶבֶא הַכְּשָׁרִים. כד) הַכִּישָׁה, הַתְּכַיִּישָׁה. כה) אֶמּוֹן מִצְרַיִם, כְּמוֹ הָמוֹן. פְּרוֹשׁ אַחֵר, "אִסּוֹן", שֵׁם שֶׁר הָעִיר "נֹא". "מִצְרַיִם", מִהָעִיר "נֹא", וְהִיא "אֶל־כְּסִיפֵי־דָרִי". כז) וְאַחֲרֵי כֵן, מִקֵּץ אַרְבָּעִים שָׁנָה. כִּי־מִי קֶדֶם, כְּלוֹמַר שֶׁיִּשְׁכְּבוּ בְּשֻׁקְטָהּ בְּאַרְצָם. כח) וְאַתָּה אֶל תִּירָא, צִדִּיקִים שְׂבִתוּךְ מִצְרַיִם, שֶׁהִגִּלוּ לָשֵׁם בְּעַל כְּרֹתָם. כח) וְיִסְרְתִּידֶךָ לְמִשְׁפָּט, אֲנִסֵּר אוֹתְךָ מִשְׁפָּט וּבִאֲפֵן שְׂחוֹכֵל לִסְבֹּל, מַעַם מַעַם. וְנִקְחָה לֹא אֲנִקְךָ, וְלֹא אֲנִקְחָה אוֹתְךָ מִן הָעוֹלָם. כִּי יִשְׂרָאֵל יַעֲמִידוּ בְּאַרְצָם כִּי־מִי הַשְּׂמִים עַל הָאָרֶץ.

הַנֶּחֱשׁ יִלְךְ, כְּמוֹ הַנֶּחֱשׁ שֶׁנִּקְצָצוּ רִגְלָיו, בֵּן מִצְרַיִם וְקִצְצוּ רִגְלֵיהֶם, כְּלוֹמַר שֶׁלֹּא יוֹכְלוּ לְלַכֵּת מִמְּקוֹמָם לְמִשְׁלַח חוּץ לְאַרְצָם. כִּי בְחִיל יִלְכוּ, הַכְּשָׁרִים יִלְכוּ עֲלֵיהֶם בְּחִיל רַב. וּבְקִדְמוֹת בָּאוּ לָהּ, וְבָאוּ עֲלֵיהֶם לְכַרְתָּהּ בְּקִדְמוֹת. כְּחַטְבֵי עֲצִים, שֶׁלֹּא יוֹכְלוּ לְמַעַם מַעֲצָמָם אֶת הָרֶבֶךְ הַכְּשָׁרִים, כְּמוֹ הַעֲצִים. כג) כִּרְתוּ יַעְרָה, כָּה־נָּשׁ בָּהֶם לְכַרֵּת כָּל יַעְרָה. כִּי לֹא יִחְקֹר, לֹא יִחְקֹר מִסְפָּר צֶבֶא הַכְּשָׁרִים. כד) הַכִּישָׁה, הַתְּכַיִּישָׁה. כה) אֶמּוֹן מִצְרַיִם, כְּמוֹ הָמוֹן. פְּרוֹשׁ אַחֵר, "אִסּוֹן", שֵׁם שֶׁר הָעִיר "נֹא". "מִצְרַיִם", מִהָעִיר "נֹא", וְהִיא "אֶל־כְּסִיפֵי־דָרִי". כז) וְאַחֲרֵי כֵן, מִקֵּץ אַרְבָּעִים שָׁנָה. כִּי־מִי קֶדֶם, כְּלוֹמַר שֶׁיִּשְׁכְּבוּ בְּשֻׁקְטָהּ בְּאַרְצָם. כח) וְאַתָּה אֶל תִּירָא, צִדִּיקִים שְׂבִתוּךְ מִצְרַיִם, שֶׁהִגִּלוּ לָשֵׁם בְּעַל כְּרֹתָם. כח) וְיִסְרְתִּידֶךָ לְמִשְׁפָּט, אֲנִסֵּר אוֹתְךָ מִשְׁפָּט וּבִאֲפֵן שְׂחוֹכֵל לִסְבֹּל, מַעַם מַעַם. וְנִקְחָה לֹא אֲנִקְךָ, וְלֹא אֲנִקְחָה אוֹתְךָ מִן הָעוֹלָם. כִּי יִשְׂרָאֵל יַעֲמִידוּ בְּאַרְצָם כִּי־מִי הַשְּׂמִים עַל הָאָרֶץ.

הַנֶּחֱשׁ יִלְךְ, כְּמוֹ הַנֶּחֱשׁ שֶׁנִּקְצָצוּ רִגְלָיו, בֵּן מִצְרַיִם וְקִצְצוּ רִגְלֵיהֶם, כְּלוֹמַר שֶׁלֹּא יוֹכְלוּ לְלַכֵּת מִמְּקוֹמָם לְמִשְׁלַח חוּץ לְאַרְצָם. כִּי בְחִיל יִלְכוּ, הַכְּשָׁרִים יִלְכוּ עֲלֵיהֶם בְּחִיל רַב. וּבְקִדְמוֹת בָּאוּ לָהּ, וְבָאוּ עֲלֵיהֶם לְכַרְתָּהּ בְּקִדְמוֹת. כְּחַטְבֵי עֲצִים, שֶׁלֹּא יוֹכְלוּ לְמַעַם מַעֲצָמָם אֶת הָרֶבֶךְ הַכְּשָׁרִים, כְּמוֹ הַעֲצִים. כג) כִּרְתוּ יַעְרָה, כָּה־נָּשׁ בָּהֶם לְכַרֵּת כָּל יַעְרָה. כִּי לֹא יִחְקֹר, לֹא יִחְקֹר מִסְפָּר צֶבֶא הַכְּשָׁרִים. כד) הַכִּישָׁה, הַתְּכַיִּישָׁה. כה) אֶמּוֹן מִצְרַיִם, כְּמוֹ הָמוֹן. פְּרוֹשׁ אַחֵר, "אִסּוֹן", שֵׁם שֶׁר הָעִיר "נֹא". "מִצְרַיִם", מִהָעִיר "נֹא", וְהִיא "אֶל־כְּסִיפֵי־דָרִי". כז) וְאַחֲרֵי כֵן, מִקֵּץ אַרְבָּעִים שָׁנָה. כִּי־מִי קֶדֶם, כְּלוֹמַר שֶׁיִּשְׁכְּבוּ בְּשֻׁקְטָהּ בְּאַרְצָם. כח) וְאַתָּה אֶל תִּירָא, צִדִּיקִים שְׂבִתוּךְ מִצְרַיִם, שֶׁהִגִּלוּ לָשֵׁם בְּעַל כְּרֹתָם. כח) וְיִסְרְתִּידֶךָ לְמִשְׁפָּט, אֲנִסֵּר אוֹתְךָ מִשְׁפָּט וּבִאֲפֵן שְׂחוֹכֵל לִסְבֹּל, מַעַם מַעַם. וְנִקְחָה לֹא אֲנִקְךָ, וְלֹא אֲנִקְחָה אוֹתְךָ מִן הָעוֹלָם. כִּי יִשְׂרָאֵל יַעֲמִידוּ בְּאַרְצָם כִּי־מִי הַשְּׂמִים עַל הָאָרֶץ.

הַנֶּחֱשׁ יִלְךְ, כְּמוֹ הַנֶּחֱשׁ שֶׁנִּקְצָצוּ רִגְלָיו, בֵּן מִצְרַיִם וְקִצְצוּ רִגְלֵיהֶם, כְּלוֹמַר שֶׁלֹּא יוֹכְלוּ לְלַכֵּת מִמְּקוֹמָם לְמִשְׁלַח חוּץ לְאַרְצָם. כִּי בְחִיל יִלְכוּ, הַכְּשָׁרִים יִלְכוּ עֲלֵיהֶם בְּחִיל רַב. וּבְקִדְמוֹת בָּאוּ לָהּ, וְבָאוּ עֲלֵיהֶם לְכַרְתָּהּ בְּקִדְמוֹת. כְּחַטְבֵי עֲצִים, שֶׁלֹּא יוֹכְלוּ לְמַעַם מַעֲצָמָם אֶת הָרֶבֶךְ הַכְּשָׁרִ

הַנֶּאֱמָן הָאֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַּבֵּר וּמְקַיֵּם, שְׁכָל דְּבָרָיו אֱמֶת וְצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא
 יי אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבַר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזֹר לֹא יֵשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ
 נֶאֱמָן וּרְחֹמָן אַתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יי, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיִּינוּ, וְלַעֲלוּכַת נַפְשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה
 בְּיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יי, מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָה:

שְׂמַחְנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְיָהוּ הַנְּבִיא עֲבָדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֲךָ,
 בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לִבָּנוּ, עַל כְּסֹאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנָּחְלוּ עוֹד
 אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בִשֵּׁם קֹדֶשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
 בָּרוּךְ אַתָּה יי, מִגֵּן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתַּת לָנוּ יי
 אֱלֹהֵינוּ לְקֹדֶשׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתַפְאֶרֶת. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ
 מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ, יִתְבָּרֶךְ שְׁמֲךָ בְּפִי כָל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ
 אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

יד * וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: ^ב דְּבַר אֶל־
 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁכְּבוּ וַיַּחֲנוּ לִפְנֵי פִי הַחִירֹת בֵּין
 מִגְדֹּל וּבֵין הַיָּם לִפְנֵי כַּעַל צִפֹּן נִכְחוּ תַּחְנוּ
 עַל־הַיָּם: ^ג וְאָמַר פְּרַעֲה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל נִבְכִּים הֵם
 בָּאָרֶץ סָגַר עֲלֵיהֶם הַמִּדְבָּר: ^ד וַחֲזַקְתִּי אֶת־לֵב־
 פְּרַעֲה וַרְדֵּף אַחֲרֵיהֶם וְאֶפְכְּדָה בַּפְּרָעָה וּבְכָל־
 חֵילוֹ וַיִּדְעוּ מִצְרַיִם כִּי־אֲנִי יְהוָה וַיַּעֲשׂוּ־כֵן: (וישראל)
^ה וַיַּגִּד לְמֶלֶךְ מִצְרַיִם כִּי בָרַח הָעָם וַיַּחֲפֹד לֵב־
 פְּרַעֲה וַעֲבָדָיו אֶל־הָעָם וַיֹּאמְרוּ מַה־זֹּאת עָשִׂינוּ
 כִּי־שַׁלַּחְנוּ אֶת־יִשְׂרָאֵל מִעַבְדֵּנוּ: ^ו וַיֹּאסֶר אֶת־
 רַכְבּוֹ וְאֶת־עַמּוֹ לָקַח עִמּוֹ: ^ז וַיִּקַּח שְׁש־מֵאוֹת
 רֶכֶב בָּחוּר וְכָל רַכֵּב מִצְרַיִם וּשְׁלֹשׁ עַל־פָּלוֹ:
^ח וַיַּחֲזֹק יְהוָה אֶת־לֵב פְּרַעֲה מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַיִּרְדֵּף
 אַחֲרֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל יָצְאוּ בַּיָּד רַמָּה:

קריאת התורה למנחת שבת-קודש
 יג * וַיְהִי בְשַׁלַּח פְּרַעֲה אֶת־הָעָם וְלֹא־נָחֵם
 אֱלֹהִים דֶּרֶךְ אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים כִּי קָרוֹב הוּא כִּי |
 אָמַר אֱלֹהִים פְּנִי־נָחֵם הָעָם בְּרֹאֲתָם מִלַּחְמָה
 וַשְּׁכֻבוּ מִצְרַיִמָּה: ^ה וַיִּשָּׁב אֱלֹהִים | אֶת־הָעָם דֶּרֶךְ
 הַמִּדְבָּר יַם־סוּף וַחֲמִשִּׁים עָלוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ
 מִצְרַיִם: ^ו וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־עֲצָמוֹת יוֹסֵף עִמּוֹ כִּי
 הִשְׁבַּע הַשָּׁבִיעַ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר פֶּקֶד וּפְקֹד
 אֱלֹהִים אֶתְכֶם וְהַעֲלִיתֶם אֶת־עַצְמוֹתַי מִזֶּה
 אִתְּכֶם: ^ז וַיִּסְעוּ מִסֹּפֶת וַיַּחֲנוּ בְּאֶתְרָם בְּקֶצֶה
 הַמִּדְבָּר: ^ח וַיְהִי הַלֵּךְ לִפְנֵיהֶם יוֹמָם בְּעַמּוּד עָנָן
 לְנַחֲתָם הַדֶּרֶךְ וּלְלֵילָה בְּעַמּוּד אֵשׁ לְהַאֲרִיר לָהֶם
 לְלֵכֶת יוֹמָם וּלְלֵילָה: ^ט לֹא־יִמָּישׁ עַמּוּד הָעָנָן
 יוֹמָם וְעַמּוּד הָאֵשׁ לֵילָה לִפְנֵי הָעָם: פ (לח)

לוח זמנים לשבוע פרשת בא בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעות חורף (ק) = שעות קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
באר שבע (ח)	6:40	6:39	8:37	8:38	9:13	9:13	10:07	10:08	17:00	17:05	17:28	17:33	16:44	17:43
חיפה (ח)	6:43	6:41	8:37	8:38	9:14	9:14	10:07	10:08	16:59	17:04	17:24	17:29	16:33	17:40
ירושלים (ח)	6:40	6:38	8:36	8:36	9:12	9:12	10:05	10:06	17:02	17:07	17:25	17:30	16:26	17:41
תל אביב (ח)	6:42	6:41	8:38	8:38	9:14	9:14	10:07	10:08	16:58	17:03	17:26	17:31	16:42	17:42
אוסטריה, וינה (ח)	7:41	7:36	9:03	9:02	9:50	9:49	10:36	10:36	16:26	16:35	17:04	17:12	16:16	17:26
אוסטרליה, מלבורן (ק)	6:13	6:20	9:03	9:09	9:49	9:53	11:04	11:07	20:45	20:43	21:17	21:14	20:25	21:27
אוקראינה, אודסה (ח)	7:37	7:33	9:04	9:03	9:50	9:49	10:37	10:37	16:35	16:43	17:11	17:19	16:24	17:32
אוקראינה, דונייצק (ח)	7:15	7:10	8:37	8:36	9:24	9:23	10:10	10:10	16:01	16:10	16:39	16:47	15:50	17:01
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ח)	7:27	7:23	8:48	8:47	9:36	9:35	10:22	10:22	16:11	16:19	16:49	16:57	16:00	17:11
אוקראינה, ז'יטומיר (ח)	8:00	7:55	9:15	9:14	10:05	10:04	10:50	10:49	16:29	16:38	17:09	17:17	16:19	17:32
אוקראינה, קייב (ח)	7:53	7:48	9:08	9:07	9:58	9:57	10:43	10:42	16:21	16:30	17:01	17:09	16:11	17:24
איטליה, מילאנו (ח)	8:00	7:56	9:29	9:29	10:14	10:13	11:02	11:02	17:07	17:15	17:40	17:48	16:56	18:01
אקוואדור, קיטו (ח)	6:19	6:21	8:48	8:51	9:19	9:21	10:22	10:24	18:27	18:29	18:51	18:52	18:11	19:02
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	5:56	6:02	8:45	8:50	9:27	9:31	10:40	10:44	20:10	20:08	20:40	20:37	19:51	20:50
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	6:30	6:37	9:20	9:26	10:10	10:14	11:26	11:30	21:19	21:15	21:53	21:49	20:58	22:03
ארה"ב, בולטימור (ח)	7:25	7:22	9:08	9:08	9:48	9:48	10:39	10:39	17:07	17:13	17:38	17:44	16:54	17:56
ארה"ב, ברוקלין (ח)	7:18	7:15	8:58	8:58	9:39	9:39	10:29	10:30	16:52	16:59	17:24	17:31	16:40	17:43
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ח)	7:19	7:16	8:59	8:59	9:40	9:40	10:30	10:30	16:53	16:59	17:25	17:31	16:40	17:43
ארה"ב, דטרויט (ח)	7:59	7:56	9:36	9:36	10:18	10:18	11:07	11:08	17:24	17:31	17:57	18:04	17:12	18:16
ארה"ב, האוסטון (ח)	7:18	7:17	9:17	9:18	9:52	9:53	10:46	10:47	17:44	17:50	18:11	18:16	17:31	18:26
ארה"ב, לוס אנג'לס (ח)	6:57	6:55	8:50	8:51	9:27	9:27	10:20	10:21	17:05	17:11	17:34	17:40	16:52	17:51
ארה"ב, מיאמי (ח)	7:09	7:09	9:14	9:15	9:48	9:48	10:43	10:44	17:51	17:56	18:17	18:22	17:37	18:32
ארה"ב, ניו הייבן (ח)	7:16	7:13	8:55	8:55	9:36	9:36	10:26	10:26	16:46	16:53	17:19	17:25	16:34	17:38
ארה"ב, פיטסבורג (ח)	7:42	7:39	9:22	9:22	10:03	10:03	10:53	10:54	17:17	17:24	17:49	17:55	17:05	18:07
ארה"ב, שיקגו (ח)	7:16	7:13	8:54	8:54	9:36	9:35	10:25	10:25	16:44	16:51	17:16	17:23	16:31	17:35
בוליביה, לה-פס (ח)	6:11	6:15	8:51	8:55	9:24	9:27	10:31	10:34	19:12	19:12	19:37	19:37	18:54	19:47
בלגיה, אנטוורפן (ח)	8:41	8:35	9:53	9:52	10:44	10:42	11:28	11:28	17:02	17:12	17:43	17:52	16:52	18:07
בלגיה, בריסל (ח)	8:40	8:34	9:53	9:52	10:44	10:42	11:28	11:27	17:04	17:13	17:44	17:53	16:54	18:08
ברזיל, סאן פאולו (ח)	5:32	5:37	8:17	8:20	8:52	8:55	10:01	10:04	19:04	19:03	19:25	19:24	18:45	19:35
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	5:22	5:26	8:06	8:09	8:41	8:44	9:50	9:53	18:45	18:45	19:12	19:11	18:27	19:21
בריטניה, לונדון (ח)	8:00	7:55	9:11	9:10	10:03	10:01	10:46	10:46	16:21	16:30	17:00	17:09	16:14	17:24
בריטניה, מנצ'סטר (ח)	8:18	8:12	9:21	9:20	10:16	10:14	10:58	10:57	16:18	16:29	17:02	17:11	16:12	17:27
גרמניה, ברלין (ח)	8:11	8:05	9:18	9:17	10:11	10:09	10:54	10:53	16:22	16:32	17:03	17:12	16:12	17:28
גרמניה, פרנקפורט (ח)	8:19	8:14	9:35	9:34	10:25	10:23	11:10	11:09	16:50	16:59	17:29	17:38	16:39	17:52
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	5:28	5:32	8:13	8:17	8:50	8:53	10:00	10:03	19:12	19:11	19:32	19:31	18:53	19:42
הודו, מומבאי (ח)	7:15	7:15	9:27	9:28	9:59	10:00	10:57	10:58	18:20	18:24	18:45	18:49	18:06	18:59
הודו, פונה (ח)	7:10	7:10	9:23	9:24	9:55	9:56	10:52	10:54	18:17	18:21	18:42	18:46	18:03	18:56
הונגריה, בודפשט (ח)	7:28	7:23	8:51	8:51	9:38	9:37	10:24	10:24	16:18	16:27	16:55	17:03	16:07	17:17
טורקיה, איסטנבול (ח)	7:24	7:21	9:03	9:03	9:45	9:44	10:34	10:35	16:55	17:02	17:28	17:34	16:43	17:46
יוון, אתונה (ח)	7:40	7:38	9:26	9:26	10:05	10:05	10:56	10:57	17:28	17:35	17:59	18:05	17:16	18:17
מולדובה, קישינב (ח)	7:47	7:43	9:12	9:11	9:58	9:57	10:45	10:45	16:41	16:49	17:17	17:25	16:30	17:39

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	7:13	7:13	9:25	9:26	9:57	9:58	10:54	10:56	18:17	18:21	18:42	18:46	18:03	18:56
ניו-זילנד, קרייטסצ'רץ' (ח)	4:58	5:06	7:48	7:55	8:46	8:51	10:05	10:09	20:18	20:13	20:56	20:51	19:56	21:07
נפאל, קטמנדו (ח)	6:56	6:55	8:58	8:59	9:32	9:33	10:27	10:28	17:30	17:35	17:57	18:01	17:16	18:11
סין, בייג'ין (ח)	7:35	7:32	9:16	9:16	9:57	9:57	10:47	10:48	17:12	17:19	17:44	17:50	16:58	18:02
סינגפור, סינגפור (ח)	7:12	7:14	9:40	9:42	10:11	10:13	11:13	11:15	19:15	19:17	19:39	19:41	18:59	19:50
פולין, ורשא (ח)	7:39	7:33	8:47	8:46	9:40	9:38	10:23	10:23	15:51	16:01	16:33	16:42	15:41	16:58
פרו, לימה (ח)	5:55	5:58	8:32	8:35	9:04	9:06	10:10	10:12	18:40	18:41	19:04	19:05	18:23	19:15
צרפת, ליון (ח)	8:18	8:15	9:47	9:47	10:32	10:31	11:19	11:19	17:21	17:29	17:57	18:04	17:10	18:18
צרפת, פריז (ח)	8:40	8:35	9:59	9:59	10:48	10:46	11:33	11:33	17:22	17:31	17:58	18:06	17:11	18:21
קולומביה, בוגוטה (ח)	6:09	6:11	8:35	8:37	9:05	9:07	10:07	10:09	18:02	18:04	18:25	18:28	17:46	18:37
קנדה, טורונטו (ח)	7:48	7:45	9:22	9:22	10:06	10:05	10:54	10:54	17:08	17:16	17:39	17:46	16:56	17:59
קנדה, מונטריאול (ח)	7:31	7:27	9:00	9:00	9:45	9:44	10:33	10:33	16:37	16:45	17:11	17:19	16:26	17:32
קפריסין, לרנקה (ח)	6:53	6:51	8:44	8:45	9:22	9:22	10:14	10:15	16:56	17:02	17:25	17:31	16:43	17:42
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	9:12	9:05	10:10	10:08	11:07	11:04	11:48	11:47	16:59	17:10	17:44	17:54	16:50	18:11
רוסיה, מוסקבה (ח)	8:51	8:43	9:44	9:42	10:43	10:40	11:23	11:22	16:31	16:42	17:14	17:24	16:22	17:41
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	8:04	8:00	9:28	9:28	10:15	10:14	11:02	11:01	16:57	17:05	17:33	17:41	16:45	17:55
שווייץ, ציריך (ח)	8:09	8:05	9:33	9:33	10:20	10:19	11:06	11:06	17:06	17:14	17:38	17:45	16:55	17:59
תאילנד, בנגקוק (ח)	6:45	6:46	9:03	9:05	9:34	9:36	10:33	10:35	18:09	18:12	18:33	18:36	17:54	18:46

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק
נֵר שֶׁל שַׁבַּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם: יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצמידנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מכף כל־אויב ואורב ולסטים וחיזת רעות בדרך ומכל־פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל־מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל־רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל־פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו אולגה שרח בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי וזוגתו אורלי

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוריאל

אילת ובעלה גדעון יעקובסון

יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחי

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 3 9606108 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 3 9601001 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org * www.Chasidut.TV

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il - **www.chazak.co.il**

Dvar Malchus
Issue # 00611
14/01/2018

2 3 0 4 - 3 3 7 7

P.P.

שולם

1949

תל אביב

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים